SVM CONSCI TOLET

H. IV. 8

Ba[illegible]smus.

Matrimonium

FRANCISCI TOLETI

S. R. E. CARDINALIS

SVMMA CASVVM CONSCIENTIÆ

SIVE

DE INSTRVCTIONE SACERDOTVM. LIB. VIII

Quæ cum Autographo accurate collata, correcta & in multis locis aucta est.

Accessit hac postrema editione

TRACTATVS *de* SACRO ORDINE *a* MARTINO FORNARIO *eiusdem societatis compositus.*

COLONIÆ AGRIPPINÆ

Sumpt. Ioannis Gymnici, et Lamberti Rasfelt.

Cum Priuileg. S. C. Maiest.

M. D. C. VIIII.

Confirmatio.

Ordo.

Eucharistia.

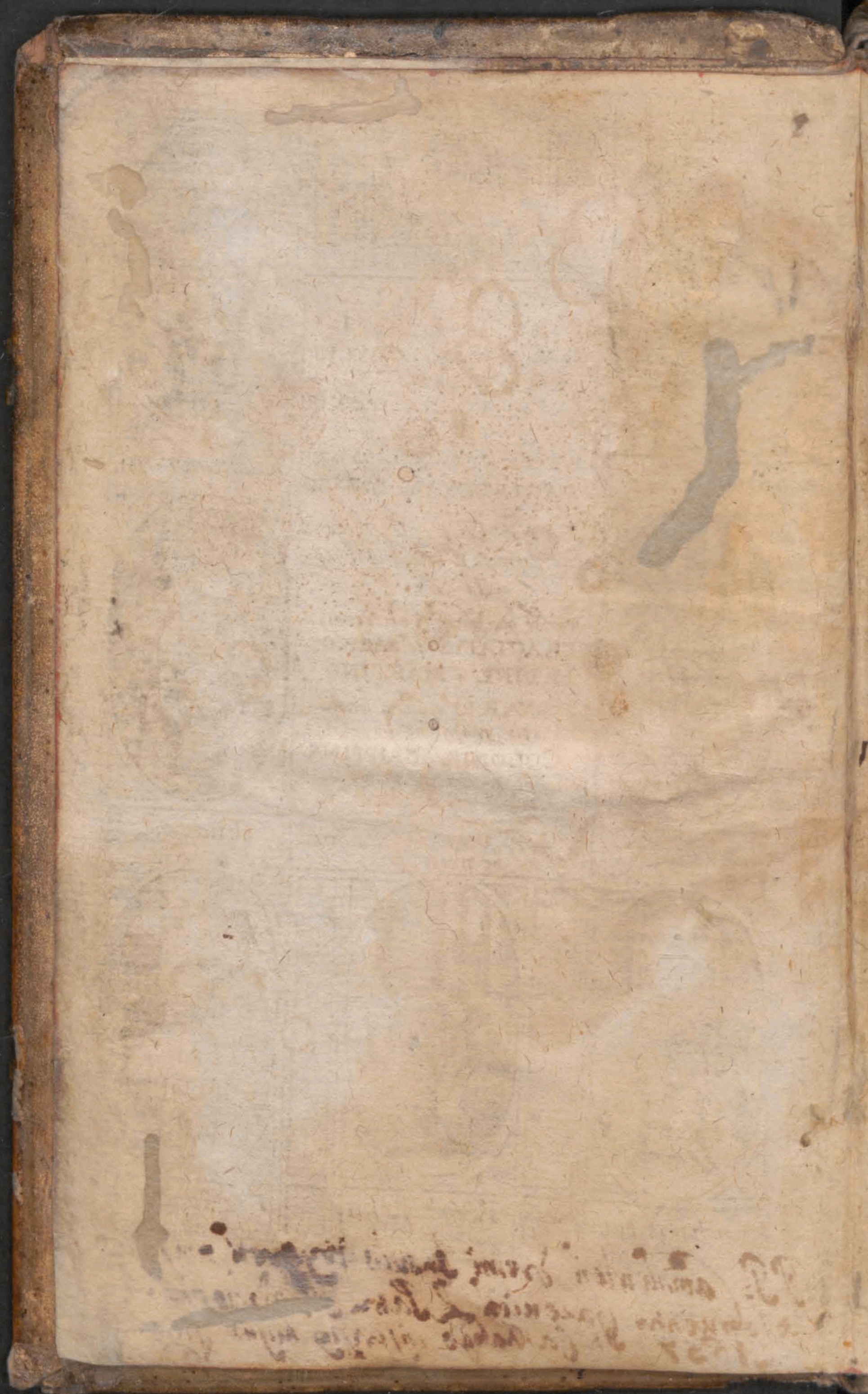

Pœnitentia.

Extr. unc[illegible]io.

PP. Camaldulen. Eremi Insulae Wygrou. emptus [illegible]
a Conventu Cracovien. [illegible] A° 1627 et Cathalogo inscriptus [illegible]

PRÆFATIO AD LECTOREM.

VVM hæc Francisci Toleti Cardinalis de ratione officiorum summa, sacerdotum instructio, non ita pridem, valdè imperfecta, atque adeò mutila ac deprauata prodierit; reddenda ratio videtur, prudens Lector, diligenter, & quare id acciderit, & quo studio ac diligentia modò curatum sit, vt in hac editone non solùm superiorum editionum errata corrigerentur; sed etiam opus ipsum inprimis augeretur & ornaretur. Etenim statuerat ipse quidem autor id opus in lucem edere; verùm non nisi accuratè à se recognitum ac locupletatum. Quod cùm planè perficere, vt instituerat, præuentus morte non potuisset, ne opus quidem potuit, authore viuo, prodire. Ergo non ita multò post, quàm vir tantus excessit è vita typographi quidam exemplum fortè nescio quod nacti ex ijs, quæ Cardinali publicè olim docente, dum in minoribus, vt iam loquimur, esset, tumultuaria opera auditores exceperant, vltrò mandare prælo ac diuulgare non dubitârunt. Quamobrem, non modò contra quam Autor statuerat, impolitum opus prodijt, & imperfectum quippe, cùm in eo multa, vt infrà dicetur, à Cardinali addita & perpolita desiderentur; veùm etiam erratis mendisque non paucis inquinatum. Nam, & in illud operarum vitio irrepserunt, & multò plura ex ipso exemplari redundârunt: quæ Autoris autographo ita repugnant; vt sæpè diuersam sententiam, sæpè etiam illi contrariam, in qua fuit autor, complectantur. Quare, vt his incommodis, quoad eius fieri posset, subueniretur, simulque consuleretur summi viri existimationi, atque vtilitati legentium; quæsitum est exemplum ipsius Toleti manu conscriptum, & ab eodem multis

locis correctum; quod eſt Romæ apud Patres ſocietatis IESV: cum quo ab eiſdem patribus vnum ex iſtis, quæ, ita vt dictum eſt, inconſulto fuerant excuſa, accuratè occultum eſt, atque vbi diſcreparet, emendatum. At enim alij quoque ſe id correxiſſe profitentur. Verùm qua tandem ratione id aſſecuti dicantur? qui neque authoris autographum videre, neque eius conſilia, ſenſaque animi diuinari potuerunt. Huc accedit, quod etiam ſi Franciſcus Toletus, Vir doctiſſimus eaſdem quæſtiones ac diſputationes, quas tractare fuſiùs c[illegible]atque ornare, non planè reliquerat abſolutas; curatum [illegible]en diligenter eſt, vt quæ iam adiunxerat expolireque cœ[illegible]at, tum alibi ſæpè ſuis quæque locis insererentur, tum hæc [illegible] primo potiſſimùm libro de excommunicatione, ſuſpenſi[illegible], Interdicto, depoſitione, & irregularitate, explicatio d[illegible]que Bullæ in Cœna Domini: quarum profectò rerum ve[illegible] dumtaxat aliqua in ijs exemplaribus apparebant, quæ [illegible] hanc noſtram editionem, circumferebantur. Quare cætera exempla, quæ adhuc in hominum manus peruenerunt, nulla ratione videntur eſſe cum his noſtris, aut multitudine rerum, aut ſinceritate lectionis, aut ſententiarum maturitate conferenda; quippe, cum illa, vt erant olim non tam à Franciſco Toleto iuniore tum temporis dictata, quam à non doctiſſimo quopiam auditore feſtinanter excepta prodierint; hæc verò vt ſunt ab eodem Toleto iam ſeniore, longoque rerum multarum ac maximarum vſu, Romanæque præſertim curiæ prudentiſſimo, ſeque ipſo quodammodò doctiore ac peritiore recognita, aucta, & propemodum perpolita, ita edantur in lucem. Excipe igitur, humaniſſime Lector, hoc opus, ea, qua ſoles alacritate cætera huius viri opera complecti. Nam etſi nō eſt omninò, vt diximus, vt alia eiuſdem opera, quæ anteà prodierunt, ab ipſo recognitum, atque omnibus, vt dicitur, numeris abſolutum; tamen, & rerum, quæ in eo tractantur vtilitas ac neceſſitas, quum videlicet ad ſempiternam animorum ſalutem maximè referantur; & Scriptoris ipſius autoritas, doctrina, perſpicuitas, grauitas; & adhibita in eodem opere corrigendo, illuſtrando, augendo cura, atque induſtria eſt eiuſmodi; vt ſperemus non minus tibi hoc opus gratum fore, quàm cætera, vtilius etiam fortaſſe, quàm cætera. Vale.

INDEX

INDEX CAPITVM HVIVS OPERIS.

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAPITA LIBRI II.

CAPITA LIBRI III.

CAPITA LIBRI IV.

CAPITA LIBRI V.

Capita Libri VI.

14 De

CAPITA LIBRI VII.

CAPITA TRACTATVS DE SEptem peccatis mortalibus.

Capitula Tractatus de Sacramento ordinis.

Finis Indicis Capitum.

INDEX RERVM ET VERBORVM QVAE IN HAC SVMMA CASVVM conſcientiæ Franciſci Toleti continentur.

B.

cap-

Episco-

Epis-

Excomi-

Ieiu-

Infe-

Missam

Mutila-

Odio

P.

Pactum

R.

Suppl

Syno-

FINIS.

INSTRV-

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM.

LIBER I.

Quid sit Sacerdos, & quare sic dicatur?

CAPVT I.

OPVS Diuino fauore instituimus, ad Sacerdotem, in iis, quæ sui sunt muneris instru-c[illegible]um; non quidem omnia, quæ dici de ho[illegible]terant, disputando, aut varias Doctoru[illegible]piniones discutiendo, sed quæ præcipu[illegible]nt, & certiora ordinatè, dilucidè, breuiterq; proponendo [illegible]b ipsa igitur definitione exordiamur, & quid sit Sacerdos d[illegible]ribamus. *Est autem Sacerdos, Vir, cultui viri Dei, auctoritate [illegible]ina determinatis personis concessa, firmiter deputatus.* In q[illegible]escriptione sex sunt partes.

Prima est, *Vir*, fœmi[illegible]m diuino iure à Sacerdotio excluduntur, vt habetur in cap. noua, de pœnit. & remiss. id enim masculis solum est concessum, ad officii huius dignitatem, & perfectionem denotandam.

Secunda pars est *Cultui Dei deputatus*. Est autem Dei cultus, reuerentia quædam, tàm interior, quàm exterior, Deo, ob ipsius excellentiam, exhibita; qui maximè in tribus consistit, in sacrificio, quo eius dominium, in laudibus, quibus eius bonitatem, in Sacramentorum administratione, quibus ab ipso salutem, & redemptionem procedere cõfitemur; cui cultui cõueniens fuit, personas certas dedicari, vt perfectius exhiberetur: & tales sunt sacerdotes. Vnde fit, cùm hic cultus actus sit latriæ, & religionis quæ soli Deo debetur, vt nulli creaturæ liceat, Sacerdotes habere sibi ministros: habẽt quidem Reges & Principes, œconomos, cubicularios, villicos, iudices, & alios huiusmodi, solus Deus Sacerdotes habet. Qui ergo sibi sacerdotes constituit, & sacrificium, precesque ab eis petit, se Deum facere præsumit.

Tertia pars, *veri Dei.* ad excludendos Ethnicorum Sacerdotes: sunt quidem cultui Dei deputati, sed non veri Dei, sed falsi, quem ignorantes homines, & Idololatræ vt Deum recipiunt: Dæmon enim illo peruerso diuinitatis appetitu, Sacerdotes sibi, templa, & sacrificia, quæ solius sunt Dei veri, vsurpat. Tales igitur nomine tenus, non re sacerdotes sunt, nec talia templa, aut sacrificia vera sunt.

Quarta pars est. *Diuina auctoritate*, quia nemo propria sua auctoritate, & placito se sacerdotem creat. Rursus, nec auctoritate Reipublicæ fit; non enim habent Respublicæ potestatem creandi sacerdotem, sicut habent creandi Regem, Ducē aut Principem: sed diuina auctoritas necessaria est.

Quinta pars. *Determinatis personis concessa.* Non enim hanc auctoritatem communitati vlli Dominus concessit, sed personis tantum particularibus.

Primò quidem fuit in Christo Do[illegible]o, à quo in Apostolos deriuata est: ab Apostolis ve[illegible] Episcopos, in quibus modò de iure diuino residet hæ[illegible]estas sacerdotes creandi.

Sexta pars est. *Firmiter:* no[illegible]im sacerdos est ad tempus, sicut Duces, Milites, Iudices, [illegible] sed in perpetuuū. ita vt, dū viuit, priuari sacerdotii potest[illegible] nulla ratione possit. Talis igitur est sacerdos, non quid[illegible] omnis, sed Euangelicus, fuerunt enim in statu omni sace[illegible]es veri: nam in lege naturæ nō defuit sacerdotiū, & sacrifici[illegible]u oblatio; fuit enim Melchisedech sacerdos Dei altissimi. Similiter in lege scripta fuerunt sacerdotes: nam Aaron sacerdos fuit, & eius filius Eleazar, & reliqui ex tribu Leuitica. His tamen non conueniunt omnes simul conditiones positæ in descriptione, vt paulò inferius dicemus; sed solis sacerdotibus noui testamenti, quibus ob ipsorum excellentiam, definitionem adaptauimus, in qua omnia causarum genera comprehenduntur; materialis enim est Vir. formalis, Firmiter deputatus; talis enim deputatio, quæ, vt dicemus, per impressionem characteris fit, est velut forma, Auctoritas diuina determinatis personis concessa, est efficiens. Dei veri cultus, est finis. Nomen sacerdotis non alienum à re ipsa est; vt enim auctor est Isidor. lib. 7. etym. cap. 12. & habetur can. Cleros. d. 21. Sacerdos, quasi sacra dans, seu sacrificans dictus est, nomine ab officio, & fine sumpto.

Dictus etiam est, Clericus, vt idem auctor dicit, à Κλῆρος Græcè, quod Latinè sors dicitur, & hoc propter duo.

Primò, quia Matthias, primus ab Apostolis sacerdos creatus,

creatus, ſorte electus eſt, vt habetur, Actor.1.

Secundò, quia in ſortem Domini vocatus eſt.

Dicitur etiã Presbyter, id eſt, Senior; ob iudicij maturitatem quæ ad id muneris neceſſaria eſt, & ob reuerentiam, quæ eis debetur; ſacerdos enim Domini magno ab omnibus honore afficiendus eſt, ſicut tempore naſcentis Eccleſiæ habitus fuit. Sunt igitur nomina hæc, non naturæ, ſed officij, & dignitatis.

In quibus differat Sacerdos Euangelicus ab alijs.

CAPVT II.

SAcERDOTES habuit Dominus in omni ſtatu & tempore, tam naturæ, quàm legis, & gratiæ: tamẽ ſacerdotes gratiæ, ſiue Euãgelij, perfectiores multò alijs omnibus ſunt; quorum perfectio ex his, in quibus ab illis differunt, manifeſtatur.

Differunt ergo, [illegible]mò, ex parte cauſæ efficientis. Sacerdotes enim in lege natur[illegible]abantur poteſtate humana; vt enim Reſpublica habebat [illegible]eſtatem creandi, hoc Iudices, illos Duces, iſtos alterius mun[illegible] ſic etiam habuit poteſtatem ſacerdotes creandi. Aduenie[illegible] autem lege, Dominus abſtulit hanc poteſtatem cuidam Po[illegible]lo, quem in ſuum peculiarem recepit, ſcilicet Iudæorum [illegible] ipſemet Deus ſacerdotes inſtituit, præcipiens, vt inter [illegible]decim tribus, ex vna ſola, ſcilicet Leuitica, ſacedotes a[illegible]merentur. Sicque in hac tribu reſidebat iſta poteſtas, quæ diuina erat. Hi ſacerdotes adhuc non ex quauis familia huius tribus, ſed tantùm ex familia Aaron: ex reliquis verò familijs Leuiticis reliqui templi miniſtri aſſumebãtur: filij autem ſacerdotum eo ipſo, quo filij ſacerdotum erant, ius ad ſacerdotium habebant; non tamen vſum, niſi poſt conſecrationem, quæ fiebat per olei aſperſionem, non vnctionem; vnctio enim erat Summi ſacerdotis. Poteſtas ergo, ſeu auctoritas creandi ſacerdotes, fuit per modum generationis deriuata ab Aaron, quem creauit ſacerdotem Moſes auctoritate diuina. At auctoritas creandi Euangelicos ſacerdotes, diuina eſt, non vtcunque, ſed deriuata à Chriſto Domino in Apoſtolos; & per hos in Epiſcopos, qui non per generationem, ſed per diuinam cõſecrationem, ex quauis familia Chriſtiana, hominem poſſunt in ſacerdotem eligere.

Differũt ſecũdò, ex parte ipſius inſtitutionis; nõ eñ in naturæ ſtatu, aut legis per inſtitutionẽ, ſacerdos ſanctificabatur, nec

nec recipiebat gratiam ex vi ipſius inſtitutionis: at verò Euangelicus ſacerdos gratiam recipit per ipſam inſtitutionem, quæ vnum eſt ex ſeptem Sacramentis, gratiam ex opere operato conferentibus. Non ſolùm autem gratiam recipit, ſed ſignum quoddam ſpirituale, quo inſignitur interius, character dictũ, quod quidem eſt & ſignum, & poteſtas mirabilis, vt dicemus poſt, eoque charactere carebant illi ſacerdotes.

Differunt tertiò in poteſtate cõficiendi corpus, & ſanguinẽ Chriſti; poſſunt enim Euangelici ſacerdotes vinum in Chriſti ſanguinem, panem in corpus cõuertere, quam poteſtatem nullus ſacerdos alius habuit; in quo vincit noſtrum ſacerdotium illud Aaronis, & Melchiſedech ſupra modum.

Differunt quartò in ſacrificio, quod offertur. Illi panem, & vinum, aut animalia Deo offerebant: at noſter ſacerdos Chriſtum Dominum, Dei filium, ſub ſpeciebus panis, & vini, æterno patri offert, quo nihil poteſt eſſe ac[illegible]tius, nihil dignius. Quod ſacrificium prophetauit Dauid [illegible]al. 49. Numquid manducabo carnes taurorum, aut ſan[illegible]nem hircorum potabo; Sacrificium laudis honorificabit [illegible], & illic iter, quo oſtẽdam illi ſalutare Dei.

Differunt quintò in poteſta[illegible]mirabili abſoluendi à peccatis. Nullus alius ſacerdos ad ha[illegible]ſcendit dignitatem, vt ſcilicet vnũ veniale peccatum poſſit [illegible]ittere: immò Iudæi, hoc, vt ſoli Deo conueniens, Chriſto op[illegible]bant, quòd peccata dimitteret, & vera dicebant; Chriſtus enim homo erat, & Deus: quia Deus erat, peccata dimittebat; vnde ante eius aduentum, nulli eſt conceſſa tanta poteſtas, donec Deus homo fieret: ac per hoc natura humana ita ſublimis remanſit, vt poteſtatem acciperet, quam nullus antè ſortitus erat; quod cognoſcentes Sacerdotum principes, Iudæ pœnitenti, & peccatum confitenti non dimiſerunt, ſed dixerunt: Tu videris, quaſi ſe poteſtate dimittendi peccata carere oſtendentes.

Differunt etiam ſextò ratione ſtatus, illi quippe coniugati erant, vxoreſque ducebant etiam poſt ſacerdotium; at Euangelicus ſacerdos in ſtatu continentiæ eſt, qui perfectior eſt, quàm coniugatorum ſtatus. Hoc autem non abſque cauſa rationabiliſſima factum eſt.

Primò quidem, ad denotandam ſacerdotij huius excellentiam: vt enim longè ſuperat omnia officia, & munera ciuilia, ita debuit ad ſtatum hominum perfectum reduci, qualis eſt continentium.

Secundò,ad exprimendam puritatem, & munditiam ſacrificij in hoc Sacerdotio oblati: vt enim eſt Angelorum, ac Beatorum cibus,ita per manus puras, & angelicás tractari debuit.

Tertiò,ad oſtenſionem obſeruãtiæ erga hoc munus; debet enim totus homo vacare officio huic, nec a lienis implicari negotijs,quia magna ſunt,quæ tractat.

Quartò,ad ſimilitudinem inducendam cum capite. Fuit enim primus Sacerdos Chriſtus Dominus continens. Debuerunt ergo tali Sacerdotio fungẽtes ipſum imitari. Multæ etiam aliæ ſunt cauſæ,quas libens prætermitto.

De gemina eius Sacerdotis poteſtate: & de duplici claue.

CAPVT III.

DVPLEX in S[illegible]rdote eſt poteſtas; & poteſtas ordinis, & poteſtas iuriſ[illegible]onis.

Poteſtas ordi[illegible]ſt, poteſtas cõficiendi Chriſti corpus,& conferendi etiam S[illegible]menta.

Poteſtas verò iuriſdictio[illegible], eſt poteſtas excommunicandi abſoluendi ab excommun[illegible]ione, diſpenſandi, conferendi indulgentias,leges eccleſia[illegible]as condendi,&c. Quæ quidem poteſtas reſpicit duplex [illegible]ſti corpus. Eſt enim corpus Domini verum:eſt etia[illegible]yſticum, quod eſt fidelium congregatio. Prior poteſtas ordinatur ad verum Chriſti corpus: nam eſt tranſubſtantiandi panem in Chriſti verum corpus: poſterior poteſtas eſt,ad corpus myſticum,ſcilicet in ordinationem, regimen,& vtilitatem fidelium.

Eſt autem differentia intér vtramque poteſtatem. Ordinis enim poteſtas in omni eſt Sacerdote, nec ab eo auferri poteſt. Tamen iuriſdictionis poteſtas, eſt tantùm in primo Sacerdote,in alijs autem,prout à ſummo delegati.

Vnde fit,vt poteſtas iuriſdictionis, ſit duplex, & ordinaria, & delegata.

Ordinaria eſt in eo, cui ex ſuo officio incumbit: vt,excommunicatio eſt ordinaria Epiſcopi, indulgentia, & diſpenſatio Papæ.

Delegata eſt, cui non ex officio, ſed ex commiſſione ſuperioris competit; vt,ſi Pontifex concedat Epiſcopo poteſtatem diſpenſandi in voto, vel alia, quæ ſunt illius propria. Plena

enim iuriſdictionis poteſtas eſt ſummi Pontificis ordinaria: quamuis etiam Epiſcopis, Parochis, & alijs multis inſit aliqua poteſtas ordinaria iuriſdictionis; vt pòſt dicemus. Simplex tamen Sacerdos ordinis poteſtatem habet ordinariã; iuriſdictionis verò delegatam. Et hoc ſequitur vnũ, quòd cùm, ad abſoluendum à peccatis, ſit opus aliqua iuriſdictione, dici ſolet poteſtas abſoluendi poteſtas iuriſdictionis: ſed reuerà non eſt ſola, ſed poteſtas etiam ordinis; ad cuius exercitium eſt neceſſaria iuriſdictio aliqua, ſicut ad calefaciendum, neceſſaria eſt approximatio ignis ad paſſum. Hæc autem poteſtas ordinis, eſt qualitas quædam impreſſa animæ, per quam homo poteſt conficere Chriſti corpus, & à peccatis abſoluere, quæ dicitur character, qui imperfectus fuit in ipſa ſacramẽtali Sacerdotis inſtitutione. Quæ quidem poteſtas ſpiritualis dicitur, non ſolùm quia in anima eſt ſpirituali, ſed etiã quia ad finem ſpiritualem, ſcilicet ſalutem animarum: atque etiã qu[illegible]ficit effectum ſpirituale, cauſando gratiam, per remiſſio[illegible] peccatorũ. Ob idque Euangelicum Sacerdotium ſpi[illegible]ale dicitur ſimpliciter, quoad effectũ, ſcilicet; & quoad fi[illegible] Antiquũ verò ſolum erat quoad finẽ, quia ordinabatur in [illegible]num ſpirituale; tamẽ illud nõ efficiebat ſicut noſtrum. Hæ[illegible]ſt igitur duplex poteſtas Sacerdotalis. Nec putes, vt aliqui p[illegible]nt, has duas poteſtates eſſe duas claues, quas Dominus Petrò [illegible]ſucceſſoribus dedit: poteſtas enim conficiendi corpus Chriſti [illegible]dicitur clauis.

Sed vna clauis eſt illa poteſtatis abſoluendi à peccatis, quæ dicitur clauis iuriſdictionis, quia ad ipſius exercitium neceſſaria eſt iuriſdictio.

Altera clauis eſt poteſtas interrogandi, & examinandi ipſum de peccatis eius. Ita Magiſter 4. ſent. diſtin. 13. Habet enim hanc poteſtatem Confeſſarius in pœnitentem, ſicut habet iudex in reum, ita vt poſſit obligare reſpondentem ad manifeſtandum. Talis dicitur clauis ſcientiæ. Poſſumus ergo has claues poteſtati iudicis ciuilis conferre: hic enim habet poteſtatem examinandi reum, & etiam ferendi ſententiam: ſic Sacerdos in confeſſione examinandi habet poteſtatem per clauem ſcientiæ: iudicandi verò per clauem iuriſdictionis ſecundùm poteſtatem abſoluendi, quæ dicitur poteſtas ordinis, quia cum charactere datur; & poteſtas iuriſdictionis, quia non exercetur ſine iuriſidictione.

Dicuntur autem claues per metaphoram; vt enim aperitur per claues ianua, vt poſſit domus ingreſſus patere, ſic per has pote-

poteſtas remouentur impedimenta, quæ homini prohibebant ingreſſum regni cælorum, ſcilicet peccata ipſa, quibus homo ligatus eſt.

Quid excommunicatio ſit?

CAPVT V.

DE excommunicatione tractant Magiſter cum Theologis 4. ſen. d.22. & Canoniſtæ li. 5. decretal. ti. de excom. *Eſt autem excommunicatio eccleſiaſtica cenſura, qua homo Chriſtianus bonis fidelium communibus priuatur.* Tria ſunt fideliũ communia bona, quibus per Eccleſiæ poteſtatem Chriſtianus priuari poteſt.

Primum eſt, iſta exterior conuerſatio, quæ in mutuo colloquio, & conuictu conſiſtit.

Secundum eſt; ſacramentorum participatio: omnes enim fideles communem h[illegible]bent vſum & fructum ſacramentorum.

Tertium eſt, orati[illegible]s, & ſuffragia Eccleſiæ: nam Eccleſia pro omnibes fidelibus [illegible]munes fundit preces, & ſacrificia offert. Cùm ergo fidelis a[illegible]s inobediẽs eſt Eccleſiæ, in eius correctionẽ, ſolet ipſa hanc [illegible]nam infligere, puta eum ad tẽpus, donec corrigatur, aliquo [illegible]rũ, aut omnib. ſimul priuare bonis, vt ſic cõfundantur, &re[illegible]ſcat. hac ratione 1. Cor. 5. Paulus tradidit fornicarium Sat[illegible]e in interitũ carnis, vt ſpiritus ſaluus fieret. Et talit pœn[illegible]omunicatio dicitur, quaſi à cõmuni bono ſeparatio [illegible]ede definitionis partes. Dicitur *cẽſura* quaſi pęna quædã, ad correctionẽ data; & eſt locọ generis: nam cenſura, cõmunis eſt excõmunicationi, ſuſpenſioni, & interdicto, vt habetur c. quærenti. de verb. ſign. Dicitur *eccleſiaſtica*; non n. eſt poteſtatis ſecularis excõmunicare: ſed Eccleſię, aut cui Eccleſia cõmunicat, & cõmittit. Dicitur *cõmunib. bonis*; non autem dictum eſt omnibus, quia non omnis excommunicatio prædictis illis omnibus priuat, vt inferiùs dicetur. Dixi autem, tria eſſe cõmunia bona, quibus priuari homo poteſt; ſunt enim alia communia bona fidelium, quib. per excommunicationem Chriſtianus non priuatur, nẽpe interiori communione charitatis, & gratiæ, qua efficimur membrũ viuum corporis Chriſti myſtici, à qua ſolum peccatum mortale nos ſeparat. c. qui natus, & ſeq. de pœn. diſt. 2. Excommunicatio verò non priuat, ſed ſupponnit dictam communionem, ablatam propter peccatum, cuius ratione ipſa excommunicatio fertur Gloſ. in c. quodcunq; 24. q. 1. Abb. in Rub. de ſen. excom. nu. 4.

&in c. veritatis, num. 44. de dolo, & contum. Hinc eſt, quòd excommunicatus, ſi peccatorum ſuorum pœnitentiam egerit. conſequi poſſit gratiam Dei, & conſequenter fructus bonorum operũ, qui iuſti inter ſe participiant, iuxta illud Dauid: Particeps ego ſum omnium timentium te, probabile eſt tunc non priuari. ita habet S. Thom. 4. d. 18. q. 2. art. 1. q. 1. ad 2. Similiter excommunicatus non priuatur bonis particularibus puta orationibus, quas perſona particularis pro aliis fundit; poſſumus enim orare tanquam perſonæ particulares pro excommunicatis ad eorum conuerſionem. Hoſten. in ſum. de ſen. excom. §. nunquid, nu. 17. Quin immò, ſi excommunicatus vere contritus, pro viribus abſolutionem procurauerit, etiamſi illam non obtinuerit, non ſolum his fruitur: ſed etiam ſuffragiis communibus Eccleſiæ, quibus omnes fideles participes ſumus, vti affirmant. Turr. Crem. in cap. ſi quis Epiſcopus 11. q. 3. Ricar. in 4. ſent. d. 18. Floren. 3. par. tit. 24. ca. 77. arg. tex. in c. dixi &c. magna. iuncta Gloſ. de pœn[...]t. 1. vbi habetur, ſufficere contritionem, quando deeſt t[...]pus confitendi. Hinc ſequitur, quod excommunicatio [...] eſt malũ culpæ aliquod, ſed ſolum pæna inflicta pro cul[...] vnde maius malum eſt vnũ veniale peccatum, quàm ipſa [...]ommunicatio, ſi ſola per ſe conſideretur, quamuis quoad [...]ectus ſit maius malum, quia maioribus priuat bonis. Simil[...] quoad cauſam, quia maior excommunicatio non infligitu[...] pro mortali peccato, ca. nemo 11. q. 3.

De ſpeciebus excommunicationis.

CAPVT V.

EXcommunicatio in duas diuitur ſpecies, in maiorem, & minorem. Maior excommunicatio eſt, quæ illis tribus bonis in cap. præcedenti notatis priuat. Minor verò, quæ vno tantum, ſcilicet participatione ſacramentorum: nemo enim poteſt ſuſceptioni ſacramentorum accedere, ſi ſit excõmunicatione minori ligatus, ita habetur, in cap. ſi celebrat. de cleric. excommun. miniſtr. Vnde maior excommunicatio ita ſe habet ad minorem, quod eam includit, & adhuc pluribus priuat bonis, eaque de cauſa abſolutè dicitur excõmunicatio, & ſolet verbo Græco exprimi, ſcilicet Anathema, vt notant Doct. 3. q. 4. can. Engeltrudam. Homo enim excõmunicatione maiori irretitus, dicitur anathema. quaſi ſeorſum poſitus, & ſeparatus

paratus à communione fidelium. Aduerte autem, quòd licet anathema, quoad vinculum, non differat ab excommunicatione maiori, vt dicit Abb. in cap. cum ab Ecclesiarum, num. 5. de offic. ordin. tamen quoad solemnitatem, cuius forma habetur. 11. q. 3. cap. debent, maximè differt; & inferre tale anathema, Episcoporum tamen est, iuxta Gloss. communiter receptam, in cap. cum ab Ecclesiarum, de offic. ordin. & ibi Abb. nu. 5. Vlterius aduerte, anathema fulminari ad maiorem terrorem vulgarium, & difficilius conceditur absolutio; vt notat Abb. vbi supra, & in cap. cùm in cunctis. §. inferiora, nu. 5. de elect.

Excommunicatio iterum est duplex, altera à iure, altera ab homine. A iure est, quæ per aliquem canonem, vel statutũ, vel constitutionem fulminatur, qualis est contra percussores Clericorum, contra exhumantes cadauera, & aliæ multæ, de quibus dicendum est [illegible]postea. Ab homine verò est, quæ per aliquem iudicem fertur, [illegible]traque, tàm à iure, quàm ab homine duplex est, aut ipso iure, [illegible] facto, aut comminatoria. Illa dicitur ipso facto, seu iure, [illegible] statim contrauenientes ligant, absque vllius sententiæ expe[illegible]ione. Illa verò comminatoria est, quæ non statim ligat, sed [illegible]pectatur Iudicis sententia, per quam fulminanda est excomm[illegible]nicatio. Est autem regula habenda, ad dignoscendum, [illegible]ndo sit excommunicatio ipso iure, vel facto; quando ve[illegible]mminatoria. Si enim sit aliquod verbum denotans exc[illegible]municationem ipsam non expectare actum Iudicis, tunc est ipso iure: vt quando est per verbum præteriti, Sit excommunicatus, habeatur pro excommunicato: vel dicitur ipso iure, ipso facto, lata sententia, & similia. Quando verò non est, sed dicitur: Sub pœna excommunicationis, vel, excommunicetur, vel aliquod verbum futuri, tũc est comminatoria. ita habet Glos. cap. si quis ex clericis, de vita, & honestat. Cleric. Abb. in cap. in quibusdam, n. 6 de pœnit. latè Tiraq. in l. si vnquàm, §. reuertatur, cap. de reuoc don. Et tunc, licet contraueniens peccet mortaliter, non tamẽ statim est excommunicatus; sed venit excommunicandus per Iudicem: si verò esset ipso iure, absque vllo alio, statim esset excommunicatione ligatus, c. pastoralis, in fi. de appell. Felyn. in c. Rodulph. n. 38. de rescript.

Inter excommunicationem autem ab homine, & eam, quæ est à iure, multiplex est differentia.

Prima est, Iuris excommunicatio semper est generalis

non enim ponitur contra determinatam personam, sed determinatè contra facientes, vel non facientes hoc, vel illud. c. vt animarum, §. statuto de const. lib. 6. Glos. in c. Roman. verbo futuris, de sen. excom. eod. libr. At, quæ est ab homine, aliquando est generalis, aliquando particularis contra determinatam personam. d. c. Romana, §. sed nec in specie, & ibi Glos. de sen. excom. c. à nobis 1. eod. tit.

Secunda est, Posita ab homine cessat, cessante vita Iudicis, vel quando ab officio remouetur, in hunc sensum, quod iam de nouo contrauenientes non ligat, quamuis, qui iam ligati erant, non ob id desinunt esse excommunicati. Abb. in d. c. à nobis cir. fin. & ibi Fely. num. 8. de sen. excom. At verò excommunicatio iuris, durat etiam mortuo conditore, dum ius ipsum durat. Ista differentia est Panorm. cap. nobis, 1. n. 12. de sen. excom. communiter recepti.

Tertia differentia est, Ab excommunicatione posita à iure & nemini reseruata, potest ordinarius absoluere: à posita verò ab homine, non sic. vt habetur c. p[illegible]alis, §. præterea de offi. iud. ord. de qua re dicemus infe[illegible].

Quarta est, si feratur à cano[illegible], vel statuto, pro futuris culpis, ligantur contrafacientes [illegible]tra territorium legislatoris: quamuis tempore legislatæ, [illegible] delicti non essent subditi, respectu originis, vel domicilii [illegible]. in c. à nobis. 1. verbo non nisi, vbi Abb. num. 6. & Fely. n. 1. [illegible]rmant. At sententia hominis comprehendit illos tantùm, q[illegible] tempore sententiæ, sub Iudicis eam pronunciantis iurisdictione continebantur, & illi subditi erant. & ratio est, quia sententia sumit vires incontinenti, in eum, contra quem fertur Lex autem, cùm semper loquatur, obligat etiam eos, qui futuris temporibus futuri sunt subditi. Abb. vbi supra, n. 6. & 7. post Inn. in fin. Silu. ver. excom. 2. n. 10. in fin.

Quinta est, Inducta per statutum Archiepiscopi Metropolitani, ligat, non tantum subditos proprios ipsius Archiepiscopi, ratione diœcesis, quam habet distinctam à suis suffraganeis, sed & eos, qui suffraganeis subditi sunt, & singulos totius Prouinciæ. Excommunicatio verò lata per sententiam Metropolitani, tantum afficit eos, qui sunt diœcesis ipsius Metropolitani, & non suffraganeorum, Glos. in c. Romana §. porrò verbo sententiæ, de sent. excom. lib. 6. Doct. in d. c. à nobis, nu. 1. quod tamen limitat Henr. Boic. in d. c. à nobis, nu. 6. respectu statuti editi in concilio prouinciali; aliàs si fieret statutum

tutum in synodo,non ligaret,nisi subditos suæ diœcesis. Obseruandum est autem, quando à Iudice fulminatur excommunicatio simpliciter,& non est restricta ad minorem, intelligenda est de maiori: vt habetur cap.penult.de sent.excomm.& eadem est ratio de excommunicatione à iure, quoniã maior est simpliciter,& absolutè excommunicatio: minor verò secundùm quid. Verba autem absolutè prolata sumuntur in significatione sua simpliciter, l.non aliter.ff.de l.3.

De causa efficiente excommunicationis, seu de eo, qui potest excommunicare.

CAPVT VI.

QVATVOR genera causarum reperiuntur in excommunicatione, nemp[illegible] [illegible]fficiens, materialis, formalis, finalis, de quarum singul[illegible] [illegible]endum est, & primũ de efficiente, nempè de eo, qui excom[illegible]nicare potest, & duo statuenda sunt, prius est remouere eos, q[illegible] [illegible]on possunt; posterius est explicare eos, qui possunt excom[illegible]nicare. Quantum ad prius, fœmina non potest excommuni[illegible], vt habetur cap. dilecta, de maiori, & obedient. posset ta[illegible] [illegible] ex commissione Papæ, vt notant Panorm. cap. decernim[illegible], de iudi. & Anton. 3. par. titu. 25. c. 75. Rursus laicus non [illegible] excommunicare, nisi ex commissione Papæ, vt habetur can. benè quidem, d. 96. adiuncta Glo. Abb. in c. Ecclesiæ sanctæ Mariæ, num. 5. de constit. Addit autem Palu. 4. sen. d. 18. q. 2. art. 3. solum Papam posse dispensare cum vtroque, tam laico, quàm fœmina: idem affirmant Abb. in c. 2. numer. 5. de iudi. Armil. verbo excommunicatio. Voco laicum, qui nec primam tonsuram habet. Rursus, nec simplex sacerdos, aut clericus potest excõmunicare; quia simplex sacerdos, vel clericus habet potestatem solam ordinis, non autem iurisdictionis, ad quam pertinet excommunicare, vt habet Glos. cap. transmisiam, extra de elect. Rursus, nec simplex curatus potest excommunicare, vt habet Palu. 4. d. 18. q. 2. art. 1. ob eandem rationem, quia non habet talem iurisdictionem exteriorem: eam tamen potest habere ex consuetudine præscripta, vti affirmant sum. confess. lib. 3. tit. 33. q. 50. circa fin. Abb. in cap. Sacerdos, nume. 10. de offi. ordin. & latiùs in repet. c. si quis contra, nu. 51. de foro comp. & in hoc cõcordant quasi onmes Doct. vt testatur Henric. Boic. in d. c. si sacerdos,

num. 48.

num.48. vnde Card. Alex. in c. nemo, 11. q. 1. & Boic. vbi suprà dicunt, quòd sententiæ excommunicationum, quas sacerdotes proferunt alicubi diebus dominicis & festiuis, in vsurarios turbantes aratra, pro damnis, quorum ignorantur auctores, & cæteræ similes valent, si scientibus Episcopis, & non contradicentibus proferãtur. Rursus, excommunicatus maiori excommunicatione, etiam si aliàs habeat iurisdictionem, non potest excommunicare: ita habetur 24. q. 1. can. audiuimus, sed hoc Doct. communiter intelligunt de publicè excommunicato, ita habent Innoc. cap. si verò, de sent. excom. & Panorm. cap. ab excommunicato, num. 7. de rescript. Feli. in cap. ad probandum, nu. 7. de re iudi. Henric. Boic. ibidem, num. 4. ex c. ad probandum, de sent. & re iud. vbi habes sententiam ab excommunicato latam, non valuisse; si tamen publicus fuit: quamuis non desint contrarium affirmantes. Eadem est ratio de suspenso, & interdicto, secundùm Palu. 4. d. [illegible] q. 2. art. 3. Qui ergo excommunicat, esse debet persona E[illegible]clesiastica, habens iurisdictionem Ecclesiasticam in foro [illegible]eriori, & non impeditam: qui autem excommunicat, c[illegible] tamen non possit, peccat grauiter, quia vsurpat sibi iudic[illegible]a, cùm non habeat potestatem, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 60. [illegible]. 6.

Ex his sequitur posteriu[illegible] quod proposuimus, nempè posse excommunicare Papam, C[illegible]cilium generale, Prouinciale, Abbates, Generales ordinum, [illegible]rouinciales, Guardianos, & denique habentes iurisdictionem [illegible]clesiasticam, in exteriori foro: tamen cum discrimine; Papa enim, & Concilia generalia possunt excommunicare, etiam excommunicatione ab homine per sententiam, & à iure condendi leges, & canones generales obligantes omnes Christianos: Concilia verò prouincialia, etiã per sententiam, sed nõ per leges, sed per statuta particularia: Reliqui inferiores per sententiam, & per ordinationes, etiam particulares, sicuti etiam iurisdictio horum limitata est. Rursus, Papa, & Generale concilium nunquàm suspenduntur, seu impediuntur: sed inferiores aliquando impediti sunt per censuras, & sic non possunt semper excommunicare. Rursus, Papa, & Concilium Generale possunt, in quacunque diœcesi existãt, excommunicare: At Episcopus in aliena diœcesi existens, non potest, nec suos subditos excommunicare, quia ibi iurisdictionem exercere non valet, vt habetur Clem. vni. de for. compet. vbi etiam conceditur Episcopo, qui fuerit expulsus à sua, commorari in locis alterius diœcesis, vicinioribus

rioribus propriæ, in quibus tutò possit esse, & ibi petita licentia proprij diœcesani, iurisdictionem in suos exercere, & consequenter poterit excommunicare. Rursus potest Papa, & Cōcilium Generale, quoscumque, cuiuscumque diœcesis excommunicare. Episcopus verò, & reliqui Prælati, non, nisi suos subditos, quamuis aliquando possint nō subditos excommunicare, putà, quando ratione delicti commissi in eius territorio, vel ratione contractus ibidem initi, vel ratione rei ibi sitæ ad eius iurisdictionem aliquo modo pertinent; tunc enim, pro ut ius exegerit, ratione prædictorum, poterit excommunicare, vt habetur cap. I. de priuileg. in 6. & licet hoc caput sit de priuilegiatis, eadem est ratio de non subditis, vt Docto. notant communiter, cum quibus consentit Angel. ver. excommunicat. I. §. 9.

De causa mate[...]li, seu de eo, qui potest excommunicari.

CAPV[T] VII.

MATERIALIS verò caus[a ex]cōmunicationis duplex est, remota, & propinqu[a. R]emota est subiectum ipsum, seu persona, qu[æ excom]municatur. Propinqua est causa in ipso subiecto, prop[ter] quā excommunicatur. Remota ergo causa, scilicet, qui potest excommunicari, est homo determinatus, baptizatus, viuus, inferior, subditus. Dicitur primò, Homo, tam masculus, quàm fœmina; nec enim aues, locustæ, aut reliqua animalia excommunicari possunt; vt enim hæc nō communicant nobiscum in bonis illis, de quibus suprà dictum est, ita, nec excommunicari possunt, vt latè per Io. de Ligna. in tract. de censur. eccles. §. 9. in prin. Dicitur, determinatus, quia tota ciuitas, aut collegium simul excommunicari non potest per sententiam, nisi in particulari excommunicandi distinguantur, ita habetur cap. Roman. §. in vniuersitatem, de sent. excom. in 6. Sufficeret autem, si ratione criminis determinarentur, vt qui hoc, vel istud commiserunt, excommunicentur; tunc enim non est periculum, nec excommunicatio cadat super innocentes. Per ius autem potest vniuersalis excommunicatio ferri, sed tunc non ligat, nisi eos, qui posteà ipsum ius transgrediuntur. Dicitur, baptizatus, quia, nec Turcæ, nec in-

fideles

fideles alij excommunicari possunt, cùm Ecclesiæ membra nō sint; non enim excommunicatur, nisi qui prius communicabat; immò nec Cathecumenus, quia nondum pertinet ad iurisdictionem Ecclesiæ. Arg.c.veniens, de presb.non baptizat. Dicitur inferior, quia nullus se ipsum potest excommunicare, quamuis condat vniuersalem ordinationem, Arg.l.qui iurisdictioni,ff.de iurisd.omn.iud.vt si Episcopus excommunicet omnes ludentes, si ipse luserit, non incurrrit. ita habet S. Thom.4.dist.18.q.2.art.2. Hosti.in summ.de sent. excomm.§. quis valeat, & ratio est, quia non habet in se iurisdictionem, nisi denunciauerit illam excommunicationem, vt latam à superiore; tunc enim, si contraueniret, contraheret, sed non à se, sed à superiore esset tunc excommunicatus. Similiter nullus potest superiorem excommunicare. Host.in summ.de excom.§.quis valeat; vnde Papa à nullo excommunicari potest, quia non habet superiorem, vt hab[illegible] can. cuncta per mundum, q.3. Dicitur subditus, id est [illegible]s subiectus iurisdictioni; nec enim illi possunt ab Ordina[illegible] ipso excommunicari, qui priuilegio Apostolico exempt[illegible]nt ab eius iurisdictione, cap. cum capella, & ibi Doct.de [illegible]uileg.& cap.porrò, eodém titu. nisi in tribus casibus, cap.pr[illegible]edenti notatis. Similiter nec alij nō subditi, nisi in eisdem ca[illegible]ius. Dicitur viuus, quia mortuus propter nullum peccatum i[illegible]a commissum potest excōmunicari, licèt excommunicatio [illegible]in vita duret post mortem, c.à nobis 2.de sent.excomm. Poten[illegible] quidem excommunicatio à iure contracta in vita declarari post mortem, vt fit in defunctis hæreticis, vt habetur, c.si quis, de hære. & Glo.in d.c.à nobis.& Hosti. nu.12. Potest etiam ab excommunicatione contracta in vita absolui post mortem; tamē excommunicari post mortem non potest, secundùm communem sententiā Theologorum, & Canonistarum. Quicquid dicant Glo.c. si quis, de hæred.& ibi Panorm.& Glo.c.Iudæi,2.de Iudæ. Hi igitur sunt, qui excommunicari possunt.

De materiali causa proxima excommunicationis.

CAPVT VIII.

CAVSA materialis proxima est peccatum, nō quodcunque; sed mortale; nemo enim contrahit excommunicationem, nisi interueniente mortali peccato; nec fulminari

excom-

excommunicatio debet propter aliquod peccatnm, nisi sit mortale, id quod multis canonibus est statutum. 11. qu. 3. can. nemo. & canon. nullus c. 1. de iud. ca. sacro. de sen. excom. in cuius rei explicationem attende.

Primò. Quando excommunicatio ab homine fulminatur propter aliquod peccatum præteritum, debet esse mortale; propter veniale enim non debet fulminari, vt in prædictis canonibus constat.

Secundò non sufficit peccatum præteritum ad contrahendam excommunicationem, nisi adsit contumacia, nēpe quādo admonitus, vt à peccato desistat, id renuit facere: vnde, si homo paratus est corrigi, propter quodcumq; enorme peccaum præteritum excommunicari non debet, idq; can. nemo, allegato probatur & tradit Pan. cap. reprehensibilis, num. 3. de appellat. cùm communi sententia. Dixi, non debet; nam an aliquando possit saltem à Papa aliquis excommunicari, propter aliquod peccatum commissum, in pœnam etiam circa contumaciam, sicut suspendi potest, non est omnino ita certū sicut certum est, iuxta canones id fieri non debere.

Tertiò, quando fulminatur in futurum, quia vel præcipitur aliquid faciendum, vel prohibetur ne fiat, tunc, dummodo iustum sit, quòd præcipitur atque sit grauis, potest excommunicatio ferri in transgressores, quia qui non obedit, iam fit contumax, & inobediens, mortaliter peccat, & ideo excommunicationem contrahit. Dixi, dum sit res grauis, non enim fulminari debet excommunicatio propter res paruas, & leues.

Aduertendum tamen est, aliquando ferri excommunicationem iusta de causa in communi, quæ in particulari non esset iusta, nec ligaret: tamen, considerata causa in communi, obligat etiam in particulari; vt, si excommunicentur, qui vinearū fructus surripiunt, vel, qui surripuerunt, nisi restituant, iusta causa est in communi, quia mortale est furtum notabilis quantitatis: quòd si vnus paruam quantitatem surripuerit, & quæ per se non efficeret mortale, tamē ligatur censura, quia consideratur ad excommunicationem solum, quòd multum rapiunt, vel rapuerunt: & talis excommunicatio obligat singulos ad mortale. ita habet Sotus. 4. sent. d. 22. quæstion. 1. art. 2.

Quartò, excommunicationes à iure, quæ communiter sunt in futurum latæ, similiter, quæ sunt ab homine, quibus aliquid

aliquid iuſtum pręcipitur faciendum, aut aliquid malum prohibetur fieri, contrahuntur à tranſgreſsionibus propter contumaciam, & tranſgreſsionem, quæ eſt mortale peccatum, non autem quando eſſe veniale, aut nullum eſſet peccatum: vnde, quando certum eſt, non interueniſſe mortale peccatum, certum etiam eſt, non eſſe eo caſu contractam talem excommunicationem, vt recte adnotat Palud. 4. ſenten. d. 18. quæſt. 1. artic. 2.

Quintò, ex præcedente doctrina ſequitur, cum fertur excommunicatio in eum, qui aliquid alteri clam ſurripuit, niſi illud reſtituat, tamen qui ſurripuit, iuſtè abſtulit ab altero, quia nimirum ei nolebat ſoluere debitum, nec alia via erat recuperandi, ne[illegible] litigari tali excõmunicatione, etiamſi nõ reddat, vt notat Couaru. alios citans vari reſol. libr. 1. cap. 2. n. 15. quia non tenetur in eo caſu reddere, nec eſt vlla contumacia, nec peccauit auferendo. Idem dicit Si[illegible]ſt. in ſumm. verb. furtum, num. 19. Similiter cum fertur [illegible]communicatio in debitorem, niſi ſoluat, & ipſe non po[illegible] non ligatur; debet tamen ſoluere, vt poteſt, ſaltem in pa[illegible]; etſi non cum primum poteſt, alias ligatur. Similiter, [illegible]ndo fertur excommunicatio in non reuelantes aliquid oc[illegible]tum; qui vero ſciunt, iuſtam cauſam habent non reuelan[illegible] tunc non ligantur. Iuſta cauſa autem non reuelandi eſt, qua[illegible] præcipitur reuelari aliquod peccatum, quod eſt occulte com[illegible]m, & iam eſt emendatũ, aut ſi non eſt emendatum, probabi[illegible] ſperatur emendatio, ſi correctio fraterna adhibeatur, tunc non eſt reuelanda ante correctionem, vt habet S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 3. Aut quando aliquis præcipitur teſtificari in iudicio id, quod non poteſt probare; ſecus tamen, ſi præciperetur denunciare aliquid ad correctionem delinquentis, præcedente iam fraterna correctione. Aut, quando præcipitur, vt occultæ ſcripturæ producantur, quæ cedunt in graue detrimentum iuſtitiæ producentis. Si vero non eſſet iuſta cauſa non reuelandi, tunc ligaret excommunicatio. Abuſum autem excommunicationem fulminatarum ad reuelationem pro perditis, aut abſtractis rebus reformauit Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 3. ferri enim debet ab Epiſcopo, & non aliter, quam in ſubſidium aliorum iuris remediorum.

Sexto, ex eadem doctrina ſequitur, excommunicationem, tam a iure, quam ab homine, non ligare ignorantes, quia vbi ignorantia eſt probabilis, non eſt contumacia, ſine qua nemo

excom-

excommunicationem contrahit. At quia hæc res difficilis est, & in controuersia multiplici posita, declaranda est. Aduerte igitur, duplicem esse ignorantiam, nempè facti, & iuris. Ignorantia facti est, quando aliquis nescit factum ipsum, quod sub excommunicatione prohibetur, aut præcipitur. Iuris verò est, quando nescit ius, aut sententiam, quibus excommunicatio fulminatur: verbi gratia, percussit quidam clericum, ignorans esse clericum, est ignorantia facti: quidam alius percussit clericum, sciens esse clericum, sed ignorans excommunicationem latam contra clerici percussores, est ignorantia iuris. Hoc idem accidit in excommunicatione ab homine; nomine enim iuris, etiam Iudicis sententia comprehenditur. Aduerte rursus hoc factum, quod sub excommunicatione prohibetur, aliquando esse ex se malum, & illicitum, etiamsi tali censura, non prohiberetur: vt, etiamsi non prohiberetur sub excommunicatione percussio c[illegible]ici, mala esset; vtpote contra Dei præceptum: similiter, qu[illegible]do prohibentur furtum, adulterium, & alia, quæ iure diuino [illegible]rohibita: aliquando verò, ex se non esse malum, nisi quia [illegible]b excommunicatione prohibetur, vt audire leges Monachi[illegible] [illegible]alum nõ est ex se, sed quia sub excommunicatione id est eis [illegible]hibium. Sunt alia multa huius rei exempla.

Aduerte rursus, ignoranti[illegible] iuris, aliquam esse iuris communis, nempè quando [illegible]atur canon à Pontifice, vel Concilio Generali statut[illegible], aliquam verò esse iuris particularis, quale est, quod Ordinarij in suis diœcesibus condunt, vel Iudices particulares edunt. Demùm, tam vna, quàm altera ignorantia, aut est probabilis, quam alij inuincibilem appellant; quando nempè aliquis ignorat, aut quæ scire non tenetur, aut si tenetur, ea scire non potuit, nec per ipsum stetit, quo minùs sciret: aut est ignorantia crassa, supina, licet improbabilis, quando aliquis ignorat, quæ scire debuit, & potuit. His sic stabilitis, in primis dico, ignorantiam facti cuiuscumque, siue liciti, siue illiciti, quando probabilis est, excusare ab excommunicatione contrahenda, crassam verò secùs. In hoc conueniunt Doctores, & constat ex cap. si verò, de senten. excommu. Vnde, qui probabiliter ignorabat, quendam esse Clericum, at percussit, non contraxit excommunicationem, licèt peccauerit contra præceptum Decalogi: si verò ignorantia fuit crassa, peccauit, & est excommunicatus. Præterea, ignorantia iuris, siue communis, siue particularis crassa, & supina, non excu-

ſat ab excommunicatione contrahenda, in quo etiam Doctores ſunt concordes. Rurſus ignorantia iuris particularis probabilis, ſeu inuincibilis, excuſat ab excommunicatione quando factum erat aliàs licitum, & hoc eſt ſine controuerſia: nam habetur cap. vt animarum, de conſtit. Item eadem ignorantia probabilis iuris particularis excuſat ab excommunicatione, etiam ſi factum ſit aliàs illicitum. In hoc non omnes conueniunt; tamen id affirmant Ancharan. eodem capit. vt animarum, nume. 6. & Adria. quæſtio. 3. de claui except. 3. eſtque magis ad mentem præallegati capitis, quod generaliter procedit de ignorantia probabili iuris particularis, non diſtinguendo, an factum ſit illicitum, vel aliàs licitum. Poſtremò, ignorantia iuris, etiam communis, etiam quando factum aliàs erat illicitum, excuſat ab excommunicatione. In hoc maior eſt controuerſia, præſertim, quando factum erat aliàs illicitum: tamen tamquàm probabilius [illegible] tenemus, quoad forum conſcientiæ, cum Anton. 3. pa[illegible], titulo vigeſimo quinto, cap. trigeſimo tertio. Ange. ve[illegible], excommunicatio, 7. caſu vlt. Silueſtro verbo ignorantia, [illegible]6. & Soto 4. ſenten. diſt. 22. q. 1. ar. 2. cum alijs multis, rati[illegible]e id perſuadet: nam non dicitur contumax contra canon[illegible] Eccleſiæ, qui probabiliter illum ignorat, etiamſi faciat id, [illegible]od aliàs erat prohibitum; qui enim probabiliter ignoraret c[illegible]nem ferentem excommunicationem contra percuſſorem c[illegible] etiamſi ſciret malum eſſe percutere clericum, vtpote lege Dei prohibitum, peccaret quidem contra Deum, non tamen contra canonem Eccleſiæ, quem probabiliter ignoraret, nec eſſet contumax contra eam; idcirco nec contraheret excommunicationem latam ab Eccleſia, quæ non excommunicat, niſi ſuos contumaces, & inobedientes. Hæc de ignorantia.

Denique, pro complemento huius capitis, duo ſunt adnotanda.

Vnum eſt, quando excommunicatio, ſiue à iure, ſiue ab homine fertur contra aliquid facientes, non comprehendi mandantes, conſulentes, fauorem, vel auxilium præſtantes, ſed ſolos facientes, niſi tenore verborum id exprimatur, aut alijs iuribus id habeatur declaratum. Vnde excommunicatio Clem. 1. de conſang. & affi. lata contra contrahentes, non extenditur ad conſulentes, aut mandantes, aut auxilium ferentes; nec lata Clem. 1. de ſepult. contra ſepelientes excõmunicatum, comprehendit conſulentes, aut iuuantes. Idem de alijs huiuſmodi

cenſen-

censendum est. Ista doctrina est communis, vt testatur Iulius Clar. prax. crim. q. 86. §. 2. & eam sequitur Caie. ver. excommunicatio. in prin. cum alijs multis: quãuis non desint, qui, quantum ad mandantes, aliter sentiant. Dictum autem est, nisi tenore verborum id sit expressum, quia sæpè excommunicatio fertur contra facientes, & mandantes, & consulentes, aut auxilium præstantes. Dixi, nisi alijs iuribus sit determinatum, aut interpretatum: nam excommunicatio lata contra percussores clericorum, alijs iuribus extenditur ad mandantes, & ratum habentes, quod etiam in alijs excommunicationibus fit, vt suis in locis ostendetur.

Alterum est, quãdo excommunicatio fertur contra aliquid facientes, mandantes, cõsilium, aut auxilium dantes, non contrahi ab vllo horum, nisi effectus sequatur: vnde, qui mandat percutere clericum, qui consilium dat, & qui tentat percutere, non sunt excommu[illegible]ti, nisi ipsa percussio fiat, id dicit Gloss. cap. in audientiam. §. 1. [illegible]iarum, de sent. excom. & Couarr. in Rubr. de homi. 2. p. relect[illegible] n. 5. dicit esse communem sententiam, quod intellige, nisi i[illegible] aut sententiæ dispositio æquè principaliter de illis procedat [illegible]nde, qui mandat occidere per assassinum, statim est excom[illegible]nicatus, etiamsi non sequatur effectus, cap. 2. de hom[illegible] 6. quia principaliter ista actio prohibetur. Ob eandem [illegible]am Religiosi, qui concionantur animo retrahendi au[illegible]es à solutione decimarum, excommunicati sunt, quamuis non sequatur effectus. Clem. cupiens, de pœnis. §. 1.

De formali causa excommunicationis.

CAPVT IX.

NON sunt determinata verba, nec in iure, nec in sententia hominis, sub quibus excommunicatio ferenda sit: sed satis est verbum exprimens ipsam excommunicationem, vt sit anathema; Excommunicetur, à cõmunione separetur, vt similia verba. Vt ait Host. in sum. de sen. excomm. §. qualiter, in prin. & hæc, aut comminatoria, aut latæ sententiæ excommunicationis expressiua sunt, vt diximus superiùs. Aliquæ tamen circũstantiæ, quæ ad formã quodammodò reduci possunt, obseruandæ sunt in excommunicatione ferenda; non quidẽ in ea, quæ est à iure, nec in ea, quæ est ab homine lata in

peccatum futurum, ſed in ea tantùm, quæ fertur in præteritum cum contumacia. Eſt igitur prima circumſtantia obſeruanda, vt præcedat trina admonitio, qua excommunicandus admoneatur prius ter, an velit parere: Sint autem admonitiones hæ cum competentibus interuallis. ita habetur, cap. conſtitutionem, de ſent. excom. in 6. Qui verò aliter excommunicationis ſententiam fert, per menſem interdicitur ab ingreſſu eccleſiæ, iuxta cap. ſacro. de ſent. excom. Suffiiciet autem vna admonitio pro tribus, datis tribus interuallis, niſi facti neceſſitas aliter ſuaſerit iſta interualla moderanda, iuxta cap. conſtitutionem, præallegatum. Eſſet autẽ facti neceſſitas, vt Glo. eiuſdem cap. notat, cùm partes eſſent ad rixam, & ad arma paratæ, nec curarent admonitionem Epiſcopi, vel quid aliud ſimile. vbi eadem Gloſſ. interualla ſingula, quando non eſt talis neceſſitas, dicit eſſe duorum dierum. Quando autem vna admonitio fit, debent dari ſex dies, exp[illegible]endo, vt primi duo ſint pro prima, ſecundi pro ſecunda [illegible]tij pro tertia admonitione. Hinc ſequitur, quando e[illegible]mmunicatio ita fertur in aliquem, vt omnes participa[illegible]s cum ipſo eandem contrahant excommunicationem m[illegible]orem, debeant prius admoneri nominatim participantes [illegible]liàs non valebit prædicta excommunicatio in ipſos, ita ha[illegible]tur cap. ſtatuimus, de ſenten. excom. in 6. Aduerte autem, i[illegible]n monitionem fieri poſſe etiam abſque ſcriptura; vt notat A[illegible] cap. ſacro, num. 3. de ſent. excom. Notandus tamẽ eſt quidam caſus in quo licet excommunicare aliquem abſque vlla admonitione præmiſſa, quem admonet Abbas antiq. cap. reprehenſibilis, de appellat. vbi dicit, quando aliquis eſt excommunicatus propter aliquod delictum à iure, tunc poſſe ſine admonitione, propter idem delictum excommunicari ab homine; refertque ſe excuſaſſe quendam Abbatem, qui ſuum ſubditum excommunicauerat abſque admonitione, quia ſine licentia clauſtro exiuerat: excuſauit autem, quia repertum fuit ſtatutum in monaſterio, vt, qui ſine licentia exiret, eſſet excommunicatus. Panorm. eod. c. num. 5. refert Abbatem in hac ſententia, & probat affirmans, quando aliquis eſt excommunicatus à iure, poſſe à ſuperiori pro eodem delicto iterum excommunicari, etiam delicto non iterato, & ſine contumacia de nouo contracta, tuncque non eſſe neceſſariam admonitionem. Quæ doctrina videtur eſſe eiuſdem, c. reprehenſibilis, ſecundùm intellectum legitimum.

Alte-

Altera circumſtantia eſt, vt excommunicatio feratur, non ſolo verbo Iudicis, ſed in ſcriptis, in quibus etiam exprimatur cauſa excommunicationis, & qui aliter excommunicat, vltra graue peccatum, contrahit ſuſpenſionem per menſem ab ingreſſu eccleſiæ, & participatione diuinorum officiorum; ita vt exercens actum aliquem ordinis intra talem menſem, fiat irregularis à ſolo Papa diſpenſabilis. Hæc habentur cap. cùm medicinalis, de ſent. excom. in 6. Iſta verò ſuſpenſionis pœna, ſicut & præcedentis circumſtantiæ, non ligat Epiſcopos, nec ſuperiores prælatos, quia non fit expreſſa mentio eorum, vt fieri debet, ad contrahendam ab eis ipſo facto iuris ſuſpenſionem, iuxta cap. quia periculoſum, de ſent. excom. in 6. ligat tamen Prælatos religioſorum, niſi quando vel eſſet periculum in mora, ſi in ſcriptis daretur, vel aliud ſtatueretur in ſuis conſtitutionibus, ſeu ſtatutis. ita habet Ange. excom. 2. §. 3. immo, quando eſſet periculum in mora, eadem ratio eſſet in aliis prelatis omnibus, vt hab. Gloſ. c. cum medicinalis, de ſent. excõ. in 6. ver. temerarius. Lap. alleg. 73. num. 4. Fely. in cap. ſacro. num. 4. de ſent. excomm. S. aduerte ad ea, quæ dixi de prelatis regularibus, quod Lapus [illegible] alleg. 73. & Fely. in capit. ſacro num. 7. ſimpliciter tenent, [illegible]n ligari pœnis in d. can. contentis: nam in iſtis prælatis n[illegible] ſeruatur iuris ordo, ſicut in ſecularibus; durum enim e[illegible], vt ipſi dicunt, & incommodum prælato regulari [illegible] ſæpe in die, modo pro iſta re, modo pro illa h[illegible] increpare, monere, & præcipere ſuis ſubditis clauſtralibus, habere pennam, & folium, & ante ſcribere, quàm ſub pœna excommunicantis mandare.

Tertia circumſtantia eſt, intentio excommunicationis; ſi enim proferatur excommunicatio exterius, tamen Iudex non intendit excommunicare, ſed terrere tãtum, non contrahitur à contraueniente. ita habet Panorm. cap. ex parte, nu. 6. de offis. ordin. immo eſt neceſſaria intentio partis, quando ad eius inſtantiam excommunicatio fertur; vt. ſi quis petit ſententiam excommunicationis ferri in eos, qui ſibi ablata non reſtituunt, & tamen non intendit filios, ſi forte abſtulerunt, excommunicari, quamuis excommunicatio generalis ſit, non tamen ligantur, niſi iuxta partis intentionem. ita habetur Ange. excomm. 3. §. 16. quia officium Iudicis requiſitum non excedit intentionem requirentis. Hinc conſequitur, quando excommunicatio fertur ad inſtantiam partis contra non ſol-

uentem intra certum terminum, si pars velit illum non incurrere excommunicationem, non incurri, etiamsi ille non soluat in præscripto termino; at postquam contracta est, non poterit pars tollere. An tamen possit pars prorogare terminum, nempe, vt, si lata sit excommunicatio, nisi intra mensem soluat, facere possit, vt ad duos menses prorogetur, post quos excommunicatio contrahatur, si non soluerit, controuersia est inter Doctores Innoc. cap. præterea, 2. de appellat. citat duas sententias, affirmatiuam, & negatiuam, & adhæret negatiuæ, nempe, vt nequeat pars id facere absque consensu Iudicis: Panorm. verò ibidem, nu. 4. citans Innocentium, tenet constanter affirmatiuam, & ibidem Dec. & talis opinio probabilis est, & teneri potest. Hoc tamen in loco vnum adnotandum est, quod stylus curiæ habet circa pensiones, nempe excommunicationem contra pensionarium non soluentem pensionem statuto tempore, latam in fauorem eius, cui soluitur pensio tali tempore elapso, non censeri incursam, nisi ille, cui debetur, declaret se v[illegible] illam esse incursam: & si decedat ante declarationem, v[illegible] soluatur pensio, vel fiat cócordia, seu pensionarius mori[illegible], non censetur incursa, ita habet Cassiod. decis. 2. nu. 3. & [illegible] de locat. quia pœna sic videtur apposita, in gratiam eius, cui [illegible]uenda est pensio, vt, ipso tacete, non sit is, qui non soluit, ex[co]mmunicatus, nec aliam pœnam incurrat.

Quarta circumstantia est expressi[o ca]usæ rationabilis, & manifestæ: nec sufficit, quod sit nota ipsi soli excommunicati, ca. si tantum, &c. placuit, 6. q. 2. Abb. in c. sacro. n. 4. & ibi Fely. num. 1. de sen. excomm. per illum tex. nam, vt dicit Glos. in d. c. si tantùm. ver. iubeatur. Prælatus ex causa sibi soli nota potest tantùm mouere criminosum; vt se abstineat à participatione sacramentorum, per c. non prohibeat de consecrat. d. 2. non tamen potest excommunicare; si tamen fertur sententia absq; causæ expressione, tenet, vti affirmat Hostien. in cap. per tuas; num. 3. ver. quod si dicatur, de sent. excom.

Hæ sunt circumstantiæ, quæ ad formam excommunicationis quodammodo pertinent.

* *
*

De qui-

De quibusdam qualitatibus excommunicationis, & de causa finali eiusdem.

CAPVT X.

EX his, quæ dicta sunt in cap. præcedenti, facile est, quosdam excommunicationis modos, seu qualitates cognoscere; est enim excõmunicatio iusta, iniusta, valida, nulla. Iusta est, quæ omnib. vestitur circumstantiis, & causis, quæ necessariæ sunt, vt prædictum est. Iniusta fit ex defectu alicuius, quod si essentiale est, facit, vt nulla sit excommunicatio, quæ quidem in foro tàm poli, quàm fori non est timenda, nec tenet, vt dicunt Host. in sum. de cler. excom. minist. ver. qualiter excusetur, & Gloss. in cap. sententia, 11. q. 3. & Henric. Boic. in cap. dilectis, nu. 13. de appel. facit tex. in §. cùm ergo, 11. q. 3. vbi iniqua sententia, nec apud Deum, nec apud Ecclesiam, quemquam grauat. A[illegible]erte autem, excommunicatum nulliter, si ad probandum nu[illegible]tem admittitur, donec constet de ea, præter articulũ nullita[illegible] õ audiri in iudicio, cap. per tuas, §. nos igitur; iuncta Glos. ver. [illegible] aliis. de sent. excom. vbi habetur huiusmodi excommunica[illegible]n in aliis negotiis, vel factis iudicialibus non audiri tamqu[illegible] actorem, licet extra iudiciũ non euitetur. idem habet in [illegible]olet, circa fin. de sen. excom. lib. 6. Si verò defectus non [illegible]ntialis, excommunicatio iniusta est, valida tamen [illegible]utem hoc planum fiat, aduertendũ est, tripliciter excommunicationem posse dici iniustam. Vno modo ex parte ipsius excommunicationis.

Altero ex parte excommunicantis.

Tertiò ex parte ipsius excommunicati. & adhuc omnibus his modis dupliciter; aut ex defectu alicuius essentialiter requisiti, & tunc est nulla excommunicatio; aut alicuius requisiti, sed non essentialiter, & tunc est iniusta, sed valida. Ex parte ergo excommunicationis accidit primò, cum deficit trina monitio, si est ab homine, & tunc est iniusta, sed valida. ita habet Gloss. c. sacro. de sen. excom. ver. probari. Abbas ibi nu. 9. & Fely. nu. 2. Glos. in c. Roman. ver. iniustas. eod. tit. libr. 6. Si verò desit prorsus admonitio, ita vt nulla præcedat, est iniusta & nulla, excepto illo casu, quem præcedenti capite adnotauimus. ita habet Sotus. 4. d. 22. q. 1. art. 2. conc. 4. licet Inno. c. illud. de cler. excom. ministr. videatur dicere validam esse, tamẽ ratio in contrarium est, quia excommunicatio non est pro

peccato præterito, nisi adsit contumacia: hæc autem non est, nisi admonitio præcedat, iuxta illud Matthei. Si te non audierit, sit tibi sicut Ethnicus. Hoc autem certum est inter omnes, quando excommunicatio fertur de participantibus, & non præcessit admonitio legitima facta participantibus, tunc iniustam esse, & nullam, per cap. statuimus. de sen. excom. in 6. Attende tamen, nonnullos Doctores intelligere illud. c. statuimus, quando Iudex excommunicat participantes cùm excommunicatis à se, & non ab alio, vel à iure: his enim casibus dicunt esse iniustam, & non nullam, sed hanc Doctorum sententiam censet dubiam Couar. in c. alma mater, prior. part. relect. §. 3. numer. 5. Hæc autem admonitio regulariter debet esse personalis, nec sufficeret ad domum. Rota in antiquis decis. 338. Felyn. in c. sacro. num. 2. de sen. excomm. quod tamen limita.

Primò, si, qui admonendus est, dolo latitet, & subterfugiat, secundò, si legitimè iam citatus semel ... causam personali citatione, tertiò si citatio facta dom... peruenit ad notitiam illius. quartò si fuerit male absol...us, & agatur de illo reducendo in pristinam excommu...ationem, vt dicunt Felyn. in d. c. sacro. & in c. cum sit Rom...a. nu. 14. de app. & Rot. in nou. decis. 399.

Secundò dicitur nulla, si er...rem contineat intolerabilem, iuxta cap. solet. & cap. venerabili... de sen. excomm. in 6. §. penult. Tunc autem dicitur sententia e...rem continere intollerabilem, quando aliquis excommunicatur, quia facit quod in se bonum est, vel non facit, quod ex suo actu illicitum est, ita prædictum caput definit. Addit etiam Gloss. cap. per tuas. de sen. excom. quando precipitur aliquid impossibile. Addit etiã Gloss. cap. sacro. eod. tit. quando est pro leui re; vt, quia Pardus currit. item, quando Prælatus interdicit subditis, ne exponant suis superioribus statum Ecclesiarum suarum. c. quia plerique de offic. ordin. libr. 6. His & aliis causis notatis per Abb. & alios Doct. in c. per tuas. de sen. excommu. lata excommunicatio dicitur errorem cõtinere intolerabilem, & iniusta, ac nulla est. Aduerte autem, errorem intolerabilem in duplici esse differentia; primus enim est iuris, secundus est facti. Error iuris intolerabilis tunc dicitur, quando in sententia reperitur expressus talis error, seu causa, propter quam excommunicatio dicitur continere errorem intolerabilem; vt dicunt Host. in c. per tuas, nu. 3. de sen. excom. latè Gabriel. in tractat.

com-

com. opin. tit. de sen. conclus. 7. exempla sunt, quæ dixi. Facti autem error intolerabilis tunc dicitur, quando notoriè constat de iniustitia excommunicationis, putà, quia puer adulterium fecit, quod improbabile est, vel superior, referendo se ad acta, aliquem excommunicat, quia furtum fecit: ex actis autem constat de falsitate causæ. Vnde Host. in cap. per tuas. de sen. excom. latè Gabriel. vbi suprà conclus. 10. Cæterùm, si in sententia non exprimitur iuris error, & notorie non constat de falsitate facti, non dicitur continere errorem intolerabilem, sed est valida, licet iniqua Host. vbi suprà S. Ant. in tract. de excom. c. 73. num. 9. & faciunt allegata per Gabriel. in citata concl. 7.

Tertiò, si excommunicatio non fertur in scriptis, & cum causæ expressione, iuxta c. cum medicinalis de sent. excom. in 6. est quidem iniusta, sed valida, vt ibi Gloss. & Doctores, & ex ipso c. probatur.

Ex parte autem exc[illegible]municantis iniustitia accidit.

Primò, si mala inten[illegible]e, & ordo excommunicet, tunc est iniusta, sed valida. iuxta G[illegible]. c. sacro. de sent. excom. & habet omnes effectus iustæ exc[illegible]municationis, secundum Caiet. in opusc. q. 13. tom. 2. hoc [illegible]m peccatum potius est cõtra charitatem, quàm contra iusti[illegible]m, & dicenda est talis excommunicatio malè potius, quàm [illegible]iuste facta.

Secundò, si erat publ[illegible]pensus, aut excommunicatus, iniusta est, & nulla. ca[illegible]nus. 24. q. 1. Host. in sum. de cleri. excom. minist. §. qualiter excusetur. Si verò non publicus, valida est per ea, quæ diximus c. 13.

Tertiò, si nullam habuit iurisdictionem, quia excommunicauit eos, qui ipsius iurisdictionis non sunt, vel aliquo priuilegio sunt exempti, iuxta ca. quanto. de priuileg. tunc iniusta est, & nulla. per c. nullus. de paroch. vel si, sit delegatus, & contra intentionem delegatis excommunicat, cap. final. de præb.

Ex parte verò excommunicati. Primò, cùm in tempore à iure requisito appellauit, & adhuc excommunicatio. contra eum fertur, tunc est nulla, iuxta c. ad præsentiam, de appell.

Secundò, cum verè non peccauit mortaliter, tamen conuincitur per testes contumaciæ, & peccati. tunc nulla est in foro interiori, tamen valida in exteriori, & obseruanda, donec veritas nota fiat, iuxta Gloss. cap. per tuas. de sent. excom. ver. intolerabilem. in fin. Alioquin ex iniusta, fieret ratione con-

temptus iusta, etiam quoad Deum, vt habet Gloss. prædicta & tenet Abb. ibi. nu. 4. Host. in sum. de sen.excom. §. quis sit effectus, col. 2. & ibi Apostil. in litera C. arg. text. in d.c. per tuas, &c. illud in q.24.q.3. Quod tamen limita in eo casu, quando si excommunicatus celebrat absque scandalo, præsertim in occulto, quia tunc in animæ iudicio non peccat, nec pœnis Canonicis afficitur, vt dicit Caiet. 22.q.70.art. 4. Couuar. in c. alma mater prior. part. relect. §.7.num.7.

Aduerte autem, sententiam excommunicationis iniustam nullam, nec quoad Deum, nec quoad Ecclesiam ligare, quamuis, de nullitate constet, in publico sit seruanda. Quæ verò iniusta est, sed valida, excepta ea, quæ iniusta est ex solo animo excommunicantis (hæc enim, vti dicimus, omnes effectus habet iustæ excommunicationis) apud Ecclesiam ligat, sed non apud Deum, quod non est dicere priuat communibus, & generalibus suffragiis Ecclesiæ, quibus priuat iusta, quoniam nō censetur Ecclesia quemquam velle i[illegible]tè tanta læsione afficere, cap. illud. 11.q.3. sed priuat co[illegible]unione fidelium, participatione, & perceptione sacram[illegible]torum, ac diuinorum officiorum auditione, secundùm [illegible]st. in sum. de sen. excom. §. quis sit effectus. Henric. Boic[illegible] c. dilectis, nu. 13. de app. D. Th. 4. d. 18. q. 2. in art. 1. ad 4. & sic i[illegible]llige illud Gregorii in c. 1. 11. q. 3. vbi habetur sententiam, siue [illegible]stam, siue iniustam esse timēdam. Aduerte rursus, si huiusm[illegible] iniustè excommunicatus ante obtentam absolutionem aliqu[illegible]is, quæ excommunicatis prohibentur, fecerit, pœnis Canonicis afficitur, etiam in foro animæ, secundum communem sententiam, teste Couuar. in c. alma mater. prior. par. relect. §.7. ver. quarta, & ver. his equidem. quia apud Ecclesiam censetur excommunicatus, quòd intellige, etiamsi occultè faciat; illo excepto, de quo paulò superiùs dixi, qui falsis testibus conuictus est de mortali, quod verè non commisit: hic enim quoad Eccclesiam non ligatur, sed in occulto; in publico tamen, quia censetur iuste excommunicatus, debet se abstinere, & grauiter delinquit, si aliter faciat, donec de veritate constet. Modos autem iniustæ excommunicationis latè ponit Palu. 4. d. 18. q. 1. art. 4.

De causa finali excommunicationis nulla est controuersia: cum enim excommunicatio, iuxta cap. medicinalis, de sent. excom. in 6. medicinalis sit, non mortalis, disciplinans, non eradicans, finis ipsius est bonum, & vtilitas hominis, vt resipiscat, & ad bonum se conuertat, vel vt à malo perpetrando

retra-

retrahatur:hinc eſt, quod citatio non fit; vt in aliis ſententiis, ad audiendam ſententiam, ſed vt ſe corrigat. Abbas in c. ſacro. num. 2. de ſen. excom.

De quibuſdam communiter vocata effectibus maioris excommunicationis.

CAPVT XI.

POſt cauſas excommunicationis, propoſitas; conſequenter de ipſius effectibus tractandum eſt: horum primus eſt priuare communibus ſuffragiis Eccleſiæ, ita vt nec miſſas, nec publicas orationes Eccleſiæ pro eo fungere, aut celebrare liceat ita communiter Doctores dicunt. Adhoc, nõ tam effectus, quam natura, & ſubſtantia ipſius excõmunicationis eſt; vt enim non dicimus priuare viſu eſſe effectum cæcitatis, ſed naturam ipſius, ſic natura excommunicationis eſt, his ſuffragiis communibus p[illegible]are. Quod quidẽ ſic eſt intelligendũ, vt non liceat orationes, q[illegible] nomine Eccleſiæ fiunt, pro ipſis applicare; tamen, quando [illegible]s orat, vt perſona particularis, poteſt orare pro excommuni[illegible]o, & orationes quaſcunq; fundere, vt habet S. Th. 4. d. 18. q. [illegible]t. 1. quæſtiunc. 1. ad 2. immò in memento Miſſæ, poteſt quis [illegible] perſona particularis, orare pro excommunicato, nõ tame[illegible] ipſum ſacrificium pro ipſo applicando ita habet Silueſt. [illegible]m. 1. §. 2. Omnibus ergo ſuffragiis, quæ nomine Ecc[illegible] funduntur, quatenus nomine Eccleſiæ funduntur, priuatus eſt, Quando aũt perſona particularis orat, non debeat orare pro eo, tanquam pro membro Eccleſię, cum non ſit.

Alter communiter vocatus effectus, eſt priuare ſuſceptione ſacramentorũ, tàm actiua, quàm paſſiua, ita vt, nec ſacramenta miniſtrare, nec ea ſuſcipere abſq; peccato mortali poſſit. ita Doct. colligunt ex can. Engeltrudam. 3. q. 4. vbi excommunicatus dicitur eſſe reſciſſus à corpore Eccleſiæ. Hic etiam non effectus, ſed ipſa natura excommunicationis mihi videtur, ſicut & præcedens; non enim intelligi poteſt, quæ alia ſit natura excommunicationis, quàm horum priuatio bonorum cõmunium.

Tertius effectus eſt, priuare externis quibuſdam bonis communibus, quæ hoc verſiculo vulgari exprimi ſolet. *Os, orare, vale, communio, menſa negatur.* Per, *os*, intelliguntur collocutiones, ſiue per verba, ſiue per ſigna, ſiue per literas. Per,

orare,

orare, intelliguntur conuentus in sacro audiendo, orando recitando horas, cantando in choro, diuinis officiis adesse; non enim licet cum excommunicato conuenire in talibus; similiter, nec eis conferre sacramenta, nec ab ipsis recipere. Per, *vale* salutationes, donaria, honoris exhibitiones, aperiendo caput, & similia. Per communionem, significantur humani, & ciuiles contractus. Hoc autem est intelligendum, quãtum ad peccatum; excommunicatus enim cum aliis contrahendo peccat. cap. illud §. illud vbi Gloss. & Doct. de cler. excom. minist. Abb. in cap. si verà num. 37. de sen. excom. Cæterùm quoad illorum validitatem, si contrahit tanquam priuata persona, quamuis secundùm Host. in d. c. si verè. & in cap. veritatis de dol. & contum. quem multi sequuntur, contractus in eius fauorem non valeant, sed in fauorem tantùm cum illo contrahentium: tamen etiam in ipsius excommunicati fauorem cõtractus esse validos, nulla etiam habit[illegible] distinctione publicæ vel occultæ excommunicationis, te[illegible] Inn. in c. veritatis, nu. 1. de dol. & contum. & ibi Abb. n[illegible] qui respondet ad rationes Host. & Gem. in c. decernim[illegible], in fin. de sen. excomm. lib. 6. Idem tenet Sum. Confess. l[illegible] tit. 33. q. 133. circ. fin. Siluest. ver. excom. 3. in fi. & hanc sen[illegible]tiam consuetudo amplectitur, teste Henric. Boic. in d. c. ve[illegible]tis, numer. 18. Aduerte rursus, quòd licèt contractus etiam i[illegible] fauorem excommunicati sint validi, ipse tamen agere in iudic[illegible] non poterit, excommunicatione durante. ita tradunt Inn. A[illegible] Henric. Boic. vbi supra Ancar. in c. pia. §. si quis, num. 2. ver. aut facit de excep. l. 6. & probatur ex cap. intelleximus. de iud. vbi habetur, excommunicatum per alium conueniri posse; at non conuenire alium. Aduerte vlterius, quòd licèt contractus celebrari per excommunicatum nomine proprio, vt dixi, sint validi, secus tamen est, si excommunicatus esset beneficiatus, & contraheret super bonis Ecclesiæ, quia tunc actus non valeret, cap. veritatis. in fin. de dol. & contum. ita habet Deci. qui alios citat in cap. pastoralis. §. verum, colum. 3. de appellat. expresse dicẽs, quod gesta per excommunicatum de bonis Ecclesiæ non valent, & hoc est verum, si sit publicus excommunicatus; sicut, si sit occultus; quia tunc valent secundum Abb. in d. capi. veritatis, num. 33. Silu. verb. excomm. 3. q. 15. num. 5. Per, Mensam, intelligitur, simul in vna mensa cõuesci, in vno lecto dormire; quamquam, in eadem domo manere liceret, vt dicit Innocen. cap. nuper. de sent. excom. & Anton. 3. par. tit. 24. cap. 2. eo tamen

men modo, quo solent multi in eadem domo habitare, non vt simul conuenientes, sed veluti si domus essent distinctæ: sicque secundùm eundem Innocen. liceret eodem in cubiculo esse, & habitare. In his omnibus non licet communicare cum excommunicatis; ita vt, qui communicat cum eis in aliquo prædictorum, minorem contrahat excommunicationem, iuxta cap. nuper, de sent. excom. & peccet mortaliter quidem, si communicat in diuinis: immò, si clericus communicaret cum excommunicato à Papa in diuinis, spontè & scienter Papalem contraheret excommunicationem, iuxta cap. significauit, de sent. excomm. In cæteris verò venialiter, nisi in contemptum Ecclesiæ id fiat. ita habet S. Thom. 4. senten. d. 18. art. 4. quæstiunc. 3. & Innoc. & Ioan. Andr. c. sacris. de his, quæ vi. met. cau. fi. quod capút de participatione in diuinis procedit. Angel. excom. 8. §. 4. dicit, hoc intelligendum esse, nisi esset excommunicatio d[illegible]participantibus; tunc enim participantes quocumque m[illegible] mortaliter peccarent, & excommunicationem maiorem cont[illegible]erent, c. nuper, & c. si concubinæ, de sent. excom.

Non tamen ista communio [illegible] tam generaliter prohibita, quin sint casus, in quibus liceat [illegible]odo aliquo communicare, qui versiculo vulgari continenti[illegible] *Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse*, cuius versiculi mem[illegible]t S. Thom. 4. d. 18. art. 4. quæstiunc. 1. vbi hos casus d[illegible]at. Per, vtile, intelliguntur, verba ad salutem spiritualem [illegible]xcommunicati pertinentia: licèt enim hortari, vt sibi consulat. Per, legem, matrimonium significatur: nam licet vxori colloqui, conuesci, reddere debitum, &c. Per, humile, intellige officium seruorum familiarium, & filiorum, quod non denegandum est excommunicato. Similiter, ignorantia, qua ignoratur excommunicatio ab alijs, excusat eos à peccato in communione: à quo quidem non excusaret, si à fide digno audirent, illum esse excommunicatum, vt dicit Maior. in 4. d. 18. q. 2. arg. cap. illud, de cleri. excommu. minist. & cap. inquisitioni, de sent. excomm. Per, necesse, intellige, quando occurrit necessitas grauis, vel consilij, vel refugij, vel eleemosynæ, vel petendo, vel dando. Extra hos casus non est cum excommunicato communicandum: atque hic est tertius effectus communiter assignatus excõmunicatis: sed mihi eadẽ ratio videtur huius, & aliorum duorum; vt natura excommunicationis consistat in hac priuatione, & non tam ad effectum quàm ad eius substantiam istæ tres priuationes pertineant.

Aduertendum tamen, casus hoc versiculo exceptos nõ pertinere ad cõmunicationem in diuinis; in his enim, nec vxori, nec seruis licet communicare, nisi quando ignorãtia esset: liceret tamen aliquo casu in diuinis cõmunicare: nempè, quando immineret mortis periculum non cõmunicanti cum excõmunicato, ita limita. D. Nauar. c. 27. summ. nu. 36. & Sotus 4. dist. 22. quæstio. 1. artic. 4. vt, si excommunicatus, ne ab alijs agnosceretur, minaretur mortem sacerdoti, nisi coram eo celebraret, tunc liceret celebrare ei: nec obstat, c. sacris. de his, quæ vi. met. cau. quia ꝓcedit de metu leui. Est autẽ ista limitatio intelligenda, dum non incurreretur metus hic in cõtemptum fidei vel Ecclesiæ; tunc enim mors potiùs esset subeunda. Aduerte etiam, generaliter excommunicatum in vna Ecclesia, esse excommunicatum vbiq; locorum, c. iure, 11. quæst. 3. Abb. in cap. pastoralis, nu. 18. de appel. Aduerte, rursus, excõmunicationem statim suum sortiri effectum, quia n[illegible] potest stare in pendenti: hinc est, quod excommunicatio [illegible] in diem, vel sub conditione, non afficit illum, in quem [illegible]tur, donec dies, vel conditio eueniat: sed ab ea die, seu ab [illegible]ueniente cõditione eum afficit, secundùm communem; [illegible]estatur Couar. in c. alma mater prior. par. relect. §. 10. nu. 6. [illegible]de, si quis appellaret à sententia tali lata, etiam post diem ant[illegible]onditionis euentum, sine scrupulo posset communicare, eti[illegible]n conditione illa impleta, Glo. in c. prætereà, 2. de app. & ibi Doc[illegible]t. Panorm. contrariũ sentiẽtem. Vlteriùs aduerte, excõmmun[illegible]tionem trahere secum executionem, & inhabilitat, quoad oẽs eius partes, illum, qui in eam incidit absq; alia declaratoria. Fely. in c. Rodulphus, nu. 38. de rescript. per c. pastoralis. §. verum, de app. & propterea ab illa non appellatur ad effectum suspensiuum, c. 15. cui, de sent. excom. lib. 6. Et hoc est verum respectu sententiæ excommunicationis; secùs, si sit declaratoria excommunicationis à iure illatæ, quoniam ab ista declaratione appellare licebit, iuxta Glo. in c. cupientes. §. quod si ver. priuatos, & de elect. lib. 6. & Gigan. in tracta. de pens. q. 78. in fin. Quod limita in eo casu, quando constat declaratum non incidisse in excommunicationem latam à iure, vel sit dubium, an inciderit: nam si constaret, declaratum incidisse in iuris excommunicationem, appellatio non admitteretur, quia à pœna legis, vel Canonis non appellatur, vt habet prædicta Glo. reputata notabilis à Doct. tenet Abb. in c. peruenit, 1. nu. 6. de app.

De

De intelligentia prædictorum iuxta extrauagantem Martini Quinti.

CAPVT XII.

DOCTRINA præcedentis capitis, quantum ad communicationem cum excommunicatis, quamuis secūdùm ius antiquum vniuersaliter procedat, tamen limitanda est post extrauagantem Martini V. quæ in fauorem fidelium facta est, ad euitanda multa pericula, quæ ex participatione cū excommunicatis contingebant; placuit enim Martino Pontifici, ne fideles multum detrimenti paterentur, eos non semper obligare, quoscumque excommunicatos vitare, quantum ad communicationem illo versiculo contentam. *Os, orare, vale, communio, mensa negatur*: nisi duos tantùm, nempè percussores Clericorum notorios, & nominatim excommunicatos, postquàm denunciati, & de[nun]ciati fuerint. Cæteros verò, siue à iure, siue ab homine, etiam [no]minatim excommunicatos, nōn tamen denunciatos, non te[neri] vitare, sed licere fidelibus in diuinis, & humanis cum ipsis c[om]municare: quod quidem priuilegium, non in fauorem ce[terorum] ipsorum excommunicatorum, quasi liceat ipsis excommu[ni]catis, illis duobus exceptis, communicare, sicut licet non e[x]communicatis; hoc enim non ita est; ipsi enim excommu[ni]cati nullam ex hoc vtilitatem reportant: sed semper [te]nentur abstinere à communione fidelium; vt benè adnotârunt Doctor. Nauar. de pœnit. d. 6. cap. 1. §. laboret, & Couuar. relect. cap. alma mater, p. priori. §. 2. numer. 11.

Hanc extrauagantem refert Anton. 3. p. tit. 26. cap. 3. Ang. excom. 8. §. 3. & Sotus in 4. d. 22. q. 1. art. 4. cuius tenor est, qui sequitur: Ad euitandum scandala, & multa pericula, quæ conscientijs timoratis contingere possent, Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus, quod nemo deinceps à communione alicuius, Sacramentorum administratione, vel receptione, aut alijs quibuscumque diuinis, intus, & extra prætextū cuiuscumque censuræ, aut sententiæ ecclesiasticæ, à iure, vel ab homine generaliter promulgatę, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum obseruare, nisi sententia, vel censura huiusmodi fuerit illata contra personam, Collegium, Vniuersitatem, Ecclesiam, Communitatem, vel locum certum, à Iudice publicata, vel denunciata specia-

ſpecialiter, & expreſsè, conſtitutionibus Apoſtolicis, & alijs in contrarium facientibus non obſtantibus quibuſcunque. Saluo, ſi quem pro ſacrilega manus iniectione in Clericum, in ſententiam latam à Canone, adeò notoriè conſtiterit incidiſſe, quòd factum non poſſit aliqua tergiuerſatione celari, nec aliquo ſuffragio excuſari: nam à communione illius, licèt denunciatus non fuerit, volumus abſtinere, iuxta canonicas ſanctiones. Hæc Martini extrauagans. Et quamuis Doctores quidam recentiores dicant, non ſic legendam eſſe prædictam extrauagantem, ſed aliter, & ex lectione ſua colligant notorios excommunicatos, quamuis non ſint percuſſores clericorum, nec denunciati, eſſe etiam vitandos, tamen quia non probant ſuam correctionem, viſum eſt mihi ſtare prædictis Doctoribus grauiſſimis, & fide digniſſimis, quibus adhæſit communis vſus; fideles enim, tam Romæ quàm alibi, non vitant conuerſationem cum excommunicatis, etiam notorijs, niſi nominatim excommunicati, & denunciati ſint, aut publici percuſſores Clericorum. Aduerte autem, poſſe aliquem nominatim eſſe excommunicatum, & non denunciatum: ſi enim Iudex præcipiat alicui, vt ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ compareat in iudicio, & hic contumax eſt, nec comparet, excommunicatus ſtatim eſt, & nominatim; tamen non denunciatus. Denunciari autem dicitur, quando declaratur à Iudice, eum contraxiſſe excommunicationem talem. Ante denunciationem ergo non tenemur eum vitare, nec eſt recipienda Gloſſ. in cap. à nobis 1. verſi. quiſque, de ſenten. excom. quæ excommunicatum nominatum illum eſſe affirmat, qui excommunicatur à Canone his verbis; Quiſquis furtum commiſerit, ſit excommunicatus. Hoc reijciendum eſt, vt falſum, & contra communem ſententiam Doct. vt notat Couuarr. in cap. alma mater, prior part. relect. §. 2. nu. 8. affirmans, illum eſſe nominatim excommunicatum, qui hac notatur cenſura, expreſſo nomine proprio, aut aliquot appoſitis ſignis, quæ certè, & abſque vllo dubio ſignificent eum, qui excommunicatur, per l. nominatim. ff. de condi. & demonſtr.

Aduerte autem, denunciationem poſſe fieri per Ordinarium excommunicati, licèt ipſe non excommunicauerit. Abb. poſt Inno. in c. paſtoralis. §. verum, in fin. de appell. arg. cap. iure, 11. quæſt. 3. & ca. 1. de treug. & pac. Quod tamen limitat Dec. in d. §. verum, col. 4. ver. extra Glo. quando quis in excommunicatio-

nicationem incidisset ex dispositione iuris: sed ab homine excommunicatum dicit ipse non posse denunciari ab illo, qui non excommunicauit; quoniam causa per vnum incepta, per alium absque causa nō potest perfici, & ad c.1. de treug. & pac. respondet habere locum in eo, qui excommunicauit, vt verba expressa sonant. Aduerte vlterius, si sententia excommunicationis lata ab homine sit nulla, fieri non posse publicationem, seu denunciationem; si autem est valida, & ab illa, postquàm contracta est, directè, vel indirectè non est appellatum, denunciatio fieri non potest. Si verò est appellatum, & sciat excommunicatus, se iam excommunicatum, per appellationem sequentem non impeditur denunciatio. Si autem est ignorans, appellatio interposita secundùm Hosti. impedit denunciationem, ita Henric. Boic. in c. pastoralis. §. verum, num. 15. de app. appellatio enim post latam excommunicationem impedit denunciationem in ignorante, non autem in sciente se esse excommunicatum. Ca[...]ùm, si sententia excommunicationis lata est à iure, & est no[...]us excessus, absque citatione, & declaratione potest iudex de[...]nciare excommunicatum; si verò excessus non est notorius, [...] non vocato, & declarato, in canonem incidisse, denunciati[...] eri non debet. Abb. in c. peruenit, 1. nu. 5. de appell.

De effectibus prop[...] maioris excommunicationis.

CAPVT XIII.

EXcommunicationis effectus, qui magis propriè effectus vocari possunt, consideremus; hi autem multi sunt, quorum primus est: eos, qui cum excommunicato in eodem crimine, propter quod excommunicatus est, participant, ita affici, vt pariter sint excommunicati eadem excommunicatione: ita habetur c. nuper, de sent. excomm. vbi aduertendum est cum Panor. c. contingit 1. de sent. excommu. duo esse necessaria vt participans cum excommunicato, eius excommunicationem contrahat, vnum, quòd participet in eodem crimine, propter quod ille alter excommunicatus est, dando auxilium, consilium, fauorem. Alterum est, vt ista participatio sit; postquàm iam commissum est crimen, & contracta est iam ab illo excommunicatio; vnde, qui excommunicato, postquàm excommunicatus est, modo aliquo ex prædictis in crimine

illo, propter quod est excommunicatus, participat, afficitur eadem maiori excommunicatione, & hoc vocant Doctores, participare cum excommunicato in crimine criminoso. Adde tertium, non de quocunque excommunicato hoc procedere, sed de nominato, & rursus de eo, qui sciens excommunicatum ob tale crimen, sic participauit cum eo; de his enim canon ille expressè loquitur.

Alter effectus est, collatio beneficij facta excommunicato ipso iure est nulla: ita habetur cap. pastoralis, de cler. excomm. ministr. Et licèt posteà absoluatur ab excommunicatione, indiget noua collatione, si, quando beneficij collatio facta fuit, erat excommunicatus, quia nulla fuit collatio prior. c. postulasti, & ibi Glo. & Doct. de cler. non ordin. ministr. Immò etiam impetratio literarum à Papa, ad beneficium obtinendum, & quodcumque rescriptum ab ipso excommunicato impetratum, ipso iure est nullum, præter[illegible] m super articulo excommunicationis, vel appellationis [illegible] c. de rescript. in 6. Modò verò, quoties à Papa literæ im[illegible]rantur ad beneficium, solet similiter impetrari absolutio [illegible] excommunicatione, ad effectum validitatis literarum, [illegible] sic cessat iste effectus in hoc. ita Felin. in c. ad Apostolicæ, i[illegible] princip. de except. quod intellige, dummodò impetrans non [illegible] surduerit per annũ, vel non commiserit aliquod eorum, qu[illegible] in regulis cancellariæ excipiuntur, quibus illa absolutio non su[illegible]tur, si post quatuor menses, ob aliquod illorum delictorum commissorum, excommunicationem sustinuerint: ante quatuor autem menses impletos, etiam istis suffragatur. Quamuis autem huiusmodi regulæ minuantur, aut augeantur, pro Pontificum beneplacito, tamen tenor regulæ, quæ in Xisti Quinti Pontificatu seruatur, hic est. Item, ne personis, pro quibus literæ suæ Sanctitatis emanabunt, ob generalem absolutionem à censuris ecclesiasticis, quibus ligati forent, ad eorum effectum indifferenter concedi, & in literis Apostolicis apponi solita, præstetur occasio censuras ipsas vilipendendi, & insurdescendi in illis, statuit, & ordinauit, huiusmodi absolutionem, & clausulam in literis, quas in futurum cum illa concedi continget, non suffragari non parentibus rei iudicatæ, Incendiarijs, Violatoribus ecclesiarum, falsificatoribus, & falsificari procurantibus literis, & supplicationes Apostolicas, & illis vtentibus, receptatoribus, fauoribus eorum, ac res veritas ad infideles deferentibus, Violatoribus ecclesiasticæ libertatis, via facti, aut teme-

temeratio Apostolicis mandatis non obtemperantibus , & Nuncios, vel executores Apostolicæ Sedis, & eius officialium eis commissa exequentes impedientibus , qui propter præmissa , vel aliquód eorum excommunicati à iure , vel ab homine per quatuor menses scienter excommunicationis sententiam huiusmodi sustinuerint , & generaliter quibuscumque alijs , qui censuris aliquibus, etiam aliàs , quàm vt præfertur quomodolibet ligati in illis per annum continuum insurduerint.

Tertius est, non potest excommunicatus eligi ad beneficium ecclesiasticum, per cap.constitutis.1.de appell. & ibi Glo. & consequenter, nec postulari , nec præsentari ad beneficium patronatus , quia eadem est ratio electionis , postulationis , & præsentationis, iuxta Glo.cap.quoniam, de elect.in 6.& ita tenet Couuarr.relect.cap.alma mater.prior.p.§.7.num.1. & 2.& idem esse de pensionibus censuit, Gigas tracta.de pension.q.14. cui consentit Couua. loco allegato.

Aduerte autem, quamuis electus ignoret, se esse excommunicatum, electionem tamen esse nullam; & idem de collatione, & alijs : excusabitur quidem à peccato, & pœna , quoad Deum, dum ignorat; si ignorantia probabilis est, tamen quoad actum, cùm primum sciat, debet procedere, ac si nullus esset. ita habet Glo.c.Apostolicæ, et ignorantia.de Cleri.excommu. ministr.& ibidem Panorm. & Henric.Boic.nu.1. nam excommunicatio, quoad [illegible]as, ignorantem excusat ; sed nòn quoad validitatem actus. Cassiod.decis.1.de præb.per cap.postulatis, de cleric.non ordin. ministr. Quod dictum est de electione ad ecclesiasticum beneficium , dicitur etiam de electione ad dignitatem secularem , Regis , vel Imperatoris , vel Ducis; nulla enim electio est, si electus est excõmunicatus. ita habetur c.venerabilem, de electio. Aduerte tamen, quòd, licèt, excommunicato hæc conferri non possint , & collationes , si fiant , sint nullæ , potest tamen excommunicatus acceptare beneficium ante excommunicationem sibi collatum , & optare præbendam , si aliàs iure consuetudinis competebat sibi optio , Rot.in antiq.decis.126. cui accidit communior sententia, teste Couuarruuia libro tertio.variar.resolut. cap.16.nume. quarto.

Quartus est, excommunicatus non potest exercere actũ iurisdictionis, absque peccato , imò si publica est excõmunicatio facta, & sentẽtiæ nullæ sunt, c.ad probandum, de sen.& re iudi.

Hinc est, eum, nec excommunicare, nec conferre beneficia, nec eligere, nec præsentare, nec alia posse, quæ ad iurisdictionem pertinent; &, si facit, actus est nullus, c. cùm inter, in fin. de elect. & c. cùm dilectus, de consuet. ita etiam dicunt Io. Andr. in cap. pia. colum. 5. in fi. de excep. libr. 6. & Abb. in c. ad probandum, num. 20. de re iudi. Hoc autem procedit, vt dixi, si sit publicè excommunicatus, secundùm Abb. in d. c. ad probandum sed si sit occultus, actus in aliorum fauorē factus, ratione publici officij erit validus, Abb. vbi suprà, nu. 15. & ibi Felin. nu. 3. cum opinione communi, per l. barbarius. ff. de off. præs. Aduerte tamē in hoc, quòd si ille, in cuius fauorem actus iurisdictionalis est gestus, adiuit scienter ipsum excommunicatum occultum, actus ille debet retractari in eius odium, secundùm Cald. in c. ad probandum, de re iud. & Abb. in c. veritatis, num. 43. de dol. & contum. alios etiam pro eadem sententia citat Felyn. in d. c. ad probandum, num. 8. per c. fin. de procur. quamuis post constitut. Martini ipse Felyn. c[illegible]at huiusmodi dictum Calde. cessare, ea ratione, quia ces[illegible] odium culpæ communicantis cum excommunicato oc[illegible]to, subdens, quòd licèt ipsa constitutio Martini non suffra[illegible]etur excommunicatis, sed solùm succurrat conscientijs tin[illegible]ratis, vt in ea dicitur, tamen dictum Cald. est fundatum in [illegible]lium scientis, & non euitantis excommunicatum, quod quic[illegible]m odium est sublatum, & per consequens eius dictum non vide[illegible] habere locum. ita Felyn. ibi & in c. Rodulphus, nu. 4. de rescript.

Quintus est, non potest exercere actum ordinis; vt, celebrare, ordinare, nec confirmare, nec absoluere; denique nec exercere actū aliquem, cuiuscunq; etiam minoris ordinis, &, si exerceat, fit irregularis. per c. cùm medicinalis. de sent. excomm. in 6. & ibi Gloss. quo casu, licèt ordinarius recipiat characterem, non tamen executionem recipit, c. 2. & ibi Glo. & Doct. de ordin. ab Episcop. qui renunciau. Episcop. quod tamē est verum, si sit ordinans publicus excommunicatus; nam si occultus, non solum characterem, sed etiam executionem reciperet ordinatus ab excommunicato. Abb. in c. ad probandum, nu. 15. de re iudi. Innoc. in c. 1. nu. 4. de Schismaticis. Lapus alleg. 89. nu. 12. quamuis non desint contrarium affirmantes. Hæc intellige de iure communi: nam post extrauagantem Martini suprà allegatam, solos excommunicatos nominatim post denunciationem, & publicos percussores Clericorum vitare debemus. Qui igitur ab his ordines suscipit, suspensus est: à cæteris verò,

non quamuis ipsi conferentes peccent, & sint irregulares, de hac tamen irregularitate, quæ etiam contrahitur, si excōmunicatus recipiat ordines, dicemus inferiùs, quando de tali materia occurret sermo.

Sextus est, qui tenebantur aliàs obnoxii vinculo fidelitatis, vel iuramenti alicui, liberantur à tali vinculo, si is inciderit in excommunicationem, ea durante, ita habetur can. nos sanctorum. & can. iuratos 15. q. 6. Non tamen per hoc intelligendū est, absolui debitorem ab obligatione soluendi debitum creditori etiam excommunicato, vt benè notauit D. Medi. de restitut. q. 3. caus. 9. Canones enim illi procedunt de debitis, nō re, sed verbis contractis, contra Glossam c. absolutos. de Hæreticis.

Septimus est, priuat actu iuridico accusandi, testificandi, patrocinandi, procurandi, cap. decernimus. de sen. excom. in 6. immò etiam reconue[...]ndi. c. cum inter priorem. de excep. defensio tamen legitima [...] non negatur, iuxta idem c. cùm inter priorem.

Octauus, si in excommuni[...]one à viuis decedat, priuatur ecclesiastica sepultura, & est exh[...]nandus, si excommunicatus sepultus est, ca. sacris, de sep[...] hoc intellige potest extrauagantem Martini, quando est n[...]minatim excommunicatus, & denunciatus, vel notorius p[...]cussor Clerici; alios enim licet sepelire, sicut communi[...] cum eis viuis: nam cui communicamus viuo, communicamus etiam mortuo. 24. q. 2. can. sane. 1. & c. sacris. de sepul.

Nonus est, clericus perseuerans in excommunicatione vltra annum, poterit priuari beneficiis, quæ obtinet. Abb. & Dd. in c. cum bene. de æta. & qualit. qui in eodem textu fundātur, & Couar. in rep. c. alma mater prior. part. relect. §. 7. n. 10. ver. 3. si quis.

Decimus est, conuentus super crimine ciuiliter, vel criminaliter, & ob contumaciam excommunicatus, si in annum perseuerat, censetur conuictus de crimine, cuius fuit accusatus Couar. qui alios citat vbi suprà.

Vndecimus effectus est, qui per annum permanet in excōmunicatione, efficitur suspectus de hæresi, vt habetur ca. vlt. de pœnis; vbi, qui biennio in excommunicatione perdurauerat, suspectus dicitur hæreticæ prauitatis. Notat autem ibi Panor. & Doctores idem esse, si per annum in excommunicatione insorduerit, argum. can. rursus, & can. quicumq;. 11. q. 3. suspicio

autem hæc inducit purgationem, vt ibi notat Panor. ex Innocent. & aliis Simancas autem in Catholicis institut. c. 7. tradit ex praxi inquisitorum, esse suspicionem leuem; quæ intellige quacunque de causa sit excommunicatus, etiamsi non sit materia hæresis. Hæc doctrina confirmata est Concil. Trid. sess. 25. c. 3. vbi sic habetur: Excommunicatus quicumque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad sacramenta, & communionem fidelium non recipiatur, sed si obdurato animo censuris annexus in illis insurduerit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit. Notant autem Felyn. & Ioan. de Anan. cap. postulasti. de homici. contumacem in excommunicatione, etiam ante annum, posse puniri pœna temporali.

Duodecimus effectus est, suspectus de hæresi, & ea de causa vocatus ab inquisitoribus, iudicium subterfugiens, & ob eã contumaciam excommunicatus, si [illegible] annum in ea persistat, tanquam conuictus de hæresi & [illegible]onunciandus hæreticus. ita habetur c. cum contumacia. [illegible]ibi Gloss. de hæret. in 6. & c. excom. §. qui autẽ de hæret. N[illegible]a ex Glos. c. cum contumacia. hoc habere locum, quando c[illegible]tumax suspectus de hæresi citatus fuerit expresse, vt ad iu[illegible]cium accedat super reb. fidei c. super crimine hæresis, cuius ac[illegible]usatur, aut suspectus est, respõsurus. Notat autem Francus in e[illegible]dem c. satis esse, si in genere crimen hæresis in edicto exponatu[illegible]nec requiritur in specie hæresim significari. notat etiam Gonsaluus à Villadiego tract. de hæret. quæstio. 12. præfatam decisionem habere locum, quando verè contumax est; si enim absens iustum habuit impedimentum, quo legitime impeditus non potuit eo tempore ad tale iudicium accedere, non est vt hæreticus condemnandus, poteritque ille iustas causas absentiæ allegare, & probare.

Vltimus effectus est, excommunicatus non potest percipere fructus beneficiorum suorum, hæc est communis sententia, quam sequuntur Palu. 4. d. 18. q. 4. & Silu. Cleric. 4. qu. 25. & Ioan. de Ligna in c. quia diuersitatem. de concess. præb. Deci. in c. pastoralis. §. verum. col. 3. de app. Sum. Confess. lib. 3. tit. 33. q. 81. ver. effectus. Armil. ver. excom. num. 9. qui limitant, hoc procedere, quãdo excommunicatus est in mora, id est per ipsum stat, quo minus absoluatur. Panor. vero c. pastoralis. §. verum, nu. 21. de app. nullam ponit limitationem; sed dicit, excõmunicatum ipso facto nõ posse percipere fructus beneficiorum

suorum

ſuorum,nec,poſt abſolutionem,fructus temporis præcedẽtis,
in quo fuit excommunicatus,eidem reddi deberi; ſed eccleſiæ
propriæ & hanc ſententiã tenuit ante ipſum Gloſ. in c. ſtudeat
in fi.diſt. 50. & Hoſt. in ſumm. Rubr. de ſen. excom.nu.11.ver.
item vt quamdiu & Inno. in d.c.paſtoralis;nu. 4. & cùm his eſt
communis ſententia, teſte Pute. deciſ.280. lib. 1. Quod quidẽ
adeò verùm eſſe,affirmant communiterDoct. vt quamuis cle-
ricus excommunicatus ſit egenus, & pauper, illi tamen nõ ſit
prouidendum de alimentis,niſi fame periret, Gloſ. in d.§. ve-
rum. & ibi Abbas num. 16. & Couar.variar.reſol.lib.3.c.13.n.8.
ver.duodecimo: & ratio eſt,quia poteſt ſibi ipſi prouidere pe-
tendo abſolutionem. verba Hoſt. ſunt: Nihil de fructibus be-
neficiorum ſuorum percipiat. Abb.verba: Fructus debent cõ-
uerti in vtilitatem eccleſiarum, & excommunicatio non da-
buntur. Pute.verò dicit: Excommunicatus non facit fructus
ſuos. Aduerte verò,quòd ſi ſint diſtributiones quotidianæ, nõ
Eccleſiæ,ſed aliis accre[illegible]unt. Gloſ.in Clem.2.ver. pars dimidia
de ætat.& qualit. Dec. in [illegible]paſtoralis. §.verum colum. 3. de ap-
pel. Aduerte rurſus, ſi exc[illegible]mmunicatio eſt iniuſta, excom-
municatus poſtea abſolutus [illegible]cuperat fructus medii tempo-
ris ſibi ſubratractos,vt dicunt H[illegible]ſtien. Abb.Boic.& alii vbi ſu-
prà per ca. ſuper cauſa 2. q. 4. qu[illegible]d etiam reſpectu diſtributio-
num quotidianorum locum h[illegible]bet, quando ante excommu-
nicationem iniuſtam erat ſ[illegible]tus diuinis officiis adeſſe, & tẽ-
pore excommunicati[illegible] præſens fuit in loco, vbi benefi-
cium habebat,vt notat Couar. variar.reſol. libr.3. c.13.num. 8.
verſ. duodecimo. Hæc ſententia communis maximè nititur
cap. paſtoralis. de appellat. vbi dicitur: Meritò ſubtrahuntur
prouentus eccleſiaſtici, cui Eccleſiæ communio denegatur.
quibus verbis ſignificat; ſicut excommunicatio lata priuat ſta-
tim communione Eccleſiæ excommunicatum, ita etiam ſta-
tim conſequenter priuat prouentibus, vnde merito Panor. ibi
reprobat Gloſſam,dicentẽ,nõ priuare,niſi in ipſa ſententia ex-
primatur priuatio, quod verũ non eſt, cùm ſit cõſequens effe-
ctus ipſius excõmunicationis. Titulum autem beneficii ante
excommunicationem obtenti,excommunicatus nõ amittit,
vt notat Panorm. cap.paſtoralis.allegato §.verùm,n.18. nec a-
mittit poſſeſſionem: immò ſpoliatus poſſet agere de ſpolio,vt
notat Innocent. in cap. veritatis,num. 2.de dolo nec etiam ab-
ſoluitur ab obligatione recitandi horas canonicas, vt dicit
Couarru. alios citans capit. alma mater. prior.par. relect. §. 3.

num.8. eas tamen recitare debet priuatim, & ſecrete,&,ſi ſit in ſacris, abſque, Dominus vobiſcum: ſed loco illius dicet, Domine exaudi orationem meam, vt notat Albert. de Ferrari. in repetit.c.1.q.12. de celebra.miſſ.& Armil. excom.nu.9.Nec etiam liberatur ab onere ſoluendi penſionem, ſi iuſtè ſit excommunicatus,licèt fructus nō percipiat, vt notat Gigas., tract.de penſio.q.64.

De quibuſdam adnotandis in abſolutione ab excommunicatione.

CAPVT XIV.

PRiuſquàm de eo,qui poteſt abſoluere ab excommunicatione,in particulari tractemus,opus eſt,quędam in generali ad abſolutionem pertinentia p[illegible]æmittere.

Primò , ſicut vnus poteſt ſimul m[illegible]tis ligari excommunicationibus,variis de cauſis cōtract[illegible] vt habetur.3.q.4.can. Engeltrudam,& Gloſ. ibi cùm com[illegible]uni Doctorum ſentētia, ita conſequenrer pluribus indiger[illegible]bſolutionibus , vel vna generali,ſi omnes ſunt relaxandæ, [illegible] habet Inn. c.cum pro ſua cauſa.de ſen.excom.poteſtque vn[illegible] ſine alia relaxari,ſecūdum Palud. 4.d.18.p.5.art. 3.

Secundò,vt rectè adnotant Silu.a[illegible]ſolutio.1. §.3.& Ang. abſolutio.1.§. 1. Abſolutio dupliciter fie[illegible]oteſt; vno modo in foro exteriori; altero modo in foro cōſcientiæ, quæ fit vna cū abſolutione à peccatis. Illa prior poteſt à non ſacerdote fieri, hæc poſterior à ſolo ſacerdote , non ratione ipſius excommunicationis:nam ab ea, quilibet habens iuriſdictionem excommunicandi,poteſt abſoluere,etiamſi is, nec presbyter,nec diaconus,nec ſubdiaconus ſit. Qui aūt à non ſacerdote abſolutus, à ſola excommunicatione eſt , manet quidem reconciliatus communioni hominum,& ſacramentorum , inquantum priuatus erat per ſententiam,vt Ioan.Andr. in c. à nobis 2. & ibi Henric. Boic. numero 11. de ſent. excomm. Sed ratione peccatorum , à quibus non ſacerdos non poteſt abſoluere , indiget abſolutione ſacerdotis, vt dicunt Henric. Boic.vbi ſuprà , & latè Couar. in c. alma mater prior. part. releſt. §.11.numer.10. qui reprobant opinionem Hoſt. diſtinguentis duplex vinculum in excōmunicatione;à quorum vno poteſt abſolui à nō ſacerdote;ab altero verò,à ſolo ſacerdote , in foro pœnitentiali,

quæ

quæ distinctio nullius est momenti: nam, vt dicit Io. Andr. & Henric. vbi supra, communiter Iudices delegati, & Ordinarii absoluunt perfectè,& ex integro, quos ligant, licet presbyteri non sint;nec curant subtilitatem Host. Nec est necessaria absolutio à sacerdote,nisi ratione peccatorum, qua non existente, etiam non sacerdos in vtroq; foro absoluit; quando verò coniuncta est cùm absolutione à peccatis, tunc à solo sacerdote fit:& hæc dicitur propriè absolutio in foro conscientiæ. Rursus, ad illam priorem non est necessaria voluntas excommunicati: nam etiam inuitus potest absolui, sicut potuit inuitus excõmunicari. ita habet Palu. loco citato, & S. Thom.4.d.18. q.2.art.5.quæstiuncul.2. Non tamen debet id fieri,nisi ex causa rationabili, nimirum quando excommunicatio non prodest excommunicato,& nocet communitati, propter participationem, vt notat Panorm.c. Apostolicæ, de excep. Capel. Tolosan. q.290.num.1.Rursus, illa priori potest absolui ignarus, & inscius absolutionis; non enim est necessaria admonitio, sicut ad excommunicationem. Aduerte tamen circa monitionem, quòd, si excõmunicatio sit facta ad alicuius instantiam, cuius intersit audiri,puta quia potest prætendere offensam manifestam, quo casu excommunicatus absque satisfactione non absoluitur, etiam cum cautione c.experte 1.de verbo. sign. tunc citatio eius, ad cuius instantiam est excommunicatus, requiritur, secũdum Glos. in c. excommunicatos. 11. q.3. & notat Abb. & [illegible]tur de communi, in c.qua fronte, n. 6. de appell. vbi id tractant Ancar.num.6.& Dec. col. 3.in fin. post specul. in tit.de contum.§. fi. ver. sed pone excommunicatus. Quamuis autem hoc casu citatio requiratur, si tamen fieret absq; citatione,teneret absolutio,vt dicunt Abb.& Dec. in d.c.qua fronte Fely.in c. sacro de sen. excom. per illum tex. Potest etiã illa prior dari per literas, vt habet Ricar.4.d. 18. ar. 10. q.2.immò habetur can. quãto. 2. q. 5. vbi Glos. addit quod etiam potuit per literas excommunicari. Potest etiam illa fieri per procuratorem, vt habent Archid. cap. eos, qui de sent. excom. in 6.& Ioan. Andr. cap. qui ad agendum. de procur. in 6. Hæc tamen fieri non possunt in absolutione posteriori ratione absolutionis à peccatis,quæ non potest prędictis fieri circumstantiis.

Tertiò, absolutio ab excommunicatione debet fieri sine cõditione,vt adnotat Panorm.cap.de quibus.de baptis. Quod intelligendum est de conditione futuri,quæ actum suspendit,

donec conditio impleatur; tunc enim nulla eſt, vt notat Silu. abſolutio. 3.§. 1. & probatur ex cap. actus. de reg. iur. in 6. Vt, ſi quis dicat, abſoluo te, ſi reſtitueris, vel hoc, aut aliud feceris: hoc caſu nulla eſt abſolutio; quando tamen conditio eſt, quæ actum non ſuſpendit, quia, vel eſt de præterito, vel præſenti, tunc fieri poteſt, & valet, ſicut dicitur in baptiſmo. Si non es baptizatus, ego te baptizo.

Quartò, abſolutio quæ datur ad cautelam non conceditur iniuſtè excommunicato; ſed illi tantum, qui dicit excommunicationem nullam, c. ſolet de ſent. excomm. lib. 6. & in c. per tuas, extra eod. tit. Conceditur autem ad cautelam ex quadã iuris benignitate, & gratia; vt habetur in dictis conſtitutionibus, & in c. venerabilibus, §. ſed ſi ex cauſa. de ſent. excom. lib. 6.

Quintò, petens abſolutionem ob cautelam, nõ tenetur exprimere cauſam nullitatis. Oportet tamen eam in ſpecie nominare, nempe quia lata eſt poſt app[...]ationem, aut quia errorem continebat intolerabilem; a[...] quia defuit iuriſdictio, aut aliis de cauſis nullitatis, in ſpe[...]e narratis. Couar. cap. alma mater. prior. part. relect. §. 12. nu[...]n. 7.

Sextò, relaxatio ab excom[...]unicatione illico debet fieri, quando excommunicatus vul[...] ſatisfacere, ſecundum Abb. in c. reprehenſibilis, n. 3. de appell. per cap. nemo 1. & cap. illud. 11. q. 3. quod limitandum eſt, quando tunc ſatisfacere non poteſt & cautionem dat ſufficientem de ſati[...]endo, alias exſpectari debet ſatisfactionis complementum, maximè quando agitur de intereſſe partis.

Septimò, abſolutio ab excommunicatione à iure, quando datur ab eo, cui de iure competit, valet, etiamſi prius non fiat id, quod canon præcipit, puta ſatisfacere, aut hoc, vel illud implere. ita habet Innocen. in cap. cum ab Eccleſiarum, nu. 6. de offic. ordin. Tamen non valet ea, quę fit ab eo, cui de iure non competit, ſed ex aliqua commiſſione, aut mandato; talis enim debet fieri iuxta formam mandati, vel commiſſionis, aliàs eſt nulla, vt notat D. Nauar. cap. 27. ſummæ. num. 37. & Ang. excomm. 3. §. 2. etiamſi ſit articulus mortis, ſi potuerit ſeruari forma mandati, vel canonis. Eſt & inter hos altera differentia; nam cui de iure competit, poteſt alteri delegare, vel demandare abſolutionem. vt habet Gloſſ. cap. eis quibus de offi. ord. Ei autem de iure competit, cui ex officio alicuius ordinariæ poteſtas competit, & Gloſ. exemplificat in legatis ex officio

legatio-

legationis,& his,quibus committitur ex priuilegio perpetuo, ratione dignitatis, & Episcopis in ceteris casibus,de quibus dicemus inferius, & Abbatibus. Si verò sit alicui commissum ex priuilegio speciali, quia habet nudum ministerium, non autem iurisdictionem, hic non potest alteri committere, vt habetur cap.quoniam,de offi.iud.deleg.& ibi Glos.

Octauò, absolutio obtenta in foro conscientiæ,etiam præmissa satisfactione, non prodest in foro exteriori, vt notat Couarr. in cap. alma mater.prior.part.relect. §.11.num.15.ver. 3.plurimum etenim, vt ipse dicit, detrahetur iurisdictioni Ecclesiasticæ, si à Confessario absolutus secretè, posset se ingerere diuinis.

Nonò, facultates, quæ per Romanum Pontificem dantur per Iubilæum, aut Bullas Confessariis absoluendi à quibusuis censuris, non concernunt forum exterius; sed tantum ea, quæ ad pœnitentiæ forum, & conscientiæ purgationem spectant, vt notat Paris. cons.67.num.20.libro quarto,& Couar. vbi supra,ver.quinto,attestante hunc esse stylum Romanę Curiæ, vt reuera est.

Decimò,non est certa forma absolutionis,sicut nec excommunicationis, est tamē necessarium aliquod verbum,quo exprimatur actus absolutionis,seu relaxationis à vinculo, Sunt autem seruanda quædam in absolutione solemni, vt notant Doctores,& refert Ang.ver.absolutio.3.§.1.

Primò, vt absoluens faciat absoluendum iurare, eum pariturum mandatis Ecclesiæ, seu ipsius absoluentis, iuxta c. ex tenore, de sent. excomm. quod limitat in horrendis criminibus, vt incendiariis, falsariis, & huiusmodi, non in leuioribus.

Secundò antequam absoluatur, satisfaciat sufficienter læsis pro facultate sua, iuxta cap. porro.& cap.parochinos, de sen.excom.

Tertiò,absoluatur cum psalmo, & orationę dominica,verberibus,& aliis consuetis, vt dicit Silu.absolutio.3.n.4.

Quartò, iniungatur ei præceptum, ne vnquam faciat contra canonem illum,contra quem faciens incurrit excommunicationem.

Quintò,vtatur verbo absolutionis,vel relaxationis.

Dicat ergo primo, *Miserere*.& orationem dominicam. Rursus. *Saluum fac seruum tuum, &c. Domine exaudi orationem meam, Dominus vobiscum; Deus, cui propriū est misereri, &c.* Deinde dicat,

de dicat, *Abſoluo te ab excommunicatione, quam incurriſti propter hoc, vel illud, & reſtituo de ſacramentis Eccleſiæ.* Iſta forma nō eſt ita neceſſaria, vt ſi prætermittatur, & ſolo verbo fiat, non teneat; immò tenet, quia hæc non ſunt de eſſentia, vt dicit Panorm. cap. fin. de reſt. ſpolia, & Inno. ca. cum dilect. de reſcript. cùm communi Doctorum ſententia.

Vndecimò, abſolutio iniuſta valet, vt habetur cap. venerabilibus. §. vbi de ſen. excom. in 6. etiam, ſi ſit ex parte cauſæ iniuſta. Ideo Inno. in cap. cùm ab Eccleſiarum, num. 6. de offi. ordin. dicit, quod ſi Epiſcopus abſoluat, non præmiſſa ſatisfactione, tenet abſolutio; Epiſcopus tamen malefacit, & debet corrigi, quia iuriſdictionem non ſeruat ſubditis ſuis: & in hoc differt ab excommunicatione, quæ quando ex parte cauſæ iniuſta eſt, non valet in foro conſcientiæ, vt ſupra diximus, in ca. 10. Non tamen valet abſolutio, etiamſi iuſta ſit cauſa, per vim, & metum extorta, cap. vni, de iis, quæ vi met. in 6. quod capitulum iuxta Gloſ. 2. ver. excommunicationis. habet locum, etiamſi excommunicatio eſſet iniuſta. Idem Gem. ibi num. 5. valeret tamen excommunicatio tali medio extorta, ſi iuſta eſſet cauſa, vt Gloſ. notat eod. cap. ver. vacuamus. quam Gloſſ. dicit Abb. in c. albas, n. 17. de his, quæ vi. met. eſſe mente tenendam. Nec etiam valet abſolutio, quando cauſa expreſſa eſt falſa, vt habet Innocen. cap. ex parte. de offic. ord. & ibi Gloſ. ver. redire: vt deducitur ex c. officii, & ibi Gloſ. de ſent. excom. puta, ſi mentiatur, qui abſoluitur, dicens, ſe ſatisfeciſſe, & non ſatisfecit, ratio eſt, quia ſuperior nō intendit abſoluere, niſi ex cauſa expreſſa, vt notat Abb. in c. cùm pro cauſa. in fin. de ſent. excom. arg. tex. in d. c. officii, eod. tit. valeret tamen, licet iniqua ſit abſolutio, ſi iudex intenderet abſoluere, etiamſi falſa cauſa eſſet expreſſa, vt dicit Panorm. cap. ex parte, de offic. ord. num. 6. & quamuis dicat ſimili modo in eodem caſu excommunicationem valere, & conſentiat. Silu. abſolutio 1. §. 4. nu. 13. poſt Gloſ. in ca. venerabilibus. §. vbi. ver. competit. de ſent. excom. lib. 6. Quia parius eſt ligandi, & ſoluendi. c. verbum, de pœniten. d. 1. Rot. deciſ. 399. in nou. tamen reuera non valet ſententia excommunicationis lata ex falſa cauſa, quando in ea continetur notoria iniquitas facti, vel exprimitur iuris error, iuxta notata ſuperius in cap. 10. quia tunc continere diceretur intolerabilem errorem, excederetque poteſtatem Iudicis; quæ quidem ratio intolerabilis erroris & exceſſus poteſtatis non militat in abſolutione conceſſa, ex falſa, vel nulla cauſa expreſſa.

pressa; si constat de intentione à superioris absoluẽtis, quia nec ius humanum, nec diuinum irritat talem absolutionem. Aduerte tamen, in casibus, in quibus ita prohibet absolutionem absque causa, vt aliter facta non valeat, quantumcunque superior intenderet absoluere, talis absolutio non valet, argum. tex. c. venerabilibus, §. vbi, de sent. excomm. in 6. vbi Pontifex reddens rationem, cur teneat absolutio iniusta, dicit, quoniam etsi contra ius litigatoris, non tamen contra ius constitutionis absoluit.

De eo, qui potest absoluere ab excommunicatione in mortis articulo.

CAPVT XV.

IN primis statuendū illud est, in mortis articulo omnes sacerdotes posse absolu[illegible]e quoslibet pœnitentes à quibuscuis peccatis, & censuris et[illegible]m reseruatis; in eo enim articulo nulla est reseruatio, vt habetur Concil. Triden. sess. 14. cap. 7. & ante Concilium erat doctrina receptissima, & multis canonibus confirmata. Nec desunt, qui affirment, eam facultatem cuilibet Sacerdoti, deficiente proprio, esse concessam iure diuino; inter quos sunt S. Thom. 4. sen. d. 20. q. 1. ar. 3. Dur. dist. 19. q. 2. & Palu. d. 20. q. 1. a[illegible] Communis tamen opinio Canonistarum est, iure Ecclesiastico cōcessam esse; præsumitur enim Papa in eo casu facultatem talem dare cuilibet sacerdoti, etiam simplici. Sunt tamen aliqua adnotanda.

Primò, secundùm Innoc. & Panorm. cap. quod de his, de sent. excomm. mortis articulus non solùm est, quando ex infirmitate, sed etiam quando ex alijs causis mortis periculum, probabile imminet: vtpote in mari, non quidem quando aliquis mare ingreditur, sed quando imminet naufragium, vt notat Glo. cap. pastoralis, de offic. iud. ordi. ver. præterquàm in articulo mortis. Quòd si talis esset nauigatio, in qua timeretur probabiliter periculum, nec copia tunc Confessarij futura, censeretur articulus necessitatis, etiam ante imminens naufragiū. Idem dicendum est in obsidione, vt ibi etiam notat Glo. & in bello, & in prægnantibus, quando imminet partus, vt notat Ioan. Andr. c. pastoralis, allegato.

Denique, quando non solùm ex infirmitate, sed ex alijs causis

causis periculum mortis probabiliter imminet, censetur articulus mortis, ad effectum vt possit absolui constitutus in tali articulo à quolibet sacerdote, etiam à reseruatis, vt notant allegati Doctores: vnde canones aliquando articulum, aliquando periculum mortis appellârunt.

Secundò, qui in tali mortis articulo absolutus est ab excommunicatione reseruata, si conualuerit, debet se præsentare cùm primũ commodè poterit corã superiore, cui erat reseruata; quòd si non fecerit, reincidit in eandem, vt habetur cap. eos, de sent. excom. vbi etiam definitur; quando aliquis à Papa, vel delegato absoluitur, iniuncto, vt se Ordinario præsentet, si id non facit, cùm primum commodè potest, reincidere etiam in excommunicationem eandem. Qui ergo in tali articulo absoluit, admonere debet de hoc pœnitentem. Notat autem Caietan. ver. excom. cap. 69. satis esse, si per se, aut per procuratorem se præsentet: quòd si non est censura, sed sola peccatorum reseruatio, non tenetur se præsentare, vt notat Siluest. secundùm communem opinionem, verb. confessor. 1. num. 16.

Tertiò, quando in tali articulo simplex sacerdos absoluit ab excommunicatione maiori, caueat, ne absoluat, nisi satisfactione præmissa, si forsan ea fieri debet, iuxta Clement. 1. de Hæret. quòd si commodè fieri non potest, absoluat cum cautione, secundùm Glo. eiusdem Clemen. §. verum, ver. & tunc, quæ cautio fiat, vel per fideiussores, vel per iuramentum, vel modo, quo potuerit effici. Si verò articulus necessitatis vrget, nihilq; horum fieri potest, absoluat; cùm ad impossibile nemo teneatur.

Quartò, laicus in eo articulo non potest absoluere ab excommunica. ita habet Panorm. cap. à nobis, 2. de sen. excom. quicquid alij dicant, & ratio est efficax: nam non conceditur huiusmodi facultas absoluendi à censura, seu excommunicatione, nisi, vt pœnitens possit absolui à peccatis. Cùm igitur laicus nequeat absoluere à peccatis, vt dicit Gloss. communiter recepta, cap. pastoralis, de officio ordin. §. prætereà, consequitur, vt nequeat absoluere ab excommunicatione.

Quintò, præsente eo, cui casus, seu excommunicatio reseruata sunt, seu absente, ad eum tamen potest sine periculo fieri recursus, non debet absoluere pœnitentem sacerdos simplex qui extra articulum mortis absoluere non poterat. ita habet

Innoc.

Innoc.cap.1.& c.nuper,de ſenten.excomm.& probari poteſt ex cap.eos,de ſenten.excomm. ſi enim tenetur pœnitens conualeſcens, cùm primùm poterit adire ſuperiorem, aliàs incidit in excommunicationem, igitur multò magis tenebitur adire eum ante abſolutionem; quando ſine periculo id fieri poterit.

Sextò, non quilibet ſacerdos poteſt in articulo mortis abſoluere:nam præciſus, qualis eſt Hæreticus,aut Schiſmaticus, non poteſt,ita habet S.Thom.3.par.queſt.82.art.7.ad 2.quamuis Glo.cap.non eſt,de ſponſa.contrarium teneat; tamen Præpoſi.ibi dicit, Gloſſam hanc communiter eſſe reprobatam, & Panormitan.ibidem,affirmat, veriorem eſſe alteram Glo.d.32.can.præter.§.verum, quæ tenet oppoſitum. Ratio Panormita. & aliorum eſt, ne pœnitens in eo articulo decipiatur ab Hæretico,aut in deſperationem inducatur. At,ſi caſus accideret, quòd non eſſet periculum tale deſperationis, aut ſeductionis,non eſt improbabi... quod affirmant,præter Gloſſ.allegatam,etiam Palud.4.ſente... diſtinct.25.quæſtione 1. & Silueſt. verb.confeſſor.1.§.16. poſſe nempè abſolui ab Hæretico, aut Schiſmatico,quãdo ſcandalum non eſſet. Communis tamen opinio eſt in contrarium.

Septimò, idem cenſent quidam de excommunicato maiori excommunicatione,quod de Hęretico,& Schiſmatico.ita habet Turrecrem. c... præter hoc, diſtinct.32. tamen oppoſitum eſt verius; & quidem de excommunicatis quibuſcumque, præter nominatim denunciatum, & publicum percuſſorem clerici, certum eſt,eos poſſe in articulo mortis abſoluere, cùm liceat cum illis communicare per extrauagantem Martini,vt ſuprà diximus. Quod verò ad hos duos attinet;non eſt eadem ratio de eis, & Hæreticis, cùm certum ſit, nullum periculum ſubeſſe, ſi ab excommunicatis ſacramenta ſuſcipiantur; & ſi conceſſum eſt extra articulum mortis communicare cum excommunicatis alijs, multò magis conceſſum erit in mortis articulo communicare cum illis duobus. Quam opinionem ante nos amplexus eſt Melchi.can. relect. de pœnit. par.5.

Octauò, abſolutus ſacramentaliter in mortis articulo, à ſimplici etiam ſacerdote, ſepeliri debet in loco ſacro, etiamſi abſolutus non ſit ab eo, cui erat reſeruata excommunicatio. ita habetur cap.Parochiano,de ſepul. quod etiã intelligitur de

Hære-

Hæretico, quamuis propter instantem necessitatem non fuerit solemniter reconciliatus, ita habet Innoc. cap. à nobis, 2. de sent. excom. & Host. lib. 3. summ. tit. de sepul. §. quibus interdicatur.

Nonò, qui non potuit in mortis articulo absolui ab excommunicatione, si petijt pœnitentiam, & signa contritionis ostendit, potest absolui post mortem; non quidem à peccatis, sed ab excommunicatione; non tamen à quolibet sacerdote, vt potuit ante mortem, sed ab eo, ad quem est reseruata excommunicatio, ita habetur cap. à nobis, 2. de senten. excommu. vbi Innocen. & Panorm. reddunt causam, cur non à quolibet post mortem absoluatur, sicut ante mortem, nimirum, quia iam cessat periculum, quod prius erat in mora, ne discederet non absolutus à peccatis. Signa autem talia pœnitentiæ, quæ fuerunt ante mortem, probari possunt per vnum testem fide dignum, vt dicit Henric. Boic. eodem c. à nobis, num. 6. & Astens lib. 5. tit. 16. quid nulli fit præiudicium. Non tamen debet sepeliri huiusmodi, qui mortuus absoluitur, antequàm absoluatur ab excommunicatione, etiam cum signis contritionis mortuus fuerit, vt definitur eodem cap. à nobis, allegato. Etiã Hæreticum mortuum cum signis contritionis posse absolui post mortem, sicut & alios pœnitentes, affirmat Innoc. in eodem c. & ratio eadem militat in omnibus.

De eo, qui potest absoluere ab excommunicatione extra mortis articulum.

CAPVT XVI.

IN primis illa, quæ dicta sunt de eo, qui potest excommunicare, etiam dici debent de eo, qui potest absoluere eisdem de causis. Nec enim fœmina, nec laicus, nec simplex sacerdos absoluere possunt, cùm absoluere sit iurisdictionis ecclesiasticæ; quæ iurisdictio in illis non est, nisi ex priuilegio aliquo, vt illic diximus. Qui etiam iurisdictionm habent ex officio, tamen impeditam ob aliquam censuram, quia nimirum excommunicati, vel suspensi sunt, absoluere non possunt, quando nominatim excommunicati, & denunciati, aut publici clericorum percussores sunt, iuxta Bullam Martini. Supposita ergo iurisdictione, & remoto impedimento, & extra tempus necessitatis, modò quærimus; quis possit absoluere à maiori

maiori excommunicatione: pro cuius resolutione repetenda est diuisio illa excommunicationis à iure,& ab homine, & loquendum primo de ea,quæ est à iure;quæ quidem duplex est, & reseruata, & non reseruata. Reseruata est,quando conditor canonis absolutionem sibi,vel alteri reseruauit. Non reseruata est, quæ à conditore absolute fulminatur, non exprimendo, ad quem eius absolutio pertineat. Quando reseruata est,tunc ille solus potest absoluere, cui reseruatur: vnde, quando absolutiones in canonibus & iuribus Summo Pontifici reseruantur, Episcopi non possunt absoluere, nec alii inferiores, nisi ex commissione aliqua, vel concessione, vel priuilegio ab eodem summo Pontifice factis, & in hoc omnes Doctores cõueniunt.

Quando autem non est reseruata, etiamsi à Papa sit fulminata,potest tunc excommunicatus absolui ab Ordinario, vel à proprio sacerdote;vt habetur in cap. nuper. de sen. excomm. licet enim proprius sacerdos non habeat iurisdictionem, tamen absoluit ex commissione Papæ: vt habetur expresse in d. cap. nuper. Et per Ordinarium intelligimus Episcopum, Capitulum, sede vacante, vel alium Prælatum habentem iurisdictionem in excommunicatum,vt habet Silu absolutio.1.§.4. Simplex etiam sacerdos, qui non sit curatus,seu parochus, habens tamen facultatem absoluendi à peccatis mortalibus, potest absoluere ab excommunicatione, secundùm Innocen. & Hostien. in dicto cap. nuper.in fin.& S.Thom.4.d.18.q.2.ar.5. & Bonauent.4.d.18.q.vltima. Silu.ver.absolutio.1.nu.4.& hęc est communis sententia: nam per proprium sacerdotem intelligitur omnis is, qui à peccatis mortalibus absoluendi habet facultatem, & sic de proprio sacerdote procedit tex.in d.c. nuper. licet. Panormit. cap.monachi. &c.mulieres de sent. excom. cum aliis teneat, proprium sacerdotem,etiam curam animarum habentem, absoluere non posse, & ipsam sententiã Abb.praxis communis recepit. teste Couar.in rep. c.alma mater. prior part. relect.ver.nobis autem prior placet, §.12.n.5.in fin. qui etiam testatur vtramq; opinionem esse communem, nec obstat, quod sit par potestas ligandi,& soluendi,c.verbum de pœnit. d.1.quia sacerdos proprius ex commissione canonis nuper. absoluit, prout etiam aliquibus in casibus canonum commissione etiam excommunicat, vt notat Siluest. absolutio.1. num.5.

Aduerte autẽ, aliquando in iure excommunicationis, ab-

 solutio-

solutionem reseruari Episcopo, vt in cap. mulieres, de sen. excom. vbi statuitur, vt mulieres, & personæ non sui iuris iniicientes manus violentas in clericos, ab Episcopo Diœcesano absoluantur, & tunc non nisi ab Episcopo, non autem ab inferiori absolui possunt, vt notat Angel. absolutio. 1. §. 3. Si tamen Prælatus inferior habet iurisdictionem quasi Episcopalē priuatiuè ad Episcopos, potest omnia, quæ potest Episcopus in his, quæ sunt iurisdictionis, vt tenent Abb. in Clem. 1. nume. 8 de reb. eccles. non alien. & in c. 1. nu. 7. de voto. & Fely. in cap. at si clerici. §. de adulteriis. nu. 11. Etsi officium concessum Episcopo in sua diœcesi in his, quæ sunt iurisdictionis, competit etiam prælato inferiori habente iurisdictionem Episcopalem, vel quasi; vt etiam in specie absolutionis ab excommunicatione notat Fely. vbi supra. Simile est in aliis casibus, in quibus ius alicui reseruatur, tunc inferior non potest, sed ille cui reseruatur, vel superior. Idem est dicendum de excommunicationibus statutorum Prouincialium Conciliorum, seu synodalium, seu quæ faciunt Legati in suis legationibus. Si enim non reseruantur absolutiones, potest Ordinarius, vt habet Panorm. in cap. graue. de præben. Addit etiam Silu. absolutio. 1. §. 7. proprius sacerdos etiam potest absoluere: nā hæ excommunicationes sunt furis cuiusdam: excipit tamen Religiosos, quibus prohibitum est à talibus synodalibus, aut prouincialibus sententiis absoluere, præterquàm in casibus à iure expressis, vel per Sedis Apostolicæ pri[illegible]gia concessis, Clem. religiosi de priuileg. Vltra hoc Panorm. in prædicto capit. graue. addit, posse Episcopum absoluere subditum suum, etiamsi in aliena diœcesi contrahere excommunicationem, contrauenien statuto prouinciali, vel synodali illius diœcesis, etiāsi esset confirmatum per Papam, si non est reseruatio vlla: & ratio est in promptu, quia, si potest absoluere ab excommunicatione lata per canonem, igitur & ab ea, quæ fertur per constitutionem inferioris, licet sit confirmata per Papam. Immo si quis habens domicilium in aliqua diœcesi contrahit excōmunicationem ex statuto aliquo non reseruatam, & postea se transfert in aliam, potest absolui ab Ordinario, ad quem se transfert, vt dicunt Ioan. Andr. & Panorm. cap. ex frequentibus, de institut. & Ricar. 4. d. 18. art. 9. q. 3. Etiam proprius sacerdos posset iuxta superius dicta: sed intellige, si non est reseruata, aut ab homine in particulari lata; tunc enim pertinet ad eum qui excommunicauit. Eadem etiam est ratio in statutis,
seu

seu sententiis generalibus Ordinariorum, quando excommunicationes fulminantur in genere, non determinata persona; hæ enim vim iuris habēt, etsi nō est reseruatio, & ab eis possūt absoluere illi, qui absoluunt à non reseruatis à iure, vt habent Io. Andr. & Card. in d. c. graue. de præben. Hæc dicta sint de excommunicatio. à iure vel ab homine in genere latis:

Superest dicamus de excommunicatione ab homine, quæ in particulari fulminatur contra determinatam personam: huius autem absolutio pertinet ad eum, qui excommunicauit; vel ad successorem, si mortuus est, vel ab officio ammotus qui tulit sentētiam; vt habetur. 11. q. 3. can. 38. vel ad superiorem habentem plenam iurisdictionem in excommunicatorem: vt, si sacerdos parochialis, vel Archidiaconus, aut alius subditus Episcopo ex consuetudine; vel alio iure subditum suum excommunicauit, talis, ab Episcopo potest absolui, vt habet Inno. c. cū ab Ecclesiarum. de offic. ordi. quia Episcopus est Ordinari us totius diœcesis. 11. q. 1. per totam, & c. cum Episcopus, de offic. ordin. lib. 6. & concurrit cumulatiue cum his ad actum iurisdictionis. Glos. in cap. pastoralis, in princ. & ibi Doct. de offi. ordin. & Abb. in cap. qua fronte, num. 7. de appel. Non tamen debet, irrequisito excommunicatore, si ex officio processit, absoluere, vt habet Abb. in ca. per tuas, nu. 13. de sent. excom. Nec etiam parte non citata, sed ad instātiam partis fuit lata excommunicatio; vt dicit Abb. ibi & notant Doct. in cap. qua fronte, de appell. nisi periculum, fit in mora, secundum Abb. in d. c. per tuas, nu. 13. Si tamen faceret, teneret absolutio, secundū communem, vt notat Abb. in d cap. qua frōte, nu. 6. 7. etiam non præmissa satisfactione; tamen malefaceret, quia suis subditis iurisdictionem non seruat, vt notat Inn. in d. c. cum ab Ecclesiarum, nu. 6. Hoc tamen limitandum est, nisi consuetudo habeat, ab Episcopo non posse absolui excōmunicatos per inferiorem: sed alterum primò cognoscere debere; tunc enim absoluere non posset, neque teneret, quod ab Episcopo fieret; iuxta Inn. vbi supra, num. 6. per cap. dilecto. de offic. Archi. Si autem superior non haberet plenam iurisdictionem, absoluere non posset; vnde Archiepiscopus non potest absoluere excommunicatum à Suffraganeo indifferēter, nisi ab eo fuerit ad illum appellatum, & hoc, vocatis partibus, & cognitio de appellatione, vt habetur cap. Romana. de appel. in 6. vel in quibusdam casibus, in quibus iudicare potest de subditis Suffraganeorum. Qui autem sint isti casus, vide

Siluest.in summm.ver. Archiepiscopus. Extra hos casus, si absoluat, nulla est absolutio, quia est à non suo, iuxta cap. pastoralis, de offic ordin. & notat Abb. in cap. qua fronte, numer. 7. de appell.

Aduerte autem, si superiori, ad quem deuoluitur iurisdictio via appellationis, constat euidenter sententiam excommunicationis esse iustam, debet absque absolutione remittere excommunicatum ad excommunicatorem; nisi excommunicator requisitus, malitioso illi absolutionis beneficium deneget, iuxta cap. per tuas, in fin. & ibi, Abb. num. 10. de sen. excomm. Si verò constat, iniustam esse sententiam, nequaquã est remittendus ad suum excommunicatorem: sed debet sine difficultate aliqua mox absolui, cap. venerabilis, §. sane de sen. excomm. lib. 6. & Abb. vbi supra. Quod si dubitatur de iustitia, vel iniustitia, tunc ante absolutionem, siue petatur ad cautelam, siue non, debet constare de legitimitate appellationis, & tunc est in optione sua, an velit remittere, an absoluere, vt habet Abb. vbi supra per illos tex.

Aduerte rursus, in casibus, in quibus est deuoluta iurisdictio ad iudicem, si ipse iudex absoluat absque citatione, valere absolutionem, iuxta Abb. in cap. qua fronte, num. 7. de appel. Potest etiam ille, cui Episcopus committit suas vices, absoluere ab excommunicatione lata per ipsum Episcopum, quando expresè commissa est absolutio: non autẽ, si in genere commisit vices suas, vt habet Director. lib. 3. [illegible] 5. & Angel. absolutio. 2. §. 4. immo etiam, si committat vices in his, quæ requirunt speciale mandatum: nam in tali mandato non clauduntur grauiora, & maiora, quàm sint in commissione expressa, vt habetur ex Clem. non potest, de procurat. Absoluere autem ab excommunicatione est maius, quàm absoluere simpliciter, quia est cum iniuria superiorum, vt etiam habet Silu. absolutio. 2. §. 2.

Similiter etiam, quando quis excommunicatus est, quia participauit in crimine criminoso: pertinet absolutio ad excommunicatorem prioris, vt habetur cap. nuper de senten. excom. vel ad eius successorem, vel superiorem, aut vicarium, vt dictum est de absolutione ab excommunicatione ipsa hominis: & idem est, quando excommunicatio fuit canonis; eiusdẽ enim est absolutio talis participantis, cuius est absolutio excommunicati, cum quo taliter participat, vt notat Couar. cap. alma mater. §. 3. n. 5.

Extra territorium autem proprium, ſicut Epiſcopus, vel alius iudex non poteſt excommunicare ſuos ſubditos, vt ſuperiùs diximus, ita nec abſoluere, niſi de licentia proprij diœceſani, vel, vt illic adnotauimus, quando eſt expulſus à propria diœceſi; vtrumque tamen intellige, cùm neceſſaria eſt cognitio cauſæ ad excommunicandum, vel abſoluendum; ſi enim non eſt neceſſaria, quæ eſt in manifeſtis, poteſt vtrumque facere, vt habet Angel. abſolutio. 2. §. 5. Hoſtien. in c. nouiter, & ibi Henric. Boic. de offic. leg. Aduerte autem cauſæ cognitionem tunc impedire abſolutionem, quando fit cum ſtrepitu iudicij, & non quando ex officio priuatim adhibetur; vt notat Card. Alex. in c. qui in aliquo, col. 2. in fin. diſtin. 51. & Calderi. conſ. 2. de elect.

Aduerte poſtremò, quamuis verum ſit, qui excommunicauit, quando ſententia eſt ab homine, in particulari, poſſe abſoluere à ſua ſententia; tamen in aliquibus caſibus non poteſt.

Primus eſt in delegato Papæ, qui inobedientem ſuæ ſententiæ excommunicare poteſt; tamen poſt annum à ſua definitiua ſententia, non poteſt abſoluere permanentem in excommunicatione tali, ita habetur cap. quærenti. de offic. delegat. vbi Panormit. affirmat, eandem rationem eſſe de quouis alio delegato alterius; pertinet enim tunc abſolutio ad eum, cuius eſt delegatus.

Secundus caſus eſt, poſtquàm excommunicauit, ipſe incidit in excommunicationèm, quia tunc, ſicut non poteſt excommunicare, 42. q. 1. can. audiuimus, ita nec abſoluere: quod de publico intelligendum eſt in foro exteriori, & de maiori excommunicatione: nam ſi incidit in minorem, poteſt abſoluere, iuxta cap. ſi celebrat. de cleri. excom. miniſtr.

Tertius caſus, in incendiario, quem Ordinarius excommunicare poteſt; ſed poſt denunciationem abſoluere non poteſt, ſed ſolus Papa, vt habetur cap. tua, de ſent. excom. Aduerte autem, incendiarium Eccleſiæ, vel loci religioſi, eſſe ipſo iure excommunicatum, c. in literis, & ibi Glo. de raptor. & incendiar. & Glo. in c. cum deuotiſſima. ver. ſi verò, 12. q. 2. Alij verò incendiarij non ſunt ipſo iure excommunicati, ſed excommunicandi per ſententiam; & tam primi, quàm ſecundi, poſt publicationem non poſſunt abſolui, niſi per Papam. Anteà verò Ordinarius poſſet, vt habet Abb. in d. c. tua, nu. 2.

Quartus eſt, in ſententia lata ab inferiori, ſed per Papam ex

certa ſcientia confirmata, quod intelligitur de ſententia ab homine, ſecundùm Ioan. Andr. cap. ex frequentibus, de inſtitut. Secùs, ſi confirmat ſine certa ſcientia, aut cauſæ cognitione, vel ſententia eſſet per ſtatutum quantumcumque confirmatum; quia tunc abſoluere poſſet inferior, niſi Papa ſibi, vel alteri reſeruaſſet, ſicut de his, quæ ſunt à iure, vt ſuprà diximus.

Quintus, in eo, cui Papa mandat, vt aliquem excommunicet ſine aliqua cognitione cauſæ, quia, cùm talis ſit merus executor, abſoluere non poterit, deducitur hoc ex cap. fin. §. fin. de offi. delega. Secùs, ſi cognitionem cauſæ mandaſſet, quia tunc poſſet abſoluere, vt notant Ioan. Andr. & Hoſtien. c. cùm inferior. de maior. & obed.

Sextus, quando Epiſcopus denunciat excommunicatum ſpoliatorem Eccleſiæ cum effractione, tunc à Papa eſt abſoluendus, vt habetur cap. conqueſt. de ſen. excom. Hi ſunt caſus, in quibus in ſententia ab homine non poteſt is, qui excommunicat, abſoluere: ex quibus omnibus patet, quis poſſit abſoluere ab excommunicatione.

De minori excommunicatione.

CAPVT XVII.

MINOR excommunicatio hominem ſeparat à paſſiua ſacramentorum communione; ita vt, qui aliquod ſacramentum ſuſcipit, mortaliter peccet; non tamen ob talem ſuſceptionem irregularis fit, etiamſi celebret, vt habetur cap. ſi celebrat. de cler. excom. miniſtr. A collatione verò actiua ſacramentorum, non remouetur: ob id, nec mortaliter peccat conferendo, nec irregularis fit: vnde, qui celebrat, mortaliter peccat, quia celebrando, ſacramentum ſuſcipit; conferendo tamen, grauiter peccat, vt habetur prædicto cap. ſi celebrat. Hoc tamen Doct. multi exponunt de veniali peccato, inter quos ſunt Maior. 4. d. 18. q. 2. Adrian. 4. in materia de clauibus. q. 3. & Palud. 4. d. 18. q. 6. quibus conſentio, quia per excommunicationem hanc, non ſeparatur ab actiua ſacramentorum collatione; vnde non peccat mortaliter, conferendo, ſed venialiter, ob irreuerentiam quandam, etiamſi aliqui aliter ſentiant. Sacramenta tamen collata à tali excommunicato tenēt, & ſuum ſortiuntur effectum, vt omnes Doct. dicunt. In hac

igitur ſeparatione à paſſiua ſacramentorum communione huius excommunicationis natura conſiſtit; ſicut etiam natura maioris excommunicationis in illa plena ſeparatione, de qua diximus in ſuperioribus.

Minoris excommunicationis effectus vnus eſt, nempè priuare huiuſmodi excommunicatione paſſiua beneficij Eccleſiaſtici, vt eligi non poſſit ad beneficium, ſeu dignitatem Eccleſiaſticam. ita habetur in prædicto cap. ſi celebrat: vnde, qui minori excommunicatione ligatus beneficium recipit, mortaliter peccat, ſicut & ſacramentum ſuſcipiens, quia, tam ſacramentorum ſuſceptione, quàm electione paſſiua priuatur. An tamen talis electio teneat, an potiùs ipſo iure ſit nulla. Doct. diſcordant. Panormitan. eodem ca. ſi celebrat. & ibi Glo. cum alijs tenent, ipſo iure nullam eſſe, immò etiam, ſi ignorata excommunicatione eligitur. Mihi tamen magis placet, cum Felyn. cap. dilectæ, de except. Angel. ver. electio. §.24. Silueſt ver. electio. §.16. non eſſe ipſo iure nullam, ſed eſſe annullandam per ſententiam, & quod me mouet eſt, quia in illo cap. ſi celebrat. dicitur, iterandam eſſe talem electionem, quod verbum non ſignificat ipſo iure irritam, & nullam, immò dicitur, ſi ſcienter excommunicatio eſt facta; quando enim ignorantia erat, adhuc non videtur irritanda, nec eſt aliud caput, in quo talis electio ipſo iure irritetur: nam reliqua, in quibus electio excommunicati ad beneficium annullatur, procedunt de maiori excommunicatione, vt ex ipſis colligitur, & ex Doctorum communi ſententia. Quæ autem ſunt iuriſdictionis actiuæ, vt eligere, excommunicare, & cætera, non ſunt prohibita excommunicato minori excommunicatione, vt Doct. communiter tenent, in prædicto illo cap. ſi celebrat. & in eodem cap. expreſsè id habetur.

Minor hæc excommunicatio, licèt ab homine ferri poſſit; tamen non eſt in vſu, immò in iure non inuenitur caſus alius, in quo propriè contrahatur, niſi communicando cum excommunicatis, iuxta cap. nuper, de ſent. excom. Quid limitandum adhuc eſt per extrauagantem Martini, ſuperiùs poſitam ad nominatim excommunicatos, & denunciatos, & ad publicos percuſſores clericorum, qui enim cum his communicat, minorem contrahit excommunicationem, ſed hæc minor non afficit alios; non enim qui communicat cum excommunicato minori, contrahit minorem. ita habet Glo. 11. quęſt. 3. can. excellen-

cellentissimus, etiamsi cõmunicet cum eo in sacramentorum susceptione, ea ei conferendo : vnde fit, vt minor etiam propter veniale peccatum contrahatur aliquando : nam, vt suprà diximus, non semper est mortale peccatum communicare cum excommunicato : nam in humanis communicare, est veniale, nisi adsit cõtemptus, vel sit excommunicatus de participantibus: & tamen minor etiam in eo casu contrahitur, in quo est veniale.

Eius absolutio potest fieri, etiam à quocunque sacerdote, habente facultatem absoluẽdi prædictum excommunicatum à mortali, vt habetur cap. nuper, de sent. excomm. Immò, si excommunicatus non haberet nisi veniale, posset absolui à quocumque simplici sacerdote, vt habet D. Nauarr. cap. 27. in sum. num. 39. talis enim sacerdos respectu venialis est proprius Confessarius.

De excommunicationibus in Bulla Cœnæ reseruatis.

CAPVT XVIII.

POSTQVAM ea pertractauimus, quæ de excommunicatione in generali scitu necessaria duximus, ad casus particulares, quibus excommunicationes à iure contrahuntur, descendere oportet, est enim necessar[illegible] Confessarium hos non ignorare. At quia excommunicationes in duplici differentia reperiuntur, quædam sunt, quarum absolutio summo Pontifici reseruatur; quædam, quarum absolutio aut nemini, aut Episcopo reseruatur: priori loco duximus exponendas eas quæ Papæ reseruatam absolutionem habent: quamuis autem inter has, quædam sint antiquiores, quædam minus antiquæ; & inter has sint quæ communiter vocantur in Cœna Domini, tamen quia harum absolutio difficilius à Sede Apostolica cõceditur, & quia hæ singulis annis, solemnitate magna à Romano Pontifice, coram toto populo fulminantur, initium faciemus ab ipsis, exponentes Bullam Cœnæ, editam à Sanctissimo Domino Sixto Quinto; Anno millesimo quingentesimo octuagesimo sexto: antequàm autem ad eius expositionem accedamus, oportet prænotare tria.

Primò, Bullam hãc appellari processus generales, quasi sententias quasdam contra personas quascunque delinquentes, & con-

& contrauenientes mandatis Romani Pontificis contenti, in eis; Romanus enim Pontifex animaduertens vnionē fidelium cum capite Christo, & secum eius Vicario maximè esse necessariam, ad Religionis puritatem retinendam, specialia quædam, quæ huic vnioni obstare posse videbantur, sententia particulari prohibuit, & licèt quædam ex eis antiquo iure prohibita essent, etiam sub excommunicatione reseruata Romano Pontifici; quædam verò excōmunicatione non reseruata; quædam autem nullam censuram haberēt annexam; voluit tamen hæc omnia hominis sententia multò magis, quàm antè erant, inhibere, & à fidelibus prorsus auertere, vt acerbior pœna à peccatis huiusmodi perpetrandis ampliùs deterreret. Atque hæc est materia, & finis horum processuum. Olim autem ter in anno publicabantur solenniter à Romanis Pontificibus, vt habetur in Cæremoniali vetusto manuscripto in Bibliotheca Vaticana, & refert Glo. in Clem. 1. tit. solemnes, de iudi. puta in die Iouis Sancti, in die Ascensionis, & in die dedicationis basilicæ Petri, & Pauli. Modò tamen à multis annis semel in anno publicantur, nempè in die Iouis Sancti; ob id communiter processus hi vocantur Bulla in Cœna Domini.

Secundò adnotandum est, processus hos antiquos esse, & Romanos Pontifices à multis annis solitos fuisse eos publicare: nam in Vaticana Bibliotheca reperiuntur processus Gregorij vndecimi: qui vixit anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo, nec cred[illegible] primus, qui hos publicauit: licèt autem, quando inceperint, ignoretur, hoc tamen certum est, Romanos Pontifices mutasse, aut minuendo, aut agendo; in illis enim processibus Gregorij, hæ tantùm excommunicationis fulminatæ reperiuntur; contra Hæreticos, piratas, imponentes noua pedagia, deferētes prohibita ad infideles, falsarios literarum Apostolicarum; mutilantes personas ad Sedem Apostolicam venientes, & recurrentes ad eandem curiam super eorum causas: capientes Romipetas; & occupantes terras Ecclesiæ. At nunc multò plura personarum genera comprehensa sunt sub posterioribus processibus, & sub præsentibus maximè, de quibus nunc tractamus.

Tertiò adnotandum est, excommunicationes contentas in huiusmodi processibus, esse ab homine, vt benè adnotârunt Doct. Sotus, 4. d. 22. q. 2. art. 3. & Nauar. c. 27. summæ, num. 54. Habent tamen vim iuris non solùm in eo, quod generaliter fulminantur, sed etiam in eo, quod durat efficacia eorum, etiā

mortuo Pontifice, & Sede vacãte: nam quamuis olim affirmari posset mortuo Pontifice, processus hos nõ habere robur contra peccantes, seu contrauenientes mandatis eo tempore, quo Sedes vacabat licet ij, qui antè erant ligati viuente Pontifice, non ob id censerentur absoluti, sicut in sententia ab homine ista solent accidere tamen in his processibus præsentibus, & quia tempore Pij Quinti pronunciati sunt, id cautum est, processus hi habeant robur, etiam Sede vacante, vsque ad tempus quo à futuro Pontifice noui edantur. His igitur suppositis, accedamus ad singularum partium explicationem.

De prima excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XIX.

PRIMA excommunicatio fulminatur contra hæc vndecim genera personarũ. Hæreticos quocumq; nomine cẽseantur, & cuiuscumque sectæ existant; eorum credentes; receptatores; fautores; quoslibet eorum defensores. Libros Hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine Sedis Apostolicæ auctoritate, scienter legentes. Eosdem libros retinentes; imprimentes; quomodolibet defendentes, quauis causa, publicè, vel occultè, quouis ingenio, vel colore. Schismaticos, eosque, qui à Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt, aut recedunt. Horum quinque, scilicet Hæretici; eorum credentes; fautores; receptatores; defensores, erant excommunicati olim iure communi, licèt excommunicatio non fuerit reseruata, c. excommunicatus, extra de Hæretic. ab Innoc. 3. & c. quicumque, de Hær. in 6. ab Alex. 4. Schismatici etiam excõmunicati erant, c. nulli, d. 19. vt benè notauit Silu. ver. Schismaticus, §. 5. Oportet singula explicare.

Hæretici dicuntur, qui errorem habent aliquem contra fidem cum pertinacia; est enim pertinacia necessaria ad constituendum hominem hæreticum, vt habetur, 24. q. 3. can. dixit Apostolus: & can. qui in Ecclesia. Est autem pertinacia, quãdo homo scit, aut scire debuit, & potuit aliquid esse contrarium Scripturæ Sacræ, aut ab Ecclesia damnatũ, & ei adhæret assensus: vnde ignorantia crassa à pertinacia non excusat; vt dicit Sotus 4. d. 22. q. 2. art. 3. Dubius etiam cum eadem pertinacia

in fide

in fide est hæreticus, cap. de hæreti. vbi dicitur: Dubius in fide est infidelis, & cap. 1. de sum. Trinit. vbi censetur hæreticus dubitans animam rationalem esse corporis formam. Ille autem dubitat cũ pertinacia, qui animo deliberato dubitat in ijs, quæ sunt contra scripturam, aut Ecclesiam, sciens, aut ignorantia crassa ignorans.

In hoc autem sunt tria notanda. Primum est; ad incurrendam excommunicationem, non satis esse interiorem hæresim, aut dubium; qui enim hæreticus est tantùm in mente sua, nec vllo signo, vel verbo, vel facto expressit errorem, non est excommunicatus, potestque absolui à quolibet Confessario. ita tenet Alexánd. de Alex. 2. p. q. 182. nu. 2. & S. Thom. 1. 2. q. 91. artic. 4. qui docent, vniuersaliter non posse Ecclesiam circa actus purè interiores præcipere aliquid, aut punire. Hoc in particulari de hæretico tenet etiam Anto. 3. par. tit. 25. cap. 4. Caietan. ver. hæresis. Palud. 4. d. 13. q. 3. cum alijs multis licèt contrarium teneat Gloss. Clement. multorum, de hæreti. & Adria. quodlib. 8. q. 1. Sed prima sententia est communissima, & tenenda.

Secundum est, hæreticum purè exteriorem, qui facto, vel verbo hæretico vsus est, aut timore, aut alia passione, sed interius non est hæreticus, non incurrere etiam in excommunicationem in foró interiori. dico interiori, quia exterius, sicut reputabitur hæreticus, sic etiam excommunicatus. Istud est contra Caiet. 2. 2. q. 94. art. [illegible] q. 12. ar. 1. tamen eius sententia, non est tenenda; cùm enim huiusmodi homo verè non sit hæreticus, non comprehenditur sub censura lata contra hæreticos: & ita tenet Anton. 3. p. tit. 12. c. 5. Tabi. ver. hæreticus, nu. 1. Silu. ver. hæres. 1. §. 9.

Tertium est, hæreticum, qui interius habet errorem, & exterius exprimit aliquo signo, vel verbo, vel omissione alicuius exteriorum, quod debebat facere, & ex errore omittit, quantumcumq; sit occultissimus, incidit in excommunicationem istam. Ita tenet Caiet. ver. hæres. Silu. ver. excommunicatio. 7. §. 3. & Glo. 24. q. 1. can. Achatius 1. & Palu. 4. d. 13. q. 3. nam ille talis est hæreticus, super quem Ecclesia facultatem habet.

Secundum genus personarum est, credentiũ hæreticorum; qui autem sint credentes hæreticorum explicant benè Archidia. cap. quicunque, de hær. in 6. & Palud. 4. sen. d. 13. q. 3. & Silu. verb. hæresis 1. §. 10. nempè illi, qui errorem expressè, & explicitè non habent, sed implicitè. exemplum ponit Palud. de

quibus

quibuſdam. Vnus habebat multos errores,& dicebatur Gulielmus; alter erat Ruſticus, nihil in particulari ſciebat, ſed dicebat ſe velle mori in fide Gulielmi, prior erat hæreticus, poſterior diebatur credens, & abſque dubio, etiam credens hæreticus eſt, ſed credens dicitur, quia hæreſim implicitè, & in alio profitetur. Sicut etiam inter Catholicos ſunt Ruſtici, qui fidem implicitè tenet credentes quidquid credit Eccleſia. Credentes igitur hæreticorum, excommunicati ſunt, quando talem implicitum errorem exprimunt exterius dicẽtes Caluinum fuiſſe virum bonum, ſe velle mori in fide illius, & alia his ſimilia errorem ſuum exprimentia.

Tertiũ genus perſonarũ ſunt, receptatores hæreticorum aut credentium eorum: notant autem Archid. Palu. Silu. locis citatis, non ſumi receptatores ſecundùm vim grammaticam, vt illi dicantur receptare, qui frequenter recipiunt; ſat enim ad contrahẽdam hanc excommunicationem, ſi vel ſemel receperint. Dicuntur autem, ſecũdùm prædictos, doctores receptare omnes illi, qui in domibus, vel in alijs locis hęreticos recipiunt, occultando eos, ne in maius Iudicium veniant, & pœnas in hæretico latas euitent, Idem etiam tenet Tabie. ver. excomm. 5. caſu 2. num. 7. & deducitur hoc ex leg. 1. ff. de recepta. & in leg. congruit. ff. de offic. pręſid. Vbi dicuntur receptatores, ſine quibus latro diù latere non poteſt, quaſi is ſit receptator, qui recipit ad occultandum. Qui ergo alios ob fines recipit, non eſt cenſendus receptator; vt, qui recipit, ne occidatur à latrone, vel à Iudice procedente ratione homicidij, vel alterius criminis; debet enim eſſe in cauſa hæreſis.

Quartum genus perſonarum ſunt, eorundem fautores, prędicti autem Doct. Archi. Palu. Silu. locis citatis, explicant, fautores eſſe in duplici differentia; quidam ſunt fautores omiſſione, quidam commiſſione, ij dicuntur omiſſione fautores, qui, cùm ex officio teneantur hæreticos punire, & incarcerare, non faciunt, nec contra eos procedunt, iuxta c. ad abolendam, de hæret. Addit etiam Silu. ſub hac cenſura comprehendi etiam perſonas priuatas, quæ ex iuramento aliquo tenentur eos deferre, aut denunciare, & non denunciant, quales ſunt ij, qui familiares inquiſitionis dicuntur; non tamen illos, qui non ex iuramento tenentur, ſed ex præcepto charitatis: nam quilibet hæreticum denunciare tenetur, & omittendo denunciare, peccat; tamen non cenſetur fautor, niſi iuratus ſit; quamuis Palu. 4. d. 18. quæſt. 3. art. 1. teneat, eſſe fautores, perſonas priua-

tas, quæ nolunt indicare; melius tamen dicit Siluest. Illi autem dicuntur commissione fauere, qui verbis literis, aut factis fauent; vt, qui laudat hæreticos, dicendo, iniq; Inquisitores procedere contra ipsos, esse bonos viros; aut, qui mittunt munera, iuxta cap. accusatus de hæret. in 6. aut præstant alimoniam, arma, quibus fugiant, & liberent se à manibus Iudicum, aut alia huiusmodi faciunt; fauor enim semper debet esse in ordine ad hæresim; vt etiam dicit S. Anton. in tract. de excom. cap. 4.

Quintum genus est, defensorum hæreticorum, vel credẽtium eorum: qui autem sint defensores, explicant Archid. ca. quicunque, de hære. in 6. & Sil. hæresi. 1. §. 10. nempè, qui viribus, aut potentia defendunt hæreticos, ne veniãt in manus Iudicum puniendi, aut excommunicandi, aut capiendi. Dicit etiam Card. Clemen. 1. de pœnit. defensores esse eos, qui patrocinium præstant, & aduocant pro hæreticis, scientes, non habere illos iustitiam, & in hoc casu hæresis. Addit etiam Palu. 4. d. 13. q. 3. Notarios etiam qui suum ministerium adhibẽt in simili casu, esse defensores. Ex his sequitur, defensionem esse intelligendam in ordine ad hæresim; vnde Silue. loco citato dicit, non esse defensorem, qui hæreticũ defendit à priuata persona, vt à latrone, vel alio iniustè volente ei nocere. Adde etiã non esse defensorem, qui in causa ciuili, vel criminali alia ab hæresi ipsum quoquomodo defendit. Tales enim non sunt defensores, de quibus in hac Bulla fit mentio.

Oportet autem in his tribus, receptatione, fauore, & defensione adnotare, ad contrahendam excommunicationem, debere fieri scienter, nempè, vt qui receptant, fauent, defendunt hæreticum, ea faciant scientes eum esse talem. Adnotanda etiam est in his tribus doctrina Caiet. ver. excommu. c. 1. non esse fautorem, defensorem, receptatorem hæretici, nisi qui defendit, fauet, receptat hæreticum, vt hæreticus est. idem Nauar. c. 27. summæ, num. 56. Quod intelligi dupliciter potest, vno modo, vt fauor receptatio, aut defensio hæretici fiat propter hæresim, seu in fauorem hæresis. Altero modo, vt fiant in causa hæresis, licet non fiat propter hæresim. Primo modò nõ est intelligendus Caietan. est enim opinio falsa; non enim tantum, qui sic receptant, fauent, aut defendunt, excommunicati sunt: nam l. 2. ff. de recepta. puniendus est, vt receptator consanguineus, & affinis, qui receptat latronem occultando: & clarum est, quòd illi non recipiunt, quia fur est, vel in furti fa-

uorem

uorem, sed quia consanguineus; tamen: quia illa receptatio est in futuri occultationem, censetur receptator. Sic etiam erit de receptatore hæretici, defensore, vel fautore. Modo tamen secundo verissima est opinio, vt defensio, fauor, receptatio sint in causa hæresis, licet non propter hæresim fiant, sed quia amici, aut consanguinei sunt, aut similibus aliis finibus, vel motiuis. Quod tamen sine licentia Inquisitoris fieri non potest.

Sextum genus personarum sunt, scienter libros hæreticorum legentes, non quidem quoscumque, sed eos dumtaxat, in quibus vel eorum errores continentur, vel de Religione tractant, etiamsi in eis error non contineatur. Qui verò cæteros legunt libros ab hæreticis compositos, non contrahunt huius Bullæ excommunicationem; sed eam, quæ est in Indice librorum prohibitorum. Præterea, siue paucæ lineæ, siue multæ legantur, incidunt legentes in canonem hunc dummodò tamen scienter legant, id est, sciendo esse librum hæretici. Præterea, paucæ lineæ, siue multæ legantur, incidunt legentes in canonem hunc; dummodò tamen scienter legant, id est sciendo esse librum hæreticum. Præterea siue legant ad errores cognoscendos, vel impugnandos, vel ad aliquam eruditionem depromendam; omnes hi excommunicationem incurrunt, dummodò sine licentia Sedis Apostolicæ fiat. Hic tamen aduerte, aliud esse legere libros prohibitos tantum, aliud libros hæreticorum; sunt enim multi libri prohibiti, qui non sunt hæreticorum, vt Biblia in lingua vulgari, opera quorundam, quæ in Indice habentur. Qui ergo hos libros legunt, non comprehenduntur in hac excommunicatione: sed Regulæ Indicis sunt considerandæ; at verò, quando libri sunt hæreticorum, tunc legentes sunt excommunicati in Cœna.

Reliqua tria personarum genera non indigent explicatione; sunt enim scienter tales libros hæreticorum retinentes; aut eos imprimentes; eosdem defendentes, quolibet colore, publicè, vel occultè. Et ij dicuntur defendentes, qui modo aliquo prohibent ne ab Inquisitoribus tales libri habeantur, aut comburantur, sicut supra diximus de defensoribus hæreticorum; aut, qui etiam verbis eos laudant, affirmando, tales libros non esse comburendos, aut prohibendos.

Decimum genus personarum in excommunicatione hac contentarum Schismatici sunt, qui quidem in Bullis antiquis ante

ante Pium Quintum non continebantur. Dicuntur aũt Schiſmatici à Schiſmate, quod eſt peccatum contra charitatem. Eſt autem Schiſma rebellis ſeparatio ab Eccleſiæ capite, & Vicario Chriſti: ſunt enim duo neceſſaria ad peccatum hoc contrahendum, vt habet S. Thom. 2.2.q. 39. art. 1. ad 2. Alterum, vt homo ſe ſeparet ab Eccleſiæ capite, ſcilicet Summo Paſtore, & Vicario Chriſti, per inobedientiam, non obediendo ipſi. Alterum, vt ſit hoc cum rebellione quadam, nimirum pertinaciter ipſius iudicium ſubire nolendo eiuſque præceptum contemnendo talis eſt Schiſmaticus. Eſt autem aliquando Schiſma coniunctum cum hæreſi, aliquando ſine hæreſi. Cùm hæreſi quidem, quando homo opinatur, Pontificem Romanum non eſſe Chriſti Vicarium, nec caput totius Eccleſiæ; hæc enim hæreſis eſt. Sine hæreſi autem eſt, quando interius quidem non negat eſſe caput, tamen malitia, vel paſſione tractus, non vult ipſum cognoſcere, nec talem opere confiteri, tunc eſt Schiſma purum ſine hæreſi: vnde omnis hæreticus eſt etiam Schiſmaticus, non tamen omnis Schiſmaticus eſt hæreticus; quamuis frequentiſſimè ſit etiam hæretic. vt habetur 24. q.3.can. inter hæreſim. Hi igitur Schiſmatici incidunt in hanc excommunicationem, etiamſi nullam hæreſim habeant admiſtam.

Vndecimum genus eſt perſonarum ab obedientia Romani Pontificis pertinaciter ſe ſubtrahentium, aut ab ea recedentium. Nec eſt putandum, Schiſmaticos ſignificari his verbis; nam iam tales ſuperius proprio nomine excommunicati ſunt; ſed ſignificantur illi, qui mandato Romani Pontificis pertinaciter, id eſt, ſcientes eſſe tale mandatum, nolunt obedire, nec hoc ad Schiſma ſatis eſt: nam Schiſma eſt, quando homo in totum à iudicio, & obedientia Romani Pontificis ſe ſubtrahit, opere ipſo non recognoſcendo eum ſuperiorem. Hac ergo cenſura ligantur pertinaciter inobedientes, licet Schiſmatici non ſint; non enim omnis inobediens eſt Schiſmaticus.

De

De secunda, & tertia excommunicatione in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XX.

SEcunda excommunicatio fulminatur contra tria genera personarum, nempè appellantium ad futurum Conciliũ, ab ordinationibus, sententiis, seu mandatis Summi Pontificis; dantium ad hoc consilium, & dantium etiam auxilium, vel fauorem. In qua excommunicatione nonnulla sunt notanda.

Primò, dúo esse verba, nempè, Excommunicamus, & Interdicimus. Prius refertur ad personas; posterius ad Vniuersitates, Collegia, & Capitula appellantia, vel dantia auxilium, vel consilium: hæc enim non possunt excommunicari, vt habetur c. Romana. de sen. excom. in 6. ob id interdicuntur. At personæ cuiuscunq; conditionis gradus, vel status excommunicantur.

Secundò, hæc excommunicatio contra eadem tria genera personarum est antiqua, lata, & reseruata à Pio Secundo, & confirmata à Iulio Secundo, cuius extrauagantis meminit Caiet. verb. excommunicatio. cap. 25. & Silu. ver. excomm. 7. num. 93.

Tertia excommunicatio lata est contra omnes Pyratas, Cursarios, & Latrunculos maritimos discurrentes mare Ecclesiæ, præcipuè à Monte Argentario, vsque ad Tarracinam; & contra eorundem fautores, receptatores, & defensores. In declarationem huius nonnulla dubia occurrunt.

Primum est, Quis sit dicendus Pyrata. Ad quod Ang. verb. Pyrata. respondet, Pyratam esse, quicunque in mari, vel flumine deprædatur: si in mari, dicitur marinus, & excommunicationem hanc incurrit; si in flumine, est fluuialis, & non incurrit eam, quia contra maritimos fulminata est Silue. autem. ver. excom. 7. §. 56. non recipit hoc, putat enim, tria esse necessaria ad Pyratam.

Primum est, indifferentia spoliandorum, id est, vt non tantum vnius nationis homines deprædetur, sed indifferenter homines, siue vnius, siue alterius nationis, vnde Genuenses spoliantes olim solos Venetos, non censebantur Pyratæ.

Secun-

Secundum est, intentio principalis: si enim aliqui Mercatores, suæ negotiationi incumbentes, in itinere spoliant aliquos, non sunt propterea Pyratæ dicendi.

Tertium est, vt non sit bellum inter spoliantes, & spoliatos indictum; indicto enim bello, siue iusto, siue iniusto, non dicuntur Pyratæ, quia iure, & titulo belli, tunc spolium fit. Cùm Silu. consentit Tabien. verb. excommunicatio. 5. casu. 25. nu. 4. Ego secundam, & tertiam conditiones puto esse necessarias; sed non primam, nam spoliantes hos, vel illos, etiam si vnius nationis essent Pyratæ dicentur. Denique qui principaliter versantur in deprædando in mari, dicũtur Pyratæ, aut Latrunculi, aut Cursarij maritimi, siue hæc idem, siue diuersa significent: sub his enim vocibus omne genus, talium latrunculorum, & deprædatorum comprehenditur.

Aduertendum autem est, hanc excommunicationem restrictiorem esse, quàm in alijs Bullis; prius enim excommunicabantur omnes Pyratæ, Cursarij, Latrunculi maritimi, & illi præcipuè, qui in mari, à monte Argentario, vsque ad Tarracinam discurrebant. At nunc ablata est illa particula (&) sequensque verbum non copulat, sed restringit præcedens, némpè illos maritimos excommunicari, qui discurrunt mare Ecclesiæ, præcipuè à monte Argentario, vsque ad Tarracinam. Cæteri tamen non comprehenduntur in hac Bulla; sicut nec qui in fluminibus deprædantur, vt dicemus inferiùs. Verba Bullæ sunt hæc. (*Item excommunicamus, & anathematizamus omnes Pyratas, & Cursarios, ac Latrunculos maritimos, discurrentes mare nostrum, præcipuè à monte Argẽtatio, vsq; ad Tarracinam, at omnes eorum fauores, receptatores, & defensores.*) In alijs verò Bullis sic habebatur. (*Item excommunicamus, & anathematizamus omnes Pyratas, Cursarios, Latrũculos maritimos, et illos præcipuè, qui mare nostrum à Monte Argentario, vsque ad Tarracinam discurrere, & nauigantes in illo deprædari, mutilare, interficere, ac rebus, & bonis suis spoliare præsumpserunt, hactenus, & præsumunt, ac omnes receptatores eorundem, & eis auxilium scienter dantes, vel fauorem.*

Aliud dubium est, an incidant in excommunicationem hãc Pyratæ, statim ac mare discurrere incipiunt. Caiet. verb. excommu. cap. 18. respondet, quod non; sed est necessaria vna harum actionum, deprædari, mutilare, aut interficere, aut spoliare bonis suis aliquem. Si autem, vel semel horum aliquid fecerint, excommunicati sunt. Hæc tamen doctrina non habet locum in Bulla hac, in qua actio discurrendi sola exprimitur,

quæ sufficit, etiamsi nulla alia sequatur. Aduerte procedere ista de Pyratis, qui Christianos expoliant, non de his, qui infideles.

Aliud dubium est, an isti iure antiquo fuerint olim excommunicati: dico cum Silu. loco citato, & cum alijs communiter Doct. quod non, sed erant excommunicandi, vt habetur c. excommunicationi. de rap. vbi dicitur, excommunicationi subdentur, qui Romanos, aut Christianos nauigio vectos pro negotiatione vel alijs honestis causis, capere, aut bonis suis spoliare præsumunt; Quæ excommunicatio ex vna parte minus lata est, quàm quæ nunc habetur in hac Bulla, quia non complectitur discurrentes tantùm; sed eos, qui aliquid ex narratis actionibus faciunt. Ex altera tamen parte latior est, quia complectitur quoscumque Pyratas maritimos, vel fluuiales, vbicumque deprædentur: non autem solos mare tantùm Ecclesiæ discurrentes: complectitur eos, qui deprædantur, spoliant, &c. nauigantes quocumq; modo, & quacumq; de causa, etiam non honesta.

Aliud dubium est, an qui in mari versantur, & flumen ingrediuntur, vt alios deprædentur, sint in hac Bulla excommunicati. Respondeo affirmatiuè: nam maritimi Pyratæ dicuntur; non verò, qui solùm in fluminibus deprædantur, vt dicit Ang. ver. Pyrata.

Receptatores horum Pyratarum, auxilium dantes eis, aut fauorem, sunt etiam excommunicati, quæ sunt intelligenda, iuxta dicta in prima excommunicatione. Olim apponebantur dantes consilium, sed modò ablatum est verbum; comprehenduntur enim sub auxilio, l. qui seruo. §. plus. Pompon. ff. de furt. Bartol. in l. non solùm. §. si mandato, num. 17. ff. de iniur.

De quarta, & quinta excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XXI.

QVARTA excommunicatio fertur contra eos, qui surripiunt Christianorum naufragantium bona, siue in nauibus existentia, siue ex eisdem eiecta, siue in littore inuenta; cuiuscumq; generis bona sint, & in quocumque mari. Nec contra hanc excommunicationem priuilegium, aut consuetu-

ſuetudo, aliquave, etiam longiſſimi, & immemorabilis temporis poſſeſſio, aliusve prætextus aliquid operatur, quominus talia bona ſurripientes, eam contrahant. Aduerte, iure antiquo latam eſſe excommunicationem contra huiuſmodi raptores bonorum naufragantium, cap. excommunicationi. de raptor. non tamen erat reſeruata: nunc verò, inter eas, quæ ſunt in Bulla Cœnæ, poſita eſt primò à Gregorio XIII. Differt autem hæc ab ea, quæ iure antiquo lata eſt; hanc enim non ſtatim rapientes talia bona contrahebant, niſi mora non reſtituendi intercedente: nam in eo textu fulminatur contra capientes, niſi ea reſtituerint: per ſolam igitur capturam non erant excommunicati, niſi poſt moram non reſtituendi, vt ibi notat Panormit. immò Ioan. Andr. affirmauit, neceſſariam eſſe admonitionem, cuius ſententiam meritò Panormitan. ibi reijcit.

At verò in hanc excommunicationem Cœnæ incidunt ſurripientes bona ſine vlla mora; quicquid dicat Nauar. nam ſimpliciter lata eſt contra ſurripiẽtes, ſine vlla conditione (niſi reſtituerint.) Qui ergo ſurripiunt, excommunicati ſunt; &, ſi poſteà reſtituant, animo mutato, non propterea, deſinunt eſſe excommunicati, donec abſoluantur. Cùm autem audis ſurripientes, intellige eos, qui animo non reſtituendi accipiunt talia bona; qui enim animo reddendi dominis, cùm primum nouerit, ea capit, non d[illegible]ur ſurripere, nec excommunicatus eſt.

Quinta excommunicatio comprehendit eos, qui noua pedagia, ſeu gabellas in terris ſuis, præterquàm in caſibus ſibi à iure, ſeu ex ſpeciali Sedis Apoſtolicæ licentia permiſſis imponunt, aut augent; aut imponi, vel augeri prohibita, exigunt. In cuius declarationem nonnulla etiam dubia ſunt reſoluenda.

Primum eſt, quid per Pedagia intelligendum ſit, Doct. in cap. ſuper quibuſdam, de verbor. ſignificat. & Summiſtæ verb. pedagium, aut verb. gabella. aut verb. vectig. dicunt eſſe tributum, quod ſoluitur pro inuectis mercibus; & etiam quod ſoluitur, pro viæ tranſitu, quando pontes eriguntur, aut viæ aptantur, ad differentiam guidagij, quod pro ducatu, & viæ ſecuritate ſoluitur: tamen in hac Bulla vniuerſaliter ſumitur pro gabella quacumque, quæ imponitur, ſiue pro inuectione mercium, ſiue pro venditione, & emptione rerum; ſiue pro tranſitu, ſiue pro ducatu, ſiue alia de cauſa

ob id in nulla à Pio Quinto additum est verbum (gabellas) quod antè non apponebatur: & certè videtur aucta excommunicatio: nam antè in sua pura, & particulari significatione verbum pedagij accipiendum videbatur.

Aliud dubium est, qui sint imponentes noua pedagia, qui sub hac excommunicatione comprehenduntur. Pro intelligentia aduerte, esse posse gabellas iniustas multis ex partibus.

Primò, ex parte personarum, quibus imponuntur: nam personis Ecclesiasticis à Laicis imponi non possunt, vt habetur cap. Clericis, de immun. Eccles. in 6. sine auctoritate Sedis Apostolicæ; qui tamen eas imponunt, absque tali auctoritate, non comprehenduntur præsenti excommunicatione; sed quadam alia, quæ in Bulla inferiùs continetur; vbi hoc explicabitur.

Secundò, est iniusta ex parte causæ, quia sine vlla, aut sine rationabili causa imponitur.

Tertiò, ex parte modi, quia modus, & mensura non seruatur: quæ autem sit iusta causa, & quis modus sit obseruandus, dicemus inferiùs, dum de ista materia tractauerimus.

Dubium igitur est, an imponentes gabellas quouis modo iniustas, sint excommunicati per Bullam. Angel. enim verb. pedagium. §.5. & Tabien. verb. pedagium. §.6. tenent, esse excommunicatos per hanc Bullam. At Silu. verb. gabella. 3. §.7. tenet, non omnes esse excommunicatos; sed eos tantùm, qui sine auctoritate imponunt, vt statim explicabimus. Et quamuis Silu. non expressè id dicat, tamen ita dicendum est; non enim iniusta pedagia, sed noua imponentes excommunicantur. Vnde ad aliud caput est hoc referendum, nimirum, quando absque auctoritate imponuntur, siue iusta sit causa, & modus, siue non.

Dices, qui sunt illi, qui habent auctoritatem imponendi pedagia, seu gabellas? Dico, ex cap. super quibusdam, de verbor. signifi. esse tria genera personarum, Imperatores, & Reges, non tantùm Romanorum Reges, vt quidam dixerunt; sed Reges quicumque, vt ibi explicat Innoc. & Panorm. cap. inuocamus, de censibus. Similiter Concilium Generale, sub quo Papa etiam complectitur, vt ibi Doctor. dicunt, in terris suis. Ciuitates autem, sine Principis sui auctoritate, non possunt, vt habetur Codice, noua vectigalia, l. 2. nisi habent missum Imperium, vt sunt in Italia aliquæ, vt notant Panorm. & Ioan.

Andr. in d. c. ſuper quibuſdam. Iure etiam Ciuili hoc etiam de Imperatore ſtatutum eſt, ff. de publica. & vectig. l. vectigalia Præter hos, reliqui Duces, Domini, Principes, qui ſub alterius ſunt iuriſdictione, non poſſunt imponere hæc pedagia, ſine auctoritate prædictorum, & ſine ea imponentes, ſunt excommunicati in hac Bulla; & iſte eſt ſenſus huius excõmunicationis. Et Pius V. interrogatus de hoc ex parte Regis cuiuſdam, ita declarauit.

Aliud dubium eſt, an abſque prædicta auctoritate, vetera augentes, ſint excommunicati, quando vetera licita erant. Armil. verb. gabella, §. 8. & Roſſell. excommunicatione 44. §. 5. tenent, quod non, quia non imponunt noua. Tamen contrarium tenent. Silu. verb. excommunicatio. 7. §. 54. Tabien. ver. pedagium, §. 6. Angel. verb. pedagium. §. 5. Hoc tamẽ dubium locum habebat in Bullis ante Pium V. iam verò nõ eſt dubitandi ratio: nam à tempore Pii additum eſt illud *Impoſita augent*, quod adiectum, fuit ad tollendos dubitationes, & opiniones: at quãuis adiectũ non eſſet; verè erat etiam prohibitũ nam ex alteratione, & augmento reſultat nouum tributum, & eſt noua impoſitio.

Aliud dubium, qui ſint iſti exactores, qui excommunicantur. Dico eſſe miniſtros; & officiales; qui talia pedagia prohibita, id eſt, abſq; auctoritate impoſita exigunt, qui ſunt etiã excommunicati: vnde illud verbum, *prohibita*, refertur ad pedagia abſq; auctoritate i[illegible]poſita, vel aucta.

Aliud dubium eſt, an, qui à ſponte ſoluentibus accipiunt huiuſmodi pedagia, vel gabellas, ſint excommunicati. Silu. verb. excommu. 7. §. 54. & Nauar. cap. 27. ſum. num. 61. dicunt, quòd non, quia illi non exigunt, & ita eſt. Sed aduerte, quod in his, qui Clericis ſine auctoritate imponunt, ſunt excommunicati exigentes, & accipientes à ſponte ſoluentibus, vt inferius dicemus, cum de his agemus; modo enim tantum loquimur de impoſitis pedagiis ex defectu auctoritatis tantum imponendi ſuper Laicas perſonas.

* *
*

De sexta excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XXII.

SExta excommunicatio est, contra falsarios literarum Apostolicarum; comprehendit autem quatuor genera personarum.

Primum, falsariorum literarum Apostolicarum in forma breuis.

Secundum, falsariorum supplicationum gratiam, vel iustitiam concernentium, per Romanum Pontificem, aut per Vicecancellarium, aut per eorum locorum gerentes, aut de mãdato Romani Pontificis signatarum.

Tertium, falsò fabricantium literas Apostolicas etiam in forma breuis.

Quartum. falsò signantium supplicationes huiusmodi, sub nomine Romani Pontificis, seu Vicecancellarij, aut gerentium vices eorum. Pro intelligentia nonnulla occurrunt dubia.

Primum est, quod per literas Apostolicas intelligere debeamus. Dico, intelligi literas, quæ nomine Romani Pontificis, seu Sedis Apostolicæ expediuntur, quales sunt Bullæ, in quibus est plumbum, & breuia Apostolicæ. Vnde per literas Apostolicas, non intelliguntur literæ Legatorum, nec Summorũ pœnitentiariorum Papæ, nec nunciorum, nec inferiorũ Prælatorum, vt adnotauit Palu. 4.d.18. q.3.art.2.hæ enim nõ expediuntur Romani Pontificis, sed prædictorum illorum nomine; propterea harum literas falsificantes non incurrunt in hãc censuram.

Aliud est dubium, quid per supplicationem intelligere debeamus. Dico, quod licet supplicatio propriè illa dicatur, quæ fit ad instantiam partis, vt notat Innoc. in cap. ex literis, n. 3. & ibi Abb. nũ. 6. de restit. in integr. tamen, per supplicationes intelligere debemus hic, tam quæ ad instantiam, partiũ, quàm, quæ motu proprio Papæ conceduntur; quoniam secundum communem vsum loquendi, tam illæ, quàm istæ supplicationes appellantur, vt dicit Gomet. in regul. de non iud. iuxta form. suppl. quæst. 11. ver. non obstat. Qui quidem vsus loquendi debet attendi, & præfertur proprio significato, secundum Gomet.

met. vbi suprà, & est textus in l. Labeo. §. idem Tubero. ff. de suppellect. leg.

Aduertendum est, hanc excommunicationem iure communi latam esse, vt habetur in cap. ad falsariorum. de crimin. falsi. Tamen amplior est excommunicatio iuris, quàm hæc, eaque de causa in Bullis solebant adiungi ista verba (extendentes cap. ad falsariorum cum omnibus pœnis in eo contentis) quæ verba à Sixto Quinto ablata sunt; tamen eam declarabimus, vt hoc in loco integra tradatur notitia falsariorum. Iure igitur illo antiquo excommunicantur multa genera personarum.

Primò, falsificantes per se, vel per Alios literas Apostolicas.

Secundò, vtentes literis falsis, etiamsi ipsi non falsificauerint: sed hanc de vtentibus non incurrunt, nisi Laici, vt ibi notant Panorm. contra Host. & debet intelligi de scienter vtentib. vt ibi affirmant Doct.

Tertiò, impetrantes literas falsas: non autem dicuntur impetrare literas falsas, qui impetrant literas suggerendo falsitatem, vel supprimendo veritatem, quia literæ in se veræ sunt, vt à Pontifice conceduntur, vt notat Silu. ver. excommunicatio. 7. §. 9. & Caiet. vers. excom. c. 26. & Tabie. ver. excom. 5. casu. 5. immò, nec quando sub nomine alieno pro se literas impetrant, vt ibidem dicunt Silu. & Tabie. sed illi impetrant falsas, qui ab aliis obtinent literas falsificatas. Hæc tria genera personarum ipso facto excommunicantur. Similiter etiam defensores, & fautores prædictorum falsariorum. Ista tamen excommunicatio à iure, non est reseruata, sed ab Ordinario potest absolui. Vltra excommunicationem apponitur pœna; sed clerici enim sunt, & literis falsis vtuntur, officijs omnibus, & beneficiis priuantur: si vero per se ipsos, vel per alios falsificant: officijs, & beneficijs priuati degradantur, & brachio seculari pœnis legitimis afficiendi traduntur. Hæc omnia in eo capite continentur. Si igitur hæc excommunicatio Bullæ conferatur illi capiti, in parte est latior, in parte est strictior. Strictior quidem est, quia non comprehendit vtentes, nec impetrantes, nec fautores, & defensores falsariorum, nec falsificantes per alios, sed solos falsarios per se. Latior tamen est, quia illud caput comprehendit tantum falsarios literarum Apostolicarum: at verò hæc, non solos hos, sed etiam falsarios signantes supplicationes, gratiã, vel iustitiam

concernentes nomine Vicecancellarii, aut locum gerentis, vt superius dictum est.

Aliud dubium est; an, qui, non variato sensu, vnum punctum, vel literam addit, vel minuit, vel corrigit, in prædictis breuibus, aut literis, incidat in hanc excommunicationē, Quidam affirmant, in litteris Apostolicis expeditis, vel vnum punctum mutantes, aut literam corrigentes, etiam sensu non mutato, præter eos, quibus ex officio incumbit, esse ligatos hac excommunicatione. Ita habent Hostien. in sum. tit. de crim. fals. §. porrò vers. si hodie. & Panorm. c. ex literis, nu. 5. de fide instr. Silu. excommunicat 7. §. 10. Caieta. verb. excommunicatio. cap. 26. Argumentum in fauorem huius sententiæ est, quod in priuilegiis olim concessis Summo pœnitentiario, illud erat, vt posset absoluere ab excommunicatione, quę incurritur propter mutationem literæ, vel puncti in litteris Apostolicis, sensu non mutato. At verò, contrarium tenent alii non incidere in hanc excommunicationem, nisi, qui mutant literam, vel punctum, quando sensus variatur, vt literæ fiant validæ ex inualidis, aut ex validis, validiores, ita habent. Richard. 4. d. 18. art. q. 4. Anton. 3. p. tit. 24. c. 16. Angel. excommunicatio. 5. casu 3. num. 3. Tab. excommun. 5. casu. 5. cū aliis multis, & ita tenendum est, sed non propter rationem istorum Doct. sed alia de causa: Scias enim, olim in Bulla Cœnæ apponi solere illa verba, *Mutantes punctum, vel litteram in literis Apostolicis*, vt apertè Constat ex Hostien. loco citato, & tunc data fuit illa facultas Summo Pœnitentiario. & absq; dubio prior sentētia vera erat, si talia verba modo perseuerarent, tamē ablata sunt à multis iam annis, nec inter facultates absoluendi Summo Pœnitentiario concessas illa nunc habentur: ob id, non incidunt in hanc excommunicationem corrigentes, nisi sensus mutetur; tunc enim sunt falsarii. Quod quidem probatur ex ca. ex conscientia, de crim. fal. vbi habetur, quod per rasuram Bullæ in loco non suspecto, non censetur falsa. Non ergo est falsarius, qui literam radit, sensu non mutato.

Aliud dubium est, de habentibus literas falsas Apostolicas. Dico illi, qui habent, & non vtuntur, non incidunt in hanc excommunicationem Cœnæ, nec in excommunicationem iure contentam; nisi tamen intra viginti dies, postquam sciuerint esse falsas, eas lacerauerint, aut resignauerint, sunt excommunicandi per Ordinarium, & semel excommunicati,

non possunt nisi à Papa absolui;non autem sunt ab ipso facto excommunicati,ita habetur cap.dura. de crim.fals.inquo capite excommunicati sunt ipso iure,qui literas Apostolicas accipiunt ab alio, quàm à manibus Papæ, vel officialium,& bullatorum, nisi sint magnates, qui per Internuncium possunt accipere, quod de existẽtibus in Curia intelligunt Ioa.Andr. & Doct. sed iam non est ista excommunicatio in vsu, & consuetudine, vt ibi Glos.& Panormit.aduertunt,nisi vbi periculum falsitatis timeretur. Ex his omnibus manifestum est; qui, & qualiter sub hac censura comprehendantur,& in quo differat ab iis, quæ habentur in iure.

De septima excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XXIV.

SEptima excommunicatio est, contra deferentes arma infidelibus, aut Hæreticis, in duas partes est diuisa: in priori excommunicantur tria genera personarum.

Primò deferentes Saracenis, Turcis, aut aliis Christiani nominis inimicis,aut Hæreticis,per Apostolicam Sedem expressè, & nominatim declaratis, vnum aliquid ex his octo, equos, arma,armorum materiam, scilicet ferrum filum ferri, stannum, chalibem, & alia metallorum genera, quæ armorũ materia sunt. Instrumẽta bellica,lignamina,funes, materiam funium, aliaque huiusmodi, quibus infideles prædicti Christianos impugnant.

Secundò excommunicantur, de rebus ad statum Reipublicæ Christianæ pertinentibus certiores facientes prædictos Hæreticos, aut infideles, in perniciem, & damnum Christianorum.

Tertiò excommunicantur, concilium præstantes eisdem in eandem perniciem,& damnum Christianorum. In posteriori parte reuocantur omnia priuilegia,& concessiones, si qua in hac parte Principibus, aut priuatis personis sunt à Sede Apostolica concessa,vt in hac parte nulla sint. Aduerte,in hac Bulla esse adiunctos Hæreticos,non quoscumque,sed eos,qui per Sedem Apostolicam expressè, & nominatim declarati sunt, qualis nostris temporibus est Regina Angliæ.Pro declaratione

ratione huius excommunicationis, sunt aliquot dubia declaranda.

Primum dubium est, an nomine deferentium intelligantur hi, qui vendunt absque vlla delatione, quales sunt Christiani, qui in suis Terris vendunt Turcis ad se venientibus huiusmodi prohibita. Dico cum Caietan. ver. excommunicatio. cap. 20. & Nauar. super cap. ita quorundam de Iudæ. notab. 30. nu. 41. quod non, quia cum ista materia sit pœnalis, verba sunt intelligenda in sua propria significatione. Vendere autem non est deferre. Non igitur vendentes excommunicantur in hac Bulla. At Silu. ver. excommunicatio. 7. §. 64. videtur dicere oppositum, sed primum verius est.

Aliud dubium est, an, qui in vna terra Hæreticorum, vel infidelium existentes deferunt huiusmodi prohibita ad aliam terram eorundem, sint censendi deferentes. Tabie. ver. excommunicatio. 6. num. 7. & Silu. verb. excommunicatio. 7. §. 64. respondent, quod non, & allegant declarationem Gregorii Noni in extrauag. postulastis. qui id declarauit; quam quidem Tabie. dicit esse reuocatam, quantum ad excommunicationem, sed non quantum ad declarationem: vnde consequitur, hac noua excommunicatione Cœnæ illos esse comprehensos; si enim aliqui Christiani existentes in terris infidelium, aut Hæreticorum, hæc deferrent ad alios, qui impugnant Catholicos, vtique essent excommunicati.

Aliud dubium est, an dicatur deferens, qui mandat deferri, ita vt sub hac excommunicatione comprehendatur. Ad hoc respõdimus superius in cap..... vbi generaliter negauimus, cõprehendi mandantes sub excommunicationibus latis contra aliquid facientes, nisi exprimantur ipsi mandantes, aut aliis iuribus fiat interpretatio. Idcirco sub hac excommunicatione contra deferentes, non comprehenduntur mandantes, maximè cùm in hac Bulla aliquando mandantes exprimantur, aliquando non, quod est argumento non comprehendi, nisi vbi sit eorum expressa mentio.

Aliud dubium est, an, qui deferũt hæc arma ad Hæreticos, qui non sunt expresse, & nominatim per Sedem Apostolicam declarati, contrahant hanc Bullæ excommunicationem. Respondeo negatiuè: nam ante huius particulæ adiunctionem, nomine infidelium, Christianæ religionis inimicorum, non comprehendebantur Hæretici; idcirco enim adiuncti sunt.

Igitur,

Igitur post adiunctionem, ij debent tantum intelligi, qui per verba adiunctionis significantur.

Aliud dubium est, quid per arma intelligere debeamus. Dico cum Siluest. excommunicatio.7.§.59.& Tabie.excommunicatio.6.§.1. & cum communi opinione, intelligi arma tàm offensiua, quàm defensiua, & hoc probatur ex l.armorum. ff. de verbor. signifi. & ex l.3.ff. de vi & vi armata, vbi arma vocat, scuta, galeas, gladios, fustes, & lapides, Dicunt autem præfati Doct. ea dici arma, quæ principaliter, & immediatè instituta sunt, ad præliandum, seu se defendendo, seu alios offendendo: vnde cultri ad scindendum pennas vel panem, non sunt arma, vt etiam dicit Panorm.cap. Cleric.1.de vit.& honesta.Clerico. nec alia instrumenta in vsum agriculturæ, & similia: vnde hæc deferentes, non dicuntur deferre arma. Aduerte autem ex prędictis Doct. posse ista esse arma ex intentione vtendi: nam si qui vellent his vti ad præliandum, tunc arma dicerentur etiam cultelli, & qui deferret, esset sub hac censura conclusus: Est tamen differentia inter ista arma, & priora: nam ista deferre, quando talis intentio vtendi deest, non est arma deferre: at illa priora, etiamsi intentio desit, est deferre arma, & contrahitur propter hoc excommunicatio, vt notat Ioann. Andr. Panormitan. Glos. super cap. ita quorundam.de Iudæ.

Aliud dubium est, quid per lignamina intelligendum sit. Dico cum Silu. excommunicatio.7. §.59. & Tabien.excommunicatio.6.num.3. per lignamina intelligi ligna, ex quibus possint Galeæ, Naues, aut aliæ machinæ ad impugnandū fieri, non autem ligna alia ad comburendum, aut in alios vsus extra bellum: nam illud verbum in Bulla oppositum. *quibus Christianos impugnant.* cadit super singula verba antecedentia. Nauarr. cap.ita quorundam.de Iudæ.notab. s.nu.14.dicit, sub hoc nomine etiam comprehendi ipsas Galeas, & Naues, quæ lignamina sunt, & mihi placet, quamuis Caiet.ver.excommunicatio. cap.20. solam materiam intelligat, verius tamen est, quod Nauarr. dicit, nam latius sumitur hoc verbum, quàm in cap. ita quorundam. vbi dicitur. lignamina Galearum: hic autem sine addito ponitur, vt omnia complectatur, tàm materiam, quàm quæ ex ipsa materia conflata sunt, & cum lignamina prohibeantur, ne naues fiant, multo magis videntur prohibite Naues, Authentico multo magis. C. de sacrosanct. Eccles.

Aliud

Aliud dubium est, quod sit intelligendum per illud verbũ, *aliaq; huiusmodi*. In cuius gratiam aduerte, in Bullis prioribus, loco huius positum esse (aliaque prohibita) quæ particula occasionem dedit dubitationis multis: nam inuenimus iure antiquo tria genera prohibitorum. Quædam, quæ prohibentur absolute deferri omni tempore, & omni loco, qualia arma, & reliqua hic posita; hæc enim deferre ad infideles olim, & nunc etiam ad Hæreticos prohibitum est deferre, omni tempore, belli, & pacis. Quædam, quæ omni loco prohibentur; sed non omni tempore, sed tempore belli, vt mercimonia, victualia, &c. cap. quod olim. de Iudæ. Quædam omni tempore, sed nõ omni loco: nam in Alexandriam, & Aegyptum, & terras Soldani, nullo tempore licebat victualia, aut mercimonia deferre, vt habetur extrauag. multa de Iudæ. Et attende, tempus treugæ reputari pro tempore belli, vt habetur cap. significauit. de Iudæ. Tempora tamen extra actuale bellum, & treugę, non reputatur tempus belli, vt bene aduertit Tabien. excommunicatio. 6. num. 5. Erat igitur dubium, an sub verbo in Bulla, scilicet (*alia prohibita*) essent comprehensa omnia hæc, ita vt tempore belli deferri mercimonia in Cœna prohiberetur, & similiter deferre in Alexandriam tempore pacis, an tantum prohibita censerentur in Bulla illa prima; reliqua verò non, sed manerent sub excommunicatione tantum in iure posita. Tabie. verb. excommunicatio. 6. §. 4. putat omnia tria comprehendi. at Siluest. excommunicatio. 3. ca. 50. & Caietan. verb. excommunicatio. cap. 20. tenent, quod non; sed tantum prima, & ita ego credo: nam illud relatiuum *alia*. referebatur ad antecedentia, in quibus sola prohibita continentur, quæ ad prçliandum spectant, verbum etiam quod sequitur *quibus Christianos impugnant*, ad idem determinatur: aliis enim mercimoniis, & victualiis non dicuntur impugnare, etiamsi tempore belli ministrentur. Quamuis ergo sit peccatum, & sub censura iuris comprehensum, (nam excommunicatio prohibitorum secundorum non reseruatur; tertii verò generis est Papalis) tamen neutra sub Cœna continetur, quamuis Nauarr. notab. 10. super cap. ita quorundam. limitet, quando est tempus belli in damnum Christianorum, sed non placet: nam non dicuntur infideles illis mercimoniis, & victualiis impugnare. At modo ablata est difficultatis occasio: nam posita est particula (aliaque huiusmodi) quæ respicit tantum ea, quæ sunt eiusdem rationis cum præcedentibus.

Aliud

Aliud dubium eſt, an qui defert huiuſmodi ad Infideles, aut Hæreticos, non vt contra Chriſtianos vtantur, ſed vt ipſi Infideles, aut Hæretici contra alios pugnent, incurrant in hanc cenſuram. Dico eos incurrere, quia poſteà hęc manent, quibus impugnare poſſunt poſteà Chriſtianos, niſi talia eſſent, quæ certum eſſet, non permanſura poſt bellum contra tales Infideles. His dubijs notum fit primum genus perſonarum ſub hac excommunicatione contentum.

De ſecundo verò aduerte, non ſemper qui certiores faciunt Infideles, aut Hæreticos de rebus Chriſtianorum eſſe excommunicatos, niſi ea, de quibus faciunt certiores, ſint talia, quæ ſtatum Chriſtianæ Reipublicę concernunt, idq; cedat in damnum, & perniciem ipſius; vtrumque enim neceſſarium eſt ad incurrendam hanc cenſuram.

Similiter etiam intelligendum eſt tertium genus perſonarum, non enim omnes conſilium dantes ſunt ſub hac cenſura, ſed dantes conſilium in damnum, & perniciem Chriſtianorum. Et hæc ſunt de priori parte excommunicationis.

In poſteriori verò aduerte, omnia priuilegia quibuſcumque conceſſa, contra aliquid hac excommunicatione prohibitum, annullantur, & derogantur, pro cuius intelligentia aduerte ex Tabie. verb. excomm. 6. num. 5. duo priuilegia conceſſa Genuenſibus; Alterum à Xiſto IV. viuæ vocis oraculo, vt negotiari poſſent cum Infidelibus, & maximè Turcis, etiam tempore belli, non tamen de rebus prohibitis, excepta fune, quam dare oportet nauibus ipſorum, euntibus ad portus ſuos. Alterum eſt Iulij II. qui anno 1504. conceſſit ad centum annos, vt poſſint deferre ſpecies, ſtanni, plumbi, æris, ſeu rami, electri, ſeu ottonis. Silu. autem excommuni. 7. §. 58. refert, Venetos habere priuilegium pro mercibus deferendis, extra arma, ferrum, &c. & quamuis dubitetur de hoc priuilegio, tamen Contra. q. 51. affirmat. Poſſunt etiam alij habere ſimilia priuilegia, de quibus certus non ſum. Aduerte tamen, illa priuilegia deferendi merces, extra arma, ferrum, &c. & exercẽdi commercia, non derogari in hac Bulla, quia hæc non facit mentionem de talia deferentibus, vt diximus. Illa verò, quæ ſunt de deferendis armis, aut alijs in hac excommunicatione prohibitis, ſunt derogata, nec ampliùs valorem habent.

De collatione eorum, quæ dicta sunt in cap. præcedenti: cum his, quæ sunt in iure communi.

CAPVT XXIV.

ALLTERVM nunc superest, vt hæc conferamus cum his, quæ iure communi continentur, extra Bullam istam. In cuius gratiam aduerte, quatuor præcipua inter alia Pontificum decreta in iure haberi.

Primum est Alex. III. cap. ita quorundam, de Iudæ. vbi excommunicauit tria genera personarum.

Primò, deferentes Sarracenis arma, ferrum, lignamina Galearum. Et per Sarracenos intelligere oportet omnes, qui sectā impiam Machometi sequuntur.

Secundò, regimen, vel curam gubernationis gerentes in galeis, & nauibus pyraticis.

Tertiò, subministrantes necessaria Sarracenis eisdem, ad impugnandos Christianos. Ista excommunicatio nón est reseruata. Si autem Canon hic conferatur cum hac Bulla, inueniemus in parte latiorem, in parte strictiorem. Latior est, quia sub illo verbo, *subministrant necessaria*, comprehenduntur tempore belli victualia deferentes, qui sub Bulla non continentur, vt superiùs diximus. Vnde hi excommunicati sunt, sed excommunicatione sola iuris, quæ non est in Cœna. Simile est de dantibus, vel mutuantibus illis pecunias, quibus indigent ad impugnandos Christianos.

Primum verò genus in Bulla continetur: similiter & secundum sub illo verbo, *consilium præstantes*, qui enim talem curam gerunt, consilium adhibent in damnum Christianorum. Ex alia parte strictior est.

Primò, quia Bulla extenditur, nón solùm ad deferentes ad Sarracenos, sed etiam ad quoscumq; inimicos nominis Christiani, & Hæreticos.

Secundò, quia complectitur gubernationis curam gerentes, non tantùm in galeis, & nauibus pyraticis, sed omnium Infidelium, & Hæreticorum contra Christianos, licèt Pyratæ non sint.

Tertiò, complectitur deferentes, nō arma solùm, & ferrum, sed stannum, plumbum, & alia metalla, quæ sunt armorum materia, & equos etiam tempore pacis, quæ non includuntur in il-

in illo canone, nisi quatenus necessaria sunt illis Sarracenis ad bellum contra Christianos.

Quartò, complectitur certiores facientes Infideles de rebus Christianorum, vt diximus. Latior ergo est in his Bulla.

Alterum decretum est, Clem. III. cap. quod olim, de Iudæ. vbi excommunicat illos, qui tempore belli cum Sarracenis mercimonium habuerint. Similiter eos, qui per se, vel per alios, nauibus, seu quouis alio ingenio aliqua rerum subsidia, vel consilia duxerint impendenda, etiam tempore belli durante: & per tempus belli, vt diximus suprà, intelligitur etiam tempus treugæ, vt habetur cap. significauit, de Iudæ. quo capite excommunicantur, non solùm qui merces lucrandi causa ad Sarracenos deferunt post treugam, sed etiam qui per alios eas merces destinant. Hæc autem excommunicatio non est etiam reseruata, in qua habentes mercimonium tempore belli sunt excommunicati, tamen non in Cœna, nisi merces hæ sint arma, & alia omni tempore, & loco prohibita, vt diximus. Rursus, impendentes subsidia, nisi sint aliquid eorum, quæ in Bulla sunt prohibita, non incurrunt in Bulla; vt, si victualia, pecunias, & alia huiusmodi impenderent, hæc enim in cœna non sunt prohibita.

Tertium decretum est Innocen. III. cap. ad liberandam, de Iudæ. qui excommunicat eos, quos suprà Alexander excommunicauit, & addit vendentes galeas, aut naues, & qui machinis, vel quibuslibet alijs, auxilium, vel consilium præstant Sarracenis, in dispendium terræ sanctæ, quæ excommunicatio non est etiam reseruata, & apponitur inter alias pœnas, vt isti non absoluantur, nisi totũ quod habuerunt ex damnato commercio, & tantundem de suo reddant in fauorem terræ sanctæ. In hac excommunicantur vendentes galeas, & naues: in Bulla autem non continentur, nisi simul deferant ad ipsos, vt superiùs diximus. Reliqui continẽtur. Adde, quòd hic Canon procedit, quando ista fiunt in dispendiũ terræ sanctæ, quamuis vendentes galeas absolutè sint excommunicati, etiamsi non in dispendium terræ sanctæ fit, propter cap. ita quorundam, quia necessaria subministrant Sarracenis ad impugnandos Christianos.

Aduerte autem, non dici necessaria, quia illis Sarraceni indigeant; sed quia ipsa sunt ex se necessaria ad impugnandum,

quam

quamuis Saraceni propter abundantiam non indigeant; hoc enim eſt per accidens, nec ſic eſt cōſideratio facienda, ſed conſiderari debet res ex ſe, & non ex accidenti.

Quartum decretum eſt, Clem. V. in extrauag. multa. de Iudæ. vbi excommunicat illos, qui arma, equos, ferrum, lignamina, victualia, & alia quæcumque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Saracenorum terræ Ægypti deferunt, mittunt, vel portant, ſeu de portubus eorum, vt eiſdem deferantur, extrahunt, vel extrahi permittunt, aut qui talia de agentibus fauorem aut auxilium quoquomodo præſtant. Eſt autem iſta excommunicatio Papæ reſeruata, in qua multi excommunicantur, qui non continentur in Cœna; illi enim tantùm, qui equos, arma, ferrum, lignamina deferunt, in Bulla continentur. Ex his habes multos in iure excommunicati in hac parte, qui tamen in Cœnæ Bulla non continentur. Bulla etiam ex alia parte latior eſt; nam non ſolùm ad Sarracenos, ſed etiam ad alios Infideles, aut Hæreticos deferre arma prohibet. Similiter etiam certiores facientes, etiam tempore pacis: ſimiliter etiam eos, qui pro redemptione captiuorum arma deferunt, quod quidem olim licebat, iuxta cap. ſignificauit, de Iudæ. vt quidam putant, vt refert Silu. ver. excom. 7. §. 61. quamuis ego credo cum Glo. illius capitis, quod nec olim licebat. & cap. illud eſt intelligendum de alijs mercibus extra arma, ferrum, &c.

Dubium eſt Chriſtianis remigantibus in Infidelium triremibus contra Chriſtianos an peccent; & ſint excommunicati. Nauarr. ſuper cap. ita quorundam, de Iudæ. dicit tria.

Primò illos peccare mortaliter.

Secundò, illos non contineri in Bulla hac, cùm nullo verbo comprehendantur.

Tertiò, illos incurrere excommunicationem iuris, quia neceſſaria ſubminiſtrant, & auxiliū dant ad impugnandos Chriſtianos. Ego certè ſæpiùs dubius de hoc extiti, tamen ſemper inclino in eandem ſententiam, nec audeo, nec video modum, quo poſſim eos à peccato excuſare, etiam metu mortis; non enim licet auxilium dare alicui volēti occidere alterum, etiam metu mortis, ergo nec his licet: nam Infideles intendunt occidere, & capere, & furari, & ad hoc veniunt; in caſu enim hoc loquimur, quando nempè inuadunt ad occidendum, & expugnandum Chriſtianos. Prætereà ſi banditi aliqui vellent occidere inimicos aliquos, & ad auxiliū conuocarent tres vel qua-

tuor

tuor alios, minantes mortem, nisi venirent, non excusarentur venientes à peccato mortali, auxilium præstãdo, ergo nec illi. In aliis duobus placet etiam sententia Nauarr. quamuis Silu. ver. excom. 7. §. 64. videatur hos sub nomine executorũ ab excommunicatione iuris liberare, quia non videntur vllo verbo comprehensi; sed tamen absque ratione, quia sub illo verbo comprehenduntur: *subministrant necessaria.* & sub illo: *subsidia impendunt.*

De Octaua, Nona, Decima, & Vndecima excommunicatione in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXV.

OCtaua excommunicatio continet tria genera personarum.

Primò, impedientium, seu inuadentium eos, qui victualia, siue alia necessaria ad vsum Romanæ Curiæ adducunt.

Secundò, impedientium, aut prohibentium aut perturbantium, ne ea adducantur, aut deferantur.

Tertiò, eorum, qui per se, vel per alios defendunt eos, qui talia faciunt. Ista autem excommunicatio extenditur ad omnes, etiamsi Pontificali, Regali, vel Reginali dignitate, vel alia quacumque Ecclesiastica, vel sæculari præfulgeant.

Nona excommunicatio fertur contra eos, qui venientes ad Sedem Apostolicam, aut ab ea recedentes, vel sua, vel aliorum opera interficiunt, mutilant, spoliant, capiunt, aut detinent. Contra eos etiam, qui non habentes iurisdictionem ordinariam, aut delegatam à Papa, siue ab eius iudicibus, eam temerè vsurpantes contra morantes in curia, aliquid prædictorum audent perpetrare.

Primum dubium est, quid per venientes ad Sedem Apostolicam sit intelligendum. Dico, non intelligi omnes, quotquot Romam veniunt, sed eos dumtaxat, qui ratione Pontificis veniunt: vnde qui ratione tantum stationum, vel Indulgentiarum accedunt, non dicuntur venientes ad Sedem Apostolicam. Nec, qui veniunt alio intuitu, quam ratione Pontificis, quia nimirum negotium aliquod, vel prætensionem, vel gra-

 tiam,

tiam, vel quid aliud cum Pontifice mediatè, vel immediatè habent: vnde, si Pontifex esset extra Romam, ibi esset Sedes Apostolica, non Romæ.

Aliud dubium est, quid intelligatur per morantes in Curia? Respondet Caiet. ver. excommunicatio. cap. 14. Curiales ipsos vulgo dictos, qui ratione Curiæ Pontificiæ Romæ sunt, siue mediatè, siue immediatè Pontifici inseruiant, siue sint cum Cardinalibus, vel Episcopis, qui adsunt Curiæ. Vnde Romani Ciues, & alij, qui alijs de causis Romæ sunt, propter quas existerent, etiamsi Curia Pontificis alibi moraretur, non dicuntur morantes in Curia.

Aliud dubium est, an illa tria verba, *Interficiunt, mutilant, spoliant, capiunt, & u detinent*, eodem modo se habent respectu venientium, & recedentium à Sede Apostolica, sicut se habent respectu morantium in Curia. Respondeo, quod non: nam respectu venientium, aut recedentium satis est aliquid illorum simpliciter facere, vt hæc excommunicatio contrahatur. At verò respectu morantium non satis est; sed requiritur, vt ea fiant ex auctoritate vsurpata, nempe qui ea facit, quasi iudex, & potestatem habens, faciat.

Excommunicatio decima fulminatur contra multa genera personarum, nempe contra interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, deprædantes Romipetas, id est eos, qui accedunt causa deuotionis, vel peregrinationis ad Vrbem: & non solum accedentes, sed [illegible] morantes, vel ab eadem recedentes.

Excommunicantur etiam, qui illis auxilium, consilium, vel fauorem dant. Caiet. verb. excommuni. cap. 13. bene notat, hic excommunicari, qui aliquid prædictorum faciunt contra eos, qui veniunt in Vrbem Romam gratia deuotionis, etiamsi Sedes Apostolica Romæ non esset: nam hæc excommunicatio est in fauorem visitantium limina Apostolorum, & olim etiam erat in eos, qui talia faciunt contra Peregrinos in terram sanctam, vt refert Tabien. verb. excommunicatio. 6. in fine.

Vndecima excommunicatio comprehendit multa genera personarum, nempe interficientes, mutilantes, vulnerantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos, vel Nuncios. Extenditur etiam excommunicatio ad eijcientes

cientes eosdem à suis Diœcesibus, territorijs, terris, seu dominijs; & ad mandantes, vel rata habentes, seu præstantes auxilium, consilium, aut fauorem in aliqua prædictarum actionum. Contra eijcientes legatos, aut nuncios lata est excommunicatio in Extrauag. super gentes. Ioan. XXII. inter communes. Quæ quidem excommunicatio amplior est; nam fertur contra impedientes nuncios, vel legatos, quo minus exequantur suum officium: plus autem est impedire, quàm eijcere: nam omnis eijciens impedit, non tamen omnis qui impedit eijcit. In hac verò Bulla soli eijcientes excommunicantur; reliqui impedientes, absque eiectione, sunt excommunicati per prædictam Extrauag. quæ quidem excommunicatio non est reseruata. Apponitur etiam in hac Extrauag. pœna: nam Regna, Terræ, loca talia sunt interdicta, quamdiu in eadem pertinacia durauerint, quæ pœna in hac Bulla non continetur, sed sola excommunicatio; comprehendit tamen non solum prædicta facientes, sed etiam fieri mandantes, consilium, vel auxilium, vel fauorem dantes.

Aduertendum est autem, debere esse consecratos Episcopos; si enim tantum est electus, aut confirmatus, non incurritur hæc censura, ad eum vulnerantibus, capientibus, &c. sed alia Papalis. 17.q.4. can. si quis suadente. Ita habet Glos. Clem. si quis suadente, de pœnis. & Caietan. verb. excommunicatio. cap. 12.

Aduertendum est etiam, iure esse latam excommunicationem Papalem contra ferè omnes hos, vt habetur Clem. si quis suadente. de pœnis. quæ quidem complectitur ferè hos omnes, & alios, qui in Bulla non continentur. Excommunicantur enim Episcoporum percussores. sub quo verbo intelliguntur mutilatores, & verberatores. nam hi percutiunt. Excommunicantur etiam interfectores. Similiter excommunicantur captores, sub quo verbo intelliguntur incarcerantes, & detinentes. Excommunicantur etiã bannientes Episcopos, quod comprehendit eijcientes. Similiter excommunicantur qui hæc mandant, vel sunt socij, vel dant consilium, vel ratificant, vel dant fauorem, vel scienter receptant illos. Similiter excommunicantur Potestates, Rectores, Consiliarii, Consules, Balliui, Scabini, Aduocati, Officiales quocumque nomine nominentur, qui in aliquo horum culpabiles extiterint. Nõ omnes hi in Cœna continentur, vt ex dictis apparet,

Vnde Clementina est multo amplior, quàm sit Bulla in hac parte. Aliæ etiam pœnæ ibi apponuntur, de quibus dicendum est postea in sequentibus.

De Duodecima, & Decimatertia excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XXVI.

DVodecima excommunicatio complectitur multa genera personarum sub se. Qui occidunt, seu quoquo modo percutiũt, aut bonis spoliant, siue per se, siue per alios, directe, vel indirectè, hæc committant, aut exequi procurant, aut in eisdem, consilium, auxilium, vel fauorem præstant, cuiuscumque dignitatis, aut præeminentiæ existant, qui inquam aliquid ex prædictis faciunt contra aliquẽ ex his sex, nempe recurrentibus ad Romanam Curam ob sua negotia, vel causas; aut eadem in curia prosequentibus eadem negotia, vel causas; aut eorum solicitatoribus; aut aduocatis; aut Procuratoribus; aut Auditoribus, vel Iudicibus super causas, vel negotia prædicta deputatis; siue istæ personæ lesæ sint Ecclesiasticæ, siue seculares. Limitantur tamen istæ actiones omnes, propter quas excommunicatio fertur, quando occasione, & intuitu causarum, vel negotiorum fiunt.

Dubium esse potest hic: nam isti prosequentes negotia, & causas, possunt esse simul morantes in Curia, & cùm superius sit etiam lata excommunicatio contra verberantes, & mutilantes eos, qui in curia morantur, videntur isti tales bis excommunicati. Dico ita esse: nam vnus potest multis simul ligari excommunicationibus, propter varia delicta, vt habetur. 3. q. 4. can. Engeltrudam. Vnde, qui hęc committit, duabus indiget absolutionibus, aut vna complectente duas, vt absoluatur ab excommunicatione, qua parte incursa est propter vnam causam, & qua etiam parte incursa est propter alteram.

Decimatertia excommunicatio multa genera personarum complectitur, quæ ipsius tenore facilè lectori erunt manifestæ: tenor autem talis est: *Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, tàm Ecclesiasticos, quàm seculares, cuiuscumq; dignitatis, qui prætexentes friuolam quandam appellationem à grauamine, vel futura executione literarum Apostolicarum, etiam in forma breuis, tàm*

uis, tàm gratiam, quàm iustitiam concernentium, necnon citationum, inhibitionum, sequestrorum, monitoriorum, processuum, executorialium, & aliorum decretorum à nobis, & à Sede prædicta, seu Legatis, Nuncijs, Præsidentibus Cameræ Apostolicæ, Auditoribus, Commissarijs, alijsq; Iudicibus, & delegatis Apostolicis emanatorum, & quæ pro tempore emanauerint, aut aliàs ad Curias seculares, & laicam potestatem recurrunt, & ab ea instante etiam Fisci procuratore, vel aduocato appellationes huiusmodi admitti, ac literas, citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria, & alia prædicta capi, & retineri faciũt, quiue illa simpliciter, vel sine eorum beneplacito, & cõsensu, vel examine executioni demãdari, aut ne tabelliones, & notarij super huiusmodi literarum, & processuum executione, instrum..ta, vel acta conficere, aut confecta parti, cuius interest tradere debeant, impediunt, vel prohibent, ac etiam partes, seu eorum agentes, notarios, executores, & subexecutores literarum, citationum, monitoriorum, & aliorum prædictorum capiunt, percutiunt, vulnerãt, carcerant, detinent, ex Ciuitatibus, locis, & regnis eijciunt, bonis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur per se, vel alium, seu alios publicè, vel occultè, quiue aliàs, quibuscumque personis, in genere, vel in specie, ne pro quibusuis eorum negotijs prosequendis, seu gratijs, vel literis impetrandis ad Rom. Curiam accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas, vel literas à dicta Sede impetrent, seu impetratis vtantur, directè, vel indirectè prohibere, statuere, seu mandare, vel eas apud se, aut notarios, seu tabe[illegible]nes, vel alias quomodolibet retinere præsumunt.

De Decimaquarta, & Decimaquinta excommunicatione in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXVII.

DEcimæquintæ excommunicationis tenor sic se habet. *Excommunicamus, & anathematizamus omnes, et singulos, qui per se, vel alios auctoritate propria, ac de facto quorumcumque exemptionum, vel aliarum gratiarum, & literarum Apostolicarum prætextu, beneficiales, & decimarũ, ac alias causas spirituales, & spiritualibus annexas ab Auditoribus & Cõmissarijs nostris, alijsq; Iudicibus Ecclesiasticis auocant, illarumve cursum, & audientiam, ac personas, capitula, conuentus, collegia, causas ipsas prosequi*

 volen-

volentes impediunt, ac se de illarum cognitione tamquàm iudices interponunt. Quique partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciunt ad reuocandum, & reuocari faciendum, citationes, vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum, vel consentiendum eos, contra quos tales inhibitiones emanârunt, à censuris, & pœnis in illis contentis absolui per statutum, vel alias compellunt, vel executionem literarum Apostolicarum, seu executorialium processuum, ac decretorum prædictorum quomodolibet impediunt, vel suum ad id fauorem, consilium, aut assensum præstant, etiam prætextu violentiæ prohibendæ, vel aliarum prætensionum, seu etiam donec ipsi ad nos informandos, vt dicunt, supplicauerint, aut supplicari fecerint, nisi supplicationes huiusmodi coram nobis, & Sede Apostolica legitimè prosequantur, etiamsi talia committētes fuerint præsidentes Cancellariorum, Consiliorum, parlamentorum, Cācellarij, Vicecancellarij, Consiliarij, ordinarij, vel extraordinarij, quorumcumque Principum secularium, etiamsi Imperiali, Regali, Ducali, vel alia quacumq; præfulgeant dignitate, aut Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Commendatarij, seu Vicarij fuerint.

Decimæquintæ excommunicationis tenor talis est. *Qui ve ex eorum, prætenso officio, vel ad instantiam partis, aut aliorū quorumcumque personas Ecclesiasticas, capitula, conuentus, & collegia Ecclesiarum quarumcumque coram se ad suum tribunal, audientiam cancellariam, consilium, vel parlamentum, præter iuris canonici dispositionem trahunt, vel trahi faciunt, vel procurāt, directè, vel indirectè, quouis quæsito colore; nec non, qui statuta, ordinationes, constitutiones, pragmaticas, seu quæuis alia decreta in genere, vel in specie, ex quauis causa, & quouis quæsito colore, ac etiam prætextu cuiusuis consuetudinis, aut priuilegij, vel aliàs quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, vel factis, & ordinatis vsi fuerint, vnde libertas Ecclesiastica tollitur, seu in aliquo læditur, vel deprimitur, aut aliàs quouis modo restringitur, seu nostris & dictæ Sedis, ac quarumcumque Ecclesiarum iuribus quomodolibet, directè, vel indirectè, tacitè, vel expressè præiudicantur.*

Aduerte, non excommunicari illos, qui secundùm iuris dispositionem, ad suum forum trahunt personas Ecclesiasticas; ob id enim illa particula est apposita, (*præter iuris communis dispositionem.*) Sunt autem tres præcipui casus, in quibus Iudex secularis iudicari potest personas Ecclesiasticas.

Primus, quando talis persona tradita est per personas & Iudices Ecclesiasticos brachio seculari, iuxta cap. cùm non ab homine, de iudi.

Secundus, quando est licentia Episcopi proprij, vt habetur cap. 2. de foro compet. quod intelligitur de causa ciuili, vt notat Sil. v. iudex. 1. §. 4.

Tertius est, per viam reconuentionis, vt habetur, 3. q. 8. can. 1. iuncta Gloss. quod etiam in causa ciuili intelligitur, vt idem Silu. notat Gloss. in d. c. 2. ver. aut. de for. comp. Et hæc sententia, quòd per viam reconuentionis laicus possit iudicare, in causa ciuili est communis, & à consuetudine approbata, secundùm Ioan. Andr. licèt non desint Doctores grauissimi contrarium affirmantes, vt notat Abb. in c. at si clerici, nu. 21. de iudic. Quæ autem sit libertas Ecclesiastica, & quando lædi dicatur, inferiùs explicabitur, cùm de quadam iuris excommunicatione, quæ super hoc idem lata est, agemus.

De Decimasexta, & Decimaseptima excommunicatione in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXVIII.

DEcimæsextæ excommunicationis tenor talis est. Nec non, qui Archiepiscopos, Episcopos, aliosque superiores, vel inferiores, Prælatos, & omnes alios quoscumq, Iudices Ecclesiastic. ordinarios quomodolibet impediunt, quo minus sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscumque vtantur, secundùm quod Canones, & Sacræ constitutiones Ecclesiasticæ, & decreta Conciliorum generalium, & præsertim Tridentini statuunt, ac etiam eos, qui post ipsorum ordinariorum, vel etiam ab eis delegatorum quorumcumque sententias, & decreta, aut alias fori eccl. Iudiciũ eludentes ad Cancellarias, & alias Curias seculares, recurrunt, & ab illis prohibitiones, & mandata, etiam pœnalia, Ordinarijs, aut delegatis prædictis decerni, & contra illos exequi procurant; eos quoque qui hæc decernunt, & exequuntur, seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem in eisdem. In hac nihil occurrit adnotandum.

Decimæseptimæ excommunicationis tenor hic est. Qui ve iurisdictiones, seu fructus, redditus, & prouentus ad nos, & Sedem Apostolicam, & quascumq; Ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum

Ecclesiasticorum pertinentes vsurpant; vel etiam quauis occasione, vel causa, sine Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expressa licentia, sequestrant.

Aduerte ex Caietan. verb. excommunicatio. cap. 27. aliquot esse nececessarias conditiones, vt aliquis contrahat hanc excommunicationem.

Prima est, vt sint bona pertinentia ratione beneficiorum, Monasteriorum, vel Ecclesiarum, si qua enim bona habent personæ Ecclesiasticæ aliunde prouenientia, hæc vsurpare, licèt peccatum sit obligans ad restitutionem, censuram tamen hanc non inducit.

Secunda, vt sint bona pertinentia ad ipsas personas Ecclesiasticas, ratione beneficiorum, monasteriorum, vel Ecclesiarum obtentorum; vnde, quando beneficia vacant, nec ad personam vllam adhuc pertinent, bona talia vsurpare, licèt sit peccatum obligans ad restitutionem, tamen hanc censuram non inducit.

Tertia, vt sit ista vsurpatio cum quadam appropriatione, quasi ad ipsum vsurpantem pertineret, & hoc intelligit Caietan. quando dicit, vsurpare bona Ecclesiæ, vt sunt Ecclesiæ; vnde milites, fures, & alij huiusmodi, qui bona Clericorum rapiunt, sicut aliorum secularium, non sunt hac censura ligati.

Quarta est, vt id sit sine expressa licentia Sedis Apostolicæ.

De Decimaoctaua, & Decimanona excommunicatione in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXIX.

DEcimæoctauæ excommunicationis tenor sic se habet. *Qui vel collectas, decimas, talleas, præstantias, & alia onera Clericis, Prælatis, & alijs personis Ecclesiasticis, ac eorum, et Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, & prouentibus huiusmodi, absque simili Romani Pontificis speciali, & expressa licentia imponunt, & diuersis etiã exquisitis modis exigunt, aut sic imposita etiam à sponte dantibus, & concedentibus recipiunt. Nec non qui per se, vel alios,*

alios, directè, vel indirectè prædicta facere, exequi, vel procurare, aut in eis dem auxilium consilium, vel fauorem præstare nō verentur, cuiuscumque sint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiam Imperiali, aut Regali præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones, & alij potentatus quicumq; etiam Regnis, Prouincijs, Ciuitatibus, & terris quoquomodo Præsidentes, & Consiliarij, & Senatores, aut quauis etiam Pontificali dignitate insigniti. Innouantes decreta super his per sacros canones tam in Lateranensi nouissimè celebrato, quàm alijs Concilijs Generalibus edita, etiã cum Censuris, & pœnis in eis contentis.

Aduerte, non solùm excommunicari, qui imponunt, aut exigunt prædicta ex bonis beneficiorum, Ecclesiarum, Monasteriorum, sed etiam quando ista imponuntur ipsis personis Ecclesiasticis, etiamsi beneficia non habeant. Imponentes ergo collectas, &c. super bonis patrimonialibus Ecclesiasticorũ, excommunicati sunt, hoc indicat illud verbum (*eorum, & Ecclesiarum*) quod intellige, nisi personæ Ecclesiasticæ, negotiationibus sæcularibus se immiscerent, tunc liceret imponere illis gabellas, sicut etiam sęcularibus super tali negotiatione, vt notat Siluest. verb. gabella. 3. §. 1. & Clem. præsenti. & ibi Gloss. de censib. vnde non placet in hoc Nauar. c. 27. nu. 68. suæ summ. qui putauit; excommunicationem comprehendere solos eos, qui imponunt, exigunt; accipiunt onera super bonis beneficiorum. Hoc autem ita non est: nam in Bulla vtrumque ponitur.

Aduerte prætereà, ex iure antiquo, c. non minus, extra de immunit. Eccle. ex Concil. Lateran. sub Alexandr. III. fuisse excommunicatos imponentes hæc onera personis ecclesiasticis, sine licentia Sedis Apostolicæ, excepto vno casu, nempè propter vtilitatem, vel necessitatem communem, quando bona secularium ad id non suppeterent. Ista tamen excommunicatio non fuit reseruata, posteà in eodem Concil. Lateran. vt habetur c. aduersus. extra eodem titu. fuit sublata ista exceptio, & determinatum, vt nec in hoc casu id liceret absque licentia Sedis Apostolicæ, hoc fuit sub Innocentio III. Posteà successit Bonifac. VIII. & in c. Clericis, de immunit. Eccel. in 6. reseruauit sibi excommunicationem, & rursus extendit ad quocunque modo accipientes, etiam à donantibus, & rursus vniuersitatem talia facientem supposuit interdicto, & extendit excommunicationem ad ipsas personas, quocumque modo, spontè etiam soluentes onera prædicta. Posteà successit Benedictus

dictus XI. in extrauag. quod olim de immunitat. Eccles. & reuocauit decretum Bonifacij, quantum ad hoc, quòd non habeat locum in accipientibus à spontè dantibus, & in ipsis spontè dantibus.

Huic posteà successit Clemens V. in Clemen. quoniam, de immunit. Eccles. & reuocauit vtrumque decretum, & Bonifacij, & Benedicti, & voluit obseruari illa cap. ex Concil. allegata non minus, & aduersus. His omnibus successit Bulla, & excommunicat etiam accipientes à spontè dantibus, & quod magis est, innouat omnia decreta, & Concilia generalia, & Canones super his, vnde decretum Bonifacij locum habere videtur, ac si esset in Cœna.

Aduerte etiam, excommunicationem Bullæ extendi ad per se, vel per alios, directè, vel indirectè aliquid prædictorum facientes, exequentes, procurantes, consilium, auxilium, aut fauorem dantes. Vbi nota, hanc extensionem comprehendere omnia à principio decimæquartæ inclusiuè excommunicationis dicta, vt notat Siluest. excommun. 7. §. 70. 71. 72. & Tabien. excom. 6. nu. 12. & propterea sub vno contextu copulatiuè legitur.

Extenduntur etiam omnes hæ excommunicationes, vti diximus, à decimaquarta inclusiuè, ad omnia personarum genera, cuiuscumque conditionis, status, dignitatis, præeminentiæ, vt patet in litera.

Postremò innouantur Canones [illegible] qui, super hæc dicta, cum interdicto, de quo diximus suprà, & cum alijs pœnis in eis contentis. Aduerte tamen, non innouari decretum Bonifacij quantum ad hoc, quod ipsi clerici soluentes sint excommunicati, sed quantum ad ipsos imponentes, aut accipientes, vel exigentes: nam non innouantur Canones, nisi quantum ad prædicta in hac excommunicatione. In hoc autem non comprehenduntur soluentes, siue spontè, siue quocumque modo.

Decimænonæ excommunicationis tenor hic est Excómunicamus, & anathematizamus omnes, & quoscumque Magistratus, & Iudices, Notorios, scribas, executores, subexecutores quomodolibet se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas ecclesiasticas, illas processando, banniendo, capiendo, seu sententias contra illas proferendo, vel exequendo, sine speciali, specifica, & expressa huius sanctæ Sedis Apostolicæ licentia; etiamsi talia committentes fuerint

fuerint Conciliarij, Senatores, Præsidentes, Cancellarij, Vicecancellarij, aut quouis alio nomine nuncupati.

De vigesima, & nonnullis alijs præter excommunicationes in Bulla contentis.

CAPVT XXX.

CÆTERA, quæ in Bulla continentur, non indigent explicatione, satis erit tenorem recitare; & si quid occurret, breuiter adnotare.

Vigesima sic se habet. *Excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per se, seu per alios directè, vel indirectè, seu quocumque titulo, vel colore inuadere, destruere, occupare, detinere præsumpserint in totum, vel in partem Almam vrbem, Regnum Siciliæ, Insulas Sardiniæ, & Corsicæ, Terras citra Pharum, Patrimoniū beati Petri in Thuscia; Ducatum Spoletanum, Comitatum Venayssinū, Sabinensem, Marchiæ Anconitanæ, Massæ Trebariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimas Prouincias, illarumque terras, & loca, ac terras specialis commissionis Arnulphorum, Ciuitatesque nostras, Bononiam, Cæsennam, Ariminum, Beneuentum, Perusium, Auinionem, Ciuitatem Castelli, Tudertum, & alias Ciuitates, terras, & loca vel iura ad ipsam Romanam Ecclesiam pertinentia, dictæq; Romanæ Ecclesiæ mediatè, vel immediatè subiecta. Qui ve supremam iurisdictionem in illis nobis, & eidem Romanæ Ecclesiæ competentem de facto vsurpare, perturbare, retinere, & vexare varijs modis præsumūt, necnon adhærentes fautores, & defensores eorum, seu illis auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstantes.*

Post has excommunicationum sententias latas, multa Pontifex facit.

Primò quidem reseruat absolutiones Sedi Apostolicę, excepto mortis articulo, quas nec tunc dari præcepit, nisi prius facta satisfactione, aut præstita cautione de stando mandatis Romani Pontificis.

Secundò, reuocat omnia priuilegia; per quæ absolutio extra mortis articulum poterat ab alio, quàm à Romano Pontifice exhiberi. Reuocat etiam tales facultates, etiam datas antè Concilijs generalibus, ex quo habes reuocari facultatem, quæ dabatur Episcopis, sess. 24. cap. 6. vt per se, vel per suos Vicarios absoluerent à casibus omnibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis, etiam ab hæresi: sed ab hac per se tantùm,

tantum,non per Vicarios, hoc autem reuocatum est per Bullam hanc,etiam quantum ad forum interius.

Tertiò protestatur Pontifex absolutionem solemnem in die Iouis Cœnæ faciendam non comprehendere, nec suffragari vlli ex prædictis, nisi prius à commissis cum vero proposito similia non committendi destiterint; vbi, ne decipiaris, putans Papam eo die absoluere generaliter excommunicatos omnes; nulla enim tunc absolutio ab excommunicatione fit, sed per hanc protestationem id significat, quod generalis, benedictio illa, quæ tunc fit, non suffragatur vlli excommunicato ad effectum auferendi excommunicationem absq; alia absolutione.

Quartò declarat,eos,qui statuta,pragmaticas, vel similia fecerunt contra libertatem Ecclesiæ, nullam absolutionem eis profuturam, nisi prius reuocauerint, & de suis Archiuis, locis, capitulis,vel libris deleuerint, & de reuocatione hac Romanũ Pontificem certiorem fecerint.

Quintò reuocat quæcumq; priuilegia concessa principibus, Regibus, & quibuscumque, vt nequeant excommunicari,aut quæ impediunt, quominùs hæc Bulla locum in eis habeat.

Sextò fulminat excommunicationem latæ sententiæ contra eos,qui præsumpserint absoluere aliquem ex prædictis,aliter quàm decretum est per Bullam. In qua excommunicatione dubium oritur, An ista excommunicatio sit reseruata sicut prædictæ. Aduerte, Paulum Secundum in sua Bulla,etiã huic excommunicationi addidisse expressam reseruationem, nempè,vt nemo prædictum absoluentem absoluat, præter Romanum Pontificem, vt refert Felyn.c.pastoralis,de offi.iud.ordin. §.prætereà, numer.9. sed iam talis expressa reseruatio à multis annis est ablata:ob id modò dubium est, an censenda sit reseruata. Et dubium facit; nam, vt diximus,ista Bulla est ab homine,& vt habetur in prædicto cap. pastoralis, excommunicatio ab homine ab eodem, qui fulminauit, vel à superiore tolli potest;ergo,cùm sit ista à Papa,à nullo alio aufertur. Hoc non obstante,tenet Nauar.c.27. num.74. non esse reseruatam, & ratio est, quia etiamsi sit ab homine, est generalis, & non lata contra personam determinatam, & talis excommunicatio assimilatur excommunicationi à iure, vt si non est reseruata expresse,censeatur non reseruata. Hoc probabilius puto, licèt Fely.loco citato teneat contrarium: ob id enim olim ap-

pone-

ponebatur reseruatio, quia ex se non erat reseruata, etiamsi ab homine esset: nam vt superius diximus, quando generalis est, conditionem iuris habet.

Septimò præcepit in virtute sanctæ obedientiæ, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis; & locorum Ordinariis, & Prælatis vbilibet constitutis, vt per se, vel per alium, seu alios, præsentes literas, postquam eas receperint, seu earum habuerint notitiam semel in anno; aut, si expedire videbitur, etiam pluries in Ecclesijs suis, dum in eis maior populi multitudo ad diuina conuenerit, solemniter publicent, & ad Christi fidelium mentes reducant, nuncient, & declarent.

Octauò præcipit Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, & Ecclesiarum Prælatis necnon rectoribus, cæterisq; curam animarum exercentibus, ac presbyteris secularibus, & quorumuis ordinum regularibus ad audiendas peccatorum confessiones, quāuis auctoritate deputatis, vt transumptum literarum penes se habeant, easq; diligenter legere, & percipere studeant.

Qui contrahant excommunicationem, ad iniectionem manuum in Clericos.

CAPVT XXXI.

IN explicandis aliis [ex]communicationibus Papalib. hunc ordinem obseruabimus, vt primo loco eas, quæ in Decretis continentur exponamus, quia hoc ius est antiquissimum. Deinde, quæ in decretalibus. Deinde, quæ in Sexto. Et posteà, quæ in Clementinis. Et postremò, quæ in Extrauagantibus. Prima ergo habetur 17. q. 4. Can. si quis suadente diabolo, & est Innocentii Secundi. Si quis, inquit, suadente diabolo, huius sacrilegii vitium. vel crimen incurrerit, quod in Clericum, vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum illum præsumat absoluere, nisi mortis vrgente periculo, donec Apostolico conspectu præsentetur; & eius suscipiat mandatum. Hic canon generalis est ad vtrumque sexum, quamuis dicatur, si quis, vt notat ibi Gloss. & probatur ex c. mulieres, extra de sen. excomm.

Quatuor autem in isto canone ponuntur necessaria, vt talis excommunicatio contrahatur.

Primò,

Primò, vt sit manuum iniectio, & per iniectionem manuum intelligitur quicumque effectus violẽtus, in personam, vel in adhærentia personæ, vt notat Silu. verb. excomm. 6. §. 1. etiam, vnde Gloss. citata notat, manuum iniectionem dici, si quis aquam proijciat, vel puluerem, vel saliuam, per modum iniuriæ, immò tentio violenta sine vlla læsione est iniectio manuum, vt habetur cap. nuper. de sent. excom. & idem dicẽdum de his, qui eripiunt è manibus, aut corpore aliquid vi, aut ad frenos equi manus admonent, aut abscindunt cingulum ephipij, aut eum ita furiosè persequuntur, vt cogat se præcipitare in flumen, aut aliud discrimen ad se liberandum pati, secundum communem text. Nauar. in sum. ca. 27. num. 77. per tex. in d. c. nuper, §. nos igitur de sen. excom. vbi habetur, etiam circa corporalem læsionem violentam sæpius circa clericos nequiter perpetrari. Secus tamen, si clericum insequitur, vt cædat, & ille sine percussione cadat, & læditur; vt dicit Silu. verb. excom. 6. num. 5. ver. 7. Denique iniuriosus effectus realis, licet non sit violentus, d. c. nuper. puta, si percusserit quis clericum subiicientem se sponte verberibus, si non facit iocosè, vt dicit Abb. in cap. contingit, 1. num. 5. de sent. excomm. vel ipsemet clericus se ipsum percusserit secundum cõmunem text. Abb. vbi supra. quia priuilegium clericale datũ est non fauore proprio, sed ordinis clericalis, cap. 1. & cap. de monialibus, de sent. excomm. Abb. in d. c. contingit in fi. Dico autem effectum realem: nam aliàs non est manuum iniectio, vnde Siluest. excommu. 6. §. 2. dicit verba iniuriosa, comminationem immò eleuationem manus, vel ensis ad percutiendum, si effectus non sequitur, non esse iniectionem manuum, iuxtà Gloss. communiter receptam in c. si quis pulsatus de pœnit. dist. 1.

Secundò debet esse violenta, ad excludendum casum: nam quando casualis, etiamsi sit homicidium, immo fiat cum peccato mortali, quia forsan non est adhibita diligentia, non inducit hanc excommunicationem, quia non est violenta, aut iniuriosa iniectio.

Tertiò debet esse suadente diabolo, idest notabilis ita, vt sit peccatum mortale, pro solo enim mortali peccato excommunicatio maior fulminatur, vt habetur 11. qu. 3. can. nemo.

Quartò debet esse facta in clericum, vel in monachum, & per clericum intelligimus etiam, qui solam habet primam tõsuram,

suram, cap. cùm contingat. de ætat. & qualit. Immò etiam, si coniugatus sit, gaudet priuilegio huius canonis, dummodò tonsurã, & habitum ferat, & cũ virgine contraxerit, vt habetur c. 1. de cleric. coniugat. in 6. Hodie verò per Concilium Trid. cap. 6. sess. 23. requiritur vlterius, quod alicuius ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputatus ecclesiæ seruiat, vel ministret, & eodem gaudent priuilegio etiam Clerici coniugati cum virgine, qui dimiserunt habitũ, illo reassumpto, dũmodò non reassumant in fraudem, vt dicit Ancar. qui alios citat in cap. vnico. de Cleric. coniug. per illum text. in fin. vbi non portantes habitum, priuilegio non gaudeant; non autem dicitur, quod perdant. Illo ergo, quandocunque portent, gaudebunt, & quatenus diceretur, quod perdunt; intelligeretur vsque ad reassumptionem. Immò etiam Clericus excommunicatus, interdictus, suspensus, irregularis, degradatus solum verbaliter, sed non realiter, gaudet hoc priuilegio, vt habent Doct. cap. ex parte, extra de Cleric. coniug. immò degradati verbaliter, etiamsi sint incorrigibiles ex iteratione delicti gaudent eodem priuilegio, quousque fuerint ter moniti secundum Abb. in cap. cum non ab homine, numer. 28. de iud. & in cap. contingit. 1. num. 12. de sen. excommun. Per monachum autem intelligimus, monachos, & regulares professos, & conuersos eorum, cap. non dubium de sent. excomm. & monachas, & earum conuersas, cap. de monialibus, de sen. excomm. immò nouitios & nouitias, vt habetur cap. religioso de sen. excommu. in 6. Similiter & fratres tertij ordinis S. Dominici, vel S. Franciscani, qui gregatim viuunt, & habitũ portant religiosum secundum Rot. in antiq. decis. 332. in fin. & Felyn. in cap. 2. num. 10. de foro. comp. & idem dic. de Hæremitis subiectis alicui regulæ, vel superiori, secundum Siluest. ver. Hæremita. num. 2. qui ita restringit Gloss. in cap. qui verè. 16. q. 1. indistinctè loquentem. Idem etiam dicendum de illis, qui se, & sua obtulerunt cum alteratione habitus. Silu. ver. Ecclesia, 1. num. 6. ver. adde idem. Atque etiam de militib. S. Ioannis Hierosolymitani, qui profitentur regulam S. Augustini Siluest. vbi suprà: ipsi enim emittunt tria vota, iuxta cap. cùm ad monasterium de stat. regular. & dicuntur personæ religiosæ, ac promittunt obedientiam superiori, vt dicit Pute. decis. 363. lib. 1. Et aduerte, secundum Fely. in capit. à nobis 2. nu. 4. de sen. excom. priuilegium cõcessum, clericis aut monachis, quod illorum percussores sint excommunicati, habere

locum

locum tùm ſi percutiantur viui, tùm etiam ſi mortui. Iniicientes ergo manus violentas in prædictas perſonas, excommunicationem Papæ reſeruatam incurrunt.

Quamuis autem per hunc tantum canonem, ſoli iniicientes manus violentas in pręductas perſonas, excommunicationem hanc contrahant, tamen ad alia quatuor perſonarum genera, per alios canones à Pontificibus declaratur, & extenditur.

Primò, qui mandant prædictam manuum iniectionem, etiamſi per ſe eam non committant; ita habetur c. mulieres de ſent. excomm.

Secundò ij, quorum nomine facta eſt, etiam ipſis ignorantibus, tamen poſteaquam ſciuerunt ratificarunt; talis enim ratihabitio retro trahitur, vt habetur in c. cum quis de ſent. excom. in 6. vbi habetur, quòd quando ratihabitio eſt iniectionis, ſed non eſt iniectio facta nomine illius, qui ratificat, tunc non contrahitur excommunicatio, ſed tantum peccatũ; quando verò nomine illius facta erat, tunc contrahitur excommunicatio canonis, ſi quis ſuadente. Et aduerte, illud dici factum nomine alicuius, quod eius fit contemplatione, Gloſſ. in d. c. cum quis verb. tuo nomine. de ſent. excom. lib. 6. Aduerte ſimiliter, quatuor requiri ad hoc, retrotrahatur delictum alterius nomine factum, ſecundum Io. de Anan. in c. laudabilem, de conuer. coniug.

Primò, quod nomine illius ſit factum.

Secundò, quod habeatur ratũ: nam ſi diceret, doleo, quod ſit factum nomine meo, ſed gaudeo, quod ſit factum, non dicitur ratum habere.

Tertiò, quod ſit tale delictum, quod per alterum poſſit committi; ſecus ſi non poteſt, vt eſt adulterium,

Quartò, quod ratihabitio eodem tempore poſſit fieri, quo fit actus; qui enim rata haberet, quæ geſta ſunt nomine eius, quando erat infans, non dicitur ratum habere, quia non poterat illum actum tunc facere. Aduerte vlterius, quod habens ratum incidit in pœnam ex nunc, quo ratum habuit, & nõ ex tunc, quo delictum fuit perpetratum, Gl. in d. c. cum quis ver. incurris Abb. in c. ſicut tuis num. 7. de ſimon.

Tertiò conſentientes tali iniectioni, vt habetur in c. quantæ, vbi Gloſſ. bene aduertit, non omnes conſentientes excommunicari, ſed eos, qui ad prædictam iniectionem cooperantur, vel conſilium, vel auxilium, vel fauorem dando.

Quartò,

Quartò, qui possunt obuiare iniectioni prædictæ, & non obuiant. ita habetur eodem c. quantæ; & licèt ibi Gloss. limitet ad eos, qui non obuiant, cùm possint, & ex officio, vel auctoritate obuiare tenentur: generaliter tamen, siue habeant iurisdictionem, siue non, si dolosè non obuient, quòd incidant in canonem, tenent Host. in d. c. quantæ, in fin. & ibi Abb. nu. 7. & Boic. nu. 6. Secùs, si ex negligentia, vel quia nolunt se immiscere rumoribus aliorum, tunc non incidunt in canonem, qui requirũt dolum, vt per Host. & Abb. & Boic. vbi suprà Silu. verb. excom. 6. nu. 5. ver. 5.

Qui excommunicati ob manuum violentam iniectionem, ab alio: quàm à Romano Pontifice absolui poßint.

CAPVT XXXII.

ADVERTENDVM est ex Panorm. & Ioan. Andr. c. peruenit, de sent. excom. triplicem esse læsionem, enormem, leuem, mediocrem. Enormis est, vt habetur c. cùm illorum, §. qui si claustrales, in fin. de sent. excommun. quando processum est ad membri mutilationem, vel effusionem sanguinis: aut ratione personæ, quando in Episcopum, aut Abbatem violenta manus [illegible] iniecta. Per mutilationem intellige cum Silu. absolutio. 4. §. 2. quando est truncatio membri, aut vulnus, ex quo est inhabilitatio membri. Per effusionem sanguinis intellige, quando est copia & abundantia, vt Gloss. in eodem c. cum illorum notat: nam verbum effusionis, abundantiam significat, vt habetur 16. qu. 1. can. reuertimini. & notat Silu. loco citato, non debere esse copiam è loco, vnde facilè egreditur, vt è naribus, sed aliunde. Aduerte etiam ex eodem cap. quando læsio esset in aliquam aliam similem personam, vnde scandalum ortum esset in populo, esset enormis læsio, vt in eodẽ c. declarat Inno. Leuis autem est illa, quę fit pugno, palma, manu, pede, ligno, lapide non facientibus vulnus, vt declaratur in extrauag. perlectis, cuius meminit Hostien. in cap. peruenit, de sent. excomm. Non vocamus autem leuem, quæ fit sine mortali peccato: nam propter talem non incurritur excommunicatio, sed quæ fit cum mortali, sed respectu enormis, leuis censetur. Est autem, vt habetur in ex-

trauag. perlectis. ad iudicandum læsionem leuem iudicium faciendum, non solùm facti, sed qualitatis, & modi, & circumstantiarum aliarum, loci, & personarum, propter quæ, quod leue est, potest esse graue. Mediocris læsio est, quæ media est inter enormem, & leuem, nec de hac potest esse regula certa; iudicium tamen pertinet ad Episcopum, vt dicit Hostien. cap. peruenit, citato. Addit Silu. absolutio. 4. §. 3. etiam ad simplicem sacerdotem, qui ab Episcopo habet absoluendi potestatem. Hoc supposito nonnulla notanda sunt.

Ab excommunicatione contracta ob iniectionem manus violentam in Clericum ex leui læsione, potest Episcopus absoluere, tam seculares, quàm Clericos. ita habetur expresse c. peruenit, de sen. excom. & ibi Glo. & Panorm.

Rursus à contracta ob læsionem mediocrem, potest Episcopus absoluere Clericos collegialiter viuentes, si fortè vnus alterum percussit, sed non ob enormem, ita habetur, c. quoniam, de vit. & honest. Cler.

Rursus, quando sunt monachi, seu religiosi in claustro degentes, & vnus alterum lædit, à proprio superiori potest absolui, quòd si percussus est alterius claustri, ab vtroque superiori debet absolui, si læsio est leuis, vel mediocris; tamen si enormis, à Papa. Hæc dicuntur c. cùm illorum, de sen. excom. & in eodem c. habetur, quòd si percussus est Clericus secularis, tunc religiosus percutiens à Papa est absoluendus, intelligitur ob mediocrem: nam ob leuem potest Episcopus solus: non autem Prælatus Religiosi percutientis, iuxta c. religioso. de sent. excom. in 6.

Rursus, si ostiarius Principis, Prælati, vel alterius potestatis, sui officij causa lædit Clericum, non animo iniuriandi, sed ob detinendam turbam, aut officij sui causa, absoluitur ab Episcopo, si leuis, aut mediocris læsio fuerit, sed non nisi à Papa, si enormis, vt habetur c. si verò, 1. de sen. excom.

Rursus, quando impedimentum legitimum temporale occurrit, quominùs iniector manus violentæ possit ad Sedem Apostolicam venire, vt quia habet inimicitias, vel ob alias iustas causas, tunc potest ab Episcopo absolui cum iuramento, vt cessante impedimento veniat ad Sedem Apostolicam, ita habetur c. de cætero, de sen. excom.

Rursus serui absoluuntur ab Episcopo, etiam ob enormem læsionem, sed in duobus casibus.

Vnus,

Vnus, quando seruus fecit in fraudem, vt se à Domino liberaret.

Alter, quando, etiamsi non in fraudem fecerit, tamen eius absentia est in magnum detrimentum Domini, nec Dominus in culpa læsionis fuit.

Adhuc etiam in his duobus casibus ab Episcopo non potest absolui, quando est tam enormis læsio, vt ad vitãdum scandalum, vel tollendum exemplum, sit mittẽdus ad Sedem Apostolicam. Ista habetur c. relatum, de sent. excom. quod non intelligitur de alijs famulis liberis.

Si tamen seruus ad libertatem peruenerit, debet ad Sedem Apostolicam venire, quando ob enormem, vel mediocrem est absolutus ab Episcopo, & cum tali iuramento est absoluendus, c. quamuis, de sent. excomm. sicut fit in alijs impedimentis temporalibus.

Aduerte autem, quod in omnibus casibus, in quibus data oportunitate tenentur Papam adire, si nõ adeant, sunt periuri, quia non seruant iuramentum, & reincidunt in eandem sent. excom. non quòd prima reuiuiscat, sed est noua excommunicatio à iure lata propter contemptam, vt dicit Abb. in c. ex ten. in fin. de sen. excomm. per tex. in c. eos, eo tit. lib. 6. Sunt autem alij casus, in quibus potest Episcopus absoluere ab hac excommunicatione, ob quamcunque læsionem contractam.

Primò, quando sunt pueri ante annos pubertatis, seu annos quatuordecim, vt habetur cap. super eo. de sen. excom. nec tenentur venire ad Sedem Apostolicam facti grandiores, vt habetur c. quamuis, eod. tit. immò si contraxerunt excommunicationem ante annos pubertatis, & quando absoluendi sunt vltra annos pubertatis, absolui possunt ab Episcopo, vt habetur c. vlt. eod. tit.

Secundò, mulieres cuiuscumque ætatis, & conditionis absoluuntur ab Episcopo, c. mulieres, eo. tit.

Tertiò Moniales ab Episcopo Diœcesano etiam absoluuntur, c. de monialib. eo. tit.

Quartò, imponentes ad iter, vt cęci, claudi, & similes, ita habetur c. ea noscitur, eo. tit.

Quintò, quando sunt pauperes, vt nequeant sustentari, nisi suo labore, nec tenentur venire ad Sedem Apostolicam mendicantes, c. quod de his, eod. titu. quod est verum, nisi ipse esset solitus mendicare, & mendicãdo sibi prospicere, vt notat Abb. in c. ea noscitur, in fi. de sen. excom. Et hoc limita, si sit solitus

mendicando sibi, & familiæ prospicere; itinerando aut familiæ non posset prospicere, quia tunc non teneretur ire, secundùm Abb. vbi suprà. Sed hi, si pòst venirent ad pinguem fortunam, tenentur venire, iuxta c. quamuis, eod. tit. vbi inter habentes impedimentum temporale soli pueri excipiuntur.

Eodem priuilegio fruuntur Monachi, qui non habent viaticum, & monasterium pauperrimum eis prouidere non potest, quoniam, & tales absoluit Episcopus. Gloss. in c. religioso, ver. exhiberi, in fi. de sent. excom. lib. 6.

Sextò, quando sunt personæ magnæ potentiæ, & ita delicati, quod laborem veniendi non possunt sustinere; tunc enim status personæ, & veritas negotij est intimanda Romano Pontifici, vt de commisso scelere secundùm consilium eius corrigantur, priusquàm absoluantur, vt habetur c. mulieres, eodem titul.

Septimò, qui sunt in senili ætate ab Episcopo absoluuntur, vt habetur c. quamuis, eod. tit.

Hic autem aduertenda sunt tria. Vnum est, quod in casibus his omnibus, in quibus Episcopus potest absoluere, absolutionem potest committere presbytero, vt habet Glo. in c. de cætero, eod. tit. & superiùs hoc diximus.

Alterum est, legatos de latere Romani Pontificis, habere, facultatem de iure communi absoluendi quoscumq; excommunicatos, ob manuum violentam iniectionem, ita habetur c. ad eminentiam, de sen. excom.

Tertium est, occultos etiam excommunicatos, ob iniectionem manuum præter enarratos, non posse ab Episcopo absolui, sed sunt mittendi ad Sedem Apostolicam, vt habetur c. porrò, eod. tit. vel ad legatum de latere, iuxta c. ad eminentiam allegatum. Hodie tamen per Concilium Trident. c. 6. sess. 24. habent Episcopi potestatem absoluẽdi à quibuscumq; casibus occultis Sedi Apostolicæ reseruatis.

In quibus casibus non contrahatur prædicta excommunicatio.

CAPVT XXXIII.

MVLTI sunt etiam casus, in quibus ex Clerici, vel Monachi læsione, vel manuum iniectione non contrahitur excommunicatio vlla.

Primus

Primus,quando facta est ioco, etiamsi iocus non sit cum modo.ita habetur cap.1. de sent. excommun. quia id non facit suadente diabolo, quod requiritur iuxta cap. si quis suadente, 17.q.4.

Secundò,ob eandem causam,quando fortuitò fit vt si aliquis,dum irruentem turbam cohibet, fortuitò percutit Clericum,vel monachum, non est excommunicatus, ita habetur c. si verò.1.de sen.excom.In quo c.est etiam.

Tertius casus, quando,qui percutit vim vi repellit; cùm moderamine inculpatæ tutelæ; tunc enim in decisionem etiamsi occidat, non est excommunicatus, immò nec irregularis, vt habetur Clem. vni.de homi.In eodem etiam c. si verò habetur.

Quartus casus,quando percutit in continenti Clericum,vel Monachum turpiter inuentum cum vxore, vel matre, sorore, vel filia:tunc enim licet peccatum sit manum inijcere, & occidere secundum communem,per c.ad hæc Gloss. 33.q.2.tamẽ non contrahitur excommunicatio Si verò sit inuentus cum alijs personis remotioribus ipsi percutienti, tunc est excommunicatus.

Aduerte autem, quod si Clericus taliter repertus occideretur animo deliberato,& non calore iracundiæ, occidẽs in canonem incideret,secundum Silu.in ver.excom.6.cas.10.quem refert:& sequitur Couar.in 4.libr.decret.2.part.c.7.nu.12. Aduerte rursus, nomine [uxoris] etiam intelligi sponsam de præsenti secundum omnes, teste Silu. vbi supra. Nomine autem matris,& filię,non intelliguntur omnes ascendentes, & descendentes, sed ipsa tantum mater, & filia, vt habet Gl.in d.c.si vero.ver.matre vbi Abb.num.9.& Hostien.in fin.dicunt id esse tutius;licet in d.ca.fin.contrarium tenuit Inno. sub nomine scilicet matris,& filiæ,contineri omnes ascendentes, & descẽdentes.

Quintus casus habetur in c.si ver.2.eod.tit. qui enim percutit Clericum cum ignorantia probabili facti, nempè ignorans esse Clericum, quia Clericus non habebat signa, vnde Clericus appareret, tunc non contrahit excommunicationem. Et idem dicendum est, si noctu percussit, quamuis signa Clericatus haberet, ignorando esse Clericum,quamuis,qui percussit daret operam rei illicitæ,vt bene dicit Nauar. c.27.nu.80.licet id neget.Silu.excom.6.§.6.

Sextus casus est, quando Clericus est realiter degradatus; tunc

tunc enim perdit priuilegium Clericale, ca. degradatio de pœnis in 6.

Septimus, quando negotiationibus prohibitis se immiscet, & ter admonitus à Prælato non desistit, cap. ex literis extra de vit. & honest. Cler.

Octauus quando relicto habitu arma defert militaria, & ter admonitus non desistit, c. in audientia. extra. de sen. excom. Et nota non sat esse arma deferre cum habitu, quamuis Nauar. cap. 27. num. 80. id affirmet, sed re vera textus contrarium ostendit.

Nonus est, quando relinquit habitum Clericalem, qui in veste, & tonsura consistit, & ter admonitus non se emendat, c. contingit. 2. de sen. excom. vbi Panorm. n. 4. docet, debere esse has admonitiones tres distinctas, & non sufficere vnam pro tribus, & debere esse ab Episc. seu Prælato ipsius Cler.

Decimus est cap. 1. de vit. & honest. Cleric. in 6. vbi Clerici, qui faciunt se ioculatores, goliardos, buffones, perdunt priuilegium Clericale, si per annum perseuerant, aut si ante annum ter admonentur à Prælatis, & non desistunt.

Vndecim⁹ est in Clem. de vit. & honest. Cler. qui enim publicè, & personaliter exercent officium Tabernariorum, vel Marcellariorum, si ter admoniti non desistunt, vel post admonitionem iterum reuertuntur, etiamsi destiterint, perdunt priuilegium Clericale. Et in his casibus non contrahitur excommunicatio ex manuũ iniectione seu p[...]ussione in Clericum vel Monachum.

Duodecimus est casus, si mulier percutit Clericum de stupro illam tentantem, modo tentatio fiat facto, & non solo verbo. Ang. ver. excommun. §. 21. Nauar. in summ. cap. 27. numer. 85.

Decimustertius, si Clericus, qui prius admonitus fuerat, vt à colloquio cum vxore abstineret domi, etiam honesto, postea inuentus esset cum ea, etiam honestè loquendo, & detineretur per viginti horas ad tradendum eum suo iudici, non contrahere excommunicationem, vt dicit rectè Nauar. in sum. c. 27. num. 85.

Alius est casus numero Decimusquartus, quando talis etiã excommunicatio non contrahitur, nempè, quando in correctionem, vel disciplinam fit leuis percussio. In cuius gratiam aduerte, ex cap. cum voluntate. de sen. excomm. sex. generibus

bus personarum licere leuem percussionem Clerici, vel Monachi.

Primò ijs, qui curam Ecclesiæ habent eijciendi turbantia officium; hi enim Clericos in minoribus cõstitutos, diuinum officium turbantes possunt percutere & castigare.

Secundò, seniores alij clerici possunt idem præstare zelo deuotionis.

Tertiò, Prælati respectu subditorum.

Quartò, Magistri respectu discipulorum,

Quintò, domini respectu eorum, qui de familia sunt.

Sextò propinqui, vt parentes, & alij etiam propinqui secundum carnem. Circa hunc canonem nonnulla dubia occurrunt.

Primum est, quos clericos liceat his personis percutere gratia disciplinæ, vel correctionis.

Dico primo secundum omnes, duobus primis generibus licere percutere in minoribus tantum constitutos; ita enim canon expressè concedit.

Dico secundò, prælatis, & magistris licet percutere etiam sacerdotes ita habent Panormitan. capit. vniuersitatis de sent. excommun. & Angel. excommun. 5. §. 10. & canon his non limitat sicut prioribus. De alijs duobus est difficultas, & præcipuè de patre respectu filiorũ; sunt enim duæ opiniones. Prior est Ioan. de lign. c. cùm voluntate allegato, Silu. excommun. 6. §. 6. & Tabien. excommun. 5. cap. 1. num. 8. qui licere dicunt patribus, filios etiam Sacerdotes percutere correctionis causa. Posterior est Panorm. c. cùm voluntate. allegato, & Gloss. ibidem, & Alterius Gloss. cap. 1. extra de sen. excommun. qui id negant, & dicunt patres non posse percutere, nisi in minoribus tantum constitutos, & ego ita credo, & ratio hæc est, quia illud caput. Cum voluntate, cum dat propinquis talem facultatem, similiter & dominis respectu familiæ, limitat expressè de constitutis in minoribus, sicut etiam circa illa prima duo genera. Vt ergo primis non licet castigare constitutos in sacris, vt bene Gloss. notat in prædicto cap. cum voluntate, ita nec propinquis, & consequenter nec patribus, & hoc tutius est.

Aliud est dubium, an quando modus exceditur in correctione seu castigatione, contrahatur excommunicatio. In hoc sunt duæ Gloss. contrariæ, Gloss. enim cap. vniuersitatis de sen. excomm. tenet partem affirmatiuam; & Gloss. cap. cùm

voluntate, citato tenet negatiuam poteſt vtraque concordari cum ſententia Silu.excom. 6.§.6.& Tabien. excom. 5. caſu. 1. n.6.nempè contrahi, quando exceſſus eſt paruus, vel ſubditus, in quo nec dolus, nec mortale peccatum notatur, alias contrahitur.

Aliud eſt dubium, an quando prædictæ perſonæ percutiũt, etiam prætextu correctionis; ſed non ob correctionem, ſed ex odio, vel vindicta, vel alia mala intentione, contrahant excõmunicationem. Reſpondetur ex ſententia communi, quàm tenet Silu. & Tabie. locis proximè citatis, contrahere tunc excommunicationem; non enim aliter eſt conceſſa eis talis facultas, niſi ob prædictum finem.

Aliud dubium eſt, an prædictæ perſonę poſſint per alium caſtigare.

Ad hoc dico primò, Epiſcopis non licet per ſe cædere ſubditos, ſed debent per alium, ſcilicet clericum cædere clericum. ita habetur canon. non liceat d. 86. ibi tamen Gloſſ. limitat, niſi ſit defectus clerici, per quem id faciat. Eandem limitationem dant Gloſſ. can. in ſumm. d.45.& Gloſ. c. vniuerſitatis. de ſen.excomm. Non credo tamen, ſi per ſe id facerent, quod excommunicationem incurrerent: nam iuxta c. cũm voluntate; licet Prælatis abſque excommunicatione percutere leuiter ſubditos, nec illa can. non liceat. id prohibet ſub excommunicatione.

Dico ſecundò, Abbati non licet per alium cædere monachum, vel conuerſum, ſed per ſe ipſum, niſi neceſſitas vrgeat, ita habetur c. vniuerſitatis. de ſen. excom. aliter vterq; excommunicatus eſt, Silu. ver. excommunicat. 6.§.6.

Dico tertio, qui per laicum clericum cædit, etiam ob correctionem, & iuſta cauſa exiſtente, contrahit excommunicationem Papalem, tam ipſe, quam qui mandatum exequitur. ita habetur in prædicto c. vniuerſitatis. quod etiamſi de Abbate loquatur, Doct. vniuerſaliter intelligunt de quocumq; mandante per laicum, etiam gratia correctionis.

Hinc mouet dubium Panorm. ca. cum voluntate. citato de his, qui per laicos dant torturam clericis, & non excuſat eos Panorm. licet conſuetudo Nauar. autem c. 27.n.86. excuſat à cenſura, ſed non à peccato. Tabien. autem excom. 5.c.1. nu.7. omnino excuſat ob conſuetudinem, & quia clericus non inuenitur, qui id poſſit facere, aut velit. Idem Silu. loco citato. & hoc videtur, probabilius.

Dico quartò, alijs ab Episcopis non licet percutere per alios sed per se, nisi Abbatibus vrgente causa: non autem magistris, & patribus: & si per laicos percutiant, ab excommunicatione non liberantur: nam canon ipsis tantum, non vt per alios id faciant, talem dat facultatem; immo etiamsi per clericos percutiant, vt dicit Siluest. ver. excommunicatio. 6. §. 6. ab excommunicatione non sunt immunes.

De nonnullorum dubiorum resolutione.

CAPVT XXXIV.

NOnnulla dubia occurrunt, ex quorum resolutione perfectius ista materia declaratur.

Primum est, an qui mandat percuti clericum, & ante percussionem reuocat mandatum, incidat in sententiam excommunicationis, si mandatarius percutiat?

Ad hoc dico. Primò, si reuocauit mandatum, ita vt reuocatio pertineat ad mandatarium, non incidit in excommunicationem, etiamsi mādatarius postea percutiat. Ista est doctrina Glos. cap. mulieres, de sen. excomm. quam Doct. communiter sequuntur. Immo in tali casu, si mandatarius occidat, vel mulier, mandans non incurrit in irregularitatem, vt tenent Innocen. Ioan. de Ana. Panorm. cap. ad audientiam. de homici. vbi dicunt, sufficere ad hoc, etiam virtualem reuocationem, vt si mandans fecit pacem, vel amicitiam, vel contraxit parentelam cum aduersario, sciente mandatario; tunc enim virtualiter reuocat, & si posteà mandatarius exequatur mandatum, non propterea fit irregularis mandans, & multo minus contrahit excommunicationem, si percussus sit clericus, vel monachus. De irregularitate autem dicemus inferius.

Dico secundò, quando mandans reuocauit mandatum, sed reuocatio ad mandatarium peruenire non potuit, tunc mandans contrahit excommunicationem, si mandatarius percutiat. Hoc dictum est Angel. excommuni. 5. §. 31. quamuis cōtrarium teneat Gloss. cap. cum quis, de excommuni. in 6. vbi dicit non contrahi excommunicationem in tali casu; sed contrarium est verius, & ratio est: nam quando reuocat mandatum, nō est res integra, cùm cesserit aliquid iam in detrimentum illius, contra quem est mandatum: nam est status talis, in

quo nocumentum remoueri non poteſt, & eſt ſimile de eo, qui emiſit bombardam,& antequam globus perueniat ad hominem,eum pœnitet, & animum mutat, ſed globum retrahere nequit, tamen non ob id ab excommunicatione liberatur.

Dico tertiò,quando mandans moritur ante mandati executionem,etiamſi poſtea mandatarius percutiat, non contrahit mandans excommunicationem. Iſtud eſt Gloſſ. cap.mulieres. de ſent. excomm. & Angel. excomm.5.§.33.Ratio tamẽ Gloſſ.non eſt bona;dicit enim,mandatum ceſſare morte mandantis; hoc tamen non ita eſt, niſi quando mortis notitia ad mandatarium peruenit. Ratio verò Angeli eſt melior. quia mortuus de nouo excõmunicari non poteſt. Verum eſt, quod ſi ille ſine pœnitentia eſt mortuus,& mandatum eſt publicum, non debet in loco ſacro ſepeliri,; non propter excommunicationem, ſed quia in publico peccato mortúus eſt. Vide Silu. excomm.6.§.5.

Dico quartò. Idem dicendum eſt de conſiliante,quòd dictũ eſt de mandante. Iſtud dictum eſt Innocen. Ioan.de Anani Panor.locis citatis,& Silu.homicidium.1.§.11.quamuis Innocen. quem alij Doct. prædicti ſequuntur, dicat plus exigi in conſiliatione:nam qui dedit conſilium non excuſatur à cenſura, ſi tantum diſſuadeat, ſed ſi non eſt certus illum mutaſſe propoſitum, debet admonere illum,contra quem dedit conſiliũ, ſaltem in generali, vt ſibi caueat. Ratio? in huius differentiæ inter conſiliarium, & mandantem dedit Bartol. ff. de iniuri. l. non ſolum, §.ſi mandato. inquit: In mandato res agitur mandantis, ob id ſufficit, ſi mandans reuocet, quia ipſe tota erat cauſa, propter quam effectus erat exequendus. At in conſiliario res agitur ipſius, cui eſt conſilium datum, ob id non ſufficit ſuaſio contrarij, ſed eſt remouendus ab effectu ille, cui eſt conſilium datum, etiam alia via, qua remoueri poteſt.

Aliud dubium eſt,an liceat ſeculari iudici capere,ſeu in vincula detrudere clericum,aut in cuſtodia detinere. Dico non licere, immo incipit in ſententiam canonis, vt habetur in cap. nuper.de ſen. excomm. licet tamen abſq; excommunicatione vlla,aut culpa in quatuor caſibus.

Primò,quando eſt traditus curiæ ſeculari,vt habetur cap.degradatio.de pœnis.in 6.

Secundò,etiamſi non eſſet traditus, ſi eſt incorrigibilis ita, vt prius

vt prius sit depositus, & propter incorrigibilitatem excommunicatus, & anathematizatus, si post hæc perseuerat incorrigibilis, secularis iudex potest eum capere, & digna pœna punire absque alia traditione, vt habetur cap. cum non ab homine. de iudi.

Tertiò, quando id fit de mãdato Prælati proprij: tunc enim de tali mandato potest capi, etiamsi non sit incorrigibilis, sed propter excessum aliquem commissum, vt habetur cap. si clericos. de excom. in 6. & sit sit incorrigibilis, & se defendat, aut sit rebellis, quantum defensio, vel rebellio exegerit, potest cũ violentia etiam capi, vt habetur cap. vt famæ. extra de sent. excom. vbi Panor. notat talem Prælatum, de cuius mandato clericus est capiendus à seculari, debere esse proprium illius clerici, ita vt habeat iurisdictionem in ipsum, & non quamcumque, sed ita vt criminaliter possit procedere contra eum, & nõ sat est iurisdictio ciuilis.

Quartò propter bonum finem aliquem, nempe ad impediendum crimen, vel ob crimen commissum, quando periculum est de fuga, potest iudex secularis, vel socius clerici ipsum clericum capere, vt suo Prælato præsentetur, ita dicit Panorm. capit. cum non ab homine. de iudi. & sic dicit etiam familiam potestatis posse clericum noctu inuentem capere, vt crimen aliquod impediatur, & suo Prælato præsentetur. immo dicit licere creditori clericum capere fugientem: consentit Siluest. verb. excommun. 6. Vltimo. Ratio huius dicti, quam dat Panorm. est, quia in his casibus non dicitur manus violenta, & idem dicendum, si detruderetur in carcere ad tutelam ipsius clerici, puta ne ab inimicis eum persequentibus occidatur, quod est verum, etiamsi fieret per violentiam secundùm Host. vt notat Ancaran. in cap. si clericos. num. 6. de sent. excomm. lib. 6.

Aliud dubium est, an incidat in canonis sententiam clericus, qui ex odio, vel ira seipsum percutit, quando nimirũ percussio est mortale peccatum. Communis opinio tenet affirmatiuam partem, esse talem excommunicatum, ita habent Archidia. can. si non liceat. 23. q. 5. Panor. Fely. Ioan. Andr. cap. contingit. 1. extra de sen. excom. Silu. verb. excom. 6. §. 8. Tabie. excom. 5. cap. 1. num. 32. Et cùm sit tam communis sententia, non videtur ab ea recedendum. Rationes mouentes hos Doct. sunt duæ.

Prima ex cap. contingit. 1. de sentent. excomm. vbi dicitur, illum

illum canonem. si quis suadente. non tam in fauorem personæ, quàm in fauorem ordinis clericalis esse promulgatum: & ibidem dicitur, sat esse iniuriosam manum. etiamsi non sit violenta. Cùm ergo ille clericus se percutiens modo prædicto sit iniuriosus ordini, quo sacratus est, incurrit in censuram.

Secunda ex can. si non licet. 23. q. 5. vbi habetur, plus esse homicidam, qui se occidit, quàm qui alium. Ergo à fortiori etiã contrahit censuram.

Aliud dubium est, an incidat in sententiam canonis, qui percutit clericum volentem se exponere percussioni.

Ad hoc respondeo, incidere, vt habetur in cap. contingit. 1. de sen. excomm. Ita caput hoc interpretante communi sententia. Doct. Fely. Panorm. Ioan. Andr. & Glos. cum alijs cõmuniter; textus enim id non dicit expresse. Casus tamen est, consuetudinem fuisse in quodam loco, vt si quis iniuria affecisset aliquem, in satisfactionem exponere se nonnullis fustium percussionibus factis ab eo, qui intulit iniuriam; rogatus Pontifex, an esset excommunicatus, qui Clericum sponte se exponentem sic percussit, respondit esse excommunicatum, quia iniurius est in ordinem Clericalem, in cuius fauorem can. si quis suadente. promulgatus potius est, quàm in fauorem personæ. Sed an Clericus se exponens sit excommunicatus, respondent Panorm. Ioan. Andr. Glos. quod non, sed esse excommunicandũ, quia ibi dicitur tantum, quod excommunicetur Clericus, qui deinceps id fecerit. Contra quod posset aliquis obijcere: nam videtur excommunicatus, quia participat in crimine criminoso cũ excõmunicato, & qui sic participat, eandem contrahit censuram, iuxta cap. nuper. de sentent. excom. Adhoc respondet Panorm. cap. cõtingit. citato, quem sequuntur Tabiæ. excom. 5. casu 1. nu. 33. & Silu. excommuni. 6. §. 8. vt aliquis sit excommunicatus, quia participat cum excommunicato in crimine criminoso duo esse necessaria. Vnum, vt participet in crimine, propter quod ille est excommunicatus, dando auxilium, consilium, vel fauorem. Alterum. vt ista participatio sit, postquam iam ille contraxit excommunicationem; vnde, qui prius participat in peccato, seu crimine, non contrahit, quia nondum est excommunicatus, nisi participet post commissum: verbi gratia. Si excommunicarentur fœminæ, quæ cum coniugatis copulam illicitam exercent, & aliquis vir primo accederet alicui fœminæ, quæ nondum aliàs commiserat hoc, non dicitur participare cum

excom-

excommunicato in crimine, ac ob id non est excommunicatus, nisi accederet ei, quæ iam sententiam talem aliàs contraxit, ac per hoc soluitur argumentum de Clerico, qui non dicitur participare in crimine, nisi percutiens iam aliàs ob idem esset excommunicatus.

Aliud dubium est de Heremitis, an sint nomine Religiosi comprehensi, ita vt hoc gaudeant priuilegio, etiamsi nullos ordines, nec primam tonsuram habeant. Ioan. de Lign. in Clem. per literas, de præben. tenet quod non. Gloss. verò can. qui vere. 16. q. 1. tenet quod sic. Solutio autem est cum distinctione, qua Archi. illo can. qui vere. citato, & Siluest. verb. Heremita. §. 2. vtuntur, nempè esse quosdam profugos, qui nec ordini, nec Prælato, seu Episcopo, seu Religioso subditi sunt, & hi non gaudent hoc priuilegio. Quosdam verò, qui ordini, vel Religioso, aut Episcopo subduntur, & hi gaudent, & censentur personæ Ecclesiasticæ.

Aliud dubium est de fratribus, & sororibus Tertij Ordinis Sancti Francisci, & Sancti Dominici, an gaudeant isto priuilegio. Siluest. excommuni. 6. §. respondet gaudere, quia habent priuilegium Xysti super hoc, quamuis de iure fuerit controuersia.

De excommunicationibus in Decretalibus, & in Sexto reseruatis.

CAPVT XXXV.

PRIMA excommunicatio habetur in cap. quærenti, de offi. iud. deleg. nempè quādo aliquis est excommunicatus à delegato Papæ, & per annum manet in tali excommunicatione, tunc non potest absolui, nisi à Papa, qui est superior ipsius delegati, iuxta c. studuisti, de offi. legat.

Secunda est in cap. ad falsariorum, de crim. fal. & alia in c. dura. ibidem contra falsarios, & cōtra habentes apud se literas falsas: sed iam hæc capita exposita sunt in Bulla Cœnæ, dum de falsarijs diximus.

Quarta habetur in cap. significauit, de sent. excom. vbi excommunicatur clericus, qui communicat cum excommunicato à Papa, recipiendo eum in diuersis officijs. Vbi nota vt contrahatur ista excommunicatio debent nonnulla concurrere.

Primò,

Primò, vt, qui communicat, ſit clericus.

Secundò, quòd communicet cum excommunicato à Papa per ſentētiam, quod intellige iuxta Martini Bullam poſtquàm fuerit denunciatus.

Et tertiò, quòd ſit iſta communicatio, admittendo eum ad diuina officia.

Quartò, quòd id fiat ſcienter.

Et quintò, quod non metu, ſed ſpōtè id faciat: metus autem debet eſſe iuſtus, nempè quando minus malum maioris mali euitandi cauſa eligitur, vt dicunt D. Thom. in 4. ſent. d. 24. Silu. ver. metus, in prin. latè Couuar. in 4. decretal. 2. part. §. 4. num. 3. Minor autem cauſa requiritur in muliere & minore, quàm in adulto, & viro, vt notat Gloſſ. in c. cùm locum, de ſponſal. & ib Abb. num. 6.

Aduerte tamen, quòd ſi conſtaret aliquid metu factum, licèt non eſſet metus talis, qui caderet in conſtantem virum, ſufficeret, vt habet Deci. in c. ſi iuſtus metus, col. 6. v. & in iuribus, de appell.

Quinta eſt in c. tua nos, de ſent. excommu. vbi incendiarij, poſtquàm excommunicati, & denunciati fuerint, à ſolo Papa abſolui poſſunt. Vbi nota eſt Glo. & ibi Doct. communiter hūc Canonem eſſe generalem tam de incendiarijs Eccleſiarum, quàm aliorum locorum.

Rurſus eos non eſſe per hunc Canonem ipſo iure excommunicatos, ſed excommunicandos, iux. can. peſſimam, 23. q. 8. cum mandantibus, conſulentibus, fauentibus. At poſtquàm excommunicati & denunciati fuerint, Papæ abſolutio reſeruatur ſecundùm ſententiam veriorem, vt notant Henric. Boic. in c. conqueſt. nu. 4. de ſent. excom. licèt Doct. graues teneant, Ordinarios poſſe abſoluere incendiarios ab ipſis excommunicatos, & denunciatos.

Aduerte autem, diſpoſita contra Eccleſiæ incendiarios habere locum, ſiue ſit Eccleſia conſecrata, ſiue nō, vt notat Boic. vbi ſuprà, quia eadem immunitate vtraque gaudet, vt notatur in c. penul. de immun. Eccleſ. & idem dicendum de incendiarijs locorum religioſorum, vel Cæmeteriorum, vt per Boic. ibidem.

Aduerte rurſus, in locis, vbi eſt conſuetudo, quòd incendiarij locorum non religioſorum ſint ipſo iure excommunicati, eam eſſe ſeruandam, quia conſuetudo eſt optima iuris interpres, cap. cùm dilectus, de conſuetud. ita Boic. vbi ſuprà. Et intellige

telligé de consuetudine legitimè præscripta, vel approbata à suo Prælato, quantum ad suos subditos, vt in simili notat Angel. verb. excom. 1. §. 6.

Aduerte præterea, quantum ad incendiarios Ecclesiarum Caiet. ver. excommuni. c. 22. & Nauar. cap. 27. sum. num. 94. tenere, non esse ipso iure excommunicatos, sed excommunicatos, sicut & incendiarios cæteros, qui non sunt Ecclesiarum: contrarium tamen affirmant Gloss. in cap. tua nos, de sent. excommu. & ibi Abb. num. 4. Gloss. in c. conquesti. & ibi Henric. Boic. alios citans nu. 2. eod. titu. Gloss. in c. deuotissima. 12. qu. 2. Præpos. & alij in cap. canonica, 11. q. 3. Siluest. ver. incendiarius, §. 2. pro qua opinione est Canon in c. in literis, de raptorib. & incendiar. vbi Papa mandat absolui incendiarium Ecclesiarum à sententia excommunicationis supponendo illum excommunicatum. Et in c. canonica, 11. q. 3. quem canonem ad hunc effectum citat Abb. vbi suprà. & ita intelligendum dicit Præpos. in allegato cap. canonica, in fin. At quia ad istos canones respondi potest, eos procedere, quando incendiarij prædicti fuerunt excommunicati propter tale incendium; sic enim Gloss. in cap. in literis. allegato interpretatur, in propositione casus. Idcirco teneo cum Caiet. & Nauarr. non enim multiplicandæ sunt excommunicationes iuris, vbi non reperitur ius expressum, aut ex iure consequentia necessaria deductum.

Sexta habetur c. conquesti. de sent. excomm. Rapientes res Ecclesiæ cum ipsarum Ecclesiarum effractione, ipso iure sunt excommunicati, & si denunciati postea fuerint, ad Papam sunt pro absolutione mittendi: ante denunciationem verò non est necessarium; possunt enim ab Episcopo absolui.

Et nota duo esse necessaria ad contrahendam hanc excommunicationem; rapere res Ecclesiæ, & cum effractione, scilicet portarum, vel serarum, vel murorum, vt habet ibi Panorm. Per Ecclesiam verò intellige hospitalia, & alia loca pia, vt dixi suprà, & notat Abb. in c. tua, de sent. excom.

Septima est in c. fundamenta, de elect. in 6. vbi duo statuuntur à Nicolao IV.

Primum est, ne eligatur in Senatorē Romæ, vel Rectorem, vel in officium alicuius gubernationis prædictæ Vrbis vllus Imperator, Rex, Princeps, Dux. Marchio, Comes, Baro, aut vllus alius notabilis excellentiæ, præeminentię, potestatis, dignitatis, aut vllus frater, filius, nepos prædictorum.

Alte-

Alterum est, ne vllus eligatur in prædictum Regimen vltra annum, nisi de licentia Pontificis per literas expressa.

Conceditur tamen, vt si quis originem naturalem trahit ex Vrbe, aut in ea continuam habet habitationem, possit assumi in tale regimen, etiamsi frater, filius, nepos prędictorum sit, & etiam si titulum Baroniæ, vel Comitatus aliquem extra territorium Vrbis habeat, dummodò non sit tantæ potentiæ, vt cum prædictis comparari possit.

Contra hanc autem constitutionem nominantes, assumentes, eligentes, & nominati, assumpti, electi, si consenserint, & obedientes alicui prædictorum septem, aut dantes consilium, auxilium, vel fauorem, sunt ipso iure excommunicati, & excōmunicatio Pontifici reseruatur.

Octaua excommunicatio habetur in c. clericis, de immunit. Eccles. vbi imponentes taleas clericis, & clerici soluentes excommunicātur, sed quantum ad soluentes, est reuocata ista cōstitutio per Clem. quoniam, de immunit. Eccles. à Clem. V. Super hoc diximus plura in Bulla Cœnæ.

Nona excommunicatio habetur in c. fœlicis, de pœnis. à Bonifacio Octauo, vbi vndecim genera personarum excommunicantur, hostiliter insequentes Cardinales, capientes, vulnerantes, occidentes, socij eorundem, fieri mandantes; ratum habentes, quod intellige cum Gloss. si nomine eorum id gestum est, vt aliàs diximus; dantes etiam cōsilium, vel fauorem; prædictorum aliquem receptantes, vel defensantes. Multæ aliæ pœnæ vltra excommunicationem ibi ponuntur, quæ ad rem præsentem non faciunt. Excommunicantur tandem Potestates, Rectores, &c. qui prædictam constitutionem intra mensem non obseruant contra prædictos; tales enim, mense elapso nisi obseruent eam, ipso iure sunt excommunicati: sed ista vltima non videtur reseruata; non enim ibi dicitur, in eandem excommunicationem, quæ posita prius erat, incidant, sed absolutè quòd sint excommunicati.

Decima habetur in cap. quicumque, de sent. excomm. lib. 6. vbi quinque personarum genera excommunicantur. Omnes illi, qui, occasione alicuius excommunicationis latæ in aliquē, dant licentiam occidendi eos, qui promulgârunt talem sententiam, vel, eum, cuius occasione est promulgata, vel eos, qui obseruant prædictam excommunicationem, vel eos, qui nolunt conuersari cum tali excommunicato.

Secundò, excommunicantur etiam ij, qui non solùm occidendi

cidendi dant licentiam, sed etiam capiendi aliquem prædictorum.

Tertiò, qui etiam dant licentiam grauandi aliquem prædictorum, vel in personis, vel in bonis suis, vel suorum.

Quartò, excommunicantur etiam, qui tali licentia vtuntur.

Et tandem quintò, qui etiam sine licentia, sed ex se aliquid Prædictorum faciunt.

Aduerte tamen vnam limitationem: qui enim in bonis nocuerunt illa occasione, & intuitu, non statim sunt excommunicati, nisi intra octo dies restituant, & satisfaciant omnia; si enim id præstant, non contrahunt censuram. Similiter qui dederunt licentiam, si in re integra reuocarunt, nõ contrahunt: alias ipso iure excommunicati sunt.

De excommunicationibus reseruatis in Clementinis, & in Extrauagantibus.

CAPVT XXXVI.

PRima excommunicatio habetur in Clem. 1. de hære. §. verum. 2. Inquisitores, & in officium inquisitionis ab Inquisitoribus, vel Episcopis substituti, qui odij, gratiæ, seu amoris, lucri, commodiuè alicuius temporalis obtentu contra iustitiam, & co[scie]ntiam suam omittunt contra quemquam procedere, vbi procedendum est, aut alicui imponunt hæresis prauitatem, aut propterea eum ab eius officio impediunt, & super hoc quoquomodo eum vexant, sunt ipso iure excommunicati, nec ab alio, quàm à Papa absoluendi, nisi in mortis articulo; nec tunc, nisi præmissa satisfactione, si fieri poterit: & si Episcopi fuerint aliquid prædictorum facientes, vel Episcopi superiores, non contrahunt excommunicationem, sed suspensionem ab officio per triennium.

Aduerte tria necessaria simul ad contrahendam hanc excommunicationem; Vt contra iustitiam faciant; Et, vt etiam scienter, seu contra propriam conscientiam, intelligendo contra conscientiam; Et vt aliquo fine ex præscriptis in textu. Vno horum deficiente, non contrahitur censura, vt notat ibi Glos. ver. obtentu.

Secunda excommunicatio habetur in Clem. religiosi. in prin. de priuileg. vbi Religiosi cõtra Papalem excõmunicatio-

nem, qui clericis, aut laicis sacramentum vnctionis externæ, vel Eucharistiæ ministrant, vel matrimonia eorum solemnizant, non habita prius parochialis presbyteri licentia speciali; & hoc procedit etiã, si administratio fieret in articulo mortis secundùm Card. in d. Clem. qu. 1. etiam in defectu parochi, vt notat Siluest. verb. excommunicatio. 7. cas. 14. Excommunicantur etiam, qui excommunicatos à canone, præterquam in casibus in iure expressis, vel per priuilegia Sedis Apostolicæ concessis: vel à sententiis per statuta prouincialia aut synodalia promulgatis; vel à culpa, & pœna quemquam absoluere præsumunt. Ista intellige remotis priuilegijs. Et nota ex Glos. ver. à canone non extendi hoc ad eos, qui absoluere præsumũt excommunicatos ab homine: sed à iure, seu canone tantum; nec ad eos, qui ministrant dicta sacramenta parochiano dicenti se habere licentiam à presbytero parochiali, Gloss. in d. Clem. verb. habita.

Tertia excommunicatio habetur in Clem. si quis suadente. de pœnis. vbi percussores Episcoporum cum alijs generibus personarum excommunicantur, tamen in Bulla Cœnæ iam hanc Clementinam explicauimus.

Quarta habetur in Clem. cupientes. de pœnis, vbi eandem excommunicationem contrahunt Religiosi, vel clerici, qui inducunt aliquem ad iurandum, vel vouendum, vel promittendum, vt sepulturam apud eorum Ecclesias eligant, vel iã electam non immutent. Vbi nota, [illegible] hanc contrahendam debere esse Religiosos, vel clericos seculares. Rursus, debere inducere ad vouendum, iurandum, vel promittendum; simpliciter enim inducere, vt eligat, non satis est. Rursus, vt inducant ad sepulturam eligendam, vel non immutandam apud eorum Ecclesias: nam si vnius Ecclesiæ inducat aliquem ad vouendum eligere sepulturam alterius Ecclesiæ, non propterea contrahit excommunicationem hanc, sicut ne is, qui nec Religiosus, nec clericus est, quamuis inducat ad vouendum, iurandum, vel promittendum.

Quinta excommunicatio habetur Clem. grauis. de sent. excomm. vbi eandem excommunicationem contrahunt domini temporales, & quicumque, qui quomodo libet cogunt aliquem in loco interdicto celebrare diuina. Similiter qui per præcones faciunt populum ad illa audienda conuocari. Et qui similiter nunc hos nunc illos ad audientiam eandem conducunt. Et qui prohibent, ne publicè excommunicati, vel

interdicti ſuper hoc per illos, qui Miſſas celebrant, moniti ab Eccleſijs exeant. Similiter etiam ipſi nominatim moniti, cùm ſint excommunicati non exeuntes, contrahunt hanc excommunicationem Papalem.

Sexta habetur in extrauag. & ſi Dominici gregis. de pœnitent. & remiſſion. & eſt Xyſti IV. Excommunicantur omnes illi, qui prætextu Confeſſionalium, vel gratiarum conceſſarum ab ipſomet Xyſto præſumunt abſoluere Simoniacos, mutilatores, vel occiſores exiſtentium in ſacris, violatores Eccleſiaſticæ libertatis, & demum à caſibus reſeruatis in Cœna. Similiter excommunicantur, qui prætextu eodem diſpenſant in votis caſtitatis, Religionis, Hieruſalem, Sancti Iacobi, & Sancti Petri Romæ, niſi in prædictis gratijs fiat horũ expreſſa mentio, & derogatio huius extrauagantis. Aduerte non excommunicari hic eos, qui prædicta faciunt, etiam ſi malefaciant, niſi id faciant prætextu dictorum Confeſſionalium, &c.

Septima habetur in extrauag. detexandæ, de ſepulturis. Excommunicantur illi, qui cadauera hominum exenterant, incidunt in fruſtra, elixant, carnes ab oſſibus ſeparant, & excutiunt, vt prædicta oſſa in ſepulturam diſtantem transferant.

Aduerte primò, non habere locum hoc, quando fit in terris Infidelium, vt oſſa in terras fidelium tranſportentur, ita habetur in eadem extrauag.

Secundò, aduerte ex Siluest. excommuni. 7. §. 79. non habere locum in his, qui iſta faciunt in corporibus viuis, niſi in cadaueribus, nec etiam quando id fit in odium, ſeu vindictam, vel in ſuperſtitionem, vel ratione anathomiæ; debet enim fieri ad tranſportandum cadauer in ſepulturam remotam.

Aduerte tertiò, ex Caiet. v. excommun. c. 70. non habere locum, quando exenterantur corpora Nobilium, & Principũ, quia id fit, vt conſeruentur corpora, non vt tranſportentur, quamuis poſſumus dicere, in hac extrauaganti. excommunicari non eos, qui ſolum exenterant, ſed qui ſcindunt etiam, & elixant, vt carnes cito ab oſſibus ſeparentur.

Octaua habetur in extrauag. ſane. de ſimonia, vbi excommunicantur, tàm dantes, quàm accipientes ex pacto pecunias, epulas, iocalia, &c. pro ingreſſu Monaſterij, niſi id ſponte detur, & hoc tàm in Monaſterijs, quàm fœminarum.

Aduerte ex Caiet. verb. excommunic. cap. 73. id non habere locũ, quando Monasterium est pauper, & accipitur in sustẽtationem ipsius Monialis. ita etiam habet Gloss. cap. nõ satis. de simonia quamuis Gloss. cap. quoniam. de simonia. id non probet, & videtur conforme ipsi capiti; tamen Anton. 3. p. 11. 24. cap. 67. & Silu. excommun. 7. §. 81. referunt, Martinũ Quintum declarasse vniuersaliter, non habere locum hanc extrauagantem in pasciscentibus super dotibus Monialium.

Nona habetur in extrauag. cum detestabile. de simonia. & est Pauli II. Excommunicantur tria genera personarum. Simoniaci in ordine, vel beneficio, intermedii, & procuratores simoniæ, scientes prædictorum aliquem, & nõ quanto citius manifestantes Papæ. vel Camerario. vel locum tenenti.

Aduerte quantum ad non reuelantes, non esse in vsu hanc extrauagantem, vt habet Tabien. v. simonia. nu. 75. & Armil. ver. simonia. §. 57. & Silu. v. simonia. §. 19. Qui autem simoniaci contrahunt hanc excommunicationem, an mentales, reales, & conuentionales, dicemus, cum de simonia tractatus occurrerit.

Decima habetur in extrauag. viam ambitiose de regula. Vbi omnes fratres cuiuscumq; ordinis mendicantium transeuntes ad aliam Religionem excepta Carthusianorum, sine licentia Sedis Apostolicæ, excommunicantur ipso iure; similiter & ipsi recipientes tales.

Vndecima habetur in extrauag. graue nimis. de relig. & venera. Sanct. Xysti. IV. & approbatur in Concilio Triden. sess. 5. in fin. Excommunicantur illi, qui affirmant peccare mortaliter, vel esse Hæreticos eos, qui defendunt Beatissimam Dei Matrem esse conceptam sine originali; & qui affirmant peccare eos, qui obseruant festum Conceptionis, & qui adsunt concionibus. Similiter etiam in contrariam partem excommunicantur illi, qui affirmant peccare mortaliter, vel esse Hæreticos eos, qui tenent contrarium, puta esse conceptam cum originali; neutra enim pars hactenus definita est; de fide vtraque potest teneri absque mortali peccato, quamuis certius multò sit, & verius, esse sine vlla macula conceptam, & ita nos credimus.

De

De excommunicationibus non reseruatis in decreto, & decretalibus.

CAPVT XXXVII.

SEquentes excommunicationes nulli reseruantur, quarum prima habetur, 23. q. 5. can. administratores. Iudices, & Gubernatores seculares conuenti ab Episcopis, & viris Ecclesiasticis, quòd iustitiam nō seruent, si quantum necessitas exegerit absque negligentia, id non correxerint post trinam admonitionem factam, ipso facto sunt excommunicati, non absoluendi vsque ad condignam satisfactionem. Hæc excommunicatio ferè non est in exercitio.

Secunda habetur cap. licet deuitanda, de elect. Electus à minori numero, quàm duarum partium Cardinalium in Pontificatum, si suæ electioni consentiat, est excommunicatus. Electus verò à sola tertia parte, si consentiat suæ electioni, ipse excommunicatus est cum recipientibus eum in Pontificem.

Tertia habetur in cap. non minus, adiuncto etiam cap. aduersus, de immunit. Eccles. vbi excommunicantur primò omnes Rectores, Consules, & alij officiales laici quorumcumque locorum, qui talias, collectas, aliasve exactiones indebitas, id est, onera personarum, aut rerum Ecclesijs, aut personis Ecclesiasticis imponunt, & eorum fautores.

Secundò excommunicantur prædictæ personæ, qui iurisdictionem Prælatorum ferè euacuant. Quod intellige cum Ioan. Andr. d. cap. non minùs, de iurisdictio. temporal. Tam autem illi, quàm isti, & eorum fautores, si admoniti non desistant, sunt ipso iure excommunicati, & sufficit vna admonitio, vt Hostien. notat in prædicto cap. non minùs. nec absolui debent, donec satisfecerint competenter.

Tertiò, excommunicantur successores prædictorum officialium, nisi intra mentem excessum suorum prædecessorum purgauerint, & satisfecerint.

Quartò prædicti officiales, etiam officio deposito manent excommunicati, donec fiat competens satisfactio, quoad collectam quidem per eum, in cuius commodum versa est: & per officiales verò de delicto arbitrio iudicis: sin autem, tenentur ipsi in totum satisfacere, vt notat Abb. in d. c. aduersus, nu. 20.

de immun. Eccle. Per hæc non est excommunicatus officialis, aut Rector, qui non consensit, sed restitit quantum potuit, licèt exactio fuerit imposita, vt habet Panor. cap. aduersus, citato, nu. 20. & Siluest. excom. 9. nu. 17. arg. cap. ephesi. d. 43. nec tenetur dimittere officium, nisi quando id exercere non potest, nisi se talibus intromittat imponendis, vel exequendis secundùm Siluest. quia tunc non debent exercere officium in loco Ecclesijs aduerso, vt dicit Abb. vbi suprà. Eadem est ratio de successore, vt dicit Siluest. non enim tenetur officium non acceptare, quando non potest satisfactionem obtinere, renitente vniuersitate, nec est excõmunicatus, licet Abb. in d. c. aduersus, nu. 22. dicat tutius esse officium dimittere.

Aduertendum est autem, quod hæc excommunicatio non incurritur propter tributa, quæ Clerici debent ob bona eorum temporalia, quia illa soluere de iure tenentur, vt dicit Abb. in c. fina. num. 12. de vit. & honest. Cleric. Nec etiam incurritur ob realia extraordinaria, quæ immediatè spectant ad eorum bona, vt ad reficiendum iter, quod est ante domum suam, vel ad expurgandum puteum viciniæ, in qua est Ecclesia secundùm Abb. in c. non minùs, num. 16. ver. fateor, de immuni. eccl.

Aduertendum est rursus secundùm Castren. consi. 423. incip. ex puncto, lib. 2. excommunicationem prædictam habere locum, quando directè contra Clericos, vel eorum bona collectæ imponuntur; secùs si indirectè, & causatiuè, puta quando pro reparatione pontium viarum, & similium imponitur gabella super rebus emendis, hoc idem tenet Silu. ver. immunitas, in fin. Abb. in c. non minùs, in fin. de immunit. Eccles. Grammat. decis. 99. nu. 26.

Quarta habetur in c. non magnoperè, ne Cleric. vel monach. Religiosi professi exeuntes à suis Monasterijs ad audiendas leges, vel medicinam, nisi intra duos menses à die exitus ad claustrum redeant sunt excommunicati. Extenditur autem excommunicatio ista in cap. super specula. eod. titu. ad habentes dignitatem, vel personatus, etiamsi presbyteri non sint, & ad presbyteros etiam, etiamsi personatum, dignitatem, vel beneficium non habeant. Hæc non comprehendit religiosos intra claustra audientes, vel foris, manentes tamen in claustris aut reuertentes ante duos menses, vt ibi notat Panorm. nu. 13. de mente Inno. contra Hostien. tenentem esse excommunicatos, nec comprehendit docentes dictas scientias, vt dicit Abb. in d.

in d.c.fin.nu.16.de mente Inno. Nec etiam Religiosos, vel alios presbyteros, seu personatus habentes priuatim in Camera lectores legum, secundùm Cald.in conf.fina.nu.7. de magistr.& Anchar.in d.c.specula.nu.4.qui respondet ad Abb.contrarium sentientem. Nec etiam eos, qui student legibus, in quantum conducunt, & possunt conducere ad notitiam canonum, vt habet Boic.in d.c.num.6.post Ioan.Andr.& Hostien.argum.tex. in c.fina.37.& 38.dist. tamen in foro fori præsumptio esset contra eos.

Rursus non comprehendit Diaconos, aut Subdiaconos, etiamsi beneficium habeant, nisi personatus, vt notat Silu. excommunic.9.§.22.

Rursus non comprehendit possidentes parochias, nisi sint plebaniæ habentes sub se cappellas, in quibus Clerici perpetuò instituantur, vt habetur cap. 1. ne Cleric. vel monach.in 6. Abb.per illum tex.in cap.super specula.nume.10. ne Cleric.vel monach.& licèt Inno.contrarium senserit, tempore tamen illius non erat determinatum per d.c.1.quod est Bonifacij Octaui, qui fuit post Inno.& idem, quòd dicitur de plebania habente tales cappellas, est dicendum de plebania collegiata, vt habet Gemin.in d.cap.1. Comprehendit tamen presbyteros, vel Clericos habentes personatus, si audiant per duos menses leges, vel medicinam; etiamsi à proprijs domicilijs non exeant, vt habet Caiet.ver. excom. cap.50. & Henric.Boic.in d.c.super specula.nu.7.

Requiritur etiam, vt Religiosi hac intentione exeant à claustris, vt dicit Caietan. Tamen si quis hac intentione exiret, & posteà mutaret propositum, & audiret non prohibita, non incideret in hunc canonem, vt dicit Panorm. cap.super specula. nume.9. etiamsi non rediret intra duos menses. Cuius tamen contrarium, nempè, quòd teneatur redire, nisi de mandato superioris maneat foris, tenet Innocen.& Vincen. quos sequitur Henric.Boic.in d.cap. inter specula. num.7. & Anchar. nu. 11. pro quorum opinione faciat text.in d.cap. non magnopere, §.si verò.ibi, nisi infra duorum mensium spatium non redierint.

Requiritur vlteriùs, quòd audiant causa discendi principaliter, vt notat Abb.in d.c.fin.nume.14.& 16. Ne Cleric.vel Monach. & ibi Boic.nume.4. nam si causa honorandi doctorem, vel amicum, & non addiscendi, non includeretur sub huiusmodi prohibitione; licitum est enim, vt ipsi dicunt, Religiosis assu-

assumere aduocationem, vel procuram, etiam in foro seculari pro amico monasterij. Ergo etiã hoc, dummodò non frequenter id faciant ad tollendas fraudes, secundùm Abb. & Boic. vbi suprà. & Anchar. ibidem, num. 7.

Quinta habetur, c. Clericis, ne Cleri. vel mona. Sacerdos officium habens Vicecomitis, aut Prępositi secularis, & commonitus non vult se emendare, est excommunicatus. Hæc licèt solos sacerdotes comprehendere videatur, vt patet ex textu, Nihilominus. Host. ibi nu. 3. in fin expressit, sacerdotẽ factum, vel faciendum, seu Clericum: cum quo est communis sententia, vt testatur Abb. ibi nume. 8. sed magis placet sententia Abbatis, qui intelligit de constitutis in sacris: non autem de omnibus Clericis. & ad id probandum, vltra rationes adducit text. in c. 2. de cohab. Cleric. & mulier. vbi Papa declarat, sub nomine sacerdotis contineri presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, & de Diacono est etiam tex. in cap. 1. in fin. 15. quęst. 5. & ibi Gloss.

Hæc autem excommunicatio non comprehendit eos, qui suæ dignitati iurisdictioni temporalem habentes annexam, possunt eam per se exercere, dummodò non inferant pœnam mortis, vel membrorum detruncationem. Et idem dicendum est, si ipsam iurisdictionem habent nomine proprio, puta ratione patrimonij: sed eos; qui vt ministri Principum id faciunt, etiam si iudicium sanguinis non exerceant, vt notat Abb. in d. c. num. 5.

Aduerte tamẽ, quod licèt prædicti Clerici in sacris existentes esse non possint Vicecomites, & Præpositi seculares (sub quorum nomine comprehenduntur Gubernatores, Vicegerentes, alijque Præsidentes, iurisdictionem à secularibus obtinentes, vt notat Caiet. in sum. ver. excom. c. 76.) possunt tamen esse Consiliarij Principis secularis, vt notat Abb. in d. c. clericis, nu. 10. ne cler. vel mona. post Host. ibi, num. 4. dummodò à pœna sanguinis se abstineant secundùm Hostien. & Abb. vbi suprà: quam quidem pœnam sanguinis esse debere grauem dicit Boic. ibidem, in fin. Nec est etiam dictis clericis prohibitũ in genere suadere, quòd fiat iustitia; & si nesciunt casum de facto pendere, possunt respondere pro tali casu talem pœnam à lege esse impositam. Host. vbi suprà, num. 4. etiamsi sit mortis pœna: de hac tamen re in materia irregularitatis latiùs agemus.

Sexta habetur in cap. excommunicationi. de rapto. Qui

Christia-

Christianos naufragium patientes damnata cupiditate rebus suis spoliant, nisi ablata reddiderint; sunt excommunicati. Ad hanc excommunicationem contrahendam non sat est spoliasse, sed etiam esse in mora restituendi, vt ibi dicit Panorm. Sed hodie ista excommunicatio est in Cœna, & adhuc ampliata, vt illic scripsimus.

Septima habetur cap. nouerit, de sent. excom. Vbi multa genera personarum excommunicantur.

Primò, qui statuta edita, vel cõsuetudines introductas contra libertatem Ecclesiæ fecerint obseruari, nisi de suis libris capitularibus intra duos menses à publicatione huius sententiæ fecerint deleri. Iam hi menses completi sunt, quia antiqua est Decretalis, vt per Abb. in d. c. nume. 3. Ligat ergo nunc non delentes, aut seruari facientes, vt notat Hostien. in prædicto c. nouerit.

Secundò excommunicãtur statutarij, & scriptores ipsorum statutorum.

Tertiò Potestates, Consules, & Rectores, Consiliarij locorum, in quibus statuta, vel consuetudines editæ, vel seruatæ fuerint.

Quartò illi, qui secundùm ea præsumpserint iudicare, vel in publicam formam scribere iudicata.

Hæc excommunicatio solùm comprehendit illos, qui violant libertatem ecclesiasticam per modum statuti, vel consuetudinis, vt notat Caiet. [illegible]er. excom. c. 31.

Rursus primum genus intelligendum est disiunctiuè, vt excommunicentur, qui faciunt seruare, vel qui non delent ita, vt vnum satis sit ad excommunicationem contrahendam, vt notat Silu. excomm. 9. §. 31. quamuis alij contrarium putent: quòd autem excommunicẽtur illi, quia faciunt seruare etiamsi deleant, colligitur ex textu: nam Consules, Consiliarij, Rectores, vbi talia statuta seruãtur, excommunicati sunt, & non reperitur nisi deleant, quia sufficit seruare facere, vel vbi seruantur, habere officium Rectoris, Consiliariorum, vel Potestatum.

Non autem comprehendit illos, qui obseruare faciunt, vel non delent, si ignorant esse contra libertatem Ecclesiasticam. Inno. in d. c. nouit. in fin. de sent. excom. Hostien. nu. 5. in prin. nam, vt ipsi dicunt, excommunicatio non est infligenda, nisi in contumaces, pro magnis criminibus. Et multò minus illos, qui de consilio viri alicuius eruditi, ac conscientia præditi

prædicta faciunt, quoniam agunt ex ignorantia probabili. Caiet. in sum. ver. excommun. cas. 31.

Nec eos, qui inceperunt statuere contra libertatem ecclesiasticam, & non perfecerunt, licèt factum non reuocauerint: quia verbum (statuo) significat rem perfectam, cap. in his. de verbor. signifi. & notat Apostol. & Abb. in c. nouerit, de senten. excomm.

Non etiam comprehendi Potestates, Rectores, Consules, Consiliarios, quando ipsis non est liberum impedire, ne obseruentur, aut edantur: comprehendit tamen, si ipsis est liberum, & non faciunt; quamuis ipsi non sint conditores statutorum, vel auctores consuetudinum.

Aduerte autem, quòd statutorum debet fieri realis cessatio, & abrasio, & non sufficit verbo, idque in odium criminis, ne detur occasio, quòd talia statuta de facto seruentur, vel posteris relinquatur eorum memoria, vt habet Felyn. alios citans in cap. Ecclesiæ sanctæ Mariæ, num. 109. de constit. Vnde sequitur, non sufficere protestationem in fine statutorum appositam, quòd statuentes non intendunt aliquid statuisse contra libertatem Ecclesiæ, vt dicunt Felyn. & alij in c. nouerit, de sen. excomm.

Aduerte similiter, quòd vbi statutum est generale, & potest vtiliter dubitari, ne inferat præiudicium Ecclesijs, vel Clericis, Episcopus potest cogere illos, ad quos spectat, quòd declarent statutum illud non ex[illegible]di ad Clericos, vel Ecclesias, Ioan. Andr. in cap. fina. de immunita. Ecclesi. libr. 6. latè Felyn. in dicto cap. Ecclesiæ sanctæ Mariæ, numer. 107. de const.

Aduerte etiam si est notorium statutum, esse contra libertatem Ecclesiæ, Episcopum posse illud tollere, vel mandare, vt tollatur, & non obseruetur, ac decernere, vt non teneat, etiam nullo citato. Anchar. in c. quæ Lotharius cir. fin. 2. q. 1. Gem. in c. fin. de immun. Ecclesi. libr. 6. & ratio est, quia constat defensionem non competere, vt dicit Felyn. in d. c. Ecclesiæ sanctæ Mariæ, num. 100.

Libertas autem Ecclesiastica consistit in priuilegijs concessis Ecclesiæ vniuersali super spiritualibus, vel temporalibus à Deo, vel à Papa, Imperatore, alijsque Principibus, vt dicunt Hostien. cap. nouerit, in prin. & ibi Innoc. de sent. excomm. & Abb. numer. 2. attestatur de communi. Quæ autem, & quot sint ista priuilegia pertractat ad longum Lapus alleg. 92. per

totam. Statuta igitur, quæ cedunt in derogationem dictorum Priuilegiorum contra libertatem Ecclesiasticam esse dicuntur, idque locum habet etiamsi indirectè sint contra dicta priuilegia, vt dicunt Abb. in cap. Ecclesiæ S. Mariæ, num. 27. de const. & c. quanto. & ibi Doctor. de priuileg. & cap. fina. de immunit. Eccles. libr. 6. in quo cap. decernitur, vt si quis statuat, ne laici coquant panem, blandum molant, quicquam vendant Prælatis, aut Clericis; seu personis Ecclesiasticis, aut emant aliquid ab eisdem; seu alia obsequia illis exhibere præsumant, sit excommunicatus, quia talia in derogationem Ecclesiasticæ liberatus esse præsumuntur. Vbi aduerte, quia Papa non dixit simpliciter huiusmodi statutum esse contra libertatem Ecclesiæ, sed præsumi. Propterea tenuit Caiet. in sum. ver. excomm. cas. 31. quem sequitur Nauarr. cap. 27. nume. 120. & ante illos, alios tenuisse refert Lapus allega. 92. numer. 3. prædicta per se non tangere Ecclesiam, vt est teste Ecclesia; sed quatenus est, congregatio hominum. Et ideo aliqua rationabili causa existente posset dari casus, in quo liceret Principi prohibere laicis talia communia dare clericis, nihilominus contrarium videtur notare Gloss. in d. cap. fina. ver. libertatis vbi dicitur, quod licèt quoad verba tale statutum non videretur infringere libertatem Ecclesiastiaam, tamen infringebat quoad mentem, faciendo fraudem de persona ad personam. Idem notat Lapus d. Gloss. citans in prædicta alleg. 92. nume. 3. ea ratione motus, quia fac[illegible]t contra immunitatem Ecclesiæ, & Clericorum, quæ est, vt non lædantur, vel de eis, seu contra eos per Laicos directè, vel indirectè non disponatur. Nec obstat, quod Papa in d. c. fin. de immun. Eccl. lib. 6. simpliciter non disponat esse contra libertatem Ecclesiæ; sed præsumi: nam ex quo super huiusmodi præsumptione decreuit talia statuentes sententiæ excommunicationis subiacere, idem est, ac si simpliciter statuisset esse contra libertatem Ecclesiæ, quoniam huiusmodi præsumptio dicitur iuris, & de iure contra, aut super quam non admittitur probatio in contrarium, vt notat Abb. in cap. inter alia, nume. 7. de immunita. Ecclesi. & tradunt Doctores in cap. 15. qui fidem, de sponsal. Statuta igitur, siue directè, siue indirectè derogent priuilegijs concessis Ecclesiæ vniuersali, dicuntur contra libertatem Ecclesiasticam.

Aduerte etiam, quod licèt statutũ, ad hoc, vt sit contra libertatem Ecclesiæ, esse debeat contra vniuersalem Ecclesiam, non tamen

tamen oportet statui contra omnes Ecclesias mundi, sed sufficit, quòd tendat in præiudicium particularis Ecclesiæ circa id, quod competit omnibus, quemadmodum lædere Episcopum, est facere contra libertatem Ecclesiæ, licèt non lædant omnes, c. olim, de iniur. nam, vt dicit Ioan. Andr. in c. eos, de immunit. Eccles. quem refert, & sequitur Lapus in prædicta alleg. 92. nume. 6. Ecclesia vniuersalis est vnum corpus, cuius membra sunt Ecclesiæ singulares, cap. significasti, de elect. Ista excommunicatio hodie magna ex parte est in Bulla Cœnæ, vt ibi diximus.

Octaua habetur c. 1. de Schismati. vbi tria genera personarum excommunicantur, vt ibi exponit Panorm.

Primò, qui emit, vel quouis alio modo acquisiuit rem Ecclesiasticam à Schismatico.

Secundò, qui recipit beneficium à Schismatico.

Tertiò, qui consentit ordinationi ipsius Schismatici; & per ordinationem non solùm intellige ordinationem in spiritualibus, & sacramentorum collationem, sed etiam in temporalibus, vt ibi notat Panor. qui limitat, quando scienter consensit. De ipsis autem Schismaticis in Bulla Cœnæ diximus.

Duæ aliæ sunt excommunicationes in Decretalibus, vna in c. quoniam, de offi. ordin.

Altera c. 1. de locati. Sed quia illius casus non est hodie practicabilis; huius autem casus est particularis ad Bononienses, prætermittimus.

De excommunicationibus non reseruatis in sexto.

CAPVT XXXVIII.

PRIMA habetur in cap. vbi periculum, de elect. in 6. Qui mittit scripturam, vel nuncium alicui Cardinali in Conclaui, ad Romani Pontificis electionem existenti, vel cum eo secretè loquitur, excommunicatus est ipso facto. Vbi tria genera personarum comprehenduntur. Nota, quòd non ligantur hac excommunicatione, qui Conclaue ingrediuntur pro his tantùm, quæ pertinent ad electionem, de voluntate omnium Cardinalium ibidem præsentium, quales sunt Aduocati, Tabelliones, & Religiosi, vt dicit Silu. excommun. 9. §. 34. Nota etiam, quod Archi. & Geminia. in eodem c. interpretan-

pretantur, vt illud verbum (*secrete*) restringat omnia tria genera actionum, puta, vt missio scripturæ, vel nuncij sit etiam secreta, alias non contrahetur excommunicatio. Tamen magis quadrat textui, vt restringat tertiam actionem tantum, nempè locutionem: & ita sentit Caiet. ver. excommun. c. 55. Nota etiam ex eodem Caiet. quod non ligat ipsos Cardinales hæc excommunicatio, etiamsi has actiones inter se, vel cùm alijs faciant: nec etiam Cardinales, qui colloquuntur, vel recipiunt scripturam, vel Nuncium: sed eos, qui mittunt, vel secreto colloquuntur.

Secunda habetur in eodem cap. vbi periculum, de elect. in 6. vbi excommunicantur omnes Domini Rectores, aliiq; officiales cuiuscumque dignitatis, aut conditionis existant, qui diligenter non obseruant, aut fraudem committunt in eis, quæ ibi præcipiuntur obseruanda in morte Summi Pontificis morientis in terra eorum. Intellige, quando per ipsos stat; si enim impediuntur, non ligantur, vt ibi dicit Gemini. Quæ autem sint seruanda in illo c. legi possunt, ad rem nostram non videntur multum attinere.

Tertia habetur in cap. sciant cuncti. de elect. in 6. vbi excõmunicantur, qui siue per se, siue per alios iniustè persequuntur, aut spoliant beneficijs, vel bonis suis clericos, aut Ecclesiasticas personas, aut eorum consanguineos, aut Ecclesias, Monasteria, seu cætera loca pia, hoc motiuo, & ea de causa, quia noluerunt, aut noluerint eligere eum, pro quo ipsi rogarunt, aut induxerunt. Nota ex Archid. ibi, quod per spoliationem intelligitur etiam ablatio latens, & vastatio quocumque modo inuadendo immobilia, aut per vim publicè rapiendo mobilia, siue fraudulenter per dolum. Nota etiam ex Geminia. ibi, per Consanguineos intelligi vsque ad septimum gradum, pro quo facit Gloss. c. postremo de appell. secundùm quem etiam non est locus huic pœnæ, si affines grauentur. Nota etiam, quòd in præsentatione hæc pœna locum habet secundum Gloss. eiusdem c. sciant cuncti, dummodò persona, quæ grauatur in se, vel in suis, sit Ecclesiastica; non autem quando Patronus est Laicus: nam constitutio dicit Clericos, vel Ecclesiasticas personas, & Glos. in ver. Ecclesiasticas dicit, vt sunt Conuersi, Templarij, Hospitalarij, qui licet non sint Clerici, sunt tamen Ecclesiasticæ personæ. 16. quæst. 4. can. quisquis & idem dicit ibi Gemin. de conferente, & postulante; vnde infertur, quando constitutio pœnalis concernit fauorem Ecclesiæ, exten-

extenditur ad alium casum, quam expressum, dũmodò & ille fauorem Ecclesiæ concernat, vt notat Siluest. excommu. 8. §. 39. Nota etiam, quod ad contrahendam hanc excommunicationem, debet esse grauamen contra iustitiam; aliquãdo enim potest esse contra solam charitatem, vt quando non faceret, vel quod præmitteret contra charitatem, tunc censura non procedit: nam in constitutione ponitur (*iniuste.*) Nota etiam; ex Petro Anchar. & Gemin. ibi, quod mandatarius, qui exequitur grauamen, quando, qui grauat, per alium grauat, nõ incurrit censuram hanc, nisi quando constat ei de intentione mandantis, quod tali motiuo grauat, aliàs nõ. Arch. ibi putat semper ligari; tamen ex textu contrarium deducitur, quia excommunicatur, quia per se, vel per alium grauat tali motiuo. Sicut ergo non excommunicatur per hanc constitutionem, si grauaret alio motiuo, ita se mandatarius, qui per se grauat, non excommunicatur, quando ignorat, quia cum ignoret motiuum, non dicitur grauare tali motiuo.

Quarta habetur in c. generali de elect. in 6. vbi excommunicantur ipso facto.

Primò, qui de nouo vsurpantes Regalia, Custodiam, siue Guardiam, titulum aduocationis, seu defensionis in Ecclesijs, Monasterijs, siue quibuslibet alijs pijs locis occupãt bona Ecclesiarum Monasteriorum, aut locorum ipsorum vacantium, quantæcumque dignitatis honore præfulgeant.

Secundò excommunicantur Clerici Ecclesiarum, Monachi monasteriorum, cæteræ personæ locorum ipsorum, qui hæc fieri procurant. Nota, per Regalia intelligi, vt dicit Archi. ea, quæ percipit Rex ex quibusdam Ecclesijs vacantibus, vt fit in Regno Franciæ, & Angliæ, seu, vt dicit Ang. excom. 7. cas. 15. vectigalia concessa à Rege Ecclesijs, & idem Gloss. prædicti cap. generali. Nota rursus, per custodiam, & guardiam idem intelligi, & per eam Ioan. Andr. intelligit iuspatronatus, & Gloss. ibi: Tamen Archidia. id negat, dicens tantum intelligi quòd verbum sonat, quando nempè aliqui dicunt, ad ipsos pertinere Ecclesiam vacantem custodire, donec in ea fit prouisum de Prælato: cuius exemplum est in Ecclesia Parmensi, vbi tales domini laici vocantur Vicedomini. consentit Angel. loco citato, & hoc magis placet. Nota rursus idem intelligi per titulum aduocationis, & defensionis, quia aduocatus dicitur defensor in Ecclesijs, vt dicit Siluest. excommun. 9. §. 40. Nota rursus, quod dicitur, *de nouo vsurpant*, quod intelli-

telligitur cum Gloss. ibi communiter recepta à Quadraginta annis citra, per cap. final. de consuetudin. Nota rursus, duo requiri, vt vsurpantes isti contrahant excommunicationem.

Primò, vt vsurpent titulum aliquem prædictum.

Secundo, vt simul ratione vsurpationis talis bona occupēt, vnum sine altero non satis est, ita vt dicit Gemini. ibidem, & Panorm. c. conquestus de foro compet. & est opinio communis. Nota postremò, quod non comprehendit eos, qui ratione legitimæ consuetudinis, vel iusti tituli ista faciunt; tales enim nec vsurpant, nec occupare præsumunt.

Quinta habetur in cap. indemnitatibus de elect. in. 6. §. postremo. Euocati, seu deputati ad dirigendas Moniales in electionibus, si non se abstinent ab his, ex quibus possunt discordię inter eas oriri, aut ortæ nutriri super faciendis electionibus, ipso iure sunt excommunicati. Nota ex gloss. posse euocari Religiosos, seculares, viros, & fœminas ad hanc directionem. Nota rursus ex Gemini. hanc pœnam non solum habere locum in Monialibus Religionum approbatarum; sed etiā in his, quæ non renunciant proprijs, nec faciunt professionem regularem in vna de religionibus approbatis; sed viuunt in communi, sicut Canonici seculares in secularibus Ecclesijs consentiunt in hoc Ang. excom. 7. cas. 16. Siluest. excom. 9. §. 42. Nota rursus ex eodem Gemini. duo esse necessaria ad incurrendum in hanc pœnam; Et quod sit deputatus ad directionem in electionibus faciendis; & quod non abstineat à prædictis, si enim non abstinet, tamen non est deputatus ad directionem, non contrahit hanc pœnam; immò etiamsi deputatus sit, sed non sit ad talem directionem deputatus, nō incurrit Consentiunt Ang. Silu. locis citatis; quod si deputatus sit, & discordias seminet super electionibus iam factis, adhuc non incurrit secundum Caiet. ver. excommunic. cap. 80. quia constitutio dicit super electionibus faciendis.

Sexta habetur in capit. hac constitutione, de offic. iudic. delegat. in 6. Excommunicantur ipso iure procurantes, quod Iudices Conseruatores sibi dati intromittant se ad alia, quàm ad manifestas iniurias, & violentias, & extendant potestatem ad ea, quæ iudicialem exigunt discussionem.

Nota ex Gemi. illos, quorum non sunt Conseruatores, si id procurent, nō contrahere hanc pœnam, sed solas partes, quib. dantur

dantur conseruatores, nisi illi post excommunicationem participent in crimine criminoso, vt suprà diximus. Nota etiã, nec prædictas partes id procurantes contrahere hanc excommunicationem, quando Conseruatores dantur cum clausula, quod cognoscit de his, in quibus Iudicialis discussio exigitur, vel hodie communiter fit, nisi procurent, vt se intromittant ad alia, quæ excedunt potestatem eorum, etiam cum clausulis datis. Nota etiam, quod si procurent, tamen non sequitur effectus, vt conseruator se intromittat, non incurritur pœna, vt suprà adnotauimus. Nec ista excommunicatio comprehendit ipsos Conseruatores, etiamsi intromittant.

Septima habetur c. vnico. de his, quæ vi. in 6. Extorquẽtes per vim, vel metum absolutionem, aut reuocationem excommunicationis, suspẽsionis, vel interdicti ipso iure sint excommunicati. Nota ex Glos. ibi quod si quis metum, vel vim incussit, tamen non est secuta absolutio, aut reuocatio, non contrahit hanc pœnam. Idem dicit ibi Arch. Nota rursus ex Glos. extorquentem pro excommunicato, etiamsi alius sit ab ipso excommunicato, contrahere hanc pœnam; & si ipse excommunicatus, contrahere aliam excommunicationem, præter eam, quam habet: nam multis excommunicationibus potest vnus ligari 3. q. can. Engeltrudam, etiam eam contrahit excommunicatus, si mandauit, vel ratam habuit talem extensionẽ, vt dicit Gloss. & Silu. ver. excommunic. 9. §. 43. Sed non credo, quia quando mandans non exprimitur, [illegible] comprehenditur, vt diximus suprà Nota rursus ex eadẽ Gloss. etiam istam pœnam procedere, quando excommunicatio fuit iniusta, & non tantum quando iusta, quia non sic est absolutio vlla extorquenda. Nota rursus, non habere locum in minori excommunicatione, vt dicit Ang. excom. 7. cas. 18. quia quando excommunicatio absolutè dicitur, de maiori intelligitur, iuxta ca. si quem, de sen. excom. Nota rursus ex Caiet. ver. excom. ca. 41. procedere hanc pœnã in maiori, siue sit à iure, siue ab homine. Nota rursus secundum communem opinionem non procedere, quando metus fuit leuis, & non iustus, & cadens in virum cõstantem; talis enim metus non est simpliciter metus. ita habẽt Glos. ibi & Silu. & Ang. loco citato, quamuis Caiet. loco citato teneat procedere de quocumque metu extorquẽte, & hoc magis placet; nam etiamsi metus sit paruus, propter quem absolutio datur, verè est per metum extorta, & hic habetur ratio inferentis metum, si tali via absolutionem extorqueat, quamuis oppoli-

opposita sententia sit probabilis, & possit teneri. Nota rursus ex ipso Caietan. debere esse metum illatum ab extrinseco: non autem innatum, quem sibi concipit absoluens. Nota postremò, quòd si absoluens per metum, posteà ratum habeat sine metu quod fecit, adhuc inferens metum excommunicatus est donec absoluatur, quia statim fuit ligatus per absolutionem metu extortam, ita habet Glo. in eo. c.

Octaua habetur in c. mulieres; de iud. in 6. qui per fictionem, vel fraudem faciunt, vt iudex veniat personaliter ad domum alicuius mulieris, vt eius testimonium accipiat; cùm personaliter ad iudicium inuitæ mulieres trahi non possint, ipso iure sunt excommunicati. Nota ex Ioann. Andr. quod si fingatur casus, vt Iudex veniat; tamen Iudex non venit, non incurritur pœna: immò, vt dicit Caietan. c. 59. ver. excommun. debet personaliter venire; si enim mittat, non incurritur; quia hoc est concessum. Nota rursus ex Ant. 3. p. titu. 24. c. 45. quod non solùm Iudex fingens hoc, vel vtens fraude excommunicatur, sed etiam quicumque alius fingat, vel per fraudem faciat vt Iudex erat, quamuis Silu. excommun. 9. §. 44. tenet de solo Iudice: sed textus contrarium demonstrat, nam vniuersaliter procedit, & eadem ratione procedit tam in Iudice laico, quàm in Ecclesiastico, cùm non fiat distinctio in textu, licèt Ioan. Andr. ibi restringat ad Laicum.

Nona habetur c. hoc, consultissimo de reb. Eccl. non alie. in 6. vbi primò excommunicantur ipso iure, qui compellunt Prælatos, vel alias personas Ecclesiasticas, vt submittant Ecclesias laicis, vel subijciant eis bona immobilia Ecclesiarum, vel eis supponant ipsorum iura recognoscendo, seu profitendo tenere ea ab illis tanquàm à superioribus, aut statuendo eos tamquàm aduocatos, vel patronos Ecclesiarum, seu bonorum ipsarum in perpetuum, aut ad tempus nō modicum. Nota ex Gloss. quod non procedat hæc pœna in bonis mobilibus, in quibus non consueuerunt tales submissiones fieri, debent enim esse immobilia, aut iura, quæ inter immobilia reputantur. Nota rursus ex textu, quod procedit pœna hæc cum aliquibus limitationibus.

Prima, quando ista submissio fit extra casus iure permissos.

Secunda, quando fit sine consensu Capituli, & licentia Sedis Apostolicæ.

Tertia, quādo fit in perpetuum, vel ad tempus non modi-

cum,quod Gloss.ibi exponit spacium decem annorum: vnde ad annos infra decem,non incurritur pœna.

Quarta,quòd supponantur laicis, tamquàm sint sua,vel recognoscantur ab eis.

Secundò, excommunicantur omnes laici,qui ex licentia Papæ,& Capituli consensu contractus inierunt, vel inient de Ecclesiasticis immobilibus, si aliquid plus,quàm importat natura contractuum ipsorum, vel pactum in eis factum vsurpauerint, & legitimè moniti prius non desinant vsurpare, & ablata restituant. Nota ex Archidia. non satis esse desistere non vsurpare pœnam vitandam,sed debent ablata restituere. Nota ex Ioann. Andr. & Siluest. excommun.9.§.44. quòd ista monitio legitima debet esse trina, nisi facti necessitas aliud suaderet.

Decima habetur cap.vni.de religion.domin.in.6. Hanc excommunicationem Silu.excommun.9.§.45. & Angel.excommunicat.7.cas.22. putant contrahere inuenientes nouam religionem, vel nouæ religionis habitum assumẽtes: sed in prædicto cap. hoc non prohibetur sub tali censura. Quidam putant id haberi ex extrauag. quadam Ioan. 22. relata per Panor. in eodem cap.tamen. nec in ea id prohibetur, vt benè aduertit Caiet.verb.excommun.c.5. nam procedit contra fratricellos, & beghinas, qui hodie non extant. In illo autem c.vni.de relig.domi. est lata excommunicatio contra quosdam mendicantes extra quatuor ordines approbatos: sed iam hodie non habet locum.

Vndecima habetur c.quamquàm, de censi.in 6. Vbi ipso iure sunt excommunicati quicumque per se, vel per alios, proprio nomine, vel alieno, ab Ecclesijs, aut à personis Ecclesiasticis exigunt pedagia, vel guidagia pro personis, aut pro rebus, quas deferunt,vel deferri faciunt non causa negotiationis. Intellige, si sunt personæ singulares, qui exigunt,excommunicantur, etiamsi sint Episcopi, vt notat Archidia. Si enim est Vniuersitas, aut Collegium, non excommunicantur; sed ipso facto est supposita interdicta, vt habetur in textu. Nota ex Ioan.Andr.& Archid. dici negotiari, quando res emitur, vt integra,& immutata cum lucro vendatur, & tunc clericus tenetur soluere gabellam secundùm vsum patriæ: si tamen emat in vsum proprium, non tenetur, aut si non emat, sed recollecta de rebus suis,vt vinum,bladum, & similia vendat, non tenetur, vt notat Siluestr. excommunicatio. 9. §. 46. quia non

non eſt hoc negotiari. Iſta excommunicatio hodie eſt reſeruata in Cœna, vt notant Angelus excommunicatio. 7. caſu 23. & Siluestr. loco citato, & nos ſuperiùs diximus.

Duodecima habetur in cap. quoniam, de immunita. Eccleſ. in 6. Vbi excommunicantur ipſo iure, qui eos, qui impetrant literas Apoſtolicas, aut litigant, aut litigare volunt, ſiue ambæ partes in id conſenſerint, ſiue vno in foro Eccleſiaſtico, delegato, vel ordinario ſuper cauſis Eccleſiaſticis, ſiue ad forum Eccleſiaſticum ratione perſonarum, vel negotiorum, vel rerum de iure, vel antiqua conſuetudine pertinentium compellunt per ſe, vel per alios, aut compelli procurant ad deſiſtendum, vel ad litigandum in foro ſeculari de huiuſmodi quæſtionibus cum dantibus ad hoc auxilium, conſilium, vel fauorem, ſiue iſta compulſio fiat per captionem Iudicum Eccleſiaſticorum, aut litigantium, aut litigare volentium, aut rerum, aut Eccleſiarum, aut conſanguineorum eorundem, aut quocumq; alio modo. Nec ſunt iſti abſoluendi, niſi prius integrè ſatisfecerint, tam Iudici cuius iuriſdictionem perturbârunt, quàm parte perturbatæ de iniuria, damnis, expẽſis, & intereſſe. Hæc omnia in prædicto c. habentur.

Nota ex Archidia. & Ioan. Andr. quod abſolutio data ab Ordinario ante huiuſmodi ſatisfactionem non valet; quamuis enim verum ſit, quòd ſuprà diximus, quando habent poteſtatem à lege ſit prohibitio abſoluendi, tenet abſolutio, licèt forma non ſeruetur, & Epiſcopus à lege habeat poteſtatem abſoluendi ab hac, quia non eſt reſeruata, tamen non habet locum hoc, quando eſt clauſula irritans abſolutionem, ſi forma non ſeruetur. In hac autem talis clauſula eſt: nam verbum, quod in textu habetur, *nullatenus*, eſt irritans. Vnde non placet ſententia Silu. excomm. 9. §. 49. tenentis contra Archid. Nota, quòd iſta excommunicatio quantum ad eos: qui impediunt impetrantes literas Apoſtolicas, & eos, qui capiant Iudices, ſi ſunt Pontificis Romani eſt in Cœna.

Decimatertia habetur cap. eos, de immunit. Eccl. in 6. Vbi excommunicantur tenentes Dominium temporale, qui interdicunt ſuis Subditis, ne Prælatis, aut Clericis, ſeu perſonis Eccleſiaſticis quicquam vendant, nec emant aliquid ab eiſdem, nec ipſis bladum molant, coquant panem, aut alia obſequia exhibeant. Nota ex Geminia. duo requiri ad contra-

hendam hanc censuram. Et quòd sint Domini, seu habeant Dominiũ temporale, seu seculare; & quòd hæc interdicant suis subditis. Vnde si Domini non sunt, aut si sunt, sed interdicunt subditis alienis, non contrahunt. Consentiunt Silu. excomm. 9. § 59. & Ang. excom. 7. cas. 26.

Decimaquarta habetur in c. vt periculosa, ne cleric. vel monach. in 6. Vbi excommunicantur primò Professi tacitè, vel expresse in aliqua Religione approbata temerè habitum dimittentes, siue in scholis, siue alibi.

Secundò, tales Religiosi accedentes ad quæcumque studia sine licentia Prælati, cum consilio conuentus, vel maioris partis.

Tertiò, Doctores, & Magistri, qui Religiosos habitu dimisso, Leges vel Physicam audientes, scienter docere, aut in Scholis retinere præsumunt.

Circa primum nota, non contrahi hanc excommunicationem propter quamcumque dimissionem habitus, nisi sit temeraria, & sine causa rationabili; vnde quando est causa iusta vt timor, vel medicina, aut simile aliquid, non est dimittens excommunicatus, vt notat Ioan. Andr. Immò quando est dimissio temeraria, sed temeritas non est mortale peccatum; vt quando dimittunt ad horam, vt currat, vel lapidem proijciat, non est excommunicatus, vt notat Palu. 4. d. 18. p. 3. immò nec etiam quando est cum mortali peccato dimissio coniuncta, vt si dimittatur ad horam ad commodius committendum aliquod mortale, alio habitu non assumpto, vt notat Siluest. excommunicati. 9. §. 35. Nec etiam est dimissio, quando dimittitur, nullo alio habitu assumpto. Illa ergo est dimissio, quando est assumptio alterius habitus, & ad notabile tempus, vt arbitrio boni viri dicatur dimisisse. Vnde qui dimittit per tempus paucum, alium sumens ad ludum, aut ad festum aliquod iterum sumpturus proprium, non est excommunicatus. Eadem est ratio de dimittente, & de occultante, vt habet Glo. Clem. quoniam, de vit. & honest. cleric. & Silu. loco allegato, quod intellige, quando ita occultatur, vt nequeat cognosci, quòd sit religiosus.

Circa secundum, nota cum communi Doctorum sententia id intelligi, quando accedit Religiosus ad studia extra claustrum, etiamsi studia non sint prohibita.

Rursus, etiamsi licentiam habeat, si habitum dimittat, contrahit excommunicationem, vt colligitur ex textu, & etiamsi

habet-

habeat licentiam Prælati, ſed non cum conſilio maioris partis conuentus, niſi ſit talis ſuperior, qui poteſt dare facultatem habitandi extra clauſtra. Nota etiam, quod non procedit hæc pœna in Abbate ipſo, & Superiori, etiamſi ſine licentia maioris ſuperioris, aut conuentus eat ad ſtudia, vt habent Gemin. & Archid. hic, & Angel. excom. 7. caſu 27. licet Silu. excomm. 9. §. 55. teneat contrarium.

Circa tertium nota ex Gloſſ. quod ſi non dimittat. talis Religioſus habitum, non ſunt Doct. excommunicati hac conſtitutione, quæ cum limitatione procedit, nempè quando Religioſus dimiſit habitum, & audit leges, vel Phyſicam, & ſcienter docent Doct. vel in Scholis retinent: tamen erunt excommunicati ab alio iure, quia communicat cum excommunicato in crimine, poſtquam Religioſus ſemel contraxerit excommunicationem, audiendo tales facultates per duos menſes, vt ſupra diximus, vel etiamſi audiant Theologiam, tamen id eſt ſine licentia Prælati de conſilio conuentus, tunc enim, poſtquam ſemel fuerit Religioſus excommunicatus audiendo ipſum docere, eſt participare in crimine.

Decimaquinta habetur in capit. quicumque de hæret. in 6. Vbi ipſo iure excommunicantur quicumque ſcienter præſumunt tradere Eccleſiaſticæ ſepulturæ Hereticos, eorum credentes, receptatores, defenſores, vel fautores; nec abſoluendi ſunt, donec proprijs manibus publicè extumulent, & proijciant huiuſmodi cadauera; & locus ille perpetua caret ſepultura.

Decimaſexta habetur in c. vt inquiſitionis de hæretic. in 6. Vbi ipſo iure excommunicantur.

Primò, Poteſtates Domini temporales, Rectores, vel eorũ officiales, ſeu Baliui, ſi de crimine hæreſis cognoſcant, vel iudicent.

Secundò, ſi captos pro eodem crimine abſq; Diœceſanorũ, vel Inquiſitorum licentia à carcere liberent.

Tertiò, ſi executionem pro huiuſmodi crimine à Diœceſano, vel Inquiſitore iniunctam non impleant, prout ad eorum ſpectat officium.

Quartò, ſi directè, vel indirectè præſumant ſententiam, aut proceſſum Diœceſanorum, vel inquiſitorum impedire.

Quintò, ſi Diœceſano, vel Inquiſitori præſumpſerint ſe opponere in his, quæ ad fidei negotium præfatum incumbũt, aut aliter impedire.

Sexto, omnes in his ſcienter dantes conſilium, auxiliũ, vel fauorem Nota ex Ioan. Andr. quando Diœceſanus, & Inquiſitor diſcordant in mandato? vnus enim mandat puniri, alter laxari, debent Domini illi, ſeu Rectores, & alij prædicti, ſuperſedere, donec Papa conſulatur. Nota rurſus ex Silu excommunicatio. 9. §. 58. quod incidunt in hanc pœnam præfati, ſiue cognoſcant directè, puta quia cognoſcentes vt de cauſa principali faciunt cap. hæreticum, ſiue indirectè, & incidenter, quia alia de cauſa fecerunt capi: ſed de Hæreſi iudicialiter ſimul cognoſcunt. Nota rurſus Angel. excommunicatio. 7. caſ. 29. putare non eſſe excommunicatos, quando illa faciunt animo offendendi inimicum, non animo impediendi officium inquiſitionis: ſed oppoſitum eſt verius, nempè quocumque modo faciant, eos eſſe excommunicatos, ſi illa faciant, quę hic prohibentur: nam factum damnatur ſimpliciter, non intentio. Nota rurſus ex textu, quod ſi aliquis præfatorum animo pertinaci per annum ſuſtinuerit prædictam excommunicationem, velut hæreticus ex nunc condemnari debet.

Decimaſeptima habetur cap. pro humani. de homic. in 6. Vbi excommunicantur qui per aſſaſſinos occidere faciunt aliquem Chriſtianum, vel mandant, etiamſi mors non ſequatur. Hæc excommunicatio hodie parum eſt in vſu, quia non ſunt tales aſſaſſini; vt enim Archid. hic notat, illi aſſaſſini erant quidam infideles ſub domino cuiuſdam Domini, qui pecunia conducti occidebant Chriſtianos. Vide Silueſt. v. aſſaſſinus.

Decimaoctaua habetur c. vſurarum. de vſuris in 6. Vbi excommunicantur ſingulæ perſonæ Eccleſiaſticæ inferiores Epiſcopis.

Primò, ſi vſurarijs manifeſtis alienigenis, & non oriundis à terris ſuis domos conducant, aut cōductas habitare permittant, aut alio titulo concedant ad fœnus exercendum.

Secundò, ſi eos intra tres menſes à terris ſuis non expellant.

Tertiò, ſi eos de nouo admittant. Nota ex Sil. excomm. 9. §. 68. dici alienigenam, qui non eſt de illo dominio, in quo habitat, licet ſit ſub eodem Domino. nam vnius Domini multa dominia eſſe poſſunt: ſi tamen eſt de eodem dominio, tamen non de eadem ciuitate non cenſetur alienigena in tali ciuitate, nec tunc procedit cenſura; nec etiam cenſebitur alienigena, ſi patrem

si patrem habet ortum in ciuitate illa, licet ipse sit ortus, & natus extra dominium, nam tunc oriundus est ex tali Ciuitate.

Decimanona habetur capit. vni. de iniur. in 6. Vbi ipso facto singulæ personæ excommunicantur, quæ contra personas Ecclesiasticas, vel earum bona concedunt repræsallias, & qui generaliter concessas ad præfatas personas extendunt, nisi concessionem, vel extensionem intra mensem reuocauerint. Si autem est vniuersitas, est interdictio supposita: Nota ex Archi. quod concessio pertinet ad superiores; extensio ad inferiores, quibus conceduntur. Nota rursus ex Gemini. quod ista reuocatio debet esse re integra: nam si ante reuocationem, aut ante mensam procedatur ad actum, incurritur hæc pœna. Nota rursus, quod hæc procedit etiam in represalijs iustis, quæ conceduntur in locis, vbi est clericus: tunc enim non debet extendi ad personas Ecclesiasticas. Nota rursus ex Archid. eos, qui concedunt repræsalias contra bona alicuius clerici ob ipsius debita, seruatis seruandis, non incurrere hanc censuram. Nota rursus ex Gloss. quod propter debita clerici vnius diœcesis, non possunt concedi repræsaliæ contra bona clerici alterius diœcesis, in qua est debitor constitutus.

Vigesima habetur in c. fœlicis de pœn. in 6. Vbi excommunicantur Principes, & alij Domini, & Iudices, qui non obseruauerint ea, quæ ibi continentur contra persecutores Cardinalium. De hac suprà [illegible]ximus.

De excommunicationibus non reseruatis in Clementinis.

CAPVT XXXIX.

PRima habetur Clem. vni. de sequestra. possessi. & fructu. Vbi excommunicantur omnes, qui in sequestratione facta per Ordinarium loci de beneficio Ecclesiastico per triennium integrum pacifice non possesso sententiam definitiuam cõtra possessorem apud Sedem Apostolicam dũtaxat in possessorio, vel petitorio promulgatam impedire, vel fructus sequestratos quomodo occupare præsumunt: à qua sententia non absoluentur, nisi vsurpata restituant, & remoueant impe-

impedimentum. Nota ex Ioan. Andr. quod non habet locum hæc pœna, nisi in sententia definitiua, quæ nempè principalē causam definit, & non in quacunq; sed in ea, quę est super beneficio Ecclesiastico. Nota rursus, quod non habet locum, nisi in sequestratione facta per Ordinarium, non in ea, quæ fit ex Summi Pontificis commissione.

Secunda habetur in Clem. I. de sepult. Vbi excommunicantur omnes etiam exempti.

Primò, qui interdicti tempore in Cœmeterio sepeliunt scienter cadauera defunctorum, extra casus à iure concessos.

Secundò, publicè excommunicatos.

Tertiò, nominatim interdictos.

Quartò, manifestos vsurarios. Nec debent absolui, nisi prius satisfecerint his, quibus est iniuria facta secundum arbitriū Diœcesani, aliter absolutio est nulla, propter illud verbum (*nullatenus*.) Nota idem censendum esse de cœmeterio, & de Ecclesia secundùm Cardin. ibi. q. 7. Rursus ex Gloss. quod procedit hoc de excommunicatione maiori à iure, vel ab homine. Rursus, quod nominatim interdicti debent esse à diuinis, & participatione sacramentorum, non ab officio, vel iurisdictione tantum, vt notat Ang. excom. 7. cas. 36. Et sufficeret, si interdictus esset à sepultura secundùm Gloss. Nota quod dicitur extra casus iure concessos: nam aliquando licet, vt dicetur in materia de interdicto. Nota quę super publicè excōmunicatos oportet intelligere post extrauag. Martini nominatim denunciatos, vel publicos Clerici percussores. Nota etiam manifestum vsurarium dici, qui est conuictus, & condemnatus, vel notorius notorietate facti, vt qui publicè tenet altare paratum, & mutuat omnibus volentibus capere, vt habet Abb. ca. quia in omnibus nu. 11. de vsur. Rursus ex Caiet. verb. excom. c. 46. Hæc pœna solos cōprehendit eos, qui humo, seu tumulo mortuum imponunt non autem portantes, nec comitantes, nec terram fodientes, nec mandantes, nec officium dicentes. Vide Gloss. in eadem Clem. 11. sepelire.

Tertia habetur in Clem. religiosi de decim. Excommunicantur religiosi non habentes beneficium, nec administrationem propter quatuor.

Primò, si noualia aut alias decimas Ecclesijs debitas, ad eos aliqua causa legitima non spectantes, sibi appropriare, aut exquisitis fraudibus, siue coloribus vsurpare præsumpserint.

Secun-

Secundò, si de animalibus familiarium, & pastorum suorum, vel aliorum animalia ipsa eorum gregibus immiscentium, decimas solui Ecclesijs non permiserint, seu prohibuerint.

Tertiò, si de animalibus, quæ in fraudem Ecclesiarum in pluribus locis emunt, emptaque tradunt venditoribus, vel alijs ab ipsis tenenda, decimas etiam solui Ecclesijs nō permiserint, seu prohibuerint.

Quartò, si de terris, quas tradunt alijs excolendas, decimas etiam solui Ecclesijs non permiserint, seu prohibuerint. Hæc autem omnia nō sufficiunt ad pœnam hanc contrahendam, nisi post requisitionem per eos, quorum intererit, super hoc eis factam à præmissis non destiterint intra mensem; aut si de eis, quæ contra præmissa vsurpare, vel retinere præsumpserunt, intra duos menses Ecclesijs damnificatis emendam nō fecerint competenter, & non sunt absoluendi ante condignam satisfactionem, aliàs est nulla absolutio: nam est particula, *nullatenus*, quæ irritat. Notat ex Gloss. sufficere vnam requisitionem. Rursus comprehendi etiam fœminas religiosas, Cistertienses, & hospitalarios: non autem clericos seculares, aut laicos, nec religiosos ipsos. quando decimæ non debentur Ecclesijs, sed priuatis personis. Rursus nota: ex textu, quod religiosi habentes beneficium, vel administrationem non incurrunt excommunicationem hanc: sed loco eius suspensionem ab officijs, administrationibus, & beneficijs suis. Nota rursus, quod non contrahitur ista pœna ex sola non solutione, nisi ex appropriatione, vel vsurpatione, aut non permissione, seu prohibitione, ne solutio fiat. Nota rursus, ex Silu. excommun. 9. §. 72. quod non comprehendit hæc excommunicatio religiosum translatū ad Ecclesiam secularem, quando habet temporalem administrationem, vel beneficiū: hic tamen suspensionem contrahet, quamuis non habeat beneficium regulare: nam Clement. de beneficio vniuersaliter loquitur, quando excipit ab excōmunicatione, & supponit suspensione habentes beneficium.

Quarta habetur in Clem. ne in agro, de stat. monach. §. quia vero. Vbi ipso facto excommunicantur.

Primò, Monachi, aut Canonici regulares administrationē non habentes, qui ad Principum curias se conferre præsumunt, vt suis Monasterijs, aut Prælatis damnum aliquod inferant. Nota ex Gloss. duo requiri ad contrahendam hanc cē-

suram, quod intrent curiam, & quod hoc animo intrent, siue habent licentiam sui Prælati, siue non: Immo addit, *etiam si non intulerit damnum*, si modo hoc animo intrauerit curiam; non tamen à Monasterio exisse sufficit, nisi intret in curiam.

Secundò, excommunicantur Monachi, qui intra septa Monasterij tenent arma sine licentia Abbatum suorum. Nota ex Gloss. ibidem quod hæc non comprehendit Canonicos regulares, nec Monachos habentes arma extra sęptum sui Monasterij, etiamsi habent in alio Monasterio, nec Monachos venientes ad Monasterium cum armis non animo tenendi. Per arma autem, vt eadem Gloss. dicit, non solum intelliguntur defensiua, sed etiam offensiua: non tamen ligna, & lapides, quæ ex se non sunt arma, nisi ex intentione habentis. Nota rursus, ex Cardin. ibi, quod sæptum est clausura Monasterij, extra quam sine licentia exire non licet. Nota Rursus ex Silu. excom. 9. §. 73. quod si habeat arma aliqua in vsum aliquem, non in pugnam, vt si haberet gladium magnum ad vsum coquinæ, nō ligabitur ista censura. Nec valet argumentum, quid sicut lapides non prohibentur, quia ex se non sunt arma, licet adsit intentio pugnæ, ita illa, quæ ex se sunt arma prohibebuntur, etiamsi intentio non sit pugnæ: nam odia restringuntur, fauores ampliantur. Nota etiam ex Silu. loco citato, hanc constitutionem comprehendere Monachos in generali, siue albi, siue nigri sint, siue alio colore. Nota rursus, ex Cardin. & Angel. excomm. 7. cas. 38. quòd si Abbas parit contumeliam Creatori, vel iniungit Monachis intollerabilia vel eos prosequitur odio capitali, poterunt Monachi sine licentia arma sumere ad defensionem, si alijs remedijs omnino nō possunt sibi prouidere.

Quinta habetur in Clem. attendentes. §. final. de statu Monach. Vbi excommunicantur ipso facto impedientes visitatores monialium quarumcumque, & etiam Canonicarum Regularium in his, quæ pertinent ad officium visitationis earundem. Nota ex Cardin. tria requiri ad incurrendam prædictam pœnam.

Primò, vt impedimentum actualiter præstetur.

Secundò, vt fiat admonitio, vt desistant, iuxta textum, quæ admonitio non debet præcedere, sed subsequi impedimentum & sufficit vna etiam, facta in generali.

Tertiò, vt admonitio ista fiat per ipsum visitantem.

Sexta

Sexta habetur in Clem. 1. de relig. domi. Vbi excommunicantur omnes statum beghinarum assumentes, vel assumptũ sectantes, & religiosi, qui dictas beghinas fouent in earũ statu, seu vt assumant earum habitum, dans consilium, auxilium, fauorem directè, vel indirecte. Hodie iam non extant tales beghinæ.

Septima habetur in Clem. 1. de consang. & affin. Vbi excommunicantur sex genera personarum ipso facto.

Primò, contrahentes scienter in gradu consanguinitatis prohibito.

Secundò, etiam contrahentes scienter in gradu affinitatis prohibito. Intellige hæc duo, sine dispensatione.

Tertiò, qui scienter contrahunt cum Monialibus, intellige professis.

Quartò, Religiosi, scilicet professi contrahentes.

Quintò Moniales, scilicet professæ contrahentes.

Sextò, clerici in sacris constituti pariter contrahentes matrimonium. Nota ex Gloss. non ligari hos, si sponsalia tantum contraxerunt: nam textus dicit matrimonialiter: sed si contraxerint per verba de præsenti, etiam non secuta copula, ligantur. Addit Gloss. quod si copulam habuerunt non animo contrahendi, sed animo tantum carnali, non ligantur. Adde etiam, quod etiam si sponsalia contraxerint de futuro, & copula accedat animo maritali, modo non ligantur, immo etiamsi verba præ[illegible]erint de præsenti, sine testibus tamen, & paracho non ligantur, quia post Concil. Trident. talia non sunt matrimonia, & per hanc constitutionem excommunicantur, qui adhibent ea, quæ ad matrimonium sufficiunt cum affinibus, consanguineis, &c. licet verè non sit matrimonium ex defectu consanguinitatis, affinitatis, vel voti. Nota rursus, ex Gloss. cum alijs impedimentis contrahentes, etiam si sint talia, quæ dirimant contractum, quale est impedimentum honestatis, & alia præter hic expressa, non ligantur hac constitutione. Nota rursus, illud verbum, *scienter*, referri ad tres primos casus: & procedit, quando non est ignorantia facti probabilis, vt dicit Glos. An autem procedat de ignorantia iuris, diximus superius, cùm de ignorantia tractauimus.

Octaua habetur in Clem. nolentes. de hæret. Vbi excommunicantur ipso facto Inquisitores, & eorundem, vel Episcoporũ, aut capitulorũ, Sede vacante, Commissarij super hæresi depu-

deputati, si prætextu officij Inquisitionis, quibusuis modis illicitis ab aliquibus pecunias extorqueant, aut si scienter attentent Ecclesiarum bona ob Clericorum delictum prædicti officij occasione Fisco etiam Ecclesiæ applicare. Nec possunt absolui, nisi in mortis articulo, donec planè satisfecerint de pecunia si extorta illis, à quibus extorserunt. Nota ex Gloss. quod in Episcopis ipsis non habet hæc pœna locum, nec in alijs, si non prætextu officij Inquisitionis illud faciant. Nota rursus ex eadem Gloss. quod in bonis propriis clericorum, quæ non sunt Ecclesiarum, non procedit hæc pœna: procedit autem de bonis Ecclesiarum, non solum quando applicantur Fisco Ecclesiæ; sed multo magis quando applicantur Fisco seculari, vel sibi ipsis. Nota rursus ex Ioan. Andr. & Cardinal. quod nomine pecuniæ venit omne pecunia æstimabile.

Nona habetur in Clem. vni. de vsuris. Vbi excommunicantur ipso facto Potestates Capitanei, Rectores, Consules, Iudices Consiliarij, & alij quiuis officiales.

Primò, si præsumant statuta facere, scribere, vel dictare, quòd vsuræ soluantur, vel quod solutæ, cum repetuntur, non restituantur.

Secundò, si secundum illa scienter iudicare præsumant.

Tertiò, si hactenus edita de libris communitatum, si super hoc habent potestatem, non deleuerint intra tres menses.

Quartò, si ipsa statuta, vel consuetudines habentes illorum effectum præsumant obseruare. Nota duo esse necessaria ad hanc pœnam contrahendam secundum omnes: vt si officialis aliquis ex prædictis; & quod faciat aliquem actum ex dictis, si enim non est officialis, non contrahit, etiamsi ea faciat. Nota rursus ex Gloss. qui statuit, ne pro vsuris aliquis accipiat vltra certam summam, non contrahit hanc pœnam, quia nõ statuit positiuè vsurã soluendam. Nota rursus ex Gloss. & Cardin. quod quando dicitur, *si habeãt delendi potestatem*, intelligitur de potestate iuris vel facti.

Decima habetur in Clem. capientes. de pœn. Vbi primò excommunicantur ipso facto omnes Religiosi mendicantes, qui sine licentia Papæ loca de nouo accipiunt ad habitandum, vel recepta hucusque mutant, vel alio quouis alienationis titulo transferunt. Nota ex Card. quod non prohibentur loca destructa reficere, nisi vt dicit Angel. excommun. 7. cas. 44. de-

sierint

fierint esse de eorum dominio, & postea nouo iure acquisita. Nota etiam ex Lapo consil.118. quod non prohibentur capta loca augere, cui consentiunt Angel. loco citato, & Siluest.excomm.9.§.86. Nota rursus iam multa priuilegia esse concessa à Sede Apostolica contra huiuscemodi constitutionem mendicantibus.

Secundò, in eadem Clem. excommunicantur omnes religiosi, qui in concionibus, vel alijs locis dicunt aliqua hac intentione, vt retrahant auditores à solutione decimarum Ecclesijs debitarum. Nota ex Ang. loco citato tria requiri ad hanc censuram contrahendam.

Primò, vt proferant aliquid hac intentione, nempè retrahendi.

Secundò, quòd decimæ, à quibus retrahunt, sint debitæ.

Tertiò, quòd dicant audientibus illis personis quæ tenētur eas soluere. Adde etiam ex Gloss. quòd solos Religiosos comprehendit, tam mendicantes, quàm non mendicantes: non autem Clericos, vel seculares. Et secundùm Bonifac. comprehendit etiam religiosas.

Tertiò, excommunicantur in eadem Clem. religiosi, qui scienter postponentes confitentibus conscientiam facere de soluendis huiusmodi decimis, & posteà, cùm commodè possint non purgantes negligentiam eos admonendo præsumpserunt prædicare. Hoc tamen non se extendit ad Religiosos Monasteriorum, vel Rectores Ecclesiarum decimas percipientium. Nota quatuor necessaria ad hanc pœnam incurrendam.

Primò; vt fuerint negligentes in admonendis pœnitentibus de solutione decimarum.

Secundò, vt id scienter fecerint.

Tertiò, quòd non purgauerint negligentiā, cùm tamen potuerint.

Quartò, quòd posteà prædicauerint.

Vndecima habetur in Clem.1. de sent. excommun. Vbi excommunicantur ipso facto omnes Religiosi, cuiuscumq; ordinis, & conditionis existant, tam exempti, quàm non exempti, qui interdictum impositum auctoritate Sedis Apostolicæ, vel Ordinariorum, quod sciunt Matricem, vel Cathedralem, seu Parochialem loci Ecclesiam seruare, non seruant. Idem statuitur de interdictis, & cessationibus à diuinis indictis per Prouincialium Conciliorum statuta, vel ipsorum auctori-

tate

tate. Idem etiam statuitur in cessationibus à diuinis generalibus Ciuitatum, Terrarum, & aliorum locorum, quas aliquando ex consuetudine, vel aliàs Capitula, vel Collegia, vel Conuentus secularium, vel regulariũ Ecclesiarum sibi vendicant. Nota ex Gloss. quòd hæc constitutio ligat omnes Religiosos mendicantes, & nõ mendicantes: non tamen clericos seculares; & procedit etiam si interdictum sit nullum, dummodò seruetur ab Ecclesia, Matrice, Cathedrali, vel Parochiali loci. Rursus ex eadem Gloss. non procedit in particulari interdicto; hoc enim in loco particulari interdicto seruàtur, & consequenter nec interdicto personali*, sed in generali loci, tam iuris, quàm hominis. Nota rursus, ex Silu. excommun. 9. §. 92. quod si in aliquo loco non est Matrix, vel Cathedralis Ecclesia, sed Parochiales multæ æquales, tunc non satis est ad incurrendam hanc pœnam, quòd vna seruet, sed debent omnes seruare interdictum.

De excommunicationibus non reseruatis in Extrauagantibus.

CAPVT XL.

PRIMA habetur in extrauag. super gentes, de consuet. Vbi ipso facto excommunicantur omnes impedientes Nuncios, vel Legatos Romani Pontificis, ne ingrediantur Regna, Prouincias, & Terras, ad quæ ipsos destinari contigerit aut ne liberè legationis sibi commissæ officium in eisdem exerceant. Hodie hæc excommunicatio est reseruata in Bulla Cœnæ.

Secunda habetur in Extrauag. Ambitiosæ, de empt. & vend. Ipso facto excommunicantur, qui extra casus à iure concessos alienant bona immobilia, vel mobilia pretiosa Ecclesiarũ, aut vltra tres annos locant, aut alio contractu concedant. Et non solùm alienantes, & concedentes, sed etiam qui bona alienata, vel concessa vltra tres annos acceptant. Hæc est Pauli II. hæc secundùm Caiet. verb. excommun. cap. 75. non est vniuersaliter recepta, sed in aliquibus locis quantum ad aliquid, & Silu. v. alienatio. putat non esse receptam. Puto quantum ad excommunicationem non esse receptam; quantum autem ad inualiditatem contractuum contra hanc constitutionem initorum

torum non esse vniuersaliter receptam; sed considerandam esse locorum consuetudinem.

Tertia habetur in Extrauag. quia nonnulli, de sent.excommun. Excommunicantur ipso facto, qui impugnant literas electi Papæ, etiã antequàm coronetur, cùm per ipsam electionem canonicè factam, sibi ius Papatus sit acquisitum, & canonica electione confirmatus sit, & exercere possit officium suum, etiam ante coronationem, vt habetur 23.d.can. in nomine Domini. Hæ sunt excommunicationes, quæ in corpore iuris reperiuntur, nonnullæ aliæ supererant, nempè quæ in Concilio Lateranensi habentur: sed quia huiusmodi excommunicationes non sunt certæ, & Caiet.v.excom. versus finem & alijs viris doctis non videntur receptæ, ob id ego prætermisi, cùm idem mihi visum sit. Aliæ quædam sunt, quarum meminit Anton. & Silu. quæ non habentur in aliqua extrauaganti scripta, nisi ex eorum relatione, quas etiam omisi, quia nonnullæ non habent auctoritatem. Nonnullæ alijs scriptis constitutionibus habentur.

De excommunicationibus in Concilio Tridentino positis.

CAPVT XLI.

IN Concilio Tridẽtino nostris temporibus celebrato, nonnullæ apponuntur ipso facto excommunicationes, quas oportet explicare.

Prima habetur in sess. 4. Vbi excommunicãtur omnes imprimentes, & imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes libros de rebus sacris, sine nomine auctoris, & sine approbatione, examine prius ab Ordinario factis, & si regulares fuerint, vltra examinationem, & approbationem Ordinarij necessaria est proprij etiam superioris recognitio, & licentia iuxta proprias ordinationes. Eadem censura ligantur, qui scripto eos euulgant, aut communicant, nisi anteà examinati, probatique fuerint. Debet autem hæc probatio in scriptis dari, & in fronte libri, vel scripti, vel impressi authenticè apparere.

Aduerte quod in hac parte renouatur decretum Concilij Later. sess. 10. vbi tales excommunicatione ipso facto ligantur

tamen

tamen in Concil.Later. constitutio hæc generalior est; non enim solum procedit de libris de rebus sacris tractantibus, sed de quibuscunque libris, vel scripturis. Et rursus in alijs locis extra Vrbem non solùm est necessaria prohibitio Ordinarij, seu alicuius, qui scientiam habeat libri ab Ordinario deputandi, sed etiam probatio Inquisitionis illius diœcesis, in qua fit impressio. In Vrbe autem sufficit Vicarij, & Magistri de Sacro Palatio probatio. Et hæc constitutio Concil.Lateran. hodie Romæ seruatur. Concil. verò Trident. constitutio restrictior est, & seruanda vbi nō erat recepta constitutio Concil.Lateran. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Secunda habetur in sess.5. in decret. de peccato originali in fin. Vbi renouatur constitutio Xysti IV. quæ edita fuit super immaculata Conceptione Beatissimæ Virginis Matris Dei, cum omnibus pœnis in ea contentis, de qua constitutione diximus suprà. Et hæc est Papæ reseruata per prædictam constitutionem.

Tertia habetur in sess.13. can.11. Vbi ipso facto excommunicantur prædicantes, vel docentes, vel pertinaciter asserentes, vel publicè disputando defendere præsumentes, non esse necessariam sacramentalem confessionem, habita copia sacerdotis, ante communionem his, quos conscientia peccati mortalis grauat, etiamsi contriti accedant. Hæc est ad remouendam quorundam opinionem, existimantium eos, qui mortale commiserunt peccatum posse accedere cum sola contritione ad communionem, etiamsi copia Confessarij adsit, & sufficere propositum confitendi. Non est reseruata hæc excommunicatio.

Quarta habetur sess.22. cap.11. Vbi excommunicantur omnes, tam laici, quàm clerici, quacumque dignitate, etiam Imperiali, vel Regali præfulgeant, qui alicuius Ecclesiæ, aut cuiusuis secularis: vel regularis beneficij, montium pietatis, aliorumque locorum iurisdictiones, bona, census, aut iura, etiam feudalia, & emphyteotica, fructus, emolumenta, seu quascumque obuentiones, quæ in ministrorum, & pauperum necessitates conuerti debent, per se, vel per alios, vi, vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas Clericorum, aut Laicorum, seu quacumque arte, vel quæsito colore in proprios vsus conuertere, illosque vsurpare præsumunt, seu impediunt, ne ab eis, ad quos de iure pertinent, percipiantur. Eidem excommunicationi supponitur Clericus ipse suppositus, & tam hic,

hic, quam vſurpator ipſe, ipſo iure priuatus eſt omnibus beneficijs ſuis, & ad alia inhabilis factus. Si autem eiuſdem Eccleſiæ fuerit patronus talis vſurpator ipſo iure priuatus eſt iure patronatus. Hæc autem excommunicatio eſt Papæ reſeruata.

Quinta habetur ſeſſ.24. cap.6. Vbi excommunicantur raptores mulierum, & dantes eis conſilium, auxilium, vel fauorem ad huiuſmodi raptum. Alijs etiam pœnis ibi ipſo facto ſubijciuntur; non tamen excommunicatio eſt reſeruata. Nota ex Panor. cap. cum cauſa. nu. 1. de rapto. tum dici raptū, cùm rapitur mulier cauſa libidinis? ſimiliter etiam cùm rapitur cauſa matrimonij, quando non præceſſit tractatus matrimonij, & mulier non conſentit: ſi enim mulier conſentit in raptu, & præceſſit tractatus matrimonii, licet reclament parentes, non eſt raptus, qui pœnæ ſubijciatur; vt habetur ca. cùm cauſa. allegato.

Eſt tamen aduertendum, vltra prædicta requiri, quod mulierem quis de loco ad locum conducat; idque ad effectum abducendi; non autem cauſa commodioris coitus: alioquin, vt notat Clar. in prax. crimin. §. raptus. in princ. de mente omniū non eſſet raptus.

Sexta habetur ſeſſ. 24. cap. 9. vbi excommunicantur omnes cuiuſcumque dignitatis exiſtant, qui quouis modo directè, vel indirectè ſubditos ſuos, vel quoſcumque alios cogunt, quominus liberè matrimonia contrahant: non eſt reſeruata hæc excommunicatio. Hæc præcipuè fulminatur contra dominos temporales, & magiſtratus, qui ſub ſua iuriſdictione degentes; pœnis, vel minus cogunt cum ijs matrimonia cōtrahere, quos ipſi præſcribunt, quia illos diuites, vel ſpem magnæ hæreditatis habere cognoſcunt, vel alijs de cauſis ſimilibus.

Septima habetur ſeſſ. 25. cap. 5. vbi ipſo facto excommunicantur omnes Magiſtratus ſeculares, qui non præbent auxiliū inuocatum ab Epiſcopis ad reſtituendam, vel conſeruandam clauſuram Monialium, & ad compeſcendum pœnis inobedientes, & contradictores talis clauſuræ.

Octaua habetur in eod. cap. vbi excommunicantur ingredientes ſepta monaſterij Monialium cuiuſcumque generis, aut conditionis, ſexus, vel ætatis fuerint, ſine licentia Epiſcopi vel ſuperioris in ſcriptis obtenta. Iſta excommunicatio, ſicut præcedens, non eſt reſeruata.

Nona habetur seſſ. 25. cap. 18. vbi primo excommunicantur omnes, & ſingulæ perſonæ, cuiuſcumque qualitatis, & conditionis fuerint, tàm clerici, quàm laici, ſeculares, vel regulares, aut etiam qualibet dignitate fulgentes, qui quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem inuitam, præterquā in caſibus in iure expreſſis, ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque Religionis, vel ad emittendam profeſſionem.

Secundò excommunicantur in aliquo ex prædictis conſilium, auxilium, vel fauorem dantes.

Tertiò, qui ſcientes eam non ſponte ingredi Monaſterium aut habitum ſuſcipere, aut profeſſionē emittere, quoquomodo eidem actu, vel præſentiam, vel conſenſum, vel auctoritatem interponunt.

Quartò, illi etiam excommunicantur, qui ſanctam Virginum, vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel voti emittendi quoquomodo ſine iuſta cauſa impediunt. Nō eſt autem reſeruata hæc excommunicatio.

Decima habetur ſeſſ. 25. cap. 19. vbi ipſo facto excommunicantur.

Primò, Imperatores, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunque alio nomine Domini temporales, ad duellum inter Chriſtianos locum in terris ſuis concedentes.

Secundò, duellum, vel pugnam committentes.

Tertiò, qui eorum patrini vocantur.

Quartò, conſilium in cauſa duelli, tàm in iure, quàm in facto dantes.

Quintò, quacumque ratione duellum cuique ſuadentes.

Sextò, ſpectatores duelli. Hæc excommunicatio non eſt reſeruata.

Aliæ pœnæ feruntur contra iſtos in eod. cap. Hæ ſunt excommunicationis in Concil. Trid. ipſo facto latæ.

Hic autē aduertendum eſt, in eodem Concilio ſeſſ. 24. c. 6. dari facultatem Epiſcopis abſoluendi in foro interiori conſcientiæ in diœceſi ſua quoſcumque ſibi ſubditos à quibuſcumque caſibus occultis, etiam Sedi Apoſtolicæ reſeruatis, & vt id poſſint per ſe exercere, aut per ſuum Vicarium, ad id ſpecialiter deputandum, præter crimen hæreſis, à quo ipſis per ſe, non per Vicarium abſoluendi facultas datur, Ex qua conceſſione poſ-

possunt absoluere Episcopi modo prædicto ab omni excommunicatione Papæ reseruata, quando etiam est occultum: nam casus non reseruantur Sedi Apostolicæ, nisi per censuras, vt dicit Caietan. in summ. ver. casus. Tamen ista facultas sic concessa post concil Trid. limitata est per Bullam in Cœna, per quam reuocatur facultas, etiam per Concilium generale concessa absoluendi à casibus in Cœna, vt habetur in Bulla: vnde consequenter nec à crimine hæresis occulto absoluere iam possunt, nec ab alijs in Bulla contentis: poterunt tamen vigore Concilij ab alijs absoluere extra Bullam, tam ab his, quæ ante Concilium reseruata erant, quàm ab ijs, quæ post Concilium reseruantur: nam licet verbo præteriti temporis vtatur, extenditur tamen etiam ad futura, propter naturam legis, cuius est proprium comprehendere futura, vt habetur c. fi. de constit. & ibi Doct. quod confirmatur ex l. Arriani. cap. de hæretic. vbi habetur legem semper esse in viridi obseruantia, & semper loqui. Concilium autem generale vim legis habet.

Debet tamen hoc limitari, quando excommunicatio est tantũ reseruata; & non est apposita clausula (*non obstantibus*) si enim ita reseruatur Papæ, vt nemo alius possit absoluere, non obstantibus, &c. Episcopus vigore Concilij non potest; nam, vt decidit Rota, per hanc clausulam tollitur facultas concessa per Concilium.

De facultate verò absoluendi à suspensione, & dispensandi super irregularitate eisdem Episcopis per idẽ Concilium concessa suo loco dicemus, dum de suspensione & irregularitatẽ sermo occurrerit.

Quid sit suspensio, & quæ eius species.

CAPVT XLII.

SEcundo loco post excommunicationem de suspensione tractandum est, quæ quidem breuiter potest sic definiri. *Suspensio est Ecclesiastica censura priuans vsu Ecclesiastici officij aut beneficij.*

Dicitur primò, *Censura Ecclesiastica* loco generis; hoc enim est commune ipsi cum excommunicatione, & interdicto, vt habetur cap. quærenti. de verb. signif.

Dicitur secundò, *priuans vsu*, quia dupliciter priuatur aliquis

quis officio, aut beneficio. Vno modo, quando ipsum officiũ, aut beneficium aufertur ab eo, quantum auferri per potestatem humanam potest. Altero modò, cum remanet, & ipsum officium, aut beneficium, quia manet titulus, vel potestas; tamen aufertur exercitium beneficij, aut officii. Priori modo nõ est suspensio, sed degradatio, aut depositio. Posteriori modo, est suspensio. Et aduerte, suspensionem priuare vsu officij aut beneficij, vt vsus est, cap. à nobis. de excep. Abb. in cap. Apostolicæ, num. 2. eod. titu. nisi specificè sit prohibita suspensò hominum communio, quo casu debet se abstinere etiam à communione, vt notat Gemin. in cap. 1. §. & hæc. nu. 3. ver. differunt, de sen. excom. lib. 6. Excommuncatio verò licet etiam auferat vsum, non tamen hac ratione quatenus vsus est, sed quatenus communicatio quædam est cum alijs, à qua excommunicatus separatur; vnde excommunicatio non dicenda suspensio, cùm sit species quædam distincta censuræ Ecclesiasticæ.

Tertiò dicitur (*officij, aut beneficij Ecclesiastici*) quia in præsenti non loquimur de suspensione generali, quæ complectitur etiam priuationem vsus officij secularis, sed in particulari, vt ad Ecclesiam pertinet; propter quod diximus eam esse censuram.

Huius suspensionis multi sunt etiam varij modi, seu species quædam, quas in particulari enumerat Gloss. Clem. cupientes. de pœnis. Possumus tamen eos in generali sic reducere, vt primo diuidatur in tres species, quædam enim est suspensio ab officio, & per officium intelligitur, tàm officium ordinis, quàm officium iurisdictionis Ecclesiasticæ. Quædam est à beneficio Ecclesiastico, & per beneficium complectimur dignitates, Canonicatus, beneficia, siue curata, siue simplicia, & alia huiusmodi. Quædam est ab officio, & beneficio simul.

Secundò ea, quæ est ab officio tantum, aliquando est à toto officio, aliquando à parte. A toto officio, quando priuat vsu ordinis cuiusque, & simul vsu iurisdictionis. Ea, quæ est à parte, multiplex est. nam aliquando est à toto ordine, tamen solo, aliquando à parte, vt sacerdotio, aut diaconatu, aut alio inferiori.

Rursus in vno ordine, aliquando à toto, aliquando à parte; aliquando fit etiam à sola iurisdictione, sed tota, aliquando à parte aliqua.

Tertiò, ea, quæ eſt à beneficio, aliquando etiam à toto, aliquando à parte ſola, vt à fructibus percipiendis, vel aliquo alio ad ipſum pertinente.

Quartò diuiditur ratione temporum: nam aliquando eſt ab officio, vel beneficio, vel vtroque ad aliquod tempus maius, vel minus, prout determinatum fuerit à iure, vel ab homine; aliquando eſt à parte aliqua prædictũ, aut ad tempus aliquod, aut in perpetuum, à toto tamen ordine, aut à toto beneficio, aut à toto officio non fit in perpetuum; tunc enim potiùs depoſitio, vel degradatio eſſet.

Quintò rurſus diuiditur; nam quædam eſt à iure, quædã ab homine, ſicut in excommunicatione declaratum eſt. Hi ſunt modi ſuſpenſionis in ſumma, & in communi.

De quibuſdam regulis, quibus explicantur ſpecies ſuſpenſionis prædictæ.

CAPVT XLIII.

IN his ſuſpenſionum ſpeciebus, ſeu modis nonnullæ regulæ aduertendæ ſunt, quarum prima eſt. Quando aliquis eſt ſuſpenſus ab ordine, non ob id ſuſpenſus eſt à iuriſdictione: nec contra quando ſuſpenſus eſt à iuriſdictione, ob id, ſuſpenſus cenſendus eſt ab ordine; quia hæc duo ſunt inuicem diſtincta, & vnum ab altero non pendet, vt colligitur ex cap. aliqua. de conſecra. Eccleſ. Ex qua ſequitur, quòd ſuſpenſus à pontificalibus tantùm, ſolùm ſuſpenditur ab exercitio eorum quæ ad ordinem Epiſcopatus pertinent, vt confirmare, chriſmare, Eccleſias, ac Virgines conſecrare, ordines conferre, dedicare Eccleſias, reconciliare, & ſimilia, vt dicit Geminia. in cap. 1. §. officiales, nume. 3. de offic. ordin. libr. 6. non tamen ab his, quæ iuriſdictionis ſunt, vt conferre beneficia, excommunicare, &c. Hoc probatur ex cap. tranſmiſſam, de elect. vbi habetur, iuriſdictionalia iſta non pendere ab ipſis pontificalibus. ita etiam notat Panormit. cap. cùm dilectus, de conſuet.

Secunda eſt regula, ſuſpenſus ab ordine ſimpliciter eſt ſuſpenſus à quolibet ordine, & per conſequens ab omnibus fundatis ſuper ordine, & ſic à iuriſdictione ſpirituali, & ſimilibus, ſecundùm Abb. in cap. cùm dilectus, nume. 20. verſ. ſi ergo, de conſue-

consue. Silu. ver. suspensio. num. 5. ver. si verò sit ab ordine. & similiter etiam talis suspensus incapax est beneficij obtinendi. Felin. in c. 2. num. 4. ver. limitatur, de rescript. Si verò est suspensus ab aliquo ordine, tunc, si suspensus est à maiori, non ob id suspensus est à minori; vnde suspensus à sacerdotio non est suspensus à diaconatu, & inferioribus. Suspensus ab ordine Pontificali, non ob id suspensus est à sacerdotio, nec ab alijs ordinibus, quia Pontificalia non spectant ad alicuius ordinis Ecclesiastici substantiam, vt omnes fatentur, teste Couuarr. in rubr. de homicid. 1. par. relect. §. 1. ver. 2. colligitur, & per consequens suspensus à Pontificalibus celebrans in illo apparatu Pontificali non fit irregularis secundùm communem opinionem, de qua per Couuarr. 1. par. relect. §. 1. ver. 2. colligitur: nam licèt Episcopatus sit ordo, vt habetur in Concil. Trident. non tamen est ordo, vt est sacramentum, vt ait Couuar. varia. resol. lib. 1. cap. num. 15. Suspensus verò à minori suspenditur etiam à maiori; suspensus enim in diaconatu suspenditur in sacerdotio, & sic consequenter fit in alijs ordinibus. Ita habet Hostien. cap. dilectus filius, de tempor. ord. & est communis sententia Doctor. & similiter suspensus ab vno ordine non potest ad maiores ascendere secundùm Abb. in cap. fina. num. 2. de Apostol. ea ratione, quia videretur per saltum promotus. Idẽ Abb. in cap. de simoniace, num. 5. de sim. Card. Alexan. in cap. quod studet, col. 2. ver. & dicit. 1. q. 1. Boic. in cap. post translationem, de re iudi. vnde sequitur, vt notat Ang. suspensio. 3. §. 3. quod suspensus à collatione ordinum nullum potest conferre: suspensus verò à collatione maioris potest conferre minores; suspensus tamen à collatione minorum, non potest conferre maiores.

Tertia regula est, Suspensus simpliciter ab officio suspenditur, & ab ordine, & à iurisdictione, ita habet Gloss. cap. cùm dilectus, de consuet. & ibi Panormitan. nume. 19. Vbi dicit, officium esse latum vocabulum, & claudere vtrumque. Idem Felyn. in cap. Apostolicæ, num. 16. de excep. & est communis sententia contra Gloss. can. audiuimus, 24. qu. 1. quæ dicit, quod suspensus ab officio intelligitur ab ordine, non autem à iurisdictione.

Quarta, suspensus à beneficio, non ob id suspẽsus est ab officio, puta ordine vel iurisdictione, ita habet Gloss. cap. cùm Vintoniensis, de elect. & Panormitan. c. cùm dilectus, num. 20. de consuet. quod intellige, quando iurisdictio non competit

ratio-

ratione illius beneficij, à quo est suspensus, vt notat Nauar. per cap. cùm in cunctis. §. fin. de elect. in sum. cap. 27. num. 163. ver. sexto suspenso enim principali, etiam accessorium suspensum esse videtur: Suspensus autem à beneficio, est suspensus à perceptione fructuum, & alijs; quæ sunt ratione beneficij, vt dicam infrà.

Quinta, suspensus ab officio, non ob id suspenditur regulariter à beneficio, hæc est contra Gloss. cap. quia sæpè, de elect. Ratio autem huius est Gloss. Clem. cupientes. ver. suspensi. de pœnis. quia cùm aliquando suspensio fiat ab officio, aliquando ab officio, & beneficio, superfluè adderetur secunda pars, si in prima includeretur, siue ista suspensio sit à iure, siue ab homine, siue propter delictum etiam graue, siue ob aliam causam, ita habet Bonifac. Clem. cupientes allegata, nu. 35. quamuis in hoc sint variæ opiniones. Intellige autem non esse suspensum à beneficio præter fructus illos beneficij, qui dantur ob vsum officij, è quo suspensus est, vt sunt distributiones quotidianæ, & similia, & præter actus beneficij, qui sunt ordinis, vel iurisdictionis, ab his enim suspensus est. Intellige etiam respectu suspensionis propter delictum in casibus illis, in quibus suspensio fit ad tempus: nam si suspensio esset perpetua, & pro delicto, vel culpa suspensi, censeretur suspensus à beneficio secundùm Vital. in d. Clem. nume. 43. talis enim suspensio est similis priuationi; vnde qua ratione priuatur officio, censetur priuatus beneficio, ita vt taliter suspensus, propter similitudinem, quam habent.

Sexta, quando simpliciter fertur suspensio, non limitando ab officio, vel beneficio, intelligitur maior suspensio, & tunc suspendit ab omnibus. Ista est Siluest. ver. suspensio. §. 5. circa finem.

Septima, suspensus ab ingressu Ecclesiæ priuatur potestate exercendi ordinem in ipsa Ecclesia, & similiter est priuatus potestate audiendi diuina in ipsa Ecclesia secundùm Ioann. Andr. & Anchar. & Gem. in cap. 15. cui, nu. 1. circa fin. de sen. excomm. lib. 6. Ita habet etiam Siluest. ver. suspensio. §. 5. & si durante suspensione decedat, nisi pœnituerit, denegatur ei Ecclesiastica sepultura in Ecclesia, & Cæmeterio, cap. 15. cui, & ibi Doct. de sent. excom. libr. 6. non tamen secundùm eosdem priuatur potestate exercendi iurisdictionalia, & idem notat Abb. in cap. sacro. de sent. excom. nu. 10. aut eligendi, aut celebrandi extra Ecclesiam, aut orandi in ea tempore, quo ibi diuina

non dicuntur,aut tunc transeundi per eam,secundùm Calder. & Gemin.in cap.15.cui,in prin.num.3. de senten. excom. lib.6. aut percipiendi Ecclesiastica sacramenta secundùm communem,vt testatur Siluest.vbi suprà. Suspensus ergo ab ingressu Ecclesiæ non potest officium exercere in Ecclesia, nec interesse diuinis,& in hoc excedit suspensionem ab officio : nam secundùm Astens.2.p.lib. 7. tit.16.qu.11. suspensus ab officio potest interesse diuinis, dummodò non officiet, aut actum ordinis exerceat,nisi esset suspẽsus simpliciter à diuinis : quia tunc nec interesse potest,sicut nec officiare, aut actum ordinis exercere intra Ecclesiam, vel extra, vt dicit Gem.in c.1.§.si quis autem,nu.3.de sent.excomm.

Octaua. Suspensus ab administratione Ecclesiæ, vel beneficij,tam in temporalibus,quàm in spiritualibus,nõ est per hoc suspẽsus ab ordine,ita habet Silu.loco citato. Abb.in c.si quorundam,nu.9.de solut. Hæ sunt præcipuæ regulæ ad suspensionis modos distinguendos.

De causis suspensionis.

CAPVT XLIV.

QVatuor esse causas in suspensione, sicut in excommunicatione certum est.

Prima est efficiens, scilicet, qui potest suspendere, & hæc est omnis ille, qui potest excommunicare, vt Doct. communiter dicunt,& notat Siluest. ver.suspensio.§.2.& Angel.suspensio.2.§.3. de quo suprà dictum est ; vnde sequitur,quod suspensio, seu prohibitio à celebrando, quæ imponitur pœnitenti à Confessario non est propriè suspensio, quia non est facta ab habente iurisdictionem, & sic suspensus celebrando nõ fieret irregularis, vt habet Inno.in c.si celebret. num.3.de sent. excom.

Materialis autem causa remota est is,qui suspendi potest, & talis ex præcedenti definitione nota est; non enim est omnis, qui excommunicari potest, sed solùm persona Ecclesiastica. Est autem hoc priuilegium Episcopis concessum , vt nullus Episcopus incurrat suspensionem à iure, nisi specialiter ipsius mentio fiat. ita habetur cap. quia periculosum : de senten. excomm. & hoc intellige tam de suspensione officij, quàm beneficij, vt notat Gloss. in d.cap. ver. officij. Hoc autem non proce-

procedit in excommunicatione, hanc enim incurrere possunt, vt ibi notat Glo.ver.suspensi.

Materialis autem proxima est peccatum, propter quod suspensio fertur; non enim absque peccato quis suspendi potest, c.satis persum, d.56. hoc autem frequentius est mortale: potest autem pro veniali aliqua suspensio imponi, vt dicit Caiet.ver.suspensio.& Nauarr.in summ.c.27.nume.159. dummodò tamen sit leuis suspensio, sicut & culpa, argum.text.in l.respiciendum,in prin.ff.de pœn. Non est autem suspensio vt excommunicatio; hæc enim, cùm est ab homine,non imponi debet nisi propter mortale cum contumacia, & inobedientia, ac suspensio non sic; nam aliquando ponitur suspensio ab homine ob contumaciam; aliquando verò ob peccatum solum in pœnam illius peccati: probata enim culpa, vel notoria existente, fertur etiam contra delinquentem non contumacem, secundùm Innocen.in cap.peruenit,numer.3. de excess. prælat. & Abb. in c. reprehensibilis, numer. 4. de appell.

Aduerte tamen, quòd licèt in hoc casu monitio ad sententiam non sit necessaria, oportet tamen, quod de crimine citata parte,prius constet; iuxta Gloss. in Clem, præsenti, ver constiterit, de censi.nisi excessus sit notorius,vt dicit Abb. in c.peruenit,1.num.5.de appella. Vnde fit,vt non semper opus sit admonitione in suspensione, sed solùm quando propter contumaciam, secundùm Innoc.c.1. de excessibus Præla. Panorm. cum communi in cap.reprehensibilis, numer.4. de appellat. tunc enim est necessaria admonitio, sicut in excommunicatione, & non fertur, nisi contra incorrigibilem, & contumacem, secundùm Innoc.in d.cap. peruenit, & Franc.in c.reprehensibilis,in princip.de appella. tamen vtroque modo in scriptis est imponenda suspensio ab homine, iuxta c. cùm medicinalis,de sen.excom.in 6. vt notat Silu.ver.suspensio,nume.4. Cæterùm si taliter non fieret,non propterea esset nulla, vt per Silu.ibi. Multa sunt peccata in particulari.propter quæ in iure suspensiones sunt impositæ, de quibus dicemus paulò inferius.

Forma autem suspensionis non est determinata in iure,vt notat Hostien.in c.ad hæc circa fin.de appell.sed multis modis potest exprimi ille actus suspensionis in particulari; vt suspendo te à beneficio, vel ab ordine, vel ab hoc,aut illo. In iure dicitur:sit suspensus,vbi aduertendum est,aliquando esse suspen-

ſionem ipſo facto, cùm dicitur, ſuſpendimus, vel ſit ſuſpenſus, vel quid ſimile. Aliquando eſt comminatio, vt cùm dicitur ſuſpendatur, vel ſuſpendendus eſt, vel verbum ſimile, vt diximus in materia de excommunicatione; multa enim quæ illic dicta ſunt, communia ſunt cum ſuſpenſione, & illud maximè de nullitate etiam ſuſpenſionis poſt legitimam appellationem latæ, & idem de ſuſpenſione ante appellationem lata reſpectu ſpiritualium, per cap. is cui, de ſen. excom. lib. 6. Secùs autem reſpectu temporalium; nam in hoc caſu appellatio etiam ſequens ſuſpendit executionem ſententiæ ſuſpenſionis, ſecundùm Abb. in c. paſtoralis. §. verum quia, nume. 11. de app. Gloſſ. in d. c. is cui, ver. ſequens, & idem etiam, quando appellatur à ſententia ſuſpenſionis à beneficio: talis enim appellatio ſimiliter ſuſpendit, vt notat Abb. in c. paſtoralis. §. verùm quia, nu. 11. de appell. glo. in c. is cui, de ſent. excomm. libr. 6. ver. ſequens. & ſic interim retinet poſſeſſionem, d. benefic. vt dicit Boic. in c. Apoſtolicæ, in fi. de excep.

Finis autem ſuſpenſionis eſt idem, qui & excommunicationis; Eccleſia enim animarum vtilitatem intendit, quando corrigit, & caſtigat.

De effectibus ſuſpenſionis.

CAPVT LXV.

QVIDAM ſunt effectus ſuſpenſionis; quorum primus eſt. Suſpenſus exercens id, in quo eſt ſuſpenſus, peccat grauiter, & peccatum eſt ex ſuo genere mortale, arg. text. in c. 2. de maior. & obed. Suſpenſus tamen in aliquo non peccat, ſi faciat ea, in quibus non eſt ſuſpenſus. Peccat ergo, qui ſuſpenſus ab ordine aliquo actum illius exercet. Peccat, qui ſuſpenſus ab officio, ſeu iuriſdictione excõmunicat, vel aliquem exercet talis officij actum, & qui ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ ingrediuntur, vt adſit diuinis officijs, & qui ſuſpenſus à prædicatione prædicat. Similiter de alijs.

Secundus effectus eſt, ſuſpenſus ab ordine, vel ab aliquo includente ſuſpenſionem ordinis, non ſolùm peccat, ſi actum talis ordinis exerceat, ſed etiam fit irregularis. deducitur hoc ex ca. cum æterni. de ſent. & re iudi. in 6. & cap. 1. de ſenten. excomm. eod. lib. & omnes Docto. in hoc conueniunt; illi enim Canones licèt ſecundùm Archidia. ſint reſtringendi quoad caſus

ſus ibi expreſſos, tamen contrarium eſt verum, & ſic dictos Canones generaliter procedere de quacunque ordinis ſuſpenſione, & declarare, non autem de nouó ſtatuere tenuerunt ibi Gemin. Ioan. Andr. & alij. Quod locum habet, ſeu ſuſpenſio ſit ab homine, ſiue à iure, ſiue in certum tempus, vel donec pœniteat, ſi tempore ſuſpenſionis diuinis ſe immiſcuerint, ſecundùm magis communem ſententiam, licèt quidam contrarium probare conentur, vt per Couuar. in Clem. ſi furioſus, 1. p. relect. §. 1. nu. 5. in fi. Ex quo aliqua ſequuntur.

Primò ſuſpenſus ab actiua collatione ſacramentorum, ſi conferat, peccat, & efficitur irregularis, quia conferre actus ordinis eſt. At verò ſuſpenſus à paſſiua tantùm ſuſceptione ſacramentorum, licèt peccet ſuſcipiens, non tamen fit irregularis, quia ſuſcipere non eſt actus ordinis, ita habet Silu. verb. ſuſpenſio. §. 5.

Secundò ſuſpenſus à collatione ſacramentorum, ſi baptizet non ſolemniter, ſed eo modo, quo laicus poteſt baptizare, non efficitur irregularis, vt habet Hoſt. c. 1. de ſent. excom. quia talis collatio non eſt ordinis, niſi baptizet ſolemniter tanquàm ſacerdos.

Tertiò ſuſpenſus ab ordine maiori non peccat, nec fit irregularis, ſi exerceat actum minoris, quia nõ eſt ſuſpenſus ab eo. Secùs, ſi ſuſpenſus in minori exerceat maiorem, quia ſuſpenſus eſt ab eo per ea, quæ diximus ſuperiùs.

Quartò ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ, ſi celebret in ea, peccat, & fit irregularis, quia ſuſpenſus eſt ab ordine exercendo in ea, ita habetur in c. is cui, de ſent. excomm. in 6. quamuis autem peccet ibi audiendo diuina, non tamen eſt irregularis, quia audire non ſpectat ad ordinem, ita habet Gemin. in prædicto c. is cui, num. 4.

Quintò, ſuſpenſus ab officio prædicationis, licèt peccet prędicando, ac ipſo facto ſit excommunicatus. Clem. cupientes. §. quibus, circa fi. de pœn. & ibi Anchar. nu. 10. non fit irregularis, vt habet Calder. Clem. cupientes, de pœn. & Ange. ſuſpenſio. 3. §. 8. quando non eſt actus ordinis; ſecùs ſi ſolemniter, ac ex ſuo officio prædicaret, quo caſu fieret irregularis, vt dicit Nauarr. in ſum. c. 27. nu. 163.

Sextò, ſuſpenſus ab adminiſtratione Eccleſiæ, tam in temporalibus, quàm in ſpiritualibus celebrans, non eſt irregularis, quia talis non eſt ſuſpenſus ab ordine, ita habent Ioann. Andr. & Panorm. in c. ſi quorundam, num. 8. de ſolu. Denique id ge-

id generaliter obseruandum est, nunquàm suspensum exercendo actum, à quo est suspensus, effici irregularem, nisi quando ab ordine est modo aliquo suspensus, & exercet actum ordinis, à quo suspensus est.

Hic tamen aduertendum est, quando aliquis est à Canone suspensus, propter defectum corporalem propter quem prohibetur promoueri, talis, si promoueatur, & celebret, licèt mortaliter peccet, non tamen efficitur irregularis. ita habet Panor. cap. si celebrat. num. 2. de Cler. excom. ministr. posth. Inno. ibi. num. 3. & est communis sententia, quam seruat Romana Curia, quæ simpliciter dispensat cum talibus super defectu, & non super irregularitate contracta ob celebrationem, vel ordinationem ante dispensationem obtentam, nec de illa fit aliqua mentio, vt testatur Hosti. in d. c. si celebrat. ver. & hoc apparet, colum. 2. de Cleri. excomm. ministr. Huius doctrinæ ratio est ea, qui enim ex defectu corporis celebrare non potest, non est verè suspensus, sed irregularis, vt dicemus posteà. Suscipiendo autem ordines non contrahit ipso facto aliquam iuris suspensionem: inde procedit, vt etiam celebrando non incidat in nouam irregularitatem prçter eam, quæ erat ex corporis vitio, seu defectu.

Tertius effectus est suspensus, priuatur communione illorum in eo, in quo est suspensus, ita vt peccet communicando cum alijs, & peccet etiam, qui in tali actu cum eo communicat; vt, qui recipit sacramenta à suspenso à collatione sacramentorum, & qui audit à suspenso ab ordine, & qui inducit etiam ipsum ad talem actum; quòd si actus suspensionis non pertinet ad diuina, id est ad ordinem aliquē, non est mortale, sed veniale ex parte participantis cum eo communicare, sicut diximus de excommunicatione. Hæc intelligenda sunt de suspenso denunciato nominatim per extrauag. ad euitanda, de qua superiùs diximus.

Quartus effectus est, suspensus à beneficio non censetur ab officio suspensus secundùm ferè omnes; non enim est officium accessorium beneficio hæc est communis doctrina, quam tenet Calder. Clem. cupientes, de pœnis. An verò suspensus ab officio simpliciter sit suspensus à beneficio, extant opiniones; nam beneficium videtur accessorium officio iuxta Gloss. cap. latores, de Cler. excomm. ministr. sed probabilius est, quod tenet Panorm. Clem. cupientes allegata, nume. 7. vbi sic inquit, Aut aliquis est à iure suspensus ab officio, & is censetur etiam suspen-

suspensus à beneficio, arg. can.præter d.32.aut est ab homine suspensus ab officio,& tunc,aut in sententia, fit mentio etiam beneficij,& tunc sententia est seruanda,aut non fit mentio,sed tantum simpliciter ab officio suspēditur, nec apparet de mente suspendentis,an voluerit etiam à beneficio suspendere, tunc aut suspensio fertur propter crimen, siue aliam causam grauem, & eo casu censetur esse suspēsus à beneficio iuxta capit. inter, de purga. can. aut fuit suspensus propter infamiam,scādalum,aliamue leuem causam, & eo casu talis suspensio non extenditur ad beneficium, arg. 2.q.5. can. presbyter. Si tamen hoc casu suspensus contemnat suspensionem, seu sit in mora absolutionem petendi,debet ei beneficium subtrahi,vt in cap. cum bonæ.de ætat.& qualita. facit etiam cap.fi.de elect. Hæc ex Panorm. & est doctrina à pluribus recepta. Mihi tamen probabilius dicendum videtur, quod suspensus ab officio simpliciter,siue à iure, siue ab homine, vbi non fit mentio beneficij, non inducit suspensionem à beneficio absolutè,nisi quātum ad ea, quæ sunt in beneficio pertinentia ad officium; vt, quando est beneficium iurisdictionem habens, vel aliqua alia quæ sunt officij. Tunc autem non potest suspensus ab officio percipere eos fructus, quos obtinet ratione officij,si tamen est beneficium simplex nihil habens admistum officij; suspensus ab officio non est suspensus à beneficio, potestque percipere fructus illius: cum enim in iure, & sententia ab homine aliqua suspensio feratur ab officio, aliqua ab officio, & beneficio, frustra adderetur (*à beneficio*) si in priori comprehendatur.

Quintus effectus est Suspensus ab officio nec potest eligere nec eligi in beneficium aliquod,c.cùm dilectus.de consue.adiuncta Gloss.nec potest excommunicare, nec conferre beneficium, cap. quia diuersitatem.de concess.præb.Suspensus tamē à beneficio potest eligere per Gloss. c. cum Vintoniensis,de elect. quia hoc est officij.vt notat Henr. Boic.in c. Apostolicæ, num.5.de except.tamen non potest recipere redditus beneficij, nisi ad modicam sustentationem,si est pauper, & sit suspensus propter delictum: nam si propter contumaciam, etiam illa modica sustentatione priuatur, ea ratione, quia si vult potest resipiscere. Abb.in c.Apostolicæ, nu. 7. & ibi Felyn.numer. 9. de excep. Couar.variar. resolu.lib.3.ca.l.3. & dicti fructus conuertuntur in vtilitatem Ecclesiæ,secundum Ioann. de Imol. in c. sicut,colum.3.circa fi.de cohab.Cler. & mulier.Cuius tamē dictum

dictum limita in ista suspensione: nam si si esset nulla, vel iniusta, secuta absolutione restituuntur suspenso. vt per Couarr. vbi supra.

Non potest etiam talis suspensus bona beneficij administrare, nec pro illis nomine proprio agere, vt notat Abb. in cap. Apostolicæ nu. 5. 6. de except. implicant enim inter se, vt ipse dicit, quod sit à beneficio suspẽsus, & pro illo possit agere, & si administraret, essetque simplex clericus, beneficio priuaretur, secundum Gemin. in cap. 1. §. quia vero, num. 1. de elect. libr. 6. Prælatus vero censeretur ipso iure priuatus, vt notat idem Gemin. in c. cupientes §. cæterùm, nu. 2. eod. tit. & libr. Et generaliter non potest se intromittere in pertinentibus ad beneficium, à quo est suspensus, vt per Abb. vbi suprà, n. 8. & ibi Boic. nu. 6. An autem eligi possit, vel ipsi possit conferri beneficium distinguendi sunt nonnulli casus; aut enim suspensio est à iure lata pro crimine, vel offensa non concernente certum beneficium, vel certam Ecclesiam, & tunc non potest, quia ius vbiq; ligat, Aut à iure fertur pro crimine concernente certum beneficium, vel Ecclesiam, & tunc illa in Ecclesia non potest acquirere beneficium; in alia autem sic, vt notat Henric. Boic. in c. cum dilectus, nu. 13. de consuet. per iura deducta per ipsum. Si verò suspensio est ab homine, puta ab Ordinario, & sit generaliter lata ab omnibus beneficijs iurisdictionis eius, tunc durante suspensione, suspensus non potest in iurisdictione illius aliquod beneficium acquirere; qu[illegible] si à certa Ecclesia est suspensus, in ea non potest acquirere beneficium, extra eam potest. Si tamen indistinctè sit lata suspensio ab omni beneficio, tunc nec in territorio, nec extra poterit suspensus obtinere beneficium; vt notat Henric. Boic. vbi suprà. Executio tamẽ debet fieri per Iudicem territorij secundum Abb. in c. pastoralis, §. verum, nu. 21. de appel.

De absolutione à suspensione.

CAPVT LXVI.

SVspensio aliquando aufertur absque absolutione vlla, in quo ab excommunicatione differt. quæ nunquam absque absolutione tollitur; quando enim suspensio est ad tempus aliquod imposita, tempore transacto cessat suspẽsio absq; absolutione, & suspensus potest exercere id, in quo suspensus

erat,etiam sine absolutione, ita habet Innoc. cap.cum bonæ, de ætat.& qualit. vbi vnum addit,quod quando est suspẽsio ad tempus cum limitatione, donec satisfaciat suspensus,vt habetur.2.q.5. can.presbyter. tunc etiam facta satisfactione indiget absolutione:tamen Gloss. Clemen.religiosi.de decimis.ve.donec, dicit quod in isto etiam casu non est necessaria absolutio facta satisfactione, sed declaratio per Iudicem de facta satisfactione,ad quam gloss.Panor. se refert in c.cum tu.num.6. de vsur.& hanc opinionem tenet etiam Ioann. Andr. vt refert Abb. in c. cum bene. num.6.de ætat.& qualit. & ita ego puto. Ista procedunt de suspensione temporali,tàm à iure,quàm ab homine, impleto tempore suspensionis; ante tempus enim impletum non potest auferri sine absolutione, sicut suspensio perpetua.

De his autem,scilicet,tàm temporali, quàm perpetua.

Dico primò,si sunt ab homine, absolutio pertinet ad eum, qui tulit sententiam,vel ad eius successorem, vel ad superiorẽ, sicut diximus suprà de excommunicatione, & ita tenet Henr. Boic.in c.clerici.nu.6.de cler.excom. ministr.Angel.suspensio. 4.§.1.& Silu. verb.suspensio.§.8.

Dico secundò,si est à iure, & tempus habet determinatum, non potest tolli ante temporis complementum, nisi à conditore iuris,vel æquali, vel superiori; non ab inferiori, etiamsi nullam habeat reseruationem.ita habent Glos.c.cupientes, de elect. in 6.ver.suspens[illegible],& gl.Clem.cupientes de hære. ver.excommunicationis. Vbi dicunt, quod suspensio à iure communi ad certum tempus etiam non seruata non potest tolli per Episcopum,& idem dicit ibi Abb.num.25.

Dico tertiò, si est à iure perpetua, reseruata pertinet ad eum cui reseruatur; si tamen non est reseruata vlli, & est imposita propter contumaciam,tunc potest Episcopus absoluere.Inno. communiter receptus in c.2.de solut.Fely.in c.at si clerici.§.de adulterijs, numer.12.de iudi. & hanc conclusionem generaliter intelligendam, reiectis nonnullis limitationibus Doctorum tenet Nauarr.in sum.cap 27. numer.162. Si tamen est imposita propter delictum,seu in pœnam delicti, & tale sit delictum, super quo non possit Episcopus dispensare, à dicta suspensione Episcopus absoluere non potest. ita habet Gloss. marginalis.cap.cupientes,§.cæterùm de elect.in 6.v. suspensos quamuis gl.interior teneat, indistinctè non posse absoluere Episcopum,etiã quando non est reseruata. Cum priori tamen sen-

ſentētia ſentit Panor.c.ſi quorundam, numer. 5. de reſolut.& latius ca. cùm literis,de teſti. Boic. in c. at ſi clerici,num.23. de iudic.& de communi teſtatur Fely.in d.c. §.de adulteriis in pr. pro qua ſententia facit text. in d.§.de adulterijs, & in cap.dilectus de temp. ordinat. Quæ autem i & quod ſint delicta,ſuper quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare,notant Doct.in d.§.de adulterijs. Vnde non eſt par ratio de ſuſpenſione, & de excommunicatione in hoc: nam excommunicatio quoties non eſt reſeruata,tolli poteſt ab Epiſcopo: ſuſpenſio autem non ſemper.

Idem tamen Panorm.in Clem.1.num. 25. de hære.tenet Epiſcopos diſpenſare poſſe, quando non eſt reſeruata. idem gl. ibi litera in c. nuper. verb.non retinuit,de ſen.excom. Inno. in c. 2. de ſolut. etiam de communi teſtaturSilu.verſ.ſuſpenſio,n. 8.per allegatum,c.nuper,vbi quia conditor canonis abſolutionem ſibi non reſeruauerat,eo ipſo alijs videtur conceſſiſſe facultatem relaxandi.

Prima tamen ſententia melior videtur per allegatos textus, &c. nuper, habet locum in excommunicatione, vbi maius vertitur periculum, & facilius remouetur,vt notat Gloſſ. in c. cupientes,§.cæterùm,v.ſuſpenſos,de elect. lib.6.

Forma abſolutionis à ſuſpenſione non habet determinata verba; eſt tamen neceſſe quod fiat in foro contentioſo, vt notat Silu. ver.ſuſpenſio num. 8. communiter tamen ſolet impedi ſic. *Abſoluo te à ſuſpenſione, quam inc[illegible]iſti propter hoc, & reſtituo te priſtinæ executioni ordinis, vel beneficiorum, &c. In nomine Patris, &c,* Quibuſcumq; tamen verbis vtatur, qui poteſt abſoluere,exprimentibus hanc relaxationem,vel abſolutionem, ſi intendit abſoluere,tenet abſolutio.

Ex his omnibus colligitur multiplex differentia inter ſuſpenſionem,& excommunicationem.

Primò enim, excommunicatio nunquam tollitur, niſi per abſolutionem;ſuſpenſio vero aliquando tollitur, vt diximus.

Secundò, excommunicatio nunquam fertur,niſi cum contumacia: at ſuſpenſio aliquando in pœnam delicti eam ſine contumacia.

Tertiò,excommunicatio omnis vetat ſacramentorum ſuſceptionem,& collationem : at ſuſpenſio non omnis prohibet ſuſceptionem, niſi quando eſt à ſuſceptione ſacramentorum nec

nec collationem, nisi quando est ab officio, vel ordine, aut collatione sacramentorum.

Quartò, excommunicationem à iure contrahunt Episcopi, etiam si non fiat expressa eorum mentio; suspensionem verò à iure, non nisi facta expressa eorum mentione.

Quintò, ab excommunicatione à iure quacumque non reseruata potest absoluere Episcopus; à suspensione verò non, nisi à perpetua, & quando posita est in contumaciam, vel ob delictum, super quo potest dispensare.

In his, & alijs multis differunt maximè hæ duæ censuræ.

De suspensione Concubinarij notorij.

CAPVT XLVII.

NVNC de casibus particularibus: in quib⁹ ipso iure suspẽsio contrahitur tractandum est: hi autem multi sunt. Quoniam primus habetur c. quæsitum, de cohabi. cler. & mulier. Clericus notorius concubinarius est suspensus ipso iure. Quis autem sit notorius, in eod. cap. explicatur, nempè quando delictum est notum per confessionem factam in iudicio; aut per sententiam, aut per facti euidentiam, quæ tergiuersatione aliqua celari non possit, ponit exemplum Abb. in c. vestra, num. 7. de cohabit. cler. & muli. In clerico, qui retinet concubinam, vti vxorem, ita vt etiam ipse non audeat diffiteri, & in tali notorietate non requiritur citatio; nec declaratoria secundùm communem, licèt de consuetudine fiat, teste Couuar. primæ par. relect. §. 1. fol. 581. Quando autem nõ est notorius, non est suspensus quoad alios. Hic aduertè primò ex Silu. ver. concubinarius. §. 1. differre concubinarium, & fornicatorem; Concubinarius enim est qui abutitur certa aliqua fœmina, siue soluta, siue non soluta, tenendo illam ad Venerem modo vxorio. Fornicator verò est, qui vagatur abutens hac, vel illa; & quantum ad suspensionem secundùm eundem est eadem ratio vtriusque. Idem tenet Diaz. in prax. crimi. c. 73. & Nauar. in sum. c. 25. nu. 77.

Aduerte secundò, iure antiquo talem concubinarium esse suspensum, vt habetur cap. 32. can. nullus, cap. præter. & c. ad hoc iunctis. Gloss. & cap. fina. de cohabit. cleric. & mulier. Nec in hac parte recipiendus est Sotus 4. sent. d. 1. q. 5. art. 6. qui

putat suspensionem hanc non esse in vsu, sed tantùm talem concubinarium esse suspendendum : quam sententiam ante ipsum tenuit Innoc.in cap.si celebrat, num.3. de cleric. excom. ministr. Ioan.de Imol.in cap.sicut, colum.1.in fin.de cohabit. cleric.& mulier. & Arch.in c.primo,de re iudi.lib.6. hoc tamen est contra communem sentẽtiam Doct. de qua testatur Couuar. (licèt illam dicat durám) in Clem.si furiosus primæ part. relect.§.1.num.5.est etiam contra c.quæsitum,citatum, in quo expresse cauetur, talem fornicarium esse suspensum quoad se, & alios.

Aduerte tertiò,quod non solùm presbyteros,sed etiam diaconos, & subdiaconos hæc suspensio comprehendit, vt habetur d.32.can. præter & hoc ibidem notat Turrecre.& idem habetur can.si qui sunt d.81.Anto.autem part.3.tit.27.cap.3.idem tenet in alijs clericis, etiam in minoribus existentibus. & Silu. ver.concubinarius.§.4. Diaz in prax.crimi.c.73. Ioan.de Imol. in cap.sicut;col.3.in prin.ver. si autem quæritur, de cohab.cler. & muli.Nauar.in sum.c.25.nu.77.

Aduerte quartò, quòd hæc suspensio non solùm est ab officio,sed etiam à beneficio, vt notat Panorm.c.vestra,de cohab. cleri.& muli.& Archid.& Turrecre.prædicto can.præter, & ex eodem can.colligitur; non solùm enim ibi prohibetur exercitium officij,sed etiam fructuum beneficij perceptio: idemque habetur can. si quis à modo d. 81. Idem not. Bernar.Diaz.in prax.crimi.c.73. & de hoc quantum ad [illegible]ctus, & beneficium, idem dicendum est ac de excommunicato, vt suprà diximus, quando est in mora petendæ absolutionis, vt notat Archidiac. can.pręter,dist.32.

Aduerte quintò,quòd talis concubinarius, vel fornicator notorius celebrans, vel exercens actum ordinis ante absolutionem à suspensione, quam potest Episcopus conferre, quia non est reseruata, vt notat Silu.v.irregularitas, §.15.nota.27. & Abb.in cap.quia circa,numer.5. de bigam. fit irregularis, sicut alij suspensi ab ordine actum ordinis in suspensione exercentes,iuxta ca.cum æterni.de re iudi.ita asserunt Abb.in c.vestra, de cohab.cleric.& muli.& de communi testatur. Couuarru.in Clem.si furiosus,primæ part.relect.§.1. nu.5. in qua solus Papa dispensat,iuxta c.cùm medicinalis, in fi.de sent.excom. in 6.vt de communi testatur Couuar.vbi suprà,licèt non desint cõtrarium sentientes. Nec satis est ad euitandum hanc irregularitatem pœnituisse peccati ante celebrationem, vel exercitium ordi-

ordinis, nisi etiam absolutio procedat ab ipsa suspensione, vt tenet Silu. loco citato: nam licet in can. si qui sunt d.81. isti suspendantur, vsq; dum pœniteat, & emendent, non ob hoc excluditur absolutio à censura, & c. quæsitum, de cohabit. cleri. & mulier. simpliciter suspendit talem concubinarium, & fornicatorem.

Aduerte sextò, quòd talis notorius fornicator, vel concubinarius non solùm est suspensus, sed etiam irregularis, & indiget ad celebrandum, vel actum ordinis exercendum, nō solùm absolutione à suspensione, sed etiam dispensatione ab irregularitate. Hoc probatur ex cap. at si clerici, de iudi. Vbi tales, etiã peracta pœnitentia, indigent dispensatione. Idem habetur in cap. quia circa, de bigam. Vbi datur facultas dispensandi cum fornicarijs: at dispensatio non est nisi super irregularitate qua quidem dispensationem potest Episcopus concedere, vt in eisdem c. habetur. Rursus cap. quæsitum, de tempor. ordin. vbi tales, etiam peracta pœnitentia impediuntur ministrare, & tamen in pœnitentia habuerunt absolutionem. Igitur manent irregulares, donec dispensetur cum eis. Hoc etiam habetur can. peruenit, d.50. adiuncta Glo. Hinc est, quòd si tales criminosi an absolutionem à suspensione celebrent, vel actum ordinis exerceant, fiunt irregulares, sed ista irregularitas est alia ab ea, quæ est propter crimen, in hac enim solus Papa, in illa Episcopus dispensat: at si post pœnitentiam, & absolutionem celebret, non contrahit irregularitatem hanc, in qua Papa dispensat, quia non celebrauit suspensus: tamen peccauit mortaliter, quia irregularis existens celebrauit ante dispensationem, vt notat Nauar. in sum. c.25. num.77. si tamen prius absolutionem, & dispensationem obtinuerit, tunc licet illi celebrare, vel actum ordinis exercere.

Aduerte septimò, in Concil. Trident. sess.25. cap.14. contra concubinarios, vel fornicatores clericos, grauiores pœnas infligi vltra eas, quæ habentur in iure antiquo, quæ ibi confirmantur.

Primò enim prohibetur eis, ne cōcubinas, vel alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio in domo, vel extra detineant, cum illis vllam consuetudinem habere audeant, alioquin pœnis à sacris canonibus, vel statutis Ecclesiarum impositis puniantur.

Secundò, si à superioribus moniti ab his si non abstinuerint, tertia parte fructuum obuentionũ, ac prouentuũ suorum

beneficiorum quorumcumque, & pensionem ipso facto sunt priuati, quæ fabricæ Ecclesiæ, vel alteri pio loco arbitrio Episcopi applicentur.

Tertiò, si in delicto eodem cum eadem, vel alia fœmina perseuerantes secundæ monitioni adhuc non paruerint, non tantùm fructus omnes, ac prouentus suorum beneficiorum, & pensiones eo ipso amittant, quæ prædictis locis applicentur, sed etiam à beneficiorum ipsorum administratione, quoad Ordinarius, vti Sedis Apostolicæ delegatus, arbitrabitur, suspendantur: &, si ita suspensi nihilominùs eas non expellant, aut cum ijs etiam versentur, tunc beneficijs, portionibus, officijs, ac pensionibus quibuscumque Ecclesiasticis perpetuò priuentur, atque inhabiles, & indigni quibuscumque honoribus, dignitatibus, beneficijs, ac officijs in posterum reddantur, donec post manifestam vitæ emendationem ab eorum Superioribus cùm eis ex causa visum fuerit dispensandum. Hęc puta suspensionem, priuationem, inhabilitatem, intellige non ipso facto imposita esse, sed imponenda per Iudicis sententiam.

Quartò, si postquàm eas semel dimiserint, intermissum consortium repetere, aut alias huiusmodi scandalosas mulieres sibi adiungere ausi fuerint, præter prædictas pœnas excommunicationis gladio plectantur. Hæc excommunicatio non est ipso iure lata, sed inferenda per Iudicem.

Quintò, clerici beneficia Ecclesiastica, vel pensiones non habentes iuxta delicti, & contumaciæ perseuerantiam, & qualitatem ab Episcopo carceris pœna, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, alijsve modis iuxta sacros canones puniantur. Hæ etiam pœnæ non sunt latæ, sed inferendæ.

Sextò, Episcopi, si ab huiusmodi crimine non abstinuerint, & à Synodo prouinciali admoniti se non emendauerint, ipso facto sint suspensi, &, si perseuerent, etiam ad Romanum Pontificem ab eadem Synodo deferantur, qui pro qualitate culpæ, etiam per priuationem, si opus erit, in eos animaduertat. Hæc omnia in prædicto Concilij cap. habentur. Vbi attende, quòd hæc non solùm contra notorios procedunt, sed etiam contra non notorios, sed tales, qui admoneri possint, etiam si non sint notorij notorietate aliqua ex illis tribus prædictis. Attende etiam, quòd etiamsi notorij iure communi sint suspensi, Concilium tamen iterum eos suspendi ordinat: nam vt

notat

notat Præpo.c. reperiuntur 1. q.1.nu. 4. ſicut excommunicatus à iure poteſt ſimul excommunicari ab homine, ita etiam ſuſpẽſus à iure poteſt ab homine ſuſpendi. Attende etiam, quod hæ pœnæ non ſolos concubinarios ligant, ſed eos, qui extra vel in domo mulieres detinent, de quibus ſuſpicio eſſe poſſit, aut cum eis conſuetudinem aliquam habere audent modo prædicto.

Aduerte octauo, quod licet aliqui voluerint hanc iuris ſuſpenſionem contrahi, propter quodcumque peccatum notorium, deducentes, à ſimili, tamen verius Panorm. in c. veſtra, numer. 7. de cohabit. cleric.& mul. tenet non contrahi. niſi ob hoc peccatum adulterij, vel fornicationis, cum in iure hoc ſit expreſſum, & idem tenet Silu. ver. cler. 2. §. 5. de communi. Couar. primæ part. relect. §. 1. num. 5. Nec eſt ſimile de alijs peccatis: nam hoc carnis peccatum habet maiorem à deuotione elongationem, & irreuerentiam reſpectu ſacramentorum ſpiritualium. Loquor autem de peccatis illis notorijs, quæ, ſi occulte fiunt, non inducunt ſuſpenſionem: nam de homicidijs, hæreſi, & alijs quæ cenſuras habent, aut irregularitates, & ſi occulta ſint, non hæc tractamus. Hæc ſunt in hoc ſuſpenſionis primo caſu conſideranda, licet in his Doctorum opiniones variæ ſint.

De aliis nonnullis iuris ſuſpenſionibus.

CAPVT LXVIII.

SVnt multæ aliæ iuris ſuſpenſiones, ex quibus præcipuas, quæ in vſum magis veniunt, proponemus.

Prima habetur c. ſæpe, de tempor. ordin. in 6. Vbi præcipitur, ne Epiſcopus Italus Vltramontanum clericum ordinet, niſi de licentia Papæ, vel per patentes literas Epiſcopi ſui, de cuius diœceſi originem trahit, vel in cuius diœceſi beneficiatus exiſtit, cauſam rationabilem continentes, quare nolit, vel non poſſit illum ordinare, ſi ſecus factum fuerit, ordinans, punietur pœna cõdigna, & ordinatus ipſo iure eſt ſuſpenſus, ſine ſpeciali licentia Papæ indiſpenſabilis.

Aduerte primò, ex eadem glo. quod hæc decretalis non habet locum in Italis ordinatis ab Vltramontanis, quia non eſt eadem ratio, vt ibi probat.

Aduerte ſecundò, vt ex eadem gl. quòd hæc decretalis procedit

cedit etiam in minoribus ordinibus. ipſam Gloſſ. ſequitur Ioan. Andr. & Gemin. ibi. num. 9. licet aliqui contrarium ſentiant.

Aduerte tertiò, cum dicitur Epiſcopus Italus, debet intelligi de Italo quoad titulum Epiſcopalem, non quoad originẽ Gemin. in d.c. ſæpè, num. 8.

Secunda habetur cap. eos, de tem. ordinan. in 6. vbi habetur quod ordinans, ſiue ſcienter, ſiue ignorantia affectata Clericũ alienum ſine licentia proprij Epiſcopi, vel proprij ſuperioris, à collatione ordinũ per annum eſt ſuſpenſus; & interim poſſunt clerici ſine ipſius licentia ordines recipere à vicinis Epiſcopis, alias Canonice, poſtquam ipſius ſuſpenſio fuerit manifeſta, intellige cum Gloſſ. manifeſtata per euidẽtiam facti, vel iuris. Aduerte ex Gloſſ. illud verbũ, *alias canonice*, intelligi, vt præcedente debita examinatione, & temporibus debitis, & alijs requiſitis, vicini Epiſcopi prædictos ordinent. De legitimæ, & debitæ examinationis forma habetur in c. quãdo. d. 24. Aduerte etiam illud verbum, *clericum alienum*, nam ſi conferret alieno laico primam tonſuram, non haberet locum pœna, vt notat Gemin. in d.c. num. 5. v. in fin. gloſſ.

Tertia habetur cap. fin. de tempor. ordin. in 6. vbi ſuſpenſus eſt ipſo iure per annum à collatione primæ tonſuræ Epiſcopus; aut quiuis alius, qui primam tonſuram confert infanti, niſi forte intranti in Religionem, aut illiterato, aut alicui alienæ diœceſis ſine licentia ſuperioris ſui, aut coniugato, niſi volenti intrare Religionem, aut ad maiores promoueri. Hęc ſuſpenſio procedit de conferente primam tonſuram, non vt ſuperior quæ procedebat de conferente ordines iam tonſuratos; vnde non eſt eadem pœna in vtraque, hæc enim minor eſt, quam illa, & ſuſpenditur ſolus conferens primam tonſuram, nõ autem qui eam ſic ſuſcipit, etiamſi ſit laicus alterius diœceſis; vnde ipſa collatio tonſuræ eſt valida etiam quoad executionẽ, ſecundum Guid. Papam deciſ. 449. & Lap. alleg. 138. nu. 12. 13. v. 1. vbi reſpondet ad tex. in c. 71. diſt. Quod ſatis vrget aduerſus hanc ſententiam Guidonis, & Lap. Aduerte vlterius, clericis in hoc caſu licere adire vicinos Epiſcopos, nõ autem laicis, vt notat Ioan. Andr. in d.c. eos, in pr. & Ancar. in fin. & ratio eſt, quia non conſideratur tanta neceſſitas in laicis ad clericatum aſcendere volentibus, quanta in clericis volentibus promoueri ad ſuperiores.

Quarta habetur in extrauag. cum ex ſacrorum. Pij 2. cuius memi-

meminit Silu. ver. irregularitas §.12. vbi præſumentes recipere ſacros ordines extra tempora, aut extra legitimã ætatem, aut ſine legitima licentia ſunt ipſo iure ſuſpenſi,&,ſi celebrant,fiũt irregulares, à ſolo Papa diſpenſabiles, & poſſunt ipſo iure beneficijs priuari, Aduerte olim iure communi non conſtare eſſe ipſo iure ſuſpenſos an ſuſpendendos, cap. vel non eſt,c.cum quidam,cap. literas,& ca. conſulta. de temp.ordin.ſunt.enim variæ opiniones quæ modo ceſſant per prædictam extrauag. Aduerte rurſus ex illo verbo, *præſumpſerint*, non comprehendi qui ignoranter fecerunt, putantes id ſibi licuiſſe, vt notat Couar. primæ part. relect. de homicid. §. 1. num. 4. allegat in hoc Nauar.& ſequitur, quamuis cum dubio, quod quidem ſic intellige, quando putabant ſibi licuiſſe ex probabili ignorantia facti,quia credebant ſe habere legitimam ætatem,ſecus ſi craſſa ignorantia facti,aut ignorantia iuris fuit, ſuſpenſionem incurrunt, etiamſi Extrauagantem ignorauerint,quia ius communi prohibens ante legitimam ætatem promoueri aut ſciuerunt aut ignorare non debuerũt:ideo præſumere dicuntur. & hoc ſequitur tribunal ſupremi pœnitentiarij.Idem dicendũ de ordinantis extra tempora, aut ſine legitima licentia, ſi quis ergo probabiliter ignorauerit factum, non incurrit, quòd ſi poſt ſuſceptionem ſciuerit, & adhuc non eſt in ætate legitima aut ſine licentia, non quidem eſt ſuſpenſus,ſed eſt prohibitus celebrare, aut promoueri ad vlteriores ſine diſpenſatione ea faciens mortaliter peccat, niſi habeat ætatem, aut licentiam. Aduerte etiam dicta[illegible] conſtitutionem eſſe reſtrictam ad ſacros ordines. Sumens ergo ordines non ſacros, pœnis in ea contentis non ſubijceretur,vt habet Rebuf.in prax. benef.fol. 334.Gloſſ.3.

Quinta habetur cap. ſi quis ordinauerit,de ſimonia.vbi ordinans, vel præſentans aliquem ad ordinem, & ab eo promiſſionem, vel iuramentum recipiens, quod ſuper prouiſione ſua eundem ordinatus non inquietabit, ſuſpenſi ſunt per triennium, ordinans quidem à collatione ordinum, præſentans ab executione,& ſic ordinatus ab ordine ſuſcepto in perpetuũ. Nec poſſunt hi tres diſpenſationem, niſi à Sede Apoſtolica, huius diſpenſationis obtinere. Aduerte pro intelligentia, cap. cum ſecundum de præben. decerni, vt ordinato ſine titulo per ordinatorem, aut ſucceſſorem eius tamdiu prouideatur, donec ei aliquod beneficium conferatur, quo viuere valeat, quod intelligendũ eſt,quãdo nullus eſt eſt præſentator;ſi enim

 fuerit,

fuerit, tunc ipse primo loco tenebitur alere, vt gloss. ibi notat, & Canon ipse insinuat. Iuxta hoc intelliges, facilè hanc suspicionem, præsertim eius, qui paciscitur cum ordinatore, aut præsentatore non petere alimentum ab eo. Aduerte etiam, quod talis promissio ante ordinationem factam non valet, vt notant Doct. in cap. vbi Abb. num. 4. & procedit, etiamsi si sit iurata respectu ordinantis, vel præsentantis, qui non possunt absque peccato virtute illius obligationis desistere, quo minus illi ordinato prouideant, quamuis ordinatus contra iuramentum aliquid petere non possit, vt notat idem Abb. vbi suprà. Aduerte rursus non subijci huic pœnæ eum, qui post ordinationem factam remittit, aut condonat obligationem sine pacto vllo ante ordinationem facto. ita habet Abb. in d.c. si quis nu. 4. Aduerte prætereà Nau. in sum. c. 27. nu. 185. idem quantum ad suspicionem existimare de his, qui ordinantur cum patrimonio facto cum obligatione rescindendi contractum, quo ipsis patrimonium datur, sed mihi nō placet, nam in ista decretali sola mentio fit de promissione, aut iuramento factis ab ordinato cum præsentante, aut ordinante de nō inquietando, à quo distat casus iste vltimus: nam ille, qui fecit pactum cum ordinatore, aut præsentatore propterea suspēsus est, quia est simoniacus; nam pro actu ordinandi, aut præsentandi ad ordinationes pactum fecit: sunt autem illi actus duo spirituales, at dare alicui patrimonium non est spirituale, imò vendi, & emi potest. Non ergo pactum de restituendo efficit simoniam. Idem dico ad capit. per tuas. 3. de simonia. agitur enim de paciscente cum eo, qui præsentauit ad titulum Ecclesiæ, vt ordinaretur, qui titulus spiritualis est, super quem potest esse simonia. Siue ergo paciscatur de restituendo patrimonio, siue non, non videtur suspensus. Nec is suspensus est, eo quod sine titulo ordinatus, quia obligatio illa non valet, sicut nec ea, quæ fit cum ordinante, aut præsentante, quod ex Conc. Trident. sess. 25. cap. 2. comprobatur, vbi statuitur, nec promotus tali patrimonio sine licentia Episcopi valeat renunciare, ex quo fit, vt ille verum titulum habeat; & quamuis non haberet, non esset suspensus, sicut nec is, qui ementito patrimonio ordinatus est, vt dicemus inferiùs in decimaoctaua suspēsione. Hunc autē casum supra dictum de pacto facto non cū ordinante, aut præsentante non inducere suspensionem decreuit, seu declarauit signatura pœnitentiariæ, & sic seruatur.

Sexta habetur capit. cum in cunctis, §. fin. de elect. Clerici

eligen-

eligentes in Episcopatum, vel dignitatem, vel curam animarum indignũ quoad ætatem, vel legitimitatem, vel scientiam, vel mores, per triennium à beneficio sunt suspensi. Intellige de eligentibus scienter indignum, iuxta cap. per inquisitionem de elect. ac respectu beneficiorum, quæ quisque habet in illa Ecclesia, ad quam fuit facta electio: ad alia verò beneficia non extenditur, vt notat Abb. in d. §. fin. in princ. per c. si compromissarius §. restringitur de elect. lib. 6. Intellige, etiam si ex illis votis sequatur electio, alias secus, quia requiritur actus consummatus, vt notat Ioan. de Anan. in d. §. fin. n. 1. Eadem suspensio, infligitur compromissarijs scienter indignum eligentibus, cap. si compromissarius, de elect. in 6. & tunc compromittentes non contrahunt hanc pœnam, nisi scienter electionem indigni ratam habuerint.

Hæ decretales nõ procedunt de electione Papæ, nec de præsentantibus indignum in Episcopatum, sed de clericis eligentibus in Episcopatum, dignitatem, vel parochiam, & de compromissarijs ad Episcopi electionem. Nec etiam procedunt in eligentibus patientem alium defectum, vt notat Abb. in d. §. fin. nu 6. Nota tamen, quod si durante ista suspensione triennij, Canonici aliam similem suspensionem incurrant, secundùm Ioan. Andr. quem sequitur Ioan. de Anan. secundum triennium incipit currere statim post commissum delictum, & nõ finito primo triennio, vt voluit Abb.

Septima habetur cap. cum medicinalis, de sent. excomm. in 6. Vbi Iudex, qui excommunicat, vel suspendit, vel interdicit, nisi in scriptis id faciat, & causam conscribat, & requisitus exemplum sententiæ tradat, per mensem est ab ingressu Ecclesiæ, & diuinis officijs suspensus. Nota ex Gloss. hanc pœnam procedere tam in generali, quàm in particulari sententia excommunicationis ab homine; in vtraque enim sententia, siue in certam, siue in incertam feratur personam, hæc obseruanda sunt. Nota rursus ex eodem cap. quod si talis suspensus intra mensem celebret fit irregularis à solo Papa dispensabilis.

Octaua habetur cap. sacro. de sent. excomm. Qui in aliquẽ sententiam excommunicationis promulgat, sine competenti admonitione præmissa, & personas præsentibus idoneis, per quas possit probari monitio, per mensem est ab ingressu Ecclesiæ suspensus. Hæ duæ suspensiones non comprehendunt Episcopos, quia non fit eorum expressa mentio per ea,

quæ diximus ſuperius. Rurſus non procedunt in caſibus illis, quibus licet aliquando non ſeruare trinam admonitionem: nec in ſcriptis excommunicare, vt ſupra dictum eſt.

Nona habetur cap. quia ſæpe de elect. in 6. Vbi ſuſpenduntur ab officio, & beneficio, Cathedraliũ. Regularium; vel Collegiatarum Eccleſiarũ capitula, conuentus, ſingulares perſonæ, quæ, mortuo prælato, bona ipſius, vel bona tempore vacationis obuenientia, quæ erant in vtilitatem Eccleſiarum cõuertenda, vel futuro ſucceſſori ſeruanda, occupant, ſurripiũt, inter ſe diuidunt, dilapidant, diſſipant, & conſumunt. Hæc ſuſpenſio autem tamdiu durat, quamdiu plene reſtituerint, & habet locum in omni emolumento, etiam prouenienté ex iuriſdictione, vel ſigillo, Clem. ſtatut. de elect.

Decima habetur cap. præſenti. de offic. iud. ordin. in 6. Vbi ſuſpenduntur Epiſcopi, vel eorum ſuperiores, ac Abbates, & quiuis alij Regulares, vel ſeculares prælati, & Eccleſiaſticę quæcumque perſonæ, quæ vacantium dignitatum, perſonatuum, prioratuum, vel Eccleſiarum quarumcumque ſibi ſubiectarum, ſeu ad collationem, ordinationem, præſentationem, vel cuſtodiam pertinentium, morientibus eorum rectoribus, aut miniſtris bona inuenta in ipſis, ſiue tempore vacationis obuenientia, quæ in vtilitatem eorundem expendi, vel futuris ſucceſſoribus debent fideliter reſeruari, occupare, aut in ſuos vſus conuertere quoquo modo præſumunt, niſi de ſpeciali priuilegio vel conſuetudine legitimè præſcripta, vel alia cauſa rationabili hoc eiſdem competere dignoſcitur. Suſpenſio autẽ talis eſt: Epiſcopi & ſuperiores eorum ab ingreſſu Eccleſiæ, cęteri ab officio, & beneficio ſunt ſuſpenſi, donec de prædictis reſtitutionem fecerint.

Vndecima habetur cap. 1. de ſentent. & re iud. in 6. Vbi Iudex Eccleſiaſticus ordinarius, vel delegatus contra conſcientiam, & contra iuſtitiam, in grauamẽ patris alterius in iudicio quicquam faciens per gratiam, vel per ſordes, ab executione officij per annum eſt ſuſpenſus, ita vt, ſi intra annum ingerat ſe diuinis, ſit irregularis, à ſolo Papa diſpenſabilis.

Aduerte ex Gloſſ. ad contrahendã hanc pœnam, hæc quatuor ſimul eſſe neceſſaria: Vt contra conſcientiam, & contra iuſtitiam, & quod in grauamen alterius partis, & quod in iudicio; vnde in arbitrio non habet locum, nec in mero executore, & quod per gratiam, vel ſordes id faciat, ſordide ſit ex eadẽ Gloſſ. quod prece, pretio, timore, vel odio Iudex corruptus facit.

facit. Aduerte rursus ex eadem Gloss. hanc pœnam non comprehendere Episcopos, postquam eorũ non fit expressa mentio. Aduerte rursus ex eadem Gloss. quod non ligat adhuc hæc pœna Iudices laicos, quia restringitur ad Ecclesiasticos.

Duodecima habetur cap. exigit. & cap. fœlicis, de censi. in 6. Vbi iniungitur visitantibus, ne vltra procurationem, quæ ratione vnius diei vnica debetur, etiam si plures visitent Ecclesias pro sustentatione sua, quam in victualibus, vel in pecunia à volẽtibus dare in pecunia, recipere possunt aliquod aliud munus etiam sponte oblatum, neve à non visitatis vllam procurationem recipiant, alias duplum eius, quod receperint, Ecclesiæ, à quo receperũt, intra mensem restituere teneantur. Alioquin Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi duplum ipsum vltra prædictum tempus restituere differentes ab ingressu Ecclesiæ sunt interdicti. Inferiores verò ab officio, & beneficio suspensi, quousque plena facta fuerit satisfactio, nulla eis in hoc ex condonantium liberalitate seu gratia facta remissione valitura.

Decimatertia habetur cap. constitutione, & cap. non solum de regul. in 6. Suspenduntur mendicantes ab admittendo aliquem ad professionem, si faciant vllum ante annum profiteri, aut ad id admittant, & ibi sub excommunicatione præcipitur eis, ne id faciant.

Decimaquarta habetur c. fin. de offic. iud. deleg. lib. 4. Suspenditur per annum ab officio Iudex conseruator, qui se immiscet in ijs, quæ non sunt sui officij; is enim solum debet partem tueri ab iniurijs, & violentijs, & his manifestis: si autem descendere vult ab immanifestis, aut aliud præter hoc facere, pœnam prædictam incurrit.

Decimaquinta habetur Clem. multorum de hæret. Vbi Episcopi, & superiores, qui odij gratia, vel amoris, lucri, aut cõmodi temporalis obtentu contra iustitiam, & conscientiam omittunt contra quemquam procedere in crimine hæresis, vbi fuerit procedendum; aut qui obtentu eodem ipsum crimen vel officij impedimentũ alicui imponentes eum vexare præsumunt, ab officio per triennium sunt suspensi.

Decimasexta habetur Clem. 1. de reb. Eccl. non alien. vbi suspenditur ab officio quilibet Religiosus præsidens Monasterio, Prioratui, Ecclesiæ, seu administrationi cuilibet, si iura, red ditus, vel possessiones eiusdem alicui ad vitam; seu ad certum tempus, quouis titulo concedit, quando, nec necessitas, nec vtilitas Ecclesiæ id poscit, & tunc cum consensu conuentus, si con-

conuentum habet, aut si non habet, Prælati sui id facere debet Aduerte ex eadem Clem. quod hæc pœna ad locationes, & redditiones fructuum ad modicum tempus non extenditur. Aduerte rursus duo necessaria ad prædictam pœnam vitandã, vt necessitas, vel vtilitas Ecclesiæ id exposcat, & quod sit consensus conuentus, vel Prælati. Vno deficiente, locum habet pœna.

Decimaseptima habetur Clem. quoniam. de vit. & honest. cleric. Vbi suspenduntur Clerici, quia partita, vel virgata veste vtuntur, nisi rationabilis causa subsit, si beneficiati fuerint, in sacris tamen ordinibus citra sacerdotium constituti per sex totidem menses sint inhabiles ad Ecclesiasticum beneficium obtinendum. Si verò clerici tantum fuerint in minoribus non habentes beneficium, tamen tonsuram deferentes, per totidem menses sunt inhabiles ad beneficium obtinendum. Si verò fuerint sacerdotes, siue personarum, dignitatem, aut beneficium cũ cura animarũ obtinentes, siue Religiosi, per annum suspenduntur, habentes quidem dignitatem, personarum, vel beneficium curatum à perceptione fructuum; Sacerdotes verò, & Religiosi à beneficio Ecclesiastico obtinendæ. Aduerte ex Gloss. quod causa timoris, nempè cùm per terras inimicorum iter sit, potest clericus vti vestibus prædictis. Aduerte rursus ex Cardin. ibi. qu. 3. quod etiam licet vti virgata, id est, diuersi coloris veste ob solemnitatem, vt fit in vniuersitatibus aliquibus, quando ad Doctoris gradum fit promotio.

Decimaoctaua habetur in cap. sanctorum. in princ. 70. dist. vbi ordinatio facta sine titulo irrita habetur respectu executionis, iuxta Gloss. & Abb. & Ancar. in cap. cum secundum. de præb. Sed hæc pœna fuit deinde sublata per dictum cap. cum secundum. & sic post cap. tenet ordinatio, & ordinator prouidere tenetur, secundum Hostien. in cap. non liceat in fin. de præb. cuius sententia indistinctè procedit, etiamsi ordinatus sit in culpa, nempe si mentitus est se habere patrimonium, quod non habebat. vt notat Abb. in d. cap. non liceat, num. 3. contra Anton. de Butr. in eodem cap. non liceat, & de communi testatur Imol. in d. cap. in fin. Hodie autem per Concil. Triden. sess. 21. cap. 2. ex sententia congregationis renouatus est can. atiquus cum secundum. non autem ille antiquior sanctorum, qui fuerat renouatus. Qui ergo sine beneficio, aut de Episcopi consensu sine pensione, vel patrimonio sufficienti ordinatur, non est ipso iure suspensus. Dubium tamẽ est.

est,quia Concilium decernit, ne quis beneficium, pensionem vel patrimonium, quorum titulo est ordinatus, sine licentia Episcopi dimittat, an sit suspensus, qui dimitteret sine licentia post ordinationem? Respondeo quod non, nam Concilium iura antiqua tantùm renouat:at iure antiquo non habetur talis suspensio, sed ea sola,qua aliquis sine titulo ordinatur,quæ reuocata est per cap.cùm secundum. Hoc verum est,talem dimissionem, aut renunciationem sic factam iritam esse, & nullius valoris: nam verba concilij vim habent decreti irritantis, potentiamque tollentis faciendi contrarium.

Decimanona habetur in extrauag.cùm detestabile.Pauli II. vbi suspēduntur omnes,qui simoniacè ordinati fuerunt, à suorum ordinum executione, siue sint occulti, siue manifesti. Et idem dicendum de conferētibus ordinem per simoniam: nam ipsi quoque sunt suspensi ab executione suorum ordinum perpetuò,vt notat Abb.in c.per tuas,2.num.7. & ibi Felyn.num.3. de simon. & Silu.ver.suspensio.num.7. licèt nonnulli teneant, collatores non esse ipso iure suspensos. Alij verò ad triennium tantùm,vt referunt Abb.& Silu. vbi suprà. Aduerte prædicta intelligi de simonia reali, ex vtraque parte perfecta. Aduerte etiam, pœnam hanc suspensionis non comprehendere ignorantes,puta quia parentes, vel amici illius ignorantibus soluerint:nam in hoc casu ordinati sunt tantùm suspēsi quoad illum ordinem simoniacè susceptum. Abb.& Felin.in c. per tuas, de simon. Idem Abb.in §.hic.de simoniace, nu.6. de quibus omnibus plenè dicam,quando occurret sermo de simonia.

De suspensionibus Concilij Trident.

CAPVT XLIX.

PRIMA habetur in sess.6. cap.5. Episcopus etiam cuiusuis priuilegij prætextu Pontificalia in alterius Diœcesi exercens, siue Ordinarij loco expressa licentia, aut cum prædicta licentia exercens in alias personas præter ipsi Ordinario subiectas, ab exercitio Pontificalium ipso iure est suspensus. Rursus, ordinati ab Episcopo in aliena diœcesi sine licentia Ordinarij expressa Pontificalia exercente, aut etiam si habeat licentiam, si non sint ipsius Ordinarij subditi, ipso iure ab ordinum executione sunt suspensi. Aduerte, per Pontificalia,vt diximus suprà, non intelliguntur ea, quæ ad iurisdictionem perti-

pertinent, vt excommunicare, suspendere, interdicere, iudicare, &c. sed quæ ad ordinem Episcopalem, & ipsius consecrationem pertinent, vt ordinare, chrisma conficere, clericos deponere, virgines benedicere, Ecclesias, & altaria consecrare, & similia. Hæc sunt quæ sub hac suspensione Episcopus prohibetur exercere in aliena diœcesi, sine licentia expressa Ordinarij, quamuis etiam nec iurisdictionalia possit exercere, vt suprà diximus; sed hoc non continetur in hac prohibitione. Aduerte rursus, iure antiquo hoc cautum esse, 7.q.1. can. Episcopus, vbi maior pœna infligitur, nempè vt sic ordinati deponantur, & Episcopus etiam à celebratione Missarum per annum cesset, & ibi ✠ urrecre. intelligit etiam deponendũ Episcopum. Aduerte rursus, quando dicitur, quod suspensus est Episcopus ordinans in aliena Diœcesi, etiam cum licentia Ordinarij, alios, præter subditos ipsi Ordinario, non intelligas non licere ipsi Episcopi in tali Diœcesi ordinare simul cum subditis Ordinarij suos etiam subditos, si quos habet; licet enim ordinare simul suos, si licentiam habet ordinandi in aliena Diœcesi, vt suprà diximus.

Secunda habetur sess.7.cap.10. Capitulum, Sede vacãte, infra annum à die vacationis non debet alicui licentiam ordinandi, aut literas dimissorias dare, nisi arctatus sit ratione beneficij recepti, vel recipiendi, non obstante quouis priuilegio, aut consuetudine, aut etiam iuris communis dispositione, quod si secùs factum fuerit, Capitulum. Ecclesiastico subiacebit interdicto, & sic ordinati, si in minoribus ordinibus constituti fuerint, nullo priuilegio Clericali gaudent, præsertim in criminalibus: si verò in maioribus, ipso iure sunt suspensi, ab ordinum executione, ad beneplacitum futuri Prælati. Aduerte, olim iure communi licuisse Capitulo, Sede vacante, licentiam ordinandi dare, vt habetur cap. cùm nullus de tempore ordin. in 6. tamen per Concil. Trident. limitatur, vt infra annum à die vacationis id non possit, nisi cum coarctatis ad ordines suscipiendos ratione beneficij suscepti, vel post vacationem suscipiendi; non tamen cum non coarctatis. Anno verò transacto vacationis, si durat vacatio, procedit iuris communis dispositio, vt possit etiam id facere cum non coarctatis.

Tertia habetur sess.14. cap.2. Episcopus titularis etiam in loco nullius Diœcesis, etiam in loco exempto, etiam in aliquo Monasterio cuiusuis ordinis residens, aut moras trahens; etiam

etiam habens priuilegium de promouendo quoſcumque ad ſe venientes, ſi alterius ſubditum, etiam prætextu familiaritatis,& continuatæ comenſalitatis ſuæ, ſine ſui Prælati expreſſo conſenſu, aut literis dimiſſorijs ad aliquos ſacros, aut minores ordines,aut primam tonſuram promouerit,ab officio Pontificalium per annum ipſo iure eſt ſuſpenſus, & taliter promoti ab executione ordinum ſic ſuſceptorũ, donec ſuo Prælato viſum fuerit,ipſo iure ſunt ſuſpenſi.

Quarta habetur ſeſſ.23.cap.8. Epiſcopus ordinans non proprium ſubditum, etiamſi is accedat prætextu cuiuſuis generalis,aut ſpecialis reſcripti, vel priuilegij, ſiue teſtimonio tamen ſui Ordinarij, in quo eius probitas, & mores commendentur, à collatione ordinum per annum ipſo iure eſt ſuſpenſus? & ſic ordinatus à ſuſceptorum ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, ſit ſuſpenſus. Aduerte in habente priuilegium, vel reſcriptum, vt etiam à non ſuo ordinari poſſit, licèt non requirantur literæ dimiſſoriæ licentiam Ordinarij continentes, tamen requiritur teſtimonium mores & vitam ordinandi probans, & hoc eſt, quod ſub hac pœna ſtatuitur. Aduerte etiam, hoc decretum non extendi ad primã tonſuram ex declaratione congregationis Concilij; nam prima tonſura nomine ordinis in hoc Concilio non comprehenditur.

Quinta habetur in eadem ſeſſ.23.cap.10. Vbi Abbates,& alij quicumque quantumuis exempti,ipſo iure ab officio,& beneficio per annum ſunt ſuſpenſi, ſi literas dimiſſorias aliquibus Clericis ſecularibus concedant, vt ab alijs ordinentur, etiamſi tales clerici ad ſuam pertineant iuriſdictionem: ſed horum ordinatio pertinet ad Epiſcopos, intra quorum diœceſis fines prædicti Abbates, aut exempti exiſtunt. Aduerte hoc non procedere de regularibus, qui ſunt ſubditi talibus Abbatibus, aut de exemptis, his enim poſſunt concedere dimiſſorias,vt ab alijs ordinentur. Aduerte etiam, per illos exemptos intelligi eos, qui inferiores Abbatibus, aut ſaltem non ſuperiores ſunt. Rurſus eadem pœna imponitur contra Collegia,aut Capitula, etiam Cathedralium Eccleſiarum, ſimiles dimiſſorias clericis ſecularibus concedentia, quod intellige excepto caſu,quando vacat Sedes anno elapſo, vt diximus ſuprà in ſecunda ſuſpenſione. Rurſus, qui literas dimiſſorias à quibuſuis in iuriſdictione Epiſcopi, loco capituli, Sede vacante, ſuccedentibus obtinentes, ſunt ipſo iure ſuſpenſi ab

execu-

executione ordinum, si maiores fuerint, ad beneplacitum futuri prælati. Aduerte, sicut capitulum non potest Sede vacante literas dimissorias concedere, ita nec alius quicumque, qui loco Capituli in iurisdictione Episcopi vacante Sede succedet.

Sexta habetur sess. 24. cap. 1. in decreto de reforma. Si quis Parochus, vel alius Sacerdos, siue regularis, siue secularis sit, etiamsi id sibi ex priuilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius Parochi sponsus sine illorum Parochi licentia matrimonio coniungere, aut benedicere ausus fuerit, ipso iure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario eius Parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur.

Septima habetur sess. 25. cap. 17. præfecta Monasterio tenetur, per mensem ante professionem alicuius faciendam, Episcopum ipsum certiorem facere, aliàs ab officio est suspensa tamdiu, quamdiu videbitur Episcopo.

Octaua habetur sess. 25. c. 14. de reform. Episcopi à concubinatu postquàm à Synodo admoniti fuerint, non se emendantes, ipso facto sunt suspensi. Hæ sunt suspensiones contentæ in Concilio Tridentino.

De degradatione seu depositione.

CAPVT L.

DEGRADATIO ad suspẽsionem reducitur: est autem suscepti ordinis perpetua depositio, vt notat Felyn. qui citat Hostien. & Innoc. cap. qualiter. 2. nume 50. de accusa. Ecclesia enim non potens auferre characterem ordinis semel impressum, vsum eius legitimum in perpetuum aufert, & hoc est clericum degradare, &, vt sic dicam, deordinare, seu ab ordine deponere. Dixi autem, legitimum, quia non potest omnem vsum auferre; nam sacerdos degradatus potest consecrare, & Episcopus degradatus ordinare, licèt peccẽt grauissimè id facientes, vt dicit Archidia. in cap. quòd sit, in fin. de consecrat. dist. 2. & de communi testatur Gemi. in cap. degradatio. §. poterit, in fin. de pœn. in 6. Qui verò suscipiunt ab his scienter ordinem, manent suspensi, arg. text. in cap. 1. in fin. de ordinat. ab Episcopo, qui renunc. Ex quo sequitur, cùm degradatio sit ordinis depositio, degradatum priuari omni officio, & beneficio

neficio Ecclesiastico, nam in ordine fundantur. Degradatio igitur ab his omnibus priuat: sed consequenter, quia priuat ordine, cui omnia hæc innituntur; tenetur tamen horas canonicas recitare, vt affirmant communis sententia, quam sequitur Siluest. ver. degradatio. & probatur ex cap. dolētes, de celebr. missa. vbi omnibus ordinatis iniungitur id onus: propter delictum autem, quamuis ordinatus degradetur, non tamen efficitur melioris conditionis, vt ab onere soluatur.

Duæ sunt species degradationis, verbalis, & actualis; illa fit verbo tantum cuius hæc est forma, vt habetur in cap. degradatio. de pœn. num. 6. *Auctoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritussancti, & nostra auferimus tibi clericalem habitum, & deponimus, & degradamus, & expoliamus; exuimus te ordine beneficij, & priuilegio clericali.* Quæ verba ab Episcopo, cuius est degradare, proferuntur. Actualis est, cùm hæc ipsa verba exprimuntur, & re ipsa exercentur; nam degradandus vestitur vestibus, & ornamentis, quibus fuit ordinatus; & tunc paulatim incipit denudari ab vltimis vestibus cum appositis verbis: & cùm degradatur sacerdos, & aufertur planeta, dicit Episcopus: *Auferimus tibi vestem sacerdotalem & te honore sacerdotali priuamus*, similiter in alijs, & vltimo raditur caput, vt nullum coronæ maneat vestigium. hæc omnia habentur in prædicto c. degradatio.

Est autem differentia multiplex inter has duas degradationes. Prima Actualiter degradatus perdit priuilegium clericale vtrumque, canonis, & fori, nempe, vt sit sub iudice seculari, & qui eum percutit, non contrahit excommunicationem latam contra percussores clericorum: At verbaliter degradatus retinet priuilegium clericale respectu fori, & respectu canonis, ita habet Abb. cap. tuæ discretionis, de pœn. & in cap. Ioannes de cler. coniugat. & in c. ad abolendam, nu. 10. de hæret. & ibi Ioan. de Anan. & Archid. c. degradatio. de pœn. in 6. & Diaz. in prax. crim. can. c. 17. in fin. Et hoc, nisi post talem depositionem sequatur incorrigibilitas: nam tunc potest comprimi per Iudicem secularem, vt notat Ab. & Io. de Anan. vbi supra, & Boic. in cap. cum non ab homine, numer. 8. de iud. dicens, quod si clericus nō depositus ter monitus perdit priuilegium clericale, & potest comprimi per iudicem secularem, multo fortius depositus incorrigibilis, etiam non actualiter degradatus. Aduerte tamen, quod etiam data incorrigibilitate iudex laicus nō potest exercere iurisdictionem contra clericum,

antequam per Ecclesiasticum sit lata sententia declaratoria super qualitate incorrigibilitatis Fely. qui dicit hanc esse communem in cap. cum non ab homine, nu. 9. de iud. Sicut etiam in actualiter degradato est necessaria declaratio, quod est exutus à clericali priuilegio, nec est necessaria alia traditio præter istam declarationem, vt dicunt Gem. & Franch. cap. degradatio. de pœn. in 6. Ista autem declaratoria debet fieri per ipsum iudicem Ecclesiasticum absque citatione, ne fugiat, Abb. in d. cap. cum non ab homine, num. 9. de iud. Diaz. alios citans in prax. crim. cap. 131.

Secunda est, verbalis non fit, nisi ab Episcopo cum aliorum interuentu, vt enim habet Gloss. in d. ca. degradatio. & in cap. fœlix. 15. q. 7. ad degradationem Episcopi debent cum Metropolitano conuenire duodecim alij, quorum maior pars in sententia degradationis conueniat. Ad degradandum autem Sacerdotem cum Ordinario debent sex Episcopi conuenire. ad Diaconum verò & Subdiaconum alij tres. Ad Clericum inferiorum ordinum sufficit proprius Episcopus cum capituli conuentu, vel aliquorum tenentium locum capituli, potest enim clericus in minoribus degradari, vt habetur can. si Episcopus. 11. q. 3. & cap. degradatio. de pœn. in 6. Concil. autem Trid. sess. 15. cap. 4. mutauit ius antiquum, & decreuit, vt Episcopus per se, vel per suum Vicarium in spiritualibus generalem possit deponere verbaliter clericum, etiam presbyterum. Actualiter verò per se ipsum: in ijs autem casibus, in quibus de iure Episcoporum multorũ conuentus est necessarius, disponit, vt fiat degradatio per Abbates, vsum Mitræ, & baculi ex priuilegio habentes, quod si tot non potuerint inueniri, eorum loco sint personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ, ætate graues, & iuris scientia commendabiles. Hæc habentur ex Cõcilio. Cùm autem propter hæresim Sacerdos est degradandus, sufficit Episcopus cum Abbatibus, & iuris doctis. Hæc sunt in verbali degradatione. At in actuali non est opus isto conuentu, quia cùm præcessit verbalis, sufficit Episcopus ordinarius absque alijs.

Tertia est, tradendus curiæ seculari, actualiter, & non verbaliter degradatur: traditur autem per declarationem præsente Iudice seculari, cùm declarat Episcopus, illum esse illius curiæ; debet tamen intercedere pro eo, quod non moriatur iuxta cap. nouimus de verbo. signif. in fin. vt etiam notat Abb. in ca. cùm non ab homine, num. 2. 6. de iudic. Verbaliter tamen

men degradatus non traditur curiæ, si sit corrigibilis, vt habet Boic. in cap. ad abolendum, num.21. de hæret. Solet autē tradi tribus de causis, aut propter hæresis pertinaciam, ca. ad abolendam, de hæret. Aut quia fuit falsarius litterarum Apostolicarum, ca. ad falsariorum. de crim. fals. Aut propter calumniam, quam quis parauit suo Episcopo. Vel quia contumeliam intulit, aut inobediens fuit, vt habetur in c. si quis sacerdotem. 11. q.1. quod vltimū intelligunt Doct. cum incorrigibilis manet, nec parere vult, vt habet Boic. in ca. ad abolendam, num. 21. de hæret. Siluest. in ver. degradatio. num. 6. licet aliqui Doct. inter quos est Innocen. velint etiam data corrigibilitate, post depositionem esse tradendum curiæ seculari, vt per Boic. in d. loco: sed prior opinio est probabilior, & quamuis propter aliud grauissimum crimen seculari curiæ tradi posset degradatus, vt propter parricidium, assassinium, vel aliud simile. Silu. in 11. degradatio. nu.4. Abb. in ca. cum non ab homine, nu.6. de iud. & in ca. 1. in fin. de his, qui filios occid. non tamen propter simplex homicidium, vt habet Anton. tractat. de suspens. cap. 4. Si tamen clericus simplex homicida esset incorrigibilis, quod pluribus modis dicitur vt notat Diaz. in prax. crim. alios citans, posset tradi per Iudicem Ecclesiasticum seculari, vt imponeret illi debitam pœnitentiam, Abb. vbi suprà nu. 30. in fin. & ibi Boic. nu.4. quod intellige, seruata forma, tex. in ca. cum non ab homine. de iud. Clericus autem traditus, seu effectus [illegible] foro seculari debet puniri, non ad voluntatem Iudicis Ecclesiastici, sed prout videbitur Iudici seculari, vt notat Abb. in dicto ca. cum non ab homine, & ipse iudex puniet pœna per Ciuiles leges imposita laicis pro eodem crimine, ca. ad falsariorum. §. nos enim de crim. fal.

Quarta est, degradatio verbalis potest fieri contra absentē contumacem. Actualis verò requirit præsentiam ca. nouimus, de verb. signif. & notat Gem. per illum tex. in d. ca. degradatio. num.3.

Quinta est, vbicumque simpliciter fit mentio de degradatione intelligitur de verbali, & non de actuali, Abb. in ca. at si clerici, col.11. in pr. de iud. Fely. in c. qualibet 2. in fi. de accusat. Diaz. in prax. crim. can. c. 132.

Sexta differentia est, degradatum verbaliter Episcopus restituere potest. Actualiter verò solus Papa. ita habet Gloss. 2.q.6. can. ideo. 1. ver. at restitutionibus. cui Gloss. consentit Panorm.

cap. at si clerici.de iudic. §.de adulterijs. nume. 14. vbi allegat Speculat. affirmantem posse Episcopum etiam actualiter degradatum restituere, quando restitutio est iure requisita; vt, si post degradationem appareat falsitas testium. Hæc doctrina est probabilior. quamuis Siluest. ver. degradatio. §.10. alios sequens absolute teneat, solum Papam degradatum restituere posse.

Aduerte, sine accusatione neminem esse degradandum, licet alias sit puniendus, Host.in sum.tit.de accusat.§.quis sit effectus.sine accusatiōne. Diaz. vbi supra per tex. in cap.dilectus filius,2.de sim.vbi Abb. Aduerte etiam, pro nullo crimine quātumcumq; graui imponi clerico pœnam degradationis, nisi reperiatur expressum in iure, Ioan. de Anan.in c.1.nu.8.de cleric. pugn. in duel.post Ant.de Butr.Diaz. vbi supra. Quod intellige de pœna degradationis actualis,& nō verbalis;ista enim pro criminibus enormibus potest imponi, vt ipse Ioann.de Anan.notat,& est euidens.

Quod ad suspensionem spectat, qui per saltum est promotus, nempe inferiori ordine prætermisso superiorem suscipit, characterem quidem recipit, tamen non potest ministrare in suscepto, nec omissum accipiat, neutrum autem potest efficere sine dispensatione, quā Episcopus impendit, quando ignoranter id factum est, etiamsi ignorantia fuerit crassa. ita habetur can.solicitudo,d.52.& cap.vn.de cler. per sal.promot. & ibi Gloss. & Panorm.& Gloss. etiam cap.pastoralis de sacram. non iteran. vbi agitur de eo, qui prætermissa confirmatione promotus fuit ad ordines: idem enim est iudicium de hoc,& de illo, qui prætermisso vno ordine inferiori accepit superiorem; quod si scienter id fecit, opinio est varia. Hostien. cap. vn.de cleric. per sal. promo. negat posse Episcopum in eo casu dispensare, tamen Gemin. & Præpo.. can. solicitudo.52. affirmant etiam posse Episcopum dispensare in eo casu, & idem asserit Hostien. non sibi constans in summ. tit. de cler.per sal. promo.& id est probabile;tamen securius & verius est, nō posse, per doctrinam Panorm. cap. ex litteris de cler.non ord. minist. nempe Episcopum non posse dispensare, nisi in casibus iure expressis, cap.dilectus, de temp.ord. casus autem hic non est expressus, immo tacite insinuatur, quod non, vt patet ex can. solicitudo.d.52.& cap.vn.de cler.per sal. prom. hoc intellige de iure antiquo: nam iure nouo Concil.Trident.sess.23. cap.14. potest Episcopus dispensare cum promoto per saltū, si

non ministrauerit, quod locum habet in foro exteriori, quando est publicum; nam in foro interiori quando est occultum, potest Episcopus, etiam si ministrauerunt, per Concil. Triden. sess. 24. cap. 6. Non solùm autem qui per saltum est promotus, non potest suscipere omissum ante dispensationem, nec ministrare in suscepto, sed nec ad maiores progredi, donec dispensetur. Ita habent Gemin. & Præpo. can. solicitudo, d. 52. & ratio id probat, nam ligatus in minori non potest accipere maiorem; vnde rectè dicit Gemi. loco citato, postquàm dispensatum fuerit cum eo, vt suscipiat omissum, & ministret in suscepto, adhuc indigere dispensatione, vt suscipiat maiores.

Duo sunt hoc in loco adnotanda, vnum est, multos, & graues Doct. tenere, promotum per saltum non esse ipso iure suspensum, sed esse suspendendum; vnde si ministret ante dispensationem, non fieri irregularem, sed peccare ratione prohibitionis, ita habent Innoc. cap. si celebrat. de cleri. excomm. ministr. Archid. Gemin. Præpos. & Turrecre. can. solicitudo, d. 52. quæ opinio placuit Tabien. irregularitas, 4. §. 2. tamen contrarium tenuit Hostien. in sum. de cler. per sal. prom. idque inter Summistas tenuit Silu. ver. irregularitas, §. 13. affirmans esse ipso iure suspensum; mihi tamen posterior sententia magis placet; tum propter Concil. Trid. sess. 23. cap. 14. vbi conceditur Episcopo facultas in vtroque foro dispensandi cum promoto per saltum, nisi ministrauerit, si ergo ministrauerit, non potest Episcopus: qu[illegible] argumento est per ministerium contrahi irregularitatem, & nouum accedere impedimentum, quòd non fieret, nisi esset suspensus; prætereà ipse Geminianus fatetur, ante ordinem susceptum, qui est pretermissus, collationem beneficij nullam esse, igitur suspensus erat. Hoc autem intelligo, quando scienter, aut ex ignorantia crassa ordo inferior est prætermissus, si enim ignorantia probabilis aliquo in casu interuenisset, non esset suspensus, sed tantùm prohibitus, quando sciuisset post factum, sic affirmat Hugo citatus à Turrecre. can. solicitudo, d. 52. Immò in hoc casu affirmat procedere eundem canonem, & fauet ratio; nam suspensio nō contrahitur sine peccato.

Alterum est, Doctores conuertere, an ordo maior teneat. minori non suscepto: certum autem est, loquendo de maioribus, si is, qui minores suscepit, accipiat sacerdotium sine præuio Diaconatu, vel Subdiaconatu, ordinem tenere: id quod probat cap. vni. de cler. per sal. promot. ibi enim Sacerdotium

quidam accepit,non præmisso Diaconatu, nec repetere præcipitur sacerdotium,sed accipere ordinem, qui omissus est. Illud tamen est in controuersia, an si laico conferatur sacerdotium,vel aliquis ex maioribus, non præmissis minoribus, teneat:aliqui negârunt, tamē communis opinio Theologorum & Canonistarum tenet,imprimi characterem, & non esse necessarium necessitate sacramenti, sed præcepti ordinem seruare in ordinibus suscipiendis,ita tenent Archi.Gemin.Præpo. can.solicitudo,d.52. & ibi Glo.& Panor. cap.vni.de cler.per sal. prom. vbi dicit esse communem sententiam, & ibi Gloss.& inter Theologos.S.Thom.4.sent.d.24 q.1.art.2.q.4. & Bonau.4. sen.d.24.q.3. Nec est verum quod dicit Hostien.ca.vni.de cler. per sal.promo. nempè talem sacerdotem ordinatum sine inferioribus non conficere corpus Christi, hoc enim falsum est, nam si characterem habet,potest conficere, quamuis malefaciat,quia irregularis est, vnde S.Tho.loco citato,qu.4.ad 5.dicit in superiori omnes inferiores ordines virtute contineri; vnde potest facere quidquid inferior potest. De Episcopatu verò est difficultas, & quidem fatentur omnes, si quis habeat sacerdotium, etiam sine inferioribus ordinibus, si Episcopus ordinetur,tenere ordinem, tamen si non est sacerdos,non teneri, nec esse Episcopum.ita tenet Archidia. can. solicitudo,& Gloss.cap.vni.de cleric.per sal.promo. cum alijs etiam Doctoribus id ipsum sentientibus,hi nituntur eo maximè fundamento, quia character Episcopatus non est distinctus in substantia à charactere sacerdotij, quæ opinio est cōmunior inter Theologos. Alij existimantes esse distinctum characterem affirmãt Episcopatum etiam laico collatum tenere, id habet Gloss.can. solicitudo,d.52.& Panor.cap.vni.de cleri.per sal.prom.vbi eam dicit communem sententiam, fateorq; vtrumq; probabile, & propter vtriusque partis opiniones,si casus eueniret,ordines omissi essent suscipiendi absolutè, Episcopatus verò sub conditione,propter dubium, quando enim est dubium, debet etiam ordo,sicut & baptismus sub conditione exhiberi,vt notant Panor.cap.vni.de cler.per sal.promo. & Præpo. can.solicitudo,d. 52.in hoc autem omnes conueniunt, sine baptismo, quæ est ianua sacramentorum,nullum ordinem tenere,ideoque si collati essent non baptizato, essent absolutè de nouo ordinandi,vt habetur de presbyt.non bapti.

Quid, & quotuplex sit irregularitas.

CAPVT LI.

IRregularitas, si vocabuli significationem attendamus, dupliciter accipitur, largè, & strictè; irregularis enim idem significat, ac sine regula, seu qui non est secundùm regulam: cùm autem certa sit ordinandorum regula, qua conditiones eorum, & qualitates prescribuntur, omne id, quod cōtra talem regulam est, facit hominem irregularem, & hæc est irregularitas largè sumpta, quæ complectitur excommunicationem, suspensionem, & interdictum, & quidquid deuiat ab eo, quod in ordinando requiritur. Strictè verò accipitur pro impedimentis, quæ ex certis defectib⁹, aut delictis iure adnotatis proueniunt, propter quæ homo ab ordinibus repellitur. Hanc distinctionem irregularitatis considerârunt Hostien. & Innocen. cap. nisi cùm pridem, de renuncia. & Specul. tit. de dispens. In præsenti autem de irregularitate strictè accepta loquimur, quam, prætermissis aliorum definitionibus, sic possimus facilius & perfectius definire. ***Est canonica inhabilitas ordines suscipiendi, aut susceptos exercendi à solo iure proueniens.*** Cuius definitionis pars prima est, ***inhabilitas***, homo enim irregularis inhabilis est ad aliquid agendum, aut suscipiendum, non quidem ad omnia, sed ad ea, quæ explicantur in secunda parte definitionis, nimirum ***suscipiendi ordines, aut eos exercendi***; non enim omnis inhabilitas est irregularitas, sed ea tantùm, quæ est respectu ordinum: sunt enim quædam iuris inhabilitates ad beneficia: nam simoniacus, etiam facta pœnitentia, inhabilis est ad illud beneficium, super quod commissa est simonia, cap. penul. de elect. Sunt etiam aliæ inhabilitates ad prelaturas, dignitates, & beneficia, vt habetur cap. 1. de fil. presby. & cap. in quibusdam, de pœnis, & alijs in locis, quæ non dicuntur irregularitates, nam irregularitas est inhabilitas proxima, ac directa ad ordines suscipiendos, aut exercendos, dico proximam, & directam, nam irregularis sæpè etiam est inhabilis ad beneficium, vt dicemus inferiùs; tamen consequenter, & indirectè, quatenus qui inhabilis est ad officium, inde est inhabilis ad beneficium: at primò, & immediatè irregularitas facit hominem inhabilem ad ordines, sic quidem, si irregularitas est ante susceptionem ordinum, facit ineptum ad suscipiendum: si verò post susceptos superuenit,

facit inhabilem ad exercitium eorum: si verò superueniat, partim post aliquos susceptos, partim ante alios nondum susceptos, tunc facit inhabilem ad vtrumque, nempè ad suscipiendum, & exercendum, quamuis non semper, vt posteà declarabitur, propterea dicitur inhabilitas suscipiendi, aut exercendi ordines.

Tertia pars est, *canonica*: dupliciter enim aliquis potest esse inhabilis ad ordines, vno modo iure diuino, quando nempè diuino iure aliquis ab ordine expellitur, & talis inhabilis, & incapax est, vt si ei ordo conferatur, nec characterem recipiat, nec ordinatus verè dici possit: talis est fœmina, quæ diuino iure ordinis est incapax, vt inter Theologos tradunt Bonau.4.sent.d.25.art.2.q.1. & Duran. ead. d.q.2. Inter Iurisprudentes verò Archidiac.17.q.4.can. si quis suadente, & d.32.can. presbyter, & 27.q.1.can. Diaconessam. vbi expresse dixit, fœminam characterem non posse suscipere, si ordinari attentetur. Talis etiam est non baptizatus, etiamsi sit fidelis, & credat; hic, si ordinetur, non recipit characterem, quia iure diuino repellitur; est enim baptismus ianua sacramentorum, hoc habetur cap. presbyter. & cap. veniens, de presbyt. non baptiz. Isti sunt irregulares, largè tamen, non strictè, vt nunc loquimur: irregularitas enim strictè sumpta præsupponit subiectum capax ordinis; arcet autem, & prohibet eum ob aliquam causam, quæ ex defectu, aut delicto prouenit, & hæc est iure humano Ecclesiastico introducta, vt dixit Innocent. cap. nisi cùm pridem, de renunciat. & cap. ad audientiam, de homicid. falluntur enim, vt inferiùs dicemus, qui bigamos incapaces putant, quasi fœminas, aut qui homicidas iure diuino repelli à promotione putant; est enim irregularitas iure humano inducta; hinc est, vt si irregularis ante dispensationem ordinetur, ordo teneat, & character imprimatur; per irregularitatem enim fit quidem inhabilis, sed non ad susceptionem, sed ad rectam, & legitimam susceptionem, multa enim, etiamsi malè fiant, facta tamen tenent.

Quarta pars definitionis est, à solo iure proueniens, in quo differt ab excommunicatione, suspensione, & interdicto, quæ tum ab homine, tum à iure contrahuntur, suntque censuræ Ecclesiasticæ semper propter peccatum indictæ: at irregularitas non est censura, nec inter eas computatur, vt habetur cap. quærenti. de verbor. signific. & sæpè sine peccato contrahitur

sem-

ſemper autem à iure, nunquàm ab homine eſt. Ecce quid ſit irregularitas.

Quantum autem ad eius diuiſionem, variè quidem Doct. diuidunt, tamen communior,& verior diuiſio, quam antiqui ſecuti ſunt,ea eſt,ſi diuidamus in duas, Vnam,quæ procedit ex defectu; Alteram quæ procedit ex delicto, ſic diuiſit Panorm. c.niſi cùm pridem,de renunc.& ante eum Hoſtien.Inno.in eodem c.& Specul.lib.1.titu.de diſpenſa. hi enim tres præter irregularitatem generaliter ſumptam,quæ omne impedimentum promotionis complectitur, quæ, vti diximus, non eſt ea, de qua nunc loquimur,duas alias diuidunt? Vnam ex defectu,alteram ex delicto. Eſt autem cautè obſeruandum,quæ ex defectu,quæ verò ex delicto dicatur; nam multiplex eſt inter eas differentia.

Primò quidem,quæ naſcitur ex defectu, ablato defectu ſæpè tollitur: at quæ ex delicto,ſemper manet,etiam remiſſo peccato, donec diſpenſetur ſuper irregularitate, vt dicit Præpoſi.can.miror,d.50. dixi ſæpè, quia aliqua irregularitas, quæ eſt ex defectu, etiam ablato defectu manet, vt inferiùs conſtabit.

Secundò, quæ eſt ex delicto, prohibet promotionem nondum acceptorum ordinum, & in ſuſceptis miniſterium: at quæ ex defectu, non ſemper in ſuſceptis prohibet miniſtrare.

Tertiò, quia per Concil.Trid.ſeſſ.24.c.6. datur Epiſcopis facultas diſpenſandi in irregularitatibus omnibus ex occulto delicto prouenientibus, non autem ex defectu. Intereſt ergo multum ſcire,quæ ſit ex delicto,quæ verò ex defectu. Illa ergo eſt ex delicto,quæ immediatè oritur ex delicto, quando nimirum aliquis irregularitatem contraxit propter delictum. Illa verò eſt ex defectu, quando contrahitur immediatè propter defectum, nimirum quando homo irregularis eſt, quia defectum habet,quod explicatur,illegitimus irregularis eſt,vt paulò inferiùs dicemus, abſque dubio irregularitas hæc procedit ex peccato parentum,niſi enim parentes fornicati eſſent, non oriretur proles illegitima; tamen irregularitas illegitimi non dicitur ex delicto, quia proxima, & immediata cauſa irregularitatis non eſt peccatum parentum, aliter enim eſſent etiam ipſi irregulares, ſed eſt defectus prolis ipſius, quæ natiuitatem habet infectam. Ideo irregularitas hæc ex defectu eſt. At qui iniquè occidit hominem, irregularis eſt ex delicto,quia Eccle-

sia eum voluit arcere ab ordine, non quia ei aliquid desit, sed propter peccatum, & delictum homicidij: Quæ ergo irregularitas est ex delicto, nascitur proximè, & immediatè ex delicto; quę verò ex defectu, immediatè oritur ex defectu. Sub his duobus diuisionis membris multæ species irregularitatum comprehenduntur, ideo sub diuisione opus est. Incipiamus ergo ab ijs, quæ ex defectu proueniunt: sunt autem huiusmodi multæ; ad octo enim capita reducuntur, quædam sunt ex defectu natalium, quædam ex defectu originis, quædam ex defectu liberationis, quædam ex defectu ætatis, quædam ex defectu honestæ famæ, quædam ex defectu corporis, quædam ex defectu animæ, quædam postremo ex defectu sacramenti. Ad hunc ferè numerum eas reduxit Præposi. can. 1. d. 50. Singulas explicare accedamus.

Priusquàm autem earum explicationem aggrediamur, est generaliter obseruandum, pro omnibus irregularitatibus, non quodcumque crimen, nec quemcumque defectum inducere irregularitatem, nisi quando id in iure est expressum, nulla namque irregularitas est statuenda; nisi quæ in iure habetur expressa: quam doctrinam omnes Doctores recipiunt, propter cap. is qui. de sen. excommun. in 6. vbi id habetur cautum. Aduertenda est etiam doctrina Innoc. c. ad audientiam, de homicid. nempè Iudicem non debere aliquem in dubio censere irregularem. Panormitan. in eodem capit. dicit, hanc doctrinam communiter allegari pro notabili: ipse tamen non reputat indistinctè veram, distinguit enim; aut agitur de irregularitate in foro contentioso ad imponendam, aut infligendam pœnam pro irregularitate contracta; Aut agitur in foro pœnitentiæ ad iniungendam pœnitentiam in salutem animæ. In priori casu censet veram esse doctrinam Innocentij: in posteriori verò non, in eo enim tutior pars semper est eligenda, etiamsi durior sit, quia minus est periculum in tenendo, & iudicando esse irregularem. Nauarr. cap. si quis autem, de pœniten. d. 7. nume. 35. quem sequitur Couuarru. tracta. de homicidio, paulò post principium, distinctionem Panormita. reijciunt, aliamque supponunt dicentes, dubium posse esse duplex, aut de iure, aut de facto, de iure quidem, quando dubitatur, an talis irregularitas sit contenta in iure, quia iura non expresse de ea loquuntur, in quo casu iudex non debet censere aliquem irregularem, & hæc est decisio c. is qui. de sent. excom. in 6. vbi habetur, non deberi aliquem irregularem reputari, nisi

nisi sit irregularitas iure expressa.

Alterum dubium est de facto, quando nimirum irregularitas est in re expressa, tamen dubitatur de facto alicuius, an sit tale, quòd irregularitatem inducat iure expressam, quo casu dicunt, tam in vno foro, quàm in altero debere Iudicem reputare aliquem irregularem. Exempla habemus cap. ad audientiam, de homic. verbi gratia, vulnerauit presbyter quendam de familia sua, qui conualescens à vulnere, grauiori superueniente infirmitate mortuus est. Hic erat dubium de facto, an ex illo vulnere orta fuerit infirmitas, nec ne, si enim certum esset factum, nempè ortam esse, de iure irregularitas dubia non est; Pontifex autem iudicauit, debere abstinere, & in dubijs tutius esse putare se irregularem. Rursus cap. significasti, 2. de homic. quidam presbyter percussit latronem fossorio quodam, alij superuenientes occiderunt, ignorabatur factum an illius presbyteri vulnus lethale esset nec ne; si enim esset, contraheret irregularitatem; si verò non esset, nullatenus. In dubio igitur facto, Pontifex decernit esse reputandum irregularem; minus enim periculum est abstinere, etiam si non sit irregularis, quàm celebrare, si irregularitatem contraxit; hinc est, vt in dubio facti debeat vnusquisque apud se, & in foro animæ potiùs se irregularem existimare. Hæc distinctio sic à nobis exposita, & exemplis illustrata adhuc limitanda videtur, ne antiquos Doctores in toto reijciamus. In primis Innoc. & Panormita. & alij eos sequentes agebant de dubio facti: nam de dubio iuris constans, & recepta erat doctrina, neminem iudicandum irregularem, nisi vbi irregularitas iure habetur expressa. In dubio ergo facti Innocen. protulit, non debere Iudicem reputare irregularem. Panormita. verò vsus est distinctione fori contentiosi, aut fori pœnitentialis, quam distinctionem existimo non esse omninò repellendam: nam pœna duplex est, vna quæ cõcernit periculum animæ, qualis est prohibitio, ne celebret presbyter irregularis, aut promoueatur, si nondum est promotus: Altera est, quæ non concernit periculum animæ, qualis est priuatio beneficiorum obtentorum; hæc enim non concernit periculum animæ; nam irregularis potest retinere beneficia ante obtenta, donec priuetur; & si non priuatur, non est periculum animæ, quale est, si irregularis existens promoueatur, aut ordinetur sine dispensatione. Dico ergo, in foro contentioso, vbi agitur de pœna imponenda, vbi nullum est periculum animæ, esse verissimam doctrinam Innocent.

& Pa-

& Panormit. non enim vbi dubium est, an aliquis sit irregularis, debet priuari beneficijs; est enim contra naturalem æquitatem, vbi incertum est delictum, certam imponere pœnam : at vbi agitur de pœna concernente salutem animæ, tunc debet in dubio reputari irregularis, quia si non reputetur, est periculum errandi contra salutem animæ, & de hoc casu sunt canones allegati, & est certa doctrina, putoq; Panormitanum, hanc pœnam concernentem salutem animæ, appellasse pœnitentiam; & forum, in quo imponitur, vocasse forum pœnitentiale, & tunc eius distinctio est legitima, & optima.

De irregularitate ex defectu natalium.

CAPVT LII.

IRREGVLARITAS ex defectu natalium comprehendit omnes illegitimè natos, hi enim promoueri non possunt, d. 56. can. 1. & c. 1. & vlt. de fil. presbyter. Quicumque ergo ex fornicatione, adulterio, stupro, sacrilegio, aliove illicito concubitu nati sunt, siue publici, siue occulti, irregulares sunt; dixi, siue occulti, vt constat ex cap. nisi cùm pridem, §. non tamen propter quamlibet, de renunciat. contra Castro. libr. 2. de leg. pœn. qui contrarium tenuit, opponens se communi opinioni. Denique omnis illegitimus est irregularis. Esse autem hanc irregularitatem ex defectu, affirmant Hosti. Innoc. Panormit. c. nisi cùm pridem, de renunc. & est communis sententia, & deducitur ex cap. accedens, de purg. canon. & cap. vlti. de fil presbyt. in 6. vbi Gloss. inquit, non promouentur illegitimi, tum propter dignitatem ordinis, tum propter detestationem criminis paterni, tum etiam propter periculum incontinentiæ ex imitatione paterna, tum demùm propter scãdalum; tamen non culpa, sed defectus est. Hæc gloss. & textus ibi appellat defectum natalium, quamuis Gemin. can. presbyterorum d. 16. affirmet eam esse ex delicto; distinguit enim, vnam irregularitatem ex delicto proprio, alteram ex delicto alterius; idem Hosti. c. 2. de aposta. Hæc tamen distinctio in hoc non est probanda: principium enim proximum est considerandum ad irregularitatem iudicandam, an sit ex delicto, an ex defectu aliàs cui manus abscissa est per iniquitatem alterius, esset irregularis ex delicto, quod nemo concedet; præterea si illegitimi

timi irregularitas est ex delicto, esset irregularis etiam, qui delictum commisit, quod verum non est.

Aduerte autem, posse esse aliquem illegitimum, etiamsi ex parentibus verè coniugatis natus sit. Casus est in cap. litteras. de fil. presbyt. si enim coniugatus fiat sacerdos viuente vxore, de eius consensu, etiam ipsa faciente votum continentiæ, si postea maritus accedat ei, proles nata censetur illegitima, & irregularis, quamuis verum fuerit matrimonium, quia ex sacrilegio concubitu natus est. Potest contra fieri, vt aliqui nascantur ex matrimonio non vero, & aliquando ex manifesta fornicatione, & tamen legitimi reputentur, nec sint irregulares. Sunt duo huius rei casus, vnus est, quando aliquis nascitur ex soluto, & soluta, qui fornicariè se cognouerunt, tamē postea verum contrahunt matrimonium, tum, qui nati sunt de fornicatione, per subsequens matrimonium habentur pro legitimis, cap. tanta. qui fil. sint legit. huiusmodi non sunt irregulares, sed habiles ad quoscumq; honores & dignitates, etiā Episcopatum, vt habet ibi Panorm. num. 7. & ibidem Gloss. & Gloss. c. innotuit. de elect. Alter casus est in c. cum inter. qui fil. sint legit. quando aliqui in facie Ecclesiæ contraxerunt & postea lis mota est super inualiditatem matrimonij etiamsi per sententiam separati sint, & inualidum declaratum matrimonium; filij tamen, quia ante sententiam nati, aut concepti sunt censentur legitimi. vbi notat Panorm. etiam eos censeri legitimos, qui lite contestata concepti sunt, dummodò ante sententiam diuortij concepti, aut nati fuerint; & rursus, dūmodò sit bona fides vtriusque, aut alterius tantum, vt cōstat ex ca. ex tenore. qui fil. sint legit. si quis enim viuente vxore mala fide contrahit cum altera ignorante, filij censentur legitimi. Extra hos casus, qui nati sunt non ex matrimonio, sunt illegitimi, & irregulares, Dubitatio est ex depositis, quorum natales ignorantur, Felyn. c. deputat. de iud. & Anan. cap. 1. de infant. dicunt admitti ad ordines, & præsumi eos legitimos. Sed non video qua ratione id stabiliatur, cum in dubijs debeamus potius reputare eos irregulares. Est autem maximè dubium, immò & probabile, ex illegitimo natos esse concubitu; hi enim frequentius exponuntur. Tutius ergo puto eos affirmare irregulares, sicut & cæteros illegitimos.

Quantum ad dispensationem attinet in huiusmodi irregularitate, Episcopus dispensare potest ad minores ordines, & vnum simplex beneficium, c. 1. de fil. presb. in 6. ad maiores verò

& ad beneficium curatum ſolus Papa, vt habetur in eod. c. nec etiam ad dignitates, & perſonatus diſpenſat Epiſcopus, ſed ſolus Papa, cap. nimis, de fil. presbyt. Per Religionis autem ingreſſum, & profeſſionem tollitur irregularitas, poſſuntq; promoueri ad omnes etiam ſacros ordines, non tamen ad prælationes, vt habetur c. 1. de fil. presbyt. Hæc eſt irregularitas ex defectu natalium.

De irregularitate ex defectu originis.

CAPVT LIII.

IRregularitas ex defectu originis prouenit ex ſeruitute; ſerui enim ordinari non debent d. 54. per totam, & extra. de ſerui. non ordin. Hæc autem materia ſequentibus dictis explicatur.

Primò, qui naſcitur ex matre libera, etiamſi pater ſeruus ſit, non eſt irregularis, nec repellitur à promotione, quia ſeruus nõ eſt, c. dilectus, de ſeru. non ordin.

Secundò, ſeruus factus prius liber, & à ſeruitute omninò liberatus, promoueri poteſt, can. nulli. d. 54. & cap. 1. de ſeru. non ordin.

Tertiò, ante obtentam libertatem, & plenam manumiſſionem non debet ordinari, capit. nulli. d. 54. & cap. 1. de ſeru. non ordin. & Gloſſ. capit. 2. de ſeru. non ordin. & can. ex antiquis, d. 54.

Quartò, ſi ſeruus ante libertatem obtentam, ſciente domino, & non contradicente, ordinatur, efficitur ſtatim liber, can. ſi ſeruus, 2. d. 54. peccat tamen, tàm Epiſcopus, qui promouet, quàm ſeruus, qui promouetur, quia contra Canones agit, cũ prius libertas eſſet obtinenda.

Quintò, ſi ſciente domino, & contradicente, ſiue etiam ipſo domino ignorante promouetur in ſacerdotem, ſtatim fit liber, cap. per venerabilem, qui fil. ſint legit. Aliqui affirmarunt, ſi contradicente domino fit ſacerdos; reuocari debere in ſeruitutem, & deponi, vt referunt Gloſſ. cap. 2. de ſeru. non ordin. & Gloſſ. can. ex antiquis diſt. 54. tamen verius eſt, ſacerdotem ordinatum fieri ſemper liberum, vt ex dicto cap. per venerabilem, conſtat, vt tenet Hugo citatus à Gloſſ. & Turrecr. can. frequens d. 54. eſt tamen diſtinctio facienda: domino contradicente, vel ignorante, aut Epiſcopus, ſiue præſentator

sciebat esse seruum, aut non, si sciebat, tunc duplum restituet domino, nempè duos seruos, aut pretium; si solus Episcopus sciebat, solus ipse duplum restituet; si vero vterq; nempè Episcopus, & Præsentator, tunc vterq; simul restituet duplum, ita vt partem vnus, partem alter reddat, seruus verò manebit liber, can. seruus, 1. d. 54. idem de testimonio dicitur, qui falsum testificatus est, peccat enim mortaliter, qui sciens ordinauit secundùm Hugo. relatum à Turrecr. can. si seruus, citatò: nō tamen committit furtum secundùm eosdem, quia non fecit commodo proprio, vt sibi seruum retineret, quod si etiam Episcopus, & cæteri ignorarunt, tunc autem non habent vnde restituant domino duplum, tunc seruus ordinatus presbyter reddet domino peculium, & manebit liber, can. ex antiquis d. 54. quod si adhuc non habet peculium, manebit liber, & seruiet domino in diuinis, & spiritualibus officijs, aut honestis cōuenientibus sacerdoti, can. frequens d. 54. quod si in hoc contumax fuerit, degradabitur, & seruiet domino, secundùm Ant. 3. p. tit. 28. cap. 6. §. 6 qui allegat Innoc. Raym. & Gofred. Hæc de seruo promoto in sacerdotem.

Sextò, si domino ignorante, aut sciente, & contradicente seruus ordinatus fuerit in minoribus, tunc, si Episcopus, præsentator, aut testis sciunt, reddent domino duplum, & seruus manebit liber, & ministrabit sicut & sacerdos, can. si seruus 1. d. 54. quod si ipsis ignorantibus, tunc seruus ordinatus deponetur, & reuocatus in seruitutem reddetur domino, can. ex antiquis d. 54. & can. nulli. eadem d. & capit. 2. de seru. non ordin.

Septimò, si sciente domino, & contradicente, aut si ignorante ordinatus fuerit in diaconū, tunc si Episcopus, præsentator, aut testis sciebant, reddent duplum domino, vt dictum est in alijs, & manebit liber seruus; quod si ignorauerint omnes, qui ordinatus est in Diaconum, reddet domino vicarium, id est alterum seruum loco sui, can. ex antiquis d. 54. & manebit liber, Gloss. ibi, siue vicarium, siue pretium reddat; quod si nō habet, reuocatur in seruitutem, & reddetur domino. Est ergo differentia; nam ordinatus in minoribus, statim in seruitutem reuocatur: Diacono verò conceditur, vt reddat vicarium, aliter reuocatur in seruitutem, & deponitur: at promotus in sacerdotium semper manet liber, & ministrat in ordine, debito tamen peculio, vel exiguo, at si non habet seruiat in honestis, nempè fiat Capellanus domini, aut alia faciat,

faciat, quæ decent ſacerdotem. Quod de Diacono decretum eſt, idem de Subdiacono faciendum declaratum eſt, cap. miramur. de ſeru. non ordin.

Octauò, quandò ignorante Domino ſeruus ordinatur Dominus intra annum poteſt repetetere, quo tranſacto efficitur liber; loquor in caſibus, in quibus ſeruus non liberatur per promotionem: nam presbyter factus, ſtatim liber efficitur; in cæteris omnibus, quando non fit liber, aut quando tenetur reddere Vicarium ſi presbyter eſt peculium, aut ſi Epiſcopus ſcit, tenetur reddere duplum. Deniq; in omni caſu, in quo Dominus poteſt aliquid repetere pro ſeruo, datur tempus anni vnius ad repetitionem, quo peracto ſeruus fit omninò liber. Si verò fiat Monachus ſine ordine, datur triennium ad repetendum, quo perfecto liber eſt. Hæc habentur ca. ſi ſeruus, 2. d. 54.

Nonò, ſeruus promotus maioribus ordinibus in caſibus, in quibus reſtituitur dominio effectus ſeruus, nō poteſt cōtrahere, ſed manet obligatus voto, quod potuit domino etiam inuito facere. ita dicit Turrecre. ſecundum Hugo. can. nulli. d. 54. & ibi gl. & Ant. 3. par. tit. 28. c. 6. §. 6. Si autem in minoribus eſt, poteſt contrahere.

Decimò, reſtitutus & reuocatus in ſeruitutem non portabit habitum, nec tonſuram, quia in ſtatu ſerui eſt, nec dignitati Eccleſiaſticę id conuenit. quamuis Turrecr. can. nulli citato dicat, quod arbitrio domini portabit habitum, tonſurā etiam, ſi ſine ſcandalo domini id fieri potuerit. Ego credo, quod neutrum portare debet, etiam volente domino, niſi librum eum faciat propter cauſam dictam.

Poſtremò, in eo caſu, quo ſeruus efficitur, ſecundùm Gl. can. nulli, d. 54. & Anton loco citato, non perdit priuilegium clericale, can. ſi quis ſuadēte 17. q. 4. At Turrecr. eod. can. nulli. diſtinguit; reſpectu enim domini ſui dicit carere priuilegio illo; non enim factum eſt vllum præiudicium domino, ſed licet illi percutere vt ante: reſpectu vero aliorum gaudet priuilegio, & hoc tenet Hoſt. in c. 2. de ſeru. non ordin. & hoc eſt verum, ſecundum etiam Turrecr. eodem can. perdit priuilegium fori, quod maximè confirmatur ex Concil. Triden. ſeſſ. 23. capit. 6. quia tonſuram & habitum non habet. In hac irregularitate ſeruitutis non diſpenſat Epiſcopus, ſed Papa; imò punitur Epiſcopus ordinans ſeruum, vt ex ſupra iam dictis ſatis conſtat.

De

De irregularitate ex defectu liberationis.

CAPVT LV.

PRæpositus can. 1.d.50. nu.12. huiusmodi irregularitatem hoc appellat nomine, ideo nos eo vsi sumus. Ioan. Ana.c. magnus, de corp. vitia. qui, inquit, alteri est obligatus, etiamsi non sit seruus, non est liber; est enim quædam species seruitutis; ideo post irregularitatem originis meritò hæc sequitur, quia proximè ei accedit. Duo autem hominum genera hanc iregularitatem contrahunt, nempè curiales, & obligati ad ratiocinia, de quibus fit mentio can. præterea, d.51. Curiales dicuntur, qui curiæ officio tenentur, vt iudices, aduocati forenses, notarij, milites, & similes ministri. Hi, vt notat Præpo. eod. can. allegato, si perpetuò sunt obligati, perpetuò repelluntur à promotione; si verò non, tunc deposito officio, liberatique ab onere ordinari possunt, nisi in duobus casibus, quos notat Glo. can. ecce, d.51. nempè quando homicidio, aut mutilationi se immiscuerunt; tunc enim irregulares sunt, etiam deposito officio, qua de causa, nec miles ordinari potest, etiam deposita militia, nimirum si occidit, aut mutilauit. Secùs verò potest, vt dicit eadem Gloss. can. si quis. eadem d. Alter casus est, quando officium infame exercuerunt, quales histriones, & alij vile ministerium exercentes apud curiã, nempè satellites, aut carnifices, vel similes. In his duobus casibus, etiam deposito officio manent irregulares, indigentq; dispensatione. Cæteros verò curiales Ecclesia repellit ante liberationem ab officijs, tum ne patiatur molestias, dum à curia repetuntur, vt dicitur can. designata, d.51. tum quia hi, non affectu Religionis, sed vt ratiocinia officiorum fugiant, videntur ad Ecclesiam se transferre, can. curiales, d.53.

Sunt alij publicis ratiocinijs obligati, vt tutores, curatores, procuratores, aliasve administrationes publicas, aut priuatarum personarum habentes, ob quas tenentur reddere rationẽ, & hi dicuntur propriè obligati ad ratiocinia, de quibus est titulus in decr. de obligatis ad ratiocinia. vbi Gloss. communiter recepta hæc, quæ sequuntur adnotat.

Primò, obligatus personæ miserabili, etiam non deposito onere ordinari potest, quia miserabilium personarum quilibet curam suscipere potest, 21. q.3. can. peruenit.

Secundò, obligatus personæ Ecclesiasticæ, etiam non deposito onere ordinatur; in hoc enim nō molestatur Ecclesia, nec infamatur, quòd ordinet personas cum detrimento aliorum, sicut infamatur si esset persona secularis, cui obligat⁹ erat. Hoc dictum deducitur ex can. peruenit, d. 86.

Tertiò, obligatus personæ seculari publicæ ante redditam rationem, etiam onere deposito non ordinatur, sunt enim ratiocinia publica ex administratione prius reddenda ordinatur tamen, si aliàs est debitor ratione personæ, & non ratione administrationis; tunnc enim ante redditam rationem non promouetur. C. de Episc. & Cler. l. officiales.

Quartò, si ratiocinia sunt ex administratione erga personā priuatam, deposita administratione, & onere, etiam ante redditam rationem ordinari potest, nisi lis ei ante promotionem, vel in ipsa promotione moueatur super administrationem, & nisi manifestum sit, ipsum de dolo teneri.

Quintò, si lis mota est, tunc, si de dolo est, non debet ordinari ante finem litis, can. tantis, d. 81. debet tamē taxari tempus, in quo causa decidatur.

Sextò, si lis mota est, non de dolo, sed de culpa, promoueri potest non obstante reclamatione creditoris, quia lis agitari potest, sicut prius, & coram eodem iudice, de for. compe. cap. proposuisti.

Septimò, debitor, si prohibente creditore fuerit promotus ad clericatum, non deponitur propter hoc, sed bona eius cedent in solutum, & si non sufficiant. Episcopus tenetur, qui abstulit debitori occasionem negotiandi, & lucrandi, vt solueret; iam enim factus clericus nō potest negotiari, d. 88. can. fornicari. Hoc intelligo, nisi cedat bonis; cessione enim facta non impeditur, sed potest promoueri, iuxta Glo. can. prætereà, d. 51. & Præpos. ibidem. Hæc est irregularitas ex defectu liberationis, super quam, sicut nec super seruitutem Episcopus dispensat, vt ante liberationem promoueatur.

De irregularitate ex defectu ætatis.

CAPVT LV.

DEfectus legitimæ ætatis facit hominem irregularem, donec ad eam perueniat, vt dicit Præpos. can. 1. d. 50. Est autem ætas suscipiendis ordinibus legitima iure hu-

mano

mano præscripta; primæ enim tonsuræ est septennium completum; hoc enim est tempus infantiæ, vt dicit Gloss. cap. nullus, de tempor. ordin. in 6. quo capite cauetur, ne vllus Episcopus ante hoc tempus vlli tõsuram primam conferat, nisi ei, qui Religionem fuerit ingressus, aliàs ipso iure à collatione primæ tonsuræ per annum erit suspensus, Post septennium vsque ad duodecimum, reliquos minores ordines suscipiendi tempus est legitimum: acolithatus verò non nisi completo duodecimo suscipi potest, can. in singulis, d.77. maiorum ordinum autem tempus legitimum iure antiquo, d.77. & 78. fuit stabilitũ; posteà verò limitatum per Clemen. Generalem de ætate, & qualit. Subdiaconatus in decimo octauo anno suscipitur, diaconatus in vigesimo, presbyteratus verò in vigesimo quinto: hos vltimos annos intellige non quidem completos, sed inceptos. Hæc ætas legitima sacrorum ordinum est iam correcta per Concil. Triden. sess. 23. cap. 12. vt nemo ad subdiaconatum promoueatur ante vigesimum secundum: ad Diaconatum verò ante vigesimum tertium; ad Presbyteratum ante vigesimum quintum, intellige etiam inceptos. Ad Episcopatum verò iure communi debet esse completus trigesimus cap. cùm in cunctis, de elect. in 6. qui ante hanc legitimam ætatem ordines nõ dispensatus, suscipit, ordinem, & characterem recipit; sed non executionem, sed suspensus est. Si est ordo sacer vsque ad legitimam ætatem, qua superueniente cessat suspensio, cap. non est compos. de tempor. ordin. estque talis suspensio ipso iure; nam can. vtitur verbo præsentis temporis, suspendimus, quamuis Turrecrem. d.77. placuit, sequens Turrecrem. dicat esse suspendendum. huic antiquo iure successit extrauagans cùm ex sacrorum, Pij II. qua omnes, qui sacrum aliquem ordinem ante legitimam ætatem præsumunt accipere, ipso iure suspendit, vt si illum exerceant, fiant irregulares, nec possunt etiam superueniente ætate exercere ante absolutionem à suspensione. Hæc tamen extrauagans comprehendit præsumentes accipere, non autem eos, qui ignoranter acceperunt. In defectu ætatis solus Papa dispensat, non Episcopus, vt colligitur ex cap. nullus, de tempor. ordin. in 4. & docet Gloss. Clem. Generalem, de ætat. & qualit. immò, si sacrum ordinem confert ante legitimam ætatem, Episcopus à collatione ordinum est suspendendus, c. vt non est compo. de temp. ordin. vbi Anton. Butr. notat non esse ipso iure Episcopum suspensum, sed suspendendum.

Est autem aduertendum, hanc ætatem non esse necessariam necessitati sacramenti, sed necessitate præcepti Ecclesiastici, id est, si conferretur ordo extra ætatem legitimam etiam ante vsum rationis, ordo teneret, & character imprimeretur; tamen qui ordinaret sine dispensatione, peccaret ordinatusque executionem nō haberet ante legitimam ætatem. Ordines autem etiam maiores, etiam presbyteratum posse conferri infantibus nondum vsum rationis habentibus, est communis doctrina Theologorum, & Canonistarum, inter Theologos id affirmāt, S. Tho. 4. sen. d. 25. Bonau. ibidem, art. 2. q. 2. Ricar. ibidem art. 4. q. 2. inter Canonistas verò Gloss. c. suæ literæ, de cler. per sal. prom. imò ex eodem c. colligitur; subdiaconatus enim ante vsum rationis receptus non repetitur; idem Gloss. can. pueri, 1. q. 1. & ibidem Archidia. & Præpos. cum alijs, quamuis nō desint qui contrarium sentiant, illud tamen est verius. De Episcopatu est maior controuersia: Archid. enim can. subdiaconus, d. 77. tenet etiam in cunis posse cōferri Episcopatum, quantum ad ordinem S. Tho. verò, & Bonau. locis citatis tenent contrarium, quos sequitur Turrecr. eodem can. subdiaconus. Præpositus verò ibid. citat S. Tho. & Bonau. & tamen tenet cum Arch. quia, inquit, eadem est ratio Episcopatus, & presbyteratꝰ, cùm vterque sit ordo, & imprimat characterem, quo puto esse probabilius: esset tamen magnum scandalum, & graue peccatum ante vsum rationis hos ordines, non dico Episcopatum, sed etiam inferiores conferre infantibus absque aliqua grauissima, & vrgentissima causa.

Est autem controuersia inter Doctores, an qui ante annos discretionis suscipit maiores ordines, adultus factus teneatur continentiæ votum seruare, & quidem, si ante vsum rationis suscepit ordines, non tenetur voto, vt dicunt Gloss. 1. q. 1. can. pueri. & ibi Præpos. & inter Theologos Palu. 4. sent. d. 25. q. 3. & Sotus eadem d. q. 1. art. 2. limitat Archid. can. pueri. allegato, nisi factus adultus velit in ordine remanere, & ministrare, & priuilegio vti clericali; tunc enim tenebitur continere, & hoc verum est, quod si ante annos quidem discretionis, nimirum septennium suscepit ordines, & tunc erat doli capax, Gloss. c. 1. de Cleric. per sal. prom. affirmat teneri voto, si tunc non contradixit; si autē contradixit, est iam coactus, & ordo non tenet: at Hostien. & Innocen. cap. vt non est compos. de temp. ordin. tenent tempus contradictionis, siue ante vsum rationis, siue post sit ordo susceptus, durare vsque ad annos pubertatis com-

pletos,

pletos, nimirum quatuordecim, post quos, si statim contradicat, voto non tenetur. Anton. Butr. eodem c. exponit hoc (statim) esse triduum, quod intelligo in foro exteriori; nam in interiori puto obligari, si, cum primum nouit obligationem voti: eam habuit ratam nam ante annos pubertatis vota emitti possunt, & obligant in conscientia, quamuis non votum solemne Religionis, quia statutũ est tempus, quando hoc emitti debeat, & sic intelligo Archid. loco allegato, & Gloss. cap. 1. de cler. per sal. promo.

De irregularitate ex defectu famæ bonæ.

CAPVT LVI.

EX defectu bonæ, & honestæ apud alios opinionis, & famæ oritur etiam irregularitas; vnde infames à promotione, & ordinum exercitio repelluntur d. 33. can. laici, & d. 51. can. qui in aliquo, & 6. q. 1. can. infames. Est autem duplex infamia iuxta Gloss. 3. q. 7. can. infames, §. porro, & 2. q. 7. can. ipsi Apostoli. & Doct. communiter, nempè infamia facti, & infamia iuris, atq; hæc iterum duplex est, vt distinguit Arch. can. si Episcopus d. 50. legalis, & canonica. Erit ergo infamia triplex, facti, legalis, & canonica, & sic distinguit Panormita. c. dudum secundo, de elect. num. 5. Infamia facti oritur ex aliquo delicto graui, & notorio, propter quod delinquens apud graues & bonos viros malè audit, eiusq; mala opinio cõcepta est. Infamia iuris est, quæ incurritur in casibus, in quib⁹ ius, siue ciuile, siue canonicum infamiæ pœnã irrogat: sunt autem multi huiusmodi casus, de quibus agitur in iure ciuili, ff. de his, qui infam. notant. iure autem canonico 6. q. 1. can. infames; aliquando enim propter crimen, aliquando propter factum, seu officium minus honestum iuris infamia contrahitur, sic sacrilegi, vsurarij publici, duas vxores de facto habentes, qui pugnant publicè cum feris, qui ludos periculosos exercent, histriones, & qui scenis ex officio intersunt, & alij multi censentur infames iuris infamia. Est etiam iuris infamia, quæ infertur per iudicis sententiam definitiuam, qua aliquis de graui aliquo crimine damnatur, vt qui de furto, vel calumnia per sententiam damnatus est. Similiter in alijs multis, de quibus vide Glossas allegatas. Est tamen aduertendum, omnes

infames legales esse, etiam infames canonicos, non tamen contrario: nam legalis infamia extra casus iure expressos non contrahitur nisi per iudicis sententiam, per quã aliquis damnatur de crimine, quod irrogat infamiam, vt notat Arch. & Præpos. canon. si Episcopus d. 50. quam doctrinam, quia cõtrouersia est, limitat Panorm. cap. at si clerici de iud. num. 27. vbi dicit, quando criminaliter agitur contra aliquem, non oriri infamiam legalem ex sola confessione rei in iudicio, sed esse necessariam sententiam. At quando agitur ciuiliter, per solam confessionem criminis oritur, dummodò sit spontanea confessio, & dummodò etiam si vera, & non ficta, qualis est, quando in contumacia aliquis damnatur. At infamia canonica etiam ante sententiam oritur, & forsan hoc voluerunt dicere Innoc. cap. super his, de pœnis. & Gloss. c. at si clerici. de iudic. affirmantes, per confessionem ante sententiam oriri infamiam. Quibus autem casibus legalis infamia cõtrahatur, non est nostrum tractare in præsenti, hoc nobis satis sit, quod secundum omnes vtraque infamia tàm iuris, quàm facti repellit à promotione, & facit hominem irregularem, vt notant prædictæ Gloss. Archid. & Præpos. canon. qui *in aliquo*. d. 51.

Quantum autem ad dispensationem super irregularitatem ortam ex infamia, aduerte, aliud esse tollere infamiam, aliud dispensare in irregularitate ex infamia; tollere enim est efficere, ne sit infamis; dispensare est auferre impedimentum ad promouendum, quod aliquando fit etiam non ablata infamia; vt quando est infamia facti: pro cuius rei intelligentia sunt aliqua aduertenda.

Primò, infamia facti non potest tolli per Papam, nec per vllam potestatem terrenam. hæc est Præposit. & Gemin. 2. q. 5. can. Euphemium, vbi latè de hac materia vterque tractat, nõ enim potest efficere Papa, vt qui propter delictum proprium malè audit, & infamatus est, apud alios bene audiat, bonamque opinionem de illo concipiant. hoc tamen potest efficere ipsemet infamis, aut per contraria facta, & bona opera, quibus conceptam malam opinionem aufert, aut per purgationem, qua se purgat de crimine obiecto. Notant autem Archid. & Præp. c. laici d. 33. quando aliquis infamis est infamia facti, quia nimirũ per modum exceptionis probatum est ei aliquod crimen, esse irregularem, & repelli à promotione, donec se purget; purgatione autem facta, quia apparet crimen non fuisse

verum,

verum delatam esse infamiam. quod dictum probatur ex can. mennam.2.q.4. quando ergo infamia facti, vel per purgationem, vel per contraria facta deleta est, tunc non manet, nec impeditur à promotione, qui prius erat infamis; dum tamen manet adhuc in mentibus hominum, nõ tollitur, sed quantũ ad effectum nimirum irregularitatem, & impedimentũ promotionis potest dispensari propter necessitatem aliquam, vt affirmant Arch. & Præpos. can. laici. allegato, etiamsi ablata non sit talis infamia: dispensat autem is, qui potest dispensare in infamia iuris.

De quo dico secundò, omnem infamiam iuris etiam ciuilis potest tollere Papa à quocumque clerico etiam à laico sibi subiecto. Hoc est Innocent. Panorm. Hostien. cap. cum te. de sentent. & re iud. Gemin. & Præpos. 2. q.3. can. Euphemium. Vnde potest infamem iuris restituere in integrum, quando clericus est, vel laicus sibi subiectus. At de laicis non sibi subiectis.

Dico tertiò, cum prædictis Doctoribus posse Papam abolere, & tollere infamiam laici nõ sibi subiecti, ordinando eum in clericum, si forte eo opus habet; nõ enim, vt dicit Panormit. simul stare possunt, vt sit iure infamis, & ordinetur in clericum, propterea dum hoc facit, illud remouet.

Dico quartò, Episcopum posse tollere infamiam iuris, quę oritur ex criminibus illis, super quæ potest dispensare; vnde quia potest dispensare in adulterio, poterit etiam tollere infamiam iuris consequentem ex adulterio; similiter in furto, sacrilegio, periurio, falso testimonio, & alijs huiusmodi. Super quæ vero delicta non potest dispensare, nec poterit infamiam tollere, vt in hæresi, simonia, homicidio. Hoc dictum est Gloss. 2.q.3. can. Euphemiũ §. hinc colligitur, & Glos. can. domino d. 50. & eas sequuntur Gemin. & Præposit. cano. Euphemium allegato, & Panorm. cap. cum te. de sent. & re iud. vbi notat Præposit. hoc non esse tollere infamiam directè, sed indirectè, & ex sequela, dum tollit causam, nempè dispensando in delicto; solus enim Papa tollit directè infamiam iuris, & generaliter in quocumq; delicto. Idem puto dicendum in infamia facti, quantum ad impedimentum promotionis, propter necessitatem, vti diximus. Notat autem Panorm. cap. cum te, de sent. & re iudic. quod si Imperator tolleret infamiam iuris ciuilis ab aliquo, Episcopus posset dispensare cum illo, vt promoueretur, quod intellige, quando infamia orta est ex aliquo

crimine,ſuper quod Epiſcopus diſpenſat. Dubitabit aliquis,an infamis ſit irregularis ex delicto,infamia enim ſæpè ex delicto oritur. Reſpondeo quod non: nam irregularitas non naſcitur ex delicto immediatè, ſed infamia, quæ defectus quidem eſt: ad iudicandum autem de irregularitate, an ſit ex delicto,an ex defectu, conſiderandum eſt principium, vnde immediatè procedit, vt diximus in explicatione definitionis ſuperiùs propoſitæ.

De irregularitate ex defectu corporis.

CAPVT LVII.

REpelluntur etiam nondum promoti à promotione, & ab ordinum exercitio,qui promoti ſunt defectum corporis patientes, vt conſtat d. 55. per multos canones, & titulo de corp. vitia.& tit. de cler. ægrotan.prouenit autem iſte defectus multipliciter,aliquando ex parte membrorum, aut quia deficit aliquod membrum,aut quia abũdat,aut quia minus eſt ſolito, aut quia maius;aut prouenit ex indebita forma corporis, vt qui deformiter paruus, vel gibboſus, vel claudus, vel alijs modis deformis exiſtit, aut ex inhabilitate membrorum,quia ſuum officium exercere non poteſt; aut ex complexione corporis, quia infirmitates quaſdam patitur. Denique vitium corporis ſolet facere hominem irregularem, quando autem, & quomodo id fiat, declarandum eſt,ſuntque aliquot regulæ obſeruandæ.

Prima eſt Anton. Butri.cap.vlt. de corp.vitia. Omnis defectus corporis, ſiue in membro, ſiue in membri parte, qui infert inhabilitatem, nempè qui impedit miniſterium ordinis, aut inducit notabilem deformitatem,aut generat ſcandalum, & abominationem, facit hominẽ irregularem ad promouendũ, ſi promotus nõdum eſt,& ad impediendũ exercitiũ ſuſcepti ordinis, ad quem inhabilis eſt,vel quem ſine deformitate, vel cum ſcandalo;& abominatione exercere nõ poteſt. Sumpta eſt hæc regula ex capitib. nonnullis cler. ægrot.& ex titulo de corp. vitia.alijsq; canonibus d.55.ex quibus omnium horũ exempla habemus. In primis presbyter, cui à prædonibus media pars palmæ manus cum duobus digitis abſciſſa eſt,propter inhabilitatem, quia cæteri digiti debiles manent ad ſacrificium peragẽdum, repellitur à miniſterio altaris; ſimiliter etiam

etiam propter deformitatem ; non tamen repellitur à cæteris officijs etiam ſacerdotalibus, quæ poteſt,& ad quæ habilis eſt, & quæ ſine deformitate, vel ſcandalo exercere valet, vt audire confeſſiones,& baptizare, cap. 2. de cler. ægrot. Si tamen laicus eſſet, nullo modo eſſet promouendus; facilius enim toleratur aliquis in ſuſceptis, quam admittatur ad ſuſcipiendos, 15. q. 1. can. vlt. Propter eandem inhabilitatem carens manu altera repellitur, cap. expoſuiſti, de corpor. vitia. idemque eſſet, ſi manum aridam, aut ita debilem haberet, vt officium exercere, non valeret, ſimiliter ſi careret pollice, aut indice: non tamen ſi deeſſet vngula pollicis; vel indicis; non enim propter hoc digitus debilis efficitur ad opus ſuum, cap. vlt. de corp. vitia. ſi tamen præter hos duos careret digito aliquo alio, cuius defectu non impediretur, quominùs hoſtiam poſſet frangere, non eſſet irregularis, can. lator. d. 55. Simili cauſa tremulis manibus, qui ſine periculo ſubuerſionis calicis non poteſt miniſtrare, irregularis eſt; qui etiam ita vinum bibere abhorret, vt euomendi periculum ſit. Hunc affirmat Nauar. poſſe promoueri ad minores; ſed non eſt probanda eius ſententia; nam longè aliud eſt cum ordinato, ſiue cũ ante promotionem ſuperuenit defectus, & cum poſt promotionem, vt ſupra diximus; ſi enim ante promotionem defectus eſt, ad nullos debet promoueri, quia omnes ordines ordinantur ad ſacramentum altaris, ad quos ille inhabilis eſt: iam verò ordinatus toleratur in ſuſceptis, ad quos habilis eſt, & ſine deformitate, aut ſcandalo poteſt exercere. Colligitur hoc ex cap. 2. de cler. ægro. & ibi Panorm. & eſt communis ſententia. Eadem de cauſa balbus, ſeu bleſus, qui loquelam habet impeditam, irregularis eſt, ſecus ſi non eſt impedita loquela, vt dicit Ant. Butr. cap. expoſuiſti. de corp. vitia. Idem dicit Ioan. de Anan. c. eodem, de eo, cui pars linguæ amputata eſt, ſed loquelam habet, quæ duo intellige dummodo non ſit talis loquela, quæ excitet notabilem deformitatem aut abominationem; tunc enim eſſet irregularis. Eadem de cauſa cæcus vtroque oculo aut ita debilis viſus, vt literas non diſcernat etiam cum ocularibus, irregularis eſt, quia inhabilis ad officium altaris, vbi legenda ſunt multa. Hi omnes repelluntur propter inhabilitatem, & impotentiã ad miniſterium. Alij etiam propter deformitatem notabilem repelluntur, & irregulares ſunt hac de cauſa, cap. cum de tua. de corp. vitia. repellitur habens maculum in oculo, quę notabilem facit deformitatem; propter eandem deformitatem, ſi oculus eſt alicui

extractus, repellitur, can. si Euangelia, d.55. & ex stilo curiæ, si oculus læuus, qui dicitur oculus canonis, est visiua potentia priuatus, quia deforme esset totum caput conuertere ad segendum. Qui etiam caret naso toto, vel parte cum notabili deformitate, vel vulnus deforme haberet in facie. Qui etiam careret pede, nec posset sine ligneo pede ambulare, vt dicit Anton. Butr. cap. vlt. de corp. vitia. addens cum Religioso posse dispensari, quia propter vestes longas latet, & eadem de causa posset dispensare cũ clerico laico, qui etiam habet vestes longas, tamen vterque est irregularis. Eadem de causa claudus, qui sine baculo ambulare non potest, irregularis est, secus si sine baculo posset altari accedere, vt dicit Panorm. cap. 2. de cleric. ægrot. quod non credo verum, nisi quando non est deformitas notabilis, quæ esse potest etiam sine baculo. Idem dicendum de gibboso notabiliter, & de eo qui oculos haberet nimiũ extractos, aut inæquales cum notabili deformitate, vt dicit Anchar. cap. 2. de corp. vitia. Idem si haberet deformem nasum, aut propter magnitudinem, aut propter nimiam paruitatem. Aut h haberet digitos multum inæquales cum notabili deformitate, idem si sex digitos habet in manu cum notabili deformitate; secus non esset irregularis, nisi impeditum esset officium digitorum, qui necessarij sunt in ministerio altaris, vt dicunt Anton. de Butr. & Anchar. cap. 2. de corp. vitia. Similiter Archid. & Præpos. can. qui in aliquo, d. 51. Denique vbi est ex vitio corporis notabilis deformitas apparens, inducitur irregularitas. Propter scandalum, & abominationem repellitur leprosus à ministerio altaris, & si est rector Ecclesiæ, datur ei coadiutor, c. 3. & 4. de corp. viti. & si est laicus, non promouetur durante defectu; excitat enim scandalum & abominationem populi lepra. Repelluntur etiam alij propter scandalũ, nempe energumeni, patientes morbum caducum: sed quia hi ad defectũ animæ potius reducuntur, suo loco de eis tractabimus. Est ergo proposita regula ante oculos habenda, vbi vitium corporis inducit inhabilitatem, seu debilitatem, deformitatem, vel scãdalum, inducere irregularitatẽ, siue à promotione, siue ab exercitio, dum durat.

Ex hac regula sequitur secunda, quando vitia huiusmodi sunt occulta, quia non est deformitas, nec scandalum, nec debilitas, nulla inducitur irregularitas; vnde qui in pede careret pollice, aut digitos haberet deformes, quia latet hoc vitium, nec adfert inhabilitatem, non est irregularis nec etiam cui vi-

rilia desunt, siue quia incunabilis sectus est, cap. 3. de corp. vitia. siue quia ob infirmitatem à medicis abscissa sunt, cap. 5. eodem tit. & can. si quis per ægritudinem, d. 55. etiamsi ipsemet sibi ea propter ægritudinem absciderit, vt dicit Innoc. cap. significauit, de corp. vitia. siue quia sic natus est, vel in persecutione cæsa ei sunt, can. Eunuchus d. 55. Omnes hi non sunt irregulares, quia nulla exterior deformitas, nulla inhabilitas ad altaris ministerium, nullum est scandalum; secus si ex culpa propria talia prouenirent, vt paulo post in vltima regula dicemus. Nec opus est eum, cui virilia abscissa sunt, secum in pulverem redacta, aut sicca portare, vt vulgares putant, quod notant Gloss. can. Eunuchus d. 55. & Anchar. c. 3. de corp. vitia. ex Ioan. Andr.

Tertia regula, iudicium inhabilitatis, deformitatis, scandali inducentis irregularitatem, pertinet ad Episcopum, quando dubium accidit, ita habet Innocen. cap. 1. de corp. vitia. Aut ad iudicem, cui committitur, aut ad promotorem, vt dicūt Anton. & Anchar. cap. 2. de corp. vitia. non quod Episcopus, aut iudex dispensare possit, quando vitium tale iudicatur, quod aut inhabilitatem, aut deformitatē notabilem, aut scandalum inducat, sed quod illis committitur, vt iudicent, & declarent, an tale sit vitium, quod facit hominem irregularem. Hoc quidem iudicium ad Episcopum pertinere deducitur ex cap. 2. de cop. vitia.

Quarta regula, s[illegible]er huiusmodi irregularitatem prouenientem ex vitio, & defectu corporis solus Papa dispensat, ita habet Innocent. cap. 1. de corp. vitia. & cap. cum æterni. de re iud. in 6. Anchar. capit. significauit, de corp. vitia. & Præpos. can. non confidat d. 50. & ibidem Archid. est autem obseruandum, irregularitatem ex huiusmodi defectu & vitio, eo ablato absque alia dispensatione tolli, vt notat Præpos. can. ex præmissis d. 50. nu. 9. Præterea huiusmodi defectum & vitium non facit promotum irregularem in susceptis, nisi ad exercitium eorum ad quos est inhabilis propter defectum, vel in quibus exercendis scandalum, aut deformitas esset. Nec est incapax iam promotus beneficiorum, quæ non exigunt administrationem ordinis, ad cuius exercitium est irregularis, quibus de causis Innocen. & Panorm. c. 2. de cler. ægro. dixerunt corpore vitiatum non dici irregularem: nam ministrat in ordine, etiamsi non celebret. Anan. ibi dicit esse irregularem impropriè; tamen re vera est irregularis, etsi non est promotus, ad nullos ordi-

ordines promoueri poteſt, quamuis non ſit tanta irregularitas, quanta ea, quæ eſt in alijs defectibus, aut in delictis.

Vnum ſupereſt dubium de Hermaphrodito, qui vtroque ſexu pollet, an ſit irregularis cēſendus? de quo ſic eſt diſtinguēdum. Aut enim viget magis fœmineus ſexus, & tunc non poteſt ordinari, Gloſſ. can. ſi teſtes, §. Hermaphroditus 4. q. 3. excluditurque à teſtimonio ferendo in caſibus, in quibus excluditur fœmina, nec eſt ſuſceptiuus characteris, ſicut nec fœmina, ſecundum Anton. 3. p. titul. 28. cap. 6. §. 5. Silueſt. & Tabien. ver. Hermaphroditus. Aut eſt parilitas in vtroque ſexu, & tūc quantum ad ordines pro fœmina reputatur; vt dicit Præpoſ. can. ſi teſtes. 3. q. 4. §. eodem, vbi allegat Hugo. & Cardin. idemque ſentit ibidem Turrecrem. & ſecundum Anton. Silu. & Tabien. locis citatis nō eſt ſuſceptiuus characteris, quamuis Præpoſit. dicat, propter dubium, an ſit fœmina vel mas, nō debere ordinari. Aut viget magis ſexus virilis, & tunc non repellitur à teſtimonio, & eſt ſuſceptiuus characteris iuxta communem ſententiam. Anton. verò & Silu. negant promoueri poſſe, ſed eſſe irregularem affirmant propter monſtroſitatem, can. illiteratos, d. 36. & can. vlt. d. 49. At Turrecr. loco citato ſecundum Hug. tenet promoueri poſſe, nec eſſe irregularem, quod mihi probabile videtur: eſt enim regula illa obſeruanda Vbi vitium eſt citra culpam, nō inducere irregularitatem, niſi vbi inhabilitas eſt ad altaris miniſterium, aut deformitas, aut ſcandalum, quorum nihil eſt in Hermaphrodito hoc, in quo viget ſexus virilis; monſtroſitas enim non obeſt: nam qui naturaliter eſſet Eunuchus, & qui tres digitos haberet in pede. aut aliquod vitium latens, haberet monſtroſitatē, tamen non eſſet irregularis. Fateor, quando vitium eſſet notorium, non eſſet promouendus, propter ſcandalū populi, vt dicit Archid. 17. q. 1. can. diaconiſſam, qui cenſet propter ſcandalum populi non eſſe Hermaphroditum promouendum, in quo virilis ſex⁹ magis viget, quamuis ad alia virilia officia admittatur. Hoc tamen in occulto non procedit.

Vltima regula, abſciſſio membri, quæ ex culpa propria eſt, inducit irregularitatem etiam in eo caſu, quando defectus ſolus, ſi ex culpa non eſſet, non inferret irregularitatem; vnde qui ſibi virilia amputauit, aut ſe caſtrauit, etiā zelo caſtitatis, etiam ſi occultè fecerit, irregularis eſt, can. ſi quis abſcidit. d. 55. & cap. ſignificauit de corp. vitia. nec diſpenſare cum eo poteſt

test Episcopus,sed si Presbyter est, dispensat tantùm ad Sacerdotis officia, præter altaris ministerium, vt habetur in eodem cap. Similiter qui partem digiti sibi ex ira, aut indignatione amputauit,est irregularis,d.55.can.qui partem,etiam si sit talis digitus,cuius defectus,nisi culpa esset,non faceret irregularem. Anan.cap.1. de corp. vitia. dicit appellatione partis dimidiam intelligi, secundùm Lapum; sed puto, etiamsi minor esset, adhuc inducit irregularitatem, idemque sentiendum, etiam si sit membrum occultum, vt si abscindat digitum pedis aut partem, quæ aliàs non faceret irregularem, si non esset vitium ex culpa, Non autem esset irregularis,quæ habens sex digitos, superfluum sibi abscindit, aut abscindi facit, non ex indignatione, sed deformitatis vitandæ causa, liceretque id facere, vt dicunt Geminia.& Prępo.can.qui partem,d.55.quod etiam insinuauit Innocen.cap. significauit, de corp. vitia. vt enim superflua corporis ex honesta causa licet amputare citra periculum,vt tumores,verrucas,& alia huiusmodi,ita & digitum superfluum, nec esset irregularis, qui se etiam ex indignatione vulneraret,aut dentem extraheret,vt dicit Hostien.c.1.de corp. vitia. quia hoc non est membrum,aut partem membri abscindere. Hæc irregularitas,quando vitium ex culpa prouenit,vti dictum est, non ad defectum pertinet, sed ad eam, quæ est ex delicto, nisi scilicet talis abscissa sit pars, quæ etiam sine culpa faceret irregularem, iuxta prædicta in priori parte; tunc enim huiusmodi homo esset dupliciter irregularis, & ex defectu,& ex delicto,vt si sibi nasum amputaret,vel oculum extraheret, vel partem pollicis cæderet, ita vt inhabilis esset digitus ad officium altaris.

Est autem hoc loco notandum hanc irregularitatem, quæ est ex abscissione sui,non incurri, nisi quando notorium est se ipsum abscidisse secundùm Anton. cap.3.de corp.vitia. qui sequitur Host.Idem tenet Anchar.cap.5. de corp.vitia. & Gonsal.cap.2.eodem tit.dicit esse communem opinionem: loquitur autem, quando talis abscissio non inducit inhabilitatem, deformitatem, aut scandalum. At ista opinio nunquàm mihi placuit,sed existimo, qui se ipsum abscidit, siue partem membri,aut digiti secando, siue se ipsum ex ira castrando,quamuis occultum sit crimen, esse irregularem; *non enim propter criminis notorietatem irregularitas illa est*, sed sicut irregularitas homicidij, *& mutilationis alterius propter qualitatem criminis*, quia vita priuat partem sui corporis; ideo quamuis sit occul-

occultum, inducit irregularitatem; vnde can. si quis abscidit, d. 55. qui se abscidit homicida sui appellatur, æquipararunt enim canones, quantum ad irregularitatem, mutilatorem alterius, qui membrum alterius abscidit; mutilatorem verò sui eum, qui, licèt non totum membrum, partem tamen abscidit, quia grauissimum est, & contra naturam in se manus conuertere; ideo quamuis, qui partem abscidit alteri, non sit irregularis, nisi totum abscindit membrum, qui tamen sibi partem abscindit, irregularis est. Percussor autem sui citra abscissionem irregularis non est, quia vita nō priuat membrum, nec partem aliquam sui corporis. Sui ergo mutilator, etiam occultus est irregularis, sicut & mutilator alterius. Est autem irregularitas ex delicto, vti diximus, sicut illius, qui mutilat alterum. Irregularitas verò, quæ consurgit ex notorietate criminis, communis est multis criminibus, etiamsi non sit abscissio vlla: nam consurgit ex adulterio, & ex sui graui percussione, & ex alijs multis. At hæc, quæ est ex sui abscissione, est ex criminis qualitate, ideo etiam occulta inducit irregularitatem. Quòd si quis alios defectus pateretur ex culpa, nimirum lepram, aut claudicationem, aut alia, quæ per se faceret irregularitatem, non aliter irregularis esset, quàm si ex culpa non esset, si tamen crimen esset notorium, tunc notorietas criminis faceret irregularitatem: in abscissione autem est particulare, quod diximus propter causam assignatam.

Quidam extendunt irregularitatem ad causam, quando culpa eius abscissio facta est, etiamsi ipse non se absciderit; vnde Hostien. cap. 1. de æta. & quolit. & cap. ex parte, 1. de corp. vitia. dicit, quando aliquis comprehensus est in adulterio, & ei à marito adulteræ abscinduntur virilia, esse irregularem, quod videtur probari ex c. 1. de corpo. vitia. vbi presbyter acceptans duellum sponte oblatum, & partem digiti amittens, censetur irregularis; hoc tamen non puto verum, sed quando notorium est crimen; & tunc non propter abscissionem, vt isti putant, sed propter adulterium notorium, aut propter duellandi peccatum, & hoc illud cap. 1. allegatum significat.

* * *

De irregularitate ex defectu animæ.

CAPVT LVIII.

DEfectus animæ irregularem facit hominem, non quicumque, sed qui iure expressus est. Est autem hoc in loco considerandum, quosdam inconsiderate Hæreticos & infideles non baptizatos, inter irregulares ex defectu adnumerasse, quod verum non est: nam non baptizati, irregulares dicendi non sunt, cùm non sint capaces ordinis: Hæretici verò sunt ex delicto irregulares. In primis igitur, irregulares ex defectu animæ sunt dæmoniaci, insani, lunatici, morbo caduco affecti; hos enim coniungo, quia eadem ferè est ratio omnium, & in canonibus coniungi solent, quos non pono inter irregulares ex defectu corporis, vt fecerunt Anton. 3. p. titulo 28. cap. 5. & Nauar. in sum. cap. 27. num. 203. quamuis enim aliquo modo id dici posset, tamen Gelasius inter perculsos mente, animæq; vitium passos adnumerauit, d. 33. can. vsquequo, & ibi Glo. Hæc igitur prima irregularitas ex defectu animæ sequentibus dictis explicatur.

Primò vexari à Dæmone, qui energumeni, & arreptitij dicuntur, si nondum sunt promoti, nunquàm sunt promouendi, etiamsi vel semel vexati fuerint, & posteà in totum liberati, hoc habetur can. maritum, & can. clerici, d. 33. Gloss. autem, can. communiter, eadem d. affirmat hoc dictum esse sine contradictione.

Secundò huiusmodi à Dæmone vexati, & nondum promoti, non solùm nunquàm sunt ad maiores ordines promouendi, sed nec ad minores, hoc est contra Gloss. can. clerici, d. 33. & contra Archidia. ibidem, contra quos sentiunt Gemin. Præpos. & Turrecre. eodem can. clerici. quorum opinio probabilior, & canoni conformior est.

Tertiò, si huiusmodi vexati à Dæmone erant promoti in minoribus, quando arrepti sunt, etiam sani & liberi ad maiores nunquàm ascendunt, hoc est, quod statuitur can. clerici, d. 33. vt Doct. allegati rectè dicunt, & Glo. etiam confirmat.

Quartò, si iam promoti erant in maioribus, quando arrepti sunt, si omninò sunt liberati, post tempus certum probationis ministrare possunt in altaris ministerio, secùs si non omninò aut nec in toto liberati sunt, hoc habetur can. communiter, d. 33. iuxta intellectum Gloss. Hugo. Gemin. & Præpo. & Archid.

quid

quidquid alij aliter ſentiant. Probatio autem eſt per ſpacium vnius anni, in quo ſi per diſcretionem Epiſcopi inuentus fuerit à vexatione Dæmonis liberatus, miniſtrare permittitur in altaris miniſterio, hoc habetur in eodem can. communiter.

Quintò, idem ſentiendum eſt de ijs, qui aliquando in furiam conuerſi inſanierunt, aut ſunt lunatici, id eſt lucida paſſi ſunt interualla, aut morbo caduco laborant, dicti epileptici; hi enim ſi promoti non ſunt, nunquàm promouentur, can. maritum, diſt. 33. hos omnes coniũgit Gloſſ. can. communiter allegato, & eſt communis ſententia quantum ad promotos.

Sextò, ſi iam ſunt promoti, non permittuntur miniſtrare, dum non ſunt liberati, cap. vſquequo, eadem d. Quod ſi ſunt liberati à morbo, tunc dico.

Septimò, cùm Gloſſ. cap. communiter vel in toto liberati ſunt, vel non in toto, ſi omninò, & in toto, tunc miniſtrare poſſunt, ſicut & vexati à Dæmone, longè enim differunt iam promoti ab ijs, qui nondum promoti ſunt, quando in furiam inciderunt, hi nunquàm promouentur, etiam in totum liberati; illi verò in ſuſceptis miniſtrant, 15. q. 1. can. ſi quis. §. ſicut ergo. Eſt autem idẽ tempus probationis, nempè annus; nec eſt contrariũ quod habetur 7. q. 2. can. nuper. vbi probatio in morbo caduco datur per triginta dies, ibi tamen Gloſſ. reſpondet benè, hanc triginta dierum probationem datam eſſe illi, de quo non conſtabat illo laboraſſe morbo, immò negabat vnquàm talem fuiſſe morbum paſſum: probatur autem per triginta dies, an id verum ſit, ac ſi conſtat aliquando laboraſſe, ad cognitionem liberationis à morbo certo, opus eſt anno, ſicut in à Dæmone vexato, & hæc eſt vera interpretatio, & concordia canonis vtriuſque, quam non rectè ponderant Turrecre. can. communiter, d. 33. dixit in Dæmoniaco probationem eſſe vnius anni, in morbum caducum patiente, triginta dierum; quod tamen falſum eſt, cùm ſit eadem omnium ratio. Anton. etiam 3. p. tit. 28. c. 5. propter hos canones dixit eſſe tempus probationis arbitrarium: at verum eſt, quod diximus, & canones ſic ſunt conciliandi.

Octauò, quòd ſi non eſt in totum liberatus à morbo caduco, tunc diſtinctione opus eſt: aut enim frequenter laborat, & tunc non poteſt miniſtrare, 7. q. 2. can. in tuis, aut raròs: & ſi rarò, vel quando corripitur; cadit cum vocis confuſæ emiſſione, & ſpu-

& spumæ iactatione, & tunc non est iam permittendus ministrare in altari; aut cadit, sed sine his prædictis accidentibus, & tunc permittitur ministrare cum coadiutore sacerdote, qui suppleat ministerium, si forte defecerit. 7. q. 1. can. illud. hoc dictum est Gloss. can. communiter. d. 33. & est communis sententia. De lunatico, & amente, eadem est distinctio in promoto, nimirum si raro, aut frequenter laborat, & si frequenter, nō debet ministrare; si raro, cum coadiutore, quando non furit, vel motus corporis difformes facit, sicut qui spumas iactat, & voces confusas edit. In dæmoniaco autem necessaria est omnimoda liberatio, vt permittatur ministrare, quia in eo maius est scandalum. In hac irregularitate Episcopus non dispensat sed solus Papa.

Secundò sunt irregulares ex animæ defectu Neophiti, id est nouiter ad fidem conuersi. d. 48. can. 1. & 2. & can. qui in aliquo d. 51. hi enim non promouentur ad maiores ordines, nisi post aliquam temporis moram, vt discant mores Ecclesiæ, & post probationem, an in suscepta fide stabiles sint arbitrio Episcopi: post vero irregulares non sunt, c. eam te, de rescript. Attende, Neophitos non repelli à minorib⁹ ordinibus; sed à maioribus, vt dicunt Gemin. can. prohibentur, & Archid. Præposit. & Turrecr. cap. quoniam, d. 48. & colligitur ex can. quicumque, d. 77. quidquid dicat Silu. ver. Neophitus. Attende rursus, filios conuersorum, qui baptizati sunt in infantia, non reputari inter Neophitos, vt notat Turrecr. can. prohibentur, d. 48. sed eos, qui nouiter in ætate adulta fidem, & baptismum susceperunt. Attende rursus secundum eundem, nec esse Neophitos, qui iam à multo tempore sunt ad fidem conuersi, multum autem tempus spatium est decem annorum. In hac irregularitate solus Papa dispensat, vt existens Neophitus sacris initietur.

Tertiò, irregulares ex defectu animæ sunt illiterati, d. 36. & d. 51. can. qui in aliquo. & d. 55. can. pœnitentes. Episcopus autem non potest dispensare cum pœnitus illiterato, qui nesciat legere, nec ad primam tonsuram, vt habetur cap. nullus, de temp. ord. in 6. idque notant Gemin. Præposit. & Archid. can. non cōfidat. d. 50. Hugo autem citatus à Gemin. & Archid. dicebat Episcopos posse dispensare cum penitus illiteratis, quia quotidie id faciunt Papa sciente & tolerante, tamen Archid. & Gemin. id negant propter cap. nullus, allegatum: solum enim Papam id posse facere affirmant, idque maximè post

Concil. Triden. seſſ. 23. cap. 4. vbi ſtatuit neminem eſſe prima tonſura initiandum, qui fidei rudimenta edoctus non fuerit, quique legere, & ſcribere neſciat. Ad maiores autem ordines maior ſcientia neceſſaria eſt; opus eſt enim linguam latinam intelligere, qui ad Subdiaconatum, vel Diaconatum eſt promouendus; & adhuc maior neceſſaria eſt in Sacerdote ſimplici, vt ſaltem officij ſui peritiam habeat: qui autem primam tonſuram penitus illiterato confert, à collatione primæ tonſuræ per annum eſt ipſo iure ſuſpenſus, vt habetur eod. ca. nullus, de temp. ordin. in 6. & in c. cum ſit ars, de ætat. & qualit. graui vltioni ſubiacere decernuntur Epiſcopi, qui ignaros, & rudes promouent in ſacerdotes, quæ vltio grauis ad ipſos ordinatos extenditur. defectus autem ſcientiæ, non ſolum ab ordine ſuſcipiendo remouet, ſed etiam deijcit à ſuſcepto, arg. cap. quamuis de ætat. & qualit. vbi Epiſcopus neſciens Grammaticam, Epiſcopatu priuatur.

Quartò ad defectum animæ reduci poteſt irregularitas pœnitentium; olim enim publicæ & ſolemnes iniungebantur pœnitentiæ pro quibuſdam criminibus enormibus, & vulgatiſſimis: vni autem ſemel in vita imponebatur, vt notat Gloſſ. canon. quamuis, in d. 50. & hi dicebantur pœnitentes, & à promotione repellebantur, can. placuit, & cano. quicumque, d. 59. & can. pœnitentes, d. 55. & can. infames, 6. q. 1. Videtur autem hoc ad defectum animæ ſpectare: nam vt dicit Anton. 3. p. tit. 18. c. 6. §. 1. vna ex cauſis, propter quas hi repellebãtur à promotione, erat timor, ne relaberentur, quod quidem ad animę defectum pertinet. Cum his ſolus Papa diſpenſat vti affirmant Archid. & Præpoſ. can. non confidat, d. 59. Non imponebatur hæc ſolemnis pœnitentia clerico, niſi prius depoſito, vt dicit Gemin. can. ſi ille, d. 50. & Anton. loco citato, & ſic per ſolemnem pœnitentiam, etiam ſuſcepti ordinis impediebatur executio.

De irregularitate ex defectu Sacramenti.

CAPVT LIX.

Quid bigamia, & quotuplex.

Bigamia eſt multiplicatio nuptiarum qui enim pluries cõtraxit, bigamus cẽſetur, ſiue ter, ſiue quater, ſiue pluries; ad effectum

ad effectum enim irregularitatis parum refert multitudo, dummodo vnitas excedatur: ideo vno nomine omnes bigami censentur, quamuis vocabulum binas tantum nuptias significet. Est autem iuxta Gloss. c. 2. de bigam. duplex bigamia, vna vera, altera interpretatiua. vera est, vbi re ipsa interueniunt multæ nuptię, nimirum quando aliquis successiue duas, vxores legitimas duxit. Interpretatiua vero, vbi plures nuptiæ ex parte viri non interuenerũt, duxit viduam, siue corruptam ab alio, aut re ipsa nuptiæ non fuerunt, sed attentatæ: ius verò hos reputat tanquam bigamos. Speculat. tit. de dispensat. de irregular. §. iuxta vnam speciem irregularitatis, quam Glos. interpretatiuam appellat, ipse vocat similitudinariam, nimirũ, quando, qui votum habet solemne, de facto contrahit, etiam cum Virgine: quæ dicitur similitudinaria, quia qui votum solemne castitatis vouit, quoddam matrimonium spirituale cũ Deo contraxit, vnde bigamus censetur, si cum homine iterum contrahere de facto tentet, vt dicit Archid. 27. q. 1. cano. quotquot. Vnde Speculator distinxit bigamias tres, veram, interpretatiuam, & similitudinariam. Gemin. & Fran. c. altercationis, de bigam. in 6. hanc bigamiam interpretatiuam iterum in duas diuidunt; Vna est simpliciter interpretatiua, altera non simpliciter, sed ex quadam iuris fictione. Simpliciter interpretatiua est, quando aliquis contraxit cum Vidua; vere enim vir bis non contraxit: tamen ius interpretatur esse bigamum, qui eam, quæ bis contraxit, duxit, & carnem suam diuisit. Ex iuris fictione est, quando non est matrimonium, sed ius fingit esse, quia attentatum est matrimonium, vt quando cõtraxit aliquis bis, semel quidem validè, semel nulliter, alijsque modis, de quibus postea dicemus. Hæc omnia in sequentibus manifesta fient.

Bigami omnes prædicti à promotione repelluntur, suntque irregulares. Assignant autem Doct. quatuor causas ex canonibus collectas, propter quas bigami irregulares sunt, & ab ordinibus arcentur, quas colligit Panorm. in rubr. 1. de bigamis.

Prima est, ex defectu sacramenti, ex cap. debitum, de bigam. Est autem defectus sacramenti sic; bigamia enim non habet totam perfectionem matrimonij quantũ ad significationem: nam matrimonium signum est, non tantum vnionis animæ cum Deo per gratiam, & vnionis Verbi cum natura humana; sed etiam vnionis Christi cum Ecclesia, ca. debitum, de bigam.

hanc tertiam ſignificationem non habet bigamia : nam vnio Chriſti cum Eccleſia eſt vnius cum vna, bigamia autem eſt vnius cum pluribus, nempe vnius vxoris cum pluribus maritis ſucceſſiue, aut vnius mariti cum pluribus vxoribus. Eſt ergo defectus ſacramenti ſignificationis in bigamia. cùm ergo ſacerdotis ſit miniſtrare ſacramenta, meritò repellitur ab ordinibus, qui ad ſacerdotium ordinantur, is, qui imperfectè recipit vnum ſacramentum, hacque de cauſa irregularitas hæc dicitur ex defectu.

Altera cauſa eſt propter prærogatiuam ordinis, d.26. can. vna. vt tanto officio nemo accederet, qui imperfectione aliqua eſſet notatus.

Tertia eſt, quia præſumitur incontinens qui pluries contrahit, ex can. propoſuiſti. d.28. bigamus enim quiſque in continẽtiæ argumentum habet.

Quarta eſt, quia bigamus non poteſt facilè cæteros hortari ad caſtitatem, & continentiam, quam de eo non præſumunt, ca. vna. d.26. Hæ ſunt cauſæ, propter quas canones à promotione, & ordinum exercitio repulerunt bigamos, quamuis nõ ſint omnes hæ cauſæ ſimul in ſingulis bigamis, vt in ſequentibus manifeſtabitur.

De ſpeciebus, & modis bigamiæ in particulari.

CAPVT LX.

MVltis modis bigamia irregularitatem inducens inuenitur. Eſt ergo prima bigamia vera, & ſimpliciter, nẽpe quando aliquis plures ſucceſſiuè duxit vxores legitimas, can. qui ſine crimine, d.26. ſiue vnam ante baptiſmum, alteram poſt, can. acutius, d. 26. ſiue vtramq; ante baptiſmum, can. vna. eadẽ d. ſiue vtramq; poſt baptiſmum, can. maritum, d.31. Eſt autem obſeruandum, quantum ad effectum irregularitatis non cenſeri bigamiam, nec bigamum, niſi intercedat copula, fueritq; matrimoniũ conſummatum, vt notant communiter Doct. ex cap. debitum, de bigam. Quando ergo vnam duxit, & non cognouit, eaque mortua alteram duxit, ſiue cognouerit, ſiue non, non eſt bigamus: vnde ſi hæc mortua fuerit, aut monaſterium intrauerit, poteſt ordinari, ſimiliter ſi prio-

priorem cognouit,non autem posteriorem, hæc est prima bigamia, & irregularitas ex defectu sacramenti, secundùm omnes Doctores.

Secunda est,quando aliquis contraxit cum vidua,can.curandum est,d.34. & cap.2.de bigam. siue eam duxerit ante baptismum,siue post,vt habetur can.si quis viduam, d.34.in quo præponitur sententia Augustini opinioni Hieronymi; bigamia enim hæc sine peccato contrahitur, vnde manere potest etiam remisso peccato. Sunt autem duæ conditiones necessariæ ad hanc bigamiam ratione irregularitatis contrahendæ. Vna est,vt sit vidua corrupta, si enim remansit virgo, qui cum ea contrahit non est irregularis, vt patet cap. debitum, de bigam. Altera vt etiam intercedat copula cum posteriori; si enim aliquis duxit viduam cognitam, tamen ipse non cognouit,non fit irregularis, hoc deducitur ex eodem cap. debitum, & expressè docent Panorm.c.super eo.de bigam.nu.7. & Turrecre.can.si quis viduam,d.34.& est communis sententia.Hæc bigamia est ex defectu sacramenti, vt constat ex cap.debitum, de bigamia. nam vnio Christi cum Ecclesia est vnius cum vna,vt qui ducit viduam, ducit eam, quæ est duorum, nec est vna perfectè. Hanc etiam bigamiam Gloss.cap.2. de bigam. appellat interpretatiuam, idque communis sententia probat; id tamen limitatione,& declaratione indiget; longam enim differunt bigamia,& bigamus. Bigamia est multitudo nuptiarum;bigamus autem, qui plures celebrat nuptias, quando ergo aliquis contrahit cum vidua, ibi reperitur multitudo nuptiarum: nam matrimonium respectu viduæ est secundum. Erit igitur verè, & propriè bigamia, sicut quando vnus ducit secundam, bigamia est, quamuis secunda non alium habuerit maritum, & sit virgo. Igitur vera, & simpliciter bigamia est,quando aliquis ducit viduam, & deficit perfecta significatio sacramenti: at non est bigamus, qui ducit viduam verè & simpliciter, quia ipse non bis contrahit, sed semel; ius autem interpretatur eum bigamum, quantum ad effectum irregularitatis, quia celebrat nuptias, quæ verè & simpliciter sunt bigamia, & hac de causa dicitur bigamus interpretatiuè.

Tertia est,quando aliquis ducit corruptam ab alio, etiam si semel celebret nuptias censetur bigamus, & est irregularis, can.qui in aliquo,d.51. & can.curandum est, d.34. hoc autem debet intelligi, quando cognouit eam, aliter enim non cense-

bitur irregularis, vt notat Panormit.c.super eo.de bigam.num. 7.& est communis sententia, vt notat Panormita. etiamsi ignoranter eam cognouerit, censetur irregularis, vnde, qui ducit aliquam putans virginem, & corrupta est, eamque cognouit, ignoranter, irregularis est, quia lex promotionis factum considerat, idem affirmat Gloss. can. nemo, d.32. & est communis sententia.

Sunt autem aliqua adnotanda. Vnum est, Glossam c.2. de bigam. cum communi sententia, hanc bigamiam censere interpretatiuam: nam re vera non intercessit duplex matrimonium, sed duplex copula in vno matrimonio, ratione cuius caro diuisa est, ac si mulier vidua fuisset; ideo ius bigamiam interpretatur, & maritum bigamum declarat, quantum ad irregularitatem contrahendam. Gemin. & Franch. cap. vni. de bigam. in 6. hanc interpretatiuam bigamiam esse affirmant, sed veram, quia verè caro est diuisa. Alterum est, irregularitatem ex hac bigamia esse ex defectu sacramenti, quia non repræsentatur vnitas Ecclesiæ cum Christo, ita affirmat Gloss. cap.2. de bigam. & Turrecrem. can. si quis viduam, d.34. cum alijs: & hæc minus accedit veræ & simpliciter bigamiæ, quam illa, quando ducitur vidua, quia etiam si sit diuisio carnis, non tamen est multitudo nuptiarum, vnde magis est bigamus, qui contrahit cum vidua, & minus repræsentat sacramentum; hæc tamen quæ cum corrupta fit, est maius argumentum incontinentiæ, & talis bigamus minus potest h[illegible] castitatem, & indignior est prærogatiua ordinum.

Tertium est, esse valdè controuersum inter Doct. an qui deflorauit prius virginem, & posteà duxit eam vxorem, & consummauit matrimonium, censeatur irregularis & bigamus, sicut ille qui duxit corruptam ab alio. Hugo 30.q.5. can. qualis, & Hostien. in sum. tit. de bigam. §. circa. q.6. & cap. sanè. 1. de cler. coniug & Gloss. can. nemo. d.32. & Turrecre. 30.q.5. can. qualis. cum alijs tenēt, quod sic, & re vera est opinio magis veridica; tamen quia communis sententia tenet non esse irregularem, cùm caro non sit diuisa, & quia hæc est de iure positiuo, & canones in contrarium facientes possunt interpretationem admittere, ideo tenendum est nō esse irregularem. Communiorem esse hanc sententiam, & celebriorem affirmant idem met Hostien. & Archid. d.32. can. nemo. & Panormi. cap. debitum, nume.2. de bigam. vbi etiam eam tenet Henric. Boic. cap. vt bigam. de bigam. dicit esse opinionem communiter

appro-

approbatam,& eam tenet Gloss. etiam cap. sanè, de cler. coniug. dicit esse veriorem. Gofred. de bigam. nu. 5. dicit celebriorē, & S. Thom. 4. d. 27. q. 3. ar. 1. q. 3. ad 2. dici probabiliorem, & eam sequitur. Cum communi ergo sententia improbabilius, quorum certa ratio non est, sentiendum videtur. Hinc sequitur, cùm in c. vni. de cleric. coniug. in 6. definitur, quando quispiam habitum portat, & duxit vnicam, & virginem, non amittere priuilegium clericale, si contraxit cum virgine, à se tamen prius corrupta, censeri contrahere cum virgine, & non amittere priuilegium, ita Gloss. ibi. rursus in quibusdam militijs datur facultas contrahendi semel, & cum virgine potest miles contrahere, etiam cùm à se ante corrupta, ita habet Glo. in decis. Tholosan. q. 219.

Quarta est, quando aliquis duxit vxorem etiam virginem, quæ posteà adulterata est, ille autem cognouit eam post adulterium, irregularis est, can. si cuius, & can. si laici, d. 34. diuisit enim carnem, sicut si contraxisset cum corrupta, hanc esse interpretatiuam bigamiam tenet Gloss. cap. 2. de bigam. & Panormitan. cap. super eo. Esse etiam ex defectu sacramenti tenent eadem Gloss. & Panorm. c. super eo. eod. titu. Archid. can. si cuius, d. 34. & Turrecrem. can. si quis viduam, eadem d. & est communis sententia, quamuis Ioan. de Anan. ca. si vir. de adulter. dicat non esse bigamiam, nec carnem diuisam, sed esse simplicem prohibitionem, ne talis promoueatur. Sequenda tamen est communis sententia, circa quam sunt adnotanda aliqua.

Vnum est, si maritus accusat de adulterio vxorem, & lite pendente eam cognoscit, esse irregularem censendum, ita affirmant Glo. can. si cuius, d. 34. & ibi Turrecre. & Gofre. de bigām. nu. 9.

Alterum est, esse controuersiam inter Doctores, an si ignoranter cognouit vxorem suam post adulterium sit bigamus, & irregularis: quando enim scienter cognouit; nemo dubitat esse irregularem: at si ignoranter, tunc est controuersia, Gemin. can. si cuius, d. 34. citat Hugo. & Archidia. affirmante, qui ignoranter cognouit vxorem adulteram, in susceptis posse ministrare, tamen non posse ampliùs promoueri: ipse tamen Geminia. tenet contrarium, nempè neque in susceptis etiam posse ministrare, quia bigamia vtrumque impedit: nec consideratur error, sed factum ipsum, sicut quando cum corrupta contraxit. Henric. Boic. cap. vt bigam. de bigam. citat Archidiaco. &

non probat eius ſententiam, nempè in ſuſceptis poſſe mini-ſtrare. Panorm.c.ſuper eo. de bigam. generaliter tenet, qui co-gnouit vxorem, ſiue ignoranter, ſiue ſcienter, eſſe irregularem, nec cenſet diſtinguendum inter ſcientiam, & errorem, quia nō agitur de vitio ordinandi, ſeu de defectu ſacramenti, & hæc o-pinio communior eſt, & verior.

Tertium eſt, eſſe etiam controuerſum, ſi aliquis cognouit adulteram vxorem iuſſus præcepto Eccleſiæ, an ſit irregularis, Innoc.c.inquiſitioni, de ſent.excom. negat contrahere irregu-laritatem, can.ſi cuius, d.34. eum, qui iuſſu, & præcepto iudicis adulteram cognoſcit, niſi quando eſſet adeò notorium cri-men, quòd ipſe poſſet propria auctoritate ſine iudice vxorem repellere. HCaric.Boic. c. vt bigami. de bigam. citat alios in contrarium, & dicit eſſe eorum opinionem tutiorem, quia lex promotionis factum requirit, in quo nec error, nec violentia locum habet, arg.15.q.1.can.vlt. vbi virgo vi corrupta inter cor-ruptas numeratur, quia lex factum requirit, & irregularitas ſi-ne peccato: immò aliquando cùm merito contrahitur: nam & iudex reum morti tradens, meretur, & eſt irregularis. Hanc o-pinionem ſequitur Turrecre. can. ſi cuius, d.34. & communis eſt. Hæ ſunt tres irregularitates interpretatiuæ ſecundùm Glo. c.2.de bigam. & Panorm.c.ſuper eo.eodem tit. nimirum quan-do aliquis viduam, aut corruptam ducit, aut propriam poſt ad-ulterium cognoſcit. Hæ quatuor bigamię ſpecies, quarum pri-ma eſt ſimpliciter, reliquæ tres interpretatiuæ ſunt ex defectu ſacramenti, vt diximus ex Glo. allegata.

De alijs bigamiæ ſpeciebus.

CAPVT LXI.

GENVS tertium bigamiæ, vti ſuperiùs diximus, non eſt bigamia in veritate, ſed ex quadam iuris fictionē: hoc autem genus nonnullas habet ſub ſe ſpecies. Prima eſt, quando aliquis mortua vxore legitima ad ſacros ordines pro-mouetur, & poſteà de facto conſummat matrimonium cum alia, quod iure nullum eſt, hic bigamus non eſt verè, nec ſim-pliciter, vt dicunt Præpoſ. & Geminia.cap.vni.de bigam. in 6. Nec eſt ex defectu ſacramenti, quia ſecundæ nuptiæ de facto ſunt, & nō de iure, ſed propter defectū intentionis, quia quan-

tum

cum in se est,tentauit nuptias secundas opere subsecuto, irregularis est,& irregularitatem bigamiæ contrahit, c.nuper, de bigam.vbi totus casus hic notatur.

Secunda est,si subdiaconus,& consequenter in maiori ordine constitutus contrahat cum vidua, & consummet matrimonium,censetur irregularis, non quòd sit vera bigamia, nec sit defectus sacraměti,cùm nullum sit matrimonium, sed propter intentionis affectum opere subsecuto.

Tertia est,quando aliquis,etiam laicus viuente vxore legitima,secundas nuptias celebrat, etiam iure non validas, quia nimirum non poterat contrahere cum illa, censetur bigamus non verè & simpliciter, nec ex defectu sacramenti, sed propter intentionis affectum: casus est in c.nup.de bigam.vbi qui duas habet vxores,vnam de iure,alteram de facto, cēsetur irregularis,quamuis non bigamus vera seu simpliciter bigamia, quia veræ non sunt nuptiæ;idem si mortua erat prior,& posteà constitutus in ordine contraxit mulier. Nec est defectus sacramenti,vt in ipso capite definitur. Omnes hi non sunt bigami in veritate,sed habentur pro bigamis.

Occurrunt aliqua dubia,Vnum est,an qui contraxit cum secunda,mortua priori, & nullum est matrimonium, non ex illa causa,quia viuebat prior,cùm sit mortua,sed alia quacumque de causa, vel quia consanguinea, vel quia aliud intercessit impedimentum,censeatur bigamus, & irregularis. Ratio dubitandi est,quia in cap.nuper, de bigam. non fit mentio, nisi duorum casuum, nempè quando est nullum secundum matrimonium, quia viuebat prior, aut quando, etiam si mortua est prior,nullum est secundum, quia celebratum erat ab existente in ordine sacro. Quando ergo secundum matrimonium nullum est alijs de causis,vt in laico, qui mortua legitima contraxit secundò cum consanguinea, non videtur censendus,nec reputandus bigamus: semper autem intelligimus copulam in vtroque intercessisse: nam sine copula secundùm communem opinionem nulla bigamia contrahitur. Archid.34.d.can. cognoscamus,dicit, quòd si quis mortua priori contrahat secundo, & nullum est secundum ignorante ipso, non induci irregularitatem,quia cap.nuper,procedit, quando qui secundò contrahit,est in culpa. Hostien.in summ.de bigam.nume.3.tenet contrarium,& Panorm.c.nuper,de bigam.nume.4. qui allegat pro hoc opinionem communem, nempè quomodocumque secundum sit nullum, siue scienter, siue ignoranter,

siue ex illis causis, siue ex alijs, induci irregularitatem, vnde laicus mortua etiam priori legitima secundò contrahens, quacumque de causa nullum sit secundum, reputatur bigamus ad effectum promotionis, quia non attenditur culpa, sed factum, seu intentionis affectus cum opere subsecuto, & hæc opinio communis est tenenda: nam etiam si caput *nuper*, meminerit illorum casuum, tamen ratio communis est & illis, & istis.

Alterum dubium est, si quis bis contraxit, & vtrumque matrimonium nullum est, siue vtramque viuentem, siue vna mortua alteram duxerit, & consummauit, an sit reputandus bigamus ratio dubitandi est, quia cap. nuper. non exprimit alium casum, nisi quando vnus contrahit cum secunda de facto, priori viuente, intercedente copula cum vtraque. Respondeo secundùm Doct. generaliter, quibus contrahit, siue vnum sit validum, alterum inualidum, siue vtrumque inualidum, esse censendum bigamum: ita habent Innoc. cap. nuper, de bigam. & Hostien. in sum. tit. de bigam. nu. 3. §. quot sunt species, & Gofred. de bigam. nu. 1. cum alijs multis; & Anton. 3. p. tit. 28. ca. 3. & verba, c. nuper. id ipsum significant. Si quis inquit de facto contraxerit cum diuersis, quibus de iure non posset matrimonialiter copulari. Ratio etiam capitis procedit cum omnibus his, quia intentionis affectus, opere subsecuto, attenditur? forma enim matrimonij etiamsi veritas non sit, sufficit ad hāc irregularitatem dico formam matrimonij, quia vbi non est, tunc est bigamia; ex quo sequitur, qui plures habet cōcubinas, siue simul, siue vnam post alteram, non censetur bigamus, vt habetur c. quia circa, de bigam.

Tertium dubium est, an qui contraxit, & consummauit cum vidua, vel corrupta, nullus censeatur bigamus, loquor de laico, aut in moribus constituto: nam qui nulliter contraxit cum vidua, quia erat subdiaconus, bigamus reputatur, vt c. à nobis, de bigam. Ratio autem dubitandi est, quia illud c. à nobis, non procedit, nisi quando qui contraxit cum vidua, subdiaconus erat, qui ergo non erat subdiaconus, nec votum solenne habuit, sed laicus, aut in minoribus constitutus, & matrimonium nullum est alijs de causis, non videtur censendus bigamus, propter hanc rationem. Nauarr. in summ. cap. 27. c. de bigam. tenet non esse irregularem eum, qui laicus, vel in minoribus contrahit nulliter cum vidua. Hostien. verò in sum. de bigam. num. 3. §. quot sunt species, & cap. 1. de bigam. tenet contra-

contrarium, affirmans irregularem, & bigamum, qui de facto contraxit cum corrupta & Gofre.in ſum. de bigam. nu. 10. vbi tenet non poſſe promoueri tanquàm bigamum, & ea eſt communis ſententia; generalis enim vbi matrimonium de iure celebratum induceret irregularitatem, etiam de facto eandem inferret, & ita Rot.deciſ.1. de bigam. aliàs 447. in nouis. definiuit de clerico in minoribus, qui nulliter contraxerat cùm vidua; facit pro hoc, quia ratio deciſionis textus; nempè intentionis affectus opere ſubſecuto militat etiam in non clerico: natura autem rationis legis eſt reſtringere, & ampliare diſpoſitionem legis, etiam in odioſis, vt dicit Panorm.c.1.de iuram. calum.num.8. Nec valet ratio Nauar.nempè rationem textus non eſſe integram, ſed integrandam, quia ille ſubdiaconus ſimilitudinariè contraxerat cum alia, hoc tamen ſupplemētum eſt ad libitum: nam tunc non erat cur diceret contraxiſſe cum vidua, cùm etiamſi cum virgine, ſeu innupta contraxiſſet, eſſet irregularis, vt paulò inferiùs dicemus. Nec poteſt dici, non eſſe expreſſum in iure, quia cùm ratio legis eſt expreſſa, dicitur etiam eſſe expreſſam; hoc enim argumento probamus, cùm aliquis bis contraxit cum duabus nulliter ſucceſſiuè, irregularē eſſe, cùm tamen c.nuper, de bigam. loquatur de eo, qui vna viuente alteram duxit; tamen quia ratio legis etiam in illo militat, dicimus etiam id iure expreſſum. Non ergo eſt à communi ſententia diſcedendum in hac parte. Hæc de bigamia interpretatiuâ, tam vera, quàm ex fictione iuris.

Tertij generis bigamia erat ſimilitudinaria, hæc autem eſt, quando habens votum ſolemne caſtitatis, nempè monachus profeſſus, vel clericus in maioribus conſtitutus de facto contraxit, etiam cum virgine, & conſummauit, irregularis eſt, 27. q.1.can.quotquot, vbi Archid. rationem adfert, cur bigamus ſimilitudinariè dicatur, quia cùm per votum ſolemne prius cum Deo contraxiſſet ſpirituale matrimonium, tentauit poſteà cum homine contrahere, Gloſſ.c.2. de bigam. vt ſuperiùs diximus, interpretatiuam bigamiam hanc etiam appellauit, ſed non eſt ex defectu ſacramenti, ſed ex affectu intentionis. Aduerte, ſæpè prohiberi quoſdam à promotione, etiam propter matrimonium, ſed non ob id bigamos cenſeri, vt qui duxit ancillam, etiam virginem, vt dicitur, can. ſi quis viduam, d.34. aut aliquem ex ijs, quæ mancipantur ſpectaculis publicis, &c. hoc tamen magis ad quandam infamiam pertinet.

Circa

Circa bigamos hoc vltimo eſt adnotandum, clericos, qui in clericatu exiſtentes bigamiam contrahunt; non ſolùm irregulares eſſe, ſed etiam priuilegium, can. ſi quis ſuadente, 17. q. 4. perdere, eſt enim duplex priuilegium clericale, vnum fori, alterum canonis, nempè, quia percuſſores eorum excommunicati ſunt, illud clerici coniugati perdunt, hoc verò retinent; vtrumque autem amittunt bigami, per c. altercationis, de bigam. in 6. quamuis quidam illos iure etiam antiquo perdidiſſe affirmant, can. quiſquis, d. 84. & ibi Gloſſ. An autem hæc pœna omnes bigamos comprehendat, in diſputatione eſt: nam Gloſſ. illius cap. altercationis. tenet propter quamcumque bigamiam veram, ſeu interpretatiuam, aut ſimilitudinariam priuilegium hoc amitti, tamen Archidia. Gemin. & Philipp. Franc. dicunt non ligare hanc pœnam eos, qui in maioribus conſtitutis bigamiam contrahunt, ſed eos ſolùm, qui in minoribus, vnde preſbyter coniugatus, ſi poſt ſuſceptum ordinem de facto contrahit, non amittit priuilegium; perdit autem, ſi clericus eſt in minoribus, & ratio diſſimilitudinis eſt, quia qui in minoribus eſt, poteſt conuerti ad ſtatum ſecularem; & contrahere verè, & de iure; at in maioribus conſtitutus non poteſt retrocedere; ideo non debet priuari priuilegio, cùm obligetur manere in eo ſtatu. Addit aliam rationem, quia illa bigamia non eſt vera, ſed ex iuris fictione; verba autem conſtitutionis, maximè pœnalis, debent interpretari in propria ſignificatione, quando eſt vera bigamia, aut interpretatiua propria, iuxta quam rationem, nec clericus in minoribus erit nudatus priuilegio, quando ex nulliter, & de facto matrimonio fit bigamus, quia talis bigamia, nec eſt vera, nec interpretatiua propriè, vnde Gofred. in ſum. de bigam. dicit, Clericum etiam in minoribus, qui contraxit cum vidua nulliter, etiamſi bigamus ſit, non amittere priuilegium.

De diſpenſatione irregularitatis ex bigamia.

CAPVT LXII.

DVbitare aliquis poſſet, an irregularitas omnis ex bigamia ſit ex defectu, an ſit aliqua ex delicto; multum enim hoc ſcire refert ad materiam diſpenſationis, vti ſuperiùs adnotauimus; & quidem vt ex narratis conſtat, dubium non

nõ eſt de illis bigamijs, in quibus intercedunt veræ nuptiæ, vt quãdo aliquis duxit duas vxores legitimas ſucceſſiuè, aut duxit vnam, vel corruptam, aut copulam habuit cum propria legitima poſt adulterium; hæ enim, vt diximus ex cap. nuper. & cap. à nobis. ſunt ex defectu: at dubium eſt de illis, vbi non intercedit matrimonium, quas canones expreſsè negant eſſe ex defectu, ſed tantum cenſentur bigamiæ propter intentionis affectum. Panorm. ca. à nobis, de bigam. affirmat irregularitatem in presbytero, qui de facto contraxit, eſſe ex delicto, quo dicto videtur ſentire, irregularitates, quæ ex bigamijs procedunt, quæ dicuntur eſſe, non ex defectu, ſed propter intentionis affectum, eſſe ex delicto, tamen contrarium eſt ſentiendum; omnis enim irregularitas, quæ procedit ex quacumque bigamia, ſiue quæ cũ peccato, ſiue quæ ſine peccato contrahitur, eſt cenſenda ex defectu, & non ex delicto, & ratio eſt, quia quamuis aliquis ſit bigamus cum delicto, nõ propter delictũ irregularis & bigamus declaratur, ſed propter ſacramentum, explico. Vnus duxit duas de facto, & cum peccato, hic irregularis, & bigamus eſt declaratus, nõ quia deliquit, ſed quia quantam eſt ex parte ſua bis contraxit, & canones attenderunt animum cum opere ſubſecuto, quamuis in veritate non fuerit ſacramentum, nec defectus ſacramenti; ideo etiamſi ſine peccato id fiat, vt qui nulliter contraxit cum ſecunda, quia priorem mortuam reputabat, & non erat, cenſetur irregularis; vnde conſulto non dictum eſt in c. nuper. quia deliquit, ſed propter animum, ſiue intentionem opere ſubſecuto. Eſt ergo ex defectu reductiuè, non propriè, ſicut quæ eſt vera bigamia, aut illa quæ prouenit ex vero matrimonio; hæ enim ſunt propriè ex defectu, ceteræ reductiuè. Hoc ergo ſuppoſito, dico, materiam de diſpenſatione in bigamo eſſe multum inter Doctores controuerſam & ambiguam: ea quæ mihi probabiliora ſunt viſa, proponam per aliquot concluſiones.

Prima eſt, Papa diſpenſare poteſt cum quocumque bigamo ad omnes ordines, maiores, & minores, & ad quaſcumque dignitates. hanc inter Theologos tenet. S. Thom. 4. ſent. diſt. 27. qu. art. 7. Inter Iuriſtas autem Arch. can. lector. d. 34. Præpoſ. & Gemin. in eodem can. lector. & ibidem Turrecr. qui omnes allegant, & probant ſententiam. S. Thom. dicuntq; eſſe communem vtuntur etiã ratione, & fundamento. S. Thom. nimirum irregularitatem bigamiæ eſſe introductam de iure poſitiuo, in quo Papa diſpenſat, idque verum eſt, quidquid dicant

alij:

alij nec.n.quia Apostolus prohibuit bigamum ordinari, ideo licet inferre, quod non recte intulit Panorm.c.vt bigami de bigam. num.3.nimirum esse de iure diuino, cum certum sit non omnia, quæ Apostoli instituerunt, iure diuino fuisse instituta; multa enim fecerunt potestate accepta, sicut & faciunt successores eorum.

Secunda conclusio, Quamuis Papa dispenset in omni irregularitate bigamiæ, & ad omnes ordines, & dignitates, tamen difficillime dispensat cum bigamo vero, & minori cum difficultate cum interpretatiuo. Hæc est Præpos. eodem loco, & est communis, ratioque ipsa persuadet: nam sicut bigamia vera minorem habet bigamiæ rationem, quàm interpretatiua, & hæc, quàm similitudinaria, ita etiam maior, vel minor esse debet difficultas. Rursus sicut ordines sunt inæquales, ita etiã difficultas dispensandi, & sic intelligitur ca. super eo. de bigam. vbi cum bigamo ad maiores non licere dispensare dicitur, nimirum quia difficile dispensatur.

Tertia conclusio, Episcopus non potest dispensare cum bigamo vero, aut interpretatiuo ad maiores ordines. ista est Hostien. in summ. de bigam. in fine, Præpos. Gemin. can. lector. d.54. & Panorm c. super eod. de bigam. n. 5. in fine, & satis probatur per c. super eo. & c. nuper, de bigam. Quod dicitur de dispensatione ad maiores, intellige etiã non posse, vt in susceptis ministrent, Episcopos dispensare, vt constat ex cap. super eo. allegato.

Quarta conclusio, ad maiores ordines cum bigamo vero, aut interpretatiuo Episcopus non potest dispensare, & cum minoribus coniungo quantum ad hoc primam etiam tonsuram. istam conclusionem tenet Panorm. c. super eo. de bigam. nu. 5. in fi. Prępos. & Gemin. canon. lector. d. 34. & hi duo affirmant esse communem opinionem, pro qua facit can. si quis viduam d.50. ex Concilio Mart. Si quis, inquit, viduam, aut ab alio dimissam duxerit, non admittatur ad clericatum. quod si irrepserit, deijciatur. Panorm. & cæteri allegati hoc probant ex cap. vn. de bigam. in 6. vbi clerici bigami omni clericali priuilegio nudantur, & prohibentur sub anathemate deferre habitum & tonsuram. Si ergo bigami non possunt deferre habitum & tonsuram, ergo Episcopus non potest dispensare cũ eis ad minores: nam debent deferre habitũ & tonsuram, quod prohibitum est, nec Episcopus potest prohibitioni papali contradicere, nec eam tollere. Hac ratione isti Doctores vtuntur;

nec

nec valet responsio Hen. Boic.c. vt bigami. de big. n. 26. quod hoc caput loquitur de clericis, qui contraxerunt bigamiã post clericatum; ij enim in pœnam exuuntur habitu, & tonsura, non, inquam, valet: nam hi clerici non peccarunt contrahendo, quia erant in minoribus, & potuerunt contrahere. non ergo exuuntur propter pœnam, sed propter irregularitatem, quę est ex defectu sacramenti, vnde, cum sit irregularis etiam, qui ante clericatum contrahit, comprehenditur eodem decreto, si casu ordinem susceperint hanc conclusionem teneo vt tutiorem cum communi, quamuis contrarium teneant. S. Thom. 4.d.27.q.3. art.3. Host. in sum. de bigam. in fine cum alijs; tamẽ cum cõmunis sententia sit in oppositum, & canones id significare videantur, saltem incertum est, & dubium, an Episcopus id facere possit: in incertis autem tutius est abstinere à dispensando. Accedat auctoritas congregationis Concilij sess. 23. ca. 17. quæ ex sententia Sixti V. Episcopum cum vero bigamo, qui duas successiuè duxerat, dispensantẽ ad primã tonsuram, & beneficium simplex. quod etiam eidem dispensato contulerat, iudicauit ipso iure suspensum ab ordinum collatione; dispensatum autẽ ab exercitio suspensum, & beneficij nullam fuisse collationem, nec fructus suos fecisse.

Quinta conclusio, non solum Episcopus non potest cum vero, aut interpretatiuo dispensare in minoribus suscipiendis, sed nec in susceptis. hæc esse mentem eorundem Doctorum, & probatur, nam aut post bigamiam accepit clericatum, aut ante; si post, non po[illegible] Episcopus dispensare: nam ex eodem can. si quis viduam d.50. deijcitur, si quis post bigamiam irrepit in clericatum, in quo can. non potest Episcopus dispensare; quod si minores ante accepit, probabile est olim potuisse dispensare Episcopum, vt in susceptis maneret, per cap. lector. d.34. at hodie id non potest per c. altercationis, de bigam. in 6. quia tales priuantur omni priuilegio clericali. Hæc dicta sunt de bigamia vera & interpretatiua. Quantum autem ad fictam, seu similitudinem spectat, ponitur.

Sexta conclusio, Episcopus potest in aliquibus casibus dispensare cum bigamo ficto. hæc certa est, & sine controuersia; sunt enim casus, in quibus potest Episcopus dispensare.

Primus est, cum presbytero, qui duxit vxorem post longam pœnitentiam, & vitam laudabilem, Episcopus dispensat, vt ministret in susceptis, ca. sanè 2. de cler. coniug. Gloss. communiter recepta ibi declarat, quando non ante contraxerat, sed

ſed ſemel duxit, & eam virginem, ſi enim ante contraxerat ſemel, & iterum contraxit poſt ordines, non poteſt Epiſcopus diſpenſare, per capit. nuper. de bigam. Similiter ſi ſemel, & hanc viduam, adhuc non poteſt Epiſcopus, cap. à nobis, de bigam.

Alter caſus eſt, quando diaconus contraxit de facto, cum eo contrito & conuerſo, dimiſſa vxore, diſpenſat Epiſcopus, vt miniſtret in ſuſceptis, & ſi perfectæ vitæ, & conuerſationis fuerit, diſpenſat in ſuſcipiendis. idem eſt de ſubdiacono: ita habetur ca. 1. qui cler. vel vouen. Gloſſ. communiter recepta intelligit, quando duxit etiam virginem; nam ſi viduam duxit, quamuis ſemel, non poteſt Epiſcopus, ca. à nobis, de biga. Similiter etiam ſi non ſemel, c. nuper. de bigam.

Tertius caſus eſt, quando poſt verum ſolenne caſtitatis aliquis duxit vxorem, quod non ſolum commune eſt ſubdiaconis, ſed etiam monachis, tunc Epiſcopus diſpenſat: ita habet Gloſſ. communiter recepta, can. quotquot 27. q. 1. & allegat can. ſi qua virgo. ead. d. & cauſa, quod intellige, ſi ſemel, & virgo ſit, & adhuc cum monacho ſibi ſubiectis, aliter Epiſcopus non poteſt. In alijs ſimilitudinarijs, aut fictis bigamijs Epiſcopus non diſpenſat, nempe cum eo etiam laico, qui duxit corruptam, aut bis nulliter contraxit; vt enim dicit S. Thom. 4. d. 27. qu. 3. art. 3. eadem eſt difficultas diſpenſandi cum ijs, qui de facto contraxerant, ac ea, quæ eſſet, ſi de iure contraxiſſent, & hoc eſt tutius.

Hoc autem eſt obſeruandum, Epiſcopum poſſe diſpenſare cum bigamis in irregularitatibus procedentibus ex bigamia, quæ eſt ex delicto, quando crimen eſt occultum, iuxta can. 6. ſeſſ. 24 Concil. Triden. quod ſuprà adnotauimus, vnde in omni ſimilitudinaria, quæ ex peccato procedit, ſi occulta eſt, iuxta formam Conc. diſpenſare poteſt in ſuſceptis, & in ſuſcipiendis,

---

De irregularitate ex delicto hæreſis.

CAPVT LXIII.

SVpererat alia irregularitas ex defectu, nempè quæ oritur ex homicidio: at quia hæc coniuncta eſt cum ijs, quæ ex delicto ſunt, & diffusè de ea agendum eſt, ideo in vltimum locum

locum reſeruamus. De ijs ergo: quæ ex delicto ſunt, tractemus, & primo loco de ea, quæ eſt ex crimine hæreſis; quo nomine comprehendimus non ſolos hæreticos, qui nomine Chriſti profeſſione retenta, in parte à fide recedunt, ſed etiam Apoſtatas; qui ad iudaiſmum, ſeu ad paganiſmum poſt ſuſceptum baptiſmum ſe trãsferunt. In huius irregularitatis explanationem ſunt ſequentia dicta conſideranda.

Primò, Hæretici, qui in Hæreſim etiam exteriorem lapſi ſunt, ſunt irregulares ex delicto, can. qui in aliquo, d. 50. Dico, exteriorem, qui per ſolam interiorem, ſicut nec excommunicatio, ita nec irregularitas contrahitur, vti diximus ſuperiùs in excom. Cœnæ, quod dico de hæreticis, vt iam dixi; dicta puta de Apoſtatis à fide.

Secundò, non ſolùm hi ſunt irregulares, ſed etiam ipſorum credentes, fautores, & defenſores, hoc habetur ex c. ſtatutum, 2. de hære. qui autem hi ſint, explicuimus in excom. in Cœna Domini: illi enim omnes, qui excommunicatione ligãtur, ſunt etiam irregulares.

Tertiò, non ſolùm ipſi, ſed etiam omnium prædictorum filij, etiamſi crimina parentum non fuerint imitati; ſunt irregulares, c. ſtatutum, 2. de hæret. Aduerte, olim iure antiquo filios Iudæorum conuerſorum; & poſteà ad iudaiſmum reuerſorum, non affici ex crimine parentum, vt habetur can. Iudæi, q. 4. at poſteà hoc reuocatum eſt, contra Chriſtianos, de hære. in 6. vbi Gloſſ. notat, horum filios habere eandem pœnam cum filijs Hæreticorum, & Felyn. c. vergentis, extra de hæret. Aduerte etiam, hanc irregularitatem eſſe etiam ex delicto: nam propter crimen parentum filij puniuntur, factique ſunt irregulares & inhabiles, non alia de cauſa, quàm propter delictum illorum. Nec eſt ſimilis ratio in illegitimis: hi enim non ſunt irregulares ex delicto parentum immediatè, ſed quia non ſunt ex legitimo matrimonio, ideo cenſentur irregulares ex defectu: at filij Hæreticorum, & cæterorum nominatorum, propter crimen parentum immediatè facti ſunt inhabiles, & irregulares, ideo, etiamſi nati ſunt ante crimen parentum, ſunt irregulares, vt ſtatim dicemus.

Quartò, non tantùm eorundem prædictorum filij, ſed etiã nepotes per lineam paternam ſunt irregulares, cap. ſtatutum, de hære. vbi Gloſſ. & Rebuff. in praxi. de modis amitt. benef. num. 26. explicant lineam maternam, & paternam ſic, quando pater eſt Hæreticus, vel fautor, vel aliquis nominatorum,

tunc filij, & filiorum filij sunt irregulares, non autem filij filiarum, quando autem mater est hæretica, vel fautrix, vel aliqua ex prædictis; filij tantum sunt irregulares, non autem filij filiorum.

Quintò, non tantum filij legitimi comprehensi sunt hac pœna, sed etiam quocumque modo illegitimi, siue naturales, siue spurij, siue manzares, & qualescumque sint. ita Gloss. cap. statutum, de hæret. & ibidem Ioan. And. quando certum est esse verè illorum filios; filij enim nomina, etiam illegitimi comprehenduntur.

Sextò, non quorumcumque Hæreticorum, fautorum, &c. filij sunt irregulares, sed eorũ, quos tales esse de facto, aut tales, de vita recessisse probatur; si enim emendati sunt, & per Ecclesiam incorporati, facta pœnitentia, aut eam subire parati, tunc ipsi quidem manent irregulares propter crimen commissum, donec cùm eis dispensetur, tamen eorum filij, & nepotes non sunt irregulares, ita habetur c. statutum, citato: neque filij, aut nepotes indigent aliqua dispensatione, post parentum prædictam emendationem.

Septimò, filij relapsorum pœnitentium, & propter relapsum punitorum, & morte damnatorum non censentur irregulares, ita habet Glo. c. statutum, tit. relapsi, quamuis Io. And. teneat contrarium, tamen Glossæ opinio est probabilior, & textui conformior; illi enim non recesserunt è vita impœnitentes, hæretici, aut credentes, &c. nec damnantur propter hæresim, sed propter relapsum.

Octauò, filij hæreticorum, & cæterorum nominatorum, si ante parentum crimen, ordines aliquos susceperunt, nõ suspenduntur in susceptis, sed possunt ministrare, ad suscipiendos verò sunt inhabiles post crimen illorum, ita habet Glo. can. satis peruersum, d. 56. communiter recepta.

Nonò, pari ratione non priuãtur beneficijs habitis ante crimen parentum, sed ad suscipienda sunt inhabiles post crimen eorum, ita habet prædicta Gloss. & Panormitan. c. vergentis, de hæret. & est communis opinio: sunt tamen ipso iure priuata habitis post illorum crimen etiam ignoranter, similiter etiam sunt suspensi in susceptis post crimen illorum ordinibus, quamuis ignorantia, dum durat, excuset eos à peccato; cùm tamen sciuerint, nec administrare, nec beneficia retinere possunt.

Decimò,non poteſt Epiſcopus diſpenſare ſuper hanc irregularitatem,quia procedit ex delicto, à quo non poteſt abſoluere,& cui prohibita eſt abſolutio, cenſetur prohibita diſpenſatio; cui enim prohibetur minus,prohibetur maius,c.cùm illorum, de ſen.excom. Hodie tamen in foro interiori quando delictum eſt occultum; poteſt, & abſoluere, & diſpenſare per Concil.Trid.ſeſſ.24.c.6.

De irregularitatibus ex delicto circa baptiſmi ſacramentum.

CAPVT LXIV.

CIRCA baptiſmi ſacramentum occurrunt quædam irregularitates ex delicto, pro quarum explicatione nonnulla ſint adnotanda.

Primò,qui ſcienter bis,aut pluries baptiſmum ſuſcepit,eſt irregularis,ex delicto, can.eos,quos,de conſecr.d.4.nec ad clericatum admittuntur, can.confirmandũ,d 50.cum ijs ſolus Papa diſpenſat; Anton.3.p.tit.28.c.6.§.3.Epiſcopus autem ex conceſſione Concil.Trident.ſeſſ.24.c.6. diſpenſat, quando eſt crimen occultum, etiam ante Concil. ſecundùm Scotum, 4.d.6. quæſt.8.

Secundò, etiam rebaptizati ignoranter ſunt irregulares, can.qui bis,de conſecr.d.4.Eſt tamen controuerſia inter Doct. in hoc dicto,vt conſtat ex Glo.& Archi.ibi. quidam enim exiſtimant,quomodocumque ignoret etiam ſi ſit ignorantia probabilis,& inuincibilis, eſſe irregularem, pro qua opinione faciunt verba canonis,quæ talia ſunt. Qui bis ignoranter baptizati ſunt,non indigent pro eo pœnitere, niſi quod ſecundùm canones ordinari non poſſunt, in hanc ſententiam inclinant Archidia.& Gloſſ.& Anton.loco citato.addunt Archid.& Antonin. in hoc caſu poſſe Epiſcopum diſpenſare. Alij tenent, quando ignorantia eſt improbabilis, ſeu craſſa, eſſe irregularem;ſecùs tamen ſi eſt probabilis & inuincibilis, quia facta diligentia non inuenit ſe eſſe baptizatũ, in hac opinione eſt Scot. 4.ſent.d.6.q.8.& Landul. eum ſequens citatus à Turrecre.can, qui bis,& Nauar.in ſumm.c.27.num.246. loquimur autem de ignorantia facti : nam iuris ignorantia in hoc caſu non excuſat, vt ibi notat Scotus : nam quilibet adultus baptizatus

tenetur ſcire, baptiſmum ſemel tantum ſuſcipiendum eſſe; puto ergo probabiliter dici poſſe cum ſecunda opinione, nempè qui ignorantia probabili ignorabat ſe eſſe baptizatum, non eſſe irregularem, ſed quando eſt ignorantia craſſa, quæ eſt cum peccato, & hoc etiam ſequitur Silu.ver. irregularitas, §.6. facit pro hoc can.ſolennitates, 1.de conſecrat. d.1. non inquit, monſtratur reiteratum, quod neſcitur eſſe factum, & can.ſi multa.de conſecra.diſt.4. quod etiam procedit in rebaptizante bis ex ignorantia probabili, vt dicemus ſtatim; nihil enim contrahitur ex hoc, verba autem canonis, quæ omnibus ingerunt difficultatem, ſic ſunt intelligenda, non inquit indigent pœnitere publica pœnitẽtia, quę nõ dabatur pro quolibet delicto, ſed pro certis grauibus & enormibus: iſte autem, qui ignorantia craſſa bis baptizatus eſt, peccauit, & eſt irregularis, ſed non ita grauiter, vt publicè debeat pœnitere, & per hanc declarationem non eſt opus venire in eam reſponſionem Scoti, nempè illum canonem non habere auctoritatem, quia eſt cuiuſdam Epiſcopi.

Tertiò, reconfirmatus, reordinatus etiam ſcienter, quamuis peccet gauiter, irrigularis non efficitur, in hoc dicto etiam eſt controuerſia: nam Archid. can.qui bis, de conſecr.d.4. eandem putat rationem de his tribus ſacramentis, quia ſingula imprimunt characterem. idem Anton.3.p.tit.28.c.6.§.3.& Nauar.loco citato facię pro ea opinione, can. ſicut, d.68. vbi dicitur, quod nemo debet reordinari, ſicut nec rebaptizari, & can. dictum, de conſecra.d.4. vbi etiam habetur, neminem debere reconfirmari, ſicut nec rebaptizari: tamen his non obſtantibus contrarium tenent Scot.4.d.6. q.8. & Turrecrem. can. dictum allegato, & Tabien.ver.irregularitas, 4. §.7. & hoc verius eſt; nam non eſt inducenda irregularitas, quæ non ſit iure expreſſa, vt ſæpè dictum eſt, & omnes admittunt ex c.is qui.de ſent. excom.in 6. talis autem irregularitas non habetur expreſſa in iure, niſi in ſolo baptiſmo, canones autem allegati ſolùm prohibent, ne quis reordinetur, nec reconfirmetur, tamẽ non imponunt eandem irregularitatis pœnam, quæ eſt in rebaptizato. Nec eſt eadem ratio: nam baptiſmus eſt ianua, per quàm intratur in Eccleſiam, & homo fit Chriſtianus.

Quartò, qui bis confert baptiſmum eſt etiam irregularis, ſicut & bis baptizatus, hoc communiter Doctores tenent ex c. 2.de apoſta. nec eſt alius canon, quo ea irregularitas probetur: nam quos allegat Gloſ.ad quàm Doct. ſe remittunt, non continent

tinent nisi solam prohibitionem,ne quis baptismum reiteret: cap. autem allegatum de Apost. expresse non loquitur, nisi de acolitho, qui ministrauit scienter bis baptizanti presbytero: quo casu respondet Papa, si crimen est publicum, ne ad maiores promoueatur; si verò occultum, permittatur promoueri absque vlla dispensatione, vt notat Innocent.cap.ex tenore, de temp. ordin. & ipsum verbum verba capitis indicant, sicq; interpretatur Anchar.cum alijs,de eo autem,qui bis baptizauit, nihil disponitur,nisi argumentum sit à fortiori,quod si is, qui inseruiuit illi tali, pœnitentia notatur, multò magis ille, qui baptizauit bis.quod admitto,sed inde non sequitur,nisi quando est publicum delictum,non posse ordinari,aut vti ordinib⁹; non autem quando est occultum. hoc autem non inducit specialem irregularitatem,sed communis est omni delicto publico,vt paulò post dicemus.Non ergo videtur bis baptizans irregularis esse, nisi quando crimen est notorium;tunc enim ex criminis notorietate est irregularis, quia est graue scelus:at in rebaptizato est vera irregularitas,quia etiam occultus est irregularis.fauet huic, quia nullus est canon expresse faciens irregularem bis baptizantem,sicut est de bis baptizato fauet etiam, quia Specul.tit.de dispens.in materia irregul.n.13. diligenter irregularitas tractans,non loquitur,nisi de rebaptizato.similiter Ant.3.p.tit.28.c.6.§.3. Fauet etiam,quia non est similis ratio in baptizante,& in baptizato,quia baptizanti non repugnat pluries baptizare: nam pluries confert baptismum diuersis: at baptizato repugnat, quia pluries suscipere non potest, nec ab vno,nec à pluribus, probabilius ergo puto non esse irregularem bis baptizantem, nisi ex criminis notorietate.quod si cũ multis velis sentire, nam communiter tenent Doctor.bis baptizantem etiam esse irregularem, tunc dic, eum esse irregularem, quando scienter bis baptizat, vel ignoranter ignorantia crassa;secus si ignorantia facti fuit inuincibilis; non enim esset irregularis: iuris autem ignorantia non excusat; & sic Anto. Butr. & Anchar. c. ex litterarum.de Apost. dicunt;si tamen bis confirmaret,aut ordinaret, non esset irregularis, vti dictum est de bis ordinato,aut confirmato.dispensat in hoc Papa, nisi quando est occultum crimen.

Quintò, qui baptizaret secundo sub conditione,dicendo,si non est baptizatus, quamuis esset ignorantia crassa, quia potuit scire esse baptizatum, immò etiamsi sciret, non esset irregularis, quia verè non dicitur rebaptizare, qui sub conditione bapti-

ne baptizat, nisi posita conditione, & ita tenet Nauar. loco citato.

Sextò, qui baptizatus est ab Hæreticis in adulta ætate, etiamsi sit fidelis est irregularis, & nunquam ordinatur, can. qui in qualibet. 1. qu. 7. secus si in ætate infantili ante vsum rationis. 1. q. 4. can. placuit, & can. qui apud. nec in ijs dispensat Episcopus, nisi quando occulta sunt.

Postremò oritur quædam irregularitas ex dilatione baptismi, quæ habetur can. 1. d. 57. si quis adultus in ægritudine cōstitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet; fides enim illius præsumitur non voluntaria, sed ex necessitate, nisi postea fides illius probabilis fuerit, aut hominum raritas exegerit, Gloss. ibi, hanc irregularitatem ex delicto appellat; præsumitur enim qui potuit, & debuit sanus baptizari, & distulit, posteà vero infirmitate coactus baptismum suscepit, deliquisse. Nec tollitur hæc irregularitas per baptismum, quia committitur in ipso baptismo, & per eum efficitur. hodie parum est in vsu; si tamen casu accideret, esset irregularis qui sic deliquisset.

De irregularitatibus ex delicto circa ordinum susceptionem.

CAPVT LXV.

SVnt aliæ irregularitates, quæ & in ordinum susceptione, & in susceptorum administratione contrahuntur.

Primò, excommunicatus maiori excommunicatione, ordinem aliquem, etiam minorem suscipiens efficitur irregularis hoc est commune, & habetur ca. 1. de eo qui fur. ord. susce. & c. cum illorum, de sen. excom. vbi non distinguitur de maiori, vel minori ordine. Nota autem, si minori tantum excommunicatione ligatus est, quamuis peccet, non effici irregularem. Nota etiam, ignorantiam iuris non excusare, nempè si sciebat excommunicatum ordinem suscipientem incurrere irregularitatem, nec etiam ignorantiam facti quando est crassa; bene tamen excusat, si est probabilis, arg. ex c. Apostolicæ, de cler. excommun. suspe. ver. interd. ministr. Non dispensat. in hac irregularitate Episcopus, sed solus Papa, Gloss. c. 1. de eo qui fur. ord. suscep. nisi quando ingreditur religionem,

& ali-

& aliquanto tempore laudabiliter fuerit conuersatus. hodie tamen per Concil. Trid. dispensat Episcopus, quando occultũ est crimen. Eadem est ratio de suspenso ab ordinum susceptione, aut interdicto simpliciter, aut ab ordinum susceptione hic, si ordines suscipiat, fit irregularis hoc est commune, & habet Silu. ver. irregularitas §. 2. dico (suspenso ab ordinũ susceptione, vel interdicto) quia si est suspensus tantum à beneficio, non fit irregularis, si ordines suscipiat, vt inferiùs dicemus de eo, qui ministrat in ordine.

Secundò, qui suscepit ordines ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui, irregularis est, nec ministrat in susceptis, nec ascendit ad vlteriores ante dispensationem, c. 1. de ord. ab Episc qui renunc. Episcop. in cuius declarationem aduerte aliqua ex eodem cap. desumpta.

Primò, si Episcopus loco tantum, & non dignitati renunciauit rogatus ab Episcopo aliquo, potest conferre ordines minores, & maiores, nec qui suscipit irregularis est.

Secundò, si vero renunciauit loco, & dignitati, potest etiam non rogatus ab Episcopo minores conferre, nec qui suscipit, irregularis est, sed potest eos exercere, & ad vlteriores promoueri, ac si ab eo suscepisset, qui non renunciauit. Hoc intellige, quando habet licentiam Episcopi proprii, seu dimissorias, hoc enim supponimus: qui enim sine dimissorijs ordinatur, suspensus est, vt superiùs diximus, & si ordinem exercet, irregularis.

Tertiò, maiores nullo modo conferre potest, & si quis suscipit scienter ab eo manet irregularis, nec potest exercere, nec ad vlteriores progredi, nisi per dispensationem, etiamsi ordinatus habuerit dimissorias proprij Episcopi.

Quartò, in hoc casu non potest Episcopus dispensare, sed solus Papa.

Quintò, qui ignoranter suscepit ab eo ordines maiores, ignorantia crassa & supina, est etiam irregularis, cũ quo solus Papa dispensat, & ignorantia crassa in hoc casu æquiparatur scientiæ. Post Concil. vero Trid. Episcopus dispensat quando delictum est occultum, vt sæpè diximus.

Sextò, si verò ignorantia fuit probabilis, adhuc est irregularis, si maiores ab eo suscepit; potest tamen Episcopus dispensare. in hoc vltimo est controuersia: nam quidam dicũt, quando est probabilis ignorantia, non contrahi irregularitatem,

ſed quando eſt craſſa. At Gloſſ. & Panor.ibi,dicunt etiam contrahi irregularitatem, quando eſt ignorantia probabilis; & idem Innoc. & Hoſt. & textus id ſignificat:nam dicitur,quando ignoranter ſuſcepit, Epiſcopum poſſe diſpenſare, niſi ſit craſſa ignorantia. ergo neceſſe eſt, eam ignorantiaam,in qua Epiſcopus diſpenſat, eſſe probabilem, alias nullo caſu diſpẽſaret Epiſcopus, ſi per ignorantiam probabilem non contrahitur irregularitas hæc. Obijcies, quomodo, ſi nulla eſt culpa ſuſcipientis, nam per ignorantiam probabilem excuſatur à culpa, poteſt contrahere hanc irregularitatem vera reſponſio eſt Innocen. quod contrahitur propter culpam conferentis; in vituperium enim, & opprobrium ipſius, qui ſuſcipit ab eo ordines, non poteſt ſuſceptor exequi, nec vti eis, & hoc fieri ſolet, vt conſtat can. neminem,d.70. Vnde in hoc caſu eſt irregularis ex alieno delicto.ratio autem Gloſſ.quã probat Panor. quia nemo dat quod non habet; Epiſcopus autem ille non habens executionem ordinum, non potuit conferre, nullius eſt momenti:nam ea ratio probaret,nec minores poſſe conferre.Rurſus non eſt vera: nam excommunicatus Epiſcopus nõ habet executionẽ & tamen non omnis,qui ſuſcipit ab excommunicato,non habet executionem, vt ſtatim dicemus.Rurſus non euacuat difficultatem, quia non videtur quomodo hæc irregularitas eſſet ex delicto. verius eſt quod diximus ex Inno. quamuis etiam ipſe Innoc.multa alia dicat.

Septimò, quidam antiqui Doct.hunc non irregularem,ſed ſuſpenſum appellarunt, vt conſtat ex H[illegible]. Panor. in eodem c. de Specul. tit. de diſpenſ. inter irregularitates numerat, & hoc ſummiſtæ ſequuntur, tamen quia idem eſt effectus in hac parte ſuſpenſionis, & irregularitatis, placuit cum multis ſentire, & loqui.

Tertiò,qui ab Epiſcopo excommunicato ſuſcepit ordines, irregularis eſt,etiamſi ignoranter acceperit, puta neſciens excommunicatum,c.cum clericis,de ord. ab Epiſcop.qui renun. Epiſcop.intellige de ignorantia craſſa;ſi enim eſt probabilis,excuſat,nec eſt irregularis,vt conſtat ex can. ordinationes, 9. q.1. diſpenſat autem Epiſcopus cum ignoranter ordinato,vt habetur eodem cap.cum clericis. tamen ſi ſcienter accepit ordines à tali,ſolus Papa diſpenſat, vt ibi Gloſſ.dicit, & ex ipſo textu deducitur. Poſt Concil. Tridentin. etiam Epiſcopus diſpenſat, quando eſt occultum delictum. eadem eſt ratio de ſuſpenſo ab rodinum collatione, & interdicto, hæretico, ſchiſmatico, ſimo-

simoniaco,deposito,& degradato,secundũm omnes. Attende autem, post concessionem Concil. Constant. de vitandis excommunicatis,esse hoc iam restrictum,vti diximus in materia de excõmunicatione, nempe non de quocumq; excommunicato,suspenso,aut interdicto procedere,nisi quãdo est publicus percussor clerici, aut nominatim excommunicatus, interdictus,vel suspensus post denunciationem; vnde qui ab aliis excommunicatis, suspensis, vel interdictis ordines suscipit, non per hoc fit irregularis. Attende rursus,quod dicimus de excommunicato, suspenso ab ordinum collatione, aut interdicto, cum eadem limitatione intellige de Hæretico, schismatico, & simoniaco cum Siluest. ver. irregularitas. §. 9. quando sunt denunciati excommunicati. Qui ergo ab ijs ordines sciẽter,aut ignoranter crassa ignorantia suscipiunt, characterem quidem recipiunt. 1. qu. 1. can. gratiam, sed non executionem, quod limitat Hostien. quem sequitur Tab. ver. irregularitas, §. 5. quando metu cadente in virum constantem cogitur à talibus suscipere ordines. Adde tu,nisi in religionis contemptum id fieret,tunc enim nullus metus excusaret.

Quartò, qui suscipit ordines minores cum Subdiaconatu vno die, est irregularis;dispensat autẽ Episcopus, vt in minoribus ministret, cap. 2. de eo. qui fur. ord. suscep. dummodo nõ fuerit sub excommunicatione præmonitum, ne quis accederet,qui eo die minores acceperit, tunc enim Papa solus dispẽsat,vt ibi habet Gloss. iam vero post Concil. Triden. dispensat Episcopus, si est occultum delictum;nec excusat ab irregularitate consuetudo patriæ suscipiendi minores simul cum Subdiaconatu, vt vult Anton. 3. p. tit. 14. c. 16. §. 16. iam enim per Concil. Trident. ablata est talis consuetudo: si verò duos sacros suscepit, simul est irregularis,cum quo solus Papa dispensat, quando præmonitum est sub excommunicatione,ne quis sic accedat ad duos suscipiendos, cap. 3. de eod. qui fur. ord. suscep. quod intellige,quando est publicum delictum; si verò occultum,etiam Episcopus,per Concil. Trident. & etiamsi non sit occultum, quando non præcessit inhibitio sub excommunicatione;posset enim etiam Episcopus dispensare: nam caput prohibet dispensationem sub ea conditione.

* *
*

De irregularitatibus in ordinis ministerio.

CAPVT LXVI.

MVltipliciter contingit fieri irregularem ex indebito ordinum ministerio.

Primò quidem, qui exercet actum ordinis, quẽ non habet, est irregularis; vt, qui baptizauit solemniter, qui audit confessiones, aut missam celebrat, cùm non sit sacerdos; hæc enim tria propria sunt sacerdoti, qui etiam Euangelium in Missa canere, cùm non sit diaconus, aut Epistolam, cùm non sit subdiaconus, aut ordines tentat conferre, cùm non sit Episcopus; denique actum ordini deputatum exercens, cùm non sit tali ordine insignitus, est irregularis; cap. 1. de cler. non ordin. ministr. Hæc Doctores limitant, quando actus exercet solemniter, tanquam si ordinem haberet: nam si cantat Epistolam in choro, aut in altari sine manipulo, non est irregularis, cap. vt quisque presbyter. de vit. & honest. cleric. quia non facit talem actum, quasi ex ordine; solent enim laici, aut in minoribus constituti id facere. ita habet Panorm. cap. 1. de cler. non ord. ministr. vbi autem cum manipulo cantaret, esset irregularis, nec est audiendus Nauar. cap. 27. numer. 242. qui citat Anton. 3. p. tit. 28. cap. 1. §. 1. quasi dicat, qui cum manipulo cantat non esse irregularem, vbi est consuetudo, cùm potius dicat contrarium, nempe esse irregularem, si cum manipulo dicat, vel etiam si sine manipulo in altari, vbi non est consuetudo, & sic à Siluest. etiam refertur, & probatur, ver. irregularitas, §. 14. quod verùm puto, quantum ad illud, si cum manipulo cantet, quia tunc est actus ordinis; non tamen quantum ad illud, si cantet sine manipulo, vbi non est consuetudo; puto enim, nunquam esse irregularem, si sine manipulo dicat, etiam vbi non est consuetudo, quia non est hic actus ordinis, quamuis peccaret. Similiter qui baptizaret, vt laici solent in necessitate facere, quamuis non esset necessitas, non esset irregularis, quamuis peccaret extra necessitatis casum id faciendo: aut celebrare. confessiones audire, aut ordinare, nunquam fiunt, nisi solemniter, vnde qui aliquid horum faceret, esset irregularis, nisi ludo, aut ioco id faceret, & non serio, qui peccaret, tamen non esset irregularis. limitat etiam S. Tho. 4. sen. d. 34. in maioribus, quia in minoribus consuetudo obtinet, etiam à non ordinatis fieri. idem Silu. v. irregularitas. 14. quod intellige,

tellige quando non faceret id, tanquam ordinatus tali ordine, quod maxime contingeret, vbi est consuetudo, vt illi actus exerceantur per promotos; alias enim etiam minorum actū exercens fit irregularis, vt rectè contra quosdam dixit Panorm. cap. 2. de cler. excom. ministr. nu. 10. non solum autem hic est irregularis, vt ad ordines nequeat promoueri, sed in ordine, quem vere habet, suspensus manet ad tempus arbitrio Episcopi vt habetur c. 2. de cler. non ordin. ministr. nec dispensat. Episcopus, vt notat Panorm. eod. c. 2. & Ant. 3. p. tit. 28. ca. 1. nisi ad beneficium, quod habetur eod. c. & hoc cum ordinatio in sacris, ne cogatur mendicare, cùm nequeat ad seculum redire. at per Concil. Trident. iam dispensat Episcopus, quando crimen est occultum. Silu. ver. irregularitas, §. 14. limitat, quādo aliquis in ordinatione suscepit quidem necessaria, quantum ad substantiam, tamen defuit aliquid, quod supplendum est, prius quam ministret, tunc, si exercet ordinem, peccat, tamen irregularis non efficitur, quia iure ordinem habet.

Secundò, excommunicatus maiori excommunicatione, etiamsi ordinem habeat, celebrans, aut ordinis actum modo prædicto exercens, est irregularis, ita Doctores notant cap. 2. de cler. excom. interd. ministr. Host. Ioan. And. & Panor. circa quod aliqua sunt notanda.

Primò, excommunicatus minori excommunicatione celebrans, non incurrit irregularitatem, vt habetur cap. si celebrat. eod. tit. quamuis peccet: idem est, si alium actum ordinis exerceat.

Secundò, si ignorans probabiliter se esse excommunicatū, ministrauit, non est irregularis; secus verò, si ignorantia fuit crassa, vt habetur capit. Apostolicæ. eod. tit. hic enim non euaderet irregularitatem.

Tertiò, non solum, si celebrat in excommunicatione, est irregularis, sed si faciat actum ordini deputatum, etiam actum minoris ordinis, vt dicit Panorm. cap. si quis presbyter. eodem tit. quod intellige, quando facit tanquam ordinatus, vt supra diximus.

Quartò, non efficitur irregularis, si dicat horas canonicas, immo tenetur eas dicere, vt dicit ibidem Panorm. debet autem dicere horas, tanquam priuata persona, & sine Dominus vobiscum, vt ibi notat Panorm. §. & domi suæ, quod si in Ecclesia diceret: publicè in choro, Panorm. cap. 3. de cler. excom. ministr. putat esse irregularem, sed non id probo: nam in choro

solent

ſolent laici etiam cantare horas;id tamen locũ habere, quando diceret eas,tanquam hebdomadarius, aut dicendo capitulum,& orationem,quod eſt proprium ſacerdotum, vt notat Silu.ver.irregularitas,§.15.

Quintò, non incurritur irregularitas per hoc, quod facit actus, qui non ſunt ordinis, ſed iuriſdictionis, vt ſi viſitet,puniat, excommunicet,beneficia conſecrat,& hoc eſt ſecundum omnes.

Sextò, non efficitur iregularis per hoc, quod audit miſſam aut recipit ſacramenta,quamuis peccet ingerendo ſe communioni fidelium, à qua excommunicatus priuatur. Hoc tamen in loco eſt adnotandum, aliquos Doctores affirmaſſe, Epiſcopum incidere in irregularitatem, qui excommunicatus exiſtens, etiamſi non celebret, facit ſibi,& coram ſe celebrare ex auctoritate,& non tantum audiendo ſacrum, vt alij communiter audiunt, tunc enim irregularis non eſſet; tamen auctorando, vt dicunt, & faciendo coram ſe celebrare alios,fit irregularis, ita habet Gloſſ. Clem.2.de priuileg.& exceſ.prælaver. etiam celebrare.& Panorm. c. illud de cleric. excom. celebran. immo Hoſtien.eodem c. affirmat eſſe irregularem, etiam audiendo ſacrum;inter Summiſtas Silu. ver.irregularitas, §.15. tenet eſſe irregularem, ſi audiat auctorizando, aut ſimiliter coram ſe celebrari faciat diuina officia, dicitque omnes penè Doctores ita ſentire. Nauar. autem ca. 27. num.244.extendit ad laicos excommunicatos, qui coram ſe etiam celebrare faciunt, cum ſint excommunicati; quod additamentum eſt præter communem, immò puto contra communem opinionem; omnes enim loquuntur in Prælato,qui auctorizando, vt dicunt, celebrari facit diuina; videtur enim actum ordinis exercere: ſed quidquid ſit, non exiſtimo eſſe veram opinionem, nec ſequendam;nititur enim debili fundamento, nempe cap. illud.de cler. excomm.miniſtr. vbi prælatus arguitur, quod celebrari ſibi diuina fecerit,quod fateor eſſe dignum reprehenſione,& pœna quia ingeſſit ſe communioni fidelium, cùm eſſet excommunicatus; tamen non habetur;quod ſit irregularis. habemus autem non eſſe admittendam irregularitatem, niſi quæ ſit iure expreſſa. hæc autem non eſt, ſi enim ex peccato colligamus irregularitatem, multiplicabuntur infinitæ, quas nemo admiſit:ideo non probo hanc opinionem. Adde hunc actum non eſſe ordinis, ſed iuriſdictionis, propter quam non incurritur irregularitas. Quantum ad diſpenſationem

nem irregularitatis huius, quia excommunicat celebrauit, aut actum ordinis exercuit, communis est opinio, ad solum Papam pertinere: nam vt paulò pòst dicemus, eadem est huius ratio, & illius, quæ prouenit, quando suspensus, aut interdictus celebrauit, quæ solius est Papæ, cap. 1. de sen. excomm. in 6. & c. 1. de sent. & re iudic. in 6. & ita expresse affirmant Glo. can. presbyteros, d. 50. ver. penes, & Panormi. cap. 3. de cler. excomm. celebr. & Archidia. can. si quis Episcopus, 11. q. 5. quando verò occultum est crimen, potest per Concil. Trident. Episcopus dispensare.

Tertiò, non tantùm excommunicatus maiori, vti diximus, sed etiam suspensus maiori suspensione ab officio, celebrans, aut actum ordinis exercens, sit irregularis à solo Papa dispensabilis, c. 1. de sent. excommun. in 6. & c. 1. de sen. & re iudic. in 6. etiam si ignoranter, dummodò sit ignorantia crassa, vti etiam dictum est de irregularite, excommunicati celebrantis, quam etiam minori suspensione suspensus non contrahit, vt dicit Panormita. c. si celebrat. de cleri. excom. ministr. quod dicimus de suspenso, intellige de deposito, & degradato; sunt enim quædam suspensiones maiores. Sunt autem quædam adnotanda.

Primò, qui suspensus est à beneficio tantùm, & non ab officio, non contrahit irregularitatem ministrando actum ordinis, quia ordo ad officium pertinet, in quo non est suspensus, ita habet Panormitan. cap. nisi cùm pridem, de renuncia. nume. 19. & Gloss. c. latores, de cler. excommun. ministr. ver. ab officio.

Secundò, qui à Confessarijs aliquibusde causis iustis suspenduntur ad tempus, ne celebrent, non fiunt irregulares, si celebrent, quamuis peccent, ita habet Innocen. c. si celebrat. de cleric. excommun. ministr. & Archid. can. si quis Episcopus, 15. q. 3. & Silu. ver. irregularitas, notab. 27. & ratio est, quia ista suspensio non est censura; hanc enim simplex Confessarius non habens iurisdictionem inferre non potest: non est autem expressum iure per suspensionem, quæ non est censura, induci irregularitatem: hac de causa suspensiones, quæ non in foro contentioso, sed pœnitentiali imponuntur, non sunt censuræ, sed quædam prohibitiones; ideo, etiamsi contra eas agatur, non inducitur irregularitas, vt dicit Anton. Butri. c. si celebrat. num. 12. de cler. excommu. ministr. sicut nec inducitur ex suspensione, quam vocant à Deo, quæ est ex quouis mortali

tali

tali; quamuis enim peccet qui in mortali celebrat, non tamen est irregularis; quia huiusmodi suspensiones non sunt censuræ, nec propriæ suspensiones, sed prohibitiones quædam: illæ autẽ sunt à canone, vel à iudice in foro contentioso.

Est prætereà notanda doctrina multum agitata inter Doctores, in c. si celebrat. de cleric. excommun. ministr. quam Innocen. Panormi. Butr. & alij ibi, & Archidia. can. Apostolica, d. 56. tradunt: suspensionem enim maiorem, quæ à canone, vel ab homine iniungitur, & ordinis executione priuat, triplicem distinguunt, quædam enim propter crimen infligitur, quædam propter defectum, qualis est in illegitimo, aut corporis vitium patiente, quædam propter infamiam, vel scandalum, quæ est ex notorietate delicti. Quo supposito respondent tria: Vnum est, suspensus propter crimen, siue ad tempus, siue perpetuò, celebrans, aut in ordine ministrans, fit irregularis: quod dictum quidam limitant, dicentes, quando est suspensus cum conditione, aut limitatione, nempè donec satisfaciat, aut donec pœniteat, si celebret ante impletam conditionem, non fieri irregularem, & hoc habuit Innocen. loco citato, quidam dixerunt esse irregularem, vt idemmet Innocen. qui fuit varius in hoc, vt notat Butr. Ioan. Calder. verò citatus à Butrio, distinguebat; si enim est suspensus, donec satisfaciat, fit irregularis; quia qui sic suspensus est, indiget absolutione, etiam facta satisfactione: qui verò suspensus est, donec pœniteat, non indiget absolutione, sed facta pœnitentia manet liber, ideo si hic celebret, vel ministret ante pœnitentiam, non fit irregularis, quam distinctionem secutus est Silu. ver. irregularitas, notab. 27. sed meritò reijcitur à Butrio, quia nihil ad rem facit, quòd impleta conditione indigeat absolutione vel non, dummodò sit verè suspensus à canone, vel ab homine propter crimen, & ipse tunc celebret suspensus existens; hinc enim manat irregularitas, & hoc est verum & iuridicum: ideo Panor. eod. cap. si celebrat indistinctè tenuit, si est suspensus à iure, vel ab homine maiori suspensione propter delictum, esse irregularẽ, si suspensus ministret in ordine.

Alterum horum Doctorum dictum est, si quis est suspensus propter defectum, non fit irregularis, si celebret, aut ministret sed peccat: vnde illegitimus, aut vitiosus corpore celebrans, non fit irregularis, hoc dictum verum est, tamen improprius est: & confusus loquendi modus: nam huiusmodi defectum patientes sunt irregulares, & non suspensi, nisi largè sumpta

suspen-

suspensione;nam etiam excommunicati, & interdicti possunt sic dici suspensi, quia ab officij executione sunt impediti,sic etiam omnis irregularitas est suspensio : at verò si loquamur de propria suspensione, quæ est distincta censura à prædictis, & distinguitur ab irregularitate, quæ non est censura, tunc illegitimi, & vitiati corpore non sunt suspensi, sed irregulares; ideo celebrantes non contrahunt aliam irregularitatem, quia irregularis celebrans aut ministrans, peccat, sed non fit de nouo irregularis. Suspensio autem, quæ inducit irregularitatem, est verè censura distincta ab alijs prædictis, vnde si quis est irregularis, etiam propter crimen, si non aliam habet suspensionem,quàm eam, quæ generalis est,non incurrit nouam irregularitatem,sicut manifestè probatur : nam qui excommunicatus est, & celebrat, est irregularis propter crimen,tamē si iterum celebrat non contrahit nouam aliam irregularitatem. Simili modo puto dicendum de homicida simplici,est quidem irregularis, non autem suspensus censura suspensionis, ideo celebrans non contrahit aliam irregularitatem; secùs si esset simul homicida & excommunicatus, quia occidit clericum, tunc esset de nouo irregularis celebrans, quia excommunicatus celebrauit. Doctores ergo confusè loquuntur,& obscurant materiam hanc, cùm non sit opus hac distinctione, sed loqui oportet simpliciter de suspensione, quæ verè est censura ab alijs distincta, quæ semper propter crimen imponitur,siue à iure, siue ab homine. sic simoniacus in ordine est suspensus,&,si celebrat irregularis:sic multi alij, de quibus suprà diximus.

Tertium dictum illorum, si quis est suspensus propter infamiam,aut scandalum, quæ procedunt ex criminis notorietate celebrantes non fiunt irregulares, quod dictum etiam confusum est,quamuis verum:nam tales non sunt suspensi,sed irregulares,vt paulò post dicemus,& ideo non contrahunt nouā irregularitatem, nisi esset aliquod crimen tale, quod inducit suspensionem vltra irregularitatem ex notorietate, qualis est publicus cōcubinarius, de quo diximus superiùs, aut simoniacus in ordine, aut alius huiusmodi, tamen si crimen non habet aliud,quàm quod prouenit ex notorietate,ex qua infamia vel scandalum oritur, non inducit irregularitatem, si quis celebret,quia is irregularis est, & non propriè suspensus. Et hæc sunt notanda pro intelligentia Doctorum multorum, & pro resolutione veritatis.

Quar-

Quartò, quod dictum est de excommunicato, & suspenso ab officio ; idem dicendum de interdicto : interdictus enim personaliter celebrans, aut actum ordinis exercens, fit irregularis à solo Papa dispensabilis; eadem enim est ratio horum trium secundùm omnes Doctores. Sunt tamen duo peculiaria interdicto; Vnum est, si quis etiam non personaliter interdictus, in loco tamen iterdicto scienter celebrat, fit irregularis à solo Papa dispensabilis, nisi ex priuilegio, vel à iure sit illi concessum in tali loco celebrare, ita habetur cap. is qui, de sen. excommun. in 6. Alterum est, cui est interdictus ingressus Ecclesiæ, celebrans in ea fit irregularis, c. is cui, de senten. excommu. in 6. quod si hic extra Ecclesiam celebraret, nempè in oratorio domi, vel alibi, quia habet altare portatile, dummodò in Ecclesia non celebraret, non esset irregularis, nec peccaret, vt tenet Gloss. in eodem c. is cui. Non etiam fit irregularis, si in Ecclesia polluta tantum celebret, aut ministret, ita habent Panorm. cap. tuarum, de priuileg. & ibidem Butr. qui addit, si Episcopus vltra pollutionem addit nouum vinculum interdicti supra iuris prohibitionem, quia interdicit eam, tunc esset irregularis celebrans in ea, ratione interdicti : si verò simplicem adhibet prohibitionem, & interdictum, non intendens aliud, quàm obseruantiam prohibitionis iuris, tunc non esset irregularis celebrans in ea. & hic est casus illius cap. tuarum. semper tamen peccaret, qui celebraret in ea, & esset suspendendus.

De irregularitate ex delicto in scientia discenda, vel docenda.

CAPVT LXVII.

EST alia irregularitas ex delicto, quæ habetur c. non magnoperè, adiuncto c. super Speculat. ne cleric. vel mona. regulares enim professi, qui extra claustra egrediuntur ad legendas, vel audiendas leges, aut Physicam, scilicet medicinam, si intra duos menses ab egressu non fuerint ad claustra reuersi præter excommunicationem, de qua suprà diximus, promoueri non possunt, nec per alium, quàm per Papam sunt dispensabiles, nisi fuerit occultum crimen; tunc enim Episcopus per Concil. Trident. dispensat. Aduerte ex Panormitan. in cap.

cap. non magnopere. allegato, vtrumq; requiri ad contrahendam hanc pœnam, nempe egressus è claustro, & hac de causa factus; si enim intra claustrum existens audiat, aut legat prædictas scientias prohibitas, peccat quidem, tamen non incurrit in hanc pænam. Similiter si alia de causa honesta egressus, audit, aut legit has scientias, non contrahit pœnam, debet enim vtrumque simul conuenire, & vltra hoc spatium duorum mensium, intra quod audiens, vel legens peccat, sed non incidit in hanc pœnam, Plura diximus in materia excommunicationis; hoc solum attende, prohibitionem factam in capit. non magnopere. contra regulares, extensam fuisse cap. super Specula. ad Archidiaconos, plebanos, præpositos, cantores, & alios clericos personatum habentes, & presbyteros; qui, nisi intra idem duorum mensium spatium destiterint, pœnam latam contrahunt, non solum excommunicationem, sed etiam irregularitatem, quod nempe spe promotionis careant, si promoti non sunt, & hanc interpretationem tutiorem esse Glossa ibi notat.

De irregularitate ex criminis notorietate.

CAPVT LXVIII.

ORitur etiam irregularitas ex criminis notorietate; crimen enim notorium etiam post pœnitentiam hominem facit irregularem, indigetque dispensatione. In huius explicationem aduerte ex Anton. de Butrio cap. ex tenore de temp. ord. nu. 5. & alijs Doctoribus in eodem capit. at si clerici de iud. crimina quædam esse mediocria; quædam enormia; mediocra sunt quæcumque peccata mortalia, enormia verò, quæ faciunt hominem dignum depositione, aut degradatione, maximè accedente incorrigibilitate, vt homicidium, periurium, adulterium, stuprum, sacrilegium, furtum, falsum testimonium, hæresis, simonia, peccatum nefandum, & cætera, quæ iure puniuntur tali pœna, de quibus vide Panorm. cap. at si clerici de iudic. Aduerte rursus ex Panorm. & Gloss. cap. vestra, de cohab. cleric. & muli. vbi copiose de hoc agunt, ex quib. aliqua breuiter deducam, adiunctis paucis. Notorium est duplex, vnum iuris, alterum facti. Notorium iuris triplex est, primum quod constat ex spontanea confessione facta in iudicio coram iudice competenti; qui enim in iudicio

proprium crimen ſponte confitetur, illud facit notorium etiamſi non ſit ſententia lata contra eum.

Secundum eſt notorium ex clara probatione, & indubitata.

Tertium eſt ex ſententia, quæ reuocari non poteſt.

Crimen ergo notorium fit notorietate iuris, quod conſtat ex propria, & ſpontanea confeſſione in iudicio, vel ex indubitata, & clara probatione, vel ex ſententia vltima & irreuocabili. Notorium facti eſt, quando eſt clara locutio ex euidentia facti proueniens, quod aliqua tergiuerſatione celari non poteſt; differt enim à famoſo: famoſum enim eſt quod communiter circumfertur, ſed ex euidentia facti, aut certo auctore nō procedit, vnde probari non poteſt: notorium verò ex ſcientia, ex auctore certo eſt, probariq; poteſt. publicum verò commune eſt notorio, & famoſo; vtrumque enim dicitur publicum, & conſtat ex cap. tua nos de cohabit. cler. & mul. diſtinguit etiam Panorm. à notorio manifeſtum, quod probari poteſt, ſed non adeo patet ac notorium: ad faciendum autem notorium, dicit neceſſarium eſſe, vt conſtet aut populo, aut maiori parti viciniæ, vel vici, dummodo non ſint pauciores decem; vnde quinq; non faciunt notorium, ſed manifeſtum; immo vbi collegium, vel vicinia continet viginti, ſex non ſufficiunt facere notorium, ſed neceſſaria eſt maior pars viciniæ. His ſuppoſitis, dico, mediocria, ſiue occulta, ſiue notória non faciunt hominem irregularem, ita, vt poſt pœnitentiam indigeat diſpenſatione, nec in hoc eſt controuerſia Doctorum, ſiue ſit notorium notorietate facti, ſiue iuris. Enormia autem notoria, ſiue notorietate facti, ſiue iuris, inducunt irregularitatem, nec eſt in hoc controuerſia; at verò cum nō ſunt notoria, ſed occulta, tunc eſt controuerſia, an inducant enormia irregularitatem. Hoſt. ca. cum ex tenore, de temp. ordin. & cap. niſi cum pridem, de renunc. quam quidam ſequuntur, peccatum omne enorme inducere irregularitatem, etiam ſi occultum ſit, affirmat, quod verum non eſt, cum non habeatur in iure talis irregularitas; vnde Butr. cap. cum ex tenore. dicit occultum etiam enorme non inducere irregularitatem; ſed ſola deleri pœnitentia, præter homicidium, cui adiunge hæreſim, & cætera, quæ iure exprimuntur, vt quando ſuſpenſus, vel excommunicatur, aut interdictus celebrat, & denique quando tale eſt crimen, quod iure irregularitatem inducit: de quibus diximus; & adhuc plura dicemus. Cætera verò occulta etiam

ta etiam grauissima, quæ non exprimuntur in iure, sola pœnitentia delentur; vt probatur cap. ex tenore. & cap. quæsitum de temp. ord. & ita Couar. & Nau. affirmarunt de peccato sodomitico, quod iure non inducit irregularitatem. Nauar. autem adfert quandam Bullam Gregor. quæ potius videtur loqui in foro exteriori, & contra solos clericos, nec in occultis procedit. Aduerte rursus, Nauarrum huiusmodi irregularitatem inter eas numerasse, quæ sunt ex delicto, cum re vera non sit, sed ex defectu; quæ enim irregularitas nascitur ex delicto, semper ex eo siue occulto, siue manifesto procedit: nam propter delictum posita est: at verò hæc non est ex delicto, cum, si occultum est, non oritur, sed est ex infamia, & scandalo, quæ oriuntur ex notorietate delicti: ad iudicandum autem genus irregularitatis, considerare oportet id, vnde immediate procedit. Doctrina hæc communis est antiquorum: nam Innocen. cap. si celebrat. de cler. excomm. minist. & ibi Panorm. & cæteri, & Archidiac. can. Apostolica. d. 56. expresse dixerunt hanc irregularitatem non esse propter delictum, sed propter infamiam, vel scandalum, vnde Anton. Butric. capit. ex tenore. de tempor. ordin. dicit hæc crimina inducere irregularitatem ex accidenti, nempe ex notorietate. Existimat autem Episcopum cum ijs posse post pœnitentiam dispensare, sicut supra diximus de infamibus. quod probatur cap. at si clerici. §. de adulterijs. de iudic.

De irregularitate ex homicidio.

CAPVT LXIX.

OBscura est, & varia de irregularitate, quæ oritur ex homicidio tractatio, quam in vltimum locum ideo distulimus, quia partim ex defectu, partim ex delicto est, ijdemque sunt ferè casus, & eædem in vtraq; regulæ: Loquimur autem non de homicidio spiritali, quo anima occidi dicitur per peccatum, quia vita spiritali gratiæ priuatur, nec etiam de eo, quo occidere dicitur, qui odit, qui detrahit proximo, de quo homicidij genere agitur de pœn. d. 1 can. homicidiorum. & can. nolite putare. & multis alijs canonibus; hæc enim homicidia non inducunt irregularitatem, de qua nunc agimus; nos verò tractamus de homicidio corporali, quo homo vita hac sensibili priuatur, quãdo interficitur: nomine autẽ homi-

cidij ad effectum irregularitatis intelligimus ſemper etiam membri mutilationem, vt inferius declarabitur. Hoc ergo ſuppoſito, duo quidem ſunt ſine vlla controuerſia; vnum eſt, non omne homicidium cum peccato fieri; aliquando enim licet occidere hominem, aliquando etiam non licet 23. qu. 5. can. ſi homicidium 23. q. 4. can. illud, multiſq; canonibus id conſtat; iudex enim & miniſtri eius iuſtè occidunt, & occidi faciunt malefactores, & in bello iuſto miles iuſtè occidit hoſtem, iniuſte etiam homo priuata auctoritate occidit hominem. Eſt ergo homicidium iuſtum, & eſt homicidium iniuſtum. Alterum eſt, ex vtroq; homicidio oriri irregularitatem, qui enim iuſtè, & qui iniuſtè occidit, irregularis eſt, can. ſi quis viduam d. 50. hæc duo certa ſunt, illud autē eſt controuerſum, ad quā irregularitatis ſpeciem hæc, quæ oritur ex homicidio, ſit reuocanda.

In primis Ioan. Anan. cap. vlt. de homic. tres diſtinguit irregularitatis ſpecies.

Vnam quæ ex deformitate proprij corporis oritur.

Alteram, quæ ex deformitate corporis alieni, vt qui occidit mutilat, aut ad hæc conſilium, vel auxilium præſtat.

Tertiam, quæ eſt ex culpa, vt quando aliquis ſuſpenſus celebrat.

Dicit ergo, homicidas repelli ab ordine propter horrorem, & ſcandalum; horror enim eſt, ſi ponat manus in ſanguine Christi, qui effudit ſanguinē hominis, iuxta hanc doctrinam irregularitas, quæ ex homicidio eſt, ſiue licito, ſiue illicito, non eſt ex delicto. Hoc idem ſenſerat Innocen. cap. gaudemus, de diuort. vbi dicit, irregularitatem homicidij non eſſe poſitam propter peccatum, indeque eſſe, vt tàm iuſtus, quàm iniuſtus homicida ſit irregularis; cui doctrinæ quidam antiqui adhæſerunt, eandem rationem irregularitatis in omni homicidio ponentes, & ita ſenſit Henr. Boic. cap. ſicut dignum, de homic. num. 43. vbi ſtatuit, homicidas ex facto voluntario indiſtinctè eſſe irregulares, tùm propter horrorem, tùm quia ordines diriguntur ad ſacramentū Euchariſtiæ, quod eſt ſacramentum pacis; paci autem maximè contrariatur homicidium. & videtur hæc ſententia S. Thom. 1. 2. q. 27. art. 5. ad 4. vbi vtramque irregularitatem ad defectum ſacramenti reducit.

Alij ſecundo loco diſtinguunt has irregularitates & quæ ex homicidio illicito oritur, ad irregularitatē ex delicto reuocant; quæ verò ex licito homicidio eſt ad horrorem, & ſcandalum,

hanc

hanc sententiam secutus est Panorm.c.gaudemus,de diuort.& videtur opinio Glos.marg.15.q.1.can.viti.cum alijs nonnullis, hi non videntur irregularitatem ex licito homicidio inter eas numerare,quæ sunt ex defectu.

Alij tertio loco distinguunt irregularitatem, quæ est ex homicidio iusto,& hanc inter eas, quæ ex defectu sunt,adnumerant; quæ verò ex illicito oritur, inter eas, quæ sunt ex delicto,ita sensit Præpos.can.1.d.50.nu.8.& c.miror, ead. d. vbi irregularitatem, quæ ex homicidio licito est, appellat ex defectu,& coniungit cum ea,quæ est ex bigamia, nec videtur hoc esse in re contrarium sententiæ præcedenti Panorm. nam per horrorem,& scandalum intellexit defectum,qui est causa horroris; nam corpore vitiati etiam inducunt horrorem & scandalum; non tamen propterea irregularitas eorum desinit esse ex defectu, consonat etiam doctrinæ ipsius cap. nisi cùm pridem,de renuncia. vbi distinxit irregularitatem in duo genera, nempè in eam,quæ ex defectu,& eam,quæ est ex delicto: cùm igitur homicidium licitum non sit delictum,necesse est irregularitatem,quæ inde prouenit, esse ex defectu; idque sensisse videtur, quotquot illam bimembrem diuisionem amplexi sunt. Pro huius difficultatis resolutione sit.

Prima propositio, irregularitas ex homicidio illicito, & iniusto dicenda est ex delicto,seu ex peccato, ita affirmāt Panor. c.gaudemus,de diuor.num.17.& Hostien.eodem c.num.18 & Præp.can.1.d.51.& est multorum aliorum,quæ confirmatur ex Concil.Trident.sess.24. cap. 6. datur enim facultas Episcopis dispensandi in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea,quæ oritur ex homicidio voluntario.Ergo quæ oritur ex homicidio voluntario illicito,est ex delicto:nam exceptio fit ab eodem genere.

Secunda propositio,irregularitas quæ oritur ex homicidio licito, dicenda est ex defectu, hæc etiam communis est,nam communis est diuisio in irregularitatem ex delicto, & ex defectu; cùm autem hæc non sit ex delicto, consequitur eam esse ex defectu.

Tertia propositio, irregularitas huiusmodi dicenda est ex defectu sacramenti,hæc est; S.Tho.1.2.q.20.art.5.ad 4.vbi expressè ad defectum sacramenti irregularitatem iudicis occidentis reducit, & Alex.Alen.3.p.q.34. nu.2.art.3. pro quo aduerte, Præpositum can.miror, d.50. quatuor rationes collegisse ex Theologis,quibus defectum huius irregularitatis explicat.

Prima est S. Thom. 2.2.q.64.art.4.& sen.d.25.q.2. quia clerici sunt electi ad altaris ministerium, in quo repræsentatur passio Christi occisi, qui, cùm pateretur, non cominabatur. Debent ergo ministri suum dominum imitari.

Secunda est eiusdem S. Tho. quia clericis committitur ministerium nouæ legis, in qua nulla pœna occisionis aut mutilationis determinatur.

Tertia ex Alex. Alen. 3.p.q.34.nu.2.art.3. ministri nouæ legis debent esse ministri mansuetudinis, & dilectionis, ad alliciendos animos hominum ad bonum.

Quarta ex eodem, ministri nouæ legis sunt ministri sacramenti vnionis, & viuificationis; sacramentum enim altaris significat vnionem Ecclesiæ cum Christo, & viuificat sumentes, & participantes. Qui ergo occidit, sacramentum vnionis, & viuificationis non repræsentat. Has quatuor rationes colligit Præposi. ex S. Thom. & Alex. in homicida. Est ergo defectus significationis, mansuetudinis, & sacramenti: omnia autem hæc significantur voce hac, ex defectu sacramenti, & Alex. hanc irregularitatem ex defectu sacramenti appellat, & adnumerat cum bigamiæ irregularitate, quæ etiam est ex defectu sacramenti. Quidam ad defectum cuiusdam mansuetudinis reducunt, & hoc videtur conforme, cap. interfecisti, de homic. vbi huius vocabuli facta est mentio; duos enim latrones ad rei temporalis defensionem occidit quidam monachus, quem irregularem Papa declarat, quia inquit contra mansuetudinem Ecclesiasticam egit. Est ergo homicidij irregularitas ex defectu mansuetudinis, & hoc verum est: sed quia vltra mansuetudinis defectum, habet alios defectus, vt diximus, & omnes includuntur hac voce, sacramenti, ideo cum S. Thom. & Alex. & alijs vsi sumus hoc nomine. Quòd si obijcias, homicidium, quod ex delicto est, habere eundem defectum, fateor, tamen habet vltra hoc delictum, & ab eo, quod grauius est, accipit denominationem: vbi verò culpa non est, manet solus defectus, & ideo nominatur irregularitas ex defectu mansuetudinis.

De irregularitate ex mutilatione.

CAPVT LXX.

QVantum ad irregularitatem contrahendam, parem fecerunt iura mutilationem homicidio, qui enim occidit aut muti-

mutilat, siue licitè faciat, siue illicitè, irregularis est. Clem. si furiosus, de homic. quamuis, vt notauit, Præposi. can. de his, d. 50. num. 7. non sit ita grauis irregularitas, quæ oritur ex mutilatione, sicut quę oritur ex homicidio; vnde fiet vt faciliùs dispensetur super eam. Ex mutilatione ergo licita, irregularitas ex defectu oritur, sicut ex homicidio licito: ex illicita verò ex delicto, sicut & ex homicidio illicito.

Duæ autem occurrunt difficultates, vna est, quid sit mutilatio, altera est, quid sit membrum.

Ad priorem respondeo, mutilationem esse abscissionem alicuius membri, quando membrum à corpore separatur: tunc enim corpus mutilum dicitur, quãdo membrũ deest aliquod. Qui ergo debilitat membrum alterius, etiam si illud tale reddat, vt opus suum non valeat exercere, non mutilat, nec est irregularis. hæc est communis sententia, quam sequitur, & probat Panormit. in duobus locis, nempè cap. de diacono. qui cle. vel vouen. & c. clericis, ne cleri. vel monach. quamuis cap. cùm illorum, de sen. excommu. tenuerit contrarium. eandem tenet Præposi. c. de diacono. allegato, vbi citat Cardin. in eandem sententiam, & tenet etiam Felyn. c. cùm illorum, de senten. excomm. & Philipp. Fran. c. is qui. de sent. excommun. in 6. vbi citat alios in eadem sententia, & hæc est verè tenenda; quæ confirmatur, 23. q. 8. can. his, à quibus præcipitur ibi clericis, ne mortis sententiam ferant, nec truncationes membrorum quibuslibet per se inferant, aut inferendas præcipiant, & c. in Archiepiscopatu, de rapto. mors, & truncatio prohibentur prælatis, essent profectò diminuti canones, si debilitatio, quæ non est truncatio, nec mors, induceret irregularitatem. Non ergo aliud est mutilatio, quàm truncatio membri, & eius abscissio, id etiam significatio nominis probat, Aristot. enim lib. 5. metaph. mutilum definit, cui extrema aliqua pars integralis corporis deest, quod etiam docet S. Thom. 22. q. 65. artic. 1. ratio etiam id ipsum comprobat: nam mutilatio ideo homicidio comparatur quantum ad irregularitatem, quia est particularis occisio membri, nimirum quia anima separatur ab illa parte abscissa, quod rectè dixit Præposi. can. 1. d. 50. num. 25. id autem in debilitatione non fit, manet enim anima in membro debilitato, quod etiam si non valeat exercere officium proprium, pertinet tamen ad integritatem, & decorem corporis, & inter membra computatur, 1. q. 1. can. sicut vrgeri.

Altera difficultas eſt, quòd ſit dicẽdum membrum, mutilatio enim intelligi non poteſt ſine notitia membri, eſt autem controuerſum, an digitus ſit membrum. Caiet.22.q.65.artic.1. & Sotus libr.5.de iuſti. q.2.artic.1. affirmant eſſe membrum, & qui digitum abſcindit, eſſe mutilatorem, maior autem pars Canoniſtarum ſequens Bartol.libr.2.ff.de pub.iudi. negat eſſe membrum ad effectum inducendæ irregularitatis huius, ita tenent Panormitan.cap. de Diacono. qui cler. ver.nou.& cap. cùm illorum, de ſenten. excommun. Ioann. Anan. c. ex iniuncto, de hær.cum alijs multis. Dixi ad effectum inducendæ irregularitatis, quia multi Canoniſtæ diſtinguunt membrum, in principale, & minus principale, ſeu paruum, & magnum, appellantque principale, manum, pedem, oculum, naſum, & quod officium habet in corpore ſeparatum ab alijs partibus; digitum autem vocant membrum paruum ita habet Hoſtien. in ſumm.tit.de corp. vitia. & Anton. Butr.c. Thomas, eodem tit.& Gloſſ. can. qui partem, d.55. ad effectum tamen irregularitatis non habetur pro membro, niſi ſit principale, & ita habet Gloſſ.Clem.vni.de homic. & hæc eſt verior doctrina; non enim verum eſt, quod quidam recentiores putant, Canoniſtas negare, digitum eſſe membrum, cùm multi illorum affirment, ſed dicunt quantum ad irregularitatem non cenſeri mutilatorem, niſi qui principale membrũ abſcindit, & hæc opinio, vt communior, eſt amplectenda: nam in pœnalibus non ſunt ſignificationes nominum ampliandę. Qui ergo alteri digitũ abſcindit, etiamſi pollex aut index ſit, non cenſetur mutilator, vt irregularis efficiatur. Dubitabit aliquis de auricula, an ſit membrum. Couuar.negat, quia, inquit, qui auriculam abſcindit, nõ aufert membrũ, cum ablata auricula maneat auditus in aure, quæ ratio ſi valeret, nec eſſet mutilator, qui abſcindit naſum alteri, quia manet olfactus; naſum verò eſſe membrũ, omnes affirmant. Auricula ergo eſt membrum, & habet officium ſeparatum ab alijs partibus, nempè præparare ſonos, & voces, vt audiantur melius & diſtinctius, quod in animalibus, quę aures mouẽt, ſatis vſui patet, & in ijs hominibus, quibus abſciſſę ſunt experientia oſtendit; non enim ita perfectè audiunt, quæ ſententia eſt Specula.titu. de diſpen. materia de irregulari, §.iuxta in fin. vbi quærit, an Petrus fuerit irregularis, qui Malcho abſcidit auriculam, reſpondet negatiuè, quia tunc nõ erat introducta irregularitas, ſignificans, poſtquàm iam ab Eccleſia eſt introducta, eſſe irregularem qui eam cædit. idem Couuarru.

negat

negat mamillam in fœmina esse membrum, nescio qua ratione ductus, cùm habeat officium præcipuum in corpore. Ex his ergo duabus actionibus, nempè homicidio, & mutilatione oritur hæc irregularitas.

Ex ijs, quæ in superiori capite, & proximè dicta sunt, multa sequuntur.

Primò, per vulnerationem cum quantacumque sanguinis effusione, vbi non est mors, nec mutilatio membri, non induci irregularitatem: quod rectè notauit Panormita. capit. de Diacono, qui cler. ver. noue. & cap. clericis. ne cleri. verb. monach. licèt aliqui contrarium dixerint, tamen sine fundamento, & contra canones, quia ex solo homicidio, & mutilatione hæc irregularitas oritur; per hæc enim tantum pars corporis, vel corpus anima, & vita priuatur, vti diximus, nec est aliqua introducenda irregularitas, quæ non sit iure expressa.

Secundò, qui alterum percutit, & ex percussione facit irregularem ex defectu, nimirum quia notabile vulnus in facie inflixit, quo sit multum deformis, aut fecit eum claudum, vt nequeat sine baculo ambulare, vel quid aliud simile, si non abscidit, aut mutilauit membrum, non est irregularis, quamuis Silu. ver. homicidium. 3. aliter sentiat cum alijs, per ipsum citatis, sed sine fundamento, quia iste non est occisor, nec mutilator.

Tertiò, qui excæcat alterum, visu eum priuando, nõ tamen oculum extrahendo, eadem ratione non est irregularis,, quia nec occisor, nec mutilator; qua ratione, qui dat mulieri venenum sterilitatis, vt priuetur potentia generatiua, quia non occidit, nec mutilat, non est de iure irregularis, vt habet Gloss. c. si aliquis, de homic. quamuis quantum ad peccatum grauis sit culpa, & homicida habeatur.

Quartò, qui mortuo homini abscindit caput aliudve membrum, non est irregularis; non enim mortuus est simpliciter homo, nec membrum mortui est simpliciter membrum, vnde qui abscindit, non est mutilator, quia nõ priuat membrum anima, aut vita. Non esse hunc irregularem dicit Archidia. can. si quis, 15. q. 1. contra aliquos id affirmantes, & Præposi. can. 1. d. 50. num. 27.

Quintò, qui fœtum, antequàm anima sit informatus, nimirum ante quadragesimum diem aboriri facit, quamuis peccet grauiter, de iure irregularis non est, quia cùm nondum sit viuifica-

uificatus,nondum eſt homo,& ſic hic,qui aboriri fecit,non eſt homicida,ita habetur c.ſicut,2.de homic.

Sextò, per ſolam voluntatem,& conatum occidendi, aut mutilandi, ſi non ſequitur occiſio, aut mutilatio, non efficitur irregularis,ita dicit Henric.c.1.de eo,qui mitt. in poſſ. vnde qui dat venenum alteri animo occidendi, aut vt aboriatur viuum fœtum, ſi non occiditur, aut aborſus ſequitur, non eſt irregularis, nec qui bombardam exonerat contra alterum, ſed non ſequitur effectus, quidquid ſit de pœnis alijs temporalibus, tamen irregularitatem non incurrit, quamuis quidam contrarium teneant, ſed falſò, quia lex promotionis factum requirit 15. quæſtio.1. canon vltim. Denique vbi non eſt realis mutilatio, aut occiſio, non inducitur huiuſmodi irregularitas.

Quotuplex homicidium, & mutilatio.

CAPVT LXXI.

CVM conſtet tantùm ex reali mutilatione, & homicidio induci huiuſmodi irregularitatem,oportet, quot modis hæc fiant,conſiderare. Eſt autem triplex homicidium, quod autem de eo dicitur, de mutilatione etiam intelligere oportet. Eſt homicidium, quod voluntate, quod neceſſitate, quod caſu committitur: hæc diuiſio ce[illegible]ris eſt, quam probat Glo.can.de his,d.50.Archid.& Præpoſi.ibidem, Gloſſ.etiam c. ſicut dignum, de homic.& ibi Henri.num.43. & Alex. Alen.3. p.q.34.in 3.Eſt etiam aliorum multorum, eamque confirmauit Concil.Triden.ſeſſ.14.cap.7. vbi de irregularitate ex illicito homicidio tractans diſtinxit homicidium, & quod voluntate, & quod neceſſitate,& quod caſu fit. Hæc igitur diuiſio eſt amplectenda, & iuxta ea,quæ de irregularitate homicidij dicenda ſunt,explicabimus. Oportet igitur, quid horũ vnum quodque ſit,declaremus, poſteà quæ ad irregularitatẽ ſpectant,proponemus.

Aduerte,ex Gemin.& Præpoſi. can. ſi quis voluntariè,d.50. dupliciter accipi voluntarium, ſtrictè, & largè; ſtrictè voluntarium eſt,quod eſt in ſe volitũ, in quod nempè voluntas immediatè fertur, vt quando volumus ambulare, ſedere, legere, hæc dicuntur voluntaria ſtrictè. Largè voluntarium eſt, quod

non

non in se volumus, sed in sua tantùm causa, vt qui vult bibere multum vini, dicitur velle ebrietatem, non quidem in se, sed in sua causa, quia id vult, vnde sequitur ebrietas. Vinum ergo est volitum strictè & per se; ebrietas autem est volita, seu voluntaria in sua causa. Alij alijs terminis hoc explicant, voluntarium strictè appellant, directè volitum; largè verò, indirectè, iuxta Glo. can. studeat, d. 50. Addunt hi Doctores, voluntatem respectu eorum, quæ strictè sunt voluntaria, esse velut matrē: respectu verò eorum, quæ non in se, sed in sua tantùm causa sunt volita, esse velut auiam; vt enim auia per filiam efficit nepotem, sic voluntas per causam, seu in causa vult effectum, qui ex ea sequitur. Hæc distinctio & doctrina est vera & legitima, sed diminuta, ideo perficienda est; primum enim membrum diuisionis huius, nempè quod est volitum, seu voluntarium in se, duplex est; quoddam absolutum, quoddam conditionatum, quod alijs verbis dicitur esse voluntatem duplicem, nempè absolutam & conditionatam; illud est voluntarium absolutè, seu absoluta voluntate volitum, quod spontè, nulla impellente necessitate fit, vt quando aliquis vult legere, ambulare, &c. Illud verò est voluntarium conditionatum, quod non spontè, sed inuiti facimus, vt periculum aliquod vitemus; exemplum commune est in mercatore, qui tempore tempestatis merces in mare proijciat, vt vitam seruet, cuius proiectio voluntaria quidem est, quia liberum est illi proijcere, & non proijcere; tamen non est absolutè voluntaria, quia metu mortis impelle[illegible] proijcit, inuitusque facit. Hoc voluntarium non est plenè voluntarium, sed mistum cum inuoluntario; ideo dicitur voluntarium conditionatum, seu, vt alij dicunt, voluntarium coactum, de quo Arist. 3. Ethic. & S. Thom. 1. 2. q. 6. art. 6. & Canonistæ tit. de ijs, quæ vi, me. ve. cau. fin. tractant.

Ex hac distinctione sequitur duplex esse homicidium voluntarium directè, seu in se volitum, vnum absolutè voluntarium, quando aliquis directè, & per se vult occidere alium spontè, & nulla impellente necessitate; alterum est voluntarium directè, & in se, sed ex necessitate, & conditionatè, nempè quando aliquis vult occidere, sed necessitate, & coactè, quia aliter vitam tueri non potest, vt qui inuadentem, & occidere volentem occidit, ne ipse occidatur, vtrumque tamen est homicidium voluntarium, quod considerantes antiqui quidem iuristæ, homicidium in sui defensionem factum, etiam quando

aliter

aliter homo euadere non poteſt, appellârunt voluntarium, quia directè & in ſe volitum eſt, ita habet Innoc. c. ad audientiam, de homicid, idq; titulus decretalis indicat, nempè de homicidio voluntario, & caſuali, vbi voluntarium appellatur, quod à caſuali diſtinguitur, & hoc non aliud eſt, quàm quod eſt volitum in ſe, & directè, ſiue abſolutè, ſiue conditionate, vnde Ioan. Andr. & Anchar. in eodem titu. opponunt contra eundem titulum: nam videtur diminutus, dicendum enim erat, de voluntario, neceſſario, & caſuali. Reſpondent autem voluntarij nomine comprehēdi etiam neceſſarium, ſeu quod ex neceſſitate fit, quod etiam canones antiqui confirmant, can. eos verò, can. ſi qua mulier, can. ſi quis voluntariè, d. 50. vbi in duo membra fit diuiſio homicidiorum, nempè quòd voluntate, & quod caſu fit. At cùm voluntarium conditionatè ſeu ex neceſſitate ſit mixtum cum inuoluntario, & non habeat plenam rationem voluntatis, merito Concil. Triden. ſeſſ. 13. cap. 7. citatum hæc duo diſtinxit, & nomine voluntarij id appellādum cenſuit, quod abſoluta voluntate fit abſq; vlla neceſſitate & coactione: quod verò coactè & neceſſitate fit nomen habet diſtinctum, nempè homicidium ex neceſſitate ſeu ad defenſionem: quam etiam diſtinctionem ante Concilium citati Doctores tradiderunt, voluntarium ſeparantes ab eo, quod ex neceſſitate fit, quamuis & hoc voluntarium dici debeat, ſi rationem voluntarij ſine diſtinctione conſideremus. Multum ergo refert ad materiam irregularitatis, tractandæ cognoſcere, quando dicimus homicidium voluntarium, ſeu irregularitatem ex homicidio voluntario, non eam intelligi, quæ eſt ex homicidio facto ad defenſionem, ſeu ex neceſſitate, quod inferiùs adhuc magis explicabitur. Hæc de priori mēbro illius diuiſionis, in qua voluntarium in ſtrictè & largè diuidebatur, nos ſuperaddimus voluntarium hoc ſtrictè, nempè quando eſt directè, & in ſe aliquid volitum, eſſe duplex, ſtrictè & ſtrictus, ſtrictè quando eſt volitū directè voluntate cōditionata. Strictius, quando eſt volitum directè abſoluta volūtate, & hoc eſt verè & abſolutè dicendum voluntarium, & diſtinguitur ab eo, quod fit ex neceſſitate. Alterum membrum diuiſionis erat, voluntarium largè, quod eſt volitum tantùm in ſua cauſa, & indirectè, reſpectu cuius voluntas eſt vt auia, hoc voluntarium appellant citati Doctores caſuale, quod non eſt in ſe volitum, ſed tantùm in ſua cauſa quod alij vocant indirectè, & per accidens volitum, vti diximus ex Glo. can. ſtudeat,

d. 50. Hoc igitur membrum adhuc distinctione indiget: ex causa enim dupliciter effectus sequitur, aliquando enim sequitur semper, aut plerumque, seu in plurimum; aliquando sequitur raro, vtriusque sit exemplum: Ex veneni potu frequenter mors sequitur. ex nimio vini potu in plurimum consequitur ebrietas. ex graui vulnere in capite mors. At ex pulsu campanæ raro malleus soluitur, & occidit hominem. ex iactu bombardæ raro rumpitur seu frangitur bombarda, & occidit circumstantes. Prædicti ergo Doctores volitum in causa tantum, siue raro, siue in plurimum sequatur, casuale appellant. at Caiet. 22. q. 64. art. 8. ad 3. quando effectus ex causa in plurimum sequitur, existimat, non esse casuale dicendum, sed annectendum cum voluntario; vnde qui voluit vulnus infligere, ex quo in plurimum mors sequitur, quamuis non intendebat occidere, si mors sequatur, existimat homicidiam voluntarium, id quod recepit Couar. vbi de homicidio voluntario loquitur, tamen est contra S. Thom. quem ipsi in suum citant fauorem: nam, 22. q. 64. art. 8. ad 2. loquens de homicidio casuali dicit: Qui percutit prægnantem, si sequatur mors mulieris, vel pueri, nõ effugere homicidij reatum, præcipuè cum ex tali percussione in promptu sit quod mors sequatur. Nota esse casuale homicidium in causa, ex qua in promptu est, mortem sequi, id est, ex qua in plurimum mors sequitur, dummodò non sit facta percussio ea intentione, vt mors sequatur, aut sit mors præcogitata, & in corpore articuli definit casuale homicidiũ, quod prçter intentionem fit. fateor ad purum casuale duo necessaria, nempè quod raro fiat, & quod præter intentionem & præscientiam, tamen in materia irregularitatis plus habetur ratio intentionis, etiamsi non raro fiat; & quamuis minus sit casuale, tamen casuale est.

Aduertendum ergo est, casuale dici quantum ad irregularitatem, quod tantum & præcisè in causa est volitum, siue raro, siue in plurimum sequatur, dummodò non sit præuisum, nec intentum ab efficiente, seu occidente: penes intentionẽ enim & voluntatẽ est casuale, adeo vt si quis campanam pulset intentione, vt malleus cadens occidat aliquem, vel præuidens casurum, & occisurum, si cadat, & occidat, licet raro accidat, non erit casuale, sed voluntarium, vt dicit Arch. cano. de occidendis 23. q. 5. contra vero, si quis percutiat vulnere lethali aliquem, nesciens mortem sequi, nec ea intentione, vt sequatur, reputabitur casuale. dico (nesciens) quia si quis scit, & adhuc facit,

facit, iam vult occidere directe. hoc autem est discriminis, quod grauius erat peccatum, si ex causa frequentius sequitur mors; arguit enim maiorem negligentiam, in foro exteriori, magis reputabitur habuisse intentionem occidendi: at in foro interiori, & quoad Deum non erit voluntarius homicida, sed casualis, qui præter scientiam & intentionem occidit, quod ex eodem Concil. Triden. sess. 14. cap. 7. satis clare deducitur: nam cùm prius dixisset, qui sua voluntate occiderit, non debere cum eo dispensari, & hoc distinxerat ab eo, qui necessitate, & qui casu occidit, repetens, quid sit voluntate occidere, dicit, qui non proposito occidit, significans, voluntate occidere, & ex proposito occidere idem esse: ex proposito autem occidere, & intentione idem est; propositum enim & intentio directam voluntatem significant. homicidium ergo voluntarium distinctum ab alijs duobus est directè volitum.

Hæc est causa quod in canonibus, vt constat ex cap. significasti. de homic. consideratur animus & intentio in percussione, ex qua mors est secuta, quod etiam maximè comprobatur ex cano. cum vero. & can. frater vester d. 50. ex quibus hoc maximè deducitur: est enim notanda doctrina Panorm. cap. significasti. de homic. in fine, ius canonicum, quantum ad irregularitatem, considerare magis animum, & intentionem in actu subsecuto; aduertendum tamen est, non solum illum habere intentionem, seu voluntatem directam occidendi, qui specialiter vult occidere, sed etiam illum, qui in genere percutit animo nocendi indistincte, & vniuersaliter, non excludendo mortem: secus si expresse nollet occidere, aut mutilare, sed tantum percutere; hic enim, etiam si ex percussione sequeretur mors, non est censendus homicida voluntarius, quantum ad irregularitatem in foro interiori, vbi non proceditur ex præsumptione: nam in exteriori foro censeretur homicidia voluntarius, quia præsumeretur voluisse occidere, nisi aliunde veritas constaret.

Ex his omnibus habes expositam diuisionem homicidij, quod fit tripliciter; aut voluntate, aut necessitate, aut casu; quamuis enim omnia sint ex voluntate largissimè sumpta, tamen quod non in se, sed in sua causa tantum est volitum non appellamus simpliciter voluntarium, sed casuale, nec id etiam, quod in se est volitum, si non absolute, sed ex necessitate & conditionate est volitum. Ex hoc triplici homicidio, seu

mutilatione irregularitas consequitur, sed non eadē, nec eiusdem rationis, nec semper. ideo qualiter, & quibus modis; & quando sequatur, in sequentibus capitibus explicatur.

Quando ex mutilatione, vel homicidio non inducatur irregularitas.

CAPVT LXXII.

PAulò superiùs diximus, vbi homicidium, aut mutilatio realis non erat, nō inducit irregularitatem, cuius rei multa attulimus exempla, nunc dicimus esse casus, in quibus etiam si homicidium, & mutilatio sint, nulla inducitur irregularitas. & præter alios, de quibus agemus, quando singula homicidiorum genera tractabimus, oportet nunc aduertere necessarium esse ad hoc, vt hæ duæ actiones inferant irregularitatem, quod procedant ab habente vsum rationis; non enim verè est homicidium, aut mutilatio, quæ sunt actiones humanæ, vbi non est rationis vsus, sicut nec habet propriam rationem homicidij id, quod fit à leone, vel tauro. Est igitur conditio necessaria, vt sit actio humana: non est autem actio humana, nisi adsit vsus rationis, & libertas arbitrij. hac de causa in Clem. furiosus. de homic. excipiuntur tria genera, quæ, etiam si occidant, mutilent, nullam contrahunt irregularitatem, nec ex delicto, nec ex defectu.

Primò loco sunt infantes, qui non sunt doli capâces, hi si occidant, vel mutilent, quod accidere potest, ne sunt irregulares, & adulti facti promoueri possunt. notat ibi Gloss. communiter recepta, tempus infantiæ esse vsque ad completum septennium, infra quod non est irregularis, qui occidit. aduertit autem Anchar. in eadem Clementina, quod si contigerit ante septennium aliquem esse capacem doli, aut post septennium nondum esse capacem doli, vel habere rationis vsum, illum incurrere irregularitatem, hunc vero non. Nec est iam probanda doctrina Hostien. ca. 1. de delict. puer. affirmantis, si puer nondum doli capax proijciat cultellum, aut lapidem, aut occidat, etiam si id non intendat, esse irregularem. hoc inquam iam non est verum post Clem. vt dicit Panorm. cap. 1. de delict. puer. & Gloss. in eadem Clem. vbi vterque reprobat Hostiensem.

Secundò loco, Clementina excipit furiosos, etiam adultos, hi pa-

hi pari ratione, si occidant in furore vel insania aliquem, non sunt irregulares. notat ibi Gloss. per furiosos, non solum intelligi eos, qui hoc morbo continuo laborant, sed qui etiam per interuallum eum patiuntur; & dum furiosi sunt, occidunt, vel mutilant; idemque est dicendum de infirmo phrenetico. In his omnibus deficit vsus rationis, nec inducitur irregularitas, etiam si vitio & culpa propria inciderint in insaniam, vt docet Gloss. 15. q.1.can. si quis insaniens. & Card. in Clem. furiosus, de hom. q.6.

Tertiò, excipit dormientes; aliqui enim somnos adeo graues patiuntur, vt noctu somniantes surgant, multaque faciant opera, qualia vigilantes efficere solent. hi, si occidant, vel mutilent, non contrahunt vllam irregularitatem, nec enim habent rationis vsum, sicut nec furiosi, vt habetur cap. maiores, de bapt. §. verum, hoc limitant Card. & Anchar. in eadē Clem. Quando qui solitus est in somno arma capere, & percutere, id sciens præcauet in vigilia quantum potest, ne quid simile faciat dormiens, à cubiculo arma eijciendo, aut sociū apud se habendo, vel aliquid alium necessarium adhibendo, qui.n. scit, & nō præcauet, non excusatur ab irregularitate opere subsecuto, idemq; dicendū existimo in eo, qui lucida interualla patitur, quando compos est mentis, si scit se in furore in alios inuehi, debet enim præcauere quantū potest: quod si solitus nō est ea facere, vel, si solitus est, præcauit, & adhuc postea cecidit, vel mutilat, nullam inde contrahit irregularitatem. Dubium excitant Doctores de illo, qui vigilans, iræ vehementi, vel odio commotus conatus est alterum occidere, nec potuit, postea tamen dormiens præcedenti imaginatione agitatus in somno surrexit, & occidit, an sit irregularis. Palu. 4. sent. d.32. q.1. art. 3. affirmat esse irregularem, quia causam dedit vigilans, contrarium tenent Socin. c. ad audientiam, de hom. n.15. & Gonsal. & Valladiego de irregula. ca. de percussore, & Castr. lib.2. de potest. leg. pœn. cap.14. quos etiam sequitur Couarr. limitans, si non erat solitus talia facere in somnis; nec ea intentione dormiuit, vt id eueniret, & hoc verum est. Hæc tria genera personarum excipit Clementina. Doctores autem paritatem rationis sequentes idem dicunt de ebrio, qui præ ebrietate non habet rationis vsum, etiamsi sua culpa ebrius fit, dummodò non ea intentione, vt alium percuteret, se inebriauerit, hic, si occidat, non est irregularis, ita dicit Castro loco citato in fine capitis, & Couar. limitans, si non erat solitus in ebrietate furere

in alios,

in alios,aut,si solitus erat,præcauit, si enim id sciens non præcauit,est irregularis,si casus sequitur;est enim eadem ratio dormientium, aut patientium lucida interualla, & ebriorum in hac parte quantum ad irregularitatem. De his quatuor generibus personarum,quomodo excusentur à culpa,vide 15.q.1. per totam.

De irregularitate ex homicidio voluntario.

CAPVT LXXIII.

HOmicidium voluntarium, quod ab habente vsum rationis,non casu, aut necessitate, sed directa voluntate fit,duplex est, vnum quod iustè, alterum quòd iniustè fit: iustè enim ministri iustitiæ, & qui publicam habent potestatē malefactores interficiunt,& occidi faciūt; iniustè autē auctoritate priuata homo occidit proximū suum vtrumq; autem dici voluntariū,quando non necessitate,nec casu aliquo fit,sed directa voluntate, communis est sententia,quam sequitur Archid.can.si quis viduam, d.50.Gemi.& Præposi. can.de his. eadem d.Hostien.in summ.de homic.§. qua pœna. & Gofred.in sum.de homic.Anton.3.titu.27.cap.2.§.5. & Alexan.Alex.3.1. 34.m.3. cum alijs multis. Hi allegati Doctores Canonistæ reprehendunt Raym. affirmantem, voluntarium homicidium semper esse peccatum, cuius contrarium ipsi docent: nec negari potest, occidunt enim, qui publicam habent potestatem malos sine vllo peccato, cumque hoc homicidium non ex necessitate,nec casu fiat,sed directa voluntate, necesse est voluntarium esse: & ex vtroque nascitur irregularitas, quamuis diuersæ rationis: ex iusto enim homicidio nascitur irregularitas ex defectu; ex iniusto autem, ex delicto. Nec probanda est descriptio Couuarr. qui in materia de homic. ferè in principio definit, voluntarium homicidium esse, quod dolo, malove animo fit: posteà verò aliquantò inferiùs asseuerat, homicidium factum à iudice, & habente publicam potestatem esse voluntarium; hoc secundum verum, nam canones, vbi agitur de irregularitate, tam iustum, quàm iniustum homicidium sub hoc nomine voluntarij cōplexi sunt, quia ex vtroque irregularitas oritur. Aduerte ergo ex Præpos.can.si quis viduam,d.50.& Alex.Alen.3.p.q.34.m.2.ar.2.ad 2.& ex commu-

ni doctrina, ad iustum homicidium quatuor esse necessaria; nempè debitam, & legitimam potestatem, iustam causam, iustum ordinem, iustum animum. Isti Doctores tria numerant, quia primum sub tertio comprehendunt, tamen distinctionis causa quatuor, ego adnumeraui. Erit ergo homicidium iniustum, quando vel vnum horum defuerit, & per id homicida iniustus voluntarius efficietur irregularis ex delicto; vbi verò omnia simul conueniunt, erit homicida iustus, & irregularis ex defectu.

Primò igitur, requiritur debita, & legitima potestas in eos, qui occidendi, aut mutilandi sunt, priuata ergo persona, qui nec iudex, nec minister est, nec publica fugens potestate, si occidat etiam reum, & dignum morte; etiam Paganum, Iudæum, vel infidelem quemcumque iuxta can. clericum, d. 50. homicida iniustus est; est enim ad iustitiam necessaria potestas; seu auctoritas publica, 23. q 5. can. miles. Ex defectu huius potestatis clerici, & religiosi occidentes hostem, etiam in bello iusto, sunt homicidæ iniusti, quia potestas talis illis negata est, c. ex multa de voto, §. clericis. & c. sentētiam, ne cle. ver. monst. Potest tamen Papa dare facultatem illis pugnandi in bello iusto absque irregularitate, vt dicit Panorm. c. clerici, de vit. & honest. cler. & Præposi. c. 1. d. 50. num. 27. & can. clericum, eadem d. Eadem ratione essent homicidæ iniusti, si occiderent bannitum, qui ex forma statuti potest impunè à quolibet occidi, vt dicit Hippol. de Marsi. consi. 11. Si verò laicus occideret animo iusto, esset homicida iustus, dummodò occideret in territorio proprio principis, cuius est minister, secùs si in alieno, vt dicit Silu. homic. 1. §. 7. secundùm Archid. nisi dominus illius territorij consentiat expressè, tacitè, aut præsumptiuè.

Secundò, necessaria est causa iusta, nemo enim iustè occidi debet, nec potest, si non sit reus & dignus morte; vnde iudex, princeps, & ministri, quantalibet potestate fungantur, si occidant, aut occidi faciant eum, qui innocens est; aut si reus est, non est reus mortis, sunt homicidæ iniusti, 11. quęst. 3. can. ira. & can. cùm apud. hoc quidem verum est, nempè si innocens probaretur nocens, & morte dignus, iudicem, qui secundùm allegata, & probata iudicare debet, post adhibitam omnem diligentiam indagandi verum, si occidat probatum nocentem, non peccare, nec esse homicidam iniustum, vt tenet Alexan. 3. 1. quæst. 34. m. 1. articul. 4. quia causa secundùm allegata & probata est consideranda. Esset autem iniustus homicida mi-
les

les occidens in bello iniusto, & minister, qui exequeretur pœnam mortis in eum, quem certò scit iniustè damnatum; dico, quem certò scit, quia nec miles, nec minister iustitiæ debent inquirere maiorum suorum facta; sed quando certum non est maiores iniquè agere, etiam in dubijs tenentur credere eos habere iustam causam, can. quid culpatur, 23. q. 1. Esset etiã iniustus homicida iudex, qui dignum mutilatione, aut triremibus morte plectere, vt dicit Silu. 11. homicidium, 3. §. 6. non tamen si dignum morte acerbius puniret, quàm digitus esset; licèt enim peccaret, non tamen iniustus homicida esset ad effectum irregularitatis ex delicto, quia causa mortis iusta interfuit, & iustè occidit.

Tertiò, est necessarius ordo iustitiæ præscriptus à legibus; qui enim occidit ex potestate, & ex causa, si ordinem debitum non seruat, est iniustus homicida; vt, si non conuictum damnauit, aut vijs illegitimis, confessionem extorsit, propter quam morti adiudicauit, aut alia neglexit, quæ seruanda in causa mortis leges statuerunt: notat tamen Præpos. 11. q. 3. can. eorum in notorijs delictis non omnem iuris ordinem seruare necessarium esse.

Quartò necessarius est iustus animus; etiam si enim adesset potestas legitima, causa iusta, & ordo debitus & iustus, si animus non esset iustus, homicida esset iniustus: animus autem iustus is dicitur, vt amore iustitiæ, & non zelo vindictæ occidatur malefactor, aut hostis, 23. q. 4. can. ea vindicta. & 23. q. 5. can. minister, vbi Arch[illegible]id adnotat, & 23. q. 8. can. quicumque, & ibi Gloss. & 11. q. 3. can. Episcopus presbyter, & ibi Doctores. Iuxta hoc, qui occidit bannitum, non quia bannitum, sed quia proprium inimicum, homicida est iniustus. Et miles, qui in bello iusto occidit hostem, non quia publicus hostis est, sed quia proprius aduersarius, & vindex, qui pœnam mortis in reum traditum à iusto iudice exequitur animo vindicandi se de eo. Omnes hi ex defectu animi, & iustæ intentionis sunt homicidæ iniusti.

Hæc communis doctrina limitanda, & declaranda potiùs videtur: nam qui præcipuè mouetur animo iniusto, & zelo vindictæ, homicida esset iniustus, nempè qui occidit bannitum, occisurus, etiamsi non esset bannitus; qui in bello occidit hostem publicum, occisurus, etiamsi non esset hostis publicus. At qui non principaliter eo animo mouetur, sed minus principaliter, occidit enim animo vindictæ, & odio,

non tamen occideret, nisi iustè occidere posset, & nisi potestas, & causa essent: hunc non puta esse homicidam iniustum ad effectum irregularitatis ex delicto peccaret quidem & grauiter, sed non propter hoc esset irregularis ex delicto: non enim omne homicidium, quod est peccatum, seu cum peccato, est iniustum ad effectum irregularitatis ex delicto, quod est maximè notandum, nisi adsit iniustitia contra proximum principaliter; quam distinctionem, nempè principaliter, & minus principaliter, insinuat. Silu. homicidium, 1. §. 5. vnde milites & ministri, qui aliquando ex vana gloria, auaritia, cupiditate, immoderata ira mouentur, essent irregulares ex delicto, quod non est, quia non sunt iniusti homicidæ, vnde iudex, qui in die festo malefactorem occidi facere, aut non prius administráto pœnitentiæ sacramento, peccaret grauiter contra charitatem Dei, & proximi, tamen non esset irregularis ex delicto, quia iniustitiam non facit in occisione. Ecce quis sit homicida voluntarius iustus, & quis iniustus. Iustus est, quando omnia quatuor conueniunt. Iniustus est, quando vnum deest, vterque est irregularis, sed vnus ex delicto, alter ex defectu. Hæc omnia dicenda sunt de mutilatione, in quo homicidij & mutilationis genere semper incurritur irregularitas, siue ex delicto, siue ex defectu, excepto in vno casu, quando membrum aliquis secat alteri gratia sanitatis, vt Chirurgi solent facere, hi nullam ex hoc incurrunt irregularitatem; immò nec si ea de causa aliquis sibi ipsi membrum abscinderet, vt diximus suprà de corp. vitia. ex Innoc. [illegible] idem sequitur Præpósit.

Aduerte autem circa homicidium voluntarium iniustum non solùm esse homicidam, qui de facto occidit, sed qui dedit causam sufficientem mortis, etiam si ab alijs sit occisus: verbi gratia, quidam percussit alterũ lethaliter, & antequàm animã exhalaret, ab alijs est occisus, censetur ille primus etiam homicida voluntarius, & hic est casus c. significasti, 2. de homi. & ibi Panor. num. 7. dicit id esse verum, quantum ad irregularitatem. Aduerte etiam esse homicidam voluntarium, non quidem verum, sed iuris interpretatione eum, qui voluntate occidendi percussit alterum, non lethaliter, tamen ab alijs superuenientibus est occisus, etiam si ille non hos induxerit ad occidendũ; hic propter voluntatem occidendi coniunctam operi, & vulneri, etiam non lethali, est homicida voluntarius, non re, sed iuris interpretatione, quæ habentur eodem c. significasti, 2. de ho-

de homicid. quod si non voluntate occidendi percussit, non lethaliter, & alij superuenerunt, & occiderunt, tunc ad casuale homicidium pertinet, de quo inferius dicetur. Aduerte rursus homicidium factum in rixa repentine, & calore iracundiæ, etiamsi minor culpa sit, esse voluntarium homicidium ita habet Ioan. Andr. c. de infantibus. de ijs, qui fil. occid. & titulus ipse idem probat. Aduerte postremò, quando multi interfuerunt ad percutiendũ vnum, & nescitur cuius vulnere is occisus est, debet quisque reputari irregularis, quia tutius est, cap. significasti. 2. de homic.

De irregularitate homicidij ex necessitate facti.

CAPVT LXXIX.

HOmicidium ex necessitate est, quod aliquis committit non sponte, sed impulsus necessitate ad defensionem ab iniusta oppressione, est autem triplex defensio. Vna est vitæ propriæ, nimirum quando aliquis inuasorem, & occidere volentem occidit, vt vitam propriam tueatur. Altera est defensio vitæ proximi, quando nempè aggressorem, & inuasorem proximi occidit, vt proximum à morte iniusta liberet. Tertia est defensio bonorũ temporalium, quando latronem, & rapere bona volentem occidit, vt bona propria tueatur. de horum singulis est particulariter tractandum. De prima ergo defensione aduertendũ est ex Gloss. can. de his. d. 50. & ex communi doctorum sententia, duplicem esse necessitatem defendendæ vitæ propriæ: Vna est ineuitabilis, quando nimirum aliter non potest homo suam tueri vitam ab iniusto aggressore, nisi eum occidat. Altera est euitabilis, quando posset tueri vitã propriam alio medio, absque eo quod occidat inuasorem, sed modum defensionis transgrediens eum occidit, volens tutius & securius agere. quando ergo homicidium fit ex necessitate ineuitabili, dicitur fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ, quando vero non est necessitas ineuitabilis dicitur sine moderamine inculpatæ tutelæ, quia non seruat moderamen, quod seruari debet, vt sine culpa vitam propriam tueatur. His sic suppositis notanda sunt aliqua.

Primò, qui occidit inuasorem, seruato moderamine, id est, quando aliter vitæ suæ propriæ consulere non potest, non

solum non peccat, sed nō irregularis est. quantum ad priorem partem de peccato, nulla est difficultas, quia iure naturali licet vnicuique vim illatam propulsare, quod intellige quando nō ex odio, aut vindicta occidit, sed vt seipsum defendat, & propriæ vitæ consulat. Posterior autem pars de irregularitate non erat olim sic, immò qui occidebat, etiam ad iustam sui defensionem, non erat ab irregularitate immunis, non quidem ex delicto, sed ex defectu. ita Innocent. cap. ad audientiam. de homicidio & capit. 2. de cleric. pugn. in duel. & Sanct. Th. 22. qu. 54. art. 7. & alij antiqui scriptores senserunt: at postea facta ex Clemen. furiosus. de homic. vbi occidens, aut mutilans suum inuasorem, aliter mortem vitare non valens, ab omni irregularitate est immunis, nec in hoc dicto vlla est iam controuersia.

Secundò, etiam personis Ecclesiasticis, licet ad vitæ propriæ ineuitabilem defensionem occidere absq; pecccato, & irregularitate. ita habet Panorm. cap. si aliquis de hom. Hoc etiam dictum est commune, & patet ex cap. significasti. 2. de homic. nec est verum. quod dicit Gloss. can. de occidendis 23. q. 5. Clericum debere permittere potius se occidi, quàm occidere, sed debet intelligi, quando non est ad defensionem necessariam. quod si Gloss. etiam in hoc casu loquatur, falsa est, quia defensio sui fundatur in iure naturali, quod commune etiam est personis Ecclesiasticis, nec potest tolli per ius positiuum. Nec huic decisioni est contrarius cano. de his d. 50. vbi videtur puniri clericus, qui ad sui defensionem occidit Paganum, ibi enim Gloss. respondet intelligi de eo, qui occidit non necessitate ineuitabili. Gemin. tamen aliter respondet, nempe intelligi de irregularitate, quam contrahebat occidens ad sui defensionem ante Clement. at iam est ablata iure nouo, & sic S. Thom. 22. qu. 64. art. 7. ad 2. eum canonem interpretatur, vt procedat, non de peccato, sed de irregularitate. quæ tunc contrahebatur.

Tertiò, inuasor, seu aggressor est censendus, quando cum armis venire contra nos videtur; non enim expectandum est, vt ille vulnerare incipiat; aut bombardam emittat, sed satis est si venientem, & irruentem videamus, nec euadere aliter possimus. hoc est Ioan. Anan. c. si perfodiens. de homic. vbi secundum Bartol. dicit, si video venientem cum cultello contra me, tunc esse iniustam defensionem. Archidiac. cano. de his. dist. 50. strepitum armorum dicit facere iustum metum ad effectum

fectum defensionis; debent tamen arma considerari, vt talia sint, ex quibus periculum vitæ immineat probabiliter, nisi occidendo, aut mutilando se defendat. Aduerte autem, eum dici inuasorem, seu aggressorem, qui non prouocatus prior in alterum insurgit. Qui ergo talem, se defendendo occidit, aliter euadere non valens, dicitur inuasorem iustè occidisse; quando vero prouocatus est, quia verbo, aut facto iniurioso lacessitus, ad vindicandum arma sua capit, non cēsetur aggressor, vnde qui eum occidit, non dicitur ad defensionem occidisse inuasorem, quia ipse prior causam iniustam dedit. Si ergo occiderit, erit irregularis ex delicto homicidij voluntarij. similiter etiam ipse lacessitus, si occiderit, quia non debuit se vindicare. & ex vtraque parte occidens erit irregularis ex delicto, hinc sequitur, si aliquis intrauit domum alterius furandi causa vel vt aliquod delictum perpetraret, qui verò intus erant insurrexerunt in eum, ipse vero defendendo se, occidit, erit homicida voluntarius, & irregularis ex delicto, quia causam iniustam dedit, nec illi censentur aggressores ad effectum irregularitatis vitandæ in eo, qui occidit.

Quartò, qui occidit aggressorem ad euitandam propriam mutilationem, aliter eum euadere non valens, non quidem peccat, sed est irregularis ex defectu. hoc est contra Cardin. in eadem Clementin. Silu. homic. 3. §. 6. & Couar. qui tenēt nec esse irregularem, sed contrarium tenet Gonsal. de Villadiego tractat. de irregula[illegible] capitul. de percussore, & hoc est probabilius. De peccato non est controuersia, quia iusta est defensio membrorum propriorum, tamen quantum ad irregularitatem non est immunis, & ratio est, quia iure communi ante Clementin. etiam ex iusta sui defensione contrahebatur irregularitas: at per Clement. abrogatum est ius commune. id solum ergo abrogatum est, quod per Clement. declaratur: at Clementina solum excipit eum, qui ad sui defensionem non valens aliter mortem vitare, suum occidit inuasorem. in hoc autem casu poterat euadere mortem. Non igitur immunis est ab irregularitate, nec valet dicere quia paria sunt, quantum ad irregularitatem, mutilatio, & homicidium, hoc enim inualidū est argumentum, sunt quidem paria quantum ad hoc, quod ex vtroque contrahitur irregularitas, sed non quantum ad hoc, quod, quidquid de homicidio stabilitur, sit de mutilatione dicendum, alias enim non esset irregularis?

qui potens euadere mutilando occideret, cuius cõtrarium statim dicemus,& ipsimet affirmant. præterea in Clem. habetur, qui mutilat, aut occidit non valens aliter propriam mortem euadere. vtrumque coniungitur respectu inuasoris, non autem respectu occidentis, sed solum vnum, nempẽ quando nõ potest mortem euadere, nec valet, non esse peccatum occidere ad vitandum mutilationem propriam, quia irregularitas hæc etiam sine peccato contrahitur, vt statim dicemus in multis casibus.

Quintò, qui occidit non seruato moderamine, nempe necessitate euitabili, quando mortem euadere poterat, semper est irregularis, tamen non semper ex delicto, quia aliquando peccat, non seruando moderamen, aliquando non peccat; quando peccat, erit irregularis ex delicto, quando vero non, erit ex defectu, quod in casibus aliquibus manifestum est, ideo dico.

Sextò, qui potest vitam tueri non occidendo inuasorem, sed tantummodò mutilando, peccat, si occidit,& irregularis est ex delicto. ita dicit Silu. homicidium 3. §. 6. & ratio est, quia non licet occidere, nisi quando aliter non potest euadere, at hic potuit euadere non occidendo. ergo grauiter peccauit, & ab irregularitate delicti non est immunis.

Septimò, qui potuit fuga euadere, si fuga ei dedecus & infamiam inducit, quia vir nobilis, aut miles est, aut eius conditionis, cui multum infamiæ fuga inferret, non tenetur fugere, & si aliter non potest euadere, potest sine peccato occidere, irregularis tamen erit ex defectu, non ex delicto. hoc dictum est Panor. c. olim. de restit. spoliat. & Præpos. can. ex præmissis d. 50. n. 26. quidquid quidam in contrarium dicant; est enim graue detrimentum honoris in similibus personis,& non minus in multis, quam alicuius membri mutilatio. Quando ergo honor benè ordinatus est,& non vane appetitur, sed propter honestum finem, tunc non peccat, si nolit fugere, sed se defenderit: in defensione autem, si non potest vitam tueri, nisi occidendo aduersarium, licite occidit, tamen est irregularis, quia Clem. non excipit ab irregularitate, nisi eum, qui aliter vitam tueri non poterat.

Octauò, quod si est persona Ecclesiastica, cui fugere nõ est infamia, quia alteram profitentur militiam, aut si secularis, cui parum dedecoris fuga adfert, quia homo minoris cõditionis, aut alia quauis de causa, hic, si occidat inuasorem, peccat

graui-

grauiter,& est irregularis ex delicto.Hoc dictum est prædictorum doctorum,& est commune,quod limita, nisi in fuga immineret periculum, quia aduersarius à tergo noceret, aut simul aliqua causa, tunc enim non tenetur fugere,nec reputatur tunc per fugam talem euadere posse.Ita Prępos.can.1.d.50. num. 26.

Nonò qui inuasorem fugientem, aut recedentem ab inuasione insequitur,etiam si vulneratus sit ab ipso inuasore, & insequendo occidit, aut mutilat, peccat, & est irregularis ex delicto,non quouis modo, sed ex homicidio voluntario, iam enim non est necessitas defensionis, sed vindicta. Ita habet Gloss. cap. si perfodiens.de hom. Archidiac.& Præpos. cap. de his.d.50.

Hæc dicta sunt de homicidio ex necessitate ineuitabili, & euitabili propriæ personæ:vbi vnum maximè attende pro intelligentia legitima cuiusdam decreti Concil. Trid. & multarum facultatum à Sede Apostolica emanantium super dispensatione ab irregularitate,nempe,qui occidit,aut mutilat se defendendo in casibus, in quibus contrahit irregularitatem, nimirum quando necessitas euitabilis est, non esse irregularitatem ex homicidio voluntario,siue sit ex defectu,vt quando sine peccato occidit;siue ex delicto,quando cum peccato, vtraque enim irregularitas oritur ex homicidio huiusmodi, vt ex antecedentibus constat. hoc constat ex ipso Concilio Tridentino sess. 14. cap. 7. distinguit enim tres irregularitates ex delicto,vnam,quę oritur ex homicidio voluntate perpetrato. Alteram ex homicidio necessario ad propriæ vitę defensionem. Tertiam ex casuali : res autem certa est, quando defensio ineuitabilis est,nullam oriri irregularitatem. Ergo necesse est fateri, Concilium procedere in defensione necessitatis vitabilis,quando moderamen non seruatur, quæ est ex delicto:hanc autem irregularitatem distinxit ab ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & casuali. Igitur irregularitas ex homicidio necessario, etiam si sit ex delicto, quia modus non est seruatus,non erit ex homicidio voluntario, quod etiam ante Concilium multi senserunt; nam Gloss. can. de his. d. 50. Archid. Gem.Præpos.& quotquot,vt superius diximus,diuiserunt homicidium in voluntate,necessitate,& casu perpetratum. Omnes hi homicidium necessitate factum subdistinxerunt in id, quod fit necessitate vitabili, & in id, quod fit necessitate ineuitabili, vtrumq; à voluntario separantes, hinc fit, vt quando

Concilium Trident. ſeſſ. 24. cap. 6. concedit Epiſcopis facultatem diſpenſandi in omni irregularitate ex occulto ex delicto prouenientc, præter eam, quæ oritur ex homicidio voluntario non ſit excepta iſta, quæ prouenit ex homicidio ex neceſſitate, non ſeruato moderamine, quia hæc non cenſetur eſſe ex homicidio voluntario. etiam ſi ſit ex delicto. Præterea quando eſt ſine peccato, vt in eo, qui potuit, non tamen tenetur fugere, & ideo eſt irregularis ex defectu, non cenſetur eſſe ex homicidio voluntario, quamuis licito, ſicut eſt ea, quæ eſt in iudice, & milite, & alijs huiuſmodi; hi enim ſunt irregulares irregularitate homicidij voluntarij ex defectu, vt quando conceditur facultas diſpenſandi in omni irregularitate, ſiue ex delicto, ſiue ex defectu, præter eam, quæ eſt ex homicidio voluntario, non excipitur iſta, quæ eſt ex homicidio defenſionis, quia non eſt homicidium voluntarium, quod multum eſt obſeruandum.

Quantum attinet ad homicidium factum in defenſione vitæ proximi, vt liberetur ab iniquo aggreſſore, ſunt aliqua etiam adnotanda.

Primò, qui occidit, aut mutilat inuaſorem proximi, vt conſulat vitæ illius, quando aliter non poteſt conſulere, non peccat, tamẽ irregularis eſt ex defectu. prior pars de peccato communis eſt, & habetur cap. ex delicto de ſent. excom. in 6. immo obligatorium eſt, quilibet enim tenetur. ſi poteſt ſine ſuo periculo, etiam clericus proximum ab inuaſore iniquo defendere, vt ex eodem cap. conſtat. Poſterior pars de irregularitate, quamuis quidam teneant eſſe ab irregularitate immunem, tamen contrarium eſt certius & verius, quod tenet Gloſſ. Clem. vni. de homic. nam ibi non excipitur, niſi qui ſuum inuaſorem occidit, aut mutilat, aliter propriam mortem euadere non valens. Qui ergo occidit in defenſionem amici, fratris, etiam patris, licet non peccet, & rectè agat, irregularis eſt, ſicut etiam olim erat occidens in propriæ vitæ neceſſariam defenſionem.

Secundò, ſi moderamen non ſeruetur in tali defenſione, qui nimirum potuit proximum defendere abſque occiſione aggreſſoris, tunc peccat, & irregularis eſt ex delicto, vti etiam dictum eſt in defenſione vitæ propriæ, nec eſt in hoc controuerſia.

Tertiò, hæc irregularis in vtroque caſu eſt ex homicidio voluntario, in priori ex defectu, ſicut in milite, & miniſtro

iustitiæ; in posteriori ex delicto, sicut in priuato occidente alium quemuis, quamuis non sit tanta culpa, quia id efficit in defensionem proximi. Hoc dictum est multum aduertendum pro facultatibus dispensandi concessis: vtriusque autem dicti ratio est, quia qui inuasus est, dicitur occidere ex necessitate: at qui inuasum ab alio defendit, cum ipse non sit in necessitate, quia inuasus non est, sponte id facit, eiusq; homicidium ad voluntarij genus spectat, siue iuste, siue iniuste fiat, vnde canones, & Doctores, qui de homicidio ex necessitate facto locuti sunt, omnes huius tantum meminerunt, quando fit in defensionem propriam.

Quartò, qui iuuat defendentem se contra iniustum inuasorem, si ipse, qui inuasus est, occidat, quando occidere ei licet, nimirum seruato moderamine, ipse, qui iuuat, nullam incurrit irregularitatem, etiamsi vulneret, dũmodo non sit lethale vulnus. Hoc dictum est ex communi doctrina sumptum, nam sicut in bello iusto non omnis, qui pugnat & vulnerat, irregularis est, sed ille, qui proprijs manibus occidit, aut mutilat, quamuis omnes adiuuent se mutuo, vt constat ex capit. petitio. de homicid. ita fit in hoc bello particulari iusto. Hæc de homicidio in defensionem alterius vitæ dicta sunt.

Quantum autem ad defensionem bonorum temporalium graues Doctores tenent, non licere vlli ad solam defensionem bonorum temporalium occidere aggressorem, etiamsi aliter illa conseruare non possit, licet quidem defendere, & in defensione vulnerare inuasorem, sed nõ occidere, in qua opinione fuerunt Innocent. cap. si vero 1. de sent. excom. & Panorm. c. interfecisti. de homic. cum alijs. At contrarium partem tenent Anton. 3. p. tit. 4. ca. 3. Silu. bellum. 2. §. 2. Caiet. 22. q. 64. artic. 7. & Sotus lib. 5. de iust. q. 5. art. 8. cum alijs multis. & hæc est verior & probabilior opinio; in cuius gratiam sunt aliqua adnotanda.

Primò, personis religiosis, & Ecclesiasticis non licet occidere aliquem in defensionem bonorum temporalium, sed potius eorum iacturam pati debent, quàm occidere, hoc dictum est commune, & habetur c. interfecisti. & c. suscepimus. de homic. vnde si occiderent ea de causa, irregulares essent ex delicto, vt constat ex capitibus allegatis.

Secundò, nõ licet etiam secularibus personis, quando res est parui momenti, occidere, inuasorem, sed potius est facienda iactu-

iactura.hoc dictũ eſt Soti loco allegato, & ratio id confirmat. Rurſus, nec licet occidere, quando potuit comprehendi latro, & eripi furtum, aut rapina de manibus eius citra mortem, aut etiam quando via eſt aliqua recuperandi bona, etiam ſi tunc rapi permittantur. His tribus caſibus nõ licet occidere, vt præfati Doctores tradunt. extra hos verò caſus dico.

Tertiò, licere in bonorum temporalium defenſionem inuaſorem occidere, quando omnino aliter bona conſeruari nõ poſſunt hoc dictum probatur efficaciter ex cap. interfeciſti. de homic. vbi ei, qui occidit ſe ſuaque defendendo, pœnitentia neceſſaria non imponitur; quia laicus erat, ſi tamen eſſet ſacerdos, tanquam reo homicidij imponitur grauis pœnitentia; hinc ſumitur argumentum, ſi de defenſione vitæ ſermo ibi eſt, par eſt ratio laici, & ſacerdotis, nec erat, cur vni pœnitentia, non alteri imponeretur, licet enim clericis occidere in propriæ vitæ defenſionem. Igitur ſermo eſt de bonis temporalibus, in quorum defenſione non licet clericis occidere, licet autem laicis. Quod ſi dicas cum quibuſdam, licere laico defendere bona ſua à latrone, & ſi latro conuertat ſe in perſonam laici, velitque eum occidere, vt bona tollat, tunc licebit occidere in defenſionem vitæ. Hæc reſponſio nullius eſt momenti, nec argumenti efficaciam minuit: nam ſi non liceret in bonorum defenſionem occidere, non etiam liceret in eo caſu occidere in defenſionem perſonæ: nam ſuæ perſonæ conſulere poteſt dimiſſis bonis. Si ergo tunc defendit perſonam, & occidit licite, ideo fit, quia bona ſua tu[illegible] licet, & inuaſorem occidere, ſi aliter ea recuperare non poteſt. Eſt igitur argumentum efficax, quo dictũ aſſertum confirmatur, & eſt quædam contradictio in Panorm. ipſe enim, vt paulò ſuperius diximus, tenet, in defenſione vitæ propriæ illum non teneri fugere, cui magnum dedecus fuga inferret, etiamſi per fugam poſſet euadere mortem, ſed poſſe occidere inuaſorem. Si ergo ad defenſionem honoris poteſt occidi licite inuaſor, cur non etiam ad defenſionem bonorum temporalium, quando non poſſunt aliter conſeruari, nec eſt ſpes ea amplius recuperandi? adde, ſi id non liceret, vix bella multa iuſtificari poſſunt quę fiunt ad temporalium defenſionem, & in quibus multa homicidia perpetrantur.

Quartò, qui occidit in bonorum temporalium defenſionem, irregularis eſt, non quidem ex delicto, ſed ex defectu in caſu, in quo licet occidere. hoc eſt contra Armil. ver. homicidium,

dium, §.3. qui etiam ab irregularitate excusat, sed sine fundamento: nam Clem. allegata solos eos excusat ab irregularitate, qui inuasorem in propriæ vitæ defensionem occidunt, aliter mortem euitare non valentes; ex quo sequitur, quòd eum, qui occidit latronem volentem rapere bona, & occidere, si resistat esse irregularem, quia etiamsi vitæ propriæ consulat, tamen in eo casu non est necessarium occidere ad eam tuendam, cùm possit dimissis bonis illam seruare, sicut & ille, qui posset fugere, tamen non fugit propter dedecus, & infamiam, vtrumque licitè facit, tamen irregularis est, quod si est persona Ecclesiastica, erit ex delicto, secùs si latro vtrique simul insidiaretur, nempè vitæ, & bonis, quia vtrique liceret occidere, nempè clerico, & laico absque vlla irregularitate.

Quintò, defensio bonorum propriorum facit homicidium non quidem voluntarium, sed ex necessitate, sicut & defensio honoris in eo, qui potuit fugere. Siue ergo sit ex delicto, siue ex defectu, irregularitas hæc ex homicidio necessitatis procedit: nam bonorum propriorum defensio ad quandam personæ defensionem pertinet.

Sextò, si quis, postquàm latro rapuit bona, incōtinenti eum persequitur, quia forsan amici in auxilium eius superuenerunt, vt recuperet bona, quando spes nulla est alia via recuperandi, & tunc in conflictu, quia aliter bona recuperari non potuerunt, occideret latronem; irregularis quidem esset, tamen non esset peccatum, ac si in ipsa ablatione occideret, quia idem actus propter temporis breuitatem reputatur. Hoc dictum est Gloss. c. c. significasti, 2. de homic. nec est eadem ratio de eo, qui fugientem inuasorem vulneratus insequitur, & occidit, quia hæc est vindicta; non enim facit hoc, vt recuperet ablatum: nam vulneri accepto per id non medetur: at qui latronem insequitur, facit, vt sua recuperet, quæ verè possunt recuperari. Hoc dictum Glossæ probabile est.

De irregularitate ex homicidio casuali.

CAPVT LXXX.

HOmicidium casuale, vt suprà diximus, est, quod fit præter intentionem occidentis, aut id, vnde mors sequitur facientis: dupliciter enim aliquis homicidium casuali-

ſualiter,& præter intentionem committere poteſt: vno modo immediatè, quando eſt ipſe cauſa proxima occidendi, vt qui in venatione proijcit ſagittam in ceruum, & præter intentionem configit hominem. Altero modo, quando eſt cauſa mediata,& re mota,nempè ipſe nō occidit per ſe, ſed fecit aliquid, ex quo hominis occiſio per alium facta eſt, aut per eundemmet, qui occiſus eſt, vt qui leonem domi educauit, qui non benè cuſtoditus occidit ingredientem hominem,aut qui equū percuſſit,qui calce occidit puerum; aut qui iniuria laceſſiuit aliquem,qua commotus, qui ea affectus eſt, ſemetipſum occidit. Sunt huiuſmodi caſus multi,in quibus mors,aut mutilatio præter intentionem occidentis, aut cauſam mortis dantis eueniunt, &aliquando contrahitur irregularitas, aliquando verò non.

Quæ omnia Doctores communiter ſolent diſtinctione gemina explicare; nam qui occidit, aut cauſam mortis dedit, dabat operam rei illicitæ; ex qua opera mors eſt ſecuta,aut dabat operam rei licitæ, & ſi licitæ rei dabat operam, aut præmiſit diligentiam,ne mors ſequeretur, aut non. Hæc diſtinctio eſt Gloſſ.c.ſicut dignum.& c.continebatur,de homicid. Innocen. c.ad audientiam. & Panor.c.continebatur,eod.titu.& Præpoſi. can.1.d.50.nu.26.& S.Tho.22.q.64.art.8.& eſt communiſſima, ex qua tres regulæ deducuntur,quibus tota hæc materia elucidatur.

Prima,qui operam dabat rei illicitæ, ex qua mors ſiue per ſe,ſiue per alium eſt ſecuta, etiam ſi ſit præter eius intētionem, eſt irregularis ex delicto, etiamſi omnem diligentiam præmiſerit,ne quis occideretur.ita habet Silu.homic.2.§.2.& Couuarr.& eſt communis ſententia : quomodo autem limitanda ſit,dicam capite ſequenti.

Sotus verò lib.5.de iuſti.q.1.art.9. dicit hanc regulam non haberi iure expreſſam, ſed Doctores communiter à contrario ſenſu eam collegiſſe ex nonnullis capitibus, in quibus quidam ab irregularitate excuſantur, quia operam dabant rei licitæ, ſeu quia non dabant operam rei illicitæ; hinc colligunt, ergo irregulares eſſent,ſi darent operam rei illicitæ , ita habetur c. dilectus, & c.ex literis, 2.de homic. hæc dicit Sotus, nec eſt ad rem cenſura Nauarri.cap. 27.num. 221. dicentis, nimis audacter Sotum dixiſſe, non eſſe textum probantem,qui dat operam rei illicitæ eſſe irregularem, cùm tamen argumentum à contrario ſit validum in iure, hoc, inquam, non eſt ad rem,

quia Sotus non negauit, immò expreſsè affirmauit à contrario ſenſu deduci ex textibus; nec dixit non eſſe textum probantem, ſed non haberi in iure, ſed Doctores collegiſſe, quod in iure non erat expreſſum: longè enim aliud eſt, hoc colligitur, & deducitur ex iure; & hoc habetur in iure. Omiſſa ergo accuſatione Nauarri, vera obiectio contra Sotum, & contra eundem Nauarrum ea eſt, quia verè id habetur in iure expreſſum, & abſque vllo argumento à contrario deductum: nam cap. is qui. de homic. in 6. habetur, eum, qui mandauit verberari, expreſsè prohibendo, ne occideret, eſſe irregularem, ſi mandatarius occidat, quia in culpa fuit mandando. Ecce homicidium præter intentionem, immò contra intentionem mandantis imputatur ad irregularitatem, quia in culpa fuit mandando; idem autem omninò eſt in culpa eſſe, & dare operam rei illicitæ. Huius regulæ exempla multa ſunt.

Primò, qui percuſſit aliquem animo non occidendi; tamen verè mortuus eſt, etiamſi ſit ex medicorum, vel infirmi incuria, aut ex morbo occaſione vulneris ſuperueniente, eſt irregularis, quia operam dedit rei illicitæ, vnde mors eſt ſecuta.

Secundò, qui iniquam rixam cum altero habuit, & amici eius ſuperuenerunt; & occiderunt illum eius intuitu, etiam præter voluntatem illius, irregularis eſt, quia dabat operam rei illicitæ, propter quam homicidium factum eſt; ſecùs ſi ſuperuenientes illum occiderunt non eius intuitu, ſed quia inimicus erat etiam eorum; & propria de cauſa. ita Panormitan. & Anani. cap. Petrus, de homi. & colligitur ex eodem cap. quod intellige, ſi, poſtquàm ſupernenerunt, non iuuit illos, nec à principio clamauit alios conuocando, aut aliquid aliud fecit, quod fuit cauſa mortis. ita Innocen. cap. ſignificaſti. de homic.

Tertiò, ſi quis percuſſit alterum, non lethaliter, ſed animo occidendi, tamen vulneratus illo vulnere factus eſt impotens ad fugiendum, vel ſe defendendum, & ſic ab alijs eſt occiſus, etiam non intuitu percuſſoris eſt irregularis. ita Anan. cap. ſignificaſti, num. 46. & ibi Panorm. ſi tamen nec animus erat occidendi, nec vulnus impediuit à defenſione, nec intuitu eius occiſus eſt, tunc non eſt irregularis.

Quartò, clericus venationi, in qua ſagittæ, aut ſclopeta emitti ſolent, incumbens, & caſu occidens, quantumcumque

omnem

omnem prius diligentiam adhibuerit, irregularis est, quia operam dabat rei illicitæ, & talibus personis prohibitæ. Præposi. can.1.nu.26.d.50.

Quintò, clericus in maioribus, vel in minoribus habens beneficium, indulgens Chirurgiæ, in qua incisio vel adustio adhibetur, si ex eius incisione facta infirmus moriatur, quantumuis sit doctus ac peritus, & etiamsi ex incuria propria infirmus moriatur, irregularis est, c.tua nos, de homic. quia dabat operam rei talibus personis prohibitæ, c.sententiam, ne cle. vel mona.

Sextò, qui mulierem prægnantem inhonestè ludens, per zonam arripuit; vnde sequitur abortus animati fœtus, est irregularis, cap.sicut, 2. de homicid. quia dabat operam rei illicitæ.

Septimò, qui absq; consilio medici portionem dedit infirmo, ex qua mortuus est, quamuis bono animo fecerit irregularis est, quia dabat rei illicitæ operam, cùm non esset peritus in arte. ita Innoc. cap. tua nos, de homic. vnde custodientes infirmum, & dantes aquam, vel vinum contra mandatum medici, vel sine eo, vnde mors est secuta, sunt irregulares. Præpo. can. 1.d.50.nu.27.

Octauò, qui in torneamẽtis alterum percutit, etiam animo ludendi, & vires exercendi, si moriatur ex vulnere, irregularis est, quia rei prohibitæ operam dabat, est enim prohibitus ludus hic c.felicis, de torneam.

Nonò, qui infantes tenellos in lecto secum collocant & opprimunt dormientes, sunt irregulares, quia dant operam rei illicitæ, cùm id sit prohibitum can. consuluisti, 2.q.5. Quod si propter paupertatem coacti sunt in eodem lecto collocare, si non adhibuerunt diligentiam, & opprimant, sunt irregulares; secùs si adhibuerunt diligentiam.

Altera regula est, qui operam dat rei licitæ, si tamen non adhibuit prius diligentiam, ne mors sequeretur, si ea posteà sequatur, irregularis est; eundem enim effectum facit dare operã rei illicitæ, & dare operam rei licitæ, non adhibita diligentia, ne mors sequatur, quæ diligentia tunc est adhibenda, quando aliquod est periculum, in opera ipsa licita, aliàs non est opus diligentia, quod adnotat Panorm. c.ex literis, 2. de homicid. dicens, non teneri aliquem clamare, quando proijcit rem in locũ solitum, & per quem nullus consueuit pertransire, idem Ana. ibidem. Huius regulæ sunt aliquot exempla.

Primò

Primò, ſecularis, cui venatio ferarum cum ſagittis, & ſclopetis non eſt interdicta, ſi caſu occidat aliquem, quia nō præmiſit diligentiam, vt ſi prope viam venabatur, aut in loco, in quo ſolent eſſe homines, irregularis eſt, quia etiamſi daret operam rei licitæ, oportebat prius diligentiam adhibere, quando locus ille hominum commercio vicinus erat, aut aliqui in eo verſari ſoliti erant.

Secundò, tecta mundans, lapideſq́; proijciens in via, ſi caſu percutiat tranſeuntem, & occidat, irregularis eſt, ſi non adhibuit diligentiam, ponendo ſigna, vt cautè viatores tranſirent, aut prius clamando, vt omnes cauerent.

Tertiò, presbyter volens corrigere puerum de ſua familia, cingulo, quo cingi ſolebat verberauit, contingit quod cultellus de vagina, quæ cingulo adhærebat, elapſus eum in dorſo vulnerauit, & occaſione vulneris mortuus eſt, irregularis cenſetur c. ad audientiam de hom. non enim diligentiam debitam adhibuit, etiamſi daret operam rei licitæ.

Quartò, qui puerum quendam intuitu diſciplinæ percuſſit in capite, & poſt paucos dies occaſione vulneris interijt, vel in aliam infirmitatem, ex qua mortuus eſt, incidit, irregularis eſt, quia non adhibuit modum, & diligentiam in diſciplina alias licita, c. presbyterum. de homicid.

Quintò, quidam laicus ludens cum Diacono inſiluit equitans ſuper eum, caſu autem percuſſus eſt à falce Diaconi, quā ad latus habebat & ex vulnere expirauit, Diaconus irregularis efficitur, cap. contingebatur, quia incautus fuit, debuit enim in tali ludo prius falcem à ſe remouere. Quamuis ergo daret rei licitæ, & non prohibitæ operam, tamen diligentia non fuit adhibita.

Sextò, Chirurgus, aut medicus, etiam ſecularis, qui licitæ rei operam dat, ſi ex incuria ſua, & imperitia, quia ſcidit infirmum, aut potionem dedit, quando nō oportuit, & inde mortuus eſt infirmus, eſt irregularis, quia non adhibuit debitam diligentiam.

Septimò, qui infirmum morti proximum de loco mouet, ideoq; infirmus citius moritur, irregularis eſt, etiam ſi bono fine, & non intentione id mortis faciat, ſi tamen id incautè, & nō adhibita diligentia faciat.

Octauò, qui leonem, aut vrſum, aut cornupetam taurū habet, & non adhibet diligentiam, vt, ſi leo, aut vrſus, aut ſimile animal ſunt, ligati ſint, & benè cuſtoditi, aut habet in vijs

publicis etiam ligatos, si causa transeuntem occidant, irregularis est. Si tamen est taurus cornupeta in agris, & ille nō præmonet, vt viatores à via declinent, aut diligentiam adhibet, ne viatores offendat, est irregularis. si homicidium sequatur. In his casibus irregularitas est ex opera licita, quia diligentia non adhibetur.

Nonò, qui mittit puerum adaquandum equum in flumine, etiamsi moneat, vt caueat, si casu suffocetur, irregularis est, quia non adhibuit omnem diligentiam. ita Præposit. canon. 1. d. 50. num. 26. allegans Hostiens. quamuis hoc potius ad regulam præcedentem pertineat, quia dabat operam rei illicitæ.

Tertia regula, Quando aliquis operam dat rei licitæ, & adhibet diligentiam, ne sequatur mors, si casu aliquo, & præter intentionem eius sequatur, non est irregularis. Huius regulæ habemus multa exempla etiam in iure.

Primò, in ca. lator. de homic. Dum quidam cum quodam clerico luderet, & eum proijceret in terram, cultellus, quem proiectus clericus habebat, incidit in proijcientem, & eo percussus occubuit, hic non est factus irregularis, quia non dabat operam rei illicitæ, & casus fuit omnino fortuitus, vbi attende quod supra adnotaui, diligentiam esse adhibendam, quando inest aliquod periculum. secus non est necesse; ludus enim hic non erat periculosus, sed casu contigit, vt proijceretur in terram clericus; si enim periculosus esset, debuerat ante ludum clericus proijcere cultellum, & non pro[illegible]to defuisset necessaria diligentia, sicut defuit in illo, de quo supra diximus ex cap. audientiam. de hom. qui irregularis fuit, qui falcem non abiecit, ludus enim ille erat periculosus: at non hic de quo nunc loquimur.

Secundò, in cap. dilectus. de hom. Quidam Capellanus cū quadam corporis molestia grauaretur, vt comedendi appetitum excitaret, equum, quem nutriebat, ascendit. qui cum non bene pareret habenis, sed præter sessoris arbitrium saltibus lasciuiret, ipse vt refrenaret equi impetum, freno vim intulit, & calcaribus stimulauit: equus autem freno fracto currens festinanter, abiecto sessore irruit in mulierem baiulentē puerum, ipsumq; puerum oppressit. talis non censetur irregularis, non dedit enim operam rei illicitę, nec culpam vllam in hoc commisit. Vbi aduerte, hunc nesciuisse equū esse ferocem, si enim sciuisset, & ipse imperitus esset equitandi, aut si peritus esset,

non curasset freno vti forti, quod facilè rumpi non posset, esset irregularis, quia diligentiam nō adhibuit, vt ibi dicit Gloss. & hic est casus in cap. significasti. de homicid. vbi equus Buccadurus, præter voluntatem clerici sedentis, mulierem interfecit raptus in cursum, hic, quia nesciebat prius vitium equi, non censetur irregularis, sed ad cautelam ei imponitur pœnitentia.

Tertiò, in cap. ex literis. de homi. Cum quidam presbyter fœnum de curru deponere vellet, perticam superius alligatam proiecit in terram, posteà puerum quendam iuxta currum semiuiuum reperit, in quo præter liuorem in fronte nihil inueniri potuit læsionis, qui mortuus est. hic accessit ad Papam, qui cùm intelligeret, præsbyterum, antequam proiecisset perticā, circumspexisse diligenter circum circa, an vllus esset circa currum, declarauit eum non esse irregularem, quia dabat operam rei licitæ, & adhibuit diligentiam. adijcit Papa, quod si laborat infamia, aut scandalum est, nimirum quia cum culpabilem cęteri putant, non debet sine purgatione permitti celebrare, quæ intellige, quia non creditur debitam diligentiam adhibuisse. Debet ergo purgari, vt constet adhibuisse diligētiam, quod ad forum exterius pertinet.

Quartò, cap. ex literis. 2. de hom. Quidam monachus cāpanam de campanili deponebat, lignum autem ipsa motione cadens puerum occidit. hic si rem vtilem agebat, & in loco, per quem aliquem eo tempore transire, aut ibi existere, aut illuc venire consuetum non erat, non censetur irregularis adde si tamen eo tempore fecit, quo aliqui ibi esse, aut transire consueuerant, nec adhibuit diligentiam, aut si rem non bonā agebat, quia malo aliquo fine campanam deponebat, tunc esset irregularis, quia aut daret operam rei illicitæ, aut, si licito, non adhibuit diligentiam debitam.

Quintè, cap. exhibita. de homic. Puer cū coætaneis ludens, & vnum insequens illorum, lapidem, non animo lædendi, sed timorem incutiendi proiecit, ille in alterum lapidem corruens caput offendit, & mortuus est, tum propter imperitiam medici, tum propter incuriam patris. hic non censetur irregularis, quia non dabat operam rei illicitæ; nec vlla in hoc diligentia adhiberi potuit; vbi aduerte, Innocen. in hunc textum intelligere, quando qui corruit, & offendit in lapidem, non id fecit timore, vt declinaret propter proiectum lapidem; tunc enim esset proiector irregularis, at re vera textus loquitur de eo,

qui timens lapidem, etiam à tergo proiectum declinauit: nam dicit, quamuis lapide non sit percussus, nec tactus, tamen corruens offendit in alium lapidem, quasi diceret, motu lapidis proiecti tertius declinauit, & corruit, vt fieri solet, declinare enim solemus in alteram partem, quando proiectum lapidem à tergo sentimus, & ita Panormitan. ibi textum intelligit, & Gloss. ibi. dicit autem ludum esse noxium, tamen excusari, quia incuria patris, & imperitia medicorum ille mortuus est, sed hoc non rectè dicitur: nam si dabat operam rei illicitæ, etiamsi incuria alterius percussus est mortuus, ille est irregularis. Panormit. dicit, ludum licitum pueris ante annum pubertatis, ideò non esse irregularem, secus si adultus esset, aut si magnum lapidem proiecisset, qui grauem timorem incuteret. ego puto etiam in adulto non inducere irregularitatem, quando lapis est paruus, & non proijcitur ad percutiendum, sed ad leuem timorem incutiendum; esset enim leuissima culpa, quæ non facit irregularem, vt paulò post dicemus, idemque dico, quando duo inuicem ludunt, & oua, aut poma inuicem proijciunt, si casu aliquis declinans caderet, & percussus ligno, vel lapide expiraret, non puto esset irregularis proiector, quia leuissima hæc sunt, & non censetur illicitus ludus, secus si magnos lapides, aut ligna proijcerent, tunc esset illicitus ludus, & induceret irregularitatem, vt dicit Præpos. canon. 1. d. 50. numer. 26.

Sextò, in cap. Ioannes. de hom. Quidam sacerdos pulsauit campanam, vt signo dato populus conueniret, casu cecidit tintinabulum, & puerum occidit, non est irregularis, quia dabat operam rei licitæ, nec casus omnes fortuitos prouidere potuit. vbi aduerte, tunc diligentiam adhibendam, quando periculum imminet, vbi autem nullum est, est casus omnino fortuitus: esset autem culpa, quando sciebat tintinnabulum non benè ligatum, aut alias caderê solitum, in quo casu esset irregularis. Hi sunt casus iure expressi, per quos multi alii deciduntur.

Septimò, si quis ludens pilæ ludo, quem vocant palamaglio, in loco, per quem non solent aliqui pertransire, & facta diligentia, si aliquis forsan adest, clamando, casu occidat, non erit irregularis, secus si in via publica, aut non facta diligentia.

Octauò, scindens ligna prope viam, aut in loco, vbi adstant aliqui, si casu ferrum resiliat, & occidat aliquem, est irregularis,

ris,quia non præmisit diligentiam;secùs si diligens fuit,adstantes aduertendo, aut præcauendo, ne resilire ferrum facilè posset,aut in locis solitarijs incidendo can.qui arbores,d.50.& can. sæpè contingit eadem.

Nonò,Chirurgus laicus,aut in minoribus non habens beneficium,aut medicus, qui peritus est, & diligentiam adhibet, ne ex incuria infirmus moriatur, si casu infirmus moritur ratione medicamenti exhibiti, in quo peritus errare potuit, non est irregularis, non enim omnia sciri possunt, nec omnis error præcaueri, quod si imperitus, vel negligens, & ex eius imperitia,vel negligentia mortuus est infirmus,erit ille irregularis.Innoc.c.tua nos,de homicid.

Decimò,si duo secabant arbores, & instante arboris casu, vnus illorum dixit alteri,fuge,hic verò fugiens oppressus est ab arbore cadente,ille non est irregularis, can.si duo fratres,d.50. His exemplis hæc tertia regula manifesta est.

De nonnullis alijs circa huiusmodi regulas.

CAPVT LXXXI.

QVIA per tres regulas præcedentes Doctores decidunt omnes casus, qui ad irregularitates ex homicidio casuali prouenientes spectant,idcirco aliqua sunt declaranda,& obseruanda.

Primum est,hoc esse peculiare in homicidio casuali,vt vbi nulla est culpa, nempè quia non datur opera illicitæ rei, & diligentia debita adhibetur, nulla sit irregularitas, vnde in homicidio casuali nulla est irregularitas, quæ non sit ex delicto; quando enim non est delictum, non est irregularitas: in voluntario autem homicidio, aliquando est irregularitas ex defectu,aliquando ex delicto, quia etiam sine culpa incurritur:in homicidio etiam necessario, & ad defensionem, aliquando sine culpa contrahitur; ideo aliqua ex defectu, aliqua ex delicto; & in casuali,vbi cessat culpa,cessat irregularitas, ratio autem discriminis est, quia in voluntario, & in necessario homicidio, quamuis non sit culpa, non propterea deest voluntas occidendi; at in casuali, quando nulla est culpa, nullo modo est volitum, vnde metum casuale non procedit ab hominis voluntate. Hoc dictum,nempè in casuali,vbi culpa non intercedit, nullam esse irregularitatem, est S.Thom.22.q.64.art.8.

& Panormita.cap.ad aures.de æta.& qualit.& Præposi.can.1.d.50.nume.26. nec in hoc est recipienda Gloss.c.dilectus, de homic.quæ tenet in hoc casu irregularem esse eum, qui nondum est promotus,ne promoueri possit: sed eam Glossam meritò reprehendit Panorm. in eodem cap.dilectus. Nec contra hoc est canon,si quis non iratus, 15.quæst.1. vbi videtur irregularis is,qui casu, nulla præcedente culpa, occidit; sed Gloss. ibi benè respondet, non esse illud verbum (secundùm legem repelli) intelligendum de lege promotionis, quasi ille, ordinari non posset; sed secundum legem veterem reputatum esse homicidam, vt à parentibus occisi extra Vrbes refugij occidi impunè posset. Alij aliter respondent;veritas tamen hæc est, nullam esse irregularitatem in homicidio casuali, in quo datur opera rei licitæ, & nulla est negligentia, quod satis euidenter confirmatur ex cap. Ioannes, cap. lator. & cap. dilectus, de homicid.& alijs allegatis in explicatione tertiæ regulæ.

Secundò, in eisdem regulis adnotandum est secundùm Sotum lib.5.de iust.quęst.1.art.9. & Couuarru. & Socin.c.ad audientiam,de homicid. & Anchar. cap. vltim. de homicid. in 6. non quamcumque operam illicitam censeri illicitam, ad effectum inducendi irregularitatem in casuali homicidio ex opera illicita subsecuto, sed quando opera illa ex genere suo est periculosa, & inductiua homicidij;si enim talis non est,quamuis sit alio ex capite illicita, & aliquo casu sequatur ex ea homicidium, non propterea erit dicendus ille dare operam rei illicitæ,& irregularis. Couuarru addit.quòd etiam erit illicita, etiamsi ex suo genere non sit ordinata ad mortem: si tamen talis sit,quòd ex ea frequenter sequitur mors, quod exemplis Sotus,& Couuarru. manifestant, ex ijs, quæ suprà diximus, nempè qui campanam pulsauit, & tintinnabulum cadens casu occidit puerum, diximus non esse irregularem, quia dabat operam rei licitæ, & non potuit præuidere omnes casus; ponamus, quòd tempore interdicti, aut indebito sonabat, opera erat illicita, quia prohibito tempore, non tamen proptereà erat irregularis, quia non est illicita, quasi periculosa, & inductiua homicidij, quia rarissimè illud accidit. similiter qui equitabat, & casu equo freno fracto irruit, & occidit puerum,diximus non esse irregularem, quia dabat operam rei licitæ,ponamus; illam equitationem illicitam, quia nociua erat sanitati illius, non propterea fit irregularis, quia equitatio ex

ex suo genere non est periculosa, nec inductiua homicidij. Rursus, qui secabat arborem, adhibita omni diligentia, casu occidit hominem, irregularis non est, quia dabat operam rei licitæ, ponamus non esse propriam arborem, sed furtum committere, erit illicita, non propterea erit irregularis. Denique opera illicita debet esse talis, vt sit ex suo genere, & non per accidens periculosa, aptaq; ad inferendum homicidium, aut ex qua frequenter id sequitur, id quod omnia exempla posita in prima regula ostendunt.

Hanc doctrinam cum positis exemplis non existimo absolutè probandam, vtpotè contra textus canonicos, & contra communem sententiam: sed distinctione opus est tali; aut enim opera illicita est causa immediata homicidij, nempè per quam occiditur homo, vt quando aliquis mittens sagittam, aut scindens arborem. aut proijciens lapidem, aut simile quid faciens, occidit hominem; aut est causa mediata, nimirum quando aliquid fecit, vnde mors hominis aliunde euenit, vt qui commisit adulterium, propter quod adultera occisa est à marito: aut protulit verbum iniuriosum, propter quod iniuria affectus se ipsum occidit; aut induxit alterum ad rixam, in qua occisus est ab aduerio. sarSunt alij similes casus, in quibus opera illicita non est causa immediata homicidij, sed ex qua sequitur homicidium ab alio, seu alia actione, & opera factum.

Est autem m[illegible]um discrimen inter hæc, quando enim operà illicita est immediatè causa homicidij, quomodocumque sit illicita, & prohibita, facit hominem irregularem, etiam præmissa omni diligentia; quantum enim ad irregularitatem inducendam, satis est talem operam prohibitam facere, à qua homo abstinere debuit, hæc enim canonum est dispositio expressa: nam in c. ex literis, 2. de homicid. casus fuit de quodam monacho deponente campanam de campanali, accidit autem, lignum corruere, & puerum occidere; consultus Papa de irregularitate, respondit, eum non esse irregularem, duabus conditionibus positis; Vna est, si rem necessariam, & vtilem agebat, quod disiunctiuè intelligunt Panormitan. & Ana. & ibidem, nempè si necessariam, aut vtilem rem agebat. Altera est, si nullus tunc de consuetudine illuc solebat transire, aut illic existere. A contrario ergo sensu, si rem non vtilem agebat, erat irregularis, & ita Hostien. Panor-

mitan.& Anan.notant, addens Ana. quòd si id agebat, quia furabatur, aut mala de causa deponebat campanam, esset irregularis. Quando igitur opera est causa immediata mortis, quomodocumq; sit illicita, inducet irregularitatem, quod eodem prorsus modo iudicandum est de casibus à Couuar.& Scoto in suum fauorem propositis.

Primò, de eo, qui campanam pulsabat, & tintinnabulum cadens occidit, dico si tempore interdicti, aut mala de causa sonabat esse irregularem, quia operam dabat rei illicitæ, quæ fuit immediata causa mortis; vnde textus cap. Ioannes. excusauit illum ab irregularitate, qui sonabat, vt populum fidelium ad diuina conuocaret. idem dico de illo, qui equitabat causa illicita: nam textus cap. dilectus. loquitur de eo, qui sanitatis gratia equitabat. Rursus, qui, scindēs arborem alienam, furto occidit, est irregularis, vt rectè Siluest. ver. homicidium, 2.§.12. dixit, quidquid dicant Sotus, & Nauarr. qui non aduertunt distinctionem; omnes enim isti non agebant rem vtilem, & sunt immediatæ causæ occisionis, ergo sunt irregulares, per cap. ex literis allegatum, vnde rectè Caietan. 2.2. quæst. 64. artic. 8. dicit, qui equitationi incumbens occidit casu, quando equitatus est ei prohibitus, est irregularis, quia dabat operam rei illicitæ, & quamuis non semper incurrat reatum homicidij, quantum ad culpam, quia rarissimè id accidit, & præter omnem iuris voluntatem, tamen quia dabat rei illicitæ operam, canones imputârunt quantum ad irregularitatem, quod valdè adnotandum est, non enim semper imputatur homicidium ad reatum homicidij, quamuis imputetur ad irregularitatem, quia canones id decreuerunt propter culpā aliam inuentam in tali opere.

Quando verò illicita opera non est immediata causa homicidij, tunc puto distinguendum, aut erat periculosa ex se vel ex circumstantia aliqua, vel consuetudine, aut non: si erat periculosa, inducit irregularitatem, si non adhibita sit diligentia: si verò non erat periculosa, non inducit irregularitatem, hoc exemplis declaratur, qui vinum bibit, se inebriando, si postea occidit hominem, vti superiùs diximus cum multis Doctoribus, non erit irregularis, quamuis dederit operam rei illicitæ inebriando se, quia hæc inebriatio non est causa immediata mortis, nisi quando ipse nouit, se in ebrietate furere, tunc enim diligentiam tenetur adhibere, aliàs erit irregularis, sicut in eo, qui dormiens occidit inimicum; is enim non erit

irregu-

irregularis, nisi quando nouit periculum. Idem dico de eo, qui irritauit aliquem iocosis verbis importunè, aut iniuriosis, vnde posteà ille se occidit, non erit irregularis, etiamsi daret operam rei illicitæ, quia non est immediata causa, nec periculosa, nisi quando nouerat illum esse furibundum, & nimis extra se exire similibus verbis. Idem dico de eo, qui commisit adulterium, aut stuprum, propter quæ occisæ sunt à marito, vel parentibus fœminæ; ille non erit irregularis, nisi quando periculum aliquod imminebat, vt quia erant fœminæ nobiles, aut maritus, vel parentes tales, de quibus præsumi poterat eos scire posse, & scientes occisuros. Hæc confirmantur ex c. is qui, de sent. excom. in 6. vbi qui mandauit percutere, prohibendo, ne occideret, irregularis est, non solùm quia in culpa fuit mandando, sed etiam quia periculosum erat, & verisimiliter id potuit cogitari.

Hinc resolutio patet cuiusdam casus de eo, qui cùm solicitaretur ab aliqua inhonestè; dixit noli me solicitare, aliàs me interficiam, ille solicitare non destitit, vnde factum est, vt ille se occideret, profectò est irregularis etiam si causa mediata fuerit homicidij, quia dabat operam rei illicitæ, quę ex circumstantia quadam erat periculosa, quia ille sibi comminatus erat mortem, nec tamen se abstinuit à solicitando: non tamen esset irregularis, si nihil tale cogitando ille se occideret, quia non erat verisimile illud euenturum. Per hunc casum multi similes decidi poterunt.

Aduerte tamen, quòd si opera esset licita, & maximè obligatoria, tunc non esset irregularis, etiamsi sciret illum sibi mortem illaturum, quod docet, & exemplis declarat August. 23. q. 5. can. cùm homo. de eo, qui comminatur se occisurum, nisi aliquis sibi in re inhonesta consentiat. hic, si non consentiat, non erit irregularis, etiam si ille se occiderit. Similiter si comminatur subditus mortem inferre sibi, si à prælato, vel à patre corrigatur; similiter, si quis vult se occidere, si quis non det illi centum aureos dono. Denique sunt multa huiusmodi, in quibus, quando scandalum passiuum; si illi se occidant, nulla est culpa, nec irregularitas benefacientium.

Vnum superest in his regulis declarandum, cùm homicidium casuale non imputetur ad irregularitatem, nisi ei, qui fuit in culpa, quanta culpa sufficiat ad eam contrahendam. Aduerte ergo ex Bart. l. quod Nerua, ff. deposi. & Panorm. c. vni. de

commoda. culpam, de qua nunc agimus, dici deuiationem ab eo, quod rectum est, quod per hominis diligentiam præuideri poterat; culpam enim nunc appellamus negligentiam, & omissionem eius, quod potuit, & debuit fieri. Est autem triplex, lata, leuis, & leuissima. Lata culpa est omissio illius diligentiæ, quàm communiter homines illius conditionis, & professionis adhibere solent; verbi gratia, dedi tibi librum commodato, tu reliquisti in bancho ante domum, vnde furto sublatus est, eris in culpa lata, quia in custodiendo non adhibuisti diligentiam, quæ communiter ab hominibus solet adhiberi; solent enim communiter homines maiorem in his adhibere diligentiam. Leuis culpa est omissio diligentiæ, quàm non omnes communiter adhibere solent, sed diligentiores; verbi gratia, dedisti pecunias mercatori, qui communiter habebatur bonæ fidei; perdidisti, quia ille talis non erat, leuis est culpa, quia homines diligentiores inquisitionem maiorem solent facere. Leuissima est omissio diligentiæ, quam exquisitissimi homines solent facere; verbi gratia, commodatum in arca posuisti, & reserasti: at re vera mansit aperta, quia non tentasti manu, an esset clausa, est leuissima culpa, quia id non faciunt nec diligentiores, sed homines diligentissimi, & valdè cauti. Est ergo difficultas, quanta culpa inducat irregularitatem in casuali, quando non adhibetur debita diligentia. Gloss. cap. significasti, 1. de homicid. affirmat in eo, qui operam rei licitæ dabat, etiam leuissimam culpam inducere irregularitatem: sed re v[illegible], exempla quæ Hostiens. & Ioann. Andr. ibi adducunt, potiùs ad leuem culpam pertinent. multa de hoc dicunt Silu. homic. 2. §. 15. & Angel. & cæteri Summistæ, hæc tamen, quæ subiungam, probabiliora videntur.

Primò, quando homo nòn est causa immediata homicidij casualis, sed aliunde accidit mors, si dabat operam rei licitæ; lata culpa inducit irregularitatem, non leuis nec leuissima. hoc est Innoc. c. ad audientiam, de homic. & Præposit. can. 1. d. 50. num. 27. qui loquentes de eo, qui habet leonem, aut vrsum, qui ex illius negligentia occiderũt quendam, affirmant latam culpam, & negligentiam dissolutam inducere in hoc casu irregularitatem.

Secundò, quando dabat operam rei illicitæ, etiamsi non sit causa immediata homicidij in quacumque culpa, est irregularitas, immò, vt diximus superiùs, aliquando etiam adhibita

bita omni diligentia, est irregularis. hoc est Silu. homicid.2.§. 2. & 15.

Tertiò, quando verò est causa proxima, si dabat operam rei illicitæ, sufficit etiam quælibet culpa: nam si, quando est causa mediata, est irregularis, multò magis quando causa immediata; vt qui dat potionem infirmo, cùm non sit medicus, qui in venatione prohibita occidit; denique etiam omni adhibita diligentia fit irregularis.

Quartò, si verò dabat operam rei licitæ, tunc distinguẽdum est; aut enim est causa in omittendo, vt si mortuus est aliquis infirmus, quia ipse omisit adhibere diligentiam, tunc non sufficit leuissima, sed leuis; vnde medicus, ex cuius negligentia mortuus est infirmus, irregularis erit, si sit leuis culpa, quamuis Couuar. pùtet esse, nam si sit leuissima, quando medicus tenebatur mederi, quia erat mercede conductus: sed puto, quantum ad irregularitatem nihil id facere: hoc verum est, illum teneri ad maiorem diligentiam adhibendam, tamen non propterea esset irregularis, si ex leuissima culpa moreretur infirmus.

Quintò, si dabat operam rei licitæ, & ex eius culpa mors immediatè sequitur in committendo, erit irregularis. hoc teneo contra Siluest. 11. homic. 2. §. 2. & 15. cum Couuarr. qui putat, in committendo esse satis leuissimam culpam, & argumentum est ex 2. quæst. 5. can. consuluisti. vbi, qui opprimunt filios in lecto secum dormientes, etiam quando id sine peccato facere possunt, quia pauperes sunt, nec habent vbi illos collocent, ex quauis culpa etiam leuissima teneri; quòd si in culpa fuerunt, quia habebant vbi eos collocarent, non tantùm irregulares sunt, sed rei homicidij, & hoc est quod ibi Glossa adnotat.

Vbi aduerte, quod ex incuria parentum tripliciter infantes mori possunt.

Vno modo, ex incuria sola, sine actu, aut tactu ipsorum, vt quando in cunis suffocãtur ex parentum negligentia. Et hic est posterior casus, cap. quæsitum. de pœna. & remiss. vbi Panormit. adnotat, incuriam leuem in hoc casu inducere irregularitatem.

Secundo modo, ex parentum procuratione, aut studiosa negligentia, nimirum quia ipsi procurârunt mortem illorum, ipsos opprimendo, aut studiosè neglexerunt, nempè non adhibuerunt diligentiam, hoc fine, vt illi in cunis suffocarentur,

tur,& hic eſt caſus prior, c.quæſitum, & hoc homicidium non eſt caſuale,ſed voluntarium, quod maximè adnotandum eſt, quod quidam non aduerterunt: nam quod aduenit ex procuratione,aut negligentia ſtudioſa, non eſt præter voluntatem, nec eſt caſuale.

Tertio modo,quando in lecto iuxta parentes poſiti,ab ipſis opprimuntur dormientibus, citra voluntatem eorum, & tunc fuerunt negligentes committendo, quia per actum eorum occiſi ſunt;& hic eſt caſus can.conſuluiſti,2.q.5.& ſufficit quęcunque negligentia, etiamſi darent operam rei licitæ, & bona intentione id facerent,tenentur de qualibet negligentia.

De homicidio lingua perpetrato.

CAPVT LXXXII.

HActenùs de homicidio, quod facto committitur,locuti ſumus, tam voluntario, quàm neceſſario, & caſuali, nunc de eo, quod lingua fit (hoc enim vocabulo Doctores vtuntur) agendum eſt:nam quãtum ad irregularitatem attinet,non ſolùm homicida eſt,qui per ſe occidit,aut mutilat, ſed qui alios ad occidendum, vel mutilandum inducit, mandato conſilio,aut defenſione; his enim tribus modis homicidium linguæ committitur,vt habetur can.ſiquis viduam,d.50. & c.2.de cl.pug.in duel.circa quæ tria ſunt conſiderãda. Vnum eſt,in quo Doctores conueniunt, nempè niſi interueniat homicidium facto, nunquàm ſolius linguæ homicidium inducere irregularitatem; qui enim mandat, aut conſulit, aut operã fert,& defendit,vt homicidium fiat,ſi non perpetratur homicidium facto,non incurrit irregularitatem.

Alterum eſt, hæc homicidia linguæ committi in homicidio voluntario, neceſſario, & caſuali, in vnoquoque enim horum,qui aliquid horum trium facit,nempè conſulere,mandare,aut defendere,irregularis eſt, quòd qualiter fiat, explicabitur ſtatim.

Tertium eſt maximè memoriæ mandandum, nimirum non ſemper eandem irregularitatem, contrahere homicidam linguæ cum homicida facti, id eſt, non qui conſulit, mandat, aut defendit homicidam voluntarium, eſt ipſe homicida voluntarius,nec qui conſulit,mandat, aut defendit neceſſarium, ipſe eſt neceſſarius, ſimiliter de caſuali; ſed ſæpè contingit, vt homi-

homicida linguæ sit irregularis vnius speciei, & homicida facti sit alterius, imò aliquando homicida linguæ est irregularis, non autem facti, quod ijs, quæ dicemus, notum fiet, aliqua tamen exempla nunc proponam.

Primò, iudex iustè occidi mandat reum dignum morte, & est irregularis ex defectu; tamē si minister occidit animo vindictæ, est irregularis ex delicto. similiter clericus consulit laico occidere bannitum, laicus iustè occidit, tanquam minister publicus iustitiæ; tamen clericus iniquè consulit, aut mandat, aut iuuat, quia prohibitum est id clericis; vnde ille irregularis ex defectu, hic vero ex delicto est. Similiter vnus se defendens occidit, id non est irregularis; at qui consulit, aut mandat, irregularis est. imò respectu eiusdem homicidij, qui mandat, est vno modo irregularis, & qui consulit, altero modo: nam iudex iustè mandat interfici malefactorem: at persona Ecclesiastica delinquit consulendo iudici, vt occidi faciat, & ille ex defectu, hic ex delicto est irregularis.

De irregularitate ex mandato.

CAPVT LXXXIII.

AGgrediamur ergo singula homicidia linguæ explanare, incipientes ab homicidio, quod fit mandato. Qui mandat alteri, vt occidat, aut mutilet, vel aliquid, vnde procedat mors, aut mutilatio, irregularis est, ca. si quis viduam, dist. 59. quod quando, & quomodo fiat, sequentibus dictis explanatur; est enim aduertendum, aliquando mandantem non esse irregularem, etiamsi sit irregularis mandatarius; aliquando è contrario, mandantem esse irregularem, non autem mādatarium; aliquando vtrumq; esse irregularem. Præterea mandantem aliquando ex defectu, & voluntarium, aliquando voluntarium ex delicto, aliquando à casu. Hæc omnia ordine exponenda sunt.

In primis sunt casus, in quibus mandans non est irrregularis, etiamsi mandatarius sit.

Primò, legum conditores, qui statuunt mortis pœnam malefactoribus, non sunt irregulares, etiamsi iudicantes, & pœnam mortis secundum leges infligentes sint irregulares. ita habet Archid. 23. q. 5. can. officia. vbi causam adfert, quia, qui tales condunt leges, & præcepta, non intendunt homines occidere,

cidere, sed arcere à malo, timore pœnarum. cum Arch. sentit Præposit. can. 1.d.50.num.37.

Secundò, prælati, & personæ Ecclesiasticæ, iurisdictionem habentes temporalem, possunt, & debent curam administrandi iustitiam secularibus demandare, quibus si iniungant, vt administrent iustitiam contra malefactores, etiam si sciant ex hoc, aliquos morte plectendos, & de facto interficiantur, sintque propterea officiales, & mandatarij irregulares, nō sunt ipsi mandantes irregulares, cap. Episcopus. ne Cler. ver. mon. in 6. possunt etiam huiusmodi personæ Ecclesiasticæ dicere mandatarijs, & ministris suis, non patiaris malefactores viuere, secundum Arch. can. si quis viduam d.50. & Gloss. c. cler. ne Cler. ver. mon. & secundùm Silu. ver. homicidiū 1.5.11. possunt dicere, super maleficio tali inqrere, & administrare iustitiā, nec erunt irregulares, dummodò non mandent occidere, aut mutilare. hac eadem de causa inquisitores tradentes hæreticum Curiæ. etiamsi sciant comburendum, nō sunt irregulares, vt dicit Host. c. ad audientiam. de hom. est enim hoc eis per Sedē Apostolicam concessum.

Tertiò, qui mandauit aliquid licitum, nec potuit verisimiliter cogitare mortem alicuius, aut mutilationem ex eo oriri, si postea mors sequatur, non erit irregularis, quamuis mandatarius irregularis sit. hoc est Innocen. & Panorm. & c. ad audientiam. de homic. Vnde, si quis mandat filium, aut seruum in correctionem verberari homini modesto, & de quo nihil tale est timendum: postea verò hic modum correctionis excedat, & occidat, aut mutilet, non erit mandans irregularis, sed mandatarius. Similiter, qui mittit seruos venatum venatione licita, præcauens, & admonens, vt adhibeant diligentiam, ne casu aliquis occidatur, aut quos cognoscit tales, qui omnem prius solent adhibere diligentiam, si postea ipsi, non adhibita debita diligentia, aliquem casu interficiant, non erit mandans irregularis; secus, quando mandauit aliquid illicitum, aut si licitum, potuit verisimiliter cogitare, aliquid simile euenturum & non adhibuit diligentiam, vt diximus de casuali, & postea etiam dicemus.

Quartò, qui re integra reuocauit mandatum expresè, & sine fictione, quod de aliquo occidendo dederat, tamen postea mandatarius occidit, non erit mandans irregularis, secundùm Innoc. ca. ad audientiam. de hom. immò secundum eundem satis erit reuocasse mandatum tacitè; vt, si sciente mandatario paren-

parentelam fecit, aut pacem inijt cũ aduersario, contra quem dederat mandatum. idẽ dicit Anchar. ca. ad audientiam. de homic. nu. 8. & Anan. eodem c. nu. 9. Hæc reuocatio non habet locum in consulente, vt inferius dicemus. Quidam affirmant, quãdo mandans cognoscit mandatarium non mutasse animũ per reuocationem ipsius teneri admonere eum, contra quem est mandatum datum, vt sibi caueat: sed Panor. c. Petrus de homic. tenet, non esse necessarium.

Quintò, qui mandauit alteri, vt occideret, & hic re vera nõ occidit nomine mandãtis, sed nomine suo proprio, quia eius erat aduersarius, mandans non erit irregularis. ita tenent Ioa. Andr. & Anchar. cap. ad audientiam. de hom. & ratio est, quia non est cooperatus ad homicidium; secùs, si nomine vtriusque id faceret.

Sextò qui mandauit occidere alium intra certum tempus, & ille post tempus præfixum occidit, non est irregularis, secundùm Anan. c. ad audientiam. de hom. num. 8. sed puto, si mandatum erat illicitum, & ille virtute mandati, occidit, quod erit irregularis mandans, casuali tamen homicidio, non voluntario. His casibus est irregularis mandans.

Secundò loco, mandans irregularis est, etiam non existente mandatario irregulari, quod raro, aliquando tamen euenire potest, supposita doctrina communi, nempè non semper teneri eum, qui inique inuasus est, suum occidere aggressorem ad defendendam vitam propriam, se posse permittere se potius occidi, quam occidere: si tamen occidat, non erit irregularis. ponamus ergo casum, nempè seruum alicuius domini, aut filium alicuius patrisfamilias inuasum esse, nec posse euadere, nisi occidat aggressorem, tamen nolle, si dominus tunc, aut pater præcipiant, illi vt occidat, & saluet vitã propriam, tunc nõ erit irregularis, vti diximus suprà, qui occidit; erit tamen ipse mandans, quia homicidium mandato cõmisit & non ad propriam defensionẽ: talis tamen irregularitas nõ est ex delicto, sed ex defectu, quia iustum est mandatum; si tamen esset persona Ecclesiastica, esset ex delicto, quia non debuit immiscere se in causa sanguinis, etiam iusta; secus, si mandaret, vt se defenderet, non exprimendo, vt occideret: nam tunc non esset irregularis. Rursus, si quis secularis in licita venatione, omni diligentia adhibita, præciperet seruo, vt emeret sagittam, aut bombardam, re vera sciens inimicum ibi latentem percuriendum, si emitteret seruus, & occideret, ipse irre-

irregularis non esset, quia dabat operam rei licitæ, & diligentiam adhibuit, tamen mandans esset homicida voluntarius ex delicto, & irregularis.

Tertiò loco, aliquando mandans est irregularis voluntarius ex defectu; iudices enim mandantes malefactores occidi, & ferentes sententiam mortis, aut mutilationis, effectu subsecuto sunt irregulares ex defectu, & voluntarij, quia directè volunt per alios occidere: nec obstat aliquando eos, per quos ministrant iustitiam, & occidunt, iniquo animo occidere, & esse homicidas iniustos: nam, vti diximus, non est semper eiusdem speciei irregularitas in mandante, & mandatario, satis est, si iustum est mandatum. Similiter sunt irregulares ex defectu Duces mandantes militibus in bellis iustis occidere, & mutilare. si adsint requisita ad iustitiam, vti diximus superius. Similiter laicus mandans occidi bannitum, quèm per publicas potestates licet occidere, irregularis est ex defectu, & voluntarius, quia directè occidere vult. Similiter laicus, qui habet potestatem omnium causarum, aut tanquā delegatus à principe, aut tanquam iudex ordinarius alteri committit causam sanguinis, si commissarius occidat, vel mutilet, erit ille irregularis ex defectu, & voluntarius: nam commissarius virtute potestatis illius occidit, & mortis pœnam infligit: ita habet Præpos. can. 1. d. 50. num. 31. & sequenti, vbi dicit, Episcopos, & personas Ecclesiasticas solas, non incurrere irregularitatem, si per commissarios occidant, quia est illis ex priuilegio Sedis Apostolicæ concessum: secularibus [illegible] id licet absque peccato, sed non absque irregularitate. Ego tamen existimo in hoc, & similibus casibus cum distinctione respondendum: nam aut committit ministris, vt occidant, & tunc, tam Ecclesiasticus, quam laicus, erit irregularis, aut committit, vt administrent iustitiam, & tunc neuter est irregularis, quia dat operam rei licitæ, & non occidunt per se, nec mandant directè occidi; magnum enim est discrimen, vti diximus supra, quando vnus dat operam rei licitæ, & quando dat operam rei illicitæ.

Quarto loco, aliquando mandans est irregularis voluntarius ex delicto, quando mandatū est iniustum, & prohibitum, quod fit, quod mandatur homicidium iniustum, vt quando priuatus mandat alteri, vt occidat eius aduersarium, aut si iudex mandaret, & ferret sententiam mortis iniustam tunc esset irregularis ex homicidio voluntario ex delicto, quamuis

uis minister exequens, nesciens iniustitiam iudicis, & innocentiam occisi, esset irregularis ex defectu. Similiter, si clerici, aut personę Ecclesiasticæ mandarent alijs, vt occiderent, etiam malefactores, & qui iustè occidi possunt, etiamsi ipsæ personæ iurisdictionem haberent, essent irregulares ex delicto homicidij voluntarij, quia prohibitum est tale mandatum, c. sententiam. ne cler. vel monach. Similiter inquisitores, si postquàm tradiderunt Curiæ hæreticum, & iudex nollet comburere, si mandarent, vt combureret, puto essent irregulares, quamuis Tabien. irregularis. 2. §. 9. & 15. sequens Felin. c. ad abolendam, de hære. dicat non esse irregularem ex tali mandato: sed non video, quo iure hoc defendatur, cùm solùm liceat tradere Curiæ; Curia autem, non potestate inquisitorum, sed legum, & principum morti tradat, imò solent potestati iudicibus ipsis, nè mortem aut mutilationem inferant. Rursus; qui dicit seruo percusso ab altero, non reuertaris domum, nisi aliud sentiam de te, seruus autem profectus, occidit verberantem, tunc dominus esset irregularis, secundùm Panormita. c. ex literis. de excess. prælat. quod distingue; si enim animo, vt occideret, vel mutilaret id dixit, erit voluntarius homicida; si verò habet intentionem, vt se vindicaret seruus citra mortem, aut mutilationem, erit dominus homicida casualis, & ex delicto, quia dedit operam rei illicitæ, & debuit quod euenit cogitare: seruus autem in vtroque casu est homicida voluntarius ex delicto. Similiter, qui mandauit alicui, vt alterũ occideret, etiamsi ille distulerit occide[illegible] est irregularis, si non reuocauit mandatum. Innoc. Panorm. c. ad audientiam. de homic. idem de consilio, quod intelligitur, quando ex mandato, vel consilio dato occidit.

Quinto loco, aliquando mandans est irregularis ex delicto, sed casualis, quando nimirùm rem illicitam mandauit, ordinatam ad mortem, & præter illum casum proximè positum, de mandante seruum sine animo occidendi, vt se vindicaret, est etiam alius casus c. vltim. de homici. in 6. si quis mandauit alteri, vt percuteret quendam, expressè prohibendo, ne mutilaret, aut occideret: mandatarius autem, excedens terminos mandati, occidit, mandatarius irregularis est voluntarius ex delicto, quia voluit occidere, tamen mandans irregularis ex delicto, sed casualis, quia dabat rei illicitæ operam, & poterat, & debuerat facilè cogitare, simile euenire posse casualis verò, quia præter opinionem, & intentionem: notat autem Gloss.

in eodem c. quod si dabat operam rei licitæ, quia nimirum mandauit iustè percuti, si mandatarius excedat, & occidat, aut mutilet, non fit irregularis, quod intellige, quando non erat verisimile excessum fieri posse. Eodem modo, si aliquis mandauit alteri, vt occideret alterum, at posteà euenit, vt mandatarius occideretur, vel mutilaretur ab illo, tunc mandans irregularis est ex delicto, casualis tamen quia præter opinionem, & intentionem, rem tamen illicitam mandauit, & debuit verisimiliter cogitare, id euenire potuisse. ita Innocen. c. ad audientiam. dicit in eo, qui consuluit, vt occideret alium, & euenit, vt ipse potiùs occideretur, quamuis dicat, quosdam tenuisse contrarium, dicentes, non esse irregularem, nisi quando periculum erat, quòd occidi posset: at Panormitan. c. ad audientiam, de homic. & Ioan. Andr. c. vltim. de homicid. in 6. tenent esse irregularem indistinctè, & Anan. c. ad audientiam. nume. 9. existimo tamen cum distinctione in hoc casu procedendum esse, si enim animo fraudulento mandauit, vt potiùs ipse occideretur. sicut Saul. miserat Dauid contra Philisteos, vt occideretur potiùs ipse ab eis, tunc si mandatarius occisus est, mandans esset homicida voluntarius ex delicto, non casualis: at si non intendebat mortem illius, sed eius; ad quem occidendum misit, tunc etiam distinctione opus est cum Præpos. can. 1. d. 50. nume. 30. & Anton. 3. p. 1. tit. 28. c. 2. §. 2. aut enim dabat operam rei licitæ, vt qui habens auctoritatem misit milites ad comprehendendum, vel occidendos bannitos, & assassinos, & tunc si cautè misit, non est irregula[ris], si aliquis ex missis occidatur: aut dabat operam rei illicitæ, quia mandauit, vt occideret iniquè inimicum suum, & tunc puto esse irregularem casualem, quia ad hanc irregularitatem contrahendam satis est, si dedit operam rei illicitæ ordinatæ ad mortem, & periculosæ; aut si res licita erat, & periculosa, & non adhibuit diligentiam: hoc autem in casu dabatur opera rei illicitæ, & periculosæ; quia in congressione semper est ex vtraque parte periculum: & hoc voluerunt dicere Panorm. Ioan. Andr. & Anan. citati. Rursus, si quis mandauit alteri, vt occideret Ioannem, mandatarius autem errore occidit Petrum, esset mandans irregularis, non voluntarius, sed casualis; non quidem voluntarius, quia præter opinionem & intentionem illius occisus est Petrus: at verè deliquit, & irregularis est, quia illicitum fuit mandatum, & periculosum; esset autem qui occidit voluntarius, quia, etiamsi nolebat occidere Petrum, voluit di-

rectè

rectè occidere illum, quem occidit.

Rursus, qui mandat aliquem ob quodcumque crimen detrudi in arctos carceres, ita vt verisimile sit, quòd intra sex, vel octo dies, vel breue tempus morietur, est irregularis, secundùm Cardin. Clem. de homic. & Præposi. can. d. 50. quod intellige, si iustitia id exigente fit, & cum mortis intentione, eritque tunc voluntarius ex defectu, vt in iudice seculari, cui licet morte damnare. An si in clerico, erit ex delicto, & voluntarium, si est ex intentione: secùs autem casuale: dicit tamen Tabien. irregularitas, 2. num. 29. §. 8. quòd qui secundùm statuta regulæ imponunt pœnitentiam, non incurrunt irregularitatem, etiam si mors sequatur. Ecce quibus modis mandans sit irregularis, & quando voluntarius, quando casualis, & quando nullam contrahat irregularitatem.

De irregularitate ex consilio.

CAPVT LXXIX.

Consulens alteri, vt occidat, aut faciat aliquid, vnde verisimiliter mors sequi potest, est etiam irregularis. Præposi. can. si quis viduam. 50. distinguit triplex consilium exhortationis, approbationis, & simplicis opinionis. Rursus singulorum, v[illegible]n iustum, alterum iniustum esse potest, & ex omnibus oritur irregularitas, vt modò patebit: ferè autem pari ratione procedunt, mandatum, & consilium: est tamen vnum latum inter vtrumque discrimen, quod notat Innocent. communiter approbatus in c. ad audientiam. de homicid. qui enim mandauit alterum occidi, si reuocat mandatum re integra, non contrahit irregularitatem, quamuis mandatarius posteà interficiat: at in consilio non satis est id reuocasse; si enim aliquis consuluit alteri vt occideret, posteà reuocauit consilium; at ille, cui consilium datum est, adhuc non dissuasus occidit; qui dedit consilium irregularis est: ratio autem discriminis est, quia mandatum respicit mandantem: nam mandatarius nomine mandantis operatur, ob id reuocatione mandantis cessat vis mandati, quia verisimile est, ex quo gratia alterius fit, quod cessabit ex eius reuocatione: at consilium est in gratiam eius, cui datum est. Qui ergo inductus est cōsilio

alterius occidere, reum facit consulentem, donec amoueat à consilio, & persuadeat contrarium: quòd si contrarium non persuasus occidat, imputabitur etiam consulenti Ioan. Anan. c. ad audientiam, de homi. nume. 8. tenet etiam in consilio satis esse, si reuocet, & faciat quantum in se est, vt dissuadeat, etiam si non possit dissuadere: nec recipit opinionem illorum, qui dicunt, quando non dissuasit, teneri certiorem facere eum, contra quem dedit consilium, vt sibi caueat, non reuelata persona eius, consilium dedit, in qua opinione fuit Anto. 3. par. tit. 28. c. 2. §. 2. in mandato autem, satis esse reuocasse. At verior est opinio Innocen. consilium non posse reuocari, nisi per persuasionem contrariam: sicut autem diximus de mandante, ita & de consulente oportet dicere; sunt enim casus, in quibus consulens non contrahit irregularitatem; sunt etiam casus, in quibus contrahit, aliquando ex voluntario homicidio, siue ex defectu siue ex delicto, aliquando ex casuali.

Primò, consiliarij, qui interueniunt cum principe legibus condendis, in quibus statuitur pœna capitis malefactoribus, etiamsi sint clerici, non sunt irregulares: ita habet Ioan. Ana. c. ad audientiam, de homic. nu. 6. vti enim suprà diximus, nec ipsi principes ex ea actione irregularitatem contrahunt, tum quia id generalis est, & remota causa, tum quia in mortem per se nõ tendit, sed vt homines à malo retrahantur.

Secundò, qui consulit alteri homicidium, aut mutilationẽ, qui re vera erat etiam sine tali consilio illud facturus, non efficitur irregularis; tunc enim consilium non est causa mortis, aut mutilationis. ita habent Ioan. Andr. & Anchar. & Ioan. de Ana. c. ad audientiam, de homicid. quod si consilio fit, vt ille magis animetur, & confirmetur ad illud perpetrandum, tunc non euadit irregularitatem consiliarius, quia iam consilium operatur aliquid in mortem, quamuis Gloss. c. nuper, de sent. excommu. in materia excommunicationis, quæ grauior est, videtur dicere contrarium, tamen reprehenditur ibi Panor. At in materia irregularitatis, non puto esse veram, & ita sentit Couuarr.

Tertiò, qui consulit alteri, vt pro fide Christi, & Ecclesia exponat se mortis periculo, etiamsi sciret indubitanter mortem esse illi infligendam, non est irregularis. ita habet Innoc. & Ana. c. ad audientiam. & Præposi. can. d. 50. nu. 3. non tamen eandem esse rationem existimat Innocen. si consulat alicui, vt exponat vitam pro patria, pro iure, pro amicis; in hoc enim

casu

casu, si sciret esse mortem illi infligendam, esset irregularis; si vero non id sciret, non esset irregularis: rationem autem differentiæ huius eam dicit esse, quia ordo charitatis est, vt pro Christo, & eius fide, & Ecclesia sanguinem fundamus, quia ipse pro nobis fudit· at nō est ordo charitatis, vt pro altero vitam propriam exponamus. Ista tamen ratio non est vllius momenti: nam secundùm ordinem charitatis, etiam tenemur aliquando pro patria mortem oppetere, & licitum est, & secundum ordinem charitatis præponere vitam temporalem aliorum propriæ. secundum etiam ordinem charitatis tenemur vitam vnius spiritualem præponere nostræ temporali. Ergo eadem ratione, qui in his casibus consulit, nō erit irregularis. Adde etiam, pro rebus defendēdis liceret exponere se periculo vitæ, quando res ipsæ sunt in bonum finem; & honestum ordinatæ: de qua re alibi dicendum est. Melius ergo Io. Anan. cap. ad audientiam. num. 6. indifferenter tenet, tale consilium non inducere irregularitatem, quia qui consulit alteri, vt exponat se periculo vitæ pro Christo, fide, amicis, patria, &c. nō consulit mortem directè, non enim sunt ipsi, qui occidunt, sed tyranni, & persecutores; nec etiam consulit aliquid, vnde per se quitur mors; sed per accidens ex aliorum malitia, & iniquo opere: in re autem licita, & honesta consulenda, oportet considerare, an sit mors ipsa, quæ consulitur, aut id, quod est propinqua causa mortis, non quod per accidens, & indirectè, qui enim consuleret alteri, vt occideret alios, etiam pro fide, pro Ecclesia, vt qui consulit occidere hæreticos, infideles, insurgentes contra Ecclesiam, non euaderet irregularitatem. Longè ergo aliud est, mortem directè consulere, aut indirectè, & per accidens in re iusta & honesta: vnde notanda est distinctio Panorm. cap. ad audientiam. de homic. tenet, qui cō sulit alicui id, vnde sequitur mors, etiam si mortem non intendat, irregularē esse, si consuluit illicitum; secus, si licitum, vt qui consuluit maleficum capi vel vt exponat se morti pro patria, aut pro fide, multum enim interest inter rem licitā, & illicitam in his casibus: nam quod inducet & irregularitatē in re illicita, non semper inducit eam in re licita. hoc confirmatur ex ca. cum homo. 23. q. 5. qui petit ab altero rem turpē, quam nisi faciat, minatur se occidere, qui non consentit, etiāsi sciat illum se occisurum, non censetur homicida. Qui etiam corrigit filios, etiam si sciat aliquem ex timore correctionis se in fluuiū proiecturū, non est homicida, nec debet à correctio-

 nene-

ne necessaria abstinere, nec sunt bona semper relinquenda per hoc, quod aliqui mali scandalizantur, quia hoc est per accidens, & indirectum: sat est, si præter nostram accidant voluntatem, nec nos homicidium per se velimus. Ergo, nec qui alteri consulit, ne turpe aliquid committat, etiamsi mors inde sequatur, nec qui consulit, quod bonum & necessarium est, erit homicida, etiamsi mors aliquando inde sequatur per accidẽs.

Quartò, eum, qui consuluit alteri, vt occideret intra certum tempus, tamen hic transacto consulto tempore occidit. Ioan. Anan. cap. ad audientiam. num. 8. putat non esse irregularem: sed ego existimo, cum distinctione eadem respondendum, quam suprà diximus de mandato, nempè si intra tempus occidit, esse homicidium voluntarium: si vero transacto tempore, tunc si non virtute consilij id facit, sed alia motus ratione, non erit irregularis; si verò virtute illius consilij, tunc erit irregularis ex homicidio, tamen casuali: vt enim qui fines mandati excedit, non liberat mandantem ab irregularitate, ita & qui fines consilij, quando in virtute mandati, aut consilij facit, & res est illicita.

Quintò, clerici in bello iusto, exhortantes, consulentes, aut incitantes milites, vt pugnent, vel vincant hostes, etiam si ipsi pugnent, & percutiant, dummodò non occidant, aut mutilant, non sunt irregulares, etiamsi in ipso conflictu id faciant. quamuis Innoc. & Hostien. cap. quod in dubijs. de pœnis dicant, debere esse ante conflictum; si enim hortentur in conflictu, esse irregulares. At Couar. & rectè, etiam in conflictu affirmat id fieri posse absque irregularitate, dicitque talem distinctionem esse verbalem. Hæc pars, nempè quando clerici in bello iusto pugnant, & vulnerant per se citra mutilationem, aut mortem, non esse irregulares, quamuis peccent, est expressa in cap. petitio. de homic. quod vero non sint irregulares in bello iusto exhortantes, & incitantes etiam in cõflictu ad pugnam, & victoriam, quamuis postea ex vtraq; parte sint homicidia, & mutilationes. est Panormit. cap. petitio. allegato, & Gloss. can. Clericum. d. 50. & colligitur ex ipso capetitio. nam ille Clericus in conflictu erat, quando vulnerauit, & nõ censetur irregularis, si nec occidit, nec mutilauit per se Gloss. etiam capit. quod in dubijs de pœnis. textum ipsum affirmantem, sacerdotes esse irregulares, qui in prælijs incitant ad præliandum, declarat procedere in bello iusto, aut iniusto, quando excitant ad occidendum, vel mutilandum

directè;

directè; tunc enim non essent irregulares, imò ex delicto homicidij voluntarij, quia directè consulunt mortem, quod eis est prohibitum, ex quo confirmatur quod suprà diximus de consulente, vt exponat se periculo pro amico, pro patria, pro iure, quando licita est talis expositio, etiam si verisimile sit, illũ occidendum esse: nam & in prælijs verisimile, immò certũ est mortes euenturas; nec tamen consulentes fiunt irregulares, quia non consulunt, nisi quod iustum, & bonum est: quod enim in bello iniusto, & in causa illicita irregularitatem; in licito, iusto, & honesto non semper inducit, nisi sit per se causa mortis: potest autem victoria haberi sine morte, & mutilatione quantum est ex se.

De differentia hac consilij in re iusta, aut iniusta, vide Anan. cap. ad audientiam. num. 4.5.6. Non tamen hoc intelligendum est de ijs, qui dant sagittas, sclopetum, & arma militibus, etiam in bello iusto, vt iaciant in hostes, quia hæc est causa proxima ordinata in mortem. nec in hoc placet opinio Nauarr. qui contrarium tenet, allegans pro se Innocen. cap. sententiam. ne cleric. vel. mona. qui id non dicit; immò potius contrarium, loquitur enim cum limitatione, quando nimirum, qui arma dat, nescit ea esse ad occidendum, sed ad solam defensionem, quo casu non esset irregularis. Idem est de ijs, qui ex officio hæc arma faciunt, aut vendunt indifferenter, tam militibus, quàm alijs, non enim sunt irregulares, quamuis hi occidant, quia non ea intentione ea vendunt, aut faciunt.

Sextò, qui consultus à iudice consilio generali opinionis, & cognitionis, quali pœna malefactor talis esset puniendus, nempè fur, latro, aut alius criminosus, & respondit morte illum secundum leges esse plectendum, ex quo postea consilio iudex occidit, si ille in generali fuit inierrogatus, & extra factum imminens, non esset irregularis, vt dicit Anto. 3. par. tit. 28. cap. 2. §. 2. etiam si clericus esset, vt dicit Panorm. cap. ex literis de excess. prælat. etiam si erraret, quia non erat ipse admodum peritus, vt dicit Præposit. cano. si quis viduam dist. 50. Si vero consultus esset de facto singulari imminente, quid de hoc, vel illo malefactore agendum esset, & responderet morte plectendum, tunc esset irregularis secundum eosdem tradit consilium scienter in mortem: esset autem voluntarius, & si clericus esset, voluntarius ex delicto; secus verò ex defectu.

Septimò, qui clamat contra latrones, & hoc facit in suæ personæ defensionem, & liberationem, quia occidi timet, imploratq; auxilium aliorum, si hi veniant in auxilium, & occidant non erit ille irregularis ex tali exhortatione, & incitatione; secus, si id faciat in defensionem rerum suarum. ita habet Anan. c. significasti. de hom. n. 6. Ant. vero 3. p. tit. 28. ca. 2. §. 2. limitat, quando potuit verisimiliter intelligere, quod ille occideretur à concurrentibus, quia eo casu esset irregularis casualiter; secus non. quæ duo oportet sic intelligere.

Primum quidem, qui clamauit in defensionem personæ, etiamsi verisimiliter sciret venientes occisuros latronem, atque intenderet mortem illius, si aliter liberari non poterat, nullam incurrere irregularitatem, quia licebat ipsimet absque irregularitate occidere inuasorem, seruato moderamine: qui vero clamauit in defensionem rerum, si intendebat occidi latronem erit irregularis, quia qui in defensionibus rerum occidit, irregularis est ex defectu; & si clericus, ex delicto, vt suprà diximus: at si non intendebat mortem, etiamsi verisimiliter cognosceret, mortem inde secuturam, tam pro personæ, quam pro rerũ defensione, non esset irregularis morte secuta: est enim valde notanda distinctio sæpè dicta, inter eum, qui dat operam rei licitæ, & eum, qui dat operam rei illicitæ, quando opera non est proxima causa mortis; qui enim dat operam rei licitæ; si non intendat mortem, etiamsi cognoscat verisimiliter inde secuturam, non efficitur irregularis; si vero dabat operam rei illicitæ, fit irregularis, quando verisimiliter poterat mors euenire ex tali opera, quod etiam suprà adnotauimus: quando vero est intentio mortis, semper in vtraque opera contrahitur irregularis, etiamsi sit causa remota, vt dixit notabilis Gloss. cap. de cætero de hom. sicque intelligendus est Abba. antiq. qui in eod. c. affirmauit, siue propinqua, siue remota sit causa mortis, inducere irregularitatem.

Octauò, prælatus, & personæ Ecclesiasticæ conuocantes milites in sui defensionem, & tutelam, non sunt irregulares, si milites aliquem aduersariorum occidant 23. q. 3. canon. Maximianus. & ibi Gloss. quamuis exhortetur eos ad pugnam, & defensionem, quod limitat Anan. cum Innoc. cap. ad audientiam. de homic. num. 12. quando est in defensionem suæ personæ, vel suorum; secus, si in defensionem rerum: sed nec hoc est verum indistinctè, nisi quando intendunt occidere; si vero intendunt defensionem sui iuris, & rerum Ecclesiæ absq; intentione

tentione mortis,vt habet Gloss. can.de occidendis 23.q.5. non sunt irregulares,quod colligitur ex eod.can.Maximianus. hac etiam ratione,qui inuocabunt brachium seculare cõtra malefactores, & inobedientes, non sunt irregulares, etiamsi mors sequatur: immo licet Episcopis habentibus iurisdictionem temporalem secundum Innocent. ca.quod in dubijs, de pœn. ratione iurisdictionis bellum incidere, & hortari suos milites, vt pugnent. His casibus ex consilio non inducitur,irregularitas.

Aliquando verò ex consilio inducitur irregularitas homicidij voluntarij, aliquando delicti, aliquando defectus, iuxta qualitatem consilij:nam quando est iniustum,tunc est ex delicto:at verò quando consilium est iustum in causa sanguinis, cum scientia aut intentione mortis,est ex defectu:sic assessores iudicum,qui votum dant aut consiliũ in causa sanguinis, sunt irregulares ex defectu;si verò personæEcclesiasticæ essent,tunc esset ex delicto. Similiter, qui personæ priuatæ existunt, & cõsulunt iudicem,vt aliquem occidi faciat,quia nociuus est, & malefactor,quamuis sine peccato faciat, irregularis est voluntarius ex defectu:at si clericus,ex delicto. Qui etiam consulit, vt potum accipiat aborsum faciendum,si fiat quando fœtus animatus est,aut præsumitur animatus,nempe post quadragesimum diem irregularis est ex delicto voluntario. Qui etiam bona intentione incitat carnificem, vt citius interficiat,ne diu vexetur reus,irregularis est voluntarius, vt dicit Præpos. can. 1. d.50.n.27.& si est persona Ecclesiastica,ex delicto. Qui etiam malè consulit alicui,vt remaneret in aliquo loco, & hostes superuenientes occiderunt,si non intentione, vt occideret,fecit, sed verisimile erat id euenturum,non tamen id cogitauit, erit irregularis ex delicto,sed casualis.Per hæc multi alij casus decidi possunt circa consulentes.

De irregularitdte ex defensione.

CAPVT LXXX.

INducitur etiam irregularitas ex defensione, aliquando ex defectu,aliquando ex delicto,siue voluntario,siue casuali, vti diximus in mandato,& consilio. Arch. cano. si quis viduam.d.50.hoc verbũ (defensione) exponit de ea,qua aliquis se ipsum defendit;olim enim, vti diximus, etiam ex homici-

dio ad ineuitabilem defensionem contrahebatur irregularitas; tamen hoc verbum alij aliter exponunt, nempè pro ea defensione, qua aliquis defendit occidentem, vt liberius, & securius occidat, quomodo videtur accipi cap. 2. de cler. pug. in duel. & sic interpretantur hanc defensionem. Ioan. Anan. cap. ad audientiam. de homicid. num. 4. & summa Pisan. homicidium. 4. Qui ergo defendunt, & tuentur homicidas, vt hominum occisiones tuto, & liberius, animosiusque efficiant, irregulares sunt iuxta cap. sicut dignum. de homicid. §. illi etiam. Si autem defensio fuerit iusta, vt pote in homicidio iusto, & à personis non prohibitis, erit ex defectu. Si verò ad homicidium iniustũ vel ad iustum à personis Ecclesiasticis, erit ex delicto; & si adest intentio mortis, erit ex homicidio voluntario: si vero est præter intentionem, erit casuale iuxta regulas dictas superius de mandante & consulente. Hæc defensio ampliatur ad omnes eos, qui multis alijs modis concurrunt ad ferendum opem & auxilium in hominis occisione, aut mutilatione, & sic multi sunt casus, in quibus contrahitur hæc irregularitas ex defensione.

Primò, ministri iustitiæ sunt irregulares, quando occisio vel mutilatio fit, nempè fiscalis, notarius, testes, qui literas scribunt, quibus demandatur officiali, vt occidi faciat aliquem malefactorem, vt notat Præpos. can. 1. d. 50. num. 26. Similiter satellites, notarij sententiam mortis scribentes, notificantes eam reo cum auctoritate, quique intersunt. dum reus occiditur, tanquam fautores, aut auctoritat[illegible] si verò nudam præsentiam exhibent, quales qui non habentes iurisdictionẽ adstant ad videndum tantum, non sunt irregulares, etiamsi sint clerici, vt dicit Panorm. cap. ex his. de excess. prælat. Similiter accusator in causa sanguinis, & aduocatus contra reum, immo etiam aduocatus pro reo, quando accusator obligatus est ad pœnam talionis, si nõ probauerit crimen, si causa non probans punitus est morite, aut mutilatione; aduocatus etiam, qui accusatum defendebat in ea causa, est irregularis, vt dicunt Anchar. cap. ad audientiam. de homic. & est communis sententia. Denique officiales iustitiæ in causa sanguinis sunt irregulares can. aliquantos, d. 51. & si iustum est iudicium, est irregularitas ex defectu, sin minus, est ex delicto, aut quando personæ sunt Ecclesiasticæ, quibus non licet immiscere se in huiusmodi causis, vt sæpè dictum est.

Est tamen in hac parte considerãdum, priuilegium esse clericis,

ricis,& Prælatis concessum,cap. prælatis de homicid. in 6. licet enim personis Ecclesiasticis, non solum absque peccato, sed etiam absque irregularitate vlla conqueri, & querelam deponere etiam apud iudices seculares contra suos malefactores,in defensionem sui,& rerum suarum, etiam super criminibus, in quibus pœna sanguinis venit imponenda, dummodo protestentur se non intendere vindictam, aut pœnam sanguinis hi si iustitia exigente decapitentur, etiam si clerici id sciant, facta protestatione non sunt irregulares,immo etiam si ipsimet capiant malefactores, & iudici tradant,vt tenet Socin. capit. ad audientiam.de homic.num.52. Nec opus est hanc protestationem facere in scriptis,sed satis est,si verbo expresso fiat,quamuis ad cautelam tutius est,si scripto fiat,vt dicunt. Doctores in eod. cap. prælatis & ibi Glossa.

In qua protestatione aliqua sunt adnotanda.

Primum est,non iuuare hanc protestationem, nisi quando clericus pro sui, rerumq; suarum defensione querelam deponit, vt notant communiter Doctores,& ibi Franch. dicit nomine suarum, intelligi etiam seruos & ancillas,eorumq; bona, sed non amicos,cæterosq; coniunctos.

Secundò,hanc protestationē non esse in fauorem testium, aut aduocatorum,aut aliorum,prçter accusatores,seu denunciatores,illi enim etiam protestantes fiunt irregulares.

Tertiò,quantum ego puto,non iuuat protestatio,nisi solos clericos, seculares enim etiam protestantes sunt irregulares: nam priuilegium est clericis & prçlatis concessum,ne,occasione irregularitatis fugiendæ, alij liberè in eos, & eorum bona insurgant, quod in laicis, quibus irregularitas non ita timetur, quibusq; sine peccato accusare licet,non habet locum: at quia communis Doctorū sententia tenet, laicos simili protestatione iuuari, nec irregularitatem incurrere,ea est sequenda sententia.

Quartò,ex Anchar. & Franch. eodem cap. prælatis. & Anan. cap. postulasti. de homic. protestatio necessaria est, quando est super crimen, pro quo venit pœna sanguinis imponenda: nam si sit super crimen leue, pro quo talis pœna non est imponenda, sed iudex, vel ob imperitiam, vel ob sæuitiā, pœnam talem imponit, non efficitur clericus etiam non protestans irregularis,nec etiam secundum Innoc. cap. tua nos. de homicid. efficitur irregularis, si super quodcumque crimen ciuiliter, & non criminaliter agit: iudex autem imperitus,

crimi-

criminaliter procedens, pœnam ſanguinis infligit. & hic eſt caſus cap. poſtulaſti. de homicid.

Quintò, qui proteſtatur, ſe non ob vindictam facere, tamen re vera animum habet vindictæ: irregularis eſt ex delicto, ac ſi non faceret proteſtationem; erit tamen in ſolo foro conſcientiæ irregularis, quia animus eius latebit, ſicut in homicidio occulto. Si tamen conſtaret de animo, eſſet etiam in foro exteriori irregularis. ita ſentit communis ſententia, quam tenent Hoſtien. ſum. de homic. §. qua pœna ver. verum circa has Archid. cap. prælatis. de homic. in 6. qui citat Hoſtienſ. & ſentit cum eo. idem dicit Gem. in eod. ca. prælatis & allegat eundem Hoſtien. & in eod. cap. Ioan. Andr. Quidquid dicant. Felyn. cap. poſtulaſti. de homicid. & Couarru. qui tenent contrarium, & citant per ſe Ioan. Andr. ſed falſò. Cum communi ſententia, & noſtro conſentit etiam Franch. cap. prælatis. vbi pro ſe citat Hoſtienſ. Archid. & Ioan. Andr. Idem tenet Anan. cap. potulaſti. de homic. citans etiam Ioan. Andr. item Antonin. 3. p. tit. 28. capit. 2. §. 4. cum alijs multis: proteſtatio enim ſupponit animum non vindicandi, & eum habenti ſuffragatur; aliter enim non eſt vera proteſtatio. Nec argumentum in contrarium eſt vllius roboris; Eccleſia enim iudicat de actibus animæ, quādo coniuncti ſunt cum actibus exterioribus: nam & qui actum facit exteriorem hæreticum; verbi gratia veſcitur carnibus tempore prohibito, ſi faciat animo hæreticandi, excommunicatus eſt, ſin minus, non eſt excommunicatus, & ſunt huius rei multi caſus. Denique cùm tot, ac tanti Doctores affirment eſſe irregularem, ſaltem res eſt valde dubia, & tutius eſt in conſcientia reputare ſe irregularem. Nec ergo ſola proteſtatio ſine animo, nec animus ſine proteſtatione ſufficit, vtrumque ſimul clericum deponentem querelam in cauſa ſanguinis à peccato, & ab omni irregularitate præſeruat. Hoc tamen aduertendum eſt poſtremo, ſi crimen aliquod eſſet in perniciem, & nocumentum publicum, nec poſſet aliter impediri, quam per denunciationem, liceret clerico, facta proteſtatione, etiam abſq; irregularitate, morte ſubſecuta delinquentis, denunciare, vt tenent Caiet. 22. q. 33. art. 7. & Nauar. canon. inter verba. 11. q. 3. Corol. 58. & Couarru. & colligitur ex ca. accuſaſti. de accuſ. Hic eſt primus caſus irregularitatis ex defenſione.

Secundo loco contrahunt eandem irregularitatem ex defenſione illi, qui bono zelo ligna ferunt ad hæreticum comburen-

burendum, dummodò, vt dicit Præposi. can. 1. d. 50. nume. 27. ligna cooperentur ad mortem: nam si mortuus comburitur, aut si viuus, ligna tamen illa nihil effecerunt in morte, non erit irregularis, qui portauit, quamuis in dubio debeat se talem reputare. Addit Præposi. qui ligna vendidit, aut scidit, non esse irregularem, quia est causa remota: causa autem propinqua debet esse, vt contrahatur irregularitas, iuxta Gloss. c. de cætero, de homicid. quod limitandum puto, quando ex officio scindit, aut vendit indifferenter, & indistinctè cuilibet ementi hic, etiam si sciret, pro hæretico comburendo emi, non esset irregularis, quia dat operam rei licitæ, & id non intendit primò, & per se; secùs si non ex officio id faceret, sed ad hoc solùm vt combureretur hæreticus, quia in remota causa, & propinqua iudicanda debet non tantùm considerari, quando actio ex se inducit mortem; aut ex se in causa ordinatur, sed etiam, quamuis talis non sit, si intentione ea fit: nam intentio mortis causam aliàs remotam facit propinquam, iuxta Glossam singularem suprà allegatam, c. de cætero. de homicid. Hac de causa, qui vendunt funes, quibus suspenditur malefactor, & qui vendunt arma militibus, quibus pugnant, & occidunt, quique similia faciunt ex officio, & indistinctè, non sunt irregulares: secùs de ijs, qui commodarent, aut darent ad hunc effectum, essent enim irregulares voluntarij, sicut & occisores.

Tertiò, eum, qui campanam pulsat in locis, vbi consuetudo est pulsari, ad conuoc[illegible]dum populum, vt intersit, quando malefactor est occidendus, quia minister est iustitiæ, & intentione facit mortis, crederem esse irregularem cum Socin. cap. ad audientiam. de homicid. & Anan. Ioan. eod. titu. & ibi communiter Doctores, quamuis Couuarru. teneat contrarium, dicens esse causam remotam: sed vti diximus, vbi est intentio mortis, semper est causa propinqua: esset autem irregularis ex defectu; sed si clericus talem campanam pulsaret, esset ex delicto.

Quartò, qui indicat latronem, aut malefactorem iudici, vt comprehendatur, sciens, quòd quærebatur ad mortem, aut ea intentione, vt occideretur, irregularis est, vt dicunt Cardin. & Anan. c. tua nos, de homic. §. vlti. eritque ex homicidio voluntario ex defectu in seculari: at in clerico, ex delicto; secùs, si id faciat, non intendens mortem, sed defensionem propriæ vitæ, aut suarum rerum, & nesciens occidendum, nisi quando

pro-

protestatio fit, vt suprà diximus, quæ protestatio non prodest, nisi cùm à iudice latro occiditur; si enim clamat aliquis, & conuocat turbam contra latronem, quamuis protestetur, si tamen occidatur ab ea, irregularis erit, vt dicit Anan. c. significasti. de homic. num. 7. Eadem ratione, qui pulsat campanam, quando inimici veniunt, vt congregetur populus contra eos, si id faciat in sui defensionem, mortem non intendendo, irregularis non erit; secùs, si non in defensionem sui, aut mortem intendat, etiam si faciat in aliorum defensionem, vt dicit Anan. c. Ioan. de homicid.

Quintò, qui interrogatus à iudice de intersignijs latronis, à quo fuit spoliatus, dedit cultum, & sobtulares latronis, qui apud eum manserunt, posteaq; latro fuit occisus, non est irregularis. casus est expressius in c. tua nos. de homic. §, vlti. in quo multum Doctores laborant, & maximè Anan. tamen veritas hæc est, illum non dedisse intersignia intentione, vt occideretur latro, sed vt sua recuperaret, nec fuisse signa sufficientia ad eum conuincendum, vt dicit Anton. Butri. vnde fuit causa remota, secùs, si intentione mortis faceret, aut signa fuissent sufficientia, non præmissa protestatione.

Sextò, ad eandem irregularitatem ex defensione pertinet, si quis socius sit alterius ad occidendum iniustè, quamuis enim ipse non occidat, sed alter, efficitur etiam ipse irregularis, dixi, ad occidendum iniustè, quia socius in rixa iusta, vt qui socius est eius, qui ad sui defensionem, aut in bello iusto pugnat, non fit irregularis, si ipse non occidat, quamuis alter, qui iustè pugnat, occidat, c. petitio. de homicid. & ibi Panormitan. etiamsi clericus esset, vt suprà diximus. In iniusta autem rixa ex parte illa, in qua iniustitia est, omnes efficiuntur irregulares, etiamsi vnus tantùm occidat, & est irregularitas ex delicto voluntario. Quod autem dixi de socio, intelligendum sic est, quando alterum associat ex proposito, ita vt animosiorem faciat: nam fieri potest, vt rixa à multis subitò sit exorta, quorum vnus alium non iuuat, sed pro se quisque pugnat, etiamsi sit contra vnum, tunc, qui occidit, est irregularis, non alij, vt colligitur ex c. significasti. de homicid. & ex ijs, quæ ibi adnotantur, quod in specie dicit Couuarr. His casibus, & similibus, irregularitas ex mandato, consilio, & defensione contrahitur.

De alijs modis contrahendi irregularitatem homicidij.

CAPVT LXXXI.

QVIDAM, præter modos tres, consilium, mãdatum, defensionem, addunt alios duos, vnus est ratihabitio, quando nempè aliquis homicidium nomine eius factum, etiam ipso ignorante, ratum posteà habet. ita habet Archidiac. c. si quis viduam. d. 50. & Spec. titu. de l. §. iuxta propositiones. Henric. Boic. c. sicut dignum. de homicid. Siluest. ver. homicidium. 3. §. 2. Rosel. homicidium. 2. §. 5. Nauarr. in summ. cap. 27. num. 233. Pro hac opinione facit, quod in delictis ratihabitio mandato æquiparatur, Reg. ratihabitionem. de regu. iur. in 6. fauet etiam c. si quis. de sent. excommu. in 6. vbi, qui ratam habuit percussionem eius nomine factam contra clericum, declaratur excommunicatus, quia mandato æquipollet. Oppositam opinionem, nempè per ratihabitionem non contrahi irregularitatem, tenent Hostien. in sum. de homi. §. qua pœna, & Archidia. sibimet contrarius. 17. q. 4. can. omnes. Tabien. ver. irregularitas. 2. §. 7. & Armil. ver. irregularitas. §. 22. & Couuarr. pro cuius resolutione attende, duplicem esse ratihabitionem; Vna est impropriè, & largè, sic dicta, quando aliquis probat id, quod gestum est, & in eo complacet, etiamsi non eius nomine sit gestum, vt qui audit suum inimicum esse occisum ab aliquo, gaudet, & probat factum illius, qui occidit; omnes conueniunt, hanc ratihabitionem esse quidem peccatum, non tamen inducere irregularitatem. ita Archidia. can. omnes. 17. quæst. 4. & Hostien. loco citato dicunt, & de hac intelligitur Gloss. can. si quis viduam. d. 50. ver. consilio. Altera est propriè dicta ratihabitio, quando aliquis probat, quod eius nomine gestum est, etiamsi ipse prius ignorauerit, & de hac est Reg. ratum. de reg. in 6. Ratum, inquit, nemo habere potest, quòd eius nomine non est gestum, quam ratihabitionem Panormitan. c. 1. de conuer. infid. rectè declarat, dicens, ad ratihabitionem esse necessarium, vt ratum quis habeat, quod eius nomine gestum est eo tempore, quo ipse facere potuisset; si enim aliquis nomine infantis occidere alterum, quamuis ille factus adultus ratum haberet, non esse ratihabitio propriè, quia illo tunc temporis non poterat infans occidere. De hac ratihabitione est controuersia, & puto probabilius esse, non induci irregularitatem-

laritatem per ratihabitionem: & ratio quæ me mouet est, quia ex c. is qui. de sent. excommun. in 6. habemus, neminem irregularem censendum, nisi sit iure expressum; non autem habemus iure expressam irregularitatem ex ratihabitione: nam regula illa, quæ in delictis ratihabitio mandato æquiparatur, multas habet fallentias, & saltem locum habet, vbi iure nō cauetur cōtrarium: at habemus iure cautum, irregularitatem debere esse expressam in iure, quod non est cautum de excommunicatione: ideo per ratihabitionem incurritur excommunicatio, non autem irregularitas. Et per hoc soluuntur argumenta in contrarium.

Alter modus contrahendi huiusmodi irregularitatem est omissio, nempè quando aliquis nō liberat à morte eum, quem poterat auxiliando liberare, qui modus est valdè controuersus, multi enim multa dicunt, quorum opiniones breuiter proponam; supposita duplici distinctione; Vna est; mortem, à qua liberari vnus ab altero potest, duplicem esse. Vna est iusta, vt quando à iudice infligitur; vel ab habente potestatem occidendi; aut quando ex infirmitate aliqua, similive causa moritur. Altera est iniusta, quando oppressus ab altero occiditur. Posterior distinctio est, dupliciter aliquem obligari posse alteri subuenire. Vno modo ex solo debito charitatis; sed tenetur diues subuenire pauperi, & priuatus proximum ab iniustè opprimente eruere quando potest. Altero modo etiam ex iustitia, sic persona publica, nempè iudex, tenetur oppressum defendere, ne lædatur. His suppositis est.

Prima opinio Hostien. c. significasti. 2. de homic. num. 2. affirmantis eum, qui potuit liberare alterum ab iniusta morte, & non liberauit, ideoque hic mortuus est; esse irregularem loquitur Hosti. de iniusta morte, indistnctè tamen de obligatione, siue ex charitate, siue ex iustitia teneatur.

Secunda opinio est aliorum, qui generaliter tenent neminem effici irregularem ex omissione, seu non liberatione à morte, siue ex charitate, siue ex iustitia teneatur, & de quacunque morte. Hanc opinionem refert Innoc. c. Petrus, de homicid. quia, inquit, lex promotionis factum requirit, & videtur in eam inclinare, vt ex principio c. apparet: eam tamen tenet Pisan. ver. homicid. 4. vbi expresè de vtroque loquitur casu. & Tabien. ver. irregularitas. 1. §. 2. qui eum, qui etiam dolosè non liberat, vt ille moriatur, dicit non esse irregularem, dummodò non concurrat aliquo actu positiuo ad mortem eius.

tius. Idem Asten.lib.6.tit.14.artic. 8. qu.8.dicens, nec iudicem nec priuatum per non liberationem effici irregularem. Rosel. ver. homicidium.4. §.2.idem dicit expresse, quamuis postea citet alios in contrarium, & videatur inclinare in eorum sententiam, malè citans verba ex Astensi sumpta, quæ sunt ex Hostiens.in sum.de homicid. §.qua pœna. At Hostien.loquitur de peccato, non de irregularitate.idem etiam sentit Antonin.3.p.tit.28.cap.2.vbi generaliter loquitur de eo,qui potuit, & non liberauit à quacumque morte, etiamsi delectetur in morte illius, peccat quidem, sed non est irregularis, dicitque medicum nolentem mederi infirmo, & diuitem non subuenientem pauperi; etiamsi ex hoc si moriantur,non effici irregulares.

Tertia opinio est aliorum, qui generaliter, etiam nulla facta distinctione, tenent non effici irregularem, qui non liberat, nisi in vno casu,nempè quando dolose id facit,vt ille alius moriatur, aut occidatur. Hanc tenet Henric. Boic. ca.Petrus, de homicid.& Angel.homicidium.1.§.17. & ver. irregularitas. §.8.& Siluest.homicidium.1.§.14. quamuis hic mutet opinionem.ver.homicidium.3.§.2.& §.7.notab.5. dicit enim non induci irregularitatē ex permissione,quamuis delectetur, nisi sit Prælatus aut Dominus.

Quarta opinio est media,eos scilicet, qui ex charitate sola tenentur liberare, non contrahere irregularitatem,sed eos solos,qui ex iustitia obligantur.ita Nauarr.in num.c.27.nu.231. addens,eos,qui ex sola charitate tenentur, non effici irregulares, quamuis delectentur in morte illius,ponitq; exemplum Antonini citati superius in diuite nolente subuenire,& medico nolente mederi.

Quinta est Couar.qui dicit,eos, qui habent potestatem in interfectorem,vt iudex,aut dominus,aut paterfamilias, si non arcent hos à malo perpetrando,effici irregulares, si hi occiderint. in quo casu procedit cap. quanto.de sent.excomm. nempè respectu personarum, qui ex officio tenentur reprimere malefactores: cæteri verò non incurrunt irregularitatem, nisi dolose dimittant, vt ille alius occidetur, videtur loqui de iniusta morte. Hæc sunt, quæ Doctores sentiunt in hac varietate, quæ puto probabiliora his sunt: loquimur autem, non de peccato, de quo nemo dubitat, sed de irregularitate.

Primò,ei,qui non tenetur liberare aliquem à morte,etiamsi

 possit

posset liberare, non imputatur mors, nec quantum ad peccatum, nec quantum ad irregularitatem. in hoc dicto nõ est difficultas, ex quo sequitur, qui possit eruere de manibus Iudicis reum morte damnatum, si non eruat, & reus morte plectatur, non est irregularis, immo malè faceret eruendo. Rursus, qui non dat panem, seu cibum ei, qui est damnatus, vt fame moriatur, quamuis id posset facere, non est homicida, nec irregularis. Similiter, qui non remittit, nec, vt dicitur, dat pacem aduersario, qui occidit patrem, aut consanguineum eius, ob idque ille damnatur morte, non damnandus, si cum illo se componeret, non est irregularis, dummodo querelam non fecerit, nec aliquem actum in iudicio, quia non obligatur id facere, sed potest licite permittere Iudicem iustitiam exequi, quando non ex odio id facit, sed zelo iustitiæ, & bono fine, Rursus, si quis se occidere minatur, si non det aliquis centum aureos dono, vt supra diximus, hic non est irregularis, etiamsi ille occidat se, quia non tenetur eo casu dare. Deniq; vbi quis non tenetur liberare, non est irregularis; hinc sequitur, priuatas personas, quando nequeunt liberare, nisi se exponendo periculo alicuius mali grauis, non esse irregulares, si non liberent quia eo casu non tenentur.

Secundò, quando non liberatio, aut non prohibitio vim habet auxilij, aut consensus apud occidentem, tunc, qui non liberat, aut non prohibet, est irregularis, quia eo casu est auxilium, aut consensum præstare. casus est in cap. Petrus de homicid. In domo cuiusdam Diaconi, consanguinei eius tractarunt, ipsius intuitu occidere quendã Abbatem & occiderunt, consultus Papa respondet, illum non esse irregularem, quia nec causam, nec occasionem dedit; nec solum hoc, sed etiã quia expresse prohibuit, ne illi occiderent. Igitur à contrario sensu, si non prohibuisset, esset irregularis, quod intellige in foro exteriori, quia præsumitur consensisse: in foro autem interiori, si re vera non consensit, nec ea de causa tacuit, vt consentire videretur, tunc non esset irregularis, si nihil aliud fecit, & hoc est quod ibi Gloss. & Innocent. dicunt, nimirum etiamsi non prohibuisset, non esset irregularis, quod intellige, quando non prohibitio non fuit tacitus consensus in morte illius; iuxta commune dictum, qui tacet, consentire videtur. Qui ergo videt tractantes de occidendo aliquo in præsentia sua, & non prohibet, cùm possit, consentire præsumitur in foro exteriori: at in foro interiori, non, si verè non ob id tacuit,

& hic

& hic est sensus illius cap. allegati, & concordantur cum doctrina can. quia 1. q. 4. vbi quidam intuitu cuiusdam clerici eruerunt oculos alteri, ille tamen censetur non irregularis, vbi nihil dicitur de non prohibitione; respondeo, in hoc casu, illos tractasse eo absente eruere oculos alteri; ideo eius non prohibitio non potuit habere rationem, nec vim consensus in crimen; vnde quando non voluntate, nec aliquo illius consilio factum est, non censetur irregularis. casus etiam alius est, cap. sicut dignum. de homic. §. illi etiam, vbi qui illicito homicidio, cum possent, non restituerunt, censentur homicidæ, quia, inquit, nõ caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, quod procedit de ijs qui sua dissimulatione occisores animosiores fecerint ad occidẽdum. In his casibus, & similibus, non est simplex non liberatio, sed est consensus quidam, aut auxilium tacitum in mortem.

Tertiò, non liberatio illicita, & contra iustitiam inducit irregularitatem, quando nempè aliquis ex officio & iustitia tenetur liberare à quacumque morte; si enim non liberat, cùm posset sine suo periculo graui, est irregularis, & homicida hoc exemplis confirmo. Est medicus, qui infirmi curam suscipiens, nouit esse illi necessariam potionem, aut sanguinis emissionem, & tamen non vult facere, ob idq; moritur infirmus, nemo negare potest, hunc esse irregularem: quod manifesto argumento probatur; diximus enim supra, ex communi sententia, quando ex negligentia medici infirmus moritur, etiamsi id nesciat medicus, esse irregularem casuali homicidio, quia dans rei licitæ operam, non adhibuit debitam diligentiam, ergo à fortiori erit irregularis, non casualiter, sed voluntariè, quando sciens, & prudens, moriturum infirmum remedio priuat necessario; si enim daret potionem lethiferam, esset irregularis. ergo etiã erit, si neget necessariam, quã tenebatur ex officio adhibere, tam enim est causa illa potio occisionis quàm huius subtractio. Ex hoc exemplo manifesto deduco, iudices & publicas personas esse irregulares, quãdo ipsius scientibus, & non prohibentibus, cùm possint, malefactores occidunt aliquem; non minus enim ipsi ex officio tenentur malos reprimere, & subuenire oppressis, & inferiorum indemnitati, quam medici suscipientes curam infirmi tenentur ipsius consulere saluti: nec inuenio discrimen, vtrique

enim sunt causa mortis, seu concausa, quod facit irregularitatem, cap. de cætero. de homicid. sunt enim homicidæ facto, sicut, & gubernator nauis, qui tempore tempestatis potest subuenire, & non subuenit, est vera causa subuersionis nauis, & homicida eorum, qui submerguntur. Deduco etiam, qui ex officio, & iustitia tenetur cibum, & necessaria victui ministrare alijs, & scientes aliquos in extrema esse necessitate, cùm possint non subueniunt, & mori permittunt, sunt irregulares, & homicidæ contra iustitiam. & in hac parte mihi placet opinio Couarru. & aliorum, quos citauimus, nec opus est, vt dolo, & malo animo non prohibeant, satis est, si scienter id faciant, ad homicidium voluntarium, aut casuale, si id facilè scire poterant, & neglexerunt, cap. quæsitum, de pœn. & remissi.

Quartò, quando non liberatio, seu non prohibitio est illicita, qua contra solam charitatem est, etiamsi imputetur homicidium quantum ad peccatum, non imputatur quantum ad irregularitatem. in hoc consentio Nauarro, & Antoni. & alijs citatis; vnde medicus, qui non est salario conductus, nec curam suscepit infirmi, si vocatus nolit venire, & moriatur infirmus, etiamsi malo animo faciat, nõ erit irregularis. Nec diuites, qui pauperibus non subueniunt, nec priuatę personę, qui non accurrunt ad liberandum in periculo mortis existentem, siue ex iniqua oppressione, siue ex aliquo alio accidenti sit mors. In his, & similibus casibus, qui non subueniunt, grauiter peccant, & hoc canones aliqui significarunt, appellantes hos tales homicidas; tamen non contrahunt per hoc irregularitatem. hæc videtur esse opinio Hostien. cap. sicut dignum? de hom. num. 38. vbi illud can. pasce d. 86. pasce fame morientem, si non pauisti, occidisti. dicit esse homicidium spirituale. & Gloss. cap. si aliquis. de hom. appellat homicidium occasionaliter; sicut qui dat potionem ante animatũ fœtum: Secundum hos ergo non inducitur irregularitas, quando non liberatio est contra solam charitatem. Petet aliquis causam & rationem huius differentiæ, quam nemo Doctorum allegatorum adduxit. & ex qua huius difficultatis resolutio valdè declaratur; ea autem est. qui enim non dat, quod ex iustitia dare tenetur, aufert quod est alterius, alterius enim est modo quodam id, ad quod ius habet; vnde qui nõ dat, ius illius impedit, quod est auferre: at qui non dat, quod ex charitate tenetur dare non aufert alteri, quod eius est; sed est pura negatio non dandi,

dandi, quòd dare deberet; multum autem hæc differunt, auferre, & non dare; illud enim causa propinqua est, hoc verò remota. Sicut, qui auferret pallium alteri, seu cibũ, qui in manu eius est si inde mors sequeretur, propinqua esset causa. ita & qui nõ non dat, quod ex iustitia dare tenetur. Propter hoc ergo ille est irregularis, non hic, quamuis vterque peccet.

Per hoc soluitur dubitatio, quam aliqui proponunt, nempè an, qui scit tractatum contra aliquem in mortem eius, si non reuelet illi, sit irregularis, si occidatur. tractant hoc Doctores, c. Petrus. de homic. vbi Innocen. respondet, si intuitu eius illi id tractant, tenetur prohibere, & si credit eius prohibitionem sufficere, non tenetur reuelare, tuncque, si casu illi occiderint, non erit irregularis; si tamen credit non sufficere eius pirohibitionem, debet reuelare, aliàs esset irregularis: citat tamen quosdam, dicentes non esse irregularem in vtroque casu non reuelando, siue eius intuitu fiat, siue non; & hoc profectò est magis iuridicum: nam in eo c. Petrus. ille diaconus iudicatus est non contraxisse irregularitatem, quia expresè prohibuit, nec fit vlla distinctio, an crediderit sufficere eius prohibitionem, an non. Panormita. autem ibidem citat Innoc. in ea sententia exposita, & Ioan. Andr. dicentem esse irregularem, quando dolosè noluit reuelare; ipse tamen in contrarium potius inclinat, & re vera ita est, immò aliquando non peccat non reuelando. Fateor quandoque teneri reuelare maximè in genere, vt sibi caueat, & aliquando personam manifestando in casibus aliquibus, & certis quibusdam circumstantijs, de qua re non est modò tractandum, sed quia est peccatum contra charitatem, vti diximus, non videtur contrahere irregularitatem, & in hoc etiam Innocen. consentit, nam ipse de casu illo loquitur, quando intuitu illius fit tractatus contra aliquem, per quod insinuat, si non eius intuitu id fit, non fieri irregularem, si non reuelet, tamen in neutro casu est irregularis, vti diximus. Hæc de huiusmodi irregularitate.

De dispensatione irregularitatis ex homicidio.

CAPVT LXXXII.

CVM irregularitas ex homicidio voluntario, necessario, & casuali oriatur; de singulis ordinatè, quantum ad dispen-

ſpenſationem tractandum eſt, primoq; de diſpenſatione ſuper homicidij voluntarij irregularitatem, de qua ſunt aliquot adnotanda.

Primò, irregularitas ex homicidio voluntario non eſt de iúre diuino, ſed humano, hoc eſt contra quoſdam, qui iure diuino ortam eſſe hanc irregularitatem arbitrati ſunt, decepti illo facto Dauid, qui probabilius eſt à Deo ędificare templum, quia vir ſanguinum erat, nec aduertunt illud factum eſſe cum Dauid, quia typus erat, & figura Chriſti, qui Eccleſiam erat ædificaturus: noluit autem Chriſtus in hoc per Dauid ſignificari, nec repræſentari, quia ipſe Chriſtus fuit Rex pacificus, qui cùm malediceretur non maledicebat, nec per alterius, ſed proprium ſanguinem redimere venit: ſacerdotes autem non ſunt figura Chriſti, ideo non comprehenduntur hoc facto, nec hac Dei ſententia, hoc tenuit generaliter Innocen. cap. ad audientiam. eod. tit. de omni irregularitate. Idem Panormitan. c. gaudemus. de diuort. quamuis idem Panormit. ſibi contrarius tenuit eſſe de iure diuino, c. ad audientiam. de homicid. illa tamen, vti diximus, eſt communis opinio. Ex hoc dicto ſequitur poſſe Papam diſpenſare cum homicida voluntario, quocumque, quamuis difficilè id faciat, & non ſine graui & vrgenti cauſa, & multò difficilius in foro exteriori, quando homicidium eſt publicum.

Secundò, per baptiſmum tollitur omnis irregularitas ex homicidio voluntario quocumque. In hoc eſt controuerſia Doctorum, aliqui diſtinctione vtuntur: cùm enim duplex ſit homicidium voluntarium, vnum ex delicto, alterum ex defectu, vti ſuprà dictum eſt, dicunt, illam irregularitatem, quæ eſt, ex homicidio illicito & delicto, tolli: quæ verò eſt ex defectu non tolli. ita ſenſerunt Gloſſ. can. ſi quis viduam. d. 50. & Hoſtien. c. gaudemus. de diuor. & Præpoſi. can. 1. d. 50. nume. 8. contrarium tamen tenent idem Præpoſ. c. gaudemus. de diuor. & ibidem Panormitan. affirmantque omnem tolli irregularitatem, ſiue ex licito, ſiue ex illicito homicidio, & hoc verum eſt, immò ſi propriè loquendum eſt, per homicidium quodcumque infidelis non eſt irregularis, ſed ſolus baptizatus; vnde non dicitur tolli irregularitas per baptiſmum cùm ante baptiſmum non eſſet, dicendum potiùs eſt, non baptizatum non contrahere irregularitatem ex homicidio, ſiue licito, ſiue illicito; ratio huius eſt, quia can. ſi quis viduam. d. 50. irregularem facit eum, qui quouis modo homicidij voluntarij eſt

rij est causa post baptismum. & ita notauit Archidia. d.21. can. decretis.nu.10.

Tertiò, cum homicida voluntario licito solus Papa dispensat ad ordines,& beneficium; sed si est clericus, Episcopus dispensat ad beneficium, de hoc enim est eadem ratio, ac de voluntario illicito, vt paulò post dicemus, nec de hoc loquitur Concil. Triden. sess.16.c.7. quia non est ex delicto. vnde relinquitur iudicandum secundùm ius commune.

Quartò, ante Concilium, cum homicida voluntario illicito Episcopus dispensabat cum clerico, nempè tonsurato ad simplex beneficium, sed non ad ordines,etiam minores. hoc est Innocen.c.2.de cler.pugn.in duel.& ibi Panormita.qui citat Hostiens. affirmantem posse Episcopum dispensare ad minores,quia caput loquitur de sacris, & cum Hostien. sentit Ioan. Andr. Card.& Butr. intellige autem cum clerico. de hoc enim capita loquuntur, tamen Panorm. tenet,quòd non,propter c. 5.eod.tit.& exponit ibi per sacros ordines,etiam minores significari,& hoc est verius,quamuis & illud sit etiā probabile. Non ergo dispensabat Episcopus, nisi cum clerico iam promoto ad beneficium simplex,non tamē vt promoueri posset, nec etiam ad minores, prò quo facit can.miror. d.50. & ibi Gloss. dispensabat autem ad simplex, sed non ad curatum,vt in hoc verè dicit Hostiens. quod tamen limitat Deci. c.at si. de iudic. quod non dispensat ad curatum de nouo habendum, sed potest dispensare ad retinendum iam habitum, sed hoc non est tenendum: nam si non potest dispensare, vt ministret in susceptis, nec poterit dispensare in retinendo curato, quod sine vsu ordinum retineri non potest.

Quintò, de iure etiam antiquo non poterat Episcopus dispensare cum occulto homicida voluntario, nec etiam ad ministrandum in susceptis,hoc est in controuersia:nam Archidia. can.de his.2.d.50.num.5. tenet cum occulto posse Episcopum dispensare,vt ministret in susceptis, etiam in ministerio altaris, immò Angelus, homicidium. §. affirmauit quoad suscipiendos etiam posse dispensare; tamen contrarium tenet Glo. can. miror.d.50. idque est probabilius, & colligitur ex c.quæsitum, de temp.ordi.

Sextò, post Concil. Trid. Episcopus non potest dispensare cum homicida voluntario etiam occulto ex delicto, nec ad ordines,nec ad beneficium simplex,& sess.14.c.7. vbi tali homicidæ denegatur quorumcumq; ordinum promotio,& cuiusq;

beneficij collatio. Posset autem alicui suboriri dubium non irrationable,an hoc Decretum Concilij,quo,qui homicidium sua voluntate perpetrauerit,à spe promotionis repellitur,complectatur eum tantùm,qui occidit facto,non autem mandantem, nec consulentem, & maximè hoc dubium augetur propter doctrinam Anani. cap. 2. de cler.pugn. in duel. vbi dicit, non dici propriè homicidam, nec committere homicidium, nisi eum, qui facto occidit,non autem mandantem, nec consulentem, & sic censet statuta declaranda, quæ loquuntur de homicidijs, & committentibus homicidium. at contrarium est tenendum,& facit pro hoc c.2.de cleric.pug. in duel. vti habetur, homicidium, facto, præcepto, consilio, & defensione perpetrari.perpetrat ergo homicidium, qui facit,præcipit,consulit,defendit, & ideo hoc statuto concilij, vbi de perpetrante homicidium indistinctè agitur. comprehenduntur hi omnes. idem etiam probatur c.mulieres.de sent.excomm.§. illi etiam. vbi verè committere dicitur delictum,cuius mandato fit. Hoc tamen verum est, non comprehendi eum,qui mutilat: nam hic non perpetrat homicidium, nec delictum ita graue committit, nec irregularitas habet ita difficilem dispensationem, vt superiùs diximus, ex quo sequitur vnum notandum,posse Episcopum cum hoc,quando occultum est crimen,dispensare per Concil.Trid. sess.24.c.2. vbi datur facultas dispensandi super omnem irregularitatem ex delicto occulto,pręter eam quę est ex homicidio voluntario. Ergo dispensabit super irregularitatem,quæ ex mutilatione est;nam hæc non oritur ex homicidio voluntario.

Septimò,per homicidium voluntarium, etiam ex delicto perpetratum post obtentum beneficium, non amittitur ipso iure beneficium, quamuis sit priuandus. hoc est Innoc.c.cum nostris.de concess.præben. & c.constitutis. 2.de appella. & Panorm.c.querelam, de iureiurand. & c. fina. de excess. prælat. vbi idem tenet de alijs irregularitatibus superuenientibus,& est communis sententia, quamuis contrarium affirmauerint Gl. can.studeat.d.50.& ibi Archid.tamen non est recipięda eorum opinio, quia nõ est textus vllus quo sufficienter probetur:nam c.clericis.ne cler. ver. mon. solùm habet, esse priuandum homicidiũ voluntarium,non tamen ipso iure esset priuatũ:immò dictum nostrum probatur ex c. ex literis. de excess. prælat. vbi Pontifex iubet Episcopum homicidã cedere Episcopatui:si autem iure priuatus esset,cedere nõ posset, ex quo sequitur quod

potest

potest resignare beneficium,&,si esset curatum, vel tale, quòd non posset retineri sine ordinis exercitio, teneretur resignare, aut dimittere;non autem si simplex esset, quòd actum ordinis non requireret, quamuis Anan. & Ioan.Andr. c.inquisitionis, de accusa. affirment, neutrum posse retinere, tamen verius est, quod diximus, & ita sentire videtur Felin. eodem c.inquisitionis.

Octauò,per homicidium illicitum qualificatum ipso iure amittetur beneficium: hoc dictum est Felin.eodem c.inquisitionis,& Anchar.consi.158.tamen limitatio est addenda, nempè in casibus iure expressis; isti enim Doctores simpliciter affirmant, per homicidium qualificatum amitti ipso iure beneficia, vt per parricidium,& alia similia, quæ habent circumstantiam mutantem speciem peccati; tamen id non probo, sed existimo, in solis casibus iure expressis amitti beneficia ipso iure, per homicidium illicitum qualificatum. sunt autem hi casus tres.

Primus habetur c.1.de homic.in 6. Qui occidit Christianum per assessinum,est ipso iure omnibus beneficijs,etiam habitis,priuatus.Secundus,c.felicis,de pœnis. in 6. Occisor, aut percussor Cardinalium ipso iure est habitis beneficijs priuatus. Tertius.in Clem.de pœn. etiam occisor Episcopi priuatur ipso iure beneficijs. Extra hos casus expressos, non puto homicidam priuari ipso iure habitis beneficijs. his coniungi potest. Quartus,in c. in quibusdam.de pœnis Clerici beneficiati occidentes,aut mutilantes per se, vel per alium Rectorem alicuius Ecclesiæ, vel aliquem clericum consocium eiusdem Ecclesiæ, ipso iure sunt priuati beneficijs. Panor.ibi affirmat hoc esse secundùm communem sententiam, ipse tamen dubius est,tamē probabilior est opinio communis.

Nonò, collatio facta homicidę ante dispensationem, est nulla,ita habet Innoc.c.cum nostris. de conces.præb.& Panor. c.tanta.de exces.prælat. quamuis contrarium senserit Felin.c. inquisitionis,de accusat.prior tamen opinio est verior, & communior.& est in Praxi.

Decimò,nomine homicidij voluntarij, quantum ad irregularitatem, venit tam licitum, quàm illicitum, tam ex defectu, quàm ex delicto, vnde qui habent facultatem dispensandi in omni irregularitate, præter homicidium voluntarium, & bigamiam, non possunt dispensare cum homicida voluntario ex defectu,hoc ex edictis superiùs satis colligitur. Si autem

datur facultas diſpenſandi in omni irregularitate ex delicto, præter homicidium voluntarium, tunc etiam non poteſt diſpenſari cum homicida ex defectu, quia facultas extenditur ad eas irregularitates, quæ ſunt ex delicto. Hæc ſunt ſecundùm communem opinionem antiquorum, qui homicidium etiam ex defectu voluntarium etiam appellatur, cùm non ſit ex neceſſitate, nec caſu, vti ſuprà diximus, quidquid dixerint recentiores quidam.

De diſpenſatione verò in irregularitate ex homicidio neceſſitate facto, vti ſuperiùs diximus, quando eſt ad ſui neceſſariam defenſionem, non oritur irregularitas, ſi ſeruatur moderamen; quando verò non ſeruatur moderamen, tunc contrahitur irregularitas, quæ aliquando eſt ex delicto, aliquando ex defectu; quæ omnia expoſita ſunt ſuperiùs, ſi ſit ex delicto tunc dico.

Primò, in foro conſcientiæ, quando eſt occultum crimen, diſpenſat Epiſcopus, per cap.6.Concil.Trident.ſeſſ.24. vbi datur Epiſcopis facultas diſpenſandi in omni irregularitate ex delicto occulto prouenienti, præter eam, quæ oritur ex homicidio voluntario. Ergo poteſt diſpenſare cum eo, qui occidit ad defenſionem ſui, non ſeruato moderamine, & deliquit, quia, vti oſtendimus ſuperiùs, non eſt hoc homicidium voluntarium.

Secundò, ſi homicidij crimen non eſt occultum, non diſpenſat Epiſcopus, poſt Conc. Trid. ſeſſ.14. c.7. niſi ex commiſſione Papæ, iuxta formam ibi allegatam.

Tertiò, de iure communi eſt controuerſia: nam aliqui affirmarunt, irregularitatem ex homicidio euitabilis neceſſitatis impedire, ne homicida poſſit ad nondum ſuſceptos promoueri, tamen in ſuſceptis poſſe miniſtrare. ita habet Gloſſ. can. de his. d.50. & Gloſſ. c. ſicut dignum. de homicid. Gofred. etiam in ſumm. de homicid. dicit, poſt pœnitentiam poſſe in ſuſceptis miniſtrare. Hoſtienſ. verò c. ſicut dignum. de homic. citat eam ſententiam, & tenet contrarium, nempè non poſſe nec in ſuſceptis miniſtrare. idem Panormita. eodem c. num.13. & Boic. ibidem, nume.43. & Anchar. eod cap. & hoc eſt probabilius, nempè irregularem eſſe, quantum ad ſuſceptos, & ſuſcipiendos, indigereque diſpenſatione; ad quem autem pertineat, idem ſentiunt Doctores de hoc; ac de homicida voluntario ex delicto, ob id eadem dicenda ſunt, quæ illic diximus de iure communi.

Quartò,

Quartò, quando eſt huiuſmodi irregularitas ſine peccato, ſed ex defectu, vt in eo, qui poterat fugere, & non tenebatur fugere, aut in eo, qui occidit ad defenſionem rerum temporalium, aut ad defenſionem, non ſui, ſed aliorum, patris aut amici, aut proximi. Idem dicendum eſt de iure communi, ac de voluntario; in hoc enim Concilium non diſpoſuit quidquam, niſi vbi eſt cum delicto. De irregularitatis verò caſualis homicidij diſpenſatione, communis doctrina eſt, de iure communi Epiſcopum poſſe diſpenſare ad minores, ſed non ad maiores. ita habet Panormita. c. continebatur, & c. ad audientiam. de homi. & videtur deduci ex eodem c. ad audientiam. idem tenet Præpoſ. can. 1. d. 50. nume. 26. nunc verò poſt Concil. Triden. ſi occultum eſt homicidium, diſpenſat Epiſcopus, quia eſt ex delicto, & non eſt voluntarium; ſi tamen non eſt occultum, non diſpenſat, niſi ex commiſſione Papæ, iuxta formam c. 7. ſeſſ. 14. Hæc de diſpenſatione irregularitatis ex homicidio prouenientis.

De modis, quibus quæuis irregularitas tollitur.

CAPVT LXXXIII.

QVamuis in ſingulis explicandis irregularitatibus expoſuerimus, ad quem pertineat diſpenſare, nunc in generali quædam breuiter ſunt proponenda; triplicem enim modum Doctores tradunt, per quem irregularitas aufertur, nempè baptiſmum, ingreſſum Religionis, & diſpenſationem. Quantum ad baptiſmum attinet, certum eſt non tolli per eum bigamiam, vti pleniùs dum de bigamia locuti ſumus, diximus. De homicidij verò irregularitate eſt magna controuerſia, ſed vti etiam diximus, ante baptiſmum nulla homicidij contrahitur irregularitas. De illegitimitate verò, Silu. ver. irregularitas. notab. 28. negat tolli per baptiſmum, allegans Archid. can. deinde. diſt. 28. Sed opinio eius non eſt tenenda, nec verè allegatur Archidiaconus, ſi enim per ingreſſum Religionis tollitur illegitimitatis irregularitas, multò magis per baptiſmum. Archidia. autem potiùs contrarium affirmat. nam dicit, per baptiſmum tolli omnem irregularitatem, quæ prouenit

ex pec-

ex peccato, & ex ſequela peccati, quæ eſt infamia; illegitimitatem autem putat eſſe ex peccato, ſicut & Gloſſ. c.1. de fil. preſbyt. non quòd ſit irregularitas ex delicto, cùm ſit defectu natalium, ſed quòd originem trahat ex peccato alterius. Denique baptiſmus tollit omnem irregularitatem, ſeu potiùs in baptizato non eſt vlla irregularitas ex aliquo, quòd ante baptiſmum fecerit, aut habuerit, præter eam, quæ ex matrimonio prouenit, nempè bigamia, & irregularitates, quæ proueniunt ex defectibus corporis, non quia erant ante baptiſmum, quia reperiuntur etiam poſt baptiſmum, ſicut in alijs baptizatis, vt qui eſt minoris ætatis, qui eſt notabiliter deformis, vel patitur alia vitia, quæ generant horrorem, aut ſcandalum, vti diximus in materia de corpore vitiatis.

Quantum ad religionis ingreſſum, quidam affirmârunt tolli omnem iregularitatem, præter eam, quæ eſt ex bigamia, & homicidio voluntario; alij dicunt, nullam tolli, ſed ingreſſum Religionis faciliorem facere diſpenſationem, & videtur hæc opinio Butr. c.2. de apoſt. ita refert Gloſſ. cap.2. de apoſt. & Gloſſ. can.1. diſt.56. Opinio verò Panormitan. c.2. de Apoſt. & Anan. ibidem vera, & legitima videtur, nempè per ingreſſum Religionis non tolli vllam irregularitatem, niſi quæ eſt iure expreſſa, ad cæteras autem facilitatem diſpenſandi inducit, ſed eas non tollit; iure autem expreſsà habetur ea, quæ eſt ex illegitimatione quantum ad ordines: ſed nō quantum ad prælationem, c.1. de fil. preſbyt. quamuis etiam, vti diximus, quidam dixerint, nec hanc tolli ſine diſpenſatione, tamen verius eſt tolli. vt ibi dicit Gloſſ. & Hoſtienſ. c 2. de apoſt. de alijs iure non conſtat.

Quantum ad diſpenſationem attinet, tollitur irregularitas ómnis per Papæ diſpenſationem, quia vti diximus, quæ propriè irregularitates ſunt, de iure poſitiuo ſunt. Epiſcopi autem in nonnullis diſpenſare poſſunt iure communi, vt in earum tractatione oſtendimus; in foro autem interiori ampliata eſt multum eorum facultas, per Concilium Tridentinum ſeſſio. 24. cap.6. nam in omnibus irregularitatibus ex occulto delicto prouenientibus diſpenſare poſſunt, præter eas, quæ ſunt ex homicidio voluntario, & deductis ad forum contentioſum. Diximus autem ſuperiùs, etiam poſſe diſpenſare in irregularitate, quæ prouenit ex illicita mutilatione, quia hæc non eſt excepta, cùm non ſit comprehenſa ſub nomine homicidij voluntarij. Sunt autem duo aduertenda circa diſpenſationem

Episcoporum super irregularitatem, vnum quantum ad ius commune, alterum quantum ad hanc concessam facultatem ex Concil. Trident.

Quod ad ius commune attinet, notanda est doctrina Inn. ca. dilectus de temp. ordin. quem citat, & probat Panorm. ca. postulastis. de cler. excom. ministr. nempè quoties in iure exprimitur, vt dispensari possit cum aliquo, & non exprimitur per quem debeat fieri dispẽsatio, tunc videtur concessa facultas Episcopis dispensandi in eo casu. idem habet Glos. eodem c. postulastis. Secus tamen est, quando nihil agitur de dispensatione, sed tantummodo aliquis iudicatur irregularis, aut ab ordine remouetur, tunc enim vti superius diximus ex Panorm. c. ex litteris. de cleric. non ord. min. Episcopus non dispensat, nisi in casibus iure expressis. & Gloss. cap. dilectus. de tempor. ordin.

Quod ad Concilij Tridentini facultatem attinet, quia in irregularitatibus ex occultis delictis prouenietibus datur facultas dispensandi, interest multum scire, quid dicatur occultum, de quo vide Panorm. c. vestra de cohabit. cler. & muli. Clarius tamen & perfectius sic dicemus. Duplex est occultum, vnum per se, alterum per accidens. Per se occultum est, quod ex se, & in se non potest cognosci ab hominibus, quales sunt hominũ cogitationes, desideria, & motus animę interiores, & hoc occultum Deus solus iudicat, nec subest excommunicationi, irregularitati aut pœnæ humanæ. Occultum per accidens est, quod re vera vera potest in se, & ex se cognosci ab hominibus, tamen de facto non cognoscitur, qualia sunt verba, aut facta hominis, quæ secreto fiunt. hæc per se, & in se cognosci possunt, quia exteriora sunt, & si adessent homines, ea notassent, tamen de facto non cognoscunt, quia absunt. ista dicuntur occulta per accidens, & hoc occultum duplex est. Vnum quod opponitur probabili, nempè quod est adeo latens, vt nullis testibus, per quos probari possit pateat, & hoc partim iudicio humano subest, partim non, nam iudicium humanum duplex est. Vnum quod in causæ cognitione, probatione, & sententia consistit, & huic non subsunt talia occulta, cum per probationem non possint in lucem, & iudicium prodire.

Alterum est, iudicium humanum, quod in præcepto, aut prohibitione consistit, & pœnam in genere præueniendo infligit, vt quando Prælatus præcipit sub excommunicatione

lata, ne quis vescatur carnibus in diebus Veneris, tunc si quis vescatur, quamuis occultò, & sine probatione subest iudicio, & excommunicatus est; huic iudicio subsunt hęc occulta, & sic irregularitas oritur ex occulto crimine, & defectu exteriori, quamuis occulto per accidens, & improbabili, ligatque iudicium hoc in conscientia, non autem in priori iudicio. Alterum occultum per accidens est, quod opponitur publico, siue notorio, siue famoso, quod enim nec notorium, nec famosum est, dicitur occultum, quamuis possit per aliquot testes probari, dummodò non sint tot, qui faciant notorium, vt diximus cap. superiori de criminis notorietate. hoc supposito dico, facultatem concessam Episcopis dispensandi super irregularitatem, ex occulto crimine, intelligendam de occulto per accidens (occultum enim per se non facit irregularem) de occulto inquam per accidens, tam improbabili, quàm probabili: vt autem clarius dicam, dummodò non sit notorium, aut publicum, aut proximum notorio, vel publico, quod ex eisdem Concilij verbis satis apertè, deducitur, nam dicitur; quod dispensat in occultis, præter ea, quæ sunt deducta ad forum exterius. igitur si nondum sunt deducta, sed deducibilia, dispensari poterit, & hoc est valde notandum. Dices ergo, quid si dispensauit, quando nondum erant deducta, & postea sunt deducta existimo dispensationem famam prodesse in foro interiori, non in exteriori. Aduertendum etiam est, hanc concessionem factam Episcopis non competere Abbatibus, nec Prælatis religiosorum, ex sententia Congregationis. nec Cardinalibus in suis titulis, ex declaratione Greg. 13. quia quamuis in eis iurisdictionem, quasi Episcopalem habeant, tamen Episcopi non sunt. liceret & Episcopo in huiusmodi casibus, in quibus absoluit, & dispensat inferiorẽ, deputare Confessarium, qui absoluat, & dispenset secum in eisdem, si forte incurreret, ex sententia cogregationis, & Ant. 3. p. ver. 15. §. 2. qui generaliter loquitur.

Postremò omnium est aduertendum, per iubilæa, & alias concessiones, quæ fieri solent, in quibus datur facultas absoluendi à quibuscumque censuris, & pœnis, non tolli irregularitatem. in quo non est tenenda doctrina nonnullorum recentiorum existimantium, posse per huiusmodi iubilæa tolli irregularitatem ex homicidio voluntario, sed non est vllo modo id sequendum, cui repugnat tota praxis Romanæ Curiæ, & omnis Canonistarum doctrina: nam longè aliud est

absoluere, & dispensare: irregularitas autem non tollitur per solam absolutionem, sed per dispensationem: Dispensatio autem non datur in iubilæis. Pœnæ autem illæ, à quibus in iubilæis absoluendi datur facultas, sunt quæ per absolutionem solam tolluntur Idemque dicendum est de quibuscumque concessionibus, aut facultatibus à Sede Apostolica emanatis, in quibus sola absoluendi facultas datur.

De iurisdictione.

CAPVT LXXXIV.

ALiud impedimentum, quod solet Sacerdotem à suo retrahere officio, ex defectu iurisdictionis. Est enim necessaria potestas iurisdictionis ad Sacramentorum administrationem.

Tamen notare oportet, quod dupliciter potest impediri administratio Sacramentorum: primo modo, quo ad rectum vsum; altero modo, quo ad vsum.

Tunc impeditur quo ad rectum vsum, cum, si Sacramentũ administretur, tenet & sequitur effectus Sacramenti in recipiendo. tamen peccat qui exhibet.

Tunc verò impeditur quo ad vsum, cum irrita est ipsa Sacramenti administratio, quia vere non sequitur effectus Sacramenti.

Iuxta hoc dico primò, in Sacramento pœnitentiæ, est necessaria iurisdictio quoad vsum, idest, si quis non habens iurisdictionem, id est, non existens Episcopus, Parochus, vel habens curam animarum, intentet absoluere, absolutio nulla est, quia non est iurisdictio. Vnde Sacerdos simplex non potest absoluere à peccato, exceptis tamen in tribus casibus.

Primò, in tempore mortis, aut periculo mortis.

Secundò, cum peccata sunt venialia, aut mortalia, sed iterũ confessa, & absoluta.

Tertiò, cum in eum transfertur auctoritas vel per licentiam Episcopi, aut Parochi, vel per diploma, vel priuilegium Papæ, in quo conceditur facultas eligendi Confessarium.

Dico secundò, in aliorum sacrorum administratione, est necessaria iurisdictio quoad rectum vsum, non tamen quoad vsum. Explico: Nullus potest conferre Eucharistiam, vel extremam Vnctionem, vel Ordines, vel Baptismum solemniter nisi habens iurisdictionem in eum, cui confert, vel excommissione habentis. Si tamen conferat, peccat, & tamen Sacramentũ tenet. In Eucharistia verò, & extrema Vnctione, tempore necessitatis, non peccaret conferendo: in Matrimonio autem nõ est necessaria, quia non ibi vt conferens cõcurrit Sacerdos. Modo habetur in Concil. Trid. sess. 24: can. 10. *Qui aliter quàm præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere intentabunt, eos sancta Synodus, ad sic contrahendum, omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus etiam.*

Dico tertio, Ad baptismum conferendum non solemniter, eo modo, quo laicus potest conferre, non est necessaria iurisdictio, nec quoad vsum, nec quoad rectum vsum, si nimirum conferatur, quando necessitas imminet. Et hæc satis de hoc impedimento.

De peccato mortali.

CAPVT LXXXV.

Mortale peccatum est impedimentum, non quidem vsum ordinum, nec sacramentorum administrationem impediens, vt falsò hæretici fingunt, sed solum rectum vsum. Sacramenta enim collata ab his, qui in peccato sunt mortali, suum consequuntur in suscipiente effectum: tamen qui sic ministrant, malè, & cum peccato ministrant.

In cuius gratiam notandum est, peccatores hos ministros posse esse in triplici differentia. Aut enim sunt præcisi ab Ecclesia, aut tolerati: & hi, vel publici, vel priuati, seu occulti.

Præcisi dicuntur, qui sunt ab Ecclesia separati, vel per censuram ab officio exclusi, vt Apostatæ, hæretici, schismatici, degradati, depositi, suspensi, excommunicati, interdicti, irregulares.

Tolerati sunt, qui in alijs sunt peccatis, propter quæ ab Eccle-

Ecclesia non arcentur ab officio. Publici autem sunt, cùm eorum peccata alijs sunt nota. Cùm verò secreta, dicuntur occulti. Illi primi generis peccant mortaliter, Sacramenta administrantes, & celebrantes : tamen tenent Sacramenta, præter confessionem, vt suprà declaratum est, hoc notato, quòd irregularitas solùm arceat ab vsu ordinis, non iurisdictionis, cùm non est ex peccato ; nec de his modò est præcipuè sermo: nam de singulis dictum est. Illi verò secundi generis, si administrarent sacramenta, tenent quidem, tamen mortaliter ipsi peccant in cuiusque administratione, nisi vrgeat necessitas, & ipsi habeant contritionem. Et idem peccatum committunt Diaconus, & Subdiaconus, qui solemniter, & modo, quo secularibus non licet, suos exercent ordines in mortali peccato. Idemque dicendum de inferioribus ordinibus, si eadem solemnitate celebrent, si ministri publici peccatores sint; idemque dicendum de prædicante, cùm publicus sit peccator. Hi enim graue generant scandalum. Illi verò tertij generis etiam mortaliter peccant, licèt non ita grauiter, præter duos, scilicet, qui in minoribus sunt ordinati : nam hi, quia non ita propinqui Sacramento altaris, à mortali excusantur, nisi adsit contemptus. Similiter, præter prædicantem, quia non est actus ex se ordini deputatus, non enim mortaliter peccat, si reuerenter accedat, & contemptus non adsit. Eodem modo excusarentur à mortali, quamuis publici essent, si non esset tanta notificatio, vt graue fieret scandalum, sed alij non excusantur, qui sunt proximi Sacramento purissimo. Quod si tibi arduum videtur, quòd conferens in mortali Sacraméta, mortaliter peccat, audi rationes huius, & cessabit admiratio.

Tria cõueniunt maximè in ministro sacrorum, quæ ipsum obligant, vt absque conscientia peccati mortalis Sacramenta ministret.

Primus, ipsa spiritualis est consecratio, per quàm potestas ei data est : nam per Sacramentum gratiæ constitutus est, & ordinatus minister Domini, vnde tenetur se in officio suo talem exhibere, qualis per ordinationem effectus est.

Secundus est, ipsa gratia ad hoc peculiariter collata : nam Sacramentum ordinis imprimit eam gratiam, qua homo, valet quæ ordinis sunt exercere. Non enim constituit Dominus aliquem in officio, vel dignitate aliqua, quin ei conferat,

quantum est ex se, quæ necessaria sunt ad exercenda ea, quæ talis sunt muneris. Vnde peccat, qui absque tali dignitate accedit ad ea exercenda, quæ sunt ordinis, & ex genere suo peccatum est mortale, & accedente grauitate materiæ, vt fit in casibus prædictis, est mortale.

Tertius est, quia in talibus actibus se exhibet ministrum religionis Christianæ, & cultus spiritualis, & diuini, oportet ergo esse in charitate, seu absque conscientia peccati mortalis, qui se ministrum tanti cultus exhibet.

Quando licet à malis ministris accipere Sacramenta.

CAPVT LXXXVI.

TANTA est humana nequitia, vt sæpè cõtingat, quòd ministri conscientias proprias negligentes, Sacramenta administrare non formident, vnde oportet fidelem esse præparatum, & scire à quibus, & quomodo possit talia recipere Sacramenta. Et vt, iuxta distinctiones in capite præcedenti positas, procedamus, dico ante omnia, quod huiusmodi ministri possunt se dupliciter habere. Vno modo, quòd ipsi sunt expositi Sacramenta administrantes, vel celebrantes; vt, qui sedet in loco suo, audiens confessiones; vel qui in Ecclesia est adhibens Sacramenta, vel non sunt sic expositi, sed sunt parati, vt si aliquis ab ipsis peteret, ipsi statim conferrent. Rursus isti, aut sunt quibus ex officio incumbit Sacramenta administrare, vt Parochus, Curatus, Episcopus, vel similes: aut sunt quibus non ex officio incumbit, sed ex facultate aliqua, vel alia de causa. Iuxta hoc dico.

Primò, à non toleratis ab Ecclesia, siue parati, siue non parati, siue expositi sint siue ex officio incumbat eis, siue non, non licet vllum Sacramentum recipere, etiam in necessitatis tempore, præter baptismum 24. q. 1. c. si quem fortè. Explico: Si esset aliquis Parochus hæreticus, aut schismaticus, aut nominatim excommunicatus, non licet eum, quamuis celebrantem audire, etiam in die Dominico, & quamuis nullum aliud esset sacrum; nec cum ipso confiteri, nec aliud recipere Sacramentum, quamuis ipse esset expositus, & vellet ministrare, nisi in articulo mortis, quando non est copia alte-

alterius: Baptiſmum verò licet, quia eſt Sacramentum neceſſitatis; & hic poteſt etiam à quouis miniſtrari, his talis conferendo non peccat. Quòd ſi adeſſet laicus, melius eſſet ab hac ſumere.

Dico ſecundò, à malis miniſtris ſecundi, & tertij generis, ſi ſint expoſiti, ſiue ex officio incumbat, ſiue non, dum non ſequatur aliquod graue ſcãdalum, poſſumus ſacra recipere: nam Eccleſia ipſos tolerat, & ipſi talia adminiſtrantes ſacra, ſibi ſolis nocen. 15. quæſt. 8. can. ſciſcitantibus. dicit Nicol. Pap. quòd iſti ſunt ſicut fax acccenſa, quæ alijs illuminat, & ſe conſumit: & vnde alijs commodum exhibent, ſibi diſpendium præbent mortis.

Dico tertiò, ab his, quibus ex officio incumbit, ſiue ſint parati, ſiue non, licet petere, & accipere Sacramenta, ſiue ex neceſſitate, ſiue non, quia ille ex officio tenetur quandocumque petiero miniſtrare, nec ego ius meum amitto ex illius malitia.

Dico quartò, ab eo, cui non incumbit ex officio, quando non eſt tempus neceſſitatis, non licet petere (à non expoſito) Sacramentum, quia tunc eſt verè inducere ad peccandum: non enim habeo ius exigendi ab eo. Imminente quidem neceſſitate id fieri poteſt, quia tunc quilibet Sacerdos ex officio tenetur adminiſtrare, & non ſufficit alia neceſſitas: nam quando eſt neceſſitas præcepti Eccleſiæ, puta, confiteri, & ſumere Euchariſtiam Paſchatis tempore, tunc, ſi non eſſet is, cui ex officio incumbit, non licet petere à non parato, nec expoſito, quamuis ſit priuilegium, vt à quouis poſſit pœnitens accipere Sacramenta.

Dico quintò, cum toleratis ab Eccleſia oportet annumerare excommunicatos, qui nominati non ſunt, & publici, nec percuſſores Clericorum. Eſt enim hoc poſt Bullam Concilij Conſtantienſis, vt ſuprà diximus, quamuis iſti peccant adminiſtrantes, vt probabilius eſt. Idem de ſuſpenſis, & interdictis, quia iſtæ cenſuræ ſint, & par earum habetur ratio in bulla illius Concilij.

**
*

De qualitate Ordinatorum.

CAPVT LXXXVII.

QVIA non ſatis eſt, impedimenta non habere ad actus exercendos, ſed ſimul ſubiectum debitè in ſe eſſe diſpoſitum, vt conuenienter poſſit operari, Sacerdos non ſolùm præfatis impedimentis carere debet, ſed etiam aliquam in ſe habere diſpoſitionem, vt quæ officij ſunt digne valeat miniſtrare. Quæ autem ordinatus maximè habere debet, hæc quinque eſſe videntur, Charitas, Religio, Sanctitas, Scientia, Prudentia.

Charitas quidem neceſſaria eſt ratione ſui officij, Sacerdos enim eſt medius inter Deum, & populum. Ad hoc enim eſt ſelectus à cæteris, vt pro cæteris Deo vacet, pro ipſiſque intercedat. Vnde neceſſaria eſt virtus, quæ vtrumque recipiat extremum, Deum ſcilicet, & populum: talis eſt Charitas, quæ reſpicit Deum, & proximum.

Debet ergo Sacerdos maximè vnitus eſſe Deo per amorem, quia ad ſtatum talem eſt accerſitus: debet eſſe maximè Deo familiaris, vt, quæ pro populo petit, conſequatur, ſi enim inimicus, quomodo exaudietur pro alio? Debet etiam ſuum amorem extendere erga alios, pro ipſis orando, erga ipſos ſuos actus miniſtrando, non propter lucrum, ſed propter amorem.

Cùm autem Sacerdos ſit ex ſuo officio Deo magis proximus, eius charitas debet excedere eam charitatem, quæ ſecularium eſt. Summè igitur dolendum eſt, cùm Sacerdos minus diligens, quàm ſecularis inuenitur, & cum, qui è populo, eſt ante Sacerdotem, Deo vicinior habetur.

Religio etiam eſt neceſſaria. Eſt autem Religio quædam moralis virtus in voluntate exiſtens, qua homo reddit Deo debitum honorem, quatenus eſt primum omnium principium, ſicut Iuſtitia virtus eſt reddens cuique quod ſuum eſt. Vnde cultus diuinus exhibitus per ſacrificia, per adorationem, & per alios actus, à religione proficiſcitur. Cùm igitur Sacerdos ſit diuino cultui deputatus, maximè debet, religione pollere.

Religio autem, non ſolùm in his actibus, & cæremonijs exterio-

terioribus consistit, sed etiam in actibus interioribus voluntatis, quibus homo se Deo dat, ad suum cultum & honorem. Vnde maximè cauendum est Sacerdoti, & cum actus similes exteriores Deo exhibet, interior adsit, qui præcipuus est, & ratione cuius exteriores Deo placent. Debet etiam suos actus exteriores ita componere, vt in eis interior appareat, vnde cum maxima reuerentia, & humilitate altari accedere debet, similiter ad exequenda alia, quæ diuini sunt cultus.

Debet his accedere Sanctitas. Sanctum aliquid dupliciter dicitur: Vno, vt idem sit, quod mundus, vt sanctum dicatur, quasi sanguine tinctum, vt dicit Isidorus, eo quod olim mundabantur homines à maculis, seu peccatis, sanguine hostiæ, & sic vasa templi dicuntur sancta, id est munda. Secundò, Sanctum idem est, quod constans, firmum, & stabilium, à verbo sancio. Vtraque sanctitas necessaria est Sacerdoti. Est quidem necessaria munditia non solum corporis sed animæ. Mundatur anima sicut corpus metaphoricè. Immundum enim dicitur aliquid, cum miscetur rebus se inferioribus.

Vnde aurum immundum dicitur, cum est mistum metallis inferioribus: mundatur, cum ab his purgatur. Animus tunc miscetur rebus, cum affectum ponit in eis, cumque eas habet propter se, & non propter Deum, tunc immundus est. Purgatur autem, cum affectus ab his in Deum transfertur. Debet igitur Sacerdos [illegible] terrenis affectibus suum in Deum transportare: vt nihil velit, quod non sit propter ipsum. Purgare se autem maximè debet à vitijs carnalibus, non solum opere, sed etiam cogitatione. Hęc enim immunditia Deo odibilis est multum.

Rursus secundò debet esse sanctus, id est, constans, vt cũ se Deo semel consecrauerit, in ea permaneat consecratione, & gratiam, quam semel accepit, in perpetuum cum fœnore conseruet. Talem hanc sanctitatem Deus petebat in veteri Testamento à suis Sacerdotibus, Leuitici. 22. *Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius: Incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, & eius sancti erunt.* Et nota, quantò maior futura sit Sacerdotis Euangelici sanctitas, ex causa data. *Ob id,* inquit, *sancti erunt, quia Deo offerunt incensum, & panes:* quid dicendum est de eo, qui corpus, & sanguinem Christi filij Dei offert? Profectò supra modum nostra sanctitas futura debuerit esse maior.

Prædicta ista voluntatem perficiunt; sed non debet sua etiam perfectione carere intellectus: & ideo est etiam necessaria scientia, non æqualis in omnibus: nam in minoribus constitutis sufficit scire legere, & commodè pronunciare, & iuxta decret. Concil. Trident. sess. 23. ca. 11. saltem latinam linguam intelligere. Diacno, & Subdiacono sufficit intelligere quæ Latinè legit, licet mysteria non ita calleat. Sacerdoti verò maior est necessaria scientia. Vltra prædicta enim, aliquam scripturæ cognitionem habere debet, quanta sufficit, vt intelligat mysteria, quæ tractat: indignum est enim, vt altissima tractet mysteria, & eorum ignarus existat: nullum enim inde poterit iustum percipere. Quod si curam animarum habeat, adhuc maior est necessaria scientia: debet enim omnes fidei articulos, & totam doctrinam Christianam ita callere, vt alijs possit tradere, aliosque in eis instituere. Debet habere cognitionem eorum peccatorum, quæ frequenter in confessionibus accidunt. Debet scire casus, à quibus potest absoluere, & à quibus non, similiter censuras, quæ ad ipsum pertinent. Difficultates verò arduas, siue fidei, siue casuum occurrentium non tenetur scire, sed poterit, cum occurrerint, à sapientioribus petere.

Episcopus est, qui istam plenam cognitionem habere debet. Ipsi enim dictum est 1. Petri 3. cap. *parati reddere rationem omni poscenti nos, de ea, quæ in nobis est spe.* Vnde perfectam vtriusque testamenti debet habere cognitionem, & perfectã mysteriorum fidei intelligentiam, vt sciat etiam alijs veritatem exponere, & aliorum contra veritatem fallacias expellere, hæresesque expugnare. Verè enim est doctor in Ecclesiæ Cathedra sedens, cui ex officio sacras exponere populo scripturas competit.

Nec adhuc totum est completum: nam debet accedere istis prudentia, quæ omnia moderetur atque gubernet. Nã prudentia, est, quæ media ordinat, & adaptat in finem, sine qua nihil benè fit, & conuenienter. Est autem maximè his necessaria, qui iurisdictionem in interiori, siue exteriori foro habent, vt dum ad ipsos aliorum bona, vel malè facta deferuntur, remedia proportionata adhibeant, ne fructus subditorum auferantur, aut impediantur.

Denique debet esse Sacerdos exemplar perfectionis, sanctitatis, & bonitatis omnibus hominibus, vt tamquam po-

posita super candelabrum luceat omnibus, & vt Pagani, & infideles omnes, opera Christianorum videntes, maximè nostram fidem commendent. Deus faxit, vt tales sint, quales esse debent, interim memoriæ causa, quæ diximus quinque, ad duo hæc carmina reducamus.

Sacra parans Domino, sit prudens; sanctus, & ipsi
Charus, coniunctus religione, sciens.

Atque hæc sint satis de isto libro nostræ instructionis primo, in quo de impedimentis, & dispositionibus ad officium Sacerdotum pertinentibus egimus. Superest, vt de ipsis officijs in particulari disseramus.

* *
*

Libri primi finis.

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM.

LIBER II.

De tribus Sacerdotis officijs in particulari.

De dispositione necessaria ante celebrationem.

CAPVT I.

HActenus de impedimentis officiorũ Sacerdotũ egimus, nunc de ipsis officijs primùm agere oportet. Cùm autem hæc tria maximè sint, vt superius diximus, celebrare diuina officia, Sacramenta administrare, populum instruere, de primo tractemus. Cumq; istud in duo diuidatur, & in persoluendis horis canonicis, & in sacris celebrandis, ab hoc initium sumimus. Et antequam de ipso sacrificio dicamus, agendum est de dispositionibus, & circumstantijs quibusdam, quæ circa ipsum sunt, quæ in tres partes diuiduntur: quædam obseruandæ sunt ante accessum ad celebrandum quædam in ipsa celebratione, quædam post. Quæ obseruari debent ante, hoc carmine breuiter descripsimus.

Ieiuna, recita, expecta, tua crimina pande.

In quo quatuor verba continentur, primum est (*Ieiuna*) ca. liquido, de consecratione, d. 2. & can. sacrum d. 1. de consecrat. D. Thom. 3. p. q. 80. art. 8. Debet celebraturus accedere ieiunus, ita vt nihil cibi, nihil potus illo die sumpserit. Quæ dies computatur à media nocte superiori. Qui autem accesserit non ieiunus, quamuis id infirmitatis causa fuerit, peccat mortaliter; vnde maius ieiunium esse necessarium, quam ad obseruationem

nem præcepti ieiunij Ecclesiæ: hoc enim potius non soluit, nec medicina, illud verò soluit. Ob id dicitur ieiunium naturale. Nec huic obstat, quòd cùm abluitur os, aliqui humores cum saliua deglutiantur per modum saliuæ, dum non sit notabilis quantitas, vt videatur haustus. Nec obstat etiam, quòd particulæ relictæ intra dentes cibi præcedentis deglutiantur aliquando, quia idem est per modum saliuæ, non cibi. De hoc ieiunio non est præceptum diuinum, sed Ecclesiæ tantum, obligans tamen ad peccatum mortale. Quod ieiunium impositū est, tum propter reuerentiam sacramenti, tùm propter significationem, vt significetur primùm à nobis quærendum esse vniri cum Christo in charitate & gratia.

Sunt tamen casus aliqui, in quibus licet sumere Eucharistiam, seu dicere sacrum non ieiunum.

Primò cùm quis omninò immemor suscepti cibi, vel potus accessit altari, & post consecrationem recordatur, tunc non debet desistere, sed continuare: quod si ante consecrationem recordatur, desistat, nisi adsit scandalum circumstantium; tunc enim prosequi debet, nec est peccatum. Angel. verb. Euchar. 2. §. 6. & Siluest. verb. Euchar. 2. §. 7.

Secundò, si sumpsit sanguinem, & inuenit non fuisse sanguinem, quia vinum non apposuit, sed aquam, vel acetum, tūc quamuis non sit ieiunus, debet iterum (ne Sacramentum maneat imperfectum) apponere vinum & aquam, & iterum consecrare, incipiendo ab illis verbis (*simili modo postquam cænauit*) vsque ad illa (*vnde et memores*,) & sumere. Idem si inuenit hostiam fuisse panem corruptum, debet apponere aliam, & incipere ab illis verbis (*qui pridie quàm pateretur*) vsq; ad consecrationem inclusiuè, & sumere, & hoc vtrumque absque noua eleuatione.

Tertiò, si postquam sumpsit ablutionem, inuenit particulas Sacramenti in corporalibus, Caietan. verb. missa, tunc debet sumere, nisi iam notabile tempus trāsierit, quod est post orationes, vel quando iam destitit ab ablutione, tunc debet in loco sacro seruare, vsque in alium diem; vel ab alio Sacerdote sumatur.

Quartò, si post ablutionem adhuc particula sacramenti maneat in calice, vel in ore, melius est tunc superinfundere vinū, & sumere. His casibus potest non ieiunus celebrare.

Alterum verbum est (*Recita.*) Ante celebrationem debet persoluere horas matutinas, quòd si scienter accedat, quamuis

communiter dicatur esse peccatum mortale, tamen non est, vt tenet Siluest. verb. Missa, 1. §. 6. Soto 4. d. 13. quæst. 2. art. 2. Et quamuis hæc sententia non sit omninò tuta, quia communis est in contrarium, tamen adhoc seruiet, vt quando sit aliqua causa rationabilis, licèt non sit nimis notabilis, possit celebrari absque scrupulo non persolutis matutinis. De prima autem non sic est, immò licet priùs celebrare missam, nullumq; ibi peccatum est, nisi esset consuetudo in aliquibus locis, & tunc id intelligitur de prima recitata in choro, non de particulari, & de missa communi.

Tertium verbum est (*Expecta*) quod ad tempus referri debet: non enim quolibet tempore, etiam ieiuno celebrare licet; sed ab auroræ, vsque ad meridiem, Ioann. Andr. c. 1. de celebratione missæ. Nauarrus verò negat c. 25. num. 55. & dicit, si sine scandalo fiat, posse post meridiem. Tamen mihi videtur contra Nauarr. esse dicendum, quia vsus Ecclesiæ, qui locum habet legis, ita obseruat. Et ita ante auroram celebrare, extra festum natiuitatis, & hoc quoad primum sacrum, graue esset peccatum. cap. in nocte, de consecrat. d. 1. Nisi peculiare aliquod existeret priuilegium, vel aliqua necessitas vrgens communicandi infirmum instaret, sed cum licentia Episcopi, aut superiorum Anton. 3. p. tit. 13. c. 6. §. 4. & sine licentia, cùm abest superior. Nauar. c. 25. n. 85. Post meridiem verò celebrare, dummodo esset ieiunus, non ita graue esset peccatum, quia non extat peculiaris prohibitio; tamen propter consuetudinē non licet, sine aliqua causa rationabili, cum [illegible] liceret post meridiem aliquo paruo tempore celebrare. Vnde grauiter peccant sacerdotes, qui tempore Paschatis Resurrectionis statim post mediam noctem celebrant, & populum communicant, vt citiùs possint vesci carnibus.

Quartum verbum est, (*Tua crimina pande.*) Ante celebrationem debet esse confessus, cap. de homine, de celebr. missæ, & Concil. Trid. sess. 13. c. 7. & can. 11. Si habes conscientiam peccati mortalis.

Nec sufficit contritio, nisi in duobus casibus.

Primus est, cùm non recordatur nisi in missa, tunc si recordatur post consecrationem, doleat, & continuet missam: si ante, tunc si posset commodè recedere, & prius confiteri, debet facere. Quòd si scandalum est aliquod, doleat, & continuet missam, cum proposito semper post missam confitendi: securè tamen potest continuare, cùm est paulò post initium

tium nec potest confiteri. Idem dicendum est de eo, cui subit in mentem excommunicatio, vel impedimentum aliquod, tunc potest continuare, nec incurrit irregularitatem: quamuis si est paulò post principium, nec vllum sequitur scandalum, debet recedere. secus non. Silu. Angel. verb. Eucharist. 2.§.6.&7.

Alter est, cùm aliquis recordatur ante missam peccati mortalis alicuius,& tamen est tempus celebrandi, & tenetur celebrare, quia est dies dominicus,& in castello non est alius Sacerdos, qui celebret, nec cui possit confiteri, tunc debet conteri,& cum proposito confitendi accedere, aliàs nõ sufficit contritio. Vide Concil. Trid. cap.7.sess.13. Hoc etiam dici posset illis, qui non sunt Sacerdotes,& accedunt sacramento,& iam in altari existentes recordantur alicuius peccati mortalis, neque sine scãdalo possunt recedere, debent communicare, cum proposito confitendi post communionem. Vnde fit, quod Sacerdos, qui ministrat Sacramentum, cùm non potest absoluere, quia non habet iurisdictionem talem, si tunc ab ipso pœnitente absolutio illic petatur, vt fieri solet, meliùs faceret, immò debet facere, aut illum à communione arcere, si potest sine scandalo, aut secretò dicere, vt sine scrupulo communicet, cum proposito confitendi suo proprio confessario; ipse tamen non debet absoluere. Vnum tamen hic est attendendum quòd non sufficit aliquando confessio ad celebrandum: cùm enim peccatum paruo tempore antecessit, non debet celebrare, sed expectare diem alium. Vnde qui se accusant, quòd nocte proxima peccatũ carnis cõmiserunt, quamuis cum dolore accedant, & absoluantur, sunt tamen à celebratione arcendi, nisi aliqua grauis necessitas occurrerit. Et meritò id fit; si enim qui pollutiones nocturnas patiuntur etiam sine peccato, vel cum peccato, arcentur à communione, nisi obligatio intercedat, vel notabilis deuotio: (licet non esset peccatum mortale istis celebrare) quanto magis repellendi sunt illi, qui mortaliter peccarunt, & maximè, ac maximè, qui sæpè idem peccatum inculcant per reincidentiam. Hæc igitur sunt quæ potissimè obseruanda sunt ante ipsam celebrationem.

De dispositionibus in ipsa celebratione.

CAPVT II.

ALia etiam sunt, quæ in ipsa celebratione maximè sunt attendenda, quæ memoriæ causa alio secundo carmine continentur, quod tale est.

Apta locus, vestis tibi sint, altare minister.

In primis debet esse locus aptus; non enim licet celebrare in loco per Episcopum non consecrato. Vnde in agro, vel in alio loco absque licentia Episcopi, vel priuilegio celebrare extra tẽpus necessitatis non licet, de consecratione, dist. 1. can. missarũ solemnia, & cap. hic ergo de consecrat. d. 1. canon. concedimus. Concil. Trident. sess. 22. in decret. de obseruan. quo præcipit, ne omninò extra Ecclesiam, aut extra oratoria ab ordinarijs designata, & visitata celebretur. Vnde ius antiquum est derogatũ, Can. concedimus. 1. Cùm tamen necessitas occurrerit, nec est facilius adeundi ad Episcopum, posset celebrari in loco nõ consecrato. Esset necessitas, si occurreret pręceptum audiendi missam, dum fit iter, de consecrat. dist. 1. cano. concedimus, vel communicandi aliquem in mortis articulo, vel quid simile. Tamen debent adesse cętera dicenda: altare scilicet, & alia, quę dicemus. Iam verò rarò loca consecrantur: sufficit proinde benedictio.

Similiter debet esse locus aptus, in quo non est periculum submersionis sanguinis, vt in mari, vel flumine, vbi non licet celebrare. Anton. 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 4.

Similiter locus aptus non pollutus effusione seminis, vel sanguinis: nam in polluto esset peccatum celebrare, licèt non incurreretur irregularitas, Nauarr. ca. 25. num. 83. pollutio autem, si occulta est, non impedit, nec opus est reconciliatione Ecclesiæ, cap. is qui, de sent. excomm. in 6. vbi dicitur, quamuis sit peccatum in Ecclesia polluta, vel coram excommunicato scienter celebrare, tamen non incurritur irregularitas; nec etiam celebrare in Ecclesia, quauis alia causa polluta, induceret irregularitatem, vt dicunt Sot. & Palu. 4. d. 15. qu. 2. De licentia Episcopi posset celebrare in Ecclesia polluta, cum reconciliatione, vt habet S. Thom. 3. par. quæst. 83. art. 3. ad 2. propterea excusari videntur multi in Germania, debet tamen esse nota.

Aliud verbum est, (*Vestis apta.*) Anton. 3. p. tit. 13. c. 6. §. 6. Nõ potest

potest enim absque mortali Sacerdos celebrare, absque vestibus sacerdotalib. Circa quas debet obseruari qualitas, & quantitas.

Qualitas quidem, vt sint benedictæ ab Episcopo, vel Abbate, vel ab habente similem potestatem, quales sunt aliqui priores religiosorum.

Altera qualitas, vt sint mundæ vestes: celebrare enim cum immundis notabiliter vestibus, esset mortale, & magna irreuerentia fieret sacramento mundissimo.

Tertia est, vt sint integræ, & non dilaceratæ notabiliter. In quo profectò magna apud multos reperitur incuria. Hæc autem munditia necessaria est in his etiam, quæ in altari sunt, velut in corporalibus, & in purificatorio, quæ aliquando graui negligentia multorum, adeò solent esse immunda, vt à mensa communi cum nausea expellerentur.

Numerus etiam obseruandus est; sunt enim sex: in quo notatur perfectio. Est enim senarius numerus perfectus; in sex enim diebus fecit Dominus cuncta. Sexta ætate redemit mundum; sex etiam voluit in suo Ministro, vestes, scilicet Amictus Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, Casula, quæ nõ sunt absq; magna, & consideranda significatione.

Primò Amictus, si significatio à Christo Domino; quem Sacerdos repræsentat, sumatur, significat velamen, quod Iudæi ante oculos Domino posuerunt, cùm eum alapis percutiebant. Vt autem ad mores refertur, significat fidem, quæ est primum fundamentum Religionis Christianæ, quæ non in euidentia rerum credendarum, sed in captiuitate intellectus voluntaria consistit. Ob id optimè per velamen oculorum repræsentatur. Solet amictus quoddam additum habere ornatum, quo significat spem bonorum æternorum, qua fulciri debemus in omnibus præsentis vitæ calamitatibus, ob id Galea salutis dicitur. Amictus iste à capite in humeros, & deorsum descendit, per quod opera bona significantur, quæ cum fide coniuncta esse debent: In humeris enim, & dorso fortitudo laboris consistit. Ab isto duæ chordæ descendunt in pectus per modum crucis, quæ intentionem operum in Deo ponendam ostendunt.

Alba vestis est illa longa, talaris, & ampla, quæ significat vestem illam albam, qua Herodes Regem gloriæ Christum induit in signum amentiæ, ob idque est longa, vt gressu hominis impedito, hic, illicque caderet, omnibusque in derisum esset.

esset. Circa mores significat vtilem iustitiam, quæ debet esse in omni opere Sacerdotis, vt quicquid faciat, & operetur conforme sit rationi, & voluntati diuinæ; Et eius largitas significat amplitudinem operum sacerdotis, quæ multa, & magna, & conuenientissimè facta esse debent. Debet esse linea, seu bissina, non ex animalium pellibus, vel setis: nam pellibus indutus fuit Adam post peccatum; & factus fuit vt iumentum: sed ex herbis esse debet, ad significandum morum viriditatem & vigorem; & albedo innocentiam, & vitam immaculatam denotat.

Tertia vestis est, Cingulum per renes, quo tota alba comprimitur. Significat primum ligamen, quo Iudæi in horto Christum comprehendentes ligarunt. Circa mores significat castitatem, quæ cum omni opere sacerdotis coniuncta esse debet. Hæc enim nimis Deo placet. Et nota, quòd cingulum Pontificis sit à læua parte duplex cinctorium dependens: in quo notatur, quòd castitas maximè in ieiunio & oratione conseruatur & acquiritur.

Quarta est, Manipulus: significat secundum ligamen Christi, quo in columna ligatus est, estque in læuo brachio, vt denotet amorem intimum cordis, quo Christus passionem pertulit; quia cor ad læuam vergit partem, & sacerdos profitetur, se simili correspondsurum amore ipsi Christo. Circa mores significat præsentiam, quæ in hac vita (significata per læuam partem) debet haberi: cui præsentiæ posteà respondet manipulus retributionis, iuxta illud, *Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua, Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.* Solus Pontifex post casulam sumit manipulum, vt denotet, & figuret Christum, cuius opera non fuerunt ante charitatem & gratiam: quia ex summa gratia operatus est; nec sibi, sed nobis meruit. Nos per pœnitentiam ad charitatem venimus, ob id alij sacerdotes manipulum ante casulam induunt.

Quinta est, Stola, quæ vltimum ligamen Christi significat, quo ad crucifigẽdum ductus est. In Sacerdote significat iugum legis dominicæ, quod debet ipse ferre, ob id super collum est, & etiam super vtrumque humerum, vt notet obedientiam; & patientiam, quibus iugum portari debet. Descendunt etiam inferiùs partes duæ, ad significandam prudentiam, & temperantiam: & extremitates sunt prope terram, ad significandam perseuerantiam. Et nota, quòd Diaconus habet stolam, sed tan-

tantùm in læuo humero, per quam notatur vita actiua; quia ille tantùm est ad administrandum. Sacerdos habet in vtroque, vt complectatur vitam vtramque, actiuam, & contemplatiuam.

Vltima vestis est Casula, siue Planeta, quæ tunicam inconsutilem Christi significat, Casula etiam significat vestem purpuream, qua indutus est Christus in domo Pilati, & ita intelligit Gabriel super canon. Circa mores significat charitatem, quæ præcipua omnium est vestis, & coniungitur cum amictu vt denotet fidem coniunctam esse debere charitati. Hæc vestis partem anteriorem habet angustam, & partem posteriorem latam, per quod denotat, quòd charitas est circa Deum & proximum, verùm citra Deum vnum tantùm, ob id angusta est pars anterior, non enim pluralitas est Deorum. Latitudo posterioris notat amplitudinem Christianæ charitatis, quæ se extendit ad amicos, & inimicos: & est longior, quia se extendit etiam ad mortuos. Hæ duæ partes significant etiam duos status, quibus homines saluantur, & ante gratiam, & post: sed prior erat angustus; quia non ita diuina gratia, nec diuina remedia abundabant, sicut modo in posteriori statu post Christum abundant. Hac sunt vestimenta Sacerdotis, intra quæ calceamenta non computantur, quæ tamen sunt necessaria, quia non solent benedici.

Sequitur post locum, & vestes, aliud, scilicet, *altare*. Multa sunt, quæ requiruntur, vt altare sit paratum, quæ quidem ista sunt. Ara, mappa, corporalia, vas, liber, candela. In primis ara debet necessariò esse, sine qua consecrare, esset graue mortale peccatum. Debet esse lapidea, can. altaria, de consecr. d. 1. non ex alia materia. Debet esse integra, non notabiliter rupta, c. 1. & 3. de consecrat Ecclesiæ. Debet esse consecrata, aliàs nullo modo celebrari debet, nec posset Episcopus dispensare, nisi solus Pontifex. Debet esse capax, vt corpus, & maiorem partẽ calicis capiat. Significat ara crucem, in qua immolatus est Christus. Est autem lapidea, ad denotandum. Christum esse petram spiritualem. Rursus mappæ debent esse ad minus duplices, vel vna duplicata; corporalia benedicta, & linea, nullo modo serica, quia Dominus in syndone linea inuolutus est. Vas, scilicet calix, & patena, debent esse aurea, vel argentea, ex stanno, non ex alia materia, quamuis olim lignea solebant esse, c. vlti. de celebratione miss. Deponitur ab officio, & beneficio, qui in vase ligneo consecrat. Et adhuc debent esse consecrata.

Calix significat sepulchrum. Patena, lapidem suprapositum. Liber est necessarius, saltem in quo contineatur canon, & sine libro celebrare, peccatum mortale est. Sunt necessariæ candelæ accensæ, sine quibus, vel saltem vna, mortale peccatum esset celebrare. Significat autem lumen accensum, diuinitatem immortalem, & semper existentem: & deponitur Sacerdos ab officio & beneficio, qui sine lumine celebrat, c. fina. de celebrat. miss. Nec est necessarium lumen ex cera, quamuis securius est ipso vti. Hæc omnia sunt de iure positiuo, in quibus potest Papa dispensare. *Minister* necessarius est, de consecr. d. 1. c. hoc autem, vbi duo ministri ponuntur, sed sufficit vnus iam ex consuetudine, & debet esse vir, non fœmina, vt habetur, de cohab. cleric. & mulie. c. 1. Et idem tradit Archidia. de consecrat. d. c. hoc quoque, & Deci. de regul. iuris. l. fœmina. §. 40.

De dispositionibus post consecrationem.

CAPVT III.

IAM quæ post celebrationem obseruari debent, isto tertio carmine continentur.

Sacrifica, vna luce semel, nisi causa requirat.

Tria continentur in hoc carmine. Primum est, *Sacrifica*: non enim sat est Sacerdoti semel in vita celebrare, cùm sæpè possit. Et quamuis aliqui dicant, quòd non peccat simplex Sacerdos, non celebrando per totam vitam, tamen plures sunt Doctores, & graues, qui tenẽt, quod ter aut quater in amore celebrare debet, saltem festis solemnibus, quibus solent fideles communicare, & oppositum fecere, est peccatum mortale. S. Tho. 3 p. q. 82. art. 10. Dur. Palu. 4. d. 13. q. 2. Vide quæ diximus in 3. p. & c. dolentes. de celebrat. missarum. Suspenditur qui non celebrat quater in anno, (licèt suspensio non seruetur) quia ipsa potestas spiritualis, quam recipit, ipsum obligat, ne otiosus maneat. Quòd si curatus est, tenetur celebrare omnib⁹ diebus, quibus populus tenetur audire sacrũ, nisi loco suo alium substituat. Nullus tenetur quotidiè celebrare, etiamsi obligatus sit ratione capellæ; non enim tenet obligatio. c. significatum, de prębendis; sed debet celebrare salua reuerentia, & honestate. Vide Silu. ver. missa. 1. §. 7.

Alterum est, *vna luce semel*. Nullus potest absque peculiari priuilegio celebrare, nisi semel in die, cap. consuluisti, & cap. te referente, de celeb. missarum: & oppositum facere, non esset de uotio, sed graue peccatum mortale contra præceptum Ecclesiæ: Similiter nec communicare quis potest, nisi semel tantum in die: hæc enim vnitas sacramenti significat vnicam Christi mortem, per quam semel mortuus est, & semel pro nobis passus est.

Tertium verbum est, *Nisi causa requirat*: Sunt enim aliqui casus, in quibus celebrari pluries in die potest.

Primus est, festum natiuitatis dominicæ, in quo licet tria celebrare sacra; non tamen per hoc obligatio est celebrandi tria, vel audiendi: nam sufficit vnum: tamen ex deuotione conceditur posse celebrare tria. Et hoc non absque magno mysterio: nam per tria sacra, significantur tres Christi natiuitates, scilicet Æterna, qua nascitur Deus ex Patre; Spiritualis qua nascitur in cordibus nostris per gratiam; Corporalis, qua nascitur homo ex matre. Prima autem omnium, quæ media nocte celebrauit, significat corporalem generationem, quia natus est media nocte, & in tenebris huius mundi, venit enim incognitus. Ob id cantatur Euangelium, *Exiit edictum*, in quo talis natiuitas describitur. Secunda significat spiritalem, qua in nobis per gratiam nascitur, & sic incipit introitus, *Lux fulgebit hodie super nos*, iuxta illud 2. Petri 1. *donec lucifer oriatur in cordibus nostris*. Et Euangelium de pastoribus, in quibus per gratiam natus est. Tertia, significat generationem æternam, quæ dicitur manè, ad significandum illum diem æternitatis, de quo dicitur, *in splendoribus sanctorum ante luciferum genui te*. & Euangelium hoc indicat: *In principio erat verbum*. Introitus autem est. *Puer natus est nobis*; quia nomine illius pueri, intendit Ecclesia diuinitatem ostendere, Alij mutant hunc ordinem, & per primum sacrum æternam generationem, per tertium temporalem intelligunt; sed melius dicitur modo prædicto. Significant etiam ista tria sacra, tres status, quibus homines saluati sunt, scilicet status naturæ per mediam noctem significatur, quia debilis erat tunc Dei cognitio in hominibus legis status, qui per auroram significatur; quia maior facta est in hominibus Dei cognitio. Gratiæ status, qui per diem, in quo diuina gratia, & cognitio maximè abundant. Notamen quòd ista tria sacra, sunt à ieiunio celebranda. Vnde in primo & secundo sacro, non debet sumi ablutio; qui autem

incautè sumpserit, non potest illo die aliud sacramentum celebrare. Et hoc modo intelliguntur alij omnes casus, in quibus licèt pluries celebrare, scilicet, quòd in primo oblatio nō fuerit sumpta, quamuis extra istam diem non licet celebrare ter, sed solum bis.

Secundus casus huius est, cùm quis habet duas parochias, (Iam Concil. Trid. prohibuit, ne vllus duas habeat parochias) propter ipsarum tenuissimum redditum, nec potest ambabus vno sacro satisfacere, nec socium habet, tunc possèt modo prędicto bis celebrare.

Tertius est, si postquam celebrauit, superuenit Episcopus, qui vult audire sacrum, nec est aiius qui celebret, & extra diem festum: tunc si non sumpsit ablutionem, potest iterum celebrare.

Quartus, cùm superuenerint multi peregrini, & est dies pręcepti. Similiter cùm alius non adest.

Quintus, cùm infirmus debet communicari, & non est sacrum. Aliæ possunt esse causæ, sed istę communiores. Nota tamen, quòd non omnibus diebus licet celebrare. Die Veneris sancti non licet consecrare, nec die Sabbati sancti, nisi tardè; quia tale sacrum non est talis diei, sed noctis resurrectionis, in qua solebat celebrari, & mos retinetur iste in aliquibus Ecclesijs, licèt communiter humana fragilitate oblitus sit, quia vix ieiunium poterat per totum diem sustineri. Hæ igitur sunt dispositiones post celebrationem.

Quid sit Missa.

CAPVT IV.

INter ea, quæ de sancto Missæ sacrificio dicenda occurrunt, id primum est, quid sit Missa. Videtur autem sic aliquo modo posse describi. Oblatio corporis, & sanguinis Domini, sub alienis speciebus facta, sacrifiicij ab ipso semel exhibiti expressiua. In hac descriptione, quatuor sunt verba attentè consideranda.

Primùm est, *oblatio*, Est autem oblatio, actus quidam exterior latriæ, quo Deo offerrimus creaturam aliquam suam, in signnum recognitionis, quòd ipse est principium totius esse, & dominus omnium, & à quo totum bonum procedit. Et hoc dicitur sacrificare, quod quidem ob dictam causam nulli conuenit

uenit alteri, nisi soli Deo vero. Ipse enim est verum omnium principium: nulla fuit tam barbara natio mundi, nec est, quæ circa Deum saltem falsum, & dæmonis astutia fictum, nō vteretur hoc sacrificio, & cultus genere. Gentiles enim, & omnes idololatriæ suis dijs falsis offerebant, & sacrificabāt. IudæiDeo vero nostro etiam sacrificia exhibebant. Religio nostra sancta; & vera etiam Deo sacrificium maximè acceptabile offert, & tale est missa.

Alterum verbum est, *Corporis & sanguinis Domini.* In quo dignitas sacrificij huius conspicitur. Non enim tauri, vituli, aut alia huiusmodi offeruntur, sed corpus, & sanguis pretiosissimus Christi, cuius valor infinitus est. Conspicitur etiā in hoc Dei Patris complacentia; maximè enim in hoc sacrificio delectatur, vt pote in corpore, & sanguine filij sui: de quo sacrificio dicebat Psal. 49. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.*

In maiorem declarationem, nota quòd Iudæis erat triplex genus sacrificij.

Primum erat, quod Deo offerebant ob ipsius reuerentiam, recognoscentes ipsum generalem omnium Dominum, & hoc dicebatur holocaustum, in quo totum animal, quod Deo offerebatur, igne consumebatur, & nulla reseruabatur particula, vt ostenderent omnium prorsus rerum Deum esse dominum, & creatorem.

Alterum sacrificium erat, quod Domino offerebant, in reconciliationem; p[ro] aliquo commisso peccato, quod dicebatur hostia, seu victima placabilis & huius aliqua pars seruabatur Sacerdoti, totum reliquum igne consumebatur, in quo denotabatur, quod Deus est causa nostræ salutis, sed medijs ministris suis. Quando tamen erat peccatum Sacerdotis, vel totius populi, tunc expiatio fiebat per holocaustum, vt denotaretur aut ministri iniquitas, aut peccati grauitas.

Tertium erat, quando Deo offerebatur in gratiarum actionem pro beneficio accepto, vel per cuiusuis obtinendi beneficij impetrationem, & dicebatur hostia pacifica: & huius fiebant tres partes. Altera Deo offerebatur per ignem, altera Sacerdoti dabatur, altera ipsis offerentibus remanebat. In quo notatur, quòd Deus dat salutem per suos ministros, & nobis etiam cooperantibus. Hæc tria sacrificiorum genera erant in Iudaismo à Deo instituta: omnia tamen erant figura oblationis huius, in qua corpus dominicum offertur. Ipsum enim

est verum holocaustum, quòd maximè in Dei Patris gloriam Christus obtulit totum. Et vera victima placabilis, quæ totum reconciliauit genus humanum. Vera etiam hostia pacifica: nam per ipsam maximè gratiæ Deo sunt octo, habitæ, & relatæ, & per eā maxima nobis beneficia obtinuit Christus. Cùm igitur in missa id fiat, quod Dominus in morte sua fecit, ob id rectè dicitur missa, oblatio corporis & sanguinis Domini: in quo nostra oblatio differt ab ea, quæ in lege scripta fiebat, quę quamuis esset figura huius nostræ oblationis, non tamen ipsa vera erat corporis dominici oblatio.

Tertium verbum est, *Expressiua sacrificij à Christo Domino facti.* In quo verbo, missa differt à sacrificio illi Christi. Nam Christus, etsi obtulit suum corpus, & sanguinem, illa tamen oblatio non dicitur Missa, saltem eo modo, quo in præsenti loquimur: nam illa oblatio sic fuit oblatio, vt nō fuisset significatiua, seu expressiua oblationis, At nostra oblatio, est oblatio, sed significatiua, & expressa Christi oblationis. Vnde qui missam celebrat, non solùm offert Christi corpus, & sanguinem, sed repræsentat Christi oblationem. Vnde repræsentando offert, & offerendo repræsentat. ad modum tragœdiæ alicuius; in qua repræsentatur aliquod Regis factum, & ille idem Rex, cuius factum repræsentatur, in tragœdia illa verè introducitur. Vt enim aptiùs intelligas, scito quod cùm Christus sacrificauit, considerantur in eo sacrificio duo. Primùm, quod oblatum est, & hoc est corpus, & sanguinis. Secundū, modus, & hic fuit verè moriendo; In miss[illegible] est illud idem quod oblatum est, scilicet corpus & sanguis; sed modus est in repræsentatione & significatione. Nam per hoc, quod primariò corpus separatum à sanguine, & sanguis à corpore separatim consecratur, mors Christi significatur; ob id est veritas, & est repræsentatio: Ob id positum est illud verbum tertium, *Expressiua.*

Quartum verbum est, *Semel* In quo notatur efficacia huius sacrificij. Nam solum à Christo oblatum est, & vnicum sacrificium est: habuit tamen infinitam sufficientiam & valorem ex se. Vnde fit, vt pluries Deo offerri possit illud in missis, & valor eius extenuari non potest. Et est exemplum: Si aliquis habuerit vnam gemmam tanti valoris, vt quæcumque omnes homines alicuius ciuitatis opus haberent, illa possent emi, & esset aliquis, qui aliqua necessaria talibus ciuibus haberet, tunc si dominus gemmę istius daret eam pro quocumq; necessario ciuium,

ciuium, tunc quidem vna esset datio, tamen, quoties quisque ciuis ab eo peteret aliquid, tunc esset noua quædam repetitio dationis, & solutio, quia gemma illa omnium est pretium. Sic quodammodò intellige, fuit Christi corpus, sacrificium summè acceptum Patri, & infiniti pretij, vt illo sit contentus Pater pro omni debito nostro, & pro omni alio sacrificio exhibendo, dummodò nos illud repetamus, quod fit celebrando, & illo vtamur per bona opera. Tale igitur sacrificium, missa est.

Vocabulum autem hoc, *missa*, omissis multis alijs, quæ de hoc dici solent, est hebraicum. Hebræi enim, oblationem vocant מִסָּה, id est missa; Hamets, mutato in duplex sigma, vnde in illo Psalmo, vbi dicitur, *Eleuatio manuum mearũ, sacrificium vespertinum*, hebraicè habet miza: & Hieron. vertit, *oblatio manuum mearum*. Hoc igitur sacrificium dicitur missa, scilicet oblatio quædam.

De Missæ partibus.

CAPVT V.

SAcrificium istud in tres diuiditur partes principales. Quarum prima est, quæ antecedit ipsam oblationem; secunda est ipsa oblatio. Tertia est post oblationem. Et quæuis non intendimus omnia minutissimè prosequi, quæ profectò mysterijs sunt referta, nonnulla tamen summatim & generaliter attingemus. Prima pars est vsque ad offertorium exclusiuè. Secunda ab offertorio, vsque ad post communionem. Tertia est, à post communionem vsque ad finem.

Prima pars constat introitu, & instructione populi. Introitus est vsque ad orationes. Instructio est per epistolam, & Euangelium.

Introitus significat ingressum Domini in huc mundum. Ob id Sacerdos, præmissa confessione, quæ non censetur pars missæ, sed præparatio quædam, osculatur altare, in quo denotat vnionem Verbi cum carne, & Christi cum Ecclesia, iuxta illud, *Osculetur me osculo oris sui*. In introitu exprimuntur ea, quæ gesta sunt ante hunc Christi aduentum: præcesserunt enim desideria, vaticinia, laudes, clamores Prophetarum, & Patriarcharum: ob id in introitu sunt ista, initium ipsum, quod bis

reperitur,ad denotandum vehementiam desiderij sanctorum patrum, Statim versus sequitur, denotans ipsorum vaticinia, & statim, *Gloria Patri*, notans ipsorum laudes statim *Kyrie eleison*, notans clamores ipsorum, & voces petentes diuinam misericordiam. Ob id toties repetuntur. Singulæ enim diuinæ personæ. Trinitatis ter acclamantur, qui numerus notat, in singulis personis inesse singulas: est enim in Patre Filius, & Spiritus sanctus, similiter sunt in se inuicem. Statim cantatur, *Gloria*, denotans ipsius aduentum: nam in Domini natiuitate illud cantârunt Angeli. Totum hoc Introitus dicitur.

Sequitur instructio populi: & quia primò fuit instructio facta per Prophetas, & similiter per Apostolos, cùm Christus misit illos binos prædicare, ob id præmittitur epistola, quæ aliquando est ex Propheta, & aliquando ex Apostolo. Et sequitur Graduale, quod ad gradus altaris decantari solebat, significans opera ipsa, quæ debent respondere prædicationi; populus enim debet exequi, quæ in prædicatione percipit. Ante instructiones tamen præmittitur Collecta, seu oratio dicta Collecta, quia animus populi debet esse collectus in diuina consideratione. Præmittitur oratio, quia quæ facienda à nobis sunt, oportet à Deo peti: & ad hoc etiam diuino indigemus auxilio, ob id præmittitur, *Dominus vobiscum*. Hæc oratio semper est Deo dirigenda, quamuis liceat aliquem sanctum intercessorem ponere, vel beatam Virginem atque ob id missa solet à sancto denominari, maximè quia in introitu, & instructione est aliqua similitudo vitæ illius, non tamen, quòd sacrificium fiat alicui, præterquàm Deo.

Post hanc instructionem sequitur Euãgelium, quod fit in dextro altaris latere, ob excellentiam maioris doctrinæ. Et relinquitur latus primùm, ad denotandum, quòd à Iudæis doctrina veritatis debuit auferri, & tradi Gentilibus, qui sunt ad læuam sacerdotis; In quo notatur, quòd nisi esset ob culpam Iudæorum, ipsi erant dextra pars, quibus præcipuè lex erat tradenda, atque doctrina.

Finito Euangelio, dicitur *Credo*, notãs fidem, quæ secuta est prædicationẽ. Atq; hęc est prima Missæ pars, quæ dicitur Missa cathecumenorum, quia cathecumeni in Ecclesia primitiua hactenus permittebãtur pręsentes esse sacro: statim enim canebat voce alta diaconus, dicens; *Ite missa est*, id est, recedite foras, nã incipit oblatio, & sacrificiũ, cui vos non potestis adesse, donec sacro baptismatis fonte lauati in Christo renascamini.

Statim sequitur secunda pars Missæ, ab offertorio; in quo præparantur, & offeruntur ea, quæ consecranda sunt, & omnia ista fiunt voce submissa, ad denotandum illud Christi exilium, Ioan. 20. cùm Christus non palàm loquebatur iam, cùm Iudæi illum comprehendere destinarant: statim post hoc silentium, sequitur præfatio, significans illum ingressum magnificum in Hierusalem, cùm pueri cantantes Dominum receperunt; quo finito sequitur canon vsq; ad communionem, in quo fit consecratio ipsa, & sumptio. In quibus duobus sacrificium consistit.

His absolutis, est tertia pars Missæ, scilicet, post communionem & orationem, quæ gratiarum actio est, & fit in latere sinistro altaris, ad significãdum, quòd Iudæi in fine mundi conuertentur ad Dominum. Hæ sunt partes missę. Multa quidem prætermitto in particulari, quæ digna sunt magna meditatione, tamen quia esset valdè prolixum omnia prosequi, & solùm aliquam in his instructionem paramus, ad alia tendentes, reseruo in alium locum. Vnum tamen hic notandum est, quòd corpus, & sanguis Domini sub speciebus panis, & vini contenta, sunt quidem sacramentum, sunt etaim sacrificium. Sacramentum quidem sunt, quatenus sub illis speciebus continentur; vsus autem in sumptione consistit: at verò sacrificium sunt, cùm offeruntur Deo Patri. Et hæc oblatio posita est in duobus, & in consecratione ipsa, & in sumptione à Sacerdote. Vnde cùm in pyxide conseruatur hostia consecrata, sacramentum est, non sacrificium; cùm verò in missa consecratur, & sumitur, non tantùm sacramentum est, sed etiam sacrificium. Multa, quæ dici poterant de forma, & materia ipsius, reseruabimus in locum, cùm ibi de singulis in particulari tractabimus. Hæc, quæ diximus, non sunt omnia de iure diuino, præter ipsam consecrationem, & sumptionem; reliqua sunt de iure humano. Et adhuc non omnia fuerunt à principio nascentis Ecclesiæ; sed successu temporis fuerunt multa laudabiliter apposita, donec ad hanc integritatem reducta est missa, cuius aliquam notabilem partem negligenter permittens, grauiter peccaret mortaliter.

* * *

De valore huius Missæ ratione sacrificij.

CAPVT VI.

DIfficilis est hæc materia, nec Doctores in ea sunt conformes: dicam ea, quæ mihi probabiliora visa sunt.

Valor huius sacrificij duplici ex parte sumi potest; vna ex ipso actu offerentes; alia ex ipsamet re oblata: ita vt sint duo valores distincti. Actus quidem ipsius offerentis augetur secundùm quod magis est deuotus, vel minus, aut ex maiori vel minori charitate procedit. Valor tamen ex parte ipsius rei oblatæ semper est vnus. & idem: qui quidem finitus quidam gradus est. Nam quamuis res oblata sit infinita, quia tamen offerens est finitus, & oblatio finita, ad certum finitum valoris modum determinatus est: quemadmodum in ipso sacramento, vt sacramentum est, gradus finitus valoris continetur, quando confertur alijs, quamuis in se res infinita sit; quia sacramentaliter continetur, & datur: prior valor dicitur ex opere operantis, posterior ex opere operato. Qui quidem valores, in sacramentis continentur. Vnus est etiam in adultis, qui actibus suis dispositi, sacramenta suscipiunt. Istis datur effectus valoris, non solùm ratione sacramenti, sed ratione suorum actuum: at verò in paruulis solùm est valor ex opere operato sacramenti. Vt igitur in isto sanctissimo sacramento continetur certus gradus valoris ex opere operato, vt sacramentum est, sic etiam alius gradus continetur in ipso, vt sacrificium est, vltra actum sacrificantis, & vltra actum eius, pro quo sacrificatur. Valor autem iste est trium bonorum: valet enim ad bona temporalia, valet ad bona spiritualia, gratiam scilicet, & inspirationes, ac dispositiones; valet etiam ad satisfactionem pro pœnis debitis, pro peccatis, ita vt sacrificium oblatum conferat bona corporalia, gratiam, & remissionem pœnarum, omnia sub certo gradu ex parte operati.

Modus autem, quo ista bona conferuntur, non vnus, sed triplex est. Conferuntur enim ista per modum meriti, per modum satisfactionis, per modum impetrationis, seu suffragij.

In primis per modum meriti de condigno confert gratiæ augmentum, & per modum meriti de congruo confert temporalia bona. Dicitur autem cõferre per modum meriti, quia offe-

offerens ſacrificium hoc, ratione ipſius rei oblatæ, meretur gratiæ augmentum, ſicut ratione ipſius oblationis, ſeu actus.

Confert etiam ſatisfactoriè pro pœna debita peccatorum, ita vt ſacrificium hoc inducat remiſſionem pœnæ.

Confert etiam per modum impetrationis, quatenus offerens tale Sacrificium, à diuina clementia obtinet ea, quæ petit, licèt non de iuſtitia. Et hoc modo maximè prodeſt mortuis, quantum ad ſolam remiſſionem pœnæ, quandoquidem mereri non poſſunt. Viuis autem duobus primis modis confert, & etiam tertio. Sed duo priores ſolùm viuis competunt, niſi mortui, dum vixerunt, ad miſſas ſibi celebrandas pecunias erogârunt. Tunc enim per modum ſatisfactionis, & iuſtitiæ conferunt. Hoc enim eſt diſcrimen inter illos modos, quòd duo priores, in quadam iuſtitia fundantur. Vltimus verò in diuina tantùm miſericordia, quamuis hæc numquàm deſit. Aſſimilatur autem proportionaliter celebrans Chriſto Domino, ſe per mortem offerenti Chriſtus enim dominus, ſe Patri hoſtiam pro peccato offerens, à Patre meruit de condigno gratiam; licèt nō ſibi, ſed nobis meruit remiſſionem pœnarum noſtrarum, & impetrauit quod petijt: ſic offerens in miſſà meretur gratiæ augmētum, quia debet eſſe in gratia offerens, meretur etiam remiſſionem pœnæ, & impetrat, ſed non infinitè, vt Chriſtus, ſed finitè, vt dictum eſt.

De his, quibus ſacrificium prodeſt.

CAPVT VII.

OSTENSO valore huius ſacrificij, ſupereſt examinare quibus proſit, & qui conſequantur hunc valorem. Et vt generaliter dicam, prodeſt offerentibus, & his, pro quibus offertur, quamuis non vniformiter.

In cuius gratiam ſcito, multos eſſe offerentes, & multos, pro quibus offertur.

Offerentes enim ſunt in triplici differentia, quidam immediati, & proximi & huiuſmodi ſunt ſoli Sacerdotes celebrantes: quidam mediati: & remoti, & huiuſmodi eſt totus populus Chriſtianus: omnes enim vnum corpus faciunt myſticum & mediatè celebrant per Sacerdotem, qui nomine totius po-

puli Christiani celebrat; quidam medio modo se habent, qui aliquo actu conueniunt erga celebrationem: & hi sunt magis, vel minus propinqui, vel circumstantes, qui intersunt sacro, & offerunt cum Sacerdote. Post hos propinquior est chorus, & qui inseruit: post hos diaconus, & subdiaconus: postque hos, qui Sacerdotem alit, & sustentat: propinquissimus est, qui peculiarem dat ecclesiam, vt Missa celebretur, Omnes isti sunt offerentes, & omnes hi, si in gratia sunt, merentur vnusquisque in suo gradu, secundùm quod magis, vel minus propinquus est. Dico, si in gratia sit; nam in peccato existentes, nihil sibi merentur, nisi forsan de congruo. Non autem his omnibus idem est meritum: nam qui in gradu sunt tantùm nec aliquem actum circa illam celebrationem exercent, sed solùm habitualiter celebrant, consequuntur de condigno remissionem aliquam pœnæ debitæ pro peccatis, & his prodest ad satisfactionem quodcumque sacrum celebratum. In gratiæ augmentum non confert; nam gratia non confertur sine actu nostro dispositiuo: Cùm igitur illi non operentur, non merentur gratiæ augmentum. Qui verò actu aliquo concurrunt, non solùm remissionem pœnæ, sed gratiæ augmentùm de condigno consequuntur, quamuis magis, vel minus, prout propinquiores sunt, vt diximus, & hoc vltra illam gratiam, quam quisque suo actu proprio meretur, quo ad offerendum concurrit. Vbi aduertendum est, quantum perdant, qui missas non audiunt, & qui in peccato sunt mortali: hi enim maxima pœnatum remissione se priuant. Aliqui volunt, quòd etiam offerentibus remotis aliquis gradus gratiæ augmenti detur ex opere operato, & id probabile est. Aduerte tamen hic, quòd quantumcumque numerus offerentium multiplicetur, non ob id quisque minus meretur in suo gradu; quia tale sacrificium habet se ad singulos, ac si à singulis per se in suo gradu offerretur; sicut plures suscipientes sacramentum non perdunt quicquam de valore, quia singuli integrè suscipiunt. Hoc igitur est ex parte offerentium.

Illi verò, pro quibus sacrificium offertur, in duplici se habent differentia: quidam, quibus ex intentione vniuersalis Ecclesiæ valor applicatur, vt totus populus Christianus, & adhuc propinquius Reges, Imperatores, Pontifices, & capita Christianæ Reipub. pro his enim omnibus, ex intentione Ecclesiæ, offert Sacerdos quisque: quidam autem sunt, pro quibus offert Sacerdos ex propria intentione sua, quam applicat,

vni, vel multis : & hoc vel ex propria voluntate, vel quia illi aliquo actu ad id concurrunt, vel erogantes Ecclesiam, vt pro ipsis celebretur, vel erogantes, aut petentes, aut iubentes. Aliqui volunt, quòd his omnibus, si in gratia sint, conferatur augmentum gratiæ de condigno. Et hoc probabile est, sed magis nobis placet, quòd non, quia gratia nunquàm datur, nisi operanti actualiter, vel virtualiter circa tale opus : sed pro quibus ex intentione Ecclesiæ applicatur, prodest ad meritum de congruo bonorum temporalium, & meritum de condigno remissionis pœnarum, si in gratia sint, & impetrant etiam diuinas monitiones, & auxilia, quibus gratiam cōfert? sicut etiā offerentibus remotis. Illis verò, qui aliquo actu concurrunt, etiam ad gratiæ augmentum, si in gratia sint. Ex quo collige, quanta sit copia gratiæ in hoc mirabili sacrificio : vt cùm conferat multa ex opere operato offerentibus in suo gradu, adhuc supersit magna copia, vt conferatur his, pro quibus offertur, præsertim hoc etiam, si omnibus in gratia existentibus gratia conferatur, vt dicit illa citata opinio, quam tenet doctissimus Soto lib. 4. sen. d. 13. q. 2. art. 1. & aliqua ex parte videtur conformis esse. S. Thom. 3. p. q. 79. art. 7. ad 2. probabilius tamen est quod diximus.

De resolutione trium dubiorum.

CAPVT VIII.

EX his, quæ diximus, facilè erit tria dubia in hac materia præcipua resoluere.

Primum est, si missa mali Sacerdotis, & existentis in mortali peccato aliquid valoris habeat. Ad quod dubium cum distinctione respondere oportet. Vt enim diximus, in Missa duo sunt, & sacrificium ipsum, & orationes, seu preces, quæ in ipsa missa funduntur. Prætermitto autem valorem ex deuotione ipsius offerentis.

Si sacrificium consideretur, quamuis Sacerdoti ipsi nihil conducat, si in conscientia peccati mortalis sit, sed potiùs mors sit maior, tamen, quia valor est in ipso sacrificio ex opere operato, prodest alijs offerentibus, & alijs, pro quibus offertur; nec hi suo fructu, vt diximus, defraudantur, nec iste valor est maior in bono Sacerdote, quàm in malo, sicut collatum Sacramentum.

Si verò

Si verò conſiderentur orationes,& preces, tunc poſſunt dupliciter conſiderari. Aut ſunt ipſius Sacerdotis, vt perſona eſt quædam particularis, aut vt eſt repræſentans Eccleſiam,in cuius nomine celebrat,& offert. Si priori modo conſiderantur, abſque dubio nihil valent,nec ipſi nec alijs,cùm ſit in mortali, vnde ex hac parte magis valet Miſſa boni, qui ex parte precum à Deo magis exauditur.

At verò cùm eſt offerens nomine Eccleſiæ, valent etiam æqualiter cum bono.

Omnibus igitur perpenſis,plus valet Miſſa boni ſacerdotis, non ſolùm quia illi prodeſt,mali autem Miſſa illi non prodeſt, ſed etiam,vt reſpectu aliorum, ex parte precum & orationum, quia valent non ſolùm vt Eccleſiæ nomine procedunt,ſed etiã vt ſunt ab homine Dei amico,& grato.

ALTERVM dubium eſt, An defunctis,quibus Miſſa non prodeſt, niſi ad remiſſionem pœnæ, & hoc per medium impetrationis,plus proſit Miſſa de *Requiem*, quàm alia Miſſa quæuis. Ad quod iuxta prædicta facilè reſpondetur: ex parte enim ſacrificij æquè prodeſt vna ac altera; tamen ex parte precum, plus poteſt de *Requiem*; quia in ea orationes, & preces ad ipſarum animarum liberationem directè funduntur, tam ex intentione Eccleſiæ, quàm ex intentione propria Sacerdotis.

Tertium dubium eſt, an, cùm quis offert pro pluribus, ſingulis proſit, ac ſi pro vno tantùm offerretur. Ad quod aliqui dicunt, inter quos eſt Caiet.quodlibet.p[illegible]10,quæſt. 18. & ſuper.3.part.quæſt.79.artic.5.quod ita prodeſt ſingulis ſimul,ac ſi pro vno ſolo offeratur. Sed oppoſitum eſt cum communi ſententia tenendum, puta quòd nec ad pœnæ ſatisfactionem, nec ad gratiæ augmentum, quod datur ex opere operato, ita proſit ſingulis ſimul, ac ſi vni applicaretur. Scot. quodlib. 20. multò minus,dum pluribus applicatur. Ratio eſt,quia gradus gratiæ, & ſatisfactionis in hoc ſacrificio contentus, finitus eſt,ſicut in ipſo, vt ſacramentum eſt. Vnde fit,vt in pluribus diuiſus minus obueniat ſingulis.Sic,ſi ego ieiunarem pro quatuor,minus prodeſt ad ſatisfactionem ſingulis, quàm vni prodeſſet,ſi pro vno tantùm ieieiunaſſem. Loquor autem de valore ex opere operato.

Hinc fit, quòd Sacerdos recipiens eleemoſynas plurium, & vno ſacro eis ſatisfaciens, cùm tamen ſinguli darent pro vno ſacro, peccat mortaliter, quia defraudat illos ſua ſatisfa-

tisfactione, & fructu ex opere operato, cum ad hoc sustentationem acceperit ab eis, Nauar. c. 25.num.65.vbi tenet contra. Soto, qui lib.9.de iust.p.3.art.1. tenet,quod pauper potest saltem duas eleemosynas recipere pro vna missa ad sustentationem: sed contrarium dic cum Nauar. non enim perdit ius ille ob istius paupertatem, nec Missa ordinata est ad sustentationem. Vide Tabie.verb. Restitutio. §.22. Nota tamen quòd cùm pro aliquot celebratur in particulari,vel aliquibus,nō excluditur pars valoris,quæ ex intentione Ecclesiæ applicatur alijs,vt diximus,nec excluditur etiam pars quędam,quæ Sacerdoti obuenit: ita vt meritò diuidi possit valor in tres partes: in gradum communem,qui ea intentione Ecclesiæ applicatur,et iam gratiæ, si ipsi sint depositi: & gradum propriùm Sacerdotis: & medium, qui ex intentione Sacerdotis potest sibi, vel alijs applicari.

De remediis erga ea,quæ in Missa accidunt.

CAPVT IX.

MVlta accidere possunt in Missa pericula, quib. prompta debet celebrans habere remedia: quamuis autem multa ista sint, ad alia tamen principalia reduci possunt, per quæ de alijs, siquando accidant, poterit iudicari.

Primum periculum est, cùm in altari Sacerdos impeditur, quo minus possit sacrificium absoluere, vel quia moritur, vel quia fit demens, vel quia morbo aliquo prosecutionem impediente corripitur. Et tunc cum distinctione oportet respondere: vel enim illud accidit ante consecrationem, vel post. Si ante,non debet alius Sacerdos perficere: at verò, si est post consecrationem,tunc Sacerdos alius potest substitui, qui absoluat,continuando à parte relicta ab alio. Hoc enim habetur 7.q.1. can. nihil,ex Concilio Toletano: in quo casu potest Sacerdos, etiam non ieiunus,tale sacrum perficere. Silu. verb. Eucharistia 2.§.12. tenet quòd debet esse ieiunus. Oppositum tenet Soto in 4.dist.13. quæst.2.art. 7. cùm non adest alterius copia. Minus enim est hoc præceptum de ieiunio, quàm de sacro perficiendo. Attende tamen quòd in Concilio non ponitur obligatio Sacerdoti,vt faciat,sed tantùm facultas conceditur.

ditur. Vnde fit si esset Sacerdos concubinarius ibi, vel alius in peccato mortali existens, nisi esset aliquod scandalum graue, quod sequeretur ex omissione sacri imperfecti, non debet celebrare: quod si vrgeat scandalum, tenetur habere contritionem, immò etiam confiteri, si fieri possit. In eo tamen casu alius non existens in conscientia peccati mortalis teneretur celebrare. Quòd si illud sacramentum maneret imperfectum, tunc sacramentum debet reponi in sacrario, & similiter sanguis, donec altera die ab alio Sacerdote sumatur. Quòd si interim species vini corrumpantur, tunc corruptæ debent effundi in piscinam.

Alterum periculum est, cùm aliquis in sacro recordatur alicuius commissi peccati, cuius non habuit pœnitentiam, nec illud est confessus; vel recordatur se non esse ieiunum, tunc adhuc eadem distinctione oportet procedere. Si enim post consecrationem, debet pœnitere, & prosequi, quamuis peccatum, cuius recordatur, sit graue, etiam cum excommunicatiõe, vel irregularitate. Nec inde contrahit censuram, vel peccatum, si oblitus fuit inculpabiliter: si verò est ante cõsecrationem, tunc si tantùm est peccatum, potest pœnitere, & celebrare: tamen si est excommunicatus, vel irregularis, & non ieiunus, debet recedere, nisi sequatur scandalum circumstantium.

Tertium est, quando aliquid incidit in sanguinem, impediens sumptionem, quod tripliciter potest esse.

Aut est venenum, quod appositum fuit ignorante Sacerdote, & post consecrationem est admonitus, tunc non debet sumere, sed nouum vinum apponere, & consecrare. Illud autem conseruandum est in sacrario, donec species corrumpantur, & corruptæ in piscinam proijciendæ sunt.

Secundò potest etiam esse quòd aliquid aliud venenosum incidat, & similiter est tunc faciendum.

Tertiò potest esse quòd aliquid aliud incidat non venenosum, & tunc, si est animal horrorem incutiens, vt vespa, vel quid simile, est extrahendum, & lauandum, & lotio sumenda post sanguinem; animal autem comburatur & cineres in loco sacro seruentur. Quòd si non est animal horribile, vt pulex vel musca parua, deglutiatur cum sanguine: si tamen hæc omnia accidunt ante consecrationem, poterit effundere tale vinũ, & nouum apponere.

Quartum est, cùm Sacerdos in altari recordatur se nõ apposuisse aquam vino: tunc, si est ante sanguinis consecrationem, debet

debet apponere; si verò post, nullo modo: nec enim est de essentia sacramenti. Quod si vinum non esset appositum, tunc necessariò esset apponendum; quamuis post verba consecrationis, quæ iterum sunt repetēda: & hoc etiam fiet, etiamsi sit post sumptionem hostiæ, quamuis aliqui velint, quod debet etiam noua poni hostia consecranda; sed non est necessarium. Vide can. 32. Concil. Constant. vbi dicitur esse traditio à Iacobo fratre Domini, quòd vino apponeretur aqua.

Quintum est, quando accidit aliquod miraculum, quòd corpus appareat post consecrationem in specie carnis, aut sanguinis in propria specie, tunc certissimum est, non debere sumi, sed conseruari in sacrario; tamen non obligatur Sacerdos ad nouam consecrationem, vt habet S. Thom. 3. p. q. 82. art. 4. quia miraculum liberat ab oblgatione perficiendi Sacramentum. Nam, vt ibi dicit Caietanus, potest, si vult, iterum consecrare.

Sextum est, cum aliqua sanguinis gutta cadit: tunc multipliciter potest accidere hoc, de quo vide de consecratione dist. 2. can. si per negligentiam, vbi præceditur, quòd si cadat, idque per negligentiam, in tabulam, lambat, & radat tabulam: si in terram, comburat terram, & cineres seruentur in loco sacro, & pæniteat diebus quadraginta: si verò cadit super altare, sorbeat, & pæniteat tribus diebus. Si supra primum linteum, & perueniat ad secundum, quatuor diebus: si vsque ad tertium, nouem diebus: si vsque ad quartum, viginti, & tunc linteum lauent ter, & lotio r[illegible]ondatur iuxta altare, vel sumatur à ministro. Modò solet abscindi illa pars lintei, & comburi, & cineres seruari. Ista pœnitentia imposita erat ieiunij, & abstinentiæ à celebrando, sed non est modò in vsu; licet grauiter peccet, cui id ex negligentia accidit, vt in eadem dist. dicitur de vomitu. Cum enim vomitus accidit per ebrietatem, vel voracitatem, si clericus est laicus, pæniteat quadraginta diebus: si monachus septuaginta: si Episcopus, nonaginta. modò non est in vsu pœnitentia; sed est graue peccatū sic accidere. Quòd ex infirmitate, olim pænitebat septem diebus, modò non: sed est peccatum, quando timebatur probabiliter vomitus, & celebrauit. Cùm autem accidunt ista tria, tunc quærendæ sunt particulæ, si quæ possunt inueniri, & conseruandæ in sacrario.

Rursus septimò, contingit aliquando vt hostia cadat à manu in calicem, ante fractionem, vt nulla possit fieri fractio propter

pter humiditatem hostiæ, tunc continuandum est sacrum, nihilq; repetendum, quia illa nō sunt de essentia sacrificij: quòd si commodè posset fieri, tunc saltem in residua parte hostiæ debent fieri signa, & fractiones.

Octauum aliquando circa verba accidit, vt proferens penitus obliuiscatur, an talia protulit. Quòd si est aliquod verbum ex alijs, præter verba consecrationis, postquam iam alia verba successerunt, non est curandum repetere. Tamen de verbis consecrationis difficultas est, & non quodcumque dubiũ sufficit, vt repetantur, nam multa proferuntur certo ex vsu, quorũ non meminimus an fuerint prolata, si supra id reflectamur. Vnde scrupulosi debent multum quiescere in hoc: licèt enim non recordentur, nō ob id statim repetenda sunt. Cùm tamen alicui videtur certum multum, se non dixisse, & valdè probabiliter dubitat, potest repetere sub conditione, nec est vllum periculum, licè accidat quòd semel protulerit.

Nonum tantum accidere potest aliquid impediens, ne absoluatur sacrum, vt si, celebrante Sacerdote, adueniat aliquis ipsum volens occidere, vel inimici, seu hostes in prælio, vel domus corruat: & tunc, si est ante consecrationem, potest discedere; si verò post, licet ei statim consumere. Quòd si non credo, poterit Sacramentum cum corporalibus extrahere. Quod si non, aliqui dicunt, quòd subeat mortem: sed ego non credo, quia nulla ratio, nec textus id probat, sed licet ei discedere: nam si permaneat, occiditur, & adhuc sacrificium manebit imperfectum: melius ergo est, quod maneat sic, & saluetur homo. Attende tamen, quod si aliquis in contemptum fidei vellet eum occidere, si à sacro non desisteret, tunc tenetur propter fidem continuare, & mori, non solùm post consecrationem, sed etiam ante. Hi sunt casus, qui frequentiores sunt in hac parte.

Quid diuinum officium dicatur.

CAPVT X.

SAcerdotis officium primum, non solum sacrificare, sed etiam officium diuinum persoluere, esse diximus. Tractatũ est de sacrificio, nunc de officio tractare oportet. Atque illud primò se offert explicandum, quid sit diuinum officium. Vide-

Videtur autem posse sic describi. Laus Dei voce expressa, per Ecclesiæ institutionem determinata.

In qua descriptione sunt quatuor partes considerandæ.

Prima est, *Laus*. Est autem laus, manifestatio quædam excellentiæ alicuius. Cùm enim alicuius virtes propalamus, ipsum laudamus. Est autem officiũ istud, laus quędam & manifestatio excellentiarum alterius.

Altera pars est, *Dei*. Non enim diuinum officium est laus Regis, vel Imperatoris, sed omnipotentis Dei: cùm enim ipsius excellentiam exprimimus, ipsum laudamus. Aduerte tamen, quòd quàmuis officium sit Beatissimæ Virginis, & aliorum Sanctorum, & mortuorum, tamen pręcipuè est Dei: nam ipsum in suis Sanctis laudamus, iuxta illud, *Laudate Dominum in sanctis eius*. Quid est aliud, Beatissimæ Virginis virtutes & gratias exprimere, quàm Dei virtutem & misericordiam, à qua omne bonum est, extollere? Quid est animarum purgatorij pœnas referre, quàm Dei iustitiam cum clementia magnificare? Dicitur ergo optimè diuinum officium, *Laus Dei*. Nam in omni bono præcipuè laudatur, & laudandus est ab omnibus Deus.

Tertia pars est, *Cum voce expressa*. Est enim duplex laus: altera quidem interna, altera externa. Interna est, quæ fit corde, & nihil aliud est, quàm recognitio quædam mentis, excellentiæ, & virtutis alterius, cum affectu quodam ex inclinatione in ipsum. Vnde Deum laudamus interius, quando ipsius excellentias mente recogitamus, & affectu simul in ipsum ferimur. Externa autem est, quæ fit ore, & voce ipsa manifestante internam. Bona quidem interna est, & melior quàm sola externa; verùm si externa coniungatur cum interna, efficitur melior quàm altera per se. Diuinum igitur officium est, non solùm laus interna, sed & externa, quæ fit voce, atque prolatione. Vnde, qui diuinum officium persoluunt, non adimplent præceptum recitandi, nisi ore proferant, quantumuis mente laudent, quoniam necessariò est prolatio ocalis. Vnde attendere debent qui mussitando recitant, vt sic proferant, vt vox sit plenè articulata. Attendere etiam opus est, vt non desit interna; qui etenim solùm voce laudat, & vult non attendere mente, aduertendo se non attendere, non implet præceptum, potestque illi dici, *Populus hic labijs me honorat, cor autem eius longè est à me*. Esaiæ c.29. Dices, cùm Deus sit scutator cordium, & qui non indiget voce, vt intelligat, & penetret

occulta cordium, quorſum petit hanc vocalem laudem? Dico illud optimis rationibus eſſe factum.

Prima, vt noſter affectus magis excitetur. Animus etenim laudantis magis excitatur ad deuotionem voce, quæ eſt velut quidam ſtimulus ipſius, excitans & prouocans affectum.

Secunda, vt aliorum affectus etiam prouocentur. Multum enim animi accenduntur, cùm aliorum clamores, & voces ad Deum percipimus: propter quod inſtitutum eſt, vt eſſent cantus in Eccleſia, & etiam diuerſorum muſicorum genera.

Tertia, vt pluribus modis laudetur Deus, cùm pluribus modis ſit excellens, & pluribus modis ſimus ei debitores.

Quarta, vt ſit manifeſta diſtinctio inter eccleſiaſticos, & ſeculares, etiam in voce ipſa.

Tandem quintò, propter facilitatem: nam ſola mente orare ſeu laudare continuè per aliquod tempus, difficilè eſt, quia neceſſaria eſt actualis attentio; ore verò non eſt ita difficile: nam ſufficit tunc virtualis attẽtio, cùm deeſt actualis per inaduertentiam aliquam. Eſt igitur officium laus Dei externa interiorum expreſſiua.

Quarta eſt, *Secundùm Eccleſiæ inſtitutionem determinata.* Non enim ſemper, cùm Deum voce laudamus, diuinum officium celebramus, ſed cum illa voce laudamus, quæ eſt ab Eccleſia ad hunc finem determinata, ſcilicet per Pſalmos, Antiphonas, lectiones, & reliqua, quæ continentur in officio. Et attende quod dicitur, *determinata.* Nam Eccleſia non inſtituit laudare Dominum ore: eſt enim hoc ſecundùm ius naturæ; & ita omnes gentes ſuos falſos Deos etiam clamoribus laudant, & Iudæi hoc etiam faciebant, & in primitiua Eccleſia ab Apoſtolis id fuit traditum, ſed Eccleſia determinauit hunc modum laudis prædictum, Ecce igitur quid diuinum officium ſit. Dices, quare dicitur Officium; Reſpondeo officium dici actum proprium, quo vnuſquiſque, in proprio, & diſtincto ab alijs exercitio verſatur. Eſt autem munus hoc perſonarum eccleſiaſticarum; in quo verſari debent. Nihil eſt ita proprium Chriſtiano, quàm Deum verum laudare, nihilque magis durabile; in cœlo enim ſacrificiũ ceſſabit, diuina tamen laus ceſſare nequaquàm debet. *Beati enim, qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te.* Cuius oppoſitum facient damnati in ſempiternum. Cùm igitur hoc ſit proprium ac perpetuum Chriſtiano, laus dicitur officium: & quia Dei

Dei est laus, dicitur officium diuinum. Dicitur etiam hora canonica à tempore, in quo fit ista laus: quia enim canones determinant certa tempora, & horas, quibus determinatæ laudes Deo sunt dandæ, ob id ipsa laus hora canonica dicta est.

Quotuplex sit istud officium.

CAPVT XI.

SEptem horæ canonicæ constitutæ sunt. Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium. Est enim numerus septenarius perfectus. Septem enim sunt ætates hominis, quibus omnibus Deus est laudandus: Infantia, Pueritia, Adolescentia, Iuuentus, Virilitas, Senectus, Decrepitudo. Septem mundi ætates: septem dona Spiritus sancti: septies cadit iustus: septies Dauid laudabat in die Dominum: septies etiam à nobis petit sic laudari. Diuiduntur in duas partes horæ canonicæ in diurnas, & nocturnas. Nocte enim, & die laudare Dominum debemus, cùm ab eo continuè bona accipiamus. Horæ nocturnæ sunt, Matutina: Matutina enim, quæ aurora est, sumitur pro tota nocte per Synecdochem. Diuidebatur olim nox in quatuor quartas. Singulæ tribus horis constabant, incipiebantque ab Aue Maria noctis, scilicet post Solis occasum, (In Italia ex vigesima quarta,) Et dicebantur istæ quartæ Vigiliæ noctis. Prima vigilia durabat per tres primas horas, quibus finitis, incipiebatur Matutinum, quod est diuisum in tria nocturna: & primum dicebatur in secunda vigilia, quo finito, ille ibat cubitum, & alij surgebant. Tertia vigilia scilicet media nocte, & dicebant secundùm nocturnum. Alij verò surgebant pro tertio, in quarta vigilia. Quibus finitis, pulsatis campanis, dicebatur, *Te Deum laudamus*, & tunc omnes adorant similiter cum laudibus. Nec mireris, quòd singula nocturna durabāt tres horas, quia dicebatur nocturnum diei, Diuæ & beatæ Virginis, & mortuorum. Diebus solennibus adesse solebat populus secundo, & tertio nocturno cum laudibus, modò iam non est in vsu, sed vnico tractu dicitur ab omnibus ministris; quamuis varij sint modi. Aliqui in secunda, aliqui in tertia vigilia dicunt. Horæ verò diurnæ statim dicebantur.

Erat enim dies in alias quatuor quartas diuisus, & in principio primæ quartæ dicebatur Prima; in principio Secundæ. Tertia in principio tertiæ. Sexta. Quando erat iam meridies intra Sextam, & Primam, dicebatur sacrum solenne. Post prandium Nona, post Nonam Vesperæ, & Completorium, cùm iam ferè erat nox. Et sic totus dies in diuinis laudibus agebatur. Significant autem istæ septem horæ Christi passionem. Matutina significat, cùm in horto fuit à Iudæis comprehensus, & ligatus. Prima; cùm in domo Caiphæ fuit alapis cæsus, & sputis fœdatus. Tertia, cùm fuit lata mortis sententia. Sexta, cùm cruci affixus. Nona, cùm mortuus, & eius latus lancea apertũ est. Vesperæ, cùm depositus de cruce. Completorium, cùm positus in sepulchro. Quæ omnia antiqui his versibus, vt fixius memoriæ inhæreant, descripserunt.

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat.
Prima replet sputis, dat causam Tertia mortis.
Sexta cruci nectit latus eius Nona bipertit.
Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

De obligatis ad diuinum officium persoluendum.

CAPVT XII.

QVatuor sunt genera personarum, quæ tenẽtur officium persoluere: clerici, beneficiati, monachi, moniales. De singulis per se oportet tractare.

In primis, Non quiuis clericus tenetur recitare diuinum officium, nisi sit subdiaconus, vel diaconus, vel Sacerdos, etiam si beneficium non habeant, c. dolentes, de clebr. miss. Qui verò in minoribus est constitutus, neque beneficium habet non tenetur recitare horas canonicas; quamuis Panorm. c. 1. de celebr. miss. nume. 6. contrarium sentiat, ac communis opinio, vt ipsemet fatetur, cõtrarium docet, quę est tenenda, cùm non sit tex. aut ratio, quæ faueat Panorm. & cõsuetudo faciat pro communi opinione.

Secundò, recitare tenentur, qui beneficium habent ecclesiasticum, etiam si clerici simplices sint, & solam tonsuram primam habeant: ita habetur d. 42. can. fin. & Panorm. c. dolentes, de celebr. miss. num. 4. affirmat in eo omnes conuenire. Per beneficium autem intelligo quemcumq; reddituum ecclesiasticum

sticum, qui habetur sub titulo clericali, nimirum, qui non potest nisi clericis dari. Vnde non solum obligantur, qui curata habent beneficia, aut simplicia, sed etiam qui habent præstimonialia, & patrimonia, quia hęc sunt tituli clericalis. Qui tamen habent pensiones, aut alios redditus ecclesiasticos, qui etiam sæcularibus conceduntur, non tenentur hoc vinculo. Aduertendum tamen est, quòd aliter obligentur simplices clerici ad recitandum, aliter beneficiati, siue sint in maiori ordine constituti, siue non. Simplices enim clerici omittentes absque legitima causa officium vno tantum die, vel aliquam horam, vel totum, peccant mortaliter; ad nullam tamen obligantur restitutionem faciendam. Qui verò beneficiati sunt, & mortaliter peccant, & ad restitutionem aliquam redditus percepti tenētur, Concil. Later. sub Leone sess. 9. §. statuimus. Nauar. c. 25. n. 122. Tab. verb. beneficium 11. Quę restitutio consistit in aliquibus dictis.

Primum sit, iuxta decretum Concilij Lateranensis, cuius tenor est: nullus, ante sex menses primos beneficij habiti, tenetur ad restitutionem, quamuis non recitet. Explico, confertur alicui aliquod beneficium, quodcumque sit, sub titulo clericali, si non recitat per sex menses primos, mortaliter quidem, & multipliciter in singularum horarum omissione peccat, ad nullam tamen obligatur restitutionem.

Secundum dictum sit, transactis sex mensibus, siue in eis recitauerit, siue non, in posterum obligatur ad restitutionem, nisi recitet, non qui[illegible] omnium fructuum correspondentium pro diebus, vel tempore omissionis, sed pro aliqua parte. Explico: aliquis habet redditus trecentorũ sexaginta aureorum, singulis diebus aureus respondet, prætermittit vnum diem officij. iste non tenetur ad restitutionem vnius aurei: vel si prætermittit vnam horam, non tenetur ad restitutionem septimæ partis aurei; hoc enim esset, si totus redditus daretur pro officio; sed non sic est: datur enim etiam pro alijs ministerijs ecclesiarum, & pro sacrificijs; vnde vna pars obuenit pro officio, hæc restituenda est, non est autem taxata: credo tamen, non esse minorem tertia parte.

Tertium dictum est, ex eodem concilio, quòd ista restitutio est facienda vni duorum, aut fabricis Ecclesiarum; quarum beneficia possident, aut pauperibus. Vnde fit, quòd possit aliquando accidere, vt ille, qui tenetur restituere, sit aliquis pauper, vt meritò possit ei Ecclesia conferri, tunc iudicio confesso-

ris posset iste sibi reseruare; dummodo tamen iste occasionem non sumat vacandi ab officio. Vna tamen hic est notanda exceptio, quod quando restitutio est distributionum, quas canonici, vel beneficiati ex ministerio, vel choro habent, tunc non debet fieri, nisi ipsis canonicis, vel beneficiatis, qui officio interfuerunt, inter quos solent tales redditus distribui: nã quando res habet certum dominum, non debet reddi pauperibus. Idemque dicendum est de redditu canonicatus vltra distributiones, que sumitur ex communi massa, quæ solet intra canonicos diuidi: deniq; quando redditus sunt ex aliquo communi sumptu, qui solet in pluries diuidi magis, vel minus, prout illa massa maior vel minor est, tunc restitutio ipsis etiam beneficiatis, vel canonicis facienda est.

Quartum dictum est: non quotiescumque aliquis mortaliter peccat circa officium soluendum, obligatur ad restitutionẽ. Verbi gratia, si recitet absque aduertentia, ita vt nolit aduertere, mortaliter peccat, non tamen tenetur restituere. In choro etiam potest ita confabulari cum alijs, & immodestus esse, vt peccet, non tamen tenetur restituere; dummodo tamen non prætermittat officium. Vbi notare oportet circa eos, qui tarde ingrediuntur chorum, & tamen accipiunt distributiones, quòd si isti aliqua rationabili causa id faciunt, idque raro, non tenentur: quòd si absq; vlla causa id faciunt, vel frequenter faciunt, non excusantur dummodo tamen sit omissio alicuius partis notabilis officij.

Tertium genus eorum, qui recitare tenentur, sunt monachi, seu religiosi: hi, licèt non sint in maiori constituti ordine, obligantur officio: & quamuis non sit de hoc vllus canon, vt ait Sot. lib. 10. de inst. q. 5. art. 3. communis tamen opinio tenet, ipsum obligari propter consuetudinem. Per monachum autem siue religiosum intelligere oportet professum, & eum, qui est choro deputatus: nouitij enim non tenentur secundùm opinionem communem: & conuersi, siue laici, vt vocant, qui sunt ad ministeria corporis deputati, licèt professi sint, non tenentur. huiusmodi sunt Iesuatæ, & illi, qui ex instituto non tenentur ad officium: quamuis Tab. verb. hora, §. 8. teneat oppositum, probabilius tamen est primum, cùm ad chorum non obligentur.

Quartum genus est Monialium: hæ enim tenentur ad officium secundum omnes, sunt monachi.

De circumstantiis circa diuinum officium obseruandis.

CAPVT XIII.

SEx sunt circumstantiæ obseruandæ in diuino officio persoluendo.

Putà, numerus, ordo, qualitas, tempus, locus, modus. In primis numerus debet esse septenarius: singulis enim diebus sunt septem horæ persoluendæ, & vnam absque causa prætermittere, est mortale; dummodo non sit ex aliqua obliuione. Quòd si aliquo die prætermisit totum officium, vel partem, peccauit quidem, sed non tenetur die sequenti repetere. Innoc. c. 1. de celebr. Miss. Silu. verb. hora, §. 17. debent autem istæ septem semel in die persolui, non bis, vel ter. Vnde qui in choro canendo totum, aut partem soluit, non tenetur illud particulariter repetere. Quòd si in choro prætermisit, tunc tenetur. Rursus, qui per Romanum breuiarium recitant officium, nō obligantur recitare officium Beatæ Mariæ Virginis, neque septem Psalmos, neque officium mortuorum diebus, quibus solet recitari nisi in choro, & in die omnium defunctorum, vt constat ex motu proprio Pij Quinti. Ordo harum horarum non est in præcepto, cùm priuatim extra chorum dicuntur: ordinem tamen absque vlla necessitate peruertere, veniale est peccatum. Cùm verò acciderit, vt in choro dicantur horæ posteriores, ipse ver[o n]on persoluerit priores, benè faciet, si adfuerit choro, & postea priuatim dixerit priores. Similiter erit, cum ab aliqua persona alicuius momenti inuitatur ad simul persoluendas horas aliquas posteriores, potest quidem licitè cum illo persoluere, & postea dicere priores prætermissas. Similiter ob aliam rationabilem causam occurrentem, vel propter obliuionem.

Qualitas est obseruanda etiam, Pro cuius intelligentia, scito esse multiplex officium. Vltra enim Romanū, sunt in singulis ferè ciuitatibus, seu Episcopatibus propria officia; & rursus, singulæ religiones habent suos modos recitādi proprios. Adhuc enim officiū aliquando est de feria, aliquādo de aliquo Sancto: dubitare ergo posset aliquis de obligatione horum, [an] monachi teneantur ad sua officia sub mortali, & an clerici vnius Episcopatus possint recitare Romanum, vel aliud alterius Episcopatus absq; vlla facultate. Et quidem qualitas non obli-

obligat ſub mortali. Silu. verb. hora, §.à.& 15. Caiet. verb. hora c.2. Armil. verb. hora, §.7. immò docent, quòd conſuetudo ſolum obliget ſub decentia, non ſub peccato. Mihi autem hoc non probatur, crediderim enim, qui tenentur recitare. Officium Romanum, & ſcienter non recitant, iuxta præſcriptam formam Eccleſiæ Romanæ, aut particularis Eccleſiæ, mortaliter peccare, loquor quando in particulari recitantur horæ: nam de choro non eſt dubium teneri ſingulos ad cantandum officium iuxta qualitatem ſuam, nec licet ſine diſpenſatione ſuorum ſuperiorum mutare. Vnum tamẽ notandum eſt, cùm ex inaduertentia officium mutatum eſt; vt, qui celebraturus erat de Sancto, celebrat de feria, vel è contra, tunc non eſt opus omnia repetere, ſed ſolùm quod fuit particulare feſto, vel feriæ, vt Hymnus, Antiphonæ, oratio, trina lectio, ſi fuit Matutinum, vel oratio in alijs horis. Hoc autem eſt in officio nouo: nam in veteri totũ eſt proprium, & totum debet repeti. Quando verò aliquis pſalmus, vel aliud prætermiſſum eſt obliuione, vel alia cauſa, ſufficit repetere tantum illud; ſecurius autem eſt, vt quiſq; clericus ſuo Epiſcopatui, & monachus ſuæ regulæ ſe accommodet.

Circa tempus, dico, quantum ad horas publicas, ſeruandum eſſe tempus proprium horarum, ſeu potius ſtandum eſſe conſuetudini obſeruatæ in Eccleſijs circa hoc: & ſimiliter priuilegijs circa Matutinum conceſſis. Quantum vero ad eos, qui priuatè horas recitant, dico, diem cõputari ab occaſu diei præcedentis, vſque in mediam noctem ſequentis: ita vt, qui hoc toto tempore horas ſoluerit, non peccet mortaliter; dummodò ſolùm Matutinum dicat poſt occaſum diei antecedentis, & non horas alias, niſi poſt mediam noctem: quamuis etiam Matutinum poſſit dicere per totum diem. Verbi gratia, horæ diei Veneris poſſunt recitari ab occaſu diei Iouis, vſq; in mediam noctem Veneris. Qui toto hoc tempore non ſoluit peccat mortaliter; qui verò perſoluit, licèt omnes dicat nocte Veneris, nõ peccat mortaliter, ſed venialiter grauiter; ſi ſine cauſa id faciat.

Hoc tamen obſeruandum eſt, quòd, quamuis Matutinũ dicere poſſit ſtatim poſt occaſum Iouis, non tamen dicere poteſt horas, niſi poſt mediam noctem, incipiente iam die Veneris. Vt verò horæ dicantur abſque omni peccato, ſunt obſeruanda tempora, nempè vt Matutinum dicatur poſt occaſum, vſque ad principium Solis diei Veneris. Poſſunt

autem separari laudes à matutino, vt dicatur noctu matutinum, & iam incipiente die laudes. Prima ante Solis ortum dici potest. Tertia aliquando post ortum Solis, prope prandium, Nona, Vesperæ etiam, & Completorium post prandium dici possunt, quamuis Completorium aliquando prope noctem.

Aliqua tamen causa rationabili, vel occupatione legitima, potest iste ordo peruerti, & simul possunt recitari, ante, vel post prandium, sed melius est ante prandium ipso mane recitare vsque ad Nonam; & post prandium Vesperæ cum Completorio. Laudabilius etenim est anteponere, quàm postponere: illud namq; magis indicat prouidentiam, hoc verò negligentiam. Tempore quadregesimali, qui priuatim diceret Vesperas post prandium, nequaquam peccaret mortaliter, quem admodum sentit Silu. ver. hora, §. 10. quod si sine vlla causa fieret, peccatum veniale esset. Omnia autem ista per priuilegium cessant ab obligatione.

Circa locum, dico, Horæ publicæ in Ecclesia dici debent. Priuatæ non habent locum determinatum, possunt in Ecclesia, vel domi, vel in agro, vel in via dici. Laudabilius tamen est vt vnusquisq; domi habeat locum aliquem secretum, vel oratorium, in quo dicat officium, vt cum attentione, & reuerentia maiori dicere possit.

Circa modum, obseruare oportet, vt dicat attentè, reuerenter, deuotè. Attendere quidem debet, vt aduertat quæ dicat. Multiplex tamen est aduerentia. Prima circa verba, vt singula proferat debitè; Altera vt intelligat sensum verborum. Tertia, vt attendat finem orandi, scilicet, consideret se Deo præsentem, & cum ipso verba facere.

Prima attentio, seu aduertentia est necessaria. Vnde qui, aut verba non profert, aut ex nimia acceleratione malè profert, aut qui cum alio recitans non expectat fines versuum, sed anticipat acceleranter, non implet præceptum. Neque similiter qui cum similibus recitant, neque repræhendunt. cap. dolentes, de celebratione Missarum.

Secunda aduerentia non est necessaria: nam multi non intelligunt in particulari, quæ verba intendunt.

Tertia non est necessaria, sed magnæ vtilitatis, & quam possunt etiam ignari sensus habere verborum. Est autem attentio illa verborum necessaria, aut actualis, aut virtualis. Actualis dicitur, quando actu aduertit: virtualis, cùm incœpit

 animo

animo dicendi officium & attendendi, & posteà non mutat animum, quamuis non attendat. Ille mutat animum, qui aduertit se non attendere, & vult adhuc ad alia diuerti. Qui verò sic se non habet, censendus est aduertere. Hinc fit, quòd nō possit quis dicere officium, & vacare alijs negotijs, quibus attentio aufertur, vt scribere, seu alia legere, & simul recitare; vel etiam attendere officijs, quibus distrahi potest. Poterit tamen simul audire missam; & horas persoluere, quia ista ad vnū ordinantur finem. Et præceptum audiendi missam, non est verbis intendere, sed sacrificio adesse, etiam verbis non auditis; vnde etiam præcepto missæ satisfieri potest, & præcepto recitandi horas: quamuis quidam contrarium putent, sed sine ratione probabili. Ecce igitur quid sit attende recitare. Debent etiam reuerenter recitare, quippe qui Deum laudat, & ipsi cultum exhibet, & cum Deo loquitur. Non est autem necessarium horas persoluere, quando priuatim recitantur nudo capite, aut genu flexo; quamuis, si fiat, decenter fieret.

Rursus debet esse deuotio, vt animus noster inflammetur amore Dei, quem laudamus; & ardeat desiderio videndi, quem fide cernentes præconijs extollimus; quamuis si hæc desit absque contemptu, non sit peccatum mortale. Hæc igitur sunt obseruanda in officio persoluendo. Maximè autem curandū est, vt cùm accedimus ad officium, nos præparemus consideratione eius, ad quem laudandum accedimus, & petitione ab ipso, vt dignè laudemus. Cùm autem recedimus, gratias agamus, & veniam pro negligentijs commissis petamus. Est autem vna ratio Leonis Papæ notanda. Concessit enim iste Papa, vt, qui post officium ipsam dixerit, remissionem admissarum negligentiarum, in officio recitando, consequatur. Oratio ista est.

Sacrosanctæ, & indiuiduæ Trinitati crucifixi Iesu Christi Domini nostri humanitati, ac beatissimæ, ac gloriosissimæ Virginis Mariæ fæcunditati, & omnium sanctorum vniuersitati, sit sempiterna laus, honor, virtus, & gloria ab omni creatura, nobisq; remissio peccatorum, per infinita sæcula sæculorum, Amen. Beata viscera Mariæ Virginis, quæ portauerunt æterni patris filium. Beata vbera, quæ lactauerunt Christum Dominum. Pater noster. Aue Maria. Refert hoc Nauar. cap. quando, de cons. d. 1. notab. 19.

De causis excusantibus ab officio persoluendo.

CAPVT XIV.

ALiquæ sunt causæ, quæ excusant ab officio persoluendo.

Prima est infirmitas, non quæcumque, sed cum talis est, vt recitare inferat aliquod notabile damnum. Innoc. ca. 1. de celebr. Miss. vnde, cùm infirmitas leuis est, & commode absque damno recitari potest, non excusat. Panorm. ibidem, Quò fit, vt quartana non excuset, saltem illo tempore, quo homo non vexatur febri. Cùm autem homo per infirmitatem excusatur ab officio, nō tenetur aliud recitare, nec mente orare nec alios recitantes audire. Potest aliquando esse, vt talis sit infirmitas, vt nocumentum inferat recitare, non autem celebrare sacrum, & tunc potest celebrari absq; officij recitatione. Similiter cæcus excusatur à recitando, & is, cuius nimis nocet visui recitare, & iste potest dicere sacrum. Isti autem qui excusantur à recitando non tenentur alios audire recitantes, Palud. 4. d. 15. art. 2. nec alias orationes dicere.

Altera causa est, occupatio alterius negotij, cui tenetur magis incumbere, putà, cùm quis circa prædicationem publicam, (Vide Silu. verb. hora, §. 18.) aut lectionem aliquam ita est impeditus, vt non possit satisfacere, si officio horarum vacet. Similiter qui habet curam infirmi alicuius, & non potest vacare officio absque graui damno infirmi, isti non tenentur pro tunc officium dicere, quamuis maxima cura adhibenda est, vt quantum fieri possit, officium, aut pars aliqua persoluatur. Officium enim, cùm sit maxime proprium clerico, non est prætermittendum, nisi graui vrgente necessitate, vt aliud fieri non possit. Similiter, qui ad impediendum populi concertationem, vel aliquos pugnantes, vbi est periculum mortis, currit, & tempus recitandi præterijt, iste potest pro tunc omittere officium.

Tertia causa est, cùm deest breuiarium; nam si aliquis perdidit breuiarium, & est in loco, vbi non potest aliud habere, non tenetur. Quòd si est in loco, vbi sunt breuiaria, sed non habet vnde emat; quia pauper est non tenetur; tenetur tamen aliquid aliud recitare, vt tenet Fumus, ver. hora. §. maximè si beneficiatus est. Sed ego non credo; quia non tenetur nisi ad officium, cùm ab hoc liberetur, nec est ampliùs obligatio.

Quòd si sua culpa perdidit à principio, peccauit tunc, sed postea non peccat in nõ persoluendo, nisi ipsi proiecisset breuiarium, vt se impossibilitaret ad recitandum: tunc peccat quoties non recitauerit, nisi postea pœnituerit.

Quarta causa est, dispensatio Papalis. Potest enim non recitare si Papa dispensat. Sed nota quòd Papa non dispensat absolutè, sed còmutat in aliquas orationes alias: & aliqui dicunt quòd non potest dispensare sine commutatione, prælertim quando obligatur ad persoluendum officium ratione beneficij; sed existimo id sine fundamento dictum esse.

Quinta causa est, ex tenuitate beneficij: quando enim beneficium est tenuissimum, vt puta non excedens quantitatem octo ducatorum, tunc non tenetur ad tantum onus, quantum est officium, secus si esset pinguius, quãuis adhuc ad sustentamentum non sufficeret, sed aliqua saltem bona pars sustentationis. ita tenet Soto lib.10. de iustit. q.5. art.3. contrarium tamen tenet Gloss. can. clericus, dist.91. & Silu. verb. hora. §.3. tenenda tamen est sententia posterior, quòd tenetur recitare: nullus enim canon excusat eum; & ratione tituli obligatur ad horas persoluendas.

Sexta causa est, quando habet beneficium. tamen non recipit vllos fructus, nec per se. nec per alium, nec per ipsum stat, quò minus recipiat. Vbi nota tres conditiones esse necessarias vt qui habet titulum beneficij excusetur.

Prima est, quòd nullos recipiat fructus: vnde qui recipit saltem distributiones, quamuis non recipiat redditus tenetur recitare: vnde qui omnes redditus pro pensione reddunt, non excusantur, si beneficij administratio ipsis competat.

Secunda est, quòd nec per se, nec per alium recipiat; vnde qui per alios recipiat, tenetur: ex quo fit vt multi iuuenes teneantur recitare, quorum patres redditus percipiunt.

Tertia est, quòd per ipsos non stet, quò minùs recipiant; vnde qui nõ recipiunt vllos fructus sua culpa, quia non seruiunt, vel quia non accipiunt possessionem, non excusantur ab officio soluendo. Quando verò hæ tres conditiones concurrunt, non tenetur, puta, quando non recipit vllos fructus, nec per ipsum stat, quo minus recipiat, talis non tenetur; nisi tamen speret recipere: nam si hoc est, & sperat certo recepturum se fructus etiam illius temporis præsentis, quia certa est iustitia, vt fit, quando ipse est spoliatus, & pars aduersa intrusa, tunc tenetur recitare ex tunc. Ex his sequitur, quòd qui solum habet

bet titulum, & ex concessione Papali omnes redditus alteri dantur, simul cum tota beneficij administratione, iste talis non tenetur.

Quid sit Sacramentum.

CAPVT XV.

DE primo Sacerdotis officio hactenus diximus in libro isto, nunc de secundo, puta sacramentorum administratione, disserendum est. Non autem est, vt diximus in lib. 1. officium omnibus sacerdotib. commune, sed ijs, quorum est aliqua iurisdictio, saltem in foro interiori: quoniam verò alterius à Sacerdote non est ista ministrare, meritò inter officia Sacerdotis hoc etiam computatur. Ab eius igitur descriptione incipiẽdum est, puta, quid sit sacramentum. Quamuis autem variæ dentur à Doctoribus descriptiones, nobis sic videtur posse faciliùs, & compendiosiùs describi. Sacramentum est: *signum sensibile spiritualis animæ sanctificationis, ad cultum veri Dei à Christo Domino institutum.* In qua descriptione sunt quinque partes maximè consideranda.

Prima est signum, Vocamus signum, aliquid, quod, vltra cognitionem sui ducit nos in alterius cognitionem: hoc est, dum se facit cognoscere, simile etiam aliud reducit in mentem. Sacramentum est huiusmodi: est enim quædam res, quæ vltra sui cognitionem, aliud etiam cognoscere facit. Sunt autem tria genera signorum, primum dicitur rememoratiuum: secundum, demonstratiuum: tertium, prognosticum.

Rememoratiuum est, quod facit nos sua præsentia recordari alterius, vt, cùm aliquis vult non obliuisci alterius, digitũ filo ligat, filum signum est rememoratiuum eius, quod sibi proponit obseruandum.

Demonstratiuum, est signum, quòd aliquam occultam rem pręsentem demonstrat, vt ramus ante tabernam, signum est vini, quod ibi venditur.

Prognosticum, quòd futura prenunciat, vt Iris est signum prognosticum futuræ pluuiæ. Sacramentum non tantum est signum vno modo, sed his tribus: est enim rememoratiuum, demonstratiuum, & prognosticum, vt declarabitur. Altera pars est, *Sensibile.* Cùm enim res quędam sint sensibiles, nempè

quæ

quæ aliquo sensu exteriori percipiuntur: quædam spirituales, quę non percipiuntur sensibus, fieri etiam potest, vt sit dignum sensibile & spirituale; sed sacramentum signum est quoddam sensibile, id est, res quædam sensibus subiecta, indicans tamen aliquid occultum.

Tertia pars est, *spiritualis sanctificationis animæ*. In hac declaratur cuius signum sit istud sacramentum; & dicitur esse signum spiritualis sanctificationis animæ, seu potiùs rei animā sanctificantis. Anima autem sanctificatur per gratiæ, virtutum, & donorum infusionem, seu per gratiam, quam reliqua comitantur. Est igitur sacramētum res quædam sensibilis, quæ indicat animam hominis interiùs per gratiā sanctificari. Cùm enim aliquis baptizat, illa verba, *Ego te baptizo*, & illa, lauans aqua, actus quidam est sensibilis, qui indicat animam hominis interiùs per gratiam sanctificari. Ob id sacramenta dicuntur signa gratiæ, seu signa rei sacræ. Per rem sacram, gratia intelligitur. Dicitur etiam *visibilis forma, inuisibilis gratia*. Aduerte tamen, quòd sacramenta non tantùm sint signa gratiæ nos formaliter sanctificantis, seu etiam passionis Domini effectiuè nos sanctificantis, sed similiter futuræ beatitudinis finaliter sanctificantis. Vnde Sacramentum est signum passionis rememoratiuum, gratiæ demonstratiuum, & gloriæ prognosticum. Quod in illa Antiphona sanctissimi Sacramenti exponitur, cui per excellentiam ista appropriantur, quæ tamen omni sacramento conueniunt. *O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ, nobis pignus datur.*

Quarta pars est, *ad cultum veri Dei institutum*. Circa huius declarationem aduerte, quòd Christus Dominus, non solùm fuit noster Redemptor à peccato, & reparator, sed doctor, & magister instruens, & docens viam, qua regnum cœleste consequamur. Hinc est, quòd non solùm vt Redemptor debuit nobis remedia relinquere, quibus à peccato mundaremur, sed vt doctor, & magister debuit nos instruere, & relinquere modum, & cæremonias sui cultus, quibus Deum veneraremur, & adoraremus. Hæc vtraque complexus est simul in sacramentis: nam sacramenta non solùm sunt medicinæ quædam, & remedia contra peccatum; sed etiam sunt cultus, & cæremoniæ quædam, quibus Christiani & fideles Deum venerantur. Qui ergo hoc sacramentum suscipit, hæc duo simul exer-

ret. Ob id, in descriptione posita est illa pars, *institutū ad cultum veri Dei.*

Quinta pars est, *à Christo Domino*: sciendum est enim, quòd particulæ omnes præcedentes huius descriptionis conueniunt sacramentis legis veteris: Cicumcisio enim erat signum sensibile: erant enim signa gratiæ, & in cultum Dei instituta. Sed in hac vltima particula discrimen est à sacramentis legis Euangelicæ: nam illa erant à Deo instituta; est enim Deus etiam saluator & instructor veritatis, at nostra sunt à Deo per Christum Dominum; Christus enim omnia nostra sacramenta instituit. Ex his tota definitio sacramenti manet exposita. Aliud est etiam discrimen notandum inter sacramenta nostra, & veteris legis, quòd nostra efficiunt gratiam, quam signant: sunt enim instrumenta effectiua gratiæ, at illa antiqua non efficiebant gratiam, sed in illis dabatur gratia ex fide venturi Messiæ. Dicitur sacramentum, quasi quoddam sacrum secretum. Est enim magnum secretum, quòd res sensibilis quædam animam interius purificet. Quamuis autem apud antiquos Latinos, non sumatur in ista significatione, nihil refert; non enim habuerunt rem, sicut nos. Emergentibus autem rebus, nouas licet imponere voces.

De his, quæ in sacramento necessaria sunt.

CAPVT XVI.

QVinque in sacramento conueniunt, materia, forma sacramenti, intentio ministri conferentis, intentio suscipientis, effectus ipsius sacramenti. Quatuor priora sunt de necessitate sacramenti, ita vt, vel vno deficiente, sacramentum non sit: vltimum autem, non semper est de necessitate: nam potest verum sacramentum consistere, quamuis non sequatur effectus ipsius, vt paulò post declarabitur. Oportet autem singula hæc declarare in communi: nam post in particulari declaranda sunt.

In sacramento reperiuntur res, & verba. Verbi gratia, in Baptismo est aqua & verba, *Ego te baptizo.* In pœnitentia, res sunt peccata: verba. *Ego te absoluo,* sic in alijs, res, dicitur materia Sacramenti, verba ipsa, dicuntur forma. Sunt autem ista adeò necessaria, vt, si adhibeatur res sine verbo, vel verbum sine re, nullum sit sacramentum.

Adhuc etiam debet esse minister, qui in omnibus sacramentis est necessarius, licèt non in omnibus opus sit distingui à suscipiente. Nam in Eucharistia, Sacerdos se communicat, & in Matrimonio coniuges inter se contrahunt; in alijs semper est distinctus; nullus enim se baptizare, confirmare, absoluere, ordinare, aut vngere potest. Est auem in ministro sacramenta conferēte necessaria intentio ista, quæ intentio debet esse conferendi ipsum sacramentum, & faciendi quod facit Ecclesia, aut minister Ecclesiæ.

Vnde, qui absq; illa intentione faceret, nullum conferret sacramentum; qui verò cum hac intentione fecerit, quamuis credat quæ facit non habere efficaciam, & nihil esse, tamen Sacramentum confert. Vnde tali intentione baptismus ab infidelibus collatus valeret. Nec opus est, quòd ista intentio sit actualis: sat enim est, quòd sit virtualis, id est, quòd, dum accedit ad sacramentum conferendum, accedat eo animo, faciendi quod facit Ecclesia, licèt, actu non cogitet quod facit: immò nec opus est, vt, cùm accedit, dicat actualiter, intendo facere, quod facit Ecclesia, sed, quòd talis intentionis virtute moueatur, scilicet, quod accedit vt minister Eccesię, ad conferendum, quod est sui muneris.

Vltra etiam hoc, est necessaria intentio suscipientis, cùm adultus est. Nam in paruulis Ecclesia supplet intentionem illorum; in adultis autem opus est intentione, adeò vt, si quis vi, aut nolens baptizaretur, non esset baptizatus, aut dormiens, aut amens, dummodò non præcessisset intentio, vt esset saltem virtualis; cùm confertur: ista enim sufficeret. Idem etiam de alijs sacramentis censendum est. Hæc igitur quatuor sunt ad integritatem sacramenti pertinentia, quorum singulis deficientibus, nullum est sacrámentum, & reiterari deberet.

Effectus sacramenti duplex est, vnus communis, & generalis omnibus sacramētis. Alter est specialis quibusdam tantùm, non omnibus.

Effectus generalis est, gratia. Omnia enim sacramenta conferunt gratiam debitè accedentibus & suscipientibus, & hoc ex opere operato, id est, ex vi ipsius sacramenti. Vlteriùs, deuotioni cuiusque, vltra gradum gratiæ respondentem, datur quidam gradus gratis propter ipsum sacramentum. Attende tamen, quòd duplex est gratia, prima, & secunda.

Prima

Prima eſt, quæ datur homini, qui erat in peccato, vel non erat Dei amicus.

Gratia ſecunda eſt, quæ datur iam exiſtenti in gratia. Nam gratia habita augetur per additionem noui gradus gratiæ, Sacramenta ergo dant gratiam habenti, & ſic conferunt gratiã ſecundam. Dant autem non habenti, vt pueris ante vſum rationis, & his, qui ſunt in peccato quidem, ſed cum attritione accedunt putata contritione: hi gratiam primam recipiunt; & hoc eſt, quod alij dicunt communiter; ſacramenta ex attrito faciunt contritum, id eſt, aliquando homo debet de peccato dolere, qui per ſe non ſufficeret delere peccatum, & tamen accedente ſacramento, deletur. Cum gratia intelligas charitatem, & alias virtutes, quæ ex ipſa ſequuntur.

Effectus particularis eſt character. Eſt autem character, poteſtas quædam ſpiritualis, quæ indebiliter imprimitur in animæ potentia rationabili, ſcilicet intellectu.

Triplex poteſtas ſpiritualis datur in ſacramentis.

Vna eſt, ad cõferenda & miniſtrãda ſpiritualia, & hæc poteſtas in ſacramento ordinis datur.

Altera eſt ad recipienda ſpiritualia, & ſacramenta, & hæc datur in baptiſmo: eſt enim baptiſmus ſacramentorum ianua; non baptizato enim nullum prodeſt ſacramentum, niſi poſt baptiſmum.

Tertia eſt, ad fortiter agendum contra Chriſti inimicos, ſcilicet mundum, carnem, & dæmonem, vincendasque tentationes eorum, & hæc datur in Confirmatione, per quam homo recipit ſignum militiæ Chriſti, & ſe pro ipſo fortiter pugnare obligat. Vnde, cùm triplex ſit poteſtas, eſt triplex ſacramentum characterem imprimens, Ordo, Baptiſmus, Confirmatio. Eſt autem iſta qualitas, quæ dicitur character, à Deo indebiliter impreſſa, vt nec per mortem auferatur. Vnde, ſi quis mortuus reſuſcitaſſet, non eſſet iterum baptizandus, nec cõfirmandus, nec ordinandus, ſi viuus iſta receperat: ob id iſta ſacramenta non poſſunt iterari. Hæc igitur quinq; ſunt in ſacramento conſideranda.

De numero, & ſufficientia ſacramentorum.

CAPVT XI.

Septem eſſe ſacramenta Eccleſiæ, fides docet, ideoque hæreſis eſſet, id negare. Hæc autem ſunt, Baptiſmus, Confir-

matio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo ſacer, Matrimoniũ. Quorum ſufficientia ſumi poteſt ex perfectione vitæ corporalis, ad cuius ſimilitudinem procedit vita ſpiritualis. In vita autem corporali perficitur homo dupliciter, primò in ſe, vt eſt quædam particularis perſona, ſecundò in ordine ad alios, vt eſt pars reipublicæ. Eſt enim homo ciuile animal.

In ſe primo omnium perficitur per generationem, qua recipit eſſe.

Secundò, per augmentationem, qua ad debitum terminum quantitatis peruenit.

Tertiò, per nutritionem, qua in robore, & eſſe ſuo conſeruatur.

Quartò, ſi in morbum incidit, ſanatur per medicinam.

Quintò, poſt ſanitatem acquiſitam, reliquias infirmitatis per dietam expellit, & bonum regimen. In ordine ad alios perficitur per dignitatem, qua alijs præficitur, & alios gubernat, & per contractum matrimonium, quo reſpublica in ſua multitudine conſeruatur. Ad hanc ſimilitudinem vita ſpiritualis procedit.

Primò homo naſcitur in vita ſpirituali, qua antè erat priuatus, & hoc fit per baptiſmum, quo homo naſcitur denuò in ſpiritu.

Secundò, indiget robore gratiæ ſuſceptæ, & hoc fit per Cõfirmationem.

Tertiò, indiget cibo ſpirituali, quo anima nutritur in gratia & ſpiritu, & hoc per Euchariſtiam, quæ viaticum dicitur.

Quartò, indiget medicina ſanante, ſi quando in peccatum incidat, & hoc fit per pœnitentiam.

Quintò, indiget expellere reliquias aliquas ex peccatis remanentes: non enim homo dolet, ſicut debet, ex negligentia ſua, & ad hoc indiget extrema vnctione, quæ datur tempore mortis, quia tunc anima omninò debet eſſe purgata, quippe quæ diuino conſpectui eſt præſentanda. His ſacramentis homo perficitur per ordinem, quo homo poteſtatem habet alijs ſacramenta miniſtrandi. Similiter per matrimonium, quo multitudo hominum conſeruatur: ex quorum congregatione Eccleſia conſiſtit. Vnde fit, vt ſacramentorum numerus ſufficiens ſit, & completus. Ex his ſacramentis aliqua dicuntur neceſſaria ad ſalutem, ſine quibus non poteſt contingere alicui ſalus. Aliqua non neceſſaria, quamuis omnia ſint in præcepto,

cepto. Baptiſmus, & Pœnitentia ſunt neceſſaria. Baptiſmus quidem omnibus,Pœnitentia his,qui mortaliter peccat.Sunt autem ſic neceſſaria, vt nullus ſecundum legem ordinariam Dei modò poſſit ingredi cœlum,quin baptizetur;& ſi poſt baptiſmum peccat mortaliter,quin pœniteat,& confiteatur, Attende tamen,quòd non ſunt ita neceſſaria in re, ſat eſt in voto, & propoſito,cùm re haberi non poſſunt. Vnde qui dolet de peccato ſufficienter, & cum propoſito confitendi, vel voluntate, ſi poſſet, conſequitur gratiam,& ſi moritur, ſaluatur. Idem de Baptiſmo. Vnde catuchumeni,qui Baptiſmum in voto habent, ſi caſu moriantur, ſi dolorē de peccatis habuerunt, ſalui ſunt. Alia Sacramenta, puta, Euchariſtia, Confirmatio, Extrema vnctio, ſunt quidem in præcepto certis temporibus, & cùm haberi poſſunt, ita vt obligent tunc ad ſuſceptionem; ſed non ſic, vt ſine illis non contingat ſalus. Ordo,& Matrimonium ſunt neceſſaria in Eccleſia in communi conſiderata, & ſic obligant ad ſuſceptionem; tamen iſta neceſſitas non ſe extendit ad perſonas particulares, niſi ratio neceſſitatis vigeat vt ſi tanta eſſet hominum paucitas, vt aliqui obligarentur ad matrimonium,& aliqui ad ordinem,quod modo non euenit. Supereſt,vt in particulari de ſingulis tractemus.

De materia remota, & propinqua Baptiſmi.

CAPVT XVIII.

PRimum omnium ſacramentorum, ſecundùm ordinem ſuſceptionis,eſt baptiſmus,quem Magiſter ſent.in libr.3. diſt.3. ſic definit.Baptiſmus eſt ablutio corporis exteriùs acta,ſub præſcripta forma verborum. In baptiſmo,ſicut in quouis ſacramento, quinq; ſunt cōſideranda,materia,forma, miniſter,ſuſcipiens,effectus.

Materia duplex eſt, alia remota, altera propinqua. Materia remota eſt aqua: propinqua eſt ablutio, quæ fit mediante aqua. Tractemus priùs de materia remota.Hęc debet eſſe aqua elementaris, ideoque in alio liquore non licet baptizare, nec valet baptiſmus. Vnde in vino,ceruiſia,& lacte, non poteſt eſſe baptiſmus. Similiter nec in liquoribus herbarum, florum,aut arborum,quæ non ſunt aquæ elementares. Similiter nec in ſudore, ſputo, vrina, quæ ſunt excrementa, non aqua. Attende tamen,quòd quamuis aqua ſit alterata,dum-

modò nõ sit eius substantia mutata, potest esse materia sacramenti. Vnde in niue, non potest esse baptismus, quia iam est habens aliam formam substantialem ab aqua: at verò, quando manet aqua, est materia; vnde nihil refert, an sit calida, vel frigida, pluuialis, vel fluuialis, salsa qualis est maris, vel dulcis, pura, vel mixta; dummodo non sit mixtio tanta, vt aqua non sit. Vnde potest esse baptismus in lixiuio, brodio carnium vel piscium, quando non est notabilis mixtio, vt aqua nõ sit. Potest esse etiam in aqua expressa à luto, si qua exprimatur, licèt si cum terra, similiter in aqua sulphurea: hæc omnia materia esse possunt, licet non sit adhibenda, nisi in extremo necessitatis tempore. Aqua rursus tempore necessitatis non est opus sit benedicta, extra casum necessitatis peccat mortaliter, qui ei non benedicta baptizat. Immò debet esse chrisma nouum illius anni, nisi necessitas sit, vt habetur c. si quis alio, de consec. dist. 4. Dices, quare Christus instituit aquam materiam huius sacramenri.

Dico id esse factum propter duo, & propter significationẽ & propter vsum,

Propter significationem quidem, quia optimè exprimit aqua tres effectus baptismi.

Aqua enim ratione suæ humiditatis ita lauat, vt non relinquat aliquid immunditiæ, reliqui humores non sic: vinum enim relinquit odorem, oleum maculam, lac colorem, aqua nihil. In quo significatur baptismi effectus: totam enim maculam, siue culpam, totam pœnam aufert.

Secundò, aqua ratione frigiditatis tẽperat calores & æstus: baptismus temperat carnis concupiscentiã: effrænatior enim est concupiscentia non baptizati, quam baptizati.

Tertiò, aqua ratione claritatis recipit radios lucis: per baptismum homo fit aptus ad recipiendum alia sacramenta, & gratiam Dei.

Fuit & aqua instituta propter vsum, quia cum hoc sacramẽtum sit omninò necessitatis, debuit habere materiã communissimam, qualis est aqua, quæ vbique reperitur. Est igitur materia remota, aqua.

Materia propinqua est, ablutio: est enim opus, quòd abluat corpus. Nota tamen, quòd per ablutionem, intelligimus vel immersionem, siue vnam, siue trinam, vel aspersionem, vel effusionem: quocumque modo horum fiat, tenet baptismus. Tamen quisq; debet baptizare, iuxta ritum suæ Ecclesiæ, nisi aliud

aliud petat necessitas, vel honestas. Necessitas quidem, vt in loco, vbi est trina, vel vna immersio, cùm est periculum nocumenti infantis, potest aspergi, vel pauca aqua suffundi. Honestas, vt, si adultus est, non debet immergi, sed sufficit effusio. Attende tamen, quòd debet esse caput, nisi vrgeat necessitas. Cùm enim puer in ventre matris periclitatur, & emisit manum, vel pedem, potest baptizari in illa parte, & hoc est probabilius, licèt aliqui dicant, illum non posse baptizari. S. Tho. 3. p. q. 68. art. 11. tenet quod potest, tamen, si viuit, est denuò sub cõditione baptizandus, licèt probabile sit, quòd non oporteat rebaptizari, vt alij sentiunt, quos citat Siluest. ver. bapt. §. 1. Nota etiam, quòd debet esse ablutio, id est: actus ex se ordinatus ad ablutionem. Vnde qui puerum morientem proijcit in puteum profundum, vt baptizetur, quamuis suffocaretur, quia non potest ab aqua extrahi; iste nõ baptizat, sed occidit, peccatque mortaliter, & est irregularis, vt dicit Siluest. loco citato §. 10. contra aliquos: non enim ille est actus abluendi. Potest autem in illo casu vestem extendere, vt aquam ebibat, & posteà expressione baptizare, vel puerum in cistella positum chorda vsque ad aquam dimittere & extrahere. Quòd si hæc non possunt fieri, iudicandum est de hoc, ac si omninò deesset aqua. Nota rursus, quòd aqua debet tangere corpus, vel partem. Vnde in ventre non potest puer baptizari aqua superiniecta matri. Nec similiter potest aliquis intra corium inclusus baptizari. Sufficeret, vt dicit Soto, quòd aqua caderet super capillos capitis, licèt non ita penetraret, vt cutem ipsam attingeret. Hæc igitur est vtraque materia Baptismi.

De forma Baptismi.

CAPVT XIX.

Baptismi forma sunt verba, quę simul cum ablutione proferuntur. Hæc autem triplex est.

Vna secundùm Latinam Ecclesiam.

Altera secundùm Græcam.

Tertia, quia vti opus est in baptismo dubio, cùm, putà, aliquid est dubium, an baptizandus aliàs esset baptizatus. Non autem intelligendum, quòd triplex sit formæ substantia: vna enim est, sed varius exprimendi modus.

Græcorum forma est, *Baptizetur seruus Christi, talis*, exprimēdo nomen eius, *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Latinorum verò forma est, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.* Et baptizandi sub dubio est: *Si es baptizatus, nō te rebaptizo, sed si nō es baptizatus, ego te baptizo, &c.* Quamuis, credo, sufficeret ista vltima, si non es baptizatus, &c. Est autem in omni forma obseruandum, vt simul sit cum ipsa materia. Nec enim prius verba, quàm materia adhibeatur, sunt proferenda; nec etiam post. Vnde, qui post aquæ effusionem verba subiungeret, vel antè proferret, non baptizaret, quamuis non sit necessaria mathematica, vel physica simultas, vt in eodem instanti materia, & forma incipiant, sat est moralis simultas. Vnde licèt post vnam vocem emissam aqua infunderetur, vel antè; non esset inconueniens. Est autem circa has formas aduertendum, quòd non debent vllo modo variari, sed integrè seruari, aliàs ex negligentia variare, vel consultò, peccatum est graue. Non tamen ob id omnis variatio impedit formā, quo minùs verum faciat baptismum; aliquando enim impedit, aliquando non; pro quo, hoc est generaliter aduertendum, quòd quoties mutatur sensus verborum positorum, tunc non est forma, & consequenter nec baptismus, vt si quis alia quadam sententia, vel ordine vellet baptizare, non est baptismus. In particulari aduertendum est esse sex mutationum species. Est enim subtractio verborum, additio, variatio, transpositio, corruptio, interruptio, quas singulas explicare oportet. Explicabimus autem in Latina forma, quæ in vsu nostro est, continetur autem his versibus:

Nil formæ demas, nil ponas, nil variabis.
Transmutare caue, corrumpere, verba morari.

In primis, non quælibet subtractio verborum in illa forma aufert baptismum, quāuis vnum auferre verbū absq; causa, sit peccatum graue, in primis illa duo verba, *Ego, Amen*, non sunt de necessitate, quamuis prætermittere peccatum esset, maximè illud, *Ego*: nam, *Amen*. non in omnibus Ecclesijs est vsus: vbi autem vsus est illud proferendi, non est prætermittendum. Si prætermittatur, nō aufertur forma. Pronomen, *Te*, necessarium est ita, vt qui tantùm diceret, *baptizo*, non baptizaret. Reliqua verba necessaria sunt, adeò quòd auferre nomen vnius personæ, non esset baptismus. Similiter auferre præpositionem, *In*. Aliqui volunt, quòd illud, *&*, sit necessarium, sed non puto

ita esse:nam latinè non aufertur sensus, quamuis subticeatur illa copula. Additio etiam aliquando aufert, aliquando non aufert formã: quando additur aliquid repugnans fidei,quę exprimitur in illis verbis,non valet:vt si Arrianus diceret: *Baptizo te in nomine Patris maioris, & Filij minoris, & Spiritus sancti*, non baptizaret, Quòd si nihil est contrarium fidei Trinitatis quod apponitur,forma valet,vt si diceret: *Ego indignus minister te baptizo in nomine Patris omnipotentis, & Filij vn geniti, & Spiritus sancti ab vtroq; procedentis*, vera est forma: ista tamẽ nullo modo verbis sacramentorum miscenda, sed purè recitanda sunt. Verborum varietas multiplex est, non tamen omnis impedit. In primis, quantum ad idioma, non impeditur forma, si Hispano,vel Germano, vel Italico, vel quouis idiomate dicatur, dum idem retineatur sensus, Immò melius facerent isti, qui in necessitate baptizant, si natiuo sermone proferrent: cùm enim ignari sint linguæ Latinæ,ridiculas voces emittunt.In baptismo tamen solenni, omnes Latini Latino sermone vti debent. Alia est variatio inter sermonem Latinum: in primis, si loco illius, *Ego*, dicat, *nos*, ratione dignitatis, sicut Episcopi solent loqui,baptismus est. Similiter si, *Te*, mutet in, *vos*, vel in *vestram dominationem*, vel in nomen ipsius baptizãdi, valet forma. Similiter,si verbum eadem causa mutet in plurale, *baptizamus*, aut mutet in passiuo, *baptizeris à me*, etiam valet,aut si loco illius verbi, *baptizo*, dicat *abluo*, vel *lauo*, vel *immergo*, vel *aqua tergo*, vel quid simile. At si dicat in nominibus Patris,&c. non valet baptismus: nam nomen ibi fidem, veritatem, potestatem, maiestatem, inuocationem significat, quę vnum sunt in tribus personis. Nec etiam valet, si loco, *nomine*, dicat, *fide*, vel *virtute*, quia plus significat *nomen*: posset quidem dicere, *In nomine Patris, in nomine Filij, & in nomine Spiritus sancti*. Similiter non valeret, si diceret, *In nomine Trinitatis*, & nõ exprimeret personas, vel si diceret, *In nomine Christi*: nam si Apostoli vsi sunt hac forma, id fuit ex peculiari reuelatione Spiritus sancti: ad imprimendum nomen Christi in cordibus fidelium incipiẽtium; modò non licet absque tali reuelatione, nec esset baptismus, & hoc puto probabilius. Similiter non valet, si mutentur nomina personarũ, & dicatur: *In nomine genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque*. Et hæc est communis sententia: licèt aliqui dicãt valere. In re tamen ita graui securior est sententia communis. Tamen dici posset, *In nomine Patris, Christi, & Spiritus sancti*. Hæc de variatione.

Circa transpositionem notandum est, quòd quoties sensus idem manet, non aufert transpositio verborum formam, Vnde si quis dicat, *In nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti ego te baptizo, Amen*: vel si dicat, *In nomine Patris ego te baptizo, & Filij, & Spiritus sancti*: vel si dicat, ordine personarum mutato, *Ego te baptizo in nomine Filij, & Patris, & Spiritus sancti*, dum nō intendat errorem inducere cōtra fidem, baptismus est. Tanta tamen posset esse in aliquibus formis transpositio, vt sensus auferretur, & tunc non valeret.

Circa corruptionem, quæ in pronunciatione consistit, si tanta sit, vt penitùs verborum significatio eadem non appareat secundùm communem intelligendi modum, non est tunc forma, at si non sit tanta, siue ex ignorantia, siue ex malitia faciat, dummodò seruetur debita intentio, non ob id forma perit, Vnde approbatur illa forma dicta à quodam ignorante, *Ego te baptizo in nomine Patria, Filia, & Spiritua sancta*. Ita approbauit Zacharias Papa, cap. retulerunt, de consecrat. d. 4. Hinc fit, vt cùm in forma non sit integra pronunciatio, non ob id sit repetenda, vt si loco M. proferatur N. vel subticeatur litera, dicendo, *Ego te absoluo*, vel *assoluo te*, vel quid simile, pro, *Ego te absoluo*.

Circa interruptionem etiam notandum est, quod cùm est tanta mora interposita, vt iam sit notabilis, est repetenda ex integro forma; at si quis spuendi gratia non continuauit formam, non est opus repetere. Hæc omnia, quæ dicimus de forma baptismi, etiam de alijs sacramentorum formis sunt intelligenda, & etiam de Grecorum forma. Valeret enim, si diceret, *Ego te baptizo seruum Christi*, vel etiam *Christus baptizat hunc seruum suum*: nam Græci ita intelligunt, cùm dicunt, *baptizetur seruus Christi*, scilicet, à Christo; similiter in alijs, quæ diximus; maximè enim seruādus est sensus. Vnum tamen hic notandum est, quòd si quis Latinus baptizaret in forma Græca, verè baptizaret, & hoc est probabilius, licèt alij id negent, tamen peccaret, non seruans morem, & præceptum suæ Ecclesiæ. Est etiam obseruandum, quòd in forma Latina plura exprimantur, quàm in forma Græca: nam in forma Latina exprimitur causa principalis baptismi, S. Trinitas, & similiter eadem inuocatur. Exprimitur suscipiens baptismū, & minister, & actus ipse baptismi. At Græci ministrum subticent, forsan ad tollendum eorum errorem, qui putabāt ministrum esse causam principalem, quos reprehendit Paulus. Dicebant enim: Ego sum Pauli, ego

ego ſum Apollo. Prætereà Latinus vtitur indicatiuo, ad exprimendam præſentialitatem effectus, Græci, deprecatiuo, ad ſignificandum, quod à Deo eſt communicanda gratia. Rurſus, Latinus vtitur ſecunda perſona, quia aures ſpirituales conſiderat in baptizato; at Græcus tertia perſona, vtens illorum baptizatorum nomine, quia non ſemper corporaliter audiunt: Græci tamen, ſi intentionem debitam habeant, verè in ſua baptizant forma.

De miniſtrante baptiſmum.

CAPVT XX.

VLTRA materiam, & formam ſacramẽti, neceſſarius eſt miniſter conferens. Hic autem non poteſt eſſe vnus reſpectu ſui ipſius miniſter, quia tunc veritas formæ non conſiſteret: non enim verum eſſet dicere, *Ego te baptizo*. Eſt autem duplex miniſter, vnus neceſſitatis, alter ex officio. Miniſter ex officio tantùm eſt Sacerdos, & non omnis, ſed Curatus, ſeu Parochus; adeoque peccaret, qui extra neceſſitatem baptizaret, niſi Parochus eſſet; & ſi laicus eſſet, fieret irregularis, vt habetur c.1. de clerico non ordinato miniſtrante: hæc tamen irregularitas eſt intelligenda, ſi ſolẽniter baptizaret. Vnde non benè Silueſter verbo, baptiſmus, 3. §. 1. vniuerſaliter eſt loquutus Miniſter neceſſitatis adhuc duplex eſt, vnus ſecundum legem ordinariam Dei.

Alter eſt ſecundùm ſupernaturalem Dei ordinationem. Hic poſterior eſt Angelus, aut anima extra corpus, qui ex diuina voluntate poſſunt baptizare, non tamen ſecundùm communem Dei legem. Vnde, niſi conſtet eſſe bonum Angelum, vel animam ſanctam, non eſt baptiſmus cenſendus; ſecùs ſi boni ſint: tunc enim voluntate diuina feciſſe credendum eſt. Miniſter verò ſecundùm communem Dei legem, eſt homo cuiuſque ſexus, ſiue vir, ſiue fœmina, ſiue hermaphroditus; cuiuſque ætatis, ſiue puer, habens tamen vſum rationis, ſiue iuuenis, ſiue ſenex; cuiuſque ſtatus, ſiue laicus, ſiue eccleſiaſticus; cuiuſcumq; conditionis, ſiue ſeruus, ſiue liber; cuiuſcumque vitæ, ſiue Iudæus, ſiue Paganus: ſiue alius quiuis infidelis: cuiuſcumque moris, ſiue peccator, ſiue non; ſiue præciſus ab Eccleſia, ſiue non: omnes iſti poſſunt baptizare. Tamen in

omnibus est necessaria intentio debita faciendi id, quod facit Ecclesia, vti diximus, Vnde, licèt infidelis non crederet se quicquam boni facere, & cùm irrisione faceret, si tamen ad petitionem baptizandi baptizaret, intendens facere id, quod facit Ecclesia Christiana, vel vt ille petit, verè baptizaret. Quamuis autem isti omnes possint in necessitate baptizare, & non peccent, licèt in peccato sint, sicut peccat, qui solemniter, in peccato existens. Sacramentum ministrat, tamen vnusquisque inferior debet cedere in præsentia superioris; vt cùm adest vir, non debet baptizare fœmina; cùm Ecclesiasticus, non debet laicus, & sic consequenter; licèt non esset mortale oppositum facere: immo aliquo casu; potiùs à laico, quàm à Parocho, etiam baptismus esset suscipiendus, puta, si Parochus nollet baptizare, nisi accepta pecunia in pretium, quod Simonia est, tunc, si paruulus est baptizandus, baptizetur potiùs ab ipso ferente illum ad baptismum. Quòd si adultus est, petat ab alio etiam infideli: & si nullus abest, & periculum mortis inest, tunc potiùs debet mori cum baptismo in voto: in hoc enim saluatur. Et hæc est communis sententia. Licebit tamē aquam puram emere ad baptizandum, quia non est emptio rei sacræ. Hoc autem est obseruandum in ministro, vt vnus sit; plures enim baptizare non possunt. Vnde si essent, vnus mutus, qui non posset verba proferre, alter manibus carens, qui non posset aquam infundere, si vterque conueniret, & vnus vnum, alter aliud præstaret, non esset baptismus. & hæc est communis sententia, licèt oppositum [illegible] qui velint, sed non est opinio conueniens: nam verba notant exercitium actus ab ipso ministrante, etiam in forma Græca. Nec etiam est baptismus, cùm multi baptizant, & singuli dicunt, nos te baptizamus, ita quòd illud pronomen faciat sensum copulatum, seu completum, quasi singuli alios in baptismi consortio significent, tunc non esset baptismus, vt communior opinio tenet, licèt aliqui teneant oppositum. At si multi baptizent, singuli dicentes, *ego te baptizo*, vel, *nos te baptizamus*, per illud plurale intendentes singulare, tunc esset baptismus. Si enim vnus præcederet, iste baptizaret, illi non, sed essent rebaptizatores: si verò omnes simul, tunc omnes, & singuli baptizarent, sicut multi consecrant hostiam. Quòd posset accidere, si forsan duo aliqui de præbenda contendentes baptizare conarentur. Hæc sunt circa ministrum notanda.

Sed vnum esse dubium hic poterat, an baptismus collatus à malo

malo ministro sit ita efficax, sicut collatus à bono. Et dico, quòd quãtum ad effectum per se ipsius baptismi, qui datur ex opere operato, æqualis est valoris vterque baptismus; tamen ex parte illius, qui dans sua deuotione, & petitione impetrat à Deo, maioris efficaciæ est báptismus collatus à bono. Amicus enim Dei & seruus impetrat ea, quæ inimicus & peccator impetrare non potest pro alijs. Aliud dubium de eo, qui putat se baptizare fœminam, & baptizat masculum, aut putat baptizare Petrum, & baptizat Ioannem, dico quòd error personæ, vel sexus, non impedit baptismum, dummodò minister baptizare intendat: nisi exprimeretur in intentione, quod non vult baptizare, si est alius, quàm putat. Sed hoc nullus facit.

De suscipiente Baptismum.

CAPVT XXI.

POST Euangelij promulgationem per Apostolos factam, præceptum diuinum generale est, omnes ad baptismum suscipiendum obligans, sine quo in re, vel in voto suscepto, nullus de lege ordinaria saluatur, iuxta illud Ioannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.*

Sub hac autem generalitate primò comprehendimus existentes in originali peccato, siue etiam existentes in actuali, etiam sanctificatos in vtero matris, si qui modò essent: tales enim tenerentur modò sub præcepto recipere, vt haberent characterem, & vt Christo Domino in passione, quod per baptismum fit, conformarentur, quamuis hi si ante baptismum decederent, salui essent ratione gratiæ sanctificantis.

Secundò, comprehendimus etiam paruulos, & adultos: paruulis enim baptismus conferri potest, & collatus consequitur suum effectum, vt definitur in cap. maioris, de baptismo: si enim his conferri non posset; esset illa ætas absque remedio, quod vanum est dicere. Hoc circa paruulos est aduertendum, quòd secundùm communem sententiam, & probabiliorem, si filij sint infidelium, qui sui iuris sunt, & non serui, non debent inuitis parentibus baptizari, quia iure naturæ sunt ipsorum parentum: quòd si baptizarentur inuitis parentibus, tenet baptismus; tamen non sunt ab illorum cura subtrahendi,

donec illucescat vsus rationis. Quin etiam ipsis inuitis possent baptizari, si vellent filij. Etiam adhuc circa paruulos aduertendum, quòd cùm expositi inueniuntur, vt in nemore, & est rationabilis causa dubitandi, an baptizati fuerint, puta; quia sine scripto inueniuntur, & nimis recentes sunt, sub dubio sunt baptizandi. Idem quoque censendum est, de eo etiam adulto, qui natus est inter exteras nationes, & nescitur, an baptizatus fuerit. Aduertę etiã circa paruulos, quod cum eis computantur adulti, qui numquàm vsum rationis habuerunt, sed in natiua sunt amentia: hi enim, vt pueri, baptizari possunt, etiam repugnantes; secùs, si habuerunt vsum rationis, siue iudicium, vel patiuntur lucida interualla. Non enim baptizandi sunt in amentia, etiãm vrgente necessitate, nisi in tempore vsus rationis habuerunt voluntatem baptismi: tunc enim, ratione huius intentionis virtualis, possunt baptizari, & eodem modo dormientes.

Tertiò, vt ad adultos redeamus, notandum est, quòd triplex est necessaria dispositio in adultis ad baptismum, intentio suscipiendi baptismum, fides, dolor de peccatis commissis. Hæc autem non eodem modo sunt necessaria. Intentio namque ita est necessaria, vt si desit actualis, vel virtualis, non fit baptismus. Vnde fit, vt qui renuens, & inuitus baptizatur, non sit verè baptizatus; si tamen interius consensit, quamuis metu, & vi, tunc baptizatus est, & recipit characterem, sed non gratiam; cogendusque est, vt maneat in fide Christiana, vt habetur c. maiores, de baptismo. Fides, quidem est necessaria, sed tamen ad recipiendam baptismi gratiam, non ad characterem. Vnde si accederet aliquis cum intentione suscipiendi baptismum, tamen non credens vni articulo, vel pluribus articulis fidei, recipit characterem, non tamen gratiam, donec deponat errorem, & disponatur. Dolor etiam hoc modo necessarius est ad gratiam, non ad characterem. Vnde, si aliquis cum voluntate actuali peccandi accederet, cùm debita tamen intentione, reciperet characterem, sed non gratiam, donec confiteretur de tali peccato, & fictione, in qua recipit baptismum: sicut etiam ille, qui cum errore accedit. Isti enim dicuntur accedere fictè, & ponere obicem: at ablato obice, baptismus consequitur suum effectum, & dat gratiam, & remissionem omnium peccatorum antecedentium baptismum, quo ad culpam, & totam pœnam. Verum est, quòd si ministro constaret horum fictio, nullo modo ad baptismum eos admitte-

re deberet. Tamen considerare oportet, quod qui fictè accedunt, & postea confessione remouent fictionem, non dicuntur peccata ante baptismum commissa confiteri: non enim est confessio facienda vlla de illis peccatis, nec vlla imponenda est pœnitentia, sed cum sola attritione, accedente baptismo totaliter delentur; quamuis si erant peccata obnoxia restitutioni, non liberentur à restitutione.

Quartò notandum est, quòd posset accidere, vt aliquod monstrum nasceretur viuum, duplicatis partibus humanis, vt cum duplici capite, & pectore: & tunc obseruandum est, an probabile videatur esse duos, tunc vnus illorum absolutè, alter sub conditione baptizandus est, Quòd si vnum hominem esse appareat, semel est baptizandus. Quia verò non omninò certum est, illos esse duos, ob id, non simul baptizandi, sed modo prædicto. In alijs verò necessitatibus, vt cùm est multitudo nimia baptizandorum, vt fuit in primitiua Ecclesia, & modò est in India, possent simul plures baptizari aspersione: & tunc forma est, *Ego vos baptizo*: sed non debent tot simul esse, vt periculum sit, ne omnes abluantur, & attingantur aqua.

Quintò etiam circa adultos est notandum, quòd non statim ad baptismum sint admittendi, cùm ipsum petunt, si ex infidelitate veniunt, sed sunt per aliquot menses inter Cathecumenos detinendi, vt in fide instruantur, & vt eorum constantia probetur, & propter reuerentiam Sacramenti. Hoc autem ob duas causas impediri potest.

Prima est, cùm iam qui petit est in fide instructus, & probatus.

Altera est, cùm necessitas vrget infirmitatis, vel obsidionis, vel naufragij vel alicuius similis: tunc enim vtcumque fide exposita, cum ille assentiat, est baptizandus: illi verò, qui detinentur expectantes baptismum, si interim obeant absque baptismo cum contritione, & voto baptismi saluantur.

* *
*

De

De effectibus, & speciebus Baptismi.

CAPVT XXII.

MVlti sunt Baptismi effectus. Inter alios, hi sunt præcipui.

Primus est gratia, qua remittitur peccatum, originale, etiam actuale in adultis.

Secundus est, totius pœnę pro peccatis debitę remissio, adeoque si debitè accedat baptismo, consequitur totius pœnæ indulgentiam, vt si statim moreretur, quamquam plenus esset peccatis, volaret ad cœlum.

Tertius, character, quo habet potestatem recipiendi alia Sacramenta, quæ sine baptismo præcedenti conferri non possunt.

Quartus, ablatio irregularitatis, aufert enim baptismus omnes irregularitates ante baptismum contractas, præter bigamiam, vt aliàs diximus, non tamen aufert obligationem circa aliam personam. Vnde qui debebat alteri, non absoluitur propter baptismum à debito: qui erat reus mortis pro aliquo crimine, non liberatur à morte per baptismum; licet soleant Iudices similibus parcere, si pars est satisfacta. Ista omnia, quæ hactenus diximus, de aquę baptismo intelliguntur. Sunt enim alij duo baptismi, baptismus sanguinis, qui est martyrium, de quo Lucæ 12. *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiatur.* Et est baptismus flaminis, qui est contritio de peccatis.

Differunt autem isti tres baptismi dupliciter.

Primò ex parte suscipientis: nam flaminis, est adultorum, illi enim soli possunt cōteri de proprio peccato: alij duo etiā sunt communes paruulis. Vnde si paruuli occidantur ab aliquo in odium Christianorum, quia filij Christianorū sunt, licèt aqua non sint baptizati, saluantur. Et rursus, cùm mulier prægnans subit martyrium, & infans in vtero saluatur, & fit martyr, vt tenet Silu. baptis. 1 §. 2. cum Palud.

Secundò, differunt ex parte effectus. Baptismus enim aquæ imprimit characterem, quem nullius alius baptismus imprimit, quamuis martyrium det aureolam, quæ gloria quædam accidentalis est. Præterea baptismus aquæ, & sanguinis peccatum cū tota pœna remittunt: at flaminis, non nisi iuxta quantitatem

titatem

ſitatem doloris& contritionis pœnam remittit;culpam autem aufert,cum ſufficiens eſt dolor,vt contritio ſit: de qua poſtea dicemus in materia de pœnitentia.

De ſolennitatibus Baptiſmi.

CAPVT XXIII.

QVæ hactenus diximus, ſunt ea,quæ ad neceſſitatem baptiſmi pertinent: vbi enim baptiſmus eſt, ibi neceſſariò forma, materia,miniſter,ſuſcipiens, & effectus, ſaltem ad characterem ſuſcipiendum, ſunt. At verò quædam ſolennitates ſunt in baptiſmo, quæ quamuis ad ipſius eſſentiam non pertineant, attamen obſeruandæ ſunt, adeo quòd,ſi aliquis eſt baptizatus propter neceſſitatem abſque illis, ſi baptizatus vixerit, ſunt tales ſolennitates adhibēdæ,quamuis baptiſmus non ſit repetendus. Quòd ſi neceſſitas baptiſmi non vrgeat, nullus baptizare debet abſque illis: ſunt enim ab Eccleſia inſtitutæ propter reuerentiam Sacramenti, ne ita aridus & nudus ad tantum Sacramentum fieret acceſſus. Similiter ad excitandam fidelium deuotionem: maximè enim iſtæ ſolennitates animos ad deuotionem accēdunt in Deum. Similiter propter eruditionem;quia maximè iſtis ſignis ſenſibilibus homines etiam ignorantes erudiuntur,& eorum ſignificationes facilius percipiunt. Similiter etiam propter vtilitatem,quia iſtæ ſolennitates,non carent magna virtute & efficacia erga animos, veluti dicemus.

Iſtæ ſolennitates diuiduntur in duas partes,quædam antecedunt baptiſmum,quædam ipſum ſequuntur.

Quæ antecedunt ſunt tres,Catechiſmus, Exorciſmus, Vnctio olei ſancti.

Per Catechiſmū inſtruitur baptizandus circa fidem,quam profiteri debet:hoc enim ſignificat vocabulum. Eſt enim Catechiſmus inſtructio credendorum. Nec obſtat,quòd baptizādus ſit paruulus;nam ſufficit, quòd per ſuſceptores ſuos recipiat inſtructionem.

Altera diſpoſitio eſt Exorciſmus,quæ eſt abiuratio,& increpatio quædam maligni ſpiritus:arcetur enim, & expellitur poteſtas dæmonis,impediens ſalutem ſpiritualem baptizandi in quo ſunt tres cæremoniæ.

Prima

Prima est exsufflatio, quæ expulsio dæmonis significatur, cum manus impositione, & signo crucis, ad præcludendam viã dæmoni, ne regrediatur.

Secunda, salis, in ore immissio, ad dænotandam sapientiã, qua opera Christiana debent esse condita.

Tertia est saliua, digito, auribus, & naribus apposita, ad denotandam apertionem sensuum spiritualium. Exorcisare est Exorcistæ, sicut catechizare, est Lectoris; quamuis modò totũ faciat Sacerdos, qui baptizat.

Tertia dispositio est, Vnctio olei sancti, quæ ad Exorcismũ potest referri, quo oleo fit crux in scapulis, & pectore, ad significandum subiectionem diuinæ legi, & quòd subiectio debet esse ex amore, Fit oleo, ad denotandum, quòd debet pugnare pro fide suscepta; pugiles enim oleo inungebantur. Multæ aliæ particularitates in his interueniunt, quas prætermitto, quia facilè est cuilibet videre in ipso libro, vbi cæremoniæ istæ excedendę traduntur.

Post baptismum sunt tres cæremoniæ.

Prima est, signatio sincipitis chrismate, quod significat duo, & ius ad gloriam futuram, & præparationem cuiusque Christiani ad reddendum rationem de ea, quæ in ipso est, fide. Est etiam vestis candida, quo significat statum innocentiæ baptizati; & candela accensa in manu, significans lucentem fidem per opera; iuxta illud, *Sic luceat lux vestra coram, &c.*

Præter has, alia est solennitas. Debe[illegible] enim esse susceptores, siue patrini, qui leuent baptizandum in sacro fonte, qui etiam sunt in catechismo: hi tamen ex Concil. Trid. de reformat. sess. 24. cap. 2. non debent esse nisi vnus, siue vir, siue mulier, vel ad summum vnus, & vna, in quo etiam c statuit. Quòd si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant. Et attende, quòd hi duo non possunt esse, nisi sit alter masculus, & altera fœmina: hi autem non debent esse monachi, nec religiosi, nec non baptizati. nec pater, nec mater baptizandi, quamuis ad catechismum sufficerent tantum cathechizati. Isti tenentur baptizatum circa fidem, & mores instruere, quamuis non sit tãta obligatio modo, cùm parentes iam Christiani sunt. Hæc erant cùm non ita solebant esse. Esset autem modò, si non essent tales parentes, vel esset aliquis defectus, vel negligentia in eis.

Vnum tamen hic est aduertendum, quòd inter istos susceptores, & baptizantē, & baptizatum contrahitur affinitas quædam impediens matrimonium. Est triplex in hoc affinitas.

Prima paternitas inter susceptores, & baptizatum, & inter hunc, & baptizantem.

Secunda est compaternitas inter susceptores, & patrem, & matrem baptizati; & inter baptizantem etiam cum matre & patre, licèt non cum susceptoribus: & hoc non etiam seruatur post Concilium Tridentinum. Est tertia fraternitas inter filios, & filias susceptoris, & baptizatum, sed hæc fraternitas nunc ablata est per Concilium Tridentinum, eadem sess. & c. supradicto. Ista affinitas est tanta, vt impediat matrimonium contrahendum, & dirimat contractum, quando in baptismo. Quod si est in solo catechismo, in quo non sequitur baptismus, quia, verbi gratia, fuit impeditus, vel ante factum, tunc contrahitur etiam affinitas, sed non vt dirimat cōtractum matrimonium, sed vt sit aliquod peccatum contrahere. Cùm autem susceptor est non baptizatus, non contrahitur ista affinitas, licèt contrahitur, quando baptizatur. De his tamen impedimentis latiùs dicendum est in materia de matrimonio. Atque ista de baptismo sufficiunt.

De Confirmatione.

CAPVT XXIV.

CONfirmatio secundum est Sacramētum post baptismū, adeò quòd alia Sacramenta, maximè Sacramentum ordinis, non liceat isto non præcedente suscipere. Quamuis, si confertur ordo, teneat: non est enim sicut baptismus, qui nisi præcedat, prohibet ordinem, & alia Sacramenta, vt collata non teneatur. Ea omnia, quæ in baptismo indagauimus, in Sacramento hoc oportet etiam indagare.

Primum est, materia: hæc autem est chrisma, nō quodcumque, sed consecratum ab Episcopo consecrato, & non tantùm electo: adeò quod, nisi talis sit consecratio, non censeatur materia Sacramenti. Chrisma autem est vnguentum ex oleo oliuarum, & balsamo confectum. Est autem opus, vt sit nouum, illius anni, id est, consecratum eodem anno, aliàs sine necessitate cōfirmare chrismate præcedentis anni, peccatum est cōtra

præceptum canonicum, c. si quis de alio, de consecr. distinct. 4. Quamuis teneret Confirmatio, Chrisma enim præcedentis anni comburi debet, cùm nouum consecratur. Solet esse grauis controuersia, an balsamum sit necessarium, ita vt, qui solo oleo confirmaret, verè confirmaret. Omnes conueniunt esse necessarium necessitate præcepti, adeò quòd peccaret mortaliter, qui omitteret. An tamen sit necessarium necessitate Sacramenti, communis opinio tenet quod sic. Caie. 3. par. in materia de Confirmatione, tenet oppositum, & Soto cum cum alijs sequitur. Et videtur huic fauere c. pastoralis, de Sacramentis non iterandis, vbi quidam confirmauit solo oleo, absque balsamo, & consultus Papa Innocentius III. dixit, quòd nihil iterandum erat, sed cautè supplendum, quod incautè fuerat omissum. Si igitur non erat iterandum, ergo fuit ille verè confirmatus. Et quamuis opinio ista probabilis sit, tamen securior tenenda est opposita: nam Concilium Florentinum, cùm dixisset, materiam esse necessariam ad Sacramenta, pro Confirmatione ponit, chrisma ex oleo, & balsamo confectum: & ad c. pastoralis, dici potest, quod tunc non fuit Sacramentum; tamen, cùm appositus fuit balsamus, perfectum fuit quod ante imperfectum erat. Vnctio autem absque dubio est necessaria necessitate Sacramenti, licèt Apostoli, ex diuina dispensatione, sola manuum impositione confirmabant. Huius Sacramenti forma est ista: *Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.* Quæ forma patitur illas mutationes, & eo modo, sicut diximus in forma baptismi. Minister est Episcopus, ex Concilio Florentin. & Trid. sess. 7. adeò quòd alius non posset conferre quamuis ex Papali dispensatione etiam Sacerdos possit, sed non alius. Et sic dispensauit Gregor. dist. 95. can. peruenit. Debet autē Episcopus eos tantùm, qui suæ diœcesis sunt; confirmare, non alios; quamuis, si confirmet, factum teneat. Vnde nec Archiepiscopus debet suorum suffraganeorum subditos, quamuis eos visitet, confirmare, 16. quæst. 1. cap. interdicimus. Suscipiens istud Sacramentum, est masculus, vel fœmina, cuiusque ætatis; quamuis ex consuetudine sit non minoris ætatis septem annorum: saltem habeat vsum rationis. Debet tamen necessariò esse baptizatus, aliàs non tenet confirmatio. Debet etiam esse ieiunus, &, quando præcesserit peccatum mortale, confessus. Sed ista sunt secundùm decentiam, non tamen sunt de necessitate; cùm enim peccauerit, sufficit contritio

tio cum proposito confitendi, licèt non confiteatur tunc. Effectus sunt tres.

Primus est character, quo insignitur tanquàm miles Christi, vt aduersus inimici tentationes sit constans pro Christo: ob id insignitur, seu vngitur in fronte, vt denotetur, quòd non debet erubescere Christi crucem, & militiam, sed coram toto mundo, si opus erit, confiteri. Solet autem linteo ligari caput, donec exsiccetur chrisma. Impingitur etiam ei alapa, tum, vt recordetur suscepti Sacramenti, quod iterari non potest; tum, vt statim induatur Christi vestibus, quæ sunt alapæ & iniuriæ: tum etiam, vt eius fortitudo probetur: nam miles Christi statim constituitur. Æquum ergo est, vt experimentum aliquod fiat, an pro Christo sustineat pati.

Secundus est gratia, quæ ad hanc fortitudinem datur.

Tertius est affinitas, quæ oritur inter ipsum, & patrinum: qui vnus, vel duo esse possunt, sicut in baptismo. Non licet vt sit ille idem, qui fuit in baptismo, nisi ex necessitate aliqua. Debet autem patrinus esse confirmatus, aliàs non esset affinitas. Possunt autem omnes esse patrini, non tamen vir vxoris, nec econtrà, nec fratres vel sorores inter se. Confirmatio omni tempore etiam interdicto conferri potest, & in omni loco honesto, licèt non sit ecclesia: quamuis conuenientius in ecclesia detur. Hoc autem sacramentum non est necessarium necessitate salutis: potest enim homo saluari absque confirmatione: tamen ipsam ex contemptu relinquere, peccatum est. Esset autem contemptus secundùm aliquos, cum tempore confirmationis apto occurrente, & commoditate oblata suscipiendi, non susciperetur, maximè si probabilitas adsit non futuræ commoditatis.

De Eucharistiæ materia.

CAPVT XXV.

EA, quæ in alijs sacramentis inquirenda proposuimus, in hoc etiam sanctissimo sacramento prosequi debemus.

Primò autem notare oportet, quamuis in eo duplex materia, & duplex forma appareat, vnicũ tamen censeri debet sacramentum, tum ob vnitatem contenti sub illis speciebus, qui

vnicus est Christus, tum ob vnitatem effectus, vna enim gratia communicatur: tum ob vnitatem finis: vnionem enim Ecclesiæ per vnitatem significat. Est igitur materia huius sacramenti, panis, & vinum.

Vt igitur à pane incipiamus, primò debet esse panis ex frumento confectus, hinc fit, quòd nullus panis ex leguminibus possit esse materia huius sacramenti. Legumina vocantur, quæ non producuntur cum spica, vt fabæ, castaneæ, cicera, amygdala, & reliqua. Rursus nec ex quolibet grano spica producto potest esse materia, nisi sit frumentum, aut species frumenti: vnde ex hordeo, spelta, lolio, milio, auena, & similibus non est materia: potest tamen ex adoreo esse, quod est frumentum habens grandia grana, & alba. Similiter ex siligine, quæ est frumentum selectum ex farro: ex amylo verò esse non potest. Debet igitur esse panis ex frumento.

Secundò, debet esse coctus; vnde massa cruda non potest esse materia.

Tertiò, debet ex aqua elementari esse confectus: vnde, si massa ex vino, aut lacte, aut alio liquore conficiatur, non est materia.

Quartò, debet esse purus, seu immixtus, id est, ex frumento solo, & aqua sola, absque mixtione alicuius liquoris, & alterius humidi. Absque mixtione etiam alterius speciei à frumento. Hoc autem intelligendum est, de notabili mixtione: nihil enim obstat, quòd cum frumento aliquot grana alterius speciei, & cum aqua aliquid alterius l[illegible]oris fuerit commixtum.

Quintò, debet esse azimus panis, id est absq; fermento, in Ecclesia Latina: in Græca verò cum fermentato, adeò quòd peccaret mortaliter Latinus consecrans in fermentato, & Græcus consecrans in azimo, quia quisq; consuetudinem suæ Ecclesiæ tenetur obseruare; tamen consecratio valida esset.

Sextò, debet esse non corruptus: si enim panis corruptus sit, vt speciem suam mutauerit, nullo modo materia esse potest. Hæc igitur est vna materiæ pars.

Altera est, vinum, ex quo debet confici sanguis Christi, sicut ex pane corpus. Vinum autem debet esse ex vuis. Nullum aliud, scilicet, ex pomis moris, vel radicibus, vel ex alijs quibuscumque potest esse materia.

Rursus, neque potest esse agresta, neque acetum, quia ista non sunt vinum. Potest tamen mustum esse materia, quamuis

Recca-

recenter esset ex aliquo racemo expressum. hoc etenim vinum est.

Rursus siue vinum sit album, siue rubrum, potest esse materia. Aliæ species potus esse materia non possunt, vt ceruisia, lac, & alia similia. Cùm vino est quantitas parua aquæ adhibenda, quæ simul est materia, siue conuersa sit in vinum, siue non. Peccaret mortaliter, qui scienter non apponeret aquam, & tamen consecratio valida est cum solo vino. Vtraq; ista materia, cùm consecratur, debet esse præsens Sacerdoti. Vnde non posset Sacerdos existens in classe consecrare vinum, quod est domi, vel in foro; quia forma sunt verba demonstratiua: neque potest demonstrari commodè, nisi quod est præsens, licèt non sit opus, quòd sit materia coniuncta, sat est quòd sit in aliqua distantia, quæ mortaliter præsentia dicitur.

Rursus hæc vtraq; materia, nequaquam habet certam quãtitatem, nisi ratione præsentiæ: posset enim consecrare Sacerdos multos cophinos panis, & vini dolium, si præsentia ista haberet, sicut etiam minimam vtriusque quantitatem. Sed absq; ratione, & sine conuenienti, immodicam quantitatem consecrare, graue esset sacrilegium.

Debet rursus materia vtraque esse certa, seu determinata: fit autem certa ex intentione consecrantis: consecrat enim quod intendit. Vnde, si extra calicem manent guttę vini, sicut etiam in altari micæ panis, quamuis præsentia sint, non consecrantur, quia intentio Sacerdotis non tendit ad illa. Quod si aliquis haberet viginti hostias, & intenderet decem consecrare, non determinando illas inter alias, nulla esset consecrata, quia non est materia determinata. Notare tamen oportet, quòd quando aliquis consecrat hostias, putans se consecrare tot, & tamen sunt plures, vel pauciores; verè omnes consecrat, quia intentio est consecrandi quod ibi præsens est, & ad consecrandum posuit.

De forma corporis, & sanguinis.

CAPVT XXVI.

FOrma consecrandi panis est ista: ***Hoc est enim corpus meum.*** Illa dictio, ***Enim***, non est necessaria necessitate sacramenti: peccaret tamen, qui scienter omitteret. Vt autem diximus

mus in materia de baptiſmo, non debet forma mutari, quamuis non omnis mutatio auferat ſacramentum. Vnde ſacramentum eſſet, licet aliquis diceret, *Iſtud eſt corpus meum:* vel alio ſimili modo, in quo ſenſus non mutatur. Forma ſanguinis hæc eſt *Hic eſt enim calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis, effundetur in remiſſionem peccatorum.* Omnia iſta verba ſunt de præcepto, quamuis non etiam omnia de neceſſitate ſacramenti; Iſta verò ſunt de neceſſitate ſacramenti, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, immò non ſolũ iſto modo prolata, ſed etiã alio, putà, *Hic eſt ſanguis meus vel hoc poculum*, aut *vas ſanguinis mei*. Græci autem hac vtuntur forma: *Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* At, quia Latina forma nobis eſt ſeruanda, oportet ſenſum explicemus. Dicitur, *Hic eſt calix ſanguinis mei:* In quibus verbis eſt ſenſus per figuram, id eſt, in hoc calice, ſanguis meus eſt; vel etiam poteſt eſſe ſenſus, vt calix pro potu ipſo ſumatur, ſcilicet, hic eſt potus ſanguinis mei. Dictum eſt autem: *hic eſt calix ſanguinis*, & non, *hic eſt ſanguis*, ad ſignificandum, quòd ſanguis continetur in ſpeciebus vini. Et hoc, vt potetur, & ſumatur. Statim ſequitur, *Noui, & æterni teſtamenti.* Aduerte, quòd Deus duplex pactũ iniuit cum homine.

Alterum fuit, in quo diſpoſuit aduentum ſuum in carne, & hoc pepigit cum Patribus antiquis quod firmatum eſt ſanguine, & occiſione animalium figurantium mortem Chriſti: ob id, tale pactum dictum eſt, teſtamentum: quia fuit diſpoſitio cuiuſdam hæreditatis morte firmata teſtatoris, non quidem in re: ſed in figura.

Alterum pactum Deus iniuit de vita, & fœlicitate æterna danda eſt: & hoc pactum morte, & ſanguine Chriſti confirmatum eſt: diciturque teſtamentum nouum, vt diſtinguatur à priori: diciturque æternum, vt denotetur, quod non aliud ſuperueniet teſtamentum, & quòd res per ipſum notata hæreditas ſit æterna. Eſt igitur ſenſus, hic eſt ſanguis, in quo diſpoſitio hæreditatis æternæ hominibus confirmata, & ſtabilita eſt. Sequitur aliud verbum, *Myſterium fidei.* Sanguis iſte ſic præſens eſt, vt ſenſibus dignoſci, nec ratione comprehendi poſſit: opus eſt fide, qua teneatur. Eſt igitur fidei myſterium, id eſt, ſecretum fide tenendum. Statim ſequitur efficacia, ſeu effectus huius ſanguinis, *Qui pro vobis effundetur, & pro multis.* Pro omnibus quidẽ fuit ſufficiens pretium; tamen quia nõ omnes ipſo

ipso vti volunt, non omnibus prodest, ob id, *pro multis effundetur in remißionem peccatorum*. quoad efficaciam, qui tamen pro omnibus effusus est, quo ad sufficientiam.

De efficacia verborum forma.

CAPVT XXVII.

SAcramentum hoc non in vsu, seu materiæ applicatione circa suscipientem, vt alia sacramenta, consistit, sed in efficacia verborum erga ipsam materiam, seu in ipsa consecratione ipsius materiæ. Sunt enim illa verba; *Hoc est enim corpus meum*, ita efficacia, vt sint instrumenta transsubstantiandi substantiam panis in Christi verum corpus, ita vt, post prolationem, in illa hostia non sit panis vlla substantia, sed sola accidentia ipsius, scilicet, quantitas cum dolore, & sapore, odore primis qualitatibus, quæ dicuntur species panis, sub quibus est verum corpus Christi præsens. Non quòd accidentia sint in eo sustentata, non enim hoc ita est, quia accidentia illa miraculosè per se sustentantur, sed quòd sub illis latet corpus Christi, illic etiam miro modo continetur.

Idem etiam dicendum de verbis consecrationis vini, in quo non manet substantia, sed accidentia, sub quibus est sanguis verus Christi. At verò tam corpus, quam sanguis continentur in his spe[ci]ebus, non quidem modo passibili: nã quãuis istæ speciebus calefiant, aut frigescant, vel scindantur, non ob id Christus ista talia patitur. Rursus cõtinetur Christus, nõ per modũ dimensionis: non enim extensus est, vt pars in parte sit, sed in qualibet specierum parte est totius: ob id, tantum sumit, qui partem hostiæ, quantũ qui totam recipit: nec desinit esse in cœlo, licèt præsens sit in hostia: nec, licèt sit in vna, ob id relinquit aliam, sed simul omnibus adest. Quæ omnia fide tenenda sunt, quia superant humanum captum, sed credere magnum est meritũ fidelium. Notandum tamen est, quòd sub speciebus panis, non solùm corpus Christi, sed eius sanguis, anima, & diuinitas, immò tota Trinitas; sed vnum quidem, putà corpus, virtute verborum, & consecrationis, alia verò ratione concomitantiæ; quia corpus cum anima, & sanguine modò est. Similiter sub vini specieb. cõtinetur sanguis, corpus, anima, diuinitas, omnia denique Christi; sed solus sanguis

virtute conſecrationis reliqua ratione concomitantiæ. Vnde, ſi ſolam conſecrationem conſideremus corpus in vno, ſanguis in altero continetur, in quo mors Chriſti repræſentatur, in qua ſanguis à corpore effuſus eſt. Vnde fit, quòd ſi in illo triduo, in quo Chriſtus eſt mortuus, aliquis conſecraſſet, vel conſecrare intendiſſet, tunc ſub ſpeciebus panis, corpus abſq; anima contentum fuiſſet, & ſanguis abſque corpore; vtrumq; tamen diuinitati coniunctum: nõ enim à diuinitate dimiſſum eſt, quod aſſumptum eſt.

De miniſtro, & ſuſcipiente.

CAPVT XXVIII.

IN iſto ſacramento duo conſiderari poſſunt. Vnum eſt ipſa conſecratio: alterum eſt vſus, & collatio ipſius ſacramenti. Vnde duo ſunt miniſtri, alter eſt conſecrationis, alter collationis. Miniſter conſecrationis, ſacerdos ſolus eſt adeò quòd nullus, non habens characterem ſacerdotalem, poteſt conſecrare corpus, & ſanguinem. De hoc ſatis diximus in principio huius ſecundi libri. Miniſter collationis eſt etiam Sacerdos, non quicunque, ſed cui ex officio incumbit, vel ex commiſſione, vel aliquo priuilegio, adeo quòd nulli licet abſque licentia Euchariſtiam ſumere, etiam extra tempus præcepti à quouis Sacerdote, niſi in neceſſitate, vel quando pro certo habetur, quòd Curatus concederet facultat[illegible] ſumendi. Olim, cùm laici ſolebant ſub vtraque ſpecie communicare, Sacerdos ſolus miniſtrabat corpus, Diaconus verò ſanguinem; quia hic non tangit ſacramentum, ſed tantùm calicem : iam verò iſte modus non conceditur; propterea Diaconus non poteſt miniſtrare; corpus etenim non valet conferre. At verò, quando neceſſitas eſſet, vt ſi quis infirmatur, & Sacerdos non adeſt, vel nõ poteſt, licet Diacono ſoli etiã corpus miniſtrare. Suſcipientes autem hoc ſacramentũ duo etiam ſunt. Vnus eſt ſuſcipiens ſimul, & conſecrans; talis eſt Sacerdos. cùm celebrat, vel Domino ſacrificat, & iſte ſacramentum ſub vtraq; ſpecie neceſſariò debet ſuſcipere, vt completum ſit ſacrificium: de quo multa ſuperius diximus, propter quod ab eis modò ſuperſedemus. Alter eſt ſuſcipiens, qui non conſecrat, ſed tantùm recipit ſacramentũ, & iſte poteſt eſſe Sacerdos, & laicus. Cùm Sacerdos nimirum non celebrando communicat, talis ſuſcipiens non

debet suscipere sacramentum sub vtraque specie, sed tãtum sub specie panis: nec ob id sacramentum integrum non recipit: nam totus Christus in qualibet specie continetur: nec maior est effectus sacramenti sumpti sub vtraque specie, quàm sub vna: Sacerdos enim necessariò sub vtraq; recipit, quia integrũ debet esse sacrificium, in quo mors Christi continetur, quæ sub illa vtraque specie repræsentatur. Fuit quidem olim vsus talis, sub vtraq; specie communicandi, sed iam ab Ecclesia iustissima causa abolitus est, cùm non sit de iure diuino, nisi tantùm communicare corpus, & sanguinem Domini, sed nõ sub vtraque specie: nam in vna, vt dixi, totum continetur.

Fuit igitur prima causa, ob periculum irreuerẽtiæ huius sacramenti, quia facilè, & frequenter accidere poterat sanguinis subuersio.

Secunda, quia multi non possunt sumere speciem vini absque prouocatione ad vomitum: huiusmodi enim multæ fœminæ, multi etiam iuuenes sunt.

Tertia, ad repellendam hæresim Nestorianorum, qui negabant totum Christum in qualibet specie contineri, sed corpus tantum in specie panis, sanguinem totum in specie vini, quod quidem falsum est, vti diximus. Debet ergo suscipiens, & non consecrans, sacramentum hoc sub specie panis totum recipere.

Sunt tamen quædam in suscipiente obseruandæ conditiones.

Prima est, debet [illegible] adultus: nam infantibus quidem posset dari sacramentum hoc, sed tantùm ex Ecclesiæ præcepto non debet dari nisi adultis, & iam maturioris vsus rationis: non enim statim post septem annos hoc sacramentũ suscipere debent pueri.

Secundò, non sat est, adultos esse, sed rationis vsum habere oportet actu. Vnde, amentes non possunt recipere, nec phrenetici, nisi aliquando vsum rationis habent, & tunc, hoc suscipere voluerunt.

Tertia est, quòd debent esse ieiuni: nam mortale peccatum est recipere sacramentum hoc post cibum, vel potum aliquem, nisi tempore alicuius infirmitatis periculosæ, tunc enim potest post prandium etiam communicari; vel quando esset pręceptũ communicandi, & infirmus non posset absque graui nocumento omittere potionem, tunc posset sumere, & post communicare, cùm potio non potest postponi.

Quarta, debet esse confessus de commissis mortalibus post proximam confessionem: nec enim debet accedere cum conscientia peccati mortalis: nec sufficit sola contritio cum proposito confitendi, nisi in aliqua necessitate vrgente, vt mortis aut temporis implendi præcepti, & casu aliquo nullus adest confessarius, tunc sufficeret contritio cum voto confessionis faciendæ, habita occasione. De hoc diximus supra.

Quinta, debent accedere absq; peccati venialis actu, vt non sit actualiter in aliquo veniali. Quamuis ista dispositio non impediat effectum sacramenti habitualem, scilicet, habitum gratiæ, tamen impedit actualem, scilicet, charitatis feruorem: vnde, qui intenderet actu post communionem facere aliquid, quod est culpa venialis, gratiam sacramenti non perdit, feruorem tamen charitatis non recipit. Si tamen accederet cũ actu peccati mortalis, non solùm nihil recipit, sed mortaliter peccat, & grauissimè in tali susceptione: propterea dicitur sacramẽtum hoc, *mors esse malis, vita bonis*. Hinc fit, quòd, qui sunt in aliquo notorio peccato, quorum pœnitentia non constat, non solùm nõ debent accedere communioni, sed accedentes repelli debent, quales sunt hi, qui in statu peccati sunt, vt meretrices publicæ, vsurarij, histriones, concubinarij notorij, & similes, quibus est communio neganda, nisi pœniteant. At pœnitentia existente, communioni sunt admittendi, non solum hi, sed etiam qui publicè iustitia castigandi sunt, vt suspendendi, vel decollandi, vel alio quouis modo occidendi, quamuis fuerint hæretici, & postea resipuerint; licèt in aliquibus locis hoc non sit in vsu: sed profectò melius est, vt communionem recipiant aliquo spatio temporis ante mortem. Nec etiam est neganda communio energumenis, seu arreptitijs, quamuis actu vexentur, nisi constiterit, ob aliquod graue peccatum, sic à Domino puniri; secus enim cõmunioni admittendi sunt, cùm possint esse in gratia, & maiori, quàm multi alij, qui non sic vexantur à malo spiritu.

De modis suscipiendi Sacramentum, & eius effectus.

CAPVT XXIX.

SAcramentum hoc multiplex est suscipiendi modus.

Primus est tantum in figura, quomodo patres illi antiqui, qui sumebant per sacrificia illa, quibus ministerium hoc

hoc repræſentabatur, & maximè per illud manna, quod de cęlo pluebat.

Alter modus eſt, verè, & non in figura tantùm, ſed ſpiritualiter tantùm, quo modo ſumunt, qui fide tenent ſub illis ſpeciebus verum Chriſti corpus eſſe, & ſimul ipſum recipiendi ardent deſiderio, quamuis re ipſa non ſumant. Et hic modus eſt multum vtilis.

Tertius modus eſt, ſacramentaliter tantùm, quando recipitur Chriſtus in ſacramento, tamen, ob indebitam diſpoſitionem recipientes, effectus ſacramenti non conſequitur.

Quartus eſt, ſacramentaliter, & ſpiritualiter ſimul, cùm ſumuntur ſpecies, & effectus ſacramenti recipitur. Multi enim, & mirabiles ſunt ſacramenti huius effectus, è quibus, quatuor ſolùm recenſebo.

Primus eſt, gratia cum donis & virtutibus, qua quidem gratia remittitur peccatum mortale, ſi accedens forè, adhuc per confeſſionem, nō fuerit cōſecutus eam defectu ſuo; vt, ſi non ſufficiente contritione, ſeu attritione ad eam acceſſerat; poſt confeſſionem verò melius diſponitur, adhuc tamen non ſufficienter ad gratiam, niſi virtute ſacramenti, tunc hoc ſacramentum primam gratiam confert. Similiter, ſi neceſſitate vrgente non potuit confiteri, ſed communionem recepit, cùm tamen attritus tantùm eſſet, putans ſe contritum. Etiam alijs in caſibus poteſt gratiam conferre, qua mortale dimittatur. Quod ſi accedens in gratia ſit, recipit augmentum. Cum gratia etiam partem p[illegible]æ remittit, quamuis non totam; niſi iuxta diſpoſitionem accedentis.

Secundus eſt, ſpiritualis refectio, quæ conſiſtit in quodam charitatis feruore, & maiori circa benè operandum conatu, & deliberatione, ſimul etiam in interna animæ delectatione.

Tertius, præſeruatio à peccato: hoc enim ſacramentū multum iuuat animam, ne ſuccumbat tentationibus, & peccatorū periculis.

Quartus, quia multum carnis concupiſcentiam ac fomitē extinguit. Ob quæ multum eſſe debet Chriſtiano aſſidua huius ſacramenti ſuſceptio. Vbi enim eſt continua indigentia, ibi continuum deſideratur auxilium: vinci enim, & conſumi opus eſt, niſi frequenti opere ſubueniatur, id quod, non ceſſante inimici impulſione, concutitur. Aduertendum tamen vnum hic eſt, cùm Chriſti corpus in ſacramento recipitur,

tamdiu eius præſentiam intra nos durare, quamdiu ſpecies illæ calore naturali non conſumuntur: conſumptis enim (quod fortè dimidia quarta hæc ſit) præſentia non eſt; effectus tamen ex ipſius præſentia procedentes multùm permanēt, niſi noſtra negligentia impediat, aut culpa expellat, & deſtruat.

De variis nominibus huius Sacramenti.

CAPVT XXX.

SAcramentum hoc, propter ſuam excellentiam, varia ſortitur nomina: eſt enim hoc digniſſimum omnium ſacramentorum, quia verè in eo Chriſtus continetur. Dicitur autem Euchariſtia, quaſi bona gratia, quia Chriſtum continet qui fuit auctor nobis gratiæ; vel quaſi gratiarum actio, quia eſt ſacramentum, propter quod indeſinenter Chriſto gratias agere, & habere tenemur. Dicitur ſacrificium, ſeu hoſtia, quia Chriſtum continet, qui per mortem ſe Patri pro peccato hoſtiam obtulit. Dicitur viaticum, quia cibus eſt ſpiritualis, quo confortatur animus, donec perueniat ad montem Dei, Oreb, id eſt, cœleſtem patriam. Dicitur etiam communio, & Græcè Synaxis, quia ſacramentum eſt, in quo Chriſtiani vniuntur. Vt enim magna eſt vnio corporum, vno cibo corporali veſci, non minor, ſed longè maior eſt ſpirituum vnio, vno, ac tanto veſci cibo ſpirituali Dicitur etiam ſanc[illegible]ſimum Sacramentum, per excellentiam, quam habet ad reliqua ſacramenta omnia. Multa quidem dici poſſunt de eo, tamen pro introductione præſenti ſufficiant iſta ſimul cum his, quæ in principio huius libri diximus, & etiam in ſequenti libro tertio dicecemus.

Secundi Libri finis.

IN-

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM, DE POENITENTIA.

LIBER III.

Quid sit peccatum.

CAPVT I.

SACRAMENTVM hoc pœnitentiæ plurimas continet difficultates Sacerdoti cognitũ necessarias: ob id librum integrum in eis enodandis collocauimus. Sunt autem suo ordine quinque tractanda, materia, forma, minister, pœnitens, & huius sacramenti effectus. Et quidem materia duplex est, altera remota, altera propinqua. Vt enim in baptismo erat materia remota, scilicet aqua; & propinqua, [illegible]cet ablutio, ita in isto est materia remota, & hæc est peccatum. Est enim materia propinqua, ver. gra. contritio, confessio, satisfactio, seu peccatum contritum, confessum, & satisfactioni expositum.

A remota ergo materia, doctrinæ ordine, incipiamus. Ac primum omnium tractandum se offert. Quid sit peccatum. Omissis autem aliorum descriptionibus, sic videtur nobis clarè, & breuiter posse describi. Peccatum est recessus à regula diuina voluntarius. In qua descriptione quatuor continentur partes.

Prima est, *recessus*, id est, quædam deuiatio, & separatio ab aliquo stabili principio. Peccatum enim est, non aliqua substantia, aut corpus, aut entitas positiua, sed quædam separatio, quidam defectus. Altera pars est, *à regula*, ne intelligeremus, hanc separationem esse à loco aliquo, vel alio quouis, ob id additur separatio à regula. Vocamus regulam, principium quod

quoddam, cui agens suum effectum, vel operationem conformare intendit. Recessus ergo, & defectus à regula proposita peccatum dicitur. Vnde, Monstrum peccatum naturæ dicitur, quia non conformatur regulæ naturæ, secundùm quam effectus talis taliter debet esse formatus. Similiter error in imagine, vel aliquo artificio dicitur peccatum artis, quia regulæ artis non conformatur effectus. Non de his peccatis fit mentio in præsenti, ob id additur tertia pars, *Diuina*. Per regulam autem diuinam intelligo, tam præceptum supernaturale, vt præceptum de fide habenda, de suscipiendis sacramentis, de adoratione, & alijs huiusmodi, quàm naturale, vt præcepta Decalogi, & humanum, vt præcepta Prælatorum, & superiorũ. Omnia enim diuina dici possunt, quatenus à Deo sunt, siue mediatè, siue immediatè: natura enim à Deo est potestas humana, & Ecclesiastica per Deum est. Ista præcepta dirigunt, & regulant operationes humanas in finem. Recessus ergo à tali regula, peccatum est, non tamen quicunque recessus: ob id additur quarta particula, *voluntarius*. Vt aliquid dicatur voluntarium, tria sunt necessaria.

Alterum est, vt à voluntate procedat, siue quoniam in ipsa voluntate est velle, & nolle, siue quia à voluntate imperatur: omnis enim operatio, etiam exterior, quæ nobis volentibus fit, voluntaria dicitur. Vnde vesci, voluntarium est, cùm volentes vescimur: similiter ambulare, occidere actualiter, & similia. Vt ergo sit peccatum, debet esse recessus voluntatis, siue à voluntate procedens. Vnde, regula generalis sit: Quicquid in nobis fit, quòd nec in voluntate est, nec à nostra voluntate est, peccatum non est. Vnde quantumcumq; occurrant imaginationes turpes, & contra fidem cogitationes, motus etiam carnis, vsq; ad effusionem seminis procedentes, nisi voluntas accipiet, aut consentiat, peccatum non est.

Alterum est necessarium, vt aliquid dicatur voluntarium, puta, quòd sit ex deliberatione procedens, liberum, id est, quod in nostra sit potestate, vt sit, vel nõ sit, vt quamuis sit actus voluntatis, si tamen necessarius est, ita vt non sit in nostra potestate non velle, tunc non dicitur voluntarius. Ex quo fit, quòd cùm ex aliqua vehementi passione accidit, vt in voluntate insurgat volitio vindictæ, aut alicuius mali, si talis est, vt non sit pro tunc in nostra potestate, non velle, non sit peccatum, donec iam induat rationem voluntatis, & in manu nostra sit prorsus expellere talem volitionem. Dico autem prorsus, quia ali-

aliquando aliqua ex parte est in manu nostra, licèt non totaliter. Et tunc grauius, vel leuius peccatum est, quo magis, vel minus est voluntarius actus, vel recessus. Vide igitur quid peccatum sit; est enim recessus voluntarius à diuino præcepto, cui conformare tenemur vitam, & operationes nostras. Tertium est, vt homo sciat, vel scire teneatur se agere cõtra regulam, vnde ignorantia efficit inuoluntarium, & excusat à peccato, quando non est crassa.

De peccatorum differentijs in communi.

CAPVT II.

Aliquot peccatorum diuisiones, si non omnes, saltem quæ ad nostrum faciunt institutum, prosequi oportet. Et primò, peccatum diuiditur in mortale ex genere suo, & veniale ex genere suo. Pro quo notandum est, quod bifariam contingit à regula diuina recedere: Vno modo agendo contra ipsam regulam: altero, non agendo secundùm regulam, sed præter eam. Ab vna enim via recedere possumus, aut contrariam sequendo viam, aut diuersam. Ille agit contra præceptum, qui oppositum præcepti facit: ille verò præter, qui aliquid facit, quòd licèt non sit contra præceptum, non tamen tendit in finem præcepti, qui Deus est; ver. gra. qui occidit, agit contra præceptum, *Non occides*; qui verbum otiosum, aut mendacium iocosum dicit, non omninò contra præceptum facit, tamen facit aliquid, quod in Deum non est ordinatum. Id totum, quod contra præceptum est, dicitur mortale ex genere suo, quia ex se inductiuum est mortis spiritualis, quæ est ablatio gratiæ, si esset. Id verò quod est extra præceptum, veniale ex genere suo dicitur: peccatum quidem est, quia est recessus à regula, sed ex se gratiæ ablatiuum non est: Deus enim gloriosus non obligauit omnes actiones nostras sub præcepto, sed quasdam: alias multas reliquit: sed nos debemus eas secũdùm nostrum finem exequi, quod non facientes, peccamus venialiter. Notandum tamen est, quod non omne mortale ex genere verè est mortale, id est, auferre gratiam sufficiens est: sicut etiam non omne veniale ex genere, verè est veniale; nam gratiam auferre sufficit aliquando. Explico primum; Mortale ex genere duplici ex causa non est verè mortale, sed fit veniale per accidens.

Prima est,ex leuitate materiæ;vnde furari,ex genere mortale est,tamen furari quid minimi valoris,non est mortale,nisi sit maior quantitas materiæ.

Altera causa est ex actus imperfectione, quando non est perfectè deliberatus,& voluntarius, licèt aliquid sit voluntarij, vt in subito motu volendi vindictam,vel aliquod malum committendi contra præceptum, cùm non adest plena libertatis potestas: si tamen aliqua sit, quia intercedit mora aliqua breuis,vnde aliqua negligentia est, licèt non notabilis,tunc est veniale. Si tamẽ plena esset potestas,esset mortale.Explico secundum: Multis enim casibus,quod ex genere suo est veniale,potest per accidens fieri mortale.

Primò,si vltimus finis in veniali constituitur, quod fit, cùm quis ita actum venialem exequitur, quod paratus est, etiam si mortalis esset, exequi,tunc mortale est, licèt sit verbum otiosum,vel vanum.

Secundò, cùm ordinatur in peccatum mortale ratione finis fit tunc mortale;vt qui mẽdacium dicit leue propter adulterium, mortaliter peccat.

Tertiò,quãdo sequitur aliquod peccatum mortale, de quo constat, licèt non ordinetur in ipsum, vt si quis sciens scandalum graue sequi, si mendacium leue dicat, & dicit, mortaliter peccat.

Quartũ,si est conscientia erronea.Qui enim putat se peccare mortaliter in verbo otioso, si id proferat, mortaliter peccat: iam enim iste animum habet peccandi mortaliter, licèt ille actus non erat verè peccatum mortale. Non solùm hoc fit in actu veniali,sed etiam in actu bono. Si quis enim putaret se peccare mortaliter, audiendo sacrum in die festo, mortaliter peccat,si audiat:etiam mortaliter peccat,si non audiat: nam tenetur deponere conscientiam erroneam, & scire non esse peccatum,sed præceptũ. His igitur causis veniale ex genere,fit mortale per accidens.

Iterum diuiditur peccatum in communi,in peccatum omissionis,& commissionis.

Præcepta enim hominibus imposita quædam sunt affirmatiua, ipsos ad operandum obligantia, vt præceptum de diligendo Deum, & proximum, sacroq; audiendo, & alia huiusmodi: quædam sunt ab aliquo actu retrahentia, & prohibentia,vt,*non occides,non mœchaberis*,& alia multa.Cùm peccatum est contra negatiuum præceptum, commissio est: cùm vero

con

contra affirmatiuum, aliquando omissio, aliquando commissio est. Omissio est, cùm non operamur, quod præceptum iniunxit, vt, non diligendo Deum, cùm tenemur: commissio, cùm actum contrarium habemus, vt si quis Deum odio habeat. Vt plurimum tamen affirmatiuorum præceptorum sunt omissiones. In venialibus etiam aliquando est commissio, aliquando omissio. Commissio, cùm actus reperitur inordinatus extra diuinum præceptum, vt mentiri iocosè, otiosum verbum dicere. Omissio, cùm operationis conuenientis defectus est, vt, aliquibus diuinis inspirationibus non respondere, nec operari aliquod bonum, cùm possit quis operari, licèt non obligetur ex præcepto. Attendere autem hic oportet, quòd aliquando in peccato omissionis est aliquis actus voluntatis, qui fertur in ipsam omissionem; vt qui nollet audire sacrum die festo. Aliquando est actus voluntatis, qui fertur in id, vnde sequitur omissio, vt qui voluit tota die dormire, vnde sequitur, vt sacrum non audiat. Aliquando nullus reperitur actus talis, vt qui oblato tempore confessionis, ad quam tenetur, prorsus non vellet confiteri, nec nollet, sed relinqueret. Sæpè tamen omissio cum aliquo actu est; siue tamen sit, siue non sit, nisi aliunde ignorantia, vel alia causa excuset, peccatum est.

Tertiò, diuiditur peccatum, in peccatū cordis, & peccatum oris, & peccatum operis. Non est ista distinctio variorum peccatorum, quasi vnum peccatum sit cordis, aliud oris, sed vnum est peccatum varios habens augmenti gradus.

Primò enim pecca[...]m committitur, cùm est voluntatis deliberatæ consensus, vt qui vult hominem occidere, committit peccatum, sed aggrauatur, cùm ad opus peruenit. Similiter, qui verbo maledicit, prius in voluntate peccat, post in verbo peccatum auget. Aliquando sunt peccata diuersa ista tria, cùm diuersorum peccatorum materiæ sumuntur, vt maledicentia, quæ in verbo consistit, superbia interius concepta in corde, & homicidium in opere, sunt quidem tria peccata diuersa, sed cùm eadem est materia, tunc vnum peccatum est, sed plures augmenti gradus. Hæ distinctiones peccatorum sufficiant: quamuis enim aliæ sint multæ, tamen ad propositum præsens non attinent, ob id relinquuntur.

* *
*

De partibus essentialibus peccatorum, & effectibus.

CAPVT III.

SICVT in re artificiali duas partes consideramus, & materiam, & formam: ver. gra. in domo lapides, & ligna locum obtinent materiæ, at dispositio, & constructio eorundem locum tenent formæ. ita in peccato etiam suo modo duo insunt, vnum est velut materia, alterum est velut forma. Materia est actus & operatio ipsa, quæ reperitur cõmissionis. Sed effectus ipsius operationis reperitur in peccato omissionis: verbi gratia, occisio hominis est materia in peccato commissionis non audire sacrum est materia in peccato omissionis circa præceptum Ecclesiæ; recessus verò à regula diuina, siue contrà faciendo, siue extrà, est forma: propterea enim occisio est peccatum, quia contra diuinum præceptum est. Similiter, non audire sacrum, ob id peccatum est, quia contra præceptum est. Forma ergo peccati non est quid positiuum, sed solùm carentia rectitudinis, & confirmitatis ad regulam.

In ista deordinatione, seu carentia rectitudinis, præcipuè cùm peccatum est mortale, duo considerantur; & auersio à Deo, & conuersio ad creaturam: qui enim peccat, regulam Dei spernit, ob id à Deo auertit se, & allectus aliquo apparenti bono peccat, ob id conuerti dicitur ad bonum creatum. Vnde in omni peccato mortali, homo propter creaturam relinquit Deum, & dicitur auerti à bono incommutabili, scilicet Deo, & conuerti ad bonum commutabile, scilicet creaturam, ob idque peccatum grauissima est Deo illata iniuria ab homine. Quamuis autem in veniali aliquo modo ista sint, sed imperfectè valdè, non enim Deum integrè relinquit, ob id non destruit gratiam, nec incurrit homo pœnam propter veniale, quã incurrit ob mortale.

Cuius effectus duo sunt præcipui, macula, & reatus. Macula est priuatio gratiæ, quæ pulchritudo est animæ, & ornamentum. Reatus est obligatio ad pœnam æternam, quæ peccato debetur. Est autem duplex, iuxta duas peccati partes: ratione enim auersionis huiusmodi debetur pœna damni, quę est, non videre Deum in æternum. Qui enim auertit se à Deo, iustè Dei visione priuatur. Ratione verò conuersionis ad creaturam,

tam, debetur pœna ſenſus: iuſtè enim à creatura torquetur, qui propter ipſam auctorem Deum relinquit. Vtraque autem pœna æterna eſt, quia peccatum eſt perfectæ auerſionis, & conuerſionis. In veniali etiam iſta duplex eſt pœna, at non perfecta, ſed temporalis: ad tempus enim non videt Deum in purgatorio, & ibidem torquetur. Sed in veniali non eſt macula propriè, quia non expellit gratiam, ſed feruorem charitatis, & deuotionem aliqua ex parte extinguit, & infrigidat. Poſt actũ igitur peccati, ſtabilis manet reatus, & macula, niſi pœnitentia deleantur. Hæc ſunt igitur peccati partes, & effectus. Oportet autem hîc notare, quòd peccata omnia, ſiue mortalia, ſiue venialia, materia ſunt ſacramenti huius pœnitentiæ, ſed non eodem modo. Mortalia etenim ſunt neceſſitatis materia, id eſt, non poſſunt alio modo deleri, niſi per pœnitentiæ ſacramentum, ſaltem in voto ſuſceptum, cùm non poteſt in re ſuſcipi. At venialia, ſunt quidem materia confeſſionis, vnde quis cum ſolo veniali poteſt recipere ſacramentum pœnitentiæ, Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 5. tamen non ſunt neceſſaria materia, quoniam homo non tenetur confiteri, ſi tantùm veniale habeat, quamuis ſit tempus Quadrageſimæ, ſed debet ſumere Sacramentum Euchariſtiæ, niſi ſequatur ſcandalum aliquod. Tunc enim deberet accedere ad confeſſionem, ſaltem vt diceret ſe non habere conſcientiam peccati mortalis vllius. Aliqui tenent eſſe neceſſariam materiam in tempore præcepti, ſed probabilius eſt oppoſitum: nam præceptum confeſſionis tantùm eſt de mortalibus. ita D. Thom. 3. p. q. 84. artic. 2. Scot. in 4. d. 17. q. 111. Dur. ibid. q. 9. Quando verò eſſet dubium de veniali, an eſſet mortale; tunc neceſſaria eſſet materia. Quamuis hoc ita ſit, tamen maximè accedere quis debet confeſſioni, cum ſolo etiam veniali, ſaltem propter gratiam, quæ in ipſo ſacramento datur, & per actum humilitatis, qui exercetur. Veniale autem poteſt, præter pœnitentiam, alijs vijs remitti, ſcilicet oratione dominica, aqua benedicta, pectoris tunſione, benedictione Epiſcopali, feruenti charitatis actu. Hæc igitur eſt materia huius Sacramenti remota, ſcilicet peccatum.

* * *

Quid sit contritio, quid attritio.

CAPVT IV.

SICVT in baptiſmo duplex erat materia, remota, ſcilicet aqua ipſa, & propinqua, ſcilicet ablutio, quæ aqua fit: ita in hoc ſacramento, materia remota peccatum eſt, propinqua verò eſt contritio, confeſſio, ſatisfactio. Itaque peccatum contritum, confeſſum, ſatisfactum, eſt materia propinqua confeſſionis. Primùm igitur de contritione agamus. Videtur autem poſſe ſic deſcribi: *Contritio eſt, præteriti peccati, vt eſt Dei offenſa, voluntaria ſupra omnia deteſtatio, cum propoſito futura ſupra omnia vitandi, & commiſſa confitendi.* In qua deſcriptione ſex ſunt partes.

Prima eſt, *præteriti peccati deteſtatio.* Peccatum deteſtari, ad actum voluntatis pertinet, quæ ex peccati commiſſi conſideratione in hunc actum prorumpit, nollens peccaſſe; taliſque actus eſt deteſtatio peccati elicitus à virtute pœnitentiæ.

Secunda pars eſt, *vt eſt Dei offenſa*: non ſufficit nolle peccaſſe, quia peccatum malum aliquid ſecum fert, ſed hac ratione, quia offenſa Dei eſt.

Tertia pars, *ſupra omnia.* Vt homo habeat contritionem, debet deteſtari peccatũ ſic, vt potiùs velit quodcumq; malum ſubiſſe, quàm peccaſſe, nihilque magis debet abhorrere, quàm Deum offendiſſe, & hoc eſt deteſtari, pec[illegible]m ſupra omnia, ſeu ſupra omne deteſtabile, vt alij dicunt: Nec opus eſt in particulari facere iſtas collationes: mallem hoc, vel illud ſubijſſe quàm peccaſſe: ſunt enim periculoſæ, & aliquando poſſet dæmon hominem his illaqueare: ſi tamen homo eas facit, bonæ ſunt. Non tamen debet quiuis ſe his periculis exponere: ſufficit enim in generali ita deteſtari, vt nihil magis deteſtetur, quàm Dei offenſam, velitque non offendiſſe, potiùs autem ſubijſſe quodcumque malum.

Quarta pars eſt, *voluntaria*, id eſt, ſpontanea. Non enim contritio debet eſſe actus neceſſitatis, ſed ſpontaneus, & liber, qui in noſtra ſit poteſtate, poſito tamen auxilio diuino.

Quinta pars eſt, *cum propoſito vitandi futura ſupra omnia*, id eſt proponere debet, in poſterum ſe non offenſurum Deum, potiùs paſſurum quodcumque malum, etiam mortem: quamuis etiam hoc in generali ſufficit. Non debet autem quis, ſuo innitens

tens robori, hoc proponere, sed semper sperans in diuino fauore, quo possumus proponere talem emendationem vitæ, & hoc propositum debet esse expressum. Et hoc est probabilius, Alens. 4. p. q. 69. m. 9. art. 2. S. Thom. 3. p. q. 90. art. 4. quamuis aliquid dicant sufficere primum actum; sed quod diximus, securius est. Et ita habet Concilium Florentinum.

Hactenus erat contritionis descriptio, quæ erat ante legem gratiæ, quia tunc propositum confitendi non erat necessariũ, vt modò est.

Sexta particula *propositum confitendi*, quamuis sufficeret hoc propositum virtuale, Sot. in 4. d. 17. q. 2. art. 1. Hæc igitur est natura contritionis. Vnde sequitur, quòd contritio non est dolor, aut tristitia, sed actus, cuius comes est dolor, & tristitia. Essentialiter enim contritio est actus, quo homo nollet peccare, quatenus peccatum est Dei offensa; at intellectu considerans non posse non esse factum, peccatum apprehendit vt malum, quòd vitare nõ potest. Et hinc sequitur tristitia in voluntate, quæ mouet etiam sensum, fitq; tristitia in sensu, vnde prorumpit in lachrymas, & gemitus: ex apprehensione enim mali, quòd vitari non potest: tristitia sequitur. Ista tamen quãuis sequantur ex contritione, & bona sint, non contritio, sed contritionis effectus sunt. Dicitur autem per metaphoram contritio: est enim propriè actus, quo corpus aliquod durum in minutas diuiditur partes, fitq; nullius resistentiæ, quòd anteà multum resistebat: sic hominis cor, quòd per peccatũ obduratum erat, resi[illegible]sq; motioni ad bonnm, emollescit per pœnitentiam, fitq; diuinæ obediens voluntati. Potest etiam cõtritio dici ab effectu, quia causa est doloris, tristitiæ, actuũq; pœnalium, quia naturam sensitiuam consumũt, & conterũt. Aduertendum tamen est, quoties aliqua pars ex prædictis deest, tunc non contritio, sed quædam alia imperfecta species fit, quæ attritio dicitur, quasi imperfecta contritio: quæ maximè modis his contingere potest.

Primò ex parte obiecti, quando detestatur peccatum cùm reliquis conditionibus, sed non quia offensa, verum aut quia est quoddam malum animum fœdans, & deturpans, faciensq; seruam diaboli. aut quia ei debetur pœna æterna, aut quia ex eo sequutum est malum aliquod temporale; quacumq; ratione harum detestatur peccatum, attritio est.

Secundò contingit ex parte modi, cùm quis detestatur peccatum, vt Dei quædam offensa est, sed non detestatur suprà

omne deteſtabile: non enim verè mallet quodcumq; malum ſubiiſſe, quàm peccaſſe: talis enim deteſtatio, attritio eſt.

Tertiò modo poteſt contingere, quando quis deteſtatur peccatum ſuprà omnia, vt Dei eſt offenſa, non tamen habet propoſitum firmum vitandi omne futurum: & talis deteſtatio attritio eſt.

Quarto modò poteſt contingere, cùm quis deſiderat habere contritionem de peccato, & deteſtari ſuprà omnia quāuis verè non habeat ipſam contritionem. His quatuor modis contigit attritio.

Eſt autem grandis differentia inter omnes has attritiones, & contritiones.

Contritio enim per ſe, abſque ſacramento ſuſcepto in re, ſed tantùm in voto, eſt cauſa remiſſionis peccati mortalis, & gratiæ conſeruationis: & ſi ſtatim moriatur homo, cauſa eſt ſalutis æternæ. At verò attritio nulla per ſe eſt ſufficiens cauſa remiſſionis peccati mortalis: quamuis ſit cùm voto ſacramenti: immò qui in peccato exiſtens, cùm ſola recederet attritione abſq; ſacramento, damnaretur.

Eſt etiam alia differentia.

Contritio ſufficit, vt quis accedat ſacramento pœnitentiæ, & impleat præceptum ipſius, & conſequatur etiam effectum eiuſdem: Contritio enim, ſeu habenti iam per contritionem gratiam, ſacramentum hoc dat gratiam maiorem: & qui ſic accedit. verè implet præceptum confitendi, ſi tempus eſt præcepti. At verò non omnis attritio ſuffi[illegible] ad conſequendum effectum huius ſacramenti: immò, ſi ſic accederet, peccaret: quamuis aliqua attritio ſufficiens ſit, quòd per illas quatuor diſcurrendo explico.

Prima quidem attritio, ſi talis ſit, vt cognoſcatur pœnitens, ſe non deteſtari peccatum, vt eſt Dei offenſa, ſed tantùm vt eſt alicuius mali temporalis cauſa, quamuis bonus actus iſte ſit, tamen non ſufficit ad ſacramentum, immò qui ſic accederet, peccaret denuò, & non impleret præceptum, ſed eſſet repetēdum ſacramentum. Aliquando quoq; talis attritio etiam ſecundum ſe mala eſſet, quādo quis peccatum deteſtaretur propter malum, vt vltimum finem: cùm autem talis eſt, quòd non deteſtaretur, niſi eſſet propter malum, tamen actus malus eſt: at abſolutè deteſtari peccatum propter malum illarum, bonus actus eſt: ſed, vt diximus, inſufficiens.

Secunda attritio illa indiget diſtinctione. Aut enim pœnitens

tens cognoſcit ſe non deteſtari peccatum ſuprà omne deteſtabile, at tunc talis eſt inſufficiens ſicut prior; aut non cognoſcit id, quamuis verè non ſit ſuprà omne deteſtabile, tunc talis attritio putata contritio dicitur, & ſufficit, vt præceptum quis impleat, & gratiam ex ipſo conſequatur.

Tertia attritio non eſt ſufficiens immò peccaret, qui ſic accederet, nec impleret præceptum.

Quarta ſufficeret ad gratiam in ſacramento recipiendam, ſic pœnitenti non conſtaret, ſe non eſſe verè contritum, cùm verò conſtat, inſufficiens eſt, quia cùm ſibi conſtat non eſſe verè contritũ, debet priùs verè conteri, vt aliquid dicũt, quamuis oppoſita ſententia ſit probabilior, vt infrà c. 10. rurſus dicã. Vnde Confeſſores maximè debent conſiderare, qualiter pœnitentes admittant ad confeſſionem: non enim ſunt admittendi, niſi qui peccata deteſtantur: vt offenſa Dei ſunt, & propoſitum habent non peccandi in poſterum, etſi non ſunt examinandi, an ſuprà omne malum deteſtentur, ſed ne aliquid magis deteſtentur. Vnde antè confeſſionem mihi videtur de tali diſpoſitione fore interrogandos.

De quibuſdam dubiis circa contritionem.

CAPVT V.

ALiquot dubia circa contritionem poſſunt alicui occurrere.

Primùm eſt, quorum peccatorum ſit habenda contritio. Ad quòd reſpondeo, non eſſe neceſſariam venaliũ: hæc enim diximus abſq; contritione remitti poſſe, ſed mortalium commiſſorum eſt neceſſaria, adeò quòd ſine contritione extra ſacramentum non poſſunt remitti. Non autem eſt neceſſaria omnium peccatorum, ſed eorum tantùm, quę contritione alia remiſſa non ſunt: quorum enim homo putat ſe habuiſſe contritionem, & confeſſionem, non eſt neceſſaria contritio noua. Quòd ſi quis de talibus de nouo conteratur, benè facit. Tamen aliquot ſunt peccata quorum melius eſt non repetere memoriam, poſtquam ſemel contrita ſunt, qualia ſunt, quæ ſecum delectationem afferunt aliquam: poteſt enim eorum memoria plus obeſſe, quàm prodeſſe, niſi eſſet homo perfectus, & multæ mortificationis.

Alterum dubium eſt, an ſingulorum mortalium commiſ-

ſorum ſit neceſſaria particularis contritio. Ad quod aliqui, quamuis aliter dicunt, probabilius tamen cùm aliis reſpondeo, non eſſe in neceſſarias contritiones ſingulorum peccatorum, ſed ſatis eſſe vnā generalē omnium, ſiue fiat, cùm homo incipit ſingula peccata ſua cogitare, ſiue cùm in medio eſt cogitationis, ſiue in fine. Si enim ſingulorum contritiones in particulari eſſent neceſſariæ, non poſſet homo conſequi gratiam, & pœnitere quocumque momento, ſed opus eſſet longo tempore. Sufficit ergo generalis deteſtatio peccatorum ſuprà omnia. Per hoc tamen non tollitur eorum peccatorum in particulari diſcuſſio, quæ neceſſaria eſt ad confeſſionem. Et quamuis non eſſet confeſſio, ſicut non erat antè legem gratiæ, eſſet tamen neceſſaria iſta diſcuſſio, licèt non tam minuta, ſed ſaltem quantum ad ſpecies peccatorum, ad vitæ emendationem, quamuis ad gratiæ conſecutionem ſaltem ſufficeret prædicta generalis contritio, quæ poſt cadit in particulari ſuprà quodlibet, cùm confeſſio fit, vel cùm homo in particulari ſe examinare tenetur.

Tertium dubium occurrit, an homo ſtatim poſt peccatū teneatur de ipſo conteri: & quamuis aliqui dicunt, quòd tenetur quoties practicè ſubit in memoriā, id eſt, cùm recordatur eius, tanquam alicuius quòd operandū proponitur, probabilius dico cùm aliis, quòd non teneatur ſtatim, etiamſi recordetur ſæpius commiſſi peccati. Solùm enim tenetur tunc non in ipſo cōplacere, tamen non tenetur pœnitere, ſed poteſt mentē aliò diuertere. Eſt enim generaliter verū, vt quoties quis non tenetur confiteri, aut aliquis extra ſtatutū præ[illegible]pti facere, non teneatur cōteri; cùm tamen eſt tēpus periculi, tunc cōfiteri tenetur, vt in infirmitate acuta, vel cum eſt periculū naufragii, aut belli, aut ſimilis, non exiſtente cōpia Confeſſoris, cōteri tenetur. Similiter in caſu, quo adminiſtrare debet ſacramentū, vel recipere, tūc cōteri tenetur, maximè in adminiſtratione: aliter non ſtatim tenetur, niſi ſolū à peccato deſiſtere. Putò etiā, cùm aliqua grādis tentatio paratur, cui exiſtēti in peccato probabile eſt ſuccumbere, tūc teneri ſaltem de admiſſo cōteri peccato.

Quartum dubium eſt, quantus dolor eſſe debeat de peccato commiſſo, vt remittatur, ſeu vt vera ſit contritio. Ad quòd reſpondeo, ſolùm eſſe neceſſariam peccati deteſtationem, ſupra deteſtabile omne, vt diximus; quæ, ſi ſit, peccatū delet, quāuis non ſit tam intenſa, quàm poteſt eſſe deteſtatio alicuius mali temporalis. Non enim eſt determinata intentio actus neceſſa-

necessaria: imò contritio vna vel remissa, potest delere quodcumque peccatum, quamuis grauissimum: nec homo tenetur magis conteri de peccato vno, quàm de alio, dummodò conteratur: quamuis sit vtile magis conteri, & de peccato grauiori plus dolere: hoc enim valet ad pœnæ maioris remissionem, & maioris etiam gratiæ consequutionem. Nam contritio non aufert totam pœnam debitam peccato; ob id, sunt indulgentiæ, quæ in remissionem pœnæ temporalis debitæ in purgatorio adhibentur. Posset tamen tanta esset contritio, vt etiam totam auferat pœnam; immò ipsa atritio putata contritio, prout maior, vel minor fuerit, ita cùm Sacramento maiorem gratiæ infusionem, atque pœnæ remissionem consequitur. Ratio autem, quare quælibet contritio quodlibet peccatum aufert, est, quia cùm contritio est, gratia ipsa est. Minimus autem gratiæ gradus sufficit omnia peccata à recipiente expellere, ipsumq; Dei amicum facere, iusque ad gloriam æternam habere.

Quid sit Confessio.

CAPVT VI.

DE prima parte materiæ huius Sacramenti propinquæ, nempè de contritione, diximus, nunc de secunda parte putà, confessione agendum est. Videtur autem sic describi posse. *Confessio est actus homini exterior, propriorum peccatorum cum sui accusatione, in foro spirituali, & secreta manifestatio.* In qua descriptione sunt quinq; partes.

Prima est, *Actus hominis exterior.* ad denotãdum, quòd, cùm homo nullum exteriorem actum, vel verbo, vel nutu facit, vel alio modò, sed immobilis manet, non confitetur, & sic absolutio non est illi danda, quia deficit materia sensibilis in Sacramento necessaria.

Secunda pars est, *Manifestatio peccatorum.* Nõ enim quilibet actus exterior confessio est, sed ille, quo homo peccata manifestat. Aduertendum tamen, quòd multis modis potest contingere, actum exteriorem peccatorum esse manifestatiuum.

Primò, per verbum ipsius pœnitentis, aut confitentis, & ad talem actum tenetur qui potest: debet enim verbo proprio exprimere peccata.

Secundo, signo, cum non potest verbo: tenetur enim signo, vel nutu confiteri, vt in mutis cõtingit. Tenetur enim tali modo confiteri, & vera est confessio.

Tertiò potest esse per interpretem, cùm ignarus est linguæ Confessor. Et talis est vera confessio, præsente pœnitente, & signo annuente, vt poterit, se velle significare, quæ dicit interpres. Quamuis autem ista vera sit confessio, tamen nullus obligatur ad sic confitendum: non enim tenetur reuelare alteri suam confessionem.

Quartò, potest esse scripto, vt scribat, & Confessor legat, annuente pœnitente; quòd in muto, aut alio impedito posset contingere: & est vera confessio; quamuis ad hanc nec teneatur pœnitens, quia ex se est publica. Nam quòd scripto mandatur, ex se permanens est. Per nuncium verò, aut per literas, absente pœnitẽte confessio non est: non est enim verè ibi actus pœnitentis certus: potest enim intermedio tempore animum mutare, potest esse fraus, potest abijsse: denique, non est pœnitentiæ propinqua materia, quæ actus est pœnitentis. Debet igitur esse actus præsens ipsius pœnitentis, animum, vt tunc se habet manifestans.

Tertia pars est, *Propriorum*, vt intelligant pœnitentes, in cõfessione peccata propria manifestanda esse, non autem aliorum. In quo abusus est multorum: vt enim aliquod detegant peccatum, simul multa impertinentia narrẽt peccata, viri vxoris, vxores virorum, domini seruorum, & serui dominorum, alii deniq; aliorum. Non sic debet esse c[illegible]essio, sed propriorum peccatorum manifestatiua sit, & aliena relinquat, cùm absq; illis confiteri potest.

Quarta pars est, *Cum sui accusatione*. Non enim simplex per modum historiæ debet esse peccatorum manifestatio, sed cùm accusatione sui, id est, vt homo culpam suã in illis peccatis recognoscat. Vnde mirabilis est abusus peccata confiteri, sed excusando, imputando culpam dæmoni, vel sorti alicui, vel sociis, vel Deo, necessitatem peccati accusantes; quòd impium est; cùm sit certissimum, nullum esse peccatum, quòd propria hominis voluntate non sit perpetratum. Debet igitur homo humiliter culpam suam cognoscere, & sibi imputare, ac dicere cum Propheta Dauid simpliciter, *peccaui*, cum à Nathan argueretur. Reprehendendus est etiam abusus eorum, qui, vt vnum proferant peccatum, impertinentem historiam, & prolixam enarrant, vt inutilia multiplicant verba, quæ

omnia,

omnia, si finis consideretur; in excusationem peccati tendunt, cùm tamen peccata nuda, & aperta sint proferenda, aliàs non est cùm vera accusatione confessio, sed cùm rethorica excusatione. Quando verò ad peccati manifestationem perfectam opus esset historiam narrare, bonum est, & fieri debet, sed solùm quæ necessaria sunt ad talem finem debent exprimi. Quòd si oppositum fiat horum, ob id confessio suum non perdit valorem.

Quinta pars est, *in foro spirituali, & secreto*. Dico, *spirituali*, ad excludendas confessiones, quæ fiunt coram iudicibus, siue sæcularibus, siue Ecclesiasticis: non enim tales sunt materiæ huius Sacramenti. Dico, *secreto*, ad excludẽdam confessionem spiritualem, quæ fit publicè, vt in Missa fit nõ enim illa est pars Sacramenti, Vnde Sacerdos maximè aduertat, cùm aliqui cõmunicare volunt, &, vt moris est, confessionem generalẽ præmittunt, ne det absolutionẽ, dicendo, *Ego te absoluo*; esset enim sacrilegium, quia talis confessio non est pars huius Sacramenti: dicat tamen verba deprecatoria, id est, *Misereatur tui: Indulgentiã, &c.* Confessio enim, quæ Sacramenti est pars, est manifestatio, quæ fit ex secreto, & in occulto Confessori. Est igitur confessio actus hominis exterior, propriorũ peccatorũ, cũ sui accusatione, in spirituali, & secreto foro manifestatio.

Qualis debet esse Confessio.

CAPVT VII.

MVltas conditiones bonæ confessionis Doctores assignant. Sexdecim enim multiplicant, quas profectò recensere inutile est. Maior enim illarum pars necessaria non est, ob id non sunt hominum mentes obruendę. Attingam necessarias. Nam aliàs partim in definitione antecedenti dixi, partim etiam suo ordine dicemus. Conditiones, seu qualitates confessionis necessariæ, sine quibus, aut omnibus, aut vna earum confessio non est: sunt quatuor, integra, diligens, fidelis, & obediens.

Debet primùm esse integra quantum ad aliqua.

Primò, vt peccata ita exprimantur, vt Confessor intelligere possit grauitatem: oppositum enim, potiùs est celare, & occultare peccata.

Secun-

Secundò, vt numerum exprimat peccatorum, quantum fieri possit: non enim sat est dicere, multoties hoc commisi, nisi dicat, quoties. Quòd si præcisè non recordetur, dicat plus, minusue numerum vt recordatur. Quòd si peccatum est nimis frequens, dicat saltem tempus, vt: quòd per annum habet in consuetudine blasphemare, vel falsò iurare, vel se polluere. Et si etiam in statu peccandi, sufficit exprimere tempus, vt dicere, si meretrix est, se per duos, aut per tres annos fuisse expositam cuicumq; accedenti. Aduertendum autem hic est, quòd, cum confitetur quis peccatum, non est opus exprimere omnes actus, qui illud comitantur, vt qui cōfitetur actum venerum, non est opus confiteri amplexus, & tactus similes, qui actum mortaliter comitantur; &, qui occidit, non est opus confiteri, quòd gladium præparauit, vel inquisiuerit inimicum: sat est præcipuum actum confiteri, nisi aliquis actus insolitus fuit annexus. Huic annectendum puto cùm Marsi.4.q.12.Gabr.d. 19. & Maio. quòd tenetur dicere tempus continuationis vnius peccati, vt qui per mensem integrum fuit cùm voluntate occidendi, tenetur tempus dicere: nam virtualiter est numerus, & multitudo peccatorum.

Tertiò, quia dubius est de aliquo, an sit mortale, debet cōfiteri, aliàs confessio non est integra.

Tandem quartò, confessio debet esse integra, vt non solùm pœnitens exprimat peccata, sed etiam peccatorum circumstātias. Circumstantiæ dicuntur, quæ non pertinent ad actus peccati substantiam, sed ipsam comitantur [illegible] alia sunt contenta in hoc versiculo.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Præcipuæ circumstantiæ sunt finis propter quem peccatur, tempus, locus, in quibus peccatur, & persona peccans, vel cùm qua peccatur. Non tamen necesse est semper confiteri has circumstantias, nisi in quibusdam casibus notandis.

Primus est, quando circumstantia facit actum peccatū mortale, quòd aliàs erat veniale; ver.g. qui dicit mendaciū iocosum vt altero occidatur, vel ob fornicationē, tenetur confiteri hunc finem: nam propter eum fit peccatum mortale, quòd, sine illo, veniale tantū erat. Rursus, qui furatur aliquid paruæ quantitatis, vt socium faciat blasphemare, est etiam obligatus eadem ratione confiteri circumstantiam. Similiter qui fecit, aliquid, quòd ex se non est mortale, putabat tamen, cùm fecit, esse peccatum mortale, tenetur illam circumstantiam confiteri,

quæ

quæ ad personam pertinet. Secundus casus est, cum circumstantia mutat speciem peccati, ita vt ex vnius speciei, mortale faciat alterius speciei, tunc tenetur confiteri: verbi gratia, qui furatur in Ecclesia, tenetur dicere locum: nam extra Ecclesiam est simplex furtum, in Ecclesia est sacrilegium. Similiter, qui fornicatur in Ecclesia, vel sanguinem fundit. His tribus casibus locus est manifestandus. Similiter, qui fornicatur cum coniugata, tenetur dicere circumstantiam personæ, quia est adulterium, & si cum religiosa, quia sacrilegium, &, si cum matre, vel sorore, vel propinqua, quia incestus. Similiter quæ fornicatur, tenetur dicere, si ipsa, quæ fornicatur, est coniugata, eadem ratione.

Tertius casus est, quando ex circumstantia multiplicatur peccatum, quia etiam circumstantia, nimirum, est contra præceptum aliquod; vt qui furatur, vt adulteretur, tenetur finem exprimere, quia duo sunt peccata, furtum, & adulterium: actus enim interiores sunt manifestandi. Similiter, qui fornicatur, si religiosus est ex voto, tenetur manifestare, quia, vltra fornicationem, agit contra votum. Obseruandum autem maximè in omnibus, hoc idem, quod modò dicebam, esse faciendum in actibus interioribus. Vnde, qui consentit interius fornicationi, tenetur dicere, licèt actus non sequatur, circumstantias, an fuerit cum coniugata, an cum virgine: vnde, isti, qui peccatum mollitiei patiuntur, proprijs se polluentes manibus, tenentur exprimere personam, quam mente concipiebant, si aliquam tenebant ment[...]utantem speciem; & tenentur etiam exprimere in vno actu successiuè, si plures intendebãt, & Confessor debet ista exigere.

Quartus est, Circumstantia, quę secum fert excommunicationem, est exprimenda, vt qui percussit clericum, debet personam manifestare dicẽdo, se percussisse clericum: vel, si in tempore prohibito sub excommunicatione aliquid fecit.

Quintus casus est, cùm circumstantia est necessaria restitutioni, vel satisfactioni, annexa tertiæ personæ: vnde, qui furatus est centum, tenetur exprimere, & si mille, similiter, vt Confessor intelligat, & prouideat de restitutionis modo. Extra hos casus non sunt circumstantiæ necessariò exprimendæ, quamuis peccatum aggrauetur: vnde, non est opus, qui fornicatus est die dominico, aut festo, qui periurat in Ecclesia, tempus, & locum confiteri, vel alias circumstantias, vltra dictas. Hæc igitur est prima conditio confessionis, vt sit integra.

Quibus

Quibus casibus confeßio non integra est valida.

CAPVT VIII.

QVAMVIS debeat eſſe confeſſio, vniuerſaliter loquendo, integra, aliqui tamen ſunt caſus, quibus confeſſio non integra eſt valida.

Primus eſt, cùm quis, poſt ſufficientem diligentiam factam, non recordatur alicuius, vel aliquorum peccatorum, & ob id non confitetur, illa talis confeſſio valida eſt, licèt verè non ſit integra. Dico tamen poſt diligentiam ſufficientem, quia, qui non prius conatur peccata in memoriam reuocare, ſi obliuiſcitur aliquorum, non eſt valida confeſſio, vt dicemus inferiùs: ſi tamen diligentia eſt præmiſſa, eſt confeſſio, & conſequitur remiſſionem peccatorum, etiam quorum oblitus eſt. Quod ſi memoriæ poſteà occurrant, debet confiteri, vel eidem, vel alteri Sacerdoti, vt liberetur, habenti tamen facultatem audiendi confeſſiones. Nec tenetur, ſi poſt Paſcha in mentem occurrant, ſtatim confiteri, ſed poteſt in alium annum reſeruare, ſicut peccata poſt communionem commiſſa, vt tenet Syluester, verbo confeſſio.1.§.3.

Alius caſus eſt, cùm mors imminet: ſi enim infirmus non habet tempus confitendi omnia peccata, ſed aliqua tantùm, poterit abſolui. Idem intelligendum eſt de éo, qui omnia peccata proferre non poteſt, vt mutus, qui nutu ſolùm poteſt aliqua exprimere, non omnia: talis abſoluendus eſt. Eſt autem hic notandum circa mortis articulum, quòd vt penitùs talis abſoluatur, ſufficit motus, vel ſignum aliquod, quo peccatum aliquo modo manifeſtetur, vel ſe velle peccatorum abſolutionem: non ſolùm hoc, ſed etiam ſi ante aduentum Confeſſoris petijt confeſſionem, illo autem adueniente iam perdidit ſenſum, tunc, ſi aſtantes confirmant illum petijſſe confeſſionem, poteſt abſolui. Ita tenet ſanctus Anton. in ſum. de pecca. & Sacerdotale Romanum. Immò hæc expreſsè docent canones 26. quæſtio.6.can.15. qui infirmitate, & can. ægrotantes, de conſecrat. d.4. quicquid velit Sotus, qui id negat.4.d.18. quæſt. 2.art.5.

Tertius caſus eſt, quando pœnitens habet caſus aliquot reſeruatos ſuperiori. Et quamuis in hoc multæ ſententiæ ſint Doctorum, dicam, quid probabilius tenendum. Caſus, à quibus Confeſſarius inferior non poteſt abſoluere, ſunt in dupli-

ci diffe-

si differentia. Quidam reſeruati ſunt ratione excommunicationis: quidam ratione ipſorum peccatorum, propter aliquam ipſorum grauitatem. Omnes conueniunt in hoc, quod cùm pœnitens habet aliquod peccatum reſeruatum cum excommunicatione, non poteſt ab vllo peccato abſolui ab inferiore, niſi prius per ſuperiorem ab excommunicatione liberetur. Cùm verò nulla excommunicatione eſt reſeruatum, tunc eſſe dico probabilius, quòd vel pœnitens adeat primò inferiorem, vel ſuperiorem. Si primò inferiorem, debet omnia peccata confiteri, etiam reſeruata, & tunc ille inferior abſoluere ab his debet, à quibus poteſt, & remittere ad ſuperiorem, vt abſoluatur à ſolis reſeruatis. Ita tenet Syluester, verbo confeſſio, 1. §. 20. & Soto, loco allegato, & alij. Et hoc non eſt dimidiare confeſſionem, quia facta eſt integra, ſed potiùs abſolutionem. Hoc dico fieri poſſe; tamen conſilium eſt, prius intentare aliquam viam, putà, vel vt prius pœnitens petat talem facultatem, à ſuperiore, vt à quouis inferiore abſoluatur, vel quòd ipſe inferior petat talem facultatem, quam profectò ſuperior debet dare, niſi id aliquando non expedire conuenienter iudicauerit. Quòd ſi pœnitens primò adeat ſuperiorem, quamuis melius eſſet, vt omnia audiret ſuperior, tamen ſi non vacat, poteſt tantùm reſeruata audire, & abſoluere ab his, & remittere ad inferiorem, vt à reliquis abſoluatur: & talis videtur iam non integra, quamuis inferiori integrè debeat confiteri etiam reſeruata. Hoc tenet Soto loco allegato, Dur. 4. diſtinct. 17. qu. 15. & Caiet. verbo abſolutio. Hic autem aduertendum eſt, quòd cùm Epiſcopus, vel ſuperior abſoluit à ſibi reſeruatis, datur gratia, qua omnia alia conſequenter remittuntur. Similiter quando inferior abſoluit ab ijs, à quibus poteſt, datur gratia, qua reſeruata remittuntur; ſed non ob id eximitur obligatio confitēdi, vel ſuperiori reſeruata, vel inferiori omnia: ſicut cum ſola contritione datur gratia, qua peccata remittuntur; ſed non ob id obligatio confeſſionis aufertur.

Quartus caſus eſt, quando ex peccato aliquo, vel circumſtantia manifeſtata in confeſſione, ſequeretur vel pœnitenti, vel Confeſſario, vel tertiæ perſonæ damnum graue, vel in vita, vel in fama, vel in pecunia, vel aliquod damnum ſpeciale: tunc enim alius eſt quærendus Confeſſarius, vel petenda facultas à ſuperiore confitendi alteri: vel confiteri poteſt occultè, non manifeſtando quis ſit. Quando verò nihil ex his fieri poteſt, confiteri debet alia peccata, tali peccato,

vel tali circumstantia dissimulata, donec commodè possit confiteri.

Ita tenet Nauarr.cap.7.& Caietanus verbo confessio,& Soto loco allegato, & communis sententia: quamuis aliqui velint, quòd tunc est relinquenda confessio, sed probabilius reputamus quod dictum est. Exemplis declaramus. Si quis occidit fratrem Confessarij,& timet,si illi confiteatur,tale homicidium,quod statim conijciet, illud esse fratris sui, & probabiliter cognoscet, illud facturum vindictam, non tenetur tale confiteri, sed dissimulare, cùm non potest alteri confiteri, & instat necessitas confitendi. Rursus, commisit quis peccatum carnale, probabiliter cognoscit, quod ex illius confessione, Confessarius peccabit mortaliter, maximè si est fœmina, quæ confitetur, quia nimirum Confessarius illam sollicitabit, debet dissimulare tale peccatum.Ita tenet etiam Syluest.verb.cōfess.1.§.19.

Rursus, si cognoscit Confessarium reuelaturum peccatum aliquod,est etiam tacendum. Quando verò ex hoc non sequitur,nisi sola infamia occulta tertiæ personæ, non autem mors, aut publica infamia, vel aliud graue malum, vt si quis fornicaretur cum matre,si diceret talem circumstantiam, tunc mater diffamata esset apud Confessarium, crederem esse necessariò confitendam cum Soto, Bonauent. 4. distinct. 21. & Gabriel. distinct. 17. quæst.1. conclus.5. & Syluest. verb. confessar. 1.§.28. quamuis Nauarr. cap.7. oppositum teneat. Nobis tamen id non videtur; nam non est vera r... infamiæ in confessione sola, aliàs idem se diffamaret: cùm tamen non pertinet tertia persona ad peccati pœnitentis manifestationem, nullo modo est in confessione exprimenda nominatim. Istis modis, potest dici confessio non integra. Simpliciter tamen non dicitur dimidiata, sed integra, scilicet voluntate pœnitentis, quia est paratus integram facere, nisi impedimentum occurreret.

Quintus casus est, cùm sunt peccata venialia, vel mortalia aliàs confessa: nam quia ista non sunt de necessitate confessionis, potest aliquis aliquot peccata confiteri, alijs prætermissis.

* * *

De aliis confeßionis qualitatibus.

CAPVT IX.

Confeßio etiam debet esse *diligens*, id est, qui confiteri vult, debet prius diligentiam aliquam facere, vt peccata omnia in memoriam reducat. Qui enim, nulla præmissa diligentia, confeßioni accederet, non est à Confessore admittendus: &, si peccata aliqua ex obliuione relinqueret, quæ tamen posteà subirent in memoriam, propter negligentiam, esset confeßio denuò ex integro facienda. Non debet esse ista diligentia æqualis in omnibus, sed pro ratione vitæ, & temporis, ex quo homo non confessus est; & pro ratione etiam memoriæ cuiusque. Vnde, qui pluribus negotiis, in quibus frequens est periculum peccandi, inuolutus est, maiorem diligentiam adhibere tenetur, quàm qui non tot negotiis inuoluitur. Similiter, qui plus temporis à confeßione vacauit, quàm qui minus. Similiter, qui non tam fœlici memoria pollet, quàm qui facili. Rursus ista diligentia debet esse moralis; pro recto iudicio cuiusque, vt mediocre aliquod adhibeatur studium, quantum humano, & communi modò sufficiat ad peccatorum recordationem, vt ipsemet secundùm rectum iudicium; quòd in se est, cognoscat fecisse.

Debet etiam confeßio esse *fidelis*, id est, vera.

Primò, vt pœnitens nihil neget ex his, quæ commisit, & aliquid non impo[illegible] sibi scienter ex his, quæ non commisit. Mentiri enim in confeßione, graue peccatum est, quãuis non semper sit mortale, nisi cùm peccatum negatum, vel falsò affirmatum est mortale: quando verò non est veniale, mendacium non est mortale, quãuis id velit Caiet. 2. 2. in materia de mendacio: sed oppositum est tenendum cum communi sententia. Non enim veniale est materia necessaria confeßionis. Ang. verb. confeßio. §. 6. quòd intellige, quando veniale non sit necessaria materia confeßionis, vt si non haberet aliud peccatum. Armilla verb. confeßio, §. 5.

Debet etiam esse vera, vt, quòd dubitat fecisse, cùm tali dubio confiteatur, & non affirmando omninò; sicut nec, quòd certò scit fecisse, cùm dubio est confitendum. Debet esse vera etiam, vt circumstantias minuentes peccatum, saltẽ quantum ad speciem, dicat pœnitens. Vnde, si quis vescatur carnib. diebus Quadragesimæ, propter aliquam causam excusantem, à

mortali, non debet absolute in confessione dicere, se comedisse carnes tempore prohibito, nisi causam exprimat. Similiter de aliis circumstantiis aliquo modò minuentibus peccatum, licèt non mutantibus speciem, non tenetur exprimere: quamuis meliùs semper est, quantum exprimi potest, manifestare; cùm non sit excusandi causa, sed purgandi se desiderio.

Quarta conditio confessionis est, *vt sit obedire parata*, id est, vt pœnitens habeat animum, & propositum exequendi quòd Confessor iudicauerit necessarium erga ipsius conscientiam, scilicèt paratus restituere tertiæ personæ, si Confessor iudicauerit: paratus etiam fugere occasiones peccatorum, & remedia acceptare, qualia etiam Cõfessor iudicauerit. Rursus, acceptare pœnitentiam, quàm Confessarius iniunxerit. Et in hoc non est audiendus. Caiet. verb. absol. qui tenet, quòd potest pœnitens non acceptare pœnitentiam à Confessario, & dicere, se velle eam in purgatorio à Deo accipere: sed oppositum est tenendum cùm Palud. 4. d. 17. q. 2. artic. 1. & cùm communi sententia: tenetur enim acceptare. Nam Confessor est iudex, vt habetur Concil. Trid. sess. 4. Iudex autem pœnitentem, & reum potest obligare ad impositam satisfactionem. Propter hæc igitur confessio dicitur etiam obedire parata: nec est opus quòd pœnitens cum isto proposito obediendi actuali veniat; satis est, quòd non habet contrarium propositum; tùnc enim ineptus est omninò confessioni, & absolutioni recipiendæ. Hæ sunt conditiones necessariæ confessioni, vt valida sit.

Quibus in casibus confeßio sit denuò facienda.

Capvt X.

Aliquando homo talem facit confessionem, vt præcepto confessionis semel in anno faciendæ non satisfaciat, nisi iterum peccata confessa manifestet, immò vt confessio illa facta nulla sit. Hi autem casus multi sunt. Sumuntur autem ex parte pœnitentis, ex parte confessarij, & ex parte contritionis, vel confessionis, vel satisfactionis. Ex parte pœnitentis vnus est casus, quando excommunicatus est, siue maiori, siue minori, si confessioni accedat, & absolutionẽ recipiat, nõ ablata prius excõmunicatione, confessio nulla est: non enim capax est subiectum tale huius Sacramenti, vt tenet

S. Thom.

S. Tho. in 4. d. 18. q. 2. ar. 5. quæstiuncula 1. ad 2. Tabi. verb. Absol. 1. §. 10. Palu. d. 17. q. 5. ar. 3. Syl. verb. confess. §. 6. & Sot. 4. dist. 18. q. 3. & Fumus, verb. absolut. §. 5. quod est intelligendum de eo, qui accedit scienter, vel cùm ignorantia crassa: nam si habeat ignorantiam inuincibilem iuris, vel facti, hoc est, quia vel nescit se esse excommunicatum, vel ignorat excommunicatum non posse confiteri, valida erit confessio, & verum sacramentum. ita habet Adrian. q. 2. de confess. Palud. d. 18. q. 4. Led. 2. p. q. 23. art. 1. & ratio est, quia Ecclesia non intendit priuare sacramento excommunicatum in huiusmodi ignorantia positum, quòd patet ex c. Apostolicæ de cler. excom. min. vbi ait Papa excommunicatum celebrantem cùm huiusmodi ignorantia, non incurrere pœnas iuris.

Secundus casus est ex parte Confessarii, in quo sunt tres casus, in quibus confessio iteranda est.

Primus, quando Confessarius non habet facultatẽ, vel ordinariã; vel delegatam confitendi: tunc enim deficit iurisdictio; & in hac parte, perinde est ei cõfiteri ac laico: iteranda enim est confessio, nec sufficit ratihabitio, id est, antè iurisdictionẽ cõfiteri cum proposito impetrãdi post confessionem facultatem: hoc, inquam, non sufficit: ratihabitio enim, non habet virtutem faciendi Sacramentum, quòd non fuit Sacramentũ. Secus si esset facultas probabilis, & tunc esset verè confessio: v. g. cùm Episcopus scit aliquem audire confessiones, & nõ prohibet, visus est probabiliter dare facultatem, modo verò Conc. Trid. sess. 23. c. 15. statuit [illegible] necessariam approbationem Episcopi expressam, quæ gratis, & sine pecunia danda est.

Alter casus ex parte Confessarii est, cùm est excõmunicatus, vel nominatus, vel publicus percussor clerici: In hoc enim casu vterq; vitandus est excommunicatus: & qui confitetur vni eorum extra necessitatem extremam, tenetur iterare confessionem, cùm primum scit ipsum fuisse excommunicatum: si enim ignorabat excommunicatum, non peccauit accedendo, quamuis confessio sit nulla: si autem sciebat, peccauit accedendo. Alios excommunicatos, vt superius diximus, non tenemur vitare, sed possumus illis confiteri, quamuis ipsi peccent audiendo confessionem: vnde, si Curati non sunt, quibus ex officio incumbit audire confessiones, vel non sunt expositi audiendis confessionibus, nullus debet extra necessitatem excommunicatum ad confessionem audiendam inuitare, vt alibi declarauimus.

Tertius casus est ex parte etiam Confessarii, cùm ita est ignarus, vt nesciat inter peccatum veniále, & mortale discernere, nec conscientiam pœnitentis iudicare: Vnde, si quis cōfessus fuit alicui peccata sua,& postea per colloquia, vel per confessiones cognoscat ignorantiam illius Confessarii, nimirum quia quòd apertè,est peccatum mortale,ille putabat non fuisse peccatum, vel contra, tunc confessio esset iteranda. Et aduerte istam ignorantiam considerandam esse respectu pœnitentis in peccato mortali. Potest enim esse Confessarius aptus,& doctus respectu vnius, non tamen respectu alterius: quia hic habet casus multum difficiles, qui talis Confessarii capacitatem multum excedunt: vnde mercatores, qui sibi quærunt Confessarios, qui suas negotiationes non intelligunt, ne restitutioni obligentur, tenentur iterum confiteri,debent enim quærere Confessarios intelligentes. Similiter, iteranda esset confessio,si fuit tam ignarus Cònfessarius, vt debitam absolutionis formam ignorauerit, quòd superioribus diebus de quodam audiuimus,qui absoluendo dicebat, Pater noster: qui tali fuerant cōfessi,cùm id resciuerint,tenentur iterum peccata cōfiteri. His modis ex parte Confessoris est iteranda confessio.

TERTIVS principalis casus est ex parte contritionis, qui triplex esse potest.

Primus, cùm quis accedit sine vllo dolore, & peccati detestatione. confessio enim sic facta iteranda est: nec enim confessio,sed historia est.

Secundus est, cùm quis accedit cum [illegible] posito non cauendi à peccato: si talis enim esset, accuset se de isto peccato. Qui non habet propositum vitandi peccatum aliquod, tenetur iterum confiteri, & absolutio nullo modo ei danda est cùm tali dispositione;nec data aufert obligationem confitendi.

Tertius casus est, cum habet conscientiam, se non accedere contritum: peccat enim sic accipiendo absolutionem, nec valida est confessio: quòd intelligendum est de attritione, quæ est imperfectus dolor præteriti, & imperfectum propositum futuri: nam si sit vera detestatio culpæ præteritæ, & propositum cauendi ob pœnas inferni, puto,quòd licèt sciat homo, se esse attritum, est vera confessio,& accedentibus hoc modo absolutio dat gratiam, vt colligitur ex Concil. Trid. sess. 13. c. 4. Cùm tamen aliquis existimat se sufficienter dispositum, quãuis non verè sit, immò quamuis sit taliter dispositus, quòd nō consequatur gratiam ex absolutione, immò si peccabit accedent-

dendo, si tamen ipse putet illam attritionem sufficientem esse confessio non est iteranda, vt tenet Soto loco allegato. Sed cùm illi constiterit malè accessisse, quia dolebat de peccato, & habebat propositum, sed imperfectè, & insufficienter, tunc sufficiet hoc confiteri, sed non est opus peccata iterum exprimere.

Quartus casus est ex parte confessionis: cùm enim non est integra, extra illos casus superiùs expressos, iteranda est, siue proueniat, quia scienter occultauerit aliquod peccatum mortale, siue quia ignorabat esse mortale, tamen ignorantia nimis crassa: nam si ignorasset ex alia ignorantia excusabili, reiterare non teneretur, sed solum illud peccatum confiteri. Siue etiam oblitus fuerit, tamen obliuio processit ex eo, quod non præmisit vllam diligentiam: tunc enim tota esset iteranda, & negligentia accusanda.

Quintus casus est ex parte satisfactionis, cùm quis accedit cum animo non satisfaciendi id, quod Cõfessor expedire iudicauerit quantum ad illa, in quibus pœnitens obedire tenetur, vt diximus in capite antecedenti: tunc enim facta confessio nulla est, licèt nihil Confessor præcepit faciendum; quia pœnitens habebat peccatum illud, scilicet voluntatem non obediendi, quod non manifestauit: quia si manifestasset, absoluendus non erat: & confessio valida non erat, stante illo proposito, quamuis absolutio ei impenderetur, quam dare, peccatum esse graue danti, & recipienti. Nota tamen, quòd si quis accepta pœnitentia à Confe[illegible], si posteà oblitus est, non tenetur iterare confessionem, vt putat non benè Sylu. verb. confess. 1. immò neq; tenetur, licèt nolit voluntariè implere, vel in peccato impleat, quamuis illud sit peccatum, vt tenet Nauarr. cap. 9. Vnum tamen hic est aduertendum, cùm iteranda est confessio, si alteri fiat Confessori, ex integro sunt omnia peccata iterum exprimenda; si verò eidem fiat, non est opus in particulari repetere, sed in communi tantùm, exprimendo aliud, si superest; dummodò tamen Confessor, aut peccatorum recordetur, aut saltem pœnitentiæ se impositæ, aut saltem status, & vitæ hominis in communi. Cùm autem nihil horum sciuerit, oportet iterum omnia repetere, ac si nouo confiteretur Sacerdoti. Hi sunt casus, in quibus est confessio iteranda.

* *
*

De satisfactione.

CAPVT XI.

TERTIA pars materiæ huius sacramenti, est satisfactio. Circa quam aliqua consideranda occurrunt.

Primum est, quid ipsa sit. Est autem satisfactio, vt in præsenti sumitur, offensæ præteritæ quoad pœnā recompensatio. In cuius declaratione aduertēdum est, cùm culpa remittitur in sacramento Pœnitentiæ, non semper deleri totam pœnam. Sunt enim in mortali peccato duo, scilicet macula, & reatus pœnæ æternæ. Per sacramentum generaliter abstergitur macula: per gratiæ infusionem etiam aufertur pœna, sed non semper tota; sed manet pœna temporalis in hoc mundo, aut in purgatorio soluenda. Et hoc determinatur in Concil. Trid. sess. 4. sub Iulio 3. c. 8. Hinc fit, vt post confessionem, & absolutionem, quibus culpa quoad maculam remittitur, sequatur satisfactio.

Secundò aduertendum est tria esse, per quæ potest fieri hæc recompensatio, vt omnes communiter tenent, ieiunia, orationes, eleemosynas. Per ieiunium, non solùm oportet intelligere ciborum abstinentiam, sed etiam omnia opera pœnalia corporis, & disciplinas, corporis castigationes, peregrinationes, & alia huiusmodi. Per orationes etiam, non solùm meditationes, aut preces vocales, sed etiam opera spiritualia intelligimus, & missarum celebrationes, per prædicationes, lectiones, & alia huiusmodi. Per eleemosynas etiam intelligimus non tantùm pecuniarum largitiones, sed alia opera misericordiæ corporalia, vt visitare infirmos, incarceratos, consolari pupillos, & alia huiusmodi. His omnibus fit satisfactio Deo pro pœna debita peccatorum.

Tertiò aduertendū est, esse duplicem satisfactionē, alteram, quæ fit per opera imposita à Cōfessario pro satisfactione: alteram, quæ fit per ea opera, quæ voluntariè quisq; assumit sibi. Est autem duplex discrimen inter vtramque satisfactionem.

Primum est, cæteris paribus, maioris efficaciæ est illa, quæ à Confessario imponitur, quam quæ voluntariè assumitur. v. g. ieiunas semel pro imposita pœnitentia, maior pœna, cæteris paribus, remittitur tibi, quàm si semel voluntariè ieiunas, quia illa est ex satisfactione, quæ pars est sacramenti, & ratione sacramenti magis applicatur virtus Christi in hoc ieiunio imposito.

posito. Dixi, cæteris paribus, quia tanto feruore & deuotione posses illud facere voluntariũ, & tam tepidè impositum, vt plus esset, q̃ ex deuotione maiori das, quã quod ratione sacramẽti.

Alterum discrimen est, satisfactio voluntaria, cùm in peccato mortali fit, nihil prodest ad pœnã tunc, nec etiam quando homo consequitur gratiam: v.g. est in peccato mortali aliquis, & vult satisfacere pro pœnis, ad quas ex alijs peccatis remissis tenetur, verè per talia opera, nec tunc, nec post satisfacit: at verò per ea, quæ imposita sunt à Confessario, tunc cùm fiunt, non satisfacit: at verò, cùm homo consequitur gratiam, illa præcedens satisfactio consequitur suum effectum, vt dicit benè Caiet. verb. satisfactio, quia erat pars sacramenti. Sacramentum autem; vt aliàs diximus, quandoque post tempus aliquod consequitur effectum: vt fit in accedente fictè. Scotus putat quod satisfacit etiam tunc, licèt sit in peccato; sed oppositum est probabilius cum communi sententia: solùm enim satisfacit tunc quoad confessionem, ita quòd nõ peccat denuò non implendo pœnitentiam, nec tenetur confessionem iterare, sed non quoad Deum. Qui ergo pœnitentiam impositam implet in mortali, non tenetur illam reiterare, quia satisfacit Confessario; sed Deo non satisfacit, nisi gratia accedente.

Quartò aduertendum est, quòd pœnitenti debet, & tenetur Confessarius imponere pro peccatis pœnitentiam satisfactoriam, nisi in casu, quo pœnitens nõ posset acceptare, & adimplere, quale est tempus mortis vrgentis, vel cùm pœnitens non habet actuale iudi[illegible] in articulo mortis, sed absoluitur ex præcedenti confessione, vt diximus. Cùm verò moriens tempus habet, & possibilitatem acceptãdi, imponi debet, vt, si fortè vixerit, impleatur. Tenetur etiam pœnitens acceptare pœnitentiam, si iusta est à Confessario imposita, aliter nõ est absoluendus, vt diximus capite præcedenti. In imponenda autem pœnitentia Confessarius debet considerare grauitatem peccatorum, & ipsorum qualitatem, & personam pœnitentis. Grauitatem quidem, vt non leues pœnitentias, & pro arbitrio imponat, sed grauitatem peccatorum considerando, vt habetur in Concilio, loco allegato: qualitatẽ autem, vt pœnitentiæ, quantum fieri potest, peccatis contrariæ sint: carnis peccatum, carnis maceratione castigetur: Auaritia, eleemosynis: periuria, & blasphemiæ, diuinis laudibus, & maximè sacrorũ frequentatione pro omnibus peccatis. Personam quidem pœnitentis, vt consideretur quantum persona possit exequi, & quæ: nec

enim pauperibus eleemoſynas, nec famulis peregrinationes, nec etiam quæ ſtatui, aut viribus, aut diſpoſitioni pœnitentis repugnent, imponere debet. Quamuis autem, quantum fieri poteſt, ſatisfactio iuſta, & æqualis imponi debeat, tamen multis de cauſis Confeſſor poteſt diminuere pœnitentiam.

Primò, quando pœnitens accedit nimis contritus. Contritio enim grandis multum de pœna debita aufert.

Secundò, quando eſt tempus indulgentiæ, vel Iubilei alicuius, quod etiam remittit magnam partem pœnæ, & aliquando totam, adhuc tamen imponenda eſt aliqua pœnitentia propter conſuetudinem.

Tertiò, quando pœnitens eſt ita imperfectus, vt timor, ſit, ipſum nō acceptaturum pœnitentiam, vel ſi accipit, non impleturum.

Quartò, quando pœnitens impedimentum habet, vel quia ſenex, vel quia debilis, vel quia alijs modis non ita poteſt facilè tantam implere pœnitentiam.

Quintò, quando alia via iuuantur pœnitentia, & ſatisfactio ſcilicet, imponendo illi omnia, quæ facturus eſt bona, & quæ paſſurus eſt patienter mala, loco pœnitentiæ. Eſt enim ſciendum, quòd opera aliàs debita Deo, ſi imponantur à Confeſſario, vel ſi à pœnitente Deo in ſatisfactionem offerantur, valent vltra obligationem, cui etiam ſatisfaciunt. Vnde optimo conſilio, in forma abſoluendi adiungitur illud, *Quicquid boni feceris & mali ſuſtinueris ſit tibi in remiſsionem peccatorum, & in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ.*

Imò quilibet benè faciet, ſi actus vitæ ſuæ bonos Deo offerat, in ſatisfactionem præcedentium peccatorum: tanta enim eſt Dei benignitas, vt opus vnum multis de cauſis debitum, etiam acceptet in remiſſionem peccatorum. Vnde poſſet Confeſſor pro pœnitentia imponere opera aliàs debita, vt quòd ieiunet tres dies Quadrageſimæ, duos tamen tenebatur ieiunare aliàs pœnitens: non tamen id ſemper eſt faciendum. Quando autem Confeſſarius abſolutè imponit pœnitentiam, intelligitur de opere aliàs indebito, vt cùm dicit, ieiuna duos dies, non debent eſſe niſi dies, in quibus non eſt præceptum ieiunandi; vt ſi dicat pœnitenti, ieiuna tali hebdomada duos dies, ſi ex neceſſitate aliqua pœnitens non potuit, debet in alia implere, vt tenet Caietan. verb. ſatisfactio. Idem etiam de tempore in alijs pœnitentijs dicendum eſt. Aduertendum eſt verò, quòd vnus Confeſſarius non debet mutare pœni-

pœnitentiam impositam ab altero sine causa: cùm verò causa est, vel quando videt pœnitentem non impleuisse, & timet etiam non impleturum, vel videt pœnitenti non esse aptam, vel alia iusta de causa, potest eam commutare in aliam prout expedire meliùs iudicauerit, vel illam etiam minuere: nec opus est ad hoc, vt pœnitens repetat, pro quibus talem accepit pœnitentiam.

Aduertendum sextò, quòd potest vnus satisfacere pro altero: verbi gratia, in ieiunio sunt duo, vnum est meritum ieiunantis: si enim est in gratia, meretur per ieiunium. Alterum est satisfactio: nam vltra meritum, consequitur, qui ieiunat, remissionem pœnæ pro peccatis debitæ. Potest vnus pro altero ieiunare, vel alia bona opera facere, sed quod est meriti, sibi, non alteri dare potest; quod verò satisfactionis, alteri potest dari. Vnde vnus pro alio satisfacit, dummodò tamen vterque sit in gratia. Potest ergo Confessarius imponere pœnitentiam pœnitenti, per se, vel per alium implendam, licèt non debet facere absque rationabili causa. Quòd si Confessor non id facit, non habet pœnitens facultatem, vt quod à se implendum est impositum, per alterum impleat, nisi necessitas sit, vt propter infirmitatem, vel impossibilitatem aliquam: semper tamen est maioris efficaciæ pœnitentia facta ab eodem, quia prodest ad meritum, & ad satisfactionem; facta verò ab alio, ad solam satisfactionem. Hoc tamen vnum aduertendum est, quòd pœnitentia imposita à Confessore, quamuis, vt diximus, magis prosit, quàm voluntariè assumpta, non tamen semper adhuc delet totam pœnam, sed partem aliquam, nisi tam grandis sit, vt totam auferat. Sed humana fragilitas non patitur tales pœnitentias. Ob id, meritò indulgentijs, & omnibus bonis operibus vitæ iuuamur, & adhuc in purgatorio soluenda post obitum ferimus.

De Absolutione.

CAPVT XII.

HACTENVS de materia tam remota, quàm propinqua Sacrameti huius loquuti sumus, sequitur, vt de eius forma nonnihil dicamus. Est autem forma, *Ego te absoluo à peccatis tuis.* Nec omnia verba necessaria sunt huius formæ ad necessitatem sacramenti. Quamuis enim solùm Confessarius

dicat, *Te absoluo*, sufficeret: tamen graue peccatum esset, aliquod ex illis verbis sciẽter prætermittere. Solent autem aliqua verba ex consuetudine, & decentia præmitti, vt, *Misereatur tui omnipotens Deus, &c.* & alia etiam postponi, vt, *Paßio Domini nostri Iesu Christi, & merita*, quæ absque causa ab vllo non sunt prætermittenda.

Notandum tamen est.

Primò circa istam formam, non esse addenda alia verba, præter ista prædicta, quæ sunt in communi omnium vsu. Vnde ridendi sunt illi, qui dicunt, *Ego te absoluo ab omnibus peccatis confeßis, contritis, & oblitis*; sunt enim superflua duo verba addita, primum, & tertium: secundum autem malè ponitur: nam absolutio est peccatorum non solùm contritorum, sed etiam attritorum. Et multò magis ridendi sunt, qui cum quãdam auctoritate Pontificali dicunt, *Absoluo te omnibus peccatis, confessis, & non confeßis, contritis, & non contritis, oblitis, & non oblitis, & restituo te sanctæ Romanæ Ecclesiæ*; nam omnia huiusmodi verba ad libitum cõfecta, remouenda sunt à forma sacramenti, quamuis addita ipsam non mutent.

Notãdum secundò, quòd, cum excommunicatione aliqua tenetur pœnitens, à qua soluendus est à Confessario, prius absolutio fiat ab excommunicatione, siue maiori, siue minori, quàm à peccatis absolutio impendatur: immò melius esset, ante ipsam confessionem peccatorum, absolui ab excommunicatione, licèt non sit necessarium.

Tertiò aduertendum est, quòd absolutio nõ debet impendi cum conditione, aut ratihabitione.

In cuius gratiam nota, quòd triplex conditio potest apponi absolutioni.

Vna est de præterito, vt, *Si fecisti hoc, ego te absoluo.*

Altera est de præsenti, vt, *si ita est, ego te absoluo.*

Tertia de futuro, vt, *Ego te absoluo, si hoc feceris.*

Cùm verò dependens est à tertia persona, scilicet, *Ego te absoluo, si Episcopus posteà consenserit*, sic dicitur absolutio cum ratihabitione, Nulla ergo conditio est apponenda, nisi ratione dubij alicuius, vt cùm dubitat, an dederit absolutionem, potest dicere ratione dubij, *Si non es absolutus, ego te absoluo*: tamẽ aliæ conditiones apponendæ non sunt, differenter tamen: nam si duæ priores apponantur, valet absolutio, stante conditione posita, sed malè facit Confessarius; tamen si tertia persona ponatur, nihil valet. Nam effectus deberet expectare impletionem conditio-

ditionis quod esse non potest: non enim Sacerdos potest differre effectum positæ absolutionis. Vnde Confessarius non debet talem apponere conditionem, intendendo sic conditionaliter absoluere: cùm tamen conditio aliqua est ponenda, nō debet esse in forma ipsa, sed debet pœnitenti iniungi, quam si recipiat, absolutè est absoluendus. Immò, cùm Episcopus dat facultatem absoluendi aliquem alicui Confessario, ea conditione, vt eum mittat posteà ad ipsum, tunc Confessarius non debet apponere conditionem in forma, sed obligare pœnitentiam, vt adeat superiorem: quòd si receperit, absolutè est absoluendus. Et, si posteà fortè pœnitens non impleuerit, non tenetur repet[illegible] confessionem illam, sed solùm confiteri illud peccatum, quod non impleuit, quod promisit.

Quartò, aduerte non esse dandam absolutionem, nisi post impositam, & acceptam pœnitentiam. Cùm tamen probabiliter scit Confessarius, pœnitentem accepturum, non est inconueniens præcedere absolutionem. Semper tamen melius est, quòd pœnitentiæ impositio præcedat, nisi Confessarij obliuio aliquando id prætermittat. Aduertendum verò, quòd semel est adhibenda absolutio in vna peccatorum confessione: quòd si multæ sint, licèt sint eorundem peccatorum, multiplex potest esse absolutio. Nam eadem peccata sæpè possunt pœnitentes confiteri, & in varijs confessionibus alias etiam, & alias absolutiones recipere; & sæpè generaliter multi confiteri solent: non tamen esse debet tam assidua repetitio eorundem, vt fit iam res ridicu[illegible] præsertim cùm simus tam imperfecti, vt noua nunquàm deficiant, quæ possumus confiteri. Quòd si quis intentaret bis absoluere in eadem confessione, grauiter peccaret, nullam tamē inde contraheret irregularitatem, quia talis non est expressa in iure.

De Confessario.

CAPVT XIII.

CIRCA Confessarium sunt consideranda duo.

Quædam, quæ ad rationem Confessarij pertinent, adeò quòd absque eis absolutio data nulla esset.

Quædam sunt, quæ ad rectitudinem sui officij pertinent, quamuis, ipsis prætermissis, absolutio non impediatur. De prioribus oportet nunc tractare, quæ sunt quatuor. Ordinis

pote-

potestas non impedita, iurisdictio non impedita, proprietas, scientiæ facultas.

In primis est necessarius ordo, non quicumque, sed Sacerdotalis, vt sit Sacerdos: vnde laico, aut alium habenti ordinem absq; Sacerdotio, nulla fit confessio sacramentalis. Solent aliqui in mortis articulo, Sacerdote deficiente, laico confiteri, sed in primis ad talem confessionem nullus tenetur: potest tamen, si putat aliquam aliam consolationem ex tali manifestatione peccatorum facere, maximè in satisfactionem, & meritum, quæ ex actu illo, quo sua crimina alteri humiliter ostendit, proueniant: cùm tamen nullum tale sperat, vel timet ipsum reuelaturum, non debet confiteri; & quantum puto, meliùs esset, si non faceret, sed illo tempore ad Deum per contritionem se conuerteret. Quod si fiat, nullo modo laicus debet absolutionis verba impendere, & si impendat, peccat, & nihil facit quamuis non contrahat irregularitatem: posset tamen verba deprecatoria dicere. Est igitur necessaria ad Confessarium potestas ordinis.

Debet autem esse non impedita: nam suspensus ab ordine nominatim, non potest absoluere, quamuis sit Sacerdos. Similiter nec depositus, nec degradatus, nisi in mortis articulo, vt diximus lib. I.

Necessaria est secundò iurisdictio aliqua, saltem in foro exteriori. In cuius gratiam aduerte, esse triplicem iurisdictionem, ordinariam, delegatam, iure concessam. Ille habet iurisdictionem ordinariam, cui ex officio incumbit animarum cura, vt Parochus, Episcopus, & alij huiusmodi. Ille verò delegatam habet, qui ex commissione eorum, quibus ex officio incumbit habet. Et hæc dupliciter haberi potest.

Vno modo expressè, cùm ordinarius manifestè concedit alteri, vt possit confessiones audire.

Altero tacitè, vt cùm Episcopus, vel Curatus videns aliquē confiteri, tacet, & non prohibet, tacitè iurisdictionem dat. Ille verò habet iurisdictionem iure cōcessam, quæ habet confitendi facultatē ex eo, quòd pœnitens habet licentiam à iure, vel à priuilegio aliquo, vel alia causa ipsum in Confessarium eligendi, ver. gra. Prælati possunt sibi Confessarios eligere, vt dicemus posteà, Similiter, qui habet Apostolicum diploma. Tales Confessarij dicuntur habere iurisdictionem iure concessam. Hæ iurisdictiones sunt, quibus, saltem vna earum debet non carere; si enim nullam earum habet, non potest absoluere, nisi in mor-

in mortis articulo: immò tunc Sacerdos dici posset habere iurisdictionem iure concessam aliquo modò, Extra casum tamē istum, aliqua prædictarum iurisdictionum est necessaria simpliciter ad Confessarium. Debet autem iurisdictio non esse impedit per nominatam excommunicationem, aut clerici publica percussione, aut aliquo impedimento, de quib. suprà lib. 1. satis diximus.

Vltra has duas conditiones, tertia est necessaria, scilicèt proprietas, vt Confessàrius sit proprius pœnitenti. Ad quod sunt duæ conditiones necessariæ.

Altera est, vt habeat iurisdictionem in ordine ad pœnitentem, id est, non sat est habere iurisdictionem, sed ea debet esse in ordine ad pœnitentem, vt sit ei subiectus. Qui enim habet iurisdictionem Romæ, non potest audire eos, qui sunt Mediolani, quia talis iurisdictio non extenditur ad eos: & hoc est necessarium in iurisdictione delegata, & iure concessa.

Altera est, quòd talis iurisdictio sit ordinaria in ratione officii. Talis Confessarius dicitur proprius, cæteri verò Confessarii habentes iurisdictionem delegatam, vel iure concessam non dicuntur proprii Confessarii, nisi largè sumpto vocabulo, sed dicuntur legitimi Confessarii: debet igitur Confessarius esse proprius. Hoc autem non est sic intelligendum, quasi sit necessarium confiteri proprio Sacerdoti simpliciter: potest enim quis confiteri alteri habenti iurisdictionem, aliis duobus modis: sed dicitur necessarium sic, quòd cùm non est alius habens iurisdictionem delegatam, vel iure concessam, tenentur pœnitētes ad proprium recurrere Confessarium. Sunt autem proprii quatuor. Parochus in sua parochia, Episcopi in sua diœcesi, & Archiepiscopus in diœcesi etiam Episcoporum, qui ei subsunt: solo tamen tempore visitationis, vt habetur c. vltim. de censc. lib. 6. Rursus Papa in toto mundo, & superiores Religiosorum in suis conuentibus. Hi dicuntur Sacerdotes proprii, qui ex officio iurisdictionem habent. Quia verò diximus, omnes teneri proprio Sacerdoti confiteri nisi confiteantur ei, qui ex commissione habet iurisdictionem, vel iure concessam, notare oportet, omnes Prælatos habere facultatem à iure eligendi sibi Confessarium: ob id, non est opus solicitos esse in quærendis propriis Confessariis Prælatorum. Ista concessio habetur à Gregor. IX. ca. pro dilatione, de pœnit. & remiss. Per Prælatos autem oportet intelligere eos, qui iurisdictionem habent etiam exteriorem, vt Episcopi, Abbates, & supe-

superiores Religiosorum, Priores, Guardiani, Prouinciales, & cæteri, hi possunt eligere sibi Confessarium: at ante omnes ipse Papa; Cardinales verò, qui Episcopi non sunt, quia nō sunt Prælati, nisi Legati sint, non habent hanc potestatem à iure: vnde Papam, vel summum pœnitentiarium habent pro cōfessario proprio, sicut & familia commensalis Papæ tamen ex consuetudine iam omnes solent à Pontifice habere similem licentiam; immò eorum familiæ commensales substant ipsis, & possunt confiteri cum his, quos Cardinales signauerint, vel quibus commiserint. Aliqui affirmant, etiam Sacerdotes inter se posse mutuò confiteri, ex quadam consuetudine, tacita Episcopi; seu proprii Sacerdotis licentia: sed iam hæc opinio locum non habet: nam in Conc. Trid. sess. 23. c. 15. determinatur oppositum, ne vllus habeat auctoritatem audiendi confessionem, etiam Sacerdotum, nisi fuerit per Episcopum approbatus, & idoneus iudicatus, non obstante quacumq; consuetudine, aut priuilegio: & hoc quamuis sit regularis, nisi aliquod habeat beneficium parochiale. Debent ergò Sacerdotes suo Curato confiteri, aut alteri habenti facultatem: similiter Curatus Episcopo, vel habenti facultatem.

Sunt autem aliqui casus, in quibus potest aliquis non confiteri proprio Sacerdoti.

Primus est, quando est de licentia proprii Sacerdotis, vt alteri confiteatur. Hoc autem aliter est intelligēdum modò post Concil. Trid. quàm antea intelligebatur: antè enim, de licentia Curati, poterat quis confiteri cuilibet S[illegible]rdoti idoneo, & nō habenti alias iurisdictionem: poterat enim Curatus aliis suam delegare auctoritatem, & iurisdictionem; modò tamen non licèt; quia nullus sine licentia Episcopi potest audire confessiones, nisi parochiale habeat beneficium. Habeat ergo modò facultatem hanc Curatus, vt conferat suis subditis facultatem confitendi aliis, qui tamen per Episcopum licentiam habeant; & approbati sint, vt in aliqua saltem parochia confessionem audire possint: similiter, vt aliis Parochis confiteantur. Episcopus autem absolutè potest dare licentiam subdito, vt cuius, etiam aliàs non habenti iurisdictionem, confiteri possit.

Secundus casus est, cùm quis habet bullas, aut diplomata Apostolica, quamuis hactenus derogata sunt præterita, quantū ad hoc; tamen si qua in posterum dantur iuxta præcedentium tenorem, tunc per ea homo habet facultatem confitendi cuilibet

bet Sacerdoti apto ad confessiones audiendas, etiam nulla habita licentia ipsius proprii.

Tertius casus est, cùm homines sunt vagabūdi nullum habentes fixum domicilium: tales enim non vlli tenentur proprio sacerdoti cōfiteri, sed illi, in cuius iurisdictione sunt, quādo confiteri debent. Et simile est de peregrinis & viatoribus, qui tenentur confiteri illi proprio Sacerdoti, in cuius iurisdictione sunt, tempore suscipiendi Sacramenta. Nauar. de pœn. d.6.c. placuit, nu. 80. putat vagabundos posse confessarios eligere, etiam aliàs non habentes iurisdictiones, quòd non credo, & talis confessarius potest absoluere illos pœnitentes, etiam à casibus reseruatis ab illorum Episcopis propriis, nisi etiam reseruati sint per Episcopum loci illius, in quo tunc morantur. Ita tenet Caiet. ver. absol. c.3. & dicit Eugenium Papā ita ore expressisse, quamuis tales viatores absq; licentia proprii Sacerdotis viam fecerint. Aliqui dicunt Episcopum loci, in quo morantur, debere à reseruatis absoluere, si pœnitens commisit illa in loco, vbi reseruata erant: sed probabilius est, quòd dicit Caiet. Idem dicendum est de Scholasticis, qui studii causa propria relinquunt domicilia. Isti enim non sui domicilii Sacerdoti proprio tenentur confiteri, sed Curato, in cuius parochia sunt.

Quartus casus est, cùm quis confitetur illis, qui constituti sunt Confessarii in religionibus, quamuis absq; Episcopi approbatione. Religiosis seculares confiteri nequeunt; tamen post approbationem possent omnes illius diœcesis confiteri: & tunc nullus tenetur proprio confiteri, nec ab eo licentiam capere. Idem etiam dicendum de Pœnitentariis Romæ constitutis.

Quintus casus est, culpa proprii Sacerdos: cùm enim ignarus est, vel sollicitator ad malum, vel reuelator confessionum vel aliquod malum ab eo timetur, tunc pœnitens debet petere licentiam ab eo alteri confitendi, vel à superiore, qua non obtenta, potest cuiuis idoneo confiteri, iuxta Siluest. ver. confessor 1. §.6. Adr. q.2. de confess. dub.3. Palu. Ricar. Nauarr. de pœn. d.6. c. placuit n.144. quamuis S. Thom. id. Add. qu.5. art. 4. ad 5. & Soto, d.1.18.q.4. art.2. teneant contrarium, licētes esse tunc reputandum, ac si non esset copia Sacerdotis. In contrarium est ille Canon. placuit, ex Vrba. 2. vbi dicitur, quòd est habendus consensus proprii sacerdotis, nisi sit ignarus. Et sub ignorantia, etiam intelligēda sunt alia similia impedimenta,

dimenta. Ob id ſecurior eſt ſententia prior; hoc vno addito poſt Conc. Trid. vt confiteatur non cuiuis, ſed habenti facultatem aliquam confitendi. Aduertendum tamen eſt, non eſſe cauſam ſufficientem eligendi alium à proprio, propter verecundiam, vel timorem, quòd ſcilicet proprius non habebit bonam opinionem de illo.

Sextus caſus eſt iam ſæpè dictus, mortis articulus, vel periculum mortis. Tunc enim cuilibet Sacerdoti poteſt cõfiteri, vt aliàs diximus. Vnum eſt hic notandum, quòd qui habet iuriſdictionem in aliquos, poteſt in quacumq; diœceſi illos audire, & abſoluere; poteſt enim ſuos ſubditos Epiſcopus, vel curatus cõfiteri, etiam in aliena diœceſi, vt ſi fortè ipſum comitantur, vel ipſis iter facientibus occurrit, vt omnes tenẽt communiter.

De his, à quibus proprius Confeſſarius poteſt abſoluere.

CAPVT XIV.

PRoprius Confeſſarius poteſt abſoluere ab omnibus peccatis, quantumuis grauibus, niſi à ſuperiore fuerint reſeruata. Vnde Epiſcopus poteſt abſoluere ab omnibus peccatis, præter reſeruata à Papa; Curatus poteſt abſoluere ab omnibus, exceptis reſeruatis Papæ. Quod autem dico de Curato, intelligere oportet de aliis ab Epiſcopo conſtitutis. vel expoſitis in conuentibus Religioſorum, niſi aliquod habeant particulare priuilegium. Eſt enim obſeruandum, cùm Epiſcopus conſtituit aliquem Confeſſarium, non ob id dat facultatem abſoluendi à reſeruatis, niſi id explicet. Similiter, cùm quis habet priuilegium eligendi Confeſſarium; ſolùm ab iis poteſt abſolui, quæ exprimit priuilegium, & bulla.

Circa caſus Papæ reſeruatos; id primò eſt conſiderandum communiter loquendo, nullum caſum, nullumque peccatum eſſe Papæ reſeruatum, niſi ratione alicuius cenſuræ reſeruatæ.

Vnde ſequitur primò cùm Papa priuilegium dat abſoluendi à caſibus Papalibus, intelligitur dare facultatem abſoluendi à cenſuris impedientibus talem abſolutionem peccatorum: nam ratione harum tantum ſunt Papales caſus.

Sequi-

Sequitur secundò, quod ablata censura per Papam, ipsa peccata, propter quæ erant censuræ, possunt absolui à quolibet Confessario, vel Curato, nisi fortè ista talia sint reseruata Episcopo Nauarr. in summa cap. 27. nu. 254. vult in tali casu, posse etiam à reseruatis ab Episcopo absolui; quia, cùm Papa relaxat censuram, ex consuetudine auffertur reseruatio inferioris: & hoc probabile est, & fieri potest.

Circa casus reseruatos Episcopo, scito, non solùm ratione censuræ aliqua reseruari, sed etiam ratione ipsorum peccatorum, nulla existente censura.

Sunt autem isti casus reseruati Episcopo in triplici differentia, quidam de iure, quidam de consuetudine communi, quidam de particulari consuetudine in proprijs Episcopatibus. De his regula certa dari non potest, quia quisque Episcopus reseruat ea, quæ suo Episcopatui conuenire videntur.

Ea, quæ iure reseruantur, tria videntur esse præcipua, quãuis alij plura ponant, sed sunt incerta, nec auctores concordant.

Primum propriè inter peccata reseruata computatur, cùm peccatum non sit, tamen inter reseruata est, quia ad Episcopũ pertinet, puta votorum dispensatio, omissis Papalibus, à quibus Papa solus dispensat, iuramentorum relaxatio: Irregularitatum non Papaliũ absolutio, & excommunicationum maiorum reseruatarũ Episcopo etiam absolutio: hæc ad Episcopum pertinent.

Secundum est p[illegible]tum incendiariorum. Qui enim domos, vicos, agros dolosè incendunt, excommunicandi sunt; vt dicit Caiet. ver. incendium; &, si excommunicantur, ad Papam absolutio pertinet. Ante istam tamen excommunicationem, vt dicit Silu. verb. casus, ad Episcopum pertinet absolutio, vt habetur 23. q. 8. cap. pessimam.

Tertium est peccatum graue, & scandalosum, propter quod olim pœnitentia publica iniungebatur, vt concubinatus notorius, peccata blasphemiæ, & alia: hæc ad Episcopum pertinent, vt loco allegato dicit Silu. quamuis alij negent, cùm iam pœnitentia publica non sit in vsu. Potest Confessarius pro prudentia sua vti vtraque opinione, prout visum fuerit magis expedire aliquando: quamuis sint iam tot priuilegia Confessariorum, vt pauca, aut nulla sint Episcopo reseruata. Ea autem, quæ ex communi consuetudine in omnibus Episcopatibus reseruantur, ista sunt, homicidium, aut mutilatio actualis,

crimen falsariorum, vt qui in iudicio falsò iurauit contra aliquem vel tacendo verum, vel dicendo falsum, qui etiam scripturas falsas faciunt. Nō intendimus dicere de literarum Apostolicarum falsarijs: tales enim excommunicationem habent annexam. Rursus sacrilegia, aut rapinæ rerum Ecclesiasticarū, homicidia, vel vulnerationes in loco sacro. Rursus diuinationes, & incantationes, inuocationesque dæmonum. Hæc quatuor reseruata sunt ex consuetudine communi Episcopis. Aduertendum tamen est, Romanos pœnitētiarios inferiores omnes ex quocumque loco ad se venientes posse ab omnibus his absoluere, & ab omnibus excommunicationibus reseruatis etiā Episcopis. Possunt enim quęcumq; Episcopi possunt, immò plus: possunt enim ab aliquibus excommunicationibus, ac votis absoluere, à quibus non possunt Episcopi.

De scientia confessarij.

CAPVT XV.

VLtra illas conditiones tres prædictas, quarta necessaria est confessario, nempe scientia. Hæc autem quanta futura sit, ratio ipsa naturalis dictat: cùm enim confessarius iudex sit fori interioris, necessarium est, vt eorum, quæ sub suo foro accidunt, peritiam habeat.

Ex quo fit, vt teneatur scire, primò, quæ mortalia sint peccata, quæ venialia, saltem ex suo genere.

Secundò, circumstantias peccatorum necessarias.

Tertiò, casus, & excommunicationes, à quibus non potest absoluere, peccata etiam, quæ excommunicationem habent annexam; non enim peccatum, nisi excommunicatione ablata, absolui potest.

Quartò, quæ peccata sunt annexa restitutioni, aut famæ, aut pecuniæ, aut damni illati.

Quintò, qui contractus liciti, qui illiciti, vsurarij, simoniaci, aut iniusti sint.

Sextò, quæ impedimenta sint absolutioni dandæ, quibus casibus confessiones præcedentes sint repetendæ. Quamuis autem non sit opus hæc omnia exactè & sigillatim scire, debet tamen saltem confessarius scire dubitare, & dignoscere casus dubios, & difficultatem habentes, vt possit consulere peritos secretò, non reuelata confessione, vt posteà dicetur.

Aduer-

Aduertendum tamen est circa hanc prædictam scientiam, primò quòd est regulanda iuxta qualitatem subditorum, & pœnitentium, quos vt plurimùm talis confessarius habet cõfitentes. Vnde fit, vt qui in villis & pagis confitentur, non teneantur tam exactè scire omnia, sicut qui in ciuitatibus. Rursus non ita tenentur confessarij simplicium ciuium, sicut mercatorum, negotiatorum, Iudicum. Debet igitur scientia maior esse pro pœnitentium qualitate.

Aduertendum secundò, esse aliquos casus, in quibus scientia cõfessarij suppleri potest, aut ferè tota, aut magna ex parte.

Primò, quando pœnitens est satis peritus, & fidelis, qui optimè conscientiam suam confessario exponet, & facienda dicet: sed iste casus non nisi in tali confessione excusat confessarium ignarum.

Secundò, quando pœnitentes ordinarij nullos habent casus difficiles.

Tertiò est articulus mortis, cùm alterius confessarij docti copia deest. Et idem dicendum de his, qui in terris Gentilium & Infidelium degunt, in quibus, propter confessariorum inopiam, tanta scientia non est necessaria, sed tantum debet esse mediocris.

Quartò, quando in illo loco sunt multi docti, quos cõfessarius consulere possit. Sed isti casus duo vltimi, præter mortis articulum, non excusant, vt diximus, ab aliqua mediocri sufficientia scientiæ. Cùm verò ignarus est omninò confessarius, habita ratione ad pœnitentes, vt supra diximus, peccatũ graue committit, si hoc officium exerceat extra mortis articulum, & confessio nulla est. Cùm verò non habet sufficientem scientiam, iuxta qualitatem pœnitentium, graue est periculum, vt multis erroribus, & grauibus sacrilegijs expositus sit.

Huic scientiæ debet accedere prudentia, tam in remedijs circa peccata futura adhibendis, quàm in medicina præsentium applicanda, in modo etiam tractandi pœnitentes: modò enim suauiter, modò seuerè sunt arguendi, modò instruendi de aliquibus, modò ad alia incitandi.

Debet enim sanctitas adnecti his; non quòd necessaria sit simpliciter, sed de bene esse: qui enim extra gratiam confessiones audit, peccat mortaliter, vt aliàs declarauimus, si ei de malo statu constat. Vnde sequitur, difficile esse officium hoc confessarij, & arduum: sed si benè fiat, Deo nimis acceptum.

De sigillo obseruando à Confessario.

CAPVT XVI.

DIximus de his, quæ necessaria sunt Confessario, ita vt aliter absolutio ab eo impensa nulla sit. Nunc de alijs, quæ Confessario etiam necessaria sunt, quamuis non tanta necessitate, vt impensa absolutio impediatur. Hæc autē duo sunt, sigillum secreti, & examen.

Circa sigillum id primum tractandum occurrit, quid ipsum sit. Dico sigillum esse obligationem occultandi ea, quæ in confessione cognita sunt. Dicitur enim metaphoricè ista obligatio, sigillum: vt enim sigillum prohibet ea, quæ sub ipso sunt, manifestari, ita obligatio: quam habet Sacerdos cælandi ea, quæ in confessione audiuit, sigillum dicitur.

Aduertendum secundò, ea, quæ cælari debent, esse peccata tam mortalia, quàm venialia, peccatorum etiam circumstantias, sed differenter. Mortalia enim, nec in genere, nec in particulari sunt manifestanda: nō enim dici potest, ille confessus est mihi mortalia. Venialia autem in specie non possunt manifestari: in genere autem reuelare non est contra sigillum: nam qui confitetur, manifestè ostendit, sed habere saltem venialia, aliter non esset confessio. Item defectus, qui ad famā pœnitentis pertinent, sub sigillo sunt, vt, si quis diceret se in confessione illegitimum, vel ignobilibus parentibus natum, & similia. Omnia hæc sub sigillo cadunt: reliqua tamen, quæ ad peccatum non faciunt, vel ad infamiam pœnitentis, non cadunt sub sigillo. quamuis semper Confessarius debeat cauere, ne, quod in confessione tantum audiuit, dicat, manifestando personam, cum circumstantes intelligunt illum ex confessione habuisse. Non est autem contra sigillum peccata manifestare absolutè, sed ita vt pœnitens manifestetur. Vnde, qui de peccatis in confessione auditis consulunt doctos, non agunt contra sigillum; nisi ita peccata manifestent, vt possit alius facilè in cognitionem pœnitentis venire. Vnde, si quis audiens aliquem in confessione surgat à loco, vt consulat doctum, qui videbat vtrumque, pœnitentem, & Confessarium, & statim reuertitur ad absoluendum coram illo, iste reuelauit confessionem: Similiter ille reuelat, qui manifestat alteri, pœnitentem habuisse aliquem casum reseruatum: tunc enim intentem habuisse aliquem casum reseruatum: tunc enim indicat illum habuisse mortale. Qui tamen diceret, se absoluisse pœni-

pœnitentem, non reuelat confessionem, quia non reuelat peccatũ veniale in specie; vel in genere mortale, sed solùm indicat, pœnitentem fuisse confessum: hoc autem non cadit sub sigillo.

Aduertendum tertiò, obligationem sigilli esse tantam, vt nulla prorsus causa, neque etiam propter saluandam vitam propriam, nec propter salutem totius Reipublicæ, possit confessarius peccatum pœnitentis reuelare, immò neq; in alia confessione: adeoq; si sacerdos non posset aliquod suum peccatum confiteri, nisi manifestando peccatum alterius, quod in confessione cognouit, ita vt Cõfessarius ille veniat in cognitionem personæ determinatæ, tunc debet silere tale peccatum, donec possit confiteri alicui, qui ignoret personam, vt tenet Syl. verb. confessio, 3. §. 8. & communis opinio.

Vnus est solus casus in quo Confessarius potest alteri manifestare peccatum confessionis, cùm nimirum id fit ex licentia & confessione pœnitentis, & tunc illi tantùm poterit manifestare, scilicet, cui pœnitens dederit facultatem. Qui autem alio casũ reuelat, grauissimè peccat mortaliter, atque pœnam exteriorem incurrit, impositam in capitulo, omnis vtriusque sexus, de pœnitentia, & remissione; Quòd si aliquando acciderit. Confessarium ab iniquo iudice compelli, vt reuelet, & sub iuramento potest Confessarius dicere, se nescire tale peccatum: quamuis etenim sciat, non tamen scit vt reuelet. Vetumtamen aliquando posset accidere, vt Confessarius non tantùm ex confessione sciret pœnitentis peccatum, sed etiam extra confessionem, quia forsan publicum est, vel saltem ipsi notum: & quamuis nunquàm possit Confessarius dicere pœnitentem confessum fuisse tale peccatum, potest tamen dicere, hominem illum tale commisisse; & in iudicio illum accusare, ac si non sciuisset in confessione; dummodò nihil dicat ex his, quæ in confessione audiuit: dummodò etiam non sequatur scandalum apud multos, qui cognouerunt fuisse illo tempore pœnitentis Confessarium, ac putabant reuelare confessionem. Similiter Iudex, qui cognosceret cõfitentis crimen, si extra confessionem illud etiam cognosceret, non reuelaret, si puniret ob tale crimen pœnitentem: secùs autem, si extra confessionem nesciret: tunc enim non posset. Vnde Prælati, qui subditorum peccata tantùm in confessione cognoscunt, pœnas publicas non debent imponere, ac si extra confessionem scirent, vt priuare dignitate, vel in exilium mittere,

vel alia simili castigatione punire, aut pœna. Est autem tanta ista sigilli obligatio, vt Confessarius non possit pœnitentem ipsum extra confessionem alloqui de peccatis, quæ in confessione audiuit. Vnde, si acciderit Sacerdotem absoluisse aliquem malè, quia verè non potuit, nempè quia vel casus erat reseruatus, vel tenebatur restitutioni, & Confessarius non obligauit, vel quid simile, non potest pœnitenti id extra confessionem dicere: sed dicunt omnes, vt adeat ipsum, & dicat, precor te, vt iterum mecum confitearis, quia ego deceptus fui in confessione tua, & tunc tenetur pœnitens obedire. In confessione autem tunc dicere potest impedimenta. Quòd si scandalum sequatur, non debet Confessarius adire ipsum pœnitentem. Et hoc idem est, si pœnitens nolit repetere confessionem. Sicut autem non potest Confessarius, quod in confessione cognouit, extra eam pœnitenti dicere, ita nec quòd extra illius confessionem cognouit, si pœnitens non dicat ei, tenetur dicere, sed cautè interrogare, & stare responsis eius. Aliquando nec debet interrogare, D. Anto. 3. p. tit. 15. c. 18. §. 13. Armil. verb. confessio, §. vide Syluest. verb. confess. 3. §. 17. si pœnitens inde cognoscit Confessarium non aliter sciuisse, quàm ex confessione alterius consortis in crimine; quamuis semper debeat præmonere, vt videat, si aliquid aliud commisit.

Aduertendum est quartò, multas esse personas, quæ hoc sigillo teneantur. Quicumq; enim mediatè, vel immediatè, licitè, vel illicitè aliquid non aliter, quàm ex confessione cognouit, sigillo tenetur. Dixi, immediatè, vt comprehendam ipsum Confessarium, & interpretem, cùm per talem fit confessio. Dixi, mediatè, vt comprehendam ipsum, cui ex licentia pœnitentis reuelatur confessio. Dixi, licitè, vel illicitè, quia non solùm tenentur sigillo, qui via licita audierunt, aut cognouerunt peccatum confessionis mediatè, vel immediatè, vt præfati, sed etiam, qui via illicita, siue ex parte sua, siue ex parte reuelantis. Vnde, sigillo tenentur omnes illi, qui cognouerunt peccatum, quòd aliquis malus Confessarius reuelauit. Tenentur enim illi, quibus iterum reuelauerunt. Similiter qui, dum aliquis confessus est, curiosè voluit audire peccatum pœnitentis, vel casu aliquo nolens audiuit: tales enim etiam sigillo tenentur. Rursus, qui se finxit Sacerdotem, aut Confessarium, vt pœnitentem posset sollicitare, vel aliquo malo fine. Notandum etiam est, quòd non solùm ex sacramẽtali confessio-

fessio-

fessione facta Sacerdoti oritur obligatio ista secreti, sed etiam ex facto laico ad modum sacramentalis. Rursus etiam oritur ex confessione sacramentali infirma, & nō obtinēte absolutionem, quamuis enim peccata quis sit confessus, & propter impedimentum aliquod non obtinuerit absolutionem, adhuc tamen sigillo obligatur: quamuis ille pœnitens sit hæreticus, & habeat animum nocendi multis, immò toti Reipublicæ, non potest Confessarius talis personas tertias promouere, reuelando peccatum alterius; quamuis in cōfuso posset in casu aliquo graui admonere, vt prouideant sibi, dummodò non posset pœnitens ex illo agnosci. Circa hoc tamen vnum est aduertendum: quamuis omnes istæ præfatæ personæ sigillo teneantur, vt absq; mortali peccato non possint reuelare peccatum, tamē signo sacramenti confessionis propriè tenentur solùm hi, qui ex sacramētali confessione formata, vel informi peccatum cognouerunt. Alij autē qui ex confessione non sacramētali, qualis est ea, quæ facta est laico licitè audiente, vel illicitè, quia finxit se Sacerdotem, tenentur quidem celare, verùm non propriè ratione sigilli sacramentalis, veluti tenet Soto, d.18.q.4.artic.5. quamuis etiam possit cum alijs multis probabiliter dici, in hoc etiam esse sigillum sacramentale, quia admodum sacramenti facta fuit confessio. Illud tamen, secundùm omnium sententiam, non cadit sub sigillo, quod aliqui dicunt, alijs extra confessionem, petentes ab eis, vt teneant sub sigillo confessionis. Quamuis etenim in his seruandum sit secretum, non tamen id, quod sigillo d[illegible]tur: hoc enim in nullo casu, sine licētia pœnitentis: potest manifestari alteri.

De examine faciendo à Confessario.

CAPVT XVII.

QVIA non omnes pœnitentes periti sunt, nec sciunt omnia, quæ ad perfectam & integram confessionem pertinent, ob id, Confessarij debent ipsos examinare, & supplere, quod deficit.

Sunt ergo tria à Confessario exequenda, quędam ante confessionem, quædam in ipsa confessione, quædam verò post.

Ante confessionē, debet statim post generalē confessionem pœnitentis ab ipso petere aliqua, quæ ipsam absolutionem, vel confessionem possunt impedire, aut difficilem facere: statim enim ista sunt petenda, ne post confessionem peccatorum,

aut in toto, aut ex maiori parte factam, cogatur pœnitẽs absq; absolutione recedere. Hæc autem sunt ista.

Primum est, an sciat se habere aliquam excommunicationem, aut cum aliquo excommunicato fuisse loquutum: inde enim contrahitur excommunicatio. Quòd si est excommunicatus, videat Confessarius, an possit ab ea absoluere: si enim potest, statim absoluat; si verò non, mittat ad eum, qui potest, vel ipse obtineat absoluendi facultatem, si potest obtinere, à superiore. Similiter petat, an habeat aliquod peccatum, quòd ipse putet esse superiori reseruatum: si enim habet, mittendus est ad superiorem, vel ab eo facultas obtineatur absolutionis: quamuis, vrgente necessitate, posset absoluere, & mittere pro reseruato illo ad superiorem, cùm tale peccatum non habet censuram, vt suprà diximus.

Secundum est, petat, an habeat debitum aliquod, sitq; in mora solutionis, siue sit pecunia restituenda, siue fama reparanda, siue votum implendum, sin tale existit debitum, considerare debet Confessarius, an possit pœnitens implere: quòd si non possit, sufficit propositum implendi; si verò potest, videndum est, an vrgeat necessitas confessionis, & illud facilè, & breui impleri possit; tunc enim deberet prius facere, vt impleat, maximè cùm restitutio est pecuniæ, aut votum dandi aliquas eleemosynas. Quòd si pœnitens est fidelis, & homo, cui fides probabiliter est adhibenda, sufficiat propositũ, quamprimùm vacauerit, implendi: dummodò pœnitens non proposuerit simile in alia vna, aut duabus confessionibus, & illud non impleuerit: tunc enim non est absoluendus: debet enim Confessarius id interrogare, an puta, in alijs confessionibus dixerit illud debitum, & promiserit se facturum, & non fecit.

Tertium est, petat de statu, an solutus, an coniugatus, an Ecclesiasticus. Si solutus, examinet, an promisit alicui se ducturum esse vxorem, vt videat; an ex hac parte aliquod habeat impedimentum: si coniugatus est, an communem agat vitam cum vxore. Quòd si non, examinet, an causa sit legitima, aliàs non est absoluendus, nisi saltem proponat, communem cum vxore vitam acturum. Si Ecclesiasticus est, an plura habeat beneficia. Quòd si habeat, si curata sunt, cogendus est multitudinem relinquere: nõ enim potest nisi vnum retinere, vt habetur ex Concilio Tridentino. Et similiter tenetur residere, aliter non est absoluendus. Si verò simplicia sunt, petendum, an ex dispensatione Papæ ea habet; aliter enim nullus plura habe-

habere potest. Quòd si ita habeat, adhuc videndum est, an sint redditus immoderati pro qualitate suæ personę, & conditione, si enim immoderati sunt, non est absoluendus, nisi rectè velit dispensare. Est autem habenda ratio personæ: Nobilis enim aut docta persona, sancta, aut de Ecclesia benemerita plures potest redditus retinere, quàm non talis. Similiter, qui benè eos expendit, vel in seruitio Ecclesiarum, vel in vtilitate pauperum. Absoluendi tamen non sunt ignorantes, & nullius vtilitatis viri, qui viginti, aut triginta beneficia in suã perniciem denotant, donec illa euomant.

Quartum est, quamdiu est, ex quo non est confessus, & si plus anno fuit, accuset se peccati transgressionis præcepti, quo in singulis annis confiteri, & communicare tenebatur: petat etiam, si fecerit sibi impositam pœnitentiam, quàm si negligenter prætermisit implere; accuset se idem pœnitens talis peccati, videatque Confessarius, an expediat illam commutare, vel relaxare. Rursus petat, si aliquod peccatum in aliqua confessione scienter occultauerit: tunc enim omnes sequentes confessiones sunt repetendæ, & peccata etiam, quæ commissa sunt in singulis, in quibus celauit, & peccata cõtra præceptum confessionis, quod verè non impleuit.

Quintum est, si fecit diligentiã, & examen antè, circa peccata sua; quòd si non fecit, dimittendus est, vt saltem per aliquam horam faciat, plus minusve, iuxta rationẽ status, & temporis, ex quo confessus non est.

Sextum est, si doleat de peccato, velletq; non offendisse Deũ, proponatque cum diuina gratia, se deinceps non peccaturum; aliter namq; non est absoluendus.

Septimum, an sciat fidem, & diuina mandata, quamuis non ordinata, saltem vt interrogatus de singulis articulis, & mandatis sciat respondere esse mandatum, vel articulum, quæ sunt; non aũt esse, quæ non sunt. Similiter sciat Sacramentum confessionis, cui accedit; quid sibi velit, & quare fiat: oẽs enim sub mortali ista tenentur scire. In quo deplorandus est abusus, & ignorantia plurimorum, qui summam inscitiam habent, non scientes quid sit Christus, nec quid Deus, nec quæ sint mandata obseruanda, cùm tamen mille astutias, & res inutiles obscuriores calleant. Tales non sunt absoluendi, quin ponatur eis grandis obligatio illa in futurum sciendi, & pro tunc, de principalibus saltem, vno verbo instruantur: aliter, eos audire in sua ignorantia perseuerantes ego non auderem, nec vllus au-

dere debet. Hæc sunt præcipua, quæ aut ipsam peccatorũ confessionem, habita ratione personarum, interroganda sunt.

De his, quæ in confeßione petenda sunt.

CAPVT XVIII.

VIx potest excusari abusus, & negligentia multorum, qui confessioni accedentes, nullum peccatum manifestant, sed statim Confessario dicunt, vt interroget eorum peccata: cùm tamen posteà, non mediocris appareat peccatorum copia. Circa hos Confessarius sic se debet gerere, vt nullo modo interroget, quin ipsi prius ea, quæ memoria tenent, exprimant. Si enim nullam fecerunt diligentiam, audiendi non sunt; si autem fecerunt, fieri non potest, quin memoria teneant aliqua, de quibus se accusare possint. Confessarius autem, quia multi ignorant multa, quæ ad confessionem pertinent, debet in tali peccatorum accusatione aliqua interrogare, quando pœnitens omiserit.

Primum enim est circumstantia speciem peccati mutans, vt si pœnitens dicat, se quendam percussisse, interrogetur, an fuerit clericus, an laicus: nam in clerici percussione est excommunicatio maior: an in loco sacro, nec ne; illud enim sacrilegium est. Rursus, an animo occidendi; quamuis enim non occiderit, si animo occidendi percussit, peccatum est homicidij interiùs. Similiter si dicit se fornic[illegible]m esse, exprimatur persona, an fuerit consanguinea, an virgo, an coniugata, an religiosa, & an in loco sacro: omnes enim hæ circumstantiæ mutant speciem peccati.

Secundum est, numerus. Interroget enim Confessarius circa singula peccata mortalia de numero, de quo suprà diximus.

Tertium est, actus interior. Sæpè enim actus exteriores, aut venialia, aut leuia peccata sunt: & si actus interior consideretur, graue est peccatum, cùm maximè ex erronea conscientia procedit: vt si accusat se, quòd rem leuis momenti surripuerit, petat, an tunc pœnitens existimauerit illud esse mortale: si enim ita putabat, & fecit, mortaliter peccauit. Similiter petat, quo animo rem fecerit, de qua se accusat, cùm res per se, nõ appareat peccatum mortale.

Quartum est, petat occasiones peccatorum. In multis enim pecca-

peccatis, maximè in carnalibus, examinandum est, an maneat occasio peccati: an, verbi gratia, habeat domi concubinam: an sit in societate eius, vnde ad peccandũ prouocatur: tales enim, & similes probabiles occasiones peccandi, sunt omninò extirpandæ.

Quintum est, tempus peccati. Si enim sunt peccata nimia consuetudine inueterata, & præsertim carnalia, debet Confessarius tempus illius peccati petere, & frequentiam considerare, & an tempore aliquo antè confessionem abstinuerit. In his enim vtile consilium est, cùm necessitas non vrget, vel periculum non ampliùs confitẽdi, differri absolutionem, integra audita confessione, donec appareat emendatio aliqua. Vniuersaliter debet Confessarius vti vno generalissimo, & vtilissimo remedio pro his omnibus, scilicet frequẽti confessione, & communione, non quòd imponat pœnitẽti, nec obliget ipsum, sed aperiat delicti grauitatem, & periculum, & difficultatem liberãdi se ab illo: similiterq; dicat pœnitenti ipsi, hoc est vnum ferè remedium, vt, vel in singulis hebdomadis, vel intra singulos 15. dies, vel mẽses singulos Confessario accedat. Ego non te obligo, sed solùm doceo, quòd tu aliàs facere teneris: & sic Confessarij conscientia manebit tuta: difficilè enim est profectò, rectè se gerere erga similia peccata.

Sextum est, poterit Confessarius breuitati etiam studens, cùm pœnitens peccatum aliquod exprimit, quod contra aliquod præceptum est, si velit ad aliud contra distinctum præceptum transire, pr[illegible]ipsum examinare in his, in quibus contra tale præceptum, vel in tali genere peccati videt probabiliter deliquisse posse; ne ad idem cogatur post confessionem pœnitentis redire. Hæc sunt, quæ maximè in confessione videntur obseruanda.

De his, quæ post confessionem petenda sunt.

CAPVT XIX.

POstquàm pœnitens ea, quæ discussit, manifestauit, poterit Confessarius aliqua petere, si forsan vel memoria exciderunt, vel ignorantia aliqua omisit.

Primum est, an aliquo malo fine fecerit: quæ enim in se bona sunt, si malo fiant fine, peccata sunt, & mortalia, iuxta finis rationem. Qui enim conciones adit, gratia solicitandi fœminas,

nas, quamuis non ſoliciter poſteà, quia forſan non erant, peccatum eſt mortale. Similiter in alijs.

Secundum eſt, an aliqua mala voluerit committere, quæ omiſit, quia non potuit exequi. Non enim tales voluntates excuſantur à peccato, licèt opus exteriùs non ſequatur.

Tertium eſt, an induxerit alios ſecum ad peccandum. Eſt enim nouum peccatum, alios ad peccatum inducere, poteritque Confeſſarius, iuxta qualitatem pœnitentis aliquibus peccatis particularibus interrogationes applicare.

Quartum eſt, vt diſcurrat per præcepta, quæ à pœnitente prætermiſſa videntur. Nec debet iterum, quæ pœnitens dixit, interrogare. In his tamē omnibus interrogationibus, tam quæ ante, & in confeſſione, quàm quę poſt ipſam fiant, debet maximè Confeſſarius vti prudentia. Primùm, vt perſonas cōſideret, cùm enim videntur intelligentes, non eſt opus, vt ab eis petat, an fidei articulos ſciant, vel alia, quæ non videntur eis competere: nec pueros interroget ea, in quæ probabiliter videt pœnitentes non potuiſſe incurrere. Caueat etiam nimias circumſtantias peccatorum petere, maximè cùm carnalia ſunt, & fœminas audit: prouocare enim poſſunt ad malum; vel in eo inſtruere pœnitentes: ſicut etiam negotiatores non ſunt interrogandi multas contractuum iniquas ſpecies, ne potiùs malè agere diſcant: ſed attendat Confeſſarius ea, de quibus probabilitas aliqua eſt, pœnitentes commiſiſſe. Poſt integrum examen, & impoſitam pœnitentiam, abſolutio præſtetur.

De Pœnitente.

CAPVT XX.

NVLLVS ante rationis vſum accedere poteſt Sacramentū pœnitentiæ. Poſt vſum verò rationis, quando iam peccare contingit; omnes tenentur ſemel in anno confiteri, vt habetur extra c. omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſ. Nec eſt tempus in anno ſtatutum, dummodò ſemel in anno fiat confeſſio; quamuis propter communionem, quæ debet eſſe in Paſchate, ad quam nullus cum conſcientia mortali poteſt accedere, niſi confeſſione præmiſſa, ſolet tunc obligare confeſſionis præceptum: ſi tamen aliquis confeſſus eſſet illo anno ante Quadrageſimam, nec vllum haberet mortale, non teneretur de rigore confiteri, ſed ſolùm propter ſcandalum,

dalum, & indecentiam Sanctissimi Sacramẽti percipiendi. Sed præter vsum rationis est necessarium baptismum suscepisse, sine quo nullum habet valorem vllum aliud sacramẽtum. Rursus, confessio non debet esse peccatorum ante baptismum cõmissorum: hæc enim per baptismum omninò delentur; sed peccata post baptismum sola ad confessionem pertinent.

Erga, pœnitentem autem aliqua notanda sunt.

Primum est, quòd ipse non tenetur sigillo confessionis, sed potest sua peccata confessa alijs manifestare: similiter etiã pœnitentiam impositam: dummodò non se infamet absque causa; similiter etiam infamet Confessarium apud alios, dum arduam aliquam pœnitentiam dicit, & tacet causam pœnitentiæ: in tali enim casu non licebit manifestare: sed hoc non est propter sigillum, sed alia causa; quia nullus se, vel alium sine causa infirmare potest.

Secundũ est, quòd nec ipse pœnitens, tenetur confessionem suam secretam facere, imò potest peccata voce sua manifestare coram multis Confessarijs, cùm non sequitur scandalum audientium, nec aliqua vera infamia. Et hoc erit cùm coram hominibus sanctis id facit: imò in necessitate vrgente possunt multi simul vni confiteri, vt vnus audiat alterum, & cùm periculum inest mortis, vel belli, vel subuersionis, vel alicuius similis; potestq; Confessarius illos simul absoluere, vt tenet Silu. verb. Confessio 1. §. 22. Tamen extra necessitatem graue esset peccatum Sacerdotis, plurimorum simul confessiones audire. Vnde sacrilegus est a[illegible]us quorundam, qui simul multos pueros audiunt, & vnus alterius cognoscit peccata.

Notandum est tertiò, cum aliquid est sub opinione: sunt enim, qui dicant esse licitũ contractum, sunt etiam qui dicunt esse illicitum: si casu accidit Confessarium esse opinionis eorũ, qui tenent esse illicitum, & pœnitens esse licitum, potest pœnitens obligare Confessarium, vt ipsum absoluat in sua opinione, & ita debet facere Confessarius: dummodò tamen vtraque opinio sit probabilis, aliàs non: & hoc sepè accidit in multis contractibus, de quibus contrariæ probabiles existunt opiniones, quarum vtramque, in conscientia, potest sequi Confessarius, quamuis ipse vnam illarum probet.

De effectu huius Sacramenti.

CAPVT XXI.

EFfectus huius Sacramenti, remissio est culpæ, & collatio gratiæ, per quam homo fit Deo amicus. Quòd si homo in gratia erat, augmentum confert gratiæ: pœnam autem totam non remittit, nisi vehemens accedat contritio, aut peccata pauca sint, sed æternam pœnam, debitam mortali, in temporalem commutat, & huius etiam partem remittit, cùm peccata remissa confessioni subduntur iterum. Hæc sunt igitur, quæ ad materiam remotam in generali, & propinquam formam huius sacramenti, Confessarium, pœnitentem, & effectum pertinent. Reliquum est, vt de materia remota in speciali tractemus.

Laus Deo. Finis Libri Tertij.

IN

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM,

LIBER IIII.

Quid sit Fides, quæ eius sit materia.

CAPVT I.

HACTENVS in libro præcedenti, de Sacramento pœnitentiæ disseruimus, materiam tamen ipsius remotam in communi tãtum explicauimus. At quia non sufficit Sacerdoti ea sola cognitio, opus est in hoc libro præsenti, quem à præcedenti, ne vnius vltrà modum prolixius continuatio conficeretur, distinximus de eadẽ materia in particulari tractare. Cùm autem peccata sint transgressiones diuinorum mãdatorum, congruum visum est de ipsis mandatis, tam Decalogi, quam Ecclesiæ ordine suo agere, simul explicando particularia peccata, quæ ipsis opponuntur. Quia verò fundamẽtum horum mandatorum, virtutes Theologicæ sunt, Fides, Spes, Charitas, de his primùm dicendum est. Inter has igitur, quæ ob id Theologicæ dicuntur, quia Deũ habent pro obiecto, primò occurrit Fides, quippè quæ ad intellectum spectat, cuius operatio prior est, quam voluntatis, in qua Spes, & Charitas collocantur.

Vt igitur à fidei definitione exordium sumamus, sic posse definiri videtur. *Fides est assensus eorum, quæ per Spiritum sanctum Ecclesiæ reuelata sunt, quatenus à Spiritu sancto sunt.* In qua definitione quatuor partes continentur.

Prima est, *assensus*. Est autem assensus, operatio quędam intellectus, qua acquiescimus, & credimus rebus propositis, & apprehensis intellectu, siue veræ sint, siue falsæ. Fides igitur quidam est assensus, licèt sit rerum verarum.

Secun-

Secunda pars est, *eorum, quæ per Spiritum sanctum reuelata sunt.* Non enim quarumcumq; veritatum fides est; sed earum, quę Spiritus sancti reuelatione manifestatæ sunt. Vnde veritates, quæ in scientijs traduntur, vel propria experientia habentur, non creduntur fide; sed eę, quas non experientia, non ratio naturalis dictat, sed lumen supernaturale Spiritus sancti.

Tertia pars est, *Ecclesiæ.* Aliqua enim Spiritus sanctus reuelat, quæ tamen nõ credimus fide. Sunt enim reuelationes duæ. Quædam quæ fiunt singularibus personis, vt sunt multa, quæ Sanctis Deus reuelat, vt S. Brigidę multa reuelata sunt, & similia Deus alijs multis indicat: nos, talia non credimus fide, sed opinione humana. Quædam alia sunt, quæ Deus toti manifestat Ecclesiæ, qualia sunt quæ per Scripturas Sanctas habẽtur, & per Apostolicas traditiones, Concilia, & Pontificum determinationes. Talium assensus fides est.

Quarta pars est, *quatenus à Spiritu sancto sunt.* Ea, quæ reuelata sunt: multipliciter credi possunt: aut enim ratione aliqua ꝓbabili, aut quia confirmata sunt miraculis, aut propter dicentium veritatem aut aliqua alia causa. Inter omnes autem hos assensus, ille solus fides est, quo credimus reuelata esse vera, quia Deus dicit: vt, credo Deum esse trinũ & vnũ, credo esse Saluatorem, &c. non quia ratio ista conuincat, aut quia cæteri ita dicunt, sed quia ita dicit Deus per Ecclesiam, ita vt medium, seu ratio primo credendi sit, quia sic Deus dicit per Ecclesiam suam. Hoc autem etiam credimus, at absq; vllo medio, sed lumine Spiritus sancti supernaturali inc[illegible]nte nostram voluntatem, vt velimus credere, & eleuante intellectum, vt credamus. Ex his igitur partibus nota est Fidei definitio, quam ob claritatem sic definiuimus. Ex hac definitione sequitur, materiam Fidei esse omnia ea, quæ in scripturis Canonicis continẽtur, & quæ per traditiones Apostolicas vniuersales conseruantur, & quæ in Concilijs generalibus, vel particularibus, à sede tamen Apostolica confirmatis, determinantur, & quæ à Romano Pontifice, vt tali, definiuntur: est enim vniuersale Ecclesiæ caput. Similiter quod vnanimi consensu omnes sancti Doctores dicunt, & omnia etiam, quæ ex aliquo horum per argumentum infallibile deducuntur. Hæc sex fide creduntur. sunt enim per Spiritum sanctum reuelata Ecclesiæ, quamuis varijs reuelationum modis, & omnia talia recipit Ecclesia.

De modo, & necessitate fidei.

CAPVT II.

HÆc fides, quæ definita est, omni homini necessaria est, non solùm ad finem, id est, beatitudinem, sed etiam ad media ipsa, id est, opera meritoria ipsius finis exercenda: nullum enim opus existens sine fide meritorium est vitæ æternæ: ad Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo*: neque rursus vllus, absque fide, vitam æternam consequitur: Marci vltimo: *Qui non crediderit, condemnabitur*. Vnde fit, vt extra Ecclesiam nostram Catholicam nullus saluetur infidelis, in quacumque secta, sed omnes discedentes sine fide in sempiternum damnãtur: non quidem omnes propter peccatum infidelitatis, sed propter alia sua peccata, in quibus sunt. Non enim omnes peccant in non recipiendo fidem Christi: multi enim ignorant inuincibiliter Christi fidem, & hi excusantur à peccato, quod communiter poterant in non recipiendo fidem Christi, tamen propter alia damnantur. Illi verò ad quos notitia nostræ fidei peruenit sufficienter promulgata, nouũ committunt peccatum, non credentes: nullus tamen absolutè saluatur, nisi fidelis. Quamuis tamen fides dicatur necessaria ad meritum, & finem, non ob id intelligi debet, quòd sola sufficit, sed opus est opera cum charitate adiungere; quibus deficientibus, etiam fidelis & credens damnatur. Non enim omne quod necessarium dicitur ad aliquid, ob id sufficiens est. Aliquando enim sanguinis emissio necessaria est ad sanitatem, sed non sufficiens, nisi alia simul adhibeantur remedia. Aduertendum tamen est, non solùm fidem interiorem esse necessariam, sed etiam ipsius exteriorem confessionem, & manifestationem; quamuis non eodem modo: interior enim omni tempore necessaria est: si enim quis absque ea recedit, damnatur: siue sit fides in actu, siue habitu, vna harum sufficit: at exterior confessio, non semper est necessaria, sed aliquando: nam affirmatiua præcepta non pro omni obligant tempore.

Hæc autem confessio est necessaria, maximè in duobus casibus, vt habet S. Thomas 2.2. quæst. 3. art. 2. & omnes communiter docent.

Prior est, cùm honor Dei aufertur. Hoc autem accidit, cùm aliquis interrogatus, aut probatus ab aliquo infideli circa suam

fidem,aut verbo, aut opere aliquo negat, aut tacet; ita vt taciturnitate consentire videatur. In hoc enim casu, apertè est manifestanda fides, etiam cum detrimento vitæ tēporalis: dictum enim est: *Qui negauerit me coram hominibus, negabo eum corā Angelis Dei.* Vnde, iter facientes per terras hæreticorum, aut infidelium, cogentibus aliquid facere in fidei detrimentū, vt circumcidi, idololatrare, vel carnibus vesci in diebus prohibitis, nullo modo est acquiescendum, & mortaliter peccant, qui acquiescunt, etiam ob temporalem fugiendam mortem: tunc enim est aperienda fides.

Posterior casus est, cùm impeditur vtilitas proximi. Cùm enim aliquis videt, ex sua taciturnitate alios fideles trahi in errorem, quia putant fidem Christi non esse veram, ille talis tenetur, etiam cum vitæ periculo, veram manifestare fidem. Quando etiam aliquos videt errore teneri, qui fidem amplecterentur, si illis fieret manifestatio, tunc tenetur confiteri fidem: cùm verò nec de fide examinatur, nec aliqua speratur vtilitas proximi, temerarium est, exponere se istis periculis confessionis fidei inter infideles: solùm enim est eos turbare. Extra hos casus, non est obligatio. Vnde, licet fugere persequutionem tyrannorum iuxta illud Matthæi decimo: *Cùm persequuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam*: & ita fecerunt multi Sancti: sed hæc fuga licet, dummodò non auferatur honor Dei, aut vtilitas proximi nimirum quia iudicat fidem non esse veram, aut propter id multi à fide auertuntur; tunc enim non liceret. Quamuis autem non semper sit necessaria fidei exterior confessio, tamen semper est necessarium, non manifestare aliquam sectam. Non enim idem est, non ostendere se esse Christianum, & ostendere se esse infidelem: illud enim, non semper esse illicitum, sed tantùm in duobus casibus positis; hoc autem semper illicitum. Vnde, qui transiens per infidelium terras, vestiret se vestibus, quibus soli infideles vtuntur, vt ab alijs non distingueretur, peccaret mortaliter, secundùm communem sententiam, vt qui in terris Turcarum ligaret caput tobalia alba, ne à Turcis occideretur, vel comprehenderetur.

Similiter, qui Romæ, vel in alijs similibus locis Iudæorum pileo vteretur, vt occultari posset. Qui etiam alijs similibus vterentur, consuetudine, & vsu communi, vel lege solis infidelibus deputatis. Si verò vestes essent communes infidelibus, & fidelibus, tunc quidē liceret vti, cùm necessitas postularet, secùs non:

non: Durum tamen ſemper mihi viſum eſt, tale eſſe peccatum mortale; tamen cõmunis ſententia ita tenet, quę in mortalibus validum eſt argumentum. Hoc igitur modo fidei neceſſitas intelligenda eſt. Sed aduertendum eſt, non quocumq; modo eſſe fidem neceſſariam. Eſt enim fides duobus modis, & implicita, & explicita. Fides implicita eſt, qua creduntur fidei veritates non diſtinctæ in ſe ipſis, ſed in aliquo communi principio: qui enim credit hoc modo; credo quæcumque tenet Eccleſia, implicitè credit veritatem articulorum, & aliorum ad fidem ſpectantium. Explicita verò eſt, cùm iam in particulari creduntur ipſæ veritates fidei in ſe, & non in communi. Nullus tenetur ad explicitam fidem omnium, quę credenda ſunt, habendam: ſic enim oporteret diſtinctè cognoſcere omnes Scripturas Sanctas traditiones, Concilia, & alia quæ diximus. Sicut autem nullus tenetur hanc fidem ita explicitam tenere, ita nullus ſatisfacit præcepto fidei per ſolam implicitam illam fidem, tenendo quicquid tenet Eccleſia; ſed opus eſt media fide, partim implicita, partim explicita. Implicita quidem eorum, quæ tenet Eccleſia, præter fidei articulos ad humanitatem, & diuinitatem pertinentes; quos omnes explicitè credere debent, quamuis non omnes teneantur difficultates, & ſublimitates eorum penetrare. Omnes ergo, etiam ruſtici, tenentur ſcire, Deum vnum in eſſentia, trinum in perſonis, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum; creatorem, ſaluatorem, & glorificatorem, Chriſti incarnationem, natiuitatem, mortem, reſurrectionem, aſcenſionem, ad[illegible]rum iudicij, & eſt mortale peccatum iſta ignorare, ſecundum communem ſententiam, nec ignorantia excuſantur: non enim Chriſtianè viuere poſſunt abſque illorum cognitione. Vnde aduertant maximè Curati ſuam negligentiam, & Confeſſarij examinent pœnitentes. Hæc enim fides modò omnibus eſt neceſſaria; quamuis in Epiſcopis, & ſapientioribus explicatior fides requirantur, vtpotè fidei defenſoribus, & declaratoribus.

Quid ſit hæreſis, quare ſic dicatur.

CAPVT III.

OPortet modò de peccatis contra fidem tractare. Fidei autem opponuntur tria, puta hæreſis, apoſtaſia, infidelitas, de quibus ſingulis dicendum: ac primò de hæreſi.

De qua primò tractandum occurrit, quid hæresis sit. Videtur autē sic posse describi: *Hæresis est error pertinax hominis Christiani, fidei Catholicæ ex parte cōtrarius*: in qua descriptione quinque sunt, quæ ad hæresim pertinent.

Primum est, *error*, est autem error existimatio veri pro falso, aut falsi pro vero: errat enim, qui falsum putat verum esse, & quod est verum, putat esse falsum. Hæresis igitur est quidam error, & quædam existimatio, aut veri pro falso, aut falsi pro vero. Ex quo generaliter tenendum est, vbi non est error intellectus, non est hæresis, quamuis factum ipsum sit contra factum fidei. Verbi gratia, conculcat quis hostiam consecratam, (quod absit;) vescitur carnibus tempore prohibito; spernit imagines: omnia ista sunt mortalia peccata, sed nondum hæresis: videndum est, an qui facit hæc, existimet sibi licere ea, quia putat Christum abesse à Sacramento, nec esse validam prohibitionem Ecclesiæ circa esum carnium certis temporibus: tunc enim est error & hæresis. Quod si non sic existimat, sed potiùs credit omnia, tamen aliquo metu, vel ira correptus illa facit, nō est hæreticus, quamuis præsumatur exterius talis, sed interius non est, quia non errat.

Secundum est, *fidei contrarius*: Non enim quilibet error, est hæresis. Errare enim in scientijs, & opinionibus, non est hæresis. Errare tamen in his, quæ fidei sunt, hæresis est. Verbi gratia, tenere, & existimare falsum aliquid, quod recipit Ecclesia, vel existimare verum, quod est contrarium ei, quod tenet Ecclesia, vt de fide, hoc iam ad hæresim spectat.

Adhuc tamen error iste non est hæresis, sed opus est tertio, scilicet, *ex parte*. Dupliciter enim potest quis errare in fide, aut negando totam fidem Christi, & hoc non est hæresis, vel apostasia, vel infidelitas, vt post dicemus, aut negādo aliquam, vel aliquas veritates fidei Christianæ, & hæc est hęresis. Non enim hæretici totam negāt religionem Christianam, sed vnum, aut alterum articulum Ecclesiæ: ob id, dicitur hæresis contraria fidei, non quidem in toto, sed ex parte.

Adhuc opus est quarto, nempè *hominis Christiani*, id est, baptizati: qui enim numquàm baptizati fuerunt, quantumuis errent, non dicuntur hæretici: hæresis enim est hominis Christiani.

Adhuc tamen ista quatuor non sufficiunt, sed necessarium est maximè quintum, nempè, *pertinacia*: & vt hoc vno verbo explicem, quæ dicatur pertinacia: scito esse pertinacem, qui

sciens esse illud, quod affirmat, contra Ecclesiam, adhuc vult illud sustinere. Errare igitur cum pertinacia, non est nimis adhærere suis dictis, sed cognoscendo esse contra Ecclesiam, id recipere, putà falsum pro vero, aut verum, pro falso. Talis pertinacia est necessaria in hæresi, ita, vt, quamuis quis teneat cōtra ipsos articulos, aut contra scripturam, si ignorabat esse contra Ecclesiam, vel scripturam, non sit hæreticus. Ex his omnibus definitio hæresis nota est.

In summa ergo duo aduertenda sunt præcipuè in hæresi, & quòd sit error contra fidem, & quòd sit cum pertinacia assertus à cognoscente illum esse contra Ecclesiam. Est autem tam necessaria ista pertinacia, vt sine illa error numquā sit hæresis, sed aliquando sit peccatum mortale, aliquando actus meritorius, aliquando neutrum. Verbi gratia: si quis erret in his, quæ tenebatur scire, tamen sine pertinacia, quia nescit esse contra Ecclesiam paratusq; est credere, quod tenet Ecclesia, licèt non sit hæreticus, mortaliter peccat, quia errat in his, quæ scire tenebatur de necessitate. Vnde multi rustici habentes errores contra articulos fidei excusantur ab hæresi, quia ignorant articulos, & sunt parati obedire Ecclesiæ; sed à peccato mortali non excusantur quia tenentur scire articulos: & hoc aduertant Confessarij. Rursus, si rusticus circa articulos credat suo Episcopo proponenti aliquod dogma hæreticum, meretur in credendo, licèt sit error; quia tenetur credere, donec ei constet esse contra Ecclesiam. Rursus aliqui putant aliqua, quæ verè sunt contra ipsas scripturas, sed ipsi ignorant, nec scire tenentur, nec peccant, nec merentur. In his omnibus, defectu pertinaciæ, non est hæresis. Maximè tamen notandum est, latiorem inueniri pertinaciam in homine docto, quàm in rustico, & indocto. Rusticus solum forsan est pertinax, quando tenet aliquid, quod scit esse contra Ecclesiam, quia hæc est ratio illi credendi, vt credat, quod credit Ecclesia. Quòd si teneat aliquid, quod scit esse contra traditiones Apostolicas, vel contra determinationem Papæ, non est pertinax adhuc; quia iste non tenetur scire istas esse regulas fidei, nisi sciat, illa etiam esse contra Ecclesiam, vel traditiones, vel quamlibet canonicam scripturam, vel communem Sanctorum sententiam, vel determinationes Pontificum, vel Concilia; statim enim atque hæc scit est pertinax. Et aliquis posset esse rusticus indoctus, qui pertinax esset, si sciret aliquid contra scripturam veterem, & teneret contra: verum est, quòd pro maiori, vel minori

captu, poteſt eſſe latior pertinacia aliquando. Generaliter autem id verum eſt, quod quoties contra Eccleſiam aliquid eſſe dignoſcitur, & tenetur, pertinacia eſt. Ex his omnibus quid hæreſis ſit, perſpici poteſt. αἵρεσις autem Græcè, idem eſt, quòd Latinè, electio, quaſi fides ex propria voluntate hominis habita. Et aduerte, quia homo ex ſe errat, & ex proprio defectu ſuo, ob id error ille ex electione dicitur, & hæreſis. Quia verò veritati non credit ſupernaturali, niſi adiutus à Deo, qui homines eligit ad finem, iuxta illud: *Non me elegiſtis, ſed ego elegi vos*: proptereà credere, & tenere fidem, quamuis voluntarium ſit, non tamen dicitur hæreſis.

Quibus modis peccetur peccato hæreſis.

CAPVT IV.

ADuertendum eſt, tripliciter poſſe aliquem peccare peccato hæreſis.

Primò, tantum interius, cùm in corde habet aliquẽ errorem cum pertinacia erga materiam fidei, tamen actu aliquo exteriori non manifeſtauit talem interiorem errorem.

Altero modo, tantùm exterius, cùm aliquis in corde retinens veritatem fidei, exterius facit, vel metu, vel ira, vel aliquo alio motiuo aliquem actum contra fidem, vt veſci carne diebus prohibitis, illudere imaginibus, conculcare ſacramentum, vel verbo aliquid affirmare contra fidem, vel nutu aliquid concedere alteri contra fidem.

Tertio modò, interius, & exterius aliquid facit contra fidẽ, ſiue coram alijs, ſiue ſolus, & nullo præſente. Omnia iſta ſunt grauiſſima peccata mortalia, ſed cum magna differentia. Primum, & tertium faciunt hominem verè hæreticum, quia per talia peccata amittitur fides interior. Secundum non facit hominem ſimpliciter hæreticum, quia verè ibi non eſt error, qui neceſſarius eſt in hæreſi; ob idque non propriè eſt peccatum contra fidem, ſed contra fidei confeſſionem, nec ob tale peccatum fides interior amittitur, quamuis in foro exteriori, qui de exterioribus maximè cõſiderat, ille homo ſic peccans, præſumatur hæreticus & interiùs etiam errare.

Altera etiam exiſtit differentia. Primum peccatum hæreſis interiùs tantùm nulli ſubiacet excommunicationi. ita Anton. 3. p. tit.

3.p.tit.25. Palud. in 4.d.13.qu.3. Silue. excommunicatio.9. §.3. Non etenim Ecclesia, quantum ad exterius forum, intromittit se in iudicando actus solos interiores: ob id, ad habente auctoritatem audire confessiones absolui potest, quoniam non habet vllam reseruationem.

Tertium autem peccatum, quod non solum interiùs, sed etiam exteriùs committitur contra fidem, quamuis sit occultissimum, ita vt nulli hoc sit cognitum, sed solum committēti, excommunicationem habet annexam latæ sententiæ, & est prima excommunicatio in Bulla Cœnæ Domini fulminata. Vnde ipsius absolutio ad Papam spectat, vel ad Inquisitores, qui habent à Papa facultatē absoluendi. Cùm autem tale peccatum occultum est, debent Inquisitores in solo conscientiæ foro audire, & absoluere. Modò autem pòst Conciliū Tridentinum. iam Episcopis est talis facultas in foro interiori concessa, ipsis quidem, non autem ipsorum Vicarijs, quod profectò sanctissimè est institutum, & multos abusus auferendi causa erit. Hoc habetur determinatum in prædicto Concilio, sess. 34.c. 6. At secundùm peccatum, quod tantùm exterius committitur, quamuis in foro exteriori reputetur pro excōmunicato quia reputatur pro hæretico etiā interiùs, tamē verè in foro exteriori nullam habet excommunicationē, sicut nec primum: potestque à Confessario quolibet absolui. ita tenet Silu. verb. Apost. §.4. & Nauár. c.11.n.24. Et ratio aperta est, quia excommunicatio fulminata est contra hæreticos, at ille non est hæreticus, cum fidem retineat veram, nec contra eam peccauit, sed solùm contra confessionem: nec sunt pœnæ iuris amplianda. Vnde non est audiendus Caieta. 22.q.94. art.1. qui tenet illud peccatum subiacere excommunicationi. Vnde igitur quāta sit differentia inter ista peccata. Aduerte autem circa illam Cœnæ excommunicationem, quòd non solùm hæreticus est excommunicatus, sed etiam fautores, receptores, defensores hæreticorum, ipsorumque libros legentes, quamuis isti tales hæretici non sint. Sunt autem ista intelligenda, vt benè dicit Caiet. verb. excommunicatio de defensoribus, & receptoribus & fautoribus hæreticorum, vt hæretici sunt, id est, de tuentib. ipsos, ipsa ratione, quia sunt hæretici. Vnde, si quis aliquē reciperet hæreticum, & domi retineret, quia infirmus erat, nō excommunicatur in cœna Domini, nisi alia feratur ab Inquisitoribus excomunicatio generalior. Vnum circa hoc est adnotandum, dubium in fide reduci ad hæresim. Est autem dubius

in fide,qui nec credit articulis, & rebus fidei, nec discredit, sed est suspensus omninò, & hoc,quia non reputat talia esse certissima, iste talis dubius est. Sunt autem duo necessaria, vt dubium hoc faciat hominem hæreticum. Vnum est, vt sit cum pertinacia,sicut in ipsa hæresi, scilicet, qui dubitat, sciat illud esse de fide,& dici ab Ecclesia. Alterum est,vt sit voluntarium dubium, quod sua sponte habet. Hoc dixerim propter scrupulosos, qui patiuntur innumera dubia contra res fidei, sed non voluntariè,at ex dæmonum suggestione, quæ verè dubia non sunt, sed apprehensiones eorum, quæ sunt contra fidem. Hæc autem tam longè distant ab hæresi, vt si patienter propter Deum ferantur, materia sint magni, & continui meriti. Sunt enim caminus ardens, in quo Deus aliquando suos fideles probari permittit. Dubia autem voluntaria contra fidem sunt, & hæreses reputantur ;fundantur enim in quodam iudicio & hæretico virtuali, putà, res fidei non sunt omninò certæ & infallibiles,quod quidem iudicium, error, & hæresis aperta est.

De excommunicationibus aliorum circa hæreticos.

CAPVT V.

QVatuor genera personarum innodātur aut peccato, aut excommunicatione circa negotium hæresis, quamuis tales personæ non sint hæreticæ.

Primi sunt testes. Qui enim sciunt, aliquem esse hæreticū pertinacem, siue secretum, siue publicum, sub mortali peccato tenentur reuelare, & denunciare Inquisitoribus : immò non denuncians incurrit excommunicationem sæpè ab Inquisitoribus impositam. Dixit tamen *pertinacem*:cùm enim constat, aut probabile est,non esse pertinaciam, sed talem hominem errare ex ignorantia, non est statim denunciandus, sed est semel admonendus:quam admonitionē si spernit, iam visus est pertinax,& denunciandus,de qua denunciatione differt doctè Alphonsi.de Castro.6.libr.de hæreticorum punitione, cap. 25.Idem credo dicendum de eo, qui facit actum cōtra fidem, tamen probabile est metu, vel alia passione fecisse, mentem tamen retinere sanam : talis enim nō est denunciandus statim absque admonitione, in qua ipsius mens constet: simi-

similiter quando firmiter credit aliquis sua admonitione corrigendum, vt habet S. Thom. 2.2. quæst. 35. art. 7. & Dur. 4. dist. 19. quæst. 4.

Secundo personæ sunt Inquisitores, vel substituti ab ipsis, aut ab Episcopo, vel ad executionem inquisitionis. Tales enim, cùm contra conscientiam, vel iustitiam imponunt labẽ hæresis alicui, quam non habent; vel omittunt procedere contra aliquem, contra quem verè est procedendum, & hoc, vel odio, vel amore, vel alicuius spe lucri, ipso facto sunt excommunicati tali excommunicatione, vt eius absolutio ad solum spectet Papam, quod quidem habetur in Clementina, c. multorum, de hæreticis.

Tertiæ personæ sunt Iudices, Domini, Potestates, Balliui, & alij huiusmodi rectores locorum, prouinciarum, vel similiũ: hi enim incurrunt excommunicationem latæ sententiæ, ob vnam harum causarum.

Prima est, cùm requisiti ab Inquisitoribus, vel Episcopo circa inuestigationem, vel custodiam sufficientem hæretici alicuius, non obediunt illi.

Secundò, cùm requisiti ab eisdem Inquisitoribus, non tradunt ad carcerem ab eisdem deputatum.

Tertiò, cùm hæreticos, ipsis tamquam brachio sæculari relictos, non statim debita puniunt pœna, non obstantibus ipsorum hæreticorum appellationibus.

Quartò, cùm captos hæreticos absq; Inquisitorum, vel Episcoporum licentia, è carcere liberant.

Quintò, cùm se immiscent ad cognoscendum de causis hæreticorum.

Sextò, cùm directè, vel indirectè impediunt processum, vel sententiam contra hæreticos.

Septimò, cùm se opponũt Inquisitori, vel Episcopo in causa hæreticorum, ipsos impedientes. Hæc excommunicatio habetur cap. vt inquisitio. de hæreticis in 6. & est Episcopalis; dummodò tales potestates non hoc faciant in hæreticorum defensionem formaliter, id est, vt hæretici sunt: tunc enim tenentur fautores hæreticorum excommunicati in Cœna Domini.

Quartum genus personarum sunt hi, qui consilium, vel auxilium dant huiusmodi Potestatibus, & Dominis ad tales actus, & est similis excommunicatio, & in eodem ca. continetur, & eodem est modo intelligenda; dummodò non id faciant

ciant gratia hæresis, aliàs sunt in Cœna Domini excommunicati. Notandum tamen est, quòd Episcopi non incurrunt excommunicationem scientes, sicuti Inquisitores, & substituti ab ipsis, sed manent suspensi per tres annos, vt in eodem capite habetur.

De apostasia, & infidelitate.

CAPVT VI.

Alterum peccatum contra fidem est Apostasia, quæ sic describi posse videtur. *Est error hominis baptizati, fidei Catholicæ ex toto contrarius.* In qua quidem descriptione quatuor sunt partes.

Prima est, *error*, id est, existimatio veri pro falso, aut falsi pro vero: vbi enim non est talis error intellectu, sicut non est hæresis, vt suprà diximus, ita nec apostasia.

Secunda est, *hominis baptizati.* Nullus enim non baptizatus quamuis erret, dicitur apostata, sic nec hæreticus.

Tertia est, *fidei contrarius*: non enim quicumq; error est apostasia, sed ille, qui est contrarius fidei Christianæ, putà, cùm quis existimat eam esse falsam, aut pro vera recipit sectam contrariam fidei.

Quarta pars est, *ex toto*: in hac enim parte differt apostasia ab hæresi. Hæresis est error contrarius fidei, non quidem toti fidei Christianæ, sed vni, aut aliquibus articulis fidei: at apostasia est error toti fidei contrarius, vt, cùm quis negat Christum & conuertitur ad sectam aliquã infidelium, vel manet absq; vlla fide, & secta talis dicitur apostata. Vnde apparet esse grauius crimen & peccatum, quàm sit hæresis. Ex his igitur apparet, quod sit apostasia, & apostata. Dicitur autem apostasia, quasi retrocessio; & apostata, quasi retrocedens, seu deserens. Vnde, meritò, qui fidem, quam habebat, & per baptismum professus erat, abijcit, dicitur apostata. Solent etiam Doctores, eũ, qui obedientiam Ecclesiæ deserit, appellare apostatam, qui idem est cum schismatico; & qui clericatum similiter deserit, quem professus est: similiter qui deserit religionem. Sed tales apostasiæ non sunt contra fidem, ob id ad locum præsentem non spectant: dicemus inferius, in primo, vel in secundo mandato Decalogi.

Apostasia, sicut & hæresis tripliciter committitur.

Vno modo, tantum in corde, & interiùs, cùm quis deserit mente fidem Christianam, nullum tamen actum exteriorem emittit contra fidem, nec verbo, nec nutu, nec opere.

Secundò, tantum exteriùs, cùm quis mente retinens Christianam fidem, metu, vel alia passione aliqua facit aliquid contra Christianam religionem, vt circumcidi, adorare idola, approbare verbo, vel scripto, vel nutu sectám infidelium, vel aliquid simile.

Tertiò modo, interiùs & exteriùs, cùm non solùm actu exteriori sectam profitetur contra fidem, sed nec interius eam retinuit, abiecitq; fidē. Hæc tria peccata sunt grauissima mortalia, tamen cum differentia. Primum enim, tantùm interiùs, nulli subſtat censuræ, nec excommunicationi, & potest absolui à proprio Confessario. Tertium non quicumque subiacet excommunicationi, sed Cœnæ Domini. Est enim apostata sub hæretico inclusus, quantum ad pœnas omnes iuris, vt tenet communis opinio. Innoc. ca. 1. de apostasia, & Hostiens. ibid. & Silu. ver. Apostasia, §. 2. Vnde, nomine hæretici includitur apostata, quamuis non è contra; cuius absolutio est, sicut de hæretico, vt superius diximus. At secundum tantùm exteriùs, nulli substat excommunicationi in foro interiori, licèt substet in foro exteriori, quia reputatur pro apostata etiam inferiori, Nec in hoc est audiendus Caietanus, vt supra etiam diximus de hæretico.

Reducitur etiam ad apostasiam dubium voluntariū contra fidem Christianam, sicut dubium de vno, vel pluribus articulis fidei reducitur ad hæresim. Iuxta enim ea, quæ diximus de hæresi, oportet procedere in his, quæ diximus de apostasia modo proportionali.

Post apostasiam tertium peccatum contra fidem est infidelitas, quæ sic describi potest: *Est error hominis non baptizati, fidei catholicæ, siue ex toto, siue ex parte contrarius.* Infidelitas enim concludit hæresim, & apostasiam; in hoc differens ab eis, quòd infidelitas est error hominis, qui numquam baptismū suscepit: talis enim, siue erret in tota nostra fide, quia abijcit Christum, vel tenet aliquid contra Christum, siue erret in parte, quia aliquos recipit articulos, aliquos non, dicitur infidelis, & ipsius error dicitur infidelitas. Notandum tamen, quòd omnis talis error non est peccatum, nisi in duobus casibus.

Vnus est, cùm talis infidelis sufficientem habet notitiam

fidei Christianæ: qui enim eam haberet, & adhuc in suo persisteret errore, mortaliter peccaret. Vnde isti nostri Iudæi & infideles, qui prope nos sunt, qui de nostra religione notitiam habent magnam, non excusantur à peccato in suo errore. Qui verò nullam penitus notitiam habent, etsi aliquid teneant cōtra fidem, vt Deum non esse tres personas, Deum non esse incarnatum, non peccant.

Alter casus est, cū ratione naturali tenere possunt id, quod nostræ fidei est. Vnde dicti homines infideles, qui plures tenēt Deos peccant: nam licèt nihil audierint de fide nostra, tamen ratio naturalis id probat; licèt non sit tam graue peccatum, sicut eius, qui per fidem haberet, vnum Deum esse, & plures coleret. Rursus, qui solem, lunam, & creaturas putant Deos, non excusantur, quia quisq; naturali iudicio comperire potest non esse. Vnde idololatræ non habent à peccato excusationem, sicut non excusantur etiam à transgressione præceptorum Decalogi, quamuis nesciāt esse à Deo, quia etiam naturalia sunt. Sufficit hoc de infidelitate, quia tale peccatum ad confessionē non spectat.

De Spe, & peccatis contra Spem.

CAPVT VII.

POst Fidem, & peccata ipsi opposita, sequitur vt de Spe, & peccatis ipsi opositis agam.

Primum autem, quid sit Spes, examinandum est. *Spes* igitur, vt ad præsens pertinet, *est inclinatio ad futuram beatitudinem Dei auxilio consequendam.* In declarationem aduerte, in Spe communiter loquendo, duo considerari.

Vnum est actus ipse, quo quis dicitur sperare, & hic non est alius, quàm voluntatis, vel appetitus quædam inclinatio, seu propensio in aliud. Est enim superare operatio voluntatis, vel appetitus. Alterum est obiectum ipsum, id est, id quod speramus, hoc autem est bonum: speramus enim bona, non tamen quæcumq;, sed cum triplici conditione.

Prima est, vt bonum, quod speramus, non sit præsens, sed futurum: quæ enim habemus, non speramus.

Rursus secunda, vt sit arduum ad consequendum. Bona enim futura, sed absque arduitate & difficultate non speramus sed desideramus. Sunt enim tres actus voluntatis, seu appetitus,

mus, qui in bonum ferunt, amor, desiderium, spes, sed cum differentia. Amor fertur in bonum secundùm se, siue præsens sit, siue absens. Desiderium in bonum futurum, & absens, sed absque difficultate. At spes in bonum absens difficile. Cum amore igitur conuenit in eo, quod in bonum fertur; sed differt in eo, quod in absens, & nondum habitum fertur. Cum desiderio autem in eo conuenit, quod in bonum nondum habitum fertur; sed differt, quia circa difficile versatur.

Tertia conditio, vt sit bonum possibile obtineri: quæ enim nullo modo posse consequi scimus, non speramus. Est igitur spes, qua voluntas, vel appetitus fertur in bonum aliquod difficile, quod tamen obtineri potest. Applicemus igitur ista spei Christianæ, quæ est voluntatis inclinatio, & propensio in quoddam bonum nondum habitum, puta, beatitudinem, quę est Dei fruitio, quæ quidem; cùm sit finis noster vltimus, & supernaturalis, bonum est difficile, & arduum ad consequēdum; est tamen obtinendum, cum Dei auxilio, & fauore. Sperare igitur tale bonum, Dei fauore & auxilio, est quod facit spes nostra. Hinc sequitur, spem hanc nostram esse in voluntate: nam inclinari in bonum tale, non est intellectus, sed voluntatis. Obid, Spes est virtus in voluntate existens. Rursus sequitur, Spem supponere Fidem, quæ est in intellectu: si enim non credimus esse beatitudinem ex diuino auxilio consequendam, non vtique speramus. Rursus etiam sequitur, Spem esse virtutem Theologicam, nam versatur circa Deum, quæ est nostra beatitudo. Virtus autem, quæ est circa Deum, Theologica dicitur. Ex his patet, quid Spes sit. Nunc autem de peccatis contra ipsam tractemus, quæ duo sunt, Desperatio, & Præsumptio.

Dicamus primò de desperatione.

Desperatio est quidam voluntatis recessus à beatitudine futura: vt enim spes inclinat, ita desperatio auertit voluntatem à tali bono, quæ quidem desperatio aliquando est cum hæresi & amissione fidei, aliquando autem est cum fide: potest enim perdi spes, manente fide. Vt autem hoc cognoscatur, examinandus est actus intellectus, vnde procedit illa desperatio: si enim est error contra fidem, amittitur etiam fides, & est duplex peccatum: si verò non, manet fides, & est vnum peccatum desperationis. Verbi gratia, si quis desperat, quia non putat esse talem beatitudinem, est tunc etiam hæreticus, & perdit fidem: similiter si desperat, quia putat Deum non solere parcere pec-

cata,

cata, aut quia putat nō posse parcere ipsius peccata, tunc etiam errat contra fidem. At verò si non est talis error contra fidem, non perditur fides, vt, si desperat, quia putat Deum ipsi non parciturum, aut se nunquàm benefacturum: non enim est hæreticum, & contra fidem, putare, & dicere, Deus non parcet mihi: ego non faciam bona opera: vtroque modo, desperatio est peccatum mortale, tamen multò grauius, cùm fides perditur simul cum spe, quia iam est nouum peccatum hæresis, præter desperationem. Desperatio autem ipsa sola minus est peccatum, quàm hæresis, licèt sit periculosior: cuius rationem dat S. Thomas 2.2. quæst.21. nam fides versatur erga Deū secundùm se, quia credit esse veracem: vnde hæresis opposita lædit Deum secundùm seipsum: spes verò versatur erga Deum, non secundùm se, sed prout à nobis est per beatitudinem habendus: vnde desperatio lædit Deum in ordine ad nos consideratum, quod magis graue est, quàm lædere Deum secundùm se: at periculosius est, quia homo desperans in plura crimina prorumpit, quàm hæreticus, quia nullo fertur fræno.

Præsumptio autem peccatum est, non tamen sicut desperatio: hæc enim desperatio auertit à beatitudine, & à bono sperato hominem, vt dictum est: at præsumptio inclinat in beatitudinem, sed non eo modo, quo speranda est. Sperari enim debet beatitudo, non per nostras vires naturales solas, sed Dei auxilio consequenda: vnde duplex est presumptio.

Vna, qua quis vult beatitudinem, tanquàm debitam suis naturalibus meritis, absque Dei gratia, & suis viribus consequendam, vt, qui sperat beatitudinem, quia doctus est, vel quia nobilis, vel quia potens, vel ob aliam naturalem dotem habendam.

Altera est presumptio, qua quis vult beatitudinem sola diuina misericordia consequendam, absque suo vllo bono opere, & cooperatione, cùm tamen non sit, nisi diuina misericordia & auxilio, nobis cooperantibus, obtinenda. Vtraque præsumptio est peccatum mortale, grauius tamen est ista posterio, rcuius rationem dat S. Tho. loco allegato: nam ista presumptio facit Deum iniustum, qui absque vllo bono opere nostro vult nos saluare, & non habere rationem mali operis. At prior præsumptio facit hominem maiorem quàm sit, minus autem malum est, se maiorem quàm sit facere, quàm Deum minorem quàm sit facere. Vtraque autem præsumptio

ptio aliquando est cum hæresi, si error intellectus accedat. Vnde, qui vellet beatitudinem per solam Dei misericordiam, absque suo bono opere simul, & existimaret intellectu beatitudinem sic esse habendam, esset non solùm præsumptuosus, sed hæreticus, quales sunt modò Lutherani. Rursus, qui proprijs meritis, absq; Dei gratia, vellet beatitudinem, & sic iudicaret esse habendam, esset hæreticus, quales fuerunt Pelagiani: istis tamē peiores sunt Lutherani, ob causam dictam. Cùm verò non est talis error cōtra fidem in intellectu, sed iudicium, quo videtur sibi Deus sic cum ipso facturus, solùm est pręsumptuosus, non hæreticus; peccatum tamen est mortale. Et hæc sunt contra spem peccata.

Quid sit Charitas, & quàm necessaria sit.

CAPVT VIII.

POst Fidem, & Spem, de Charitate est agendum. Sic autem definiri posse videtur, *Charitas est amicitia hominis ad Deum supernaturalis.*

In qua definitione tres sunt partes.

Prima est, *Amicitia.* Est autem aduertendum, ad amicitiam quatuor esse necessaria.

Primum est, vt sit amor Dei; vbi enim nullus amatur, nulla est amicitia.

Secundò, vt sit amor beneuolentiæ. Est amor beneuolētiæ, quo bonum volumus alicui. Velle enim sibi, vel alteri bonum aliquod, est amare se, vel alterum amore beneuolentiæ: ipsum verò bonum, quod est volitum, dicitur amatum amore concupiscentiæ: vt igitur sit amicitia, debet esse amor beneuolentiæ, quo alicui bonum quis velit.

Tertiò, vt sit amor mutuus, quo sic amat aliquem, vt redametur: aliàs enim amor non tenet rationem amicitiæ, cùm solus est, nec redamantem habet.

Quartò, vt sit aliqua conuersatio inter se mutuò amātes: vbi enim nullū colloquium mutuum, nec conuersatio vlla, nec aliquid vtrique cōmune, non est amicitia. Ista quatuor in Charitate sunt, ob id Charitas amicitia dicitur.

Secunda pars est, *Hominis ad Deum.* Non enim quælibet amici-

amicitia Charitas eſt,ſed quæ eſt hominis ad Deum ipſum:intercedunt enim iſta quatuor prædicta.

Primò quidem,Deum homo amat.

Secundò,amat amore beneuolentiæ: vult enim Deo bonũ. Dices,quod bonum homo Deo vult? Dico duplex eſſe tale bonum: Quod in ipſo eſt,puta cùm volumus eſſe iuſtum,ſicut eſt; bonum,ſicut eſt; potentem, ſicut eſt,& alia. Alterum eſt externum, puta, cùm volumus ſuam voluntatem in omnibus rebus impleri; omnes ad ipſum conuerti; & ſuum nomen ſemper exaltari. Iſta talia ipſi vult,qui eum Charitate diligit.

Tertius eſt mutuus amor:non enim homo Deum diligit, quaſi ob hoc à Deo diligatur. Immò Deus eſt,qui prior dilexit nos,& cuius amor eſt noſtri amoris cauſa. Eſt autem diſcrimẽ notandum inter amorem Dei,& noſtrum verſus ipſum. Non enim ei volumus bonum, ſed non damus ei tale bonum,quod ei volumus: nec enim iuſtum, vel bonum, vel quid tale ipſum facimus:nec ſimiliter abſque ipſo bona externa ei dari poſſunt: at ipſe ſuo amore dat bonum; quod amando vult, dumque amat,bonos nos,& amabiles facit. Sicut,ſi aliquis oculus eſſet, qui, quò ſe conuertit, colores dat corporibus, quibus videri poſſint: talis enim viſibilia corpora facit,vt videt. Sic eſt amor diuinus.

Quartò,eſt mutua conuerſatio,in eo quidem, quòd ipſe eſt finis noſtri,nos autem ad ipſum tendimus. In eo etiam,quòd ipſe ſuam naturam nobis manifeſtauit & ſuam voluntatem; nos verò,quæ vult, implemus. Ob quam conuerſationem dixit Chriſtus Ioann,15. *Non dicam vos iam ſeruos,ſed amicos,quia quæcumque audiui à Patre meo,nota feci vobis.* Rectè igitur dicitur Charitas amicitia hominis ad Deum: eſt enim amor amicitiæ.

Tertia pars eſt,*ſupernaturalis*,Deus enim dupliciter ad hominem comparatur.

Vno modo,ſicut finis naturalis,ad quem eſt factus, ſicut etiam aliæ res omnes ſunt propter Deum factæ, & ex hac parte homo debet amorem naturalem Deo, cui cuncta ſuo modo debent.

Altero modo comparatur, vt finis ſupernaturalis habendus ab homine per viſionem & fruitionem. Sic igitur Deum amare,Charitatis eſt, ob id dicitur amicitia ſupernaturalis. Similiter etiam, quia talis amor eſt tam eleuatus, vt nullus eum poſſit

possit habere, absq; auxilio Dei supernaturali. Est igitur Charitas amicitia hominis, seu creatura rationalis (vt etiam comprehendatur Angelus) ad Deum. Charitas enim necessaria est maxime ad duo.

Primùm, ad finem: nullus enim intrare potest in regnum cœleste sine Charitate, quæ vestis est nuptialis: vnde prima Ioan.3. dicitur, *Qui non diligit, manet in morte*. Est autem necessaria, vt opera nostra bona efficiantur meritoria vitæ æternæ. Sine charitate nullum est opus ita bonum, quod dignũ sit vita æterna. Vnde 1. Corint.13. dicitur; *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Charitas enim est, quæ bona opera facit meritoria vitæ æternæ. Non tamen ob id, qui in peccato mortali est, deserere debet omnia bona opera mortalia, licèt per ea nõ mereatur vitam æternam. Prosunt enim ad multa.

Primum quidem, vt homo minus peccet, minusq́; Deo displiceat, & propterea minus puniatur.

Secundò, vt consequatur à Deo bona temporalia, sanitatẽ, honorem, diuitias, filios, & alia, quamuis hæc non mereatur, sed solùm est quædã congruentia diuina, qua Deus secundũ suam bonitatem non despicit vllum bonum opus.

Tertiò, vt citò etiam ad Dominum conuertatur, & à peccato liberetur.

Quartò, vt homo sit assuetus bonis operibus, vt cùm post ad charitatem peruenit, non tantam in bono àgendo difficultatem patiatur.

Quintò, vt in gl[...]a posteà existens, si per pœnitentiã conuertatur, gaudeat in æternum de tali bono opere. Vtilia igitur sunt talia opera, vtiliora tamen per charitatem.

De peccatis contra Charitatem.

CAPVT IX.

Qvatuor sunt præcipuè peccata, quæ Charitati per se formaliter opponuntur.

Primum est contra ipsius substantiam, & hoc est odiũ Dei omnium peccatorum grauissimum. In cuius declarationẽ aduerte, Deum dupliciter considerari posse.

Vno modo, secundum se, vt est quoddam bonum infini-

tum,& sic à nullo potest odio haberi,quia nulla in eo inest mali species.

Altero modo, ratione alicuius effectus, putà vt castigat & punit, vt aliquando pœnam infligit, & sic potest odio haberi, & habetur aliquando. Pueri enim odio habent magistrum ea ratione, quia ab ipso plagis afficiuntur, licèt secundū seipsum odio non haberent. Cùm igitur quis in tantum malum prorumpit,vt Deum considerans sibi aliquid mali pœnæ infligere,ipsi malum vult, talis odio habet Deum,& odium hoc peccatum est mortale grauissimum omnium, vt potè contrarium summæ omnium virtuti,quæ Charitas est.

Alterum peccatum est oppositum Charitati, cùm quis amat quidem Deum, sed non eo modo,quo amandus est.In cuius gratiam aduerte,Deum amandum esse propter seipsum, quia bonus est,& amore dignus,non autem præcipuè propter aliquod creatum,nec propter beatitudinem,nec propter aliud bonum, quod ab ipso speramus. Est enim Charitas amicitia honesta, qua amicus amatur propter se: cùm enim propter aliud amatur, nō est vera amicitia:vnde Arist.16.Ethicorum, senes,& iuuenes docet nō habere veras amicitias. Senes enim amant ob suam vtilitatem, iuuenes ob suam delectationem, quibus cessantibus cessat amicitia. At vera amicitia est propter se:tali enim amicitia est Deus amandus.Cùm igitur Deus amatur propter aliud præcipuè,talis amor peccatū est mortale, contra Charitatis modum.Dixi autem,præcipuè,quia De⁹ potest amari etiam propter retributiones, sed minùs principaliter. Cùm sic amatur ob eas, vt quan[...] non essent illo retributiones, adhuc tamen Deus amaretur, talis amor bonus est.Sicut enim dicit Dauid: *Inclinaui cor meum,ad faciendas iustificationes tuas,propter retributionē*. At verò cùm quis sic amat, vt finem in alio ponat,putà,tota causa amandi est bonum speratum,nec amaret Deum,si illud non esset,peccatum est. Nō igitur in Deum affectio ponenda est sic , bonum aliud à Deo respiciendo.

Tertium peccatum est circa quantitatem,cùm non amamus,quātum debemus. Debemus autem amare Deum supra omnia, vt nihil plus æstimemus,quam Deum , nec etiam nos ipsos. Cùm igitur aliquis sic amat aliquid,vt plus velut ipsum, quam Deum,& vellet priuari potiùs Deo , quam tali re temporali,talis effectus est peccatum mortale;Deus enim est omnibus rebus anteponendus.

Aduer-

Aduertendum tamen eſt, duplicem eſſe quantitatem in dilectione & amore.

Vna dicitur intentionis, quæ conſiſtit in feruore, & vehementia quadam ipſius actus.

Altera eſt appretiationis, quæ conſiſtit in eo, quòd amatum pluribus, vel paucioribus præfertur in ipſo amore; & hoc dicitur plus amari quantum ad appretiationem. Has duas quantitates inæquales aliquando experimur in patribus erga filios. Solent enim maiori intentione amare natos minimos, quia feruentius, & vehementiori conatu ipſos diligunt, quàm natu maiores, & primogenitos; ſed multò magis appretiant ipſos maiores, & primogenitos: cuius ſignum eſt, quòd ſi priuandi eſſent vno filiorum, potiùs vellent minori, quàm primogenito priuari. Deus à nobis ſupra omnia amandus eſt, quantum ad appretiationem, & intentionem, ſed non eodem modo. Nam quantum ad appretiationem, obligamur amare ipſum plus omnibus, ſub mortali peccato: ipſe enim omnibus præferendus eſt. Nec opus eſt facere ipſas appretiationes in particulari, ſcilicet, plus velle mori, pati hoc, vel aliud, quàm Deum offendere: ſunt enim periculoſæ, & potius virorum perfectorum: ſed cùm faciendæ ſunt, Deus eſt præferendus omnibus, nihilque ipſi præferendum. Quantum ad intentionem verò, non tenemur ſub præcepto ipſum plus diligere; imò aliquando feruentius amamus res ſenſibiles, & creaturas. Sanctiſſimũ tamen eſt. Deum etiam ſumma intentione diligere, cùm omni ſit amore digniſſimus.

Quartum peccatum contra Charitatem eſt ratione temporis, cùm non diligimus Deum, quando diligendus eſt. Eſt autem aduertendum inter præcepta affirmatiua, & negatiua, quantum ad temporis obligationem, hoc eſſe diſcrimẽ, quòd negatiua omni tempore obligant: omni enim tempore tenemur non occidere, non furari, non mœchari. Affirmatiua verò non obligant omni tempore, ſed quando oportet, vt ſuis in locis dicemus. Præceptum igitur diligendi Deum, cùm affirmatiuum eſt, non omni tempore obligat: tunc enim oporteret perpetuo actu, abſque intermiſſione diligere, quod in iſta vita impleri non poteſt: non igitur obligat, niſi certis temporibus.

Primũ eſt, in quo omnes obligantur, ſiue ſint in gratia, ſiue extra gratiã, cùm primum ad annos diſcretionis peruenerint, vt iam poſſint de actibus ſuis deliberare, ipſoſque ordinare,

tunc tenētur actu se, & omnia sua dirigere in finem vltimum, qui est Deus: Christiani quidem in Deum, vt in finem spiritualem: alij in Deum, saltem vt finem naturam. Quæ ordinatio non fit, nisi per actum charitatis, quo Deum omnibus ante ponunt: & oppositum facere committendo, aut omittendo, est peccatum mortale contra istud præceptū diligendi: quamuis hoc probabile sit, & non omnibus receptum, securius est ita facere.

Secundum tempus est, in quo homines obligantur solum, quando mortalis peccati conscientia est, putà quando tenentur habere cōtritionem de peccato suo, quod maximè fit, cùm est mortis periculum, & cum sunt administraturi sacramentū aliquod, vel aliquid facturi, quod non debet fieri absq; gratia, vt cantare Euangelium, epistolam in altari. In his casibus, deficiente copia Confessariorum, opus est ad contritionem confugere, quæ non habetur sine Dei dilectione. In hoc tempore omnes conueniunt.

Tertium ponit Soto lib. 2. de iustitia & iure q. 3. art. 10. quando aliquis recipit aliquod notabile beneficium à Deo, vel liberatur ab aliquo grauissimo malo, vel quando incœpturus est aliquod opus arduum, quod multum indiget gratia, tunc tenetur, si in conscientia peccati est, cōteri, & cōuerti ad Deum per dilectionem: hoc profectò videtur probabile; & saluberrimum est consilium, frequentes actus dilectionis in Deum ipsum facere. Ista sunt contra charitatem peccata Vt tamen intelligas quomodo sunt omnia hæc contra charitatem. Aduerte, dupliciter contingere Deum diligere.

Vno modo, quantum ad actum amoris, putà, cùm ipsum amamus.

Altero modo, quantū ad executionem operum, id est, cùm quæ ipse vult, faciamus. Mandata enim Dei seruare & implere, est ipsum diligere. Si primo modo sumatur dilectio & charitas, sic quatuor prędicta peccata sunt contra charitatem: si autem contra obseruationem præceptorum, quæ dicitur charitas & dilectio, quantum ad executionem, & effectum, tunc omnia peccata sunt contra charitatem posteriori modo.

De amplitudine Charitatis, quæ est erga proximum.

CAPVT X.

ISTA charitas non solùm erga Deum est, sed etiam propter ipsum erga proximum. Omnis autem ille dicitur proximus noster, qui nobiscum potest esse particeps eiusdem finis, & beatitudinis, qualis est omnis homo in hac vita degens, siue fidelis, siue infidelis sit; siue iustus, siue peccator; siue amicus, siue inimicus: omnes enim hi, diuina gratia, ordinati sunt ad æternam beatitudinem, nisi culpa sua amiserint. Omnes igitur hi diligendi sunt ex charitate. Sunt autem diligendi, quantum ad quatuor.

Primum & præcipuum est, quantum ad finem vltimum. Debemus enim velle omnibus beatitudinē æternam, ad hunc sensum, vt nullum excludamus ab hac volūtate, nulli velimus beatitudinis priuationem: talis enim voluntas est peccatum mortale contra istud præceptum. Hoc igitur est diligere proximum sicut se, non quidem quantum se: quia plus tenemur nos diligere, sed modo eodem, vt eundem finem, quem nobis volumus, alijs velimus, nullum vnquàm excludentes à voluntate ista.

Secundum est, quantum ad bonum spirituale gratiæ, & fidei, vt omnibus velimus, & curemus salutem ipsorum spiritualem. Quod quid[illegible]per dicta tria hæc intelligitur.

Primò, si quis proximus est in necessitate extrema constitutus, vel probabiliter vergit in extremam necessitatem fidei, aut gratiæ spiritualem, quilibet tenetur ei succurrere, etiā cum dispendio vitæ propriæ temporalis, si sibi probabile est profuturum. Verbi gratia, est aliquis in mortis articulo, quem probabiliter scio non habere contritionem, nec esse confessum, si tamen Sacerdos abest, solus ergo illic adsum, cognosco illum probabiliter confessurum, & saltem illum atterendum, teneor illum audire, etiam cum periculo vitæ meæ temporalis, puta, si fortè inimici insequuntur, quia tempus est belli, vel si fortè ille laborat peste, vnde contraham, si accessero, vel si aliud inest periculum. Rursus, est aliquis inter hæreticos, vel infideles, qui in suo errore est, quia non habet docentem veritatem, si alicui sit probabile profuturum, si necessitas sit extrema, quia est summa docentium inopia, tenetur etiam cum

vitæ periculo docere. Rurſus, ſi ſcio mea correctione profutu-
tum alicui, vt à peccato diuturno liberetur, nec ſunt alij, qui fa-
ciant, aut velint facere, teneor corrigere, non obſtante periculo
vitæ. Per hos, facilè eſt de alijs caſibus iudicare.

Secundò, extra extremam neceſſitatem, ſi quis ſine de-
trimento vitæ, honoris, aut rei, aut cum paruo detrimento
poteſt alium iuuare, tenetur ſub mortali: ſi verò abſque nota-
bili prædictorum detrimento non poteſt, non tenetur. Verbi
gratia, eſt homo diues in ciuitate, qui ſcit aliquem pauperem
ob inopiam velle exponere filias, ſi ipſe poteſt abſque detri-
mento notabili ſubuenire, tenetur ſub mortali, licèt alij diui-
tes ſint in ciuitate eadem, qui poſſint id facere. Si tamen non
poteſt ſine graui detrimento familiæ ſuæ, non tenetur, niſi ſit
extrema neceſſitas, vt ſi illi conſtaret, nullum alium velle ſuc-
currere, & iam illum patrem omninò propenſum ad exponen-
das filias: tunc enim tenetur etiam cum notabili detrimento
ſuccurrere.

Tertiò, quibus ex officio incumbit ſaluti ſpeciali aliorum
prouidere, quales Curati, & Epiſcopi, & paſtores ſunt, tenen-
tur cum periculo vitæ, etiam extra extremam neceſſitatem
ſuccurrere; & non ſolùm hoc, ſed etiam inquirere eos, qui in
ſuo grege ſimilibus neceſſitatibus laborant. Alij enim, quibus
ex officio non incumbit, non tenentur inquirere, ſed oblatis
neceſſitatibus ſuccurrere: vnde curatus tempore peſtis non po-
teſt fugere, & relinquere oues abſque ſacramentis, licèt ſe ſciat
peſte inficiendum: & Epiſcopus tempore etiam hæreſis non
poteſt fugere, & relinquere oues decipi, ſed ponere animã pro
ouibus, niſi in vtroque caſu alia ratione ſufficienter ouibus
prouideretur aliorum miniſterio, &c. Ita igitur intelligendum
eſt illud ſecundum, quod diximus erga modum, quò diligen-
dus eſt proximus. Tertium eſt, quantum ad vitam tempora-
lem, vt non ſolùm velimus vitam, ſed etiam curemus: quod ita
explicandum eſt.

Primò, ſi quis eſt in extrema neceſſitate vitæ tẽporalis con-
ſtitutus, & alius poteſt cum diſpendio rei temporalis etiã gra-
ui, ſuccurrere, tenetur ſub mortali ſuccurrere: v.g. ſi quis inter
infideles eſſet occidendus, quia non reddit centum aureos, ſi
quis adſit, qui eos poſſit dare, tenetur dare, vel gratis, vel mu-
tuo, vt ipſum liberet à morte temporali.

Secundò, extra neceſſitatem extremam, ſi quis poteſt ſine
notabili detrimento ſuccurrere ipſorum neceſſitatibus, tene-
tur

tur,& in hoc casu est præceptum de eleemosyna. Cum notabili verò detrimento non tenetur, puta, nõ debet statum suum mutare, nec conuenientem familiam amittere.

Tertiò, vitam alterius temporalem non tenetur saluare cum dispendio propriæ vitæ, si tamen velit, potest, & est actus bonus,& meritorius: v.g. Sunt duo in mari, vnus est absque tabula, vnde necesse est submergi, alter habet, potest hic dare alteri, sed non tenetur. Idem in extrema cibi necessitate duorum vno habente cibum, potest hic alteri dare.

Rursus, periculo imminenti vni duorum potest vnus illud subire, vt alter saluetur. Aduertendum tamen est in hoc casu, quòd cùm talis persona est multæ vtilitatis erga rempublicam, vel erga familiam, alter verò non est, non licèt illi ita vtilem vitam commutare pro homine inutili, nisi fortè talis inutilis versetur in periculo æternæ damnationis. Liceret enim in tali casu vitam commutare propriam pro illius vita, ne in æternum periret; si tamen esset probabilitas emendationis & resipiscentiæ talis hominis.

Quartum est, quantum ad officia communia, quæ alijs hominibus exhibentur: dicitur hoc maximè propter inimicos, quibus non sunt subtrahenda beneficia communia. Voco autem communia ea, qui multis exhibentur propter causam aliquam in eis contentam; putà, quià pauperes, quia homines, quia consanguinei, &c. Cùm igitur inimicus in eadem ratione conuenit, non sunt ei subtrahenda communia beneficia. Vnde, si quis fu[illegible]ns orationes generales ad Deum pro omnibus, inimicũ subtraheret, peccaret. Rursus, si quis in eadẽ domo manentes alloquitur, si inimicus in eadem domo manet, tenetur alloqui: similiter, si in eodem Collegio. Rursus, si quis eleemosynas largitur alicui communitati, non potest absque peccato subtrahere eam inimico. Similiter non salutare, si antè salutabat, aut salutantem resalutare. Ista, & similia communia beneficia non sunt subtrahenda: liceret tamen in vno casu subtrahere, dummodò scandalum non esset, puta, si ex tali subtractione speretur probabiliter inimici correctio, & resipiscentia spiritualis. Particularia autem beneficia, qualia sunt, quæ amicis solent exhiberi, vt familiares colloquutiones, non tenetur homo inimicis exhibere, quamuis antè exhibuisset dummodò tamen non sequatur scandalum. Rursus, tenetur homo officia illa etiam inimicis exhibere, quæ sunt secũdum quandã iustitiam. Pater enim filijs debet sua officia ex-

hibere,& filij reuerentiam patribus, quamuis intercedat inimicitia. Similiter serui dominis, & domini seruis: maiores inferioribus, & è contra. Aliquando tamen licèt ex parte superiorum; patrum, dominorum, negare sua officia ad tempus inferioribus, in pœnam peccati eorum; potestque pater filium inobedientem, vel qui commisit aliquid in ipsum, domo expellere ad tempus, in pœnam; dummodò malum spirituale non sequatur, vel alia grauia mala, aut scandalum. Rursus, omnes tenentur inimicis iniuriam remittere quantum ad odium & voluntatem mali, sed non tenentur remittere debitam satisfactionem: immò aliquando melius est remittere. Vnde vidua pauper, filios habens, quos sustentare non valet, non tenetur viro homicidæ remittere, nisi iustum alimentum subministret, cùm possit. Similiter cum homicida litigans, quia homo ille est iniquus, nō tenetur desistere à causa; immò ipsam sequi, donec suspendatur; deposito tamen odio ipsius personæ, & solùm ob iustitiæ zelum. In componendis igitur pacibus, & litibus odij depositio curanda est, sed non est petenda satisfactionis remissio, nisi iusta sit.

De modis, quibus proximo possumus velle malum temporale, & de schismate.

CAPVT XI.

Qvamuis vnusquisque tenetur proximum diligere, nulli malum volendo, vt dictum est, sunt tamen aliqui casus, in quibus licèt malum velle, seu odio habere aliquem.

Quorum primus est, ratione ipsorum peccatorum. Licèt enim odio habere aliquos, ratione iniquitatis, iuxta illud psalmi: *Iniquos odio habui.*

Secundus est. Licèt etiam velle, & desiderare malum temporale alicui, solùm ob spiritualem emendationem ipsius, vt si quis esset superbus, & incorrigibilis, liceret desiderare illi infirmitatem, vel pecuniarum amissionem, vel aliud malum temporale, per quod probabiliter sperari possit ipsius correctio.

Tertius est, ob bonum spirituale contritionis, & aliorum: Licèt enim hæreticis alios peruertentibus, & incorrigibilibus

bus desiderare mortem temporalem à Domino, vt de medio tollantur, ne alios perdant secum.

Quartus est, ob iustitiam: licèt enim peruersis hominibus comprehensis à Iudice desiderare suspensionem, ob zelum iustitiæ; & vt à Iudice comprehendantur, & castigentur, vt compleatur iustitia. In omnibus his casibus, semper obseruandum est, ne desiderium hoc mali sit ob ipsam personam: tunc enim malum esset contra proximi dilectionem: bonum est, si tātùm fit propter prædictos fines. Contra hanc charitatem proximi vnum est peccatum, puta scandalum, de quo inferiùs discutiemus: nunc tantùm de schismate dicendum est.

Est autem schisma contra charitatem, qua parte est vnio fidelium inter se in ordine ad vnum caput. Est enim amoris, & charitatis vnire voluntates alias diuersas. Schisma igitur, vt ad præsens spectat, est rebellis, & spontanea separatio ab vnitate Ecclesiæ. Cùm enim quis non vult obedire Ecclesiæ, aut Pontifici, spontanea rebellione, dicitur schismaticus, & tale peccatum schisma est, quasi scindens, & diuidens homines à communione charitatis.

Schisma, vt hæresis, aliquando interiùs committitur, absq; opere exteriori, aut verbo, & tunc peccatum mortale est, sed nulli censuræ subditum.

Aliquando interius, simul & exterius est: & aduerte, quòd aliquando est cum hæresi, aliquando sine illa. Cùm enim est error in intellectu contra fidem, est hæresis, & schisma, vt qui se separat ab obedientia Papę, quia non credit eius potestatem, talis schismaticus reputatur pro hæretico, & eisdem subitat pœnis.

Aliquando tamen est schisma, cùm non est talis error in intellectu, vt, qui credens quidem potestatem Papæ, tamen passione aliqua motus ab illius obedientia se subtrahit, iste est purè schismaticus: nam schisma est contra vnitatem charitatis, non contra fidem, & tale schisma subftat excommunicationi Papali, non quidem in Cœna Domini, nisi sit cum hæresi, sed à iure, quod habetur c. licet, de electionib. & cap. nulli, dist. 19.

* * *

De primo Decalogi præcepto.

CAPVT XII.

ANtequàm ad singula Decalogi præcepta explicāda descendamus, aliqua sunt notanda.

Primò, ista decem pręcepta in duas esse diuisa partes: quædam versantur circa diuinum honorem immediatè, qualia sunt tria priora, quæ dicuntur primæ tabulæ: quædam circa vtilitatem proximi, qualia septem posteriora, quæ dicuntur secundæ tabulæ. Fuerunt enim in duabus tabulis Moysis digito Dei descripta: licèt alij plura ponant in prima tabula: sed quod diximus videtur probabilius.

Secundò est notandum, omni, quæ sunt contra aliquod mandatorum horum, esse peccata mortalia, nisi vna trium causarum excuset: tunc enim erunt tantùm venialia. Prima est, leuitas materiæ. Cùm enim parua est materia, non est mortale, Vnde qui imponit falsum alicui leue, contra præceptum facit, sed ob leuitatem maximam non est mortale. Non tamen leuitas materiæ semper excusat: nam falsum iuramentum, etiam in leui materia, est mortale. Dicemus tamen de hoc in singulis. Secunda est, defectus deliberationis: tunc enim actus dicitur deliberatus, cùm in nostra est potestate, vt possimus facere, & non facere. Ista deliberatio plena est necessaria in mortali peccato. Cùm autem est semiplena, nec integra, fit veniale: vt, qui alterius vxorem concup[illegible] sed motu repentino, & non ex pleno voluntatis consensu. Similiter, qui occidere vult, sed non actu deliberato perfectè. Tertia causa est, defectus pleni vsus rationis, qualis est in semidormientibus, quibus pollutiones accidunt, sed non est perfectus vsus rationis. Similiter in aliquibus infirmitatibus, in quibus homo alienatus quando percutit alios, sed quia non est integer vsus rationis, non est mortale. Hiis igitur tribus causis, opus, aut actus contra præceptum solet fieri veniale, cùm tamen ex genere mortale sit.

Tertiò est notandum, ista præcepta non obligare homines ad finem præceptorum, qui est Charitas, sed solùm ad actum inclusum in præcepto: verb.grat. non occidere, obligat hominem, vt non occidat, non tamen ne occidat ex Charitate. Similiter in alijs omnibus: sicut ieiunium non obligat ad finem, qui est maceratio carnis, & eleuatio mentis, sed tantùm ad ipsum

ſum actum : vnde impletur præceptum extra Charitatem, licèt non ſit meritoria talis impletio, niſi ſit cum Charitate, quæ dicitur finis, & modus præceptorũ. Et hoc eſt, quod alij dicunt, impleri præceptum poſſe, quoad ſubſtantiam ſine Charitate, non tamen quoad modum.

In primo igitur præcepto, quod eſt, *vnum cole Deum*, præcipitur latria, ſeu adoratio Dei. Pro cuius explicatione aduerte, in adoratione eſſe tres actus.

Vnus eſt intellectus, quo cognoſcimus excellentiam, & ſuperioritatem alicuius, qui adorandus eſt.

Secundus eſt voluntatis, quo nos ei ſubijcimus, & ſubſternimus.

Tertius exterior, quo talem ſubiectionem ſignificamus, vt genuflexio, capitis nudatio, & ſimilia.

Primus non eſt adoratio: Dæmones enim cognoſcunt Deũ eſſe ſupra omnia, non tamen adorant. Eſt enim talis actus in adoratione neceſſarius; quia voluntas non ſe ſubdit, niſi excellentiam cognoſcat eius, cui ſe ſubdit. Secundus eſt ipſa adoratio, quia eſt actus religionis. Tertius eſt effectus adorationis: in tantum enim iſte tertius ad adorationem pertinet, in quantum ab interiori procedit, aliàs eſt illuſio, & irriſio. Vt igitur Deus adoretur, iſte actus neceſſarij ſunt. Primus eſt, intellectus, quòd debemus Deum cognoſcere vt ſummum Dominum, ac totius eſſe principium. Secundus voluntatis, quo illi, vt tali, nos debemus ſubijcere. Tertius eſt, quo iſtam proſternationem exprimimus, quod maximè ſit per Miſſæ ſacrificium: totus enim populus Chriſtianus miſſam offert per Sacerdotem: & per ſacrificium, quod ſoli Deo debetur, ſuam exprimit internam adorationem. Similiter per alias humiliationes exteriores. Sic igitur Deus eſt adorandus: actus primus eſt fidei, nec ad hoc pertinet præceptum, ſed ſupponitur: actus ſecundus eſt, vera adoratio, & hæc præcipitur: ſimiliter & exterior hunc exprimens, quæ duo ad religionem pertinent. Hoc præcepto, non ſolùm adoratio, ſed inuocatio, honor, laus Dei, & alia, quæ ad religionem ſpectant, continentur.

De blasphemia, & impietate.

CAPVT XIII.

NVnc de peccatis, quæ contra istud præceptum sunt, agere oportet. Cumque in hoc præcepto Religio Christiana contineatur, peccata contra Religionem sub isto continentur præcepto prohibita: quorum vnum est Blasphemia. Est blasphemia contra Dei laudem, contra S. Thom. 2.2. q. 13. qui putat contra confessionem fidei esse. Hoc autem notum fiet, si primùm, quid laus sit, intelligatur. Laus est manifestatio alicuius excellentiæ cum affectu voluntatis: cùm enim excellentias, & perfectiones alicuius notificamus, & dicimus, tunc laudamus ipsum, & notificatur cordis affectio, quæ nos prouocat ad talem notificationem. Est igitur laudare Deum, excellentias, & perfectiones eius manifestare cum voluntatis affectu. Est autem duplex laus, & interior, quæ fit solo corde, quæ à nobis, & ab Angelis fit Deo: & exterior, cum voce profertur: vtraque multipliciter fit.

Primò, per modum enunciationis, cum propositionibus laudamus, dicentes, *Deus magnus, & sanctus, & Dominus*.

Secundò, per modum deprecantis, cùm orationes fundimus.

Tertiò, per modum imperatiui, cùm dicimus, *Benedictus sit Deus. Gloria in excelsis Deo.*

Quartò, per modum admirantis, vt *[...]àm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra?* His modis contingit laus. Cùm huic igitur opponatur blasphemia, hæc erit quædam maledicentia contra Deum, ex malo voluntatis affectu. Ille autem dicit malum Deo, qui aufert bonum, quod habet negando; vel imponit malum, quod non habet, affirmando: vt, qui dicit, Deus non est bonus, non iustus est Deus. Fit autem dupliciter, sicut & laus, corde interius, & oratione etiam exterius, quæ est consummata blasphemia, & vtroque modo tripliciter fit.

Per modum enunciationis, vt in dictis exemplis.

Per modum detestantis, vt qui dicit, sit Deus maledictus, pereat Deus, & per modum irridentis, vt illi dicebant, *Vah, qui destruis templum Dei.*

Est autem maximè hic aduertendum, dupliciter contingere per blasphemiam Deo maledicere: vno modo formaliter, cùm

cum expreſsè,& apertè mala damus Deo, vt in omnibus exẽplis propoſitis. Altero modo virtualiter, cùm occultè damus Deo malum, licèt non id omninò exprimant verba,vt, qui dicit,ad deſpectum,blaſphemat,quia facit Deum impotentem: dicit enim ſe aliquid facturum, velit nolit Deus. Similiter, qui dicit,ad corpus Dei, &,*al ſangue de Dio*, vel iniuriosè nominat aliquas partes, tunc ſi per modum ſpernentis dicat, eſt blaſphemia quia ponit in Deo iſta, tanquam contemptibilia, & vituperatione digna,quòd non eſt. Si tamen dicat tantùm per modum iuramenti, non eſt blaſphemia: vtroq; autem modo,ſiue formaliter,ſiue virtualiter,blaſphemia eſt. Ex his ergo facilè habetur,quid ſit blaſphemia,& quot modis cõtingat.

Circa peccatum autem blaſphemiæ notandum eſt, nõ ſemper eſſe mortale,quamuis ſit ex genere ſuo: aliquando tamen fit cùm aduertentia,& deliberatione,vt cum homo cognoſcit, & aduertit eſſe blaſphemiam, tamen eam profert. Aliquando fit ſine aduertentia, vt, cùm homo ira aliqua, vel alia motus paſſione, non aduertens verba, quæ proferebat,protulit blaſphemiam. Priori modo eſt peccatum mortale, poſteriori verò non ſemper,niſi cùm homo eſt aſſuetus blaſphemare, nec vult emendationem. Talis enim peccaret mortaliter tunc quia eſt in culpa præcedenti, quia non abſtulit occaſionem peccati. Qui verò non habet talem aſſuetudinem,vel,ſi habet, tam emendare ſe curat, & deſiderat,non peccaret mortaliter, ſed venialiter.

Blaſphemia au[illegible] aliquando eſt cum hæreſi, aliquando ſine hæreſi. Quando quis aſſentit intellectu his,quæ corde, vel ore dicit, eſt hæreticus,& blaſphemus: vt, ſi dicens Deum improuidum, ita aſſentit, hæreticus ſimul eſt, & tunc incidit in cenſuras hæreticorum, de quibus diximus iam: ſi verò non ita credit, nec aſſentit,vt dicit.non enim idem eſt credere, & dicere, etiam corde,tunc eſt tantum blaſphemia. Quamuis autem blaſphemia ſit ſine hæreſi, eſt tamen horrendum peccatum, adeò vt Dominus dixerit, eſſe irremiſſibile, non quod non remittatur, ſed quia vix, aut nimis eſt indignum, vt remittatur: & blaſphemis, ſi ſit publica blaſphemia,eſt ſeuera pœnitentia impoſita, cap. ſtatuimus,de maleficijs, quæ tripliciter fit.

Prima, vt ſeptem diebus dominicis maneat in foribus templi, dum ſolennia celebrantur;& ſeptima dominica,vt abſque pallio,

pallio,& calceamentis,& cum corrigia in collo.

Secunda, vt ſeptem diebus veneris ieiunet in pane, & aqua, & non intret in Eccleſiam.

Tertia, vt alat tres pauperes ſingulis illis diebus, &, ſi non poteſt, ſaltem duos: aut ſi non duos, vnum: & ſi non vnum, ſaltem in aliam pœnitentiam commutetur:& vlterius, ſi diues eſt, ſoluat quadraginta ſolidos : ſi hoc non poteſt triginta: ſi non hæc, viginti; ſi non, quinque. Vbi vides rigorem iuris oſtendere grauitatem peccati. Hoc etiam eſt officium damnatorum, ſicut beatorum, laudare ſemper Deum. Nō autem exiſtimes blaſphemiam ſolùm eſſe contra Deum : extenditur etiam ad Sanctos : vt enim laudare ſanctos, eſt virtus, ita peccatum eſt blaſphemia illis malum dicere : vnde eodem modo eſt mortale, & ſub cenſura canonum contentum. Præcipuè autem grauiſſimum eſt inter omnia peccata, quæ contra ſanctos ſunt, contra beatam Virginem blaſphemare. Contingit etiam cōtra alias creaturas blaſphemare, eis maledicendo, vel imprecando. Et hic eſt aduertentia adhibenda. Creaturæ enim hæ rationabiles ſunt, aut irrationabiles: ſi rationabiles, dupliciter poſſunt maledici.

Vno modo interius, deſiderando malum, quod imprecamur, vel exterius, volendo illas iniuria afficere: & tunc, cùm malum eſt graue, eſt mortale: vt, qui dicit, ſuſpendaris, moriaris, cùm interius iſta deſideramus proximo euenire: cùm non, ſed ſolùm in exteriori eſt blaſphemia, eſt veniale. Si verò irrationabiles ſunt, non ſemper eſt mortale : vt maledicere pani, vino, libris, vineis, & aliis.

Quadrupliciter poſſumus his maledicere.

Vno modo, conſiderando vt creaturæ ſunt Dei, & hac intentione maledicendo, & ſic eſt mortale, & blaſphemia, ſiue rationabiles, ſiue irrationabiles ſint.

Altero modo, ratione creaturæ rationabilis, cuius ſunt: vt maledicere vineis, quia illius ſunt, vel huius: & tunc, ſi interius malè deſideramus propter dominum talis rei, mortale eſt, ſicut diximus de ipſa creatura rationabili.

Tertiò poſſunt conſiderari ſecundum ſe, & tunc maledicere his, vt dixit Caiet. verb. Maledictio, eſt actus otioſus, atq; peccatum veniale.

Quartò poſſunt conſiderari ratione mali illati ab ipſis, & ſic poſſunt maledici, & eſt actus licitus: non enim eſt hoc tam maledicere creaturæ, quàm malo. Sic Iob diei, & Dauid montibus

tibus maledicebat. Idem esse dicendum de bestijs. Ex his habes, quid de blasphemia sentiendum est. Aliud est peccatum contra hoc præceptum, quod impietatis dicitur, & est oppositum honori, quem debemus Sanctis, & Deo, sicut blasphemia est opposita laudi. Pietas enim est, qua Deum, & Sanctos reueremur: cùm igitur ipsos inhonoramus, dicitur peccatum impietatis: vnde, imagines conculcare, reliquias Sanctorũ spernere, opera in Deum iniuriosa facere ad hoc spectant peccatum, cui si error accedat intellectus, est etiam hæresis: secùs non, vt supra.

De Superstitione.

CAPVT XIV.

ALiud est tertium peccatũ superstitionis. Est autem superstitio, vana, seu falsa religio. Religio enim virtus est debitum cultum Deo exhibens: contra quam est superstitio, indebitum cultum exhibens.

Huius duplex est genus iuxta duos modos, quibus indebitè cultus exhiberi potest.

Vnus est, cùm Deo vero cultum exhibemus, non eo modo, quo exhibendus est. Alter, cum cultus exhibetur Deo falso, cui exhibendus non est. Prior superstitio duas habet species. Altera est, cum Deo exhibetur cultus falsus, vt qui Deo modò vellet offerre sacrificia veteris legis: nunc enim sunt falsa, quia tunc significabant [illegible]uram mortem Christi, quæ iam non est futura. Similiter, quia alicuius sectæ infidelium cæremonias vellet exhibere Deo, talis Deo exhiberet cultum, sed non eo modo, quo debet, & dicitur cultus perniciosus, & est mortale peccatũ. Ad hoc peccatum reducitur illud, quo quis falsas reliquias supponit pro veris, decipiens alios; & qui falsò dicit imagines has, vel illas fecisse miracula, vt eleëmosynas suscipiat à populo. Altera species est, cùm Deo exhibetur cultus superfluus, qui dicitur ille, qui non ordinatur ad Spiritum, & qui additur vltra consuetudines Ecclesiarum: vnde, qui multiplicat Alleluia, cùm dicendum est vnum, additque super ea, quæ in cæremoniali sunt, cultum exhibet superfluum: talis tamen superstitio non est mortale, sed veniale tantùm nisi ex contemptu fiat. Superstitio autem ea, quæ cultum quidem exhibet, sed non cui exhibendus est, quinque sub se includit species,

ſpecies, Idololatriam, Magiam, Diuinationem, Variam obſeruantiam, & Maleficium. De ſingulis agere oportet.

Eſt igitur Idololatria, diuini cultus erga falſum Deum exhibitio. Colere enim pro Deo eum, qui non eſt Deus, aut ipſum laudando, aut inuocando, aut ſacrificando; aut ei aliquo modo ſe proſternendo, idololatrare eſt. Eſt autem idololatria per ſe oppoſita religioni; tamen ex adiuncto, & concomitantia opponitur fidei. Sicut enim vera adoratio non eſt, niſi fides præcedat in intellectu, qua illius excellentiam recognoſcamus, cui nos ſubijcimus, ita etiam adoratio falſa, quæ eſt idololatria, non eſt, niſi error in intellectu præcedat, quo dignum honore iudicamus Deum falſum, cui idololatria ſe proſternit. Vnde fit, vt idololatria ſit peccatum ſubiectum excommunicationi in Cœna Domini, vt hæreſis. Cùm verò non eſt error in intellectu, ſi verè iudicat homo, illud, quod adorat, non eſſe tali honore dignum, ſed timore, vel alia paſſione motus, adorat, & colit, tunc non eſt propriè idololatria, ſed dicitur exteriori idololatria: & quamuis ſit in foro exteriori ſubiecta excommunicationi, quia præſumitur etiam interior, & cum errore, tamen in foro interiori non habet annexam excommunicationem, vt ſuperiùs diximus de hæreſi. Vtroq; tamen modo eſt peccatum mortale.

Altera ſpecies eſt Magia. Videtur autem ſic poſſe deſcribi. Et poteſtas inordinata faciendi quòd ſupra naturam eſt. Dupliciter fieri poteſt aliquid ſuprà naturam: vno modo diuino auxilio ſupernaturali adiutus; & hoc ad poteſtatem miraculorum ſpectat: altero verò, auxilio dæmonis, & hoc ad Magiam ſpectat. Et aduerte, quòd Magia per finem diſtinguitur ab alijs ſuperſtitionis ſpeciebus dicendis: nam Magia eſt, qua homo facit mirabiles effectus, & ſupra ſuam naturalem poteſtatem, hoc ſolo animo, vt potens videatur, & magna, & mirabilia faciens.

Aduertendum vlterius, quòd licèt homo videatur iſta magna facere, aliqua poteſtate in ſe exiſtente, verè non facit, ſed dæmon eſt, qui iſta ad ſuum imperium facit; nec Magia habet aliquã poteſtatem ſuper dæmones, vt cogat eos iſta facere, ſed fingunt ipſi ſe cogi imperio eius, vt magis recipiant: quamuis aliquando, poteſtate alterius dæmonis ſuperioris, cogantur, vt homini alicui pareant. Dæmones autem nullam per ſe habent efficaciam faciendi effectus hos, qui in Magia videntur, ſed tripliciter tantùm dæmon operatur.

Vno modo, iam effectus per naturam, aut artem factos aliunde transumendo: habet enim potestatem super omnia ista inferiora, quantum ad motum localem. Vnde, si facit hic serpentem, vel aliud apparere, alijs ex locis portat: est enim ei mirabilis agilitas, vt ictu oculi innumera milliaria peragat.

Altero modo, ista facit, de nouo faciendo, non per se, sed occultè applicando causas naturales, & accelerando actiones earum. Est etenim peritissimus: cognoscit enim omnes naturas omnium lapidum, herbarum, animalium, & rerum vniuersi, & proprietates earum, & vbi inueniatur. Vnde sæpè facit borem nasci breuissimo tempore, applicando semen, & omnes causas alias; sæpè fructus, & sæpè animalia. Sæpè sanat etiam dæmon, occulta medicamenta adhibendo, vel intra corpus se immiscendo, & humores expellendo.

Tertio modo, operatur ista, sensus deludendo; & hoc dupliciter.

Vno modo, proponendo sensibus vera obiecta, non qualia apparent, sed ex aëre condensato: vnde sic aliquādo facit apparere serpentes, dracones, animalia in etiam multa, quæ non sunt vera, sed ex aëre condensato confecta, & per ipsum dæmonem mota.

Altero modo, ipsosmet sensus impediendo, ne videantur exteriora, & imaginationem hominum mouendo, vt appareat illis, res illas illic esse, quæ verè non sunt, sicut fit, cùm homo somniat. His modis dæmon multa operatur ad vocem & petitionem Magorum.

Aduertendum tertiò, quod frequenter est pactum dęmonis cum Mago. Explico Pactum est promissio facta ab homine dæmoni, & à dæmone homini promittit enim homo obedientiam dæmoni, & negationem diuinorum præceptorum, & Sacramentorum: promittit dæmon, se omnia illa facturum; & quò magis promittit homo, eò etiam dæmon. Hoc autem pactum dupliciter fit. Aliquando cum ipsomet dæmone, qui visibiliter apparet, & fœdus init. Aliquando fit medio aliquo homine: vt cùm quis per aliquē Magū tale facit pactū. Pactum autem cum dæmone dupliciter solet fieri. Vno modo solèniter, vt cùm dæmon apparet visibiliter in solio suo sedens, cum caterua aliorum dæmonum, corā quibus fit tale pactum. Altero modo, priuatim; vt, cùm fit pactum absque solennitate sola enim tacita inuocatione fit, cùm homo vtitur illis me-

dijs,quibus Magi ſolent vti,ad faciendos effectus tales, ſed tamen nouum intercedit pactum.

Eſt autem generaliter obſeruandum, tacitam dæmonis inuocationem eſſe, cùm homo intentat aliquid facere per ea, quæ nec ex ſe, nec ex virtute ſupernaturali tales poſſunt producere effectus, Vnde his modis maximè iſta inuocatio contingit.

Primò, cùm verba dicuntur,in quibus voces aliquæ non ſignificatiuæ ſunt.

Secundò, cùm characteres, & figuræ aliæ à ſigno Crucis, vt figuræ ouales,quadrangulæ,vel ſimiles fiunt.

Tertiò, cùm miſcetur aliquod falſum : vt, quòd Chriſtus habuit febres, vel alia ; vel apocripha, vt fictæ aliæ hiſtoriæ.

Quartò, cùm apponuntur conditiones inutiles ad tales effectus : vt, cùm feruntur verba ſacra ſcripta in carta tali; vel tales herbæ,tali,vel tali die, & hora decerptæ, & alia,huiuſmodi.

Quintò, cùm effectus excedunt virtutem illius medij : vt quando quis promittit alios receſſuros in gratia ; non poſſe lædi ab inimicis,& alia huiuſmodi. His modis eſt inuocatio tacita dæmonis:& Magia aliquãdo (licèt raró) fit cum tali inuocatione,abſq; pacto.

Aduertendum quartò circa huiuſmodi peccati grauitatem, Magia ſæpè eſt hæreſi coniuncta, aliquando autem ſine hæreſi eſt. Tunc eſt coniuncta hæreſi, cùm error contra fidem eſt in intellectu,accedente pertinacia. Vnde magus examinandus eſt, quid credat, an credat dæmones dignos eſſe aliquo honore, poſſe aliquid facere abſque diuina permiſſione,in alia vita ſe bonum ab eis recepturum, ſemper vera dicere,& alia huiuſmodi. Cùm enim aliquod horũ eſſe creditur cum pertinacia, id eſt,cognoſcendo eſſe contra Eccleſiam, eſt hæreſis, & tunc eſt Magus excommunicatus. Cùm verò non eſt error talis in intellectu,eſt abſque hęreſi;ſed eſt horrendum peccatum mortale,cùm intercedit dæmonis pactum : non autem excommunicationi latæ expoſitum eſt, licèt Magus ſit excommunicandus, vt habetur 26.q.5. At qui ipſos magos conſulit, & qui petit opera eorum,excommunicatus eſt, vt habetur ibi.c.ſi quis etiam. Iſta excommunicatio nulli reſeruatur· Cùm verò eſt magia cum ſola tacita inuocationne,eſt etiam mortale. Cùm tamen eſt ignorantia, quia homo neſcit ibi inuocari dæmonem,

nem, veniale est, donec ab aliquo aduertatur, vel per se cognoscat: tunc enim esset mortale.

De Diuinatione.

CAPVT XV.

TERTIA species est diuinatio: est autem hæc, enunciatio inordinata eorum, quæ per naturam cognosci non possunt, id est scire ea, quæ homo naturaliter cognoscere non potest. Tamen per diuinam reuelationem, non est diuinatio. Ea tamen scire modo inordinato, & dæmonis inuocatione, ad diuinationem spectat. Maximè autem hæc hominis naturam excedunt. Primum, ea quæ à Diuina voluntate sola pendent, qualia sunt mysteria gratiæ, quòd hic saluetur, ille condemnetur, & alia huiusmodi. Secundò, quæ pendent ex libertate hominis, & nondū futura sunt. Tertiò, quæ sunt futura contingentia, & ita possunt non euenire, vt euenire. Quartò, quæ sunt occulta, vel absentia, vt homo per se cognoscere nequeat. Velle aliquid horum scire modo inordinato, pertinet ad diuinationem.

Aduertendum tamen, quod nec dęmon scit certò ista, sed primò, coniectura quadam, ex longa experientia; quam habet, & ex subtilitate ingenij sui, qua conditiones singulorum & inclinationes cognoscit, & plus minusve cōijcit, quid sint facturi. Secundò, ex reuelatione Angeli boni: permittit enim Deus ipsi dæmoni aliqua manifestari. Tertiò, aliquando res, quas prænunciat, erant naturaliter euenturæ, vel certæ futuræ, non tamen videntur euenire nisi contingenter, & sic videtur etiam enunciare contingentia. Nam sæpè dęmon secretum morbum alicuius intuetur, & cognoscit naturale tempus mortis, quòd alteri prænuncians, videtur contingens dicere. Sæpè etiam nunciat ruinas domorum, quia occultas causas ruinæ operantes videt. Sæpè etiam annunciat quæ ipse facturus est. Quartò, ex naturalibus multa scit, propter magnam scientiam naturalem suam, & Astrologiam, quia pluuias, pestes, eclipses, & alia potest prædicere. Hoc modo diuinatores suos decipit. Est autē duplex genus diuinationis. Alterum est, in quo inuocatur apertè dæmon, vt dicat occulta: quæ inuocatio solet esse multiplex, iuxta modos multos, quibus solet dæmon respondere. Aliquando per fictas, & apparentes figuras, & dicitur Præstigiū:

Aliquando per somnia, & est diuinatio somniorum, cum homo à dæmone responsum expectat per somnia. Aliquando per mortuorum suscitationem, & dicitur, Necromantia, etsi dæmon nullam animam reuocare possit ad mundum hunc, tamen fingit esse mortuum, assumendo corpus, ac si anima esset. Licèt aliqui dicant, diuina permissione dæmonem id facere, sicut fecit de Samuele. Alij dicunt Deum id fecisse, non dæmonem, nec Pythonissa id poterat. Aliquando id fit per viuos, & arreptitios homines, qui dicuntur Pythones. Aliquando fit per statuas, & corpora terrestria, & dicitur Geomantia. Aliquando per figuras apparentes in aquis, & dicitur Hydromantia. Aliquando per figuras aëreas, & dicitur, Aeromantia. Aliquando per ignes, & dicitur Pyromantia. Aliquando per interiora animalium, & dicitur Aruspicium. Hæ omnes species sunt grauissima peccata mortalia: in quibus expressè inuocatur dæmon, & colitur, & est maximè peccatum hoc hæresi coniunctum, si error fit in intellectu. Qui consulit hos ariolos, & diuinos, excommunicatus est, vt diximus suprà de Magis.

Alterum genus est, in quo non inuocatur expressè dæmon, sed tacitè; puta, cùm medijs vtitur quis ad cognoscendum res: quæ media nullam habent virtutem iudicandi res. Et hoc diuiditur in duo genera. Aliud, cùm media non sunt aliqua opera facta ab ipso homine. Alterum, cùm sunt actiones aliquæ humanæ. Primum genus multas habet species, puta Astrologiam, quæ fit per situs, & motus astrorum: Augurium, quod fit per garritus animalium, seu auium: Auspicium, per volatus auium: Omen, per verba alicuius hominis casu aliquo, vel aliqua intentione prolata, vt quia miles dixit socio: sistamus, dux decreuit exercitum non mouere; Chiromantiam, quæ fit per signa, & figuras corporis humani. Circa Astrologiam notandum est, quòd non negamus posse naturales effectus sciri, vt eclipses, pluuias futuras, & alia huiusmodi, & similiter complexiones, & inclinationes hominum, nam cœli influunt in humana corpora: tamen triplici casu vti Astrologia est peccatum mortale.

Vno modo, ad cognoscendum mysteria gratiæ, & ea, quæ à sola Diuina voluntate dependent. Secundò, ad cognoscendum ea, quæ ex libera voluntate hominis, pendent, quasi certa euentura sint, quod quidem falsum est: nam nec complexio hominis, nec cœlum, nec vlla creatura cogit volun-

tatem,

tatem; & contingentia multis causis impediri possunt. Quòd si quis vellet cognoscere aliquando contingens, vel liberum, iudicando esse incerta, & posse non euenire, non est mortale, nisi tantùm in tertio casu. Tertius autem casus est, cùm quis in suis actionibus vtitur istis iudicijs. Astrologorum, tanquam regula, nec quicquam vult facere, nisi cælum consulendo, iste talis iam certam putat regulam. Semel autem, vel bis consulere, & iudicando esse rem incertam, & posse non euenire, veniale esset, & actus omninò otiosus, quia nihil prorsus certitudinis tale habet iudicium. In his igitur casibus, tacitè inuocatur dæmon dum sumitur pro medio cognoscendi, qui ex se talem efficaciam non habet, vt per ipsum res tales cognoscantur, ob id peccatum est.

Circa augurium, & auspicium, notandum est, aliquando esse licita, cùm solum pronunciare intendimus ea, quæ naturaliter solent aliqua animalia prænunciare: Deus enim instinctus sæpè aliquorum futurorum animalibus indidit: vt Mergi mare relinquentes, signant tempestatem futuram, Vespertiliones longè volantes à domibus, significant serenitatem, & alia huiusmodi multa. At verò alia, quorum animalia nullos habent instinctus, prædicere peccatum est mortale, quia est tacita dæmonis inuocatio, qualia sunt coniungentia, & quæ à libertate hominis pendent, vel à solo diuina voluntate.

Genus alterum diuinationis, quod in aliquibus actibus humanis consistit, dicitur sortilegium, siue fiat taxillorum emissione, siue aliquarum chartularum descriptione, siue plumbi liquefactione, siue ceræ, vel alio simili modo. Est autem aduertendum, esse triplex genus sortium.

Quædam sunt diuinatoriæ, quæ emittuntur ad aliquod occultum, vel futurum sciendum.

Quædam diuisoriæ, quæ emittuntur ad cognoscendum, quid cuique eueniat.

Quædam consultoriæ, quæ emittuntur ad cognoscendum quid in aliquo casu sit agendum. Et quidem prima diuinatio ferè semper est peccatum mortale, quia ibi tacitè inuocatur dæmon, nisi in aliquo casu expecteretur responsum, seu iudicium à Deo, quo modo Saul emisit sortem super Ionatham, & nautæ super Ionam.

Diuisoria autem licita est, cum triplici tamen conditione, Primò, ne in ea committatur aliquid contra Iustitiam, putà, cum res, quæ in sorte mittitur, vnius est, nec ad eam parius

habent alij, inter quos mittitur sors, tunc non esset licita, quia iniustitia fit domino: similiter non excluduntur, qui par ius habent. Secundò, ne fit contra publicum bonum Reip. vt, cùm dignitates sortiuntur inter homines, etiam ineptos ad tales dignitates. Simile est de dignitatibus alijs alicuius communitatis, cùm inepti admittuntur ad sortes. Tertiò, ne sit in dignitatibus Ecclesiasticis, & beneficijs, talia enim sortiri non licet stantibus conditionibus.

Diuisoria licèt, dummodò iudicium non expectetur à dæmone, sed fortuitum sit.

Consultoria, cùm iudicium expectatur à dæmone peccatũ est mortale; cùm verò à Deo, licet, sed cum triplici cõditione. Prima, vt sit cum necessitate: cùm enim media humana facilè haberi possunt, non est Deus tentandus. S. Thom. 2.2. q. 95. art. 8. Vnde, liceret vti sortibus in hac casu, cùm tempore pestis aliqui Curati essent mansuri, tamen duo sufficerent, ipsi autem multi essent, Episcopus non potest eos concordare, nescitque quos constituat, posset iudicium à Deo expetere per sortes. Similiter, cùm duo essent inequali necessitate extrema, quorum vni aliquis subuenire posset, tunc sorte consulendus esset De⁹, vter illorum esset. Hi duo casus sunt Augustini. Secunda est, vt sit cum reuerentia: accedere enim Deo irreuerenter, peccatum est, & quidem veniale, nisi irreuerentia notabilis sit. Tertia est ne sit in rebus prophanis: Deus enim non est in his rebus consulendus. Tales conditiones in diuinatione, cùm licita est seruari debent; cùm autem aliter fit, peccatum est: & in his omnibus, cùm à dæmone iudicium expectatur mortale est, & sortilegium. In diuinatoria autem, nisi expressè Deus inuocetur, tacitè inuocatur dæmon: ob id, ex se mortale est.

De vana obseruantia, & maleficio.

CAPVT XVI.

QVarta superstitionis species est Vana obseruantia: in qua tacitè dæmon inuocatur, cùm in ea, media quędam assumantur, quæ non habent virtutem vllam ad tales effectus.

Huius quatuor sunt species infimæ.

Prima est, ars notoria, quæ continet orationes quasdam, & ieiu-

ieiunia, ad consequendas scientias absque vllo labore, ad modum infusarum scientiarum. Quæ quidem obseruantia, mortale peccatum est.

Secunda est, obseruantia sanitatum, cùm homo ad sanitatem obtinendam, vana media, & inutilia assumit, vt hi, qui quibusdam orationibus sanant dolorem capitis, & aliorum morborum, retinent sanguinis fluxum, sanant etiam alias infirmitates, etiam animalium. In his frequenter accidunt vanæ quædam circumstantiæ, & verba quædam ridicula, aut non significantia, quæ tacitè continent dæmonis inuocationem. Talis obseruantia veniale est peccatum, cùm personæ ignorãtia accidit; cùm verò admonita est de vanitate, mortale peccatum est: iam enim dæmonem scienter inuocat. Cùm autẽ tales orationes puræ sunt ab omni mala circumstantia, & ex deuotione dicuntur, non est peccatum, meliùs tamen est ab ipsis abstinere. Sufficit Euangelium à Sacerdote aliquo prolatum, vel alia oratio Ecclesiæ ex deuotione Deo fusa. Ad hanc speciem reducitur decerptio herbarum die Ascensionis, & D. Ioannis ante solis ortum, & alia similia, vt de Carlino primo in die Parasceues.

Tertia est, obseruantia futurorum euentuum. Aliqui enim, ex quorundam impertinentium obseruatione, mala futura sibi, vel alijs conijciunt, vt si læuo pede domo quis egressus est: si statim lapidem offendit: si somniat in aliquo loco malum sibi euenturum: si postquam euigilauit, statim sternutauit: tunc enim dicunt esse iterum dormiendum. Omnia ista, & similia vana sunt, & plerumque venialia, nisi quis pertinaciter istis adhæreat post admonitionem, si ignorans sit.

Quarta est obseruantia reliquiarum, cum aliqui portant aut vanas reliquias, aut veras cum aliqua vana circumstantia, vt Euangelia, si scripta sunt in charta virgine, & cum certis cęremonijs. Similiter, cùm promittuntur effectus falsi, vt, quòd morietur in bello, in peccato, & huiusmodi: talia sunt mortalia, nisi grandis ignorantia excuset; quia isti nimis fidunt suis reliquijs erga istos effectus. Cùm autem sunt veræ reliquiæ, absque vlla vana circumstantia, aut verba sacra pura, licitum est, & vtile. Sed admonendi sunt qui talia portant, ne istis solis fidant, quasi sufficiant sine vllo bono opere, & vitæ rectitudine.

Vltima species superstitionis est maleficiũ, de quo multa dicenda sunt. Et primum est, quid sit. Potest autem sic describi,

Eſt ars nocendi alijs dæmonis poteſtate. Aduerte Magum, & Maleficũ differre penes finem: Magus enim vtitur arte dæmonis, ad oſtentationem potentiæ diuinæ, ad ſciendum abſcondita: Maleficus autem, ad nocendum alijs: ipſa autem opera, quibus alijs nocent, ſolent dici Maleficia. Aduertendũ ſecundò, eſſe duplex maleficiũ, quoddam dicitur amatorium, quoddã veneficium. Amatorium eſt, quo malefici vtuntur, ad flectendos animos hominum ad amorem carnalem, inclinando ad vnos, vel diuertendo ab alijs: & hi malefici ſolent rixas, & odia inter coniugatos efficere, & animos vtriuſque ad aliam perſonam deflectere. Veneficium eſt, quo ſolent nocere hominibus, & duplex eſt. Vnum, quo nocent in propria perſona, aut occidendo, aut infirmitates, vel dolores cauſando, aut ſterilitatem ſexus inducendo. Alterum, quo nocere ſolent in rebus, aut deſtruere vineas, arbores animalia, ſubuertere ædificia. Et iſti ſolent excitare ventos, grandines, ingenteſque tempeſtates. Non eſt autem exiſtimandum, iſtos maleficos per ſe, aut poteſtate ſibi inſita iſta facere, ſed aut venena arte dæmonis conquiſita miniſtrando, aut ipſis dæmonibus ad ipſorum voces, & figmenta operantibus erga ea, quibus nocent. In primis circa amatorium notandum eſt, dæmones nullius hominis voluntatem poſſe cogere ad amandum, ſolùm perſuadet mouendo phantaſmata; & hominis imaginationẽ, qua voluntas afficiatur ad rem amandam, faciendo apparere amabiliorem. Rurſus incitat carnis appetitum, ſemper tamen manet libera voluntas. Vnde non excuſantur iſti à peccato, quamuis dicant ſe trahi inuitos ad amorem, vel odium, hoc enim falſum eſt: ſolùm enim tentantur, ſed nõ coguntur. Circa perſonas, Deo permittente, aliquando dæmon poteſtatem exercet, inducendo dolores, & infirmitates, quas nulla medicina ſanet. Applicat ad hoc venena, aliaſque virtutes naturales, quæ cauſa ſunt talium, & ſimilem habet poteſtatem ſuper res ipſas irrationales, quas deſtruunt per ſe occidendo, vel grandines, tempeſtates, aliaſque deſtructionis cauſas, Deo permittente, applicando. In his dæmon eſt, qui operatur. Vnde, quando malefici faciunt aliquas imagines cereas, vel ex alia materia, & illis nocent, aut partes, & membra acubus pingunt, & tunc perſonæ ſtatim patiũtur in illa parte, quæ pungitur in imagine, non eſt exiſtimandum illud nocumentum imagines peruenire ad perſonam, ſed dæmon operatur erga perſonam, dum maleficus erga imaginem. Simile eſt, quando confingunt alia quædam

dam figmenta,&apponunt in partibus eius,cui nocentvel alijs in locis. Dæmon enim ipsos decipit maleficos. His igitur modis contingit maleficium.

Ad peccati verò grauitatem, nimis est aduertendum. Est enim aliquando maleficium hæresi coniunctum, multaque grauissima peccata inuoluit:ob id Confessarius quatuor debet inquirere maxime in maleficio.

Primò,pactum ipsum,quod ferè semper intercedit cum dęmone, in quo promittunt se negaturos fidem Christi, sacramenta, & aliàs cæremonias Ecclesiæ.

Secundò,inquirendus est maleficus, an in isto pacto aliquẽ habuerit errorem contra fidem: putà, existimando eam non esse veram, aut aliquid illius; sacramenta non esse sancta, nec sanctificare. Cùm enim aliquis talis error intercedit, iam est hæresis: quod si non intercedit,sed sola malitia voluntatis, relinquitur peccatum ipsum pacti,quod mortale grauissimũ est, & est ipsa inuocatio dæmonis. Cùm enim intercedit adoratio quædam, examinare oportet, an maleficus errorem in hoc habuerit, putans dæmoni aliquam deberi reuerentiam. Similiter, cùm petat ea sæpè,quæ dæmon non potest præstare,an existimauerit dæmonem habere potestatẽ supra hominis voluntatem, vel habere potestatem supra res absque diuina permissione. Quòd si ista existimat,si ignorans est,& post admonitionem adhuc retinet opinionem est hæreticus. Quòd si nihil horũ intercedit, vel post admonitionem non credit, ea quę credebat, cùm ig[n]orans erat,relinquitur ipsum peccatum inuocationis mort[ale].

Tertium est; ipsum maleficium. Solent enim isti sæpè res sacras miscere in suis maleficijs:puta aquam benedictam,oleũ sanctum,& ceram benedictam,& quod magis est, Sacramentum sanctissimum. Dæmon enim inimicissimus rerum sacrarum conatur animas hominum ab istis auertere, & persuadet eis abuti, & eis vim ad ista maleficia inesse. Similiter sæpè interponunt verba sacra, & verba consecrationis. Faciunt etiam sacra dæmoni,& alia multa nefanda:tunc existimãdus est maleficus, an crediderit istis sacris talem inesse virtutem, ad effectus ipsorum nefandos: qui enim istud pertinaciter credit,absque dubio hæreticus est,& incurrit hæreticorũ pœnas.D.Ant. 2.p.tit.12.c.5.§.1.Quòd si sola malitia voluntatis, absque errore intercedit,quod vix fieri potest, peccatum est mortale horrendum sine hæresi.

Quartum est damnum, quod committunt circa personam, & res: aliquando enim sunt homicidæ; immò, cùm nocent in rebus, tenentur restituere damna, sicut latrones. Hæc sunt igitur circa istorum peccata aduertenda.

Est autem quintò aduertendum, quòd isti non solùm peccant, cum vtuntur suis maleficijs ad nocendum, sed etiam cum vtuntur eadẽ arte ad auferendũm, quod intulerunt damnum: nam est inuocatio dæmonis. Immò nulli licet petere à maleficio aliquo, vt maleficium altero maleficio dissoluat, vt tenet Caiet. ver. maleficium, Silu. eod. ver. & Alf. de Castr. lib. de hęret. punit. & alij, sed orationibus, & Sanctorũ intercessione, & piorum deuotione, & sacramentorum susceptione ista dissolui debent. Ad hoc peccatũ reducuntur peccata lamiarum, seu strigum: nam hæ potius carnalem quęrunt delectationem: feruntur enim à dæmonibus per aëra corporaliter, & cum ipsis corpora sumentibus committunt rem veneream, & innumeras luxurias: quamuis non semper corporaliter ferantur, sed aliquando per imaginationem. In his intercedit pactum. Etiam istæ nocere solent, & multa alia committere peccata, & vix absque hæresi reperiuntur. Vnum autem notandum est, quòd quamuis videantur corpora transmutare humana in bestias, id non fit verè, sed dæmone oculos inspicientium deludente, intrant autem domos reseratas, dæmone aperiente ianuas, & obstacula remouente. Solent etiam pueros occidere, alijs nocere, & maxima pars est fœminarum. Hæc autem omnia sunt horrenda peccata, & in foro interiori grauissima digna pœnitentia: exterius enim forum grauissimè p[illegible]. Hæ sunt species huius peccati superstitionis.

Quid votum, quæ eius materia; quanta sit eius obligatio.

CAPVT XVII.

HActenus de blasphemia, impietate, superstitioneque diximus, nunc de apostasia à Religione, ratione voti dicendum est. In cuius gratiam de voto oportet tractare, ac primum quid sit. Sic autem describi potest: ***Votum est deliberata promissio, ex voluntatis proposito, Deo facta.*** In qua descriptione, quatuor continentur, quæ ad voti rationem sunt necessaria.

Primum est, deliberatio, quæ quidem in multis consistit.

Primò in vsu rationis, vt, qui vouet, sit particeps vsus rationis: vnde pueri, ante septimum annũ, nullum possunt votum facere, quia tempus rationis nondum aduenit.

Secundò, vt iste vsus rationis sit tunc, cùm votum emittitur, vnde, ebrij amentes, licèt sint adulti, quia tunc in tali passione ratione non vtuntur, non possunt vouere. Rursus hi, qui passione aliqua moti ita celeriter, & inconsideratè vouent, vt tunc non habuerint vsum rationis, cùm talem actum emiserunt, non verè vouent.

Tertiò, debet esse talis vsus rationis, vt sufficiat ad peccatum mortale. Ita Palu. 4. d. 38. q. 1.

In cuius gratiam aduerte, in homine esse tres motus voluntatis.

Primus est ita celer, vt nullo modo sit in potestate hominis cohibere. Aliquando enim viso aliquo malo, voluntas ita citò in odium mouetur, vt homo nullo modo potuerit cohibere, & iste dicitur motus primò primus, in quo non est peccatum nec meritum.

Alter est ita celer, vt homo ferè non possit cohibere, licèt aliqua ex parte possit, imperfectè tamen, & non plene: & in isto actu potest esse ratio meriti, & peccati, sed non plena: non enim sufficit ad peccatum mortale, sed solùm ad veniale. Et dicitur iste motus secundò primus. Neuter sufficit ad votum faciendum.

Sed tertius est, in quo est verè libertas, vt homo possit emittere, & non emittere: in quo solet peccatum mortale esse. Talis libertas, & deliberatio est necessaria, vt votum sit, putà, vt sic homo promittat, vt possit non promittere, quia cognoscit, quid faciat.

Rursus quartò, ista deliberatio non debet esse coacta. Cùm enim quis metu notabili mortis, aut grauis mali, coactus est ad emissionem voti, non vouet, nec votum est validum. Intellige autem, cùm cogitur ad vouendum: vnde, qui metu mortis cogitur ad professionem emittendam, vel Religionem vouendã, non vouet. Similiter, si filia à patre sub pœnis cogitur ad monachatum amplectendum, quamuis promittat, si metu tali id facit, votum non est, vt dicit Sot. lib. 8. de iustit. & iure, quæst. 2. art. 1. ad 2. Hoc igitur est primum in voto necessarium, scilicet deliberatio, vt declaratum est,

ALTE-

ALTERVM in voto necessarium est, Propositum. Est autem Propositum voluntatis determinatio ad aliquid faciendum: quod in voto est necessarium, adeò, vt, qui promitteret Deo etiam Religionem, tamen interius non haberet propositum promittendi, nullum votum faceret, immò peccaret mortaliter, sic deludendo. Aduerte tamen, quòd duplex est propositum, alterum faciendi, quod promittitur: alterum promittendi. Si quis promittit Deo sine priori, mortaliter peccat, tamen votum tenet; nam posterius tantum est necessarium, vt si votum, putà, vt quis promittendi propositum habeat.

TERTIVM in voto necessarium est, Promissio, id est, ipsa traditio & obligatio. Est autem in tantum necessaria promissio, vt quamuis quis proponat ex toto animo aliquid facere, adhuc non teneatur, nec sub veniali, facere, nisi id promiserit. Imò propositum, etiam cum ingressu Religionis, non obligat, vt falsò quidam putarunt. Est enim semper in voto ipsa promissio necessaria, sine qua votum est nullum.

QVARTVM est necessarium, vt ista promissio Deo fiat: promissio enim hominibus facta, non dicitur votum, nisi ipsi fiat Deo immediatè, aut mediatè in Sanctis suis. Ex his igitur patet, quid votum sit. Deficiente autem vno modo ex his, non est votum. Deficiente quarto, est promissio & obligatio: ad si desit vnum ex alijs tribus, nec circa homines, nec circa Deum vlla est obligatio. Non enim existimare debes, ista tria esse necessaria tempore distingui, vt primùs homo deliberet pro tempore, & post proponat, & tandem promittat. Hoc quidem bonum est, & magis obligat; tamen sufficit simul ista facere promittendo liberè, & spontaneè Deo: nam in hoc omnia includuntur. Ex natura hac voti descripta multi casus dignosci poterunt.

Oportet tamen secundo loco de materia voti agere: in cuius explicatione multorum resolutio cõsistit. Sunt autem quatuor conditiones necessariæ. Debet enim esse materia possibilis, nõ vana, bona, meliori non contraria.

In primis debet esse possibilis, vt homo promittat, quid possit fieri. Promittere enim impossibile, non est votum, nec obligatio; imò peccatum est ex se veniale.

Est autem multiplex impossibile.

Primum est, quod est omnibus impossibile: vt, per totum vitæ tempus abstinere se à peccato veniali omni: hoc enim nullus

nullus viator poteſt, citra ſpeciale priuilegium. Si quis igitur hoc vouet, votum nullum eſt ſecùs de mortali: Dei enim gratia, poteſt quis ſe abſtinere ab omni mortali: vnde votum obligaret, ſed tale non eſt faciendum.

Alterum impoſſibile eſt, quod à principio fuit poſſibile, tamen poſteà factum eſt impoſſibile: vnde ceſſat votum pro tempore impoſſibilitatis: Verbi gratia, quis vouit virginitatem, tamen poſteà illam amiſit, mortaliter quidem peccauit contra votum, tamen iam non eſt votum, quia non eſt res poſſibilis: vnde, quamuis ſecundò, & tertiò, fornicetur, non peccat contra votum: ſecus, ſi voueret continentiam, nam adhuc poteſt ſeruari. Si quis tamen continentiam hanc voueret, & poſteà vxorem duceret, non tenetur iam eam ſeruare, quamuis peccauit mortaliter ducendo eam. Dico autem non teneri ea parte, quia non poteſt, cùm vxor debitum petit: nam ipſe poteſt ſeruare, & tenetur, non petendo, niſi, cùm vxor non vellet petere, expectando ipſius viri petitionem. Mortua tamen vxore, iterum tenetur ſeruare continentiam.

Rurſus, vouit quis ingreſſum Religionis, poſteà tamen non recipitur, aut expellitur; non ampliùs tenetur, nec ad continentiam. Vbi nota, quòd ſi quis vouit Religionem, in quodam loco determinato, puta, vouit ingredi hunc conuentum Religioſorum, ſi non recipitur in iſto; non ampliùs tenetur. Si verò vouit Religionem quandam abſolutè, puta Religionem Dominicanorum, tenetur adire plures domos illius ordinis, ſi fortè ſunt illa ciuitate, aut propè ſi in nulla recipitur, non tenetur, quia iam impoſſibile eſt mortaliter, nec oportet peragrare prouinciam. Si verò vniuerſaliter Religionem vouerit, tenetur plures domos diuerſorum ordinũ in illa ciuitate adire: ſi verò non reciperetur, non tenetur, quia mortaliter iam impoſſibile eſt. Idem dicẽdum, quando iuſta cauſa, poſtquàm eſt receptus, expellitur, aut egreditur antè profeſſionem, dummodò non ſit ob culpam ſuam: tunc enim tenetur emendare, vt per ipſum non ſtet.

Tertium eſt impoſſibile, quod eſt tali perſonæ impoſſibile: vnde fit, vt ſubditus, in eo, in quo eſt ſubditus, non poſſit vouere, niſi ſuperiorũ approbatione. Filius, antè decimumquartum annum, non poteſt vouere Religionem, nec antè vigeſimumquintum vouere circa rem, niſi patris approbatione, nec ſubditus, niſi ſuperiorum licentia, nec ſeruus ſine Domino, nec maritus abſque vxore, vel econtrà. Dixi autem in eo, in

quo est subditus; nam filius potest vouere orationes, ieiunia, & seruus, & vxor, & alia. Similiter Religiosus potest aliquas vouere deuotiones, quæ non impediunt obedientiã, & similiter ingressum arctioris Religionis: omnes hi casus ad hoc spectant, quod materia voti debet esse possibilis, secùs, votũ nullum est, ob id, quod nulla est obligatio.

SECVNDO, debet esse materia non vana, sed indifferens: Dicitur autem id vanum, quod nec ad Dei honorem, nec ad salutem animæ ordinatur, nec contra ista est: nec enim ex se bonum, nec malum est. Talia igitur promittere, nullum est votum, immò peccatum est, saltem veniale: Verbi gratia, si quis, quia passus est tempestatem, vouet nunquàm ingredi mare: vel quia cecidit à mula, vouet se nunquàm ascensurum supra mulam; vel quia S. Ioanni Baptistæ abscissum est caput, vouet se nunquàm manducaturum capita animalium: hæc, & similia, non sufficiunt, nec obligant, quia res vanæ sunt. Tamen attendendum est, aliquando esse rem vanam ex se, tamen ex aliquo adiuncto esse bonam; vt qui voueret se non ambulaturum talem viam, si id sit, quia in tali via solet ab aliqua mala fœmina sollicitari tunc est bona res, & votum verum est.

Tertiò, materia debet esse bona: cùm enim mala est, nullũ est votum. Hinc fit primò, quod vouere aliquid, quod est mortale, non est votum, immò peccatum mortale.

Secundò, vouere aliquid, quod est veniale, nullum est votum, immò peccatum veniale, vt multis exemplis ista possunt exprimi.

Tertiò, vouere propter malum finem, quamuis res sit bona, nullum est votum, imò peccatum. Tabien. verb. votum, §. fin. Ange. verb. votum, §. 3. Caietan. verb. votum, & Nauarr. cap. 12. numer. 43. ac si peccatum voueret, quia votum debet esse actus bonus; & malus finis actum facit malum: vnde fit, vt, qui vouet Deo eleëmosynam, vt occidat inimicum, vt consequatur rem iniustam, vt veniat in duello, vel bello iniusto, peccet mortaliter, & votum sit nullum, etsi Religionem, voueat: secùs, si ista voueret, vt incolumis maneret in duello, & in bello non esset victus; vt filium haberet, quamuis esset mulier adultera: hoc enim votum obligaret, quia ista in se bona sunt. Tamen aduertendum est, quod aliud est vouere ob malum finem, aliud vouere spe mali: aliquando enim potest quis vouere spe hac, vt consequatur aliquem malum finem, tamen

tamen non eum vouet: hoc enim votum obligat.

Quartò, vouere pro re mala, votum est nullum: vt quia adulteram consequutus est, quis vouet in gratiarum actionem aliquid tale, non est votum, sed mortaliter peccat. Simile est, vouere cum conditione mala, vt vouere aliquid, si occidat aduersarium, & alia huiusmodi: omnia ista mala sunt, ob id non obligant; imò ista sic promittere, peccatum est mortale. Si verò finis est veniale, etiam votum est veniale.

Quinto, debet esse materia meliori non contraria: non enim sat est, esse bonam, sed talem, vt non sit incompossibilis diuinis consilijs: vnde, si quis voueret ducere vxorem, non esset votum, quia non compatitur Religionem, quæ est status perfectionis, & consilij. In aliquo casu esset votum, vt, si alicui magis expediret talis status, quàm Religio, quia nimis est incontinens, tunc votum obligaret, quia *illi est materia melior*. Ita tenet Caie. 2.2. q. 88. art. 2. & Nauarr. c. 12. num. 43. Aduerte autem, quòd *materia dicitur contraria meliori*, quando ex illa non potest fieri transitus ad melius, vt est matrimonium: cùm verò potest, votum esset; vt, si quis *se obligaret perpetuò seruire* in Xenodochio: quia in hoc positus, non ob id priuatur, quo minùs fieri possit Religiosus. Ex his omnibus materiam voti habet, qualis esse debeat, ex qua multorum casuum resolutio pendet.

Circa voti obligationem, illud primò obseruandum est, intentionem vouentis inspiciendam esse potiùs, quàm verba: ad ea enim obligat, ad quæ se extēdebat intentio: vnde, qui vouet tres dies ieiunij, examinandus est, quo modo intenderat ieiunium hoc: nam iuxta intentionem votum est.

Aduertendum est secundò, voti materiam esse duplicem.

Quædam est, quæ aliàs nō erat præcepta à Deo, sed tamen est bona, vt, qui vouet eleëmosynam, peregrinationem, & alia ad quæ non tenebatur ante votum, & tale votum obligat sub mortali, adeò, vt, qui agit contra votum, etiam in re antè non debita, vel minima, peccet mortaliter.

Quædam est alia materia aliàs præcepta, vt, qui vouet se nō fornicaturum, non occisurum, & alia; quæ diuino præcepto continentur: & qui contra tale votum agit, bis peccat mortaliter, & contra præceptum, & cōtra votum; vel est vnum mortale duobus æquiualens, & penitùs in confessione tenetur dicere, non tantùm peccatum, sed etiam ipsam voti circumstantiam

ſtantiam: vnde, clericus in maioribus, qui votum habet continentiæ, ſi fornicetur, tenetur non ſolùm in confeſſione dicere ſe eſſe fornicatum, ſed etiam ſimul, ſe eſſe Clericum, ſi Confeſſarius ignoret.

Aduertendum tertiò, eſſe tantam voti obligationem, vt, qui ſuadet contra votum aliquid agere, mortaliter peccet: cùm autem votum eſt Religionis, multa peccata concurrunt. Qui enim habenti propoſitum ingrediendi Religionem, id diſſuadet ſine cauſa rationabili, puta, quia ille ineptus eſt Religioni, vel vtilior extra, vel alia iuſta cauſa, mortaliter peccat. Rurſus, qui habenti votum Religionis ſimplex, vel ſolenne, ingreſſo Religionem, vel nondum ingreſſo diſſuadet ipſam Religionem, abſque eadem cauſa rationabili, & ſine diſpenſatione relinquenda, mortaliter peccat. Sot. 4. d. 15. q. 3. putat obligari, vt ipſe ingrediatur Religionem, quam ille ſua perſuaſione reliquit, ſed oppoſitum eſt tenendum. Nunquàm enim obligatur homo ad Religionem, quamuis ipſius cauſa multi deſeruerint eam; obligatur tamen ad reſtitutionem, cùm ille Religioſus vtilis erat conuentui, ita, vt conuentus detrimẽtum paſſus fuerit ex illius amiſſione.

De votorum differentijs, & ipſorum relaxatione.

CAPVT XVIII.

VOTVM multiplex eſt.

Primò enim diuiditur in ſimplex, & ſolenne. Eſt autem votum ſimplex, quod in ſola promiſſione, & traditione ex parte viuentis conſiſtit. Solenne autem, vltra talem promiſſionem, conſiſtit in acceptatione ex parte Dei, cui fit ipſa promiſſio. Votum enim eſt ſolemnizatum per acceptationem Dei, cùm fit per ſuperiores, & Prælatos ipſius nomine. Eſt autem inter votum vtrumque quadruplex differentia notanda.

Prima, Votum ſimplex eſt generale, comprehẽdens multam materiam. Fit enim de caſtitate, Religione, eleemoſynis, peregrinationibus, & multis alijs. Et ſolenne particulare eſt: non enim fit niſi de caſtitate, in clericatus ordinibus maioribus, & de Religione per profeſſionem.

Secun-

Secunda, votum simplex castitatis, & Religionis, impedit matrimonium contrahendum, non tamen dirimit contractū id est, qui vouit castitatem, aut Religionem simplici voto, nō potest vxorem ducere: si ducat, mortaliter peccat, tamen tenet matrimonium (exceptis votis simplicibus Societatis) sed non potest exigere debitum. post votum castitatis, sed reddere, sine Pontificis dispensatione: At verò solenne, non solùm impedit, sed contractum dirimit, quia tale matrimonium nullum est, sed & sunt separandi.

Tertia, si quis vouit simplici voto Religionem, si non recipiatur in monasterium, vel si nō ex sua culpa expellatur, ampliùs non tenetur voto, vel etiam, si ingrediatur, & in anno probationis videt sibi nō conuenire Religionem, & ista causa egreditur, non etiam tenetur: at verò, qui solenne habet votum, quacumque causa egrediatur, vel expellatur, tenetur seruare castitatem perpetuam, nisi ei dispensatio fiat, non tamen obedientiam, vel paupertatem. Si autem sua culpa Religionem deseruit, tenetur iterum regredi ad monasterium, nisi expellatur.

Quarta, transgressio voti simplicis, etiam cum culpa, nō facit hominem apostatam (exceptis votis simplicibus Societatis) at trangressio solennis voti, facit apostatam. Est autem aduertendum, duplicem esse apostatam in voto; vnum in voto Religionis, alterum in voto castitatis solennizato in clericatu. Erga priorem, aduerte dupliciter contingere.

Vno modo, cùm est apostata in corde, & vita, quia verè nō viuit, nec vult vi[illegible] iuxta votum, & hoc est mortale peccatū satis graue.

Altero modo, cùm habitum Religionis deserit, & laicum sumit, vel multo tempore, & absque necessitate, & hoc mortale est peccatum, & subiectū excommunicationi latę sententię, quæ habetur in sext. nec cleric. vel mona. cap. secundo. In quo etiam excommunicatur doctor qui talibus exponit medicinā, aut ius ciuile scienter. Excommunicatio tamen ista nulli reseruatur: vnde à Confessario proprio absolui potest, sed nō debet, quousq; habitum reassumat. Aduerte tamen, cùm, necessitate aliqua, dimittitur, animo reassumendi, putà, vt securus per terras infidelium transeat, non est apostata: esset tamen, si per bonam dimitteret, animo laicaliter viuendi. Circa posteriorē apostata à clericatu aduerte esse duplicem.

Alter est, qui in maioribus constitutus erat ordinibus.

Alter, qui in minoribus. Qui in maioribus potest esse apostata, sicut & monachus; quoad vitam, & quoad habitum: & vtroque modo peccat mortaliter; non tamen vllam à iure incurrit excommunicationem. Qui in minoribus verò est, quãuis intendat ducere vxorem, immò de facto ducat, non ob id mortaliter peccat, aut venialiter, nisi ex contemptu faciat, vt dicit Silu. verb. apostasia. Imò quamuis habeat beneficium, & illud relinquat; nam si retineat, mortaliter peccat, & censetur apostata. Immò cùm est beneficium habens curam animarum, dum nõ sit collegiatum, tenetur ipso facto omnes redditus beneficij restituere, quos in suam vtilitatem accepit, à tempore, quo voluntatem habuit non retinendi clericatum. Et hoc habetur in cap. commissa, de elect. in sext. In alijs autem beneficijs solùm mortaliter peccat, nec est absoluendus, donec aut animum mutet, aut beneficium dimittat.

De habitu verò, qui in minoribus est, potest laicaliter incedere, dummodò tonsuram non habeat, aut beneficium: aliter enim tenetur proprio incedere habitu. Hæc igitur est quarta differentia inter hæc vota. Est etiam vna differentia inter votum solenne Religionis, & clericatus. Religionis, dirimit matrimonium ratum, non consummatum. Si quis duxit vxorem de præsenti, tamen nondum copulam habuit, potest ingredi Religionem, & per professionem dissoluitur matrimonium: at clericatus matrimonium non dissoluit. Est enim efficacius votum Religionis: ob id, quamuis à Papa possit dispensari, tamen non debet, nec dispensat, nisi in grauissima causa, & vrgentissima.

Hæc igitur est prima voti diuisio.

Iterum diuiditur votum in personale, & reale.

Personale est, quod ad personam vouentis spectat, vt per eam impleatur: vt, qui vouit castitatem, Religionem, ieiunia, orationes, & similia. Reale, quod ad rem pertinet: vt, qui vouet eleëmosynam, & ea, quæ absque rei dispendio non fiunt. Est autem differentia, pater enim potest vsque ad decimum quartum annum annullare vota personalia filiorum, non tamen post decimum quartum annum: Realia verò potest vsq; ad vigesimum quintum inclusiuè.

Iterum tertio diuiditur votum in conditionale, pœnale, & absolutum.

Conditionale est, quod sub conditione ponitur, & hoc obligat posita conditione, nisi mala sit: aliàs non est votum, vt supra

prà diximus:vnde,qui vouet Religionem, vel peregrinationem, si à Deo sanetur, vel ab aliquo liberetur periculo, si ista impleantur, tenetur implere votum.

Pœnale est, quod in pœnam alicuius ponitur, quod quidē, cùm fit sine bono, est votum obligans: vt, qui dicit, si non mē abstinuero hodiè à ludo, vel fornicatione, voueo centum, vel tot dies ieiunij, vel Religionem, vel quid aliud, si post non ita abstinet, obligatur voto.

Absolutum est, quod simpliciter fit, absque conditione, & pœna. Quanta autem sit differentia inter ista, paulò post dicemus in votorum dispensatione. Circa quam aduertendum est, ista inter se differre, irritare votum, commutare, dispensare, absoluere voti trangressionem.

Irritare enim est annullare votum factum, & facere, vt non sit obligatorium, nec verum votum: quo modo pater filiorum vota irritare potest, vt superiùs diximus, & prælatus vota inferiorum, dominus seruorum, & vir vxoris, & è contra. Tamen attende, cùm materia est contraria eis, in quibus subditus tenetur parere, statim vota sunt irrita, nisi approbetur à superiore: vt, votum filij ante decimum quartum annum: circa mutationem status, vota Religiosi de peregrinatione, & similia. Cùm verò non sunt contraria, possunt etiam irritari, sed non sunt irrita, sed obligatoria, quousque à Superiore irritentur: vnde, si filius vouet ieiunia, tenetur donec pater irritet: in irritatione autem non est necessaria causa, sed voluntas irritantis.

Commutare verò, est materiam voti in aliam mutare: & quidem in meliorem potest ipse vouens, absque alia licentia; mutare verò in æquiualentem, aut in paulò inferiorem, non potest: hoc enim est prælatorum, & Episcoporum, qui non debent commutare absque causa rationabili, nec commutare in leues materias, sed in ferè æquiualentes proportionaliter.

Dispensare autem, est relaxare vti obligationem: & cuius est commutare, est etiam dispensare; sed non potest fieri sine iusta causa: & oppositum facere, peccatum est, nec vouens coram Deo liber manet. Possunt autem Episcopi, & Prælati, circa subditos, omnia vota commutare, & dispensare, iusta excusante causa, præter quinque, quæ soli Papæ reseruantur. Putà, votum simplex Religionis, castitatis perpetuæ (cùm enim temporalis est, potest Episcopus) sancti Iacobi, Hierusalem,

sancti Petri Romæ. Reseruantur etiam vota solennia Pontifici. Est autem notandum vnum, quod notauit Victoria, ista quinque vota tunc reseruati Pontifici, cùm absoluta sunt; cùm verò conditionata, vel pœnalia, pertinent ad Episcopum: cùm autem peccatum committitur contra votum, tunc potest à quolibet proprio Confessario absolui, sicut & peccata alia, sed manet voti obligatio in posterum: vt, qui vouet continentiam, si fornicetur, potest à proprio Confessario absolui à peccato, sed pœnitens manet, etiam post hanc absolutionem, obligatus adhuc voto.

De tentatione Dei.

CAPVT XIX.

VLtimum peccatum ex his, quæ proposuimus contra primum præceptum Decalogi, est Tentatio Dei, putà, qua homo Deum tentat: in cuius gratiam primò inquirendum est, quid tentatio sit: potest autem sic describi: *Tentatio est dictum, vel factum ad capiendum alicuius experientiam:* cùm enim alicuius scientiam, vel potentiam, vel patientiam, vel quid simile exploratum habere volumus, aliquid dicimus, vel facimus, vt in eo ille scientiam; vel potentiam suam ostendat, dicimur ipsum tentare: vnde. qui in scholis aliquas interrogationes tentatiuè faciunt, vt ex respõsionibus cognoscant sapientiam eorum, quos interrogant, di[illegible] tentare, & tales interrogationes tentatiuę. Ille igitur Deum tentat, qui aliquid dicit, vel facit, vt Dei potentiam, vel sapientiam, vel bonitatem, vel aliud attributum exploret.

Notandum tamen, non solùm tentationem esse, vt is, qui tentat, experimentum accipiat tentati, sed etiam, vt tentatum notum faciat alijs: qui experientiam haberet alicuius sapientiæ, si tamen aliquid diceret, aut faceret, vt ex illius facto sapientia esset alijs manifesta, diceretur ipsum tentare, & vtroque modo homo Deum tentare potest, vt homo tentans Dei experimentum capiat: & vt alijs etiam ipsum manifestum faciat, vt dicemus inferius: Deus autem hominem secundo modo tantũ tentat, vt illius virtutes alijs notas faciat.

Aduertendũ secundò, dupliciter contingere, vt quis Deum tenet. Vno modo expresse, altero tacitè, quod alij vocant interpretatiuè.

Ten-

Tentat expreſsè, qui dicit, aut facit aliquid hac intentione, vt experimentum faciat Dei bonitatis, vel potentiæ, ſiue pro ſe, ſiue pro alijs: vt, qui à Deo petit miraculum, ſiue pro ſe, ſiue pro alijs; qui ſubdit periculum, à quo non poteſt liberari, niſi à ſolo Deo, hac intentione, vt, vel pro ſe, vel pro alijs Deus exploratus ſit.

Tentat autem tacitè, qui, quamuis non habeat talem intentionem Deum tentandi, tamen id facit, quod ex ſe tendit in hoc, puta, vt Deus exploretur, & probetur, quod quidem contingit dupliciter.

Vno modo, cùm quis, relictis medijs naturalibus: & à Deo ordinatis ad effectus proprios, quærit tales effectus: vt, qui infirmus exiſtens, volensque ſanari, nollet naturale remedium adhibere.

Altero modo, qui quærit ſponte periculum, à quo, non niſi à Deo ſolo liberari, aut vix liberari poſſit: qui relicta ſcala, vellet è turri, per aëra deſcendere, quamuis non haberet animum tentandi Deum.

Aduertendum tertiò circa peccatum; Tentare Deum expreſsè, & per ſe non licet, niſi ex diuina inſpiratione, ſicut fecit Abraham Geneſ. 15. qui dicenti Deo ſe daturum terram illam, dixit, *Vnde ſciàm, quòd poſſeſſurus ſim terram hanc*: in hoc non peccauit, quia ex diuina inſpiratione fecit. Similiter Achaz, Iſa. 7. non peccaſſet petendo ſignum, quia præcepit Deus, *pete tibi ſignum*, immò peccauit non petendo, quia non obediuit præcepto diuino. Cùm verò talis inſpiratio; aut diuinum mandatum non eſt, non licet ſigna petere à Deo, ipſum tentando pro ſe: nam tunc iſta tentatio procedit aut ex dubio & ignorantia, quam habet homo de diuina potentia, aut ſapientia, aut perfectione, & tunc eſt peccatum mortale, niſi dubium ſit leue, & non omninò deliberatum, tunc enim eſſet veniale, & ſic peccauit Zacharias venialiter, Luc. 1. cùm dixiſſet Angelo, *Vnde ſciam hoc, cùm ſim ſenex? &c.* Aut naſcitur ex curioſitate, qua homo vult opera aliqua ſupernaturalia videre, & tunc ex genere ſuo eſt peccatum mortale, quia eſt irreuerentia notabilis Diuinæ maieſtati illata. Cùm tamen materia leuis eſſet, peccatum faceret veniale. Rurſus tentare Deum expreſsè pro alijs non licet, niſi duplici accedente conditione.

Altera eſt, neceſſitas, cùm, puta, nõ apparet facultas viã Dei aliter manifeſtandi, quo modo Elias Deũ tentauit, vt populus incredulus eum reciperet, & Prophetas Baal occideret.

Altera est vtilitas, cùm, puta, speratur probabiliter fructus in his, in quibus Deum manifestare volumus. Cùm autem aliqua harum deest, graue peccatum est, & mortale, cùm materia adest grauis: vnde, qui modò vellet miraculis vti ad confirmandam fidem, habentibus cognitionem ipsius sufficientem, peteretque à Deo miracula coram hæreticis, grauiter peccaret, cùm non sit necessitas: sufficit enim eis Ecclesiæ testimonium. Similiter, si non esset vtilitas: vnde, qui apud gentes externas vellet in fidei confirmationem ignis fornacem subire, si nulla inde speraretur conuersio, peccatum esset mortale. Rursus, Deum tentare tacitè, peccatum est ex genere suo mortale, nisi vltra necessitatem, & vtilitatem, sit res iusta, supra quam Deus tentatur: Vnde, qui forte vellet futurum secretum alicuius cognoscere, vel similiter, ignis probatione cognoscere, peccaret, quamuis diuinum iudicium expectaret. Nam si medijs naturalibus potest id cognoscere, non est necessitas: si verò non potest, hoc modo velle id scire, iniustum est: nam secreta ad tribunal tantùm Dei spectant. Liceret hoc ex aliqua diuina inspiratione. Peccaret etiam, qui absque necessitate, & vtilitate, pericula mortis, vel mali grauis subiret; vel qui in malo graui remedia naturalia sperneret: tentatio enim Dei esset.

De Secundo præcepto.

Quid iuramentum, quot eius species.

CAPVT XX.

SEcundum Decalogi præceptum habetur Deuteron. 5. & Exod. 20. in hæc verba, *Non assumes nomen Dei tui frustrà, seu, in vanum.* In quibus verbis prohibetur iuramenti abusus. Vt igitur quid prohibitum sit plenè cognoscatur, oportet de iuramento tractare, in quo primum inquirendum est, quid ipsum sit. Videtur autem sic posse describi. *Iuramentum est inuocatio diuini testimonij, in dicti alicuius confirmationem.* Explico homines non semper fidem adhibent dictis, & promissionibus aliorum hominum simplici verbo affirmantium, negantium, aut promittentium: ob id, si Deum in testem eorum, quæ affirmant, vel negant, & in fideiussorem eorum, quæ pro-

promittunt: adducunt per ipsius inuocationem, talis inuocatio iuramentum dicitur. Fuit autem iuramentum hoc homini necessarium; propter malum pœnæ, quod per peccatum incurrit: quia enim peccauit homo: perdidit creditum, & fidē, quæ simplicibus dictis suis adhiberi debebat: ob id, Deus prouidit illi iuramenti remedium, vt, quod ei ablatum erat per peccatum, suppléretur per iuramentum, in quo vnà cum homine Deus inuocatur in testimonium veritatis eius, quæ profertur, & ita intelligitur illud Matth.5. *Sit sermo vester, est, est, non, non, quod his abundantius est, à malo est,* scilicet, quod additur simplici affirmationi, vel negationi, puta, iuramentum, à malo pœnę est, quam homo per peccatum incurrit, vt ibi Aug. interpretatur. Meritò autem Deus inuocatur in iuramento; nam ipse summa veritas est, quæ nec fallit, nec falli potest. Ad confirmandum autem dicti veritatem, nihil potuit accommodatius ipsa summa veritate inuocari.

Aduertendum est tamen, Deum inuocari dupliciter in iuramento.

Vno modo explicitè, cum nomine suo nominatur, dicendo per Deum, per Christum, per summam veritatem, testis sit Deus, & similia.

Altero modo implicitè, cùm in creaturis inuocatur, in quibus ipsius sapientia, potentia, & bonitas splendet. Qui enim iurat per sanctos, per cœlum, per terram, per aliasq; creaturas, Deum in eis relucentem inuocat. Si enim ipsas per se inuocat, cùm non sint rationis capaces illarum multæ, non est iuramentum: si tamen iuramentum est, Deus in ipsis inuocatur, estque maius iuramentum, quò magis Deus in creatura relucet: Vnde maius est iurare per beatissimam Virginem quàm per alios sanctos, magis per istos, quàm per cœlum, magis per cœlum, quàm per terram, & sic consequenter. Habes igitur ex his, quid sit iuramentum: pertinet enim ad Religionem, cùm benè fit, cùm sit inuocatio Dei. Huius quatuor sunt species. Est enim iuramentum assertorium, promissorium, comminatorium, execratorium. Assertorium est, in quo affirmatur, aut negatur aliquid præsens, aut præteritum: vt, per Deum iste occidit hominem, per Deum non occidit. Promissoriū, in quo futurum affirmatur, vel negatur promittendo: vt, faciā hoc per Deum. Comminatoriū, in quo promittitur malum pœnæ: vt, per Deū castigabo te, percutiam te, &c. Execratoriū, in quo, siue promittendo, siue asserendo, aliquid

affirmatur, vel negatur, sibi apponendo pœnam, vt Deus me destruat, nisi hoc ita sit, aut, nisi hoc faciam: similiter cùm dicitur per vitam, per caput meum, per filios, per vxorem: nam sensus est, ita Deum inuoco; vt, nisi hoc ita sit, me vita priuet, capite, aut filijs. Hæ sunt species iuramenti: quamuis comminatorium ad promissorium reducatur; execratorium ad promissorium, & assertorium: tamen, maioris distinctionis gratia, melius est ita distinguere.

An liceat iurare, & quomodo.

CAPVT XXI.

IVramentum, si debito non fiat, licitum esse adeò verum est, vt hoc negare sit hæreticum contra scripturam. Habetur enim Deuter. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, & per nomē illius iurabis.* Psal. 69. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo.* idem definitur in bulla Martini V. in Concil. Constant. est enim actus religionis, cùm sit inuocatio quædā Dei, seu diuinæ veritatis. Vnde in hoc secundo præcepto, non prohibetur iurare, sed malo modo iurare, puta, frustrà, aut in vanum. Dupliciter autem contingit malè iurare, & consequenter peccare in iuramento.

Vno modo, cùm in iuramento non inuocatur verus Deus, sed dij falsi, aut dæmon. Tale enim iuramentum est peccatum mortale. Vnde peccant Gentiles, & Pagani, iurantes per suos falsos Deos; inest enim quædam inuocatio [illegible] orum. Peccaret etiam mortaliter Christianus, qui seriò sic iuraret: atque hæc est causa, cur non liceat Christiano inducere Paganum adiurandum, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 98. art. 4. quia est illos inducere ad peccatum: licèt tamen ipsorum iuramenta acceptare, cùm ipsi se obligare volunt; non tamen ad tale iuramentum eos inducere.

Altero modo contingit malè iurare, cùm nō seruantur tres conditiones in iuramento, puta, veritas, iustitia, & necessitas, quas colligunt Doctores ex illo Hieremiæ 4. *Iurabis, viuit Dominus, in veritate iudicio, & iustitia.* De quibus tractare oportet in particulari per singulas species iuramenti, & ab assertorio incipiendum est.

Vt ergo assertorium iuramentum licitum sit, debent ista tria inesse.

Quo-

Quorum primum est, veritas, in cuius explicatione tria sunt notanda.

Primum est, esse veritatem triplicem.

Prima est, quando, quod dicitur, conformatur rei, id est, ita est, sicut dicitur; vt, si quis dixerit: frater est mortuus, & ita sit, veritas est.

Altera est, cùm quod dicitur, sic esse ille existimat, licèt non ita sit in re: vt, cùm quis existimat fratrem mortuum, dicit, frater est mortuus, quamuis ille viuat, tamen verum dicit.

Tertia est, cùm, quod dicitur, ita est, sicut existimat, & sicut in re est, & ista est veritas perfecta: vt, si frater verè est mortuus, & hoc idem ita esse existimans aliquis diceret, frater est mortuus. Sicut igitur triplex est veritas, ita per oppositum triplex est falsitas.

Prima, quando quod dicitur non conformatur rei.

Altera, quando non conformatur menti, & ei, quod existimatur; quamuis conformetur rei.

Tertia, quando nulli conformatur. Primum falsum, non est mendacium, secundum, & tertium sunt. Est enim mēdacium, cùm homo dicit aliter quàm existimat in corde, quamuis à parte rei ita sit, vt dicit. Et verum oppositum mendacio est, cùm homo dicit quod sentit, siue ita sit, siue non in re. Aduerte igitur, veritatem in iuramento requisitam, esse istam, qua homo dicit, sicut in corde sentit: quando autem dicit aliter quàm putat, iuramentum est falsum, licèt ita sit in re. Iurare igitur falsum, i[illegible], affirmare, vel negare res, aliter quàm homo in corde credit, est mortale peccatum semper, quamuis materia sit leuissima; vt, iurare mendacium otiosum, & iocosum: ita in citata bulla Martini V. immò propter quemcumq; finem.

Homo enim nec propter vitam propriam, nec propter proximi vtilitatem, aut totius Reipublicæ debet iurare mendacium, & hoc faciendo, peccat mortaliter: & in vno tantùm casu excusantur, cùm inaduertēter iurauit, non considerando se iurare falsum: tunc enim veniale tantùm est peccatum. Iurare tamen falsum, id est, quòd ita sit, dummodò, qui iurat, existimauit ita esse, non est mortale, nec veniale, nisi in tribus casibus.

Primus est, cùm non fecit vllam diligentiam cognoscendi quod iurabat, sed leui coniectura credens statim iurauit.

Qui enim absque diligentia iurat, quod in re non est ita, mortaliter peccat; non tamen, si diligentiam conuenientem adhibet.

Secundus est, cum dubius est de re, an ita sit, & ipse vt etiam iurat: in hoc enim casu etiam mortaliter peccat.

Tertius casus est, cùm paratus est iurare, quamuis sciret rem non ita esse: in hoc casu etiam mortaliter peccaret. Hoc est primum notabile contra veritatem iuramenti assertorij.

SECVNDO est notandum, aliquando teneri hominem, non solùm secundùm mentem propriam iurare, sed etiam secundùm mentem aliorum, id est, vti verborum significatione communi, quam qui audit, mente concipit: quamuis nō semper teneatur ad hoc, sed aliquando licet vti æquiuocatione, & decipere audientem. Vt autem hæc omnia cognoscantur, sunt aduertenda tria puncta.

Primum est, cùm quis nō petitus iurat, sed sua sponte, tenetur vti vocabulo secundùm communem significationem, & oppositum facere, est mortale peccatum. Ita tenet Sylu. ver. iuram. 3. § 2. Vnde negotiatores, qui, vt res suas conficiāt, vtuntur iuramento supra verba contra communem sensum & modum intelligēdi, non excusantur à mortali: v.g. iurant, se tanti emisse rem illam, quam vendunt; & tamē non est ita: nam minoris emerunt, illi tamen intelligunt illam rem simul cum alijs emptis, illi mortaliter peccant, quia spontè iurant contra mentem alterius.

Secundum est, qui petitus à superiore iurat, tunc, si superior iuridicè & iustè iuramentum petit, tenetur iste iurare absque æquiuocatione, ad mentem iudicis, licèt vita priuetur: si verò contra iustitiam petit, potest vti æquiuocatione, & iurare suam propriam mentem, contra mentem iudicis. Verbi gratia, iudex petit iuramentum ab aliquo; vt dicat crimen, vel proprium, vel alienum, si iudex habet criminis testem vnum fide dignum, aut semiplenam probationem, aut infamia est talis criminis, quia reus habetur iam huius criminis infamatus, tunc tenetur iurare verum; secundùm mentem iudicis: si verò omninò est occultum, non debet iurare; &, si cogatur, vtatur æquiuocatione, puta, nescio, intelligendo intra se, vt dicam tibi, vel non feci, intelligendo, nunc non feci, vel quid simile. Cùm verò crimen est perniciosum Reipub. aut hæresis pertinax, licèt occultum sit tale crimen, debet iurare, & respondere secundùm mentem iudicis,

cis,cùm de alio petitur, nō cùm de ſe:non enim tenetur ſe manifeſtare tunc.

Tertium eſt,cùm,qui petit,non eſt ſuperior,aut iudex,tunc tripliciter poteſt petere.

Primo,cum violentia, & cautione iniuſta,& tunc,qui iurat, poteſt vti æquiuocatione: vt, ſi vir vxorem petat, an ſit adultera, iſta poteſt dicere,non ſum, quamuis verum fuerit, intelligendo,vt tibi reuelem. Similiter,qui cogitur iurare ſe accepturum aliquam in ſponſam, poteſt iurare ſe accepturum, intelligendo,ſi poſteà placuerit.

Secundò,ſine violentia,ſed cum iuſtitia, vt qui emit,petit iuramentum à vendente veritatis rei, & tunc non licet vti æquiuocatione. In hoc caſu notat vnum Sylu. verb. iuramen.3. §.2. poſſe reſponderi ad intentionem petentis remotam, id eſt, iuxta id,quod primò intendit: verbi gratia, cùm ciuitas aliqua non admittit ciues alterius, quia peſte infectos putat,tunc cuſtos petit ab aliquo veniente iuramentum, an veniat ex illa ciuitate, tunc ſi talis ciuitas verè non eſt infecta, poteſt iurare non venio, intelligendo, modò, quamuis veniat verè, iuxta mentem cuſtodis. Similiter, quamuis ſit infecta peſte, ſi tamen ipſe non ſit infectus,poteſt vti æquiuocatione, nam non fecit contra præcipuam intentionem cuſtodis, ſeu ciuium illorum. Denique poteſt iurare æquiuocè,cùm iuramentum petitur ex ignorantia veritatis,quę ſi ſciretur,non prohiberetur talis,cui petitur.

Tertiò,poteſt petere rogando, & qui rogatus iurat,poteſt vti æquiuocatione, maximè cùm non eſt reuelanda res, & importunus eſt qui rogat,& precibus iuramentum petit.

Aduerte tertiò circa veritatem iuramenti, quod non ſolùm peccat mortaliter qui cum mendacio iurat, ſed omnis, qui alios ad ſic iurandum inducit; imò,qui iuramētum petit ab eo, quem probabiliter ſcit falsò iuraturum, dummodò qui petit non ſit publica perſona, vt iudex;hic enim, ratione officij,debet obſeruare ordinem ſtatutum, poteſtq; petere iuramentum ab his,quos cognoſcit falſum iuraturos, vt tenet S.Thom.2.2. q.98.art.4.Hæc igitur ſunt circa veritatem iuramenti aſſertorij notanda.

Circa iuſtitiam aduerte,non ſat eſt verum iurare, vt iuramentum ſit licitum, ſed cum iuſtitia iurare, id eſt,non debet homo iurare illud verum, quod reuelare peccatum eſt. Si enim quis occultum crimen reuelare alicuius, ipſum infamando

mando peccaret, quamuis verum diceret, quia contra iuſtitiam facit; ſi hoc verum iuraret, iterum peccaret. Eſt autem hoc peccatum iuramenti mortale, cum iniuſtitia, ſupra quam iurat, mortalis eſt: eſt autem veniale, cùm iniuſtitia venialis eſt.

Rurſus non ſatis eſt cum veritate, & iuſtitia iurare, niſi neceſſitas, vel vtilitas eſt, nempè, cùm res, quæ iuratur, alicuius eſt momenti, & cùm aliter non creditur, niſi iuretur. Qui verò iurat res nullius momenti, aut ea, quæ abſque iuramento crederentur, abſq; neceſſitate iurat, peccat. Hoc autem peccatum non eſt mortale, niſi tantùm veniale, niſi adſit contemptus, aut periculum ſit falſum iurandi ex mala conſuetudine, ſecùs veniale eſſet. Hoc habet Syluestr. verb. iuram. 2. §. 8. vbi dicit, hoc eſſe ſecundùm omnes dicendum. Idem Soto lib. 6. de iuſt. q. 4. art. 3. vbi dicit, ſi quis per Deum iurat pluere, cum pluit vbi nulla neceſſitas apparet, nec eſt, ſolùm venialiter peccat. Idem Nauar. c. 12. num. 3. & Caiet. verbo, periurium, in fine. Hæc ſunt de iuramento aſſertorio.

Hæc eadem tria ſeruanda ſunt in iuramento promiſſorio. Eſt enim ſeruanda veritas: vt, qui ſub iuramẽto promittit, non intendens adimplere, eſt periurus contra veritatem iuramenti; & in omni caſu, & materia, & propter quemcumque finem mortaliter peccat, ſicut in aſſertorio; nec excuſatur à mortali, niſi ex imperfectione actus, vt ſuprà diximùs. Eſt etiam ſeruanda iuſtitia cum veritate. Iuſtitia autem in hoc iuramento eſt, ne id, quod promittit ſub iuramento, ſi [illegible] peccatum adimplere. Qui enim ſe facturum aliquod peccat[illegible] iurat, peccat: ſi quidem non intendit facere, iam eſt mortale, quia ſine veritate iurat. Si facere intendit, tunc is peccat, & ex intentione, quam habet peccandi, & ex iuramento ſupra rem iniuſtam: & ſi quod iurat eſt mortale, mortaliter peccat: vt qui iurat ſe occiſurum inimicum, aut non auditurum ſacrum die feſto, vel quid ſimile: ſi verò eſt veniale, tantùm venialiter peccat, vt tenet communis opinio. Ita dicit Caiet. verb. periurium. Syluest. verb. iuram. 3. §. 7. & Soto lib. 2. de iuſti. q. 4. & alij. Qui enim iuraret, ſe mendacium otioſum dicturum, aut ſe non facturum aliquid, quod ad conſilium ſpectat, non ad præceptum, intendens ita adimplere, tam ex intentione, quàm ex iuramento, venialiter tantùm peccaret.

Eſt etiam ſeruanda neceſſitas, ſeu vtilitas, ijs enim deficientibus, ſi adſint veritas, & iuſtitia, ſolùm eſt veniale peccatum,

eatum, vt diximus de aſſertorio. Hæc dicta ſint de promiſſorio.

De comminatòrio eadem prorſus dicenda ſunt: nam quãtum adhoc, non diſtinguitur à promiſſorio, & aſſertorio. Sed quæ de his diximus, etiam dicenda ſunt de execratorio: nam hoc aliquando incidit cum aſſertorio, cùm tali iuramento vtimur, ad confirmandam aliquam veritatem præſentem, aut præteritam: aliquando etiam concidit cum promiſſorio, cùm iuramus futura. Quæ igitur de duobus prioribus dicta ſunt, de alijs duobus intelligi debent.

De obligatione iuramenti.

CAPVT XXII.

OBligatio iuramenti in his iuramentis eſt conſideranda quæ ſuprà aliquod futurum fiunt: ibi enim manet homo obligatus, poſt iuramentum, adimplere quod iurauit: modo igitur de aſſertorio nihil dicendum eſt, ſed de alijs tribus. Eſt igitur tãta obligatio horum; vt, qui iurauit quocunque modo aliquid, quod iurare fuit licitum, & cum intentione ſe obligandi iurauit, teneatur adimplere ſub mortali peccato, quamuis ſit res leuis, & parui momenti. Ponam duo exempla, per quæ alia intelligentur.

Primum eſt, ſi quis fuit à latronibus in via comprehenſus, qui noluerunt dimittere ipſum, quin prius iuraret, ſe poſteà daturum centum aureos, tunc hic iurauit ſe daturum, ſi, cùm iurauit, intendit verè dare, tenetur ſub mortali dare poſtea. Ita tenet Soto lib. 8. de iuſt. q. 2. art. 3. Verum eſt, quo iſte potuit æquiuocè iurare, ratione coactionis dicendo, iure me daturum & intra ſe dicere, ſi mihi libuerit, & tunc non tenetur, quia abſolutè non iurauit daturum.

Alterum eſt, ſi quis in carcere detentus à cuſtode, vel iudice dimittitur, cum iuramento redeundi, iſte talis tenetur poſteà redire, etiam cum periculo mortis: ſi tamen carcer erat iniurioſus illi, quia non ſecundum iuſtitiam illic detinebatur, poterat æquiuocatione vti; ſi tamen intendit ſe obligare, & redire, verè tenetur. Ita tenet Silu. verb. iuram. 4. §. 36. & eſt communis doctrina. Vide Couar. lib. 1. variar. reſol. c. 2. qui tenet cũ alijs multis, nõ teneri obſeruare iuramentum, etiam cũ intentione

tione redeundi factum. Obligatur deniq; homo ad veritatem iuramenti implendam, ſub mortali. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus iuramentum non tenetur adimpleri, ſed abſq; peccato non impletur.

Primus eſt, ratione materiæ. Cùm enim quod iurauit eſt mortale, peccauit quidem mortaliter, ſed non debet adimplere, alias mortaliter peccabit implendo. Similiter ſi fuit veniale, non debet adimplere: vt, qui iurauit, ſe nõ mutuaturum alicui aliquid, vel nunquam fideiuſſurum, vel alia ſimilia, peccatum fuit veniale iurare, non tamen debet implere, nec vllo modo peccat non implendo. Idem eſt iudicium de re indifferenti, nec bona, nec mala; veniale enim eſt iurare, nec homo implere tenetur.

Secundus caſus eſt, ratione euentus, in quo multa continentur.

Primum, quando iurauit quis aliquid, ſed poſteà, cùm implendum eſt, euenit aliquid, quod impoſſibile facit illud, tunc non implere, nõ eſt peccatum: vt, qui iurauit, ſe tali die ieiunaturum, & accidit tali die, malè habere, vt abſtinere non poſſit abſque malo. Rurſus, qui iurauit ſe conuenturum aliquem tali die, & poſt ipſe comprehenſus detinetur in carcere, vel ille alius longè diſceſſit, non tenetur implere promiſſum. Hic tamen obſeruandum eſt, quòd ſi, cùm iurauit, probabiliter cognouit, ſe poſteà non valiturum implere, peccauit iurando, quia tunc defuit intentio, aut fuit dubius in implendo, & eſt tunc mortale. Non enim dubium pro certo iuramento firmandum eſt. Loquitur autem de certitudine mortali, quæ ſemper Dei voluntatem ſupponit; aliàs nullus poteſt fruſtrà iurare.

Secundò, ſi iurauit aliquid bona quidem intentione, & bonum, tamen poſteà accidit aliquid, quod impletionem facit malam, & peccatum, tunc non eſt promiſſum implendum: verbi gratia, iuraſti te daturũ enſem alicui, tamen poſteà, cùm dandus erat, factus eſt ille mente captus, tunc non eſt dandus. Rurſus, iuraſti te facturum quod alter vellet, aut peteret, tunc ille petit à te aliquod peccatum, non teneris implere; ſic Herodes non tenebatur implere promiſſum, cùm illa petijt caput Ioannis.

Tertiò, ſi poſteà euenit aliquid, quod eſt inductiuum alicuius notabilis mali temporalis: vt, ſi quis iurauit ire Lauretum tali die, ſi poſteà accidat, in via eſſe inimicorum exercitum, qui

qui omnes transeuntes occidit, aut capit, nō tenetur cum isto periculo implere iurauit.

Quartò, si posteà euenit aliquid, quod est in præiudicium maioris boni: vt, si iurauit quis, se conuenturum aliquem tali tempore, & accidit tunc infirmum indigere illius præsentia, nō tenetur. Similiter, si accidat aliud maius bonum, ad quod homo tenetur, seu quod tunc omittere malum esset.

Quintò, si aufertur ratio iuramenti: vt, si seruus iurauit se obediturum Domino, & clericus Episcopo, si posteà desinit esse Dominus, vel ab Episcopatu deponitur, non obligat iuramentum. In his omnibus iuramenti obligatio cessat ratione euentus.

Tertius casus est, ratione modi iurandi: nam ex interpretatione ipsius iuramenti, homo aliquando simpliciter non obligatur ad seruandum promissum: vt, si duo honoris gratia contendunt de primo ingressu, neuter vult primus esse, sed alteri cedere, si dicat vnus, per Deum nō ingrediar, tamen posteà ab altero victus ingrediatur, non est periurus, quia iuramentum sic intelligitur, quantum est ex me, non ingrediar primus.

Quartus casus est, ratione relaxationis ab eo, cui promittitur. Si enim iuraui, me tibi daturum pecunias, si posteà dimittis, non teneor dare. In his omnibus nō obligant iuramentū promissorium.

Circa comminatorium autē idem fere dicendum est. Cùm enim sit comminatorium, quoties malū aliquod pœnæ promittitur, quot... ipsum inferre malum est, cessat obligatio. Sunt etiam aliqui casus, in quibus, licèt à principio bonū fuerit, tamen postea non obligat.

Primus est, quando interuenit aliquid, quod facit melius non implere promissum, quàm implere, sicut fuit in iuramento Dauid, quo mortem Nabal iurauit, tamen precibus Abigail interuenientibus, melius fuit illi acquiescere, quàm implere iuramentum.

Secundus est, quando mutatur status rei: vt, qui iurat se castigaturum seruum, vel filium, si postea supplex veniam petat, corrigi paratus, non tenetur implere, quia iuramentum obligabat, seruato statu eodem, in quo seruus, seu filius non erat correctus, nec animum mutauerat.

Tertius est, cùm malum illatum inutile speratur, aut maioris boni impedimentum. Si enim constet, aut creditur post,

talem pœnam fore inutilem seruo, aut filio: aut ex illius illatione pax domus perturbatur, eò, quòd insurgat rixu cum vxore, vel familia, non debet iuramentum implere: peccauit autem qui ista præuidens iurauit: nam tunc est iurare malum culpæ. De execratorio idem dicendum est quod de istis: atque hinc patet, quando, & quomodo liceat iuramentum in quouis genere.

De iuramenti dispensatione.

CAPVT XXIII.

QVemadmodum circa votum considerantur quatuor, annullatio, dispensatio, commutatio, & absolutio, sic etiam circa iuramentum. Annullatio, seu relaxatio, est ipsum iuramentum pro nullo declarare.

Pertinet autem ad superiores, in eo, quo superiores sunt, vt ad partem respectu filiorum, ad Dominum respectu seruorum, ad maritum respectu vxoris, sicut de voto: ad Pontificem respectu cleri, vt habet S. Thom. 2.2. q. 89. art. 9. est enim Dominus rerum Ecclesiasticarum. Vnde, qui iurauit se collaturum alicui beneficium Ecclesiasticum, vel aliquid aliud Ecclesiasticum, se habet ad Papam, vt seruus ad Dominum, potestq; Papa relaxare absque vlla causa pro sua voluntate, huiusmodi iuramenta: dispensare verò, & commutare ad Episcopum, & Papam pertinet, cùm tamen est causa talis dispensationis: potestque Episcopus dispensare, & commutare in illis tantum iuramentis, quæ, si voto essent, posset dispensare, vt Caietan. 4. 2. quæst. 89. art. 9. Vnde, illa quinque iuramenta Papæ reseruantur, quæ, si vota essent, ipse solus posset: vt, iuramentum castitatis, religionis, peregrinationis Compostellæ, sancti Petri Romæ. Quando antem est iuramentum in alicuius tertij vtilitatem, non potest, absque voluntate tertij, etiam à Papa dispensari, sicut nec Papa potest auferre rem alterius: vnde, qui alteri promittit sub iuramento pecunias tenetur adimplere, nisi ille, cui promissæ sunt, relaxet. Duo casus sunt, in quibus posset tale iuramentum dispensari, aut commutari, aut relaxari.

Vnus est, in pœnam illius, cui factum est iuramentum: vt enim potest pecunia mulctare, ita potest iuramentum

illi

illi factum relaxare; & sic relaxat excõmunicatio factum iuramentum in eius pœnam, 15.q.6.c.nos Sanctorum, & c.iuratos.

Alter est, cùm tale iuramentum factum est vi, aut metu, aut fraude alterius. Cùm autem iuramentum non est in vtilitatem alterius factum, tunc ipsemet, qui iurauit, potest in id, quod apertè melius est, commutare: cùm autem in vtilitatem alterius est, non potest; sed quod promisit, tenetur implere, nisi ab altero acceptetur, vt diximus de voto. Confessarius autem ordinarius potest absoluere à peccatis contra iuramẽta factis, non tamen absque aliquo priuilegio iuramenti facti obligationem auferre. Hæc sunt, quę maximè de iuramẽto spectant ad Confessariũ; & etiam hæc sunt, per quę hoc præceptum declaratur.

De tertio præcepto Decalogi.

CAPVT XXIV.

TErtium hoc præceptum habetur Exod.20. in hæc verba, *Memento, vt diem Sabbati sanctifices*: vnde communiter desumptum est carmen, *Sabbata sanctifices*.

Primum igitur, quid sit Sabbatum oportet exprimere. Si autem nomen attendamus, Sabbatum idem est, quod quies, vt Sabbatum non sit aliud, quàm dies vacationis ab his operibus, in quibus homo se exercere solet, vt Dei operibus intendat. Dominus Deus hoc præceptum Sabbati primum per Moysen Iudæis dedit, eratque illa septima dies, incipiendo à Dominica inclusiuè.

Fuit autem ei[illegible] præceptum datum, ob tres causas.

Prima est, ob memoriam illius beneficij insignis, puta, creationis. Sex enim diebus operatus est cũcta, & die septima quieuit ab omni opere facto: quam diem præcepit obseruandam Iudæis; ne tantum beneficium ab ipsorum mentibus excederet; & ne errore Gentilium tenerentur obcæcati, qui mundum putabant æternum.

Secunda causa fuit, ob figuram Christi Domini in lege promissi. Christus enim integro Sabbato quieturus erat per mortem in sepulchro; Ob id, Iudæi in figura Sabbato quiescebant ab omni opere non necessario vitæ.

Tertiò, ad quietẽ corporum. Est enim homo animal mortale, cui vires deficiunt labore continuo, voluit Deus diem interponere; in quo homines, & iumenta quiescerent, laborique venturo vires reficerent. Aduerte tamen, quòd quamuis Sab-

batum principali significatione illam diem septimam signi-
ficet, tamen nomine eius comprehenduntur aliæ Iudæorũ fe-
stiuitates, quas Iudæi obseruare tenebãtur: Ecclesia nostra mo-
dò post Christum etiã Sabbatum custodit, sed non diẽ septimã
vt Iudæi, at octauam, quæ Dominica dicitur. Ratio hæc est,
quia Iudæi nõ receperunt maius beneficium aliquod creatio-
ne, ob id, ipsum beneficium creationis ante omnia obserua-
bant. At Christiani, aliud maius beneficium receperunt, quod
est recreationis, & redemptionis, quod consummatum est in
resurrectione Christi facta octaua die, ob id diem octauam, in
huius tanti beneficij memoriam, obseruant, vocantque Do-
minicam, quia noster Dominus Christus in ipsa totum opus
redẽptionis perfecit. Est etiã alia causa huius: nobis promissio-
nes factæ sunt regni cœlestis, quales Iudæis non erant factæ:
bona enim terræ illis promittebat Deus, & nobis bona cœle-
stia. Cùm autem ista perficienda sint octaua ætate mundi, in
qua generalis erit resurrectio, ob id ad promissionis certifica-
tionem, nos diem octauam celebramus. Quamuis autẽ hoc fe-
stum præcipuum sit, tamen etiam nomine Sabbati in hoc præ-
cepto alia festa intelliguntur, quæ ab Ecclesia celebrantur, de
quibus habetur vlt. c. de ferijs: quorum quędam sunt obseruata
in vniuersali Ecclesia de pręcepto, quædã in particularibus Ec-
clesijs, ob peculiarem earum deuotionem. Sunt autem parti-
cularia, cùm de præcepto sunt ita obseruanda ab omnibus il-
lius Ecclesiæ, sicut festa vniuersalia ab omnibus. Ecce igitur
quid per Sabbatum intelligere oportet.

Aduertendum tamen, quòd standum [illegible] consuetudinibus
locorum circa quantitatem festi. Vbi enim consuetudo est ce-
lebrare festum à nocte diei præcedentis, ita obseruandum est:
vbi autem à media nocte, similiter: vbi à diei principio, simili ra-
tione: Inquirẽdum tamen est modò, quo pacto sit festum san-
ctificandum: in cuius gratiam aduerte, festum posse sanctifica-
ri, & posse benè sanctificari. Ad sanctificandũ duo sunt necessa-
ria, vnum facere, ab altero abstinere. Quod faciendum est, id
est sacrum audire, de quo dicemus inferiùs in præceptis Eccle-
siæ. Abstinendum autem est à duplici opere, & ab opere serui-
li, & ab opere ab Ecclesia prohibito.

Pro declaratione operis seruilis, aduerte, esse tria operum
genera.

Quoddam est genus operum, quæ dicũtur animæ. Hæc au-
tem sunt opera, quæ ipsius animæ sunt; vt, intelligere, orare,
medi-

meditari, studere, videre: aut etiam ad talia animæ opera ordinantur; vt, disputare, docere, legere, scribere pertinentia ad studium. Omnia etiam ista hoc comprehendimus, scilicet opus animæ. Hæc opera non prohibentur in festo, vnde, licet studere, legere publicè, etiam pro pecunia, disputare, exhortari, & concionari: non enim talia prohibentur opera. Hinc fit, vt liceat aduocato studere in festo super lites, & quæ studet, scribere, & informare etiam iudices scripto, & propter pecuniam, quia sunt ista animi opera, ita Sot. lib. 2. q. 4. ar. 4. & Nauar. c. 13. num. 12. Caie. 22. q. 122. art. 4.

Alia sunt opera corporis, sed communia quidem omnibus ex se, tam potentibus, quàm ignobilibus, dominis, & famulis: vt, iter facere, venari, saltare, vti musicis instrumentis. Et hæc etiam non sunt prohibita in die festo. Vnde, licet iter facere, audito tamen sacro, licet venari & alia huiusmodi facere. Tamen aduerte, cùm venatio, & iter ex officio fit, ex se non licet, vt dicit Sylu. verb. venatio; & tamen consuetudo iam obtinet ista non esse illicita, & ita tenet Nauar. loco citato, quamuis pecunia fiant. Licita etiā sunt exercitia artium quarundā, vt, gladiandi, saltandi, pulsandi instrumenta, licèt pecunia fiant.

Tertia opera sunt, quæ ex se famulatum quendam habent, quo homo homini seruit, & famulatur: vt serere, arare, & alia mechanica: & talia sunt prohibita, dicunturq; seruilia, quia ad famulatum quendam pertinent. Non licet igitur hæc opera exercere diebus festis. Atq; hoc opus est seruile, à quo abstinendum est. Opus a[illegible]m ab Ecclesia prohibitum, habetur c. 1. de ferijs, vbi quædam prohibentur opera, quæ non omninò mechanica videntur.

Primum est, mercatus. Sunt autem tres mercatus.

Primum, qui bis in anno, aut ter singulis fit annis, dicunturque nundinæ: & hæ non sunt prohibitæ; aut si sunt, cōsuetudo obtinet, licitas esse diebus festis, nisi in aliquo loco consuetudo contrarium obtinuerit: dum tamen sacrum audiatur.

Secūdus est mercatus, qui singulis fit hebdomadibus, & hoc non licet diebus festis, nisi in aliquo loco consuetudo contrarium obtinuerit.

Tertius mercatus est, emptiones, & venditiones particularium, quæ fiunt quotidiè, & hæ etiam prohibentur in isto canone.

Secundum opus est placitum, id est, sententia ciuilis, & strepitus iudicialis Iudicum, & Notariorum, & aliorum in tale

iudicium concurrentium,& hoc est prohibitum. Vnde,non licet iudicibus sententiam ferre: immò in foro etiam exteriori, nulla est. Nec licet Notarijs scribere;nec ipsis transcribere scriptoribus. In quo maximè apparet Notariorum peccatum,qui seruant pro festis implere chartas, quas reliquis diebus in breui notârunt. Nec licet dicta testium examinare,nisi ob necessitatem aliquam,puta,quia alio tempore commodè testes,vel personæ haberi non possunt. Licet autem iudicibus,ex concessione Pontificis, non omnibus, sed ruralibus, in diebus festis vti iudicio, quando homines illius pagi alijs diebus suis sunt operibus intenti, quæ non possunt absque incommoditate dimittere. Nauarr.cap.19.num.13.

Tertium est,sententia mortis,aut in causa criminali: hæc enim fieri non potest, nisi vrgente necessitate, quia non potest aliter commodè fieri: vt in belli tempore fit,aut quando periculum est non exequendi iustitiam,nisi tunc sententia feratur.

Quartum est prohibitum iuramentum iudiciale: hoc enim non licet: imò nullum est in foro exteriori, cùm in festo sumitur. Hoc opus igitur est,à quo abstinere debemus in die festo, illudque sufficit ad festi sanctificationem. Ad benè autem sanctificandum,vltra hoc,aliud est necessarium, puta, vt qui est in mortali,tunc conteratur, & ad Dominum côuerti studeat;qui verò est in gratia,diuinæ vacet contemplationi, & bonis operibus, vterque autem à nouo peccato abstineat. Aduerte tamen, quòd homo tenetur sub mortali ad sanctificandum festum; sed non tenetur sub mortali ad benè sanctificandum: vnde,non est audiendus. Scot.3.sent.dist.27.q.[illegible] dicit,in die festo peccantem mortaliter, bis peccare, quia ratione temporis est nouum peccatum mortale,& necessaria est circumstantia confessionis. Similiter,eum,qui de peccato non conteritur,peccare mortaliter:hoc enim est falsum,nec vllo modo populo prædicandum. Licèt enim grauius peccet, qui peccat in die festo, tamen non est grauitas mortalis, nec circumstantia necessaria confessionis. Et ratio est,quia finis festorum est sanctitas ipsa, quomodo dicit Scotus. Ad finem autem nullus obligatur alia obligatione quàm mediorum. Non enim obligor ad carnis macerationem,quæ finis est ieiunij,sed ad ipsum ieiunium. Ita solùm obligor ad illa duo in festo præstanda, non ad finem, quamuis consilium sit optimum, omnia ista exequi in die festo. Vide Sot.& Nauarr.loco citato, & Caiet.verb.festum,qui nobiscum sentiunt.

De peccato non sanctificantis festa.

CAPVT XXV.

NOn sanctificare festa, ex genere suo mortale est, cùm sit contra diuinum præceptum. Excusatur tamen ob materiæ leuitatem. Cùm enim aliquod opus parum est, non est mortale: vnde tonsori, vnum in die festo tondere ob aliquam commoditatem, quia non illi vacauit. vel nullum est peccatum, aut ad summum veniale. Cùm tamen materia est magna, vel continua, quia singulis diebus fit, tunc mortale est, nisi excusetur in sequentibus casibus, in quibus licèt absq; peccato in die festo operari seruilia.

Primus est, in Dei cultum: cùm enim opera seruilia immediatè in Dei cultum ordinantur nec nisi in festo fieri possunt; licita sunt, vt sonare campanas, portare cruces, & similia. Dixi, quæ immediatè ordinantur: nam remota opera, vt colere agros Ecclesiarum, aut ædificare ipsorum domos non licet; nisi alicuius Ecclesiæ pauperis nimis, cui aliter vix subueniri potest. Dixi etiam, quæ in festo fieri debent: nam coquere hostias, ornare templorum parietes nō licet in die festo, cùm fieri possunt ante festum; secùs, quando non ita fieri potuerunt: quamuis quocumque modò ista facere, etiam cùm ante fieri potuissent, ex se non sit mortale peccatum,

Secundus casus est, ob necessitatem. Est autem multiplex necessitas.

Prima corporalis propria. Ob hanc enim licet operari. Vnde, licet pauperi, qui aliter non potest alij, nisi manuum labore diurno, etiam in festo labore secretè ratione scandali, dum tamen sacrum audiat prius. Altera necessitas est corporalis proximi, puta, infirmitas, ratione cuius licet omnia opera ad hanc necessaria admouere. Vnde, excusantur medici, tonsores pharmacopolæ, & alij suam ad hoc operam exhibentes: Excusantur etiam notarij testamenta conficientes. Est etiam necessitas proximi, corporalis victus; ratione cuius excusantur qui carnes vendunt, occidunt animalia, & vendunt necessaria illis diebus festiuis ad victum.

Tertia necessitas est rei propriæ, vel proximi. Vnde, licet, ne damnum aliquod homo patiatur in re, operari in die festo, cùm probabiliter pateretur damnum, nisi illa opera fierent. Vnde, licet in tempore messis metere, & tempore autumni se-

rere, cùm timetur periculum aliquod temporis non opportuni; & ratione huius excusantur operarij, quorum opera intermitti non possunt absque damno: vt, qui vitrum fundunt, & qui nauigant, & similes.

Quarta est, ad euitandum damnum corporis. Vnde, licet tempore belli aggeres necessario struere, muros ædificare, & similia.

Quinta necessitas est, cùm perditur occasio magni lucri: vt, in piscatione halecum, & thynnorum, qui non nisi certis dieb' veniunt, tunc licet piscari in die festo, c. licèt de ferijs.

Sexta est vis, seu violentia: vt, cùm famuli, vel serui, laborare in die festo coguntur à dominis. Nauarr. c. 13. nu. 7. quod intellige de obligatis ad seruiendum, dummodò non cogantur à dominis in fidei contemptum: tunc enim mors potius est obeunda. In his omnibus necessitas excusat.

Tertius casus est pietas, in bonum, & vtilitatem proximi indigentis. Vnde, licet sepelire mortuos. Licet etiam pro egeno laborare, dummodò in graui necessitate sit, aliàs nō. Vnde, dicit Caietanus, non licere vias sternere publicas pro viatoribus, aut pontes erigere, nisi vrgeat necessitas, cùm alio tempore fieri possunt.

Quartus est, bonum Reipublicæ, vnde, licèt istis viatoribus publicis, in Reipublicæ vtilitatem, iter conficere. Licet etiam in publicis solennitatibus præparare vias, & construere loca pro spectaculis, quando non possunt fieri nisi in ipso festo.

Quintus casus est, Pontificis, aut Episcopi licentia expressa, cùm id conceditur; aut virtualis, cùm aliqua opera videt, & dissimulat. In his casibus licet in festo operari, extra quos non licet, sed seruanda sunt modo prædicto.

* *
*

Laus Deo. Finis Libri Quarti.

IN-

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM, LIBER V.

De quarto præcepto Decalogi, Honora parentes.

CAPVT I.

BSOLVTIS præceptis primæ tabulæ, quæ ad Dei honorem pertinebant, nunc de præceptis secundæ tabulæ tractare oportet: vnde merito hunc librum, maioris distinctionis gratia, separauimus. Hæc autem pertinēt ad dilectionem proximi, sicut illa primæ tabulæ ad dilectionem Dei pertinebant. Inter hæc, primum, quod ordine quartū est, ponitur præceptum honorandi patrem, & matrem, quod habetur Exodi 20. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram.* In cuius explicatione duo perpend[illegible]a sunt. Alterum est, qui vocentur hic pater, & mater. Alterum, quomodo sint pater, & mater honorandi.

Circa primum, vt bene aduertit Concil. Colon. & Doctores in explicatione huius, quatuor genera personarum sub his nominibus comprehenduntur, saltem sub patris nomine. Primum est parentum, qui nos secundum carnem genuerūt. Alterum est superiorum, potestatem spiritualem habentium, vt sunt Episcopi, Curati, Pastores. Tertium est, potestatem sæcularem habentium, quales sunt Reges, Principes, Duces, Domini. Quartum est aliorum, qui aliquam supra nos potestatem habent, quales sunt Magistri, tutores, & alij huiusmodi: omnes isti sub hoc præcepto includuntur; quamuis primum locum obtineant partes primo modo considerati: ordine tamen suo de omnibus oportet dicere, non solùm quomodo inferiores erga superiores, sed etiam superiores

erga minores se habere debeant,quodque sit singulorum officium.

Circa secundum aduertendum,omnia Decalogi præcepta esse fundata in iustitia. Est enim iustitia quædam virtus,qua reddimus cuique, quod suum est :huius quatuor sunt partes. Prima est,qua Deo reddimus,quod suum est illique debemus; & hæc dicitur Religio. Hæc enim nos inclinat, vt Deo exhibeamus debitum cultum,& honorem.In qua virtute, tria præcepta primæ tabulæ fundantur. Altera est, qua parentibus secundum carnem impedimus, quod eis hoc titulo debemus: & hæc dicitur pietas: & hæc in isto præcepto fundatur. Tertia est,qua alijs superioribus exhibemus ea, quę ratione superioritatis debemus;& hæc dicitur obseruantia:&ista etiam isto præcepto continetur. Quarta est, qua alijs proximis generaliter impendimus ea, quæ debemus, & hæc dicitur propriè iustitia: & hæc alijs sequentibus sex mandatis comprehenditur: est igitur hoc præceptum pietatis,& obseruantiæ. Oportet ergo incipere à pietate, quæ erga parentes secundum carnem versatur.

Filij tria tenentur exhibere parentibus (& in his honor, ad quem obligantur,consistit) putà amorem,obedientiam, & reuerentiam.

Circa amorem aduerte,obligari filios erga patrem, & matrem ad amorem internũ;adeò vt, qui odio habet patrem, vel matrem, desiderando eis aliquod notabile malum deliberatè, siue malum animę,siue corporis,mortaliter peccet, & grauius quam si istud odium esset erga alterum ; adeò vt teneatur in confessione istam circumstantiam exprimere, vt tenet Nauar. cap.14.nu.11.sicut, qui patrem occideret, teneretur exprimere circumstantiam.

Rursus secundò, non sufficit amor internus,sed debet esse signo exteriori aliquando manifestus,adeo vt,qui exterius durè & asperè tractat patrem,ipsumque contristat,si id sæpè faciat,aut multo tempore,mortaliter peccet,iuxta Alex.p.3.qu.33. & Silu.verb.filius,§.25.

Rursus tertiò,tenentur necessitati patris spirituali, in quantum possunt,subuenire: vnde, qui in mortis articulo non curant,vt pater confiteatur,vt faciat testamentũ, imò arcent illũ à testamento,ne rei aliquid imminuatur,peccant mortaliter.

Ad hanc necessitatem spiritualem reducitur, post mortem pia opera testamentis patrum ordinata implere, cùm primùm fieri

fieri potest: eaq; differre, abſque iuſta cauſa & graui, eſt peccatum mortale.

Rurſus quartò, tenentur etiam corporalibus, neceſſitatibus, in quantum poſſunt, ſubuenire: vt, ſi infirmi ſint, viſitare, & attendere ſi quid deſit, quod præſtare poſſint; ſi in carcere detinẽtur, adhibere operam quantum poſſunt, vt liberentur; ſi mente capti ſunt, vt eis debitè prouideatur.

Rurſus quintò, tenentur eis in paupertate ſubuenire, cùm poſſunt, aut in vitæ periculo. In cuius gratiam aduerte, neceſſitatem poſſe duplicem eſſe, aut extremam vitæ, vt ſi pater verb. gra. eſſet adeò pauper, & impotens, vt nec haberet victũ, nec poſſet conquirere, aut ſi eſſet morti obnoxius, niſi ſummam pecuniæ daret, quam nec habet, nec eſt, qui det: Altera neceſſitas non eſt extrema, ſed multùm grauis. Vtraq; obligat filium, vt, ſi poſſit, ſuccurrat: adeò autem obligat, vt, ſi filius qui poſſit iuuare patrem, ipſum relinquat, ingrediaturq; Religionem mortaliter peccet, vt tenet S. Thom. 2.2.q.101.art. 4. ad quartum: obligatur enim ſuccurrere, & non intrare. Si verò iam eſt profeſſus, aliqui putant in vtraq; neceſſitate teneri egredi, at verò Caiet. loco allegato: 2.2. & Nauar. cap. 14. num. 14. dicunt non teneri, niſi in extrema neceſſitate; in graui autem non licet: his conſentit S. Thomas. Addit Nauarr. niſi cùm intrauit Religionem, pater erat in illa graui neceſſitate; nam tunc tenetur egredi, quia iniuſte intrauit. Conueniunt autem iſti in omni caſu poſſe egredi, petita tamen priùs facultate, licèt non obtenta à ſuperiore. Iſta intelliguntur iuxta Alexand. p.3.q.3, [illegible] not. 2. m. 4. quando non eſt neceſſitas ſpiritualis filij: nam tunc nõ tenentur, cùm peccati mortalis graui periculo neceſſitate illius corporali ſubuenire. Vide quanta ſit obligatio filiorum.

Rurſus eſt tanta, vt in neceſſitate extrema filiorum & patris, filius teneatur potiùs ſubuenire patri quàm filijs; vt tenet Silu. verb. filius. §.26. & S. Thom. 2.2.q.26.art. 9. ad 3. Nam in neceſſitate maior eſt obligatio ad patrem quàm ad filium, licèt non extra extremam. Aliqui contrariũ putant, & vtrumque probabile eſt. Probabilius eſt primum. Hoc igitur modo exhibendus eſt amor patri.

Eſt etiam obedientia exhibenda: hæc autem eſt quantum ad multa.

Primò tenetur filius obedire patri in his, quæ ad gubernationem domus pertinent; & non obedire in his, cùm res eſt

grauis, & maximè si ex contemptu & animi obstinatione faciat, peccatum est mortale.

Rursus, secundò tenetur obedire in his quæ ad bonos mores pertinent. Non igitur acquiescere præceptis patris circa mores, conantis filios à peccato mortali, vel horum occasionibus arcere, est peccatum mortale, cùm præsertim pertinacia adest.

Rursus, ducere vxorem indignam contra voluntatem patris, peccatum mortale est; secus, si sit digna, non est mortale, nisi cùm multum refert patri aliam ducere. Cùm inimicitiæ paternæ componuntur ex matrimonio, si filius nolit ducere vxorem, quam dat pater, si digna sit, est mortale, licèt ducat aliam dignam. Aduertendum tamen quòd in rebus iniustis & malis non tenentur filij obedire parentibus: & in his intelligitur illud. *Qui non negauerit patrem suum, nō est me dignus.* Nec tenetur obedire, quando est extra patris potestatem, vt in statu Religionis. D. Thom. 22. q. 171. art. 4.

Est etiam reuerentia exhibenda parentibus.

Primò, qui percutit patrem, vel minatur iniuriosè, mortaliter peccat Exod. 2. reus erat propter hoc mortis. Secundò, qui maledicit patri ex deliberatione, mortaliter peccat, & qui etiam verba in eum profert, quæ ex se sunt prouocatiua in magnam iram: secùs, si verba ex se nō sunt talia, sed quia pater est extra modum cholericus, tunc non est mortale.

Rursus, qui dedignatur patrem, quia ipse in dignitate est, pater verò in paupertate, peccat mortaliter: cū tamen aliquod damnum filio obueniret notabile in vita, [illegible] in honore, vel pecunia, si pater eius nosceretur, non esset mortale negare patrem, dummodo in animo non neget patrem, & subueniat in necessarijs.

Rursus accusando patrem coram iudice in criminali foro peccat mortaliter; nec auditur filius. Non enim filius accusator debet esse criminis paterni. Licet tamen coram iudice petere alimenta, quando ei iniustè à patre negantur, vt dicit Silu. verb. filius. §. 28. in duobus casibus filius debet accusare patrē: in crimine læsæ maiestatis, & in crimine hæresis. At Alexan. 3. p. q. 33. dicit, quòd non in omni hæresi, nisi quando est perniciosa: quòd alios inficit, si tamen secreta sit, & solùm ipsi patri nociua, non tenetur. Hæc sunt igitur, ad quæ filij tenentur erga parentes.

At parentes erga filios ad tria tenentur.

Primò

Primò ſubuenire in corporalibus: debent enim non negare alimenta, niſi aliquando ad tempus, in pœnam alicuius peccati grauis, & dum non incurrat filius notabile detrimentum. Hinc fit, vt exponere filios in templis extra neceſſitatem ſit mortale. Similiter, non ſubuenire in alijs neceſſitatibus corporis.

Secundò, ſubuenire in ſpiritualibus: Debent enim attēdere, vt filij bonos imbibant mores; vt ſeruent præcepta Dei; vt abſtineant à malis; non permittere eſſe ſibi inobedientes, ſuperbos, ocioſos.

Tertiò, tenentur nō retrahere à bono ſtatu: vnde qui filium à Religione extrahit, mortaliter peccat; &, qui volentē ingredi ſine iuſta cauſa impedit; ſimiliter qui coercet à bonis, à confeſſione, à concione.

Rurſus, tenentur non cogere ad ſtatum aliquem: Vnde parentes, qui inuitos filios aut filias matrimonio iungunt, peccant grauiſſimè: tùm etiam, qui inuitas filias in monaſteriū trahunt, ibiq; profiteri compellunt. Circa quod vide Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 17. & 18. Hæc ſunt, quæ circa patres & filios præcipuè ſunt aduertenda.

De obligatione viri, & vxoris.

CAPVT II.

NOn ſolùm eſt obligatio patrum, & matrum in ordine ad filios, ſed etiam inter virum & mulierem.

Vir tenetur primò non impedire abſque cauſa legitima, vxorem ſuam ab impletione diuinorum præceptorum, vt ab audiendo ſacrum in diebus feſtis, à confeſſione & communione tempore Paſchatis, & ab alijs præceptis. Atque impedire abſque legitima cauſa, peccatum eſt mortale. Ab alijs autem, quæ ex deuotione ſunt, vt audire ſacrum diebus profeſtis, confiteri alijs temporibus, impedire, non eſſet mortale; eſt tamen veniale, ſi ſine cauſa rationabili fiat, cùm deuotiones moderatæ ſunt. Et aliquando eſſet mortale, cùm vxori multum conuenit confeſſio, aut communio, idque viro conſtat.

Secundò, tenetur eam non percutere grauiter, dico grauiter, quia non ſemper eſt peccatum mortale percutere, cùm ſit inferior viro, poſſitque ob culpam caſtigari ab eo; tamen

extra

extra modum percutere, non habita ratione personæ, & conditionis illius, quia vxor, non serua est, peccatum est.

Tertiò, tenetur non afficere iniuria, animo afficiendi iniuria: quamuis enim aliquando liceat verbum iniuriæ dicere ob correctionem, tamen animo iniuriandi est peccatum, & iuxta iniuriæ quantitatem peccati grauitas pensanda est.

Quartò, tenetur attendere domus gubernationi, quantùm ad rem, & mores. Si enim quis bonorum dissipator est, nec vult laborare, cùm labor illius necessarius est pro vxore & domus sustentatione, peccat. Similiter cum peccare vxore permittit, nec ipsam, vt potest, corrigi. Ipsi enim incumbit morũ solicitudo, quia caput est.

Quintò, tenetur cohabitare cum illa. Nolle enim cohabitare absque causa multo tempore, peccatum est graue, dico absque causa: aliquando enim causa est legitima ad tempus non cohabitandi; vt, cùm negotia aliquot in domus vtilitatem tractat, vel cũ ad tempus exulat, vel cùm inimicitias habet, quas sperat componendas breui. Dico, ad tempus, quia, cum spes reditus ablata est, tenetur, si, potest, vxorem extrahere ab illo loco, vt secum cohabitet.

Vxor etiam ad reliqua tenetur erga virum suum.

Primò, obedire in his, quæ ad bonos mores, & domus gubernationem spectant: est enim vir caput, cuius est vtrumque dirigere. Velle autem, viro spreto, gubernare, mortale est.

Secundò, si cùm morosa sit, & rixosa, cognoscat ex eo virũ sæpè in blasphemiam prorumpere, tenetur, quantum potest mutare se, & non dare similes viro occasiones; aliter mortale esset, vel sic perseuerare.

Tertiò, tenetur sequi virum suum ad cohabitandum in locum, in quem ipse vult eam ducere. Sunt tamen aliquot casus in quibus non tenetur sequi virum.

Primus casus, si ex tali mutatione illi immineret vitæ discrimen: non enim cum suæ vitæ probabili discrimine tenetur ipsum sequi.

Secundus est, si imminet periculum peccati mortalis.

Tertius, si vir vagabundus est, nec in eodem permanet loco: dummodo non fuerit talis, cùm ei nupsit: si enim tali nupsit viro, tenetur ipsum sequi: si verò post matrimonium factus est, non tenetur sequi.

Quartus casus est, si in matrimonio intercessit pactum non mutandi locum, tunc non tenetur ipsum sequi, volentem locum

sum mutare: quod solùm veritatem habet cùm necessitas non vrget virum. Interueniente necessitate, vt vir locum mutet, credo, etiam stante pacto, teneri.

De Episcopo.

CAPVT III.

SEcundum locum inter patres tenent hi, qui in dignitate Ecclesiastica sunt constituti. Horum autem primi sunt Episcopi, de quibus aliquid dicendum est. Episcopus, nomen est Græcum; idem Latinè significat, quòd speculator, superintendens: est enim officium eius, attendere gregi, & hominibus, qui sub eo sunt; studere spirituali eorum saluti. Multa sunt in quibus peccare contingit erga Episcopatum, quæ ad quatuor capita redigi possunt. Quædam enim committuntur ante Episcopatus collationem, quædam in collatione ipsa, quædam ante consecrationem & post collationem quædam, postquàm iam Episcopus consecratus est.

Ante collationem Episcopatus homo dupliciter peccare potest in appetendo & procurando Episcopatum. In declaratione peccatorum, quæ in hoc appetendo committi possunt, aduerte tria in Episcopatu posse considerari. Primum est ipsius officium, in quod omnia ordinantur, hoc autem est antecedere, & prodesse vniuerso gregi. Alterum est ipsa prælatura & gradus, qui est perfectior monachatu, vide S. Thom. 2. 2. q. 185. & 8. q. 1. cap. qui Episcopatum. Tertium est, redditus temporalis, & honor, qui Episcopo exhibentur.

Sunt igitur istæ regulæ.

Prima est. Qui existens indignus Episcopatu, & insufficiens appetit (appetitu deliberato) ipsum habere, nec cogitat se dignum exhibere, mortaliter peccat, quia appetit id, quod habere mortale est. Idem dicendum de quocumque beneficio & dignitate Ecclesiastica.

Secunda. Quamuis se dignum probabiliter credat, si tamen appetit Episcopatum, ita vt paratus sit, si posset, etiam via iniusta, & per peccati mortalis cõmissionem habere, mortaliter peccat, hoc etiam de alijs dicendum est.

Tertia. Qui appetit Episcopatum (quamuis dignus) propter redditus temporales, tamquàm finem, mortaliter peccat, secundùm Sylu. verb. Episcopus. §. 4. quia est cupiditas periculosa,

losa, & bono communi repugnans. Dixi tamen tamquàm finem, quia moueri ad appetendum Episcopatum à redditibus, non est mortale, dum non faciat homo ipsos finem; sicut aliquis potest licitè moueri ad amandum Deum à retributione, quam sperat, licèt non amet propter eam vt finem.

Quarta. Idem est dicẽdum de eo, qui Episcopatum propter honores appetit vt finem: est enim ambitio nimis bono communi repugnans, vt tenet idem Sylu.

Quinta. Qui appetit Episcopatum propter gradum præcipuè, peccat, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 185. art. 1. peccato præsumptionis, quia cùm sit altus status, & perfectiónis, præsumptuosum est, hominem appetere talem gradum: licèt licitum esset appetere, vt Deus ei tantam perfectionem daret, vt tali gradu dignus esset. Illo tamen modo appetere, credo non esse mortale, sed veniale; quia non inest tanta peruersio, quanta est in appetitu propter honores & redditus.

Sexta. Qui appetit Episcopatum propter officium, vt alijs prosit, ex se quidem non peccat, quia licitè potest id aliquando fieri; tamen peccatum est, nisi fiat cum necessitate, puta, quando nõ est, qui dignè Episcopatum talem habeat, vel cum reuelatione aliqua, vel Spiritus sancti inspiratione. Hæc S. Thom. loco allegato. & ratio est, quia illud, prodesse alijs est coniunctum cum præesse, quod est difficile, vnde videtur esse præsumptio tale apparere officium. Puto tamen, quòd, qui solùm propter vtilitatem aliorum moueretur ad desiderandum non peccaret, licèt periculosum sit, quia facilè moueri potest appetitus præsidendi & honorandi ab alijs. Hæc sunt circa appetitum, nec est ista doctrina contra illud ad Timoth. 3. *qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*: nam Paulus non dicit, benè desiderare semper, qui Episcopatum desiderat, sed bonum opus desiderare; quod statim explicat, narrans perfectionem Episcopi. Potest autem bonum non benè aliquando desiderari in procurando Episcopatum, & committi potest peccatum. Sylu. verb. Episcopus, putat in quocunque casu, etiam in necessitate, peccatum esse procurare; sed ego non credo: puto enim licere, cùm necessitas vrget: in quo casu dicit S. Thom. licitum esse appetere. His modis contingit peccare ante Episcopatus collationem.

In ipsa collatione tripliciter potest esse peccatum.

Primò, si, cùm ineptus sit, Episcopatum recipit. Verbi gratia: si ignorans sit: si peccator est publicus, nec se emendare, inten-

intendit: si inutilis & ineptus gubernationi; non enim potest recipere, quod non potest retinere.

Secundò ex parte ipsius collationis, si per simoniam fit, si per intrusionem, si per fraudem: est autem fraus, dissimulare id, quod exprimendum est, quia necessarium est in Episcopatu. Hæc autem habentur in Concil. Trid. sess. 22. cap. 2. de reformatione: est necessaria ætas, vita bona, ordo sacer, ad minus subdiaconatus per sex menses antè susceptus, & doctrina: hæc autem debet esse notabilis, vt sit doctor, vel licentiatus in Theologia, vel in iure Canonico, ab vniuersitate aliqua meritus approbatus, aut à tali vniuersitate testimonium huius doctrinæ habens. Qui autem aliquid horum fingit, peccat grauiter.

Tertiò, etiam contingit peccatum in recusando finaliter Episcopatum. Cùm enim ex obedientia Papa obligat aliquem, vt suscipiat Episcopatum non potest absque peccato finaliter recusare, sed debet acceptare: &, si habet impedimentum, quod ipsemet potest auferre, vt, si peccator est, tenetur auferre, vt dicit S. Thomas loco citato: si autem est impedimentum, quod Papa potest, debet manifestare: si neuter potest auferre, puta, quia est ignarus vel inutilis, prorsus non debet acceptare, nec hoc licitè potest Papa præcipere. Tenetur etiam acceptare, cùm necessitas vrget boni Episcopi, quamuis sine præcepto ei offeratur: hæc autem sunt in collatione.

Post collationem verò, ad vnum obligatur Episcopus, ex Concil. Trident. [illegible] 23. c. 2. de reformatione, vt intra tres menses proximos suscipiat consecrationem, quam nisi susceperit, omnes redditus pro rata illius temporis restituere tenetur. Quòd si intra tres alios non susceperit, ipso iure sit Episcopatu priuatus. Hic tamen non credo obligari Episcopum ad mortale, nisi contemptus adsit, sed ad solam pœnam. Si quis tamen multo tempore consecrationem non suscipiat, cùm possit, non excusatur à mortali, cùm suscipiat redditus, non exercens officium, pro quo ipsi dantur. Hic canon comprehendit etiam Cardinales Episcopos.

De

De Episcopo post Consecrationem.

CAPVT IV.

POstquàm iam Episcopus constitutus est, & consecratus, vt suum possit exercere munus, ad multa tenetur.

Quorum primum est, in propria Ecclesia personaliter residere: in cuius gratiam declarãdum est caput primum Concil. Trid. sess. 23. de residentia, in quo tria continentur. Primum est peccatum nolẽtium residere. Secundum est, pœna tali peccato imposita. Tertium est, causæ, propter quas potest ad tempus non residere in Ecclesia propria.

In primis peccatum est nimis graue mortale, non residere in Ecclesia propria absq; causa, siue enim residẽntia sit de iure diuino, siue humano, quod nos non intendimus modò definire, omnes conueniunt esse mortale, & magnæ damnationis. Per Episcopos hic intelligere oportet, non tantùm Episcopos, sed Archiepiscopos, Patriarchas, & superiores, etiam Cardinales Episcopos.

Pœna autem à Concilio imposita est, vt toto tempore, quo non resederint, omnes integros redditus pro rata perdãt, sintq; reddendi, vel Ecclesiæ fabricæ, vel pauperibus, & absque vlla alia declaratione vel sententia, sed ipso facto teneantur in conscientia ipsos reddere.

Circa autem causas non residendi, aduerte esse duplicem absentiam.

Altera, quæ ad modicum fit tempus, & reputatur pro non absentia, & hanc permittit Concilium cum quatuor conditionibus.

Prima est, vt sit rationabilis aliqua causa absentiæ, ver. gra. si est recuperandæ valetudinis gratia, vel conseruandæ, vel excipiendi aliquem magnatem, vel alicuius negotij causa, vel quid simile. Nulla enim rationabili causa existente, nulla permittitur absentia.

Secunda est, vt inde non patiatur grex detrimentum: debet enim prouidere, vt talis absentia detrimenti non sit causa ouibus.

Tertia est, vt ipsa absentia sit, ad summum, duorum, aut trium mensium, siue continuè fiat, siue interpolatè: omnes enim absentiæ, si multæ fiant, simul sumptæ, non debent tale spatium excedere.

Quar-

Quarta, vt, quantum fieri poteſt, iſta abſentia non ſit temporibus Aduentus, Natiuitatis, Quadrageſimæ, Paſchatis, Pẽtecoſtes, Corporis Chriſti : his enim temporibus oues maximè delectantur præſentia paſtoris.

Altera abſentia eſt longa, quæ verò pro abſentia reputatur quæ fit per annum, aut duos vel tres, vel plures; etiam quæ fit, per plures tribus prædictis menſibus.

Talis abſentia debet fieri tribus conditionibus exiſtentibus.

Prima eſt, vt ſit cum aliqua harum quinque cauſarum, quę ſunt Chriſtiana Charitas; vrgens neceſſitas; euidens reipubl. vtilitas, euidens etiam Eccleſiæ vtilitas & debita obedientia.

Secunda, vt talis cauſa approbetur priùs Papa, vel à Metropolitano, & hoc deficiente Suffraganeo ſeniore reſidente: & talis approbatio in ſcripto contineatur, niſi ſit cauſa publicè manifeſta, qualis eſt Eccleſiæ vel Reipublicæ euidens vtilitas.

Tertia eſt, vt in tali abſentia maximè prouideat, vt Eccleſia ex ea nullum detrimentum patiatur. His omnibus ſtantibus, abſentia licita erit, licèt longa ſit. Supereſt nunc cauſas illas quinque declarare.

Per Chriſtianam Charitatem oportet intelligere proximorum vtilitatem: cùm enim proximus laborat, poteſt, vt illi ſuccurratur, aliqua fieri abſentia. Verbi gratia, eſt Eccleſia aliqua, quæ verſatur in periculo hæreſis magno; poteſtq; multum Epiſcopus alterius diœceſis eis prodeſſe ſua prædicatione, tunc, relicta propria poteſt ad tempus in aliena morari ob proximorum vtilitatem. Tamen iſta cauſa intelligenda eſt, dum in propria non ſequatur notabile detrimentum ſpirituale: tunc enim abeſſe non poteſt, ſed propriæ attendere debet, licèt minùs indigeat: poteſt etiam ob paces magnatum componendas abeſſe; ſed ſemper intelligenda eſt cauſa hæc: dum non ſit maius detrimentum; aut minus, ſed notabile, quod ſequetur in propria Eccleſia: tunc enim relinquere eam, eſt contra Charitatis ordinem, quod plus ſibi quam alteri quis tenetur.

Altera cauſa eſt vrgens neceſſitas, cùm nimirum periculum imminet Epiſcopo vitæ, niſi diſcedat ab Eccleſia, vel ob infirmitatem, vel ob perſecutionem alicuius tyranni, vel aliqua ſimili cauſa: tunc enim poteſt ad tempus recedere, dummodò tamen nõ ſequatur ſpirituale detrimentum gregis: tunc enim

debet mortem appetere potiùs : in hoc enim casu illud verificatur, *Bonus Pastor ponit animam suam pro ouibus suis.* Cùm igitur tyrannus, vel hęreticus nocere ouibus studet spiritualibus, potiùs debet pastor mori, quàm oues deserere.

Tertia causa est, euidens reipublicæ vtilitas : in vtilitatem enim totius Regni, vel Prouinciæ temporalem potest etiam Episcopus abesse; Debet tamen ista causa esse cum necessitate: cùm enim aliter quàm per Episcopum potest id fieri, non debet Episcopus abesse: vnde isti Episcopi, qui curam rerum secularium regni gerunt, cùm id ex necessitate fit, licitè abesse possunt : cùm verò extra necessitatem, quia æquè per non Episcopos fieri res potest , non videntur excusari. Debet autem ista vtilitas esse euidens; nam cùm non ita nota est melius est , vt Episcopus maneat in sua Ecclesia, immò manere tenetur.

Quarta causa est, euidens Ecclesiæ vtilitas: cùm enim propria indiget Episcopi absentia, ad aliquid pro ea procurandū, abesse potest. Similiter in vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ , vt cùm Concilium generale, vel prouinciale congregatur. Similiter cùm legatione aliqua fungitur in beneficium totius Ecclesiæ, quæ non ita benè, nisi per Episcopū fieri potest: cùm enim aliter potest, non licet abesse.

Vltima causa est, debita obedientia : cùm enim Papa imponit aliquod negotium Episcopo, quod requirit ad tempus absentiam, abesse potest. Sed attende, quòd non sufficit obedientia tantum , sed debita, quia cum absque causa rationabili aliquid præcipitur, non debemus audire , nec [illegible]a pro solo libito excusat à præsentia suæ Ecclesiæ Episcopum , nisi cum necessitate aliqua. Maximè igitur causa attendenda est , nę sit inferioris momenti , quàm vtilitas propriæ Ecclesiæ , & sit cum necessitate aliqua. Hæ sunt causæ , ob quas Episcopus potest ad tempus nō residere, sine quibus abesse, vti diximus , mortale est peccatum: cuius grauitas ex quibusdam malis , quę sequuntur, percipi potest. Sunt enim seculares irreuerentes, Clerici irreligiosi, perit doctrinæ puritas, & pauperes nimis patiuntur, & multa alia sequuntur incommoda. Hoc igitur primum est, ad quod Episcopus tenetur.

Secundo, tenetur ordines per se ipsum conferre , vt habetur eadem sess. cap. 3. Quòd si aliquo legitimo impedimento detentus non potest, mittat suos , probatos & examinatos prius ad alium Episcopum. Adde etiam, quòd tenetur Confirmationis

tionis ſacramentum adhibere, quod non niſi per Epiſcopum adminiſtrari poteſt: in quo mirabilis eſt abuſus: multi enim ſunt ſenes non confirmati, defectu Epiſcopi non miniſtrantis. Debet etiam ſingulis annis chriſma conficere vt baptizandis nouum detur: vt habetur de conſecr. diſt. 4. cap. omni tempore. Hæc igitur, quæ non niſi per Epiſcopum miniſtrari debent, tenetur ſedulò & diligenter, pro neceſſitate exhibere.

Tertiò tenetur ordines nonniſi dignis conferre: vnde, admittere ignorantes, & homines malæ vitæ ad ſacros ordines, nullamque in hoc, aut paruam facere diligentiam, & examen mortale peccatum eſt. Rurſus non ſunt admittendi, qui nullam victus rationem habent ad ſacros ordines; & ſi Epiſcopus admittat, tenetur ipſis alimenta præſtare.

Quartò, tenetur beneficia conferre dignis, & ijs, qui tale poſſint beneficium exercere; eſt autem ſufficientia maior vel minor, pro beneficiorum qualitate petenda: Nam maius eſt officium Curati, quàm ſimplicis. Qui autem relicto digno, confert indigno, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem ſecundum omnes. Iſta autem reſtitutio eſt Eccleſiæ illi facienda, cuius eſt beneficium, vt tenet Silueſt. verb. reſtitutio. 3. §. 5. & Sot. lib. 4. de iuſt. & iur. q. 6. art. 3. contra Caiet. qui dixit eſſe digno faciendam. Non ſolùm autem eſt digno conferendum beneficium, ſed digniori: ſi enim relicto digniori, conferat digno, mortaliter peccat Epiſcopus (non tamen tenetur ad reſtitutionem vllam) dum tamen ſit apertè dignior, & in notabili exceſſu. Cùm enim res eſt dubia, vel exceſſus eſt paruus, vel probabiliter tantum maior ab aliquo ſperatur futurus exceſſus, non eſſet mortale, non digniori conferre.

Quintò, tenetur concionari, & ſeminare verbum Dei per ſe, vt habet Concilium Tridentinum ſeſſ. 5. cap. 1. niſi legitimo retentus impedimento ſit. Tunc tamen debet prouidere ſufficientes homines, viros doctos & probatos, ac ſanæ doctrinæ, qui id faciant; debetq; attendere, ne mala ſeminetur doctrina, & eos, qui ſeminant, à prædicatione coercere & expellere, quicũque illi fuerint.

Sextò, tenetur ſingulis annis ſynodum diœceſanam facere, in qua prouideatur de rebus ad ſtatum ſuæ Eccleſiæ pertinentibus. Hoc autem fuit ius antiquum, diſt. 8. per multa capita, ſed renouatum eſt in Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 2. de reformation. vbi etiam præcipitur Metropolitanis, ſingulis triennijs

Concilium prouinciale congregare, in quo omnes Episcopi, qui sub eis sunt, conueniant. Sunt enim aliquot causæ graues, vel totius Ecclesiæ, vel totius prouinciæ, vel alicuius Ecclesiæ, quæ non possunt facilè, nisi in tali congregatione disponi.

Septimò, tenetur singulis annis visitare suum Episcopatum; qui si non potest totum, saltem maiorem partem, ita vt biennio totum visitetur: si autem iustè impeditus fuerit, id faciat per Vicarium. Fuit autem ius antiquum. 10. qu. cap. relatum. cap. Episcopum, sed renouatum in Conc. Trid. ead. sess. cap. 3. in quo rationes, propter quas ista visitatio facienda est, ponuntur quinque, scilicet rectam, & orthodoxam doctrinã, expulsis erroribus, inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populos exhortationibus & admonitionibus ad religionẽ, pacem, innocentiamq; accendere, omnia ad fideliũ vtilitatem constituere. Quòd si omnia rectè se habere inuenerit, Deo gratias agat, vt habetur. 10. q. 1. cap. placuit.

Octauò, tenetur bonos ministros constituere, tam in foro interiori quàm exteriori, & in hoc deficere ex negligentia crassa aut malitia, mortale est & graue. Hoc autem imponitur Episcopis in d. 89. c. decenter; ne consanguineis tradãt officia Ecclesiastica, & oppositum facere, mortale est: quod intelligitur, quando scandalum sequeretur, aut insufficientes sunt. His cessantibus posset eis ista committere; quamuis, si alij sufficientes essent, securius esset in æquali causa committere non consanguineis.

Nonò, tenetur mores populi diligenter considerare, & super populum vigilare, & peccata publica, vt adulteria, lusus aleatorũ, & similia prohibendo; &, si opus est, castigãdo; & maximè peccata clericorum animaduertendo. Videre autem & permittere, horrendum est peccatum: nec excusatur Episcopus, si non sciat, nisi omnem adhibuerit diligentiam & inquisitionem ad hoc: hoc enim ad eius officium nimis spectat.

Decimò, tenetur esse vitæ irrepræhensibilis, vt habetur 1. ad Timoth. 3. vt nullum peccatum publicum committat, quòd alijs possit esse malo exemplo aut scandalo: vnde, si quis concubinarius esset (quod absit) vltra grauissimum peccatum fornicationis, mortaliter peccaret, & ratione scandali & mali exempli; toties q; peccaret, quoties esset scandalo subditis. Nec satis est ei, etiam non peccare, sed debet exemplar esse virtutis subditis suis: est enim *Ciuitas supra montem posita*; & est lux quæ sic de-

sic debet lucere, vt subditi *videant opera eius bona, & glorificent Deum Patrem qui in cœlis est.*

Vndecimò, tenetur eleëmosynas facere. Vt autem intelligas quomodo ad hoc teneatur, aduerte, bona, seu redditus Episcopi posse esse duplicia. Quædam sunt, quæ titulo aliquo sæculari habet, vel hæreditario iure à parentibus, vel donatione aliqua vel aliqua alia causa. Quædam sunt iure Ecclesiastico habita. Aduerte rursus, in Ecclesia primitiua, vsq; ad tempora Augustini, & Hieronymi, Episcopum & Clerum solitos viuere in communi: vnde, bona, quæ vel ex decimis, vel ex fidelium deuotione offerebantur, erant indiuisa, & subdebantur distributioni Episcopi, quæ partim ipsi, partim Clero, partim fabricæ, partim pauperibus obueniebant. Posteà verò, quando quisque per se vixit, talia bona diuisa sunt in quatuor partes: prima Episcopo seruata, secunda Clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus, & sic in omnibus ferè locis manet ista diuisio.

Hoc supposito: dico primò de bonis iuris sæculari habitis, non magis tenetur Episcopus facere eleëmosynas, quàm princeps alius aut dominus sæcularis: peccat autem, aut auaritia, aut prodigalitate, sicut alij; potestq; vti in quouis vsu absq; restitutionis obligatione.

Dico secundò, si alicubi ista diuisio bonorum Ecclesiasticorum non est facta, tenetur Episcopus nihil subtrahere Clero, pauperibus, aut fabricæ: bona enim talia retinere, & sibi vsurpare non solùm mortale est, sed etiam ad restitutionem obligat, & in hoc omnes conueniunt.

Dico tertiò, vbi iam diuisio est facta, Episcopus, subtractis his, quæ ad decentem victum & vestitum, & domus ornatum pertinent, & subtractis his etiam, quæ gratia pietatis & charitatis potest in alios consanguineos indigentes, aut famulos distribuere, tenetur residuum dare pauperibus sub mortali: & in hoc omnes conueniunt; quamuis sint discordiæ. Quidam enim dicunt teneri ad restitutionem, quia non habet dominium illius portionis pauperum: quidam, non teneri, quia habet ipsum dominium. Credo nõ teneri cum sancto Thom. 2.2.q.185. quicquid tamen sit, mortale est malè ista expendere. Posset quidem ex his, quæ ad decentem statum pertinent, subtrahere aliqua, se restringendo, quæ in quosuis vsus posset expendere, aliter non. Qualis autem debeat esse status Episcopi & victus, audi Concil. Carthag. 3. Can. 15. in hæc verba

Episcopus vilem supellectilem, mensam, & victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem, in fide, & vitæ meritis quærat. Qui canon in Concil. Trident. sess. 25. cap. 1. reformatus est, parum mutatis verbis. Verba sunt ista Concil. Trid. *Exemplo patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi, non solùm iubet, vt Episcopi modesta supellectili, & mensa, ac frugali victu contenti sint; verùm etiam, in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat.* Hæc Concilium. Et attende ibidem interdici, ex Ecclesiasticis bonis consanguineos, fratres, nepotesve augere: hoc enim, nullo modo licere ibi Concilium docet: quamuis possint, si pauperes sint, mediocriter eis prouidere. Et hæc omnia etiam dicta esse vult de Cardinalibus. Ex his fit, vt Episcopi, licèt testamentum condendi à Papa habeant facultatem, non possint aliter de bonis his disponere, quàm in vita poterant. De quo vide Nauarr. cap. 25. numer. 119. Hæc autem omnia de bonis Ecclesiasticis, dicenda sunt de Curatis, & de beneficiatis, & his, qui titulo Ecclesiastico, bonis Ecclesiæ fruuntur.

Duodecimò, tenetur Episcopus, si ex aliqua religione assumptus est ad seruanda statuta religionis: de quo vide S. Tho. loco allegato: tamen cum discrimine ad essentialia vota tenetur. Tenetur ad castitatem: maius enim est vinculum Episcopi monachi, quàm non monachi in castitate: si enim Papa cum monacho non potest dispensare, nec etiam potest cum Episcopo monacho. Tenetur ad obedientiam, quæ [illegible]d hæc commutata est ad Papam; sicut Generalis ordinis, non eximitur ab obedientia, sed commutatur ad Papam. Tenetur ad paupertatem; quamuis enim bona habeat, non dominium, sed vsum habet, vt tenet Syl. ver. monachus: quamuis Soto libr. 10. q. 4. velit ad paupertatem non teneri. Tenetur seruare suum habitum, & ad alia, quæ potest cum statu tali seruare; vt, vesci piscibus, si erat Carthusianus, nisi cum eo dispensetur. Ad ea verò, quæ non possunt esse in tali statu, nõ tenetur, vt ad solitudinem, multam abstinentiam, & claustrum. Aduerte tamen, quòd non obligat ista ad mortale, si in religione ipsa, seu monasterio non obligabant; & in casibus, in quibus superior poterat dispensare cum monacho, potest Episcopus sibi dispensare.

Decimotertiò, tenetur Episcopus, si fecit votum religionis simplex, intrare religionem, & deserere Episcopatum, tamen petita

petita licentia Papæ, quam petere tenetur, vt habet Syl. ver. votum, 3. §. 1. ex Palud.

Decimoquartò, tenetur Episcopus discordes vicinos, si potest, in concordiam, & pacem redigere, vt habetur 90. dist. cap. præcipimus.

Tenetur decimoquintò, Notarios conuocare, & petere testamenta, & examinare an impleta sint: si autem non sunt, implere facere: ita habetur c. si hæredes, de testam.

Decimosextò, non debet leuibus de causis excommunicationem fulminare, Concil. Trid. sess. 25. cap. 3. sed graui causa ac forma iuris seruata, de qua diximus in materia de excommunicatione.

Decimoseptimò, quando videt se non posse implere munus, sed peccare non implendo, vel præbere graue scandalum, tenetur relinquere Episcopatum, petita licentia, c. nisi cùm pridem, de renunciatione. Multa alia sunt, quæ Episcopus facere tenetur, quæ in præsenti relinquimus, in alio loco & tempore diuino fauore dicenda latiùs. Vtinam ista, quæ diximus, Episcopi facerent, sicut tenentur, sperarem ad pristinam innocentiam in breui Ecclesiam Dei reformandam.

De Curato.

CAPVT V.

DVo erga Curatum, id est, habentem beneficium cum cura animarum, pensanda sunt. Alterum est, in ipsa beneficij collatione, alterum post.

In collatione consideranda sunt ea, quæ in Curato sunt necessaria.

Primò, debet esse legitimus; Qui autem illegitimè natus beneficium habet curatum absq; Papæ dispensatione, nec potest redditus percipere, nec beneficium retinere. Dico autem, sine Papæ dispensatione: nam in beneficio non curato potest Episcopus dispensare.

Secundò, debet agere annum vigesimumquintum, c. in cunctis, & c. licet canon, de electio. si nondum hunc attigit annum sine dispẽsatione non potest retinere beneficium, nec fructus percipere.

Tertiò, debet post collationem beneficij curati, intra annum Sacerdos fieri, aliter perdit titulum ipso facto. Quod quidem

intelligendum est de Curato non collegiato. De collegiato enim locum hoc non habet, vt determinatur in c. statutum, de elect. Potest Episcopus dispensare per septennium, gratia studij, vt habetur c. cùm ex eo. de elect. in 6. dummodò in primo anno fiat subdiaconus.

Quartò, debet habere, cùm suscipit beneficiũ curatum, animum clericandi: qui enim non habet, vltra mortale peccatum, tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum pro toto illo tempore, donec animum mutet. Quod intelligendum est de curato etiam non collegiato, vt habetur in c. commissa, de elect. De alijs beneficijs alij idem censendum putant; tamẽ, cùm non sit ius ad hoc obligans, non videtur esse pœna amplianda. Peccaret quidem mortaliter qui animo ducendi vxorem, retineret beneficium aliquod, tamen restitutioni non esset obnoxius. Nauarr. cap. 25. num. 124. & Soto lib. 10. q. 5. art. 6. At Gabr. 3. d. 15. q. 8. ar. 3. tenet obligari ad restitutionem in omni beneficio, etiam non curato.

Quintò, debet esse idoneus ministerio & officio, quod assumit Conc. Trid. sess. 7. cap. 3. vnde cui necessaria scientia deest, nec animum habet discendi, vel non cognoscit se aptum ad discendum, vel qui peccator est publicus, nec de emẽdat' one cogitat, peccat mortaliter, suscipiendo beneficium curatum, & peccat, retinendo, nisi mutetur.

Postquàm autem iam constitutus est in beneficio, ex officio suo ad multa tenetur.

Primò, si aliquid ei deest ad officium necessarium, tenetur, in quantum potest curam adhibere, vt, si [illegible]rans est discat, quæ necessaria superiùs diximus; si malæ vitæ, se corrigat; & si cognoscit se omninò inhabilem ad id agendũ, tenetur renunciare, c. nisi cùm pridem, de renunciatione.

Secundò, si duo habet curata, vnum intra sex menses, post Concil. istud Trid. numerandos relinquere, aliter, vtrumq; ipso iure vacat. Quando autem curatum est pingue & sufficiens sustentare, peccatum esset, aliud simplex habere; nisi aliquibus causis excusetur, propter quas multa simplicia beneficia potest habere, v. dicemus. Cùm verò non sufficit decenter sustentationi, potest aliud simplex habere, cum dispensatione tamen Papæ. Duo tamen residentiam exigentia habere non potest iuxta decretum Concilij Tridentini sess. 24. cap. 17. de reformatione. Tenetur etiam Curatus intra duos menses post collationem, & acceptam possessionem, facere professionem in mani-

manibus sui Episcopi, seu eius Vicarij, in qua iure publicè obedientiā Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, vt habetur in Concil. Trid. sess. 24. cap. 12.

Tertiò, tenetur residere. Hæc autem residentia est sic intelligenda iuxta Concil. Trident. sess. 23. cap. 1. de reformatione, non potest abesse, aliàs perdit omnes redditus pro tempore absentiæ, vt dictum est de Episcopo. Quando autem abesse potest absq; peccato, & pœna, debent conuenire quatuor conditiones.

Prima, vt sit rationabilis causa, qualem diximus de Episcopo.

Secunda, vt sit probata ab Episcopo talis causa, & in scriptis.

Tertiò, vt ad summum absentia sit per duos menses.

Quartò, vt hoc tempore ex redditibus beneficij illius prouideatur alicui, qui benè, & absque defectu suppleat locum alterius.

Rursus quartò, tenetur celebrare singulis diebus, pro parochianis, non pro alijs, secundùm Sotum, lib. 9. q. 3. ar. 1. Hoc tamen intelligendum est, cùm redditus decimarum pingues sunt. Crediderim tamen, sufficere celebrare Dominicis, & diebus festis, & aliquot etiā ex diebus alijs, licèt non omnibus celebret. In hoc tamen multum consuetudo attendenda, & obseruanda est. Cùm autem impeditus est, debet suis expensis alium substituere, qui pro eo celebret.

Rursus quintò, tenetur populo prædicare, vt habetur Sess. allegata 24. [illegible] docere populum doctrinam Christianam, & credenda necessaria, & peccata communia, & generales virtutes: quamuis non sit necessarium prædicare per se, si alium constituat, qui prædicet. Hoc autem Dominicis, & festis faciendum est.

Sextò, tenetur ministrare Sacramenta, non solùm tempore obligationis, sed etiam cùm suscipiuntur ex deuotione.

Septimò, tenetur inquirere in parochia sua peccatores publicos, & vitia publica, & corrigere per se, vel Episcopo manifestare, & scire an singuli parochiani confiteantur, & communicent in quadragesima, & audiant sacrum diebus festis.

Octauò, debet infirmos suæ parochiæ visitare, & scire an Sacramento indigeant, quia periculosus est morbus, & debet ministrare, ipsosque ad suscipiendum exhortari, & ad faciendum testamenta, & alia Christiana opera. Et in hoc non exe-

qui officium, est grauissimum peccatum mortale. Mori enim continget aliquem, & damnari, qui, si susciperet Sacramẽtum, saluus esset.

Tenetur nonò, sepelire etiam pauperes suæ parochiæ, licèt nullam inde eleëmosynam speret, & illorũ animas Deo commendare. Hæc sunt præcipua, ad quæ Curatus tenetur.

De quinto præcepto, & peccato se occidendi.

CAPVT IV.

QVintum præceptum est, *Non occides*. Erga quod hæc sex tractanda sunt.

Primò, quid sit homicidium.

Secundò, quot sint differentiæ homicidij.

Tertiò, quot modis contingat occidere.

Quartò, quando peccatum sit, & quómodo.

Quintò, quæ circumstantiæ sint in homicidio necessariò confitendæ.

Sexto, quomodo præceptum hoc sit intelligendum.

Circa primum, facilè potest ex ipsa nominis etymologia homicidium describi. Est enim hominis occisio: quamuis Theologi, non quamcumque occisionem hominis, vocent homicidium, sed quæ est cum peccato, vnde sic describi solet: *Homicidium est iniusta hominis occisio*. In iure autem tale homicidium, quod cum peccato fit, dicitur homicidium voluntarium.

Circa secundum nota, tria esse in homicidio, ex quorum singulis, ipsum diuidi possit. Est qui occiditur, & ex ista parte diuiditur in homicidium, quo quis se occidit, & quo occidit alium. Est etiam qui occidit, & ex ista parte diuiditur in homicidium, quo aliquis occidit ex intentione occidendi, & in homicidium, quod accidit absque intentione, quod dicitur casuale. Est etiam ipsa occisio, & ex hac parte diuiditur homicidium, in id, quo immediatè quis occidit, cùm nempè adhibet ipsam actionem, quæ occisio dicitur, vt qui gladium transfigit per corda, immediatè occidit; & in id, quo mediatè quis occidit, nempè cùm adhibet id, quod occidit, vt qui ministrat venenum, dicitur occidere, quia adhibet venenũ, quod post occidit. Est igitur homicidium mediatum, & immediatum.

Circa

Circa tertium aduerte, quinque modis posse aliquem occidere hominem, se, vel alium; facto, præcepto, consilio permissione, auxilio. Facto occidit, qui adhibet actionem occisionis, puta, percutit, aut etiam applicat id, quod occidit, vt qui ministrat venenum, Præcepto, qui iubet alicui, vt alium facto occidat, vel faciat occidere. Consilio, qui ad hoc adhibet cōsilium, Permissione, qui non impedit alterius occisionem, cùm possit, & debeat. Auxilio, qui alterum iuuat ad occidendum: omnibus his modis occidere contingit.

Superest, vt erga quartum caput examinemus, quale peccatum sit occidere.

Incipiendo ergo ab homicidio, quo quis se occidit.

Sit prima conclusio, Occidere se immediatè, & ex intentione, est mortale peccatum ex genere suo, & nisi excusetur in deliberatione aliqua, est verè mortale contra charitatem, qua quis tenetur se diligere; contra iustitiam, qua homo tenetur versus Rempublic. cuius pars est, & qua tenetur versus Deum, cuius creatura est, quocumque fine id fiat, vel ad euitandum maius malum, vel infamiam, vel propter peccatum commissum, vel propter peccatum, quod probabiliter timetur, nullo modo vnquàm id licet. Vnde Sylu. verb. homicidium, 1. §. 4. conclusio habetur 23. quæst. 5. can. si non licet, & can. placuit. In hoc enim præcipitur, ne oratio fiat pro occisore sui. Ratio autem est, quia homo non est dominus vitæ suæ, sed tantùm custos. Non obstat, Sampsonem se occidisse, & aliquas virgines, hoc enim Spiritus sancti reuelatione factum esse t[illegible]ndum est, vt docet Augustin. 5. de ciuitate Dei à capit. 17. per multa, vbi de hac materia loquitur. Non solùm autem peccat qui se occidit, sed qui præcipit, vel consulit, vel iuuat, vel, cùm possit facilè prohibere, non prohibet: sunt enim isti suo modo homicidæ; & mortaliter peccant.

Secunda conclusio. Membrum aliquod immediatè, & ex deliberatione sibi abscindere, ex genere etiam suo mortale est, & qui se mutilat, si sacerdos, clericus, vel monachus est, incurrit excommunicationem, *si quis suadente*, vt dicunt Ioan. Andr. Panormit. Felin. c. cùm contingit, de sent. excomm. Vide Nauarr. c. 15. num. 11. dist. 55. can. si quis absciderit & can. qui patrem. Hoc autem est, quia homo non est Dominus membrorum suorum, vt habetur l. liber homo, ff. ad legem Aquil. quamuis id fiat prætextu sanctitatis. Vnde, abscin-

abſcindere partes viriles ob caſtitatem, mortale peccatum eſt. Similiter aliquid bibere ad ſterilitatem, vt fœminæ faciunt, mortale eſt, quia ſe priuant potentia generatiua naturali. Peccant etiam illi alij, ſicut in homicidio, conſulendo, iuuando, &c.

Licet tamen in duobus caſibus membrum abſcindere ſibi.

Primò, ob ſanitatem, vt qui abſcindit manum putrefactam, vel aliud membrum.

Secundò, ob maius damnum vitandum: qui enim manum haberet veneno tactam viperæ, poſſet ſcindere, ne venenum cor comprimeret, & moreretur. Et hoc modo qui ab hoſtibus eſſet captus, & à quibus morē ſperaret, nec poſſet euadere niſi manum abſcindendo, poſſet abſcindere; Maior, 4. diſt. 15. q. 22. dub. 1. & Sot. lib. 5. q. 2. art. 1. Dubium eſt, an teneatur pati membrum abſcindi, aut ſibijpſi abſcindere ad vitę conſeruationem, quando aliter non poteſt. Soto lib. 5. q. 2. art. 1. dicit non teneri. Eſt enim cuſtos vitæ, quam non tenetur cum tāto labore conſeruare. Vnde, medicamenta difficillima non tenetur acceptare. Eſt hoc etiam modo, ſi alicui daretur optio; vt, vel membrū aliquod ſibi abſcindere, ne ab alio occideretur, veb abſcinderetur duplex membrum, poſſet ſibi abſcindere, vt fecit Ioſephus, 2. libro belli Iudaici, cap. 27. qui abſcindit ſibi manum vnam, ne vtraque abſcinderetur. Quamuis Sotus hoc non probet, lib. 5. q. 2. art. 10. Sed in vtroq; caſu eadem mihi videtur ratio, cùm ſit ad maius vitandum malum. Quid enim refert eſſe ligatum, aut conſtrictum à tyranno; vt, niſi manum abſcindat, mors, vel maius ſequatur malum?

Tertia concluſio, ſe occidere permiſſiuè, id eſt, permittere ſe occidi, ex ſe etiam eſt peccatum mortale. Tenetur enim homo vitæ ſuæ conſulere, in quantum poteſt, & debet.

Sunt tamen aliqui caſus, in quibus licet homini ſuam exponere vitam, & permittere ſe occidi, & mori; imò aliquando ad id tenetur.

Primus eſt, in fidei defenſionem. Si quis enim cogeretur fidem negare, vel aliquod peccatum committere, ſub pœna mortis, tenetur mortem pati, etiam permittere ſe millies potiùs occidi, quàm fidem negare, vel peccatum vllum admittere.

Secundus eſt, propter vtilitatem totius Reipub. Vnde, ſi ciuitas eſſet circumdata ab hoſte, vnus, quamuis innocentis, cauſa, & iſte, ſi ſe offerret inimico, totam Rempub. liberaret à morte,

morte,tenetur se offerre,& mori. Ita habet Sotus libr.5.de iust. quæst.1.art.7.

Tertius est, ob amici liberationem. Posset enim aliquis vitam pro amico exponere.Sotus lib.5.de iust. q.1. art. 6. vbi etiã dicit,quòd si esset in mari,nec esset nisi vna tabula, posset non accipere,sed relinquere amico, non tamen posset dare. Sed ego vtrumque iudico esse par,& ita concedit Victor.rep.de homicid. num. 26.& similiter concedit de porrigente panem in extrema necessitate alteri,& Sot.lib.5.qu.1.artic.8.vbi dicit,aliquando teneri permittere se occidi potius,etiam ab iniusto inuasore,aliquando teneri se defendere,etiã occidendo,aliquando esse illi vtrumque liberum; verbi gratia, tenetur permittere se potius occidi in duobus casibus supradictis, & de porrigente panem in extrema necessitate. Alter est, si esset amicus capite damnatus,posset pœnam pro illo sustinere, & in bello, vel alio periculo oblato, pro ipso mortem subire, licèt non teneatur ad id. Aliquando autem non liceret, cùm ipse esset publica persona, & reip. vel alijs multis vtilis;non autem esset talis ille amicus : tunc enim teneretur se defendere,etiam occidendo.

Quartus est,ob bonum proximi:non enim solùm pro amico, sed pro proximo potest quis mori, & se occidi permittere. Et hoc modo, qui inuaditur ab alio,nec potest fugere,licet possit occidere inuadentem, licet tamen ei (ne hostis in peccato moriatur) permittere se vinci,& occidi, dummodo etiam non sit talis persona,qualem diximus in tertio casu.

Quintus est ratione iustitiæ : cum enim quis damnatus est morte, potest, & tenetur omnes actiones, quæ dispositiones sunt ad occisionem, exhibere, vt, si suspendi debet, ascendere scalam, & collum funi apponere,& alia, sed non potest se eijcere à scala, nec occidere, nec licet se defendere à iudice vulnere, vel pugna, licet sit innocens. Vnum tamen licèt,cùm in carcere est,fugere si potest,licèt iustè sit comprehensus. Immò potest rumpere vincula, & murum forare, seu frangere portas. Non tamen licet vlli nocere:teneturque restituere tãtùm damnum illatum ex ruptura.Ita tenet Sotus lib.5.q.4. art. vlt. & Caiet.2.2.qu.69.& alij: quamuis aliqui contrarium putent. Immò vult Caiet. quod alij possunt isti ministrare instrumenta, & auxilia:Soto tamen negat,& ita videtur negandum.Similiter, qui damnatus est,vt inedia moriatur,potest cibos,si possit habere, sumere absque peccato. Immò Caiet.putat teneri ad sumen-

sumendum si possit:tamē Soto loco allegato, putat non teneri, sed posse sententiam sustinere, sicut potest ille in carcere manere,& mortem expectare. Et hoc mihi ita videtur. Posset tamen illi aliquis cibos dare,non tamen tenetur ad id,sicut teneretur administrandum ijs, qui sunt in extrema necessitate vt dicit S.Thomas 2.2.q.31.art.Similiter,qui damnatus esset leonibus,posset se defendere ab illis,licet non teneatur se defendere. His omnibus casibus potest se quis occidi permittere.

Quarta conclusio, occidere se, mediatè adhibendo,& aggrediendo ea, ex quibus mors certa,aut probabilis sequitur, peccatum est mortale ex genere suo. Excusatur autem ob tres causas.

Prima est iustitia: qui enim damnatus est tali morte, potest absque peccato id facere,vt,qui sumit venenū;ita dicit Victor. repet. de homic. num.30.& 32.de militari arte,& nauigatione, in qua videtur homo exponere se periculo (licet Soto neget posse sumere venenum) aut qui intrat domum leonum,cùm tali est morte damnatus.

Secunda est probabilitas contraria, cùm, licet sit factum, vt mors sequatur, tamen in tali homine probabile est mortem non euenturam. Et sic, non peccant mortaliter isti funambuli, & aggressores taurorum,cùm sint exercitati in tali arte, vt habet Nauarr. cap. 15. & si aliquando accidat mors; non ob id mortale peccatum est, quia in illo fuit multùm accidentalis

Tertia est inaduertentia, vt qui se ita in abstinentijs maccerat, vt mors sequatur,si iste se occidere intenderet,absque dubio mortaliter peccaret, at si id non intendit, tamen aduertit, & cognoscit se occidi, etiam peccat,vt habet S.Thom. 2.2.qu. 147.art.1.cùm tamen non aduertit,sed ex deuotione facit,non mortaliter peccat. Hæc igitur dicta sint de homicidio sui. Sequitur nunc vt dicamus de homicidio alterius, cum intentione occidendi;cùm quis occidit,aut percutit alium cum voluntate,seu intentione occidendi,& percutiendi,& hoc peccatum est mortale, & graue,contra iustitiam, & contra charitatem proximi. Tribus autem causis solet excusari,iustitia,necessitate,inconsideratione.

In primis occidere hominem ex iustitia,non est peccatum, imò est actus iustitiæ meritorius,si fiat, vt fieri debet. Fiet autem,si concurrant quinque conditiones, quarum vel vna deficiente,mortale est peccatum.

Prima conditio est, vt sit ex authoritate publica: cum enim occidere hominem licitum sit, ob bonum publicum, illius est habere facultatem occidendi, cuius est publicum, bonum conseruare, qualis est Respub. Dux, vel Princeps, vel alij huiusmodi. Nullus igitur absque authoritate publica, propria, vel commissa, potest occidere hominem, quamuis nocentissimũ. Est autem mortale sic occidere, vnde peccat, qui inimicum, quãuis dignus sit morte, propria occidit auctoritate.

Est autem vnus casus, in quo licet priuato cuilibet occidere, cùm putà, Tyrannus est in ciuitate aliqua, quem aliter nõ possunt ciues expellere. Ita habet S. Thomas è sent. dist. 44. q. 2. art. 2. & opusc. 20. de regim. princip. ca. 6. vbi dicit, non peccasse Brutum occidendo Cæsarem. Tamen aduerte, duplicem esse tyrannum, vnum potestate, & dominio, qui non habet titulum verum, sed tyrannicè occupat Rempubl. & hunc licèt occidere, vt diximus, dum aliter non potest respub. liberari, & dum spes est probabilis libertatis; aliter, non licet priuato cuilibet occidere. Alterum tyrannum administratione, qui habet quidem verum titulum, sed tyrannicè tractat subditos, & hunc non licet absque publica auctoritate occidere, & asserere contrarium damnatur vt hæreticum in Concilio Costant. Sessio. 15. Non tamen ista damnatio de priori tyranno est intelligenda. Alius casus est, cùm priuata persona habet auctoritatem publicam, & sic licet in bello iusto occidere, 23. q. 5. can. si homicidium: sic etiam licet bannitos occidere, quando respublica dat facultatem cuilibet; tamen vt dicit Siluest. verb. homicidium, 1. [illegible] debet esse intra iurisdictionem illius reipublicæ: nam in alieno territorio non licet, nisi ex eius facultate expressa, aut tacita, aut probabiliter præsumpta: Nõ tamen licet marito occidere vxorem in adulterio comprehensam, 33. q. 2. can. inter hæc: nam lex ciuilis, quæ non castigat, est permissiua tantum.

Secunda conditio est causa: non licet enim hominem absque causa occidere; & non quauis, sed graui & pertinente ad bonum publicum. Vnde, causa leui occidere, graue peccatum est; sine causa autem, est grauissimum: non enim licet innocentem occidere propter bonum reipublicæ. Vnde, si esset circumdata respublica, nec aliter liberari posset, nisi tradẽdo innocentem, non liceret morti eum tradere inimicorum manibus; quamuis possit non defendere ipsum ob cõmune bonũ, & ipse teneatur se tradere, vt supra diximus. Est tamen vnus,

casus,

casus, in quo licet innocentem occidere, cum probatus est nocens: nam iudex secundum allegata, & probata procedere debet. Verum est, quòd, cùm iudex innocentiam cognosceret, tenetur facere (vt vicit S. Thom. 2.2.q.64.) aliqua.

Primò diligenter se examinare testimonia. Secundò, si speret profuturum, remittere ad superiorem iudicem, & testificari veritatem pro illo. Tertiò, differre sententiam, quantum fieri potest; imò si fieri posset absque vllius damno; posset secretò dimittere à carcere.

Cùm autem nihil horum fieri potest imò si fieri posset, licet occidere, secundùm communiorem sententiam. Nec mirum est in isto foro, innocentem pati: nam restat Dei forum, in quo omnis iniustitia castigatur, & iustitia præmium consequatur.

Tertia conditio, est etiam necessarius iuris ordo; damnare enim non seruato iuris ordine, est mortale, licet causa, & auctoritas sint. Hic autem ordo in tribus consistit.

Primò, vt ob peccatum occultum nullus occidatur. Non enim Rex potest, absque graui peccato damnare nocentem occultũ, sed opus est crimen esse notorium, aut sufficientibus testimonijs conuictum, aut propria rei confessione sponte facta propalatum. Dixi autem, *sponte facta*. Nam si alicui absque iudicio, vel semiplena probatione, vel infamia notabili, daretur tortura, in qua confiteretur crimen, nõ esset omnino damnandus, & damnare est mortale, cùm nõ sit sponte facta confessio: nam tortura violenta fuit. Dicitur autem violenta, quia absque causa fuit inflicta. Imò peccant grauiter iudices in eo, quò fraudulentis verbis, & promissionibus extorquent crimina, quorum nullum habent iudicium, aut semiplenam probationem; & ob talem damnare confessionem; peccatum grauissimum est.

Rursus secundò debet esse accusatio. Nisi enim crimen accusetur, non potest damnari nocens, nisi reperiretur in flagranti delicto: illic enim est virtualis accusatio, & testimonium.

Rursus tertiò debet citari, & debet tempus tradi nocenti, vt respondeat; quamuis, vt dicit Silu. verb. homicidium, §.3. in aliquo casu, licet damnare nocentem inauditum, cùm potest est, nec aliter posset iustitia impleri, Debent tamen semper esse testimonia, aut notorium crimen.

Vltimò hæc debet cura adhiberi, vt occidendo administretur

tur confessio,& consolatio spiritualis, & oppositum facere, peccatum est,nisi cùm res est repentina, nec aliter posset iustitia impleri: tunc enim sufficeret dare aliquod tempus, vt homo conteri posset.

Adhuc istæ tres non sufficiunt, sed est quarta conditio necessaria; animus rectus iudicis, nō enim ex ira, vel inuidia, vel passione, sed ex zelo iustitiæ occidere debet: si enim occideret ex passione, quia nocens inimicus erat,quamuis alia concurrerent,mortaliter peccaret. Hoc etiam idem dicendum est de ministris iustitiæ.

Quinta est necessaria conditio,vt homo non sit persona ecclesiastica;nam in maioribus ordinibus constitutum, non habens Papæ facultatem,peccat mortaliter occidendo, aut tamquam iudex,c.clericis,ne cleric.vel monac.aut tanquam minister.In minoribus verò constitutum,vt habet Soto lib.5. mortaliter non peccat, sed venialiter.

Hæc igitur est prima causa, ob quam licet hominem occidere cum voluntate occidendi.

Altera causa erat necessitas.Ob necessitatem enim licet absque publica authoritate occidere. Hoc autem in quatuor casibus licet.

Primò,ad vitam defendendam,suam, vel amici,vel parentis, filij, vel coniuncti, vt habet gloss. Clem. vnic. de homici. Tamē hic contrahitur irregularitas,non autem ad sui defensionem, vt habet Glossa. Cum enim homo inuaditur ab inimico, si aliter non potest vitam conseruare, nisi occidendo illum,licet occid[illegible] Clem.vnic.de homi. vbi habetur,quod tūc non fit irregularis;imò, si inuasus esset aliquis, qui sit persona publica,& multum vtilis in Republica tenetur vitā conseruare,& alium occidere. Econtra aūt,si inuasor esset persona multum publica,& necessaria in republica,potius inuasus debet se pati occidi,& tenetur,quam occidere. Cùm tamen neuter occurrit casus,potest occidere, & potest etiam permittere se occidi, & hoc vltimum est magis meritorium. Hinc patet solutio illius casus, quem Soto non audet determinare: si esset fœmina à marito conclusa in cubiculo, à quo fugere non potest, habetq; vir pugionem ad ipsam confodiendam,expectat tamen,vt ipsa quiescat,an liceat vxori præuenire, & occidere virum? Dico licere, & ratio est aperta:nam iam est inuasa,cùm primùm à marito conclusa est,&expectat paratus occidere:nā si tunc nō est tempus se defendēdi,profectò nullum aliud erit;

& est simile de illo, qui præparat bombardam, vt alium occidat, sed ille aliam iam habet præparatam; profectò ridiculum esset dicere, hunc debere expectare, vt ille præparet, & incipiat emittere, qui potest præuenire. Ita etiam dicendum est de illa fæmina, si aliter non potest euadere.

Secundus casus est, ad honorem suum defendendum, Ioan. de Anan. ca. suscepimus, de homicid. potest etiam alium occidere, vt habet Silu. verb. homicidium 1. & communiter omnes docent, Ex quo fit, vt si nobilis inuasus posset vitam saluare fugiendo non tenetur, (si inde infamiam contrahit) fugere sed occidere hostem potest, si aliter vitam cum honore tutari non potest. Similiter si non potest fugere iniuriam notabilem inferendam, vt ligni percussionem paratam, potest enim tunc occidere inimicum.

Sed duo hæc aduertenda sunt, primum est, hoc non licere omnibus, nisi nobilibus, & personis, qui suum tutari honorem maximè, obligantur, vnde nullus clericus, aut monachus potest in illis casibus occidere, sed tenetur fugere, aut talem iniuriam pati.

Secundum aduertendum est, post cõtractam iniuriam iam non licet occidere; id enim est se vindicare: solùm autem licet ad vitandam infamiam, ne contrahatur: vt ligno percussus nó potest absq; peccato mortali occidere inimicum, & attende, quòd debet esse verus honor, & infamia: non enim debet mensurari hoc, nisi per existimationem hominum prudentium, & cordatorum.

Tertius casus est, ad tuendam rem, Caie. 2.2. q. 64. art. 7. & Anton. 3. par. tit. 4. c. 3. Cùm enim aliter res haberi, & recuperari non potest; licet latronem occidere, non solum nocte, sed etiam die; si tamen spes esset recuperandi rem illam, non liceret occidere. Hoc tamen non licet Ecclesiasticis personis, qui potiùs debent bonorum iacturam pati, quàm occidere, vt habet Panorm. c. suscepimus, de homic. In eod. c. id habetur de monacho. *Satius*, inquit, *est post tunicam relinquere pallium, quàm pro rebus transitorijs, tam acerbe in alium exardescere*, his enim licet tantum occidere ob vitam saluandam.

Quartus casus est, ob castitatem. Posset enim fœmina, aut iuuenis, ob seruandam castitatem occidere inuasorem, cùm aliter se defendere non potest. Notandum tamen est, quòd quamuis ab alio superetur, si non consentiat interius in actu turpi, non peccat, nec virginitatem amittit, si virgo erat; Vnde

Silu.

Silu.verb.homic. §.8.dicit,quod poteſt non occidere, quamuis poſſit, ſed pati ſe corrumpi,dum cõſenſum cohibeat in delectatione: tamen, quia periculoſum eſt hoc,ſecuriùs eſſet occidere,ſi poſſit,illudq; remedium ſumendum eſt, cùm aliud non occurrit.

Tertia cauſa eſt inconſideratio. Cûm enim aliquis motu repentino correptus, adeò,vt non ſit rationis compos, alterum occidit, à peccato mortali liber eſt: tamen raró euenit hoc, quia homicidium non ita fit repentè,quia homo poſſit deliberatione vti:ſi quando tamen ita occideret, non eſſet mortale, niſi conſenſus in facto poſt ſequatur.

Hæc igitur ſunt circa homicidium cum intentione occidendi.

Aduertendum tamen, non ſemper licere ob vitæ propriæ defenſionem alium occidere: in duello enim iniuſto, peccat mortaliter,qui alterum occidit. Dico iniuſto, quia aliquando licitum eſt: ob ſedandum enim aliquos exercitus contrarios, licet pugnam ad duos reducere: ſimiliter, cùm aliquis cogitur ſub vitæ periculo ággredi duellum. Cætera tamen ſunt impijſſima,& peccatum graue mortale,de quibus Concil. Trid. ſeſſ. 25.c.19.ſanctiſſimè quatuor inſtituit.

Primùm, excommunicat omnes Imperatores, Reges, Marchiones, Duces,& Dominos, qui in ſuis terris facultatem faciunt duelli; & non ſolùm excommunicat lata ſententia, ſed priuat dominio locorum,ita vt,ſi ſunt loca Eccleſiæ,recurrant ad ipſam,ſi autem feudalia,recurrant ad Dominos.

Secundò,excommunicat ipſo iure patrinos; & præſcriptionis omnium bonorum eorum, & perpetuæ infamiæ pœnam infligit.

Tertiò excommunicat ipſos pugnantes, & infligit eandem proſcriptionis,& perpetuæ infamiæ pœnam,& in pugna occiſos priuat eccleſiaſtica ſepultura.

Quarta, ſpectatores omnes excommunicat, & tandem hi omnes mortaliter peccant. Aduerte rurſus non ſolùm, qui occidit peccare,ſed qui conſulit,præcipit, iuuat,fauet,auxiliatur,vt ſuprà diximus.

De homicidio sine intentione.

CAPVT VII.

DIximus de homicidio sui, & de homicidio alterius cùm intentione occidēdi, superest, vt de homicidio alterius absque intentione dicamus. Hoc autem aliquando est cum mortali, aliquando cum veniali peccato, aliquando sine vllo peccato: in cuius declaratione distinctio est notanda, dupliciter posse aliquem alium occidere, non intendendo ipsum occidere: vno modo, ipsum verè occidendo, quod aliqui vocant per excessum: altero modo, omittendo aliquid facere ex cuius omissione sequitur mors alterius. Erga priorem modum sunt duæ regulæ, erga posteriorem aliæ duæ, eruntque numero quatuor obseruandæ, pro cognitione plena horum.

Prima regula est, qui, faciens aliquem actum licitum, occidit præter intentionem alium, peccat magis, vel minus, iuxta negligentiam maiorem, vel minorem, quam adhibuit, ne occisio aliqua sequeretur: vbi autem nulla fuit negligentia, nullum est peccatum: verbi gratia, aliquis nobilis venatur feras, & proijciens sagittam, vel emittens bombardam occidit hominem, in hoc casu actus venandi licitus est nobili sæculari, considerandum est, an fecit diligentiam aliquam ne casu aliquem occideret; si fecit, non peccauit occidendo; si non fecit, peccauit pro quantitate negligentiæ. Est autem pensanda negligentia, aut diligentia,, iuxta periculum r[illegible]us, vel minus; si enim locus venationis erat peruius, per quem multi transire solent, ipse autem nullam, vel paruam fecit diligentiam, vtens bombarda, peccatum est mortale; si tamen locus erat desertus, & ipse parum diligentiæ adhibuit, est veniale. Rursus, aliquis tectum construens proijcit lapides in via, si talis signum habet, vt transeuntes sibi caueant, si fortè occidat aliquem, non peccat; si tamen nulla vtitur diligentia, siue parua, cùm locus sit nimis peruius, peccatum est mortale. Rursus, qui dormiens in lecto cùm infante, suffocat ipsum, si non prius fecit diligentiam, maximè cùm cognosceret, se per lectum multum volutari, peccat mortaliter. Est autem ista diligentia adhibenda, cum actus periculosus est mortaliter loquendo; cùm autem non est, aut parum est, nulla, aut parua requiritur diligentia.

Secun-

Secunda regula, qui faciens actum illicitum: aliquem præter intentionem, occidit, etiam post diligentiam adhibitam, peccat. Peccatum autem tantum est, quantus est actus illicitus, quem faciebat: verbi gratia, clericus venatur bombarda feras, & casu occidit hominem, peccat mortaliter; quia sic venari clerico interdictum est, & est mortale, vnde in clerico est peccatum, quod nullum esset in sæculari. Similiter, qui pugnat cum aliquo, animo non occidendi, & in pugna occidit, peccat mortaliter, si pugna illa peccatum mortale erat: cùm verò veniale, quia pugna leuis erat, venialiter peccat. Similiter, peccat ebrius, qui in ebrietate occidit aliquem, si sciebat se furere in ebrietate, & sibi non prouidit: est enim notandum vnum cum Soto lib. quæst. 1. art. 9. quod non quicumque actus illicitus, ex quo sequitur homicidium, facit culpam homicidij, sed illicitus actus, in quo est periculum alterum occidendi: si enim nullum sit, tunc non reputatur pro illicito, quantum ad homicidium: vnde, qui arborem alienam conscēdit, gratia capiendi fructus, si casu cadat supra alium, & occidat, non ob id peccat homicidio, quia talis ascensus mortaliter non sic erat periculosius.

Tertia regula: qui omittens aliquid, quod ex iustitia tenebatur facere, est in causa vt alterius mors sequatur, peccat tantum peccatum, quanta est omissio illa, verb. grat. sunt latrones in terris alicuius Principis, qui occidunt & spoliant omnes viatores, si talis princeps non prouidet, & procurat, cùm possit illos expellere, si fortè posteà occidantur aliqui peccat in illis occisionibus, & mortaliter, quia omissio grauis erat.

Secundò, iudex tenetur noctu visitare ciuitatem; si non visitet, & casu aliquis ob id occidatur, peccat. Si omissio illa venialis erat, puta quia fuerat illa solùm nocte, & nullum timebatur periculum, venialis illi erit culpa homicidij: si verò periculum graue erat, quia in illa ciuitate homines erant multum rixosi, & inuicem inimici, mortale est.

Tertiò, aduocati, qui sua culpa non considerant causam innocentis, & ob id innocens morte damnatur, peccant mortaliter, si culpa notabilis est, nec excusantur ignorantia, quia tenentur scire, aliter non vti officio, vel tales non admittere causas.

Quartò, si medicus ignorans sit, & sua notabili culpa infirmus moriatur, peccat mortaliter, quia tenetur scire, sicut Prin-

cipes,& Iudices non excuſantur,ignorantes pericula locorum, quia indagare tenentur.

Quintò peccat dominus,qui habet leones domi,& nõ prouidet ne noceant alijs.

Sextò,peccant parentes,qui filijs paruulis permittunt arma, cognoſcendo eos eſſe ſuperbos,& iracundos; non enim excuſantur à peccato homicidij,ſi aliquod ſequatur.

Denique qui dominium,vel poteſtatem habent aliquam ſupra alios, tenentur prouidere, vt, vbi eſt periculum homicidij,non committatur, aliàs peccant pro ratione omiſſionis,& eſt peccatum contra iuſtitiam.

Quarta regula, qui omittens aliquid, ad quod ex charitate tenebatur, & ex tali omiſſione alter obit, vel occiditur, peccat iuxta grauitatem omiſſionis. Verbi gratia, qui alteri in extrema neceſſitate poſito vitæ non ſuccurrit, cùm poſſit, mortaliter peccat, & ſi ille moriatur, peccat mortale peccatum homicidij.

Rurſus, qui ſcit aliquem falsò accuſatum morti inculpabiliter adiudicari, ſi ipſe teſtificando verum poteſt liberare eum, tenetur ſub mortali teſtificari: &, ſi ille pòſt patitur mortem, peccat mortaliter non teſtificando, quamuis accuſator paſſurus eſſet damnum ex tali teſtimonio; dummodò non ſciat id in confeſſione;tunc enim tacere debet.

Eodem modo, qui ſcit inſidias contra aliquem paratas, tenetur,vt poteſt,illum liberare eum admonendo, vt ſibi caueat, & niſi id faciat,peccat,ſi ille occidatur: & iſti ſunt homicidia, & peccat cõtra Charitatem. Ad has quatuor regulas reducuntur omnia iſta, quæ pertinent ad homicidium ſine intentione occidendi.

De circumſtantijs homicidij.

CAPVT VIII.

EX ſex, quæ de homicidio tractanda propoſuimus, quatuor abſoluimus: nunc quintum aggredi oportet, puta, circumſtantias homicidij, vel percuſſionis in confeſſione exprimendas. Quarum prima eſt in perſona occiſa, aut percuſſa. Septem enim ſunt genera perſonarum, quas exprimere oportet.

Primum

Primum est earum, quæ sunt cum occidente sanguine coniunctæ; vt, si occisus fuerit frater, pater, mater, vxor, filius, & huiusmodi qui notabiliter sunt coniuncti.

Secundum est Clericorũ, seu monachorum. Qui enim percussit, vel occidit Clericum, vel monachum, non solùm peccat mortaliter, sed sententiam excommunicationis incurrit, 17. q. 4. c. *si quis suadente*, vbi nota quatuor.

Primum est, per occidentem, vel percutientem, nõ solùm esse intelligẽdum secularem, sed quemcumq; Ecclesiasticum: nam etiam talis incurrit excommunicationem.

Rursus secundò, per monachum percussum intelligas professum, & nouitium, & conuersum cuiuscumque Religionis approbatæ. Similiter per Clericum, intellige, non solùm in maioribus constitutum, sed etiam primam tonsuram habentem, quamuis sit coniugatus dum duxerit virginem, & portet habitum, & tonsuram, aliàs perdit priuilegium.

Tertiò, per violentam manus impositionem intellige, non solùm occisionem, vel percussionem, sed verberationem, mutilationem, pugnum, alapam, vestium dilacerationem, lapidis percussionem, & alia huiusmodi. Per tales enim actus incurritur excommunicatio.

Quartò, ista excommunicatio Papæ reseruatur, nisi cùm percutiens est infra decimumquartum annum; tunc enim ad Episcopum pertinet: similiter cùm est senex, infirmus, pauper, vel absque vitæ periculo, & notabili incommodo, non potest Romam venire: tunc enim reseruatur Episcopo. Cùm autem Clerici simul viuentes se percutiunt, si leuis est percussio, vt pugnus, vel alapa, ad Episcopum pertinet, aliter ad Papam.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus absque excommunicatione potest quis percutere Clericum.

Primò, cùm fit ioco.

Secundò, cùm fit causa correctionis, vt faciunt magistri, & superiores.

Tertiò, cùm ignorabatur esse Clericus, c. si verò, 2. de sent. excomm.

Quartò, cùm licèt esset cognitus, tamen reperitur in flagranti delicto, cum matre, vel vxore, vel filia, sorore, vel nepte alicuius, tunc, si occidatur ab isto, peccatum quidem est mortale, sed non est excommunicatio, c. si verò, 1. de sent. excommu. vt habet gl. can. si quis suadente.

Quintò, cùm percussio ita est leuis, vt solùm sit veniale peccatum: nam excommunicatio maior est propter mortale.

Sextò, cùm occiditur à quolibet alio, in illis verò casibus, in quibus diximus liceret alicui alium occidere, cap. si verò, allegato.

Tertium genus, Episcoporum, Archiepiscoporum, Patriarcharum; Hos enim occidere, mutilare, percutere, verberare, capere, incarcerare, detinere, aut alia mandare, peccatum est cum excommunicatione in cœna reseruata. Quæ intelligenda est, cùm tales consecrati sunt, aliàs non: quamuis sint electi, & in possessione Episcopatus: erit enim tantùm excommunicatio Papalis, sicut præcedens, ratione clericatus. Hoc autem fuit ius antiquum, cap. si quis suadente, de pœnis, in Clemen. vbi excommunicantur etiam, qui banniunt Episcopos; imò vltra mandantes illos actus dictos, excommunicantur consulentes, comitantes, fauentes, defendentes, & tale factum ratificantes: sed ista excommunicatio non est in cœna, sed solùm Papalis.

Quartum genus personarum, sunt Cardinales, qui Episcopi non sunt. Hos hostiliter insequi, capere, aut percutere, aut talia mandare, non solùm est mortale peccatum, sed excommunicationi subiectum, quod reseruatur Pōtifici, c. fœlices, de pœnis, in text. vbi contra tales multæ aliæ imponuntur pœnæ. Excommunicantur etiam dantes in hoc consilium, & factum ratificantes, cooperantes, fauentes, aut eos defendentes, qui talia faciunt. Ista tamen excommunicatio non est in cœna, sed tantùm Papalis.

Quintum genus personarum sunt, qui causa negotiorum in curiam Romanam veniunt, & qui in ea hac causa morantur, & negotiorum gestorum Notarij, Procuratores, Iudices, Aduocati, & Auditores: hos enim occasione causarum verberare, mutilare, occidere, aut bonis spoliare, per se, vel per alios peccatum est excommunicationi cœnæ suppositum.]

Sextum genus personarum, sunt venientes ad Sedem Apostolicam, aut ab ea recedentes; hos enim propria temeritate occidere, capere, detinere, aut spoliare, verberare, mutilare, aut contra in ea vrbe habitantes ista absque Apostolica authoritate faceret, aut præcipere, est peccatum in eiusdem cœnæ excōmunicatione cōtentum, dummodò ista ex proposito deliberato fiant, id est, ex præmeditato.

Septimum genus sunt personæ, ex quarum percussione, aut occi-

occisione alij damnum in re temporali patiuntur, aut ipsæmet: tunc enim manifestandæ sunt, vt restitutio à Confessario imponatur. Vnde, qui occidit seruum alterius, confiteri debet, quia ad restitutionem pecuniæ æquiualentis tenetur. Similiter, qui mutilat seruum alterius, obligatur restituere damnum quod dominus ex tali mutilatione incurrit. Similiter, qui occidit aut mutilat aliquem, qui suo labore familiam alebat; tenetur restituere & reddere damnum. De hoc latiùs dicemus in materia de restitutione. Si tamen is, qui occidit vel percutit tales, fecit restitutionem, non obligatur personam percussam, vel occisam manifestare.

Hæc sunt quantum ad circumstantiam obiecti. Sunt tamen aliqua notanda.

Primum est, quando aliqua excommunicatio in iure ponitur pro percussione, vel homicidio, vel aliquo peccato, non est extendenda, nisi ad illas personas, quæ talis peccati sunt participes, eo modo, qui exprimitur in tali excommunicatione; v.g. in clerici percussione, excommunicatio posita est contra violentás imponentes manus, & non alios. Hinc fit, vt qui iuuant, qui præcipiunt, qui consulunt, licèt mortaliter peccent, tamen excommunicati non sint ex vi illius capituli, *si quis suadente.* Sunt tamẽ excommunicati per alia capitula, in quibus ista exprimuntur, puta, capitulum, mulieres. & c. quantæ, de sent. excom. & c. cùm quis, de sent. excom. in 6.

Rursus, peccatum, propter quod imponitur, est impositio violentæ manus. Quando igitur aliquis vult tantùm mente interiùs manus imponere; vel procurat, vel proijcit sagittam, sed non percutit, mortaliter peccat, tamen non est excommunicatus.

Rursus, in percussione Episcopi, non solùm excommunicatio est contra percutientes, sed contra mand antes, consulentes, &c. Omnes hi excommunicationem incurrunt; dum tamẽ percussionis peccatum sequatur, aliter non, licèt præcipiant, consulant, & alia faciant.

Notandum est secundò, percussionem clerici inducere excommunicationem, cùm ab alio est. Cùm enim aliquis se mutilat aut percutit, etiam causâ odij, quamuis peccet mortaliter, cùm notabilis est percussio, tamen non est excommunicatus. Contrarium tenet Nauarr. cap. 15. num. 11. sed profectò absque ratione: nam non aliunde contrahitur ista excommunicatio, nisi per illud caput, *Si quis suadente*: ac tale caput lo-

 quitur

quitur de tertia perſona, nec ſunt ampliandæ pœnæ iſtæ.

Altera circumſtantia in confeſſione manifeſtanda, eſt locus: cùm enim ſacer eſt, peccatum mutat ſpeciem, & dicitur ſacrilegium. Atq; hæc eſt vna cauſa, propter quam Eccleſia polluitur. Sunt enim quinq; cauſæ, propter quas polluitur Eccleſia, ita vt in ea non liceat celebrare.

Prima eſt, iniurioſa ſanguinis effuſio. Cùm enim ſanguis in Eccleſia ſpargitur ex vulnere, non ioco, non ob correctionem incuſſo, ſi iniurioſè eſt Eccleſia polluta, dummodò ſit aliqua ſanguinis copia, & non à puero ante vſum rationis profecta; vel ab ebrio vel inſano ſit facta: tunc enim non eſſet Eccleſia polluta. Similiter non eſſet, ſi quis ob ſui defenſionem vulnus incuteret. Notandum tamen, quòd polluta eſſet Eccleſia, ſi in ea vulnus infligeretur, quamuis ſanguis in vaſe reciperetur, vel percuſſus ita citò extraheretur, vt ſanguis in Eccleſia non caderet. Non eſſet tamen polluta, ſi extra Eccleſiam percuſſus confugeret in ipſam, & ibi ſanguis ſpargeretur. Nec ſufficit percuſſio ad pollutionem, niſi ſequatur ſanguis, quamuis ſufficeret mors ſine ſanguine, vt ſtrangulatio, ſuſpenſio, & cætera. Cùm autem Eccleſia polluta eſt, etiam cœmeterium eſt pollutum, non autem è contra.

Secunda cauſa ob quam polluitur Eccleſia, eſt humani ſeminis pollutio voluntaria: non enim per nocturnas pollutiones, quæ in ſomnis fiunt, polluitur, ſed debet eſſe voluntaria, ſiue fiat ſecundùm naturam, ſiue contrà, ſiue illicito concubitu, ſiue licito, quale eſt coniugium; hoc enim etiam polluit. Notandum tamen, vt pollutio hæc ſit cauſa, debet eſſe publica, & notoria apud multos: ſi enim ſecreta eſt, cuius notitia apud pauciſſimos eſt, non eſt polluta Eccleſia.

Tertia cauſa eſt, cùm excommunicatus in ea ſepelitur, de conſecr. Eccleſ. c. conſuluiſti.

Quarta, cùm ſepelitur aliquis infidelis, vt habetur in c. Eccleſiam, 1. de conſecr. diſt. 1. Et in hoc caſu oportet parietes Eccleſiæ radere.

Quinta cauſa eſt, cùm cõſecratur Eccleſia ab Epiſcopo publicè excommunicato, vt habetur cap. conſuluiſti, allegato. His cauſis polluta eſt Eccleſia: in qua ſcienter celebrare peccatum eſt mortale: nulla tamen irregularitas aut excommunicatio incurritur, vt habetur in c. is, qui, de ſenten. excommu. in 6. Gloſſ. tamen eod. cap. tenet eſſe ſuſpenſum, qui in tali Eccleſia celebrat, ab ingreſſu Eccleſiæ, ita vt, ſi poſt ſuſpenſionem cele-

bret,

bret, fiat irregularis, & videtur consentire Sylu.verb. consecratio.2.in fine.

Huic sententiæ videtur fauere caput, Episcoporum, de priuileg.in 6. nisi velimus restringere hoc caput ad loca interdicta:nam ibi non dicitur, de pollutis, sed de interdictis, & hoc videtur magis consonum. Nam in cap.illo citato (is,qui) tantùm dicitur, quò temerariè agunt celebrantes in polluta Ecclesia,& statim celebranti in interdicto loco infligitur pœna irregularitatis. Cùm autem polluta est Ecclesia, si consecrata erat, est reconcilianda ab Episcopo, etiam cum aqua ab Episcopo benedicta, siue ab eodem, qui prius consecrauit benedicta, siue ab alio. Cùm autem tantùm est Ecclesia benedicta, & non consecrata, reconciliatio fieri potest per sacerdotem, cum aqua ab Episcopo benedicta.

Tertia circumstantia in confessione dicenda; est, si per se, vel cum alijs occidit aut percussit. Si enim cum alijs manifestare oportet, an illos ad tale auxilium & factum solicitauerit & conuocauerit: tunc enim mortaliter peccat, & tot committit peccata, quot fecit peccare, solicitando ad malum.

Quarta circumstantia est, tempus; in quo decreuit committere. Si enim multum temporis perseuerauit in tali proposito, vix excusatur à multis peccatis, quæ committuntur in multiplicatis volitionibus occidendi, vel percutiendi. Hæ sunt circumstantiæ erga hoc peccatum.

De intellectu præcepti, non occidendi.

CAPVT IX.

HOc est vltimum caput ex sex, quæ tractāda de homicidio proposuimus. In hoc igitur præcepto, *non occides*, Exod.20. prout à Domino, Matthæi 5. exponitur, quinque prohibentur.

Primum est, ipsum nocumentum corporale, vt occidere, mutilare, percutere, verberare, torquere, incarcerare, aliaque similia nocumenta; & ad iniuriam pertinentia, vt spuere, arundine percutere, &c.

Secundò prohibentur omnes præparationes, & dispositiones ad similes actus, vt gladium quærere percutiendi causa, inimicum obseruare, coniurare, id est, multos sub iuramento,

vel fide aliqua colligere in occisionem, vel nocumentum alicuius, & alia his similia.

Tertiò, prohibentur contumeliæ, & conuitia, quæ fiunt verbo, aut signo aliquo. In cuius gratiam aduerte, conuitium esse inhonorationem alicuius per verba, aut signa denotantia malum pœnæ, aut malum culpæ; vt cùm dicitur alicui, latro, fur, mendax, &c. Hæc enim ad malum culpæ pertinent: similiter, cùm dicitur, stulte, insensate, cæce, fili illegitime, &c. hæc ad malum pœnæ spectant. Ista igitur cum contemptu, siue verbo, siue nutu, vel litera, vel signo alteri obijcere, conuitium est. Contumelia autem propriè est de malo culpa, vt cùm dicitur, latro, mendax, &c. Hoc igitur peccatum de genere suo est mortale, &, si est notabilis iniuria, est verè mortale, siue dicatur cum animo inhonorandi, siue sine illo, sed tantùm cum ira, dummodò sit deliberatio, & verbum sit notabiliter iniuriosum.

Sunt tamen casus aliqui, in quibus non est mortale.

Primus est, cùm deest plena deliberatio, vt cùm quis repentina ira correptus, profert verbum contumeliosum; tamen si non erat omninò deliberatio, non esset mortale, nisi post, factū confirmaret.

Secundus est; cùm, licèt adsit deliberatio, tamen iniuria leuis est.

Tertius, cùm adest deliberatio, & iniuria magna est, sed fit ioco.

Quartus, cùm, licèt non fiat ioco, tamen fit inter personas parui momenti, vt inter mulierculas, quæ sæpè rixari solent, & multa conuitia inuicem iaculari, aut inter seruos, & famulos.

Quintus, cùm fit gratiâ correctionis. Magister enim sic facit cum discipulo, & dominus cum seruo, & pater cum filio, superior cum inferiori. Sic dominus vocauit stultos Discipulos, & Paulus Galatas insensatos; sed tunc debet esse gratia correctionis, aliàs peccatum esset, & modus est seruandus. Nam non licet superiori iaculari conuitia in inferiorem, ac si esset seruus: immò si esset persona honorata, quamuis esset à consilijs alicuius potentis, si aliquod magnum cōuitium ab eodem potente ei inferretur, mortale esset peccatum, si animus adesset inhonorandi.

Quartò, prohibentur in isto præcepto mortis animi interioris deliberati, vt mortem velle alicui, vel malum temporale

tale. Qui enim mortem ſibi vel alteri extra caſus licitos appetit, animo deliberato, mortaliter peccat.

Quintò, prohibentur omnes conſortes in tali peccato, qui ſunt nouem, concluſi in his verſibus.

Iußio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Iußio, qui præcipit; *conſilium*, qui conſulit; *conſenſus*, qui factum ratificat, vel vt fiat, probat; *palpo*, qui factum laudat, vel vt fiat, laudat; *recurſus*, qui defendit homicidium, vel defenſionem promittit: *participans*, qui iuuat ad factum; *mutus*, qui non præmonet occidendum, vel percutiendum, cùm poteſt & debet; *non obſtans*, qui non prohibet, cùm poſſit, & debeat; *non manifeſtans*, qui veritatem innocentis non oſtendit, ne damnetur, cùm poſſit & debeat. Omnes hi peccant contra iſtud præceptum.

De ſexto præcepto: De ſimplici fornicatione.

CAPVT X.

SExtum præceptum habetur Exod. 20. *Non mæchaberis*: Erga quod quatuor ſunt conſideranda. Primùm eſt, quid fornicatio ſit. Secundò, quot eius ſpecies. Tertiò, quale peccatum. Quartò, quæ in hoc præcepto prohibeantur.

Circa primum, ſi vis vocabuli conſideretur, fornicari, eſt rem cum meretricibus habere: deſcendit enim à nomine fornix, quod ſignificat loca quædam concamerata ad modũ arcus, in quibus meretrices ſe proſtituere ſolebant. Quamuis autem iſta ſit vis vocabuli, tamẽ verbum latius patet apud Theologos, & Iuriſtas, & ſignificat actum illicitum venereum, quocumq; modo fiat: ſicut etiam extenditur verbum, mœchari nã propriè tantum ſignificat adulterari. Eſt igitur fornicatio ſic vniuerſaliter ſumpta, humanus concubitus illicitus. Dico, *humanus*, quia concubitus aliorum inter ſe animalium, non dicitur fornicatio; immò ne quicumq; humanus, niſi qui cum peccato fit, ob id dicitur, *illicitus*.

Huius ſeptem poſſunt deſcribi ſpecies, ſimplex fornicatio, ſtuprum, adulterium, inceſtus, raptus, ſacrilegium, peccatum contra naturam: quarum ſingulæ ſuo ſunt ordine explicandę. Eſt igitur ſimplex fornicatio, concubitus ſoluti cum ſoluta.

Voco

Voco solutum, simplicem hominem, qui non habet statum cõiugati, nec clerici, nec religionis, nec votum, sed est simplex homo. Voco salutam similem fœminam, quæ iam amisit virginitatem. Horum concubitus fornicatio simplex dicitur. Esse autem peccatum mortale, adeò certa res est, vt oppositum pertinaciter asserere, sit hæreticum, vt definitum est in Clem. ad nostrum. de hæret. & habetur Eph. 5. *Omnis fornicator non habet hæreditatem in regno Christi.* Neq; excusatur vll' ignorantia; nam est naturale præceptum, in quo non habet locum ignorantia, sicut nec in homicidio. Ratio autem quare peccatum sit, ea est, quia est contra finem, propter quem Deus humanum concubitum concessit; qui quidem non solùm est multiplicatio filiorum, sed eorundem sustentatio & educatio, quæ fieri non possunt, nisi certum patrem & determinatum habeant, quod per matrimonium fit: In fornicatione enim non est pater determinatus; Est autem hoc adeò naturę consonum vt inter bruta, cùm, filij vt nascantur, opera masculorũ indigent, numquam fœmina cum pluribus, sed cum vno tantum coeat. Est igitur fornicatio contra finem à Deo præstitutum, & ob id mortale. Dicit autem S. Th. 4. sent. dist. 35. art. 4. in fornicatione grauius peccare marem quàm fœminam; nam más maiori vsu rationis viget, quamuis in adulterio magis peccet fœmina, quia plura damna facit. Nam fœmina adultera supponit filios adulterij, qui damnum inferunt legitimis, vt post dicemus, quòd non est in viro, in quo apertè cognoscuntur filij adulterij. Hoc autem regulariter est intelligendum; nã aliquãdo potest fœmina plus vigere secundu[m] rationis vsum, grauiusq; peccare.

Quamuis autem sit mortale peccatum fornicatio, in duobus tamen casibus potest non esse peccatum.

Primus est cùm deficit vsus rationis, vt si amens, qui non habet iudicium rationis coiret, tunc non peccaret, sicut nec occidendo, nec committendo alia. Similiter si ebrius non compos rationis id faceret non peccaret; & sic à peccato excusatur Loth, Gen. 19. *qui ebrius cum filiabus duabus concubuit, ipsis eum decipientibus.* Si tamen ebrius periculum tali probabiliter cognosceret, & non sibi ante ebrietatem prouideret, à peccato non excusaretur.

Alter casus est, ex parte patientis, cùm cogitur quis: vt, si fœmina comprehensa cogeretur ad talem actum, dummodò ista interiùs non consentiret actui; quamuis pateretur ab altero,

tero, & sentiret etiam delectationē non peccaret. Sed hoc non habet locum ex parte agentis. Nam agens absq; consensu non agit. In consensu autē est mortale: nec excusatur propter mortis periculum vel metum: nam quamuis passurus esset mille mortes, & liberaturus esset mille vitas aliorum, numquam licet ex consensu fornicari. Ad hoc peccatum reducitur cōcubinatus soluti cum soluta; non enim est alius concubinatus, quam fornicatio continuata cum soluta, determinata, ita vt sit velut cohabitatio quædam, ac si matrimonio coniuncta esset. Est autem hoc graue peccatum & periculosum, quia homo non solùm peccat, sed manet in statu peccati, & in continuo proposito (saltem virtuali) peccandi. Vnde, tales nullo modò sunt absoluendi; quin primum eijciant concubinas, quamuis in mortis articulo sint, nisi vrgeat mors, vt tempus desit, tunc sufficeret propositum. Extra talem articulum primò sunt eijciendæ: quod si domi non habet, aliqua est experientia sumenda de illius continentia ante absolutionem, præsertim si sæpè proposuit se contenturum, & non continuit, nec tam perfecta cōtritio in eo apparet. Contra concubinarios Conc. Trid. 24. sess. c. 8. determinat, vt ab Episcopo concubinarij ter admoneātur, & nisi resipuerint, èxcommunicentur, &c., si in excommunicatione per annum perseuerauerint, castigentur & punientur ab Episcopo: Concubinæ autem ter admoneantur, & nisi resipuerint, eijciātur à ciuitate, & si videtur Episcopo, extra diœcesim, inuocato ad hoc brachio sæculari, si opus fuerit.

De adulterio, & stupro.

CAPVT XI.

STuprum, est virginis fœminæ defloriatio: cùm vir primò defloratur: nōn dicitur stuprū, sed tantùm cum fœmina. Est aūt grauius peccatū simplici fornicatione, quia habet totam malitiam fornicationis, & aliquid amplius, puta ablationem signaculi virginalis, & constituit fœminam in periculo grandi deinceps peccandi. Obligat autem stuprum aliquando ad restitutionem: cùm enim quis virginem coegit violentia, vel importunis precibus, tenetur illam ducere, aut dotare, cap. si seduxerit, extr. de adulter. & cap. peruenit, vt possit alteri nubere ita honoratè, ac si esset virgo: Si autem falsis persuasionibus ipsam decepit, ad idem tenetur. Si

tursus

rurſus promiſit illam ducere, aut cum iuramento, aut ſine il-lo,quamuis interius non intenderit illam ducere, tenetur ta-men ſub mortali ducere,ſi pater illius voluerit,aut ipſa: ſi verò noluerit, tenetur dotare. Quod ſi eſſet inæqualis ſortis, putà quia eſt inferioris multò cōditionis,ſufficeret dotare, Anton. 2.par. tit.2. cap. 1.§. 1. Idemq; fiet,cùm,qui promiſit,erat alias coniugatus,aut habebat ordinem ſacrum.Immò vult Nauarr. c.16.nu.18.quòd quamuis verè promiſerit, & poſſit ducere, ſi tamen timeretur aliquod graue ſcandalum, ſufficiat dotare. Quando verò virgo non decepta, nec coacta eſt, ſed ſponte conſenſit & acceptauit, tunc non eſt obligatio ad reſtitutionē ex iuſtitia,eſſet tamen ex charitate; cum perſona nimis eſt po-tens,& fœmina pauper,vt timeat periculum perditionis illius. Hæc dicta ſint de ſtupro.

Adulterium autem tripliciter fit. Eſt enim illicitus cum coniungato concubitus. Primus eſt coniugati cum ſoluta. Se-cundus, coniugatæ cum ſoluto. Tertius, coniugatæ cum con-iugato,& è conuerſo. Eſt autem peccatum mortale grauius ſtu-pro,quia noua malitia inuenitur in eo, maius damnum filiorū legitimorum,& fidelitatis matrimonialis peruerſio. Aliquan-do autem cum ſtupro coniungitur,vt cùm coniugatus rem ha-bet cùm virgine.

Erga adulterium aliquot ſunt aduertenda.

Primum eſt,eſſe grauem quandam difficultatē apud Theo-logos.4. ſen.d.15.& Canoniſtas, c. officij, de pœnit. & remiſſ. an adultera habens filium adulterij, & legitimos,teneatur re-uelare factum,ne hæreditas obueniat illi, & damnum legiti-mi patiantur. in qua difficultate aliqua ſunt,in quibus omnes conueniunt.

Primum eſt; ſi adultera habet aliqua bona propria libera, quæ poſſit quibus velit applicare,& his poteſt ſatisfacere, tale damnum,non tenetur reuelare, ſed debet ſatisfacere alijs le-gitimis,applicando illis tanta bona, in quantis damnificantur per filium ſpurium.

Secundò, ſi nulla habet talia bona,aut habet, ſed inſuffi-cientia, ſi non ſperat probabiliter ſe quicquam profuturam, quia non crederetur à filio ſpurio, nec præſertim à marito (quia iſti,vt dicemus poſt,non tenentur ei credere) tunc etiam non tenetur reuelare, ſed relinquere, & in talibus caſibus eſt abſoluenda.

Tertiò,ſi ſperat ſe profuturam,quia creditur, vel quia talia dabit

dabit indicia, vt illi credere teneantur, ſi nullum eſt vitæ, aut publicæ infamiæ periculum, tenetur id manifeſtare, ne legitimi filij, aut hæredes: ſi filij non ſunt, damnificentur: & in his tribus omnes concordant. At difficultas eſt, cùm ſperat ſe profuturam, ſed timet pro infamia aut morte. Et quidem cùm timetur infamia publica, communis eſt ſententia, non teneri reuelari. Ita habet Scot.4.diſt.15.q.2. & Anton.2.p.titu.1. cap.8. §.1.& Medi.q.3.de reſtit.c.4. & Caiet.verb.adulterium, & multi alij. At Soto lib.4.q.3.art.2.id limitat cum Adr.q.1.de reſtit.& Maior.4. diſt.15.qu.17. licet Adr. & Maior. ſimpliciter dicant, cum periculo infamiæ debere reuelare: cùm enim redditus ſunt multum pingues, vt ſuperent famam, aut æquent, adultera tenetur reuelare, etiam cum infamia: aliquando enim poteſt eſſe adultera infimæ conditionis, aut mediocris, & redditus pinguiſſimi: quòd ſi tenues eſſent, & fama eſſet maior, non tenetur. Dubium maius eſt de periculo vitæ, Innocent. Hoſtien. Panorm. cap. allegato officij, non teneri cum periculo vitæ aſſerunt, cum Theologis, Gabr.diſt.15.q.2.art.2. Sylu.verb. adulterium, §.2. Angel.verb.adulterium §.4. & prædictis dicentibus non teneri cum infamia. Et ego ita credo, quia illud caput abſolutè loquitur de timore, cum quo non tenetur; & ita tenet Nauarr.cap.19. num.89. & ita videtur in illo cap. definiri ab Innoc.Papa. At Soto cum Adrian. loco citato limitat, cùm redditus ſunt ſupra modum pingues, vt regnum, imperium, ducatus magnus: tunc enim debet ſubire tale periculum, maximè ſi bonum Reipub. maius illinc proueniat. In caſibus verò ordinarijs, cum periculo famæ vel vitæ non tenetur adultera reuelare. Aduertendum tamen eſt, adulterium teneri eandem reſtitutionem, ad quam tenetur adultera, meliori modo, quo poteſt, faciendam; non tamē tenetur reuelare. Hoc autem intellige, cùm ſuum eſſe ſcit probabiliter: hoc enim communis ſententia docet, quamuis Soto dubitet de hac reſtitutione, ſed abſque ratione. Cùm verò non cognoſcit probabiliter (quia mulier leuis eſt, & cum alio rem habet, vide Sylu.verb.adulterium) eſſe ſuum, & non tenetur reſtituere.

Aduertendum tertiò, filium adulterij, ſecundùm ſentētiam communem, non teneri credere matri dicenti, eum eſſe ex adulterio. Panorm.c. per tuas, de probat. vult, non teneri credere, etſi vterque parens dicat; niſi teſtimonia aut indicia ſufficientia adducat. Si tamen fidem adhibeat matri, tenetur relinquere hæreditatem, quamuis non teneatur ea reddere quæ

bona fide consumpsit. Similiter nec maritus tenetur credere adulteræ. Hæc,quæ diximus de adultera,adultero & filio spurio,dicenda sunt de filio suppositio,quem fœmina supposuit, & finxit esse suum,ne hæreditas ad alios transiret; & de hoc loquitur illud c. officij allegatum: quæ diximus enim de illo adulterij,dicenda sunt de isto: verus enim pater & fœmina supponens,tenētur restituere;vel reuelare tenetur fœmina se, vt diximus de adultera.

Aduertendum quartò, licitum esse ad occultandam infamiam, vel vitæ periculum, in adulterio filios exponere in hospitali, dummodò tamen pater & mater restituant omnes expensas hospitali, si habeant vnde possint reddere. Si verò pauperes sunt, non tenentur, quia talia loca pro pauperibus instituta sunt: debent tamen curam animæ pueri multum habere. Nunquàm tamen licet propter vitandam mortem propriam & aliorum etiam occidere puerum, sed est graue mortale. Similiter abortum facere.

Aduertendum tandem est, quòd inter alias pœnas adulterorum,hæc vna est,vt adulter perdat ius petendi debitum: vt, si maritus adulterauit cum aliqua, potest quidem vxori reddere,sed non habet ius petendi, adeò vt possit vxor absq; peccato negare debitum, quod ante adulterium non poterat sine mortali. Similiter vir potest negare vxori adulteræ, & hæc licèt possit petere, tamen non ex iure seu iustitia obligante virum ad reddendum. De hoc tamen dicendum est inferiùs,in materia de matrimonio.

De incestu,raptu, & sacrilegio.

CAPVT XII.

QVARTA species est incestus. Est autem copula cum consanguinea aut affine intra quartū gradum, & peccatum est mortale grauius præcedentibus. Quò autem maior est coniunctio,eò maius est peccatum. Vnde incestus cum consanguinea maius est peccatum quàm cum affine; & intra consanguineas cum coniunctiori, sicut etiam inter affines. Incestus non solùm est peccatum,sed vnum ex impedimentis impedientibus matrimonium contrahendum, adeò vt peccet mortaliter, qui contrahit sine dispensatione, non tamen dirimitur contractum. Sed tenet communis opinio hoc impedimentum

mentum intelligi de vtroq; incestuoso, tam qui affine, quàm qui consanguinea abusus est. At Syluest. verb. matrimonium, 7. §. 6. solùm de affine intelligit, & hoc videtur probabilius, cũ non sit vllus textus tale impedimentum ponens. Qui igitur cum consanguinea suæ vxoris rem habuit, ipsa mortua, non potest ampliùs ducere sine dispensatione: Immò qui etiam rem habuit cum consanguinea eius, cum qua fornicatus est, non potest ducere vxorem; nam fornicatio etiam facit affinitatem. Rursus idem incestuosus cum consanguinea vxoris; non potest petere debitum, sed solùm reddere quousque obtineat dispensationem, quam potest dare Episcopus, (Armilla verb. dispens. §. 18.) sicut etiam dispensationem ducendi vxorem, si prior moriatur, aut si incestuosus non erat coniugatus.

Quinta species est, raptus. Hoc autem peccatum, quantum ad actum luxuriæ, non distinguitur ab alijs, sed addit rapinam & violentiam quandam, siue cum soluta, siue cum coniugata, siue cum virgine, siue cum homine sit. Hæc autem violentia fit aliquando ipsi fœminæ, aliquando patri, aliquando vtrique simul, & semper est mortale peccatum, & tenetur raptor restituere raptam, vel patri, vel sponso, vel marito, si sponsata, vel coniugata erat. Sunt autem pœnæ temporales contra raptores positæ, & spirituales, de quibus in Concil. Trident. sess. 24. cap. 6. vbi raptores decernuntur infames, ipso iure excommunicati, omnium dignitatum incapaces, & non solùm hi, sed omnes consilium, auxilium & fauorem dantes. Est & alia quæ [illegible]rem facit, & habetur 27. quæst. 2. Can. statutum, qui rapit alienam sponsam, non potest ampliùs matrimonium contrahere, estque impedimentum impediens contrahendum, sed non dirimens contractum, sicut dictum est de incestu.

Sexta species est sacrilegium, cùm copula fit cum persona Deo dicata per votum castitatis, aut religionis, aut copula fit in loco sacro. Vnde cùm Sacerdos, vel in minoribus cõstitutus vel monachus, vel monialis copulam habet, grauissimè peccat sacrilegij peccatum. Similiter laicus rem habens cum moniali, vel virgine Deo dicata. Rursus committit sacrilegium, qui in loco sacro copulam habet, & quamuis sit coniugalis copula, est mortale, secundùm oẽs. Vnum tamẽ dubium est apud Doctores, an si maritus, & vxor tenerẽtur conclusi in aliquo loco sacro, vt inde non possent exire, licitè possent habere copulam.

Quidam dicunt,licitum esse, si multo tempore illic detineantur. Hoc habent Ricard.4.dist.32. sum. Angel. verb.debitum, §.fin.& Rosel.verb.debitum,§.7.Quidam ibi negant & dicunt esse mortale. Id tenet Palud.dist.32.quæst.4. & Tab.matrimonium.3.§.5.

At mihi videtur dicendum cum Sylu. verb. debitum.§.6. Copulam coniugalem dupliciter fieri posse. Vno modo,ad vitandam incontinentiam & peccatum carnis,quo vexatur coniux.

Altero modo,ad alium finem vel delectationem,vel filiorum procurationem,sine necessitate tamen,vel periculo incontinentiæ.

In priori casu licitum est,nec Ecclesia polluitur; in secundo non licet,sed est mortale. Est autem contra raptores,sollicitatores, vel corruptores monialium taxata pœna capitis in iure canonico, 27.q.1.c.si quis rapuerit, & ipsius bona monasterio deputantur. Est enim profectò peccatum magna animaduersione dignum,& quod Deo summoperè displicet.

De peccato contra naturam.

CAPVT XIII.

VLTIMA species peccati est contra naturam. Cuius quatuor sunt species: Mollities, Inordinatus concubitus, Sodomia,Bestialitas.

Mollities est voluntaria seminis emissio absq; copula; alias dici solet voluntaria pollutio. Est autem notandum esse tres pollutiones,quædam fit in somnis, quædam in vigilia,sed absque consensu polluti: & dicitur inuoluntaria pollutio, quæ fit in his,qui seminis fluxum patiuntur;quędam fit in vigilia cum consensu,& dicitur pollutio voluntaria.

In primis,pollutio nocturna, quæ absque vsu rationis fit,in se non est peccatum,quia non est voluntaria. Fit autem tripliciter; aliquando tota est in somnis; aliquando motus corporis accidit in somnis, tamen emissio fit verè in vigilia, ita tamen vt homo nondum habeat plenam libertatem se cohibendi; aliquando partim fit emissio in somno, partim in vigilia: & licèt aliquando homo sit perfectè expergefactus, tamen non habet potestatem cohibendi se. Nullo horum modorum in se est mortale peccatum; in secundo & tertio potest esse veniale,si

le, si homo habuit aliquem vsum rationis, & potestatem habuit cohibendi, sed imperfectam, & non plenam: si enim plena esset, mortale esset. Quamuis autem non sit in se peccatum ista nocturna pollutio, tamen in antecedentibus ipsam, quod alij dicunt in causa, potest esse peccatum, & in subsequentibus, seu in effectu.

Tripliciter enim potest quis peccare in antecedentibus talē pollutionem.

Primò, in desiderio & affectu deliberato, vt si quis desideret deliberatè habere pollutionem, ob delectationem carnalem, mortaliter peccat. Dixi autem, *ob delectationem*, nam si quis desideraret ob finem bonum, scilicet sanitatem, vel ad leuandas carnis tentationes, quibus interdiu affligitur, non esset peccatum, secundum Nauarr. c. 16. n. 6. quamuis Soto 4. distin. 12. q. 1. art. 7. non probet: tamen magis placet Nauar. opinio, dummodo non sit tale desiderium, quod sit causa pollutionis; nam quibus afficimur, solent in somnis occurrere. Si tamen tale desiderium sit, ex quo probabiliter non timetur pollutio, quia magis est speculatiuum, quam practicum, nec est multū intensum, non damnarem, quamuis, iudicio meo securius esset tali abstinere desiderio.

Secundò, potest esse peccatum in procurando ipsam pollutionem, & hoc semper est mortale, quamuis propter sanitatem fiat. Vnde qui vescitur rebus calidis, vel tali situ in lecto accumbit, hoc animo, vt in somno pollutio accidat, non excusatur à mortali, nec valet argumentum, licitum esse desiderate ob sanitatem, vt diximus, ergo licitum est procurare: non enim valet; Licet desiderare mortē alicui, quia homo iniquus & nociuus est, ergo licet eum occidere: consequentia nulla est; sic etiam nec ista consequentia in præsenti facta quicquam valet.

Tertiò, potest esse peccatum in non remouendo causam futuræ pollutionis. Vt tamen in hoc sit peccatum, aliqua sunt necessaria.

Primò; vt homo cognoscat probabiliter causam futuræ pollutionis, ipsamq; aduertat, aut debeat aduertere: si enim homo facit id, vnde pollutio sequitur, & cognoscit probabiliter inde euenturam pollutionem; aut, si non cognoscit, id est, maxima negligentia; vt qui experitur sæpè, ex eo quòd sic accumbit, pollutionem sequi, si non id aduertat, non excusatur, talis profecto peccat. Dixi autem, *probabiliter cognoscat*,

quia si dubitat de futura pollutione, & non habet moralem certitudinem, non est mortale, sed veniale, vt habet Silu. verb. pollutio, vt qui vescitur cibo, quam dubitat pollutionem inducturum. Non tamen satis est aduertere, sed opus est, vt possit talem causam remouere: si enim non potest, non peccat, nisi in eo consentiat, & complaceat.

Adhuc hoc non est satis, sed quamuis possit remouere, opus est vt talis sit causa, quam teneatur remouere: vnde, quando causa est bona & recta, quamuis cognoscat quis pollutionem euenturam, non ob id tenetur auferre, nec peccat non auferendo; vt qui studet his rebus, vnde probabiliter cognoscit posteà futuras pollutiones, non ob id peccat, quamuis studium non omittat, quia non tenetur omittere. Tenetur quidem, si ob curiositatem id studeret. Nec etiam tenetur auferre, quando causa non est mala, & ex ipsius ablatione sequitur nocumentum: vt qui ex eò quòd sic accumbit, aduertit se incurrere pollutionem, si aliter non potest dormire, non tenetur aliter accumbere, vt dicit Soto loco allegato. Similiter qui non habet cibos, quibus vescatur, nisi eum, vnde pollutionem sperat, non tenetur abstinere, si abstinentia talis ei nocet; cùm tamen causa mala est, aut talis, vt eis ablatio non inferat nocumentũ, nec bonum aliquod impediat, tunc homo tenetur auferre, & non auferendo, cùm aduertat vel debeat aduertere, peccat. In his casibus peccatum accidit in causa, & antecedentibus pollutionem. Quandò verò alijs ex causis prouenit, putà, ex dæmonum illusione, vel naturæ debilitate, vel fortitudine, tunc nullum est peccatum in effectu.

Rursus, pollutio esse potest peccatum, vt si homo in facta pollutione complaceat ob delectationem, mortaliter peccat. Dico autem, ob delectationem, quia complacere ob sanitatẽ, vel, vt tentationes carnales non sint ita vehementes, non est peccatum, vt habet Nauarr. loco citato, & ante ipsum habuit Silu. verb. pollutio. Hæc sunt de pollutione nocturna.

Pollutio autem peruigil, quæ fit, homine non volente, de se non est peccatum, quia est actus naturalis. Immò si voluntas cohibeat consensum, & patienter hoc ferat, est materia magni meriti.

Potest tamen in duobus casibus esse peccatum.

Primò, si sit complacentia deliberata in delectatione illa: tunc enim esset mortale; &, si non esset omnino indeliberata, esset veniale.

Secundò, in causa, si homo non aufert causam, quam cognoscit,&potest,& tenetur auertere,tūc etiam mortaliter peccaret. Dico autem,*quam tenetur auertere*, quia si non tenetur; quia est bona, aut non est mala, sed auferri non potest absq; graui nocumento, non peccat homo, non auferendo. Vnde Confessarius,si fortè, dum audit confessiones, in tales incidit pollutiones,non ob id tenetur non audire alios, nisi sit periculum complacentiæ in pollutione: tunc enim tenetur relinquere confessiones, & auferre peccati occasionem, secùs, non.

Tertia pollutio est voluntaria, quæ fit homine ipso consentiente, & hæc est peccatum mortale,& dicitur mollities,de qua dicitur 1. Corinth. 6. *Molles regnum Dei non poßidebunt*, & est grauissimum omnium antecedentium, quia est contra naturam,nec licet propter sanitatem,nec propter vitam,nec propter quemcumque finem. Vnde grauissimè peccant Medici, qui talem actum consulunt ob sanitatem, nec excusantur à mortali,qui eis obediunt.Est autem hoc peccatum difficillimę emendationis,quia occasio ferè semper est cum homine,& est adeò vniuersale,vt crediderim maximam partem damnatorū, hoc infici peccato. Vix puto esse aliud efficax remedium, nisi frequeutissimam confessionem cum vno, eodemque Confessario, vt fiat ter in hebdomada, si fieri possit: est enim hoc sacramentum maximum frænum,& qui hoc non vtitur, non sibi promittat emendationem, nisi per miraculnm à Deo factum,aut rarissimum priuilegium. Est autem in hoc peccato attendendum, quòd in eo inuoluuntur alia:nam si homo desiderio & imaginatione adhæret alicui, dum ipsum committit, est illius generis,cuius esset,si verè committeretur cum persona,quam affectat,vt,si affectat,& imaginatur virginem,est stuprū,si coniugatā,adulteriū,& sic de alijs: Immò sæpius in vno peccat actu,quoties in diuersas fertur personas, & sunt ista in confessione manifestāda.Ista pollutio aliquando cōmittitur à persona vna se prouocante ad eam,siue fœmina sit,siue mas, aliquando fit è duabus,vna alterā iuuante,vt cùm fœmina cum fœmina copulatur,aut mas,altero ipsum tangente se polluit, quod multis modis fit,quod libēs prætermitto, quia scire non oportet. Hæc sunt quæ spectant ad pollutionē seu mollitiem.

Alterum peccatum est,inordinatus concubitus,cùm nempe fœmina in copula est desuper, aut cùm mas retrò accedit, vase non mutato,hoc autem peccatum ex se non est mortale,

 nisi

nisi coniungatur cum mortali copula, putà, fornicatione, adulterio, & alijs: vnde fit, vt inter coniuges non sit mortale, vt habet Silu. verb. debitum. §. 6. nisi sit periculum seminis effusionis extra vas, aut fœtus impediatur: tunc enim esset mortale, aliàs veniale esset, nisi ob aliquam fieret necessitatem.

Tertium est sodomia, est quidem notum peccatum, sed abominabile, & iræ Dei nimis prouocatiuum.

Omnium tamen pessimum est bestialitas, cùm copula fit, cum bruto animali, nec humana nequitia vltrà ferè ascendit. Sunt autem pro hoc, & pro antecedenti peccato, mortis pœnæ in iure ciuili meritò statutæ: nec enim debet viuere homo, qui cùm sit homo, non viuit vt homo.

De his, quæ in isto præcepto simul prohibentur.

CAPVT XIV.

NOn solùm quæ dicta sunt vitia, sed alia etiam multa peccata faciunt mortale contra istud præceptum:

Primò quidem desiderium, & affectus deliberatus rei venereæ, & ipsius operis, quod est mortale, facit etiam mortale. Dico autē deliberatum, cùm homo affectat & concupiscit ea, cùm à tali possit affectu abstinere.

Secundò, oscula, tactus, amplexus ob carnalem delectationem, sunt etiam peccata mortalia, quamuis homo non intendat copulam, sed solùm delectationem carnalem ex his insurgentem, vt bene docet Caie. opusc. de delectatione morosa, 1. tomo, quia talis delectatio ex se ad copulam ordinatur. Licerent tamen ista inter sponsos, dummodò non esset periculum probabile pollutionis: tunc enim esset mortale, etiam inter coniuges.

Tertiò, videre fœminas aut viros, animo concupiscendi ad copulam, etiam est mortale; tamen ad solam delectationem carnalem, quæ ex visione insurgit, solum est veniale, vt notat Caietan. loco allegato. Idemque dicendum de auditu & locutione rerum venerearum, si deliberatio non transit ad res ipsas, quæ per talia verba exprimuntur: tunc enim mortale est.

Quartò, opera externa, quæ sunt ordinata, & hoc animo facta, pu-

cta,putà,ad rem veneream, sunt mortalia, vt vestire se nouis vestimentis,vt ab alijs concupiscatur, literas amatorias scribere,visitare loca talia,& reliqua huiusmodi.

Quintò,delectatio morosa etiam est peccatum mortale. In cuius gratiam aduerte, delectationem consequi in nobis ex cognitione aliqua,siue per intellectum, siue per imaginationem, siue per sensus fiat. Cùm autem delectatio sequitur ex cognitione alicuius rei, & facti boni,non est mala; cùm verò consequitur ex aliqua re mala,tūc potest esse mala,si sit morosa. Dicitur autem morosa, cùm homo consentit delectationi illi liberè, aut cùm potest prohibere, & tenetur prohibere, & non prohibet,& remouet. Cùm igitur delectatio sequitur ex cognitione alicuius peccati mortalis, est mortale, si morosa sit:vt qui cogitat rem veneream, & ex tali sequitur delectatio morosa,mortaliter peccat,aut consentiendo delectationi, aut non expellendo eam,cùm possit,& teneatur;idemq; est de alijs peccatis.

Aduerte autem, quòd non omnis delectatio est delectatio morosa,cùm nō prohibetur,licet possit prohiberi, sed cū non prohibetur ob ipsam delectationem,quia homo vult delectari:si enim non prohibet,ob finem bonum,vt qui causa vincendi tentationes & pugnandi,id faceret,non peccaret,nisi subiret periculum consentiendi. Vt autem sit peccatum, debet homo aduertere talem delectationem,aut debuisse aduertere, aliàs non est mortale,vt dictum est de pollutione.

Nota tamen,delectationem morosam non solùm esse peccatum mortale,cùm consurgit ex actu mortali,sed cùm etiam consurgit ex actu aliàs licito, sed non tunc, vt qui cogitat actum coniugalem post factum,& delectationi præsenti modò consentit,mortaliter peccat,quia ille actus non est licitus, nisi dum fit.

De septimo præcepto: Quid sit furtum.

CAPVT XV.

SEptimum præceptum habetur Exod.20. *Non furaberis*. Erga quod quatuor inquirenda sunt. Primò quid sit furtum. Secundò, quot, & quæ ipsius species. Tertiò,quale,& quantum peccatum. Quartò,ad quæ teneatur, quia furatus est.

Quantum ad primum, omnibus alijs definitionibus missis, mihi videtur commodius posse sic definiri in communi, vt in isto præcepto prohibetur; *Furtum est ablatio rei alienæ, inuito domino.* In qua sunt quatuor particulæ.

Prima est, *ablatio rei alienæ.* Nolui dicere acceptionem rei alienæ, vt alij dicunt, quia furtum non solùm est acceptio alieni, sed etiam detentio alieni apud se, & etiam damnificatio alieni, vt qui comburit rem alienam: ob id dicitur ablatio: quia ablatio comprehendit acceptionem, detentionem, damnificationem.

Secunda est, *alienæ.* Vocamus autem in præsenti rem alienam, quæ vel alterius est, vel est in alterius potestate. Vnde, qui ab alio auferret, quod in eius deposito erat, diceretur auferre alienum, quod in alterius est potestate, quia modo aliquo aufert.

Tertia est, *inuito domino*: cum enim dominus sponte dat, & se suo priuat, qui accipit, non dicitur furari.

Adhuc tamen ista tria non constituunt plenam furti rationem, nisi accedat quarta particula, nempè *iniusta*, id est, contra iustitiam facta, per quam particulam multæ ablationes à ratione furti excusantur.

Prima, cùm fit ablatio ex ioco: quamuis enim inuito domino fiat ablatio, non tamen censetur furtum.

Secunda, cùm fit in pœnam; vnde filij Israël auferentes diuitias AEgyptiorum, non commiserunt furtum: nam Deus eos in pœnam spoliari voluit. Quam sententiam executi sunt Iudæi, Deo per Moysen id manifestante. Si[illegible]e esset, si Princeps aliquem sic damnaret, quamuis damnatio fieri deberet secundum iuris formam.

Tertia, cùm fit in bonum finem, & conuertitur ablatum in vtilitatem ipsius, à quo aufertur, si fieri potest. Vnde non peccat, nec est furtũ, cùm quis ab amente ensem subripit, ne vllum percutiat, dummodò vendat eum, & in vtilitatem amentis conuertat: nec furatur vxor (Silu. verb. furtum §. 15.) quæ pecunias aufert secretò à marito, ne in ludis, vel commessationibus profundat, si illa in vsum familiæ conuertat; nec peccat, qui vinum effundit, ne alius inebrietur; nec quis chartas rumpit, ne ludat alij. Nulla harum ablationum, quamuis inuito fiant domino, furtum dicitur, cùm non contra iustitiam, sed secundum charitatem fiant.

Quartò, cùm fit vrgente necessitate, cùm enim aliquis est in extre-

extrema necessitate vitæ, aut in eius periculo probabili, si secretò ab alio accipiat sibi, quod necessarium est, non est fur, nec facit contra iustitiam; maximè cùm iste alijs non dat: sed hoc non licet in quacumque necessitate, sed grauissima, & ferè extrema.

Quintò, cum aliquis capit, quod aliàs sibi debetur, sed alter non vult soluere. Vnde, si quis secretò à debitore sumeret pecunias, quæ sibi erant debitæ, non furatur, nec tenetur ad restitutionem; quamuis aliquando peccet sumendo; aliquando autem non peccabit, si seruet aliquot conditiones.

Prima, vt sit certus tales sibi deberi pecunias.

Secunda, vt commodè non possit eas exigere coram iudice, quia debitor est potens, siue quia non potest probare debitum, siue quia timet sibi aliquod malum ab illo, vel scandalum euenturum. Cùm tamen nihil horum esset, sed posset commodè suas exigere pecunias, peccaret rapiendo occultè: tamen ad restitutionem non teneretur. Ita habet Archid. 14. qu. 5. Can. non sanè.

Tertia, dum scandalum, vel nocumentum alijs non sequatur: si enim ex illa occulta ablatione alij venirent in suspicionẽ, vnde nocumentum paterẽtur, non potest absque peccato auferre, quamuis, si auferret, non teneatur ad restitutionem eius, quod abstulit. Aliquando tamen obligatur ad manifestandum factum, cùm graue esset innocentium incommodum, vel ad reddendum, quod abstulit. Ita habet Innoc. c. olim de rest. spol. vbi dicit: *Quidam dicunt, & non malè, quòd etiam sua authoritate potest quis accipere furtiuè; dummodò ex tali furto nec malum, nec scandalum valeat generari, quia si inde oritur, vel contra vxorem, vel contra familiarem, vel contra quemcumq; alium, hic debet rem in pristinum statum restituere.*

Quartò, debet prouidere in quantum potest, ne ille, à quo sumpsit, restituat illud debitum, quod iam fuit ab illo ablatum & inuitus soluerat.

Quintò, nihil aliud debet sumere vltra id, quod erat debitum ei. Vnde si pactum fuit factum inter dominum, & famulum, non potest famulus vltra pactum sumere, alias tenetur ad restitutionem, quamuis vere pretium, aut merces pacti non sit sufficiens, si liberè fecit tale pactum, ne coactus est famulus seruire sub illa pecunia; & dum dominus postea non coegit illum in alijs officijs famulari, de quibus non conuenit:

tunc

tunc enim dominus tenetur ſoluere vltra pactum: quo nolente, famulus poſſet capere, & completo pacto, denuò paciſci, etiam de illis ſeruitijs de nouo adiunctis: non enim, ſtante pacto poteſt amplius famulus ſumere: niſi ſeruire cogatur. Quando verò pactum non eſt factum, ſed relictum eſt in domini voluntate, tunc menſurari debet iuxta ſummam, quæ ordinariè ſolet ab alijs pro tali famulatu exigi. Omnes hæ igitur acceptiones furta non ſunt, cùm non ſint contra iuſtitiam; omnes enim hæ quatuor partes ad furti rationem conuenire debent.

De ſpeciebus furti, & quod peccatum ſit furtum.

CAPVT XVI.

FVrti generaliter dicti duæ ſunt ſpecies, prout ad præſens attinet, furtum ſpecialiter dictum, & rapina: cùm enim aliquid aufertur ab aliquo, abſq; violentia ei incuſſa, ſed ignorante eo dicitur furtum; cùm verò aliqua ei vis infertur, rapina dicitur. Furtum autem in genere vtramque ſpeciem includit. Mortale peccatum eſt ex genere ſuo, cùm ſit contra vnum ex decem præceptis Decalogi. Fit autem mortale, cùm quod quis furatur, notabilis eſt quantitas: Quæret aliquis, quę dicatur notabilis quantitas. Ad quod dico, duplicem eſſe notabilem quantitatem, alteram ſecundum ſe, & hæc eſt, quæ ab omnibus cenſetur mediocris, aut grandis v[illegible]ris, vt eſt quantitas quatuor iuliorum: hanc enim à quocunque etiam ditiſſimo furari, mortale eſſet.

Altera eſt notabilis quantitas, reſpectu eius, à quo rapitur, ſicut eſſet quarta pars iulij, reſpectu cuiuſdam pauperis: hanc enim furari mortale eſſet. Cum verò eſt parua quãtitas ſecundum ſe, & reſpectu etiam alterius, tunc furtum eſt veniale, vt qui furaretur pomum, vel calamum, vel quid ſimile: quamuis autem hoc ſit veniale, tamen ratione quarundam circumſtantiarum poſſet fieri mortale.

Primò, cùm qui furatur, animo accedit furandi notabilem quantitatem; ſed quia paruam inuenit, paruam rapit, hoc eſt mortale peccatum, non ratione furti: nam, quamuis nihil inueniret, eſſet adhuc mortale, ſed ratione animi, quo accedit.

Secun-

Secundò, cùm, qui paruum furatur, cognoscit probabiliter dominum illius ex tali furto proruptorum in blasphemiam, vel in mortale peccatum, quia iracundus, & impatiens est nimis, qui hoc sciens furatur, vt calamum, etiam ioco, mortaliter peccat; cùm tamen ignorans furatus est, non peccat, nisi venialiter, licèt ille posteà in peccatum prorumpat.

Tertiò, cum illa parua quantitas erat multum vtilis domino, & ex defectu in magnũ incidit nocumentum, tunc qui surriperet, si id præcognoscet, mortaliter peccaret, vt qui sutori nõ habentia cùm aliam, nec vnde habeat, illam furatur scienter, & qui ab aliquo artifice furatur instrumentum, quo rapto, verisimile est saltem diei opus perditurum.

Quartò, cùm quis tot quantitates paruas furatur, vt magnã adæquent, vt qui ab hoc vnum obulum, ab alio alium, & à multis simile, vt fiat magna quantitas. Nota tamen, non semper hoc esse mortale, nisi cùm homo animum suum habet ista furta committendi: tunc enim pro vno reputatur; & sic peccant multi minutas res vendentes, & in singulis obolum vltra iustitiam exigentes; & famuli, qui ex multis dominorum rebus volunt, ex singulis singula minuta subtraheret: qui tamẽ animum hunc non habet, nec officio, sed casu, modò vnum, modò alterũ furatur obolum, quamuis temporis discursu notabilis fiat quantitas, non est mortale, sed multa sunt venialia. Furtum autem ex genere suo non solùm mortale peccatum est, sed ad restitutionem obligat. Huius occasione oportet de restitutione agere: quamuis non solùm qui furantur, sed etiam alij multi rem al[illegible]am etiam iustè accipientes, ad restitutionem teneantur.

Quid restitutio, quis restituere teneatur, ratione rei malè acceptæ.

CAPVT XVII.

OPortet primùm, quid restitutio sit, constituere, deinde ea, quæ ad ipsam spectant. Est autem restitutio, *actus iustitiæ, quo cuique redditur, quod ab eo ablatum, vel acceptum est*. In quâ definitione quatuor particulæ continentur.

Prima est, *actus iustitiæ*: iustitia enim quędam est virtus, quæ dirigit hominem, ne quod alterius est rapiat; &, si quid rapuit, vt red-

vt reddat. Ob id dicitur, æquabilitatem facere in rebus. Loquimur enim de iustitia ea, quæ commutatiua dicitur, cuius actus & operatio quædam est restitutio.

Secunda particula est, ***quo vnicuique redditur.*** Iustitia enim facit, vt quod debemus alicui, ei demus, & hoc dicitur soluere. Facit etiam, vt, quod ab altero accepimus, vel abstulimus, reddamus, id est, iterum in sua potestate ponamus; & talis actus est restitutio. Ob id dicitur, ***quo vnicuique redditur.*** Et attende, dupliciter alicui reddi aliquid, vno modo, cùm ipsimet redditur; altero modo, cùm redditur alicui pertinentia ad ipsum, vt vxori, filijs, vel hæredibus, vel alijs. Vtroque modo fieri solet restitutio, vt inferiùs dicemus.

Tertia particula est, ***quod ab eo ablatum est.*** Per ablationem intelligimus iniustam acceptionem, qua ab altero aliquid abstulimus, puta furando vel rapiendo, aut damnificando, in persona, fama, vita, & rebus, & alijs; aut iniustè, quæ illius sunt, detinendo. Ad restitutionem enim spectat, talia ablata reddere.

Quarta particula, ***vel acceptum est:*** per quod verbum iustam actionem habendi, quod alterius est, intelligimus, siue per mutuum, siue per censum, aliosve contractu, inferiùs dicendos. Est igitur restitutio, reddere cuique, quod ab eo abstulimus vel accepimus.

Ea quæ ad restitutionem pertinent, nouem sunt, & in horum tractatione tota consistit materia. Sunt autem hæc, quis restituere tenetur, quid habet restituere, & cui est facienda restitutio, & quantum est reddendum, & quomodo, & quo tempore, quo ordine, quo loco, & quæ sunt causæ, propter quas aliquis excusetur ab obligatione restituendi. Hæc omnia his duobus carminibus continentur.

Quid, quis restituet, cui, quantum, quomodo, quando;
Ordine, quove loco, quæ causa excusat iniquum.

Incipiendum est igitur ab eo, qui tenetur restituere. Quis ergo restituet? In huius gratiam nota. Cùm aliquis capit quod alterius est, sunt ibi duo consideranda, & ipsa res accepta, & ablata, & ipsa actio, qua aufertur vel accipitur. Res autem potest & malè & benè seu iniustè accipi. Vnde fit, vt sint quatuor species, res iniustè accepta, res iustè accepta, mala actio, & acceptio bona seu iusta, seu iniusta. Ad hæc quatuor tanquàm ad quatuor radices, & principia oportet resoluere hoc, vt cognoscatur,

catur, quis obligetur ad restitutionẽ. Nam obligari quis potest aut vna, aut pluribus ex his radicibus, quantum singulæ explicandæ sunt.

De prima ergo ratione rei malè acceptæ, sit generalis regula: Omnis qui habet rem ipsam acceptam malè, tenetur ipsam restituere, siue bona fide, siue mala habuerit, ver. grat. aliquis emit à latrone equum, quem furatus erat, hic, in cuius potestate est equus, tenetur ipsum restituere domino, absque vllo pretio; nam rei malè acceptæ nullus dominium verum acquirit. Ille dicitur habere rem bona fide, qui existimat esse rem suam, quia nesciebat esse latronem, à quo emit, vel quia se iustum titulum habere rei talis putabat: ille autem simul atque cognouerit non esse suum, tenetur reddere, & si sit in mora, iam est possessor malæ fidei. Ille verò dicitur habere mala fide, qui se non habere iustum titulum existimat, vt qui emit à latrone, quem sciebat esse latronem, & rem esse furtiuam. Vterque possessor tam malæ quàm bonę fidei, si rem ipsam habeat, ratione rei acceptæ tenetur restituere, sed cum differentia notanda.

Primò, malæ fidei possessor, quocumque modo res pereat, tenetur ad restituendum: vnde qui emit scienter à latrone equum, tenetur restituere domino, siue habeat adhuc equum, siue furto fuerit ei sublatus, siue vendiderit alteri siue mortuus fuerit. At verò bonæ fidei possessor non tenetur rem restituere, si stante bona fide, res ipsa perit: vnde, si, stante bona fide, ab eo fortè sublatus est, vel mortuus est, vel venditus tanti, quanti emptus, ad nihil tenetur, quamuis posteà sciat fuisse furtiuum: tenetur tamẽ eum, cui vendidit, seruare indemnem & restituere pretium, si fortè ab illo fuerit ablatus, vt domino reddatur. Dico autem, stante bona fide: nam si post bonam fidem acquisiuit malam, quia sciebat rem esse furtiuam nec esse suam, & tunc habet rem, non potest vendere, & si vendat, adhuc tenetur restituere. Similiter, si sit mora, quia vult reddere domino, cùm possit, quamuis res pereat, semper tenetur ad restitutionem, sicut dictum est de malæ fidei possessore. Notandum tamen, quòd licèt non teneatur restituere rem, quę in bona fide perijt, tenetur tamen reddere quod per illam lucratus est, & habuit, quod non habebat. Vnde, si pluris vendidit, tenetur excussum reddere. Et, si ei dono equus datus est, & vendidit, totum reddere tenetur, deductis suis expensis; & satis sit ei nec habere plus, nec minus quàm habebat.

Secun-

Secunda differentia eſt, malæ fidei poſſeſſor non ſolùm tenetur rem reſtituere,ſed totum damnum emergens,& lucrum ceſſans, quod domino euenit ex mora reſtitutionis: v.g.emit quis ſcienter à latrone equum locationis, & detinuit per duos menſes, iſte tenetur, non ſolùm equum domino reddere, ſed illud etiam,quòd dominus lucratus eſſet illis menſibus, ratione ipſius equi;quamuis iſte,qui emit equum otioſum, habuerit:& ſi aliquod damnum inde domino euenit, ipſum reſarcire tenetur. At verò bonæ fidei poſſeſſor non tenetur ad hoc, niſi ſolùm ad ea,in quibus factus eſt ditior, id eſt, ea quæ habet vltra id,quod habiturus eſſet, ſi rem non habuiſſet: v.g. ſi talem equū habuiſſet otioſum, ad nihil teneretur, niſi ad ipſius equi reſtitutionem:ſi verò locaſſet,& lucratus eſſet,tenetur ad lucrū etiam reddendum, deductis expenſis proprijs, vt in nullo ex proprijs damnificetur.

Rurſus,ſit aliud exemplum. Aliquis inuitatus eſt ad ſplendidiſſimum conuiuium, in quo res magni pretij conſumpſit; tunc, ſi mala fide acceſſit, quia ſciebat omnia illa eſſe furtiua, tenetur reſtituere quantum conſumpſit; ſi verò bona fide, & poſteà ſciuit eſſe illa ex furto, ſolùm tenetur reddere quantum lucratus eſt, id eſt, quantum ipſe conſumpſiſſet ex proprijs, ſi illa non conſumpſiſſet. Vnde, ſi non erat conſumpturus,niſi libram arietis, & libram panis,ad horum valorem tantùm tenetur.

Rurſus,ſi iſte,qui bona fide emit equū locationis iam latrone.ipſo vtitur, & iter facit eques per menſem, ſi poſteà ſciat non eſſe verè ſuum, tunc oportet aduertere, an talis homo, ſi equum non habuiſſet,fuiſſet alium conducturus; ſi enim non, & pedes iuiſſet, niſi vt ſuum habuiſſet, ad nihil ampliùs tenetur;ſi verò alium fuiſſet conducturus, tenetur reddere quātum ipſe aliàs expendere putârat.

Rurſus, qui emit veſtem pretioſam vili,bona fide, & poſt conſumptam,conſtat non fuiſſe ſuam,tenetur reſtituere,quantum ipſe in alia veſte expendiſſet, niſi illam emiſſet: at malæ fidei poſſeſſor,tenetur reſtituere, quantum veſtis illa valebat, quando emit eam.

Tertia differentia eſt, bonæ fidei poſſeſſor poteſt præſcribere,aut vſucapere rem ipſam; at verò malæ fidei, numquàm. Explico;ad lites interimendas, iura conceſſerunt, vt qui ſpatio temporis rem haberet, ac ſi eſſet ſua, licèt verè non eſſet, dominium ipſius acquireret, & hoc in rebus mobilibus dicitur

vſucapio in immobilibus dicitur præſcriptio: eſt autem tempus vſucapionis, triennium: in præſcriptione eſt aliquando decennium, aliquando viginti, aliquando triginta anni, vt aliàs eſt declarandum. Dico igitur: qui rem bona fide habet, poteſt vſucapere, & præſcribere, vt, ſi poſt tẽpus compareat nõ fuiſſe ſuam, ad nihil teneatur; nec ipſam reſtituere: at verò malæ fidei poſſeſſor, nullo poteſt tempore præſcribere.

Quartam differentiam ponit Nauarr. cap. 17. num. 9. Bonæ fidei poſſeſſor, poteſt vendenti rem reddere, cùm competit non eſſe ſuam; at verò malæ fidei, non; ſed domino. Sed hæc differentia nulla eſt. Nam vterq; poſſeſſor poteſt reddere venditori, & recuperare ſuum pretium. Si autem hoc non poſſet, tunc reddere domino tenetur, & iſtam ſententiam tenet Alex. de Ales 4. part. quæſt. 86. artic. 5. & Silueſt. verb. reſtitutio. 3. §. 7. quamuis aliqui contrarium putent. Vnde poteſt, qui emit à latrone quacumque fide, reddere latroni emptum, ſi poteſt, ipſum tamen exhortari debet, vt reddat, Sot. lib. 4. quæſt. 7. ar. 2. dicit aliquem excuſari ignorantia iuris, vt quamuis latroni reddat, nec peccet, nec obligetur domino: ſed iſtud ius nullum eſt; ob id, non eſt neceſſaria ignorantia; melius dicendum puto cum Alexand.

Quis reſtituere teneatur ratione rei benè acceptæ.

CAPVT XVII.

ALtera radix reſtitutionis eſt, res benè accepta à domino, qui in alterius exiſtens poteſtate, ipſum obligat ad reſtitutionem. Hæc autem res præcipuè quatuor modis habetur, commodatione, locatione, pignoratione, & depoſito. Qui igitur rem alterius hac via habet, tempore ſtatuto impleto, reddere tenetur, dummodò tamen illa res non perierit; ſi enim perijt, amplius non tenetur, niſi in quatuor caſibus.

Primus, quando ex malitia, vel negligentia ipſius habentis perijt; ex malitia quidem, ſi vendidit, vel eam alienauit: ex negligentia, ſi non adhibuit diligentiam, quam tenebatur. Ea autem debet eſſe mediocris, & maior, ſi pro depoſito conſeruãdo ſaltem pecuniam accepit; maiorque debet eſſe diligentia in commodato, quam in depoſito, quia illud eſt in propriam vtilitatem: nulla tamen negligentia obligat ad reſtitutionem,

quæ non ſit mortale peccatum. Cùm vero res perijt, non ex negligentia, vel malitia habentis, ſed quia fortè furto ſublata eſt, vel perdita, vel mortua, non eſt obligatio reſtitutionis, niſi in ſecundo caſu, cùm conuertit illā rem ad alios vſus, ad quos eam non accepit, & ex tali conuerſione res perijt: v.g. locat quis equum alicui; vt eat Neapolim, ipſe proficiſcitur Mediolanum; ſi in via à latronibus rapiatur, tenetur ad reſtitutionem, quia non accepit equum à locante ad talem finem: ſimilia ſunt alia exempla in alijs.

Tertiò, cùm eſt in mora reddendi alienum, & in tali mora perit res: verbi gratia, qui noluit reddere depoſitum, vel pignus, vel commodatum, vel locatum, quando tenebatur reddere, & poterat, ſi, illo tempore res pereat, reſtituere tenetur: vt qui equum locat pro tribus menſibus, & ipſe differt in ſex ac in quarto perit, tunc tenetur reddere maximè ſi ex mora perit. Similiter ſi furto rapitur pignus tempore moræ, tenetur reddere.

Quartò, cùm conuentio facta eſt inter ipſos dantem, & accipientem: vt res pereat in damnum recipientis; tunc enim tenetur reſtituere. Extra hos caſus, res perit domino, non autem ipſi habenti. Aduerte autem, eſſe commodatum, cùm res eadē redditur, quę datur; mutuum autem, cùm redditur æquiualēs, aut prætium. In mutuo autem res non perit, niſi in damnum recipientis, vt dicendum eſt poſteà.

Ad hanc obligationem, ratione rei benè acceptæ, reduci poteſt obligatio reſtituendi res inuentas. In cuius gratiam nota. Tripliciter ſe habent res inuentæ.

Quædam ſunt, quæ non apparent vllum habuiſſe dominiū, vt lapilli, & gemmæ, quæ in locis, vbi naturaliter generantur, apparent, vt ad maris littora, vel in aliquibus montibus, & qui inuenit eas, poteſt ſibi habere; non enim obligatur reſtituere, cùm nullius eſſent.

Aliæ ſunt, quæ probabiliter dominium habent, aut ipſum, cuius erant; aut hæredes, quales ſunt hæ, quæ potiùs inueniri ſolent in vijs, aut in domibus ab alijs emptis, quamuis abſconditæ ſint in muris, vel cauernis aliquibus; & has inuentor tenetur domino reddere, & facere diligentiam aliquam, vt inueniat (expenſis ſumptis ex ipſamet re inuenta;) domino autē non comparente, ſecundum ſententiam communem, debent reddi pauperibus. Quamuis adhoc, non ſit alia cogens ratio, niſi quia ſic omnes doctores dicunt. Vnde Soto lib. 5. quæſt. 3. art. 3.

artic. 3. dubium est de hoc, tamen condescendit opinioni communi. Verumest, si inuentor esset pauper, posset sibi aut totũ, aut partem pro ratione necessitatis applicare, & maximè cum consilio Confessariorum, licèt hoc non sit necessarium, vt dicit Soto. Si autem post inueniretur dominus, ampliùs non tenetur iste reddere, si sufficiens facta fuerit diligentia, vt inueniretur dominus.

Quædam aliæ sunt res, quæ dominum habuerunt, sed iam non habent, vt thesauri vetusti, quorum dominus ignoratur, & si quis inuenit tales in fundo proprio, totum sibi vendicare potest; si in alieno, mediam partem, si domini voluntate extrahit. si enim ipsi inscio, totum perdit. Sunt tamen leges particulares Principum, aliquas sibi partes reseruantium, quibus parẽdum est, & est restitutio facienda, etiam ante sententiam. Dicit autem vnum S. Th. 2. 2. q. 66. ar. 5. quẽ aliqui sequuntur: quod si quis in alieno agro sciret esse thesaurum, posset emere, non admonito domino, & posteà totum sibi sumere, quia dominus agri non vendit nisi superniciem, & huius habet pretium suum. Aliqui tenent contrarium, sed quia in rebus moralibus securè potest tantorum opinio amplecti, nos eam sequimur. Hæc igitur est secunda radix restitutionis.

De tertia radice, quæ dicitur iniusta actio.

CAPVT XIX.

TErtia radix restitutio est iniusta actio, qua, quod alterius est, aufertur. Est autem maximè notanda pro tota hac materia, esse peccata in duplici differentia, quædam sunt contra solam Dei charitatem, vel proximi, quædam sunt contra iustitiam: v. gr. si quis non dat eleemosynam proximo in maxima necessitate posito; peccat contra charitatem: si quis autem non reddit quod debet, peccat contra Iustitiam.

Est autem generalis regula: ex peccatis contra solam charitatem, nulla erit obligatio restitutionis, nisi sit ratio iniustitiæ ibi coniuncta. Vnde, ille, qui non dedit eleemosynam, peccauit quidem, sed ad restitutionem non tenetur, & hoc in multis casibus sequentibus manifestatur. Hinc fit, vt actio mala, quæ radix est restitutionis, debeat esse sic mala, vt

sit contra iustitiam, alias non obligat ad restitutionem : hinc fit vt mulieres accipientes pretium pro vitio carnis non obligentur ad restitutionem, quia actio ista non est mala contra iustitiam, quamuis sint virgines, & coniugatæ, & cuiusq; conditionis, vt habet Anton. 2. p. tit. 2. cap. 1. & quamuis accipiant pecunias in excessu, vltra pretium actus turpis, si liberè donetur illis. Esset quidem obligatio ad restitutionem, si aliqua iniustitia immisceretur, quæ duplex esse potest; altera, cùm, qui dat, non potest dare, quia seruus est, aut filiusfamilias, nõ habens proprium in tanta quantitate, quantum dat. Altera est cùm fraude extorquetur ab illo pecunia, putà, cùm fœmina nõ virgo se virginem fingit, aut quæ communiter alijs se tradit, mentitur se non tradi nisi nobilissimis, ob idq; plus pecuniæ extorquet: in his casibus iniustitia est, & tenetur fœmina illa restituere quod ratione iniustitiæ plus exegit. Actio igitur mala obligans ad restitutionem, debet esse contra iustitiam. Hæc autẽ præcipuè quadruplex est: impedire, ne alius bonum consequatur, quod aliàs erat consequuturus; inferrre alteri damnum: accipere, quod alterius est, ipso inuito: detinere etiam quod alterius est, ipso inuito.

In primis, de eo, qui impedit alium à consequutione rei, quam aliàs erat habiturus, sit regula generalis notanda : qui impedit iniustè alium, ne consequatur id, quod aliàs iustè erat consequuturus, tenetur eidem ad restitutionem. Explicatur hoc.

Duæ sunt conditiones, vt impediens obligetur ad restitutionem.

Altera, vt impeditus possit iustè habere rem, à cuius consequutione impeditur, cùm autem non potest iustè habere, quouis modo quis impediat, non tenetur reddere, quia nõ aufert ius alterius. Vnde qui impedit indignum, ne consequatur beneficium, licèt possit peccare mortaliter, quia ex odio facit, vel illicita via, non tenetur ei quicquam reddere, quia non habet ius. Nec satis est, posse habere iustè, sed quod habiturus esset, nisi ille impediuisset; nam non dicitur impedimentum verè, nisi cùm res alias habenda, prohibetur ne habeatur. Non tamen satis hoc est, sed opus est, vt qui impedit, aliqua via iniusta, non solùm mala, sed contra iustitiam impediat. Si enim ex odio impedit, vel precibus circa eum, qui dare vult, fusis vel pollicitationibus, vel alia via etiam mala, & contra charitatem, non tenetur restituere, nisi sit via cõtra iustitiam, putà, sit vis,

sit vis, aut dolus, aut fraus : verbi gratia, vult Episcopus dare beneficium digno, si quis impediat, imponendo ei falsum testimonium, vel detegendo crimen omninò occultum, licèt verum, vel dignum cogendo, aut decipiendo, ne compareat, tenetur restituere ei beneficij valorem, quia iniusta via impedit. Et attende cum S. Thoma 2.2.quæst.62.artic.2. quòd si iam firmum erat Episcopo, illi dare beneficium, vel accepturus habebat certum ius, restituendum est ei in totum, licèt actu non habebat; cùm verò ius habebat probabile, in patre, pro maiori, vel minori probabilitate, secundùm quam certum habebat beneficium, cessante impedimento : cùm enim probabile est, illum non accepturum fuisse beneficium, non est obligatio restitutionis. Quod dicimus de beneficio, dicendum est de testamento, vt benè dicit Soto, lib.4.q.6. art.3. qui enim firmam voluntatem dandi alicui impedit contra iustitiam, tenetur restituere illi, cui dandum erat; dicat quicquid velit Sylu. restitutio.3.§.12. Similiter qui impedit contra iustitiam operarios, & eos, qui negotia tractant, obligatur restituere. Ob id multum videant iudices, ne detineant iniustè homines operarios, & negotiatores in carceribus : obligantur enim restituere eis omnia, quæ aliàs illi lucrati essent illo tempore iniustæ detentionis.

Altera iniusta actio est, damnificatio, qua alicui nocumentum infertur contra iustitiam. Hæc autem potest esse, aut in anima, aut in corpore, aut in rebus : de honore enim & fama, dicemus in præcepto octauo. Ille nocet in anima, qui causa est alteri, vt mortaliter peccet, vel aliquem errorem contra fidem imbibat; & qui hoc contra iustitiam fecit, puta, dolo, & fraude tenetur veritatem aperire, si tale peccatum contineatur; si verò non dolo, nec fraude, sed vel precibus, vel pollicitationibus, non tenetur. Et hoc idem dicendum est, de eo, qui monachum extrahit à monasterio : si enim vi, vel fraude extraxit, tenetur rescindere vim, & fraudem; vt, si ille velit regredi, possit. Quòd si non regrediatur, non tenetur loco eius intrare, vt aliqui dixerunt ; tenetur tamen ad satisfactionem aliquam monasterio, si ille monachus erat multum frugi, & vtilis monasterio, vt docet Soto lib.4.q.6.art.3. Si autem non vi, vel fraude extraxit, sed precibus, ad nihil tenetur, sed solũ manet peccatum contra charitatem. Ille nocet in corpore, qui occidit, percutit, vulnerat, vel mutilat, & si ille, cui nocetur, est seruus, tenetur nocens restituere domino totum damnum; vt, si occi-

dit, tenetur reddere pretium illius, & expensas in illo curando consumptas; si vulnerauit, vel mutilauit, debet etiam expensas curationis, & totum id, quod minus valet seruus, ob illam læsionem. Si autem liber est, tenetur nocens reddere familiæ, & hæredibus necessarijs, puta filijs, & parentibus, damnum, quod ex morte incurrerunt: vt si pauperis erant, & ab occiso alebantur, nocens eos alere tenetur: si non manent occisi res, vnde alantur illi. Si verò operarius est vulneratus, vel mutilatus, nocens tenetur reddere expēsas in curatione consumptas, & totum, quod perdidit illo tempore: & si fortè ampliùs laborare non valet, sunt opera eius ipsi restituenda. Cùm verò non est damnum aliquod, nisi curationis, vel est, sed illi alij non volunt acceptare restitutionem, non tenetur ampliùs nocens. Hæc autem intelliguntur de nocumento illicito, secùs si sine peccato fiat. Qui autem nocet in rebus, comburendo domos, vineas, & alia destruendo, tenetur etiam talia restituere, cùm contra iustitiam fiunt, non solùm quando ipse facit, sed cùm filij, serui, famulive ipsius talia faciunt. Nam si ipso consentiente ista facta sunt, totum tenetur reddere, si verò non consentiente, tunc debet reddere personas, quæ id fecerunt, si potest. Idem est de boue, & animalibus, quando damnum inferunt in agris; si enim negligentia ipsius damnum factum fuerit, tenetur totum reparare; si verò non, ipsum animal tradere, vt ex ipso pœna sumatur, nisi id velit reficere. Atque his modis actio ista secunda iniusta committi potest.

De restitutione iniustæ acceptionis, & detentionis.

CAPVT XX.

ALIA actio iniusta, vnde nascitur obligatio restituendi, est iniusta acceptio, qua aliquid capitur inuito domino. Ob quam rationem, tenentur restituere latrones, fures, raptores, vsurarij, & hi, qui iniquos contractus exercent, de quibus in particulari posteà dicemus: nunc tamen de quatuor acceptionibus tantùm dicendum est, puta de cæsione lignorum in syluis, venatione ferarum, & auium etiam captione, & piscatione.

In cuius gratiam nota: syluæ, aut montes, in quibus arbores cædi soleant, tripliciter se habere possunt. Quædam sunt ipsorum

rum castellorum, aut vrbium communes, tamen sub pœna quadam cæsio prohibetur. Quædam sunt ipsorum dominorum vrbium, puta Ducum, Principum, & similium. Quædam hominum particularium. Adde etiam; quædam sunt vrbium; aut castellorum vicinorum, & proximorum. Hoc autem generaliter in omnibus obseruandum est, cùm pœnæ aliquæ impositæ sunt cædentibus, quamuis quis cædat, non obligatur ad pœnam soluendam, quousque comprehendatur, & condemnetur: tamen quantum ad restitutionem circa istam pœnam in conscientia.

Dico primò, si syluæ sunt communes, quamuis incola, aut ciuis vrbis, vel pagi cædat in vtilitatem propriam aliquot arbores sine facultate, non peccat mortaliter, nec obligatur ad restitutionem: nam talis pagus aut ciuitas, hoc modo & via intēdit distribuere suis ciuibus arbores, vt cædant; si tamen comprehendatur, pœnam soluat. Est autem pœna posita, ne syluæ citò destruerentur, & consumerentur: verum est, quòd si magnam stragem faceret, obligaretur ad restitutionem.

Secundò, si syluæ sunt particularium hominum, absque dubio, peccatum est cædere absque facultate domini, & obligat ad restitutionem, & hoc etiam dicēdum est de eo, qui, cùm sit vnius pagi incola, cædit syluas alterius pagi; quamuis si inuicem homines illorum pagorum aut castellorum solerēt syluas proprias aggredi, & cædere, iudicaretur hoc, ac si sylua propria esset illi pago, in quo cædens est incola.

Dico tertiò, cùm syluæ sunt dominorum, non licet etiam cædere, obligaturq; cædens ad restitutionem, quamuis in hoc non sit tam arcta regula, ac si esset particularis cuiusdam. Vnde dicit Soto, quòd possent pauperes cædere ligna ad vsum foci proprij necessaria, & domini multum in hoc considerare debent, ne graues pœnas præsertim corporis imponant subditis: nam arbores, quas natura dat sponte, nō sunt tam propriæ, ac pecuniæ in arca repositæ.

Per hæc possumus etiam respondere de piscatione. Nam si flumina sunt communia vrbi & ciuitati, tunc eodem modo piscans non tenetur ad restitutionem, quamuis piscetur, sed ad pœnam post condemnationem, si comprehendatur. Si verò aquæ sunt particulares alicuius, permanentes, vt lacus, stagna, non licet absque peccato obligante ad restitutionem; quamuis, si essent aquæ transeuntes, non esset obligatio ad restitutionem. Attende tamen, quando fiunt in ciuitatibus

prohibitiones piſcandi, ob bonum commune, quia piſces oua fouent, & piſcatio inducit penuriam, tūc peccatum eſſet piſcari, licèt nulla eſſet reſtitutionis obligatio.

Circa venationem autem attende, eandem eſſe rationem: non enim obligatio eſt ad reſtitutionem, niſi locus, in quo fit venatio, eſſet muro circumdatus, tunc non liceret intrare ad venandas feras, eſſetq́ue reſtitutio facienda; quamuis, ſi fera extra murum eſſet, poſſet occidi, & capi; & ſi non ſit murus, ſi pactum eſt inter dominum, & incolas, quibus ſoluitur totum damnum, quod feræ in ipſorum terris faciunt, non liceret venari abſque reſtitutione. Cùm verò non ſoluitur totum damnum in integrum, nulla eſt obligatio; immò, ſi damnum ciues paterentur, non ſolùm non obligarentur ad reſtitutionem, ſed abſque vllo peccato liceret ipſas occidere, & capere.

Circa aues notandum eſt, quaſdam eſſe omninò domeſticas, & eas capere, peccatū eſt obligans ad reſtitutionem: quaſdam verò omninò ſylueſtres & vagas, quæ nō habent firmum locum, & has aucupari intra loca murata aliorum, non obligat ad reſtitutionem, quia nullius ſunt: non enim permanent ſicut arbores: quamuis peccatum eſſet capere, cùm ad bonum commune aliquo tempore ſit prohibitio: quaſdam partim domeſticas, partim ſylueſtres, vt columbas, has capere in locis proprijs, vbi nidificant, vt in columbarijs; obligat ad reſtitutionem, cùm dominum proprium habent: ſimiliter etiam, ipſas capere intra ſpacium permiſſum per leges, dummodò alantur à dominis proprijs: cùm enim nullus eis cibus à proprijs dominis datur, ob idq́; terras aliorum d[illegible]ſtant, poſſunt licitè capi à dominis terrarum & agrorum, quibus damnum inferunt: extra ſpacium autem determinatum, cùm nimis vagantur, poſſunt capi, ac ſi eſſent omninò ſylueſtres; maximè tamen à dominis locorum, in quibus vagantur, nec ad reſtitutionem obligatio eſſet. Hæc igitur eſt actio iniuſta, ad reſtitutionem obligans, & ſicut acceptio iniuſta obligat, ita iniuſta detentio, cùm quis detinet alienum, ipſo domino inuito. Atque hæc eſt tertia radix reſtitutionis.

De quarta radice restitutionis.

CAPVT XXI.

QVarta restitutionis radix est, iusta acceptio; cùm qui habet, seu accepit quid alterius, sed iusta actione, puta, mutuo, emptione, aliove licito contractu, ratione cuius tenetur reddere alteri. Notanda tamen est differẽtia inter iustam actionem & iniustam: cùm enim obligatio restituenda est ratione iustæ actionis, non transit nisi ad hæredes, & fideiussores illius, qui tenebatur reddere, nec alia genera personarum reddere tenentur; cùm verò ex ratione iniustæ actionis, non solùm qui iniustè agit, sed etiam octo genera personarum reddere tenentur; vnumquodque insolidum & integrum. Sunt autem personæ hæ.

Qui iussit seu præcepit, vt damnum alteri fieret, vel ab altero, quod suum est, inuito raperetur.

Rursus; qui ratificauit, id est, in cuius nomine, ipso nesciente, actio iniusta facta fuit; si tamen postmodum sciuit & approbauit: secùs tamẽ, si tantùm factũ approbauit, quod antea in eius nomine non fuit factum; aut in nomine ipsius fuit factum, sed non approbauit: tunc enim non obligatur ad restitutionem.

Rursus, qui consilium dedit, qui consensit, qui dedit fauorem. Ista tamen intelligenda sunt, cùm consilium, consensus, & fauor fuerunt causæ, vt fieret iniusta actio, quæ tamen aliter non fieret: tunc enim obligat ad restitutionem; secùs si causæ non fuerint.

Rursus, participans, & cooperans in actione iniusta tenetur restituere. Sed aduerte, cùm cooperans talis est, vt, nisi cooperaretur, actio iniusta non fieret; puta, furtum, rapina, vel damnum, tunc tenetur in solidum restituere, quia est integra causa; & si alij cooperatores non soluant, tenetur totum reddere. At si non fuit tota causa, quia aliàs sine illo furtum fieret, tenetur solùm reddere partẽ acceptam, aut partem damni illati. Quòd si illius opera factum est maius furtum vel damnum, quàm aliàs fieret, talem excessum tenetur in solidum restituere.

Rursus, non obstans, id est, qui non prohibet, cùm possit commodè damnum alterius, tenetur restituere. Sed attende,

quòd non ſatis eſt poſſe, ſed ex officio obligari ad id. Vnde ſi vicinus videat furem in vicini domo furantem, & taceat, cùm poſſit clamore prohibere furtum, peccat quidem mortaliter, & contra charitatem; ſed non contra iuſtitiam; quia non ei id ex officio incumbit; ob id non obligatur reſtituere, quicquid velit Caietan. verba reſtitutio; immò ſi acciperet pecunias à latrone, vt taceret, non tenetur reſtituere, vt dicit Soto lib. 4. q. 7. art. 3. Teneretur tamen, ſi eſſet famulus vel iudex, vel is cui ex officio incumbit iſta prohibere. Et ſic tenentur iudices, qui debitam diligentiam non faciunt in locis, in quibus reſidēt, ne damna inferantur.

Rurſus qui non manifeſtat, id eſt, qui ſua taciturnitate & occultatione cauſa eſt, vt alius ſuum nō habeat. Hoc etiam intelligendum eſt, cùm ex officio incumbit; & hoc modo teſtis in iudicio contra aliquem, veritatem occultans, tenetur reſtituere damnum, quod ille incurrit, cùm cauſa fuit. Dico, cum cauſa fuit, quia ſi iam alij teſtes falſi præceſſerant, qui ſufficiebant ad condemnationem, nec iſte quicquam negotio adiecit, non tenetur: & hoc modo excuſat Caiet. à reſtitutione, ſed non à peccato. Illi verò qui ſuffragantur publicè in negotijs & cauſis determinandis, cùm iam vident maiorem partem in vno inclinatā, quamuis iniuſtè, ſi ipſi etiam ſuffragētur, quamuis peccent, cùm tamen cauſa non ſint, non obligantur ad reſtitutionem. Hæ ſunt radices quatuor, propter quas aliquis ad reſtitutionē tenetur. Sed eſt graue dubium inter doctores; cùm actio dandi & accipiendi eſt iniuſta, an obliget ad reſtitutionem: verb. grat. cùm quis dat pecunias alicui, vt alium occidat, & iudici, vt iniquam ſententiam ferat, vnus malè dat, & alter malè recipit, an qui recipit, ad reſtitutionem obligetur. In primis poteſt dari pecunia alicui, ne peccet, vt ne occidat, ne ſit ſacrilegus, ne fornicetur, in quo vnus benè dat, alter malè recipit; ſed ſecundùm Soto. lib. 4. q. 7. art. 1. ad ſecundum, non obligatur qui accipit ad reſtitutionem ſemper, niſi cùm accipit pecunias pro his, quæ ſecundùm legalem iuſtitiam abſque pecunia tenetur facere. Vt iudex, qui pro ſententijs, vel alijs, pro quibus leges diſponunt pecunias non eſſe accipiendas, vel non tot pecunias accipit, tenetur reſtituere, & hoc modo poſt Concil. Trid. nullus pro ordinum collatione, quocumq; prætextu poteſt accipere pecunias, ſeſſ. 21. Can. 3. & ſi accipiat, dare tenetur. In alijs, in quibus non eſt prohibitum à lege, non tenetur, cùm eas accipit ne peccat, quamuis cum diſcrimine. Nam ſi

dat

dat pro peccato alterius vitando, quod erat contra iustitiam, vt ne alter occidat, ne sit sacrilegus, tunc potest coram iudice repetere, & audietur in iudicio: & sic intelligitur, l. vt putà. ff. de condict. ob turpem causam. Tamen qui accepit, ante repetitionem non tenetur dare, nisi vi acceperit; vt, qui accipit pecunias ab alio, quem volebat occidere, ne ipsum occidat. Si tamen peccatum non erat contra iustitiam, nec tenetur restituere, nec potest repetere. Nam potest esse datio & acceptio mala, quia est pro re turpi, & ob peccatum, sed non contra iustitiã, vt, qui dat pro fornicario actu: & his, vt dictum, non tenetur restituere qui accepit. Rursus est datio & acceptio mala, quia res, pro qua pecunia datur vendibilis non est, vt in simonia, & de hac pòst dicemus. Tandem est datio & acceptio mala, quia datur pro re contra iustitiam, vt in exemplis præpositis de homicida & iniquo iudice. Et de hoc casu est cõtrouersia, in qua duæ existunt opiniones celebres.

Altera est: qui accipit, obligari ad restitutionẽ, non quidem domino, qui malè dando ius suum perdidit, sed pauperibus. Hanc opinionem tenet Caiet. verb. restitutio, Soto loco allegato. Adr. q. 19. suprà 4.

Altera sententia est aliorum, qui tenent non obligari ante condemnationem, sed posse qui accepit retinere. Hanc tenent Anton. 2. p. titu. 2. c. 5. Sylu. restitut. 2. §. 3. Angel. verb. restitutio, §. turpe. Nauar. cap. 17. nu. 34. & quia ista res est moralis, in qua multi doctores rem faciunt probabilem, possunt esse tuti in conscientia qui acceperunt, licèt non restituant, quia insignes doctores id docent. Quorum sententia etiam mihi placet, quia opposita solùm fundatur in duabus legibus, quæ nihil probare videntur; est enim l. generaliter. ff. de verb. oblig. vbi habetur, turpes stipulationes nullius valoris esse, sed hoc non concludit; solùm enim intendit in iudicio exteriori non esse efficacem illam stipulationem, cùm possit repetere qui dedit. Rursus est l. in hæredem, de calumniat. vbi dicit, àcquisita ob turpem causam, esse etiam ab hæredibus extorquenda; sed idem est huius sensus: datur enim in iudicio locus repetitionis, sed ante sententiam non obligatur qui àccepit, reddere, bonum tamen esset si redderet, & Confessarius consilium hoc dare debet, sed non sub præcepto imponere. Et hæc sufficiant.

Quid ſit reſtituendum.

CAPVT XXII.

HActenùs qui reſtituere teneantur; diximus, nunc quid reſtituendum ſit, dicendum eſt; ſunt enim quatuor obſeruandæ regulæ circa hoc.

Prima eſt: Qui ratione rei alienæ reſtituere tenetur, ipſammet, niſi quid obſtiterit, reddere debet. Explico. Diximus ſuperiùs, aliquos teneri ad reſtitutionem, quia rem alterius, ſiue malè, ſiue benè acceptam apud ſe habent, vt fur, qui apud ſe vas alienum, vel alias res habet, & ille qui commodatò vel locatò habet rem alterius, vel alio quouis titulo iuſto: omnes hi debent eandem rem reddere, nec ſatisfaciunt dando valorem, niſi in aliquibus caſibus.

Quorum primus eſt, cùm res deperdita eſt, ſeu alienata ab ipſius poteſtate: tunc enim valor reddendus eſt. Sed aduertere oportet quæ ſuprà diximus. Qui enim rem benè acceptam apud ſe habuit, ſi pereat abſq; culpa, vel malitia ſua, non tenetur reddere valorem. Rurſus, qui rem malè acceptam apud ſe ſed bona fide habuit, ſi in illa bona fide perijt, non tenetur nec reddere valorem. Ille igitur reddet, qui in mala fide rem habuit & perijt, illo ſic exiſtente.

Secundus eſt, cùm res eſt multò peiorata, quàm cùm fuit accepta; tunc enim valor reddendus eſt, aut res cum valore ſupplente defectum, prout dominus elegerit; ſed hoc etiam iuxta dicta intelligendum eſt. Qui enim benè acceptam rem habet, ſi ſine ſua culpa vel malitia peiorata eſt & deterior facta, non tenetur ampliùs, quàm eandem reddere, niſi negligentia vel malitia id ſit factum. Vnde, qui in pignus accepit pannum, ſi poſteà tinea corrodat, idque non fiat ſua culpa, non tenetur reddere, niſi eo modo quo eſt. Teneretur quidem, ſi culpa propria id eueniſſet; idemque dicendum eſt de alijs benè acceptis. Rurſus idem dicendum de eo, qui malè acceptam rem apud ſe habet, ſed bona fide. Eſt igitur caſus intelligendus de eo, qui mala fide alienum habet, & detinet.

Tertius eſt, quando ſequitur peccati manifeſtatio. Vnde qui alienam rem habet, ſi non poteſt eandem reddere, niſi manifeſtetur peccatum ipſius accipientis; non tenetur niſi valorem reddere. Et idem eſt, quando ſequitur aliquod notabile inconueniens, licèt peccatum non manifeſtetur.

Secun-

Secunda regula est,qui ratione rei malè acceptæ, aut ratione malæ actionis & iniustæ tenetur restituere;debet nò solum rem vel valorem ; sed etiam fructus, quos ex se talis res fecit, reddere. In cuius explicationem aduerte;Aliqua res potest facere fructus dupliciter vno modo ex se absq; industria habentis,aut saltem cum aliqua industria, quales sunt agri ex se fructificantes,& alia huiusmodi,vt animalia,oues,armenta : aliæ sunt quæ non fructificant , nisi ex industria dominorum, vt pecuniæ,quæ ex se non pariunt,nisi adsit negotiatio hominũ. Qui igitur acceptam male rem habet , aut male accepit,non tenetur restituere fructus , quos res ex ipsius industria fecit. Vnde si latro furatus est centum aureos, & illis negotiatus, lucratus est mille, non tenetur ista mille reddere. Rursus, vsurarius, quia pecunia malè accepta negotiatur benè, & lucratur, non tenetur reddere lucrum : at tenetur reddere fructus, quos res ex se faciunt, deductis expensis. Vnde,qui agros alienos iniustè detinet, tenetur etiam fructus factos soluere, deductis expensis ; & qui equum locationis furatus est, tenetur lucrum, quod in eius potestate fecit, reddere cum re ipsa.

Hic tamen duo notare oportet. Alterum est, qui rem malè acceptam habet,sed mala fide,tenetur nõ solum fructus,quos ex se res fecit reddere, sed quos fecisset in potestate Domini, verbi gratia, furatus est quis equum locationis,tenetur reddere lucrum,quod domino proueniebat, quamuis ipse nulli locauerit equum:& qui vineas alienas iniustè habet,& mala fide, tenetur reddere fructus,quos apud dominum fecissent, quamuis ipse sua negligentia nullos perceperit. At qui bona fide habet non tenetur nisi de perceptis;

Alterum est. Qui malè accepit rem alienam, aut mala fide habet, tenetur de damno illato & emergenti; verbi gratia, furatus est quis centum aureos alicui, iste vero postea coactus est ad habendam pecuniam, qua possit suæ necessitati prouidere, domum vendere minoris quam valebat, aut sumere centum ad vsuras,fur tenetur non tantùm reddere centum, sed etiam vsuras quas contraxit, vel illud pretium quod ille perdidit de iusto valore domus. Idem dicimus de damnificatione: qui destruit vineam vel domos alterius, tenetur de damno emergenti. Tenetur etiam de lucro cessante,vt, si pecunias negotiationi expositas rapuit, tenetur de lucro cessante domino ipsi. At qui bona fide alienum habet,solùm quod alienum

est

eſt tenetur reddere,nihil amplius niſi in malam fidẽ incidat,& poſt malam fidem dominus verus damna incurrerit; tũc enim perinde eſt,ac ſi à principio in mala fide eſſet.

Tertia regula. Qui ratione rei bene acceptæ reſtituere tenetur,non obligatur fructus dare,quos ex ea habuit.Explico;Habet quis pecunias in depoſito,ſi eis negotiatur & lucretur,non tenetur quicquam lucri dare domino,dum nõ ſit in mora reddendi depoſitum,cùm reddere debet.Rurſus, qui vas aliquod vel veſtes habet pro pignore, ſi aliquando eis vtens aliquid lucretur,non tenetur reddere lucrum,ſed id ſolùm in quo talis res deterior facta eſt,ſi forte facta eſt ex tali vſu.

Quarta regula. Qui ratione iuſtæ acceptionis tenetur reſtituere,non obligatur reddere, niſi quantum accepit,non tamẽ fructus. Vnde,qui mutuò accedit, vel ſub vẽditione & emptione, vel alio licito contractu,debet reddere quantum accepit, non tamen fructus partos ex vſu & negotio. Notandum tamẽ quòd ſi eſt in mora ex culpa ſua, tenetur reddere damnum emergens domino,& lucrum etiam ceſſans. Explico: In primis ſi non eſt ſoluendo,nec id ex culpa ſua eſt, non tenetur, niſi cùm primùm poterit reddere quantum accepit; tamẽ ſi culpa ſua intercedit,nimirum quia habet vnde ſoluat,&non vult, vel ipſe ludendo vel prodigendo,vel alia ſimilia faciendo, in cauſa eſt,vt non habeat; quamuis etiam rectè pecunias expenderit,vt, qui ſciens ſe ſoluere debere menſe ſequenti pecunias, voluit prius abſq; neceſſitate expendere in alijs negotijs: tales tenentur domino,& creditori ſoluere damnum emergens, id eſt illud damnum quod creditor incurrit, coactus ex illa dilatione;vt,ſi ex eo,quòd non ſoluit debitor, factum eſt, vt creditor domum venderet minoris quàm valebat, vel pecunias ſub vſuris caperet,tenetur debitor talia damnia reſarcire. Dixi tamen quod creditor coactus incurrit: nam ſi aliter poterat ſubuenire ſibi quàm damnum incurrendo, non tenetur debitor de damno emergente, ſed de lucro ceſſante;vt, ſi fortè creditor expoſiturus erat negotiationi pecunias,ſi debitor non reddat,cùm debet, tenetur de lucro ceſſante,non de damno emergente,ſi velit mercator pecunias ad vſuras ſumere,vt exponat,ſi fortè coactus ſit eas exponere negotiationi.

Cui restitutio sit facienda.

CAPVT XXIII.

Tertium caput discutiendum est, cui sit restitutio facienda. Aduerte, esse quatuor genera personarum, ad quas res aliquæ pertinere possunt. Quidam sunt domini veri & legitimi rerum; quidam secundum quid, seu ratione alicuius potestatis; vt, qui detinet depositum alterius, locatum vel commodatum alterius, & denique quod alienum est. Quidā sunt hæredes verorum dominorum. Quidam sunt pauperes ipsi.

Sit igitur prima regula. Illi est restitutio facienda, à quo accepta est res; si accepisti à vero domino, ipsi est reddenda; si ab habente in deposito vel commodato, ipsi etiam est reddenda, quamuis possit etiam reddi vero domino. Sed cùm est periculum, ne ille non reddat vero domino, cùm redditur, debet ille moneri, vt verò domino reddat: tamen hoc nō est necessarium, sed sufficit ei reddere, à quo ablata est res. Excipiuntur tamen aliqui, quibus non est reddēda res, ita vt si reddatur, peccatum sit, sed non contra iustitiam, vt obliget ad restitutionem, sed contra charitatem proximi.

Primus, qui excipitur, est latro: qui enim accipit à latrone, quod furto sustulerat, non tenetur ei reddere, quamuis id affirmet Caietanus verb. restitutio. nec enim tenetur, secundum iustitiam domino reddere, vt vult Soto lib. 4. qu. 7. artic. 1. sed potest reddere latroni, tamen contra charitatem faciet nisi domino reddat: quod sibi timet sibi malum à latrone infligendum, nisi ipsi reddat, nec contra charitatem faciet reddendo, quod ab ipso recepit. Idem dicendum est de eo, qui accepit à puero, qui proprium non habet. Idem dicendum est de furioso, & de prodigo: quamuis, qui daret prodigo, qui vsurus est malè pecunijs, contra charitatem non peccaret dando, vt dicit Soto, si ipsum moneret, vt benè expenderet, si tamen daret illi, qui abusurus est pecunijs contra iustitiam, alijs damnum inferendo, peccaret grauiter, sed non obligaretur ad restitutionem aliam. Excipitur etiam dominus, cùm ita absens est, vt non possit ei commodè, quod suum est, mitti; præsertim si quod tenetur reddere, non accepit malè: si enim malè accepit, tenetur aliquot expensas

ex se

ex ſe facere, vt dominus verus ſuum habeat integrè, ſed non, ſi benè accepit, niſi cum domini proprij expenſis; cùm verò nullo modo poteſt mitti, non ipſi facienda eſt reſtitutio, ſed expectandum; & ſi nulla eſt ſpes, reputatur debitum incertum.

De quo ſecunda regula ſit: Cùm non extat verus dominus, nec is, à quo ſublata eſt res, tunc hæredibus facienda eſt reſtitutio. Aduerte autem eſſe hæredes in duplici differentia: quidam ſunt neceſſarij; qui non poſſunt exhæredari, niſi ex cauſa legitima, vt filij, patres: quidam non neceſſarij, quibus non obuenit hæreditas, niſi ex legato, vel deficientibus neceſſarijs, vt fratres & alij cognati. Omnibus his eſt reſtitutio facienda, quæ his, non ratione iniuriæ: ſed ratione rei acceptæ, aut malè acceptionis, debetur, ſuo tamen ordine: non enim res obuenit non neceſſarijs, exiſtentibus neceſſarijs. At reſtitutio, quæ ratione iniuriæ fit, vt, ratione alicuius homicidij, non eſt niſi neceſſarijs facienda, ſecundum Sot. lib. 4. quæſt. 6. art. 3. ad 3.

Deficientibus autem domino, & hæredibus, tunc ſit regula tertia, facienda eſt reſtitutio pauperibus. Per pauperes autem intelligimus etiam opera pia, quę in hoſpitalia, in monaſteria & alia pia conferuntur loca: nec opus eſt vt iſta diſtributio fiat per Epiſcopos, ſed poteſt ipſe qui habet, diſtribuere; immò ſi pauper ſit, poteſt partem ſibi retinere, vel totum, ſi toto indiget. Aduertendum tamen, quòd non debet talis diſtributio fieri, ſi veri domini cognoſcuntur, aut niſi præmittatur debita diligentia, qua non præmiſſa, non verè ſatisfacit: immò, ſi poſt dominus compareret, oporteret iterum reddere; ſecùs, ſi diligentia eſſet præmiſſa. Similiter non poſſunt fieri compoſitiones de incertis dominis, niſi prius diligens inquiſitio fiat, vnde ſibi notarij & procuratores caueant, qui vtuntur compoſitionibus, nulla facta inquiſitione erga proprios dominos, vt faciunt vendentes vltra iuſtum pretium.

Quantum, quomodo, quando ſit reſtituendum.

CAPVT XXIV.

QVantum autem ſit reſtituendum; ex his, quę diximus in explicatione eius, quid eſſet reſtituendum, magna ex parte notum eſt, ſolùm tamen duo ſuperſunt.

Alte-

Alterum, de iniuria, quæ pecunia satisfit. In hac autem, quantum restituendum sit, oportet viri prudentis iudicium quærere, consideratis personis, & iniuria; nõ autem est stãdum iudicio eius, qui iniuria affectus est.

Alterum autem est, de damno illato his rebus, quę nondum ad perfectum valorem venerunt, vt de destruente seminata, vel occidente animal in ætate tenera, vel destruente ea quæ ventura sperantur ad maiorẽ valorem. His pretium est, quantum res in perfectione valitura erat, deductis expensis, quas dominus facturus erat, & computatis periculis quæ intersunt vsq; ad rei perfectionem. Nam minus valet res cum periculo quàm certa; & minus cum minori periculo. At quia domini nollent vendere talia pericula, ob id restitutio est facienda, aliquantò plus quàm periculum valet, cùm damnum ex malitia & non casu factum est, vt dicit Soto q.6.art.5.lib.4. quando verò casu aliquo sufficit reddere computãdo totum valorem periculi, & expensarum.

Quomodo autem sit restituendum, aduerte, quod oportet aliquem per se, vel per alium restituere, dum tamen sit certus probabiliter, cùm per alium restituit hunc reddere domino, quod reddendum accepit. Est autem notãdum, esse discrimen inter commodatum & mutuum: qui enim dat alicui rem commodatam, vt domino reddat, si talis, cui dedit, erat persona secura, & cui potuit benè fidere, si posteà accidat, vt ille non reddat, vel si cum commodato aufugit, non tenetur ad ampliùs, quæ ei dedit, reddendum. Idemq; est de deposito & pignore & aliis, in quibus obligatio restituendi accidit ex parte rei acceptæ, quia si res perit, & non ex negligẽtia vel malitia habentis, aufertur obligatio restitutionis. At in mutuo, non sic, nec in alio contractu, in quo obligatio restitutionis nascitur ex ratione acceptionis: quocunque enim modo pereat, perit in damnũ accipientis.

Aduerte etiam rursus, qui tenetur restituere aliquid domino in integrum & solidum, non satisfacit reddendo per partes, modò vnam, modò aliam, si potest simul dare; quòd si nolit, nec se simul tota summa pecuniarũ priuet, mortaliter peccat, nisi excusetur ex illis causis, quibus excusatur aliquis, aut, vt non restituat, aut, vt nõ statim restituat, quæ quidẽ paulò inferiùs dicentur.

Oportet nunc examinare quando est restituendum. Et quidem responsio est; si restitutio est facienda, ratione rei malè

acceptæ, vbi mala fides adest, aut rationem malæ actionis, statim est facienda, cùm commodè fieri potest; si autem est ratione iustæ actionis, debet statuto tempore fieri, si commodè fieri potest. Est igitur restitutio generaliter facienda, cùm dominus est inuitus, & commodè fieri potest: vbi notandum est: Qui cùm possit & debeat, non vult restituere, mortaliter peccat, & quò magis differt, grauius peccat, & quoties occasio commoda se offert restituendi, & non statim vult restituere, aut non curat aduertere, mortaliter rursus peccat. Vnde multum falluntur, qui debita, cùm possint, nolunt soluere, differentes vsque ad mortis testamentum, & qui sic discedunt, secundùm communem sententiam, in peccato discedunt. Peccant etiam qui bona habent dubia, & de quibus certi non sunt, an propria sint & differunt id elucidare vsque ad testamenta, in quibus etiam vt dubia relinquunt; cùm teneantur statim, cùm commodè possunt id declarare, &, si fortè debent, restituere.

Sed dices, quando dicitur aliquis posse commodè restituere?

Dico primò, cùm aliquis non potest statim reddere absque periculo propriæ vitæ, non tenetur statim reddere, sed potest differre.

Dico secundò, cùm non potest etiam absque periculo infamiæ statim reddere, potest differre, nec tenetur statim reddere, & in his duobus omnes conueniunt.

Dico tertiò, cùm non potest statim reddere absq; detrimento notabili propriæ rei, quando creditor nullum tale damnum incurrit, non tenetur statim restituere. In hoc non omnes conueniunt. Explicanda sunt prius, in quibus consentiunt omnes. In primis Caietanus 2. 2. quæst. 62. artic. 8. inquit, non dicitur notabile detrimentum, quia debitor se priuat tota illa pecunia, quam debet, quamuis magna sit, aut quia perdit lucrum magnum, quod posset aliena pecunia comparare, sed dicitur detrimentum, quod in re sua propria vltra debitum patitur; quod cùm magnum est, puta, quia cogitur multò minoris res proprias vendere quàm valeant, aut quia redigitur in paupertatem, aut status mutationem, dicitur notabile detrimentum. Conueniunt ergo Doctores, cùm detrimentum debitoris aliquod est, sed non magnum, tenetur soluere creditori, cùm tempus est solutionis. Rursus cùm creditor etiam in re sua notabile, & ferè æquale detrimentum

tum incurrit, tenetur adhuc statim restituere. At cùm paruum vel nullum creditor incurrit detrimentum, debitor autem notabile incurrit, an teneatur statim reddere, vel differre possit, in hoc Doctores variant. Caietanus verb. restitut. & Soto libr.4. de iustit. quæst.7. artic.4. cum distinctione procedunt: dicunt enim, cùm res malè accepta est, puta, furto, vel alio iniusto titulo sublata; tunc tenetur etiam cum notabili detrimento reddere; cùm verò non est malè accepta, non tenetur, nisi sua culpa in tales se redegerit debitor angustias; puta, quia prodigus, & bonorum profusor fuerit. At Sanctus Antoninus 2.part. titul.2. cap.8. & Nauarr.cap.17.nume. 58. tenent neutrum illorum obligari cum notabili detrimento rem in hoc casu statim reddere. Et aduerte, quod non loquimur de non restituendo in perpetuum; hoc enim posteà dicetur, sed de non statim restituendo. Mihi profectò hoc videtur probabilius, puta, vt cum maiori detrimento teneatur restituere statim, qui ratione rei malè acceptæ obligatur; tamen non credo obligari cum notabili detrimento, cùm posteà restitutio facienda speratur: non enim aufertur, sed differtur.

Duplex dubium hic occurrit: Alterum est, an quis cum vitæ periculo teneatur reddere, quod alterius est, domino existente in eodem periculo, In hoc est diuersitas opinionum, Scot. dist.15.4 senten. quæst.2.& Nauarr.c.17.nu.60.dicunt teneri debitorem ad mortem subeundam, cùm creditor simile periculum incurrit. Vnde, si duo essent in extrema necessitate, nec esset nisi vnus panis, quem alter ante necessitatem mutuò acceperat ab altero, tenetur reddere domino, & mori: Soto lib. 4. quæst.7. art.1. tenet contrarium, & Caietan. & Tabien. verb. restitutio, §.4. dicunt non teneri, quamuis furto sustulerit, dummodò sit ante necessitatem. Nam in necessitate illa rapere, mortale esset obligans ad restitutionem; secùs si antè accepit, quocumque modo acceperit; quoniam necessitas extrema quicquid est in sua potestate, facit suum. Et ego ita credo, illum non teneri, quamuis si vellet, dare, & reddere posset. Intellige autē illum non teneri, nisi alter esset publica persona, ex cuius salute tota dependeret salus Reipublicæ: tunc enim tenetur dare, sicut tenetur obire, & mortem oppetere pro tota Republica. In quo etiam casu peccaret, qui cùm haberet, alteri daret. In nullo autem casu licet ab altero in extrema existente necessitate rapere vi, vel furto. Nec mihi placet,

quod Soto dicit, puta quòd posset aliquis dare parẽtibus, filijs, & vxori in necessitate positis, non tamẽ fratribus, & relinquere creditorem, etiam in eadem necessitate positum; sed potiùs cum Tabien. credo oppositum: sibi enim soli prouidere licet, aliàs melior est conditio creditoris.

De infamia autem non est eadem ratio, quia infamia non facit dominium rei. Vnde debitor cum periculo infamiæ tenetur reddere, quando talis infamiæ periculum est creditori, dummodò tamen non sit notabiliter maior fama, quam perdit debitor, tunc nòn tenetur. At teneretur, licèt esset maior, si non multò, Nec est similis ratio de vitæ periculo: nam in vitæ periculo potest quis alienum capere, non tamen in periculo famæ.

Alterum dubium est, si is qui in extrema necessitate positus recipit ab aliquo aliqua, vel quia aufert, vel quia alter ei ministrat, qui non est in eadem positus necessitate, is, inquam, teneatur reddere, si posteà ad pinguiorem venerit fortunam. Scot. & Soto locis allegatis dicunt, si positus in necessitate extrema erat debitor alicuius ante talem necessitatem tenetur ea reddere: si tamen post euaserit & ad pinguem fortunam venerit, quæ in illa necessitate habuit, non tenetur reddere. Limitat Soto, nisi talis in necessitate existens in alio loco habeat tunc, vnde soluere possit, ita vt non sit omninò indigens, sed in tali loco solùm. Adrian. in mat. de restitut. & Nauarr. cap. 17. nume. 89. tenent contrarium, illum omninò teneri, & ego ita credo. Et ratio quæ me mouet est ista, quia qui dat alteri in necessitate extrema posito, non dat ex obligatione iustitiæ, sed charitatis, quia solùm obligatur remedium illi præstare, ad quod sufficit charitas vt mutuet vel commodet, vel alio modo prouideat. Ille igitur tenetur restituere si post habuerit vnde possit, nisi qui dedit, simpliciter dederit, vt eleëmosynam, qua dominium transfert; sed ex sola datione in necessitate illa, non transfert sic dominium, vt ab ipsa restitutione liberetur, nisi sit res parua, quam verisimile est dantem donasse omninò, aut eleëmosynam fecisse illi, vt fieri solet pauperibus.

* * *

Quo ordine, quoue loco sit restituendum.
CAPVT XXV.

ORdo restitutionis non est necessarius, cùm debitor omnia potest soluere debita quæ contraxit: cùm autē non habet vnde omnibus satisfaciat, ordo est seruādus, quē Bald. tradidit c. de bon. auctor. iud. possid. l. pro debito. ipsúmque Doctores sequuntur communiter.

Ex ipsius doctrina aliquot desumuntur regulæ.

Prima, quando debitor habet apud se rem alterius quocūq; modo habeat, siue furto sublatam siue depositam, siue inuentam, debet prius restitutionem ipsius facere domino, vel pauperibus, domino deficiente, quia illa res nondum transiuit in habentis dominium. Idemq; iudicat Bald. esse de re empta, sed nondum soluta. Restitutio igitur quæ ratione rei acceptæ facienda est, prius fieri debet.

Secunda regula. Cùm restitutio est facienda ratione acceptationis seu actionis, oportet priꝰ restituere certa, id est, ea, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta, id est, ea, quorum domini ignorantur,

Tertia regula. Inter certa prius est facienda restitutio debitorum licitè contractorum, quàm vsurarum, quia in vsuris acceptis dominus non fuit simpliciter inuitus. Hæc non est Baldi, sed est Tab. verb. restitut. §. 25. quamuis Caie. non consentiat in hoc.

Quarta regula. Erga alia debita certa, vel licitè, vel per vsuras contracta, obseruanda sunt iura, & si in aliqua ciuitate est aliquod particulare ius, ipsum est obseruandum, dummodò rectum sit; si verò nullum est, obseruandum est ius commune, secundum quòd ius commune.

Primo loco soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum fuerunt expresse obligata & hypothecata.

Secundo loco dos vxoris extrahenda est, quamuis in aliquibus ciuitatibus primum locum obtineat, sed nos loquimur de iure communi.

Tertium locum obtinet fiscus.

Quartum, debita, ad quæ bona creditorum sunt tacitè hypothecata.

Quintum obtinent deposita perdita in potestate debitorum.

Sextum priuilegiati, qui habent priuilegia, vt ipsorum debita soluantur.

Vltimum tenent alij creditores. Post hos omnes sunt hi, à quibus vsuræ acceptæ sunt, & adhuc post, bona incerta sunt restituenda. Cùm autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas est inter eos obseruanda.

Circa locum autem dubium exoriri posset: possent enim creditor & debitor non esse in eisdem locis, tunc difficultas esset, an debitor teneretur ad locum creditoris sua expensa rem ei mittere. Ad hoc autem per tria dicta respondetur.

Primum est, si restitutio tantùm ratione rei facienda est, & non ratione actionis seu acceptionis, tunc satis est debitori, si rem reddat in loco vbi reperitur, nec propria expensa tenetur mittere, sed potius creditoris: verbi gratia, emi à latrone bona fide aliquid alienum, postea constat non esse ipsius, tamẽ dominus distat, non teneor expensis proprijs ad locum creditoris mittere, quamuis emerim in loco, vbi ipsius dominus erat; secùs tamen si scienter à latrone emi, vel si, cùm mala fide essem, mutaui locum; tunc enim ibi est iniusta actio vel detẽtio, de qua sit.

Secundum dictum, qui restituere tenetur ratione iniustæ actionis, tenetur rem ad locum domini mittere, nisi aliud ipsi placuerit, & soluere creditorem indemnem, vt in nullo rei suæ detrimentum patiatur.

Tertium dictum: Qui ratione iniustæ acceptionis restituere tenetur, debet restituere in loco illo, in quo vel expressè vel tacitè conuenit cum creditore de soluendo. quod si nullus fuit conuentus, illic tenetur soluere, vbi conueniri coram iudice competente potest. Idem etiam dicimus de eo, qui ratione rei tenetur restituere, tamen conuentus fuit tacitus de loco, vel expressus: vt, qui accepit cõmodato vel locato, vel simili modo, tenetur in loco, vbi accepit reddere, quia tacitè talis locus fuit sub pacto, & potest iste modus reduci ad eum, qui est ratione iniustæ acceptionis.

Qua

Quæ causæ excusent iniquum.

CAPVT XXVI.

VLtimo loco agendum est de causis, propter quas excusatur quis à restitutione facienda.

Hæ autem septem sunt.

Prima est, cùm intercedit remissio creditoris, putà, quia creditor remittit: tunc enim debitor liber est à restitutione.

Notandum tamen est, vt ista remissio sit valida, aliquæ cōditiones requiruntur.

Prima, vt qui remittit, habeat remittendi potestatem. nempè quia ille dominium habebat talis rei. Vnde, filiusfamilias ex bonis patris non potest facere remissionem, nec seruus, nec furiosus in furore existens, nec famuli, aut villici, nec negotiatores res dominorum tractantes; nec hi, qui vectigalia & gabellas loco principalium exigunt. Vnde horum remissiones non auferunt obligationem restitutionis.

Secunda, vt qui remittit, liberè, & non coactus, nec vi aliqua remittat; cùm enim vis intercedit nulla est remissio. Vnde qui deberet mille alicui, si nollet soluere quicquam, nisi creditor remitteret centum, vel differret solutionem, vt alter remitteret, quamuis hic remitteret, si ob talem causam facta est remissio, nulla est, nec aufert obligationem restitutionis.

Tertia, vt non sit fraude aliqua: vnde qui fingeret se nō habere, & solutio[illegible]m conquisiturum, vt creditor remitteret, nō ob id maneret liber à restitutione.

Quarta, vt non fiat metu vel timore aliquo. Vnde potentes & domini, qui à vasallis & inferioribus remissiones obtinent, quas isti metu concedunt, ne ipsis displiceant, vel damnum ab eis patiantur, securi non sunt: debet enim esse omninò libera & spontanea remissio: talis enim absoluit à restitutione, nec est opus, vt volunt aliqui, vt pecunia offeratur præsens creditori: satis enim est, vt ipse liberè remittat, siue debitor per se, siue per alium id petat. Immò Caie. verb. restit. dicit melius esse non offerre pecuniam: nam tunc vix remittit creditor; verū est, quod si conijceretur creditor remittere, quia non videt pecuniam, & desperat se posse habere, tali casu esset offerenda, quia alias vis esset; sed si liberè omninò remittat, non est opus id facere.

Secunda causa ab obligatione restitutionis excusans est, cum aliquo beneficio pecunia appretiabili, debitor recõpensationem æquiualentem fecit; ver. grat. si quis domino alicui inseruiat, ex quo dominus debitum contrahat, si ille aliquod officium, putà, caualleratum vel notariatum, vel quid simile, quod æquiualet seruitio suo, accipiat, dominus non tenetur amplius soluere. Dixi tamen, si sit pecunia appretiabile; nam quando non est, tunc debitum manet. Vnde fit, vt qui dant famulis beneficia Ecclesiastica, non sint liberi à seruitia soluendo eis debita: si enim in pretium illa dant, simonia est; si verò non, debitum manet, nisi liberè, & sponte famulus remittat & condonet.

Tertia causa est cessio bonorum: cùm enim quis multa cõtraxit debita, nec vnde soluat habet, leges concedunt ei, ne in carceribus consumatur, vt possit cedere bonis suis, & eorum publicationem facere, in manibus debitorum relinquendo, & tunc liber manet à restitutione, quamuis non soluat integrè, & est tutus in conscientia. Concedunt autem leges, vt illi artis suæ instrumenta relinquantur, & ea quæ ad propriam ipsius sustentationem sunt necessaria. Quòd si postea ad pinguem fortunam redierit, restituere tenetur, vt habetur ca. de his, qui bonis ced. poss. l. cùm & filij.

Quarta causa est Vsucapio, & præscriptio. In cuius gratiam quid vtrumq; horum sit, examinare oportet. Est igitur vsucapio, acquisitio dominij rerum mobilium, per continuatam possessionem temporis à lege definiti.

In qua tres sunt partes.

Prima est, *dominij acquisitio*, nam ex vsucapione aliquis fit dominus eius, quod suum non erat.

Altera est, *rerum mobilium*, putà, vt res quę acquiritur sit mobilis, & quæ vsu consumitur. Ad differentiam præscriptionis, quæ etiam est acquisitio dominij, sed erga res immobiles, & quæ vsu non consumuntur.

Tertia est, *per continuatam possessionem*, putà, quòd tale dominium acquiratur, non per emptionem, sed per vsum continuum rei. Cùm enim aliquis fit dominus eius, quod suum nõ est, & per hoc continuum vsum illius rei, est vsucapio vel præscriptio: tamen est necessarium certum tempus. In vsucapione enim est triennium, vt habetur. instit. & ff. de vsucap. In præscriptione autem est decennium, inter commorantes in eadem ciuitate. Inter non commorantes autem, aliquando

viginti,

viginti, aliquando triginta, & quadraginta anni necessarij sunt.

Aduertendum rursus, quatuor esse necessaria ad vsucapionem, vel præscriptionem.

Primum est possessio, vt toto tempore res possideatur, quo præscribi, vel vsucapi debet. Vnde fit, vt hi, qui possidere non possunt, nec possint vsucapere, vel præscribere: putà, filiusfamilias, seruus, nesciente domino, furiosus, si in furore incipiat possidere, nam continuare potest, si ante furorem incipit. Similiter monachus, & omnis is, qui dominium non potest habere. Vnde etiam fit, vt sæcularis non possit Ecclesiastica vsurpare, vel præscribere, quia ea possidere non potest.

Secundum est, *bona fides*, putà, vt possideat tamquam suã rem illam: si enim mala fide habeat, nõ vsucapit. Debet autem esse bona fides continuata, non interpolata, per totum tempus lege præscriptum.

Tertium est necessarium, *bonus titulus*. Est autem bonus titulus, qui transfert rei dominium in perpetuum: duo enim necessaria sunt ad bonum titulum.

Primum est, vt sit talis actio, quæ transferat rei dominium in habentis potestatem; quando autem non transfert, non est bonus, & ex hoc defectu, vsurarius, fur, & qui scienter à fure emit, & qui habet ea, quæ secundum sententiam iniquam ablata sunt, non vsucapiunt, quia tales actiones non faciunt verũ dominium rei.

Alterum necessarium est, vt in perpetuum transferat, id est sic faciat dominium, vt ipsum non obliget ad restituendum, Vnde, in mutuo transfertur dominium, tamen non in perpetuum, quia soluendum est: ob id, mutuata non possunt vsucapi, similiter impignorata, locata, commodata, & similia, quæ non transeunt in dominium, aut in perpetuum dominium habentis: imò nec empta, & nondum soluta: at verò emptio cum solutione, dotatio, hæreditas, & similia tituli boni sunt: qui enim tali titulo rem habent, si adsint cætera possunt vsucapere, & præscribere.

Quartum est necessarium, ne sit res, quam leges vsucapi, vel præscribi prohibent. In Instit. enim de vsucap. hæc sex prohibentur vsucapi: res furto ablatæ, quocumque modo habeantur, etiam bona fide, & per emptionem, vel donationem; res vi possessæ, res sacræ, res religiosæ, seruus fugitiuus; homo li-

ber. Multa etiam alia præſcribi non poſſunt. Vide Silue. verb. præſcriptio,& Gloſſ.reg.4.de reg. iur.in vj.

His igitur ſuppoſitis,ſcias:qui vſucepit,vel præſcripſit,quod ſuum non erat, peracto iam tempore, & cum conditionibus neceſſarijs,quamuis poſtea dominus rei cognoſcatur, non tenetur ei reddere in vtroque foro: tales enim leges factę ſunt in bonum publicum,ne rerum dominia incerta maneant, & litigijs homines inuoluantur,& in pœnam negligentium, qui ſuas res tanto tempore neglexerunt. Ita tenet communis opinio.

Quinta cauſa excuſans à reſtitutione,eſt ignorantia,tam facti,quam iuris,dummodò non ſit craſſa, & multum culpabilis.Explico:ſi quis habet rem,quæ ſua non eſt, tamen bona fide,quia putat eſſe ſuam,quia forſan emit à latrone, quem neſciebat eſſe latronem,non tenetur reddere, dummodò non ſit craſſa ignorantia huius facti. nam aliquando eſt nimis facilè cognoſcere latronem; qui enim à ſeruo rem pretioſam emit, vel à puero,vel famulo,profectò non excuſatur, quia craſſum eſt ignorare, rem illorum non eſſe. Similiter de ignorantia iuris:aliqui enim excuſantur à reſtituẽdo,quia ius obligant ad reſtitutionem ignorant; neſciunt enim ſe obligari; ſed debet eſſe ignorantia excuſabilis, & maximè cum homo conſulit viros doctos,qui illum non teneri affirment : quamuis enim alij contrarium dicant,tutus eſſe poteſt,dummodò docti ſint: qui enim indoctos conſulunt, non excuſantur, cùm poſſint doctos habere.

De alijs duabus cauſis non reſtituendi.

CAPVT XXVII.

VLtra prædictas cauſas,aliæ duæ exiſtunt.

Altera eſt,neceſſitas:hæc enim ſicut ſufficiebat ad differendam reſtitutionem,vt dictum eſt,ita etiam ſufficit ad ſimpliciter non reſtituendum.Notandum tamẽ, multiplicem eſſe hanc neceſſitatem: eſt enim vitæ neceſſitas, famæ,libertatis,& rei.Iuxta quod dico.

Primò nullus tenetur cum vitæ periculo, aut famæ rem alterius reſtituere : ſunt enim vita, & fama nobilioris ordinis, quàm res. Nullus autem tenetur cum detrimento bonorum ſupe-

superioris ordinis, bona restituere inferioris ordinis. Hæc est communis sententia: quamuis Soto, vt suprà diximus, velit, cùm res est pinguissima, teneri aliquèm etiam cum infamia sua restituere, quando non est tanta fama: & hoc dicit etiam de vita. Debent tamen esse redditus pingues multùm, vt quis mortem subire debeat propter restitutionem: & videtur hoc rationabile, quamuis Caiet. verb. resti. & Nauar. c. 19. num. 90. vniuersaliter velint, nullum teneri cum vitæ, vel famæ periculo restituere, & id multi dicunt, quorum sententiam potest quis tuta conscientia sequi.

Secundò, nullus tenetur se vendere, vt rem alteri restituat. Est enim libertas bonum inæstimabile; quamuis posset quis se vendere, sed ad id non tenetur, & in hoc omnes conueniunt.

Tertiò, secundùm ferè communem sententiam quilibet tenetur quamcunq; rei necessitatem (citra extremam) subire, vt restituat, etiam ad talem statum descendere, vt mendicet, vel manibus laboret. At verò Soto, lib. 4. q 7. artic. 4. hunc rigorem benè temperat. Dicit enim, cùm aliquis debitor est, quia res malè accepit, putà furto, vel rapina, aut in culpa est, vt aliter restituere non possit, putà, quia dilapidauit bona sua, prodigaliter, & luxuriosè viuendo, tunc tenetur restituere, & subire quãcumque necessitatem, citra extremam, vsq; ad mendicitatem. At cùm bona fide debita contraxit, & in talem difficultatem restituendi aliquo infortunio peruenit, restituere quidem debet mutando statum suum, & viliùs viuendo, tamen potest aliquid ad suam sustentationem mediocrem retinere. Hæc de necessitate.

Vltima autem causa liberans à restitutione est, cùm quis via aliqua dominium transferente, rem alterius habuit.

Sunt autem multæ tales viæ.

Quarum prima est ludus. In cuius declarationem aduerte, esse ludos quosdam prohibitos, puta, eos, in quibus magis fortuna regnat, quàm robur, & ingenium, seu ars, qualis est ludus alearum, & taxillorum, & tabularum. Hi enim ludi prohibiti sunt quidem clericis, & religiosis, de vit. & honest. cleric. capit. clericus. 2. & Auth. de sanctis Episcop. §. interdicimus. vbi tales ludere, & ludo interesse prohibentur: sæcularibus etiam prohibentur à lege ciuili, ff. de aleat. l. solet, & cap. de relig. l. alearum vsus. Quidam ludi sunt non prohibiti, in quibus plus artis est, quàm fortunæ, vt scacchorum,

& alij,

& alij, qui ad corporis exercitationem pertinent. Illi priores ludi, nō sic sunt prohibiti, quin ob recreationem, & cùm summa parua est, liceant etiam clericis; quamuis rarissimè liceant clericis, sæcularibus autem magis. Cùm tamen summa magna est pecuniarum, vix à mortali excusantur. Vnde profectò ludus, ratione multarum circumstantiarum, frequentius est mortale. Quicquid tamē sit de peccato, & de prohibitione, qui lucratur summam quamuis magnam, non tenetur restituere. Ita habet Soto lib. 4. q. 5. art. 2. & alij multi. Potest quidem ille, qui perdidit, repetere coram iudice, qui per sententiā ci omnia restituet; vt habetur citatis legibus, tamen ante condemnationem, non tenetur, qui lucratus est, restituere: si autem nondum qui perdidit, soluit, quia lusit solutione in futurum facienda, non tenetur soluere, vt dicit Soto, quia est in potestate sua: nisi iurauerit se daturum; tunc enim teneretur dare; &, si vellet, posset coram iudice repetere, vel iuramenti relaxationem consequi.

Est aduertendum tamen, esse aliquos casus, in quibus qui lucratus est, tenetur etiam ante condemnationem restituere.

Primus est, cùm, qui perdiderit, non poterat rem talem alienare, putà, quia erat filiusfamilias, inscio patre, vel seruus, vel monachus, vel furiosus, vel vxor, inscio marito, ex bonis mariti: qui enim ab his lucratur, tenetur reddere ante condemnationem. Ex quo fit, vt è contra, si isti lucrentur, teneantur etiam restituere: sicut enim non possunt perdere, sic nec lucrari.

Secundus est, cùm intercessit fraus: nam cùm ex fraude in ludo facta quis lucratur, tenetur reddere ante condemnationem.

Tertius casus, si intercessit vis, quia aliquis coëgit alterum ad ludum.

Vnde euenit, vt aliquis perdens, cogat alterum sustinere ludum, cùm nolit amplius ludere: tunc, si fortè relucraretur, tenetur reddere, non quidem quod suum erat, & quod perdiderit, sed totum quod supra suū ab altero lucratus fuerit, quia vis intercedit.

Quartus, cùm aliquis notabiliter excedit alterum in ludendi arte: tunc enim est vt fraus quædam. In his casibus non est expectanda iudicis sententia. Vnum dubium est: nam possunt filijfamilias aliquam modicam quantitatem ludo exponere, putà,

puta duos, vel quatuor iulios, ex consensu saltem tacito parentum, vt dicit Soto loco allegato, tunc peto, an si isti lucrentur magnam summam, teneantur statim reddere? Soto dicit eos teneri, quia non possunt lucrari, nisi quantum possunt perdere. Nauarr. c. 19. num. 9. negat, dicens ipsos non teneri. Ego puto esse cum distinctione procedendum: si enim intercessit fraus; puta, quia, qui ludebat, putabat illum posse exponere magnam summam pecuniæ, tenetur reddere; si verò non intercessit talis fraus, ipse enim filius nihil dixit deceptorium, non tenetur: perinde enim est, ac ille, qui non est filiusfamilias, sed tantùm paruam quantitatem habet.

Sicut ludus dominium transfert, ita etiam sors, quamuis cum discrimine: nam in hac non datur repetitionis locus, nec est peccatum, immò aliquando bona est, cùm præsertim ad lites interimendas fit, dummodò non sit iniustitia ex altera parte: debent enim æquales esse, inter quos sors mittitur, vt iustitia non magis ad vnum inclinet. Idem etiam dicendum de illa via, qua multi conueniunt ad vnum emendum, sua symbola singuli ponentes, & posteà sors mittitur inter eos, quod vocant, *rifare*. In hoc tamen vnum est notandum; ne ille, qui rem vendit multis, cariùs vendat, quàm valet; hoc enim non licet: sors tamen licita est. Idem etiam dicendum de his, qui supra rerum certitudinem, vel euentum sponsiones faciunt & deponunt: verè enim per hanc viam dominium transfertur, dummodò non sit fraus ex altera parte, puta, quia res ei est certa, & fingit dubiam, tunc enim restituere tenetur. Hæc sunt nouem capita, quæ de restitutione tractanda proposuimus. Superest, vt breuiter aliqua circa excommunicationes, quæ in hac parte fulminari solent, dicamus.

Aduerte primò, cùm excommunicatio fulminatur contra aliquem, vt soluat quod debet, si ipse non habet vnde soluat, non ligatur excommunicatione: & si excommunicatio in generali fulminata est, non tenetur comparere coram iudice, sed dissimulare; si tamen nominatim fuit contra eum lata, tunc tenetur comparere, & reddere rationem sui, aliàs, ob inobedientiam, excommunicatione ligabitur.

Secundò, aliquis non potens sua à debitore aliàs recuperare, secretò ea accepit, vt suprà iam diximus, tunc si excommunicatio feratur contra eos, quia talia rapuerunt, non ligatur: nullum enim excommunicatio maior ligat, nisi sit peccatum mortale, quod ibi non fuit.

Tertiò, aliquis ſecretò rapuit aliqua, & fertur excommunicatio in eos, qui non reuelant tale furtum, tunc, ſi ſecretum & occultum eſt, nec ipſe tenetur ſe prodere, ſed tantùm curare, vt res reddatur domino; nec alij in caſu, quo ipſe id curat, tenentur ipſum manifeſtare: nam eſſet contra ius naturæ. Notorium tamen, aut cuius infamia proceſſit, reuelandum eſt; at verò ſi ſit occultum, non eſt reuelandum.

De vſura, quid ſit.

CAPVT XXVIII.

POST reſtitutionem, nunc de vſura agere oportet, cùm & ipſa ad reſtitutionem obliget; ac primùm, quid ipſa ſit, conſtituere. Videtur autem nobis ſic poſſe definiri; ***Vſura eſt lucrum rei pecunia æſtimabilis, ratione mutui principaliter proueniens.***

In cuius declarationem aduertendum eſt, quinque neceſſaria eſſe ad vſuram.

Primò, neceſſarium eſt, vt interueniat mutuum. Differt autem mutuum à commodato: nam in commodato non transfertur dominium rei, ſed datur vſus tantùm rei, vt res eadem poſteà reddatur; at in mutuo dominium rei transfertur, nec eadem in ſpecie redditur. Vbi igitur cõmodatum eſt, nec mutuum intercedit, non eſt vſura.

Secundò, opus eſt, vt intercedat lucrum aliquod ipſius mutuantis, vltra ſortem. Et attende, lucrum dici, [illegible] quis habet, ſeu acquirit, quod aliàs ſuum non erat. Vnde, ſi accidat aliquid in mutuo vltra ſortem accipere, quod tamen aliàs ipſius mutuantis erat, vſura non eſt: v.g. ſi mutues mille aureos alicui, & det tibi decem millia, quæ aliàs tibi debebat; & nolebat ſoluere, non eſt vſura: non enim eſt lucrum, cùm tua ſint illa: ſecùs, ſi peteres ante tempus debitum illa ſoluendi: tunc enim lucrum eſt. Rurſus, ſi mutues alicui, vt non noceat tibi in his, in quibus ſecundùm iuſtitiam aliàs tenebatur non nocere, non eſt vſura; quia tuum ius acquiris, & hoc pacto ad redimendam vexationem mutuare, non eſt vſura, cùm non ſit verè lucrum.

Tertium; iſtud lucrum debet eſſe rei æſtimabilis pecunia, ſi enim non æſtimatur pecunia, non eſt vſura; vt ſi mutues alicui, vt tibi ſit amicus, non eſt vſura, quia amicitia non ſolet vendi,

vendi, aut pecunia æſtimari : ſecùs, ſi dares vt tibi remitteret ſatisfactionem iniuriæ à te illatæ, vſura hæc eſſet : nam talis iniuria pecunia æſtimabilis eſt, & pecunia ſæpiùs ſatisfactio ipſa ſit.

Quartum; opus eſt, vt illud lucrum proueniat ratione ipſius mutui; cùm enim ob aliam cauſam datur, non eſt vſura, & ſic excuſatur ab vſura, qui ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis aliquid accipit in mutuo vltra ſortem, de quo pòſt dicemus.

Quintum, opus eſt, vt principaliter ob mutuum tale lucrum proueniat : ſi enim non principaliter ob id prouenit, non eſt vſura. Et ſic excuſatur ab vſura, qui mutuat alicui, qui omninò liberè & ſpontè ex gratitudine aliquid vltra ſortem dat : ſi verè ita ſit, nullaque obligatio intercedat, ſed abſoluta animi gratitudo, non eſt vſura accipere, quia non ob mutuum principaliter prouenit, ſed ob gratitudinem alterius. Sunt igitur prædicta quinque ad vſuram neceſſaria, & in prædicta definitione omnia apertè continentur. Vſura autem peccatum eſt mortale, & oppoſitum aſſerere, eſt hæreticum. Ita habetur de vſur. cap. quia, & c. ſuper eod. Dicitur autem apud Latinos vſura, quaſi lucrum quoddam; & fœnus, quaſi fœtus apud Græcos dicitur τοκὸς, quaſi partus, & apud Hebræos נשך, quaſi morſus, vnde Deuter. 23. vbi dicitur, *non fœneraberis ad vſuram*, dicitur, morſu non mordebis, vnde Chryſoſtom. ſuper Matth. comparat morſui aſpidis, qui primò delectationem infert, & ſomnum, pòſt, mortem comparat; ſic etiam qui ad vſuras accipit, ſibi bona conferri putat, poſteà verò cambijs, & recambijs omnia ſua cõſumpta dolet, & ſe in inopiam redactum plorat. Hæc igitur dicta ſint, quantũ ad definitionem, & nomen vitæ.

Quotuplex vſura ſit, & de mentali.

CAPVT XXIX.

HVIVS vſuræ tres ſunt ſpecies. Quædam enim eſt mentalis, quædam exterior explicita, quædam exterior implicita, ſeu palliata. Vſura mentalis eſt, cùm quis mutuat hac intentione, vt ex mutuo aliquod lucrum vltra ſortem accipiat; tamẽ talem intentionem nullo modo exterius manifeſtat

feſtat ei,cui mutuat,ſed exterius eſt ſimplex mutuum,interiùs
autem lucrum intendit. Talis vſura mentalis dicitur, quia id,
quod vſuram facit,puta, lucrum ratione mutui habere,mente
fit. Vnde,non dicitur vſura mentalis, ſicut alia peccata dicun-
tur mentalia, vt homicidium mentale, fornicatio mentalis,&,
alia : hæc enim ſunt, quamuis nullum opus exterius fiat. Et
hoc etiam modo eſt quædam vſura mentalis, cùm quis inte-
rius conſentit in vſuris accipiendis, vel deſiderandis : ſed in
præſenti, vſura mentalis eſt, cùm mutuum reale eſt, & qui
mutuat, intentionem habet accipiendi lucrum, ſiue poſteà ac-
cipiat, ſiue non, tamen intentionem non exprimit exterius:
cùm verò intentionem exprimit per aliquod pactum, pa-
ciſcendo cum eo, cui mutuat, de lucro vltra ſortem, hæc
exterior vſura dicitur. Et quidem ſi pactum fuerit expreſſum,
dicitur vſura exterior explicata, ſi verò tacitum, implicita,
ſeu palliata. De harum ſingulis oportet tractare, ac primum
de mentali. Circa mentalem,aduerte tria eſſe neceſſaria in men-
tali vſura.

Primum eſt, vt quis intentionem & propoſitum habeat ac-
cipiendi aliquid ex mutuo, vltra ſortem. Notanda tamen eſt
differentia inter ſpem, ſeu deſiderium, & intentionem : aliud
enim eſt ſperare ſeu deſiderare rem, aliud intendere rem : in-
tentio enim non ſolùm dicit velle rem, ſed dicit finem opera-
tionis, vt propter rem illam homo operetur. Vnde intendit
ſanitatem, qui operatur, vt eam conſequatur : ſpes autem,&
deſiderium dicunt ſimpliciter velle. Modò,ſcias ſpem,aut deſi-
derium habendi aliquod ob mutuum, non facere vſurā men-
talem, ſed intentionem ; quamuis enim quis mutuet alicui,
ſperans,ſeu deſiderans ob mutuum ſe aliquid habiturum,non
committit vſuram ; tamen ſi intendat, id eſt, hoc animo mu-
tuet, vt lucrum habeat, vſurarius eſt, Lucæ 6. *Mutuum date,
nihil inde ſperantes*: Hic,ſpes pro intentione ſumitur: non enim
dicit ſimplex velle, ſed velle, quod eſt cauſa, vt detur mutuò,
& hæc eſt intentio. Hæc diſtinctio multum etiam prodeſt pro
ſimonia mentali : inſeruire enim alicui hac ſpe, & hoc deſide-
rio,quod ille beneficium dabit, non eſt ſimonia;tamen tali in-
tentione inſeruire, vt obligetur ille ob ſeruitium, ad dandum
beneficium,ſimonia eſt.

Non ſufficit intentio ad talem vſuram,ſed eſt ſecundùm ne-
ceſſarium, vt intentio iſta ſit accipiendi lucrum ob mutuum:
quando enim intendit lucrum habere, ſed non ob mutuum,

non

non est vsura; v.g. mutuo alicui, vt fiat mihi amicus, & beneuolus, & ex tali beneuolentia donet mihi aliqua, & benefaciat non quidem ob mutuum, sed ex amicitia, talis non est vsura, quia debet esse intentio habendi aliquod lucrũ ab aliquo, propter mutuum.

Nec hoc etiam sufficit, sed opus est, vt ista intentio, quæ est habendi aliquid propter mutuum, sit habendi aliquid principaliter, propter mutuum. Nam cùm intẽdit quis habere ab aliquo lucrum, propter mutuum, sed non principaliter propter mutuum, sed ob gratitudinem, & liberalitatem suam, non est vsura mentalis, sicut nec exterius accipere, vsuram facit. Nec audias Soto lib. 6. qu. 1. artic. 2. qui contrarium tenet: nam melius dicit Nauar. tract. de vsura. nu 19. verbi gratia. Mutuò alicui hac intentione, quia scio ipsum esse gratum, & liberalem, & solitum remunerare beneficia accepta, & ipse ob talem gratitudinem, dabit mihi aliquid vltra sortem, non est vsura; tunc enim vsura est, cùm intendo aliquid habere ex aliquo, ex obligatione saltem morali, quia nempe intendo illum obligare ex mutuo, vt det vltra sortem: nec opus est vt ista obligatio sit iuris, sat est, vt sit obligatio aliqua moralis, quę homines quodam modo cogit ad aliquid faciendum. Talis igitur debet esse intentio eius, qui vsuram facit mentalem. Stante autem tali intentione, potest tripliciter contingere vsura mentalis.

Primò, cùm ex parte vtriusque, dantis, & recipientis, est similis intentio: nam alter mutuat tali intentione, & alter dat hac in[illegible]tione, putà, sentiens se ex mutuo obligari, & tunc peccat mortaliter qui recipit, & obligatur ad restitutionem.

Altero modo, est intentio ex parte recipientis; qui enim dat liberaliter, & ex gratitudine dat; at qui accipit, velut ex debito accipit, & tunc hic mortaliter peccat, & obligatur ad restitutionem, quousque constet de intentione dantis: habita enim intentione dantis; non tenetur reddere; tamen mortaliter peccat, ob suam intentionem: & sic etiam peccaret, quamuis ille, cui mutuauit nihil posteà, lucri daret.

Tertio modo, qui dat vltra sortem, potest intentione tali dare, qua velut ex debito dat; tamen qui accipit, solùm accipit, velut ex gratitudine, & liberalitate d[illegible]tum: in quo casu non peccat, qui accipit, tamen cùm primùm de dantis intentione, constat, tenetur restituere; non totum, sed id, in quo ditior est

factus, vt dicit Caiet. ver. vsura. ver. gr. Accepi vestem sericam vltra sortem credens mihi ex liberalitate dari cùm constat, nō sic datam fuisse, non teneor totum dare valorem, sed eū, quem alias consumpsissem, nisi illam accepissem; si enim ex panno aliàs me vestirem, solùm, quantum talis valeret vestis, reddere teneret, & non pretium vestis sericæ.

De vsura exteriori explicita.

CAPVT XXX.

AD vsuram exteriorem explicitam duo sunt necessaria.

Alterum est, vt intercedat mutuum, in quo aliquid vltra sortem accipiatur: Vndè, cùm non est mutuum modo aliquo, quamuis sit lucrum vltra sortem, non est vsura, licet intercedant pecuniæ: v.g. Si quis pecunias alicui det, vt is se diuitem coram alijs ostendat, tamen post easdem reddat, potest aliquid lucri inde habere, nec est vsura, quia nō est mutuum, sed commodatio quædam. Rursus; si quis det alicui pecunias aureas, vt ipsis ad aliquam medicinam vtatur, putà, vt cùm ipsis decoquat carnes, & iterum reddat, potest absque vsura aliquid lucri accipere, quia non est mutuum, sed locatio quædam pecuniæ. Rursus, si det aureas pecunias pro argenteis, & petat aliquid moderatum vltra pretium pecuniæ aureæ: similiter, si argenteas pro alijs inferioribus metallis, & modicum quid accipiat vltra valorem, non est vsura, quia est venditio quædam pecuniæ, non mutuum. Debet igitur ad vsuram mutuum aliquid intercedere.

Alterum etiam necessarium est, vt sit pactum aliquod apertum recipiendi aliquid vltra sortem, propter mutuum. Vnde est regula generalis obseruanda; quoties aliquis paciscitur de aliquo lucro, quod sit pecunia, vel pecunia æstimabile, ob mutuū habendo vsurarius est. Per hanc regulam multi in particulari casus deciduntur, quorum aliquot enarrabo, vt per hoc facilè alij iudicare queant.

Primus: si quis mutuat agricolis, seu terrarū cultoribus, hoc pacto; vt obligati maneant terras mutuantis colere, quamuis mutuans soluat totum pretium, quod illi merentur, & quod ab alijs essent habituri; est vsura; quia illa obligatio, qua obligati

gati sunt, pecunia æstimabilis est, & nisi ratione huius aliquid ex mutuo, secundum boni viri arbitrium, remittat, committit vsuram, & tenetur remittere. Rursus si quis mutuet alicui, obligando vt merces ex sua officina emat, quamuis iste aliàs empturus esset merces, & non plus accipiat mutuans, quàm merces valeant, vsurarius est: nam sola obligatio pecunia æstimabilis est, debetque aliquid ex mutuo remittere, vt vsura non sit. Rursus, aliquis mutuat alicui, obligando, vt emat aliquid ab ipso mutuante (sæpè enim cùm quis non potest aliqua vendere, vel debito pretio vendere, mutuat alicui obligando, vt emat illa) hæc est vsura, licèt res non vendatur, nisi iusto pretio, & tenetur resarcire damnum, si quod incurrit illi ex tali emptione. Rursus, si quis mercator, vel aliquis diues mutuat ciuitati alicui, Regi, vel Principi, cùm pacto vt remittat gabellas, quas ipse solutus erat, est vsura aperta. Rursus etiam, si quis mutuat alicui nauiganti, vel eunti ad ferias, hac conditione, vt det ipsi mutuanti pecuniam aliquam pro assecuratione illarum mercium, quas defert, ita vt obliget ipsum mercatorem, vt ineat contractum assecurationis cum mutuante, vsura est, & tenetur reddere pecunias, quas ex assecuratione, accepit, vt habetur cap. nauigãti, de vsur. Rursus, si quis mutuat alicui negotiatori pecunias, vt det ei aliquam lucri partem, tamen non subijt periculum mutui, sed, saluo capitali, de lucro paciscitur, vsura est, quam solent incurrere viduæ, & alij homines otiosi, qui nolunt negotiari. Rursus, si quis mutuet alicui pecunias hoc pacto, vt soluat in alio loco, vbi plus valent; aut mutuet, vt in alio tempore det, quo res plus valet, putà, mutuet frumentum vetus, vt det alio tempore, quo plus valet solet vsura est. Quòd si probabile esset, non plus rem posteà valituram, non esset vsura pacisci: vnde, qui dant frumentum vetus, vt nouum eis posteà detur, cùm probabile æstimatur non plus valiturum, sed id faciunt, ne frumentum pereat, non committunt hi vsuram. Rursus, qui mutuat cum pacto, alius fideiiubeat, vel spondeat pro ipso in aliquo negotio, vel vt obliget se ad mutuandum ipsi mutuanti, vsurarius est. Ratio horum omnium est; quia aliquid æstimimabile pecunia ob mutuum vltra sortem accipitur. Rursus tandem, cùm quis mutuat alteri, & pignus accipit fructificans, putà agrum, vel vineam, vel aliquid aliud, nec accipit in partem restitutionis mutui fructus, deductis expensis, & laboribus, vsurarius est: tenetur enim

fructus à mutuo extrahere, vt habetur c. quoniam, de vsur. Vnde, cùm fructus æquant totum mutuum, non potest accipere mutuum: &, si excedunt, tenetur ipse reddere. Vnde vsuram committunt, qui mutuant Regibus, & principibus, & in pign' accipiunt terras, & alia loca fructificantia; & tamen postea petunt totum & integrum mutuum. Tamen oportet in solutionis partem accipere fructus, deductis expensis, & laboribus, & damnis emergentibus, & lucris cessantibus, de quibus posteà dicemus.

Aduertendum tamen, duos excipi casus à Pontifice, in quibus, non tenetur, qui accipit pignus, fructus in partem solutionis accipere.

Altera est, c. conquestus, de vsur. cùm quis dedit alicui fundum in feudum, & hic posteà accipit mutuò ab illo, & ipsum fundum dat ei in pignus, tunc dominus fundi potest fructus accipere, & posteà totum mutuum recuperare: rationem huius dat Soto lib. 6. quæstion. 1. articul. 2. quia ista lex est feudi, vt quoties res aliquo modo ad dominum redit, fructus percipiat.

Alter casus est, cap. salubriter, de vsur. cùm socer non dat genero statim dotem, sed pignus dat fructificans, tunc gener potest fructus percipere, & post, integram recipere dotem.

Rationem huius dat ipse Papa, putà, propter onus matrimonij; hoc autem onus est, quòd vir tenetur sustentare vxorem, & postea integram dare dotem, ob hoc Pontifex id decreuit. Soto autem loco allegato dicit, idem esse dicendum, cùm mortuo marito, vxor nondum recepit dotem: potest enim fructus recipere, & integram pòst expectare suam dotem.

De vsura exteriori palliata, seu implicita.

CAPVT XXXI.

EXterior vsura dupliciter potest palliari. Vno modo, ratione pacti, cùm non est expressum, sed nutu, vel consuetudine, vel alia via indicatur.

Altero modo ratione mutui, quod in vsura est necessariũ: solent enim mutuum verum occultare aliquo alio contractu, ac si non esset mutuum, & talis palliatio est multùm occulta, & po-

& poteſt decipere. Ponam aliquot exempla, quamuis horum, inferiùs fiet copioſior tractatio.

In primis ſolet occultari mutuum ſub nomine venditionis.

Fit autem hoc dupliciter: aut cùm fingitur vendi, quod non eſt, vt fingo me dare alicui agricolæ quingentos aureos pro bobus, quos non habet, & poſteà fingo me locare boues pro quadraginta aureis: iſta eſt vera vſura: nam reuera eſt mutuum quingentorum, pro quingentis quadraginta.

Fit etiam altero modo, cùm venditurus ſupra ſummum pretium, quia venditur expectata pecunia: v.g. vlna panni valet triginta ad ſummum, tamen quia vendo eam expectata ſolutione, vendo pro triginta quatuor Iulijs vſura eſt: nam perinde eſt, ac ſi mutuarem triginta illa, pro triginta quatuor pòſt reddendis.

Dixi autem, ſupra ſummum pretium: nam ſolent tria iuſta pretia vnius rei eſſe: infimum, & ſupremum, cum medio. Benè autem poteſt aliquis ſummum pretium iuſtum exigere, cùm vendit expectata ſolutione, aliàs exacturus medium, vel infimum, ſi ſoluerit ſtatim emens: tamen excedere limites omnes iuſti pretij, vſura eſt.

Aliquando occultatur mutuum ſub titulo emptionis: quoties enim aliquis emit vilius infimo iuſto pretio, quia emit anticipata ſolutione, vſura eſt: perinde enim eſt, ac mutuare tot, vt dentur ei poſteà plura, vel quod pluribus valet. Similiter eſt vſura, qu[illegible]quis emit ſoluta pecunia vilius infimo iuſto pretio: liceret quidem emere infimo pretio ea, quæ aliàs medio, vel ſupremo vendenda eſſent: licet etiam emere anticipata ſolutione ea, quæ non pluris æſtimantur valitura, cùm danda ſunt.

Aliquando etiam occultatur mutuum ſub venditione, & emptione ſimul, Sic occultant mercatores, qui vendunt vlnas panni, expectata ſolutione, ſummo iuſto pretio, & iterum tales vlnas emunt ab eodem; ſoluta pecunia, infimo pretio, eſt vſura pura; perinde ac ſi mutuarent minus, exacturi poſteà plus. Nec excuſantur iſti mercatores ſuo argumento: dicunt enim; ille poterat vendere illas vlnas alteri infimo pretio, ergo poteſt etiam nobis vendere. Hoc argumentum nihil valet; nam mercatores obligant ementem, vt ipſis vendat; nec aliter ei venderent vlnas, niſi eiſdem reuenderent: cùm autem alteri ven-

venduntur, non est talis obligatio. Nec minùs est vsura quod fingunt: sunt enim duo socij, & vnus obligat, vt alteri vendat: hoc enim perinde est; ac si sibi reuendere obligaret ementem.

Aliquando occultatur ratione solutionis; Verbi gratia, aliquis debet alicui centum, post annum reddenda, & quia dat octoginta statim, petit sibi alia viginti remitti, secundùm Caietan. verb. vsura, cap.3. vsura est; tamen mihi videtur dicendum cum Nauarr. cap.17. nu.131. quòd si ratione temporis id sibi remitti petit, vsura est; si verò ratione periculi, & absentiæ pecuniæ, quia verè pecunia præsens magis valet, quàm absens, non est vsura, cùm vnus alius posset emere illa centum pro octoginta, vel nonaginta. Cùm igitur nulla fraus intercedit, nec temporis ratione id exigitur, non est vsura.

Aliquando occultatur sub titulo societatis; aliqui enim solent dare pecunias suas alicui negotiatori, hac lege, vt det aliquam lucri partem; tamen semper pecuniæ manent integræ soluendæ, nec periculum subire volunt. Ista non est societas, sed mutuum, & vsura: non enim est societas, cùm non est æquale periculum, sicut lucrum; & talis vsura est, quæ committitur, cùm aliqui dant pecunias cambiatori, petentes lucrum, sed nolentes exponere se vlli periculo capitalis pecuniæ. Hæc sint exempla, solùm vt ostendatur quæ sit vsura palliata: de his enim latiùs statim dicemus.

De causis, propter quas lucrum in mutuo potest exigi.

CAPVT XXXII.

ALiquando in mutuo potest lucrum aliquod exigi, licèt numquàm ratione mutui, sed ratione aliorum emergentium.

Primò, Soto lib.6. de iust. q.1. art.3. lucrum quidem potest exigi, cùm tamquàm pœna imponitur solutionis: v.g. mutuo centum, vt post annum reddantur: quòd si non reddantur, in pœnam, vltra capitale, reddantur decem, aut viginti, talis pœna potest licitè exigi, & recipi: tamen sunt aliquot conditiones necessariæ.

Prima

Prima, vt sit recta intentio; hæc enim debet esse, vt, qui mutuat, suum possit recuperare capitale: cùm enim intentio non est ista, sed potiùs habendi aliquid vltra sortem (quæ intentio ostenditur, cùm quis desiderat sibi non reddi sortem tempore statuto, vt pœnam recipiat) tunc vsura est mentalis.

Secunda, vt, qui pœnam exigit, seu imponit, non sciat probabiliter, mutuatarium non valiturum soluere tempore statuto: cùm enim quis cognoscit probabiliter, non valiturum soluere illum, cui mutuat, tempore statuto, & adhuc pœnam imponit, vsurarius est: iam enim ratione mutui imponit; non tamen est vsura, si timens sibi soluẽda in illo tempore, pœnam imponit, vt soluantur: immò ista debet esse ratio imponendæ pœnæ.

Tertia est, vt, si posteà mutuatarius non soluit; & hoc, quia, absque culpa sua, non potest, quia nimirum casu perdidit, nec vnde soluat habet, non sit exigenda pœna. Nam pœna debet exigi, cùm peccatum est in non soluendo, ibi autem nullum est.

Quarta est, vt, si partem debiti soluit, non exigatur tota pœna, sed pars pro rata: nisi cùm debitum forsan non erat in partes, sed totum soluendum. His existentibus conditionibus in mutuo, aliquid vltra sortem accipere licet.

Secundò etiam potest exigi ratione damni emergentis. In cuius gratiam aduerte explicationem horum duorum terminorum, lucrum cessans, & damnum emergens: cùm enim quis detrimentum patitur in his, quæ habebat, & ex eo quod mutuat, dicitur damnũ emergens. Cùm etiam non habet id, quod habere poterat, vltra ea, quæ habebat, & hoc ex mutuo, dicitur lucrum cessans. Aduerte autem neutrum, neq; damnum, neque lucri cessationem dici, nisi cùm ex mutuo procedunt, vt nisi mutuum esset, damnum non esset, nec lucrum cessaret. Pro damno igitur emergente potest quis, vltra sortem mutui, aliquid accipere ratione damni.

Dupliciter autem potest quis accipere ratione damni.

Vno modo paciscendo de damno, antequàm eueniat, vt, mutuo tibi centum, vt reddas decem vltra sortem, pro damno quod patior; hoc modo non licet, nisi cùm damnum est certum: vt, qui, ad mutuandum alteri, sub vsuris sumit pecunias, vel minoris vendit domum, vel agrum, hic licitè potest statim pacisci de damno, quia præsens & certum est, aut etiam cùm

probabiliter ſperatur,& formidatur, quamuis non ſit omninò certum, licitè poteſt paciſci antequàm eueniat, & accipere vltra ſortem, ſiue eueniat, ſiue non; dummodò tamen non paciſcatur de toto damno formidato: nam adhuc incertum eſt, & minus eſt, quàm præſens.

De damno verò non probabili nullus, abſque vſura, poteſt paciſci modo iſto, ſed altero ſub conditione; nempè, mutuò tibi hac lege, vt, ſi quid dãni ex mutuo mihi acciderit, reſarcias; ſi verò nihil acciderit, ad nihilum vltra ſortem tenearis, hoc licitè fit. Notandum verò, cùm quis, vi, vel fraude, vel metu cogitur ad mutuandum, licitè poteſt damna emergentia recipere, quamuis nullum fecerit pactum, vel conditionem; & qui ſic mutuò accepit, tenetur reparare; cùm verò quis ſponte mutuauit, licitè poteſt exigere damna, quæ acciderunt, ſi quando mutuauit, erant ante formidata, & mutuatario ea manifeſtauit, quamuis nullum fecerit pactum; & mutuatarius tenetur reparare: non tamen, ſi non erant formidata; aut erant quidem, ſed non manifeſtata ab eo, qui mutuauit. Quòd ſi ſponte mutuatarius talia vellet reparare, poſſet qui mutuauit accipere.

De lucro ceſſante.

CAPVT XXXIII.

TErtia cauſa, propter quã in mutuo aliquid vltra ſortem exigi poteſt, eſt lucrum ceſſans, de qua & ipſa non omnes doctores eodem modo ſentiunt: dicam quæ omnes recipiunt, & ea, in quibus diſſentiunt.

Tria ſunt in quibus non eſt diſcordia.

Primum eſt, eſſe tres conditiones neceſſarias, vt dicatur verè eſſe lucrum ceſſans ex mutuo.

Prima eſt, vt talis pecunia, quæ mutuo datur, ſit negotiationi expoſita: cùm enim non erat quis aliàs negotiaturus tali pecunia, non dicitur ei lucrum ceſſare: vnde, ſi talis in mutuo aliquid accipiat, & paciſcatur vltra ſortem, vſura eſt.

Secunda: Vt qui mutuat, non habeat aliam pecuniam extra negotiationem, ex qua poſſit mutuare: cùm enim aliàs habet mercator pecunias expoſitas alias etiam habet non expoſitas, non poteſt mutuare cum pacto lucri ceſſantis, abſque vſura: nam tunc dicitur lucrum ceſſare ex mutuo, cùm non habet

habet mercator alias pecunias, quas absque detrimento possit negotiationi exponere.

Tertia est, vt lucrum sit probabile: non enim sufficit, posse esse lucrum, vt dicatur lucrum, sed oportet probabiles esse rationes & coniecturas, ipsum futurum esse, si fiat negotiatio: quamuis in hac probabilitate sunt gradus; quædam enim lucra certiora sunt alijs. Hoc igitur vocatur lucrum cessans.

Conueniunt secundò Doctores, cùm quis inuitus vi vel fraude cogitur pecuniam expositam mutuare, potest licèt pacisci de lucro cessante, & vltra sortem recipere. Quantum autẽ recipere debeat, dicetur posteà, & in hoc est similis ratio de lucro cessante, & de damno emergente.

Conueniunt tertiò, cùm quis spontè offert pecunias suas mutuo alteri, nec coactus, nec rogatus, nec in illis vtilitatem, sed ante mutui contractum pecunias à negotiatione auferens, non potest vllo modo pacisci de lucro futuro, absque vsura, quamuis tales pecuniæ sint verè expositæ negotiationi, & lucrum sit probabile, & ipse non habeat alias exponendas, cùm enim ipse spontè suas pecunias à negotiatione aufert, non potest licitè lucrum ab alio exigere. In his omnes conueniunt. At in vno discordia est; an, cùm quis non coactus, sed rogatus suas dat pecunias, quas habebat negotiationi expositas, cum reliquis conditionibus possit exigere & pacisci de lucro cessante. Grauissimi Doctores id omninò negârunt, disparem facientes rationem damni emergentis, & lucri cessantis in hoc. Inter quos S. Thom. esse videtur 2.2. quæst.78. artic.2. Scot.4. dist.10.q.2. & Innoc. cap. nauiganti, de vsu, quem sequitur Soto lib.6. quæst.1. art.3. At non desunt pro parte contraria graues Doctores, inter quos sunt Conrad. q.30. Sylu. verb. vsura.1.§.19. Caiet.2.2. loco allegato, & Adrian. q. de vsura. Et quia iusta est materia moralis, in qua probabilem grauiũ doctorum sententiam potest quis securè amplecti, istam opinionem probo, nec vsuram reputo, sic pacisci. Et idem dicendum est de eo, qui, licèt non rogetur, tamen non lucro, sed charitate ad subuenien dum proximo motus, ei mutuat.

Aduertendum tamen, esse alia duo obseruanda, vltra prædicta, cùm quis de lucro paciscitur.

Primum est, vt non exigat statim ex pecunijs mutuatis lucrum cessans: v.g. quis mutuat alicui centum, non debet statim exigere lucrum cessans, dando nonaginta, si fortè lucrum

erat decem, sed debet mutuum integrum dare, & expectare lucrum ab illo, cùm voluerit dare intra aliquod tempus.

Alterum est, vt non accipiat totum lucrum, quod sperabat ex tali pecunia, nisi deductis tribus, nempè expensis, quas facturus erat lucraturus in negotiatione, quæ aliquando maiores, aliquando minores sunt, aliquando ferè nullæ, vt quando aliquis ex eo quod mutuat, relinquit emere rem statim paratam in minimo pretio, quam statim absque expensis venderet summo pretio. Rursus, deducendus est labor, qui in negotiatione adhibetur; quamuis, cùm quis coactus mutuat, non teneatur deducere operas & labores suos, quos promptus erat exhibere: sicut operarius, qui cogitur ab aliquo nô laborare, nô tenetur deducere laborem à mercede, sed integrum exigere; secùs, cùm non cogitur.

Tertiò, deduci debet periculum: nam cùm lucrum non sit præsens, sed dubium, minus valet quàm certum. Et istud periculum non est æquale in omnibus, sed aliquando maius, aliquando minus, & debet arbitrio boni & timorosi viri pensari ad mensuram. Dum autem istud periculum æstimatur, multum conducet examinare, quâti alius asseueraret tale lucrum: v.g. mutuat quis cêtum, quibus decem lucrari sperabat, potest exigere, vltra centum, illa decem, deducendo labores & expensas, quas exhibiturus erat in decem acquirendis. Rursus, deducendo periculum, hoc modo examinando, si ipse vellet sibi illa decem assecurari, quantum daret, & hoc ferè totum deducere. Dico, ferè totum, quia non totum debet deducere, quantum daret pro assecurando, quia non se ingerit ad m[illegible]uandum, sed rogatus mutuat, & multò minus debet deducere, cùm coactus est. Si igitur ista tria pensentur, profectò vix tertiam partem lucri aliquando sperare potest exigere. Ista tamen in particulari, vt dixi, boni viri arbitrio pensanda sunt. Hæc igitur de lucro cessante dicta sint. Securius est à tali abstinere lucro, & gratis mutuare, cùm nullum damnum emergit.

De alijs causis exigendi in mutuo lucrum.

CAPVT XXXIV.

QVarta etiam causa est, propter quam in mutuo lucrum exigi potest, seu potiùs accipi potest; cùm aliquis mutuat rem

rem tempore, quo minus valet, vt reddatur ſibi tempore, quo plus valet, nullo exiſtente pacto, nulla exiſtente probabilitate illius maioris valoris, nec illius gratia mutuum factum eſt: verbi gratia, aliquis mutuat alicui vinum vel frumentum, vel aliquid aliud, tempore, quo minus valet, accidit poſteà, vt, cùm reddi debent iſta, plus valeant: in tali caſu poteſt aliquando eſſe vſura, aliquando non. Quod ſic explico: Si non mutuauit, ſed vendidit, non poteſt plus accipere, niſi pretium quo illa valebant, quando vendita ſunt; Quòd ſi non vendita, ſed mutuata ſunt, tunc, ſi, qui mutuauit; ſciebat probabiliter, tempore, quo illa reſtituenda erant, plus valitura, obligauitq; mutuatarium, vt non antè ſolueret, ſpe lucri, vſura eſt plus accipere, quàm erat mutuum temporè mutui: Quòd ſi neſciebat, nec tali intentione mutuauit, ſed caſu plus illo tempore res valuit, aut ipſe non mutuauit lucri intentione, poteſt exigere frumentum ſibi dari, vel oleum, vel vinum, etiam in pretio, quod valet tempore reſtitutionis. Ita tenent communiter, & vide Soto lib.6. q.1.2.2.& Sylu.verb.vſu.1.§.16. Idem etiam dicendum, ſi minus valet: tunc enim perdit, qui mutuauit: debet enim recipere tot in menſura, quot dedit, licèt tunc minus valeant. Notat autem Soto loco allegat. duo.

Primum eſt, ſi quis mutuaret alicui, non præſcripto tempore ſolutionis, & tamen quando videret talem rem viliùs valere, non peteret, expectando tempus, quo cariùs valeret, talis eſſet auarus, & peccaret contra charitatem; tamen non eſſet vſurarius, niſi impediret alterum quò minùs ſolueret, cùm viliùs valeres; aliter n[illegible] facit contra iuſtitiam: non enim tenetur debitorem aduertere: nam ille debebat hoc conſiderare.

Alterum eſt, non eſſe ſimile de pecunia & frumento, aut alijs rebus: ſi enim aliquis mutuaret alteri centum aureos valentes vndecim iulios, & poſt, Rex, vel princeps augeret valorem aurei vſq; ad quatuordecim, non teneretur iſta dare centũ aureos, ſed illos, qui adæquant valorem centum, vndecim iuliorum. Ratio huius eſt; quia in pecunia pretium non diſtinguitur ab ipſa, ſicut pretium diſtinguitur ab alijs rebus. Aucto igitur pretio mutatur pecunia, ſed non res, puta, modius frumenti. Sicut igitur, ſi augeretur modius frumenti, qui accepit quatuor modios mutuò, cùm minor erat menſura, non tenetur dare modios maiores quatuor, ſed quantũ æquet minores: ita etiam de pecunia. Cùm verò non mutuatur modius, ſed pretium quod à modio diſtinguitur, debet reddi idẽ modius,

licèt

licèt plus valeat. Hæc intellige, quando qui dat pecunias, non petit sibi dari in eadem materia, in qua dat, siue minus, siue plus valeant: tunc enim essent sic dandæ, siue auctus, siue minutus esset valor pecuniarum.

Alia quinta causa accipiendi in mutuo vltra sortē, est, cùm quod accipitur, aliàs erat debitum accipiendi: vt, cùm quis non potens sua recuperare, mutuat, vt ei sua reddantur, non est vsura; nam verè non est lucrum, quia lucrum est, quando accipit, quod suum non erat. De hac causa superiùs in definitione diximus.

Vltima causa est, cùm mutuum non verè intercedit, sed degenerat in sortem potiùs: v.g. si quis mutuaret alicui mille aureos hoc pacto, vt si intra decennium mortuus fuerit, vel dans, vel accipiens, sint accipientis, & hæredum; si verò vterque superstites fuerit, teneatur reddere mille & quingentos. Syluest. verb. vsura. §.36. putat esse vsuram; sed Sylu. putat id, quando mutuatarius obligatur subire sortem, vt, c. nauiganti, de vsuris iudicatur de obligante ad assecurationem; tamen si non esset obligatio, sed liberè vellet mutuatarius, sic non est vsura: nec enim hic intercedit verè mutuum, sed est sors quædã: & dummodò seruetur æqualitas in sorte ex vtraq; parte, non est malus contractus neque vsurarius.

Quantum debeat vsurarius restituere, & ex quibus bonis.

CAPVT XXXV.

NVNC de restitutione, quæ facienda est, vsurarum, tractare oportet. At primum quidem de quantitate restitutionis, certum est, eum, qui vltra mutuum accepit lucrum ex vsura, teneri ad restitutionem, & non quamcumque, sed eorum omnium, quæ vltra sortes datas accepit. Tenetur etiam restituere damna illata, & lucra cessantia, quæ ex vsurarum solutione obuenerunt, soluentibus vsuras ex earum solutione: v.g. si quis, vt solueret vsuras, coactus est domum vel agrum minoris vendere, quàm valebat vsurarius, tenetur ei, non solùm de vsura accepta, sed de damno dato facere restitutionem, vt habet S. Thom. 2.2.q.78.art.4. Rursus, si soluens negotiabatur illa pecunia, & dum eam vsurario soluit, lucrum

lucrum perdidit, tenetur ei vsurarius de lucro cessante admodũ superius dictum. Ita habet Soto li.6.q.1.ar.4. Vltra ista tenetur etiam vsurarius aliquando restituere simul fructus, quos apud eum res per vsuras acceptæ fecerunt.

In cuius gratiam, aduerte distinctionem superius positam: res enim per vsuras acceptæ sunt in duplici differentia.

Quædam quæ ex se non fructificant, nisi ex industria habentis, vt pecunia, frumentum, oleum, & alia, quæ vsu consumuntur.

Quædam verò ex se fructificant, vt domus, ager, vinea, oliuetum, equus, seruus, & alia, quæ vsu non consumuntur. Vsurarius igitur non tenetur restituere eos fructus; quos ex rebus vsu consumptibilibus sua industria conquisiuit; verb.gr. si pecunijs vsurarijs negotiatus, lucratus est multa, nihil horum tenetur reddere, nisi, vti diximus, lucrũ cessans, vel damnum emergens, si quod euenit alteri, causa vsuræ. Et idem est dicendum de agro, domo, vel re, vsu non consumptibili, quæ empta est ab vsurario pecunijs vsurarijs, non tenetur horum fructus reddere, quia ex ipsius industria sunt, vt dicit S. Tho. loc. cit. Vnde in c. cùm tu, de vsur. dicit: quòd, cùm cogi debet vsurarius soluere, tales res debent vendi, si aliunde nõ est soluendo, vt ex pretio vsura restituatur: non tamen dicit esse ab eo auferendas; nam residuum pretij, si quid superest; est ipsius vsurarij. At verò; cùm res vsurariæ, id est, quas ab vsuras soluentibus accepit, sunt ex se fructiferæ, tunc tenetur res cum fructibus restituere, deductis expensis. Ista autem restitutio prædicta debet fieri [illegible] à quibus vsuræ sunt acceptæ, aut ipsorũ hæredibus. Quãdo autem nullus horum apparet, sed omnes ignorantur, est facienda pauperibus restitutio. Hæc sententia communis est.

Secundo loco videndum est, ex quibus bonis facienda est restitutio. In cuius explicationem, aduerte, bona vsurariorum esse in quadruplici differentia. Quædam, quæ per vsuras accipiuntur, sed vsu consumuntur, vt pecuniæ, frumentum, & alia. Quædam talibus empta, sed quæ vsu non consumuntur, vt domus, agri, vineæ pecunijs per vsuram acceptis emptæ. Quædam per easdem accepta immediatè, & vsu non consumptibilia, vt domus, agri, &c. Vltimo bona propria, non per vsuras accepta. Quantum ad præsens, eadem est ratio de secundis & primis. Vt tamen resolutio habeatur, sunt aliquot dicta.

Primum

Primum est, omnia huiusmodi bona, dum sunt in potesta-
te vsurarij, sunt obnoxia restitutioni vsurarum, vt ex eis tantũ
auferatur quantum sufficit pro restitutione vsurarum ad mo
dum prædictum. Explico; Si quis mille aureos accepit per vsu-
ras, tenetur restituere ex quibuscumque bonis suis, adeò vt, si
consumpsit illos. debeant abstrahi à proprijs bonis suis; &, si il-
lis fundum emit, nec aliud habet vnde soluat, debeat fundus
vendi, & ex pretio vsura restitui.

Secundo, Idem dicendum est de hæredibus vsurarij accep-
tantibus hæreditatem: omnia enim bona hæreditate accepta
manent obnoxia restitutioni. Tamẽ notandum est, cùm mul-
ti sunt hæredes, non sunt obnoxij nisi pro rata: si enim tertiam
partem vnus accepit, tertiam vsurarum partem tenetur resti-
tuere, nisi inter alia bona sit res vsu consumptibilis vsuraria:
nam qui habet, tenetur reddere domino, & ab alijs cohæredi-
bus exigere partes suas, si minor pars ab eo erat restituenda,
quàm sit res illa reddita. In hoc puncto forum conscientiæ, &
exterius non conueniunt: nam in exteriori, si quis semel acce-
ptauit hæreditatem vsurarij, quamuis postea inuenta sit mi-
nor debitis, cogetur omnia restituere, nisi sub aliqua condi-
tione acceptauerit, qua se ad aliquot obligauit soluenda: at in
foro interiori non tenetur plus restituere, quam acceperit per
hæreditatem.

Tertiò. Cùm res vsu non consumptibilis per vsuras accepta
est, manet restitutioni obnoxia, in cuiuscumq; sit potestate, si-
ue sit apud vsurarium, siue apud hæredem, siue apud eum, qui
ab vsurario emit, siue domum accepit, deniq; [illegible] quocumq; ha-
beatur, domino debet reddi, quia semper est ipsius domini pri-
mi, sicut res furto oblata.

Quartò. Ex alijs bonis per vsuram acceptis, siue vsu cõsum-
ptibilibus, siue vsu non consumptibilibus; emptis autem ab v-
surario, si vsuratius habeat alia propria bona, vnde vsuras re-
stituat, potest ea alienare donando, vendendo, emẽdo, vel quo-
uis modo, nec qui ea recipit, restituere tenetur: v. g. vsurarius
habet multa propria bona, quibus potest restituere ea, quę per
vsuras accepit, siue sint bona priori, siue posteriori modo, quã-
uis hæc vsuraria bona quouis modo bona à se alienet, qui ac-
cipit, non peccat, nec restituere tenetur, quamuis postea vsura-
rius ad inopiam veniat, nec habeat vnde soluat, dummodò ha-
buerit cùm alienauit. Et multi casus per hoc soluuntur, vt de
recipiente dotem ab vsurario ex pecunijs vsurarijs, vel ex par-
tis

tis per eas; de accipiente dono, vel modo alio, nullus horum tenetur, ſi, cùm accepit, propria habebat vſurarius, ex quibus ſolueret, quia non tenebatur reſtituere ex illis eiſdem acceptis, niſi ex quibus vellet.

Quintò, Cùm tamen vſurarius non habet alia bona propria, vnde ſoluat, præter ea, quæ ex vſuris acquiſiuit, ſunt multi, qui dicunt, generaliter omnes qui accipiunt ab eo modo quouis teneri ad reſtitutionem accepti. At Soto, optimè cum diſtinctione procedit, lib. 6. q. 1. ar. 4. Inquit enim, dupliciter aliquem alienare ſua.

Vno modo, cum rei propriæ diminutione, vt cùm dat, & non recipit, putà, cùm donat alteri, cùm dat dotem filiæ, cùm dat mercedem famulis, qui rem domini ſuo labore vel negotio non augent.

Altero modo abſq; rei ſuæ diminutione, vt, qui emit; dat enim vnum, & recipit æquiuolens, &, vt qui dat mercedem laborantibus in re ſua: hi enim augent rem ipſam. Iuxta hoc dico, quod talis vſurarius, qui alienat modo priori, facit rem alienatam reſtitutioni obnoxiam. Vnde gener non poteſt dotem accipere, &, ſi accipiat, tenetur reſtituere, quamuis, cùm bona vſurarij reſtituenda ſunt incerta, poſſit ab Epiſcopo petere, vt ſibi applicentur, vt dicit Nauar. c. 17. num. 280. nec etiam poteſt donare, nec alere famulos, qui rem domini non augent; & hi tenentur reſtituere, niſi ignorantia excuſentur. At verò, ſi poſteriori modo alienat, non obligantur, nec ſunt obnoxia reſtitutioni, cùm acceperit vſurarius æquiualens, vnde poſſet reſtituere, dummodò vti diximus, non ſit res vſu non conſumptibilis, ex ipſa vſura accepta. Ab his excipit Nauarrus, loco allegato vxorem vſurarij, quæ licèt habeat propriam dotem, poteſt ſuſtentari ex bonis mariti, etiam per vſuram acceptis, dummodò viuat moderatè, ſecundum ſtatum; nam prior eſt obligatio ſuſtentandi vxorem, quàm alia debita ſatisfaciendi. Excipiuntur etiam filij, qui aliunde viuere non poſſunt, & ſerui rem domini augentes, & qui coacti ſunt ſeruire ei.

Qui obligentur restituere ratione vsuræ. Et quid cum vsurario agendum.

CAPVT XXXVI.

MVlti sunt, qui ratione vsuræ obligantur restituere. Nam, non solùm qui acceperunt bona vsuraria, de quibus in præcedenti c. diximus, sed etiam alij, qui nihil acceperunt, de quibus Silu. verb. vsura. 7.

In primis. Iudices & Principes, qui repetentes vsuras ab vsurarijs damnant, & iniqua sententia ipsis vsurarijs bona adiudicant: hoc enim nullo modo fieri potest, estq; iniquum eos qui repetunt, non audire; & eis bona per vsuras ablata non facere restituere, cùm in iudicio repetunt, & talia facientes obligantur restituere.

Similiter, Aduocati, & Procuratores, & qui scienter defendunt vsurarios, vt bona repetita consequantur.

Similiter, cùm Notarij dissimulant vsuras, fingendo licitos contractus, vt, cùm vsurarius dat centum, ipsi scribunt cētum & viginti, vt post possit vsuras repetere, tales obligantur restituere vsuras, quamuis non obligētur restituere illud pretium, quod pro tali contractu receperūt. Quòd si notarij contractus facerent apertè vsurarios, peccarent, tamen non obligarentur ad restitutionem: nā illi contractus sunt inualidi, nec vim dant vsurario ad repetendum, sed tales in vsu non sunt, sed priores, quibus vsura celatur.

Rursus, obligantur restituere testes, qui scientes, similibus contractibus fictis fidem adhibuerunt, & omnes hi in solidum obligantur, si vsurarius non restituit.

Rursus, etiam obligantur, vsurariorum factores, idest, qui potestatem habent ab ipsis vsurarijs exigendi vsuras, & dandi; alij verò, qui talem non habent potestatem; vt, qui scribunt receptas pecunias, qui seruant, qui portant, non obligantur.

Rursus; qui dant consilium efficax alicui, vt fiat vsurarius, & proxenetæ, seu cursores, qui faciunt pacta inter vsurarios, & accipientem vsuram, omnes hi obligantur ad restitutionē: quamuis Silu. distinctione vtatur: si enim solùm concurrunt vt vsurarius det ad vsuram, non obligantur; si verò concurrant adhoc, vt vsuras exigant, obligantur. Eadem distinctio est

Angel.

Angel.verb.restit.1.§. & videtur bona. Soto autem hæc distinctio non placet, libr.6.q.1.art.4. nam idem videtur concurrere ad dandum ad vsuram, & exigendum: nam si dat, planum est quod exiget. De proxenetis magis hoc videtur distinguendum, si enim nullum faciant pactum inter vsurarium & accipientem, sed solùm ostendant & inueniant vsurarium, aut eos, qui accipiunt ad vsuram; non videntur obligati; tamen periculosum est valdè tale officium, & vix liberum est à restituendo. Et hæc sunt satis de hac re.

Nunc autem, qualiter confessarius se debeat gerere cum pœnitente vsurario, agere oportet.

Duplex igitur est vsurarius, alter notorius, alter occultus.

Ille dicitur notorius, qui in iudicio per testimonia sufficientia conuictus est, vel qui in iudicio spontè confessus est vsurã, vel de ea damnatus est, vel factum est notoriũ, putà, quia publicè ad vsuras dat.

Quando verò quis dat ad vsuras, sed non se habet vt aliquis prædictorum dicitur vsurarius non manifestus. Quid igitur cum manifesto sit agendum, habetur ex cap. quamquam, de vsuris, in sexto: nullus enim debet eum à peccatis absoluere, nec sacramenta impendere, nec communionem, donec restituat vsuras, vel, si non potest, det sufficientem cautionem per pignora, vel per fideiussores: Quod si dominus vsurarum non adest, exhibenda sunt his qui pro ipso acquirere possunt: v.g. procuratori, vel si mortuus sit, hæredi vel similibus, vt suprà, de quo vide Sylu.verb.vsur.§.5. si tamen hi non adsunt, Episcopo vel eius Vicario, vel proprio Confessario. Quòd si neutrum horum [illegible] potest præstare vsurarius, iuret se non posse, & cùm primùm possit, restituturum. Nisi aliquid horum promittat ordine prædicto, Sacerdos non debet absoluere, aliàs peccat mortaliter, quamuis vsurarius dicat se in testamento relinquere, vt vsuræ soluantur; immò testamentum est irritum, nec talis debet sepeliri in loco sacro; & qui sepelit, ipso facto est excommunicatus, vt ibidem in prædicto capite habetur: nam confirmatur excommunicatio lata Clem.1. de sepulc. Excommunicatio autem reseruatur Episcopo, qui non debet absoluere, donec satisfaciat læsæ parti. Quòd si vrget mors, nec vsurario vacat illa facere, cùm tamen propositum faciendi habeat si posset, tunc confessarius debet ab illo petere promissionem soluendi vsuras, & facultatem dicendi & reuelandi Episcopo talé promissionem, vt posteà Episcopus com-

pellat eum, si vixerit, soluere, vel hæredes: ita dicit Sylu. verb. restitutio. 2. §. 1. Quando verò mors non dat locum huiusmodi, sed solùm signa contritionis exhibet, quæ ad absoluendum sufficiunt, tunc absoluatur, & in hoc casu non esset excommunicatus, qui sepeliret, vt habet Syluest. Notandum autem vsurarium non esse excommunicatum, ob id non esse reijciendum à diuinis officijs, vt Sylu. benè notat, & Soto lib. 6. quæst. 1. art. 1.

Quando verò non est manifestus, tunc non sic se gerere debet Confessarius, sed potest absoluere vsurarium promittentem, & habentem propositum restituendi, dum tamen non comperiatur in alijs confessionibus proposuisse & non seruasse: tunc enim expectanda esset restitutio, vt notat Syluest. verb. restit. 6. §. 1. Quòd si iste vsurarius est in mortis articulo, quamuis meliùs esset non absoluere, nisi restituat; cùm possit id facere, tamen non tenetur Confessarius id facere; & si ei est probabile, hæredes testamenti restituturos, potest absoluere; cùm verò non potest vsurarius talis, morte vrgente aliquid facere, non est necessarium petere illam promissionem cum licentia manifestandi: nam peccatum huius est occultum, nec credetur Confessario illum fuisse vsurarium, sicut credebatur, cùm notorius & manifestus erat.

De accipiente ad vsuram.

CAPVT XXXVII.

LOngè distant inducere aliquem ad dandum ad vsuram, & accipere ab aliquo ad vsuram: prius enim malum est, & peccatum, & numquàm licet, nisi, vt dicunt Innocen. cap. super eo, de vsur. & Nauarr. cap. 17. num. 263. cùm quis est in extrema necessitate positus, in qua aliàs tenetur ei succurrere sub mortali peccato, & non succurrit: tunc enim, velut minus malum, petēdum est ab eo, vt det ad vsuram: verbi gratia est aliquis inter infideles, & occiditur, nisi det centum aureos, quos ille non habet præsentes, sed alibi habet, tunc si adsit illic mercator, qui eos possit præstare, tenetur sub mortali saltem mutuare; si autem nolit, potest ille alius ad vsuram petere: licet enim suadere minus malum, vt non fiat maius: si enim mercator deliberatus est facere maius peccatū, quod est non mutuare in tali necessitate, potest hic dicere ne hoc facias

saltem

saltem minus fac. De hoc vide Soto lib.7.q.1.art.1. Accipere autem ad vsuram non est ex se malum; nam qui accipit, solùm mutuum petit; quod cùm ille non velit nisi ad vsuram dare, ille eam dat. Cùm autem ob aliquam necessitatẽ accipit quis ad vsuram, nullum est peccatum, vt habet S. Thom. 2.2.q.78. art.4. Cùm verò nulla est necessitas, sed ob luxum vel vanitatem, Soto lib.6.q.1.art.5. putat non esse nisi veniale, & idem dicit Caietan. nisi sit nimia prodigalitas, & notabile filiorum, & rei familiaris detrimentum: tunc enim esset mortale, sicut prodigere pecunias. Hinc patet solutio cuiusdam dubij, an possit mercator sumere pecunias ad vsuram, & eis negotiari, quia plus negotiatione lucratur, quàm sint vsuræ solutæ. Refert Soto loco allegato, Sanctum Thomam consultum de hoc à mercatore Florentino, respondisse, non licere: Soto autem dicit esse licitum, & Caietan. dicit, tantùm esse veniale; & ego ita credo: puto enim, Sanctum Thomam intellexisse de eo, qui potest habere pecunias quibus negotietur: iste enim venialiter peccat, si tantùm accipit, nullum inducendo ad dandum sub vsuris. Quod autem dicimus de accipiente ad vsuram pro se, intellige etiam pro alio, qui pro amico suo accipit ad vsuram: si enim aliquis rogatur ab amico vel noto, vt mutuet illi accipiendo ad vsuram quam ille soluet, potest licitè, etiam in illius fauorem accipere vsuram. De dominis autem temporalibus permittentibus vsurarios, sciendum est, licitum esse permittere, sicut permittuntur etiam meretrices, ad vitanda maiora mala, non tamen ob hoc conceditur vsura: nam permittere est non punire, hoc autem, non semper est peccatum: Deus enim etiam permittit peccata. Esset tamen graue peccatum, si ita permitterent vsurarios, vt accipientes ad vsuram cogerent ad soluendum, nec locum in iudicio darent repetentibus: est enim contra ius naturæ vsura, ob id esset lex iniqua, quæ præcipitet vsuras solui, & qui tale faceret, esset excommunicatus, vt habetur Clem. vnica, de vsur. Vide Soto lib.6.q.1.artic.1. Ius enim Canonicum non permittit vsurarios; immò pœnas infligit vndecim, quas vide apud Sylu. verb. vsura.9. Hæc hactenùs dicta sint de vsura in communi, nunc ad particularia descendamus.

* *
*

De monte pietatis.

CAPVT XXXVIII.

MONS pietatis, est quædam summa pecuniæ, aut rerũ pecunia æstimabilium, quæ in pauperum refugium, vel à diuite vno, vel multis, aut à Principe, vel republica, aut aliqua communitate reposita est. Ex hac pauperibus solet mutuari gratis. Huius conditiones, seu leges esse solent.

Primò, vt detur mutuum ad breue tempus, puta, ad annum plus, minusve, nec excedat vt possit pecunia multis mutuari, & per eam multis subueniri.

Secundo, vt mutuetur sub pignore, ne pauperes in soluendo negligentes sint, & mons consumatur.

Tertiò, vt, si intra tempus signatum non soluitur mutuum, pignus vendatur & detur monti, quod ei debetur, vt possit subueniri alijs.

Quartò, vt, cui mutuum datur singulis mensibus, quibus mutuum acceptum possidet, eroget aliquã summam breuem, & paruam pecuniæ monti, pro expensis, quas ministri faciunt. Hic dicitur mons pietatis. Et quamuis olim fuerit inter Doctores magna controuersia, an sit licitus, quia videtur pro mutuo aliquid accipere, tamen Leo Decimus Papa expediuit bullam, quæ habetur Concil. Lateran. sess. 10. qua montem talem probat licitum esse, & ab alijs suis prædecessoribus approbatum, nec habere labem vsuræ; & excommunicat contrarium legentes vel scribentes: quamuis dicat melius esse, vt qui tales instituunt montes, etiam instituant redditus peculiares pro expensis ministrorum. Vnde non possum non mirari Caietan. in opusculo de monte pietatis, & Soto libr. 6. q. 1. art. 6. qui contra istum montem inuehuntur; pace ipsorum, nimis audacter, & sine ratione, & ni fallor, qui tale diceret, puto esse excommunicatum. Meliùs Nauar. super cap. 1. 14. q. 3. ipsum probat, & absque dubio probandus est, si fiat, vt à sede Apostolica est approbatus.

Sunt enim tres conditiones necessariæ.

Prima, vt ex mutuo nihil lucri accedat monti, vltra id quod habebat.

Secunda, vt, quod à mutuatario accipitur, sit pro obligatione, qua mons obligatur mutuare indigenti, & pro expensis, quæ necessariæ sunt pro montis conseruatione, & hoc vocat

papa pro indemnitate. Nam mons debet mutuare ſic, vt non patiatur damnum.

Tertia, vt nihil accipiatur vltra expenſas & cauſas prædictas quæ debent eſſe moderatæ nimis, putà, quantum neceſſarium eſt. Vnde, non ſunt plures miniſtri in monte conſtituendi, quã ſunt neceſſarij, nec aliæ expenſæ ſuperfluæ fieri debent: pro his enim accipere aliquid, vſura eſſet. Hunc autem montem ſic licitum eſſe, ratio aperta probat.

Primò, ſi quis peteret à me mutuo, quod ego non poſſem illi mandare, quia ver. gra. abſens eſt, niſi expenſas aliquas faciendo, profectò licitum eſſet, vltra mutuum pro expenſis paciſci, quia hoc non eſt lucrari, ſed reſarcire damnum. Ergo non tenetur ipſe mons, vel dominus illius proprijs expenſis alere eos, qui conſtituti ſunt ad mutuandum; propterea omnes dicunt, Caietanus verb. vſura, & Scotus lib. 6. quæſt. 1. artic. 2. ad 4. Gloſſ. 14. quæſt. 3. canon. ſi fœneraueris. Panormit. capit. conſuluit, de vſur. Silu. verb. vſur. 2. §. 2. quod mutuare alicui, obligando, vt ipſe ſibi, cùm opus habuerit, remutuet, eſt vſura, quia obligatio eſt appretiabilis pecunia. Cùm ergo mons obligatur mutuare petenti pro tali obligatione aliquid poteſt exigere. Et per hoc ſoluitur argumentum illorum: dicunt enim, ſi quis diues vellet conſtituere aliquam pecuniam ſeparatam ad mutuandum, non poſſet exigere expenſas, quas facit in conſeruanda illa; dico non eſſe ſimile: nam diues hic non obligatur mutuare, cùm exigitur, ſicut obligatur mons, nec illius pecunia tradita eſt in pauperum commune dominium, ſicut eſt pecunia montis, [illegible]nè tamen poſſet aliquis mutuare, exigendo expenſas à mutuatario, vt in caſu poſito dicebam, cùm rogatus mutuat. Ex his ergo patet licitum eſſe, exiſtentibus conditionibus.

De aliis montibus, qui in vſu ſunt in quibuſdam locis.

CAPVT XXXIX.

IN quibuſdam ciuitatibus ſolent etiam alij montes conſtitui à priore longè diuerſi. Aliquando Princeps, Dominus, aut ipſa ciuitas, ſuprà quoſdam proprios redditus ſolent ſummam pecuniæ accipere, & ſingulis annis, octo, vel ſeptem

pro centum receptis reddere: v. g. Aduenæ huius vrbis solent domino reddere singulis annis decem millia ducatorum: ipse dominus aliquam partem, vel totam hanc summam alijs dare constituit, recipiendo decem pro centum vel octo, singulis annis reddenda, talis summa annualis reposita pro soluendis his dicitur mons, qui pro varietate redditum, suprà quos pecuniæ accipiuntur, denominari solet varijs nominibus, vt mons farinæ, mons gabellarum, vel decimarum, &c.

Solent autem isti montes in duplici esse differentia.

Quidam perpetui; quando summa accepta non potest redimi ab accipiente, nec perit redditus cum vita dantis, sed manet hæredibus; vt qui dat centum, vt in perpetuum accipiat octo singulis annis, aut septem, pro se, & hæredibus, Talis est mons, qui Romæ dicitur Fidei, à Clemente Septimo institutus, in quo septem pro centum dantur perpetuò.

Quidam sunt temporales, quando dantur redditus solùm pro vita illius, qui summam monti imposuit: mortuo enim ipso, summa data manet apud montem, & talis est mons, qui Romæ dicitur recuperationis, à Pio quarto institutus. in quo duodecim pro centum dantur.

Est etiam tertia differentia, quæ in fine huius capitis ponitur, in qua montes sunt, reddentes decem pro centū. Isti montes secundùm se sunt liciti, quia sunt ad modum census cuiusdam, aut perpetui, aut temporalis; tamen ratione alicuius circumstantiæ, possunt esse illiciti.

Sunt enim aliquot conditiones necessariæ.

Prima est, vt talis mons verè sit redditus aliquis, putà, vel gabellæ, vel aduenæ, vel aliquid simile: si enim solùm acciperetur pecunia, & pro centum receptis redderentur octo vel decem, vel alia summa, nec talis summa esset supra aliquos redditus imposita esset vsura: & in hoc eadem est ratio huius montis, & censuum.

Secunda est, vt supra tales redditus non sit tanta accepta pecunia, vt non possit pro centum reddere illam quantitatem, quam dat: verbi gratia mons habet redditus quatuor millium aureorum, ex quibus pro singulis centum dantur octo, non possunt plures pecuniæ assumi supra hunc montem, quàm possunt ista quatuor millia continere, singulis annis reddendo octo: tunc enim esset vsura: quia haberet rationem mutui.

Tertia est, si non sunt plures pecuniæ acceptæ, quàm mõs fructificet, aut illa pars redituum, quę monti exposita est, hoc tamen fuit, quando mons fuit primò institutus, tamen posteà accidit, vt redditus montis sint minores, nec possit pro centum reddere octo constituta à principio, tunc qui habent pecunias supra montem, non possunt plura accipere, quàm ille mons reddat pro centum acceptis. Sed hoc intelligendum est, cùm fuit obligatio facta, vt, cùm montis redditus variarentur, etiam variarentur illæ annuales pensiones pro singulis centũ, vt si minus redderet mõs, minores essent, si plus maiores. Cùm tamen non est talis obligatio, sed est certa summa constituta, in quocunque euentu, tunc licitè posset talis summa accipi, cùm, quamuis plus mons fructificaret, non ob id summa illa augeretur.

Quarta est, vt pereunte monte omnia pereant: debet enim esse sicut in censu; non enim census obligat, nisi dum res manet, supra quam est positus; sic istæ pensiones non debent durare, nisi durante monte. Vnde si casu aliquo periret ciuitas, dominus non tenetur reddere quicquam illis, à quibus suprà acceperat redditus talis ciuitatis: secus autem si culpa ipsius periret aut minueretur: tunc enim tenetur reddere pensiones: potest nihilominus dominus montis obligare se ad soluendũ in omni euentu; sed tunc augendum est pretium: nam obligatio hæc pecunia æstimabilis est.

Quinta etiam est, vt in monte temporali plus pensionis detur, quàm in monte perpetuo, in quo minor pensio datur, & ita fit de facto: nam in monte recuperationis dãtur duodecim pro centum, & in primo triennio non potest perire pensio, quamuis moriatur qui eam habet; immò post triennium admittitur protestatio ad vendendam pensionem, dummodò qui alienat & vendit, superuiuat dies quadraginta, si malè habet, vel absens est; aliàs sufficit, vt ipse compareat personaliter apud eum qui acceptat protestationem.

Sexta est, vt Domini, Principes & alij non instituant tales montes absq; graui necessitate & communi. præsertim Pontifices: nam per montes destruuntur res successorum, & tot possunt multiplicari, vt in inopiã redigantur: vt enim præsentes domini cogregent summam magnam pecuniarum, non curant redditus alienare futurorum: & multò maiori causa, & grauiori debent imponi & institui montes irredimibiles, sunt enim Romæ montes aliqui, in quibus non cessat pensio:

 etiam

etiam mortuo pensionario, tamen possunt redimi pensiones, & isti dant decem pro centum; alij verò redimi omninò non possunt. Hæc igitur necessaria sunt, vt isti montes liciti sint, de quibus parum aut nihil scriptum habetur apud doctores, quia non sunt antiqui. Caietan. ver. vsura, in fine, breuiter meminit horum & approbauit. Aduerte tamen aliquos solere vendere has pensiones supra montes impositas pluris, quàm ipsi emerint, verbi gratia, aliquis, pro centum, habet supra montem fidei septem perpetua, vendit alteri pro centum & quindecim similiter de alijs etiam temporalibus. Et hoc licitum est; nam ijdem redditus diuersis temporibus, & locis plus minusve vendi possunt; sicut qui domum emit, potest pluris vendere, quàm emerit, dummodò tamen quando venditur, tale pretium iustum sit, quod puto esse in talibus pensionibus: sæpè enim raritas reddituum emptibilium auget pretium eorum.

De societate officiorum.

CAPVT XL.

SOlet Romæ contractus communissimus versari, qui dicitur societas officiorum, cuius origo & principium hoc fuit: sunt enim in Romana curia multa officia, quæ redditus quosdam habent, quæ Papa vendit certo quodam pretio. Cùm autem essent multi, qui non haberent tantam summam, vt possent soli vnum emere; concessum est à Pontificibus, vt simul cum alijs emant talia officia; & quamuis in vno sit officium, tamen pro rata, socio, vel socijs, distribuantur redditus, putà, decem, aut duodecim pro centum. Est autem officium temporale: mortuo enim officiali, manet officium in manibus Papæ, nisi officialis ante mortem per quadraginta dies renunciauerit alteri officium. Ista dicitur societas officiorum.

Sunt tamen aliquæ conditiones necessariæ ad talem contractum, vt licitè fiat. Duæ priores sunt impositæ à Paulo Quarto in Bulla quadam super hoc, quæ ad nostras venit manus.

Prima est, vt suprà alia officia, quàm Romanæ curiæ, non possint similes societates fieri: si enim fiant, tamquam vsurariæ censendæ sunt. Hæc autem conditio non est necessaria ad intrinse-

trinsecam rationem contractus: nam forsan posset idem fieri super alia officia Regalia, tamen quia id Papa prohibet, non fit.

Altera est, vt non admittantur socij vltra medietatem pretij ipsorum officiorum: solùm enim potest officialis admittere socium vnum. vel plures, vsq; ad valorem medietatis inter omnes eos, suprà vero non potest. Et ista etiam conditio necessaria non est ex parte contractus; nam posset etiam vltra medietatem socios habere, tamen necessaria est ex præcepto Papæ. Vnde, peccaret qui contraueniret, & teneretur ad restitutionem. nam Papa iudicat contractum, qui non sic fit, vsuarium. Vltra has duas etiam aliæ duæ conditiones necessariæ sunt.

Tertia enim necessaria est, vt socij non plus habeant redditus, quàm obueniat ex officio. Vnde, si officia non fructificant nisi octo, vel nouem pro centum, non possunt socij habere duodecim, & in hoc est mirabilis abusus, quia semper exigunt duodecim, cùm iam officia multò minus reddant, & rarissimè dent tot. Nec excusantur isti socij hac fictione: solent enim, postquàm inierunt societatem, locare fructus suos officiali pro tali pretio. Vnde, si postea decrescunt, ipsi tantundem recipiunt; sed hoc non excusat: nam non locant pro pretio tunc existente; hoc enim valeret, si pro pretio tũc occurrente locatent, & essent incertum, plus, minusue valituros fructus: nam tunc posset officialis lucrari hoc pro fructu; sed non sic faciunt: semper enim exigunt duodecim, quæ vix reddit officium hoc tempore.

Adde etiam, cùm istæ societates semper sint tantùm per sex menses, debent pretia constitui, quæ probabilia sint illius futuri temporis; & quod magis est, non debent locari pro toto fructu, quod speratur, sed pro minori: nam incertum minus valet certo, & præsenti, nec ad id debet cogi officialis. Adde etiam; cùm ista officia sint temporalia, & incerta, non debent locari, sed est mera societas, & sub tali titulo à Pontificibus probata: fructus igitur debent esse vniformes socio, & officiali.

Immò est quarta conditio necessaria, vt cùm ista officia aliquam habent industriam, sine qua, tantos non facerent fructus, non possunt socij tantam partem recipere, quantam officialis, qui laborat vltra sortem suam; secùs si nihil industriæ postularent. Hęc est societas verè officiorum. Tamen humana

auaritia his non contenta adinuenit quandam aliam lucrandi viam: cùm enim hoc officium pereat, mortuo officiali, & cũ eo pereant pecuniæ vtriusque pro officio datæ, mixta fuit quædam sors simul cum societate: socius enim init cum officiali societatem hanc, per sex tantum menses, sitq; pactum, vt si intra sex menses moritur prius socius, pars ipsius, quàm suprà officium habebat, obueniat officiali; si verò prius officialis moritur, quamuis officium pereat, dabit socio suam partem securam, & ad hoc fideiussores dat; dummodò mors non sit violenta: hoc enim factum est, ne alter alteri insidiaretur. Quod si socius, per quindecim dies ante sex menses finitos, protestatur se nolle societatem, tunc non perdit partem, dummodò sex integros viuat menses. Ista sors licita est: nam nullam facit in alterutro inæqualitatem: vita enim incerta est, & sicut socius lucratur sua sorte centum ex alterius morte, qui in officio perit, ita officialis lucratur centum in officio, ex alterius morte præcedente; similiter mille, plura, paucioraue, iuxta partem socij supra officium. Iam igitur non est contractus societatis purus, sed cum sorte coniunctus, sed ista sors est supra capitale ipsum, & partem officij.

Adhuc tamen his auaritia humana non contenta, aliud inuenit lucrum: solent enim socij hoc pactum cum officiali inire, vt si, facta protestatione quindecim diebus ante sex menses finitos, statim his completis diebus, officialis non reddiderit socio suam pecuniam, teneatur deinceps inire societatem reddendo eos fructus, quos antè dabat, sed socius erit absq; periculo, ita vt, quamuis moriatur ante sex menses completos, officialis non acquirat sibi illius pecuniam, sed hæredibus socij obueniat. Iste contractus sæpè fit Romæ, sed tamen frequentissimè est vsurarius, quod ex duplici parte constat.

Primò, ex parte intentionis imponentis pœnam: non enim intendunt hanc apponere pœnam, vt suum capitale recipiat, quæ quidem intentio necessaria est in pœnæ appositione, vt suprà diximus, sed intendunt merum lucrum, & saluum habere capitale, desiderantq; vt officialis non reddat, sed pœnam incurrat.

Secundò, etiam ex eo quòd officialis sæpè non potest reddere tunc, absq; culpa sua, & vt suprà diximus; pœna non est exigendi ab eo, qui non habet vnde reddat bona sua, absque culpa sua. Quòd si, qui talem imponit pœnam rectam haberet intentionem, nimirum, quia vult sibi pecuniam societatis reddi, &

di,& etiam officialis non redderet culpa sua, tunc: licèt posset talis exigi pœna: sed non puto has pœnas modò sic imponi. Ob id maximè dissuadendi sunt homines ab his contractibus, quos absq; mortali peccato, & obligatione restitutionis non exercent. Possent etiam, eisdem seruatis conditionibus, petere & exigere ab officiali damnum emergens, si quod incurrissent ex eo, quòd officialis non reddit, dummodo in culpa sit non reddendi, & socius animum habeat recuperandi suum capitale; aliàs non licèt, & dummodò damnum sit: nam solent sæpè isti, quādo non redditur capitale, accipere eosdem fructus pro ratione damni, absq; periculo capitalis, quia dicunt non esse iam societatem.

Adhuc tertium adinuentum est, nimirum locatio quædam partis officij ipsi officiali facta, de qua iam diximus.

Tandem quartum inuentum est, dare partem officij alteri tertio: ver. gr. aliquis indiget pecunijs, nec habet qui ei mutuò det, accedit officiali, & petit, vt ad societatem sui offici, admittat aliquem, & ipse dabit fructus omnes, quos officialis daturus erat, & pariter ipsi lucrum obueniet ex morte socij, ita vt officialis seruetur indemnis, nec perdat, nec lucretur iste contractus licitus est: nam sicut licitum est dare pecunias alicui, obligando ipsum, vt soluat damnum, aut lucrum cessans certum ex tali mutuo proueniens, ita potest obligare officialis illum tertium, vt soluat fructus, quos ipse soluturus erat pro accepta pecunia, & lucrum etiam ipsi proueniet. Sic etiam licitum est super domum propriam imponere cēsum pro tertio. Vnde cont[illegible]us est duplex, primus est officialis cum socio, secundus, officialis eum tertio. Sunt tamen duæ conditiones necessariæ, quæ vt plurimùm non seruantur Romæ, ob id est illicitus talis contractus.

Prior est: Non potest officialis plura supra officium suum accipere, quàm sit valor medietatis officij sui, at isti sumunt absq; mensura, in quadruplo, plus quam valeat officium: propterea Paulus IV. in sua Bulla optimè disposuit, vt nullus admittere posset societatem, nisi prius obtenta Papæ signatura: nam ibi apparet, quàm oneratum esset officium.

Posterior etiam est, vt non plus exigatur à tertio, quàm sint officij fructus pro rata. Et in hoc est mirabilis abusus: nam socij exigunt à tertijs duodecim pro centum, super officia, quæ non dant, nisi quinque pro centum. Est talis contractus pessimus, obligans ad restitutionem, quam primo loco tenetur

officia-

officialis facere illi tertio:nam quamuis tertius det primo, tamen ex natura contractus obligatur officialis & eum indemnem seruare, & socius secundo loco tenetur officiali restituere;nec excusantur ignorantia ,quia est crassa nimis: debent enim priùs quærere socij isti , qui dant tertijs suprà officia aliorum,an talia officia sint onerata,adeò vt non possint recipere plura, & tenentur contractum cognoscere , maximè, cùm bulla Pauli Quarti omnibus fuerit publicata ; & quamuis ignorantia excuset , id est à peccato , sed non à restitutione facienda, cùm primum constiterit, illicitum esse talem contractum.

Et est tertia conditio necessaria,vt,quando faciunt hanc societatem,dent totum capitale, & non accipiant solutionem anticipatam: solent enim dare quingentos aureos pro societate, & statim accipere pro fructibus quinquaginta; vnde non dant,verè, nisi quadringentos quinquaginta

---

De aliis tribus speciebus.

CAPVT XLI.

ALia est secunda societatis species communis , putà, cùm multi pecunias suas negotiationi exponunt , ita, vt singuli pecuniam exponant,& simul laborem,& industriam in negotiationem necessariam adhibeant. Talis societas licita est,seruatis tribus conditionibus.

Prima est , vt negotiatio sit licita , & non contra iustitiam.

Secunda, vt singuli exponantur periculo perdendi de capitali suo,sicut exponunt se lucro. Vnde,quoties aliquis vult lucrum,& non exponere se periculo perdendi, nisi alius intersit contractus,de quo dicemus post,est iniusta societas , nec potest licitè acquirere.

Tertia est, vt lucrum proportionaliter diuidatur, proportione pecuniæ expositæ,industriæ, & laborum : minus enim de lucro obuenit ei , cuius capitale minus est. Ista sunt manifesta.

Tertia alia societas est,quando labor,& industria communis non est,sed vnus industriam ponit,vel laborem,alius pecuniam:vel vnus partem pecuniæ,& industriam, alius solam pecuniam:

cuniam: de qua societate habetur ff. pro socio, l. societatem. Et quidem licita est, seruatis duobus.

Primum est, vt quisq; sit expositus periculo perdendi suum capitale; Verbi gratia, qui pecuniam exponit, si fortè pereat, suo damno pereat, qui ponit laborem & industriam, si causa nihil lucri obueniat, laborem perdat, salua pecunia alterius.

Alterum est, vt in lucro diuidendo computetur quantum valeat labor & industria, & quantum etiam periculum hoc valeat, quòd labor & industria semper perdatur, dum nihil est lucri, at pecunia non; nam salua manere potest: & in hoc benè dicit Nauarr. cap. 17. nu. 255. quicquid velit Soto libr. 6. de iust. q. 6. art. 1.

Aduerte tamen hic, quod contractui societatis possunt adnecti alij duo, puta, assecuratio quædam capitalis: sicut enim vnus potest capitalis assecurationem cum tertio facere, ita potest cum socio, dato iusto assecurationis pretio: potest etiam locare fructus, & lucrum pretio conuenienti, vel assecurationem lucri facere, & ita sentit Caiet. opusc. 16. q. 11. & Nauarr. c. 17. nu. 255. quamuis Soto non id recipiat, lib. 6. q. 6. art. vltimo; sed non videtur id negandum, dummodò; vt Caiet. dicit, non obliget socium ad tales contractus, sed liberũ relinquat, sicut & alium tertium.

Quarta alia societatis species est animalium, cùm aliquis emit animalia, & alij dat curanda, reseruata parte lucri, & est licita, seruatis quibusdam.

Primò, vt portio reseruata sit iusta: debet enim haberi ratio laborum, industriæ, & expensarum illorum, quibus animalia committuntur.

Secundò, vt animalia pereant ipsi domino, & non ipsis socijs tractantibus.

Tertiò, vt, cùm absque negotiatorum culpa non habetur lucrum ex animalibus, quia fortè non exponunt animalia labori, vel alijs negotijs, tunc liberi sint socij à lucro reddendo Domino. Hæc omnia sunt clara, & communia.

* * *

De

De censibus, Quid census.

CAPVT XLII.

DE censibus vide Conr.q.72.Sylu.vsura,2.§.12.Sot.lib.6. de iust.q.5.Henr.quod lib.1.q.39.Canonistas super c.in ciuitate,de vsuris.Ant.2.p.tit.1. cap.11. §.9. Miranda in summa Concil. post Concilium Floren. de hac etiam materia extat bulla Pij V.quam refert Nauarr.in man.c.27.nu.233. Igitur, inter alia de contractu censuum tractanda, illud primum est,quid sit census. Vt autem in præsenti sumitur, videtur sic posse definiri. ***Est ius exigendi pensionẽ de re vtili alterius.*** In qua definitione quatuor partes continentur.

Prima est, *Ius.* Sumitur autem hic ius,pro facultate aliquid faciendi: sic dicimus dominum habere ius in seruum, scilicet habere facultatem imperandi ei secundùm iustitiam. Est igitur census ius quoddam; quale autem sit,exprimitur in secunda particula,puta, ***Exigendi pensionem.*** Vocamus autem pensionem,quotam quandam, vel fructuum, vel pecuniarum, quæ alicui soluitur. Census igitur est facultas exigendi, secundùm iustitiam, pensionem, seu partem quandam fructuum, vel pecuniarum. Vnde autem ista pensio sit extrahenda, exponitur in tertia particula, puta, *De re vtili alterius*,id est,ex fructibus, quos res aliqua apud alterũ facit: debet enim esse res,quæ non sit vsu consumptibilis, qualis pecunia est: hæc enim vsu consumitur; sed talis,quæ vsu non consumitur, sed fructificat, salua substantia: Verbi gratia,habet aliquis domum,vel agros, vel alia fructificantia, & facientia aliquos prouentus; alius autem habet ius exigendi ab eo aliquam partem talium prouentuum;hic dicitur habere censum supra rem illius, quia tale habet ius.

Quarta particula est, *alterius*, id est,res illa,vnde pensio soluitur, non debet esse habentis censum, sed soluentis ipsum,ad differentiam locationis, & emphyteosis: qui enim locat domum alteri, habet quidem ius exigendi ab eo pensionem, sed non dicitur tale ius,census, quia non transfert dominium domus alteri, sed tantùm vsum; at verò qui habet censum super rem aliquam,non habet dominium eius, sed hoc manet apud soluentem pensionem. Et propter hoc etiam differt ab emphyteosi, in qua quis accipit pensionem de re, cuius dominum

nium habet;sed vsus est alteri in perpetuum traditus. Et ex hoc intelligitur ratio cuiusdam textus: nam in cap. constitutus,de religiosis domibus, condemnatur quidam Abbas,qui multis annis non soluerat pensionem de re, quam sub censu acceperat:condemnatur autem,vt omnia soluat, non tamẽ vt prædium,seu rem amittat,& tamen,si erat emphyteosis, prædium amittebat,& redibat ei, cui soluere pensionem tenebatur;vt habetur l.2.C.de iur.emphy.

Rationem autem huius dat Gloss. super illud cap. constitutus; nimirum, quia in censu, qui soluit, dominium rei habet; at in emphyteosi,non. Ob id, in hac, res reuertitur ad dominum, cùm pensio soluitur, non in censu; quia ipse, qui habet,dominus est: solùm cogendus est ille pensionem totam soluere.

Est igitur census, ius exigendi ab aliquo pensionem aliquam,super re, cuius dominium apud ipsummet est. Dices, quare dicitur census?

Aduerte. Olim res,& bona ciuium recensebantur ab Imperatoribus, vt iusta fieret ipsorum æstimatio, ad tributum soluendum, vt habetur l. forma,ff. de censibus; talis autem æstimatio dicebatur census. Inde, nomen hoc ampliatum est,vt ipsa res familiaris,quæ æstimabatur,diceretur census.

Et rursus tertiò, ipsum tributum, & pensio, quæ soluebatur, etiam dictus est census; vnde, illi interrogabant, an liceret censum dare Cæsari.

Atque his modis apud auctores hoc nomen vsurpatur; sed in præsenti apud Doctores Theologos, & Iuristas aliter sumitur.

Quarto modo sumitur census pro ipso iure, quod est in accipiente pensionem, ad exigendum eam ab altero; & sic in præsenti sumitur,& à nobis hoc modo census definitus est.

Quotuplex census.

CAPVT XLIII.

NVNC diuisiones, & modi censuum horum consideranda sunt; nec omnes diuisiones in mediũ proponemus, sed principales;& de quibus minus est dubium.

Primò

Primò quidem diuidetur in resignatiuum, & consignatiuum.

Resignatiuus est, cùm quis rei suæ dominium alteri transfert, retenta sibi aliqua fructus pensione; & de hoc censu erat illud c. constitutus, superiùs allegatum.

Consignatiuus est, cùm quis, retento dominio rei suæ, partem aliquam fructus in alterum transfert. Tales census modò in vsu sunt.

Horum autem, quidam sunt perpetui, quidam temporales.

Illi dicuntur perpetui; cùm quis habet ius supra rem alicuius, & hæredes ipsius exigendi pensionem; & non solùm hic, sed etiam eius hæredes, vel illi, in quos tale ius transtulerit.

Temporales verò sunt, qui ad tempus quoddā sunt, & postea cessant.

Secundò, perpetui sunt in duplici differentia: Quidam redimibiles, quidam irredimibiles.

Redimibiles sunt, cùm, qui soluit pensionem, potest se liberare à soluenda ea, reddendo pretium illi, qui habebat censum, quo ipse talem emerat censum.

Irredimibiles verò, cùm non potest pretio se liberare à pensione soluenda. Aduerte autem, quòd non dicuntur irredimibiles, quia censuarius non possit se liberare à pensione, ipsam pretio redimendo: nam si velit, & acceptet is, qui supra eum censum habet, potest se redimere, sed dicitur irredimibilis, quia censuarius non potest secundùm iustitiam cogere alterum, vt pretium acceptet pro redimenda pensione: sed post decretum Pij Quinti omnes cēsus sunt redimibiles. Similiter in redimibili intelligas, potest quidem numquàm redimi, & manare in hæredes, ob id dicitur perpetuus; tamen si censuarius velit, potest cogere alium, vt pretium acceptet, ad pensionem redimēdam: atque ob id, dicitur redimibilis.

Rursus tertiò, temporales sunt in duplici differētia, quidam ad tempus incertum, quidam ad tempus certum.

Illi, qui ad incertum tempus sunt, aliquando sunt pro vita alterius, vel vtriusque, & dicuntur vitalia; vt, qui habet ius exigendi pensionem ab aliquo, vel de re alicuius, dum alter, vel vterque vixerit; quod tempus est incertum. Aliquando non est ad vitam, sed ad alium terminum incertum, vt, dum quis hæreditatem consequutus fuerit, vel aliquid obtinuerit. Similiter

liter, qui ad tempus certum sunt, aliquando sunt ad modicum tempus, vt, cùm sunt ad annos aliquot infra decem; aliquando ad non modicum, vt, cùm ad decem, aut supra.

Rursus quartò. Omnes hi, aut sunt fructuarij, aut pecuniarij.

Fructuarij, cùm pensio est aliqua pars fructus rei, super quam est census.

Pecuniarij, cùm est aliquod pecuniæ pretium taxatum: & hi sunt in vsu magis, quàm illi fructuarij. Omnes isti census dicuntur reales, quia impositi sunt super rem aliquam, putà, domum, agrum, prædium, vel quid simile: & hos comprehendit definitio census posita. An verò sit census personalis solum impositus super personam, absq; vllius rei vtilis obligatione, dicendum est posteà.

De emptione & venditione censuum.

CAPVT XLIV.

TErtio loco, nunc perscrutandum est; an licitè possit quis vendere tale ius alteri super res suas, & licitum sit alteri emere.

Dico primò, absq; dubio fatendum est, talem contractum ex natura sua licitum esse, posseq; vnum vendere, alterum autẽ emere.

Potestq; hoc probari ex auctoritate multorum doctorum, quid affirmant, inter quos, sunt Hosti. c. in ciuita. c. de vsura. Silu. ver. vsura, 2. §. 12. Conrad. q. 72. Sot. lib. 6. de iust. q. 5. artic. 1. Nauar. super c. 1. 14. q. 3. in fine summæ suæ. Hoc etiã alij multi tenent.

Ratio autem est aperta; primò quidem ex Inst. lib. 2. tit. de vsufruct. vbi habetur, posse aliquẽ legare alteri vsum, vel vsumfructum rei, idq; etiam facere alijs stipulationibus & pactionibus. Potest ergo vendere.

Probatur etiam secundò; Si iste contractus esset ex se illicitus, sequeretur, quòd nullis appositis circumstantijs, posset fie ri licitus, quia, quod ex se malum est, nulla potest conditione apposita fieri bonum; hoc tamen asserere, esset temerarium nam in extrau. Martini, & Calixti, titul. de emption. & vendit. approbantur isti contractus, quibusdam appositis circumstantijs.

Præterea tertio, in isto contractu est materia vera venditionis,& emptionis;ergo potest fieri emptio, vel venditio. Antecedens probo; nam ius exigendi fructus est pecunia æstimabile;ergo licitè potest vendi,& emi. Vnde, nō sunt audiendi aliqui Canonistæ,inter quos est Innoc. super c. in ciuitate, de vsur. qui dicunt census iam factos posse licitè vendi, & emi; vt,si,ego habeo censum super aliquem,possum vendere alteri, tamen non licet denuò constituere illo per venditionem, & emptionem;quia dicunt,quod tūc pecunia emitur, quod non licet.

Sed falluntur isti,vt benè dicit Silu. loco allegato : nam non emitur pecunia,sed ius exigendi pecuniam, vel fructus; & est argumentum contra istos : nam si non licet denuò census cōstituere; ergo nec licebit factos vendere: nam ij denuò constituti sunt priùs. Quòd si à principio essent illiciti, etiam essent posteà,per regulam iuris,non firmatur, lib.6.vbi habetur, non firmatur tractu temporis,quod ab initio iure non subsistit. Est igitur contractus iste,quo census emitur,& venditur, siue nouus,siue antiquus,ex natura sua licitus.

Dico secundò in particulari. Emptio , seu venditio census perpetui tam redimibilis,quam irredimibilis, licita est ex natura sua. Et quidem perpetuo irredimibili minor est ambiguitas;quia est pura emptio, & venditio iuris,supra fructus alicuius rei,potestque vendi fructus,seu vsufructus rei. De redimibili autem non est tam certum , an liceat; tamen etiam certum est: nam emptio ista non est nisi cum pacto retrouendendi:qui enim emit censum,obligatus manet, [illegible] quoties venditor velit reddere pretium , quod ab emptore accepit,teneatur ius ipsum iterum vendere, quod vocant venditorem redimere censum,id est,iterum emere. At contractus emptionis, cum pacto de retrouendendo,ex se licitus est ; igitur talis census licitus erit,nisi aliqua apponatur mala circumstantia. Quamuis autem hoc ita sit,spectata natura contractus , tamen propter suspicionem vsuræ,prohibitus est à Pio V.vbi suprà , census irredimibilis;probatur verò redimibilis.

Dico tertiò.Census temporalis licitus etiam est: sicut enim ius exigēdi pensionem perpetuam,pecunia æstimabile est, ita etiam ius exigendi ad tempus aliquod.Licitè igitur potest emi & vendi,dummodò adsint conditiones, quæ posteà exponentur.

Dico quartò;non solùm emptio census fructuarij,sed etiam pecu-

pecuniarij licitus est-& ratio est, quia fructus rei, sunt æstimabiles pecunia: sicut ergo licet dare fructus, ita etiam licet date pecunias pro reddituū. Hæc sunt; quæ ad iustitiam contract⁹ huius pertinent, si secundū se, & suam naturam consideretur.

De necessariis ad iustitiam contractus huius secundum se.

CAPVT XLV.

ALiqua sunt necessaria, vt emptio, aut vēditio censuum etiam secundum se, licita sit.

Et quidem ad censum perpetuum, tam redimibilē, quàm irredimibilem, hæc necessaria sunt.

Primum est, vt verè sit apud venditorem res illa, cuius fructus venduntur; aliàs enim esset fictus contractus, ob id iniustus, & vsuræ proximus, immò verò vsura, vt vult pius V. in bulla citata.

Secundum, vt reddat verè illos fructus, in quo ius emitur. Si enim non reddit tot, quot venduntur, iniusta est, quia venditur, quod non est, aut minus eo, quod est: vnde, vt in eadem bulla decernitur, supra rem nō reddentem fructus, saltem tot, quot venduntur; aut reddentem quidem, sed alijs censibus vēditos, non licet nouum imponere censum, eadē ratione, quia ficta est emptio.

Tertium, vt si res illa pereat, vel fructus eius pereant, absq; culpa venditoris, tunc emptor non possit percipere fructus: cùm enim sit emptio quædam, iste contractus debet leges obseruare emptionis; in emptione autem, si res empta perit, damno emptoris perit. Cùm ergo venditor ius in fructus rei suæ vendiderit, qui emit, debet suo emere periculo: cùm enim fructus perit, ius in fructum etiam perit: idemque censendum est, si res minores facit fructus.

Quartum, vt pretium sit iustum.

Ad iustitiam autem pretij sunt computanda ista, quantitas fructus venditi; vt, si sunt decem, aut octo, aut quinque: plura enim magis valent.

Rursus perpetuitas: nam octo perpetua singulis annis, absq; pacto redimendi, magis valent, quam decem temporalia, aut cum pacto redimendi: sicut res empta absque pacto

retrouendendi, magis valet, quam cum pacto retrouendendi.

Rursus, certitudo fructuum; minùs enim valent decem incerta, quam octo certa: vnde, quò magis fructus sunt firmi, & securi, eò maius debet esse pretium, quo venduntur.

Quintò, qui emit censum, non debebit obligare venditorem, vt redimat, seu reemat: nam tunc videtur mutuum virtuale cum lucro, postquam percepit emptor fructus, saluo capitali. Quamuis autē hoc quintum non sit simpliciter necessariū ex sola natura rei, quia adhuc cū tali obligatione differt iste contractus à mutuo; cùm in censu emptor subeat periculū perdendi capitale, si pereat res, supra quam est census; in mutuo autem hoc periculum non sit, tamen iudicandum est necessarium, quia aliàs esset periculosus contractus: ob id, ab omnibus Doctoribus obseruandum in tali contractu ponitur.

Ista sunt quæ ad iustitiam huius contractus necessaria sunt, si secundum se iudicetur contractus.

Non tamen necessarium est suaptenatura, vt sit aliqua res certa, & signata, cuius fructus vendatur: nam sicut quis potest vendere ius in fructus cuiusdam rei suæ; ita etiam potest vendere ius in fructus totius rei suæ: quamuis frequenter modò soleat certa res signari; immò debeat ex decreto eiusdem Pij v. qui vult, vt res censui subiecta nominatim certis finibus designata sit.

Rursus, non est necessarium, vt venditor in censu redimibili habeat facultatem redimendi censum, reddendo pretium per partes; nam sicut licitus est contractus, cum quis vendit cum pacto retrouēdendi, vt totum pretium [illegible] non per partes reddat, ita etiam in censu, quamuis posset fieri illud pactū sic redimendi; sed tunc pretium, quo census emitur, decrescere debet, sicut decrescebat, cùm apponebatur pactum retrouendēdi. Nec obstat huic, quòd in extrauag. Martini, & Calixi apposita est conditio redimendi etiam per partes; nam Pontifices non dixerunt id esse necessarium, sed contractum cum tali conditione narratum approbarunt, oppositum tamen non damnantes.

De iustitia emptionis censuum, vt modò fit.

CAPVT XLVI.

HVmana cupiditas, simplici emptione censuum non contenta, timens periculum fructuum rei, quia contingit rem sępè perire, aut sterilem fieri, & tunc nullos, vel paruos facere fructus, excogitauit modum, quo tale effugeret periculum: petit enim à venditore, vt fructuum assecurationem quandam faciat, obligando alia omnia sua bona, suamque personam; imò duos aut tres fideijussores adhibendo, qui se, suaq; bona mobilia, & immobilia obligent ad certitudinem illorum fructuum, ita vt, si casu, aut euentu aliquo, res, supra quam census est impositus pereat, vt ipsius fructus, tunc ex alijs bonis extrahatur, vnde pensio census soluatur, & istam vocant apothecationem personæ, & bonorum: non enim bona apothecantur ad securitatem rei tantùm, puta, quòd res illa sit venditoris; aut ad fructuum solutionem, sed etiam ad certitudinem fructuum. Hunc autem contractum ex se licitum esse, si adsint debitæ circumstantiæ, nullus vel mediocriter doctus dubitare debet. Et hoc probatur.

Primò; nam licet alicui ementi domum aliquam cum pacto retrouendendi, pacisci cum venditore, de assecuratione domus, dum apud emptorem manserit, sicut poterat cum tertio, dummodò pretium talis assecurationis soluatur: talis est iste census redimibilis perpetuus cum ista apothecatione, quæ est assecuratio quædam. Vnde, si emptor soluat venditori pretium iustum, licet id facere. Similis assecuratio potest esse in simplici venditione, absque pacto retrouendendi, nec vlla hic apparet vsura: nullum enim est mutuum, cùm venditor non cogatur pretium reddere, aut rem redimere; si vitium aliquod intercedere potest, id erit iniustitiæ, puta, cùm non est iustum pretium; hoc tamen posito, licitus est contractus.

Probatur secundò, & hoc argumentum est validissimum. Nicolaus Papa, qui fuit parùm ante Calixtum, & post Martinum anno 1450. bullam edidit ad petitionem Alphonsi Regis Aragoniæ, in qua approbauit huiusmodi contractus, qui fiebant in regnis Siciliæ, citrà, & vltrà Pharum; & statuit licitos esse, & absque peccato, posse exerceri, & exprimit istas obliga-

tiones, & apothecationes bonorum stabilium, & mobilium, ad censum firmandum, & alias pactiones, de quibus inter se contrahentes hi conueniunt. Et nota. has obligationes non esse alias, quàm eas, quæ modò fiunt: nam istæ sunt antiquissimæ, & vincunt memoriam ferè hominum. Non ergo dubitare licet, hos contractus ex se licitos esse aliàs nulli hominum licerent. Idem censendum est de his, apud quos consuetudo talis iam viget similes contractus faciendi. Nec huic obstant illæ extrauag. Martini, & Calixti, in quibus continentur aliquæ conditiones his contractibus, qui modò fiunt, contrariæ. Nam ibi ponuntur hæ circumstantiæ.

Prima est, vt res certa signetur, supra quam census constituatur, & hæc solùm maneat obligata censui, non alia bona.

Secunda; vt, hac pereunte, venditor non obligetur soluere censum.

Tertia, vt liceat venditori per partes redimere, si velit.

Quarta, vt emptor totum pretium, quo censum emit, soluat venditori statim ac emit.

Istæ conditiones illic exprimuntur, sed scio, non esse tamquàm necessarias à Pontificibus probatas, sed apud illos, qui sedem Apostolicam consulebant. Ita, tales tunc fiebant contractus, & sic narratos sedes Apostolica approbauit; non tamen voluit damnare contractus, in quibus aliter fiebat. Quæ toto hoc c. dicta sunt, intelligi debent secundùm ius naturæ: modo enim post extrauag. Pij V. non licet facere conuentiones ad casus fortuitos obligantes: nam, licèt fieri possint assecurationes, & fideiussiones, non tamen tales, vt, re censui subiecta pereunte ex casu fortuito, teneatur censuarius censum soluere. Item sunt necessariæ quatuor illæ conditiones, tertia excepta, de qua non fit mentio in Bulla Pij Quinti.

De necessarijs ad huiusmodi contractum.

CAPVT XLVII.

QVæ igitur ex natura rei necessaria videntur ad iustitiam huiusmodi contractuum, vt modò fiunt, ista sunt.

Primò, vt sit res aliqua supra quã imponitur census, siue sit determinata aliqua res, siue non: vt, cùm quis supra omnia sua bona in communi census imponit.

Secun-

Secundò, vt sint verè illi fructus, aut expectentur, qui venduntur, vel in quo emitur ius. Vnde, supra domum fructificantem quinque, aut sex, non potest imponi census exigendi decem. Nec in hoc consentio cum Soto: vult enim, hoc non esse necessarium, sed posse tales census imponi, quamuis res minus fructificent, quia iste doctor putat censum imponi super personam directè: est enim ius exigendi à persona; res autem illa potiùs est velut pignus. Sed istud mihi non placet: quamuis enim crediderim ex natura posse census imponi super personā, tamen isti, qui modò fiunt, non sunt huiusmodi, sed super res: nam vendens, vendit ius, quod habet supra fructus, aut eorum partem suæ rei, & tunc non potest vendere, nisi quod habet: Vnde, non licet censum imponere, supra dictum valorem, vt tenet Sylu. loco citato, cum communi Doctorum sententia. Nec putes me velle dicere, non posse imponi censum super fructuum valorem, qui respondet valor rei, v.g. domus aliqua valet mille, & reddit solùm quinquaginta, quibus respondent quinque pro centum, nolo dicere, non posse imponi censum, septem, aut octo pro centum, nam potest imponi supra valorem quinquaginta: illud enim non est necessarium; nam illa quinque minus valent emptori, qui non emit nisi fructus, non autem rei substantiam, ob id, dat minus pro eis, quàm valeant, venditori, qui simul habet dominiū rei. Hoc igitur modo secundum est necessarium.

Tertium etiam necessarium est, vt venditor non cogatur ab emptore, ad redimendum censum; nam tunc videretur mutuum virtual[e].

Quartum, vt illa bonorum apothecatio non sit talis, vt venditor nullo modo possit, absque emptoris facultate, rem aliquam vendere, aut alienare: hæc enim esset iniusta obligatio, cùm plus multò valeat ista obligatio, quàm communiter ab emptoribus pretium soluatur. Sufficiet, vt res, supra quam census imponitur, sic obligata maneat, reliqua verò bona ita apothecentur, vt, dum in potestate venditoris sunt census, assecurationi sint obligata.

Quintum etiam necessarium est, vt pretium sit iustum; sed quomodo iustum pretium cognoscatur, non est facilè explicare. Aduerte tamen aliqua.

Primum est, non solùm, ad cognoscēdum iustum pretium, attendenda est quantitas pensionis, quæ emitur, sed valor assecurationis, qui per apothecationem fit: nam vtrumq; emitur:

aſſecuratio] autem tantò minus valet, quanto fructus eſt certior, & tantò magis, quantò fructus eſt periculoſior. Ex quo ſequitur, non oportere eſſe ſolicitos, inquirendo, an fructus ſit certus, ſiue incertus; nam ſi fructus eſt incertus, tunc datur minus pro penſione, plus pro apothecatione; ſi verò certus eſt, contrà, ſtante eodem pretio, v.g. do centum pro penſione octo, cum apothecatione, ſi pẽſio eſt incerta, tunc do ſexaginta pro octo, quadraginta pro obligatione, & aſſecuratione; ſi verò eſt certior, tunc do octoginta pro penſione, viginti pro aſſecuratione.

Secundum eſt, Regula dignoſcendi pretium in cenſibus, vt conſcientiæ ementium poſſint quieſcere, triplex eſt.

Prima eſt, lex Principis. Cùm enim lege pretium taxatum eſt, tunc illud pro iuſto eſt habendum: vnde modò in Hiſpania lege regni ſancitum eſt, vt vnum ematur quatuordecim, & decem pro centum quadraginta in cẽſu perpetuò redimibili; & vtinam alij Principes id facerent.

Cùm tamen iſta lex non eſt, altera regula eſt conſuetdo communis apud diuites, & inopes, ſic vendendi cenſus. Cùm enim ſit cenſus emptio quædam, in emptione pretium iuſtum, aut ex lege, aut ex communi conſuetudine ſumitur, non ex huius, vel illius hominis arbitrio, aut inopia: ſæpè enim pauperes coguntur viliſſimè vendere, nec tale pretium iuſtum eſt. Ex hoc infero vnum, non eſſe reprobandos cenſus illos, in quibus decem emuntur pro centum, cùm conſuetudo viget communis talium vẽditionum, vt fit in Marchia, Sicilia, & alijs locis. Quamuis enim meliùs, & tutiùs eſſe octo accipere pro centum, tamen non debent damnari, qui decem emunt pro centum in perpetuo redimibili: & hoc probatur argumento irrefragabili: nam Nicolaus in illa bulla concedit, vt decem emantur pro centum, etiam cum apothecatione omnium bonorum, dummodò non excedatur ille numerus denarius: & quamuis hoc conceſſerit, & probauerit pro Sicilia intra, & extra Pharum, tamen idem cenſendum eſt in illis locis, vbi talis viget conſuetudo.

Deficiente autem lege, & conſuetudine, tunc tertia regula eſt ſecunda, ſimilitudo locorum ad loca, in quibus eſt lex, vel conſuetudo; nam cùm ſunt ſimiles regiones, quantum ad rerum pretia, & res ipſas, poteſt ſimile ſeruari pretium, licèt contractus talis in vſu non ſit. His igitur vijs pretium iuſtum dignoſcitur; quo ſeruato ſimul cum alijs conditionibus

tionibus dictis, tales contractus cum apothecationibus liciti sunt.

De quibusdam circumstantijs in censibus appositis.

CAPVT XLVIII.

SOlent aliæ circumstantiæ his censibus addi. Quarum vna est pœna; nimirum si venditor per duos vel tres annos pensionem non soluerit, possessione, super quam est census, spolietur; apponere autem pœnam licitum est ex natura rei, & ita in lege Tauri. 68. apud Hispanos sancitur: tamen vt iustè exigatur ab emptore, duplex est conditio necessaria.

Vna, vt culpa venditoris intersit, puta, qui culpa sua non soluerit, cùm tamen potuerit; cùm enim absq; culpa sua non soluit, nimirum, quia nō habet, nec culpa sua incidit in talem impotentiam, tunc non potest iustè exigi, non enim pœna exigenda, vbi nulla intercedit culpa.

Altera est, vt sit pœna proportionata culpæ; non enim licitum est, pro minima culpa grauem imponere pœnam, nec iustè exigitur post culpam. His duobus seruatis licitè apponitur illa pœna.

Solet secundò alia etiam interuenire circumstantia, nimirum, in censu perpetuò redimibili solet poni sub pacto, nec per tres primos annos redimi possunt. Hoc autem etiam licitum est, vt benè dicit Soto, sicut etiam licitum est emere domum cum pacto retrouendendi, hac conditione, vt per annum, vel plus non redimatur. Vt tamen hoc possit iustè fieri, debet emptor augere pretium, quo emit censum: nam illa conditio onerat venditorem, qui aliàs poterat, quoties libebat redimere. Vnde, si centum dantur pro decem absque tali conditione, iniustum videtur non plus dare pro decem, illa apposita conditione, per quam plus oneratur venditor; quoties enim extra communem rationem censuum, cum illa apothecatione, oneratur plus venditor, tunc pretium emptoris debet augeri, aut pretium pensionis minui: sicut, cùm emptor magis oneratur; aut pensio augeri, aut pretium emptoris minui debet.

Solet tertium aliud apponi in hoc eodem censu redimibili; nimirum, vt: nisi intra certum tempus redimatur, puta, quatuor, vel quinque annos, maneat irredimibilis: & hoc etiam licitum est ex se, tamen debet considerari an sit conditio, an sit potiùs pœna talis circumstantia: si enim sit conditio, tunc debet venditor accipere minus pretium pro eadem pensione, quàm dare solet pro perpetuò irredimibili absque tali conditione, quia non tantùm oneratur venditor. Si tamen sit pœna quædam, tunc contractus videtur vsurarius; nam obligat emptor venditorem, vt reddat sibi capitale cum lucro ex pensione habito. Cùm verò est conditio, non est vsura, nam perinde est, ac emere censum perpetuum, cum hac conditione, vt possit venditor, si velit, redimere intra tres vel quatuor annos primos. Hoc autem licitum est, sicut etiam licitum est emere irredimibilem & redimibilem: iste enim est mixtus ex vtroque quodammodò. Hæc iam non habent locum, post breues Pij Quinti prohibentis censûs irredimibiles. Conditio tamen ista potiùs est ex parte venditoris; tamen vt modo fiunt, non ita est: nam tales censûs pretio redimibilium fiunt, & redimibiles vocantur, ob id, hôc iniquum est, & vsurarium apparet.

Solet quartò alia apponi circumstantia, cùm non soluit venditor pensionem, emptor facit eam pretium, quo censum auget. v. g. emit quis decem pro centum, nisi ille alius soluit statuto tempore decem, computantur in censum, & iam tenetur dare pensionem respondentem centum & decem, puta, vndecim. Hoc autem ex natura rei aliquando est licitum, aliquando non. Cùm venditor habet vnde soluat, & non vult id soluere, iustè fieri potest, sicut, qui mutuat alteri pro certo tempore, si hic non soluat, cùm possit, ille alius potest iustè exigere, vt inde pretium pro censu habeat: cùm verò venditor non habet, & absque culpa non potest soluere, tunc iniustitia est id exigere ab eo.

Solet etiam tandem quintò fieri, vt venditor in emptione censûs anticipatam soluat pensionem, vnde fit, vt qui emit decem pro centum, si statim ei detur pensio, non soluat nisi nonaginta. Hoc autem est iniustum, & nullo modo tolerandum; hic enim verè nō emit iusto pretio, nec dat pretium pro pensione. Debet enim totum pretium dare, & pensionem suo expectare tempore, nisi sit forsan iam ab aliquanto tempore factus contractus, & solutum pretium: vt, si, in secundo anno fiat;

fiat;sed tunc,ratione talis conditionis venditorem oneratis, est augendum pretium pro pensione.

De censu temporali.

CAPVT XLIX.

CEnsum temporalem esse licitum, superiùs diximus,tam eum, qui ad tempus certum ,quàm qui ad incertum fit.

In vtroque, id est,necessarium: vt venditor non det pretium,peracto tempore, emptori: tunc non esset nisi mutuum cum lucro: redderet enim cum capitale lucro, quod est vsura. Non igitur debet obligari venditor,tale capitale reddere.

Debet etiam obseruari in temporali ad certum tempus,vt non detur pensio, ita vt omnes pensiones sumptæ simul excedant capitale,v.g.dedisti centum,vt tibi per decennium pensio detur,ista non potest esse vndecim, quia iam esset vsura virtualis,ac si dares centum,vt post decennium tibi darentur centum & decem,sed debes ad summum exigere decem. Ita dicit lib.6.quæst.5.art.2.& est communis opinio.In hoc casu liceret, cùm pensio est incerta, quæ potest augeri & minui, vt,si exigetes fructus,qui aliquando decem, aliquando octo, aliquando duodecim valent,tunc,si casu plus valerent,exigi possent; cùm verò tempus est incertum, non est id necessarium: nam sicuti est periculum pro vna parte,ita etiam est pro altera, quamuis semper sit attendendum, ne sit certius vnum, quàm alterum; ibi enim iniustitia esset. Isti verò census temporales non sunt multum in vsu,& præsertim ad certum tempus.

Quid sit cambium,quot eius species.

CAPVT L.

CAmbium est *permutatio negotiatoria numismatis,pro numismate.* In hac definitione tres sunt partes.

Prima est,*Permutatio,* hoc enim significat verbũ cambire,vnum pro altero permutare.

Secunda est,*Numismatis pro numismate.* Non enim quælibet permutatio est cambium, vt in præsenti sumitur. Sunt enim tres species permutationis.

Prim

Prima eſt antiquiſſima, qua res rebus permutabantur: quidam enim homines habebant res aliquas, & indigebant aliorum rebus, hi pariter illorum rebus indigebant, tunc inuicem mutabant; & ſic à principio erant emptiones & venditiones. Videntes autem grauia incommoda, quæ in hoc erant poſita; non enim homines ſemper rebus alterius indigebant; aut non in tanta copia, inuenerunt vnum pretium commune pro rebus omnibus, & hoc fuit numiſma; quod cum omni re commutatur. Et ſic facta eſt ſecunda permutationis ſpecies, numiſmatis pro rebus; in qua emptiones & venditiones modò conſiſtunt. Poſteà verò quia numiſmata erant diuerſi valoris, quædam maioris, quædam minoris pretij, & homo indigebat aliquando maioribus, aliquando minoribus numiſmatibus facta eſt tertia mutatio, numiſmatis cum numiſmate. Et hæc vocatur cambium.

Rurſus, quia numiſmata in aliquo loco, vel tempore maioris ſunt pretij quàm in alio, humana cupiditas inuenit commutare numiſmata quædam pro eiſdem in alio loco, vel tempore: & hæc permutatio etiam cambium dicitur: & quia homo vnus indiget pecunijs in loco, in quo non habet eas, habet tamen vbi non indiget, ob id commutat pecunias illius loci, cum pecunijs huius, in quo indiget.

Tertia pars eſt, *negotiatoria*: non enim quæuis talis mutatio etiam pecuniæ pro pecunia, dicitur cambium, vt in præſenti cõſideratur; ſed quæ eſt cum ſpe alicuius lucri, ob id dicitur negotiatoria.

Huius cambij quatuor ſunt ſpecies.

Prima dicitur cambium per minutum, cùm quis dat pecunias maiores pro minoribus, vel è contrà, cum lucro aliquo.

Secunda dicitur cambium ſiccum, cùm campſor dat alteri pecunias, vt in eodem loco poſt aliquod tempus reddat illas cum fœnore, prout valuerint in loco aliquo diſtanti, tempore ſolutionis; verb. grat. dicit campſor; do tibi Romæ centum aureos, vt poſt quatuor menſes des mihi centum aureos, prout valuerint in nundinis Mediolani: dicitur autem ſiccum, quia verè hic non ſoluit Mediolani, ſed Romæ, vbi accepit.

Tertia dicitur cambium per literas, cùm quis dat campſori pecunias, vt eas accipiat in alio loco, in quo verè accipit; prout in tali loco, ſtatuto tempore valent. Campſor autem dat

ſuas

suas literas, vt per eas accipiat in illo loco pecunias ab eo, qui campsoris est socius.

Quarta dicitur cambium reale; cùm è contra, campsor dat pecunias alteri, vt alio in loco ei restituantur; putà, dat Romæ, vt reddantur suo socio in Hispania, vel Sicilia, & ob hoc accipit lucrum aliquod, & sic habes quatuor species.

De iustitia cambij ad minutum.

CAPVT LI.

PEcunia, seu numisma dupliciter potest considerari, vno modo, ratione materiæ, vt ex auro, argento, aut alio metallo est; altero modo, ratione formæ, vt numisma & pretium est.

Iuxta hanc duplicem considerationem, duplex est valor pecuniæ.

Vnus ipsius, ratione materiæ: nam pecunia aurea, aurum est, & argentea, argentum est, & habet valorem, quem habet pars vna auri vel argenti, ac si non esset pecunia, & talis valor dicitur naturalis.

Alter valor est ipsius, ratione formæ, & hic est, quem habet quælibet pecunia, vt talis pecunia est: nam scutum valet decem iulios, iulius quinquaginta quatrinos, &c. & talis valor dicitur legalis.

Rursus, pe[illegible]iæ, vt pecunia est, & ratione formæ, duo sunt vsus.

Vnus est, vt sit rerum pretium: ipsa enim nō emitur, sed est, qua alia emuntur & contractantur.

Alter vsus est permutatio: nam pecuniæ pecunijs permutantur, maiores minoribus, & è contra; Potest igitur ex dictis pecunia tripliciter considerari.

Vno modo, ratione materiæ suæ, vt metallum quoddam est.

Altero modo, ratione formæ, vt pretium est, quo emuntur res: Tertio modo, quantum ad permutationes. In hac autem tertia consideratione consistit cambium.

Iuxta hæc tria dico aliquot puncta.

Primum est, si pecunia consideratur modo primo, ratione materiæ, potest locari, commutari, emi, vendi, & pati alios con-

contractus,quos patiuntur res,aut ipſa pateretur, ſi non haberet ſigillum numiſmatis. Hoc dictum eſt ſecundum communem doctorum ſentētiam;& ratio huius aperta eſt;nam quamuis fiat pecunia,non,ob id ſuam perdit naturam, quam habet ex materia; ſemper enim manet aurum,argentum , vel aliud metallum. Hinc duo ſequuntur: alterum eſt quòd poteſt homo locare vel commodare ſuam pecuniam, & pro tali contractu vltra pecuniam exigere aliquod iuſtum pretium , ſicut exigitur ab alijs rebus quæ locantur vel commodantur. v. gr. indiget aliquis pecunia aurea,ad coquēdum carnes in ea, quia medicinalis eſt,aut ad aliquam oſtentationem faciendam, aut ad alios vſus, poteſt alius locare vel commodare ei ad certum tempus,& pretium locationis vel commodationis iuſtum exigere. Alterum eſt,quòd licet hoc modo vendere pecuniam, & excedere valorem legalem,putà,ſi ſcutum valet decem , poteſt vendi ſupra decem,quia hic non conſideratur , vt pecunia, aut pretium,ſed vt res,ac ſi aurum eſſet: vnde multis cauſis poteſt excedi valor legalis.

Primò,quia illa materia talis pecuniæ purior eſt & nobilior nam aurum auro & argentum argento nobilius eſt.

Secundò,quia talis materia rata eſt,nec inuenitur.

Tertiò , quia habet qualitatem pecunia æſtimabilem,putà, quia forſan eſt antiqua aut pulchra.

Quartò,quia vendenti chara eſt,nec ipſe alienare vult, niſi ob importunitatem emptoris: hæc enim ſolent augere pretium rerum. Similiter etiam alijs de cauſis; non enim pecunia vtimur ſemper,vt pretio,ſed aliquando,vt re aliqua.

Sit ſecundum punctum,ſi pecunia conſideretur,vt eſt pretium,quantum ad ſecundum eius vſum, non licet pretium ſeu valorem legalem excedere: v. g. non licet emere rem , augendo valorem legalem iuliorum aut pecuniarum , quibus emitur; id enim facere peccatum eſt ex ſuo genere mortale, & obligans ad reſtitutionem,& in hoc omnes conueniunt.

Tertium punctum ſit,quantum ad permutationes,licet pecunias pecunijs permutare, maiores minoribus,& è contra, & vltra valorem legalem aliquid exigere pro tali permutatione, & hoc eſt cambium minutum , quod ferè omnes doctores approbant; tamen vt licitè fiat , debent tres obſeruare conditiones. Prima,ne ſit aliqua in cāpſore falſitas,putà, quia radit pecunias,aut vnam pro altera dat,aut auricalcum pro auro , aut minorem pro maiori.

Secun-

Secundò, ne sit fraus; putà, ne decipiat tractantes in valore monetæ: si enim ei constat monetam plus valere, debet veritatem aperire.

Tertiò, vt sit iustum pretium Iustum autem pretium cognoscitur per regulas superius traditas de censibus; nempè lege: cum lege determinatum est, aut communi ipsius loci consuetudine; aut saltem proportioni loci ad eum, in quo lex est, vel consuetudo, habita consideratione copiæ, aut inopiæ taliũ pecuniarum. His seruatis, cambium licèt, & non solùm hoc licet campsoribus, quia talem artem ex officio exercent, sed etiam alijs, quia non ex officio habent, vt dicit, Sot. libr. 7. de iust. quæst. 2. artic. vnico. Vnde, cùm aliquis regnum aliquod ingreditur, in quo pecuniæ alterius regni non sunt in vsu, & vult cum aliquo illius regni mutare, licet huic minus dare, quàm sit valor legalis pecuniarum, dummodò iustum sit pretium.

Sit quartum punctum est Sot. loco citato proximè, cum in emptionibus miscetur aliqua permutatio absq; dolo & fraude, licet valorem excedere legalem; v. g. emit quis domum valentem quingentos aureos, singulos iuliorum vndecim, & paratus est reddere pretium hoc in argento, si tamen velit venditor sibi in auro reddi, potest emptor offerre minus, putà quadringentos nonaginta: hoc autem non fit solius emptionis ratione, nam sic pretium minui vel augeri non potest, sed ratione coniunctæ permutationis.

Ex his colligitur huius cambij iustitia.

De iustitia cambij sicci.

CAPVT LII.

CAmbium, quod vocant siccum, quatuor modis solet fieri.

Primus, cùm quis indigens pecunijs, petit à campsore dari sibi tot libras, aut tota scuta; campsor autem dat hac lege, vt soluat intra certum tempus iuxta valorem, quo tempore aliquo signato scuta valuerint Venetijs, vel Florentinæ, vel in alio simili loco in nundinis. Hoc dicitur cambium siccum, quia non est pecuniarum transmissio, cùm in eodem loco accipiantur & reddantur. Dicitur simile casuale, quia potest accidere, scuta valitura plus, & valitura minus. Et iustitia huius

huius contractus est consideranda ex æqualitate periculi, vt non sit plus certum, an valitura sit plus vel minus: cùm enim ex vna parte est maior certitudo, apparet iniustitia, quia iam vna pars magis oneratur, quàm altera. At verò, vt modo in vsu est, est vsura palliata, & aperta iniustitia: nunquam enim dat campsor, nisi habeat certam probabilitatem plus valituram: & tunc perinde est, ac mutuum, vt cùm lucro reddatur capitale, & illo pallio cooperitur. Si igitur sic fit, est peccatum mortale ex genere suo, ad restitutionem obligans.

Altero modo fit hoc cambij genus: Indiget quidem Petrus pecunijs, & petit sibi à campsore dari centum; campsor autem non aliter dat, nisi accipiat ea pro Sicilia, vel al[i]o loco distanti soluenda, & petit ab eo pretium, quo solet illa idare pro locis similibus. Petrus autem accipit, & tamen verè non putat reddere pecunias in illis locis, immo nec forsan habet campsor illic respondentes, sed in eodem loco sunt reddendæ pecuniæ; istud cambium est vsurarium, & ab omnibus doctoribus reprobatum, & peccat mortaliter campsor, & ad restitutionem obligatur, cùm sit fictus contractus. Caietan. opusc. de camb. capit. primo, & Nauarr. super c. fin. de vsur. num. 27. dicunt verum: quòd si campsor paratus erat pro illo locò dare alteri pecunias illas, & Petrus sibi dari petijt, tunc, ratione lucri cessantis, potest ab eo exigere tale pretium. Sed aduerti debet, quòd aliquando minus exigi debet à Petro istas petente, quia minus est periculum, cùm maneat in eodem loco, & det fideiussores, qui non solent esse cum alijs. Aliquando per hoc saluantur campsores, qui aliquando solent exigere à Principibus & Dominus cambiorum pretia, cum domini ipsorum pecunias ad aliquos vsus auferunt ab eis, vnde negotiari impediuntur.

Tertia species cambij est composita ex cambio, & recambio sicco; verbi gratia, campsor dat Petro centum soluenda Venetijs, vbi reuera campsor nullos habet correspondentes, nec Petrus illic habet vnde soluat, & petijt, campsor lucrum ex hoc cambio. Rursus, tempore solutionis, fingit Petrus se non habere Venetijs, & illa centum cũ lucro item cambit cũ lucro Romam, vbi accipit centum, & Romæ soluit totum, putà pretium cum lucro cambij; & etiam recambij. Hoc cambium duas habet coniunctas vsuras, vnam in cambio, quia factum est, nullamq; habet transmissionem pecuniæ, alteram in recambio

cambio; estque mutuum virtuale, perinde ac si mutuaret centum, vt redderentur ei centum cum toto illo lucro.

Quarta species cambij est, quæ solet esse Romæ in vsu, & dicitur cambium aulicorum: dat enim campsor pecunias quas habet pro mercatoribus aulicis alijs locis soluendas; & aliquando verè alibi soluuntur, & tunc est verum cambium; aliquando non, sed fingitur locus solutionis distans, vt pretium exigatur, & tunc apertè est siccum & fictum, nec excusatur nisi ob causam dictam lucri cessantis. Vtrouis tamen modo fiat, solent duo fieri.

Alterum est, petunt ab aulicis non solum pretium, quod à mercatoribus exigunt, sed supra hoc aliquādo quinque, aliquando octo, plus, minusve pro singulis centum, hoc autem iniustum videtur: nam ratio, propter quam plus exigunt ab aulicis est, quia dicūt mercatores certius soluere, minusq; esse periculū illis dare, quàm aulicis: sed hoc non valet; petunt enim fideiussores ab aulicis, quos non habent à mercatoribus: vnde ex hac parte periculum istud aufertur. Rursus non est tantum periculum, vt tot pecuniæ exigi debeant.

Alterum solet fieri: datur certum tempus, maius, aut minus, pro locorum distantia, in qua solutio fieri debet, hoc autem tempus est post illud, in quo soluere tenetur. Datur autem hoc aliud tempus ad certificandum, id est, qui pecunias accepit hoc tempore, debet campsori dare cautionem & certitudinem, qua ostendat se in illo loco, tempore statuto soluisse. Quòd si non dat tali tempore dictam certitudinem, quamuis verè soluerit, fit recambium statim, illarum pecuniarum ad locum primi campsoris. Hoc autem, quamuis aliquo modo possit tolerari, quia adest modus cuiusdam pœnæ, tamen cùm sine culpa accipientis pecunias fit, vt nō possit certificare, quia aliquando in via deficiunt literarum portitores, non potest iustè recambium exig[i]; immò licèt statuto tempore non soluat, si id absque culpa sua fit, vel quia non potuit, vel quia non habuit, & in hoc multæ iniustitiæ in cambijs inueniun[t]ur.

* * *

De quibuſdam notabilibus pro alijs cambiorum ſpeciebus.

CAPVT LIII.

ANtequàm cambium per literas, & reale explicemus, oportet aliqua fundamenta notare vtilia pro ipſorum iuſtitiæ intellectione & diſcuſſione. Primum eſt, pretiũ pecuniæ tribus de cauſis præcipuè variari poſſe.

Prima eſt, ratione legis: nam poteſt Princeps valorem vnius pecuniæ augere & minuere: & hinc eſt, quòd in diuerſis regionibus eadem pecunia poteſt diuerſos habere valores, quia in vna pretium eſt auctum lege illius regionis, in altera eſt diminutum.

Altera cauſa eſt, ipſe valor materiæ, quia pecunia eadem eſt in metallis diuerſi valoris; vnde ducatus Caſtellæ minùs valet, quàm Luſitaniæ, quia ille eſt auri impurioris, hic autem purioris.

Poteſt etiam variari ratione maioris aut minoris ponderis; & attende, quòd hæc variatio deſeruit ad commutationes: nam quamuis ducatus Caſtellæ vnũ habet pretium, quantum ad emptiones, tamen quantum ad commutationes poteſt varia habere pretia iuxta dictam conſiderationem.

Tertia cauſa eſt, copia, aut inopia pecuniarum. Hæc autem cauſa, etiam variat valorem, quantum ad commutationem; atq; ex hac cauſa prouenit, vt apud forum mercatorum & campſorum, pecuniæ modò plus, modò minus valeat: nam ſcutum aliquando commutatur & cambiatur tredecim, aliquando duodecim iulijs, pro copia vel inopia pecuniarum. Nota tamen, eſſe duas fraudes in hoc augmento pecuniarum in his foris.

Prima eſt, monopolium. Aliquando enim ſolent duo vel tres mercatores conuenire, & ante tempus, vel in principio nundinarum, à campſoribus accipere omnes pecunias ſoluendas in alijs locis: cùm autem alij veniunt, non inueniunt pecunias, niſi apud illos, & ſic valor augetur; ſed iſta eſt aperta fraus; nec illi licitè poſſunt tunc augere pretium.

Altera fraus eſt, quia ſimulant campſores, ſe non habere pecuniam, cùm tamen habeant, & ex hac ficta inopia creſcit pretium; tamen hoc etiam iniuſtum eſt: debet ergo ex licita cauſa augeri

augeri pretium, puta, cùm inopia prouenit: quia verè est paucitas pecuniæ, aut propter bella, aut alia impedimenta, aut propter multitudinem emptorum, aut petentium cambia.

Aduertendum est secundò, multum interesse inter cambiũ, & mutuum: numquàm enim licet mutuare pecunias in loco, vbi minus valent, vt dentur in loco, vbi plus valent: hoc enim est vsura, cùm vltra capitale mutuum in lucro accipiatur. At verò cambire licet pecunias minùs valentes in loco vno, pro pecunijs plus valentibus in alio loco, vt tenet Nauarr. super cap. fin. de vsur. num. 61. non enim cambium mutuum est, sed permutato quædã, in qua, ob causas post dicendas, licitum est pro minori pretio accipere.

Aduertendum est tertiò, pretium in cambijs nõ aliter commodè mensurari posse, nisi per tres regulas præcedentes; aut per legem, vbi lex taxauit pretia cambiorum, aut per vniuersalem consuetudinem, vbi lex non viget; aut arbitrio boni hominis, vbi illa duo non sunt, habita consideratione ad loca, vbi lex vel consuetudo viget. Hoc autem pretium datur campsori, ob transmissionem seu transportationem, quam ex loco in locum facit, ipsarum pecuniarum, in cambio præsertim per literas: in reali verò, quia dat pecunias præsentes pro absentibus: & in vtroque propter periculum expensas, labores, & obligationem, qua paratus est dare & accipere.

Aduertendum est quartò generaliter in hoc, & in sequenti cambio vnum multum necessarium; nempè, non licere campsori accipere maius pretium, pro maiori temporis mora, nec licere dandi campsoribus minus dare pretium pro maiori mora solutionis: quotiescumque enim pretium variatur purè, ratione dilationis temporis, tunc est vsura virtualis. Dico autem purè, (quia vt dicemus posteà) cùm intercedit lucrum cessans in mora maiori, aliquid ratione huius exigi potest; sed non ratione solius temporis: per hanc regulam, inferiùs iniustitiæ aliquot apparebunt. Nec est simile de loco & tempore: licet enim pro loco distantiori augere pretium, quia in loco distanti per se maius periculum, maiorque labor, & expensæ sunt; non tamen in tempore, per se loquendo, nisi ratione damni, vel lucri cessantis. His prænotatis, accedamus ad species cambij per literas.

* * *

De cambio per literas.

CAPVT LIV.

HOc cambium quinque modis fit, quamuis alij duorum tantùm meminerint. Vnde possumus ipsum in quinq; diuidere species.

Prima est, cùm Petrus dat campsori centum Romæ, vt det sibi Venetijs nonaginta quinque, alijs quinque acceptis pro pretio ipsius campsoris, qui literas suas dat Petro pro Venetijs. In hoc autem cambio attenditur valor idem pecuniarum: vt, dat Petrus centum aureos, singulos valoris vndecim Iuliorum, & recipit nonaginta quinque eiusdem valoris Venetijs, hoc cambium omnes probant esse licitum; & ita est, nec aliam habet iniustitiam, nisi cùm iniustum exigitur pretium; hoc tamen existente iusto, nullus est scrupulus de eo habendus.

Altera species est, cùm quis dat campsori pecunias, vbi minùs valent, vt recipiat illas, vbi magis valent: verbi gratia, dat testones centum Mediolani, vbi minùs valent, vt recipiat Venetijs, vbi magis valent, soluto iusto pretio campsori: hoc cambium iustum est, secundùm Syluest. vsura 4. §. 8. & Tabien. verb. vsura. est tamen declarãdum iuxta Nauar. cap. fin. de vsur. num. 62. In cuius gratiam aduerte pecunias absentes minùs valere, quàm præsentes, quando vtræque eiusdem sunt pretij, vt aureus vndecim Iuliorum Venetus minùs valet Romæ, quàm aureus eiusdem vndecim Iuliorũ exis[illegible] Romæ. Tantò autem minus valet, quantò est distantia maior vel minor præsertim si accedat periculum. Ex hoc sequitur, quod, qui dat Romæ pecunias campsoribus, possit recipere alio in loco alias magis valentes: nam istæ minùs valent in illo loco, vbi iste suas pecunias dat campsori. Tamen debet esse excessus valoris proportionatus distantiæ, vt tantò plus valeant in loco vbi recipiendæ sunt, quantò minus valeant in illo loco vbi absentes sunt; nam si valent ita plus, vt adhuc absentes excedãt valorem præsentium, contractus est iniustus.

Tertia species cambij est, cùm è contrà Petrus dat campsori Romæ pecunias, vbi plus valent, vt recipiat eas vbi minus valent, & soluit pretium campsori. Hoc cambium distinguit Sylu. loco allegato: nam si campsor reddit in eadem specie pecunias: vt, si accepit aureos, reddit aureos, licitum est; si verò red-

reddit valorem,iniustum est, quia non seruatur æqualitas:nō
enim potest dicere campsor pecunias absentes minus valere;
nam hoc est contra ipsum;nā ipse recipit præsentes magis va-
lentes,pro absentibus quæ adhuc minus valent: vnde iniusti-
tia est in cambio hoc ex parte campsoris,nisi velit ex pretio au-
ferre illum valorem.

Quarta species dicitur cambium ad incertam solutionem,
cùm quis dat campsori pecunias Romæ, vt accipiat eas alibi
ad pretium fori tunc occurrens,quod modò crescit, modò de-
crescit. At hoc Soto lib.7.qu.5.art.4.distinguit: cùm est æqua-
le periculum augmenti & decrementi,iustū est; cùm verò pro-
babilius est plus valituras pecunias, iniustum est ex parte dan-
tis,non ex parte campsoris.Hoc intellige, quando excessus est
tantus,vt vincat id quod minus valet, ratione absentiæ, vt su-
prà diximus.

Quinta species dicitur cambium ad creditum; fit hoc mo-
do:mercator nolens apud se habere pecunias, dat campsori,&
campsor dat literas , quibus se obligat pro illo dare tot pecu-
nias, cui ipse per suum chirographum dederit, mercator emit
merces suas,& soluit, dando chirographo pro cambio vendi-
tores recurrunt ad cambium, & aliquando pecuniam nume-
ratam accipiunt,aliquando aliqua chirographa pro alijs cam-
bijs in hoc non videtur iniustitia. Solent autem duo hic fieri,
vnum est, campsor solet maius creditum facere mercatori,
quàm accipiat pecunias; v.g. accepit mille , & facit creditum
duorum millium,quia campsores multùm volunt apud se ha-
bere pecunias præsentes,hoc approbat Soto lib.7.q.4.art. vni.
& benè dicit:nam hoc creditum est quædam fideiussio, quam
campsor facit per mercatorem; vnde sicut nulla pecunia rece-
pta potest eam facere , ita minori recepta potest pro maiori
summa fideiubere.

Alterum est: solent campsores exigere certum pretium ab
illis,qui ferunt chirographa;cùm accipiant solutionem in nu-
merato,& hoc iniustum est,vt benè dicit Nauarr. cap.fin.de v-
sur. nume.38. nam debitor non potest exigere à creditore pre-
tium pro solutione;campsor autem debitor est, illi verò credi-
tores: vnde pretium hoc debent soluere ipsi mercatores cam-
psoribus,pro custodia suarum pecuniarum. Et hic apparet in-
iustitia illorum mercatorum, qui nolunt dare campsori suas
pecunias , nisi hac lege, vt pretium exigant ab alijs, qui de-
ferunt ipsorum chirographa,& aliter nolūt dare; sed minuatur

se alteri campsori daturus;tales tenentur ad restitutionem cãpsoribus;campsores autem illis,à quibus acceperunt. Liceret hoc in casu,quod mercatores emerent tanto charius, supra iustum pretium,merces à venditoribus, quanto isti magis deberent soluere pro receptione pecuniarum per chirographa; non tamen credo ita fieri. Vnum notandum est circa istas species: Soto enim negat intra vnum regnum posse fieri ista cãbia, sed Nauarr.c.de vsur.num.28. meritò affirmat, dum pretium decrescat proportionaliter,quia minùs debet esse, quam pro locis distantioribus.

De cambo reali.

CAPVT LV.

CAmbium reale vocamus in præsenti, cùm campsor dat mercatori pecunias in alio loco soluendas, aliquo pretio recepto pro commutatione. Hoc autem cambium ex se licitum est;pretium tamen debet esse iustum, vt superius diximus,& nihil plus debet exigi,ratione solius moræ temporis: cùm enim campsor plus exigit, quia solutio in maius prolongatur tempus,vsura est. Hinc fit, vt cùm solutiones differt ex nundinis in nundinas, (nam mercatores non semper soluunt in nundinis, pro quibus acceperunt soluendas pecunias) non potest campsor ratione talis dilationis exigere maius pretium, nisi qui cessat ei lucrum, quòd alias [illegible] percepturus, tunc ratione lucri potest exigere;sed non, si pecunia futura erat otiosa. Potest etiam licitè exigere valorem pecuniarum, secundum quem pecuniæ commodantur in foro occurrenti, cùm eas dat:nam aliquando plus,aliquando minus valent, vti diximus.Reliqua verò de diuerso valore pecuniarum ratione diuersorum locorum,iudicari possunt per ea, quæ diximus in capite præcedenti. Non nego multa posse in hac materia tractari;sed per ea,quæ dicta sunt,poterit quis, adhibita diligentia,ipsa discutere.

Hæc,quæ de cambijs & censibus dicta sunt,intelligi debent ex natura rei,saluis extrauagantibus Pij quinti, quæ varia præscribunt de his materijs.

De octauo præcepto: Non falsum testimonium dices.

CAPVT LVI.

IN hoc præcepto prohibetur iniustitia, quæ fit verbo contra proximum. Quæ quidem duplex est.

Vna extra iudicium, vt quæ fit in detractione, murmuratione, irrisione, & alijs huiusmodi.

Altera in iudicio, quæ fit in falso testimonio. Vtraq; prohibetur: tamen quia est grauior illa, quæ fit in iudicio, ob id ipsa exprimitur in hoc præcepto. Nos autem generalius rem tractabimus, discutientes iniustitias, non solùm quæ ex testibus; sed quæ ex alijs personis in iudicio conuenientibus committi solent. Hæ autem personæ sunt præcipuè septem. Iudex, accusator, reus, testis, aduocatus, notarius, procurator. Incipiẽdum ergo est à Iudicibus.

De Iudicis iniustitia.

VT Iudex sit verus & rectus, quatuor debet habere, potestatem, veritatem, formam, vim executionis.

Potestas quadruplex est, vna ordinaria, altera delegata, quę ex commissione ordinarij est; tertia arbitraria, quam quis habet ex eo, quod alij ipsum in iudicem super aliquo eligunt; & quarta est accessoria, quam quis habet super aliquẽ, qui, licèt sit alterius potestatis; tamen delictum commisit in loco iurisdictionis alterius. Vnde Romanus castigatur Neapoli, si illic commisit delictum, vt habetur. ff. de accusat. l. alterius. Vna saltem harum necessaria est ad iudicium. Vnde, cùm quis se iudicem constituit absq; vlla potestate legitima; vel, si habet potestatem, non tamen ad illud tale iudicium, vel si habet, non tamen ad talem iudicandam personam, mortaliter peccat ex genere suo, & obligatur ad restitutionem damni, si quod interuenit. Hinc fit, vt sæcularis iudex peccet contra iustitiam iudicando, siue in ciuili, siue in criminali clericum; non enim potest clericus conueniri coram sæculari, quamuis possit clericus sæcularem coram sæculari conuenire iudice, ipse tamen conueniri non potest, nisi in his casibus, de quibus vide Silu. verb. Iudex. 5.

Primus est, cùm degradatus est, & remissus brachio sæculari.

Secundus,cùm Episcopus dat facultatem, & hoc in causa ciuili tantùm,non in criminali: Tertius est, cùm ipse clericus conuenit sæcularem coram iudice sæculari,& ipse reus reconuenit clericum,tunc,ratione reconuentionis potest iudicari à sæculari,sed hoc in casu tantum ciuili: nam in criminali recōueniri non potest coram iudice sæculari. Habetur ista reconuentio c.1.& 2.de mutu. petitio.

Veritas etiam iudici inesse debet. Est autem duplex veritas.

Altera,cùm,quod dicitur,ita est in re,sicut dicitur.

Altera,cùm,quòd dicitur,ita dicitur,sicut existimatur esse, quamuis aliquando in re ita non sit. Iudex non semper tenetur iudicare priorem veritatem,quia aliquando est occulta,& indagari non potest, ista diuino iudicio reseruatur: tamen debet sequi posteriorem,vt iudicet,quod verum esse cognoscit,& existimat.

Rursus,dupliciter cognoscit Iudex,vno modo,vt persona priuata,putà,quòd ipse per se cognoscit extra iudicium, quòd cognosceret,quamuis Iudex non esset.

Altero modo, vt Iudex cùm cognoscit rem, vt in iudicio probatur. Aliquando contingit istas duas scientias esse discordes; nam, vt priuata persona, scit verum vel falsum esse aliquid,per iudicium verò aliter cognoscit; vt, cognoscit esse aliquem innocentem; tamen in iudicio probatur nocens: & quidem,cùm ciuilis causa est,tunc ferè omnes conueniunt, iudicem debere sequi scientiam iudicis, & ferre sententiam iuxta allegata;& probata:tamen cùm causa criminalis est, & maximè mortis,quamuis in hoc opiniones existant, tamen communior & verior est, quòd licitè potest sequi iudicis scientiam,& damnare innocentem, cùm tamen probetur in iudicio sufficienter nocens. Ita tenet S.Thom.2. 2.q.67.artic. 2. Alex.3.p.q.40.mem. 6.artic.2.& Bart.in l.illicitas.ff.de off.præsidis:nec tenetur relinquere officium, aut remittere ad alium iudicem, vt alij dicunt, quamuis teneatur diligentissimè inquirere & examinare testes, vt, si forsan possit aliquem in eis defectum inuenire:similiter etiam latæ sententiæ appellationem concedere. Aliqui tenent,cùm est supremus Iudex, vt Rex, Princeps, aut ij, quorum dicta habent in suo territorio vim legis,teneri secundum conscientiam facere in causa innocentis,ita tenent Bart.&Bald.l.1.Cod.vt quæ desunt.Adria. & Felin.cap. cùm in causis de sent. & re Iud. Innocent. autem dicit

dicit id posse Papam de plenitudine potestatis, c. cùm inter, de elect.

Formam etiam iuris debet iudex seruare.

Primò quidem in ferenda sententia, vt secundùm iura & leges iudicet; quod si ignorat, vel dubitat, tenetur assessorē conuocare: in hoc autem deficere, graue peccatum est, obligans ad restitutionem.

Secundò; in quantitate, & qualitate sententiæ; nam non debet supra pœnam iuris castigare.

Tertiò, in præparatorijs; debet enim terminos iuris concedere, nec ad libitum negare, aut extendere, & alia in hoc secūdum leges statuta exequi.

Denique non debet sine accusatore vllum damnare, nec in iudicium vllum conuocare, nisi in quibusdam casibus.

Primus est, cùm crimen est notorium, & manifestum: nam vt habetur extr. de accusat. euidentia patrati criminis clamore accusantis non indiget.

Secundus, cùm est confessio propria ipsius delinquentis, spōtanea, & iudicialis. Dico iudicialem, quia; cùm quis extra iudicium se crimen commisisse dicit, non valet confessio, vt sententia feratur, sed est indicium ad inquirendum, nisi posteà in iudicio ratificet, Dico spontanea, quia, quæ fit per torturam & timorem, non sufficit, nisi postea reus ratificet.

Tertius, cùm est infamia, aut semiplena probatio: tūc enim Iudex procedere potest, non quidem ad sententiam ferendam sed inquirendum, donec maior probatio ad sententiam ferendam inueniatur.

Quartò, cùm est iudicialis denunciatio, putà, cùm quis denunciat aliquem iudicialiter, tunc Iudex procedere potest, non quidem ad sententiam ferendam, sed ad inquirendum.

Quintò, cùm præcessit fraterna denunciatio apud Prælatū & vocatus à Prælato, est rebellis, & non vult corrigi, tūc Iudex Prælatus, absq; alio accusatore, potest etiā vsq; ad sententiam procedere.

Debet etiam Iudici inesse vis executionis, vt legis pœnas exequatur, vel iuris sententiam proferat.

In cuius gratiam aduerte, Iudicem esse duplicem.

Alterum supremum, qui alteri non subditur in iudicando, alterum inferiorem.

In primis, inferior tenetur sententiam iuris exequi, non

solùm, cùm accusator ab accusando non desistit, sed quamuis desistat: verbi gratia, est aliquis accusatus homicidij coram iudice, & conuictus, posteà accusator remittit, Iudex inferior debet sententiam ferre, quamuis possit appellationem concedere: supremus verò, cùm accusator non remittit, nullo modo potest, nisi rarissimè, in casu, quo reus est nimis reipublicæ vtilis, & magnum detrimentum, vel scandalum in republica fit ex illius morte, tunc Princeps potest compellere accusatorem, vt alia satisfactione sit contentus.

Ita tenet Soto lib.5.q.4.ar.4. Cùm verò accusator non remittit, tunc Iudex dispensare potest in pœna iuris, & condonare, si vult; quamuis in hoc sit attendendum, an Princeps debeat considerare bonum publicum. Si talia peccata sint etiam contra bonum publicum, non debet condonare, cùm persona est nimis noxia, & mala reipublicæ; aut cùm aliquod detrimentum reipublicæ sequitur.

De Accusatore.

CAPVT LVII.

SEcunda persona in iudicio est accusator: in cuius gratiam nota, multùm interesse inter denunciare iuridicè, & accusare. Denunciare enim, qui apud iudicem alicuius crimen tantum defert, vt ad emendationem propter bonum publicum procedat, nec, qui denunciat, tenetur crimen testibus comprobare. Accusat verò, qui crimen, vindictæ causa, in bonum etiam publicum defert; & hic tenetur testibus probare. Est etiam aliud denunciare fraternè, quod erga Prælatos fit: quæ denunciatio bonum particulare denunciati respicit.

Aduerte igitur, peccata triplici se habere differentia.

Quædam sunt contra bonum commune primo & per se, vt coniuratio in Principem, in Reipublicæ perditionem, falsificatio monetarum, hæresis, & alia huiusmodi.

Quædam sunt in damnum alicuius priuatæ personę, vt homicidium, furtum priuatum, quod non in vijs regijs fit; hoc enim non est contra commune bonum, sicut est peccatum assasinorum.

Quædã etiam sunt peccata contra ipsummet cõmittentem solùm

ſolùm, vt fornicatio, concubinatus, & alia huiuſmodi: qui enim talia committunt, ſibi potius nocent.

Rurſus, hæc dupliciter ſe habent, quædam iam ſunt facta, quæ tranſierunt, & emendata ſunt, quædam ſunt in fieri, aut in procinctu vt fiant, nondum tamen facta.

His ſuppoſitis, ſunt obſeruandæ multùm hæ quatuor concluſiones.

Prima, cùm iam peccata ſunt facta, nec actu iam manent, nullus accuſare, nec denunciare tenetur; quamuis fuerint contra bonum publicum: verbi gratia, cognouiſti aliquem, qui fuit falſificator monetarum, aut parauit inſidias Regi, iam tamen deſiſtit omninò à tali peccato, non teneris denunciare, vel accuſare.

Similiter cognouiſti aliquē in hæreſim prolapſum, tamen ſcis illum omninò pœnituiſſe, & ab errore diſceſſiſſe; non teneris denunciare, vel accuſare; niſi ſolùm, cùm à iudice interrogatus fueris iuridicè, putà, cùm criminis illius eſt infamia, vel probatio aliqua apud iudicem, tunc vt teſtis verū reſpondere; quamuis, ſi omninò eſt occultum, nec hoc teneris dicere; quia Iudex non iuridicè procedit.

Secunda, cùm crimen eſt contra bonum commune, & adhuc in fieri, vel in procinctu vt fiat, teneris accuſare, ſi potes; ſin minus, ſaltem denunciare: ver.g. ſcis aliquos parare inſidias Principi, vel monetam falſificare, vel eſſe hæreticos, vel quid ſimile contra bonum commune facere; debes per accuſationem, vel per denunciationem Iudici reuelare; tamen, ſaltem ante denunciationem; vel accuſationem, eſt præmittenda fraterna admonitio; vt admoneatur talis, qui paratus eſt crimen perficere: quòd ſi nō acquieuerit admonitioni denunciandus, vel accuſandus eſt.

Sunt tamen aliquot caſus, in quibus non eſt opus præmittere admonitionem hanc.

Primus eſt, cùm præſumitur incorrigibilis, & hoc eſt maximè in hæreſi cū pertinacia, talis hæreticus eſt denunciandus, abſque præuia admonitione

Secundus eſt, cùm non profutura ſperatur admonitio; tunc enim nō eſt opus eā præmittere, quāuis debeat eſſe multū probabile, quod non admittetur admonitio, aliàs eſſet tentanda.

Tertius, cùm timetur magnum damnum in admonitione: nam ſi timet ſibi mortem inde prouenturam, vel damnum graue debet denunciare ante admonitionem.

Quartus est, cùm non est tempus; nam tã vrget periculum, quòd non dat tempus pro admonitione, tunc denunciare oportet; aut accusare.

Tertia conclusio: Cùm peccatum est contra tertiam personam, si graue detrimentum illli obuenit, idem prorsus, & eodem modo faciendum est: v.gr. scis aliquem parare alteri mortis insidias, teneris admonere, & si admonitioni non est locus, vel quia non admittitur, vel quia aliæ prędictæ occurrunt causæ, denunciare debes iudici, non tamen illi tertio reuelare personam, nisi in communi, vt sibi caueat. Intellige ista omnia, quando sunt extra confessionem. Cùm verò iam homicidium est factum, ad nihil teneris, nisi iuxta primam conclusionem, cùm aduocaris in iudicio iuridicè interrogatus, ad veritatem dicendam.

Quarta conclusio: Cùm peccato non vergunt in damnum publicum, vel alterius, tunc tenetur homo, iuxta præceptum correctionis fraternæ, corrigere, cùm correctio profutura speratur, aut denunciare Prælato, denunciatione fraterna. Et idem est faciendum, cùm Prælati publicè præcipiunt, vt reuelentur concubinarij, fornicarij, vel alij criminosi huiusmodi: tenemur etiam denunciare iudici prælato fraternè, non tamẽ criminibus omninò existentibus occultis, nisi aliqua saltem infamia præcedente.

Est autem hic notandum, clericos non posse accusare in causa mortis, nisi tantùm iuridicè denunciare, & præmissa protestatione, se nõ ob mortem denunciare, sed ob bonũ, vel suum, vel alterius, vel commune. Est autem in accusatore necessariò obseruanda iustitia in accusando.

Hæc autem in his quatuor consistit:

Primò, vt seruet veritatem: veritas autem consistit, vt affirmet, quæ ipse interiùs iudicat ita esse: quando aũt siue in causa ciuili, siue in criminali falsũ imponit, mortaliter peccat, si res grauis est, & tenetur ad restitutionem de damno illato. Et attende, quòd si à principio litis, se veram accusare putabat; tamen posteà, etiam post latam sententiam, comparet fuisse falsum, tenetur reddere ea, quæ illi ex tali sententia obuenerunt. Tenetur etiam, si in media lite comperit aliter esse, quàm putabat, desistere.

Secundò opus est, vt in verè accusando, & petendo quod iustum est, modum debitum seruet. Ex hac parte potest etiam peccare: vt, si, ad verum, & iustum probandum, vtatur falsis testimo-

stimonijs, inducendo alios ad iurandum quod nesciuerunt; tūc enim peccaret mortaliter, quamuis ad restitutionem non teneretur, si reuerà ita, vt erat, intendebat.

Opus etiam est in tertio, vt debitum obseruet intētionem, nam, quamuis iustum petat, & modo iusto, si tamen eo fine, vt alteri noceat, & non, vt res suas recuperet, vel in bonum publicum id faciat, peccat, &, cùm grauis est materia, mortaliter.

Adhuc quartò, opus est executione, vt litem, & accusationē propositam, & incœptā absoluat: desistere enim in media causa, aut remittere se in probationibus, vt vincitur, peccatum est; & illud vocatur præuaricatio, hoc est, tergiuersatio, vt habetur 2.q.3.can. si quē pœnituerit. Non tamen semper est peccatum, nisi cùm accusatio est criminis alicuius, contra bonum publicum, aut contra tertiam personam, & adhuc, cùm potest accusator probare: quando verò negotium est proprium, non est peccatum, dummodò non vtatur mendacijs, aut periurijs. Hęc sunt, quæ ad accusatorem spectant.

De Reo.

CAPVT LVIII.

IN reo id primùm consideratur, puta, obligatio respondendi iudici, & manifestandi verum. Aduerte autem; vt reus obligetur [illegible]rum respondere, debent tria concurrere.

Primò, vt interrogetur à proprio iudice: cùm enim non est iudex habens auctoritatem in reum, non obligatur reus respondere.

Secundò, vt seruetur forma iuris: hæc autem est, vt reus non interrogetur de crimine, de quo non præcessit infamia, ita, vt ille sit infamatus de tali crimine, aut præcesserint indicia, aut semiplena probatio, id est, testis omni exceptione maior. Quando autem est plena probatio, tunc non est dubium, quin debeat respondere verum, quando ista deficiunt, non tenetur respondere reus etiam proprio iudici; quamuis fulminetur ei sententia excommunicationis: nam occultu manifestari non debet in foro exteriori; & iudices malè faciunt, qui, contra iuris formam, cogunt eos respondere.

Adhuc ista duo non sufficiunt, sed opus est tertio, vt ista

iuris forma sit prius probata in processu, & reo indicata, vt cognoscat se iuridicè interrogari; aliàs in re graui non debet, nec tenetur reus respondere iudici. His igitur seruatis, debet reus respondere verum, quamuis inde cognoscat, sibi mortem prouenturam; & peccat mortaliter non respondendo, aut verum negando, tum ratione iuramenti, tum ratione mendacij, quod in iudicio profert; quod absque iuramento est mortale, cùm res grauis est: cùm verò leuis, potest esse veniale; quamuis neget Caiet. 2.2. qu. 69. art. 2. Debent ergo Confessarij audientes reos nimis aduertere, ne absoluant reos tales, qui iuxta iuris formam interrogati noluerunt respondere, nec etiam cogant ipsos verum manifestare, cùm contra talem formam interrogantur.

Et in reo considerare oportet, quod non tenentur manifestare in iudicio omnia crimina, quæ commisit, sed illa tãtùm, quæ iuridicè interrogari potest: nam si aliquorum infamia præcessit, vel indicia, aut semiplena probatio, non autem aliorum, non tenetur hoc manifestare, sed solùm illa, de quibus iuridicè interrogari potest. Et in hoc malè faciunt Iudices, qui vno comperto crimine, omnia, etiam occultissima, inquirunt. Verum est, quod cùm crimen vnum notum est, & iudicium sufficiens alterius, iudices possunt inquirere etiam illud. Rursus, reus non tenetur reuelare complices suos, nisi cùm illorum aliqua infamia præcessit, aut denique seruantur illa tria prædicta: & in hoc etiam est abusus Iudicum, qui, nulla seruata forma, inquirunt etiam complices, cùm nec post talem manifestationem, licitè possint contra eos procedere, sicut, nec contra rerum propria crimina manifestantem, si non iuridicè fuit requisitus. Hæc sunt, quæ ad rei obligationem pertinent.

Adhuc in reo est secundum considerandum, puta, cùm non iuridicè interrogatur, quibus verbis debeat respondere, cùm verè crimen commisit: & in primis, certum est, posse appellare, aut non respondere; tantùm tota difficultas est, si, cùm cogitur, possit respondere, non feci: & in primis certum est, non licere ei mendacium dicere; nam esset periurus, & mortaliter peccaret in quocumque casu, sed licet ei, vti æquiuocatione. Sot. lib. 5. de iust. q. 6. artic. 2. tenet, quòd non licet ei vllo modo dicere, non feci, quia hic nulla est æquiuocatio, sed esset mendacium; tamen Adrian. 4. in q. de sigil. dicit, talem reum posse dicere, non feci, & Caiet. opusc. 16. q. 5. dicit, posse respondere, se non

se non habuisse complices, quamuis habuerit. Et ego puto esse hoc probabilius: tamen cautus debet esse reus, vt talia verba proferat iuxta suam intentionem in sensu vero, puta, vt intendat dicere, non feci, puta, in carcere, & non habuit complices, in alijs criminibus, vel aliquid simile, aliàs esset mendacium; nõ autem illo modo; quia verba in tali casu, non sunt consideranda iuxta Iudicis intentionem, sed ipsius rei.

Tertium considerandum in reo, est obedientia, puta, vt non aduersus Iudicem, vel eius ministros insurgat, vt in carcere maneat. Tamen notare oportet, quod solùm obligatur, nullam vlli custodi, aut personæ inferre; tamen, si citra vim talem potest fugere à carcere, quamuis iustè sit comprehensus, licet ei, immò rumpere catenam, murum perforare, & portas frangere; quamuis sciat alios comprehensos fugitiuos, & custodes damnum passuros, non hoc tenetur ipse prouidere, sed ipsis ministris incumbit, præsertim cùm res grauis est.

Attende tamen, quod tenetur posteà restituere damna illata, puta, ex ruptura catenarum, & portarum fractione. Hanc sententiam tenet Caiet.2.2.q.69.Sot.lib.5.q.6.art.4. Nauarr.in summa cap.25.num.38. Addit autem Caiet.quod licet alijs, qui sunt extra carcerem iuuare ipsum, & ministrare instrumenta; hoc autem negant Soto, & Nauarr. nam ista licent reo, quia sua res agitur: multa autem licent alicui propter se, quæ ipsi nõ liceret facere propter alium. Addunt tamen Doctores, quòd licet alijs consulere carcerato fugam; & hoc quidem verum est, dummodò nõ sint ipsæ personæ, quæ ad iudicium spectãt, vt Iudex, custodes, & alij huiusmodi. Fugienti è carcere, leges imponunt grauem pœnam; tamẽ, vt Soto dicit, ad culpam non obligant.

De Teste.

CAPVT LIX.

Quarta in iudicio persona, est Testis: in quo tria consideranda sunt; obligatio, repulsa, culpa.

Circa obligationem, puta, quando quis tenetur testimonium reddere, & testificari, sunt notandæ tres regulæ generales, per quas multi casus in particulari decidentur.

Prima est, quando crimen vergit in detrimentum publicum,

cum, aut in damnum tertiæ personæ notabile, nec adhuc est emendatum, sed est in fieri, vel in procinctu vt fiat, tenetur homo inquisitus testimonium reddere, licèt iuridicè non interrogetur; quia, vt superiùs diximus, in his casibus tenetur quisque accusare, vel denunciare; v.g. interrogatur aliquis de alicuius crimine, puta hæresis, vel proditionis, vel alterius cõtra bonum commune, vel de insidijs contra aliquem, si iste adhuc in crimine tali est, tenetur interrogatus dicere verum, & manifestare, licèt occultum sit crimen.

Secunda regula: cùm verò iam crimen est commissum, & transactum, seu etiam emendatum, nullus inquisitus tenetur respondere & manifestare, nisi iuridicè interrogetur; si tamen iuridicè inquiratur, tenetur verum dicere: v.g. inquiritur Petrus de homicidio Ioannis iam facto, & cuius forsan iam pœnituit ipsum Ioannem, si tamen infamatus est Ioannes, vel sunt alia, vnde iudex iuridicè inquirat Petrum, tenetur aperire quod scit.

Tertia regula; quando aliquis patitur detrimentum iniustè, si quis scit verum, & cognoscit illum iniustè pati, & in carcere detineri, siue in ciuili, siue in criminali causa, tenetur testimonium dare, etiam non inquisitus, seruatis tamen duabus conditionibus.

Prima, vt speret se profuturum, sin cognoscit se nihil profuturum, non tenetur.

Secunda, ne inde aliquod notabile detrimentum incurrat: cùm enim timet probabiliter id sibi nociturum, quia aduersarius faciet ipsum occidere, vel afficiet aliquo malo graui, non tenetur.

His positis, quòd sit spes proficiendi, & quòd nullũ timeatur detrimentum, tenetur testificari; Soto lib.5. de iust. qu.7. art.1. Nauarr. c.18. num.34. S. Thom. 2.2. q.70. art.1. Sylu. verb. testis, §.8. Et attende, quòd obligatio in hoc casu nascitur ex charitate: vnde, qui non facit, peccat mortaliter contra charitatem, & non contra iustitiam; & consequenter non tenetur ad restitutionem de damno, quod alteri prouenit ex ipsius taciturnitate.

At verò, qui iuridicè interrogatus, dissimulauit verum, tenetur ad restitutionem de damno, si quod ille alius incurrit, quia peccat contra iustitiam. Et hæ regulæ obseruandæ sunt circa obligationem testium.

Circa repulsam, scias in testibus esse quasdam conditiones secun-

ſecundum iura requiſitas, vt ipſorum teſtimonia ſint valida, quibus deficientibus, infirmum eſt ipſorum dictum; vt, quòd non ſit infidelis, excommunicatus infamis, & alia huiuſmodi. Hinc fit, vt, cùm teſtes in aliqua cauſa offeruntur, procuratores contrariæ partis ſoleant imponere defectus teſtibus, vt ipſorum dicta inualident, & hanc vocamus repulſam. Et quidem licitum eſt parti contrariæ, & ipſi procuratori aperire defectus, quamuis occultos, teſtium, quibus ipſorum teſtimonia infirmantur, vt, ſe defendant: ſed ſunt aliquot conditiones obſeruandæ.

Vna eſt, vt adſit veritas; nam imponere falſa crimina, & defectus, graue peccatum eſt.

Ruríus, vt ſolùm illi defectus manifeſtentur, qui faciunt ad inualidandum teſtimonium, & non alia crimina, quãuis vera ſint.

Tertia eſt, vt non obueniat: maius multo detrimentum teſti ex tali manifeſtatione, quàm ipſi parti: nam aliquando erit graue crimen, ob quod grauiter punietur teſtis. Dico multò maius, quia licèt maius detrimentũ obueniat teſti, dummodò non ſit multò maius, quàm quod obuenit parti, licitum eſt manifeſtare in ſui defenſionem, & hoc intelligo cùm eſt iniuſta cauſa; nam alias, cùm quis iuſtè accuſatur, puto, non licere occulta crimina teſtium aperire, ex quibus ipſis detrimentũ obuenit, maximè, cùm iuridicè inquiſiti ſunt, nec ipſi ſe ſponte ad teſtificandum obtulerunt.

Circa culpam, aduerte, quòd teſtis tenetur verè teſtificari, id eſt, quod ipſe exiſtimat verum; nec debet dubium affirmare, vt certum. Dicere autem mẽdacium, peccatum eſt mortale ex genere ſuo, propter periurium, quod illic committitur, & hoc prohibetur in iſto præcepto. *Non dices falſum teſtimonium.* Obligatur etiam ad reſtitutionem damni illati, ob tale mendacium. Aduerte autem, quòd ſi quis fortè, cùm teſtificatus eſt, dixit aliquid, quia ita eſſe putabat, tamen poſtea intellexit, & comperit ita non eſſe, tenetur, ſi abſq; detrimento ſuo poteſt, & ſi ſe profuturum ſperat, coram Iudice iterum comparere, & dicere quod ſcit, dummodò ſit cert⁹, de eo: quod ſi iam lata eſt ſententia, & ſe nihil profuturum ſperat, ſaltem dicat ipſi parti, in cuius fauorem teſtificatus eſt, vt ipſa verum cognoſcens reſtituat: nec ad ampliùs talis teſtis tenetur. Quòd ſi falsò teſtificatus eſt, tenetur reiterare, ſi alter eſt in periculo graui, vel mortis, vel infamiæ, quamuis ipſi teſti mors obueniat.

Sunt autem hic duo notanda.

Vnum eſt, cùm teſtis accipit pecunias vt falſum teſtimonium dicat, quamuis teneatur reſtituere damnum illatum alteri, tamen non tenetur reſtituere pecunias, quas accepit, vt falſum diceret.

Alterum eſt, ſi illas accepit, vt verum diceret, tenetur reſtituere eas domino, quia ſine pecunia tenetur veritatem dicere. Hæc ſunt, quæ circa teſtem conſiderare oportet in præſenti.

De Aduocato.

CAPVT LX.

IN Aduocato, conſideranda eſt obligatio: tenetur enim patrocinari, quamuis gratis, in pauperum cauſa, Obligatur autem ſub mortali in illo caſu, in quo aliquis ſub mortali tenetur eleemoſynam facere: qui caſus eſt, cùm eſt grauis, aut extrema neceſſitas: hæc autem eſt, quando pauper graue detrimentum patitur, & non eſt, aut difficilè inuenietur aliquis, qui ipſi patrocinetur.

In Aduocato, ſecundò conſiderandum, eſt cauſa, pro qua patrocinatur: eſt autem notandum, cauſam poſſe eſſe in quadruplici differentia; aut eſt iuſta, aut eſt iniuſta, id eſt, quàm aduocatus arbitratur iuſtã, aut arbitratur iniuſtam; aut eſt dubia ex vtraq; parte; aut eſt dubia, ſed iuſtitia magis [illegible]inat in vnã partem. Hac ſuppoſita diuiſione.

Dico primò, pro cauſa iuſta, quam ita eſſe exiſtimat ſecundum ſuam ſententiam aduocatus, licèt fortè, verè talis non ſit licitè poteſt aduocatus patrocinari.

Dico ſecundò, pro cauſa iniuſta patrocinari, mortale peccatum eſt. Et ſi fortè verè iniuſta erat, & victoriam conſequutus eſt aduocatus, ob ſuam defenſionem, tenetur reſtituere damnum illatum parti aduerſæ, ſi ſuus cliens non reſtituat: tenetur etiam reſtituere expenſas clienti ſuo, quamuis victoriam non conſequatur, niſi fortè ipſum prius admonuit de iniuſtitia cauſæ, & voluit adhuc cliens litem proſequi.

Dico tertiò, ſi cauſa eſt dubia ex vtraq; parte, & iuſtitia non dignoſcitur, poteſt aduocatus patrocinari; tamen, ſi poſteà competit iniuſtam; immò ſi prius putabat iniuſtam, & poſteà

certò cognoſcit iniuſtitiam, quamuis ſit iam lis inter partes conteſtata, tenetur deſiſtere, non tamen tenetur parti contrariæ prodere punctum iniuſtitiæ; ſed tamen non amplius patrocinari; vt tenet S.Thom.2.2. At Soto lib.5.de iuſti.q.5.artic.3. limitat benè hoc: quòd cùm notabile eſt detrimentum partis contrariæ, tenetur etiam prodere iniuſtitiam, eo caſu, quo etiam teſtificari verum obligatus eſſet, licèt non requireretur; ſed hoc fieri non debet, niſi in graui caſu aliquo.

Dico, quartò, quando iuſtitia ex vna parte magis inclinat, licèt altera etiam pars iuſta videatur, tunc cum diſtinctione oportet procedere. Nā, cum defenditur reus aliquis, vel actor, qui notabile patitur detrimentum, tunc licet etiam minus iuſtam cauſam defendere: cùm vero non patitur, ſed potius contraria pars patitur, non licet: in rebus autē non ita grauis momenti licitum eſt patrocinari, dummodo pars quæ minus iuſtam ſequitur cauſam, admoneatur huius, ſi fortè velit deſiſtere. Aduerte tamen, quòd non debet eſſe ita minus iuſta, vt iniuſta dicatur, ſed, vt ſit iuſta cum dubio aliquo, non tamen in iuſtitia apparente.

TERTIO principaliter in aduocato conſideranda eſt ſcientia: tenetur enim ſcire ea, quæ communiter ad ſuum officium ſpectant: vnde, ſi ex ignorantia in cauſa eſt, vt cliens perdat cauſam, peccat, & tenetur ad reſtitutionem de damno illato; & tanto magis obligatur ſcire, quantò doctior reputatur, quamuis non teneatur tantam habere ſcientiam, quantam Bartol. cùm non exiſtimatur, niſi vt mediocriter eruditus. Idem etiam eſt cenſendum de diligentia: debet enim ſtudere, cùm difficultatem cauſæ iudicat: vnde, ſi ex negligentia ipſius cauſa perditur, tenetur reſtituere damnum.

Quartò, etiam neceſſarius eſt modus patrocinandi fidelis, non vt diſtorqueat leges in ſenſus falſos apertè; quamuis poſſet ſequi opiniones probabiles Doctorum, in legum interpretatione varias. Similiter, non alleget falſum pro vero. Cum verò modus iſte non ſeruatur, peccatum eſt obligans ad reſtitutionem damni, quod ex ea prouenit alteri.

Quintò, etiam neceſſarium eſt, vt iuſtum pretium pro patrocinio non excedatur: hoc verò eſt, quod taxatum eſt per Principes. Quòd ſi non eſt, arbitrio viri recti taxandum eſt, habita conſideratione horum, putà, grauitatis cauſæ: nam

minus pretium est in causa leui; similiter laborum in patrocinio: similiter dignitatis, seu scientiæ aduocat: nam magis meretur magni nominis Aduocatus: similiter etiam consuetudinis regionis illius.

Sextò, aduocatus non potest pacisci cum cliente de aliquota parte causæ, putà, si vincat, vt pro pretio det secundam, tertiam, vel quartam partem illius, quod ex victoria consequetur; hoc quidem non licet, non quia secundum se malum sit, sed quia prohibitum est, l. sumptus, ff. de pactis, ne Aduocati, quia sua res agitur, modum legitimum patrocinandi peruertant.

De Notario.

CAPVT LXI.

IN Notario, seu Tabellione, scientia, fidelitas, & iustitia necessaria sunt.

Circa scientiam quidē, tenetur scire, quæ sui officij sunt, & in eis obseruandis diligentiam adhibere: vnde, cùm ex ignorantia: vel negligentia aliquid omittit in instrumento, vnde alteri detrimentum patitur, restituere tenetur, nec excusatio admittitur: ver. gr. si omisit necessarium numerum testium in instrumento: si non signauit diē, & annum; si fecit testamentum, quando, qui testabatur, erat amens vel quia nesciebat esse necessarium plenum iudicium rationis in tempore, vel quia nullam fecit diligentiam, vt cognosceret, an ille esset compos mentis: Quòd si ista fecerit ex malitia, iam peccat contra fidelitatem, quæ in multis consistit.

Primò, ne conficiat falsum aliquod instrumentum, fingendo ea, quæ contractata non sunt: hoc enim graue peccatum est, obligans ad restitutionem, & lege ciuili pœna graui punitur.

Secundò, vt, postquam est verum instrumentum, in verbis synceritas, &, puritas seruetur: nam in causa præcipuè criminali, multùm refert, cùm hoc, vel illo verbo factum narratur; cumque notarius in verbis non seruat puritatem, & aliter narrat, quam res se habeat, etiam quantum ad quantitatē, & qualitatem criminis, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionem de damno inde illato.

Tertiò, postquàm verum, & syncerum confecit instrumentum, tenetur apud se seruare registrum quod vocant, & nō dare alicui alteri, nisi transumptum aliquod: quando verò alteri detrimentum obuenit, ex eo quod apud notarium non manet registrum, tenetur de damno illato.

Rursus quartò, quando apud se retinet registrum, non debet retinere tantùm in protocollo, seu in breuibus, vel albis, vt vocant; scias enim notarios non extendere instrumenta; quia prolixa sunt, nec possunt multa vno die conficere, vnde sumunt solùm rei substantiam in chartula quadam, quæ dicitur protocollum, vt posteà, cum eis vacat, in registro extendant: scias etiam illam chartulam nullam vim dare instrumento, nisi in registro sit extensum secundùm iuris formam. Isti autem vix implent, aut extendunt ista instrumenta, vnde magnū periculum potest inde obuenire ijs, ad quos instrumentum pertinet, præsertim quia potest mori notarius, & tunc manent instrumenta, ac si nulla essent, ob id, in hoc grauiter peccāt notarij circa instrumenta.

Rursus quintò, non debent occultare instrumenta, quæ ab eis exiguntur; accidit enim, quod vnus recurrit ad notarium, vt fidem faciat instrumēti, ratione cuius vult rem suam, vel quod sibi obuenit, exigere, notarius autem pretio aliquo ab opposita parte corruptus, occultat, negando se tale confecisse instrumentum; & in hoc etiam graue committitur peccatum, obligans ad restitutionem.

Rursus sextò, tenetur, etiam nullo exigente, si apud se manet aliquod instrumentum, vel testamentum, ratione cuius aliquibus fiunt legata, nec impleta sunt, ignorantibus ijs, quibus fiunt, manifestare illud; primùm quidem ijs, quibus incumbit implere: quòd si non implent culpa sua, manifestet illis, quibus fiunt. Et in hoc quorundam abusus est; nam manifestant illis, qui implere debent, non vt impleant, sed vt ab illis exigant pecunias, ne ipsi manifestent eis, quibus legata debentur. Hæc sunt, quæ ad fidelitatem notari maximè spectant.

Iustitia autē consistit in duobus, in instrumento, & in pretio. In instrumento quidem, adhuc in duobus.

Primum est, ne de re illicita, & prohibita faciant instrumentum, puta, de vsura: tunc enim peccant mortaliter, & aliquando tenentur restituere; cùm enim faciunt instrumentum de contractu vsurario, manifestè exprimendo vsuram, tunc non

tenentur restituere, licèt peccent; quia istud instrumentum nullam vim dat vsurario recuperandi vsuras, ac si non esset; nisi esset in terris, vbi præceptum esset, licèt iniustum, vt vsuræ soluerentur. Quando verò facit instrumentum, palliando vsuram, puta sub nomine veri contractus, & legitimi vsuram palliat; vt, dat Petrus Ioanni centum aureos, vt post duos menses recipiat centum & decem, vsura est, tamen fit instrumentum nomine mutui, quod dat Petrus Ioanni centum & decem, vt post duos menses totidem det, cùm tamen non det Petrus nisi centum, hic palliatur vsura, & notarius tenetur restituere vsuram Ioanni: nam per tale instrumentum obligatur in foro exteriori Ioannes reddere centum & decem: quòd si tale instrumentum fieret in fauorem Ioannis petentis ad vsuram, & rogantis vt tale fiat instrumentum; quia aliter non potest habere pecunias, tunc peccatum esset mortale notarij; sed non obligaretur ad restitutionem.

Alterum, in quo iustitia circa instrumentum consistit, est, ne faciat instrumentum prohibitum.

Sunt autem hæc instrumenta prohibita duo: quædam quæ continent materiam vsuræ, nempè, si quis dominus velit instituere, ne soluentes vsuras possint repetere illas in iudicio, aut qui acceperunt ad vsuram, vt cogantur soluere, nullus notarius potest super hoc instrumentum conficere, &, si conficiat, mortaliter peccat, & incurrit excommunicationem, à qua potest ab Episcopo absolui. Habetur hoc Clem. de vsur. Quædam alia instrumenta sunt prohibita, nimirum, quæ fiunt contra libertatem Ecclesiæ, & notarius peccat mortaliter, si talia faciat, & excommunicandus est, non tamen ipso facto incurrit excommunicationem. Hæc igitur est iustitia, quæ in instrumento consistit.

Altera est in pretio, & hæc duplex est.

Vna, ne accipiat pretium pro re, pro qua nullum est pretium exhibendum. Vnde in Concilio Trident. sess. 21. cap. 1. præcipitur, ne pro negotio ordinis, notarius quicquam accipiat; immò nec pro dimissorijs, aut testimonialibus literis, si habet salarium ab Episcopo; quòd si non habet, potest pro his duobus dictis accipere; sed solùm decimam partem aurei.

Altera est, ne excedat pretium iustum instrumenti, pro quo potest pretium accipere. Hoc autem est frequenter lege taxatum. In qua taxatione, notandum est, apud aliquas regiones exigi

trigi taxationes has, secundùm pretia vilissima, quia sunt antiquissimæ, quando res minimo pretio emebantur, & tunc ipsa officia minus multò valebant; modò autem multum valent: & quamuis iustè possit notarius excedere illa taxata pretia, tamē vnum obstat, nimirum iuramentum, quod singulis annis, aut in principio officij facit, puta, obseruandi illam taxationem, ob id peccat transgrediendo. Vnde sanctissimè facerent Principes, si pretium conueniens, habita temporum, & regionum ratione imponerent, aut tale iuramentum, quo multi illaqueantur, auferrent penitus.

De Procuratore.

CAPVT LXII.

VLtima persona ex his, quæ in iudicio superiùs propositæ sunt, est Procurator. In quo multa etiam exigenda sunt.

Primum est scientia: debet enim quæ ad officium suum spectant, scire: vnde, si ignorantia litem clientis perdat, restituere tenetur, nec excusationem habet.

Secundum est, diligentia: debet enim necessarios terminos petere in iudicio, appellare, cùm appellandum est, probare, quod probandum est, respondere, cùm respondendum est, & in alijs necessarijs non deesse, cumque aliquid permittit ex negligentia culpabili, restituere damnum tenetur, quod ob id, cliens incurrit, & multò magis si ex malitia facit.

Tertium est, veritas: debet enim dicere quod verum est, & non falsa, aut incerta. Et in hoc grauiter isti peccant, quod nomine suorum clientum respondent in iudicio affirmatiuè, quæ prorsus ignorant: similiter negatiuè, & hoc iurando super animas suorum clientum: & his non contenti, cùm vident imminere periculum suæ causæ, si cliens aliquid confiteatur, quod aliàs verum, & iuridicè inquisitum est, persuadent illi, vt neget fortiter, dicendo irrisiuè, præstat esse martyrem, quàm confessorem. Vnde peccant multum tales procuratores, inducentes ad periuria, & mendacia in iudicio: damnificantes alios, qui iustam habent litem.

Quartum est iustitia, vt non nisi iustam causam defendant. Et in hoc, idem dicendum est, quod superiùs diximus de aduocato, quantum ad causam.

Iuſtitia etiam exigitur, vt pretium iuſtum tantum ſui laboris exigant. In quo etiam abuſus eſt, plus enim iuſto exigunt; immò ſolent iſti à clientibus petere pretia pro ſe, & pro aduocato, & pro notario, & ſibi omnia vſurpant, & aliquando parùm quid illis reddunt. In quo peccant, obligati reddere iſtis ſuorum laborum pretia, quæ acceperunt: nam iſti procuratores ſunt ita exercitati aliqui, vt ipſi velint facere inſtrumenta, quæ ad notarios pertinent, & defenſiones, quæ aduocatorum ſunt; & rogant notarios, & aduocatos, vt ſubſcribant, ac ſi ſua eſſent, & modicum ſoluunt pro ſubſcriptione, iſtis hoc acceptantibus, quia melius eſt, modicũ lucrari, quàm nihil, & quia procuratores alia non deferrent negotia ad ipſos. Et hoc peccatum etiam eſt; imò aliquando iſti errant in facto, quia neſciunt aliquando facere vt oportet, & damnificant alios: vnde conſequenter ad reſtitutionem tenentur.

Iuſtitia etiam exigitur, vt lites, quas primò acceperunt patrocinio defendendas, prius abſoluant: ſolent enim iſti multorum patrocinia ſuſcipere, & vnum, aut alterum proſequi, alijs dilatis, vt maius ab ipſis exigant pretium; cùm tamen non poſſint ſuſcipere, niſi quæ commodè, & abſque clientum detrimento, ob moram, poſſint defendere: & ſuſceptorum primum locum obtinent, quæ prius tempore ſuſcepta ſunt, niſi aliquod notabile detrimentum aliquis ob moram incurrat, altero eam non incurrente: cumque etiam prius incurrit, non debet ſuſcipere ſecundum patrocinium, niſi ſecundo admonito, ſe nõ ſtatim poſſe in ipſius negotio patrocinari.

Iuſtitia etiam exigitur, ne terminos impertinentes petant, qui ad cauſæ non faciunt iuſtitiam, ſed ſolùm ad puram dilationem, vt cogant oppoſitos clientes deſiſtere à cauſa iuſta, vel pactum faciant iniuſtum, vel ſaltem vt eis noceant.

Iuſtitia etiam exigitur, ne, poſt cauſæ victoriam, vltra pretia ſuorum laborum; petant auctoria, vulgò dicta, mancia; non enim licitè poſſunt iſta accipere, nec illi dant, niſi coacti, quamuis dicant, ſe libenter, & gratis dare: & quamuis Nauar. c. 25. nu. 30. dicat poſſe accipi, tamen dicit debere eſſe modica. Mihi tamen meliùs videtur, nulla poſſe accipi: & quòd clientes dent inuiti, ſignũ eſt, cùm lite peracta, frequenter dicant hos procuratores eſſe rapaces, & (vt inuidia verbo abſit) latrones: quamuis autem tales non ſint, tamen tali verbo iſti ſuum animum produnt, ſe non niſi ob neceſſitatem ſuas illi dare pecunias, etiã quas iuſtè ſoluunt.

Quid

Quid detractio, quotq́; ipsius modi sint.

CAPVT LXIII.

CIrca huius octaui præcepti posteriorem partem oportet tractare de detractione; atq; à definitione incipiendum est. Potest artem sic describi; *est ablatio famæ, per verba, cum intẽtione nocendi.* In qua definitione quatuor partes continentur.

Prima est, *ablatio,* detrahere enim est auferre aliquid à proximo, vnde constat detractionem esse contra iustitiam, quæ prohibet alteri auferre, quod ipsius est.

Altera pars est, *famæ*: fama autẽ est notitia & opinio, quam aliquis apud homines habet: quando bona est, dicitur bona fama; cùm verò mala, dicitur mala. Differt ab honore: nam honor est reuerentia, quæ alicui exhibetur; tamen, tam honor, quàm fama, sunt bona hominis externa; nam sunt alij, qui debent habere opinionem, & exhibere reuerentiam. Quando igitur aliquis aufert bonam famam & opinionem, quam aliquis apud alios habet, dicitur detrahere: ob id, detractio dicitur ablatio famæ; in quo differt à contumelia, quæ est ablatiò honoris.

Tertia pars est, *per verba*: dupliciter enim potest aliquis bonam famam alicuius auferre.

Vno modo, apud se solùm: vt, cùm Petrus habens in se bonam opinionem Pauli, mutat eam, & concipit malam, tunc aufert in se famam Pauli: & si talis mala opinio concepta fuit absque rationali causa, tunc pertinet hoc ad iudicium temerarium.

Altero modo, potest aliquis auferre famam, non solùm apud se, sed apud alios, & hoc pertinet ad detractionem: cumq́; homo suos conceptus verbo manifestet, ob id verbo fit detractio, ac propterea talis pars est in definitione posita. Aduerte tamen, per verba intelligi etiam nutus, & signa; intelligi etiam scripturas, quibus libelli infamatorij fiunt. Rursus, intelligi ista formaliter & virtualiter: Verbum formale est, cùm quis verbum profert; similiter de signo & scriptura: virtuale verò est, cùm ex taciturnitate verbum insinuatur; cùm enim quis tacet, cùm loqui debeat, virtualiter loquitur aliquid aprobando vel reprobando. Omnia ista per illam partem, *verba,* intelliguntur.

Quarta pars est, *cum intentione nocendi*: non enim sufficiunt aliæ tres partes ad detractionem: nam cùm quis iuridicè aliquem accusat criminis, vel condemnat, famam aufert, non tamen detrahit: nam detractor famam aufert, intentione nocendi illi in fama, cui detrahit.

Aduerte autem, aliquem dupliciter intendere nocere alicui in fama.

Vno modo, directè, cùm verè habet talem intentionem nocendi.

Altero modo, indirectè, cùm, licèt non habeat talem intentionem expressè, famam tamen aufert, ob finem minus principalem, quàm sit illius famam offendere; vt, qui ob ludum, & iocum, vel absq; fine, alterius famam aufert: & quamuis etiam auferat ob bonum finem; tamen non seruatis circumstantijs, in quibus licet famam aliquando auferre; vt, cùm licitum est, peccatum alterius alteri aperire, vt dictum est: qui enim præfert talem finem famæ alterius, parum curat nocere, & sic indirectè habet intentionem nocendi. Hæc igitur est detractionis definitio. Sequitur, vt quot modi detractionis sint proponamus: sunt autem octo, de quibus vide S. Thom. 2.2.q.73.& est doctrina communis Theologorum. Qui quidem in duas partes diuiduntur: quidam sunt, quibus detractio versatur circa malum, quidam, quibus versatur circa bonum. Circa malum, quatuor sunt modi detrahẽdi, hoc carmine contenti.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Imponens dicitur, qui infamat alterum, imponendo crimen, & vitium, quod nõ habet; & hic est pessimus detractionis modus. *Augens* est, qui alterius crimen verum, narrando ipsum, auget, amplificando; & exaggerando, vt maius appareat. *Manifestans* dicitur, qui crimen occultum alicuius propalat, & manifestat alijs, illius famam auferre intendendo. *In malum vertens* dicitur, qui bona facta alterius in malam partem interpretatur, coram alijs illius famam minuendo. Ille dicitur in malum conuertere bona alicuius, qui, quod ex se bonum est, leui ratione motus, & absque causa rationabili, vt malum iudicat, quia possunt etiam ipsa malè fieri.

Modi autem, qui circa bonum versantur, sunt etiam quatuor, qui hoc carmine continentur.

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudat've remissè.

Ille dicitur negare, qui virtutem alterius, ex qua famam apud

apud alios habet, coram illis negat. Ille minuit, qui, licèt non neget, tamen minorem, quàm sit, suis verbis, aut signis facit. Ille autem tacendo detrahit, qui, cùm de fama alicuius periculum est, cui potest ipse subuenire, nihil dicit; vel quia, alijs laudantibus aliquem, ipse tacet, in quo dat intelligere, se aliorum laudi non consentire. Ille laudat remissè, qui, quòd magna laude dignum est, parùm laudat, aut verbo, aut gestu, vel signo: & hic modus ad secundum reducitur: ob id communiter à Theologis septem modi detractionis describuntur, quos Scotus reducit ad tres, 4. sent. distinct. 15. sed distinctiùs habentur, vt sunt propositi.

Quale peccatum sit detractio.

CAPVT LXIV.

PEccatum detractionis mortale est ex genere suo, cùm sit contra iustitiam. Et S. Thom. dicit, ex suo genere esse peius, quàm furtum; nam magis est læsiuum proximi, cùm per furtum auferantur pecuniæ, per detractionem verò fama, quæ præstantior est pecunijs. Hoc peccatum est communissimum, vnde Gloss. super illud Prouerb. 24. *cum detractoribus ne commiscearis*, dicit; hoc specialiter vitio penè totum genus humanum periclitatur: Deo est maximè odiosum; vnde Dauid dicebat; *Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.* Aduerte autem, quamuis ex suo genere mortale sit, tamen in tribus casibus fit de facto veniale. Primus est, cùm est materiæ leuitas: cùm enim est paruum nocumentum in fama, quamuis sit cum intentione nocendi, est veniale.

Tamen aduerte, leuitatem, aut grauitatem materiæ esse pensandam ex tribus.

Primò, ex quantitate ipsius infamiæ in se, id est, vitij quod imponitur, aut boni quod tacetur.

Secundò, ex parte personæ diffamatæ: nam aliquando vitium impositum vni personæ, leuis est infamia, aliquando nulla: nam multi in vitijs se iactant, vt iuuenes in re venerea, milites in homicidijs: his autem detrahere imponendo similia, leuis materia reputatur; at si sit persona religiosa, aut studiosa, grauior est materia: vnde, Episcopis, personis Ecclesiasticis, publicis, religiosis detrahere, maius est peccatum, & crescit multùm materia. Hic autem aduertenda est ex-

commu-

communicatio lata contra ſcribentes, & recipientes libellos infamatorios contra inſtituta ſancti Franciſci, & ſancti Dominici, quæ excommunicatio eſt Papalis, & habetur in bulla, ex illo, qui habetur apud Anton. 3. p. tit. 24. cap. 70. De aliarum religionum inſtitutis peccatum eſt detrahere, ſed non eſt ſubiectum excommunicationi.

Tertiò, conſideranda eſt materia ex parte perſonarum, numeri & qualitatis, apud quas infamia inducitur: nam apud vnũ diffamare, minus eſt, quàm apud multos; & apud vnum virum grauem, magis eſt, quàm apud minùs talem. Quando igitur, his omnibus adhuc perpenſis, leuis materia eſt, fit venialis; quãuis duo priora potiùs conſideranda ſint.

Secundò, fit detractio venialis, vt dicit S. Thom. 2. 2. q. 73. cùm fit abſque intentione expreſſa nocendi, ſed ob iocum, vel aliam cauſam; ſed hoc intellige, niſi ſit notabilis infamia, tunc enim eſſet mortale.

Tertiò, cùm, quamuis ſit notabilis infamia, & cum intentione nocendi, tamen actus non fuit omninò deliberatus: vt, cùm quis inaduertenter, ita graui percitus alterius crimen propalauit, ita vt in tali manifeſtatione, non fuerit totius libertatis compos, tunc namque minuitur peccatum, vt ſit veniale; ſicut in periurio, & blaſphemia aliquando fieri ſolet: ſi tamen actus ſit deliberatus, mortale peccatum eſt, tantam infamiam alteri intuliſſe.

De reſolutione aliquorum dubiorum.

CAPVT LXV.

DVbia aliquot ſunt, quibus magis in particulari iſta materia declaratur.

Primum eſt, an diffamatum hominem liceat apud eos, qui ignorant illius crimen, manifeſtare; præſertim cùm diffamatus eſt per iudicis ſententiam in vno loco, an liceat id manifeſtare in alio loco. Iſta quæſtio fuit controuerſa inter Caiet. opuſc. 16. reſpon. 9. & inter Adr. quodlib. 11. q. 1. Ille affirmat, hic negat: in gratiam tamen reſolutionis ſunt duæ diſtinctiones aduertendæ.

Prior eſt, aliquis poteſt eſſe dupliciter infamatus.

Vno modo, per iudicialem actum; vt, qui conuictus eſt latroci-

trocinij coram Iudice, & castigatus est, aut qui pro crimine hæresis punitus est, aut quid aliud infamiæ contraxit in iudicio.

Altero modo, per publicum factum, quamuis extra iudicium; vt, qui commisit homicidium publicè, aut est manifestus latro, vel quid simile.

Posterior distinctio est; qui sic infamatus est, dupliciter se habet: aut enim post talem infamiam iam est bonam famam consequutus; tum quia temporis longitudine tradita sunt omnia obliuioni, tum quia vitam emendauit: aut nondum bonam famam est consequutus.

His suppositis, sint aliquot conclusiones.

Quarum prima est, manifestare crimen alicuius quocumque modo infamati, intentione ei nocendi, peccatum est; v.gr. si aliquis est publicè conuictus & punitus pro latrocinio, tamē alius nescit istud, si Petrus huic manifestet, intētione nocendi infamato illi, peccat contra charitatem.

Secunda conclusio: si quis infamatus, siue per crimen publicum, siue per Iudicis sententiam, iam est bonam consecutus famam; qui absque legitima causa illius crimen manifestat, peccat contra charitatem, & contra iustitiam, verb. grat. est aliquis Romæ, qui iam à multis annis fuit per inquisitores publicè punitus, tamen pòst resipuit, & bonam famam modò habet nec est qui recordent illius criminis; si quis hoc alijs manifestat, contra charitatem peccat, & contra iustitiam, & consequenter tenetur ad restitutionem, Contra charitatem qu[illegible]n, quia nocet proximo; contra iniustitiam verò (contra Soto libr. 4. qu. 10. artic. 2.) quia, quamuis per iudicis sententiam fuerit illi fama antecedens ablata, tamen non sequens; vnde verè possidet bonam famam sequentem, quam qui aufert, iniustè aufert. Liceret tamen in quibusdam casibus.

Primus est, ad vitandum detrimentum corporale alicuius, verbi gratia, si quis existimatus bonus homo, cùm tamen alio in loco esset damnatus latrocinij, versatur inter aliquos, vnde periculum esset ne res eorum raperet, tunc liceret illos admonere: illum conuictum fuisse latrocinij, nisi aliter possent auerti à conuersatione illius. Similiter, si quis se medicum iactaret magnum, cùm esset ignarus, quia est in aliorum detrimentum; licet id dicere: in quo casu licet etiam occultum crimen manifestare.

Secun-

Secundus casus est, cùm vergit in detrimentum spirituale alterius, in quo etiam casu licet occultum aperire; vt, si aliquis est hæreticus, cuius statua combusta est alibi: ignorant tamen in alio loco, vbi periculum est inficiendi alios: tunc licet id reuelare: similiter licet malos mores aliquorum manifestare, vt admoneamus alios, ne conuersatione illorum peruertantur.

Tert.us est, cùm est in publicum detrimentum, vnde, si quis beneficium aut dignitatem vult assumere, cùm verè sit inhabilis, nec possit iure recipere, quamuis occulta sit inhabilitas, licet reuelare, quia est in publicum detrimentum. De his vide Nauarr. c. ** inter verba, numero octingẽtesimo quinquagesimo quarto.

Tertia conclusio, quando nondum est bonam famam consecutus, si per iudicis sententiam infamatus est, non est contra iustitiam, nec contra charitatem, in eadem vrbe id manifestare ignorantibus; v.g. hodie Petrus est castigatus pro latrocinio publicè, non est mortale peccatum id dicere alijs, qui adhuc nesciebant in eodem loco. In primis non est contra iustitiam, quia illi ablata est fama, & per accidens est, quòd aliqui ignorent, vel apud aliquos bona fama maneat: prętereà non est contra charitatem, quia si non tunc, parùm pòst apud alios diuulgabitur tale furtum, ob id, in nullo iste nocet. Hũc etiam diffamare in alio loco, mittendo literas, aut verbo in alijs locis factum narrando, non est contra iustitiam, vt tenet Caie. loco citato, & Bar. l. ex ea ff. de postulando, quia iste diffamatus verè non habet famam, sicut si non haberet brac[illegible]n; esset tamen contra iustitiam in duobus casibus.

Prior est, quando tertia persona infamaretur, vt, si frater diffamati est in illo loco, cui fama aufertur, si fratris infamia illuc deferatur.

Posterior est, cùm diffamato aliquod aliud detrimentum corporale obuenit; putà, quia forsan occidetur; vel incarcerabitur, vel priuabitur aliquo bono alio temporali. Nec etiã esset contra charitatem, extra hos casus, nisi quando diffamatus esset præsens in illo loco: tunc digito notare illum, extra casus secundæ conclusionis, peccatum esset; præterea quamuis sit absens, verisimiliter crederetur, quòd nunquam fama illius eminis perueniret ad locum illum distantem: cùm verò quis manifestat in alio loco; quò aliàs non perueniret infamia illius, cõtra charitatem peccat.

Quarta

Quarta conclusio; cùm infamia est publica, licèt non per iudicis sententiam, secundum Scotum, 4.d.15. q. 4. non est peccatum in eadem vrbe alijs manifestare sicut de infamato per sententiam, dummodò sit verè publica infamia: vt, qui occidit hominem in conspectu publico, vel apud maiorem partem est notum illius homicidium, in alio tamen loco distanti non licet manifestare, vt dicit Soto loco allegato. Per hæc resoluitur dubium primum.

De dubio secundo.

CAPVT LXVI.

Aliud dubium est, an possit aliquis se infamare. Caie. v. detractio, dicit ad hæc duo.

Primum est, quòd nulli licet se infamare, sed peccat qui se infamat, non solùm contra charitatem, sed contra iustitiam, & consequenter tenetur ad restitutionem; sibi enim debet famam reddere.

Secundum est, quòd non excusatur per torturam: vnde, qui in tortura sibi famam abstulit, confitendo crimen, quod non fecit, aut reuelando crimen quod non tenebatur, tenetur negare iterum, si falsum fuit, & pati torturam. Fundamentum Caietan. est, quia nullus est dominus suæ famæ, sicut nec suæ vitæ. Contrariam tamen opinionem tenet S. Thom. 2.2. quæst. 73. ar. 4. ad primum, & Soto loco citato cum communi sententia: cuius explicationem sunt aliquot dicta notanda.

Primum est, se infamare, non est contra iustitiam, quamuis sine causa aliquis se infamet, nisi ex conesquēti. Dico, ex consequenti, quando quis se infamando, alium tertium infamat; tunc ratione tertij peccat contra iustitiam, si sine causa infamando; remota tamen alterius infamia, non est contra iustitiam; nam homo est dominus suæ famæ, sicut & pecuniarum: vnde, eam prodigere, non est contra iustitiam, nec est obligatio ad restitutionem.

Secundum est; se infamare absq; causa, est peccatum contra charitatem, & in duobus maximè casibus est peccatum mortale.

Prior est, quando infamia est grauis multùm; vt, qui sibi imponeret crimen hæresis, aut quid simile; non tamen esset mortale,

tale, si imponeret non ita graue crimen, quod non multum esset famæ ablatiuum.

Posterior est, quādo sua infamia alijs nocet; nimirum, cùm est persona publica, cuius bona fama alijs prodest. Adde etiam cùm intercedit periurium, est mortale; omne enim firmatum iuramento mendacium est mortale. Remotis his casibus, non videtur mortale; præsertim, si non imponit sibi crimen; sed occultum manifestat.

Tertium est, quando aliquis in tortura positus manifestat crimen alterius verè, quamuis non interrogetur iuridicè, non peccat. Hoc est Sot. lib. 5. q. 10. ar. 2. v. g. aliquis iniustè torquetur, vt complicem occultum reuelet, potest iste verum dicere, quamuis grauiter peccet Iudex interrogando, & sic torquendo. Ratio Soti est, quia nullus tenetur cum tanto sui detrimento alterius famam conseruare, occultando peccatum commissum illius.

Hoc tamen limitandum est, cùm non est in detrimentum publicum illa manifestatio: verbi gratia, cùm quis interrogatur, vt manifestet aliquod secretum alicuius Reipublicæ; aut alicuius exercitus, ex cuius manifestatione sequitur, ex graue detrimētum Reipub. aut exercitus illius: vt, cùm comprehenduntur milites vnius ab altero exercitu, solent iniustè interrogari, tunc debent potius mori, quàm rem aperire.

Secundò, etiam limitari debet, cùm quod scit & interrogatur, cognouit ratione sacramentalis confessionis; tunc mille mortes pati debet potiùs, quàm aperire: & ad hoc non solùm tenetur Confessarius sacerdos, sed etiam interpres, & laicus audiens confessionem in necessitate, & literatus homo, qui consulitur de remedio peccati.

Tertio etiam limitari debet, quando, qui peccatum illud scit, via iniusta cognouit, putà, vi & extorsione, aut fraude, & dolo: vt, qui in occulto loco peccata alterius audiuit, quæ in confessione dicebantur, tunc debet potiùs mori, quam reuelare, quamuis extra istum casum confessionis, si vi, aut alio dolo cognouit, non tenetur occultare in tortura graui, nisi sit peccatum; quod in mortem, vel abscissionem membri alterius, vel aliquod graue nocumentum cederet: cùm enim ista non obueniunt illi alteri, posset excusari vi torturæ. Has tres limitationes ponit Nauarr. in summa, c. 18. n. 32.

Quartum dictum est; potest aliquis absq; peccato, in tortura

tura manifestare suum crimen verum, quamuis non interrogetur iuridicè, & consequenter se infamare: nec enim tenetur famam sustentare cum tanto labore, cùm sit ipsius dominus. Sed hoc intellige, quando non existimat se alteri nociturum in spiritualibus: verbi gratia, si quis apud multos esset habitus in magna existimatione, & haberet crimen occultum, quod si manifestaret, illi ad hæresim conuerterentur, potiùs talis mortem deberet pàti, quàm manifestare. Similiter quando sequitur Reipub. detrimentum, vt superiùs diximus. Potest etiam sine peccato mortali confiteri crimen falsò sibi impositum, pro cuius confessione torquetur, nec hoc est mortale, quamuis sit ob talem confessionem suspendendus; vt benè dicit Soto loco allegato. Sed hoc intelligi debet citra iuramentum: nam periurium est mortale peccatum; quamuis si iam commissum est tale peccatum iurando, Confessarius non debeat obligare, vt iterum verum dicat. Intelligendum etiam est, ne noceat alteri, imponendo falsum ei: nam tunc contra iustitiam peccaret mortaliter, quia non est dominus famæ alterius, sicut suæ; ob id obligandus esset à Confessario verum aperire, quamuis pateretur mille torturas. Intelligendum etiam est, ne quod imponitur sibi, sit hæresis: talis enim forsan mortaliter peccaret; non tamen post cõfessionem obligandus esset negare iterum, nisi alijs nocuisset, auferendo famam, vel detrimentum inferendo contra iustitiam. Confessarius ergo multum ista consideret.

De audiente detractorem.

CAPVT LXVII.

NON solùm qui detrahit, sed etiam qui detractori consentit, peccat; vt docet S. Thom. 2.2. q. 73. art. 4.

In cuius gratiam, nota dupliciter aliquem posse consentire detractori: vno modo directè, altero modo indirectè. Directè consentire stat tripliciter.

Primò, quando quis inducit alterum ad detrahendum, tunc non minus peccat, quàm detractor.

Altero modo, cùm non quidem inducit, sed delectatur in illa detractione, ex odio, quod habet contra detractam personam, & tunc etiam non minus peccat, immò aliquando magis, si odium est maius; & de his duobus modis intelligitur il-

lud Bernar.2.lib.de consídera.in fine;detrahere aut detrahétem audire,vtrum horum deteſtabilius ſit,non facilè dixerim.

Tertio modo,cùm delectatur,ſed non ex odio, ſed ob vanitatem,& otioſitatem quandam; & tunc frequenter eſt veniale peccatum; licèt detractor aliquando mortaliter peccet. Dico frequenter, & non ſemper, quia aliquando etiam taliter delectari,eſt mortale,in caſu illo, quo, non impedire,detrahentem eſſet mortale,vt ſtatim dicemus. Indirectè detrahenti conſentire, eſt non reſiſtere, ſeu non prohibere detractionem, cùm quis poteſt. Aduerte autem,quòd,qui non impedit detractionem,aut eſt perſona priuata aut publica. Voco publicam, ſuperiorem, & præfectum illius qui detrahit, vt Epiſcopum & Priorem, aut Generalem, reſpectu ſubditorũ,patrem reſpectu filiorum,dominum reſpectu ſeruorum & famulorum,&c.

De priuata perſona, quæ non eſt ſuperior ipſi detractori; ipſam dico aliquando peccare mortaliter, non reſiſtendo detractori, aliquando venialiter, aliquando nec mortaliter, nec venialiter.

Peccat mortaliter, cùm ex illa detractione magnum detrimentum obuenit perſonæ detractæ: tunc enim peccat mortaliter contra charitatem, ſicut qui videt furem rapientem bona proximi,& non impedit,cùm poſſit.

Venialiter verò peccat cùm non ſequitur detrimentum notabile proximo.

Aliquando verò neutro modo peccat.

Primò,quando non impedit ex timore, quia timet ſibi probabiliter malum, vel nocumentum magnum, ſi reſiſtat detractori:tunc enim non tenetur impedire. Dico magnum, quia quando parum nocumenti timet, & nocumentum proximi notabile eſt, tenetur aliquam iacturam pati pro proximo, quamuis non notabilem.

Secundò;quia pudet eum ob reuerentiam,puta,quia detractor eſt prælatus,eſt dominus,eſt perſona illuſtriſſima,audiens vero eſt inferior; quamuis,quando detrimentum eſt graue,teneatur aliquem pudorem pati ob proximum.

Tertiò, quando putat probabiliter ſe nihil profecturum, quia, quamuis ipſe audiens diſcedat, aut loquatur impediendo, adhuc ille non deſiſtet à detractione; ſi verò perſona audiens eſt publica, vti diximus, tunc,non reſiſtendo contra iuſtitiam peccat,& grauiùs, teneturque maius detrimentum pati in reſiſtendo, quàm priuata perſona. Quòd ſi nullo modo poſſit,

possit, vel non sine graui suo detrimento, adhuc etiam non peccant, sicut nec persona priuata. Multum autem quisque, quantum potest, debet fugere detractores, & dicere, & facere cum Dauid. *Detrahentem secretò proximo, hunc persequebar.*

De restitutione famæ.

CAPVT LXVIII.

DEtractor tenetur famam, quam alteri detraxit, restituere. Vt autem ad talem restitutionem teneatur, aliquæ sunt necessariæ conditiones.

Prima est, quòd verè abstulerit famam; si enim non abstulit, vel quia persona, cui detraxit, erat infamis, vel quia suæ detractioni non est fides adhibita, non tenetur:

Secunda est, quòd contra iustitiam abstulerit; Vnde Iudex iustam ferens sententiam, & accusator, & testis, & denunciãs, & alij, qui iustè famam alterius auferunt, non peccant, nec tenentur restituere. Quòd si faciant ista ex odio, peccabunt quidem, sed contra charitatem, ob id restituere non obligantur.

Tertia est, quòd persona detracta nõ recuperauerit famam alia via, puta, quia aliquis detractorem conuicij, mendacij, vel quia ipse suo opere famam bonam recepit: tunc enim detractor non tenetur restituere.

Quarta est, quòd persona detracta nõ condonauerit famam aut remiserit; [illegible] enim pretium accepit pro infamia, vel gratis nolit sibi restitui, tunc detractor non tenetur. Non tamen semper potest aliquis famam remittere; non enim potest, cùm est persona publica, cuius infamia nocet alijs; nec potest, cùm ex ipsius infamia sequitur alterius infamia vel detrimentum; nec etiam, cùm infamia est contra fidem, vt, de crimine hæresis. Cùm tamen solius ipsius est infamia & nocumentum, nec de tanto crimine est, potest condonare, aut pretio aliquo commutare. His positis conditionibus tenetur detractor ad restitutionem.

De modis reſtituendi famam.

CAPVT LXIX.

QVatuor modis aliquis poteſt famam alteri auferre.

Vno modo, imponendo ei crimen falſum, vnde infamiam contraxit, & qui ſic infamauit, tenetur coram his, in quorum præſentia tale impoſuit crimen, aſſerere ſe eſſe mentitum & falſum dixiſſe, &, ſi opus eſt, id iuramento confirmare debet, vt credatur; & qui libellos infamatorios contra aliquem edidit, tenetur alios in contrarium facere, qui tam efficaces ſint ad auferendam infamiam, ſicut primi fuerunt ad inferendam.

Alter modus auferendi famam eſt, cùm quis crimen alicuius, verùm quidem, ſed occultum manifeſtat, & tunc nõ tenetur ſic reſtituere famam, vt dicat ſe falſum dixiſſe; hoc enim eſſet mentiri, quod nullus debet facere; ſed debet in præſentia illius, cui crimen manifeſtauit, illum ſæpè laudare, vt, quantum fieri poſſit, bonam opinionem habeat ipſius. Aliquando etiam bonum erit dicere, ſe iniuſtè dixiſſe crimen illius, vt per hanc æquiuocationem intelligant alij, illud fuiſſe falſum: vt, qui morti proximus eſt, & alterius crimen, propter quod morte plectetur, occultum manifeſtauit, tunc coram notario deberet dicere, ſe malè & iniuſtè dixiſſe; nam verum ſecretum patefaciendo, peccauit contra iuſtitiam enim manifeſtauit. Attende tamen, quòd, qui prædicto modo, vel iſto ſecundo infamat aliquem, tenetur de damno illato, quod infa[illegible]tus ob infamiam incurrit; verbi gratia, ſi quis ob crimen ſibi falò impoſitum, vel contra iuſtitiam manifeſtatum, perdit beneficium vel officium aliquod, vel aliquod temporale bonum, tenetur detractor ad reſtitutionem talis damni. Attende etiam, quòd ſi crimen occultum, quod quis manifeſtauit, accidat poſteà manifeſtum fieri, detractor à famæ reſtitutione liberatur, ſed tamẽ peccauit detrahendo; quamuis, ſi aliquod damnum infamatus incurrit ob illam detractionem, antequàm eſſet publicum peccatum, teneatur detractor reſtituere.

Tertio modo, Aliquis famam poteſt auferre, negando crimen, quod alter ei verè imponit, & conſequenter faciendo mendacem: verbi gratia. Aliquis accuſat aliquem coram Iudice de crimine vero, iſte negat, & negando infamat accuſatorẽ, quia exiſtimatur homo mendax & iniquus, tunc, ſi iuridicè

accu-

accuſatur,ita,vt poſſit probari,& probet crimen, ſi negat,verè infamat & tenetur reſtituere; tamen ſi non probatur crimen, tunc Caietan. verb. reſt.cap.19.dicit obligari ad reſtitutionem, tamen contrarium tenet Silu.reſt. 3.§.3. Et ita tenendum eſt, quamuis reus peccet,mēdacium dicendo;& mortaliter, ſi periurus ſit;tamē non tenetur reddere famam alteri, qui iniquus extitit accuſator.

Quarto modo,poteſt aliquis famam alteri auferre, crimen manifeſtando,imperfectè dicendo ſe audiuiſſe ab alio Petrum eſſe adulterum,vel quid ſimile;& quamuis Caie. 2. 2. q.62.art. 6.& Scot.4.d.15. putent non eſſe detractorem, tamen contrarium tenet Soto lib. 4. q.6.ar.3.& verè ita eſt;nam negari non poteſt;quia audiunt ab aliquo dicente ſe audiuiſſe, Petrum crimen commiſiſſe,minorem famam & opinionem habere de Petro;ob id,ad aliquam tenētur;iſti reſtitutionē, ſi verū dixerunt ſaltem laudandi illum alium, & minuendi certitudinem dicti illius,à quo audiuerunt,ſi ſine mendacio fieri poteſt.

De tribus dubiis circa reſtitutionem famæ.

CAPVT LXX.

DVbitare aliquis poteſt, an cum detrimento famæ propriæ aliquis teneatur reſtituere alterius famam, quam detraxit.

Dico primò, quod tenetur,etiam cum propriæ famæ detrimento,alienam iniuſtè ablatam reddere,ſicut tenetur, qui furatus eſt res alienas,cum propriarum detrimento eas reſtituere;& aliquando cum maiori ſuo detrimento, quàm ſit alterius infamia.

Dico ſecundò cum Sco.4.d.15.cū,qui infamauit, eſt perſona publica,aut illuſtris,& magni momenti,infamatus autem eſt mediocris conditionis,non tenetur illuſtris, & talis perſona,cum tanto detrimento,famam illi reſtituere, licèt iniuſtè, ablatam, ſed poteſt, reſarcire pecunia. Et hoc tenet Soto loco allegato, quamuis etiam iſte nolit pecunia ſibi reſarciri. Sed tamen hoc intellige ſemper, quando eſt notabilis multùm exceſſus conditionis vnius ad alterum.

Alterum dubium eſt, an, cum periculo vitæ,teneatur aliquis reddere alteri famam. Dico ſi infamatus idem etiam pe-

riculum vitæ ſubeat, abſque dubio tenetur ille famam reddere, etiam cum propriæ vitæ periculo; vt, qui crimen hæreſis impoſuit alicui, vnde illi comburetur, niſi detractor ſe falſum dixiſſe affirmet, ob quod occidetur, tunc tenetur verum aperire. Hic attende, quòd ſi ille, qui ſubit periculum, non patitur hoc ex impoſitione alterius, ſed tantùm ob peccatum alterius tunc hic non tenetur verum dicere: ver. gra. Petrus occidit Ioannem: ob errorem comprehenditur Martinus, & morti adiudicatur: tunc Petrus non tenetur ſe manifeſtare, quia ipſe non impoſuit Martino. Quòd ſi vellet ſe manifeſtare, aliquando benè & meritoriè faceret, in illo nempe caſu, quando aliquis poteſt licitè pro alio vitam exponere: quando verò impoſuit falſum, & perſona detracta non ſubit periculum vitæ, ſed tantùm famæ, aut ſimiliter etiam rerum temporalium, detractor verò ſi manifeſtet, vitæ periculum ſubit, tunc dubium eſt; & quamuis Caiet. loco allegato exiſtimet, numquam obligari aliquem, cùm periculo vitæ propriæ reſtituere famam aut res alterius, tamen ego puto cum Soto eſſe dicendum, quòd ſi notabilis ſit infamia, tenetur etiam cum vitæ periculo reſarcire. De hoc tamen ſuperius plura diximus, dum de reſtitutione tractaremus.

Tertium dubium eſt, cùm ſunt duo, qui ſe inuicem infamarunt, an poſſit alter licitè non reddere famam alterius. Dico, cùm infamia æqualis eſt, id licitè poteſt fieri, ſicut fit in pecunijs, cùm duo inuicem rapuerunt res alterius æqualis valoris, quamuis vterque peccauerit. Sed aduerte, quòd ſi vnus vult alteri famam reddere, iſte tenetur etiam illi ſuam reddere, nec poteſt cogere, vt non reddat, ſed, iſto non reddente, non tenetur reſtituere.

De nono præcepto. Non concupiſces res proximi. Ex cap. xx. Exodi.

CAPVT LXXI.

AVaritiæ peccatum in hoc præcepto prohibetur: In cuius explicationis gratiam, quid Auaritia ſit, explicare oportet. Eſt autem Auaritia, ***appetitus diuitiarum voluntarius, & immoderatus;*** in qua deſcriptione quatuor ſunt particulæ.

Prima est, *appetitus*. Voco appetitum, actum quo volumus, seu desideramus rem aliquam.

Secunda est, *diuitiarum*. Non enim appetitus cuiuscumque, Auaritia est: nam si est honorum, & propriæ æstimationis, Superbia est; si rerum carnalium, Luxuria; si verò diuitiarũ, Auaritia.

Tertia particula est, *voluntarius*. Dicitur voluntarium, quod est spontaneum, & liberum, quod homo potest facere, & non facere: quando ergo homo sic appetit, quod in sua est potestate non appetere, sicut appetere, tunc talis appetitus dicitur voluntarius. Et hoc necessarium est, vt appetitus dicatur Auaritia; non enim peccatum est, quod voluntarium non est. Sed adhuc non sunt ista satis ad Auaritiam; sed opus est quarta particula, vt sit appetitus *immoderatus*, id est, sine modo, sine mensura, sine regula. Regula autem qua talis appetitus mensurari debet, triplex est, Iustitia, Charitas, Liberalitas.

Quando igitur appetitus est contra iustitiam, tunc auaritia est; quod duobus modis contingit,

Primò, quando aliena appetit modo illicito habere, vel habita retinere: vt, qui vult pecunias alterius, ita vt, si posset, etiam per furtum, vel rapinam, vel vim, vel modo simili habere, vti que acciperet; aut similibus modis habita vult retinere; & talis appetitus voluntarius est peccatum mortale, nisi materiæ leuitate fiat veniale.

Altero modo, quando vult habere, quæ ipsi non possunt iustè dari, nec data potest licitè retinere: vt, qui sciens se omninò indignum & ineptum, beneficium, aut officium deliberatè appetit, aut habitum vult retinere, peccat auaritia contra iustitiam.

Tunc autem est appetitus contra Charitatem, quando homo sic suis rebus afficitur, vt eas præferat diuino præcepto, & sit paratus retinere, quamuis præceptum dilectionis proximi non seruetur. Obligatur enim homo lege Charitatis, in extrema aut graui necessitate proximi, ei succurrere cùm potest. Cùm igitur aliquis sic appetit suas res, vt sit paratus in nullo casu subuenire, aut in tali casu nolit subuenire, auarus, & est mortale peccatum talis appetitus sine modo Charitatis.

Quando verò sic est appetitus ille, vt nec contra iustitiam sit, nec contra Charitatis præceptum, sit tamen contra liberalitatem, qua homo ex superfluis & ex his, quæ non sunt

multum necessaria, habet quandam obligationem subueniendi necessitatibus aliorum,quamuis non grauibus; tunc,vt plurimum,est veniale peccatũ,saltem ex genere suo, nec sit mortale,nisi contra iustitiam, aut contra charitatem sit. Est ergo auaritia, diuitiarum appetitus, voluntarius, & immoderatus. De auaritia tractat S. Thom.2.2.q.118. quæ est contra iustitiæ, charitati,& liberalitati.

Quid Gabella,& quotuplex.

CAPVT LXXII.

VT Auaritia in particulari consideretur,oportet ab exactione gabellarum incipere. Videtur autem gabella sic definiri posse: ***Gabella est tributum publicum, à Principe in communem vtilitatem exactum.*** In hac definitione quatuor sunt partes.

Prima est, ***tributum***, Voco tributum id;quod aliquis dat, seu contribuit,siue pecunia sit,siue pecunia æstimabile.

Secunda est, ***publicum***:nam gabella non ab vno, aut altero exigitur,sed à communitate.

Tertia est,***à Principe***.Per principem, intelligo publicam potestatem;non enim est priuati hominis exigere gabellas, nisi superioris potestatis,vt dicetur inferius.

Quarta est; ***in communem vtilitatem***: non enim gabella contribuitur, nisi in bonum,& vtilitatem publicam: vnde, si dantur aliquando ad Regis sustentationem, id est, quia Regis conseruatio vtilitas est publica. Vides in hac descriptione causam materialem, efficientem,& finalem. Materialis est, tributum; efficiens,est Princeps,seu publica potestas: finis est, communis vtilitas.Multis modis potest,& solet diuidi gabella,de quibus vide Silu. verb. gabella, 1. nec doctores sibi constat in his nominibus;modi tamen,qui magis videntur in vsu, quatuor sunt.

Primus modus,dicitur vectigal,à vehendo, quod ex mercibus,quæ inuehuntur in ciuitatem,soluitur. Fuit autem institutum istud tributum, ad expensas pro extructione pontiũ & viarum,& ædificiorum communium, etiam ad Principum sustẽtationem. Dicitur portorium,eò,quòd in porta ciuitatis soluitur.Dicitur Italicè,Doana.Dicitur etiam pedagium.

Secun-

Secundus modus est, qui soluitur pro ducatu vitæ, vt homo securum habeat iter à latronibus; & dicitur guidagium, quod aliquando è mercibus, aliquando è sola persona soluitur.

Tertius modus est, qui soluitur ex his, quæ in ciuitate emũtur, & venduntur, & dici potest vocabulo restricto, gabella; defectu enim nominis, commune applicamus particulari.

Quartus modus, dicitur Italicè tallia, id est, summa aliqua, quam Princeps aliquando, pro occurrentibus necessitatibus, solet exigere ab inferioribus: hæ species, seu modi gabellæ videntur communiores, & magis in vsu esse.

De iustitia exigentis vectigalia.

CAPVT LXXIII.

QVatuor sunt necessaria, vt prima species Gabellæ iusta sit.

Primum est ex parte causæ efficientis, vt sit imposita ab Imperatore, vel Rege, vel Concilio generali; vel sit tam antiqua, vt memoriam vincat hominum. Ita habet in c. super quibusdam, de verb. signific. Cùm Concilio Doctores intelligunt Papam, qui ex se potest exigere. Sub Rege, Tabie. & Armilla intelligunt ciuitates Italiæ, quæ mistum habent imperium, id est, in temporalibus nulli substant; vnde consequenter intelliguntur Dux Florentinæ, Dux Ferrariæ, & similes. Quando autem aliquis, absq; facultate talium, noua imponit vectigalia, iniusta sunt; & excommunicatus est in Cœna Domini, qui, sine facultate; noua pedagia imponit. Etiam iniustum est, vetera augere; & aliqui volunt, etiam incurri excommunicationem prædictam. Tamen Armilla verb. gabella, §. 8. & Rosel. excommunicatione, quadragesimo quarto, §. 5. dicit, non incurrere; quia ibi solùm habetur, quia noua imponunt; pœnæ autem sunt restringendæ. At, in contrarium est communis opinio, quam tenet Angel. verb. pedag. §. nono, & Siluest. excommunicatio. 8. §. 14. Nauarr. capit. 29. num. 58.

Secundum est, ex parte materiæ, super quam imponitur vectigal. Non enim de his, quæ in proprios vsus inuehuntur, exigen-

exigenda est gabella: hoc enim est prohibitum, C. de vectigal. l. vniuersi, vbi prohibetur, ne vectigal. exigatur de his, quę in proprios vsus inuehuntur, aut ad soluendum fisco, aut de his, quæ reuehuntur ad colendum rus. Talia autem vectigalia exigere, non solùm est peccatum, sed excommunicationi Cœnæ Domini annexum, vbi excommunicantur, qui prohibita pedagia exigunt.

Tertium est, ne exigatur à personis Ecclesiasticis; nam cap. quamquam, de casibus, prohibetur sub excommunicatione Episcopali, ne vectigalia exigantur à Clericis, quod intelligitur de his, quæ in proprios vsus inuehuntur, secùs de mercibus, quæ negotiandi causa vehuntur. Dices, quæ igitur differentia est, inter ipsos, & laicos? Dico, quòd ante bullam Cœnæ, non erat excommunicatio contra exigentes à laicis, post bullam verò Cœnæ, est excommunicatio, non solum à Clericis, sed etiam à laicis exigere, & iam non est Episcopalis. Rursus, vt dicemus, differentia est, quòd collectas ex proprio vsu licèt à laicis, sed non à Clericis exigere, sine licentia Papæ.

Quartum est, vt sit gabella moderata. Quam moderationē Bal. assignat, super l. 2. C. de iure aureor. annul. vt non excedat tertiam octauæ partis mercium. His conditionibus, adde finem superius positum, vt sit communis vtilitas: nam cùm Princeps in proprios luxus, & prodigalitates exigunt, non excusantur à iustitia diuina. Nota, necessarium etiam esse, vt vectigalia non excedant 24. partem mercium, ex quibus exiguntur. Hic aduerte, Princeps, videntes se non posse exigere gabellas ex his, quæ in proprios vsus inuehuntur, à quibus, nomen mutarunt, & idem pretium, & tributum exigunt, sed vocant collectas, quas dominus Caietan. non probat, verb. vectigal. Tabiena verò & Armilla probant cum limitatione, putà, cùm distinctione procedendo; Regibus, & potestatibus sæcularibus non licet, nisi cum duabus conditionibus, quas ponit Tabien.

Vna, vt sit propter grauem necessitatem.

Altera, quod à proprijs subditis tantum exigatur, non à forensibus. At Pontifici, quia ipse non substat legibus Imperialibus, licet etiam à forensibus exigere per suum statum transeuntibus, non tamen sine vrgente necessitate, quæ in vtilitatem communem tendit: & reuera vix potest talis necessitas accidere; nam videtur iniustitia hic committi, cùm plus soluat, qui plus in proprios velit vsus, plus autem inuehat, qui

qui plus indiget. Quomodo ergo iustum est plus exigere à plus indigente: Melius fieret, si talis gabella aliter suppleretur.

De iustitia exigentis Guidagia.

CAPVT LXXIV.

TAbiena benè dicit, non licere dominis ista Guidagia exigere, quia ipsi tenētur suas terras securas facere, & qui etas. Quòd si aliquid possint exigere, tunc tenentur ad restitutionē eorum, à quibus viatores spoliantur, cùm eorum negligentia accidit, quia custodias non ponunt. Cùm igitur hoc in vsu non sit, non licet eis talia exigere. Licet tamen istis rusticis accipere aliquid à viatoribus, vt viam doceant, vt ipsos comitentur ad securitatem, quia ad hoc non tenentur isti de iustitia ob id, pretium recipere possunt. Guidagia etiam nō possunt imponi, nisi à quibus vectigalia, cap. super quibus, de verb. signifi. Circa primam verò speciem gabellæ, non videtur necessarium, vt imponatur ab Imperatore, Rege, vel alijs prędictis personis: potes enim imponi, etiam à dominus subditis Principibus: nam caput illud prohibens impositionem gabellarum omnibus, præter prædictas personas, non procedit, nisi de pedagijs, & guidagijs; reliquæ verò tres conditiones vt moderatum sit pretium, & non exigatur ab Ecclesiasticis personis, sine licentia Papæ; & non exigatur ex his, quæ in proprium vsum emuntur, & necessariæ sunt. Et quamuis ista tria possun[...] quando non seruari, tamen debet esse in necessitate aliqua vrgente, & in bonum commune vergēte, cui aliunde vix, aut nullo modo possit succurri. Quæ quidem necessitas, vix potest occurrere. Vnde, tales gabellæ, quæ ex his, quæ ad sustentationem propriam emuntur, exigi solent, magnam speciem habent iniustitiæ, & vix possunt iustificari. Et ex hac parte, illa gabella, quæ apud Hispanos dicitur, *alcauala* videtur iniusta; quæ quidem exigitur, tum è mercibus, tum ex his, quę in proprios vsus emuntur: nec solùm ex hac parte iniusta videtur, sed etiam quia iam cessauit finis, propter quem fuit imposita; puta, bellum Granatæ, & quamuis bellum esset, Reges illi sunt adeò diuites facti, & gabellæ etiam aliæ adeo pingues, vt possit prouideri sufficienter, atque tanta exactione,

Circa

CircaTalliam verò,obſeruandæ ſunt conditiones tres quatum vel vna deficiente,iniuſta cenſebitur.

Prima, vt non imponatur, niſi ob communẽ & publicam vtilitatem,qua ceſſante,ſtatim ceſſet. Vnde,non benè faciunt, qui exigunt gabellam,vel taliam aliquam quotannis, pro murorum erectione,vel pro fortificanda ciuitate, vel pro alio bono communi, & ceſſantibus finibus his, adhuc exigunt tales gabellas.

Secunda eſt,vt non imponatur, niſi graui exiſtente neceſſitate communis vtilitatis,cui vix poteſt ex alijs publicis redditibus ſuccurri.

Tertia eſt,vt modo iuſto imponatur,nec oneretur plus pauper,quàm diues;cùm iuſtitia potius exigat; vt qui plus habet, plus ab eo exigatur. Eſt autem hic conſiderandum,quòd licèt Principes poſſint facere aliquos exemptos à ſolutione gabellarum,debent tamen ita facere,vt quod ab illis exacturi erant, non oneretur ſuper alios pauperes: eſſet enim tunc ex aliena arca facere eleemoſynam. Hoc autem neceſſarium eſt in omni gabella, & ceſſante fine, propter quem impoſita eſt,ipſa ceſſat,niſi alius æqualis finis ſucceſſerit : ex qua parte,multæ gabellæ multum habent ex iniuſtitia admiſtum.

De iuſtitia ſoluendas gabellas.

CAPVT LXXV.

QVatuor punctis continentur ea,quæ ad ſoluendas gabellas pertinent.

Primum eſt, nullus tenetur reddere pœnam impoſitam non ſoluẽtibus gabellas , quãuis non ſoluerit,niſi prius condemnetur per iudicis ſententiã: v.g.eſt pœna, qui non ſoluit gabellam mercium,perdit totas merces, ſi quis eſt,qui noluit ſoluere quamuis peccauerit, tamen non tenetur reſtituere talem pœnam, donec per Iudicem damnetur.Hæc eſt communiſſima doctorum ſententia.

Secundum eſt,quando gabella cognoſcitur iniuſta, nullus peccat non ſoluendo gabellas,nec tenetur tales reſtituere. Eſt autem iniuſta gabella,quando deficiunt conditiones ſuperius poſitæ.

Tertium eſt,quando gabella eſt iuſta, aut non eſt certum eſſe

esse iniustam, tunc peccatum est non soluere, & obligatur homo ad restitutionem, quia est contra iustitiam. Dixi autem, quando non cognoscitur iniusta, quia subditus, nisi ei nota sit iniustitia, debet facta Principem vt iusta probare. Vnde, 23. quæst. 1. cap. quid culpatur, dicit Papa, milites posse pugnare in bello iusto, vel in bello, de quo non sunt certi, esse iniustum.

Quartum est, sufficit soluenti gabellas, vt sine vlla fraude merces suas vehat, paratus soluere gabellam: quòd si non exigatur ab eo, non tenetur ipse quærere exactores. Ista est Tabien. verb. pedagium, §. 8. & Soto lib. 3. de iust. in fine. Dixi, *sine fraude*, quia non licet abscondere merces, nec pacisci cum custodibus, vel alijs vti dolis: tunc enim à restitutione non excusatur; sed debet apertè, & absque fraude, ac si gabella non esset exigenda, procedere. Adhuc autem limitandum hoc videtur, quando est consuetudo in illis terris exigere, & custodias ponere. Quòd si consuetudo esset, quòd ipsimet præsentarent merces, vtique tenerentur hoc facere in gabella iusta. Soto adhuc limitat, dummodò non sit magni momenti; sed ego puto, si dubia esset gabella, quòd adhuc non teneatur, dummodò vt dixi, fraude non vtatur. Sunt autem valdè dubiæ istæ gabellæ, quæ exigantur ex his, quæ in proprios vsus, & familiæ quis erit.

Quid beneficium, & quotuplex.

CAPVT LXVI.

BEneficium, vt in præsenti sumitur, & aliàs sacerdotium dicitur, sic definiri posse videtur: Est *ius percipiendi fructus, ex bonis Deo dicatis, clerico propter diuinum officium, competens.*

In qua definitione quatuor sunt partes.

Prima est, *ius percipiendi fructus*, id est, facultas, seu potestas secundùm iustitiam recipiendi, & exigendi fructus, puta, pecunias, vel alia in sustentationem necessaria.

Secunda pars, *ex bonis Deo dicatis*. Aduerte: in principio nascentis Ecclesiæ, illi Christiani sua bona, seu magnam partem eorum offerebant Deo, in sustentationem eorum, qui Ecclesiæ inseruiebant, & in præparationem eorum, quæ necessaria

erant diuino officio, puta, vasorum, templorum, & aliorum: vnde ex his bonis,& decimis: quæ etiã in tales vsus soluebantur, collecta est magna summa reddituum Deo dicatorum, quæ pòst diuisa est in quatuor partes à Papa Sylu. vt habetur c. 4. suorum decretorum: Vna data est Episcopo, altera fabricæ Ecclesiæ reseruata est; altera inter clericos talis Ecclesiæ diuisa, pro ministeriorum qualitate; quarta pauperibus. Est ergo beneficium, ius exigendi fructus ex ista parte, quæ personis ecclesiasticis obuenit.

Tertia pars est, *Clerico competens*; nam sæculares non possunt de iure habere beneficia.

Vltima pars est, finis, nimirum, *ob diuinum officium*, quod in laudibus diuinis consistit, in sacrificio Missæ & sacrorum administratione, non quòd isti redditus dentur in pretium, sed in sustentationem talium personarum, vt à cura sibi prouidendi liberæ Deo meliùs vacare possint. *In populi vtilitatem*; In ista quarta parte differt beneficium à præbenda, puta, quod non est annexa canoniæ: nam præbenda datur homini sæculari, non ob tale officium, sed, vel quia benè meritus est de Ecclesia, vel quia in spiritualibus seruit Ecclesiæ, vel ob paupertatem, vel aliam honestam causam: vnde talis præbenda, est ius percipiendi fructus; sed non ob diuinum officium; ob id, non est beneficium: & in hoc eodem differt à pensione, quæ propter tale officium non datur, licèt in reliquis conueniat. Circa species, seu modos beneficiorum Sylu. verb. benefic. 1. dicit multa; mihi videtur magis ad rem, diuidi posse in quatuor genera. Quædam enim habent curam animarum, & iurisdictionem exteriorem, vt Episcopatus, Abbatiæ aliquę, & Prioratus: Quædam neutrum habent, sed tantùm officium diuinum, vt beneficia dicta simplicia, cappellaniæ, &c.

Alia habent iurisdictionem, sed non curam animarum, quæ in administratione sacramentorum consistit, & huiusmodi sunt aliquæ Abbatiæ, quæ dicuntur iurisdictionales: similiter dignitates, vt Archidiaconatus, & Decanatus, quæ quandam iurisdictionem in choro habent. Quædam, quarto loco, curam habent animarum, sed non iurisdictionem, vt beneficia, quæ dicuntur curata.

Quis poßit conferre beneficia.

CAPVT LXXVII.

PArùm ad Confessarios pertinet scire hoc, tamen ad doctrinæ plenitudinem dico aliqua.

Primum est: Papa, de plenitudine potestatis, habet facultatem conferendi vbiq; terrarum beneficia quæcunque: est enim summus dispensator rerum Ecclesiasticarum.

Secundum est, de iure ad ordinarium spectat, beneficia suæ diœcesis conferre, nisi sit aliquod statutum in contrarium, vel aliqua immemorabilis consuetudo; tunc enim alius ab Ordinario posset conferre.

Tertium est, capitulum non potest conferre beneficia per se, nisi in tribus casibus.

Primus est, quando Ordinarius est suspensus à collatione beneficiorum, vt non possit conferre; aut excommunicatus, c. tanta, de excess. prælato.

Secundus, quando vacat sedes, & tale beneficium, quod capitulum cum Episcopo solebat prouidere; tunc enim Episcopo, aut Ordinario vacante, solùm capitulum potest conferre; secùs, quando solus Ordinarius conferre debebat.

Tertius, quando est beneficium iure patronatus: quamuis enim solus Ordinarius conferebat, sede tamen vacante, potest capitulum. Extra istos casus non potest de iure: secùs, si aliquod speciale habebat priuilegium, vide Syl. beneficium 2.

Aduerte tamen, aliud esse beneficium conferre, aliud resignare, præsentare, & eligere. Conferre est dare ipsum ius, & titulum exigendi fructus, & potestatem exercendi officium, & hoc solùm ad prædictas personas pertinet. Resignare verò est, signare, & determinare aliquem, cui beneficium conferatur; & hoc facit, qui vnum habet beneficium, & vult in alterum transferre. Eligere verò est, vnum aliquem offerre Ordinario, vt beneficium cōferatur ei: & hoc possunt sæculares facere, & olim fiebat, & modò fit in aliquibus locis, in quibus populus, aut capitulum eligit vnum, vel duos, vt eis beneficium conferatur. Præsentare est, cùm absque suffragijs id facit aliquis, ex facultate sibi concessa: vt, qui habent ius patronatus, vnum præsentat, cui Ordinarius beneficium conferat. Hi tres modi semper indigent primo, qui fit per prædictas personas.

Contin-

Contingit ergo modis quatuor, aliquem dare beneficium, aut per viam collationis, aut per viam resignationis, electionis, aut præsentationis.

Quomodo aliquis debeat dare beneficia altari.

CAPVT LXXVIII.

QVicumq; aliqua via ex prædictis quatuor, alteri dat beneficium aliquod, duo debet obseruare.

Primum est, vt det gratis, id est, absque pretio vllius rei pecunia appretiabilis: tūc enim esset graue peccatum simoniæ, de qua dicemus inferiùs.

Secundum est, vt det iustè. Iustitia autem in duobus consistit.

Primum est, vt det digno; qui enim vllo modo dat beneficium indigno, quem scit indignum, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionem Ecclesiæ, cuius redditus malè locat. Quantum autem sit hoc peccatum, indignis beneficia conferre, hinc videri potest.

Primò namque iniuria Deum afficit, quia ipsum priuat honore, & cultu suo, ad quem beneficium est institutum.

Secundò, iniurius est Ecclesię, quia redditus ipsius malè collocat, dando ipsi ministrum ineptum.

Tertiò, iniurius est multis dignis, quibus [illegible] beneficium poterat dari. Graue ergo peccatum est, beneficium dantis indigno. Dices, quæ sunt necessaria ad hanc dignitatem? Dico, tria.

Primò est necessaria scientia, saltem eorum, quæ ad suum officium spectant.

Secundò, morum compositio, & rectitudo: qui enim corruptis est moribus, ineptus est ad Dei officium, & consequenter ad beneficium.

Tertiò, aptitudo ad exercendum tale officium: qui enim doctus, & bonus est, tamen nescit exercere officium, illud, vel non potest, quia alijs occupatus non potest vacare tali officio, vel quia, etiam si non occupetur, tamen non est datus praxi, & exercitio exteriori, tunc indignus censetur. Est igitur hoc aduertendum, ne indigno conferatur; qui aliter confert, apertè

conuin-

conuincitur de acceptione personarum: nō enim ex bona causa, & rationabili moueri potest sic ad conferendum.

Secundum etiam est, in quo talis iustitia consistit, vt digniori detur beneficium, qui enim prætermittit digniorem, etiamsi conferat digno, peccat, vt tenet S. Thom. 2.2.q. 63.artic 2. quamuis ad restitutionem non obligetur. Similiter etiam, qui alia via à prædictis dat beneficium. Et licèt aliqui velint, non peccare, dummodo digno det, tamen probabilior, & communior opinio est, quòd peccat: ratio enim naturalis id videtur postulare; vt, si aliquis habet pecunias alterius, vt ei ministrum prouideat, profectò debet digniorem, & meliorem quàm potest, dare; aliàs, iniuria afficit ipsum, qui dedit pecuniam, & digniorem. Verum est, quod debet iste excessus percipi: quando enim est paruus, aut non benè dignoscitur, nullum est inconueniens, si digno detur, præsertim si speratur maior futura dignitas probabiliter, quàm sit in præsenti. De hoc tamen superiùs diximus, dum de Episcopo loqueremur.

Duo sunt casus, in quibus potest dari beneficium digno relicto digniori.

Vnus est, in beneficijs patrimonialibus, in quibus distribuendis potest relinqui dignior, si externus est, & eligi ciuis dignus si tamen indignus est, non debet vllo modo dari, sed potius externus est admittendus.

Alter est, in beneficijs, quæ quis ex rebus proprijs instituit, & vult dari ijs, qui sibi sunt cognati, de quibus habetur 16.qu. 7.cap. monasterium. Talia possunt dari digno cognato, relicto digniori non cognato, cui non debet conferri: quamuis, quando talia curam habent animarum, non sit bona talis institutio; vt, si quis instituat monasterium, & velit suam cognatam esse Abbatissam. Sunt ergo beneficia ecclesiastica, gratis, & iustè conferenda.

* *
*

De accipiente beneficia.

CAPVT LXXIX.

NEcessaria sunt duo accipienti beneficia. Vnum est aptitudo subiecti. Alterũ debitus modus Circa prius, Concil. Trid. sess. 22. c. 4. statuit, vt non habeat beneficia, nisi qui iuris conditiones habet.

Harum autem prima est, vt sit clericus; qui enim saltem primam tonsuram non habet, non potest, absque speciali Papæ facultate, habere beneficium.

Secundò, vt sit ex legitimo matrimonio; nec enim illegitimus absque dispensatione potest accipere beneficium.

Tertiò, vt sit legitimæ ætatis; cap. cùm in cunctis, de elect. determinatur ætas in Episcopo, vt attingat trigesimum annum; in curato, vt attingat vigesimum quintum. In Concil. verò Trid. sess. 23. cap. 6. assignatur ætas aliorum beneficiorum simplicium, vt sit quatuordecim annorum. Sine hac autem ætate, beneficij collatio nulla est circa dispensationem.

Quartò opus est, vt non sit iuris impedimentum, putà, irregularitas, excommunicatio, & alia huiusmodi.

Quintò, vt sit dignitas, quæ in tribus prædictis sit, scientia, morum rectitudine, & aptitudine in officium, quæ in pueris licet actu non sit, sufficit esse in probabili spe.

Sexto, vt non habeant aliquot beneficium: qui enim vnum habet, non potest alterum accipere, sine dispensatione. Occasione huius, de beneficiorum pluritate aliqua oportet cõsiderare, quæ tam pœnitentibus, quàm confessarijs necessaria sunt.

An liceat habere plura beneficia simul.

CAPVT LXXX.

PLura beneficia habere, est de eorum numero, quæ mala sunt, tamen possunt bona fieri, si aliquibus bonis circumstantijs copulentur. Explico; sunt aliqua, quæ ex se mala sunt, & numquam possunt fieri bona, vt mentiri, quocumque modo, & fine quis mentiatur, semper peccat. Non est huiusmodi, plura habere beneficia; nam aliquando licitum est, & bonum

bonum. Alia ſunt,quæ ex ſe indifferentia videntur, nec mala nec bona,niſi fine determinentur,vt ambulare. Quædam ex ſe mala videntur, tamen cum aliquibus circumſtantijs bona ſunt, vt occidere hominem,malum ſonat ſtatim,tamen ſi fiat modo aliquo,puta, in propriam defenſionem,aut in Reipubl. vtilitatem,bonum eſt. Huiuſmodi eſt hoc, plura habere beneficia,malum ſimpliciter eſt,quamuis,cum quibuſdam circumſtantijs,benè fieri poſſit.Statuamus ergo primò,quare malum ſecundum ſe ſit.

Huius autem rationes multæ ſunt.

Primò,quia priuatur Deus cultu ſuo;magis enim per plures miniſtros,quàm per vnum colitur.

Secundò, priuatur eccleſia ſuo iure: dum enim plura beneficia vnus vſurpat,eccleſia caret ſuis miniſtris, & ſic deſtruitur.

Tertiò,fit iniuria alijs dignis, qui beneficio priuantur, dum vnus plurium loca occupat.

Quartò, videtur contra rationem naturalem; nam vnum membrum vnum habet corporis officium,& vnus miniſter vnum debet habere officium. Vnde Gregorius,diſtinct. 89.cap. ſingula.ita ſtatuit,vt ſinguli ſingula haberent beneficia.

Quintò,datur locus ambitioni, dum vnus non contentus his,quæ habet,plura habere anhelat.

Sextò,pereunt ſtudia bonarum literarum;nullus enim ſtudio ſcripturæ ſacræ incumbit, ſed ſcientijs humanis, de pane lucrando, quia vident ſe non poſſe vllum pro merito conſequi benefici[illegible] Non ergo dubium eſt,quin malum ſit ſecundum ſe,plura beneficia vnum poſſidere.

Quando liceat plura habere beneficia.

CAPVT LXXXI.

NOn eſt ita malum,plura beneficia habere, quin liceat; cauſis rationalibus,ea retinere. Cauſa autem iſtæ, quæ hominem in conſcientia tutum faciunt,per tres ſequentes regulas explicantur.

Prima eſt,licitum eſt,in caſibus iure conceſſis, plura retinere beneficia,etiam curata. Pro declaratione aduerte, aliter ſe habere ius ante Concil. Triden.aliter poſt. In antiquo iure

licebat in sex casibus, plura simul habere beneficia, etiam curata.

Primus habetur 10.q.3. can.vnico quãdo sunt exigui redditus beneficij, vt vnus non possit sustentare ministrum talem, quali indiget ecclesia illa, habita ratione personæ, loci, & temporis, tunc concedit ius, vt plura possint haberi, donec faciant conuenientem sustentationem, & sic 21.qu.1.ca. illud, concessum est, vt vnus sit Archiepiscopus Tarraconensis, & Episcopus Fundensis. Sed attende, quòd isti redditus sunt mensurandi iuxta ministri qualitatem, quo ecclesia indiget; si enim ecclesia potest ministrari per ministrum, qui centum possit alij non debet beneficium dari alteri, qui indiget mille, propter luxus suos, vel sublimitatem suam; sat est ecclesiæ, vt tot redditus dignum possit habere ministrum.

Alter casus habetur 21 q.1.c. clericus, putà, cùm est indigentia hominum, id est, cùm non sunt ministri plures, qui retineant beneficia, plura tunc vni conferri possunt. Sed intellige, de indigentia, & defectu dignorum; licèt enim multi sint, qui beneficia acceptent, tamen pauci digni sunt, tunc ex defectu dignorum, vni digno plura conferri possunt.

Tertius est, 21. qu. 1.ca. qui plures, cùm vnum beneficium habent in titulum, alterum in commẽdam: solebat enim tunc beneficium dari alteri beneficiato, donec quæreretur dignus, cui posset conferri, quia, qui beneficium iam habebat, dignus præsumebatur, & tunc dicebatur illud habere in commendam. Hac via potest vnus plura beneficia habere. Sed attende, quòd non debet esse hoc cum fraude legis, [illegible]ales sunt commendæ perpetuæ, seu ad vitam; tunc enim perinde est, ac in titulum habere, & è contra, ratione commendæ. Sed humana auaritia inuenit fraudes; cùm enim vnus non possit habere plures Episcopatus, aut beneficia, aut saltem beneficium, tũc habet in commẽdam perpetuam, quòd profectò fraus est contra legem.

Quartus casus habetur ca.eam te.de ætate, qualita. ordin. præfici. & cap. quia monasterium, de relig domi. quando duo beneficia vnita sunt, & ad vnum redacta. Sed attende, istas vniones diuersarũ ecclesiarum non esse licitas, nisi in vtilitatem, vel necessitatẽ ecclesiarum ipsarum fiant, quia aliter non possunt commodè ministrari; vel ob causas, quę in ipsarum commodum sint. Cum enim tamen fiunt ob auaritiam, & ad ditandas personas, contra bonum ecclesiarum, non sunt in conscien-

ſcientia ſecuræ; & ſic in Concil. Trid. multa dicta ſunt contra iſtas vniones.

Quintus caſus habetur cap. extirpandæ, de præb. quando aliquis habet canonicatum in Eccleſia cathedrali, & habet aliquam parochiam annexam, ratione annexionis, poteſt vnus plura beneficia habere; quamuis olim, cùm iſte caſus conceſſus fuit, canonici erant Epiſcoporum conſultores, ob id, eis concedebatur in cathedrali Eccleſia reſidere, & vicarium in parochia conſtituere: modò autem, cùm iam non id faciant, ſed aliquando otioſi ſint, meliùs forſan eſſet, ſi in parochia reſideretur, & vicarius in cathedrali poneretur.

Sextus caſus habetur cap. de multa, de præben. Sublimibus, & literatis perſonis conceditur plura habere beneficia: ſed hoc intellige, cùm talis ſublimitas, & ſcientia ſunt ornamento Eccleſiæ, & vtilitati, & aliàs non. Semper enim ante oculos habendum eſt, vt beneficium nõ detur, niſi accipiatur, niſi in Eccleſiæ vtilitatem, cuius bona ſunt, quæ diſtribuuntur. In his caſibus; ius antiquum concedebat pluralitatem beneficiorum: tamen Concil. Trid. quatuor caſus ſtatuit de nouo, qui noſtris temporibus magis conueniunt, ſicut ius antiquum illo tempore conueniens fuit.

Primus habetur Seſſ. 24. c. 13. Non poteſt vnus plures ſedes Epiſcopales habere, quamuis exigui redditus ſint, quòd ſi conueniens videbitur, aliquando vni dari plures, tunc Concil. Prouinciale debet cauſam examinare, & remittere Pontifici, vt diſponatur quod iuſtum fuerit.

Secundu[illegible]betur ibidem; Nullus poteſt plura curata beneficia habere, nec quæ reſidentiam exigunt, vt ſunt illa, quæ habent iuriſdictionem, vel chorum. Quòd ſi aliquando redditus vnius valde exigui fuerint, tunc poterit Epiſcopus dare beneficium ſimplex, non tamen cum cura, vel reſidentia; quòd ſi non fuerit, alatur tunc ex decimis, vel ex parochialium contributione.

Tertius eſt in eadem Seſſ. cap. 17. Nullus deinceps poteſt habere plura beneficia, etiam ſine cura, quocumque modo, nec etiam ad commendam perpetuam, niſi cùm vnum ad ſuſtentationem, pro ratione perſonæ, loci, & temporis non ſufficit. Aduerte tamen, quòd Concilium aliter de curatis, aliter de ſimplicibus loquitur: nam de curatis, & Epiſcopatibus, vult, vt, qui ante Concilium habuerunt, relinquant, & cum vno maneant: de ſimplicibus ſtatuit, vt in poſterum fiat,

vt dixi, antecedentes autem in possessione relinquit.

Quartus est, Sess.7.cap.7. in annexis parochijs ad canonicatum, Episcopus sua manu constituat Vicarium perpetuum, cum tertia parte fructuum, nisi aliquando id videatur aliter conuenire. Hæc sunt, quæ modò obseruanda sunt post Concilium. Et prima posita regula sic procedit. Qui plura habet beneficia in casibus à Concil. concessis, tunc licitè habet: qui de nouo duo sunt pro posteris: primus quando simplex est cum curato, ratione exigui redditus: secundus quando ob eandem causam simplicia plura sunt: vnde, ius hoc idem ferè est cum antiquissimo Greg.can. singuli, dist.89. in quo singuli, singula tantùm habere beneficia sinebantur.

Secunda regula, non obstãte isto iure Concil. qui cum Pontificis dispensatione plura, quæcumque, & quomodocumque beneficia habet, tutus est in conscientia. Sed aduerte, vt in foro exteriori possit illa habere, satis est dispensatio; tamen, vt in conscientia, & coram Deo tutus sit, necessaria etiam est causa dispensationis. Hæc autem causa debet esse in vtilitatem Ecclesiæ, vel ob ipsius Ecclesiæ necessitatem. Quando causa non est in bonum Ecclesiæ, non est bona dispensatio, nec est homo securus coram Deo. Rursus, quamuis ista causa sit, non potest sine dispensatione habere plura beneficia pinguia, quia est contra Concil. sed vtrumq; est necessarium, dispensatio, cum causa conuenienti.

Tertia regula est: Qui hactenùs ante Concilium plura simplicia habent beneficia, quamuis retinere possint, in foro exteriori securi, tamen in conscientia securi non sunt, nisi causa iusta sit huius pluralitatis: quæ causa debet esse aliqua ex sex concessis in iure antiquo, vel quæ sit in Ecclesiæ vtilitatem. Denique plura habere beneficia, quorum redditus excedunt conuenietem sustentationem, habita ratione personæ, loci, & temporis, malum est, nec in bona conscientia talis pluralitas retinetur: nec idem est de vno beneficio pinguissimo, quia hoc vnum habet officium; at plura beneficia, plura habent officia, quæ sine iusta causa, non debent dari vni, etiam digno. Hæc dicta sint de pluralitate, superest de residentia: sed iam diximus de ea in tertio præcepto. Non sat est istas habere conditiones, ad habendum beneficium, sed modus necessarius est, id est, vt sine simonia habeatur, sed gratis & absque pretio: sed de simonia paulò inferiùs dicemus, postquàm de pensionibus beneficiorum aliquid dixerimus.

Quid Pensio, quotuplex, in quibus à beneficio differat.

CAPVT LXXXII.

PEnsio sic potest describi: *Est ius percipiendi fructus ex alieno beneficio.*

In declarationem, nota in beneficio duo esse.

Vnum est, dignitas quædam Ecclesiastica, ad aliquod officium in Ecclesia ordinata, & ista vocatur titulus.

Alterum est, ius quoddã percipiendi fructus ex bonis Deo datis. Aliquando vni, & eidem vtrumque inest, & tunc non est pensio; aliquando accidit, vt vnus habeat titulum, & alter habeat ius percipiendi fructus omnes, aut partem aliquam eorum, & tale ius dicitur pensio, & qui istud ius habeat, dicitur pensionarius. Et hoc patet declaratio pensionis, quantum ad eius definitionem.

Pensio triplex est, quædam est temporalis, quædam spiritualis, quædam media, nec omninò temporalis, vt prima, nec spiritualis, vt secunda.

Temporalis est, quæ datur etiam laicis, pro aliquo ministerio temporali extra Ecclesiam exhibito, vt militi, vel duci pro Ecclesia pugnanti, dari solet pensio aliqua, siue perpetua, siue temporalis, ex bonis Ecclesiæ. Similiter alteri, negotia eiusdem Ecclesiæ temporalia agenti, vt œconomis, & alijs huiusmodi. Tales sunt pensiones datæ Regibus Hispaniæ, qui habent tertiam partem decimarum: hoc enim est datum ab Ecclesia, pro defensione, & pace, in qua sustentant Ecclesiam ab inimicis.

Spiritualis est, quæ datur ob officium aliquod spirituale erga Ecclesiam, vt, quæ datur Concionatori, propter concionem & coadiutori Episcopi, vel Parochi, vel Sacristano, vt Ecclesiam præparet, & ei inseruiat.

Media est, quæ datur alicui ob resignationem, vel cessionem beneficij, & hæc communiter hodie vsitatur: cùm enim, quis alteri suum resignat beneficium, retinere solet pensionem aliquam, vel cùm cedit iuri, quod habet circa tale beneficium.

Istæ tres pensiones multum à beneficio differunt, quamuis quædam minus, quædam magis. Beneficium enim, inter alias habet istas quatuor proprietates.

Prima eſt: Qui habet beneficium, tenetur perſoluere ſingulis diebus horas canonicas, vt aliàs diximus.

Secunda: Non poteſt beneficium vendere, nec mutare pro re vlla, vel pretio temporali.

Tertia: Poteſt commutare cum altero beneficio, & dignitate ſpirituali.

Quarta, ſi ducit vxorem, perdit beneficium, nec poteſt vllo modo retinere. Iſta competunt beneficio.

Penſiones autem non omnia iſta habent.

Sed prima penſio, quæ temporalis eſt, habet quatuor contraria: nō obligat ad perſoluendum horas, nec ad aliud aliquid recitandum: poteſt etiam vendi, & mutari pro re temporali: nō poteſt commutari pro beneficio Eccleſiaſtico, quia eſſet ſimonia: non perditur propter matrimonium.

Secunda autem penſio ſpiritualis non obligat ad perſoluendum horas, ſed ſolùm ad exhibitionem miniſterij, propter quod penſio datur: non tamen poteſt vendi, nec redimi, & in hoc cum beneficio competit; ſed non poteſt commutari cum beneficio, & in hoc à beneficio differt: quamuis enim penſio hæc ſpiritualis ſit, quia pro beneficij loco datur, tamen temporalitatem habet, quia titulo caret: perditur etiam per matrimonium, quando non poteſt cum matrimonio miniſterium tale exhiberi.

Tertia penſio non obligat etiam ad perſoluendas horas canonicas, quamuis Pius V. obligauerit ad recitandum officium beatæ Mariæ, nec; ſine licentia Papæ, poteſt vendi, quamuis poſſit redimi: tunc autem dicitur redimi penſio, cùm, qui habet beneficium, conuenit cum penſionario, vt tantam accipiat ſummam, ne ampliùs exigat penſionem, quæ ſumma ſolet eſſe ex quinque annatis, vt, ſi eſt viginti aureorum, redimere centum aureis, quinquies enim viginti ſunt centum. Rurſus non poteſt penſio commutari cum beneficio, quia eſſet ſimonia. Talis etiam penſio perditur per matrimonium, vt habet Corraſius de penſionibus cap. 4. ſed hoc de iure intelligitur: nam in c. vnic. de clericis coniug. in ſext. habetur, quòd niſi clericus coniugatus non gaudeat vllo priuilegio clericali, niſi in duobus, puta, ne conueniatur coram iudice ſæculari, nec in ciuili, nec in criminali: & quòd, qui eum percutit, ſit excommunicatus: His etiam duobus non gaudeat, niſi portet habitum, & tonſuram. Ex hoc ſequitur, quòd penſionem hanc tertiam non poteſt habere, quia eſt clericorum priuilegium,

non

non enim datur, nisi habenti tonsuram saltem. Sed puto esse consuetudinem iam in contrarium, quod profectò mirabilis est abusus; dum multi relinquunt beneficia, retentis pensionibus, & ducunt vxores; immò hoc animo forsan receperunt: quod profectò pessimum est, nec in bona conscientia isti possunt tales retinere pensiones, vt statim etiam patebit.

Quomodo quis licitè pensionem habeat.

CAPVT LXXXIII.

TRES sunt conditiones, quibus omnibus, aut earum vna deficiente, non potest aliquis pensionem habere.

Prima est dispensatio. Nullus enim potest vllam retinere pensionem super bona Ecclesiastica, sine dispensatione. Hæc autem non pertinet ad vllum prælatum, nisi ad solum Papam; quamuis hoc ex iure non constat, sed ex consuetudine sola. Vbi ergo deest dispensatio, pensio licitè haberi, aut retineri non potest.

Secunda est, causa: sine causa enim non habet locum in foro interiori, & coram Deo dispensatio; sed tantùm in foro exteriori: vnde, qui pensiones retinent, etiam cum dispensatione, si non adest causa legitima, securi non sunt nec excusantur, quia Papa dedit; & ipsius est considerare, quomodo dedetit. Hoc, inquam, non excusat: si enim quis accipiat pecunias ab œconomo, quem scit malè dispensare res domini, & contra iustitiam, non potest tunc retinere. Papa autem non est dominus bonorũ & redditTuum Ecclesiæ, sed tantùm vniuersalis dispensator. Vnde, sicut, cùm dispensat in voto, non facit hominem securum in conscientia, nisi causa adsit, ita in pensionum & beneficiorum distributione. Causa autem hæc debet esse in vtilitatem Ecclesiæ, cuius sunt bona: si enim nulla via in Ecclesiæ huius vel vniuersalis vtilitatem tendat, non est causa legitima.

In iure duæ causæ in particulari habentur.

Prima; cap. nisi essent, de præben. & cap. audiui, de collus. detegen. quando aliqui litigant & rixantur de beneficio; ne rixa cedat contra vtilitatem, & in damnum Ecclesiæ, quia priuatur illo tempore ministro, solet de licentia Papæ, illi, qui maiorem habet iustitiæ rationem, dari beneficium conueniente pensione alteri assignata.

Secunda causa habetur, c. ad quæstiones, de rerum permutat. cùm vna Ecclesia habet beneficium pinguius; altera minus pingue, & fit permutatio, tunc datur pensio ex pinguiori, ad supplendum fructus minùs pinguis beneficij; & hoc solet fieri cùm personę permutant beneficia, sed cum dispensatione. Aduertendum tamen hic est, quòd pensio non debet dari, nisi pro fructibus tantùm, qui maiores sunt vnius beneficij: cùm enim datur pro ratione ipsius beneficij, quia est maior dignitas, vel honoratior titulus, tunc simonia est. Vltra has causas sunt etiã aliæ causæ conuenientes pensionum.

Tertia est, propter ministerium aliquod temporale erga Ecclesiam exhibitum.

Quarta, propter ministerium etiam spirituale exhibitum Ecclesiæ, quia homo inseruit in temporalibus, vel in spiritualibus Ecclesiæ.

Quinta, quia est benè meritus de Ecclesia, licèt actu non inseruiat, & sic dari potest homini, qui suis lectionibus vel concionibus insudauit in Ecclesiæ vtilitatem, aut qui suas etiam operas consumpsit in vtilitatem temporalem Ecclesiæ.

Sexta, potest dari his, qui futuri sunt ministri Ecclesiæ, vt præparentur, & talia sunt illa, quæ Hispani vocant præstimonialia, quæ dabantur studentibus, & futuris ministris Ecclesiæ.

Septima est paupertas, præsertim clericorũ: sunt enim multi beneficio carentes, nec vnde viuant habentes, quibus sanctissimum esset aliquas assignare pensiones. Etiam laicis possent dari: nam bona Ecclesiæ etiam pauperibus obueniunt. Denique causa pensionum debet esse pia, quæ in vtilitatem Ecclesiæ, & honestatem conuertatur. Nec solæ istæ conditiones sufficiunt, sed debet esse tertia, nempè modus.

Modus autem in duobus consistit.

Primò, ne pensio, quæ ab vno percipitur beneficio, sit adeò pinguis (Conrad. tracta. de sacerdot. cap. 4. nu. 7.) vt non remaneant fructus cum titulo, quibus possit conuenienter beneficium habens sustentari in suo officio. Vnde iniquissimum est nec excusabile, omnes fructus exigere pro pensione, & maximè ex beneficio habente curam. Olim non dabatur nisi tertia pars: nec in omni beneficio exigi potest: nã cùm omnes simul beneficij fructus exigui sunt, non est exigenda pensio.

Secundò, ne tot cumulentur pensiones, vt sustentationem excedant conuenientem hominis. Vnde mirabilis est abusus

eorum,

torum, qui multis hinc inde se onerant pensionibus; cùm, vnde viuere possint pro conditione sua; habeant; & quod peius est, nulla adest causa, propter quam, vel vnam possint habere: quibus vix potest persuaderi, vt vel minimam pensionem à se expellant, sed morte coguntur malè possessa, & retenta dimittere.

De Simonia, quid sit.

CAPVT LXXXIV.

INter ea, quæ de simonia tractanda occurrunt, id primum est quid sit. Videtur autem sic posse describi. Simonia est *studiosa voluntas, contractandi pretio, rem spiritualem.* Sunt in hac definitione quatuor partes.

Prima est, *studiosa voluntas*, id est, actus voluntatis, seu volitio libera & deliberata: non enim peccatum consistit, nisi in voluntate libera, tunc autem volitio libera dicitur, cùm in manu hominis est, se cohibere à tali volitione. Hac parte prima vtitur S. Thom. 2.2. qu. 100. & alij communiter in definitione simoniæ.

Secunda est, *contractandi*. Per contractare, significamus quemcumque contractum, in quo pretium intercedit, siue sit emptio, siue venditio, siue locatio, siue permutatio, siue alius huiusmodi contractus: simonia enim in tali contractione consistit.

Tertia est *rem spiritualem*. Contractare rem spiritualem, puta, emere, [illegible]ere, locare, permutare, simonia est. Dices, quæ res vocatur spiritualis? Dico vniuersaliter, omnem illam rem vocari spiritualem in præsenti, quæ à Deo, vt est auctor gratiæ, procedit, vel ad Deum, vt est auctor gratiæ, ordinatur. Explico, fides docet, Deum esse creatorem & Saluatorem, ea quæ ad creationem pertinent, vt omnes hæres sensibiles, & creaturæ omnes, secundùm proprium suum esse, & proprietates, dicuntur pertinere ad Deum, vt est auctor naturæ; Ea verò, quæ ad Deum pertinent, vt est hominum & Angelorum etiam Saluator, qui creaturam rationalem ad suum finem supernaturalem producit, dicuntur pendere ab ipso, vt est auctor gratiæ, & dicuntur res spirituales. Huiusmodi autem sunt in quadruplici differentia.

Quædam dicuntur res spirituales essentialiter, quales sunt

virtutes,& dona supernaturalia, quæ vi naturæ nō possunt obtineri,vt Fides,Spes,Charitas,gratia,& alia huiusmodi.

Quædam dicuntur spirituales causaliter,quia sunt causa rerum prædictarum, vt septem Sacramenta Ecclesiæ, ad quæ reducuntur alia sacramenta, vt aqua benedicta, Catechismus, Exorcismus,Chrismatis confectio.

Quædam dicuntur spirituales effectualiter,quia sunt operationes ex aliqua spirituali potestate procedentes, vel operationes ad Deum ordinatæ, vt concionari, cantare in choro, sepelire mortuos, dispensare in voto, matrimonio, & alijs excommunicare,& ab excommunicatione absoluere,& alia huiusmodi.

Quædam tandem sunt spirituales res ex annexione, quæ sunt in duplici differentia.

Quædam quæ ad officium spirituale ordinantur, vel ex spirituali ordinatione dependent, vt beneficia omnia Ecclesiastica. Ius enim percipiendi fructus annexum est ordini & dignitati spirituale,& ad diuinum officium ordinatur.

Quædam quæ præparatoria sunt ad spiritualia,vt vasa sacra,vestes,candelæ benedictæ,campanæ, templa, & huiusmodi alia. Omnia hæc quatuor sub genere rei spiritualis concluduntur,& contractare ista,ad simoniam pertinet.

Quarta pars est, *pretio*: debet enim intercedere pretium in simonia; & vbi deest ratio pretij, non est simonia: vnde attentè considerandum est, quòd, quamuis det aliquis pecuniam,nisi detur vel accipiatur pro pretio rei spiritualis,simonia non est.

Pretium autem hoc communiter solet à doctoribus distingui in tria;& sumpta est dist.1.q.3.can.Saluator.

Est pretium muneris,puta,pecunia, vel res pecunia æstimabilis.

Est pretium linguæ, puta, laus vel vituperium, quæ aliquando sunt pretia, cùm æstimantur pecunia; vt,si quis conueniat cum aliquo se daturum beneficium, si ipsum laudet coram alijs,vel inimicum aliquem vituperet, tunc est pretium & simonia.

Est etiam pretium obsequij, cùm quis inseruit alicui in ministerijs temporalibus pro retributione; vt œconomus,vel alij huiusmodi ministri. Vbi ergo aliquod horum pretium intercedit, & tamquàm pretium pro spirituali re simonia est. Hinc patet quid sit simonia. Dicta autem est simonia à Simone Mago,

Mago, primo auctore huius peccati in lege Euangelica, cuius fit mentio Actuum 8. qui, vt habetur. 1. qu. 3. canon. Saluator, voluit emere donum Spiritus sancti, id est virtutem miraculorum, vt idem posset vendere alijs cum lucro. Ab hoc ergo qui rem spiritualem vendere vel emere præsumit, simoniacus dicitur.

Quale peccatum sit simonia.

CAPPT LXXXV.

SImonia ex genere suo mortale peccatum est, contra religionem. Ex triplici autem capite peccat simoniacus.

Primò, quia vendit quod non est venale: res enim spiritualis vel minima omnem excedit pecuniam & rem temporalem: vnde tali pretio non est venalis.

Secundò, quia vendit quod suum non est; nam 1. Corin. 4. homo dispensator est rerum spiritualium, non dominus; qui ergo vendit rem spiritualem, alienam rem vendit.

Tertiò, quia facit contra originem rei spiritualis; gratis enim huiusmodi dona accepit homo, gratis ergo debet dare, non pretio. Est autem simonia prohibita iure diuino & naturali, & canonico. Iure diuino, ex illo Matth. 7. *Gratis accepistis, gratis date.* Act. 8. *pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et in veteri testamento prohibita erat, vt patet de illo Giezi. qui lepram contraxit, quia pretium à Naaman exegit. 4. Reg. 5. Est etiam iure naturali prohibita; nam quamuis res spiritualis sit supernaturalis, quia tamen est non venalis, simoniacus contra naturam peccat, cùm vendit quod venale non est. Est etia prohibita iure Canonico, vt patet 1. qu. 3. per totam, & in multis alijs canonibus. Notandum est tamen aliquas esse simonias, quæ non sunt prohibitæ; nisi iure canonico, quando res non sunt omnino spirituales, vel non est verum pretium, tunc ex se simonia non est, nisi quia prohibita est à Papa. Et hoc modo permutare beneficium beneficio, absque licentia Pontificis esset simonia, quia prohibetur cap. quæsitum. de rerum permuta. Rursus 5. q. 3. can. saluator, prohibeatur vendere, officium œconomi Ecclesiæ; & esset simonia vendere, non tamen ex se, quia illud temporale officium est. Hoc modo, puto esset simonia, vendere pensiones sine facultate Papæ, quia consuetudo

tudo obtinet, non posse transferri sine licentia. Quando verò res est vere spiritualis, & pretium est temporale, tunc, secundū tria prædicta iura, prohibita est simonia; nec in talium venditione potest Papa dispensare, sicut in prima poterat.

De speciebus Simoniæ.

CAPVT LXXXVI.

TRes sunt species principales simoniæ: mentalis, conuentionalis, realis.

Mentalis duplex est; altera, cùm quis interius vult rē spiritualem pretio contractare, voluntate deliberata, tamen non deuenit ad actum exteriorem; vel quia non inuenit cùm quo contractet, vel quia pœnituit, vel alia quauis causa.

Altera mentalis est, cùm exterius aliquid spirituale tractat pretio, tamen non manifestat exterius esse pretium. Verbi gratia, aliquis dat centum aureos alicui, hac intentione, vt alter det beneficium ei, tamen nec implicite, nec explicitè significat alteri pretium esse, tunc est simonia mentalis, quæ potest committi, aut ex parte vnius dantis beneficium, aut ex parte alterius dantis pecuniam, aut ex parte vtriusq; simul. Quando igitur pactum nec implicitum nec explicitum pretij intercedit, sed tantùm in intentione manet, & opus exterius sequitur tunc simonia mentalis est. Quando verò est pactum aliquod exterius implicitum vel explicitum, tamen non sequitur consummatio operis ex vtraq; parte, tunc est simonia conuentionalis; quæ tripliciter fit.

Vno modo, quando tantùm est pactum pretij, tamen nondum est datum pretium, nec translatum beneficium.

Altero modò, quando cum pacto est translatum pretium, sed nondum acceptum beneficium.

Tertio modo, cùm datum est beneficium, vel res spiritualis, nondum tamen est pretium acceptum. Omnes hæ simoniæ conuentionales dicuntur: quando verò est perfecta ex vtraq; parte consummatio, simonia realis est. Requiritur ergo ad realem; intentio interior pretio contractandi; exterius pactum implicitum vel explicitum. Quando autem datur pecunia vel pretium simul cum beneficij collatione vel promissione, præsumitur pactū implicitum, licèt nihil exprimatur. Requiritur etiam operis consummatio ex vtraq; parte, vt sit beneficij

neficij vel rei spiritualis translatio seu exhibitio: similiter etiam pretij acceptio: vno deficiente, vt dicit Armill. verb. simonia, non realis, sed potiùs conuentionalis aut mentalis est. Hæ sunt simoniæ species, quas multùm antè oculos habere oportet: multùm enim inter se differunt, quantum ad pęnam exteriorem, vt dicetur posteà, quamuis omnes tres ex genere suo, mortalia sunt peccata.

De tribus regulis ad cognoscendam simoniam.

CAPVT LXXXVII.

IN particulari nunc oportet tractare; qualiter simonia in singulis spiritualibus committatur, ac antè omnia quatuor generales regulæ sunt anteponendæ.

Prima fundatur in vno hoc supposito; pecuniã, seu aliquid pecunia æstimabile, posse multis rationibus dari pro re spirituali; Vno modo per modum pretij: altero modo, per modum sustentationis, ipsis, ministris rerum spiritualium, seu per modum eleemosynæ: tertio modo, per modum oblationis, quæ fit in Deo suo ministro: quartò, per modum liberalitatis, seu spontaneæ donationis & gratitudinis: quintò, per modum laudabilis consuetudinis: nam consuetudines aliquando originẽ habent ex sustentationis ratione, seu ex oblatione; & sic; qui ex tali consuetudine dat temporale pro spirituali, videtur dare per modum oblationis aut eleemosynæ.

Hoc supposito, sit prima regula. Numquam simonia committitur, nisi cùm temporale datur tamquam pretium pro spirituali. Semper ergo aduertendum est, an intercedat ratio pretij: cùm enim datur temporale verè, non vt pretium, tunc ibi simonia non est.

Altera regula innititur alteri fundamento, putà, spiritualia se habere in triplici differentia. Quædam sunt purè spiritualia, nullam temporalem mixtionem habentia, vt virtutes supernaturales & potestates, ipsarumque vsus. Quædam sunt mixta ex spirituali & temporali, tamen plus participantia de spirituali, vt sacramenta, in quibus materia intercedit temporalis; similiter sacramentalia; similiter beneficia Ecclesiastica. Quædam sunt etiam mixta, sed plus habente de temporali, vt vasa sacra, templorum loca, officia cantorum & musicorum.

Hoc supposito sit secunda regula generalis: pretium dare vel accipere pro quacumq; re harum spirituali, ita vt pretium sit pro spirituali, simonia est, ver. gr. si ematur calix pluris, quia consecratus est, tunc simonia est.

Tertia regula generalis: cùm pretium intercedit pro re spirituali pura, aut plus habente de spirituali simonia est; nec oportet distinguere, an illud pretium sit pro re, qua parte temporalis est: nam tota simpliciter censetur spiritualis; vnde quocumq; modo & titulo sacramentum, aut beneficium emere simonia est.

Quarta regula: cùm pretium intercedit in mixtis plus habentibus de temporali, non est simonia, nisi specialiter detur pro spiritualitate. Vnde licet pretium accipere, vendere, aut emere calices etiam consecratos pretio eodem quo emerentur, ac si non essent consecrati; similiter pretio vendere musicam organorum & cantorum officia, & sonare campanas, & alia huiusmodi, dummodò, vt dixi, nihil amplius accipiatur pro parte, qua spiritualitatem quandam habent.

De Simonia in primo & secundo genere rerum spiritualium.

CAPVT LXXXVIII.

NVnc magis in particulari ista tractanda sunt. Ac discurramus per illa quatuor genera rerum spiritualium, quę posuimus, definitionem simoniæ exprimentes. Circa quorum primum, dico tria.

Primum est, vendere, aut pretio contractare virtutum supernaturalium vsus, seu operationes, est simonia: v. gr. si quis det pecunias pro alterius ieiunio, vel alterius oratione, vel aliquo alio actu virtutis, aut, vt audiat sacrum, & proximum corrigat, & similia. Alijs vijs quàm prædictis potest dari pecunia, vt, per modum eleemosynæ, aut spontaneæ donationis aut sustentationis.

Secundum. Commutare huiusmodi spiritualia inter se non est simonia, vt, orare pro vno, vt alter ieiunet pro te, & audire confessionem vnius, vt alter audiat tuam, & huiusmodi alia, simonia non sunt. Ista est contra Conrad. 4. dist. 25. ar. 3. Est tamen secundum mentem Soto lib. 9. de Iust. quæst. 5. in fine, & ratio

tio est aperta, quia commutare spirituale pro spirituali, non est prohibitum iure diuino, aliàs numquàm liceret Pontifici dispensare in commutatione beneficiorum. Ergo est tantum de iure positiuo: sed talis commutatio numquàm habetur prohibita in vllo iure, nisi tantùm in beneficijs, cap. quæsitum, de rerum permutat. Ergo illa licita est, nec illa committitur simonia.

Tertium est, pro vsu virtutum naturalium, quæ naturaliter acquiruntur, pretium dare vel accipere, non est simonia; vnde; licitè lectores facultatum, etiam Theologiæ, pretium possunt accipere sui laboris, nec vllam committunt simoniam.

Erga secundum genus rerum, puta sacramentorum, & sacramentalium, dico etiam aliqua.

Primum est. Licet alicui exigere pretium pro labore antecedenti in administratione sacramentorum. Ista est Soto lib. 9. q. 6. art. 1. Explico: Duplex est labor in sacramentorum administratione; Vnus est antecedens, qui non est per se coniunctus cum sacramento, nec Sacramentum cum ipso; vt, si quis Sacerdos ad audiendam alicuius confessionem, duo aut tria milliaria conficiat, aut aliquas etiam expensas faciat, labor dicitur annexus; & pro hoc potest pretium exigi, & dari. Alter labor est concomitans, qui per se coniunctus est cum ipsa re spirituali, immò in ipso consistit, aut sine ipso esse non potest, vt labor in audiendo confessionem, in baptizando, in ordinando. Et de hoc.

Dico secundò. Pretium exigere pro tali labore in sacramentorum adm[illegible]ratione, simonia est, nō enim ille labor distinguitur ab ipsa re spirituali.

Dico tertiò; Potest aliquis exigere pretium pro obligatione, qua se obligat ad Sacramentorum administrationem; v. g. si quis se obliget per annum vel duos, aut tempus aliquod ad sacramenta ministrandum seu celebrandum, pretium exigere pro tali obligatione potest absque simonia. Ratio est, quia hic nō vendit rem spiritualem, sed suam libertatem. Similiter, qui se obligat ad cantandum in choro, aut concionandum, potest pro sola obligatione pretium exigere. Ita habet Caiet. verb. simonia, & Gloss. super cap. significatum, de præben. immò deducitur ex tali cap.

Dico quartò, pro ipsa administratione sacramentorum, nō potest pretium exigi absq; simonia, potest tamen per modum

ſuſtentationis; quamuis,ſi habet officium, vnde ex obligatione incumbit id facere, habetque redditus ſufficientes,non poteſt exigere iſto titulo : poteſt tamen accipere datum per modum oblationis,aut ſpontaneæ gratitudinis.Eſt autem notandum,quod licèt diues ſit Sacerdos,poteſt exigere per modũ ſuſtentationis, quando aliunde habet redditus, nec obligatur ex officio ob tales redditus miniſtrare: vnum tamẽ hic notandum occurrit circa Epiſcopos, quantùm ad ordinum adminiſtrationem ex Concil.Trident.ſeſſ.21. cap.1. de reformatione, vbi tria inſtituuntur & ordinantur circa hoc.

Primum eſt, ne vllus Epiſcopus pro vllius Ordinis collatione,aut pro literis dimiſſorijs, aut pro ſigillo quicquam poſſit accipere,quocumq; prætextu etiam ſpontè oblatum, ſed omninò gratis iſta exhibeantur. Vbi nota non excuſari Epiſcopos titulares, qui in aliorum diœceſibus ordinant, ipſis principalibus conſentientibus: iſti enim nihil poſſunt accipere, ſed petant à ſuis diœceſanis ſuam ſuſtentationem. Nota inſuper eſſe periculum etiam candelas accipere : nam Concilium generaliſſimè loquitur.

Secundum eſt circa notarios. Iſti enim nihil poſſunt accipere pro huiuſmodi negotio, niſi pro dimiſſorijs, decimã tantùm partem vnius aurei; nec hoc poſſunt accipere, niſi duabus conditionibus exiſtentibus.

Prima eſt, vt fuerit conſuetudo ante Concilium accipiendi aliquod prius.

Secunda eſt, vt ſalarium non habeant:qui enim habent,accipere non poſſunt quicquam. Similiter nec illi, quando conſuetudo erat nihil accipiendi.

Tertium eſt,circa notarium,ſimiliter & Epiſcopum. Non poteſt Epiſcopus commodum aliquod habere per viam notarij,exigendo aliquid ab ipſo notario,pro his,quæ notario eueniunt. Liberalis ergo, & omninò gratuita debet eſſe Ordinum collatio.

***

De

De simonia in tertio genere rerum spiritualium.

CAPVT LXXXIX.

TErtium genus rerum spiritualium, erat operationum ex officio aut potestate aliqua spirituali procedentium, quę mixtæ sunt, quamuis aliquæ magis spirituales, aliquæ magis temporales sint.

Prima spiritualium, est operatio Episcoporum, id est, actus omnes, quos Episcopus, vt talis est, facit per potestatem iurisdictionis, seu ordinis; vt, dispensare in voto, relaxare iuramenta, absoluere à censuris, consecrare templa, & alia huiusmodi, quæ etiam ad Pontificem summum pertinent.

De his dico primò, quòd nullo modo potest pretium pro istis exigi, aut dari absq; simonia, cùm sint simpliciter spiritualia: & ita docet S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 3. ad 3.

Dico secundò. Cùm redditus sunt sufficientes Episcopo ad sustentationem, non licet; nec etiam per modum sustentationis exigere, sed solùm si spontè offerrentur.

Dico tertiò, non esse murmurandum contra Papam, qui exigit pro his pecunias, non per modum pretij; nam ista ad sustentationem dantur, qua multùm indiget tanta in Ecclesia dignitas. Dantur etiam aliquando per modum pœnæ. Dantur etiam per modum compositionis, id est, cuiusdam commutationis: nam qui petit ab onere alicuius legis liberari, iustè potest aliquo leuiori pecuniæ onere onerari, & hoc vocatur per modum compositionis; Concil. Trid. sess. 24. cap. 3. de reformatione, ordinat, vt Episcopi tempore visitationis nihil accipiant, nec etiam munera oblata, nisi tantùm pro victualibus suis, quæ sint moderata & frugalia. Ordinat etiam cap. 6. vt dispensationes in matrimonio gratis fiant. Hoc autem ad Papam non pertinet, qui non tenetur legibus hisce, licèt sit sanctissimum eas obseruare. Est aliud genus operationū spiritualium, nempè missarum celebratio.

De quo dico primò, simoniam esse, pretium accipere pro ipsa missa, cùm sit res spiritualis.

Dico secundo, potest accipi pecunia per modum sustentationis, aut oblationis gratuitæ, vt fit in alijs spiritualibus.

Dico tertiò, non licet sacerdoti pacisci de pretio, vt detur tantùm pecuniæ, quo non dato celebrare nolit. Ita dicit S. Thomas 2.2.q.10.art.4. de simili operatione spirituali, puta, de funere: dicit enim, iniquum esse exigere pretium pro funeris solennitate, ita vt aliter nolit sacerdos opus facere. Caiet. quodlibet. 1. q.9. temperat hoc quando sacerdos diues est: quando enim est pauper, potest pacisci de pretio sustentationis. Soto lib.9.q.6.art.1. dicit, non quidem esse simoniam, sed iniquum propter scandalum pacisci de sustentatione. Ego puto sic dicendum, quando sacerdos sustentationem habet suam, nec potest sustentationem exigere, tunc non potest pacisci, quia si paciscatur, iam videtur esse pretium rei spiritualis: non enim talis titulum alium habet accipiendi, nisi ex oblatione, in qua exactio non est. Quando verò sustentari debet absq; alijs, tunc nisi sit scandalum, potest de pretio conuenienti sustentationis pacisci. In plurimum autem scandalum est, pro missarum celebratione pacisci, etiam pauperes: non tamen est simonia, quòd sacerdos quærat loca, in quibus pinguiores sustentationes pro sacris celebrandis ministrantur, & deserat loca, in quibus minus datur. Eodem modo dicendum est de concionibus, quæ operatio etiam quædam spiritualis est, & absque pretio debet esse, licèt possit per modum sustentationis aut oblationis accipi, & possent quæri loca, in quibus pinguiores fiunt eleëmosynæ, sed cauendum est, ne dum simonia vitatur, in auaritiam lapsus fiat. Nam qui suæ sustentationi, quantum sat est, habet, & similia loca quærit, & non vbi magis fructificare possit spiritualiter, auarus est. Alia etiam quæ operatio spiritualis, est ingressus religionis, præsertim monialium; solent enim dari pecuniæ monasterio: S. Thom. loco citato respondet ad hoc.

Primò, dare, aut accipere pecunias pro ipso ingressu religionis, simonia est, & sic habetur 1.q.2.c.quod pio.

Dicit secundò, potest aliquid dari monasterio, cùm pauper est, pro victu & sustentatione ipsius monachæ. Intellige etiam, quòd liceat pacisci. Dices, quid, cùm monasterium diues est, & habet redditus sufficientes pro sustentatione monialium? Sylu. verb. simonia, §.15. refert. quosdam Canonistas, dicentes esse simoniam, pacisci, cùm monasterium est opulentum; tamen ipse Sylu. benè limitat, præsumi quidem simoniam, quia videtur tunc potiùs pro ingressu quàm pro victu dari, si tamen verè pro ipso victu daretur, non esset simonia, gratis verò oblatum

rum accipere, nec præsumitur simonia, nec est. Per has spirituales operationes possunt iudicari aliæ huiusmodi. Sunt tamen aliæ mistæ, plus habentes de temporali, vt officium musicorum & cantorum, & mundantium templa & præparantium illa vendi possunt secundum omnes, & emi dummodò nihil pro ipsa spiritualitate accipiatur. Et eodem modo dicendum est de rebus spiritualibus, quæ plus habent de temporali, vt vestes & vasa sacra, quæ ratione materiæ vendi possunt, dummodò nihil pro consecratione accipiatur; immò in vsus profanos vendi possunt, dummodò prius vasa frangantur, & vestium formæ auferantur, vt habet S. Thom. loco citato. Hoc modo vult Soto loco citato, quòd terra sepulturæ vendi possit; quamuis securiùs sit, per modum oblationis aliquid accipere, quam exigere pretium, vt dicit S. Thom. Hæc sunt erga operationes notanda.

De simonia in sacerdotiorum venditione, & emptione.

CAPUT XC.

Quartum genus rerum spiritualium, erat sacerdotium; seu beneficium, Ecclesiasticumq; officium. Simonia erga hæc potest consistere in tribus, aut in emptione & in venditione eorum, aut in permutatione; aut in locatione. At primò de emptione & venditione tractandum est.

Circa quod dico primò, vendere aut emere sacerdotium spirituale vllum, simonia est; est enim prohibitum 1.q.3.cap. si quis, & alijs capitibus ibidem. Vbi nota quòd non est opus: vt intercedat pecunia; aut res aliqua, quæ vendi pecunia solet, sed si etiam intercedat aliquid temporale, pecunia appretiabile, vt obsequium in temporalibus licitis aut illicitis, similiter laus linguæ, similiter matrimonium: qui enim daret beneficium vni consanguineo, hac conditione, vt eius soror nuberet fratri suo, simoniam committeret, quamuis daret beneficium consanguineo, quia talis est, non fit simonia, vt dicit S. Thom. 2. 2. qu. 100. artic. 5. ad 2. Aduerte autem, quòd ista debent dari aut accipi, vt pretium: si enim non intercedat ratio pretij, non est simonia, vt sæpè diximus: vnde qui inseruit Episcopo, vt Episcopus sua obsequia respiciens,

ciens, gratus ſit, & det beneficium via gratitudinis, non tamen ſolutionis pretij, non eſt ſimoniacus. Similiter, neque Epiſcopus, qui reſpiciens huiuſmodi obſequia, hoc modo dat.

Dico ſecundò; vendere, aut emere actiones, per quas habetur beneficium, & quæ ordinatæ ſunt ex ſe ad illud, eſt ſimonia: verbi gratia, vendere, aut emere, ſeu dare pretium pro renignatione beneficij, aut pro electione, aut pro collatione, aut pro poſſeſſione, ſimonia eſt : immò pro ipſa etiam interuentione: qui enim daret alicui pecuniam, vt interueniret, aut pro ipſo peteret beneficium, ſimoniacus eſſet. Hic notat vnum Caiet. quodlibet. 1.q.9. quòd, quando electio eſſet nimis perniciosa Eccleſiæ, poſſet dari pecunia, ne fieret talis electio; nō tamen vt vlla electio fieret; & ponit exemplum; ſi Cardinales vellent eligere Papam vnum nimis pernicioſum futurum Eccleſiæ, tunc poſſet eis dari pecunia, ne eligerent. Soto lib. 9. q. 6. art. 1. addit, non ſolùm pro hoc, ſed pro ipſa electione liceret, quando non eſſet niſi vnus dignus Papa, alij autem eſſent pernicioſi: tunc enim perinde eſt, dare pro non electione, ac pro electione: non tamen licet quando ſunt multi digni, dare pretium, vt vnus eligatur, quamuis digniſſimus ſit. Fundamentum Soto eſt etiam, quia putat non eſſe ſimoniam tam prohibitam iure diuino & naturali, quin in aliqua graui & extrema neceſſitate ſpirituali liceat dare pecuniam pro ſpirituali, & mihi probabile videtur, quamuis rariſſimus ſit talis caſus.

Tertiò dicò, ſimonia eſt, etiam vendere, aut emere ius ad beneficium: nam illud ſpirituale etiam eſt: v.g. ſi quis habet ius ad beneficium aliquod, & illud vendat alter, ſimonia committitur. Rurſus, duo litigant, & vnus cedit iuri ob pecuniam, ſimonia etiam committitur, quamuis, cùm cauſa ex vtraque parte dubia eſt, poteſt vni dari penſio, vt ſuprà diximus, ſed interueniente Papæ auctoritate.

Rurſus, vendere ius patronatus, ſimonia eſt; nam ius hoc ſpirituale eſt, & ſic eſt prohibitum Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 9. tamquam contra canones: cùm tamen tale ius eſt annexum villæ, aut caſtello, aut rei temporali, poteſt vendi cum illa re, dummodo nihil accipiatur plus, ratione talis iuris, ſicut dictū eſt de veſtibus & vaſis ſacris. Ita habet Pan. ca. querela, ne prælati vic. ſu. & Armilla, ver. Simo. §. 40. Et ſic intellige S. Thom. 2. 2. qu. 100. art. 4. vbi dicit, poſſe vendi hoc ius. Vnum tamen

nota

nota ex S.Thom.q.citata,ar.2.ad 5. quod licet alicui dare pecuniam ad redimendam vexationem,sed non ante consequutionem iuris ad beneficium; sed postquam iam ius habet iustum, licet pecuniam dare ad arcenda impedimenta iniusta: ver.grat. aliquis est electus iustè,& debitè,vel aliquis habet beneficium iam iustè,alij volunt lite iniusta extorquere, vel impedimenta iniusta opponere, ne suo gaudeat beneficio, licèt tali pecunia placare insequutores hos, sed tamen antequam habeat ius vllum,non licet.Soto lib.9.q.6.art.1.temperat benè hoc,quando violentia aut vis infertur, tunc licet pecunia auferre illam; etiam ante consequutionem iuris: verbi gratia, incarceratur aliquis, ne compareat in tempore proposito coram Episcopo ad beneficium consequendum, quæ violenta est detentio; aut detinetur vi, ne, debito tempore suam possessionem accipiat:tunc iniustos detentores potest pecunia placare.

Dico quartò, non solùm est simonia, cùm aliquis pro se emit beneficium,sed etiam,cùm emit pro altero,& tenetur hic relinquere beneficium,cùm sciat simoniacè esse habitum: vnde, cùm patres pro filiorum beneficijs pecuniam dant, simoniam committunt; & filij,cùm primum sciunt, tenentur dimittere beneficia,extra c.ex insinuat.de simon.Rursus; Simonia est, non solùm cùm datur pretium ipsi danti beneficiũ, sed etiam alteri ad petitionem ipsius.vnde, si quis det pecuniã cognato Episcopi, vt ab Episcopo consequatur beneficium, quia Episcopus illi dare noluit, simonia est.Hic est vnum dubium, de eo qui promitteret dare pecuniam pro beneficio,animo verò non dandi, sed fictè,& sic accepit beneficium, an esset simonia. Ad hoc Soto lib. 9. q.8.artic. 1.& Caieta. quodlibet.1. qu. 9. dicunt non esse, quia actus exterior ab interiori rationem sumit: vnde,licèt talis promissio ficta instrumento confirmaretur, non esset simonia, quamuis in foro exteriori iudicaretur simonia, quia non considerat interiora. Ego ita credo;quamuis Nauarr.super cap. fin.de simonia.n.9.alia procedat via, sed hæc est melior.

De simonia in permutatione, & locatione.

CAPVT XCI.

NOn solùm in venditione, sed etiam in permutatione sacerdotiorum simonia potest accidere.

Erga quàm dico primò. Permutare spirituale temporali officio, simonia est; vt, si quis sacerdotium officio sęculari permutaret.

Dico secundò. Etiam est simonia, spirituale beneficium permutare cum illo spirituali, quod maiori ex parte temporale est; & hoc modo permutare beneficium cum pensione, simonia est.

Dicò tertiò, etiam permutare beneficium, simonia est, nisi adsint debitæ conditiones. Et quamuis Innocen. putet hoc nó esse intelligendum de beneficijs in eadem Ecclesia, & eiusdem qualitatis, tamen Silu. v. permutatio, §.1. melius dicit, vniuersaliter intelligendum esse, de quorumcumq; beneficiorum permutatinne: nam vniuersaliter prohibetur, ca. quæsitum, de rerum permutatione.

Conditiones autem sunt tres assignatæ à Tabiena, beneficium. 3. §. 16.

Prima, ne sit ista permutatio sine facultate superioris. Vocamus autem in hac parte superiorem, illum, qui potest beneficia illa conferre. Quoties ergo sine licentia fit; simonia est.

Secundò, vt non fiat absolutum pactum permutationis ante facultatem. Possunt quidem illi tractare de permutatione, sed non pacisci absolutè, nisi in ordine ad superiorem, in cuius manu sunt beneficia relinquenda; quamuis possint renunciari in eius manus cum conditione permutationis: pacisci autem absolutè inter se, simonia est.

Tertia, ne intercedat spirituale pretium in permutatione: si quis enim pretium daret alteri, quia alterum beneficium maioris est dignitatis, simonia esset; quamuis, cum vnum beneficium pinguius est, licitum sit exigere pensionem aliquam pro satisfactione fructuum, vt habetur c. ad quæstiones, de rerum permuta. sed id non debet fieri, quin exprimatur pensio ipsi Papæ, vt dicit benè Soto lib. 9. q. 7. art. 2. Adde, permutationem non debere fieri ob aliquod commodum temporale, vt pretium: tunc enim simonia esset: vt, si quis permutare bene-

beneficium cum altero, vt eius soror nubere fratri suo, aut remitteret iniuriam, aut ob aliquid tale. Permutatio ergo, his conditionibus positis, licita est; cùm verò vna deest, committitur simonia. Quando duæ priores deficiunt, simonia est de iure positiuo; quando verò duæ posteriores, & est contra ius diuinum; nam iam est venditio, & emptio quædam rei spiritualis.

Atque hæc de permutatione notanda sunt. Simonia etiam committitur in locatione sacerdotiorum, & spiritualiū. Erga quam dico aliqua.

Primò; Locare potestatem iurisdictionis, seu vices spirituales, simonia est: v.g. si quis Episcopus locet suā potestatem iurisdictionis suprà alios, simoniacus est. Similiter, si curatus potestatem ministrandi sacramenta locet, simoniacus est. Ita habet Silu. verb. simonia, §.14.

Dico secundò; Locare, aut vendere obuentiones, & oblationes ecclesiasticas, non est simonia; v. gr: si Episcopus locet, aut vendat commoda, quæ sibi obueniunt ex iurisdictione. Similiter, si curatus vendat, aut locet, quæ in ecclesia sibi offerūtur, non est simonia.

Ita habet Silu. ver. simonia, §.14. Notat tamen, cùm huiusmodi venduntur, aut locantur, non est permittendus laicus recipere, & in ecclesiam ad oblationes colligendas intrare, sed clericus est substituendus, qui pro illo huiusmodi munus accipiat.

Dico tertiò; non est simonia, vendere, aut locare fructus beneficiorum, aut sacerdotiorum, si fiant concessum tempus. Ista est communis omnium, sed tamen variant in temporis quantitate.

Est enim extrauag. ambitiosè, de rebus eccl. ex Paulo secundò, vbi solùm conceditur huiusmodi alienatio ad triennium, & alienantibus vltra hoc, infligitur excommunicatio Episcopalis, & ipso iure, priuatio eorundem beneficiorum. Et, si ista Paulina vbique seruaretur, & recepta esset, non esset controuersia; sed non ita est, vt dicit Nauarr. c. 27. summæ, num. 149. & Caiet. verb. excommunicatio: in multis enim locis non seruatur: & nullibi quantum ad pœnam priuationis beneficiorum.

Vbi autem non seruatur, Nauarr. dicit posse locari, aut vendi huiusmodi fructus ad septennium, secundum ius, cap. querelam, ne prælati vic. su. sed ex hoc capite solùm habetur,

quòd Papa iussit locantem ad septennium stare pacto, non tamen determinauit, non posse vltra hoc tempus locari huiusmodi redditus. Ob id Siluest. ver. locat. §. 3. & Tabien. eod. ver. dicunt posse per modicum tempus, id est, per nouem annos: in iure enim tempus modicum, est minus decem annis. Tamen Panorm. c. querelam, allegato, dicit posse per tempus vitæ locantis, locari, & vendi fructus, etiam sine licentia superioris; nec est vllo iure prohibitum hoc. & allegat Hostien. ad hoc, & Federicum.

Immò idem Siluest. verb. simon. §. 14. dicit, non est prohibitum iure, vendere fructus sacerdotis ad vitam; licet non sit honestum facere: & ego ita credo. Vbi ergo Paulina non est recepta, non est simonia locare fructus, ad quodcumque tempus. Paulus Quartus renouauit bullam Pauli II. faciens nullas locationes, vltra triennium, sed non est etiam in vsu. Alia dici poterant de locatione, sed parum pertinent ad præsens institutum. Vide Summistas, verb. locatio, & etiam verb. alienatio, quia alia circa hoc dicunt. Hæc tamen tria dicta serues. Vide Conc. Trid. Sess. 25. c. 11. vbi statuitur circa locationes, ne fiant in præiudicium succedentium in beneficijs, quando factæ fuerunt anticipata solutione.

De Simonia in pensionibus.

CAPVT XCII.

SVperius plura diximus de pensionibus, nunc pauca, quæ ad simoniam spectant, addemus.

Dico primò, pensiones, quæ loco beneficiorum dantur, vt, quæ dantur pro adiutorio in officio spirituali, aut pro aliquo officio spirituali, non licet emere aut vendere, absq; simonia: sunt enim pro spiritualibus habendæ, cum loco beneficiorum institutæ sint.

Dico secundò, sæculares illæ pensiones, quæ dantur ob sæculare officium erga Ecclesiam, vt militibus, aut ducibus datæ, vendi, & emi possunt absq; simonia. Ita habet Sot. libr. 9. quæst. 7. art. 2. Atque huiusmodi sunt illæ, quæ vocantur commendæ.

Dico tertiò, pensiones hæ, quæ ob resignationem alicuius bene-

beneficij dantur, quæ modò sunt communissimæ, possunt redimi absq; simonia, immò etiam sine facultate alia: solent enim quinq; annis redimi. Quòd si modò cum facultate fit redemptio, est ad maiorem securitatem, ne alter negare possit factam redemptionem. Aduertendum tamen, hic posse committi simoniam hoc modo, si quis dat alteri beneficium cum pensione, & facit pactum, vt statim redimatur pensio, simoniacus est, vt habet Caiet. opusc.16.q.10. quamuis enim posteà possit redimi pensio, non tamen potest resignari beneficium cum pacto redemptionis huius.

Dico quartò; Pensiones huiusmodi non licet vendere, aut emere absque simonia; sunt enim spirituales etiam, cùm non nisi clericis dentur, & tunc loco beneficij resignati concedantur. Non ergo licet vendere huiusmodi ius. Quòd si quis dicat, non esse prohibitum vllo canone; dico esse prohibitum consuetudine: nam Romæ punitur vt Simoniacus qui huiusmodi pensiones vendit absq; facultate. Sicut etiam non est prohibitum iure, Episcopis imponere pensiones; ob consuetudinem tamen, & communem stylum Romanæ curiæ, si quis sine Pontificis summi facultate, pensiones haberet, simoniacus esset. Cauendum ergo est à talium venditione.

De pœna simoniaci.

CAPVT XCIII.

Quadruplex est simoniaci pœna, quam vide in Silu. ver. simonia. §.19. sed duæ sunt præcipuæ.

Vna est, excommunicatio Papalis in ipso facto.

Altera est, priuatio beneficij ipsius venditi, aut empti, & obligatio ad restituendam pecuniam acceptam, & excommunicatio contra scientes, & non manifestantes simoniacos, vt habetur extra cùm detestabile: sed non est in vsu hoc, vt habet Tabien. verb. simonia. §.75. aut debet esse, cum noti sunt omninò simoniaci.

Erga pœnam verò contra ipsos simoniacos, dubium est, an sit contra omnem simoniam, mentalem, conuentionalem, reale. Et quidem omnes conueniunt, nõ esse contra mẽtalem, quæ solum consistit in mẽte, & ad nullum actum exteriorem pro-

progreditur. Tamen de mentali, quæ progreditur exterius, licèt non exprimatur, pactum aut pretium, ſed ſolùm maneat in intentione, Soto libr. 6. quæſt. 8. putat incurri pœnam. Tamen contrarium eſt tenendum; nulla enim ſimonia mentalis incurrendi pœnam ea cauſa; ſed ſolùm eſt peccatum. Ita habet Panor. c. ſuper mandato, de ſimon. imò ipſum caput determinat hoc idem; hoc etiam tenet Silu. verb. ſimonia, §. 20. & Caiet. verb. ſimonia, ca. 2. Circa conuentionalem etiam conueniunt, primam conuentionalem, quæ ex neutra parte ad opus venit ſed ſolum in pacto ſtetit, non incurrere pœnas.

Similiter etiam nec incurri pœnam ob conuentionalem illam, qua vnus accepit pretium, ſed nondum tradidit beneficium: ſed eſt peccatum mortale, obligans ad reſtitutionem, ad pretium idem, quod acceptum eſt, vt tenet Caiet. & Soto loco citato.

In tertia verò, qua vnus dat beneficium, & non alter dedit pretium, ſed promiſit, diſcordia eſt. Nauarr. c. fi. de ſimonia, tenet non incurri, donec detur pretium. At communis ſententia tenet contrarium; & Soto conatur probare lib. 9. q. 8. §. 1. hanc communem ſententiam, quam profectò ego etiã teneo, & credo veriſſimam eſſe. Et eſt vnum caput notãdum, quod omnes iſti nondum aduerterunt c. cum ſup. de Con feſſ. vbi Papa damnatur ſimoniæ quendam canonicum, qui vendi derat electionem cuiuſdam, quingentis aureis promiſſis, & nondum acceptis, & ſpoliauit illum beneficio.

Rurſus ſtylus Romæ communiter tenet, h[illegible] eſſe ſimoniacum. Rurſus eſt etiam cap. nobis fuit, de ſimonia, vbi ſimile quid habetur. Rurſus Pius IV. in bulla reformationis pœnitentiariæ, reſeruauit ſibi diſpenſationem, in retinendo beneficio, & fructibus per ſimoniam conuentionalem, & occultam perceptis.

Rurſus etiam ratio fauet: nam ad tradendum beneficium, & cum promiſſione pretij, veriſſima eſt venditio, & emptio realis: ergo & ſimonia realis. Nec iſte doctor vllum habet ſuę opinionis fundamentum.

At quia hodie multi ipſum ſequuntur, crederem licere aliquando vti eius opinione, cùm res hæc mortalis ſit, & in opinione poſita; ſed non eſt ſemper à ſententia communi hac diſcedendum.

In

In reali simonia, omnes conueniunt, pœnas incurri, cùm ex vtraque parte perficitur traditio beneficij; & pretij; tunc beneficium est dimittendum in manus conferentis, & pretium restituendum. Soto loco citato, dicit esse reddendum ei, à quo acceptum est. S.Thom.2.2.quæst.100.artic.6. cum communi sententia tenet, esse pauperibus, aut Ecclesiæ reddendũ, non simoniaco. Et communis est sententia tenenda. Potest autem compositio fieri cum Papa. Istæ pœnæ non sunt contra omnem simoniam, nisi contra simoniam in ordine, & beneficijs.

Et hæc sint pro præsenti libro, in quo egimus de præceptis secundæ tabulæ. De decimo præcepto nihil est dicendum, præter ea, quæ diximus in 6. præcepto de fornicatione. Est autem decimum præceptum. *Non concupisces vxorem proximi tui.*

Laus Deo. Finis Libri Quinti.

INSTRV-

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM,

LIBER VI.

De præceptis Ecclesiæ.

De Ieiunio. Quid sit Ieiunium, & quotuplex sit.

CAPVT I.

POSTQVAM decalogi præcepta absoluimus, oportet præcepta Ecclesiæ breuiter explicare, & à ieiunio initio sumpto, quid ieiunium sit, exprimendum est. Videtur autem sic posse vniuersaliter definiri; *Ieiunium est abstinentia ab his, quæ gustu percipiuntur.* Cuius definitionis duæ sunt partes.

Altera est, *abstinentia*, id est, actio seu priuatio quædam. Altera est, *ab his, quæ gustu percipiuntur*: priuatio enim gustabilium, ieiunium dicitur. Aduertendum est, tria esse genera gustabilium, seu eorum, quæ gustu percipiuntur. Quædam dicuntur cibi, & hæc sunt, quæ sumuntur ab hominibus in corporis nutritionem; quædam dicuntur potus, & hæc sunt, quæ sumuntur ad sitim sedandam: potus enim siti, cibus fami opponuntur. Quædam sunt medicinæ, quæ sumuntur ob infirmitatem aliquam vitandam, aut expellendam.

Aduerte rursus, quòd ista sunt distinguenda per fines ipsos, ad quos ex se ordinantur: aliquando enim medicina nutrit, qualia sunt multa electuaria; tamen, cùm non ob nutritionem, sed ob infirmitatem sumuntur, non dicuntur cibi. Rursus, potus, multi etiam nutriunt, vt vinum, & ceruisia,

tamen

tamen quia contra sitim ex se sumuntur potus dicuntur, sicut aqua, quæ non nutrit. Rursus aliquando potabile aliquod inter cibos computatur, quia communiter in cibum, non in potum sumitur, vel lac, mel & alia huiusmodi. Est igitur ieiunium priuatio quædam horum, aut omnium, aut aliquorum. Attende autem, quòd non quæuis priuatio horum est ieiunium, sed tunc est, cùm non intra fauces sumuntur: si enim quis ita deglutiat, non gustando, ieiunium non est; at si gustet solùm lingua, aut palato, non tamen deglutiat, non soluit ieiunium. Vnde coqui gustantes cibos in die ieiunij, vt condiant; imò carnes, dummodò nihil intrò sumant per modum cibi, non soluunt ieiunium: nec soluit Sacerdos, qui oblitus celebrationis futuræ, incipit cibum mordere, tamen nihil adhuc deglutiuit, potest enim celebrare ieiunus, emittens cibum ab ore. Tamen semel sumptus cibus interiùs, quamuis euomatur soluit ieiunium.

Ieiunium sic in genere definitum, triplex est, naturale, Ecclesiasticum, metaphoricum, seu spirituale. Naturale est perfecta abstinentia ab illis tribus gustabilibus, cibo, potu, medicina modo quodam. Dictum est, à principio diei computatione facta: dies autem, vt statim dicemus, à media nocte præcedenti, vsque in mediam noctem sequentem durat.

Ille ergo est ieiunus naturali ieiunio, qui, à media saltem nocte, nihil adhuc deglutiuit. Istud ieiunium est necessarium ad celebrandam missam, ante celebrationem: similiter ante communionem; nisi cùm ob infirmitatis necessitatem fit: vnde qui vel potum, vel medicinam sumpsit post mediam noctem, non debe[illegible]brare ille die sequenti.

Ieiunium verò Ecclesiasticum, est *abstinentia voluntaria à cibo, iuxta Ecclesiæ ritum.* Dixi, *abstinentiam voluntariam*; nam ieiunium est actus virtutis, qui liber est, & voluntarius. Dixi *à cibo*, nam potus, quamuis sit vinum, non soluit ieiunium, siue sumatur ante prandium, siue post, dummodò, vt diximus, potus sit: nam lac siue ante prandium, siue pòst, soluit ieiunium, quia per modum cibi communiter sumi solet. Rursus, nec id, quod sumitur per modum medicinæ soluit ieiunium hoc, vt potiones, & pharmaca; imò licèt nutriant, cùm ob infirmitates sumuntur: vnde, non soluunt ieiunium, qui ob stomachi debilitationem, vel ob capitis dolorem manè aliquid cibi sumunt; similiter, qui negotiaturi sunt, vel lecturi in mensa, vel dilaturi prandium ob aliquam causam;

deni-

denique, qui per modum medicinæ, aliquâ rationabili causa existente, aliquid sumunt. Hac etiam ratione dicit Sylu. verbo, ieiunium, posse aliquem, cùm bibit interdiu, aliquid sumere per modum medicinæ, ne noceat. Ad hoc reducitur id, quod faciunt Architriclini: degustant enim parum cibi, antequàm dominis porrigant, & tamen secundùm Caiet. verb. ieiunium, non soluunt propter hoc ieiunium: nec enim per modum cibi proprij sumunt, sed per modum probationis cuiusdã, ob necessitatem officij sui.

Dixi rursus in definitione, *iuxta ritum Ecclesiæ*: nam sunt certæ quædam conditiones in tali abstinentia obseruandæ, vt sit ieiunium Ecclesiasticum, de quibus dicemus c. sequenti. Ieiunium autem spirituale est per metaphoram ad huiusmodi ieiunia; affectiones enim, & cogitationes sunt cibus animæ. Cùm ergo anima cessat à cogitationibus, & affectionibus, ieiunium est; &, si tales sunt malæ, bonum est ieiunium, si bonæ, malum est ieiunium. De Ecclesiastico ieiunio est in præsenti sermo.

Quis finis Ieiunij, & qualis modus sit.

CAPVT II.

IEiunij finis triplex est.

Primus refrænare carnis concupiscentias: maximè enim carnis furor temperatur per cibi subtractiones, iuxta illud commune dictum, *sine Cerere, & Baccho friget Venus*. Hinc consultissimè Ecclesia, præcipuum ieiunium, quod est in quadragesima, instituit in principio ferè æquinoctij hyemalis: tunc enim ex solis accessu, caro incipit vigere, & sanguis feruere, & consequenter corpus spiritibus, qui multum ad luxuriam prouocant, repleri, quod aues continuo suo garritu ostendunt, & anima suo motu, & inquietatione. Debuit ergo iste nostræ carnis furor, hoc præcipuo tempore, ieiunio temperari.

Alter finis, diuinorum contemplatio. Corpore enim plenus cibis, non potest mens liberè vacare contemplationi diuinorum; ob id, institutæ sunt aliquot vigiliæ Sanctorum, & festorum, in quibus ieiunium præcipitur, vt mens possit melius solennitatibus vacare.

Tertius est, satisfactio pro pœnis peccatorum; quamuis enim culpa peccati remittatur per contritionem, & per sacramenta, tamen sæpè non remittitur tota pœna, sed manet obligatio pœnæ temporalis in Purgatorio soluendæ, nisi in hoc mundo satisfactio fiat: quia autem cognoscit Ecclesia, illas pœnas esse nimis graues, & posse peccatorem in isto mundo leui pœna satisfacere pro peccato, quod grauissima non satisfacere in pœna in Purgatorio, instituit hoc ieiunium, quod est pœnale, in pœnarum peccatorum satisfactionem; maxime cùm satisfactio huiusmodi in hoc excedat satisfactionem Purgatorij: non solùm quia leuior multò est, sed quia, cùm in gratia fit, est meritoria gratiæ augmenti, & gloriæ, quod non habet satisfactio. Purgatorij, vbi iam cessat merendi tempus. Hos ieiunij fines explicat Ecclesia, in Missæ præfatione, *Corporali, inquit, ieiunio vita comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris, & præmia.* Nunc autem modus, quo ecclesiasticum ieiunium fieri debeat, considerandus est.

Est autem duplex modus.

Vnus intrinsecus, qui necessarius est, vt sit ieiunium.

Alter est extrinsecus, qui non quidem est necessarius, vt sit ieiunium, sed vt benè, & perfectè fiat. Modus intrinsecus consistit in substantia ciborum, à quibus abstinendum est, & in quantitate, & in tempore.

Circa substantiam ciborum, abstinere oportet à carnium esu, & ab ouis, & lacticinijs, & quæ ex lacte fiunt: ista enim sunt, quæ carnem multum roborant. Est tamen duplex differentia inter carnes, & lacticinia, & oua.

Prima, ex S. Thom. 2.2. q. 147. ar. 8. ad tertium, in omni ieiunio cauendum est ab esu carnium vniuersaliter, at verò à lacticinijs, & ouis non nisi in quadragesima: nisi consuetudo etiam fuerit in illis locis, abstinere ab his omnibus in reliquis ieiunijs. Vult dicere S. Thomas posse esse consuetudinem vescendi lacticinijs in alijs ieiunijs, præter quadragesimam, & excusantur homines; tamen non possunt excusari, nec est ieiunium, si vescantur carnibus, Nauarr. c. 21. nu. 13. dicit etiam posse excusari consuetudinem lacticiniorum in quadragesima, quando à quadraginta saltem annis est præscripta; quod si nulla esset consuetudo, nec vescendi illis, nec abstinendi, vt in terris Indorum, in quibus de nouo fides viget, tunc posset cōcedi istis in aliquibus diebus, prętere quadragesimam: nam prohibitio hæc in consuetudine fundatur.

Altera differentia eſt Caiet. eadem q.ar.7.& Nauar.C.21.n. 25.quòd cùm diſpenſatur alicui,vt veſcatur lacticinijs,non ob id liber eſt à præcepto ieiunij; cùm verò diſpenſatur in carniũ eſu, non tenetur ieiunare.

Circa quantitatem:nota eſſe quantitatem continuam,quę conſiſtit in multo,& pauco;& eſſe diſcretam, quæ conſiſtit in pluralitate manducationum.Dico,quantum ad diſcretam,ſemel eſſe in die prandendum, ſeu mãducandum;qui verò plu ries manducat, ſoluit ieiunium,niſi inaduertenter id faciat. Aliquando enim accidit, quòd aliquis non recordatus diem ieiunij eſſe, ientaculum ſolitum ſumit, hic ieiunium non ſol uit,& tenetur ieiunare,ac ſi nihil ſumpſiſſet:Aliquando etiam, aliqua de cauſa, prandium diuidere licet, abſque ſolutione ieiunij,vt cùm quis in medio impeditus negotio aliquo, non potuit ipſum perficere,poteſt,cùm vacauerit,abſoluere,adhuc ieiunio ſaluo:non tamen, propter hanc vnitatem prandij, intendimus auferre, quas noſtri vocant collationes: licèt enim olim tantùm per modum medicinæ ſumerentur, quia prandium prope noctem fiebat, tamen iam conſuetudo probata obtinuit, vt etiam aliquid per modum nutritionis ſumatur,& dicit Caiet.v.ieiunium poſſe fieri cum pane. Nauarr.c.21.num. 12. addit poſſe ſimiliter cum pane ſumi vnum, aut duo genera fructuum,dummodo non ſit tanta quantitas, vt potiùs cœna ſit,vt ſtatim dicemus.

In continua autem quantitate prandij, non eſt certa menſura ratione ieiunij, ſed quamuis aliquis multùm excedat,nõ ob id ſoluit ieiunium, peccat tamen contra ſobrietatem. Regula ergo debet eſſe ſobrietas, ſicut quando non eſt ieiunium: licet tamen tempore ieiunij, aliquid plus accipere in prandio, dummodò prædictus ſeruetur modus. In collatione verò eſt menſura: non debet enim eſſe tanta, vt potius ſit cœna; tunc enim ſolueretur ieiunium, quanta tamen debeat eſſe,conſideranda eſt conſuetudo communis patrię,quæ viget communiter apud homines bonos, & timoratos: non enim eſt peccatũ mortale,talem conſuetudinem ſeruare, licèt quantitas ſit aliquantulum grandis;tamen Armilla,verb. ieiunium. §.12. probat collationes, quæ fiunt Romæ ſecundum conſuetudinem tinelli,ob conſuetudinem,& quia Pontifex tolerat,cùm ſciat: nec ergo auderem damnare,quamuis miſti ſint abuſus hominum parùm timoratorum. Qui profectò cœnam lautam, nõ collationem faciunt, hi non ſunt vllo modo probandi. Atqui hic

hic est modus in quantitate. Modus in tempore est, vt prandium fiat solito tempore. Olim fiebat hora nona, tribus horis post meridiem, sed iam hoc abolitum est: cõmuniter enim solent homines prandere per horam, aut duas ante meridiem. In hoc consuetudo communis loci est seruanda, cùm homines illius loci communiter prandere solent. Potest anticipari hora, iusta causa; vt, quia aliquis facturus est iter, vel hospites habet, vel negotia expectat, qui impedient horam prandij, & sic excusantur famuli, qui ante tempus prandent, vt possint ministrare posteà dominis, quamuis isti possint, cùm dilaturi sũnt prandium, aliquem cibum sumere, vt possint facilius sustinere, moderatum tamen, vt dicit Gabr. 4. dist. 16. q. 3. Qui autem sine causa horam prandij anticipant solitam, Nauarr. c. 21. nu. 27. putat peccare mortaliter, sed ego credo peccare venialiter: & ita dicit Alex. 4. p. q. 103. memb. 3. & Innoc. rubr. de obs. ieiunii, dummodò id in contemptum ieiunij non fiat. Hic tamen nota, esse aliquos, qui collationem nocturnam faciunt manè, & prandium differũt: quod Caie. v. ieiunium, & Nauarr. nu. 12. non probãt, nisi aliqua causa rationabilis id exigat, quia non est consuetudo, nisi tempore noctis, illam collationem facere; & ego ita credo: sed puto, licèt non esset causa rationabilis, solùm esse veniale. In his tribus dictis, substantia, quantitate, & tempore, modus internus ieiunij consistit. Externus autẽ modus, in gratia, & charitate est, sine qua nullum opus bonum valet ad vitam æternam consequendam: vnde consilium laudandum est, in principio Quadragesimæ confessionem præmittere, quia homo gratiam, quæ amissa est, recuperat, vt ieiunium sit va[illegible]in: non tamen dicat quis propterea, ergo, si in peccato sum, nolo ieiunare; decipietur, qui hoc dixerit: nam ieiunium hominis in peccato existentis, licèt non sit meritorium vitæ æternæ, valet ad multa.

Primò, ne nouum peccatum mortale committat contra obedientiam Ecclesiæ exhibendam, quæ præcipit ieiunium.

Secundò, quia adhuc carnis concupiscentia frænatur.

Tertiò, quia homo assuefit bono operi, ne posteà in gratia existens tantam habeat difficultatem.

Quartò, quia à Deo impetrat facilius peccator pœnitentiam, & cordis contritionem. Nullus ergo, quamuis se peccatorem cognoscit, à bono opere vacare debet.

Quando sit ieiunandum, & qualis obligatio.

CAPVT III.

IEiunia communia populo Christiano sunt hæc, quadragesima, quatuor tempora, vigilia Natiuitatis, vigilia Pentecostes, vigilia Assumptionis Beatissimæ Virginis, omniũ Sanctorum, & vigilia Apostolorum Petri & Pauli, vigilia S. Ioannis Apostoli, & Philippi & Iacobi, quæ est inter Pascha, & Pentecosten, vigilia Sancti Ioannis, & S. Laurentij. Vltra hæc sunt aliquot particularia in locis aliquibus obligantia. Hæc omnibus nota sunt. At circa obligationem aduerte, esse distincta ista tria, præceptum ieiunij, præceptum abstinendi à lacticinijs, & ouis, & præceptum abstinendi ab esu carnium. Ista autem distinctio consistit, seu percipitur in multis.

Primò, in eo, quòd præceptum ieiunij includit alia: cùm ieiunio enim lacticinia, & caro prohibentur, nisi, vt diximus, consuetudo excuset à lacticinio. At verò non contra fit: aliquando enim prohibentur caro, & lacticinia, tamen non est ieiunium, vt in dominis quadragesimæ. Aliquando etiam prohibetur caro, non tamen lacticinium, vt in diebus veneris communibus, & Sabbatis intra annum.

Secundo cùm dispensatio fit, aut excusatur aliquis à ieiunio, non statim liber est ab alijs, vt iuuenes, qui ante vigesimum primum annum non tenentur ieiunare, tenentur tamen obseruare alia duo. Similiter multi alij à ieiunio excusati. At verò qui dispensatur in carne, dispensatur in alijs duobus: nec enim tenetur ieiunare, nec abstinere à lacticinio. Qui verò in lacticinio dispensatur, non ob in ieiunio, aut in carne dispensatur, sed ieiunare & abstinere debet à carnibus, nisi alia adsit causa.

Tertiò, præceptum abstinentiæ à carnibus, est vniuersalissimum; comprehendit enim pueros ante annos discretionis. Lacticinia similiter non prohibentur pueris ante annos discretionis, prohibentur tamen ante vigesimum primũ annum post, quem obligat ieiunium.

Quartò, qui semel soluit ieiunium, non tenetur illo die ieiunare, nec nouo peccato mortaliter peccat, quamuis pluries comedat, nisi in contemptum ieiunij id faciat: ita tenet Duran. 4 dist. 15. 4. & Tabien. Siluest. verb. ieiunium, contra aliquos. At verò

verò peccat mortaliter toties, quoties in die vescitur cibus prohibitis, carne, aut lacticinio, quia ista præcepta sunt negatiua de non comedendo, quæ franguntur, quoties comeditur, & præceptum ieiunij est affirmatiuum, & semel fractum, non potest illo die iam seruari; sic nec nouum mortale committit, qui de nouo vescitur, sicut de carne, ac lacticinio, vt tenet Nauar. num. 25. Sermo igitur est de hoc præcepto ieiunij, quod, secundùm omnium Sanctorum Doctorum sententiam, obligat sub mortali peccato. Ita habet S. Thom. 2.2.q.147.artic.3.& alij omnes: consuetudo enim Ecclesiæ est talis, vt sub mortali ieiuniũ sit obseruandum. Aduerte tamen, obligari hominem, non solùm præcepto hoc ecclesiastico, sed & præcepto diuino ieiunare, cùm aliter non potest prouideri saluti suæ spirituali: nam qui periculo se exponit peccandi mortaliter, nisi ieiunio frænet carnem, ieiunare tenetur diuino præcepto, & hoc obligat omnes cuiuscumque ætatis, & conditionis, & quocumque tempore, licèt sit dies dominicus: tenetur enim abstinere, quantum necessarium est, pro salute spirituali, licèt non sit ieiunium eodem modo quo Ecclesiasticum obseruandum: nam si non potest prouidere sibi, vescendo carnibus moderatè, aut abstinendo à vino, tunc ad id solùm tenetur. Aliquando etiam tenebitur aliquis ieiunare in pane & aqua, si opus est. Tenetur aliquando homo ieiunare ratione alicuius voti facti: aliquando ratione pœnitentiæ impositæ à Confessario, & aliquando pro salute corporali. Nam dietas necessarias saluti corporum, sine quibus manifestè periclitatur corpus, obseruare tenetur, prout exp[illegible] cognouerit, licèt non teneatur obseruare, quando non sperat nocumentum notabile: loquor enim de peccato mortali.

Qui excusentur ab obligatione ieiunij Ecclesiastici.

CAPVT IV.

MVltæ sunt causæ à ieiunio Ecclesiastico liberantes homines; mihi ad quatuor capita reduci posse videntur, quæ sunt hæc, infirmitas, paupertas, labor, pietas.

Infirmitas à Gabr. 4. dist. 16. q. 3. distinguitur, quadrupliciter: est enim infirmitas languoris, complexionis, ætatis, & conditionis.

Infirmitas languoris eſt,cùm quis morbo aliquo laborat, & hic excuſatur à ieiunio; vt febrim, aut morbum alium patientes.

Infirmitas complexionis eſt, cùm quis facilè in morbum labitur, vt valetudinarij : ſimiliter qui inedia ſtatim in dolores vehementes capitis, aut ſtomachi incidunt, ſimiliter, qui ita debiles ſunt, vt non poſſint vnico prandio neceſſarium victum accipere, ſed indigent frequenti cibatione. Infirmitas ætatis eſt, cùm nondum eſt vigeſimus primus annus completus: ſecundùm enim communem ſententiam, ante vigeſimum primum annum completum non obligat ieiunium Eccleſiaſticum, quia tunc indigent adoleſcentes cibo ad nutritionem, & augmentum, licèt ſanctum conſilium ſit, aſſueſieri iuuenes hos aliquibus ieiunijs : ſimiliter, ſenes poſt ſeptuageſimum annum, ſecundùm communem ſententiam, excuſantur, licèt in hoc non ſit regula certa: aliqui enim ſenilem contrahunt debilitatem ante ſexageſimum, aliqui robuſti ſunt etiã poſt ſeptuageſimum, vt plurimum tamen ſeptuageſimus annus excuſat.

Infirmitas conditionis eſt in mulieribus grauidis, & lactantibus: quæ quia indigent cibo pro ſe, & pro fœtu, ſecundùm communem ſententiam liberæ ſunt à ieiunio, ſed non à qualitate ciborum, licèt medici poſſint licitè vſum lacticiniorum ipſis concedere.

Secunda cauſa erat paupertas: cùm enim aliquis non poteſt habere vnum cibum integrum, vt iſti, qui eleëmoſynam oſtiatim petunt, & modò hic parum cibi, modò illic parum habent, non tenentur ieiunare; ſecùs ſi vnum poſſint habere integrum, & ſufficiens prandium. Eodem modo excuſantur ſecundùm Gabr. alij, licèt non oſtiatim petant, qui propter paupertatem, miſerum prandium, & inſufficiens habent; poſſunt cœnare, & interdiu cõmedere.

Tertia cauſa excuſans, eſt labor: labor enim corporeus macerans, & defatigans notabiliter corpus excuſat, propter quod foſſores, meſſores, aratores, ſeminatores, fabri lignarij, ferrarij, & omnes alij, vt lapicidæ, curſores, iter facientes pedites, & vt dixi, omnes huiuſmodi laborantes excuſantur à ieiunio, ſed non ſutores, & qui veſtes faciunt, & alij huiuſmodi artifices, qui non multum corpus exercẽt, à ieiunio excuſantur. Aduertendum tamen, laborem hunc excuſare, cùm prouenit ex vna trium cauſarum.

Prima

Prima est, cùm labor competit alicui ex officio: qui enim ex officio huiusmodi labores habent, excusantur, licèt diuites sint: non enim tenentur cessare à labore ob ieiunium, & ita concessum est ab Eugenio in bulla quadam, cuius meminit Sylu. verb. ieiunium, §. 24. quòd diuites laborantes non teneantur ieiunare. Quòd si ex officio non habetur, excusantur, cùm id faciunt in vtilitatem Reipub. aut communitatis, vt qui tempore belli iuuant ad fabricas, vel muros construendos, quamuis id ex officio non habeant, soluuntur à præcepto ieiunij, si fortè tunc temporis occurrat, quia in vtilitatem communem talis labor est. Quòd si nec hoc modo sit, excusantur, & cùm est ad vitandum damnum proprium, vel proximi temporale, & multò magis spirituale. Et sic excusantur qui tempore ieiunij laborant, vel extinguendum incendium in re propria, vel proximi; vel ad aliud opus corporale faciendum, quod nisi fiat, inducit damnum. His causis labor huiusmodi excusat à ieiunio.

Quarta causa excusans est pietas, nempè officia spiritualia, & opera misericordiæ, quæ cum ieiunio esse non possunt, vt concionari, legere, & secundùm Caiet. confessiones audire, inseruire hospitalibus, peregrinari per loca pia. Nota tamen, quòd huiusmodi non excusantur, nisi cùm ex officio fuerit, aut ex obedientia, aut ex voto aliquo præcedente. Sylu. verb. ieiunium, §. 26. dicit, quòd cùm conciones alicuius sunt multum vtiles populo, posse excusari à ieiunio, licèt sine obligatione vlla, sed ex propria deuotione faceret. Adde etiam quòd isti, qui in vniuersitatibus legunt, non ex officio, sed ad sui notitiam, & opinionem comparandam, possent legere, & excusari à ieiunio, cùm detrimentum illis obueniret, nisi lectiones continuarentur. Circa peregrinationem autem omnes notant, non licere peregrinari tempore ieiunij, & ieiunium soluere, nisi cùm ex voto peregrinatio est, nec potest commodè differri in aliud tempus. Addit Nauarr. num. 19. posse fieri, cùm ex deuotione aliqua magna fit; sed vt credo, non licet absque consilio Confessarij, iudicantis plus spiritui profuturam peregrinationem, quàm ieiunium. Licet etiam peregrinari die ieiunij, ad vitandum detrimentum temporale aliquod; puta, cùm habet socium viæ, quem amittet, nisi iter illo tempore conficiat, aut cùm timet aliquod periculum. Excusatur & à ieiunio, qui non potest reddere debitum vxori ieiunando. Rursus excusatur vxor, quæ ad vitandas

rixas, & odia cum marito, cœnat cum ipso, & ieiunium soluit, ita dicit Tabien. verb. ieiunium, §.20. & Syluest. §.15. sed intellige, cùm maritus non facit id in fidei contemptum, tunc enim potiùs est subeunda mors; quod potest accidere modò, cùm maritus Lutheranus est, & vxor Catholica, atque illa petit ieiunium solui, in fidei contemptum, tunc non est vllo modo acquiescendum. Hæ sunt causæ excusantes. Erga quas, duo vniuersaliter sunt consideranda.

Vnum est, cùm quis habet aliquam causam dubiam, an excuset vel non, tunc debet petere declarationem, vel à Confessario, vel à viro docto, vel à medico, vel à superiore, puta Episcopo, vel prælato: hi enim duo possunt cum subditis dispensare in ieiunio, cæteri dicti, declarare. Aduertant autem medici, ne sint prodigi in hac parte, cautè enim debent perpendere causas, & non quauis leui causa concedere facultatem, seu declarare causam sufficientem, ad soluendum ieiunium, aut vtendum cibis prohibitis.

Alterum est, cùm pœnitens bona fide putat se habere causam sufficientem non ieiunandi, licèt verè non sit sufficiens, solùm venialiter peccat, nec debet à Confessario statim damnari de mortali: immò nec debet illum à sua fide, & conscientia deponere, sed solùm exhortari, vt experiatur ieiunare. Ita docet Anton. 2. p. titu. 6. cap. 2. Palud. 4. dist. 15. q. 4. art. 1. Caiet. 2.2. q. 147. art. 3.

De obligatione ieiunij respectu aliorum.

CAPVT V.

ALiquando homo non solùm obligatur ieiunare, sed etiam, siue ieiunet ipse, siue non, aliorum ieiunio attendere; & peccat, quia alij non ieiunant. Est autem regula: quoties aliquis est causa, vt alij ieiunium soluant, qui aliter tenebantur ieiunare, peccat, ac si non ieiunaret. In particulari autem sunt iuxta istam regulam casus aliqui.

Primus est: qui habet seruos, aut famulos, & cogit illos laborare aliquid die ieiunij ita, vt non possint implere ieiunium, peccat mortaliter, nisi labor ille non possit differri in alium diem, quin damnum alicuius momenti obueniat, tunc enim non peccaret, & famuli excusarentur à ieiunio. Ita

habet Palud.4.d.14. quæst.4. art.1. Gabr.4.d.16.q.3.art.1. notabili 4.

Secundus casus, patresfamilias, villici, curam domus habentes, & alij domini debent curam gerere filiorum, famulorum, & aliorum, qui domi sunt, ita quòd si ministrant eis cœnam, vel cibos, quibus ieiunium soluant, mortaliter peccent: cooperantur enim aliorum peccato. Et in hoc multa solet esse apud multos negligentia: non enim debent eis ministrare arma malitiæ vllo modo. Ita habet Gabr.q.3.allegata.

Tertius est casus, ex eodem Gabr.quæst.3.art.3.dub.6. Caupones, & qui paratas habent mensas aut tabulas prandendi, peccant mortaliter ministrando cibos prohibitos ijs, qui non possunt comedere, & ministrando cibum, quo alij soluunt ieiunium, peccant, & mortaliter in eo solo quod parati sunt omnibus dare cibum, licèt ipsi ieiunium seruent: non enim licet ministrare, nisi ijs, qui nõ tenentur ieiunare, vel, quos ipsi probabiliter credunt à ieiunio excusari: cæteris verò tantùm debet prandium conueniens ieiunio ministrari.

Quartus est eorum, qui cùm ipsi non ieiunent, vel quia nolunt, vel quia excusantur, inuitant alios ad cœnandum, vt faciant soluere ieiunium, quod aliter non soluerent; hi enim causa peccati sunt, & consequenter peccant.

Quintus est, eorum qui nolunt conducere operarios, nisi soluant ieiunium; quamuis si aliqua vrgeret necessitas, vt illi multum laborarent, posset hoc ab illis exigi, sed debet esse communis vtilitas, aut ad vitandum graue damnum aliquod. Vnum tandem dubium occurrit in materia de ieiunio: an quando aliquis peruenit ad locum, in quo ieiunatur tali die, in quo non ieiunatur in loco, à quo profectus est, teneatur ieiunare, & abstinere à cibis prohibitis, respondet Syluest.verb.ieiunium, in fine cum distinctione: cùm enim illuc peruenit commemorandi causa, tenetur obseruare tale præceptum; cùm verò non, sed animo remeandi, vel vlteriùs transeundi, non tenetur si citra scandalum id potest facere.

***

De secundo præcepto audiendi sacrum.

CAPVT VI.

HOc preceptum habetur, de consecrat. dist. 1. can. missas. Oportet præuidere quid est sacrum, seu missam audire.

In primis non est audire sacrum, intelligere, & intellectu percipere quæ in missa dicuntur; non enim rustici missam audirent. Rursus, non est auribus voces percipere; surdi enim tunc audire sacrum non possent, nec ij, qui longe à sacerdote celebrante distant, quos tamen certum est implere præceptum. Rursus, non est videre ea, quæ in missa aguntur: nam cæci tunc non possent implere præceptum, quos tamen implere certum est, vnde, potest aliquis clausis, ne diuagentur oculis missam audire. Rursus, non est aliquo vti sensu erga ea, quæ in missa aguntur: solent enim aliqui, dum hostia eleuatur, manum eleuare contra hostiam, & propriam faciem ter tangere, solentque aliæ huiusmodi cæremoniæ fieri, in quarum nulla consistit audire sacrum. Est ergo audire sacrum corpore adesse, & mente attendere: nam domi aliquis existens, non potest audire sacrum, quod fit in Ecclesia. Dico, mente attendere: nam nó audit sacrum, qui præsens est corpore, sed dormit, dum dicitur sacrum. Opus est ergo aduertere, vt dicatur mentaliter esse præsens rei quæ fit. Ista autem mentis aduertentia ad hunc modum intelligenda est, quòd homo ita attendat vt non diuagetur affectata diuagatione: cùm enim aliquis venit audire sacrum, & posteà raptus alijs cogitationibus parùm aut nihil aduertit, dicitur quidem præceptum missam audiendi implere, nec tenetur audire aliam, dummodò non sit affectata diuagatio & inaduertentia. Tunc autem talis est, quando homo aduertens se diuagari, voluit diuagari, nullamque fecit diligentiam vt attenderet; aut quando eligit facere opus, quod ex se diuagationem habet annexam: vt qui cùm audit sacrum, vellet scribere, pingere, aut studere, vel quid simile facere, isti censetur affectatam habere inaduertentiam, nec audiunt sacrum. Dubium hic occurrit, an, dum quis audit missam de præcepto, possit recitare horas canonicas, quas tenetur ex officio recitare aut dicere coronam ex deuotione, aut ex iniuncta pœnitentia. Ang. verb. feriæ. §. 46. dixit id fieri non posse, sed contrarium est tenendum: dummodò quis attendat, saltem

tem virtualiter, se adesse missæ, & esse coram altari, satisfacit præcepto; cum qua attentione potest simul recitare, præsertim, quia ista ad vnum ad eundem finem ordinantur; puta, Deum ipsum, & mentis eleuationem in ipsum. Ita habet Adrian. tract. de satisfact. quæst. 7. & Medina tracta. 2. de pœnitentia iniuncta, & Caietan. verb. dies festus, & Nauarr. cap. 21. num. 9. Consilium tamen esset, si attenderet potiùs mysteria missæ, aut attenderet saltem ad ea quæ dicuntur in Euangelio & Epistola: qui tamen ista non potest præstare, vel quia ignorãs est, vel quia non potest attendere, sed statim diuagatur, nisi recitet, adhuc meliùs est recitare.

Quæ missa, quo loco, & quanta sit audienda.

CAPVT VII.

Missa non eodem modo celebratur, sed aliqua est particularis, aliqua solennis, quæ voce alta decantatur, & dicitur missa maior. Aliqua est de requiem, aliqua de feria, aliqua de sancto, aliqua ex deuotione. Nullus tenetur certam missam audire ex præcepto, sed potest satisfacere præcepto, si audiat missam de requiem in die dominico: solùm enim obligatio est audire missam, siue priuata, siue solennis, siue de feria sit, siue non. Ita habet Anton. 2. p. tit. 9. cap. 10. §. 1. Tabien. verb. missa, nu. 48. & est communis doctrina, licèt aliqui contradicant, sed non sunt audiendi. Consilium est vtile, curare audire sacrum tempori accommodatum, præsertim etiam solennes missas & maiores in diebus solennibus & magnæ festiuitatis, sed non est hoc præceptum. Rursus, non est obligatio audiendi eã in parochia propria: satisfit enim præcepto, quamuis domi, & extra Ecclesiam audiatur, aut in Ecclesia audiatur aliena, vt dicit Sylu. verb. Missa. 2. §. 5. & Tabien. v. missa. §. 51. quamuis non desinit qui contradicant. Verum est, quòd peccaret, qui ex contemptu propriam dimitteret parochiam, aut si ex dimissione scandalum sequeretur, aut quando in parochia declarantur aliqua, & traduntur, quæ debet omnis parochus scire: tunc enim peccaret, dimittendo. Credo tamen, quòd semper impleret præceptum audiendi sacrum per

missam quouis loco auditam: sunt tamen monendi, exhortandique omnes, vt suas parochias frequentent, maximè diebus solennibus; & Concil. Trident. sess. 22. cap. 1. post can. 9. ita monet.

At de quantitate missæ dubium est, quanta sit audienda. Secundùm communem opinionem sufficit vna: nullus enim tenetur plures audire; immò, nec in die Natalis Domini, quando quilibet sacerdos ter celebrat; sufficit enim vnam audire ad satisfactionem præcepti, vt Nauar. cap. 21. nu. 7.

Dico secundò, & omnes conueniunt esse audiendam missam, ita vt non dimittatur notabilis pars, puta, media, aut tertia pars: tunc enim non impleretur præceptum, si talis pars amitteretur. In particulari autem Tabien. §. 50. & Nauar. nu. 2. dicunt, quòd si dimitteret vsq; ad Epistolam inclusiuè, tunc nõ impleretur præceptum, quia est notabilis pars; quamuis, si dimitteretur totum, quod est ante Epistolam, adhuc posset impleri præceptum: & ego ita credo; quamuis non desint, qui dicunt, posse & Epistolam dimitti; sed non est securum, nisi ex necessaria causa id prouenerit. Hic tamen aduertẽdum est, quòd si, qui inseruiunt sacro aliquando coguntur partem missæ non audire, vt ferant ea, quæ necessaria sunt sacro, puta, cùm discedunt, vt adferant thus, vinum, hostiam, vel quid simile, non reputantur abesse, sed illis computatur illud, ac si audiuissent. Ita habet Anton. 2. p. titul. 9. cap. 10. §. 1 Sylu. verb. missa, 2. §. 1. & Tabien. verb. missa. §. 50.

Dico tertiò, aliqui volunt, quòd si quis mediam missam audiret ab vno sacerdote, & residuum ab aliquo alio, quòd satisfaceret præcepto; nam missam integram audiuit: ita tenet Maior. dist. 45 quæst. 2. Nauarr. cap. 11. num. 2. Idem Soto 4. distinct. 13. quæ. artic. 1. & mihi probabile videtur; quamuis, si aliquis id fecisset, si tempus esset, quo vacaret audire sacrum vnum aliud vnius, monerem & consulerem: nam profectò non est visus audire missam integram, sed duas medietates duarum missarum, quæ inter se non faciunt integritatem; cap. Missas, de consecr. d. 1. præcipitur expectari benedictionem, vide Pan. cap. vt laici, de vita & hon. cler.

A quo, & quando, & qua obligatione sit missa audienda.

CAPVT VIII.

NOn à quouis missa est audienda. Cauere enim debemus audire missam à Sacerdote nominatim excommunicato, suspenso, aut interdicto, & à publico clerici percussore, & à concubinario notorio & denunciato, vt dicit Silu. verb. missa, 2. §. 3. aliorum verò missas, licèt excommunicati sint à iure, vel ab homine, dum non sint nominati, possumus audire, non enim tenemur ab omni excommunicato fugere, vt diximus in lib. 1. in materia de excommunicatione. Similiter etiam degradati, aut depositi missam non possumus audire, sicut nec possumus audire à nominatim excommunicato. Tempus autem obligationis solùm est in diebus dominicis & festis de præcepto. In alijs diebus non tenemur, licèt sint dies Quadragesimæ, nec contra hoc probat cap. solent, de consecr. d. 1. & c. fin. de priu. in 6. vbi videtur contrarium dici: ista enim capita, vt dicit Tabie v. missa, §. 45. sunt de consilio intelligenda; nam cap. fin. loquitur de Episcopis; cap. verò solent, de omnibus: in diebus tamen quadragesimæ, & neutrum obligat sub præcepto. Est enim consilium vtilissimum quotidie audirer, aut saltem quoties homo commodè potest: obligatio autem est præcepti obligantis ad mortale: qui enim non audire sacrum, quo tempore tenetur, mortaliter peccaret, secundum [illegible]ies, sicut peccat, qui ieiunium non seruat. Obligat autem hoc præceptum omnes habentes vsum rationis, cuiuscumq; sint ætatis, sexus, & conditionis.

Quæ causa excuset ab audiendo sacro.

CAPVT IX.

MVlti sunt casus, in quibus homo excusatur ab isto præcepto Ecclesiastico; omnes tamen possunt reduci ad quinque causas, ex quibus quinque regulæ generales possunt desumi.

Prima causa est, ad vitandum damnum spirituale propriũ, aut alienum, vnde est regula: quoties ex sacro audiendo sequitur

tur damnum ſeu detrimentum ſpirituale, putà, peccatum proprium aut proximi, non teneretur homo audire ſacrum. Per hanc cauſam & regulam excuſantur excommunicatus, interdictus nominatim, & interdictus generaliter, non habens priuilegium aut diploma, vt audire poſſit; tunc enim non excuſatur, vt dicit Nauarr. ca. 21. nu. 4. Similiter qui iuramento ſe adſtrinxit non egreſſurum domo, in qua, loco carceris tenetur: hi non tenentur audire; quia ſi audiant, peccant, quia obligati ſunt, aut impediti alia via. Similiter mater quæ timet filiabus ſuis, ſi domo egrediatur, ad vitandum damnum filiarum ſpirituale, poteſt manere domi, licèt non audiat ſacrum, dum ſit periculum probabile talis damni. Huiuſmodi poſſunt occurrere alij multi caſus.

Secunda cauſa eſt; ad euitandum damnum aliquod corporis notabile: vnde eſt regula; Quoties ſequitur, aut timetur damnum corporeum aliquod notabile, aut alicuius momenti, tunc non obligatur homo audire ſacrum. Per hanc cauſam excuſantur infirmi, qui abſq; detrimento non poſſunt à lecto ſurgere & ambulare. Excuſantur etiam qui inſeruiunt infirmis, & non poſſunt audire, niſi ipſos ſolos deſerant. Similiter matres, quæ habent domi paruulos, nec poſſunt relinquere abſq; periculo probabili alicuius damni. Similiter qui faciunt iter cum alijs, nec poſſunt audire ſacrum, niſi perdant ſocios, vnde detrimentum patiuntur, quia vel viam neſciunt, vel timent latrones. Similiter, qui habent inimicos, nec poſſunt exire domo ſecuri. Similiter mancipia & ſerui, qui timent verbera & iniurias à dominis, ſi deſerant domum, quamuis domini non excuſentur à peccato, non concedentes eis tempus audiendi ſacrum, cùm abſq; damno notabili poſſunt. Similiter vxor qui timet rixas & percuſſionē à marito, vel non poteſt neceſſaria domi præparare ad victum, ſi domo egrediatur. Omnes hi excuſantur, quia damnum corporeum contrahunt, ſi ſacrum audiant.

Tertia cauſa eſt, ad euitandum damnum honoris: vnde regula eſt. Quoties non poteſt quis abſq; læſione honoris, aut famæ propriæ vel alienæ audire ſacrum non tenetur. Per hanc cauſam excuſantur, quibus non ſunt veſtes conuenientes ſuę perſonæ, vt domo poſſint exire. Rurſus, filiæ nobiles, quæ non poſſunt ita facilè egredi domo, ſed timetur infamia aliqua; quamuis non excuſentur, cùm egrediuntur ad choreas, & feſta vana: tum enim non videntur habere cauſam, cur non egrediantur

diantur

diantur ad audiendam missam, vt dicit Tabien. §. 46. quamuis si non permittantur à matribus, excusentur, licèt matres peccent, nisi rationabili causa faciant. Excusantur etiam viduæ, quæ, certo tempore post obitum coniugis, solent domi clausę manere. Tabiena. §. 46. dicit licere hoc saltem per mensem; tamen Nauarr. n. 4. dicit melius, licere etiam per annum, dum talis sit loci consuetudo; ita vt citra infamiam non liceat egredi: nec in hoc est limitatum tempus, nisi iuxta consuetudinem loci, quamuis istæ consuetudines debeant corrigi per Episcopos. Qui tamen vltra consuetudinem loci maneret, & prætermitteret sacrum, peccaret mortaliter.

Quarta causa est, cùm timetur damnum rei propriæ, aut proximi, tunc ea est regula. Quoties aliquis in re propria, vel proximi detrimentum patitur, excusatur.

Per hanc excusantur, qui custodiunt arces aut carceres, nec possunt dimittere absq; detrimento. Rursus, qui seria negotia ex officio, vt consiliarij, & alia huiusmodi tractant, nec possunt differre absq; detrimento. Rursus, qui custodiunt aut seruant in agris oues armenta, vineas, & alia huiusmodi, nec possunt sine detrimento deserere. Rursus, qui non possunt suas negotiationes perficere sine detrimento, nisi iter faciant; vnde sacrum audire non possunt. Rursus, qui timent latrones, si domum sine custodia deserant. Rursus famuli, qui non possunt alios inuenire patronos, & ab his, quos habent, non datur tempus audiendi sacrum; quamuis in hoc peccent patroni, quando sine detrimento possunt tempus concedere famulis audiendi missam, & non concedunt: famuli verò tenentur ipsos deserere, si continuò non detur eis tempus tale.

Quòd si id non fit continuò, sed aliquando non tenentur, non peccant obediendo. Quòd si non possunt facilè inuenire alios, quibus seruiant, adhuc non tenentur, licet non audiant sacrum, dummodò patroni non faciant id in fidei contemptum; tunc enim nullo modo eis esset acquiescendum: quia est contra ius diuinum.

Vltima causa est; impotentia: per quam incarcerati, & qui iter longum, siue per terram, siue per mare faciunt, tamen non inueniunt loca, in quibus celebretur: nec tenetur audire missam, si eant in mari. Similiter, qui non habent copiam sacerdotum, qui celebrent, & alij huiusmodi excusantur. In omnibus his casibus notandum est, quòd quamuis aliquando de facto

facto non sit vera caussa excusans, tamen aliquis putat bona fide esse veram & sufficientem causam, non peccat mortaliter sicut etiam diximus de ieiunio.

Quomodo audiendum sacrum, &, quæ vtilitas ex auditione.

CAPVT X.

QVi cum fructu & vtilitate sacrum audire nititur, debet sic depositus accedere. Primò opus est fide, qua credat, in sacramento, quod in missa adoratur, & sumitur, verè, realiter, ac præsentialiter Christum esse totum. Rursus, in ipsa missa verè offerri à sacerdote iuge sacrificium Deo Patri acceptissimum. Opus est etiam, vt cum dilectione accedat: in missa enim celebratur, & repræsentatur ipsa passio Christi, quæ fuit vnum ex summis beneficijs à Christo Domino nobis collatis, propter quod, homo in ipsius amore & dilectionem perpetuò deberet rapi: cumq; in missa memoriale tanti beneficij celebretur, ipsumq; memoriale sit magnum, quod dissimulare beneficium ingrati animi est, accedere sine amore & dilectione; quod vnum solent præstare, quia gratis referre non possunt, nec etiam pares agere. Opus etiam est, cum reuerentia accedere, non solum interiori, qua homo ipsum Christum Dominum, & Deum recognoscat, seque infirmum & indignum tanto beneficio iudicet, sed & exterius, quæ in modestia & decentia corporis consistit: in quo reprobandus est abusus multorum, qui vno genu flexo adstant, & qui oculos huc illuc immodestè vertunt; & aliquando inter se colloquuntur, quod coram terrenis Dominis, qui nihil sunt respectu summi Dei facere nefas esset.

Istam autem reuerentiam homo multis de causis debet exhibere.

Primò, quia adstat coram Christo Domino, cui omne genu, cœlestium, terrestrium, & infernorum debet incuruari.

Secundò, quia est in Angelorum consortio: adstant enim Angeli coram Sanctissimo Sacramento, vt docent Gregor. & Ambr. & nobiscum sunt præsentes in missæ sacrificio. Quis autem est, nisi inconsideratus homo, qui renuat cum Angelis adesse

adesse, & non curet, vt potest, quam ipsi exhibent reuerentiam, & ipse exhibere?

Tertiò, quia, qui audit sacrum, multa petit à Deo, vnde sacerdos frequenter dicit, Oremus, & omnium nomine orationes fundit: quis autem petit aliquid impetrandum ab altero, & non se erga eum, saltem propter hoc, reuerenter gerit? Pauperiores sumus nos respectu Dei, quàm sint homines mendici respectu diuitum; & tamen hi ob vnum obolum, quot genuflexiones & nudationes capitis facere solent.

Quartò, ratione officij, quod exhibent qui audiunt sacrum. Non putes solum sacerdotem offerre illud sacrificium Deo: offerunt enim & circumstantes, licet mediante sacerdotes. Si ergo, qui vas aureum Principi offerendum portat, vasi inanimato reuerentiam quandam exhibet, dum ille manus lauat, dum se ornat; quanto maior est reuerentia exhibenda huic oblationi, quæ Christus ipsemet est, & non terreno Principi, sed Deo Principi, Omnipotentiq; Patri offertur? Hæc est dispositio audiendi sacrum, quæ cum attentione & consideratione coniuncta est; ad quam sacerdos nos exhortatur, dicendo, *Sursum corda*, faxit Deus, ne aliqui mendaces inueniantur, respondentes, *Habemus ad Dominum.* Qui tali dispositione accedit; fructu huius sacrificij non priuatur, qui licèt multiplex sit, tamen aliquot præcipuæ vtilitates proponentur.

Prima est, gratiæ augmentum: qui enim in gratia est, sacrum audiendo, gratiæ augmentum consequitur, tum quia offert, tum quia pro ipso etiam sacrum offertur.

Rursus secundò, consequitur pœnæ temporalis, pro peccatis debit[illegible]missionem.

Rursus tertiò, quod petit facilius impetrat: nam Deo Patri oblationem acceptissimam, puta Christum, offert. Solent autem facilè impetrare ab hominibus, qui dona secum ferunt ipsis offerenda, & eò faciliùs, quò dona gratiora sunt.

Rursus quartò, actus virtutum exercentur, & præcipuè triũ, quæ sunt magni meriti. Exercetur fides, dum credũtur ea, quæ in mysterijs celebrantur; exercetur charitas, dum in Christum præsentem fertur voluntas per amorem; exercetur religio per adorationem & latriam Christi in sacramento.

Rursus quintò, comparet homo in præsentia Christi, & eo, quo potest, modo, puta per fidem, præsentem videt Christum, & habet, ac impetrat, quod impetraret, si videret, si debito

modo petat: vnde cæcus, qui ex turba prætereunte cognouit Christum, nõ minus obtinuit, quod petijt, ac si vidisset: & hoc puto dat magnam pacem animæ, & gaudium spirituale, dum homo videt saltem vbi Christus continetur, potestque dici de huiusmodi audientibus sacrum: *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis.* Quod si illi non possunt videre oculo corporeo, id poterit dici; *Beati qui non viderunt, & crediderunt.*

De tertio præcepto Ecclesiæ.

CAPVT XI.

PEccata tua sacerdoti proprio, aut alteri cum eius facultate, singulis annis confitetor. Tertium præceptum est, confessio. Et quia multa diximus in libro 3. pauca modò attingemus.

Primum est, præcepto confessionis, omnes habentes vsum rationis, cuiuscumque ætatis, sexus, & conditionis sint, obligari sub peccato mortali, vt habetur c. omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss. Hoc autem præceptum non obligat, nisi ad confitendum omnia mortalia, quæ homo memoria consequi potest. Venialia non sunt de necessitate confessionis, quamuis vtile & sanctum consilium sit, confiteri ea, præsertim quãdo mortalia desunt. Obligatio hæc est, semel in anno confitendi, adeò quòd, qui confessus iam est in Natali, aut alio anni tempore, non teneatur confiteri in Quadragesima, nisi velit communicare: tunc enim, si post confessionem præcedentem mortaliter peccauit, iterum debet confiteri. Quòd si non mortaliter peccauit, aut non debet sumere Eucharistiam, non tenetur; quamuis propter scandalum, si aliquando sequitur, præsertim si communicare vult, teneatur accedere ad confessionẽ, & confiteri venialia, aut dicere se non habere materiam necessariam confessionis. Aliquando autem tenetur homo statim post mortale confiteri.

Primò; quando est mortis articulus, aut periculum mortis; vt, qui intrat mare, bellum; aut mulier, quæ est prope partum.

Secundò, quando probabiliter credit, quòd nisi tunc confiteatur, non habebit illo anno copiam sacerdotum, seu Confessariorum.

Tertiò

Tertiò, quando vult ſumere Euchariſtiam, & eſt conſcius mortalis peccati.

Quartò, quando vouit, aut in iniuncta pœnitentia habet, pluries, & ſtatutis temporibus in anno confiteri. Extra hos caſus ſolùm tenetur ſemel in anno : & quamuis non ſit tempus determinatum, tamen propter communionem conſuetudo obtinet, vt fiat in Quadrageſima, non tamen obligat eum, qui aliàs eſt confeſſus, nec iterum mortaliter peccauit, vt diximus. Iſta autem confeſſio eſt cum Confeſſario proprio facienda. Vocamus autem proprium in præſenti, vnum ex tribus, aut qui ex officio habet facultatem abſoluendi, vt Prælatus, & Parochus, aut commiſſione ſuperioris Epiſcopi, aut Pontificis, qualem habent multi religioſi, aut ex facultate pœnitenti conceſſa : multi enim pœnitentes per priuilegia, aut diplomata, ſeu bullas, poſſunt ſibi eligere Confeſſarios proprios, quocumque modo ſit proprius, ſatis eſt ad audiendas confeſſiones. Plura hic dici poterant de confeſſione, ſed vide quæ dicta ſunt libro tertio. Nunc autem, quòd vtile ſit frequenter confiteri in anno, immò in menſe, oſtendam ex multis notandis vtilitatibus quæ proueniunt ex hoc, inter quas aliquot recenſebo.

Prima eſt gratiæ augmentum: quoties enim homo confitetur, ſi debito modo accedat, ſi in peccato eſt, conſequitur gratiam & peccati remiſſionem ; ſi autem eſt in gratia, conſequitur augmentum gratiæ. Vnde, ſi quater in menſe confitetur, quater etiam augetur gratia, & ſi pluries confitetur, pluties augetur gratia. Quanti autem valoris ſit gratia, vix poteſt cogi[tari]; hoc tamen eſt certum, eligibiliorem eſſe minimum gradum gratiæ, quàm poſſidere perpetuò vniuerſum orbem, & in altero mundo datur maior gloria eſſentialis, duratura in æternum, ei, qui in hoc mundo maiorem habet gratiam.

Secunda vtilitas eſt, remiſſio pœnæ temporalis: quoties enim homo confitetur, ei remittitur pars pœnæ peccati ſoluendæ in purgatorio. Si autem quis conſideret, quàm acerba ſit pœna purgatorij, ſuam profectò damnabit negligentiam, & ad hoc ſacramentum pluries accedet: hoc enim certum eſt, nullam in hoc mundo à quouis crudeliſſimo tyranno poſſe pœnam corporalem infligi, quæ adæquet minimam, quam anima patitur in Purgatorio.

Tertia eſt, inimicus debilitatur: Dæmon enim multum in-

ſurgit contra hominem, dum peccata ſecum recondita habet, nec medico ſpirituali aperit, iuxta illud: *Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea.* At cùm homo ad confeſſionem confugit, timet Dæmon, nec audet accedere ei, qui omnes eius ſuggeſtiones Confeſſario manifeſtat. Caro etiam multum ſuccumbit ſpiritui, propter augmentum gratiæ, quod habet anima ex frequenti confeſſione.

Quarta vtilitas eſt, peccatum non ita fortiter radicatur in anima. Hoc dico propter aliquos, qui frequenter ſolent in mortale aliquod prolabi; & quamuis modò confiteantur, iterum ſolent in idem peccatum recidere ex aliqua fragilitate. Iſtis profectò frequens confeſſio hoc præſtat, quòd illud peccatum ſemel commiſſum, niſi pœnitentia & confeſſione deleretur, adeò frequenti, fortiùs animæ inhæreret, alijsq; ſuperuenientibus, in habitum quendam difficillimum poſteà ad expellendum, tranſiret: at confeſſio iſta impedit radicationem & emendationem faciliùs & citiùs conſequitur. Vnde legimus de illo, qui duas ollas luto plenas habuit, vnam ſingulis diebus mundabat, & iterum luto implebat, alteram multo tempore plenâ reliquit; poſteà, cùm ab hac lutum extrahere vellet, vix potuit, niſi ollam rumperet.

Quinta vtilitas eſt: nam, cùm ex frequenti confeſſione pluries ſit in gratia, plura bona opera facit in gratia, & licèt poſteà peccet, tamen, cùm iterum redit ad gratiam, illi reſtituuntur bona illa opera, quæ per peccatum mortificata erant. At opera in peccato facta, numquàm ſunt meritoria vitæ æternæ, licèt homo ad gratiam redeat. Quòd ſi eſt in gratia ſemper, cùm illi augeatur gratia per confeſſionem, eadem opera bona fiunt magis meritoria, quæ non eſſent, ſi in tanta gratia homo non eſſet.

Sexta, minus eſt expoſitus periculo, qui ſæpè confitetur: nam, ſi ſæpè peccat, ſæpè eſt in gratia: faciliùs autem eſt mori in gratia ei, qui ſæpè eam habet, quàm ei, qui raro.

Septima eſt, homo ſuam melius ſeruatur conſciẽtiam: iſti enim qui ſemel in animo confitentur, vix tertiam partem peccatorum confitentur.

Octaua, liberatur homo à graui faſtidio & timore: qui enim raro confitentur, cùm tempus confitendi aduenit, dolores parturienti: ſibi pati videntur, & magna anguſtia & timore ſemper procraſtinant, vſque in diem vltimum Quadrageſimæ; &, quod peius eſt, aliquando negligunt præceptum Ecclesiæ:

clesiæ:& quod adhuc pessimum, in mortis articulo adeo magna hac angustia premuntur, vt aliquando desperent.

Vltima est, qui in gratia est, conseruatur multum in ea per confessiones frequentes: homo enim est magis illuminatus, vt se cognoscat, & ea, quæ nocent animæ, intelligat. Multa alia bona frequens confessio homini affert, sed ista enarrasse sufficiat. Hæc & alia experietur, qui consilium hoc opere compleuerit.

De quarto præcepto, quid sit Eucharistia.

CAPVT XII.

QVartum præceptum Ecclesiæ, est præceptum communionis, puta sumptionis Eucharistiæ. Est ergo breuiter considerandum, quid sit Eucharistia. Videtur autem sic posse describi. *species sensibiles panis, & vini, & corpus, & sanguinem Christi significantes, & realiter continentes.* In qua descriptione sunt tres partes.

Prima est, *Species sensibiles panis & vini.* Vocamus species, accidentia ipsa, quæ erant panis, & vini, nempè quantitatem, odorem, saporem, colorem, quæ omnia sensu percipiuntur.

Secunda pars est, *corpus, & sanguinem Christi significantes:* ista enim accidentia sunt signa quædam; corporis quidem Christi, ipsæ species panis; sanguinis autem, ipsæ species vini signa sunt.

Tertia pars est, *realiter continentes.* Non enim illæ species habent significare tantum corpus & sanguinem, sed verè continent ipsa: sub speciebus enim panis realiter Christi corpus est; sub speciebus vini, realiter sanguis Christi est. Totum ergo hoc, nimirum species prædictæ, corpus & sanguinem Christi continentes, & significantes, dicitur sacramentum Eucharistiæ, εὐχαριστία autem, idem est Græcè; quòd Latinè gratiarũ actio. Hoc autem sacramentum dicitur Eucharistia, quia est vnum grande & insigne beneficium, propter quod Christo Domino perpetuas gratias agere debemus. Est autem notandum, quòd in hoc sacramento, Catholicus debet secundum fidem has quatuor veritates recipere, quæ habentur ex Concil. Trid. sess. 13.

Prima est, sub illis speciebus, non esse post consecratio-

nem panis aut vini ſubſtantiam, ſed omninò conuerſa eſt in Chriſti corpus & ſanguinem, manentibus dumtaxat ſpeciebus.

Secunda eſt, ſub eiſdem ſpeciebus verè & realiter eſſe corpus & ſanguinem Chriſti.

Tertia eſt, ſub vtraq; ſpecie, & ſub altera tantùm eſſe totum Chriſtum: verbi gratia, ſub ſpeciebus panis eſſe totum Chriſtum, nempè corpus & animam vnitam diuinitati. Similiter totum Chriſtum eſſe ſub ſpeciebus vini. Dices, ſi totus Chriſtus eſt ſub ſpeciebus panis, & totus ſub ſpeciebus vini, quare dicitur communiter, quòd ſpecies panis continet corpus, ſpecies vini continet ſanguinem? Reſpondeo quodam exemplo. Cùm tu vocas famulum tuum, aut amicum, hic autem venit coram te, clarum eſt, amicum eſſe coram te, & non ſolùm ipſum, ſed ipſius veſtimenta; nam veſtitus venit: ſi ergo petam à te, tu vocaſti amicum, quomodo & hic ſunt veſtes? reſpondebis, ex vi verbi mei, quo vocaui, ſolus amicus adeſt, & quia ipſe veſtitus erat, ratione coniunctionis veſtimentorum, etiam ſunt hic veſtes. Eodem ergo modo intelligas; ſub ſpeciebus panis eſt tantùm corpus Chriſti, ex virtute verborum conſecrationis, quæ erat, *hoc eſt corpus meum*; at quia corpus eſt cum anima & diuinitate, fit, vt ratione concomitãtiæ totus ſit Chriſtus. Similiter ſub ſpeciebus vini ex vi verborum ſanguis eſt: dicitur enim, *hic eſt calix ſanguinis*; tamen quia ſanguis eſt cum corpore, & corpus cum anima, & hęc diuinitati vnita ſunt, ſunt & iſta omnia ſub illis ſpeciebus. Quando ergo audis, ſub ſpeciebus panis eſſe corpus, ſub vini, eſſe ſanguinem; intellige, ex vi ſignificationis, tamen ratione concomitantiæ, [illegible]s Chriſtus eſt ſub altera ſpecie.

Quarta eſt, illa accidentia panis & vini per ſe ſunt, nec ſubſiſtunt in corpore Chriſti, ſicut ſuſtentatur in pane. In his quatuor veritatibus, pręcipuè innititur ratio huius ſacramenti.

Quare inſtituta eſt Eucharistia.

CAPVT XII.

SAcramentum hoc à Chriſto Domino in vltima cœna inſtitutum eſt, in hos quatuor præcipuos vſus.

Primus, vt eſſet memoriale quoddam mortis & paſſionis

nis eius. Repræſentat autem optimè hoc ſacramentum mortem & paſſionem Chriſti;in hoc enim, quod ſpecies panis ex vi ſignificationis repræſentant & continent corpus, vt à ſanguine ſeparatum, & ſpecies vini continent, & repræſentatur ſanguinem à corpore ſeparatum, mors non quæcumque, ſed quæ per paſſionem ſignificatur, repræſentatur. Eſt autem repræſentatio maxima; nam ipſamet quæ repræſentantur, ſeu ſignificantur,ſunt præſentia, putà,corpus & ſanguinis.

Secundus, fuit inſtitutum in argumentum maximi & feruentiſſimi amoris Chriſti erga nos: diſceſſurus enim ad Patrẽ ex hoc mundo,ſeipſum in pignus amoris reliquit.

Tertius,fuit etiam inſtitutum in cibum ſpirituale̅: vt enim corpus cibo naturali indiget,vt in vita ſua ſuſtentetur, ita anima indiget cibo ſpirituali, vt in vita gratiæ conſeruetur & augeatur. Hic cibus eſt ipſemet Chriſtus Dominus ſub ſpeciebus panis & vini nobis datus.

Quartus, fuit inſtitutum in ſacrificium Religionis Chriſtianæ:voluit enim Dominus nos habere ſacrificium, quod Deo in remiſſionem peccatorum offerremus. Hoc autem noluit eſſe tauros vel vitulos,vel alia huiuſmodi, ſed quod ipſe obtulit,hoc idem voluit nos offerre. Ipſe autem ſe ipſum obtulit in cruce per paſſionem & mortem,& nobis etiam ipſum reliquit offerendum,ſub panis tamen & vini ſpecie. Vide quantum excedat hoc noſtrum ſacrificium omnia legis veteris ſacrificia;in qua creatura,in noſtra autem creator offertur. Hæc eſt oblatio munda,quàm Deus Zach. 1.dicebat ſibi ab ortu ſolis ad occaſum,id eſt,in toto mundo offerendam. Omnia hæc quatuor in vno hoc ſacramẽto venerabili ſimul cõtinẽtur,&coniungũtur,vt ſit paſſionis memoriale;amoris argumentum & pignus; cibus ſpiritualis,& ſacrificium mundum.

De fructibus ſumptionis Euchariſtiæ.

CAPVT XIV.

MVltiplex eſt fructus, qui ex hoc prouenit ſacramento. Primus eſt, viuificare. Iuxta illud Ioan. 6. *qui manducat me, & ipſe viuit propter me.* Dat ergo vitã,quæ eſt per gratiã: vnde quoties homo ſine conſcientia mortalis peccati accedit, probabiliter, & rationabiliter putans ſe eſſe in

gratia,licèt vere non sit,per hoc sacramentum consequitur primam gratiam,&mortalis peccati remissionem;vt dicit S.Tho. 3.p.q.79.art.1.

Secundus est,nutrire; sicut enim cibus corporalis nutrit corpus,augendo substantiam & reparãdo quod deperditũ est: sic etiam sacramentum gratiæ dat augmentũ, & quod deperditũ est ex feruore per venialia,reparat,& renouat.

Tertius est,confortare. Anima enim fortis fit, & vigorem quendam acquirit, & vt tentationes vincat, & vt mundi calamitates,& corporis labores fortiùs ferat, sicut corpus cibo fortificatur.

Quartus est, perseuerare: in gratia enim suscepta conseruat hominem ,& à peccatis futuris præseruat: sæpe enim homo in peccata laberetur , à quibus virtute cibi huius liberatur.

Quintus est,satiare. Anima enim Dei capax non impletur creaturis;ob id, sæpè est in appetitu homo,& ignorat quid appetat.Rursus, habet appetitus, modò horum,modò illorum, hoc sacramentum animam satiat.

Sextus est,lætificare. Dat enim pacem,& gaudium animo. O quoties homo testatur,& patitur melancholias, & angustias ob res creatas,quæ expellerentur cõmunione sanctissima,si ad eam non accederet?

Septimus est,sedare;vt enim dicit Cyrillus lib. 4.sup. Ioann. c.17.sacramentum hoc sedat sæuientem membrorum legem, & animi perturbationes extinguit.

Octauus,copulare & vnire. Vnum enim hom[illegible]m Christo,& ipsos homines concordia quadam inter se cõglutinat: nam multùm valet Sacramentum hoc ad pacificandos animos inter se discordes.

Nonus est, inflammare. Accendit enim deuotionem ad charitatem erga Deum,& hominem facit feruere.

Vltimus est,perducere,putà,ad gloriam. Dat enim in via ista desiderium mirabile status illius beati, quem speramus, & illuc transportat corda,vt à terrenis homo separatus *vere dicat ibi nostra fixa sunt corda,vbi vera sunt gaudia.* Hos,& plures fructus Eucharistia facit in animalibus fidelium,qui debitè ad ipsam accedere student ,& satagunt.

Qualis

Qualis debeat esse suscepturus Eucharistiam.

CAPVT XV.

MVlta debet habere ille, qui competēter ad Eucharistię susceptionem accedere debet.

Primò, debet esse baptizatus: nulli enim ante baptismum, etiam habenti fidem, & gratiam, qualis est cathecumenus, ministranda est Eucharistia, nisi post baptismum; imò nec debet vllus non baptizatus permitti videre sacramentum hoc, sed eijciendus est, vt habet S. Thom. 3. p. q. 79. art. 1. Potest autem ista conditio, cùm alijs sequentibus, memoriæ causa, reduci ad duo carmina hæc.

Lotus, discretus, sanus, ieiunus, & aptus.
Contritus, fassus, mundus, rectéq; paratus.

Lotus. id est baptizatus debet esse, iam de hoc diximus.

Discretus. Debet habere iudicium rationis: vnde pueris ante annos discretionis non debet dari Eucharistia. Rursus, non quælibet discretio, & ratio sufficit, sed quæ sit mediocriter apta ad cognoscendam cibi huius qualitatem. Tamē secundum Alexand. 4. p. q. 49. membr. 5. Palud. distinct. 9. q. 4. Silu. ver. Eucharist. 3. §. 5. non debet dari, nisi pueris iam 10. aut 12. annum agentibus; nisi in aliquo citius vigeat multum ratio, quòd Confessariorum iudicio relinquitur: quamuis non requiratur tantus v[illegible]tionis ad confessionem; sufficit enim annum septimum superasse, in quo frequenter tempore vsus rationis lucescere incipit, & homo peccare potest. Rursus, neq; amētibus, sicut neque pueris danda est Eucharistia, si amentes sunt à natiuitate, vt habet S. Thom. 3. p. q. 80. artic. 9. Quòd si non sunt à natiuitate, sed aliquando habuerunt iudicium rationis, si, dum ipsum habebant, perierunt sacramentum hoc, aut pœnitentes fuerunt, danda est eis Eucharistia in mortis articulo, vt ibidem dicit S. Thom. & idem habetur 16. q. 6. c. si quis. Tamen phreneticis in mortis articulo ministranda est Eucharistia, si ante phrenesin confessi sunt, aut contriti apparuerunt, aut petierunt eam, nisi sint furiosi, ita vt timeatur irreuerentia aliqua sacramento inferenda.

Sanus: etiam debet esse sanus, qui suscepturus est Eucharistiam, non tamen quæcumque infirmitas prohibet susceptio-

nem Euchariſtiæ illa, ex qua irreuerentia ſacramenti timetur, vt, cùm infirmus patitur frequentes vomitus, aut tuſſim, vt probabiliter timeatur expulſio Euchariſtiæ; tunc enim non eſt ipſi miniſtranda.

Ieiunus. Debet etiam eſſe ieiunus; qui ſumpturus eſt Euchariſtiam, non ſolùm à cibo, ſed à potu, & medicina, vt ſit ieiunium naturæ: qui enim aliquid horum ſumpſit, niſi ſit infirmus, ita vt timeatur mors, non debet ſuſcipere Euchariſtiam. Nec ſoluitur hoc ieiunium per hoc, quòd aliquando, dum aliquis lauat os, aliquid parum humoris decidit per guttur, aut cùm micæ, vel particulæ cibi, quæ manent inter dentes ex cœna antecedenti, deglutiuntur: hæc enim per modum ſaliuæ ſumuntur, nec ſoluunt tale ieiunium, vt dicit Sanctus Thomas loco citato artic. 8. Hoc autem ieiunium incipit à media nocte diei antecedentis: vnde, ſi quis poſt mediam noctem aliquid ſumpſit, quamuis dormierit poſteà, non poteſt communicare illa die: ſi tamen ante mediam noctem ſumpſit, poteſt communicare, licèt tota nocte non dormierit, nec cibus ſit digeſtus, vt ibidem docet Sanctus Thomas. Infirmus per modũ viatici confertur, etiam non ieiunis; & in eadem infirmitate poteſt ſæpè conferri, etiam non ieiunis, ſi per aliquot dies pericula mortis euadant, ſacro tunc peracto poſt præcedens viaticum. Ita habet Tabiena verb. communicare. §. 48. & Armill. v. communio. §. 18.

Aptus Debet is, qui ſuſcepturus eſt ſacroſanctam Euchariſtiam, eſſe aptum ſubiectum. Fit autem ineptus per excommunicationem, vel interdictum: nam, qui excommunicatus eſt, quacumque excommunicatione, aut interdictus, pe[illegible] accedendo ad Euchariſtiam, quia impeditus, & ineptus eſt propter cenſuram eccleſiaſticam.

De alijs conditionibus ſuſcipientis Euchariſtiam.

CAPVT XVI.

ALiæ etiam ſunt conditiones ſuſcipientis Euchariſtiam, quæ ſecundo carmine continentur.

Quarum prima eſt, *contritus*: nullus enim debet accedere ad communicandum cum conſcientia peccati mortalis: qui

qui enim existimat se esse in peccato mortali, & accedit communioni, licèt verè non sit in peccato mortali, peccat mortaliter; &, si habebat gratiam, perdit eã: nam ratione conscientiæ malæ contemnit sacramentum. Rursus, si in peccato est, debet accedere contritus, & cum pœnitentia peccati, non quod opus sit vera contritione, sed quòd saltem homo probabiliter putet, se esse contritum, & se non esse in mortali: qui sic accedit, non solùm non peccat accedendo, sed consequitur peccati remissionem, vt S. Tho. dicit 3. p. q. 79. art. 1. & 2. At verò, qui mortaliter peccauit, &, nulla præparatione facta, accedit, siue recordetur peccati, siue non, mortaliter peccat, secundum omnes.

Confessus, seu fassus, quod idem est. Non satis est contritio in eo, qui mortaliter peccauit, ad accedendum communioni, sed opus est præmittere confessionem sacramentalem: nam qui accedit post peccatum mortale, seu post conscientiam mortalis ad Eucharistiam, licèt sit contritus, si non iste confessus, mortaliter peccat. Hoc est contra Caie. ver. communio, & Armill. ver. communio, §. 1. qui dixerunt, sufficere contritionem, quamuis possit homo confiteri, & sit copia Confessariorum. Sed hæc opinio iam non potest sustineri, quia oppositum statuit Concil. Trid. sess. 13. ca. 7. & can. 11. vbi excommunicat lata sententia talem opinionem docentes, prædicantes, asserentes, & defendentes. Est ergo necessaria confessio. Excipit vnum casum ipsum Concilium, cùm non est copia Confessarij: tunc enim posset homo accedere cum sola contritione; dum tamen, cùm primùm habuerit copiam Confessariorũ, co[illegible]atur, quæ exceptio, secundum Doctores, intelligitur, cùm necessitas adest cõmunionis. Vnde in his casibus potest hoc contingere,

Primus est, cùm vrget articulus mortis, tunc si sacerdos solùs esset in templo, quod vndiq; comburitur, nec spes esset salutis, licèt esset in peccato, seu conscientiam haberet peccati, posset per contritionem se disponere, & accedere ad Sacrarium, & communicare, idemq; in similibus casibus mortis fiet si absit sacerdos.

Secundus, cùm est necessitas exequendi officium diuinum; v. g. est Parochus, qui habet conscientiam mortalis, tamẽ non habet præsentem Confessarium, &, si expectet, populus priuabitur sacro in die aliquo solenni, tunc potest celebrare cũ contritione, & pòst, Confessarium adire, cùm copia fuerit.

Ter-

Tertius est, cùm aliquis contrahit infamiam, si non communicet: v. g. aliquis est monachus, qui habet reseruatum casum Prouinciali absenti, tunc tamen occurrit dies solennis, in quo omnes cõmunicant monachi, si iste desit, infamiam contrahit, potest cum contritione accedere.

Quartus est, cùm est necessitas præcepti: v. g. occurrit dies, in quo tenetur communicare de præcepto, nec habet Confessarium, cui aliquem casum reseruatum communicet; tunc cum contritione potest accedere. Sed Soto 4. d. 18. art. 4. limitat hoc, cùm scandalum, aut infamia sequitur, si non communicat; aliàs debet seruare præceptũ præmittendi confessionem; quod fortiùs est, cùm sit diuinum, quàm illo die cõmunicare, quod est ecclesiasticum.

Quintus est, cùm est in actu communionis: vt sacerdos, qui post sacrum incæptum recordatur peccati debet continuare cum contritione. Similiter laicus, qui iam est ad altare, vt communicetur, nõ debet se separare, si alicuius peccati recordatur, sed communicare, & posteà confiteri, vt dicunt Soto loco allegato, & Ledesim 4. q. 21. art. 4. In his casibus reputatur esse inopia Confessarij, & in alijs his similibus. Extra hos præmittenda est confessio.

Mundus, debet etiam suscepturus Eucharistiam accedere mundus, id est, non pollutus: cui enim illa antecedente nocte passus est pollutionem, non debet accedere die illo ad cõmunionẽ. Tamen, vt hoc percipiatur, aduerte pollutionem posse esse triplicem.

Aliqua est peccatum mortale, cùm fit in vigilia, aut in somnis, tamen homo procurauit illam, vescendo cibis hac intentione, & alia mala causa; & tunc, si ante communionẽ homo pœniteat, & confiteatur, non est peccatum mortale accedere, quamuis sit veniale, nisi aliqua deuotio magna, aut aliqua causa necessaria excuset.

Aliqua est veniale peccatum, vt, cùm ex negligentia aliquã veniali se polluit in somnis, aut in vigilia, sed contra voluntatem, licèt homo aliquam delectatiunculam imperfectam habeat: & tunc nulla est culpa accedere; sed melius est non accedere, nisi sit aliqua causa rationabilis, putà, cùm homo deuotionem habet celebrandi quotidie, aut illo die cõmunicandi, aut est dies præcepti, aut quid simile, tunc enim melius facit communicando.

Aliqua

Aliqua est sine omni peccato, vt actus coniugalis, & pollutio nocturna, non præcedente causa culpabili, & tunc non impedit communionem ex necessitate: cùm tamen potest differri communio, nec est aliqua necessitas, nec causa particularis, vt illo die fiat communio, meliùs est differre. Debent tamen coniugati abstinere, ex decentia, aliquo tempore ante communionem, & ita consulitur, de consecrat. omnis homo, vt tribus, quatuor, aut octo diebus abstineant. Ita est intelligenda ista conditio. Vide Petrum de Palud. dist. 9. q. 3.

Rectéque paratus. Hæc est vltima conditio suscepturi, vt conuenienter accedat, & totum fructum percipiat Eucharistiæ, vt sit rectè paratus. Quādo Sacerdos extra Missam sumit Eucharistiam, debet esse cum stola, vt habetur can. Ecclesiasticam 13. Hæc præparatio, vltra dicta, consistit in tribus.

Primò in fide: debet enim accedere cum fide, qua credat huius mysterij excellentiam, & discernat cibum hunc spiritualem à cibis communibus.

Secundò, in iudicio, vt conscientiam examinet, etiam venialium peccatorum, licèt non sit necessarium; &, vt, mundetur à macula, etiam veniali, si fieri possit, antequàm accedat. Saltem doleat de omni culpa, & imperfectione sua.

Tertiò, cum reuerentia, & amore accedat; & reuerentia, quia Christum sumpturus accedit; amore, quia summum ab eo recepturus beneficium venit: &, quantum fieri poterit, non diuagetur, sed actualiter consideret; licet, si aliquando diuagatur, non priuetur gratia habituali, quæ in sacramento datur, vt dicit S. Thom. 3. p. quæst. 79. artic. 8. Ex his sequitur, cùm isti, qui capite damnantur, omnes has conditiones habere possint, quod non est, cur Eucharistia priuentur, & optimè fieret, si in locis, in quibus hoc non fit, deinceps fieret: nam in antiquis canonibus, hoc habetur præceptum, vt patet 13. quæst. 2. can. quæsitum, & cap. super eo, de hæret. in 6.

* * *

De

De administrante Eucharistiam.

CAPVT XVII.

MINISTER Eucharistiæ, qui alios est communicaturus, debet esse sacerdos, vt habetur can. peruenit, de consecr. d. 2. quamuis, ex necessitate, possit ministrare diaconus de licentia Curati, si adsit, & absque ea, si non adsit, vt habetur, d. 93. can. diaconos. Nec sufficit, quòd sit sacerdos, sed debet esse Curatus, & habẽs iurisdictionem super illum, quem communicat, aut de licentia Curati, vel habentis iurisdictionem: aliàs non potest communicare, etiam extra tempus præcepti; & si religiosus est, incurrit excommunicationem papalem latam Clement. Religiosi, de priuilegijs. Iam tamen multi religiosi habent à Papa hanc facultatem, vt Dominicani, & Franciscani à Leone: nostra etiam Societas IESV habet similem facultatem: tamen in die Paschæ debet quisque communicare in suâ parochia, nisi licentiam habeat Curati: & facultates concessæ procedunt de alijs communionibus extra diem hunc.

Minister autem in multis potest delinquere.

Primò, si ministrat Eucharistiam sub vtraque specie, in locis, in quibus non dispensauit summus Pontifex: hoc est prohibitum in Concil. Constantiensi sess. 13. sub pœna excommunicationis.

Secundò, si ministret Eucharistiam infantibus, ante vsum rationis.

Tertiò, si ministret amentibus, extra mortis articulũ; imò nec his tunc ministrare debet, nisi habuerint aliquando iudicium rationis, vt superiùs dictum est.

Quartò, si ministret infirmis, in quibus est probabile periculum vomitus, aut irreuerentiæ, vt superiùs dictum est.

Quintò, si ministret excommunicatis, etiam minori excommunicatione, scienter: si verò ignoranter facit, excusatur à peccato, nisi ignorantia sit crassa, quando nulla præmittitur diligentia, & timetur, an, qui accedit, sit excommunicatus.

Sextò, si ministret publicis peccatoribus, ante pœnitentiam publicam, & manifestam; vt, publicis concubinarijs, vsurarijs, histrionibus, & similibus: his enim neganda est Eucharistia, nisi

nisi pœniteant, & sit nota pœnitentia, vt notum est crimen: ita prohibetur de consecr. distinct. 2. cap. pro dilectione: quamuis occultè posset eis dari Eucharistia, post pœnitentiam secretam, sed non publicè. Occultis verò peccatoribus, si in publico petant, danda est eis Eucharistia, vt habet S. Thom. 3. p. q. 80. art. 6. exemplo Domini, qui suum corpus Iudæ occulto peccatori non denegauit coram alijs: at verò, si in occulto petant; communis est sententia, quod debet eis negari. Ita tenet Alex. 4. p. q. 49. memb. 1. & Durand. dist. 9. q. 5. S. Thom. dist. 9. art. 5. quæst. 1. & licèt aliqui aliter sentiant, securior est opinio communis.

Septimò, peccat etiam minister, si sua culpabili negligentia infirmus decedit è vita sine communione: vbi abusus quorundam est reprehendendus, qui infirmo satis esse putant, si ei corpus Domini ostendatur adorandum: in quo errant; debent enim manducandum dare, nisi causa legitima excuset; vt, quia vomitus timetur, aut deglutire non potest: semper enim sacramentum disposito dat gradum gratiæ ex opere operato, citra deuotionem receptionis, quo priuatur, qui realiter sacramentum non accipit.

De obligatione communionis.

CAPVT XVIII.

PRæceptum hoc communionis obligat sub peccato mortali: habetur autem hoc præceptum cap. omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss. Obligat autem semel in anno, & in die Paschæ, nisi Confessarius aliter expedire iudicauerit. Per diem Paschæ, declarauit Eugenius in bulla, cuius meminit Syluest. Eucharistia. 3. §. 15. à die Iouis Sancti in diem octauum post Pascha. Iam consuetudo obtinet ferè vbique, vt incipiat à die Palmarum, & in aliquibus locis per totam Quadragesimam. Aduertendum tamen, hoc præceptum in duobus differre à præcepto confessionis. Primum est, quòd hoc communionis præceptum debet statuto tempore impleri, adeò quòd, si quis sæpè intra annum communicet, tenetur tamen cōmunicare in die Paschæ ad sensum expositum: at verò, qui semel in anno confitetur quocumq; anni tempore, non ampliùs illo anno tenetur confiteri, nisi posteà morta-

lite

liter peccet,& velit communicari. Tunc ratione communionis præmittenda est confessio. In hoc omnes conueniunt.

Alterum est, qui tempore statuto non communicat, peccat quidem, sed iam non tenetur communicare pro illo anno: sicut, qui non audiuit sacrum in die Dominico, non tenetur audire die lunæ; neque, qui soluit diem ieiunij ex præcepto, tenetur alio die ieiunare; sed peccat, nisi iusta excusetur causa; ita dicit Anton. par.2.tit.9.§.3. & Syluest. verbo Eucharistia.3.§.15. Tabien. verbo, communicare, §.7. Medina qu. de confessione. Soto 4.dist 17.q.1.art.4. quamuis Nauarr. cap.21. sum. num.46. contrarium teneat. At verò, qui non est confessus toto vno anno, semper obligatus manet confiteri; & peccat de nouo, quoties occurrit commoda confitendi occasio. ita habēt Soto, & Medina locis citatis: licet Sylu. loco citato, & Anton.3.p. tit.14.c.19.§.3. teneant idem esse de confessione dicendum; sed contrarium est probabilius, vt aliàs probauimus, 3.p.q.80.art. 11. At verò præter hoc tempus, est aliud etiam obligans, puta in infirmitate, quando timetur probabiliter mors, qui dicitur mortis articulus: tunc enim obligatur communicare, vt habetur, 26.qu.6. de ijs, ex Concilio Nicen. vbi dicitur, legem antiquam esse, communicare in mortis articulo, & ita habet consuetudo Ecclesiæ, quamuis Palud.d.9.quæst.1. dicat, si paulò antè cōmunicauit, non obligari sub mortali, iterum tunc communicare; & probabile hoc est.

De frequentia communicandi.

CAPVT XIX.

PLura dixit de hac materia super 3.p. S. Thom.q.80.art.11. At verò, eorum breuis resolutio in aliquibus his conclusionibus consistit.

Prima, nullus de præcepto, & sub mortali tenetur communicare, vltra tempus prædictum in capite præcedenti. Olim quidem frequentior præcipiebatur communio, puta, ter in anno, vt habetur de consecrat.d.2.c. & si non frequentius, in Paschate, Pentecoste, & Natali; at modò prǽceptū est, semel in anno, prædicto tempore communicandi.

Secunda, laudabilis, & multum vtilis est cōmunio frequentior, & magis assidua.

Hoc primò probatur ex eo, quòd Eucharista instituta est in cibum spiritualem: cibus autem frequens debet esse.

Secundò, quia est continua indigentia, datur enim Eucharistia in venialum remissionem, quæ feruorem charitatis remittunt, & in præseruationem à mortali peccato: homo autē frequenter incidit in venialia, & continuò indiget præseruari à peccato, & in gratia recepta conseruari.

Tertiò ex fructu multiplici, qui prouenit ex communione, de quo suprà diximus. Hoc tamen præcipuè debet inducere homines ad frequentiam, quòd experimur multos varijs peccatis, & grauissimis irretitos, ex frequenti communione sic esse ad dominum conuersos, vt non peccasse videantur.

Tertia, non eadem frequentia in omnibus est consulenda, præsertim laicis: sunt enim quidam, qui non multùm pollent cognitione, & discretione, qua sacramenti dignitatem penetrent, vt rustici, & serui, & alij huiusmodi: & his sufficere singulis mensibus semel communicare, donéc magis à Deo per donum intellectus, & sapientiæ illuminarentur. Alij magis callent, sed cura domus, & familiæ, & negotijs secularibus occupati, non possunt ita mentem habere à cogitationibus terrenis alienatam, & his sufficeret singulis quindenis communicare. Alij, licèt occupati negotijs, non tamen tantùm distrahuntur, vt scholastici, & alij etiam coniugati; & his esset expediens singulis communicare dominicis. Frequentior communio non est in vniuersali consulenda, sed remittendum hoc est ad iudiciū Confessariorū; qui interiùs & exterius considerabūt diligenter, quid in particulari cuique sit magis expediens. De communionis frequentia, est singularis canon. Augustin. de consecrat. dist. 2. quotidie communicare, nec laudó, nec vitupero: at singulis dominicis communicare, suadeo, & vehementer exhortor.

De Decimis.

CAPVT XX.

VLtimum Ecclesiæ præceptum est, de solutione decimarum, quod habetur c. tua nobis, de decimis. Et in alijs canonibus. Vide S. Thom. 2. 2. q. 87. & Summistas ver. decima.

In cuius declarationem, aduerte primò ex Leui. 23. quòd Dominus, ex duodecim tribubus, quibus continebatur totus populus Iudaicus, elegit vnam, putà, Leuiticam, ex quâ sibi ministros faceret: & quia hi occupati diuino ministerio, nõ poterant vacare agriculturæ, præcepit alijs tribubus, vt ex his fructibus terrę, quos colligerent singuli darent decimam partem in sustentationem huius tribus, quæ occupata erat diuino ministerio in templo; & hæc quota dicebatur decima. Quod præceptum fuit iudiciale, & cessauit cum illa lege; tamen quia in noua lege sunt etiam ministri diuino cultui intenti, Pontifices instituerunt, vt eædem decimæ soluerentur in sustentationem ministrorum. Vnde aduerte, quòd solutio decimarum, partim est de iure diuino; nimirum, quantum ad hoc, quòd alantur ministri, & alij ipsos sustentent; immò est de iure naturæ: dignus est enim operarius mercede sua. Tamen, quantum ad quotam partem, quòd sit decima, non octaua, aut vndecima, aut alia, hoc est de iure positiuo ecclesiastico in nouo lege; in antiqua enim erat de iure diuino: nam Deus assignauit, tantam partem esse contribuendam.

Aduerte secundò, tres esse species decimarum: quædam sunt prædiales; quæ proueniunt ex terræ fructibus; oleo, frumento, vino, & alijs huiusmodi: & has solùm soluebant Iudæi; Quædam sunt personales, quæ soluuntur ex fructibus, quos homo facit sua industria, vt ex venatione, negotiatione, & alijs actibus: Quædam sunt mistę, quę partem ex vno, partem ex altero habent: vt decimæ ex fœtura animalium, quæ ex terra pascuntur, & tamen industria humana opus est. Et hæ soluuntur in lege noua; licèt non omnes in omnibus locis.

Aduerte tertiò, obligari hominem sub peccato mortali soluere decimas, secundum omnes Doctores; tamen hoc intelligendum est, vt dicit Caietan. ver. decima, vbi est consuetudo soluendi, debent solui, & tenent Silu. verb. decima, §. 9. quòd decimæ debentur ex fructibus, non deductis expensis, nec his, quæ homo seminauit, vel apposuit, sed ex eo toto, quod homo colligit, decima est soluenda: Vbi verò non est consuetudo soluendi, non tenetur homo soluere, dummodò Parochus habeat suam sustentationem; aliàs tenentur parochiani ipsum alere. Vbi etiam est consuetudo soluendi, non tenetur homo soluere, si is, cui debentur, remittat. In multis locis, præsertim

Italiæ, non est consuetudo soluendi. Aliqui dicunt, quia à principio fuit extracta decima. Quicquid sit, in his locis nõ obligantur homines soluere: & breuiter dicendo, consuetudo seruanda est, etiam de quota, donec aliud per maiores disponatur.

Aduerte quartò, ex Clem. cupientes, de pœnis, quod est excommunicatio lata contra eos, qui in concione aliquid dicũt hac intentione, vt auertant animos fidelium à solutione decimarum; sed hæc excommunicatio non est contra omnes Concionatores, sed contra solos religiosos, & ipso facto incurritur; non tamen est Papæ reseruata, sed potest ab Episcopo absolui. Hæc pauca de decimis sufficiant, plura non puto Confessario necessaria esse.

De indulgentiis. Quid sit indulgentia.

CAPVT XXI.

POst completam materiam de pœnitentia, quam per multos libros, & capita digessimus, sequitur materia quędam multùm ipsi annexa, putà, de indulgentijs; nám pœna quæ sæpè per pœnitentiam non aufertur, per indulgentiam relaxatur. Primum ergo discutiendum est, quiæ sit indulgẽtia: videtur autem sic posse describi; est *remißio pœnæ temporalis pro actualibus peccatis debitæ, extra sacramentum facta, ex thesauri ecclesiastici dispensatione.* Pro cuius explicatione aliquot sunt notanda fundamenta.

Primum est, homo pro peccato incurrit culpam, & reatum pœnæ; quamuis non eodem modo in peccato mortali, & veniali. Explico. Cùm homo peccat mortaliter, incurrit culpam, quæ consistit in hoc, quòd perdit amicitiam Dei, & contrahit inimicitiam eius; perdit amorem, & acquirit odium; incurrit etiam pœnam; nam propter hanc culpam, est obligatus pœnæ sempiternæ infernalis ignis post mortem corporalem. At cùm homo venialiter peccat, quamuis sit in gratia, contrahit quandam culpam, sed multò minorem: non enim fit inimicus, neque perdit amicitiam, sed remittitur feruor amicitiæ, vt non cum tanto feruore, & intensione charitatis amet, sicut amabat sine tali culpa: Demum, contrahit etiam reatum pœnæ, sed non æternæ, sed temporalis, in hoc

in hoc mundo per pœnitentiam, & satisfactionem soluendæ, vel in Purgatorio post obitum. Est ergo in peccato, tam mortali, quã veniali, tam culpa, quàm pœna. Aduerte ergo, quòd non, quoties remittitur homini culpa, remittitur etiam tota pœna, sed sæpè remittitur culpa, & pars pœnæ tantum. In primis, cùm alicui remittitur peccatum mortale; tunc culpa tota deletur, & remittitur etiam pœna æterna, quantum ad hoc, quòd non manet obligatus ad æternam pœnam: tamen manet illa pœna commutata in temporalem, in hoc mundo, aut in Purgatorio soluendam. Similiter etiam aliquando remittitur culpa venialis, non tamen tota pœna: sicut per aquam benedictam remittuntur venialia, quantum ad culpam, non tamen quantum ad totam pœnam; quamuis, quoties culpa remittitur pars pœnæ remittatur. Aliquando autem tota remittitur, vt in baptismo, in quo omnia peccata, & quantum ad culpam, & quantum ad totam pœnam remittuntur. Et similiter, cùm aliquis vehementi quadam contritione, & deuotione accedit ad Sacramentum pœnitentię, aut ad aliud sacramentum: tunc enim pro quantitate talis deuotionis, & contritionis, minuitur etiam quantitas pœnæ debitæ.

Sit secundum fundamentum; opera bona iusti hominis, & in gratia existentis duo habent, & sunt meritoria, & sunt satisfactoria. Meritoria quidem, vitæ æternæ, & augmenti gratiæ; nam iusto, per bona opera eius, gratiæ augmentum datur, per quod meretur, vt post mortem maior ei detur gloria essentialiter: sunt etiam eadem opera satisfactoria pro pœnis, quas debet pro mortalibus iam remissa, quoad culpam, & non quoad pœnam totam, & etiam pro venialibus. Vnde pro quantitate operum, minuitur etiam quantitas pœnæ temporalis debitæ. Est autem vnum discrimen inter meritum, & satisfactionem hanc, quòd nullus iustus potest per sua opera mereri alteri homini gratiã, sicut meretur sibi: gratia enim non datur à Deo vllis, nisi per opera ipsiusmet gratiam accepturi; quamuis iustus aliquando impetret à Deo, vt det alteri huiusmodi opera, per quæ consequatur gratiam, tamen non meretur de condigno alteri gratiam. Solus Christus Dominus est, qui omnibus nobis meruit gratiam: Gratia enim homini data, ex merito Christi est. Ob id dicitur Ioann. 1. *Habitauit in nobis plena gratia.* At verò vnus. Iustus potest pro altero satisfacere, quoad pœnam, sicut pro se: verb. gr. si Petrus ieiunat pro Paulo, remittit, Deus pœnam, quam debet Paulus, ac si ipse ieiunaret. Meritum

tum ergo non communicatur ab vno in alterum, ſed ſola ſatisfactio.

Tertium ſit fundamentum. Multi ſunt iuſti, qui ob nulla, aut pauciſſima, eaque venialia peccata, quæ committunt, aut nullius, aut paucæ ſunt pœnæ debitores: & in his redundat ſatisfactio, quia illorum bona opera ſunt ſatisfactoria; tamen, quia non debent pœnam, ſatisfactione non indigent; aut non tanta ſatisfactione, quia maiora ſunt opera, quàm pœna debita. Quòd hoc ita ſit, habemus ex ſcriptura Iob. 6 .*Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quã patior quaſi arena maris, hæc grauior appareret*. Habemus etiam hoc ex capite noſtro Chriſto, qui nullum peccatum fecit, & tamen opera ipſius ſatisfactoria erant pro pœnis infinitis. Habemus & ex beatiſſia Virgine Maria, quæ nullum habuit, neque originale peccatum, & tamen opera eius fuerunt maiora omnibus alijs operibus omnium iuſtorum, præter Chriſtum. Habemus hoc ex Apoſtolis, ex Martyribus, & ex multis, immò ferè omnibus iuſtis.

Aduerte tamen, quòd quamuis iſta ſatisfactio non profuerit ipſis, tamen non perijt, ſed prodeſt nobis omnibus peccatoribus, qui ſatisfactione indigemus. Dices, quomodo hoc eſſe poteſt? Dico hoc fieri, quia vt habetur ad Rom. 12. *Omnes ſumus vnum corpus in Chriſto, ipſe caput eſt, reliqui omnes membra*. Ratione ergo vnionis, quod vnius eſt, alteri communicatur, cùm ille non indiget, & quia etiam ratione gratiæ cognati ſumus, bona autem vnius in hæredes cognationis tranſeunt, ſatisfactio autem Chriſti prodeſt, quia ipſe caput eſt, à quo virtus ſolet in membra diffundi. Omnes ergo iſtæ ſatisfactiones Chriſti, & omnium iuſtorum à primo Abel, vſque ad vltimum, conſeruatæ ſunt, & repoſitæ in iſto corpore Eccleſiæ, vt ex ipſis fiat in indigentia membra communicatio: & tales ſatisfactiones dicuntur theſaurus Eccleſiæ militantis, qui quidem infinitus eſt; nam ſola Chriſti ſatisfactio iniqua fuit.

Sit quartum fundamentum. In Eccleſia eſt poteſtas diſpenſandi hunc theſaurum membris indigentibus: fruſtrà enim eſſet theſaurus, ſi non eſſet clauis aperiens, & poteſtas diſtribuens. Hæc reſidet in capite, & Vicario Chriſti: poteſt hic dare, & diſpẽſare theſaurũ: Quoties ergo mihi, tibi, vel alijs dat ex hoc theſauro, vt pro noſtris debitis pœnis ſatisfaciamus, tunc talis diſpenſatio dicitur indulgentia. Vnde Catholicus debet ſecundùm fidem confiteri, & aſſerere has tres veritates.

Prima est, esse hunc thesaurum infinitum satisfactionem Christi, & Sāctorum in Ecclesia: ita determinatur in extrauag. vnigenitus, à Clemente VI.

Secunda est, esse hanc potestatem in Ecclesia, dispensandi membris hunc thesaurum. Hæc determinatur à Concil. Trid. Sess. 25.

Tertia est, esse vtiles indulgentias, & prodesse fidelibus, qui conuenienter eis vtuntur: ita determinatur in Concil. Lateranens. Viennen. Basiliens. Ex supradictis facilè est definitionem indulgentiæ intelligere, quæ superiùs posita est, cuius singulæ partes in sequenti capite exponuntur.

Expositio singularum partium definitionis indulgentiæ.

CAPVT XXII.

INdulgentia dicitur remissio, quia per eam fit quædam relaxatio, & condonatio. Vnum tamen nota hic; quòd multum considerandum est, in indulgentia interuenire misericordiam simul, & iustitiam quandam. Sit exemplum, est aliquis debitor, seu damnatus ad triremes, constituitur aliquis loco eius, qui talem patiatur pœnam, hic misericordia quædam est in eo, quòd acceptetur iste, vt pro eo soluat; tamen etiam iustitiæ quædam est: nam vera est solutio pœnæ. Similiter, cùm quis est debitor centum aureorum, & ex ærario publico ei dantur, vt soluat; ita in præsenti, condonatio, & misericordia est, quòd huic detur pœna, & satisfactio alterius; tamen iustitia est; nam pœna soluitur: vnde sanctus Thomas, 4. senten. dist. 20. dixit, indulgentiam non esse tam remissionem, quàm commutationem pœnæ, qua vnius pœna mutatur in pœnam alterius. Dicitur ergo indulgentia, remissio, condonatio, relaxatio, respectu illius, cui fit.

Rursus, in definitione dicitur, *pœnæ*, quia culpa non remittitur per indulgentiam, sed pœna debita culpæ. Sacramentum est, quod culpam tollit. Dices, si per indulgentiam non tollitur & culpa, quare in concessione indulgentiarum aliquarum dicitur, *à culpa, & pœna?* Dico, multos Doctores reprehendere istud verbum, & dicunt non esse profectum à sede Apostolica, sed ab istis Quæstiarijs; tamen non est cur ita seuerè reprehen-

prehendatur: declaratur enim ab Anton. 1. p. tit. 10. c. 3. cùm aliquis accedit ad indulgentias consequendas, supponitur, quòd debet deuotus, & contritus accedere; nō enim prosunt existentibus in mortali. Ratione ergo præparationis huius, culpa remittitur, ratione ipsius indulgentiæ, pœna. Ob id, semper ponitur in indulgentia opus aliquod bonum exequendum, quod si benè, & meritoriè fiat, culpa remittitur: Ob id ergo tale verbum ponitur; non tamen, quòd ipsa indulgentia, ratione sui, remittat culpam, sed tantùm pœnam. Rursus, *temporalis*: non enim pœna æterna, quæ mortali debetur peccato, remittitur per indulgentiam, sed per confessionem, vel contritionem, qua ipsa remittitur culpa, *pro actualibus peccatis debitæ*; nam pœnæ pro originali peccato inflictæ, vt mors, morbus, & alia huiusmodi non remittuntur per indulgentias, *extra sacramentum facta*: nam sacramentum ipsum remittit etiam aliquando pœnæ partem, aut totam, non tamen dicitur indulgentia: hæc enim extra sacramentum est.

Additur tandem in definitione, *ex dispensatione Thesauri Ecclesiastici*, quia etiam per bona, quæ quisque extra sacramentum facit, consequitur remissionem pœnæ debitæ pro peccatis, non tamen dicitur indulgentia: hæc enim ex Thesauro Ecclesiæ, vt dictum est, fit. Ex his patet, quid indulgentia sit. Nunc quare sic dicatur, considerandum est. Indulgentia apud Latinos aliquando sumitur in malam partem, pro quadam blanda permissione licentiosa culparum: vnde Valla dicit: Indulgere, est concedere obsequenter, & blandè tribuere: vnde dictum est, *Blanda patrum segnes facit indulgentia natos.* Aliquando sumitur in bonam partem, pro quadam clementia, & lenitate, qua homo non exigit omnia secundùm summum rigorem iustitiæ, & ad omnimodam mensuram; vnde dicit Cicero ad Atticum, *Cæsarem, pro sua indulgentia in omnes probaturum spero.* Sic Deus indulget nobis, dum non exequitur rigorem suæ iustitiæ in nos. Quia ergo rigor iustitiæ exigere videtur, vt, qui debet pœnas, soluat, cùm aliena satisfactio alteri tribuitur, indulgentia quædam dicitur. Non est noua indulgentia in Ecclesia Dei, sed antiqua: habetur enim ex verbis Christi Matth. 16. *quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Cùm dicitur, *quodcumque*, omne vinculum intelligitur, tam culpæ, quàm pœnæ, & Ioann. 20. *quorum remiseritis peccata.* Peccatum non integrè remittitur, nisi cùm & pœna aufertur: & Christus Dominus suo facto indicauit, dum

dum paralytico non solùm peccata dimisit, sed cùm à pœna liberauit, & adulteram à pœna capitis fecit liberam: & 2. Cor. 2. legimus Paulum remisisse aliquid pœnæ illi Corinthio. Huius remissionis mentio habetur, imò fit in Concil. Ancyr. can. 2. & Nicen. c. 11. & Chalce. act. 1. In quibus remissiones aliquot pœnarum factas legimus, licèt non tam amplas, vt modò fiunt; quia tunc illi homines feruentiores erant in bonis operibus, & minùs indigebant indulgentijs, quàm nos; tamen tunc indulgentiæ erãt. Quæ Concilia antiquissima sunt, & idem in multis alijs Concilijs inuenitur.

De modo concedendi indulgentias in communi.

CAPVT XXIII.

POST eius definitionem, nunc, quibus modis indulgentia concedatur, considerandum est. In cuius rei declarationem sunt aliquot prænotanda.

Primum est, duplex quantitas in aliqua pœna consideratur, vna extensionis, quæ attenditur secundùm maius, aut minus tempus, quo talis pœna durat. Altera intensionis, quæ secundũ grauitatem ipsius pœnæ attenditur. Potest autem esse, quòd vna pœna sit maior altera quantum ad extensionem, nõ tamen quantum ad intensionem.

Hoc supposito, aduerte, pœnam Purgatorij esse maiorem pœna huius mundi, quæ pro peccatis datur, quantum ad intensionem, non tamen quantum ad extensionem: plus enim durat pœnitentia pro vno peccato in hoc mundo, quàm in altero; tamen non est tam acerba pœna, idque meritò: nam in isto mundo homo debet esse alijs intentus, & vacare operibus necessarijs ad vitam, hoc non posset præstare, si pœna vnius anni esset vna hebdomada subeunda: tunc enim deberet esse intensa multum, & homo vix posset alteri operi attendere.

Secundò, quia homo debet conseruare vitam temporalem corporis, cui multum nocet pœna multum intensa.

Tertiò, quia homo debet omni tempore bona operari, ad quod inducitur magis per pœnitentiam extensiorem. In Purgatorio verò, non sic, sed pœna debet esse grauior, & acer-

bior, quia locus est satisfaciendi, in quo diuina iustitia exercetur. Debet etiam esse breuior, ne animæ iam Deo inseparabiliter adhærentes diuino aspectu multo priuentur tempore.

Secundò notandum est, olim in pœnitentiæ foro dari solitas pœnas graues pro vno mortali peccato: hoc enim commune erat, vt pro vno simplici mortali infligerentur septem anni pro pœnitentia, aliquando verò plures duodecim, secundùm grauitatem peccati. Cuius rei aliquot sunt exempla in Concil. Eliberitano cap.5. pro homicidio casuali infligebantur quinque anni; pro voluntario verò, quia erat mortale, septem, & in cap.64. pro adulterio infligebatur pœna decem annorum: & in synodo Romana sub Sylu. vt habetur 82. d. can. presbyter, fornicario sacerdoti infligebatur pœna decem annorum, & 30.q.1. can. si quis sacerdos, habetur quod rem cum filia spirituali habenti infligebatur pœna duodecim annorum peregrinationis, & post peregrinationem, perpetuò claudebatur monasterio. Huiusmodi sunt multi antiqui Canones. Circa quas pœnas notandum est, non respondere omninò tempus pœnæ Purgatorij pœnis huius mundi: v.g. si quis imposita pœna decem annorum, & ea non impleta, obiret, non puniretur in Purgatorio decem annis; & ratio est, quia in purgatorio pœna est acerbior; & breuior pœna, quantum ad extensionem, æquatur alteri extensiori, sed minus intensæ. Rursus notandum est, non esse istam canonicam pœnam totam, qua homo propter peccatum dignus erat secundùm Dei iustitiam; si enim taxandum esse demeritum, adhuc maior, & quoad intensionē, & quoad extensionem pœna esset infligenda. Vnde fit; vt non semper illa pœna soluta, statim homo euolet ad cœlum, sicut nec modò soluta pœna in confessione imposita, sed aliquid restat in Purgatorio soluendum.

Tertiò notandum est, ex S. Thom. dist.20. & Alberto & Antonino, p.p. tit.10. cap.10. quòd indulgentia non solùm remittit pœnam, quæ secundùm canones infligitur, aut infligenda esset, & consequenter pœnam purgatorij, quæ ei respondet, sed & remittit pœnam, quæ secundùm Dei iustitiam esset infligenda. Vnde cùm remittitur pœna vnius peccati mortalis deleti quoad culpam per indulgentiam; tunc nulla pœna restat illius soluēda: cùm autem remittitur pœna omnium, tunc omninò liber est homo ab omni pœna. Ista autem pœna computatur secundùm dies, seu tempus huius sæculi. Ex quo intel-

liges rationem, quare in indulgentijs aliquando conceda*ntur* mille, & plures anni indulgentiarum: nam remittitur pœna, pro qua homo deberet satisfacere per mille annos pœnitentiæ in hoc mundo. Nec mireris tantam summam annorum; nam multi plura peccata mortalia mille commiserunt, & secundùm canones deberent septem millia annorum in pœnitentia transigere: &, si essent secundùm iustitiam Dei pœnæ infligendæ, adhuc plures essent; quamuis in Purgatorio non sit ista pœna soluenda tam extensa, sed in maxima parte conuertenda in intensiorem; totum hoc deletur per indulgentiam.

Quartò, notandum est cum communi sententia contra Caiet. quod cùm absolutè conceditur indulgentia, non apponendo illam particulam, *de iniunctis*, tunc valet quantum ad remissionem pœnarum, quæ in confessione nobis iniunguntur à Confessario, & quæ etiam essent iniungendæ, vel in confessione, vel in Dei iusto iudicio, & modo sub tali forma conceduntur. Ex hoc sequitur vnum illud, nimirum, quod per indulgentias concessas satisfacit homo pœnis impositis in confessione; vt, si confessarius imposuit ei disciplinam, ieiunium, eleëmosynam, vel similia aliqua opera exercenda, si indulgentiam consequatur, non tenetur illas subire pœnas, vt habet Anton. loco citato, Sylu. Armill. verb. indulgentia. Durand. dist. 20. quæst. 4. & ita omnes sentiunt. Tamen optimum consilium est, illas implere pœnitentias: & quamuis multæ huius sint causæ, hæc vna est præcipua: nam per illa opera homo consequitur augmentum gratiç; per solam verò indulgentiam pœnæ remissio fit: plus autem valet vnus gradus gratiæ, quàm magna pœnæ remissio.

De modis particularibus indulgentiarum.

CAPVT XXIV.

HIs suppositis, facilè erit modos plures, quibus indulgentiæ conceduntur intelligere. Hi autem sunt sex.

Primus est, cùm conceditur indulgentia plenaria, & tunc remittitur pœna peccatorum mortalium remissorum & venialium; ita vt nec vlla in hoc mundo, nec in Purgatorio maneat soluenda pro illis, si debitè sit homo consecutus indulgentiam. Aliqui ponunt differentiam inter plenam, & pleniorem,

aiorem, & plenissimam indulgentiam; inter quos est Palud.d. 20.q.4.sed communiter nulla ponitur differentia in re.

Secundus modus est, cùm conceditur limitata indulgentia tertiæ, aut quartæ partis peccatorum, & nihil ampliùs; & tunc intelligitur de pœna debita pro tanta parte peccatorum mortalium, & venialium, quanta signatur in indulgentia.

Tertius, cùm conceditur limitata indulgentia temporis, vt mille annorum, aut bis mille, aut plurium, aut pauciorum; & tunc remittitur pœna illa, quæ remitteretur, si homo illo tempore toto pœniteret, secundùm canones, aut secundùm Dei iustitiam pœnitentia taxata, & consequenter pœna purgatorij ei respondens.

Quartus modus est, cùm conceditur indulgentia annorum aut temporis alicuius, cum numero quarentenarum. In cuius gratiam nota, istas quarentenas esse dierum, nec debere computari extra tempus annorum concessorum; &, si conceduntur viginti anni, & decem quarentenæ, istæ quarentenæ sunt etiam in illis viginti annis. Scito enim, cùm olim pro peccato infligebatur pœna septem, aut plurium annorum, non in his æqualis erat subeunda pœna; sed erant certi dies, in quibus acrior multò pœna dabatur, & hi dies intelliguntur per quarentenas: v.g. d.82. can. presby. imponitur sacerdoti fornicario pœnitentia decem annorum, sed arctior in tribus mensibus primis, vt nimirum remotus à quacumque conuersatione, pane tantùm vescatur, & aquam puram bibat, & in diebus festis paruis pisciculis, & leguminibus, & modico vtatur vino, reliquo tempore non tam arcta erat pœnitentia. Huiusmodi ergo arctiores pœnæ dicebantur quarentenæ; modo autem remittitur per indulgentiam pœna purgatorij, quæ remitteretur, si homo talem faceret pœnitentiam.

Quintus modus est, cùm conceditur indulgentia tot annorum, & aliquando plenaria, & adiungitur cum tertia parte peccatorum, vel quarta parte, & aliquando à tota pœna & culpa, & tunc per culpam, seu tantam partem peccatorum possumus intelligere venialia ipsa. In cuius gratiam, nota vnum ex Palud.d.20.q.4. & Anton.1.p.tit.10.c.3.§.1. per opus ipsum, quod in indulgentia ab homine exhibetur, nimirum, per *Pater noster*, aut eleëmosynam, aut quid simile, cum ipsa indulgentia remitti venialia omnia aut tantã partem signatam; quod opus per se non poterat facere tantam remissionem: Ecclesia enim habet potestatẽ instituendi sacramentale in remissionẽ venia-

lium

lium culparum, vnde ficut deuotio, quæ adhibetur in fumptione aquæ benedictæ, aut benedictionis Epifcopalis, remittit venialia, ratione ipfius facramentalis, ita & de indulgentia. Et hæc eft optima declaratio profectò huius modi concedendi indulgentias, quò numquàm fedes Apoftolica vteretur, nifi aliquid verum contineret.

Vltimus modus eft, cùm conceditur indulgentia Iubilæi. Et quidem ifta indulgentia non differt per fe à plenaria culpa, & à pœna, nifi in adiuncto; qui frequenter in Iubilæo conceditur facultas abfoluendi à referuatis cafibus, & commutandi vota multa; olim non concedebatur nifi rariffimè. Bonifa. 8. extrauag. antiquorum; qui videtur fuiffe primus, qui conceffit indulgentias plenarias, conceffit hoc Iubilæum centefimo quoque anno vifitantibus vrbem Romanam, ob reuerentiam fedis, quæ in ea eft, & vt fideles in fide confirmarentur, & in charitate accenderentur vifitantes Martyrum fepulchra: poftea Clem. 6. in extrauag. vnigenitus, tranftulit in quinquagefimum quemque annum. Poftea Paulus II. in vigefimumquintum quemque; & fic manet: Nomen Iubilæi venit ab Hebræo nomine יוֹבֵל, quod fignificat cornu arietis: folebant enim Iudæi in fignum liberationis alicuius fonare hoc cornu, quia Dominus liberauit Ifaac offerendo arietem, quem Abraham facrificauit loco Ifaac. Vnde Leuit. 25, in anno illo quinquagefimo, quo tanta liberatio fiebat, tunc enim vacabat terra à labore, tunc poffeffiones venditæ redibant ad Dominos fuos, tunc ferui ex filijs Ifraël liberi erant, folebant vti in fonitu cornu huius; ob id, ille annus dicebatur Iubilæi; & fic ap[...]ios ob tantam remiffionem fpiritualem indulgentiarum dicitur, Iubilæum, id eft, remiffio, fumpta fignificatione feu analogia à prædicta caufa.

Quis poßit indulgentias concedere.

CAPVT XXV.

INdulgentias concedere poffunt Pontifices, Concilium generale, Epifcopus, & Legati Pontificis, fed cum triplici difcrimine.

Primum eft. Pontifex, & generale Concilium poffunt indulgentias concedere, etiam plenarias, & fic conceffit Concil. Late-

Lateranen. indulgen. plenariam; similiter quorumcumq; annorum; at verò Episcopi, Legati, & Archiepiscopi tantū quadraginta dierum, & in dedicatione Ecclesiæ, vnius anni: ita habetur c. cùm ex eo. & cap. nostro, de pœnit. & remiss. vbi restringitur Episcopo, & Archiepiscopo potestas ista dandi indulgentias Felin. autem in tract. de indulgentijs, idem dicit esse iudicium de Legato.

Secundum est, quòd Pontifex & Concilium possunt perpetuas concedere indulgentias; at verò reliqui temporales solùm præter Legatum, qui potest suas indulgentias perpetuas facere c. fi. de offic. deleg.

Tertium est, quòd Pontifex in toto mundo concedere potest indulgentias: at verò Episcopi in sua diœcesi, & Archiepiscopi in sua prouincia, vt habetur in alleg. ca. Legatus autem tantùm in sua legatione. Hæc dicta sunt circa speciale priuilegium Pontificis: potest enim concedere alicui maiorem potestatem concedendi indulgentias. Cardinales etiam habent facultatem à Papa concedendi indulgentiam certam.

Indulgentia prodest mortuis in Purgatorio.

CAPVT XXVI.

NOn solùm viuis, vt statim dicemus, prodest indulgentia, sed & mortuis. Et hæc veritas fide tenēda est: si quis enim negaret, indulgentiam quidpiam prodesse existentibus in Purgatorio, esset hæreticus, tum quia obuiaret determinationi Concilij Tridentini sess. vlt. vbi hæc veritas catholica stabilitur; tum quia contradiceret vtili ritui Ecclesiæ, quæ indulgentias mortuis applicat; tum quia negaret facta multorum Pontificum, qui animabus Purgatorij indulgentias concesserunt; tum etiam contraueniret rationi ex scriptura sumptæ Machab. lib. 2. c. 4. *sanctum est, & salubre pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Si ergo bona opera fidelis boni & iusti prosunt mortuis, multò magis satisfactio, & opera matris Dei, Apostolorum, Martyrum, Sanctorum, quæ applicanda Ecclesiæ vt matri reliquerunt. Quo autem modo prosint indulgentiæ mortuis considerandum est; circa quod dico aliqua

Primum

Primum est, indulgentias prodesse mortuis per modū suffragij, hoc patet ex multis Pontificibus, qui modo hoc tales indulgentias concesserunt. Paschalis enim II. concessit Ecclesiæ S. Praxedis indulgentias pro mortuis, per modum suffragij, qui ferè fuit primus, qui pro mortuis concessit iam à quadringentis annis. Has easdem indulgentias vndecim sequentes Pontifices confirmarunt, vt habetur in Bulla S. Praxedis. Rursus, Sixtus, & Calixtus hoc modo eas concesserunt, vt refert Gabr. lect. 57. super canonem, & Leo X. in epistola ad Caietan. declarauit, viuis, per modum absolutionis, mortuis per modū suffragij prodesse: & Pius Quartus sic etiam nostro tempore voce viua declarat eas prodesse. Rursus, omnes Doctores Scholastici ferè hoc modo docent indulgentias ad mortuos peruenire.

Secundum est, secundum communem sententiam antiquorum Theologorum, dare indulgentias per modum suffragij, est liberare à pœna, applicando solum satisfactiones aliorum in pretium. Sit exemplum: Est aliquis in carcere, comprehensus à iudice ob debitum centum aureorum: aliquis amicus pro illo dat centum aureos ex thesauro publico; hic verò dicitur liberare eum à carcere, sed aliter quam iudex: hic enim per modum potestatis & absolutionis iuridicè liberat; amicus verò per modum adiuuantis & offerentis pretium liberationis. Sic intelligas, Pontificem per indulgentias liberare à pœna debita viuos per modum potestatis & absolutionis, quam exercet super terram; at mortuos, per modū adiutorij, offerendo id, quod soluere tenebantur; & hoc est per modum suffragij. Ita explicant Alex. 4. p. q. 83. membr. 5. & [illegible] in. d. 20. qu. 5. Dicitur, & ob aliam causam dare indulgentiam mortuis per modum suffragij, quia viui pro mortuis faciunt illud opus quod in consecutione indulgentiarum imponitur; & quia causa, pro qua datur viuis, etiam se extendit ad mortuos. Viui ergo suffragantur in opere, & in causa mortuis, quantum ad indulgentiarum consecutionem. Hic est modus suffragii, secundum communiorem Doctorum sententiam. Non tamen hinc existimes indulgentias esse incertas mortuis, quia Ecclesia applicat per modum suffragij: semper enim eas Deus acceptat, sicut etiam pro viuis. hoc enim est ex pacto diuino, seu ex merito Christi satisfactionum, & Sanctorum, quòd prosint indigentibus membris. Vnde male in hac parte loquutus est Caietanus, qui dixit esse incertas, quod profectò est contra Ecclesiæ

clesiæ dignitatem & ritum: non enim oraret: nisi cognosceret mortuis prodesse, vt expressè dicit Dio. c. 7. de Eccle. Hierach.

Tertium est, si quis sit in peccato mortali, dum sumit pro mortuis indulgentias, faciendo id opus, per quod eis applicantur in peccato, indulgentiæ valent mortuis ipsis, qui in gratia Dei sunt, & in purgatorio detinentur. Aliqui tenent, nihil prodesse, sed mihi magis placet quod dxi, & ita Gabr. sentit lect. 57. super can. Et ratio est, quia ratio satisfactionis, seu pretium pœnarum, non est opus illius, qui est in peccato, sed indulgentia ipsa, & thesaurus meritorium Christi, & Sanctorũ. Illud autem opus particulare, per quod indulgentiæ applicantur, fit ab illo nomine Ecclesiæ, in qua numquam deest gratia. Opus autem, cùm ab aliquo fit nomine alterius, non perdit valorem, quamuis, qui facit immediatè, non sit in gratia: sicut qui dat eleemosynam per seruum, qui dum dat, cùm vana gloria dat, non perdit valorem, si, qui iussit, benè iusserit dãdum. Ecclesia autem est, quæ constituit viuos, vt consequantur indulgentias pro mortuis opera viuorum huiusmodi non perdunt valorem pro mortuis, licèt instrumenta, per quæ fiũt, mala sint.

Quòd indulgentia prosit viuis.

CAPVT XXVII.

INdulgentiam in hac adhuc vita existentibus prodesse, satis aperte [illegible] periùs ostendimus, fide catholica esse firmiter tenendum; non tamen modo eodem, quo mortuis, sed per modum absolutionis & potestatis iuridicæ, quam Papa habet in viuos, vt explicauimus, vnde, non dicuntur indulgentiæ viuis per modum suffragij concedi. Aduertendum tamen, eos, quibus suffragia profutura sunt, debere quibusdam conditionibus non carere.

Quarum prima est, quòd in gratia sint: existentibus enim in mortali non prosunt indulgentiæ; & ratio huius est, nam satisfactio vnius non prodest alteri, nisi quia coniũctus est ei in vno corpore mystico; quæ cõiunctio fit per gratiam: in hoc autem indulgentia fundatur, vt diximus.

Secunda est, quòd sit causa pia, propter quam indulgẽtia conceditur: non enim indulgentia concedi debet absque causa

pia:

pia:illa autem est pia causa, quæ ad Dei honorem, vel Ecclesiæ vtilitatem pertinet.

Tertia, aliquod opus particulare, per quod singulis indulgentia applicatur: vt visitatio templi, vel eleemosyna, vel aliquid simile: hoc autem eatenus est necessarium, quatenus pertinet ad piam causam, propter quam datur indulgentia: non enim idem sunt causa, & opus particulare: aliquando enim posset esse causa magna, & opus paruum; vt, si indulgentia concedatur, vt omnes orent pro vna vrgenti Ecclesiæ necessitate, tunc magna est causa, præsens necessitas Ecclesiæ; at opus potest esse paruum, putà, vnum, *Pater noster*; immo aliquando posset dari sine tali opere, sed cum sola causa; vt, si illis, qui Ecclesiam defenderunt, Pontifex simpliciter indulgentiam concederet. Quando verò imponitur opus aliquo in indulgentia, tunc implendum est; aliter homo non consequeretur indulgentiam. Dubium autem posset hic suboriri, si quis opus hoc facit in mortali, cùm tamen consequenda est indulgentia, est in gratia, an obtineat indulgentiam; v.g. datur indulgẽtia ter ieiunantibus in hebdomada; & in dominica communicantibus, quando indulgentiam consequuntur, si quis ieiunauit in peccato, tamen pœnituit in dominica, an consequatur indulgentiam; aliqui negant; sed contrarium magis placet mihi; quòd consequatur. Et ita tenet Ant. 1. p. tit. 10. c. 3. Silu. v. indulgen. §. 3. Sot. 4. d. 21. q. 2. art. 3. Duo tamen hic sunt notanda.

Alterum est, cùm dicitur in indulgentia, confessis & contritis, non est opus confiteri statim, nisi allijs verbis explicetur & hoc in concessione, sed satis est illo anno fuisse c[illegible]m, & habere tunc contritionem cum proposito confitendi tempore debito. Ita tenet Silu. verb. indulgentia. §. 20. Armilla verb. indulgentia, §. 18. Panor. super c. omnis vtriusq; sexus, de pœniten. & remiss.

Alterum est, cùm in Iubilæis quibusdam conceditur facultas absoluendi à casibus aliquibus reseruatis, si fortè qui confessus est, & oblitus est, absq; sua culpa, alicuius reseruati, posteà recordetur, potest absolui à quolibet Cõfessario proprio, ac si tale peccatum non esset reseruatum, quamuis alias habuisset censuras: nam verè per illam confessionem remissum est. Confessio enim & indulgentia extendunt se, non solùm ab ore confessa, sed etiam ad oblita, facta tamen morali negligentia.

De causa indulgentiæ, seu ipsius valore.

CAPVT XXVIII.

ALiqui dubitant, an magnæ indulgentiæ concessæ pro causis paruis sint validæ, & respondent negatiuè. Inter quos sunt Adrian. & Caiet. opusc. de indulgentia: dicũt enim indulgentias magnas pro exiguis causis concessas, esse nullas: alij dicunt non esse prorsus nullas, sed valere aliquid, quantum talis causa exigit. At verò mihi videtur, per aliquot dicta esse ad hoc respondendum.

Primò, peccat ac malè facit, qui pro causa parua indulgentias largissimas concedit.

Hoc probatur prima, quia non est dominus, sed dispensator, collator indulgentiarum. Dispensatoris autem est, conuenienti causa res sibi creditas dispensare, & distribuere.

Probatur secundò, quia maiores nostri non nisi ob graues causas concedebant indulgentias, nedum magnas. Sic Gregorius concessit indulgentias in stationibus Romæ, in quibus, licèt sit causa magna, non est data indulgentia plenaria, sed determinatorum annorum. Vt autem intelligas stationum originem, aduerte ex Tertulliano cap. 39. Apolog. ex tempore persecutionis, Christianos solere noctu conuenire in Basilicas Martyrum, tum ad laudes Dei & orationes, tum ad precandum pro bono communi; puta, pace, Imperatore, statu Ecclesiæ, & alijs; tum ad negotia circa religionem tractandum; tum ad corrigendum fratres, qui non benè ambulabant: posteà persecutione cessante, fideles remittebãtur, & negligentes iam erant in stationibus continuandis, propter quod Gregorius ad attrahendos animos fidelium, ne vacarent à diuinis laudibus, & ne à reuerentia martyrum remitterentur, adiunxit magnas indulgentias visitantibus loca. Et quamuis olim noctu solebant fideles esse in oratione, & visitare ea loca, propter peccata euenientia factum est, vt die ista fierent; mansit autem idem nomen stationis: hoc enim nomen inter alia significat locum, in quo frequenter conueniunt fideles ad negotia aliqua tractanda. Ex hoc potest conspici, nõ nisi ob grauem causam indulgentias concessas esse, nõ quòd debeat esse æqualis causa indulgentiæ, hoc enim non est necessarium, sed quòd proportionaliter sit causa magna respectu eius, propter quam dantur paruæ indulgentiæ.

Secundum dictum est. Indulgentiæ magnæ, etiam pro paruis caussis concessæ, validæ sunt in totum. Tamen verum illud est, quod dici solet, indulgentiæ tantùm valent, quantum sonant. Quamuis ergo malè faciat qui sic eas dat, tamen datæ tenent. Hoc mihi persuadeo, propter authoritatem multorum qui id asserunt: ita enim tenet S. Thom. 4. d. 20. q. 4. art. 3. Dur. Palud. ibid. q. 4. Anton. 1. p. tit. 10. cap. 3. Sylu. verb. indulgentia, q. 3. Gloss. extrauag. antiquorum, Gabr. supplem. d. 45. q. 3. art. 1. Rursus hoc mihi persuadeo propter cap. cùm ex eo, de pœnit. & remiss. vbi dicitur, per indiscretas indulgentias claues contemni, & pœnitentias sacramentales eneruari. Si ergo pœnitentiæ impositæ in confessione eneruantur, propter huiusmodi indulgentias, ergo valorem habent: propterea etiam quia minus est inconueniens dicere potiùs Pontificem non benè facere concedendo tales indulgentias, quàm asserere, ipsum errare, & populum decipi. Non ergo dubitãdum est esse validas, quamuis, vt benè concedantur, debeant cum caussis rationalibus, & proportionatis dari.

Tertium dictum est: quilibet inferior debet existimare Pontifices habere caussas sufficientes in concedendis indulgentijs, nec debet temerè iudicare maiorum facta, licèt suo ingenio non appareant ita magnæ rationes. Circa huiusmodi indulgentias hoc notandum est. Quando aliquæ harum ad certum tempus conceduntur, vnus non potest consequi, nisi semel; cùm verò sunt perpetuæ, & conceditur indulgentia plenaria visitantibus locum aliquem, & indulgentia hæc perpetuò manet, tunc obtinetur toties, quoties aliquis visitauerit. Et sic, vt ait D. Thom. loco citato, est perpetua indulgenti[illegible] lierum, visitantibus templum S. Petri Romæ, obtinetur enim toties quoties, etiam in vno die.

Laus Deo. Finis Libri Sexti.

INSTRV-

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM, LIBER VII.

Quid sit matrimonium.

CAPVT I.

OC vltimo instructionis huius libro, de vltimo sacramento agendum est, puta, de matrimonio. Ante omnia autem opus est, quid sit, statuere. Videtur autem sic posse definiri. Est *contractus viri & fœminæ legitimus, quo mutua corporum traditur potestas, gratiæ spiritualis collatiuus*.

In hac hac definitione aliquot sunt partes.

Prima est, *contractus*: hoc enim sacramentum ab alijs differt in eo, quod istud est contractus quidam naturalis inter duas personas, non quaslibet, sed virum & fœminam; ob id, additur prima pars, *viri, & fœminæ*. At quia non omnis vir cum qualibet fœmina potest hunc tractare contractum, sed sunt multa impedimenta, de quibus statim dicemus, ob id dictum est in definitione, *legitimus*. Et rursus, in quarta parte describitur, circa quid versetur iste contractus, & dicitur, quòd per ipsum vir accipit potestatem super corpus fœminæ, & fœmina accipit potestatem super viri corpus, in his, quæ ad vitam communem, & filiorum procreationem pertinent. Dicitur autem, *traditur*, de præsenti: nam cùm sit solùm promissio quædam futuræ traditionis, tunc non matrimonium, sed sponsalia dicuntur. Vltima pars est, *gratiæ collatiuus*: non enim matrimonium est purus contractus, sicut venditiones, locationes, mutua, & alia huiusmodi, sed est etiam sacramentum, ob id gratiam dignè suscipientibus confert, sicut vnum ex alijs sacramentis: in quo multum errauit Durand. 4 distinct. 26. quæst. 3. qui dicit matrimonium non esse sacramentum, sicut

vnum ex alijs, nec gratiam conferre ex opere operato suscipientibus, quod etiam dicit Gloss. 1. qu. 1. cap. quicquid sed ista est hæretica sententia reprobata in Concil. Trid. sess. 24. can. 1. vbi statuitur matrimoniũ esse verè, & propriè sacramentum, vt vnum ex alijs: & sess. 7. can. 6. & 7. vbi statuitur, quodlibet sacramentum esse gratiæ collatiuum; & conferre dignè suscipientibus. Hic tamen notãdum est multum differre matrimonium in lege Euangelica inter fideles, & inter Paganos factum; est enim triplex discrimen.

Primum est, matrimonium infidelium est purus contractus naturalis, non tamen est sacramentum; immò in lege naturæ, & lege Iudaica erat solus contractus: at inter fideles in lege Christi, est etiam sacramentum. Christus enim contractum ipsum naturalem ordinauit in sacramentum: vnde in Concil. Trid. sess. 7. determinatur, omnia septem sacramenta à Christo instituta fuisse.

Hinc sequitur secundum discrimen, quod extra Ecclesiam contractus hic non dat gratiam contractantibus ex opere operato, nec dabat illam in lege naturæ aut veteri: at in lege Christi dat gratiam, quia sacramentum est.

Tertium discrimen, Actus coniugalis extra Ecclesiam non est meritorius, sed tantùm est licitus: Infideles enim qui rectè matrimonium contractant, non peccant in copula carnali: at verò fideles, si in gratia sint, & ob debitum finem actu hoc vtantur, merentur in ipso actu, sicut in alio bono opere, vt dicit S. Thom. in addit. q. 46. artic. 6. Tunc autem est debitus finis, quando actus fit ex iustitiæ zelo & religione, vt homo faciat id, ob quod, & in quod matrimonium est institutum, in quo fuit hæresis Manichæorum, qui nuptias damnabant: dicentes talem actum esse peccatum mortale: sed damnata est hæresis in Concil. Florentin. & cap. ad abolendam, de hæret. Hinc patet quid sit matrimonium.

De causis matrimonij.

CAPVT II.

Qvatuor causæ sunt in matrimonio; finalis, efficiens, forma, & materia. Finis matrimonij triplex est.

Primus est, bonum prolis, puta, vt filij procreentur, procreati educentur, educati instituantur.

Secun-

Secundus est, in remedium concupiscentiæ: homo enim post originale peccatum multùm procliuis remāsit in actum carnis. Instituit ergo Deus matrimonium, vt homo concupiscentiæ aliquod remedium haberet, possetq; absque peccato talem actū exercere. Et hoc est, quod dicit Paulus 1. Corint. 7. *Bonum est homini mulierem non tangere, tamen propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virū habeat.* Vnde status coniugatorum bonus est, & in eo saluus potest esse homo, si rectè iuxta statum viuat, tamen perfectior est status cælibatus, vt determinatur Concil. Tridentin. sess. 24. can. 10. & oppositum dicere, esset incidere in hæresim Lutheri.

Tertius finis est, mutua obsequia viri & vxoris: homo enim indigens factus est, nec potest vir sibi in omnibus prouidere, nec sola mulier, aut simul vterque coniunctus sibi in necessarijs prouidet. Hic est finis matrimonij. Efficiens causa sunt ipsi contrahentes, inquantum est contractus quidam; at verò vt sacramentum, tum Deus est causa principalis, & minister est causa instrumentalis, sicut in aliis sacramentis. Materia est consensus interior vtriusque, quo consentiunt in vnionem quandam mutuam. Forma autem sunt singna exteriora verba, aut nutus, aut alia huiusmodi, quibus exprimitur consensus, siue fiant per se, siue per Procuratores. Hæ sunt causæ in matrimonio: tamen notandum est discrimen inter eas. Finis non est necessarius in actu in contrahentibus; quamuis enim intendant contrahere ob malum aliquem finem, matrimonium erit, licèt peccent sic contrahentes: finis enim prædictus tri[illegible]t suprà diximus, est ipsius matrimonij ex se, & ex institutione sua, non ex parte contrahentium. Minister ante Concil. Trid. non erat necessarius, quia poterat esse verùm matrimonium sine ministro; at verò sess. 24. capit. 1. de reformat. est ad nullatum matrimonium clandestinum; & statuitur, vt nisi adsit Ordinarius vel Curatus, aut sacerdos de ipsorum licentia, & ad minus duo testes, tunc nullum sit matrimonium. Dico igitur, quòd pertinet ad essentiam matrimonij minister cum testibus, at antè non pertinebat. Reliqua duo semper fuerunt necessaria. Ad matrimonium enim non est necessarius consensus vtriusque: nec sufficit vnius, sed debet esse amborū, aliàs non est matrimonium: Rursus est necessarium signum aliquod sensibile, quo exprimatur talis consensus; aliter non est matrimonium, licèt sit consensus; sicut nec est matrimo-

nium, quando est signum exterius, & non est interior consensus: quamuis hoc secundum in foro exteriori reputetur matrimonium, qui præsumitur consensus interior, sed verè corã Deo non est Ecclesia tamen iudicat de exterioribus, ob id, reputat pro matrimonio, non tamen in foro interiori confessionis, quod vocant forum poli, seu forum Dei. Hæc de caussis matrimonij.

De impedimento erroris, & conditionis.

CAPVT III.

IMpedimenta, quæ impediunt contractum hunc matrimonij inter virum & vxorem, sunt in duplici differentia. Quædam sunt talia, quæ non solùm vetant quominus attẽtetur matrimonium, sed, etiam si attentatum fuerit, nullum est matrimonium, & dicuntur impedimenta impedientia cõtrahendum, & dirimentia contractum. Quædam alia sunt, quæ prohibent ne contrahatur, tamen, si contractum fuerit, tenet, & est verum matrimonium: peccauit tamen, qui intentauit contrahere contra impedimentum. De impedimentis prioris generis, quæ nullum faciunt matrimonium, etiam si attentatus sit contractus, loquendum est prius: hęc autem sunt multa, quibusdam versibus contenta, quæ talia sunt.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen honestas.
Si sis affinis, si fortè coire nequibis.
Hæc celebranda vetant connubia, facta retractant.

Singula horum suo ordine sunt explicanda.

Primum impedimentum est, erroris. Potest autem error & deceptio esse in duobus; aut in substantia personæ, putà, cùm coniux putat alterum esse talem personam, puta Petrum, & non est, Mariam, & non est; sicut Iacob putabat esse Rachael & erat Lia. Aut potest esse error in qualitate personę, vt; cùm putat, quod sit diues, nobilis, virgo, & non est. Iuxta hãc distinctionem.

Dico primò, Error in qualitate personæ non dissoluit matrimonium: v.gra. si quis duxit aliquam, existimans esse virginem, & non erat, matrimonium tenet. Rursus, si quæ nupsit alicui putans esse nobilem & diuitem, & non erat, licèt error

causa fit ipse coniux, quia se talem esse mentitur, nihilominus matrimonium est verum.

Dico secundò, Error in substantia personæ dirimit contractum: verbi gratia, Maria nubit Petro, existimans esse Ioannem, non est matrimonium; & similiter ex parte viri, si error sit circa personam fœminæ. Vtraque propositio habetur, 29. q.1.c.1.

Dico tertiò; Aliquando error videtur esse circa substãtiam, & est circa qualitatem; aliquãdo fit è contrà; v.g. si qua nubat alicui, putans esse filium Ducis, aut primo genitum, tunc iste error est examinandus: nam potest esse substantiæ, si mulier determinabat Ducem, & patrem, putà, quia putabat esse illam personam, quæ est filius talis Ducis; aut illum, qui est primogenitus talis patris, & tunc nullum est matrimonium: quòd si ipsa considerabat in generali Ducem, & patrem, putà, putans illum esse filium Ducis, sicut putabat esse nobilẽ, aut diuitem, sic & primogenitum, tunc error est in qualitate, & non impedit. Vide Nauar. sum. c.22. num.32.

Secundum impedimentum est cõditionis. Circa quod sunt notandę quatuor propositiones, per quas resoluuntur, quæ in hac parte accidere possunt.

Prima est; potest esse matrimonium inter seruos inter se, & inter liberos, & seruos: verbi gratia, potest seruus cum serua, vel libera cõtrahere, vel serua cum libero, vel cum seruo. Prior pars, de seruis inter se habetur de coniugio seruorũ. c. 1. Posterior pars, de seruo cum libera, habetur 29. qu. 2. c. si quis liber. Non solùm autem tenet matrimonium annuentibus dominis seruorum, sed etiam ipsis contradicentibus, aut ignorantibus, licèt cum discrimine: nam, cum tale matrimonium ex dominorum voluntate contractum est, non potest dominus vendere seruum in locis, vbi impediatur vita coniugalis: at verò cùm factum est, ipso ignorante, vel contradicente, tunc potest vendere, quamuis non debeat id facere, absque graui necessitate; sed si faciat, non ob id mortaliter peccabit. Numquam tamen potest impedire thorum illorum, dum præsentes sunt.

Secunda propositio: quoties intercedit error conditionis, tamen non fit deterior, aut melioratur conditio errantis, matrimonium tenet: ver. gr. seruus ducit seruam, putans esse liberam, matrimonium tenet, quia non fit deterior conditio errantis. Similiter si serua nubat seruo, putans esse liberum.

Rursus,seruus ducit liberam, putans esse seruam; vel serua nupsit libero, putans esse seruum,adhuc est matrimonium,quia melioratur,conditio errantis in conditione, Ita habet sententia communis,quam tenet S.Thom.4. d.36.

Tertia propositio, quando deterior fit conditio errantis, non tenet matrimonium: ver.gra.liber ducit seruam, putans esse liberam, aut libera nubit seruo putans esse liberum, non est matrimonium.Ita habetur c.ad nostram, de coniug. seruo. Limitatur ista propositio à Richardo. 4. d. 39.qu. 1.articul. 1.& Nauarr. cap. 22. num. 33. nisi qui errat,sic contrahat,quod esset paratus contrahere, etiam cognita tali conditiones seruitutis.

Quarta propositio; si,cognita deteriori conditione post cõtractum, iterum habet copulam errans affectu maritali, est matrimonium,saltem in foro exteriori, ita habetur c.2.de cõiug. seruorum;ver.gr. liber duxit seruam, putans esse liberam, non est matrimonium, posteà sciuit esse seruam, & affectu maritali accessit iterum, est matrimonium. Hic tamen aduerte duo.

Vnum est, quòd,si post contractum matrimonium cum ista ignorantia dominus manumittat seruum vel seruam, adhuc non est matrimonium, nisi, cognito errore, ille alius iterum consentiat,aut accedat affectu maritali? verb.gr. liber duxit seruam,putans esse liberam,dominus,hoc cognito manumittit seruam, cum qua iterum liber etiam affectu maritali habet copulam ,adhuc non est matrimonium,donec error auferatur, & fit nouus consensus aut copula cum maritali affectu. Ita habet Rosella. v. impedimentum 3. §. 2. & Nauarr. cap.22.num.33.

Alterum est,ex eodem Nauarr.quòd si liber sciat impedimentum conditionis post contractum, & velit adhuc contrahere,non fit matrimonium, nisi de nouo vtriusq; accedat consensus;potestque alter nolle,& sic nullum erit matrimonium.

* * *

De impedimentis voti, & cognationis.

CAPVT IV.

TErtium impedimentum, est votum, non quodcumque, sed solenne, & Religionis per Ecclesiam approbatæ, vt etiam est votum simplex religiosorum Societas emissum exacto biennio tyrocinij; hoc enim dirimit contractum; vt, si monachus intentet contrahere post professionem. Notat Silu. verb. matrimonium. 8. §. 5. quòd non quodcumque votū, etiam Religionis approbatæ, dirimit cōtractum; nam votum tertij ordinis Dominicanorum, & Franciscorum non dirimit; hoc etiam habet votum solenne ordinis maioris, vt inferius dicemus.

Aduerte autem, quòd votum hoc non solùm impedit & dirimit, sed etiam excommunicatus est lata sententia clericus, & monachus, qui post votum solenne in ordine, vel religione emissum contrahit; quæ excommunicatio habetur Clemen. 1. de consang. & affini. & est Episcopo absolutio reseruata. Impedit autem non solùm votum solene expressum, sed etiam tacitum, quod fit in religione post annum probationis, per hoc, quòd quis actum professi facit, ac se vt professum gerit.

Quartum impedimentum est cognatio. Est autem triplex cognatio, spiritualis, legalis, naturalis. Spiritualis contrahitur in susceptione sacramentorum duorum, Baptismi, & Confirmationis. Hæc autem cognatio spiritualis, secundum ius antiquum, quod habetur c. 1. de cognat. spirituali, contrahitur tripliciter, seu triplex est:

Vna est paternitatis, & hoc est inter baptizantem, & baptizatum, & inter susceptores, & ipsum baptizatum. (idem dicimus de Confirmatione) non enim valet matrimonium inter istos, putà baptizantem, & baptizatum, susceptorem, seu patrinum, & ipsum baptizatum, quia est cognatio paternitatis: sunt enim patres spirituales.

Altera est compaternitatis, & hæc contrahitur inter baptizantem, & patrem, ac matrem baptizati, & inter susceptores cum eisdem parentibus baptizati; imò vxor susceptoris, licèt non suscipiat, si est post culpam; contrahit cognationem eandem, quàm maritus contrahit.

Tertia est inter filios legitimos, & naturales baptizantis, & baptizatum, & inter filios etiam naturales, & legitimos susceptorum,& baptizatum:similiter de filiabus, quæ dicitur confraternitas.In his omnibus est impedimentum hoc, secundum ius antiquum,tamen Conc. Trid.sess.24.c.2.de reformatione limitauit,& statuit tria.

Primò,aufert cognationem confraternitatis:vnde,iam non est impedimentum inter filios susceptorum,aut baptizantis cũ baptizato.

Secundò, statuit, ne sint plures duobus susceptoribus: quòd si sint, non potest cognatio contrahi, nisi cum duobus, quos nominauerint parentes baptizati, qui debent in libro scribi, & hi contrahunt cognationem cum ipso baptizato, & patre, ac matre baptizati. Similiter eandem contrahit baptizans.

Hinc fit tertiò,quòd susceptorum vxores, cùm ipsæ nõ suscipiant, non contrahant cognationem cũ baptizato, nec cum parentibus ipsius. Hic vnum nota,quòd cùm aliqui fiunt patrini,& mittunt procuratores ad suscipiendum, ipsi non contrahunt cognationem,vt habent Panor.de cogna. spirituali ca. veniens,& Ioan.Andr.c.potest quis,de reg.Iur.in 6.ipsi procuratores tamen contrahunt, si intendunt contrahere, vt habet Armilla.ver.matrimonium,§.12.

Legalis cognatio insurgit ex adoptione, seu arrogatione, qua quis alienum filium recipit in suum. Hæc autem habet tres gradus.

Primus est inter ipsum adoptantem,& adoptatum, ac adoptati filios,& nepotes,vsq; ad quartum gradum ; [illegible]doptans enim non potest contrahere cum aliquo horum.

Secundus,inter adoptantis filios,& ipsum adoptatum. Aliqui volunt omnes filios, etiam naturales adoptantis contrahere cum adoptato hanc cognationem,at Innoc.&Hostien.c. vnic.de cogna.lega.volunt,legitimos solos contrahere cognationem.

Tertius gradus est inter vxorem adoptantis, & adoptatum & inter adoptantem,& vxorem adoptati.Hi gradus habentur de cognatione lega.c.vnico.Est tamen discrimen : nam secundus non est perpetuum impedimentum: non enim durat, nisi filijs existentibus sub patris potestate; mortuo enim patre aut facta emancipatione,aut si adoptatus non est in adoptantis potestate,tunc cessat inter eos impedimentum.

Pri-

Primus verò ,& ſecundus gradus ſunt impedimenta perpetua,niſi fiat diſpenſatio per Papam. Alius gradus non eſt præter iſtos. Vnde, duo filij adoptati,putà filia, & filius, poſſunt contrahere, niſi aliunde habeant impedimentum. Rurſus poteſt adoptans cum matre adoptati contrahere, vt habet Silu. ver.matrimonium,§.8.

De cognatione naturali, ſeu conſanguinitate.

CAPVT V.

TErtia cognatio eſt naturalis, quæ ſecundum generationem carnalem conſideratur;ob id, conſanguinitas dicitur: eſt enim vinculum multorum ab vna ſtirpe deſcendentium. Eſt autem notandum,in generationibus duas conſiderari lineas,ſeu ordines.

Altera linea dicitur recta, ſecundum quam multi ab vno deſcendunt,tamẽ inter ſe vnus ab altero procreatus eſt; vt pater,filius,nepos,pronepos,&c.

Altera eſt tranſuerſalis linea, ſecundum quam multi ab vno deſcendunt, tamen non veniunt vnus ab altero; vt pater, filius, ex vna parte, & alter filius ex altera,qui ſunt duo fratres, & filius vnius, & filius alterius fratris, & ſic conſequenter. Ad cognoſcendum autem,qui, in quo ſint gradu,ſunt ante oculos tres habẽdæ regulæ,quas communiter ponunt Summiſtæ.

[illegible]a eſt pro linea recta. Tantus eſt numerus graduũ,quot ſunt perſonæ inter perſonam propoſitam, & communẽ ſtirpem,ipſis extremis computatis,& adempta vna: v.gr. volo ſcire,in quoto gradu ſint pater & filius,tunc,quia nulla eſt perſona intermedia,ſed ſolùm duæ extremæ , vna dempta, manet vna,& ſic erunt in primo gradu. Rurſus, volo ſcire in quo gradu ſint auus,& nepos,computo extrema,quæ duo ſunt, & intermedium vnum eſt,putà pater nepotis, & filius aui, quæ faciunt tres perſonas,quarum vna dempta, manent duæ; erunt ergo in ſecundo gradu.Conſequenter pronepos cum proauo erit in quarto,& ſic de ſingulis.

Secunda regula,pro linea tranſuerſali : propoſitis duabus perſonis ab vna radice deſcendentibus , ſed non inuicem,in quoto gradu , altera eſt cum radice communi , in tanto ſunt

inter se: ver.gr. sunt duo fratres vnius patris, volo scire, in quoto sint gradu, considero, in quo vnus est cum amborum patre, & per primam regulam sunt in primo pater, & filius: in eodem ergo erunt duo fratres inter se. Rursus, volo scire, duo filij duorum fratrum, in quoto sint gradu; considero in quoto sint gradu cum radice communi, scilicet auo, & per primam regulam inuenio, auum, & nepotem esse in secundo: erunt ergo illi duo nepotes filij fratrum diuersorum in secundo; & sic consequenter.

Tertia regula, adhuc pro linea transuersali: propositis duabus personis ab vna communi descendentibus, sed non inuicem, tamen vna est propinquior illi radici, altera remotior, sunt istæ duæ inter se in eo gradu, in quo erat remotior. Habetur ista regula, c. finali, de consang. & affinita: v.gr. volo scire, in quo sint gradu filius vnius fratris, & nepos alterius fratris, tum per primam regulam, vnius fratris filius cum auo est in secundo, at fratris alterius nepos est in tertio cum illo suo pro auo: idem enim vnius auus, alterius est proauus: erunt ergo illi duo in tertio: nam remotior gradus trahit minùs remotæ. Exempla horum sunt facilia: Hæc dicta sunt secundum canones. Leges ciuiles aliam seruant computationem, quæ nostro proposito non multum conducit. His ergo constitutis, illas personas, quæ sibi sunt coniuncta intra quartum gradum inclusiuè, non posse contrahere, habet c. non debet, de consang. & affinit. Olim autem septem gradus erant prohibiti; iam verò restrictus est numerus vsque ad quartum. Quando verò duæ sunt coniunctæ in quinto, licèt ex vna parte sint coniunctæ in tertio, vel propinquiori gradu, etiam in primò, [illegible] Silu. verb. matrimonium 8. §. 5. tunc possunt contrahere. Intra quartum verò, peccatum est contrahere, & contractum dirimitur, & sunt excommunicati scienter se contrahentes; Clemen. 1. de consang. & affin. & excommunicatio est latæ sententiæ, sed Episcopalis. Vnum hic notare oportet ex Panorm. c. quod dilectio, de consanguin. & affini. quòd si aliqui sint in quarto ex ea vna parte, ex altera in secundo, vel tertio, & petatur dispensatio à Papa pro quarto, non narrato gradu propinquiori, quod tenet dispensatio; nam illi verè sunt in quarto: nam iuxta regulam tertiam ratio habẽda est remotiorum. Addit etiam Silu. ver. matrimonium 8. §. 5. nota 6. cùm conceditur alicui facultas, vt dispensetur in quartò, illi conceditur virtualiter, vt dispensetur in quarto coniuncto cum gradu

pro-

propinquiori ex altera parte. Aduerte autem, quod diximus, vsque ad quartum gradum tantùm esse prohibitum matrimonium, esse intelligendum de linea transuersali: nam in recta linea numquàm licet, nec valet matrimonium in gradu remotissimo, vt tenet Sylu. cum communiori sententia; quamuis vix contingat matrimonium propter breuitatem vitæ.

De impedimento criminis.

CAPVT VI.

CRimen, quod impedit matrimonium, est adulterium, & homicidium, & vnum alteri mistum. Hoc autem contingit in quatuor casibus.

Primus est, cùm vnus coniugum conuenit cum altero, vt occidant alterum coniugum, vt possint inter se contrahere, tunc, si occidant, illi non possunt contrahere. Vbi nota, quòd non sat est velle occidere, sed debet esse realis occisio; nec adhuc ita sufficit, sed opus est, vt intentione hac occidant, id est, vt contrahant: quamuis Caiet. verb. matrimonium, dicat sufficere occisionem; sed communis opinio tenet, requiri quòd fiat ab vtroque, vel ab vno altero, consentiente, & hac intentione. Iste casus habetur c. laudabilem, de conuersione infidel. Et procedit hoc impedimentum, quamuis cõiunx occidat coniugem infidelem, vel occidere faciat, vt conuertatur ad fidem, & contrahat cum fideli: tunc enim non potest cum criminis cons[illegible] contrahere.

Secundus est, cùm vnus coniugum occidit alterum, per se, vel alterum, vt contrahat cum adultero; quamuis adulter non sit consors, aut conscius criminis: similiter si adulter occidat vnum coniugum, vt contrahat cum altero, & hoc ignorante. Vbi nota, quòd requiritur occisio cum hac intentione, contra Caiet. tunc non potest esse matrimonium, vt habetur c. super hoc, de eo, qui pol. per adult. Aduerte, esse casum distinctum à præcedente: in priori enim, non interuenit copula adulteri, sed occisio ex pacto vtriusque; in posteriori verò requiritur copula, & tunc sufficit quod adulter, vel adultera occidat, etiam altero ignorante.

Tertius casus est, cùm vnus coniugum committit adulterium promittit ei, cum quo adulteratur, se contracturum post obitum

obitum coniugis. Quando ergo intercedit promissio matrimonij inter adulterum, & adulteram, cum copula, siue antecedenti, siue consequenti promissionem, tunc est impedimentum, vt contrahere nequeant; vt habetur de eo, qui dux. vxor. quam polluit, & c. significasti.

Quartus casus est, cùm vnus coniugum, qui per verba de præsenti contraxerunt, matrimonium cum alio contrahit etiam de præsenti, & habent copulam, tunc etiam, mortuo priori coniuge, isti non possunt contrahere. Sed aduerte, quòd sunt duæ cõditiones necessariæ, vt sit hoc impedimentum.

Prima est, vt intercedat, vel intercesserit copula cum secunda, aliàs, non est impedimentum.

Secundum est, quòd vterque sit conscius criminis: si enim alter ignorabat esse coniugatum, tunc nõ est impedimentum. Habetur hic casus, c. propositum: & cap. veniens, de eo, qui duxit, quam polluit per adulter. continetur impedimentum hoc criminis. Et hæc satis de hoc.

De impedimento disparitatis cultus.

CAPVT VII.

QVatuor sunt notanda circa impedimenti huius intelligentiam.

Primum est, non baptizatus non potest contrahere cum baptizata; nec non baptizata cum bapti[illegible] & si contrahant, nullum est matrimonium, 28. quæst. 1. can. Caue. Quamuis autem non baptizatus, seu baptizata sint Cathecumeni, & fidem habeant, adhuc non est matrimonium, vt tenent Doctores; vnde, cum hæretico, vel hæretica, aut apostata, vel excommunicata, peccatum esset contrahere, tamen tenet matrimonium, vt habet Glossa communiter recepta, cap. non oporteret, 28. quæst. 1. vnde fit, quòd, si vnus fidelium coniugum incidat in hæresim, vel ad infidelitatem conuertatur, non dissoluatur matrimonium, vt habetur c. quanto, de diuortijs.

Secundum est, quando infideles coniuges ad Christianismum conuertuntur, tunc in suo matrimonio debent perseuerare, quamuis contraxerint contra ius canonicum, dummodò non

do non habeant aliquid contra ius naturæ. Hoc habetur, cap. gaudemus, de diuortijs, vbi notat Papa; quòd si in secundo, vel tertio, vel quarto gradu contraxerunt, adhuc debent manere, quia hi gradus sunt prohibiti iure canonico, quod non obligat infideles. At si in primo contraxerunt pater cum filia, filius cum matre, soror cum fratre, sunt separandi, quia est contra ius naturæ, & à principio nullum fuit matrimonium, etiam antequàm conuerterentur. Vnde illi, qui duxerunt plures vxores, si conuertantur, non possunt retinere, nisi primam, cum qua debent manere, quamuis dederint illi repudium. Quòd si ista non conuertatur, tunc possunt de nouo eligere vnam ex conuersis, cum qua contrahant nouum matrimonium.

Tertium est, cùm vnus infidelium coniugum conuertitur, altero manente in infidelitate, tunc, si infidelis non vult cohabitare cum conuerso, aut si vult, non id vult, nisi vt inducat in aliquod mortale, aut retrahat in infidelitatem: hoc enim modo dicitur velle habitare cum iniuria Creatoris, cùm aliquid petit, quod est peccatum; tunc conuersus potest illum relinquere, & cõtrahere cum altero in Christiana religione. Quando verò coniux infidelis vellet contrahere, relinquendo conuersum in sua libera voluntate seruiendi Creatori, non est relinquendus, iuxta illud Pauli: *Si quis frater vxorem habet infidelem non dimittat illam.* Hoc totum habetur cap. gaudemus, de diuortijs.

Quartus est, cùm vnus tantùm infidelium conuertitur, tunc, si Iudæi sunt, quicumque conuertatur, siue vir, siue fœmina, [illegible]li filij debent sequi conuersum, & separandi sunt ab infideli. Ita habetur 28. quæst. 1. c. Iudæi. Et idem dicendum est de alijs infidelibus, qui serui, vel mancipia sunt Christianorum. At verò de alijs infidelibus, liberis, & dominis seruorum, tunc filij sequuntur patrem conuersum, non matrem, c. ex literis, de conuersio. infidel. Hæc intelligo de filijs ante vsum rationis; nam de adultis, non sic, sed relinquendi sunt in sua libera voluntate: fides enim sine coactione est prædicanda infidelibus.

De vi, & ordine.

CAPVT VIII.

CIrca impedimentum Vis, ſeu violentiæ, tria dicta ſunt aduertenda.

Primum eſt, Matrimonium per vim, ſeu metum contractum, licèt interior fuerit conſenſus, nullum eſt. Ita habetur cap. cùm locum, & c. veniens, 1. de ſponſal. & cap. ſignificauit, de eo, qui duxit in matrim. quam polluit. Tamen hic notare oportet, quòd non quicumque metus dirimit cõtractum matrimonium, ſed debet eſſe cadens in virum conſtantem: ſolet communis regula adhiberi hunc explicans, nimirum, quando maius eſt malũ id, ex cuius metu id facit, quàm illud quod ex metu facit.

Primò, cùm minus malum facit, vt euitetur maius malum, vnde metus mortis propriæ, aut filiorum, aut rei ſuæ amiſſionis, aut verum, aut carceris perpetui, dicitur metus cadens in virum conſtantem: maiora enim ſunt hæc mala, & ſimilia, quàm ducere vxorem, & contrahere cum quacumque, cum qua licitè poteſt contrahi: talis metus dirimit cõtractum, non alius, cùm minus eſt, quod timetur, quàm quod ex timore malum contrahitur.

Secundum eſt, ſi poſt violentiam, is, cui incuſſa eſt vis, conſentit etiam tacitè, manente altero coniuge in ſuo conſenſu, eſt matrimonium. Ita habet cap. ad id, de ſponſali. & poteſt accipere is, qui paſſus eſt violentiam, ſi vul[illegible]eram coniugem, cui non eſt violentia incuſſa, etiam nolentem, & mutuantem propoſitum; ſi fuit talis conſenſus poſt violentiam.

Tertium eſt, ſi poſt violentiam interceſſit copula, in foro exteriori compellentur ad contrahendum, & reputabitur matrimonium, at in foro interiori non cenſetur matrimonium, niſi fuerit conſenſus maritalis. Hæc de impedimento iſto.

Circa ordinis impedimentum aduerte, quòd, qui accipit ſubdiaconatum, & reliquos maiores ordines, habet votum ſolenne caſtitatis, licèt ipſe interius noluerit ſe obligare ad hoc, cùm ſumebat ordines: nam ex iſta ſumptione obligatur, ſecundùm modum, quò Eccleſia eos dat; & illa nolitio fuit ſolùm

lium noleitas, qua nollet se obligare; tamen absolutè voluit, dum voluit ordines suscipere. Hoc autem votum dirimit contractum: & qui sic intentat contrahere, peccat mortaliter, & excommunicationem ipso facto incurrit, Clementina vnica, de consanguinitate, & affinitate: quæ excommunicatio, Episcopalis est. Aliqui dicunt, etiam contrahere irregularitatem; inter quos sunt Palud. 4. in dist. 37. q. 1. Ant. 3. par. tit. 1. ca. 8. Nauarr. c. 22. nu. 52. sed non probatur hoc per textum aliquem; ob id, incertum est.

De impedimento ligaminis.

CAPVT IX.

IMpedimentum ligaminis est matrimonium ratum, non consummatum: cùm enim aliquis contrahit cum aliquo per verba de præsenti, nõ tamen est subsequuta copula, dicitur matrimonium ratum, non consummatum; hoc autem impedit, ne, vno viuente, alter coniugũ contrahere possit cum alio; &, si contrahit, nullum est matrimonium, licèt consummatum per copulam, & habeat filios, sed debet redire ad primam, c. de spon. duorum. Ante Concilium Tridentinum, magnum sequebatur inconueniens; aliquando enim homines secundò contrahebant, nec poterant redire ad primum; quia primum fortè fuerat clandestinum, & in foro exteriori probari non poterat; vnde cogebatur ab eodem foro exteriori manere in secundo, quod non erat matrimonium: at forum interius obligabat ad primum; ob id, Concil. Trid. vti diximus superiùs, matrimonia clandestina futura annullauit, nec vllum voluit esse matrimonium, quod non posset etiam in foro exteriori probari: vnde prædicta discordia cessat inter vtrumque forum.

Hic duo aduerte.

Alterum est, cùm vnus coniugum, altero viuente, ipse tamen eam putans mortuũ, probabili æstimatione ducit aliam, vel contrahit cum alio, non peccat; etiam si reddat, & exigat debitum, cùm tamen primum sciuerit viuere, nõ amplius reddere debet. Quòd si dubium tatùm fuerit aliquod, abstineat à petendo, licèt non à reddendo. Ille tamen coniux, qui viuus reuersus fuerit, tenetur recipere suam coniugẽ, nisi probetur

habuisse copulam cum secundo, postquàm sciuit illum esse superstitem. Ita tenet communis opinio Doctorum. Circa istud impedimentum tamen, nota, quòd debet, non leuis, sed probabilis esse existimatio, qua putat coniugem mortuum, aliàs peccat contrahendo cum secundo. Probabilis existimatio absq; scrupulo ea erit, quam iudex probabit, vel viri prudentes, vel ipse Confessarius cordatus, omnibus perpensis circumstantijs, iudicabit.

Alterum est, cùm aliquis coniux contrahit cum altera, putans suam viuere vxorem, quæ reuera mortua est, non est matrimonium. Similiter, cùm fit ex parte vxoris, quæ contrahit, putans viuere maritum. Et ratio est, quia tales non habet maritalem consensum, sed fornicarium. Ita habet Nauarr. c. 22. num. 56. quod intelligitur, quando cum tali existimatione contrahit, & scit se non posse ducere secundam, viuente prima, aliàs valet, vt habet Sil. ver. matrimonium, 8. §. 5. q. 13. cùm Nauarr.

De impedimento Iustitiæ publicæ honestatis.

CAPVT X.

IVstitia publicæ honestatis insurgit ex sponsalibus, & ex matrimonio rato, etiam nulla copula carnali intercedente. Quòd ex sponsalibus insurgat, habetur c. vnico; de sponsal. in 6. Quòd verò ex matrimonio rato, colligit Panorm. cap. sponsam, extra de sponsal. per locum à minori. si sponsalia, quæ minus ligant, inducunt hoc impedimentum, & [illegible] matrimonium. Hoc autem impedimentum tale est, quòd, qui spopondit cum aliqua, non potest contrahere cum consanguinea ipsius, siue ipsa viuente, siue mortua, nec ipsa cum consanguineis sponsi, vsque ad quartum gradum, vt notat Panorm. cap. sponsam; de sponsal. Et idem dicendum est de matrimonio de præsenti, etiam non intercedente copula. Aduerte autem, vnum ex capit. vnico, de sponsali. in 6. quòd hoc impedimentum contrahitur ex sponsalibus, quamuis sponsalia sint nulla, propter aliquod impedimentum aliud, dummodò non sint nulla ex defectu consensus; vt, si sponsi erant ante vsum rationis, aut amentes; aut dummodo non sint facta in generali; vt, si quis spondet ducere filiam cuiusdam, non de-

terminando personam ipsam; aut dummodò non sint cum conditione de futuro: tunc enim non contrahitur impedimẽtum hoc ante conditionem. In reliquis casibus, licèt sponsalia nulla sint, inducunt hoc impedimentum honestatis. Circa omnia hæc Concilium Triden. Sess.24. c.3. duo de nouo ordinauit.

Alterum est, quòd, cùm sponsalia nulla sunt, quacumque de causa nulla sint, non inducunt hoc impedimentum honestatis, sed debent esse valida sponsalia.

Alterum est, Adhuc ista sponsalia non inducunt impedimẽmentum, nisi in primo gradu solo: vnde, vir non potest cõtrahere cum consanguineis sponsæ suæ in primo gradu solo, cum alijs potest. Idem de matrimonio rato non consummato. Vnde Concilium tres abstulit gradus: caput autem Concilij sic habet; *Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, vbi sponsalia quacunque ratione valida non fuerint, sancta synodus annullat, vbi autem valida fuerint, primum gradum nõ excedat.* Hæc de isto impedimento.

De impedimento affinitatis.

CAPVT XI.

AFfinitas, est cognatio quædam ex copula carnali procedens: quando enim habent copulam, duo cõsanguinei illorum affines sunt inuicem: insurgit autem affinitas, non solùm ex copula licita matrimonij, sed etiam ex copula [illegible]a, vt habetur capi. discretionem, de eo, qui cognou. consangui. vxor. Debet tamen esse naturalis copula inter virum, & fœminam, & non contra naturam, sed secundum vasa naturalia, alias non contrahitur affinitas, vt habetur capite extraordinarium, 35. quæst. 3. Notant autem Doctores, quòd debet esse talis copula, in qua vir seminet: si enim non seminat vir, licèt intra claustra fœminæ, & licet fœmina seminet, non contrahitur affinitas. Hæc affinitas extenditur vsque ad quartum gradum, vt habetur capi. non debet, de consangui. & affini. Vir enim non potest contrahere cum consanguineis fœminæ, cum qua habuit copulam, intra quartum gradum: similiter nec fœmina cum viri consanguineis in 4. Circa hoc autem Concilium Triden. Sess. 24. cap. 4. vnum disposuit, quòd, cùm affinitas prouenit ex copula illicita, non

extendatur nisi ad duos primos gradus tantummodò: hic tamen aliquot sunt aduertenda.

Primum est, cùm affinitas superuenit alicui matrimonio iã rato, non soluit illud, sed facit; vt, qui fuit in culpa, non possit petere debitum citra dispẽsationem, sed solũ reddere: v. gr. sunt duo iã coniugati de præsenti, vnus habet rem cum consanguinea alterius in secũdo, iuxta Concilium contrahit impedimẽtum, vt non petat debitum: tamen cùm est ante ratũ matrimonium, tunc impedit contrahendum, licet sint sponsalia; &, si contrahatur ante dispensationnm, nullum est matrimonium.

Secundum est, Aliquando incidit, vt simul sit impedimentum affinitatis, & honestatis, & tunc, qui petit dispensationem debet vtrumque saltem implicitè declarare, aliàs inualida est dispensatio, vt tenet Silu. ver. matrimonium, 8. §. 24. v. gr. Aliquis duxit Mariam vxorem, cum qua habuit copulam, consummando matrimonium, hic, ratione matrimonij solius, contraxit impedimentum honestatis cum consanguineis vxoris vsque ad quartum gradum, ratione copulæ cum eisdem cõtraxit affinitatem, moritur vxor, & vult contrahere cum consanguinea vxoris in tertio, si iste petat dispẽsationem hoc modo, quod vult contrahere cum affine in tértio, non vàlet; nam non exprimitur honestatis impedimentum: si verò dicat, cum consanguinea vxoris in tertiò; tunc est valida, quia vtrumque implicitè exprimitur.

Tertium est, aliquando accidit, quòd coniunguntur impedimenta honestatis, & affinitatis; sic, vt homo, qui ante poterat vnam duarum ducere, postea verò neutram, sine dispensatione: v. gr. mater habet filiam, quàm vult despondere ... illam, & verè despondet, post sponsalia illa habet rẽ cum matre, vel sorore sponsæ, tunc, ratione affinitatis, non potest contrahere cum sponsa sua, ratione verò honestatis, non potest cum matre, nec sorore, nec cum alijs intra quartum gradum; &, si contrahere intendat, quamuis habeat filios, & filias, nullum est matrimonium, nec potest cum filia, nec cum matre, citra dispensationem, contrahere.

De impedimento impotentiæ.

CAPVT XII.

IMpotentia coeundi; impedimentum est dirimens contractum, & impediens contrahendum, sicut prædicta impedimen-

menta. Illa autem dicitur impotentia, qua non poteſt ſemen effundi, vt benè notauit Panorm. c.quod ſedem, de ſponſa.vnde caſtrati vtroq; teſticulo non poſſunt contrahere, quicquid alij velint: ſimiliter, nec qui membra habet abſciſſa, aut talia, vt non poſſit in vas fœminæ emittere. Similiter fœmina tam arcta, vt non poſſit ſemen recipere, nec arte medicorum remedium vllum eſſe poteſt citra abſciſſionem, quam non tenetur pati, non poteſt contrahere. Similiter, qui ex complexione naturali, vel ex infirmitate contracta, non poteſt ſeminare, qui dicuntur frigidi, & qui arte dæmonis impediti ſunt à generatione, id eſt, ſeminis effuſione, qui dicuntur maleficiati, non poſſunt contrahere, vt habetur tit. de frig. & malefic. per totum: qui tamen poſſunt ſeminare, licèt ſteriles ſint, poſſunt contrahere. Aduerte tamen duas eſſe conditiones neceſſarias, vt impotentia hæc ſit impedimentum.

Altera eſt, vt præcedat matrimonium: ſi enim ſuperuenit matrimonio rato, non diſſoluitur matrimonium, & tunc, qui eunuchus eſſet, non peccaret cognoſcendo vxorem, vt notant Caiet.2.2.q.154.art.1. & Nauar.cap.22.num.6. licèt non ſperaretur generatio futura.

Altera eſt, quòd impedimentum ſit perpetuum: nam ſi eſt temporale, non dirimitur, & iura ſolent expectare triennium ad examen impotentiæ huius. Aliqui ſolent aſſignare tertiam conditionem, dummodò ſit ignorantia: nam ſi vtrique ſciunt tale impedimentum, dicunt poſſe contrahere: ſed oppoſitum eſt tenendum, id eſt, non eſſe matrimonium, & ita tenet Panorm. Hoſtien. Innoc. cap. conſulta. de ſponſal. & Nauarr. loco citato. [illegible] autem differentia inter frigidum, & maleficiatum; nam iura non concedunt frigido, vt poſt ſeparationem ab vna, ducat alteram, quia, quod naturale eſt, reſpectu cuiuſque eſt, at maleficiatis concedunt, quia aliquando dæmon impedimentum facit alicui reſpectu vnius, non autem reſpectu alterius.

Ita habet S. Thom. 4. ſent. diſt. 34. art. 3. Armill. verb. matrimonium, §.49. lege canones de frigidis, & maleficiat. Hæc de impedimento impotentiæ.

* * *

De impedimento conditionis & raptus.

CAPVT XIII.

QVadruplex potest conditio poni in matrimonio.

Vna est contra bonum matrimonij: sunt enim tria bona matrimonij, proles, fides, seu fidelitas, & indissolubilitas. Potest ergo poni conditio contra aliquod horum. Contra prolem, sic, duco te vxorem, si sumpseris potiones, vt fias sterilis: Contra fidelitatem, sic, duco te vxorem, si promiseris posteà copiam tui his, quos ego signauero. Contra indissolubilitatem, sic, duco te vxorem, si non inuenero posteà aliam ditiorem te. Hæc dicitur conditio contra bonum matrimonij. Et huiusmodi positæ conditiones, faciunt matrimonium nullum, 22. q. 2. can. solet, can. aliquando.

Secunda conditio dicitur turpis, quando sub conditione petitur aliquod peccatum, quod tamen non est contra bonum matrimonij: vt, duco te vxorem, si occideris tuum patrem: nubo tibi, si furatus fueris posteà centum aureos. Huiusmodi dicitur conditio turpis, & hæc habetur pro non apposita, &, si interfuit verus consensus de præsenti, est matrimonium, etiam si in foro exteriori non censebitur matrimonium: conditio enim turpis habetur pro nulla, c.1. de conditio. appositis.

Tertia conditio est impossibilis; vt, duco te vxorem, si pater consentiat; & tamen qui talem conditionem ponit, scit illius patrem esse mortuum, talis conditio habetur pro non posita, sicut de turpi dictum est, & censetur matrimo[illegible]n exteriori foro; &, si interfuerit consensus interior de præsenti, etiã in foro interiori est matrimonium.

Quarta conditio est honesta; & hæc duplex est.

Vna est de præsenti, aut præterito: vt, contraho tecum, si es diues, contraho tecum, si patrem es alloquutus, & tunc, stante conditione, est matrimonium, non stante, non est matrimonium.

Alia est de futuro: vt, contraho tecum, si dederit mihi pater tuus centum aureos; tunc, cùm conditio implebitur, fit matrimonium, perdurantibus illis in sua voluntate: ante conditionem verò impletam non est matrimonium; &, si vnus interim contrahat cum altera, tenebit hoc secundum matrimonium, sed peccabit mortaliter sic contrahens. De ista condi-

tione

tione honesta tractatur, de condit. appo. cap. super ea. Huiusmodi conditionata matrimonia de præsenti, vix iam possunt accidere post Concilium Tridentinum, secundùm quod, vt diximus, clandestina matrimonia annullantur; at in sponsalibus, quæ possunt fieri clandestina, possunt faciliùs accidere.

Post Concil. etiam Trident. sess. 24. cap. 6. nouum aliud impedimentum habemus; puta, raptus: cùm enim aliquis rapit fœminam è domo parentum; aut eorum, in quorum est cura, ipsis inuitis, non potest contrahere cum illa toto illo tempore, quo fuerit in raptu; &, si contrahit, matrimonium est nullum, sed debet in loco libero constitui; & tunc, si vult, potest de nouo contrahere. Tamen grauis pœna est contra raptores illic posita: nam ipsi, & qui illis consilium, auxilium, vel fauorem dederint, sunt ipso iure excõmunicati, perpetuò infames, omnium dignitatum incapaces; &, si clerici sint, de proprio decidũt gradu, & raptor tenetur dotare raptam, siue contrahat cum illa, siue non. Hæc sunt impedimenta prioris generis, quæ tantum impediunt contrahendum, & dirimunt contractum. Alia sunt secundi generis, quæ tantum impediunt contrahendum, tamẽ non dirimunt contractum, in quibus peccant quidem attentantes contrahere, sed matrimonium contractum tenet. De horum singulis tractandum est in sequẽtibus modò capitibus.

De impedimentis Interdicti, & Voti, Sponsalium, & Catechismi.

CAPVT XIV.

QVinque sunt impedimenta, quæ impediunt contrahendum, sed non dirimunt contractum. Huiusmodi sunt, interdictum, votum, sponsalia, catechismus, crimen.

De interdicto nota, cùm Episcopus, Vicarius, aut iudex interdicit aliquibus, ne contrahant, donec causa aliqua, aut impedimentum examinetur, tunc tali interdicto prohibetur sub mortali, ne contrahant; tamen si contrahant, tenet matrimonium, nisi aliud de prædictis iimpedimentis prioris generis interfuerit. ita habetur c. 1. 2. & 3. de matrimonio contracto contra interdictum.

Secundum impedimentum eſt, votum ſimplex caſtitatis, aut religionis; hoc enim impedit contrahendum, ſed non dirimit contractum, Circa quod ſunt aliqua notanda.

Primò, qui vouit votum caſtitatis, aut Religionis, & ante diſpenſationem cōtrahit, ſiue de futuro, ſiue de præſenti, mortaliter peccat; tamen matrimonium eſt validum, & in hoc omnes conueniunt.

Secundò, qui tale votum vouit, non ſolùm peccat contrahendo, ſed conſummando matrimonium: nam antequàm conſummetur matrimonium ratum, poteſt ingredi religionem, & implere votum, & tenetur. Vnde peccat conſummando, & faciendo ſe inhabilem prorſus ad voti impletionem. Hoc tenet Anton.3.p.tit.1.cap.4. & eſt communis ſententia.

Tertiò, qui vouit votum caſtitatis, non poteſt petere debitum, ſed tantùm reddere petenti expreſsè, aut tacitè, niſi obtineat diſpenſationem, quam poteſt dare Epiſcopus, cùm non eſt facile recurſus ad Papam, iuxta Sylueſt. verb. diſpenſatio, §.14. Armilla verò verbo matrimonium, §.55. tenet poſſe ſimpliciter Epiſcopum diſpenſare. De voto verò religionis non eſt eadem ratio, ſed poteſt petere abſque diſpenſatione, quia non vouit caſtitatem, niſi in religione ſeruandam. Ita tenet Soto libr.8. de iuſtit. & iur. quæſt.2. articul.1. cum alijs doctoribus.

Quartò, mortuo coniuge, tenetur alter, qui vouit, implere votum, aut caſtitatis, aut religionis. Quòd ſi iterum contrahat, incurrit eadem peccata, quæ in primo contractu commiſſa ſunt.

Tertium impedimentum eſt, ſponſalium: qui enim contraxit cum altero de futuro, non poteſt contrahere cum altero de præſenti, &, ſi contrahat, tenet quidem matrimonium contractum, tamen mortaliter peccauit, niſi cauſa extiterit rationabilis, vt dicemus in materia de ſponſalibus.

Quartum eſt, catechiſmi: cùm enim aliquis fuit ſuſceptor in catechiſmo tantùm, & non in Baptiſmo, aut Confirmatione, tunc contrahit eandem cognationem, quæ in ſacramento contrahitur, ſed cum diſcrimine: nam, vt diximus, cognatio ſacramenti dirimit contractum; vt verò iſta impedit ſolùm contrahendum, & non dirimit contractum, vt habetur, cap. per catechiſmum, de cognat. ſpiritual. in 6. Armilla; verb. matrimonium, §.60. putat nō eſſe mortale cum hoc impedimento con-

to contrahere, nisi contemptus esset, sed veniale. Sed non auderem ergo affirmare, si scienter contrahat, nec video, cur priora obligent sub mortali, & hoc non.

De impedimentis criminis.

CAPVT XV.

Aliquot sunt crimina, propter quæ homo prohibetur, ne possit contrahere, in pœnā criminis, & peccati commissi; contractum tamen matrimoniū tenet, nisi aliud obstet impedimentum.

Primum crimen est incestus, cum consanguinea coniugis vsq; ad 4. gradum: v. gr. si vxor rem habeat cum consanguineo viri intra 4. aut vir cum vxoris consanguinea, mortuo altero, non potest amplius contrahere ad modum prædictum. Ita habet cap. 1. de eo, qui cogn. consang. vxor.

Alterum crimen est vxoricidium. Qui suam vxorem occidit, non potest contrahere cum alia. 23. quæst. can. admonete. Et aduerte, quòd si id facit intentione contrahendi cum adultera, non potest contrahere cum illa, & contractum est nullum tamen si sine hac intentione facit, tunc est huiusmodi impedimentum, etiam si facit respectu aliarum ab adultera. Sed hoc impedimentum non procedit in vxore occidente virum, quia nullus est canon. de hoc, vt tenet Armill. §. 58.

Tertium crimen est, raptus alienæ sponsæ: qui enim rapuit alienam vxorem vel sponsam, non potest contrahere. 27. q. 2. can. statutum.

Quartum est, cùm quis fit susceptor filij proprij malo animo, vt contrahat cognationem cū vxore, ne reddat debitum; talis enim, mortua vxore, non potest cum alia contrahere 30. q. 1. cap. de eo.

Quintum est, occidere sacerdotem, cap. qui presbyterum, de pœniten. & remiss. sed ibidem Panorm. limitat, dummodò sit in iudicio damnatus de tali crimine.

Sextum est, si quis monialem in vxorem accepit. 27. qu. 1. cano. hi verò. Hæc sunt crimina, propter quæ homo à matrimonio contrahendo prohibetur. Armill. §. 60. putat hæc omnia non prohibere sub mortali, sed, vt iam dixi, non id auderem affirmare: non enim talis prohibitio fieret, & pro crimine tam

ne tam graui, nisi obligaret sub mortali. Vnde cùm sciens quis contrahit, & absque dispensatione, quam Episcopus potest dare, vix à peccato mortali excusarem; quamuis non constanter affirmem.

De Sponsalibus: quæ dicantur sponsalia, & quibus modis contrahantur.

CAPVT XVI.

Sponsalia sic posse describi videntur, *promißio mutua futuri matrimonij, signo sensibili expressa.* In qua descriptione tres sunt partes.

Prima est, *promißio futuri matrimonij*: non enim sponsalia sunt matrimonia; nec enim fiunt per consensum & verba de præsenti, sed de futuro.

Secunda pars est, *mutua*: debet enim esse ex vtraque parte, putà viri, & fœminæ promissio: cùm enim vnus tantùm promittit, tenetur quidem ratione promissionis, seruare quod promisit, tamen non sunt sponsalia: debet enim inuicem alter alteri promittere; ob id, in plurali dicuntur sponsalia.

Tertia pars est, *signo sensibili expressa*: hoc enim in matrimonio & sponsalibus necessarium est; vt consensus & promissio signo aliquo sensibili, verbo, nutu, aut alio modo significentur, vt, si duo inuicem sibi promitterent, tamen esset interior tantùm promissio, tunc vterque obligaretur seruare p[illegible]um; tamen non dicerentur sponsalia, nisi promissiones exterius innotescerent ipsis. Ex his duo sequuntur.

Vnum est, cùm sponsalia sint promissiones quædam contrahentium, & promissio sit actus rationis, non fiunt sponsalia, nisi inter habentes vsum rationis. Vnde canones determinarunt, vt ante septennium non essent valida sponsalia, c. vnico, de desponsat. impub. in 6.

Alterum est, cùm sponsalia sint promissiones matrimonij, sequitur, vt in omnibus casibus seu impedimentis, in quibus matrimonium nō potest fieri, etiam sponsalia nulla sint: non enim promissio eorum, quæ fieri non possunt, aut licitè fieri non possunt, efficaciam habet. Per hæc notum est, quæ dicantur sponsalia.

Nunc

Nunc de modis, quibus contrahantur agendum est. Hi autem sunt quatuor.

Primus, per simplicem & absolutam promissionem: absolutam, id est, sine conditione; simplicem verò, id est, sine aliquo alio onere augēte obligationem; vt, cùm quis dicit, ego ducam te vxorem, altera autem, ego nubam tibi.

Altero modo, per absolutam promissionem, sed aliquo onere accedente, puta iuramento, donatione annuli, aut alicuius arræ.

Tertio modo, per promissionem conditionatam. Et possunt esse quatuor genera conditionū, de quibus dicenda sunt prorsus eadem omnia, quæ diximus de matrimonio conditionato: ob id non est opus repetere.

Quarto modo, fiunt per virtualem promissionem. In cuius gratiam nota, ex cap. vnico, de desponsat. impuber. in 6. cùm duo impuberes, vel vnus impubes contrahunt de præsenti, tūc non cēsetur matrimonium, sed sponsalia: non enim vult Ecclesia illum consensum admittere, nisi tamquàm de futuro; vnde æquiualet promissioni. Anni verò pubertatis in fœmina sunt duodecim, in masculo quatuordecim, ante quos non est matrimonium, sed sponsalia, modò iuxta Concilium Tridentinum, nisi talis consensus de præsenti sit cum testibus, & Parocho, vt dictum est, nullius est efficaciæ, nec æquiualet sponsalibus: cùm tamen ista sunt, procedit Canon antiquus.

De differentijs sponsalium, & matrimonij.

CAPVT XVII.

PRæter dictas differentias sunt tres inter sponsalia & matrimonium.

Prima est iuxta Concil. Trident. sess. 24. c. 1. matrimonia clandestina, quæ non fiunt ante duos aut tres testes cum Parocho, nullam habent efficaciam: at verò per hoc caput nō annullantur sponsalia clandestina, sed sunt valida, licèt careant testibus & Parocho, quamuis prohibita sint, cap. cùm inhibitio, de clandest. de sponsal. vbi olim inhibebantur matrimonia clandestina, & ibi Panormitan. intelligenda esse dicit sponsalia; tamen non annullabantur, modò annullantur. In qua re vnum est multum notandum, olim in iure antiquo, vt habe-

habetur cap.is, qui extra, de ſponſalibus, quando ſponſalibus accedebat copula cum cõſenſu maritali, fiebat matrimonium: at verò quia iam ad rationem matrimonij pertinent teſtes, & Parochus, id locum non habet, aliàs eſſet fraus contra Concilium facilis: duo enim poſſent ſponſalia clandeſtina contrahere, & ſtatim copulam conſummare, & ſic eſſet validum matrimonium clandeſtinum. Sed quid ſi ſponſalia facta fuerunt coram teſtibus, & Parocho, & tunc ſubſequuta eſt copula? non crederem in hoc caſu eſſe matrimonium, quia non inueniuntur omnia, quæ ſtatuit Concilium.

Altera differentia eſt inter ſponſalia, & matrimoniũ, quod matrimonium non poteſt contrahi, niſi poſt annos pubertatis vtriuſque contrahentis, vt iam diximus ex cap. vnico, de ſponſal. impub. ſponſalia verò poſſunt ſtatim poſt ſeptennium contrahi.

Tertia differentia eſt, in ſolubilitate: vinculum enim matrimonij eſt magis indiſſolubile: multis enim caſibus ſoluuntur ſponſalia, in quibus matrimonium ſolui non poſſet.

Quorum primus eſt, quando vterq; ſponſus ſoluit promiſſionem factam: tunc enim, etiam ſi iuramentum interceſſerit, ſoluitur, & liber vterque manet, vt cum alio poſſit contrahere. Ita habetur cap. præterea, 1. de ſponſal.

Alter caſus eſt, cùm alter ingreditur religionem, vt habetur cap. ex publico, de conuerſio. & Sylu. verb. ſponſalia, q. 11. dicit, quòd ſtatim ſoluitur per ingreſſum ante profeſſionem; ſed in hoc caſu, ſcilicet ante profeſſionem, matrimonium non ſolueretur, etiam ratum: nam ratum nõ ſoluitur niſi p[illegible]feſſionem, conſummatum autem nullo modo.

Tertius caſus eſt, per ordinis maioris ſuſceptionem, 27. quæſt. 2. cap. ſcripſit, vt per ſubdiaconatum, & maiores ordines.

Quartus eſt, per votum caſtitatis communis ſimplex: ſi enim votum facit caſtitatis, & poſt contrahat, ſponſalia nulla ſunt, cap. rurſus, qui cleric. vel vouen. ſi vero votum fecit poſt ſponſalia, tunc non annullantur, vt habet Armill. verb. ſponſalia, & Nauar. c. 22. nu. 25. niſi ſit votum religionis: tunc enim tenetur ingredi, vt dicit Nauar.

Quintus eſt, per matrimonium de præſenti cum altero, ſiue conſummatum, ſiue non, licèt peccet mortaliter, qui validis exiſtentibus ſponſalibus, contrahit cum altera de præ-

ſenti,

senti, tamen tenet matrimonium, cap. sicut ex litteris, de sponsal.

Sextus est, quando vnus illorum in longinquas partes abit, vnde incertus est reditus; tunc enim soluuntur sponsalia, cap. de illis, de sponsal. nec secundum Canones expectandum est tempus, licèt leges ciuiles definiant tempus duorum annorum in eadem prouincia. C. de sponsal. l. 2. & in trium annorum in aliena prouincia, C. de repudijs l. 2.

Septimus casus est, cùm superuenit affinitas, vt, si sponsus habuerit rem cum consanguinea sponsæ, vel econtra intra quartum gradum, & post Concil. Trid. intra secundum, cùm copula est illicita, tunc sponsal. soluuntur.

Octauus est, quando ante annos septem duo contraxerunt sponsalia per parentes; & posteà peruenientes ad tempus legitimum, noluerunt ratificare; tunc enim soluuntur sponsalia, c. de illis 1. de sponsa. impub. & tunc per huiusmodi sponsalia, non producitur impedimentum publicæ honestatis, quia deest consensus, c. literas, de sponsal. impub.

Nonus est, quando fuit signatum certum tempus pro futuro matrimonio, & tunc vnus illorum deest: soluuntur enim sponsalia, & qui fuit in culpa imponitur ei pœnitentia, c. sicut ex literis, de sponsal.

Decimus, quando post sponsalia vnus illorum contraxit contagiosum morbum, putà, lepram, morbum gallicum, vel similem, aut deformitatem notabilem, vt abscissionem nasi, extractionem oculi, vel quid similis deformitatis. tunc enim soluuntur sponsalia, cap. literas, de coniugio leprosorum.

Vndecimus, cùm vnus illorum incidit in fornicationem: tunc enim, si alter vult soluere sponsalia, soluet, sed qui fornicatur non potest soluere, nisi prius requirat alterum, an velit, c. quemadmodum de iureiurando.

Duodecimus, cum alter illorum post sponsalia fit hæreticus, aut infidelis, Canon. non solum. 28. q. 1.

Decimustertius, quando post sponsalia superuenit inimicitia notabilis inter sponsos, tunc potest vnus petere solutionem secundum Hosti. in summ. in verb. sponsalia, §. fin. Coacta enim matrimonia, malos exitus habere solent, c. requisiuit, de sponsali.

Decimusquartus, cùm sponsa promisit se daturum certam summam pecuniæ, vel apposita est conditio aliqua honesta, & non

& non est impleta, tunc non valent sponsalia, sicut diximus de matrimonio. Nota Nauarr. c.22 n.26. quòd cùm sponsa tépore sponsalium diues erat, & postea facta est pauper, non tenetur sponsus cum ea contrahere, quia est conditio virtualis; qua omnia bona quæ habet, sponsa promittit sponso.

Decimus quintus, cùm est fama, esse inter sponsos impedimentum matrimonij, tunc soluuntur cap. cùm in tua, de sponsal.

Decimus sextus, cùm vnus illorum est nimis asper & rigidus? vt habet Panorm. c. veniens, qui cler. vel vouen.

Decimus septimus, quando superuenit aliquid post sponsalia, quod; si superueniret ante, mutaret animos sponsorum ad contrahendum, vt habet S. Thom. 4. distin. 27. Quod intellige, quando rationabiliter mutaret animos; aliàs enim non soluuntur sponsalia. His casibus soluuntur sponsalia, non autem matrimonium: vnde differentia magna est inter sponsalia, & matrimonium quantum ad solubilitatem; magis enim insolubile est matrimonium.

De peccatis, quæ in ipso matrimonio committi possunt.

CAPVT XVIII.

MVltipliciter possunt contrahentes peccare, & in ipsomet matrimonio, & in vsu ipsius: in ipso quidem, ex sex capitibus potest procedere peccatum.

Primò, ex parte intentionis, seu interioris consensus: cùm enim alter, vel vterque illorum exterius fingunt fictos consensus, & tamen interius non habent, tunc est graue peccatum mortale sacrilegij, contra sacramentum ipsum matrimonij; nec est in foro interiori verum matrimonium, quamuis in exteriori iudicabitur matrimonium, & compellentur simul habitare.

Secundò, ex parte finis. Pro quo aduerte contrahentes posse contrahere ob vnum ex his tribus finibus.

Vnus est, ipsemet finis matrimonij, & prolis, remediũ concupiscentiæ, & mutua obsequia; &, qui ob aliquid horum contrahit, non peccat, immò benè facit.

Alter est finis malus, qui quidem est mortale peccatum, & tunc contrahere ob talem aliquem finem, mortale est: vt, qui con-

contrahit, vt abutatur vxore, vt furetur, vt occidat, vt simile quid faciat, mortaliter peccat; tamē matrimonium verum est, & tenet, si cætera, quæ diximus, adsint.

Tertius finis est, cùm sumitur pro fine aliquo, qui licitus est contrahenti, tamen non est finis matrimonij, sed, qui contrahunt, faciunt sibi talem finem: verbi gratia, delectari carnali copula, acquirere diuitias ad sustentationem status, licita sunt coniugatis; tamen non sunt veri fines matrimonij; si quis enim contraheret ob ista & faceret finem, peccaret, sed solùm venialiter, vt habet Caie. verb. matrimonium, quia non egrederetur à limite matrimonij: vnde non esset mortale. Adde quod ista aliquando sunt motiua tantùm, & non finis: mouet enim pulchritudo fœminæ aliquem, vt contrahat: sicut Iacob motus fuit à Rachael. Similiter mouet ob delectationem futuram, tunc si ista est similia motiua sunt tantùm, & non finis, nullum est peccatum.

Tertiò, accidit peccatum ex parte impedimentorum, per quæ prohibentur contrahere, & de hoc dico.

Primò, scienter attentare contrahere, existente impedimento dirimente contractum, est mortale; vt qui contrahunt in gradibus prohibitis, vel cum simili impedimento, & in hoc omnes conueniunt.

Dico secundò, contrahere scienter cum impedimento prohibente, sed non dirimente, est mortale, si impedimentum sit interdictum, votum, & sponsalia: at si sit aliquid aliorum. Caietan. & Armill. vt suprà diximus, tenent esse veniale, licèt non multùm affirmatiuè: sed iam dixi hoc esse dubium. Et vbi talia impedimenta sunt in consuetudine, forsan esset mortale; s[illegible]cundum illos Doctores potest Episcopus dispensare.

Dico tertiò, solus Papa dispensat in impedimento dirimēte contractum: at in vno casu potest Episcopus dispensare, putà, cùm intercessit copula; & contraxerunt in facie Ecclesiæ, & impedimentum est occultum, & scandolosa esset separatio, nec est facilis recursus ad Papam propter paupertatē, vel aliam causam; stantibus his, posset fieri dispensatio per Episcopum, etiā in gradibus prohibitis, & alio simili impedimento. Ita tenet Silu. verb. dispensatio. §.15. & Tab. verb. eodem, §. 14. & Armill. verbo eodem. §.19. & 20. Nauar. c. 22. num. 86.

Dico quartò: qui contrahunt cum talibus impedimentis ante habitam dispensationem, etiam cum spe certa habendi eam; mortaliter peccant, & nullum est matrimonium, &

habita

habita dispensatione, opus est de nouo contrahere, quia semper manet impedimentum, donec actu sit dispensatio facta Nauar.c.22.num.87.dicit,quòd illi,qui scienter contrahunt,& habent copulam, vt faciliùs impetrent dispensationem à Papa, debent narrare Pontifici, se illa intentione habuisse copulam, & contraxisse, vt faciliùs eis dispensaretur, quo non narrato, dispensatio nulla est. Aduertendum tamen est, statutum esse in Concilio Tridentino, session. 24. capit. 5. de reformatione matrimonij huiusmodi contrahentes carere spe dispensationis, cuius verba sunt hæc: Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe consequendæ dispensationis careat; idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantùm matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit, quòd si ignoranter id fecerit, siquidem solennitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subijciatur pœnis: non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempsit.

De aliis tribus peccatis in matrimonio accidentibus.

CAPVT XIX.

ACcidit etiam quartò peccare ex parte modi: modus autem hic antiquus est; tamen renouatur, & perficitur in Concilio Tridentino session. 24. cap[illegible] statuitur.

Primò, cùm aliqui contracturi sunt matrimonium, fiant denunciationes in Ecclesia tribus diebus festis continuis, inter missarum solennia; vt, si fortè aliquod sit occultum impedimentum, manifestetur.

Secundò, si fortè timetur, ne aliqui malitiosè impediant, tunc vna solum præmittatur, &, si adhuc timetur, nulla præmittatur.

Tertiò, cùm nulla in tali casu præmittitur, non consument matrimonium contrahentes, sed solùm de præsenti contrahant, & ante consummationem fiant tales denunciationes, nisi aliter visum fuerit Episcopo: hoc enim ipsius prudentiæ

tiæ relinquitur. Hic est modus, contra quem agere peccatum esset mortale.

Accidit & quintò peccare in benedictione nuptiarum, cùm non debito fiunt tempore, circa quod etiam Concil. loco allegato disponit.

Primò hortatur, vt coniuges non consumment ante benedictionē: tamen aduerte, quòd si consumment, nō est mortale, sed veniale, sicut erat ante Concil. vt habet Armill. v. debitū. & Caiet. verb. matrimonium.

Disponit secundò, vt ista benedictio fiat per Ordinarium, aut Parochum, vel sacerdotem alium, de eius tamen licentia; & annullat omnem consuetudinem & priuilegium in cōtrarium; per quod Sacerdos alius ab Ordinario & Parocho poterat huiusmodi benedicere.

Disponit tertiò, vt Sacerdos, qui benedicere attentauerit sine licentia horum, sit ipso iure suspensus, donec aliter Ordinario contrahentium visum fuerit. Tempus autem, in quo nuptias celebrare non licet, est triplex; ab Aduentu vsque ad Epiphaniam; à Septuagesima vsque ad dominicam in Albis; à Letanijs vsque ad dominicam Trinitatis. An verò isti termini sint exclusiuè, an inclusiuè sumendi, standum est consuetudini loci. Concilium verò Tridentinum session. 24. cap. 10. abstulit tertium tempus, & secundum limitauit, vt sit à die Cinerum, vsque ad octauam Paschæ inclusiuè.

Accidit etiam sextò peccare ratione indispositionis subiectorum: qui enim cum conscientia mortalis huic accedit sacramento, peccat mortaliter, & priuat se gratia, quæ per hoc datur sacramentum: tamen Concil. Trident. session. 24. cap. 1. de reformatione, hortatur contracturos: vt per tres dies antè confiteantur & communicent: peccant etiam, qui excommunicati maiori vel minori excommunicatione contrahunt: nam excommunicatio à passiua participatione sacramentorum prohibet. His modis peccare in matrimonio contingit.

* * *

De peccatis in vſu matrimonij.

CAPVT XX.

MVLTIS modis etiam peccare contingit in ipſo matrimonij vſu, qui modi his duobus carminibus continentur.

Sit modus & finis, ſine damno ſolue, cohære.
Sit locus & tempus, tactus, ne ſpernito votum.

Oportet ſingulas explicare partes.

In primis circa modum contingit mortaliter peccare, quando contra naturam, puta, in vaſe non debito fit copula: quando etiam ſemen effunditur extra vas voluntariè: His enim duobus modis eſt mortale. At quando in vaſe proprio ſemen effunditur, quamuis modus non ſeruetur, puta, ſiue fœmina ſit ſuperior, ſiue à poſteriori parte ſemen recipiat, ſiue alius ſit præpoſterus modus, tunc non eſt mortale, niſi cùm eſt periculum effundendi ſemen extra vas; quo periculo non ſtante, vt dicit Albert.4.diſt.32. non eſt mortale, ſed ſi fiat ob delectationem ſolam, eſt veniale, ſi ob neceſſitatem aliquam nullum eſt peccatum.

Circa finem, nota, quòd cùm coniux accedit vxori tamquã ad non ſuam, quia nimirum ita accedit, quod habet animum accedendi, licèt non eſſet ſua vxor, tunc eſt mortale: qui verò accedit vt ſuæ, tamen cauſa delectationis, tunc eſt veniale. Hæc eſt doctrina S. Thom.4.d.32.

Circá damnum aduerte, quod accedere ad grauidam, quando eſt notabile periculum abortus eſt mortale; quòd ſi nullum eſt periculum aut paruum, veniale eſt, quia frequenter ſit periculum, niſi ad vitandam incontinentiam: accedere etiam ad menſtruatam, veniale eſt: quamuis ſi fœmina perpetuum patiatur menſtruum, aut ſit periculum incontinentiæ, nullum ſit peccatum, vt dicit Sylu. verb. debitum, §.6. Tempore autem menſtrui dicit S. Thom. loco citato, quod non poteſt fœmina petere debitum, ſed reddere petenti, primùm admonendo ipſum de menſtruo: hoc autem peccatum eſt tantùm veniale, quia nullum eſt periculum notabile, nec impeditur generatio.

Circa iſtud verbum, *Solue*, nota habere coniugem vtrumque poteſtatem ſupra corpus alterius, ita vt alter de iuſtitia poſſit alteri debitum copulæ petere, & qui negat (nulla cauſa exi-

sa existente rationabili) mortaliter peccat, contra illud 1. Corinth. 7. *Nolite fraudare inuicem.* Sunt tamen hic notanda aliqua.

Vnum est, quò sunt casus aliquot, in quibus vnus potest negare alteri etiam petenti debitum: de quibus vide Palud. 4. d. 32. & communiter Doctores Theologos ead. dist. & Summistas, verb. debitum.

Primus est, quando est impotens, qui non potest reddere; verum est, quòd si sua culpa factus est impotens, mortaliter peccauit in eo, quòd se impotentem fecit; tamen posteà non facit nouum peccatum in non reddendo post pœnitentiam primi peccati.

Alter casus est, cùm timet probabiliter grauem infirmitatem ex ipsa copula: non enim tunc tenetur accedere, nec hòc est contra illud cap. quoniam, de coniug. lepros. vbi dicitur, quòd debet accedere ad leprosum coniugem: hoc enim intelligitur cùm non timetur contagio consilio medicorum, si enim timetur probabiliter, non tenetur.

Tertius casus est, cùm vnus coniugum commisit adulterium: tunc enim perdit ius petendi, & ille alter potest negare absque pecato, nisi etiam ipse commiserit, vt statim dicemus.

Quartus casus est, quādo matrimonium est ratum, & nondum consummatum, & vnus vult ingredi religionem, tunc non tenetur reddere petenti. Cap. ex publico, de conuersio. coniug. assignat tempus duorum mensium, in quo debeat talis deliberare statum, & ingredi, aut reddere debitum.

[illegible]de quintum casum, quādo vnus illorum fecit votum castitatis ante matrimonium, aut pòst, sed ex cōsensu alterius: tunc enim non habet ius petendi contra votum; & alter negare potest, nisi intercedat dispensatio voti.

Aduerte secundò, aliquando non solùm coniugem posse non reddere debitum alteri, sed mortaliter peccare reddendo, & hic casus vnus est, nempè, cùm vxor in adulterio pertinaciter manet, seu perseueranter, nec emendatur, tunc maritus tenetur illi non reddere debitum, vt habetur 23. qu. 1. can. si quis vxorem. Iste tamen casus limitatur à Doctoribus.

Primò, à Richard. 4. d. 32. quando illa vult desistere à peccato, & non perseuerare in adulterio: tunc enim potest reddere maritus absque peccato, non tamen tenetur.

Secundò, limitatur à Sylu. verbo debitum, §.1. quando vir timet peccatum incontinentiæ, nisi accedat vxori: tunc enim potest; nec enim tenetur cum periculo animæ procurare correctionem alterius; nam hic canon fuit factus ad emendationem fœminæ.

Tertiò, limitatur ab Armilla, verbo debitum, §.16. quando timentur rixæ graues, & scandalum, nisi reddat debitum.

Quartò, limitatur à Palud. dist. 32. quando nulla separatur emendatio ipsius: cùm enim vir non potest corrigere, non tenetur abstinere. Limitatur & ab eodem, quòd solùm obligetur vir, non reddere debitum vxori perseueranti in adulterio, non tamen obligatur vxor non reddere viro adultero perseueranti in adulterio: nam canon solùm loquitur de viro habente vxorem adulteram.

Aduerte quintò, quod sunt multi casus, in quibus vir tenetur reddere debitum, etiam postquàm commisit adulterium, dummodò non perseueret in illo.

Primus est, cùm & ipse vir adulterium commisit. Ita habetur, c. significasti, de diuor.

Secundus est, quando potuit prohibere fornicationem, & noluit, vel ipse prostituit vxorem, cap. descriptionem, de eo, qui cognoscit consang. vxoris.

Tertius, quando vir cognoscens vxorem fornicatam esse, accessit ei, c. 2. q. can. dixit Dominus.

Quartus, quando vxor fornicata est violenter, vel quia credens maritum mortuum iterum nupsit, vel credens alienum esse suum maritum, accessit, tunc non perdit ius petendi, quia fornicatio hæc est materialis, & non peccatum. Ita hab. 34. quæst. 2. can. cùm per bellicam, 32. quæst. 5. canon, proposito.

Quintus casus solet addi, quando vir dedit occasionem fœminæ adulterãdi, quia noluit reddere debitum: tunc, si adulteretur fœmina, tenetur vir reddere debitum, 33. q. 5. can. secundùm verba. & ita dicit S. Thom. 1. Corinth. 7. & Armill. verb. matrimonium, §. 73.

* * *

De aliis peccatis in vsu matrimonij eue-nientibus.

CAPVT XXI.

SEquitur in carminibus propositis, *cohære*, per quod cohabitatio mariti, & vxoris in eodem toro, & domo significatur: Vnde peccant isti, qui dimittunt vxores suas, & vagantur per alienas prouincias, noluitq; redire ad eas, nec sunt absoluendi, donec firmum saltem propositum habeant, absq; mora redeundi; sunt tamen aliquot casus, in quibus licet separari inuicem.

Primus est, per vxoris fornicationem. 32. qu. 1. can. si quis vxorem; non tamen per hoc soluitur matrimonium, ita, vt possint illi de nouo cum alijs contrahere, vt malè dixit Caietan. Matth. 5. & 19. hoc enim asserere est hæreticum, vt habetur Concil. Triden. sess. 24. can. 7. non enim soluitur, nisi quoad torum, & habitationem, & in casibus propositis c. præcedenti, in tertio notabili. Adhuc non licet facere huiusmodi diuortium. Iste autem casus procedit, cùm mulier fornicatur, non autem cùm vir.

Secundus casus est, cùm alter coniugium trahit alterum ad peccandum, ita, vt alter non possit se ab ipso liberare, quin peccet, tunc iste potest se separare ab illo, qui sibi est causa peccandi. Ita habet Innocen. cap. maritus, de adult. & Palud. dist. 39.

Tertius est, cùm alter conuertitur ad infidelitatem, vel fit hæreticus, ita habet Nauar. ca. quæsiuit, de diuor.

Quartus est, cùm ex mutuo consensu vouent ambo castitatem: tunc enim separantur, quoad torum; &, si ex consensu vtriusq; vnus ingrediatur religionem, altero enim ingrediente, vel faciente votum perpetuum continentiæ, possunt ita separari.

Sequitur in carmine, *sit locus*. Copulam habere in loco sacro, secundum communem sententiam, est mortale. Richar. vero d. 32. art. 1. & q. 3. & Angelus, verb. debitum §. 32. limitant, nisi sint violenter in illo loco, putà, tempore belli, aut à iudice se defendant, aut simili causa, & multo tempore illic cogantur esse; tunc enim non esset peccatum. Silu. verò verbo debitum, §. 3. dicit melius, quòd, cùm reddit debitum ob pericu-

 lum

lum incontinentiæ non est peccatum, nec violatur Ecclesia, alias est peccatum.

Sequitur in carmine, *tempus*. S. Thom. 4. d. 32. dicit generaliter nunquam esse mortale peccatum copulam coniugatorum ratione temporis; licèt enim accedat die Veneris sancti, & nocte præcedente communionem, non est mortale; tamen in huiusmodi solennitatibus dicit esse veniale, quamuis accedant ob periculum incontinentiæ; quia possunt adhibere remedium orationis vel ieiunij, vel simile quid, ne incidant in peccatum. Ego ita credo, nisi cùm nō ita facilè aliud occurrit remedium: tunc nullum est peccatum.

Sequitur in carmine, *tactus*. Caie. ver. matrimonium, notat, tactus, qui fiunt ante futuram copulam inter coniugatos, non esse peccatum: qui verò fiunt absque copula, esse veniale: cum verò timetur pollutio, si cum tali probabilitate, vel eo fine fiant, sunt mortale peccatum.

Vltimum verbum est, *ne spernito votum*. Qui enim vouit castitatem, & contraxit posteà, aut qui post contractum, ex consensu coniugis vouet castitatem, non potest copulam habere absq; mortali peccato, nisi prius dispensationem à Papa habeat, de quo iam diximus supra. Hæc sunt, quæ de matrimonio aduertenda videntur.

* * *

Finis huius instructionis. Laus Deo.

TRA-

TRACTATVS DE SEPTEM PECCATIS MORTALIBVS.

LIB. VIII.

Quid sit peccatum mortale.

CAPVT I.

CVM de septem peccatis, quæ vulgò mortalia vocantur, agere debeamus, meritò præmittendum est quid sit peccatum mortale. Videtur autem sic posse describi. *Recessus à regula diuina voluntarius, Dei gratia peccantem priuans, & æternæ morti adiudicans. In qua descriptione sex partes continentur.*

Prima est, *recessus*, id est, separatio ab aliquo principio stabili. Peccatum non est aliud quàm separatio ab aliquo principio.

Hoc autem principium explicatur in secunda parte, putà, *regula.* Regula enim est principium dirigens hominem in sua operatione, per quam cognoscit, quid, & quomodo sit operandum: quando autem homo non facit secundum regulam, tunc recedit ab ea, & talis recessus dicitur peccatum.

Additur tertia pars, *diuina*: nam duplex est regula, vna, quæ dirigit hominem ad operationes artium; vt, quæ docet modum faciendi domos, scamna, militandi, faciendi denique alia huiusmodi; & dicitur regula artis. Altera regula est, quæ dirigit hominem ad operandum secundum virtutes, vt ad suum finem perueniat, & dicitur regula moris, & diuina, quæ quidem regula continetur in præceptis diuinis & humanis, quæ homines Dei auctoritate imponunt. Recedere à priori regula, peccatum est quidem, sed non de quo loquimur modo; sed

ſed dicitur peccatum artis,id eſt,error quidam artis. Receſſus verò à diuina regula, & præcepto, cui debeat homo ſe in ſua operatione conformare, peccatum dicitur, de quo loquimur in præſenti.

Additur quarta pars, *voluntarius*. Non omnis receſſus à regula,etiam peccatum eſt,ſed qui eſt voluntarius: vt autem aliquod opus dicatur voluntarium, tres conditiones ſunt neceſſariæ.

Vna eſt,quòd à voluntate procedat, vel quia eſt actus elicitus ab ipſa, vel quia eſt imperatus ab ea: quando ergo aliquis actus in nobis eſt,qui à noſtra non eſt voluntate, quia nec ipſum volumus, nec voluntas ipſius fuit in cauſa, nullum eſt peccatum,quia non eſt voluntarium: vnde excuſantur multæ imaginationes turpes & inhoneſtæ, & cogitationes repentinæ,etiam contra fidem,quæ non ſunt peccata,cùm homo ſua voluntate non conſentit: nam ſæpè iſta ab inimici ſuggeſtione procedunt.

Secunda conditio eſt,quòd ſit *liberum*,id eſt, ſic à noſtra voluntate procedat, quod ſit nobis liberum, & illud facere, & non facere: vnde, quæ in nobis neceſſariò eueniunt, quamuis à voluntate proficiſcantur, quia deeſt plena libertas, non dicuntur voluntaria, & ſic,nec peccata cenſenda ſunt. Ex hac parte excuſantur, ſaltem à mortali, multi motus repentini ex paſſione, vel in conſideratione aliqua procedentes, vel ex defectu rationis, quibus homo vult occidere, aut nocere alteri, quos homo, cùm ſuæ poteſtatis ſit, ſtatim prætermittit, & ſedat.

Tertia conditio eſt,vt non procedat opus ex ignorantia regulæ:cùm enim aliquis operatus eſt liberè contra regulam,ſed quia ignorabat regulam,& præceptum, quod ſi ſciuiſſet, non vtique feciſſet,illud tunc opus non cenſetur voluntarium, nec eſt peccatum,vt,qui ignorans prorſus eſſe diē ieiunij ſumpſit carnes,vel ignorans eſſe diem dominicum, fecit opus ſeruile. Hic tamen attende quòd non ſemper ignorantia facit opus inuoluntarium,aut excuſat,niſi cùm eſt ignorantia eorum,quæ homo non tenebatur ſcire,aliàs,vel,ſi tenebatur non potuit ſcire,nec per ſeipſum ſtetit, quo minus ſciret; vnde ignorantia præçeptorum Decalogi non excuſat,quia tenentur omnes ſcire,& per ſeipſos ſtat quo minus ſciant,quia ſunt naturalia præcepta,quæ vel ipſa natura docet.Debet ergo peccatum eſſe receſſus à diuina regula voluntarius.

Additur in definitione,quinta pars, *priuans peccantem gratia Dei* Homo ſic per peccatum mortale priuatur gratia Dei , ex amico enim fit inimicus , & cum inimicus eſt , fit inimicitior. Et iſte eſt vnus effectus peccati mortalis, qui dicitur macula. Pulchritudo enim animæ eſt gratia Dei, qua remota, manet anima deformis.

Alter defectus in ſexta parte deſcriptionis, *Æternæ morti adiudicans.* Per mortale enim deputatur homo pœnæ inferni, quæ perpetua eſt,quam ſubibit, niſi ante mortem pœnitentiã peccati egerit.

Huiuſmodi autem pœna peccati,duplex eſt.

Altera conſiſtit in priuatione diuinæ viſionis: nam damnatus numquam Deo fruetur: & dicitur hæc pœna damni.

Altera conſiſtit in eo,quòd igne torquebitur perpetuo; & dicitur pœna ſenſus. Infligitur autem hæc duplex pœna propter duo quæ in mortali peccato ſunt. Eſt enim auerſio à Deo; cùm enim homo mortaliter peccat,à Deo ſe auertit, dum eius negligit præceptum , & ob hoc ei infligitur pœna damni. Eſt etiam conuerſio ad creaturam : qui enim peccat , in aliqua creatura ſibi complacet ; ob hoc punitur pœna ſenſus à creatura ipſa, putà,ab igne. Hæc vtraque pœna dicitur mors animæ, à qua peccatum dicitur mortale , quia talis mortis eſt cauſa.

Quotuplex mortale, & quomodo differat à veniali.

CAPVT II.

PEccatum mortale duplex eſt : vnum , quod dicitur abſolutè mortale,alterum , quod dicitur mortale tantùm ex genere. Mortale abſolutè,& completè illud eſt,quod definitum eſt in cap. antecedenti. Id verò eſt mortale tãtùm ex genere , quod ex ſe inductiuum eſt mortis æternæ, & priuatiuum gratiæ , tamen aliquo antecedente impeditur, ne talem inducat effectum ; verbi gratia, eſt aliquod opus contra aliquod præceptum Dei, hoc mortale eſt ; & , ſi perfectum eſt, vt conſequatur effectũ,eſt mortale abſolutè: ſi verò impeditur quò minus talem obtineat effectum , eſt mortale tantum ex genere.

Impeditur autem peccatum, quo minùs sit absolutè mortale, dupliciter.

Vno modo ob leuitatem materiæ; vt furari, mortale est cōtra Dei præceptum; tamen furari quatrinum, non est mortale, nec priuat hominem gratia: quamuis non semper leuitas materiæ excuset.

Altero modo, ob defectum libertatis, quia homo non erat omninò sui compos; vt, cùm quis repentinā ita mortem alicui vult infligere, potest esse tam subitus motus, vt non sit omnimodè libertas, & tunc non est mortale perfectum, sed ex genere suo. Actu verò computantur inter leuia peccata, quæ dicuntur venialia. Dices, in quo differt peccatum mortale à veniali? Dico, & nota, pro intelligentia, quòd recedere ab aliquo præcepto contingit multipliciter.

Vno modo, quando homo non agit, quod præceptum est, seu, quod regula diuina agere præcipit.

Altero modo, quando agit contrarium omninò eius, quòd regula exigit; vt, qui occidit, furatur, cùm Dominus non occidendum, non furandum præcipiat.

Tertio modo, quando licèt nil agat contra regulam, nec prætermittat id, quod exigit regula, facit tamen aliquid, quod non est secundum finem regulæ; finis enim regulæ Deus est, & beatitudo nostra: in hoc enim ordinantur, & ad hoc nos dirigunt præcepta omnia. Recedit autem homo, cùm facit aliquid, quod non est contra præceptum, tamen non est ordinabile in Deum, & hoc dicitur præter regulam, vt verbum otiosum, mendacium iocosum, & alia huiusmodi. Quicquid ergo est contra regulam modo primo, & secundo, est mortale ex genere suo absolutè: tertio verò modo dicitur veniale, quod, qui gratia nō priuat, nec æternæ morti adiudicat, facilè consequitur veniam, & dicitur veniale.

Mortalia solent diuidi communiter in septem, quæ vulgò mortalia vocantur, includunturque in ista dictione, *Saligia* à nomine, cuiusq; peccati sumpta prima litera: V.g. Super quam denotatur superbia, & sic de singulis, auaritia, luxuria, ira, gula, inuidia, accidia. Vbi nota, quòd plura multò sunt vitia. Hæc tamen, quia multa ex his oriuntur, ob id separantur ab alijs in hoc numero præscripto, vt habet S. Thom. 2. 2. qu. 162. art. 8. Aduerte etiam, quòd ista non benè dicuntur mortalia, sed capitalia, vt habet S. Thom. & Greg. 31. mortaliū: non enim omnia eiusmodi sunt mortalia, nec ex genere, poterunt tamen dici

dici mortalia, quia radices ſunt multorum mortalium. Et cùm de ſingulis ſit agendum, de ſuperbia agendum eſt primo loco.

Quid ſit ſuperbia.

CAPVT III.

SVperbia ſic videtur poſſe deſcribi. *Eſt appetitus celſitudinis peruerſæ, voluntarius.* Tria prima verba ſumuntur ex Auguſt 14. lib. de ciuitate, c. 13. Vltimum additur à nobis gratia maioris explicationis.

Dicitur primo loco, *Appetitus*. Superbia ènim non conſiſtit in cognitione, ſed in appetitu, & volitione: eſt enim velle quoddam.

Additur ſecundum verbum, *Celſitudinis*, ſeu excellentiæ. Velle celſitudinem, & velle eſſe ſupra id, quod eſt: hoc enim ſuperbire eſt, cùm vult homo eſſe maior eo, quod eſt. Dico id fieri tripliciter, aut in ſua cogitatione, & iudicio, cùm vult ſuo intellectu reputare ſe ſuprà id, quod verè in ſe eſt.

Secundò, in aliorum iudicio, cùm vult reputari maior quàm ſit.

Tertiò, in opere, cùm vult id facere, quod ſuperat id, quod verè eſt, quamuis non ſe iudicet maiorem, ſed tantùm ſit inconſideratio, qua non aduertit, quantus ſit, & quantum poſſit. Hoc ergo modus ſuperbus appetit celſitudinem.

Additur tertium verbum, *peruerſæ*, id eſt, inordinatè, & contra rationem: non enim velle hominem celſitudinem ſemper eſt ſuperbia; quando enim id fit ſecundum rationem, putà, quando, & quomodo, & ſine quibus oportet, virtus eſt magnanimitatis; vt, qui aggreditur magna, debito fine, & circumſtantijs, non ſuperbus, ſed magnanimus dicitur. Superbia verò eſt velle eſſe ſuper id, quod eſt, contra rationis regulam: ſuperbus enim per ſe finem conſtituit in ipſa propria excellentia.

Additur vltimum verbum, *voluntarius*, ad ſignificandum, quòd debet hic eſſe appetitus voluntatis; nam ſuperbia eſt in voluntate, non in parte ſenſitiua. Et rurſus debet eſſe voluntatis actus liber, & qui in noſtra ſit poteſtate, ad excluden-

dendas inclinationes in primos motus, in quibus homo aliquã do vult esse super id, quod est: hæ enim non sunt superbia. Dicitur superbia, vt dicit Isidor. à super, & volo; quasi superbus velit esse super id, quod est.

Quot species superbiæ, & quale peccatum.

Capvt IV.

Qvatuor sunt superbiæ species.

Prima est; cùm quis sic appetit suam excellentiã, vt bonum, quod ab altero habet, sibi tribuat, ac si à se esset, ponendo finem in ipsa excellentia.

Hoc pluribus fit modis, Vno modo, cùm in sua existimatione, & in iudicio id sibi tribuit, vt, qui scientiam ab altero habitam existimat se à se potiùs habuisse, appetitu excellentiæ.

Alterò, cum vult id ita esse in aliorum existimatione; vt, qui vult ab alijs existimari, ac si scientiam à se habuisset.

Tertiò, cùm vult ipso opere id monstrare, id est, ita se gerit, ac si tale bonum à se habuisset.

Quartò, cùm desiderat saltem, & vellet à se habuisse tale bonum. His modis ista prima superbiæ species exercetur. Non solùm autem fit hoc per volitionem modo prædicto, sed per nolitionem, & dolorem: vt, cum homo vult non existimari, vel à se, vel ab alijs talis, vt qui ab alijs bonum acceperit.

Secunda species est, cùm bonum, quod ab alio habet absq; vllo suo merito, appetit habere, ac si ex suo merito ei esset datum; & hoc totidem modis, aut apud se ita existimando, aut volendo, vt ita ab alijs existimetur, aut ita opere ostendendo, ac si ex suo merito habuisset, aut saltem desiderando; similiter etiam per nolitionem, & dolorem de contrario.

Tertia species est, cùm quis sibi vult tribuere excellentiam quam non habet, aut in sua existimatione, aut aliorum e[illegible]imatione, aut ipso opere, aut desiderio, & de contrario d[illegible]leando.

Quarta species est, cùm quis appetit excellentiam supra alios ponendo finem in ipsa, & hoc ejsdem modis, aut in sua, aut in aliorum existimatione, aut desiderio, aut ipso opere, quia

quia nimirum contemnit alios, aut vult se ab alijs vt excellentem tractari, & de contrario dolet. His omnibus speciebus, & modis fit superbia, quorum cuique erunt exempla facilia: est enim communissima materia. Est autem notandum, quòd nō semper superbia est mortale, imò frequenter est veniale: est enim mortale in tribus casibus.

Vnus est, cùm quis ita superbit, vt Dei habeat cōtemptum: tunc autē est Dei contemptus, cùm, quod à Deo habet homo, existimat non habere, aut vult ita ab alijs existimari, aut desiderat, aut dolet de eo, aut se Deo æquat, vel anteponit. Talis superbia mortale grauissimum est.

Secundò, cùm homo ita appetit suam excellentiam, vt sit paratus Dei præceptum transgredi, & mortaliter peccare potiùs, quàm à sua excellentia cadere.

Tertiò, cùm sequitur iniuria proximi notabilis, puta, inhonorat, infamat grauiter, vel alia iniuria, quæ mortalis culpa est, afficit. Alijs modis superbia commissa veniale est, sed valdè periculosum, quia radix est multorum malorū, & impeditiuum bonorum spiritualium: & meritò: nam, qui se replet excellentia, dignus est, vt à Deo bono spirituali non repleatur, sicut humilitas multa à Deo impetrat, quia per eam homo vacuum coram Deo se repræsentat. Religiosis autem multum est nociua superbia, & spiritualis profectus multum impeditiua.

De remedijs contra superbiam.

CAPVT V.

MVlta sunt remedia contra superbiam, inter quæ maximè ad rem mihi facere videntur ista quatuor.

Primum est, si homo consideraret, quā parua sunt bona, in quibus superbit, & quàm minimus sit ipse respectu aliorum. Si superbit homo de scientia, de fortitudine, de nobilitate, de potentia, consideret, quot sint in mundo ipso excellentiores; quòd si non inuenit, consideret vel dæmones inferni, qui cùm sint inimici Dei, excedunt omnes homines excessu valdè magno in bonis naturalibus. Consideret Angelos bonos. Denique consideret alios se maiores.

Secundum est, si consideret, quòd omne bonum accepit à Deo, nec est suum, sed Dei, quòd potuisset Deus alijs communicare, qui meliùs ipso vterentur.

Tertium

Tertium eſt, ſi conſideret, quàm odioſus ſit ſuperbus, nō ſolùm Deo, qui ſuperbis reſiſtit, ſed hominibus, qui interiùs maximè ſuperbiam deteſtantur, & etiam ipſimet ſuperbi alios ſuperbos ferre non poſſunt.

Quartum eſt, ſi conſideret homo, quoties ſe priuet bonis ſpiritualibus, & quàm incapacem ſe faciat gratiæ, & donorum ſpiritualium ob ſuperbiam, quàm nihil lucretur ob eam: quid enim habet ex hoc, quòd ſe magnum exiſtimat, aut ab alijs vult exiſtimari: ſi enim alij non exiſtimant, ſua voluntate id efficere non poterit. Iſtæ ſunt conſiderationes multum vtiles cōtra ſuperbiam, &, ſi his homo adiungat exercitium actuum humilitatis, cum diuina gratia præualebit vtiq, contra vitium hoc, & multum in bono proficiet; & virtutes, & bona, quæ habet, pulchriora erunt: ſuperbia enim maculat, & deturpat omne bonum hominis.

De vana gloria, & quid ſit.

Capvt VI.

Vana gloria, ſicut præſumptio, & ambitio, ex ſuperbia naſcitur. Eſt autem vana gloria *appetitus gloriæ inordinatus.*

Sunt tres partes.

Prima eſt, *appetitus*: eſt enim vana gloria, quædam volitio, ſeu deſiderium, aut complacentia, qui actus voluntatis ſunt.

Secunda pars eſt, *gloriæ*: appetere enim non quamcumque rem, ſed gloriam, ſpectat ad vanam gloriam. In cuius gratiam nota, eſſe differentiam inter iſta, famam, laudem, honorem, & gloriam: fama enim eſt bona opinio, quæ habetur alicuius: ille enim dicitur habere famam, qui ſui habet apud alios bonā exiſtimationem, & opinionem. Mala fama, non fama, ſed infamia dicenda. Laus verò eſt ſermo manifeſtans alicuius boni excellentiam: laudamus enim, cùm alicuius excellentiam manifeſtamus. Honor verò, eſt reuerentia exhibita alicui in teſtimonium alicuius excellentiæ ipſius, & maximè virtutum. Gloria verò, eſt clara cum laude notitia, id eſt, fama coniuncta cum laude. Appetere ergo hanc gloriam, eſt vanæ gloriæ. Et in hoc differt Vana gloria à Superbia: Superbia enim appe-

appetit excellentiam; vana autem gloria appetit manifestationem excellentiæ, præcipuè apud alios. Appetere autem hanc gloriam, non est ex se malum, sed differens, sicut appetere pecunias, quod potest malè, & benè fieri. Cùm igitur appetitus gloriæ est inordinatus, tunc vitium est, ob id, additur tertia illa particula in definitione, *inordinatus*: cùm verò est appetitus secundùm rationem, tunc non vitium, sed actus bonus est. Superest tamen explicare, quando sit ordinatus talis appetitus, & quando non. Vt igitur sit bonus, & ordinatus, tres debent esse conditiones.

Prima est, vt ista gloria appetatur de eo, quod verè dignum est gloria, id est, de bono aliquo.

Secunda, vt nõ appetatur gloria maior, quàm bonum illud dignum sit.

Tertia, quòd sit ob finem bonum, nimirum in Dei gloriam, aut in proximi vtilitatem, aut in propriam, siue corporalem, siue spiritualem.

Inordinatus verò est hic appetitus multis modis.

Primò, cùm appetitus gloriæ est, de eo, quod non habet ipse appetens.

Secundò, cùm appetit gloriam maiorem, quàm sit dignum opus, de quo appetit.

Tertiò, cùm appetit gloriam de aliquo, quod non est suum, ac si esset suum.

Quartò, cùm appetit gloriam de eo, quod malum est, & indignum gloria.

Quintò, cùm appetit gloriam, & non propter debitum finẽ: deb[illegible] enim finis est aliquis ex tribus prędictis. His modis appetitus, seu desiderium, seu complacentia in gloria dicitur vana gloria, & est vitium ex superbia nascens, quamuis ab ipsa differat, vt dictum est.

Quale peccatum sit vana gloria.

CAPVT VII.

VANA gloria in quatuor his casibus, est mortale peccatum.

Primò, cùm est de peccato mortali aliquo: qui enim complacet, aut appetit laudari de aliquo mortali, peccat mortaliter.

Secun-

Secundò, cùm appetitur talis laus ob finem mortalem: vt, qui vult laudari de aliquo facto, vt consequatur finē carnalem fornicationis, aut aliud simile.

Tertiò, cùm homo paratus est trāsgredi, aut de facto transgreditur aliquod præceptum ob vanam gloriam: vt medicus, qui, ne laudem populi amittat, non vult in morbo periculoso, quem non benè dignoscit, socium accipere, mortaliter peccat: similiter, qui errorem docuit perniciosum, & non vult recantare, ne laudem perdat. Peccant isti mortaliter in vana gloria, propter quam Dei transgrediuntur præceptum.

Quartò, cùm ob vanam gloriam sequitur notabile damnū proximo: vt, si medicus ignarus laudatur multū ab aliquo, ex qua laude sequitur, vt totus populus ad ipsum concurrat, quem ipse nescit curare, mortaliter peccat, nisi laudem nō admittat, dicendo non ita esse. In his casibus, gloria vana peccatum mortale est, in alijs est veniale; quamuis contingat, bona opera, vt ieiunium, eleēmosynam, & talia huiusmodi facere propter vanam gloriam. Tale peccatum, nisi aliquid ex prædictis adsit, veniale est; tamen homo talium operum amittit meritum: licèt enim in gratia sit defectu finis debiti opera eius non sunt meritoria, licèt ex se bona sint, &, si bonus finis apponeretur, meritoria essent. Vana gloria multas habet filias, quæ ad ipsam ordinantur. Hæ autem sunt octo, puta, iactantia, hypocrisis, contentio, discordia, pertinacia, nouitatum inuentio, curiositas, inobedientia. De quarum singulis oportet breuiter tractare, quid, & quale peccatum sint.

Quid, & quale peccatum sit iactantia.

Capvt VIII.

Iactantia sic potest describi. Est *manifestatio excellentiæ propriæ, supra id, quod vel in se, vel in aliorum existimatione est, verbis inordinatè facta*; in qua descriptione aliquot sunt partes.

Prima est, *manifestatio propriæ excellentiæ*: In hoc enim differt à superbia, & vana gloria. Superbia enim est appetitus excellentiæ. Vana gloria, appetitus est manifestationis. Iactantia verò, ipsa manifestatio, quam quisque de se facit.

Addi-

Additur secunda pars, quòd ista manifestatio fiat *verbis*: iactantia enim potiùs in verbis consistit: est enim laudare seipsum.

Tertia est, *inordinatè*, id est, contra rationem. Aliquando potest homo absq; vitio se laudare, cum bono fine id fit, nec laus est supra id, quod res in se est.

Quarta pars est, cùm laus est *suprà id, quod res est in se, vel in aliorum existimatione*: aliquando enim homo non est excellens in se, & tunc laudare se supra id, quod eũ, iactantia dicitur. Aliquando, licèt sit in se, non tamen ita existimatur ab alijs, & tũc etiam laudare se supra id, quod est in aliorum iudicio, iactantia est, nisi ordinatè fiat, vt diximus. Ex his videri potest, quid sit iactantia. Est autem iactantia veniale peccatum ex se. Fit autem mortale in his casibus.

Primò, cùm homo se iactat de aliquo peccato mortali, siue quod commisit, siue quod sibi imponitur; vt, qui se iactat de homicidio, adulterio, raptu, vel alio simili: siue illud fecerit, siue non.

Secundò, cùm se iactat cum iniuria Dei, quale fuit illud peccatum Regis Tyri, Ezech. 28. *Eleuatum est cor tuum, & dixisti, ego sum Deus.*

Tertiò, cum se iactat cum iniuria notabili proximi, vt Luc. 18. se Pharisæus iactabat dicens: *Non sum sicut cæteri homines, raptores, adulteri, vel vt hic publicanus.*

Quartò, cùm sequitur notabile detrimentum proximi; vt, qui se magnum iactat medicum, aut aduocatum, cum non sit, vnde alij decipiuntur, & damnum prouenit eis, eò quod ad ipsum confluant, tunc peccatum est mortale ad restitutionem obligans.

Quintò, cùm iactãtia sit ob aliquem finem, quid sit mortale peccatum, tunc & ipsa sit tale peccatum. Extra hos casus, iactantia ferè semper est veniale.

De Hypocrisi, quid, & quale sit peccatum.

CAPVT IX.

Altera filia vanæ gloriæ est hypocrasis. Hæc autem sic potest describi. Est *simulatio virtutis*. In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est, *simulatio*. Est autem simulatio, cùm quis fingit opere aliquo se non habere, quod habet, aut habere, quod nó habet. Vt enim est mendaciùm, cum verbo dico aliter, quàm sentio, ita est simulatio, cùm opere aliter me exhibeo, quàm sim, intendens occultare meipsum.

At quia non omnis simulatio est Hypocrisis, ob id additur altera particula, *virtutis*: simulare enim virtutem, aut sanctitatem, quam homo non habet, aut occultando vitia, aut manifestando virtutem exteriùs, hypocrisis est.

Aduerte autem, esse duas species hypocrisis.

Vna est, quando non vult virtutem illam, sed apparere habere eam.

Altera est, cùm homo non habet quidem virtutem, tamen simulat se habere, quàm non habet. Illa peior est quam hæc: nam per illam non solum vult homo apparere, sed etiam vult contrarium virtutis. Vt autem, quale peccatum hypocrisis sit, percipiatur aliquot dicta sunt notanda.

Primum est, hypocrisis, quocunq; fine, & bono fiat, semper est peccatum, hoc est Caie. 2. 2. q. 111. Vnde si aliquis velit fingere virtutem, ne alios scandalizet, peccat saltem venialiter: & ratio est, quia est mendacium quoddam, & mendacium, quocumq; fine fiat, semper est peccatum.

Secundum, hypocrisis in duobus casibus est mortale.

Vnus est, cùm est coniuncta cum voluntate transgrediendi præceptum aliquod; vt, cùm homo vult fornicari, & apparere curat castus: aut vult iniustum committere, & fingit se iustum.

Alter est, cùm fit ob finem, qui est aliquod mortale peccatum; vt, qui fingit se doctum, sanctum, vt consequatur Episcopatum, vel beneficium, quo est indignus; aut fingit se castum, vt possit fornicari, si in sua custodia ponatur fœmina.

Tertium dictum est, in alijs casibus veniale peccatum est.

De contentione quid, & quale sit peccatum.

CAPVT X.

TErtia filia vanæ gloriæ est contentio. Est autem contentio, *sermo contrarius veritatem alterius oppugnans*: cùm enim vnus verbo, vel scripto veritatem oppugnare alte-

alterius vult, contendere cùm illo dicitur. Vt autẽm, quando, & quomodo sit peccatum, dignoscatur, aliquot sunt notãda dicta.

Primùm, impugnare veritatem notam, animo disputandi solum, vt fieri solet in scholis, nullũ est peccatum, nisi in modo peccet, vt dicetur statim.

Secundò, impugnare veritatem, non tamen animo impugnandi, & contradicendi, peccatum est. Et, si veritas illa erat in Dei honorem, aut proximi notabilem vtilitatem, est mortale peccatum; vt, cùm impugnantur res fidei, aut veritates morales, quę in proximorum redundant vtilitatem. Cùm verò non est talis veritas huiusmodi, quales reperiuntur in huiusmodi scientijs multæ, est veniale.

Tertiò, hoc etiam dicendum est, cùm quis impugnat veritatem, quam putat esse falsitatem, sed absque ratione putat. Vnde non excusantur hæretici impugnantes nostras veritates, licèt putent esse falsitatem: idem enim temerariè iudicãt. Obseruandum hoc totum etiam est in priuatis contentionibus, quas quis facit in colloquijs familiaribus aliquando, cum contentio fit de aliquo, ex quo infamatur proximus, aut damnum patitur: & tunc talis contentio peccatum est mortale, cùm graue est detrimentum proximi. Solet & altera via esse peccatum in contentione, putà, in modo: cùm enim modus scandalum alijs ingerit, peccatum est.

Similiter, cùm in eo miscentur iniuriæ; immò cùm fit cum magna excandescentia, & perturbatione: in hac enim frequenter est aliquod veniale: quamuis cum feruore aliquo, seruato modo; pro loco, & persona, non sit peccatum, immò [illegible]sum sit. Iniuriæ verò, & scandalum, si graui sunt, mortale peccatum faciunt in contentione, dum scandalum sit actiuum, quod rationabiliter auditores patiuntur. Hic igitur tunc, & ex hac duplici parte contingit, contentionem esse peccatum.

De discordia, & pertinacia.

CAPVT XI.

QVarta filia est, discordia, de qua S. Thom. tractat. 2.2. qu. 37. Est autem discordia, voluntatum contrarietas: cùm enim circa vnum & idem vnus vult, alter non

vult dicuntur diſcordes, id eſt, diuerſi cordis. Cor enim voluntatem ſignificare ſolet. Aliquando diſcordia eſt peccatum mortale, aliquando veniale, aliquando nullum eſt peccatum. Tunc eſt mortale, cùm vnus ab altero diſcordat, ex intentione contradicenti, hoc fine, nempè, vt diſcors ſit ab eo; & eſt erga rem pernicioſam, quia eſt contra Dei honorem, aut in graue proximi detrimentum: vnde, talis diſcordia in rebus, quæ ad fidem pertinēt, aut in rebus, quæ ad aliorum vtilitatem notabilem ſpectant, mortale peccatum facit. Ex quo fit, vt ſit multum periculoſa inter eos diſcordia, qui gubernandi munus habent: tunc enim, his duobus accidentibus, nempè animo diſcordiæ, & detrimento graui proximi, fit mortale. Cùm verò animus eſt quidem contradicendi, tamen non cedit res contra Dei honorem, aut in graue detrimentum, eſt veniale. Deficiente verò tali animo, quia reuera diſcordia eſt quia vtrique ita ratio dictat volendum, & ratio probabilis eſt, tunc nullum eſt peccatum per ſe.

Quinta filia, eſt pertinacia, quæ quidem eſt animi adhæſio in propria ſententia plus, quàm oportet; quando enim aliqui firmius tenent ſententiam contra alios, quàm res ipſæ, & argumenta probent, dicuntur pertinaces; & in rebus contra Dei honorem, aut in graue detrimentum proximi, vt fit in rebus moralibus, aut in rebus medicinæ, tunc eſt mortale: his verò deficientibus, eſt veniale; pertinetque hoc vitium ad intellectum, ſicut præcedens ad voluntatem.

De curioſitate, quid, & quale peccatum ſit.

CAPVT XII.

CVrioſitas non eſt propriè filia vanæ gloriæ, quamuis quodammodo reducatur ad ipſam, vt inferius dicemus. Poteſt autem ſic deſcribi; ***appetitus ſciendi inordinatus.*** In cuius declarationem aduerte, duos eſſe appetitus in homine.

Vnus eſt, ex parte corporis, & hic eſt ad cibos, potus, & delectationes carnis.

Alter eſt ex parte animæ; qua parte homo ex natura rationali conſtat, & hic eſt ad ſcientiam, & rerum cognitiones. Et ſicut

ſicut ille nunquàm ſatiatur, ſed ſemper viget adeò, vt ſæpè limites rationis excedat, ita etiam hic, ad temperandum hos duos appetitus, ne contra rationem ferantur, duæ ponuntur virtutes: nam temperantia frænat appetitum corporeæ naturæ; ſtudioſitas verò, appetitum alterum ſciendi. Hæc ita frænat appetitum hunc cognoſcendi, vt faciat, ne homo velit ſcire contra rationem, nec prætermittere ea ſcire, quæ ſecundùm rationem ſunt neceſſaria. Sæpè enim homines ob laborem addiſcendi, negligunt ſcire, quæ ſcire debent: ſæpè & ob appetitum plura volunt, quàm debent. Hæc virtus medium ponit. Quando ergo homo excedit, vt velit plura ſcire, quàm ratio poſtulet, tunc eſt vitium curioſitatis: ob id, ſic definitur, Eſt appetitus ſciendi inordinatus. Per ſcientiam autem hic intelligi volumus, nõ ſolùm cognitionem, quæ fit per intellectum, ſed etiam, quæ fit per imaginationem, & per ſenſus exteriores, viſum, auditum, &c. Dices quando iſte appetitus dicitur inordinatus? Dico; tunc dici inordinatum, cùm peccatum eſt, ſeu contra rationem. Hoc autem quadruplici ex parte prouenire poteſt, nempè ex parte ſubiecti, obiecti, finis, & circumſtantiæ.

Ex parte quidẽ ſubiecti, cùm homo non eſt capax eorũ, quę vult ſcire: velle enim ſcire ſupra proprium captum, & intelligentiam, curioſitas eſt: vnde dicendi ſunt curioſi, ſeculares rudes, qui volunt rēs arduas Theologicas ſibi proponi. Similiter etiam ex parte ſubiecti, cùm res tales non pertinent ad ipſum addiſcentem. Etiam religioſus eſt curioſus, qui vult ſibi manifeſtari negotia militaria, & res ſeculares, ſi ſolùm faciat hoc propter cognitionem; ſecùs ſi id fiat ob proximorum vtilitatem, vel Dei honorem.

Ex parte obiecti, multipliciter contingit curioſitas.

Primò, cùm res, quæ deſiderantur ſciri, ſunt inutiles ſcienti, quæ nec ad propriam, nec ad proximorum vtilitatem, nec ad Dei honorem faciunt: talis curioſitas peccatum veniale eſt, ſicut & illa, quæ erat ex parte ſubiecti.

Secundò, ſi res ſunt noxiæ, nimirum, ſunt occaſio peccandi: tunc enim, quando res ſcita eſt probabilis occaſio peccandi, velle eam ſcire, aduertendo periculum, eſt peccatum: &, ſi eſt occaſio, vel periculum mortalis peccati, tunc curioſitas etiam, eſt mortale. Si verò periculum eſt venialis, erit veniale: vnde qui ſcit ſe multum procliuem in luxuriam, & ex induſtria vult

 vide-

videre animalia aliqua inter se coeuntia, mortaliter peccat, quia se exponit periculo probabili mortalis peccati, quamuis, si non esset tantum periculum, esset veniale. Idem dicendum est de lectionibus librorum inhonestorum.

Tertiò, si res sunt prohibitæ: velle enim scire res prohibitas sub mortali, est mortale: vnde, velle discere magicas artes, mortale est; sunt enim prohibitæ, Cod. de malefic. & mathemat. Similiter, velle audire ea, quæ in confessione dicuntur, est mortale. Similiter etiam peccat mortaliter monachus, qui per duos menses integros vacat iure ciuili, aut medicinæ, si egressus est à monasterio, vt hoc faciat; & similiter etiam est excommunicatus. Similiter peccat mortaliter, & est excommunicatus Sacerdos, qui idem facit: non tamen excommunicatio, & prohibitio ligat non Sacerdotes, licèt diaconi sint aut ordines habeant inferiores; immò licèt habeant beneficium, nisi habeant dignitatem, vel personatum; tunc enim excommunicatio hæc ipso facto incurritur, nempè finitis duobus mensibus: non tamen est reseruata, sed potest absolui ab Ordinario. Totum hoc habetur cap. non magnoperè, & cap. super specula. ne cleric. vel monach. & cap. 1. eodem titulo, in sexto.

Rursus quartò, si res sunt malæ: vnde qui vellet experiri aliqua arte, & modo, quanta sit delectatio carnalis coitus, solùm ob scientiam, mortaliter peccaret. His modis committitur curiositas ex parte obiecti.

Committitur & tertiò ex parte finis: cùm enim finis est mortale peccatum, aut veniale, & curiositas est talis: vnde, qui vult scire vsuras palliatas, vt eas faciat, mortaliter peccat, licèt posteà non faciat: similiter, qui vult scire defectus alterius, vt infamet, mortaliter peccat, licèt non infamet. Qualis finis est, talis erit appetitus sic sciendi.

Committitur & quartò curiositas ex parte circumstantiæ, quamuis non sit defectus ex alijs tribus partibus. Et hoc multipliciter fit.

Primò est, si quis velit scire ita, vt Dæmonũ arte scientias compareret, tunc est mortale peccatum.

Secundò, si ita vellet scire, vt alium inducat ad mortaliter peccandum; vt, qui vult scire ea, quæ alius occultare tenetur, ratione iuramenti, vel ratione excommunicationis pœnæ impositæ, vel ratione ipsius secreti, talis curiosi-

riositas, quamuis ille talis non manifestet, est mortale peccatum.

Tertiò, cùm, vt sciat ea, quæ scire non tenetur, prætermitit scire ea, quæ obligatur scire: vt, si clericus velit scire negotia sæcularia, prætermissis ijs, quæ scire secundùm suum statum tenetur. Et denique, cùm, vt sciat homo, prætermittit implere præceptum aliquod; vt, qui vt vacet studijs rerum aliquarum non necessariarum, prætermittit audire sacrum in die festo: tunc enim est mortale.

Quartò, cùm sequitur scãdalum graue aliorum? cùm enim ex eo, quod aliquis discere, aut cognoscere vult, quæ non tenetur, dat graue scandalum alijs, graue etiam peccatum mortale est. His omnibus modis committitur curiositas; in quibus octo sunt casus, in quibus mortale peccatum incurri potest: in reliquis veniale est.

De inuentione nouitatum.

CAPVT XIII.

Alia filia inanis gloriæ, est inuentio nouitatum, quam S.Thom.2.2.qu.133.artic.5.& alij multi solent nominare præsumptionem nouitatum. Est autem vitium hoc, cùm aliquis vult mirabilia aliqua exhibere, vt laudem aliorum comparet; & quia noua mirabilia solent esse, ob id, vitium hoc dicitur inuẽtio nouitatum. Fit autem hoc tam in dictis, quàm in factis: cùm enim aliquis noua aliqua facta; & inusitata facere [illegible] hoc fine, aut nouas opiniones sustinere, & proferre, inuentor est nouitatum. Est autem hoc vitium ex se veniale, nisi aliqua circumstantia mortalis ei adiungatur, puta, quia est cõtra Dei honorem, aut in notabile detrimentum proximi, aut in finem mortalem, vt diximus de alijs.

Quid obedientia, & quibus sit obediendum.

CAPVT XIV.

Vltima filia vanæ gloriæ est inobedientia: vt autem, quid sit, rectè percipiatur, opus est scire quid sit obedientia. Obedientia igitur est *virtus, quæ promptum facit*

hominem ad implendum mandatum superioris, vt tale est. In qua definitione tres sunt partes.

Prima est, *virtus*. Est enim obedientia, pars quædam iustitiæ, quæ in voluntate ponitur, ad perficiendum hominem in his quæ sunt ad alterum.

Secunda pars est. *Quæ facit hominem promptum ad implendum ea, quæ à suo superiore ei mandantur.* Aduerte tamen, quòd dupliciter potest aliquis implere mandatum alterius..

Vno modo, materialiter, puta, dum facit ea, quæ alius mandat.

Altero modo formaliter, dum facit ea hac intentione, & motiuo, quia ab alio sibi mandata sunt.

Primum pertinet ad virtutes alias ab obedientia: qui enim credit per fidem, & diligit per charitatem, & suffert labores per patientiam, facit ea. quæ Deus mandat.

Secundum tamen pertinet ad obedientiam: velle enim ista facere, quia Deus ita vult, obedientiæ est: ob id, additur in definitione illa pars tertia, *vt tale est*, id est, obedientiæ est facere mandatum, quia mandatum est. Obedire ergo mandato ad quamlibet virtutem pertinet, & obedientia generaliter quælibet virtus est: tamen formaliter, obedire est vnius, & determinatæ virtutis, ab alijs omnibus distinctæ. Ex hac definitione facilè est cognoscere, quid inobedientia sit: est enim *transgressio mandati superiorum, quia mandatum est.* Transgredi enim mandatum materialiter, omnium est vitiorum commune: per ea enim homo recedit à regula rationis, & transgreditur mandatum, hoc motiuo, quia sibi mandatum, & præceptum, & pertinet ad vitium peculiare, quod dicitur inobedientia. Habes ergo quid obedientia, quid inobedientia sit. Dices, quibus est obediendum? Dico, superioribus: non enim est obedientia, nisi ratione alicuius superioris. Vnde, filij parentibus, serui dominis, milites Duci, populi Principibus, clerici Episcopis, religiosi Prælatis, fideles Pontifici, omnes Deo obedire debent: similiter de alijs superioribus dicendum est.

(***)

In quibus est obediendum.

CAPVT XV.

OPortet primùm in generali cognoſcere, in quibus inferiores tenantur obedire ſuperioribus. Ac erga hoc duo ſunt notanda.

Alterum eſt ſimiliter de communi ſuperiori, in quibus non ſit obediendum ei. Alterum, in quibus ſit obediendum.

Circa primum aliquot dicta ſunt notanda.

Primum eſt, nullus obligatur obedire ſuo ſuperiori in actibus interioribus puris, puta, intellectus & voluntatis. Iſtud eſt, S. Thom. 2. 2. q. 104. art. 5. & communis doctrina. Explico, ſi ſuperior dicit inferiori, dilige inimicum, vel hunc hominem; aut crede iſtam opinionem, non obligatur inferior hoc facere; pertinet tamen ad perfectionem obedientiæ, vt ipſe ſanctus Thom. dicit, hoc facere, & in his obedire, ſed non eſt obligatio, quia anima ipſa ſoli Deo ſubditur. Vnde patet, hominem non potuiſſe perfici per omnes humanas leges, quæ non obligant ad actus interiores puros, niſi accederet diuina, quæ totum poteſt obligare hominem, & obligat de facto. Iſtud dictũ limitatur à Sylu. verb. excommunicatio. 7. §. 4. quod intelligitur de actibus puris internis, qui non ſunt commiſti cum externis: aliquando enim ratione exterioris poteſt eſſe obligatio interioris; vt, qui præcipitur aliquid facere, ſimiliter præcipitur, vt velit abſolutè facere; aliàs enim non faceret. Et hoc mod[illegible] in Clem. 1. de ſtat. monach. excommunicatur monachus, qui ſine licentia Prælati confugit ad curias Principum ſæcularium, hac intentione, vt ſuo monaſterio nocumentum inferat.

Secunda eſt. Non eſt obediendum illi ſuperiori in his quæ pertinent ad ſtatum proprium. Iſtud eſt eiuſdem S. Thom. ibidem: v. g. Pater præcipit filiæ, vt nubat, aut fiat monacha, non tenetur obedire. Si quis pręcipiat alteri, vt viuat in continentia, non eſt ei obediendum ex obligatione.

Tertium eſt, non eſt obediendum inferiori contra præceptum ſuperioris: verbi gratia, quando duo ſuperiores præcipiunt oppoſita vni, inferior debet obedire ſuperiori maiori prætermiſſo minori. Vnde obediendum eſt potiùs in rebus Eccleſiaſticis Papæ, quàm Imperatori & Deo, quàm homini-

bus. Si igitur Papa præciperet alicui, vt resignaret suum beneficium curatum in aliquem indignum, non esset ei obediendum, quia est contra diuinum præceptum. Ita habet Panorm. in c. inquisitioni, de senten. excommun. & Ioan. Andr. c. cùm à Deo, de rescript.

Quartum est, nulli superiori præcipienti aliquod peccatum vel veniale, est obediendum. Ita habet cap. literas, de resti. spolia. & 11. q. 3. can. quid ergo. Hic tamen insurgit dubium, quid debet facere inferior, quando dubius est, an quod ei præcipitur sit peccatum? Dico, debet obedire; ita tenet Syluest. verb. obedientia, §. 2. & habetur hoc expressè, 23. q. 1. can. quid culpatur, vbi statuitur, cùm non est certum superiorum factum esse malum, esse obediendum: in dubijs enim debet inferior credere superiori.

Quintum est, nulli superiori præcipienti aliquid, ex quo sequitur scandalum, vel notabile detrimentum aliorum, est obediendum in tali præcepto. Ita habet Panorm. vbi suprà, & Sylu. verb. obedientia, §. 5. vbi dicunt non esse in hoc obediendum, quamuis superior sub excommunicationis pœna præcipiat: hæc enim non ligat, quando malè imponitur.

Sextum est, nulli est obediendum in his, in quibus non est superior: inferior enim solùm obligatur obedire in his, in quibus inferior est, vt seruus in seruilibus, filius in rebus domesticis, in disciplina, & sic de alijs. Ita habet Innoc. cap. inquisitioni, de sent. excomm. & est communis doctrina. Vnde si Papa præcipiat alicui, vt donet vineam suam alteri, vel vendat, non tenetur obedire.

Septimum est, nullus obligatur obedire superiori, quamuis cognoscat voluntatem eius, nisi talis voluntas sibi fuerit manifestata exteriùs, tacitè, vel expressè. Ita habent S. Thom. q. 23. de veritate, & Sylu. verb. obedientia, §. vlti. Non tamen negant isti Doctores, esse perfectiorem obedientiam, obedire, & facere voluntatem superiorum, antequàm ei manifestetur, sed dicunt non esse obligationem obediendi. Hæc sunt, in quibus nullus obligatur cuicumque superiori citra Deum obedire.

Circa secundum verò, in quibus obediendum sit, regula est generalis, vnicuiq; superiori obediendum est ex obligatione, in his tantùm, in quibus est superior. Hic tamen vnum emergit dubium, quid sit faciendum, quando duo superiores æquales præcipiunt vni res oppositas; v. g. miles est subditus Duci, & parenti

parenti, si præcipiat pater vnum, quod non potest impleri cum eo, quod Dux præcipit quid faciendum est, an debeat obedire patri in domesticis, an Duci in militaribus? Respondet Sylu. v. obedientia. §.10. quod, cęteris omnibus paribus, tum obediendum est ei, qui præcipit in ordine ad nobiliorem finem: vnde, si æquale sequitur detrimentum in re domestica, & in re militari, potiùs est obediendum Duci, quia præcipit in ordine ad bonum commune, quod nobilius est bono particulari vnius domus.

De obedientia Religiosorum respectu Prælatorum.

CAPVT XVI.

HActenùs in generali loquuti sumus, quæ sint ea, in quibus obediendum est, nunc ad particularia ista applicare oportet, ac primum de obedientia Religiosorum erga suos Prælatos agere debemus. De quo sunt aliquot dicta notanda.

Et primum est, Nullus Religiosus tenetur obedire suo Prælato in his, quæ pertinent ad maiorem perfectionem, quàm sit religionis, quam professus est. Istud est S. Thom. 2. sent. dist. 44. q. 2. artic. 3. vbi dicit, religiosum teneri in his tribus obedire Prælato; in his nempè, quæ in regula continentur, & in his, sine quibus illa in regula contenta impleri nequeunt, & in pœnis iniunctis propter culpas contra prædicta duo. Si verò aliquis superior vellet alia exigere, quæ ad maiorem perfectionem pertinent, vt ieiunia, disciplinas, & alia, quæ non sunt in regula, quamuis perfectius esset ei obedire, non obligaretur subditus in talibus obedire: non enim votum extenditur ad huiusmodi opera.

Secundum, Religiosus non tenetur obedire Prælato in his, quæ sunt præter illa tria, puta, nec pertinent ad regulam, nec ad ea, sine quibus regula non seruatur, nec ad pœnam. Ita habet Innoc. c. veniens, de iureiurando.

Tertium, non tenetur etiam subditus obedire Prælato in his, quæ sunt contra regulam. Vnde, si Prælatus præcipiat alicui, ne ieiunet tali die, si regula præcipitur hoc ieiunium, non tenetur obedire, licet possit Prælatus dispensare. Ita dicit

Sylu.

Sylu.verb.religioſus.§.6. Additur, niſi Prælatus id præcipiat ex aliqua cauſa rationabili, puta, cùm ieiunium obeſſet multum ſubdito ex alia cauſa ratonabili. Hæc igitur tria dicta hoc vno verbo concluduntur; Non tenetur religioſus obedire Prælato in his, quæ ſunt ſupra, aut pręter, aut contra, ſed in his, quę ſunt tantùm ſecundùm regulam, quam eſt profeſſus.

Quartum, tranſgredi mandatum Prælati, eſt mortale peccatum, Ita habet S. Thom. loco citato, ſed declaratur benè à Caiet. verb. præceptum, nimirum cùm Prælatus præcipit aliquid cum intentione obligandi ad mortale, quod exprimitur, cùm præcipit in virtute ſanctæ obedientiæ: cùm enim taliter non præcipit, non eſt mortale, & raró habent Prælati huiuſmodi intentiones. Vnde non erit tunc mortale, niſi, quod præcipit Prælatus, ſit aliàs præceptum diuinum aut Eccleſiæ, obligans ad mortale.

De obedientia reſpectu legum.

CAPVT XVII.

QValiter obedientia legibus ſit exhibenda: neceſſarium quidem, ſed difficile eſt determinare. Oportet primùm quid ſit lex ſtatuere. Omiſſis autem alijs definitionibus, quæ plurimæ ſolent dari, videtur ſic poſſe deſcribi; Lex eſt ***rationis ordinatio homini, quid agendum, quidve non agendum ſit, oſtendens, in commune bonum inſtituta.*** In qua definitione ſunt tres partes.

Prima eſt, ***rationis ordinatio***, id eſt, principium quo[illegible]n per rationem conſtitutum: eſt enim lex opus rationis.

Quid autem hoc principium faciat, explicatur in ſecunda parte, nimirum, ***oſtendens homini, quid debeat agere, quid debeat cauere.***

Finis autem explicatur in tertia parte, nimirum ***inſtituta in bonum commune.*** Leges enim in vtilitatem eorum, quibus imponuntur, inſtitutæ ſunt. Dicitur lex à legendo, quaſi homo in ipſa legat, quòd facere debeat; ſeu à ligando, quaſi hominem ligat & obliget facere quod in ea continetur. Solet alijs nominibus appellari: dicitur enim ius, quia iuſtum ſtatuit in rebus: dicitur præceptum, quoniam imperium inſtituentis exprimit: dicitur ſtatutum, quia firmitatem debet habere: dicitur conſtitutio, quia aliquando multi conueniunt ad legem ſta-

bilien-

biliendam. Hæc lex quinque actus habet, nempè præcipere, prohibere, permittere (sunt enim aliquot leges mala aliqua permittentes ad bonum commune) punire : sunt enim leges aliquot pœnales, pœnam pro malefactis determinantes : præmiare : aliquando enim lex præmium statuit implentibus ipsam, & hoc præcipuè conuenit legi diuinæ, iuxta illud Psalm. 18. *in custodiendis illis retributio multa.*

Lex in duo diuiditur genera, in diuinam & humanam.

Lex diuina est, quæ à Deo est immediatè instituta, qualis est Euangelica, quæ à Christo Domino ; & lex Moysis, quæ à Deo per Moysen data est.

Humana verò est, quæ ab hominibus est instituta per potestatem sibi à Deo datam, qualessunt illæ, quæ à Principibus & alijs huiusmodi potestatibus sunt institutæ.

Diuina iterum diuiditur in naturalem, & positiuam.

Lex naturalis est, quæ sic à Deo est data, quòd rationi hominis naturaliter eam insculpsit, ita vt ratio hominis eam dictet. Huiusmodi sunt decem pręcepta Decalogi; ita enim Deus ea ordinauit, vt naturale lumen rationis attingat, & cognoscat talia præcepta esse; & esse obseruanda.

Lex verò diuina positiua est, quæ data est à Deo; sed lumen humanum non eam distinguit, nisi priùs per reuelationem aliquam ei manifestetur. Huiusmodi fuerunt in veteri testamento leges cæremoniales, & iudiciales multæ : in Euangelio verò sunt præcepta sacramentorum & fidei ; sunt enim incognita homini secundam naturam, nec ei innotescunt, nisi per diuinam manifestationem.

Lex etiam humana diuiditur in Ecclesiasticam & secularem.

Ecclesiastica est, quæ à potestate aliqua Ecclesiastica est instituta, nimirum à Papa, Concilio, Episcopo, vel aliquo Ecclesiæ Prælato: diciturq; canonica lex: canō enim idem est, quòd regula, & quamuis omnis lex etiam dici possit, canon tamen attribuitur Ecclesiasticæ regulæ, quæ inter humanas est potissima.

Secularis autem aut ciuilis est, quæ à potestate sæculari ad instituta, nimirum ab Imperatore, vel Rege, vel Duce, vel Republica, vel ab ab alio Principe, aut Republica, aut communitate, aut aliquo alio superiori. Est ergo lex diuina naturalis, & diuina positiua, Canonica & ciuilis. Aliæ diuisiones ad rem pertinentes non sunt.

Quam-

Quando lex vim obligandi habeat.

CAPVT XVIII.

Lex humana non statim obligandi eos, quibus datur, vim habet, sed sunt aliquot conditiones necessariæ.

Primò enim debet esse iusta; lex enim humana, cum iniusta est, non obligat. Ad iustitiam autem legis sunt quatuor necessaria, vt tradit S. Thom. p. 2. q. 96. art. 4.

Vnum est ex parte finis: debet enim institui in commune. Vnde leges, quæ instituuntur, & dantur communitatibus in bonum vnius particularis tantùm, sunt iniustæ: nisi bonum illius in totam redundet communitatem.

Alterum est ex parte agentis, vt lex instituatur ab eo, qui habet superioritatem & potestatem. & ita, vt non excedat limites suæ potestatis, aliter efficitur lex iniusta.

Tertium, vt sit materia bona; non contineatur, siue præcipiatur in lege res aliqua mala; vel prohibeatur bona.

Quartum est, vt sit forma bona, id est, lex seruet proportionem ciuium, vt non plùs oneret eum, qui minus est onerandus: propter quòd superiùs diximus, leges gabellarum, quæ extorquent tributum ex his, quæ ciues in proprios vsus, & sustentationes emunt esse iniustas: tunc enim qui plus indiget, plus soluit, quod est iniquum. Quando ergo in lege ista non reperiuntur, est iniusta, & non habet vim. Tamen notandum est ex eodem sancto Thoma, quòd lex dupliciter potest esse iniusta.

Vno modo, quia est contra bonum humanum; vt, quæ est in bonum priuatum ordinata, vel excedit limites potestatis, institutionis; vel non seruat debitam formam.

Altero modo, quia est contra bonum diuinum, nimirum, quia præcipit aliquid contra Dei legem.

Si priori modo est iniusta, licèt in conscientia non obliget, tamen propter scandalum debet aliquando seruari, iuxta illud Matth. 5. *Qui te angariauerit per mille passus, vade & alia duo, & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium.*

Si verò posteriori modo est iniusta, nullo modo est seruanda; vt, si lex præciperet non esse colendos Sanctos, non esse adorandam Crucẽ, esse fornicandum, vel quid simile. Et sic intelligitur istud Actor. 4. *Obedire oportet magis Deo, quàm hominibus.* Debet ergo primùm lex esse iusta, vt vim habeat.

Nec

Nec hoc satis est, sed, secundum omnes, necessarium est secundo, vt sit promulgata: ante promulgationem enim & manifestationem, quamuis constet voluntas legislatoris; non habet vim obligandi lex, vt probat Soto lib.1.de iust.q.1.ar.1.

Nec adhuc satis est promulgatio, sed debet tertiò esse recepta ab his, quibus lex datur, vt habetur can.in istis d. 4.si enim lex promulgata est, sed non recepta, non obligat.

Adhuc hoc non sufficit, sed opus est quarto, vt, postquam est recepta, non sit per aliam contrariam legem, aut consuetudinem derogata. Multi enim extant antiqui canones & leges, quæ olim promulgata & recepta fuerunt, modò tamen non obligant, quia per contrariam consuetudinem, aut leges alias sunt derogata.

Adhuc ista non sufficiunt, vt lex obliget vnumquemque in particulari, sed opus est quintò, vt non sit inuincibiliter, seu probabiliter ignorata. Cùm enim aliquis probabiliter, seu inuincibiliter ignorat legem, quamuis ipsam transgrediatur, nõ peccat. Loquor autem hactenus de lege humana. Aduerte tamen, quod non quæuis ignorantia excusat à lege, vt aliàs diximus, sed illa, quando homo ignorat ea, quæ scire non tenebatur; aut, si tenebatur, non potuit scire, nec per ipsum stetit, quò minus sciret. Hæc autem dicitur inuincibilis, seu probabilis. His ergo quinq; positis, lex humana vim habet obligandi, siue cano. siue ciuil. sit. At lex diuina non sic se habet: nulla enim lex diuina iniusta est, nec indiget noua promulgatione, quia iam promulgata & recepta est, nec etiam potest derogari. Sola ignorantia est; quæ excusat ab obseruatione legis huius; sed non naturalis diuinæ: nullus enim peccans contra præceptum Decalogi excusatur à peccato: nam lex naturalis nunquam ignoratur inuincibiliter, sed crassè, vt habet Silu. verb. Præceptum, §.7. In sola autem diuina positiua locum habet ignorantia; vnde infideles, qui nihil audierunt de Euangelio, nec credunt Christo, non peccant peccatum infidelitatis in non credendo: excusantur enim ob ignorantiam, damnantur tamen propter alia peccata, quæ committunt contra ius diuinum naturale, quod obligantur obseruare.

Quanta sit legis obligatio.

Capvt XIX.

LEx diuina, tam naturalis, quàm positiua, non obligat semper ad mortale: aliquando enim obligat ad veniale. Mendacium enim iocosum, & verbum otiosum, venialia sunt, licet non sint secundum legem diuinam; frequenter tamẽ obligant ad mortale, præsertim Decalogi præcepta: cum enim non est leuitas materiæ, & actus est deliberatus, mortale peccatum est transgressio. De positiua autem lege, vsus Ecclesiæ, & Doctorum doctrina iam declaratum habet, quando mortale, quando non: at verò de lege humana, tam canonica, quàm ciuili, difficultas est. Sunt autem notanda aliqua, in quibus Doctores conueniunt.

Primum est; Possunt huiusmodi superiores, tam Ecclesiastici, quàm sæculares obligare ad mortale subditos, & facere pręcepta obligantia ad mortale. Et in hoc conueniunt Doctor. & probatur à Soto lib.1. de iust. q.6. ar.4.

Secundum est, quando superior intendit obligare ad mortale, tunc obligat: quando autem intendit non obligare, non obligat. Itaque illud præceptum obligat ad mortale, cùm cõstat, talem fuisse intentionem præcipientis. Similiter etiam, si constat, non fuisse, non obligat: vnde S. Thom. 2.2. quæstio. 106. articul. 6. dicit præcepta sancti Dominici non obligare ad peccatum, quia ipse regulæ institutor dixit, & expressit, se nolle obligare ad peccatum. In hoc etiam omnes conueniunt.

Tertiũ est, si quis ex contemptu seu intẽtione non obediendi, vult facere aduersus id, quod ei præcipitur à superiore, licèt non præcipiatur sub peccato mortali, peccat mortaliter: v. gratia, præcipit Prælatus inferiori aliquid non obligans ad mortale, si inferior non facit, hac causa, quia non vult obedire, aut ex contemptu, peccat mortaliter. Similiter dicendum est respectu cuiusque alterius superioris, etiam respectu Dei: qui enim consilium diuinum non faceret ex contemptu, vel quia non vult Deo obedire, etiam mortaliter peccaret. Ita habet Caie. 2.2. q.104. ar.2. Silu. ver. lex. §.8. & ver. contemptus. §. 2. In hoc omnes conueniunt.

Quartum est, cùm aliquid pręcipitur sub pœna excommunicationis, aut alterius pœnæ, quæ homini in gratia existenti non

non poteſt conuenire: vt ſub pœna maledictionis à Deo & indignationis Apoſtolorum, aut alicuius ſimilis, obligat ad mortale; quamuis excommunicatio non imponatur ipſo facto: ſiue enim ipſo facto incurratur, ſiue, excommunicatio non poteſt fulminari, niſi in materia peccati mortalis.

Limitat autẽ hoc Caiet. verb. præceptum, quòd, cùm excommunicatio non imponatur immediatè, ſed ita, vt admoneatur prius qui eſt excommunicandus, tunc non facit mortale peccatum talis inobedientia, donec procedat talis admonitio.

Quintum eſt: illa lex humana obligat ad mortale; cùm, licèt non conſtet præcipientis intentio, tamen vſus Eccleſiæ, aut Doctores communiter ſolent interpretari de tali obligatione ad mortale: verbi gratia, eſt lex ieiunij in Quadrageſima non habet expreſſum, an obliget ad mortale: at communis ſenſus Eccleſię ita interpretatur cum Doctoribus étiam ita declarantibus; ob id cenſendum eſt obligare ad mortale. Similiter etiam dicendum eſt de præcepto communis, tempore Paſchæ, & confeſſionis, iuxtà cap. omnis vtriuſque, de pœnit. & remiſſ. non enim habetur expreſſum, an obliget ad mortale; tamẽ Eccleſiæ vſus ita declarat. In hoc dicto nullus etiam diſcordat.

Sextum eſt. Agens iuxta intentionem legis, licèt agat contra verba ipſius, aliquando non peccat.

Hoc eſt dictum etiam commune, & habetur à S. Thom. 1.2. q. 97. art. 6. v. g. Eſt lex, quòd portæ ciuitatis noctu ſint clauſæ; tamen ſi accidat, vt hoſtes inſequantur ciues, per quos ciuitas ſeruetur, eſſetque ciuitati damnoſum, ſi non aperirentur; tunc aperire non eſt peccatum: nam eſt ob bonum commune, quod lex illa intendebat; &, ſi in tali caſu eſſet legiſlator; vtique ita iudicaret. Aduertit tamen S. Thom. non licere agere ſemper ſecundùm intentionem legis contra ipſius verbalem ſenſum, niſi cùm cauſa vrgens eſt, & cùm Princeps, ſeu Superior, cuius eſt legem interpretari: non adeſt, nec facilè conueniri poteſt: ſi enim poſſet, non liceret tunc cuilibet ſic contra legem agere.

Hæc ſunt, in quibus non eſt diſcordia inter Doctores erga obedientiam legum, ſeu præceptorum.

De diuersitate Doctorum erga legum obedientiam.

CAPVT XX.

TRIA ſunt, in quibus Doctores diſcordant erga obedientiam legum humanarum. In cuius gratiam notanda eſt diſtinctio.

Leges humanæ ſe habent in duplici differentia.

Quædam ſunt purè præceptiuè, quæ aliquid faciendum iubent, vel faciendum prohibent.

Quædam ſunt pœnales, quibus pœna infligenda tranſgreſſoribus ſtatuitur. Sunt ergo leges Eccleſiaſticæ & ciuiles etiam purè præceptiuè, & vtræque pœnales: & in his tribus eſt difficultas.

Circa leges Eccleſiaſticas, Nauarr. cap.23. ſummæ, num. 48. & ſequentibus; dicit, quòd generaliter, quoties in lege Eccleſiaſtica ponitur verbum exprimens præceptum, aut prohibitionem aut neceſſitatem, obligat ad mortale; vt, cùm dicitur, præcipimus, inhibemus, oportet, debet, & ſimilia. Ratio huius Doctoris eſt, quia hoc eſt declaratum iam à Papa, & cùm legiſlator explicat intentionem ſuam, vt diximus, tenendum eſt, legem obligare ſecundùm intentionem talem. Quòd autem Papa declarauerit, hoc probat ex Clem. exiui, de verbo. ſignifi. vbi Clemens Tertius fratribus S. Franciſci petentibus, an omnia, quæ in eorum regula erant, ad mortale obligarent, an nullá, præter tria vota reſpondit, aliqua obligare, puta, quæ ſunt per verbum præceptiuum data, alia vero non. Dicit ſecundò Nauarr. quòd, cùm non habetur verbum tale; ſed dicitur, declaramus, ordinamus, vel eſt loquutio per modum imperatiuum, id eſt, fiat hoc, vel illud, tunc nō obligat ad mortale, quia non eſt declarata intentio legiſlatoris. Probat ex S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 9. qui ita dicere videtur. Contra primum dictum tenet Caiet verb. præceptum, vbi dicit, quòd quamuis lex verba talia contineat, adhuc non obligat ad mortale, niſi ſit materia alicuius momenti. Si enim Decalogi præcepta ex leuitate materiæ obligant ad ſolum veniale, multò magis præcepta humana. Et ego ita credo: nec argumentum Nauarr. ita valet: nam Pontifex ille ſupponebat materiæ grauitatem. Erant enim diuina conſilia, quæ monachis tantæ religionis

ſunt

sunt res magni momenti. Alterum etiam dictum Nauarr. eodem modo est intelligendum: cùm enim res quæ declaratur, grauis est, obligat ad mortale: nec refert illo modo loqui: nam in similibus locutionibus includitur verbum præceptiuum. Nec Sanctus Thomas ita vniuersaliter loquitur, vt dicit Nauarrus.

Circa leges humanas ciuiles esse secunda difficultas. Idem Nauarr. tenet, quòd nulla illarum obligat ad mortale, quamuis sit verbum præceptiuum, nisi res quæ præcipitur, sit alio iure diuino vel naturali præcepta: tunc enim obligat, sed ratione iuris præcedentis; vt, lex, quæ prohibet adulteria, obligat ad mortale, sed ratione iuris naturalis, aliàs non. Ratio eius est: quia non constat, neque est expressa intentio legislatoris volentis obligare ad mortale. Contrarium tenet Soto lib. 1. de iustitia, q. 6. artic. 4. vbi probat leges humanas obligare ad mortale: nec requirit illam explicationem intentionis: immò dum non constat intentio, quod noluit legislator obligare ad mortale, tenendum est obligare: intellige cùm res est grauis: cùm enim leuis est, vt, quod ciues non induantur serico, vel non habeant tales, vel tales vestes, non esset peccatum mortale aliter facere. Ita ego credo: nam eo ipso, quòd aliquid graue præcipitur, includitur intentio obligandi ad mortale in legibus, nisi contrarium exprimatur: immò legislator forsan non meminit, nec aduertit quicquam de intentione mortalis, vel venialis, sed solùm vult obligare. Quanta autem sit obligatio, relinquitur grauitati materiæ, quæ præcipitur.

Circa leges pœnales, tam ciuiles, quàm Ecclesiasticas, est tertia inter Doctores difficultas. Aliqui enim volunt eas ad nullam obligare culpam, nisi res ipsa aliàs ex se esset mala, absque tali lege, ita habet præfatus Nauarr. & Castr. libr. 1. de lege pœnali, cap. 9. & videtur idem tenere Caiet. verb. præceptum. Tamen contrarium tenet Soto lib. 1. de iust. qu. 6. art. 5. Syluest. verb. inobedientia. § vlti. vbi reprehendit distinctionem Henrici, quodlibet. 3. q. 22. & verb. præceptum. §. 3. Idem enim tenet Armill. verb. præceptum, §. 6. Dicunt isti, quòd obligant tales leges ad culpam, & statuunt regulam. Quando in lege humana ponitur grauis & notabilis pœna, vt pœna capitis, aut amissio omnium bonorum, aut perpetui exilij, obligat ad mortale: quando verò pœna non est tam grauis, non obligat, nisi ad veniale: quod intellige, supposita grauitate

materiæ, quæ in lege iusta est coniuncta cum grauitate pœnæ. Ego ita puto dicendum cùm istis: est enim communis sententia; & in rebus dubijs non debet homo exponere se periculo peccandi, agendo contra tales leges: videntur enim istæ exprimere maiorem intentionem obligandi ipsorum legislatorum, cùm non solùm præcipiant, verùm pœnas infligant transgressori. Pœnam autem nullus tenetur soluere ante condemnationem, quamuis aliqui putent contrarium: sed opposita sententia communissima & vera est. Vnum autem est argumentum contra istos forte: nam cap. fin. de celebratione Miss. præcipitur, ne Latinus in Occidentali Ecclesia consecret in fermentato pane, aliàs priuatur officio & beneficio. Illa lex est pœnalis, & secundùm hos non obligat ad mortales; & nullus profectò auderet dicere non esse mortale peccatum, scienter consecrare in fermentato. Lex ergo pœnalis obligat. Hæc sunt, in quibus non est tanta Doctorum concordia circa obedientiam legibus exhibendam. Tutior pars tamen tenendi est: nam si leges humanæ, & pœnales præsertim, non obligant ad culpam, multa fient mala contra bonum commune, nec id affirmare est Doctoris, sed principis, aut alicuius Concilij. Sumus ergo in communi sententia.

De obedientia clericorum ad Episcopum, & filiorum ad patres.

CAPVT XXI.

ERga obedientiam clericorum ad Episcopos aliquot sunt dicta notanda.

Primum est, clerici in his, quæ ad statum proprium clericalem pertinent, tenentur suis Episcopis obedire, & absque rationabili causa nolentes obedire in re graui præceptis Episcoporum mortaliter peccant, vt tenet Sylu. verb. obedientia §. 7. & Angel. ibid. num. 9. Si ergo Episcopus præcipit clerico, vt tali vestitu vtatur propter modestiam, vt taliter se gerat erga cultum diuinum, tenetur obedire.

Secundum est, laici etiam tenentur obedire Episcopis, in his, quæ ad salutem ipsorum spiritualem pertinent. Ita habent Innoc. & Panorm. cap. veniens, ext. de sent. excomm. In his ergo quæ ad sacrorum susceptionem, & præceptorum Ecclesiastico-

ſticorum,& diuinorum impletionem ſpectant, debent laici obedire ſuperioribus Eccleſiaſticis.

Tertium eſt, clerici non ſunt ſubditi ſæcularibus poteſtatibus, niſi ſit ex Pontificis aliqua conceſſione, ita habetur capit. Eccleſia de conſtitutio. vnde non tenentur obedire ipſorum præceptis, niſi in his quæ faciunt clerici vt ſæculares, ſeu laici: vnde, ſi in negotijs & contractibus ſæcularibus ſe ingerat clericus, ſtare debet ſtatutis ſæcularium Principum.

Erga obedientiam filiorum ad patres, id vnum notandum eſt, teneri obedire parentibus, dum ſub eorum ſunt poteſtate, in his, quæ ad res domeſticas, & bonos mores pertinent; & in re graui nolle acquieſcere parentum præcepto, mortale eſt, vt tenet Silu. ver. inobedientia. §.1. & Angel. ibid. num. 1. Quando ergo mater præcipit filiæ, ne inhoneſte viuat, obedire tenetur: & quando præcipit pater filio, vt literis vacet, vt abſtineat à mala aliqua conuerſatione, vt domus curam habeat, obedire tenentur. Attende autem, quod ſpernere parentum conſilia, vel præcepta, etiam obligantia ad veniale, aut nolle facere hoc motiuo, vt non obediant (dico autem ſpernere poſitiuè, quia paruipendunt parentum obligationem) mortale eſt, vt ſuperius diximus ca. 30. Iſta ſufficiant modo in particulari attigiſſe de inobedientia.

De præſumptione.

CAPVT XXII.

ALtera filia ſuperbiæ, ſecunda poſt vanam gloriam, præſumptio eſt. Hæc autem poteſt ſic deſcribi. *Eſt appetitus ſe exhibendi ſupra propriam poteſtatem.* Cùm enim homo vult dicere, vel facere ſupra id, quod verè poteſt, ac ſi talia exhibendi haberet poteſtatem, dicitur præſumptuoſus. Eſt autem præſumptio in quibuſdam caſibus mortale peccatum.

Primò, cùm præſumptio coniuncta eſt cum notabili damno proximi, vel ſaltem periculo talis damni; vt, qui, cùm ignarus ſit medicinæ, aut parum ſciat, vult exercere medendi artē, &, qui ignarus eſt legum, patrocinandi munus aſſumit; & qui neſcit Theologicas veritates, vult concionari populo de rebus multùm arduis.

Secundò, quando eſt vſurpatio alicuius dignitatis, aut of-

ficij sæcularis vel Ecclesiastici; vt, qui audit confessiones, cùm non habeat facultatem; aut iudicat, cùm non habeat potestatem.

Tertiò, cùm exponit se periculo mortaliter peccandi; vt, qui cognoscens se sæpè labi in mortale, cùm alloquitur fœminas solus, adhuc vult, confidens suis viribus, alloqui. Immò etsi confidat diuinæ gratiæ, cùm homo aliàs de se habeat prædictam experientiam: tunc enim esset tentare Deum: secus, cùm homo non haberet talem notitiam periculi, cui se exposuit. In his casibus mortale est præsumptio, in alijs frequenter est veniale. Est etiam alia præsumptio, quæ est contra spem, vnam ex virtutibus Theologicis, de qua S. Thom. 2.2.q.21. hæc autem est, cùm homo plus fidit diuinæ misericordiæ, quàm debeat: tunc autem fidit plus, quàm debet, quando contra diuinam legem aliquid à Deo sperat; vt, qui putaret, seu vellet, sola diuina misericordia saluari, nullo suo existente opere & merito: & hæc, cùm actus perfectus existit, est mortale peccatum.

De ambitione.

CAPVT XXIII.

TErtia filia superbiæ est ambitio. Hæc autem est appetitus inordinatus honorum & dignitatum. Ex genere suo non est mortale, sed veniale. In aliquibus casibus est mortale.

Primò, cùm appetitur honor de aliquo mortali peccato: vt enim laudem de mortali peccato velle, est mortale, ita & velle honorem & dignitatem pro mortali.

Secundò, cùm appetitur honor vel dignitas modo illicito, qui est mortale peccatum, vt velle dignitatem per simoniam, vsuram, homicidium, vel per dolum & fraudem.

Tertiò, cùm ponitur vltimus finis in ipso honore & dignitate, putà, cùm homo paratus est mortaliter peccare, vt dignitatem consequatur. Hoc modo peccat, qui, cùm sit indignus Episcopatu, vel beneficio aliquo curato, ipsam deliberate appetit. Male enim appetitur id, quod absq; peccato retineri non potest.

Quarto, cùm propter finem aliquem, qui ſit mortale peccatum, appetitur honor vel dignitas; vt cùm appetitur propter vindictam, vel ad alium malum vſum mortalem. His modis ambitio mortale peccatum eſt, in reliquis verò veniale eſt.

De Auaritia quid ſit.

CAPVT XXIV.

SEcundum capitale vitium eſt Auaritia, de qua tractat S. Thom. 2. 2. quæſt. 118. Hæc autem ſic poteſt deſcribi. *Eſt amor immoderatus habendi.* In qua deſcriptione ſunt tres partes.

Prima eſt, *amor*, Eſt enim Auaritia, appetitus, & affectus quidam pertinetq; ad voluntatem.

Secunda pars eſt, *habendi.* Per hoc vocabulum intelligimus res vtiles, putà, pecunias, & alia, quæ pecuniæ æſtimantur, ad proprios vſus, qualia ſunt pecora, vineæ, domus, & alia huiuſmodi, quæ diuitiæ vocantur. Amor enim horum, eſt Auaritia, ſi accedat tertia pars definitionis, nempè, quòd ſit *immoderatus*, putà ſine modo, & regula, ſeu menſura rationis.

Aduerte autem, quòd Auaritia conſiſtit in his caſibus & actibus, vt, in retinendo pecunias, & res alias vtiles præter modum, putà, non dando, quando, quomodo, & quibus oportet; aut in acquirendo huiuſmodi, & congregando præter modum; aut tertiò in immoderato affectu erga res huiuſmodi.

Aduerte rurſus, quòd auaritia non ſolùm conſiſtit in ordine ad alterum, putà, non dando alteri, aut accipiendo ab altero, ſed erga ſeipſum poteſt homo eſſe auarus, cùm ſumptus neceſſarios ſibi negat ex affectu pecuniæ. Habemus ergo ex his, quid ſit Auaritia. Hæc autem habet vitium quoddam ſibi contrarium, & extremum, putà; Prodigalitatem. Hæc autem conſiſtit in dando plus, quàm poteſt, aut in minus, quàm oportet, propria conſeruando, non ſolùm erga alios, ſed erga ſeipſum: victus enim ſuperfluus ad prodigalitatem

tatem spectat. In medio autem consistit liberalitas, quæ moderatus amor est diuitiarum: dat enim & retinet, quando, & quomodo oportet. Vnum tamen hic aduertendum est, quòd Auaritia opponitur, & contraria est duplici virtuti, putà, iustitiæ & liberalitati; tunc enim est contra iustitiam, cùm versatur circa alienum, putà, cùm non datur, quòd debetur, ex amore ipsius pecuniæ; aut cùm accipitur quod alienum est, per furtum, rapinam, vsuram; vel alia iniusta via. Cùm verò versatur circa propria, putà, circa immoderatum affectum in reb. proprijs, tunc est contra liberalitatem. Similiter etiam prodigalitas opponitur iustitiæ & liberalitati. Iustitiæ, cùm prodigus est aliquis ex alieno; vt, cùm multa debeat, inutiliter consumit pecunias, & fit impotens ad soluendum. Liberalitati, cùm ex proprijs tantùm immoderatè consumit. Patet ergo, quid Auaritia, quid Prodigalitas sit, & quibus contrariæ sint virtutibus.

Quale peccatum sint Auaritia, & Prodigalitas.

Capvt XXV.

Ad cognoscendum quale peccatum sit Auaritia, oportet considerare, & distinguere, quando contra iustitiam, & quando contra liberalitatem est. Cùm enim est cõtra iustitiam, ex genere suo est mortale peccatum, & de facto est mortale, nisi ob leuitatem materiæ, vel ob defectum deliberationis fiat veniale: vnde, qui ex auaritia, & pecuniæ affectu retinet alienum, nolens restituere, aut accipit alienum via aliqua iniusta, mortaliter peccat. Quando verò est contra liberalitatem, tunc ex se veniale peccatum est; quamuis fiat mortale, cùm opponitur præcepto charitatis: v.g. retinere multùm pecunias proprias, nolendo dare, & succurrere alteri, & habendo immoderatum appetitum earum, veniale est: si tamen homo ex tali affectu non succurrat indigenti posito in extrema, aut graui necessitate, cùm obligatur præcepto charitatis, mortaliter peccat. Similiter, cùm est paratus negligere, seu transgredi diuinum præceptum potius, quàm separare affectum à pecunia, peccat etiam mortaliter: vt, qui paratus est, si possit, furari, aut vsuram dare, aut negare indigenti extremè, aut qu d simile. Idem etiam dicendum est de Prodigalitate: cùm

cùm enim est contra iustitiam, tunc ex genere suo est mortale peccatum;& verè est mortale peccatum, nisi excusetur vna illarum duarum causarum, quas diximus de Auaritia: vnde, mortaliter peccat prodigus consumens pecunias alienas; vt tutores,& curatores, res pupillorum consumentes, & dispensatores, rem sibi traditam prodigentes, peccant mortaliter. Prodigus autem peccat mortaliter, cùm se impotentem facit ad soluenda debita sua,& cum reliquit prouidere familiæ, seu vxori, & liberis: at verò, cùm est contra liberalitatem, ex genere suo est veniale, vt, quia ita de proprijs est prodigus, quod nullam iniustitiam committit in alterum: tamen hoc modo fit etiam peccatum mortale, cùm transgreditur aliquod præceptũ charitatis; vt, qui notabile scãdalum ingerit alijs sua prodigalitate, maximè, si est persona ecclesiastica, & qui, dum viuit prodigè, indigenti in graui, aut extrema necessitate non succurrit:& qui paratus est mortaliter peccare potius, quam à tali prodigilitate, quàm peruersè liberalitatem vocat, desistere.

De filiabus Auaritiæ.

CAPVT XXVI.

MVltæ sunt filiæ Auaritiæ, quæ ad finem ipsius ordinantur, seu ab ipsa procedunt, quas S.Thom.2.2. qu. 118.art.8.refert ex Greg. Hę autem sunt nu.7. obduratio, inquietudo, fraus, fallacia, periurium, violentia, proditio. Quarum prima est obduratio, contra misericordiam, quæ consistit in retinendo: ex eo enim, quòd auarus vult inordinatè retinere pecuniam, fit obdurati cordis, & animi immisericordis ad subueniendum necessitatibus proximorum.

Ex eo etiam, quod immoderatum habeat affectum, consequitur inquietudo, vt semper solicitus sit mente, & varijs curis,& anxietatibus distrahatur. Ex eo etiam, quod vult acquirere immoderatè, sequitur, vt sæpè vtatur fallacia in verbis, & fraude in factis,& periurio, falsum confirmando; & violentia, furando, rapiendo aliena, & aliquando prodendo personas, vt Iudas, qui ex Auaritia Christũm Dominum prodidit. Inter has filias oportet primò examinemus obdurationem cordis ad miserendum aliorum. Et quia ad hanc pertinet præcipuè

cipuè non facere eleemosynã, nec subuenire indigenti, oportet tractemus istam materiam de eleemosyna, & misericordia per quam cognoscetur, quale, & quãtum peccatum sit illa cordis obduratio.

De Eleemosyna quid sit.

CAPVT XXVII.

ELeemosyna non potest benè percipi, quid sit, nisi priùs, misericordia quid sit, cognoscatur. Est igitur misericordia, *displicentia mali alieni, ad ipsi subueniendum inclinans.* In qua descriptione duæ sunt partes principales.

Vna est, *Displicentia mali alieni:* Per misericordiam displicet homini miseria proximi, nolletq; in malis eum esse.

Altera pars est, *inclinans ad subueniendum.* Per misericordiam enim, homini non solùm displicet malum, & miseria aliena, sed inclinantur ad volendum ei subuenire, & malum ipsius subleuare, vt vt potest. Tractat S. Thom. de hac virtute, 2.2. quæst. 20. Nascitur autem ex charitate, hoc modo, nam per charitatem homo vnitur cum suo proximo, ac malum illius, vt proprium, etiam sibi reputat, ac ex hac parte displicet. Nascitur etiam ex charitate, quia, cùm quis diligit seipsum, cumque malum, quod est alteri, sibi posse accidere considerat, sic ipsum detestatur, sibiq; displicet: vnde Arist. 1. Rhetor. dicebat, prudentes, & senes esse misericordes: prudentes quidem, quia considerant malum alterius etiam sibi accidere posse; senes verò, quia timent multum sibi malum. Et ob hanc causam, etiam fœminæ, & miseri homines, ac formidolosi naturali quadam misericordia mouentur facile. Hoc supposito, potest sic describi, *Eleemosyna est opus, quod indigentiæ alterius subuenitur, ex misericordia procedens.* Velle enim subuenire, est actus misericordiæ, & illud opus, quo talis subuentio fit, dicitur Eleemosyna. Quod verbum grecè idem valet, ac apud Latinos misericordia. Solet enim nomen ipsum virtutis ipsi effectui attribui. Vide S. Th. 2.2. quæst. 32.

Qui poßint facere Eleemosynam, & quomodo religiosi.

CAPVT XXVIII.

NOn omnes possunt facere Eleemosynas, vt habet S. Th. 2.2.q.32.art.8. Nullus enim subditus, & inferior potest facere Eleemosynam de ea re, secundum quam subdit' est alteri: potest quidem, si quid habet proprium, erogare in eleemosynam; tamen de re superioris non potest: vnde religiosi, vxores viuentib. viris, filijfamilias, famuli, serui non possunt facere eleemosynas, nisi in quatuor his casibus.

Primus, cùm est extrema necessitas indigentis: quãdo enim aliquis laborat extrema necessitate, potest inferior elleemosynam facere de re superioris, etiam ipso nolente, vt habet Glos. 12.q.1.can.non dicatur, quam sequitur communis Doctorum opinio.

Secundus, cùm est grauis etiam necessitas indigentis alicuius; tamen tunc, si potest haberi facultas à superiore est habenda, vt habet Panorm.c si quis, de furtis.

Tertiò, cùm ipse superior dat commissionem, & facultatem inferiori, vt possit erogare eleemosynam.

Quartò, cùm inferior cognoscit de suo superiore, ipsum letari, & sibi esse gratum, quod tales erogentur eleemosynæ. His casibus potest quilibet subditus facere eleemosynam de re superioris. At in particulari opus est ista discutere.

Religiosi enim, vltra prædictos communes casus, possunt in d[illegible]bus eleemosynam facere.

Alter est, cùm peregrinantur, vel iter faciunt: tunc enim de datis in propriam sustentationẽ, vel à Prælato, vel ab alijs facientibus eleemosynam, possunt etiam erogare indigentibus, vt habet Armil. ver. Eleemosyna, §.5.

Alter est, cùm cognoscunt superiorem suum gaudere de tali eleemosyna; &, si ipse adesset, vtique facturum, vel facultatem daturum. Ita habet Siluest. ver. Eleemosyna, §. 5. At in alijs casibus, non licet eis. Idem dicendum, quando sunt extra conuentum suum, in studijs, vel vniuersitatibus commorantes: tunc enim possunt facere eleemosynam, ac si peregrinantes essent, vt habet Armill.

Quan-

Quando maritatæ poßint facere Eleemoſynam.

Capvt XXIX.

PRæter illos generales caſus, in quibus licèt cuilibet inferiori facere eleemoſynam, ſunt etiam aliqui, in quibus licèt vxoribus.

Primus eſt, cùm ſciunt gaudere, & lætari ipſarum coniuges, cùm ipſæ faciunt eleemoſynam, licet nunquam facultatem expreſſam fecerint.

Secundus, cùm maritus eſt amens: tunc enim rei adminiſtratio relicta eſt vxori.

Tertius, cùm profectus eſt in longinquam regionem.

Quartus, cùm ipſe reliquit rei adminiſtrationem ipſi vxori.

Quintus, cùm determinat certam ſummam pecuniæ quotannis ipſi vxori, pro ipſius expenſis. Ipſa autem aſtringit ſe nec expendit multùm, vt aliquid reſiduum ſit, ex hoc poteſt tunc facere eleemoſynam.

Sextus, cùm ipſe maritus eſt multum auarus, nec vult facere eleemoſynam, etiam cum debet, tunc vxor poteſt facere, exemplo Abigail. 1. Reg. 25. quæ donauit Dauid, viro ſuo neſciente.

Septimus, cum ipſa, vltra dotem, aliquid habet proprium, vnde poſſit facere eleemoſynam, ſicut poteſt diſpenſare in alijs, vt ipſi libuerit.

Octauus, cum proprio labore lucratur aliquid: ex hoc poteſt facere eleemoſynam; quamuis non in omni loco id fiat; nam, in Hiſpania, quæ mulier proprio labore lucratur, ſunt etiam communia marito.

Nonus, cùm aliquis donat mulieri ipſi aliquid, tunc poteſt de illo erogare eleemoſynam.

Decimus, poteſt etiam de pecunijs, quas malè lucratur, putà, per adulterium: harum enim domina eſt, & poteſt diſtribuere, vt ipſi placuerit, vt habet Sot. 4. de iuſtit. quæſt. 7. artic. 1.

Rurſus vndecimus, poteſt de re, etiam communi marito, facere eleemoſynam modicã, propter quam non fiet pauper, nec incidet in inopiam. Hæc omnia procedunt, quando non eſt

est licentia mariti, qui caput est vxoris, quantum ad rei familiaris administrationem: nam cùm est talis licentia, tunc potest erogare absolutè eleëmosynam.

Quomodo filijfamilias, & famuli poßint eleemosynam facere.

CAPVT XXX.

FILII etiam familias non possunt facere eleëmosynas, nisi in quibusdam casibus, præter illos generales.

Primus, quandò habent aliquot bona, quæ in bello consequuti sunt, quæ dicuntur bona castrensia.

Secundus, quando iter faciunt, pro quo peragendo, certam summam à patre accipiunt: tunc possunt ex hac facere eleëmosynam.

Tertius, cùm manent extra domum, in studijs, & vniuersitatibus, vel alijs locis, ad negotia aliqua, accipiuntq; summam pro sustentatione: tunc, se in expensis restringendo, possunt erogare residuum in eleëmosynam.

Quartus, cùm habent aliquod officium publicum; vt, cùm sunt Notarij, Aduocati, Medici; vel aliquam habet dignitatem Ecclesiasticam, aut beneficium; tunc ex redditibus, aut ex ijs, quæ lucrantur, possunt erogare eleëmosynam.

Quintus, cùm sunt eleëmosynæ tenues, & modicæ.

Sextus, cùm sciunt parentes suos gaudere, quòd erogent tales pauperibus eleëmosynas. In his casibus possunt filijfamilias facere eleëmosynas: serui autem, & famuli, de rebus dominorum non possunt facere eleëmosynas, extra casus communes, nisi modicum quid sit, & rarò: vnde isti dispensatores, & villici dominorum non possunt de re domini, ipso nesciente, facere eleëmosynam, nisi rarò, idque modicum. Ex his patet, qui possint facere eleëmosynam.

* * *

Quibus

Quibus sit facienda Eleemosyna.

Capvt XXXI.

ELeemosyna indigentibus est facienda: est enim actus misericordiæ, quæ non versatur, nisi circa mala, & miserias proximorum. Non solùm autem bonis, sed etiam malis fidelibus, & infidelibus est benefaciendum; nam misericordia nascitur ex charitate, quæ nullum excludit. Sunt tamẽ aliquot conditiones requisitæ in indigente, vt ei sit eroganda eleemosyna.

Prima est, vt nequeat laborare, & comparare sibi victum: cùm enim potest, sed otio vacat, non tenemur ei dare, nisi sit in extrema necessitate, quando iam non potest laborare; & nisi etiam ille non inuenit, qui ipsius labore velit vti; vt habet Sylu. verb. eleemosyna. §. 3. Sed ista conditio intelligenda est, cùm per laborem non acquirit homo detrimentum honoris. Sunt enim nobiles viri, & fœminæ, quibus esset multum indecens alijs inseruire, & manibus laborare: his non est neganda eleemosyna, quamuis non laborent.

Secunda, quòd talis indigens non accipiat ansam, & occasionem peccandi, eò, quòd habeat talem eleemosynam. Sunt enim, qui, securi de eleemosyna, dant operam rebus illicitis, & malis: immò conuertunt ipsas eleemosynas in malum vsum: his melius est negare eleemosynam, vt corrigantur. Ita habetur ab Augustin. 5. quæst. 5. can non omnis. *Vtilius, inquit, esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negliget, quàm esurienti panis frangatur si iniustitiæ seductus acquiescat.*

Tertia, cùm indiget in pœnam, vt propter iustitiam iudicis: vt, qui damnati sunt siti, & fame perire, his non tenemur facere eleemosynam, vt dicit S. Thom. 2. 2. quæst. 31. art. 2. tamen, qui voluerit, licet ei dare eleemosynam, vt dicit Soto lib. 5. de iustitia, quæst. 14. art. vltim. dum non sit minister iustitiæ. Ministris enim opus est exequi sententiam, & iudicis damnationem. Dicit autem Soto, quòd ille damnatus potest, si vult, non acceptare cibum, & permittere se mori, & ita est, licèt Caiet. 2. 2. q. 69. dicat, eum obligari sumere cibum talem, & conseruare vitam, vt potest.

Quarta, cùm talis indigentia est in bello iusto: cùm enim ciuitas inimicorum est circumdata iustè, & fame cogitur se trade-

tradere, tunc non est ei ministrandus cibus, nec liceret, sed esset graue peccatum; secùs in bello iniusto, cùm iniustè est circumdata, his est facienda eleëmosyna. Tamen aduerte vnum, quod non solùm alijs extra se homo potest facere eleëmosynam, sed si distributor est eleëmosynarum alterius, potest sibi, & suis facerre de tali pecunia eleëmosynam, si ita indiget, ac ille, quibus talis est eroganda eleëmosyna, vt habet Caiet. 2.2.q.32.art.9. & Sylu.v.eleëmosyna, §.3.& 4. & S.Thom.ibid.ad tertium, & Tabien.v.eleëmosyna, §.13. Vt autem rectè dispenset, debet se considerare, ac si esset tertius, & quam faceret tertio indigenti, eleëmosynam eandem sibi faciat.

Ex quo facienda sit eleemosyna.

CAPVT XXXII.

ELeëmosyna debet fieri ex propria substantia.

Vnde notandum est primò, quòd non est faciẽda eleemosyna de alieno, quod est apud nos; vt, de deposito, de commodato: hæc enim dominis proprijs est reseruanda, nisi occurreret extrema necessitas, quando ei liceret ab altero sumere, ad erogandum eleemosynam.

Secundò, non est facienda eleemosyna de obnoxio ad restitutionem; vt, qui multa habet debita, quibus vix potest satisfacere sua pecunia, non debet erogare eleemosynam, & se impotentem facere ad absoluendũ, nisi in casu præcedenti.

Tertiò, non est etiam facienda eleemosyna de acquisitis contra iustitiam, vt, per vsuram, per rapinam, furtum, vel per alium iniustum contractum: hæc enim sunt dominis restituenda. Dixi autem de acquisitis contra iustitiam; nam aliqua malè acquiruntur, sed non contra iustitiam; vt, quæ acquiruntur prò aliquo peccato, tamen ipsa acceptio non est contra iustitiam; vt, quæ mulier accipit pro abusu corporis, quæ dicuntur turpia lucra, & de his potest fieri eleemosyna, vt habet S.Thom.2.2.quæst.32.art.7. Hoc etiam modo diximus, lib.5.instruct.cap.21. se habere, cùm aliquis accipit pecuniam, vt occidat hominem aliquem, quamuis aliqui velint debere dari pauperibus: sed nos illic diximus, non teneri, sed posse sibi retinere, quia dominus est talis pecuniæ. Potest tamen,

ſi velit, facere eleëmoſynam, & conſilium eſſet vtile id facere.

Rurſus quartò, facienda eſt de non neceſſario ad vitæ conſeruationem: non enim cum diſpendio ſuæ vitæ debet aliquis alteri erogare; hoc tamen melius explicabitur in ſequentibus capitibus.

Quando ſit obligatio faciendi eleemeſynam.

CAPVT XXXIII.

NON parua difficultas eſt, ſcire, quando homo ſub peccato mortali obligetur facere eleëmoſynam. In cuius gratiam, ſunt duæ diſtinctiones multum conſiderandæ.

Prior eſt; Pecunia, & pecunia æſtimabile quadruplicìter ſe poteſt habere reſpectu habentis, ſeu poſſeſſoris.

Vno modo, eſt talis pecunia neceſſaria ad vitæ propriæ, & ſuæ familiæ conſeruationem, ita vt, ſine illa non poſſint vitam propriam, aut ſuorum conſeruare: & hæc neceſſitas naturæ dicitur.

Altero modo, poteſt eſſe neceſſaria ad ſtatus ſui decentiam ſimpliciter; ita vt, ſine illa nullo modo poſſit ſui ſtatus decentiam conſeruare, & dicitur hæc neceſſitas perſonæ.

Tertio, poteſt eſſe neceſſaria, ſiue ad vitam, ſiue ad ſtatus decentiam, non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, id eſt, ſine illa poſſet homo decentiam ſui ſtatus conſeruare, tamen ægrè, & non commodè.

Quarto modo, pecunia poteſt eſſe nullo modo neceſſaria, nec ad vitam, nec ad ſtatus decentiam, nec etiam ad commodam conſeruationem ſtatus, & tunc dicitur ſuperflua. Aduerte tamen ex Caiet. Sylueſt. & Armill. verb. eleëmoſyna, & alijs Doctor. quod neceſſarium, vel ſuperfluum non debent conſiderari ſolùm reſpectu præſentis, ſed etiam reſpectu periculorum, quæ probabiliter poſſunt accidere: verbi gratia, modò vnus ſolùm habet vxorem, ſeu ſponſam, non ob id eſt cenſendum habere pecuniam ſuperfluam, quamuis habeat pluſquàm neceſſariam ad decentiam ſtatus: nam ſperat filios, & filias, quibus computatis, non erit forſan ſuperflua. Similiter, vno anno, quando res minus valent, forſan videtur res illius familiaris ſuperflua, tamen, ſi computētur pericula probatum, quia altero

altero anno cariùs valebunt, non est superflua; tamen non sunt fingenda, aut imaginanda pericula, sed solùm ea consideranda, quæ probabiliter, & iudicio viri prudentis accidere possunt. Aduerte, etiam, quod sunt diuersi status in repub. ecclesiastica, & sæculari, nec debent esse eædem expensæ æquales omnibus, sed quibusdam maiores, quibusdam minores, ratione status sui.

Posterior distinctio sit: indigentia, seu necessitas est triplex. Quædam est extrema: hæc autem dicitur cum est necessitas vitæ propriæ perdendæ; vt, cùm quis est in periculo vitæ. Vbi aduerte, ex Soto lib. 5. de iustit. quæst. 3. artic. 4. quod non solùm est censenda extrema necessitas, cùm quis est in mortis periculo, sed cum probabiliter speratur mors, nisi antè subueniatur.

Altera necessitas est grauis; vt, cùm est graue periculum perdendi honores, & decentiam status: aut peccandi; vt, cùm mater ex indigentia vult prostituere filias; aut alterius notabilis mali.

Tertia est communis indigentia, quæ nec extrema, nec grauis multum est. Hæc omnia sunt ante oculos habenda, pro intelligentia eorum, quæ dicentur in c. seq.

De obligatione faciendi eleemosynam.

CAPVT XXXIV.

SVnt aliquot conclusiones notandæ super dictis præcedentibus distinctionibus.

Quarum prima est. Eleemosyna est in præcepto; obligamurque sub mortali aliquando facere eleemosynam. In hac conclusione omnes Catholici conueniunt: est enim Catholica, & contraria est hæretica. Est Catholica, vt probatur apertè ex scriptura, Ioan. 3. *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo*; 1. Iac. 2. *Iudicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam.* Luc. 3. *Quod superest date eleemosynam.* & Matth. 25. *Ite maledicti, &c. quia esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c.*

Secunda conclusio. De necessarijs simpliciter ad vitæ propriæ, aut familiæ conseruationem, nullus tenetur alteri succurre-

currere,etiam necessitate extrema laboranti, id est,cum dispẽdio suæ vitæ, aut parentum, & familiæ, nullus tenetur vitæ alterius succurrere,sed potius sibi: vnde, si laborent duo in extrema necessitate, vnusque cibum sibi necessarium tantùm habeat, non obligatur alteri dare;& in hoc omnes conueniũt. At Sanctus Thom.2.2.quæst.32.artic.6. excipit vnum casum, quando persona,cui succurritur, est multum necessaria reipu. & à qua bonum commune dependet ciuitatis, aut exercitus: tunc enim potiùs huic, quàm sibi succurrendum esset. At verò difficultas est,an iste obligetur sub præcepto id facere. Omnes enim conueniũt,quod licet ei facere, tamẽ de obligatione discordant. Silu.verb. eleemosyna §. 2. & Armilla ve. eleemosyna 4.tenet,quòd solùm est consilium; & S. Thom. videtur dicere esse præceptum; & ita tenet Soto li.5.de iust.quæst.1.art.7. Et ita est;nam propter bonum commune,tenetur quis proprium negligere. Quòd si non esset illa persona tam necessaria Reipu. licèt esset multum,tunc consilium esset. De hoc tamen diximus libr.5.Instr.

Tertia conclusio:Ex necessarijs ad decentiam status,tamen non necessarijs ad vitæ conseruationem, tenetur homo facere eleemosynam in extrema necessitate existẽti. In hac etiam omnes conueniunt. Potius enim debet facere iacturam decentiæ status sui, & debet se minuere,& restringere,quam quod alius moriatur,ob defectum elemosynæ ab ipso faciendæ. Tamen aduerte,istas tres necessitates esse intelligendas,quando homo in ipsis manet absq; culpa,& potestate sua:nam si aliquis diceret;ego me volo occidere,nisi des mihi centum aureos,& de facto vult se occidere,non ob id sunt ei dandi:culpa enim potius eius est,quàm necessitas.

Quarta conclusio:Ex necessarijs secundum quid ad decentiam status,seu ad vitæ conseruationem, non tenetur homo facere eleemosynam,extra necessitates extremas,& graues:nõ enim,vt succurrat communibus indigentijs, tenetur ex præcepto pati incommodum,& restringere ea,quæ ad vitæ,& status conseruationem necessaria sunt. Hę sunt conclusiones quatuor,in quibus Doctores conueniunt: in sequentibus duabus est controuersia.

* * *

De discordia Doctorum circa praeceptum Eleemosynæ.

CAPVT XXXV.

DVo sunt, in quibus Doctores discrepant circa præceptum Eleemosynæ.

Alterum est, an ex superfluis teneatur homo, sub mortali, non solum in necessitate extrema, sed etiam in graui succurrere. De extrema enim nullus dubitat. De graui verò, multi dicunt, non obligari, nisi ex consilio, & ex æquitate; vnde solum obligatio est sub veniali. Ita habet Alex. 4. p. qu. 113. mem. 1 & Gabr. 4. d. 16. q. 4. con. 5. At verò alij dicunt teneri sub mortali, & ex præcepto, etiam in grauibus erogare eleemosynam. Ita habet S. Thom. 4. d. 15. q. 2. ar. 1. q. 3. Anton. 2. par. titul. 1. c. 24. §. 4. Richar. 4. dist. 15. Silu. Tab. Armil. verb. Eleemosyna, & Medin. C. de pœn. tract. 5. de Eleemosyna: & ita tenendum est.

Vnde, sit conclusio iuxta hanc veram sententiam. Tenetur quisq; ex superfluis sui status, sub mortali peccato, facere eleemosynam in grauibus proximorum necessitatibus. Ista conclusio, præmissa Doctorum citatorum auctoritate, videtur manifesta in scriptura, Matth. 26. ***Ite maledicti in ignem æternum, quia sitiui, & non dedistis mihi bibere: esuriui, & non dedistis mihi manducare; nudus eram, & non cooperuistis me: infirmus eram, & non visitastis me.*** Hic vides profectò, non esse has extremas necessitates, & tamen damnari hominem, quia non succurrit: ergo obligatio est sub mortali etiam extra extremam necessitatem. Hoc etiam potest colligi ex illo Iacob. 2. ***Iudicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam***, & ex illo Ioan. allegato. Quæ testimonia non possunt intelligi de sola extrema necessitate. Et manifesta est ratio: nam amicitia humana non solum solueretur, si amicus non succurreret in extrema necessitate amico, sed etiam in graui. Multò ergo magis soluitur amicitia diuina; cum plus teneamur Christo erogare, quã cuilibet amico: quod autem pauperi fit, Christo fit; vt ipse dixit Matth. 26. In persona propria pro paupere, ***sitiui, & non dedistis mihi bibere.***

Alterum est, an ex superfluis teneamur facere eleemosy. in communibus necessitatibus, ex præcepto, ita vt nullus superflua possit sibi retinere absq; mortali; sed debeat pauperibus

distribuere. Caie. verb. eleemos. videtur dicere, ita esse, & Sanctus Thom. 2.2.q.32.ar.5. iuxta aliquorum expositionẽ: tamen cõmunis opinio tenet contrarium. Omnes enim illi Doctor. præfati dicunt non obligari: imò aliqui, nec etiam obligari in graui, sub mortali.

Sit ergo altera conclusio. Nullus sub mortali tenetur distribuere superflua, extra extremas, & graues necessitates. Istam teneo, propter communem Doctor. sententiam, nec audeo obligare sub mortali eos, quos tot, & tanti Doctores excusant: vnum tamen admoneo, qui superflua habet, debere multum timere, & Confessarios debere illis maximè consulere, vt distribuant, nec apud se retineant; quia, etsi Doctor. scholasticorum communis sententia eos excusat, tamen Doctores sancti illos damnãt, vt sit profectò sententia probabilis illos obligari sub præcepto.

Adducam aliquot istorum testimonia. Hieron. & habetur in Decr. distin. 42. ca.1. *Aliena*, inquit, *rapere conuincitur, qui vltra sibi necessaria retinere probatur.* Ambr. & habetur dist. 47. can. sicut. *Plusquam sufficit*, inquit, *ad sumptus, violenter obtentum est, non minus est criminis habenti tollere, quàm cum possis, & abundãs sis, indigentibus denegare.* Et inferiùs: *Esurientium est panis, quem tu detines nudorum est indumentum quod tu recludis; miserorum redemptio est pecunia, quam in terra defodis: tot ergo scias te inuadere bona; quot possis præstare, quod velis.* Hæc Ambros. Aug. super Psal 147. *Superflua*, inquit, *diuiti*, *necessaria sunt pauperi, aliena, rapit, qui ista detinet.* Basil. in homil. de diuite multa de hoc cumulat, & dicit, quòd, diues ille damnatus est, quia nesciebat se ex pręcepto teneri, superflua distribuere in pauperes. Chrysost. homil. 34. ad popul. Antioch dicit, diuites habentes superflua, esse œconomos in Dei familia, & ex præcepto teneri distribuere ea in pauperes. Vides tot sanctos damnantes superflui retentionem sub mortali, multùm ergo timendum est; & nisi esset tam vnanimis Scholasticorum sententia; qua possunt excusari modo aliquo tales homines, absq; vllo dubio esset omninò damnanda talis retentio.

Erga hoc autem, & præcedens caput, vnum obseruandũ est: aliter teneri eos, qui aliorum habẽt curam, pręsertim Ecclesiæ, aliter eos, qui non habent, quantum ad pręceptum eleemosynarum: hi enim satisfaciunt his indigentibus, qui occurrunt, erogando; illi verò vltra hoc tenentur inquirere: nam Episcopus, & quilibet superior in sua ditione, debet inquirere necessita-

sita-

ſitates, vt eis ſuccurrat, aliter non ſatisfacit præcepto. Superfluum autem magis inuenitur in Eccleſiaſticis perſonis, qui, cùm non habeant filias, & filios, non ita indigent, ac ſæculares; & cùm ipſorum etiam victus, & veſtitus maiorem requirat modum, & modeſtiam.

De quodam dubio circa Eleemoſynam.

CAPVT XXXVI.

CVM certum ſit, eum, qui eſt in neceſſitate extrema, poſſe accipere ab alio, & rapere, quæ ſibi ſunt neceſſaria, dubium eſt, an huiuſmodi homo teneatur ad reſtitutionem, ſi ad pinguiorem venerit fortunam. In quo dubio ſunt variæ Doctorum ſententiæ. Quidam putant eum non teneri, vt Scot. 4. diſt. 15. q. 2. & Gabr. ibid. & Sot. 4. lib. de iuſt. quæſt. 7. art. 1. Alij verò tenent eum obligari, vt Nauarr. cap. 17. ſumm. num. 6. & Adrian. in mater. de reſtitu. in peculiari quæſtione de hoc. Medina verò C. de pœnit. tract. 5. de Eleemoſyna, tenet mediam ſententiam. Cùm enim accepit de ſuperfluo alterius, non tenetur reſtituere: cùm verò accepit de non ſuperfluo, tenetur. Aduerte autem, quòd prædicti Doctores in multis conueniunt; in vno autem eſt diſcrepantia. Conueniunt quidem in eo, quod dicit Scot. quòd ſi quis, ante neceſſitatem extremam, accepit aliquid ab altero, ratione cuius acceptionis tenebatur reſtituere, & poſteà incurrat extremam neceſſitatem, & vtatur illo, quod accepit, non ob id ſoluitur ab obligatione reſtitutionis, ſi ad pinguem venerit fortunam. Rurſus conueniunt, vt dicit Soto, cùm aliquis patitur extremam neceſſitatem in vno loco, in altero tamen habet, vnde poſſet ſuccurrere ſuæ neceſſitati; tunc quod accipit, tenetur reddere; vt ſi mercator aliquis diues comprehendatur in loco, vbi nullus habet pecunias, ita vt inimici velint eum occidere, niſi det centum aureos, tunc iſte poteſt illos accipere ab alio, tamẽ tenetur reddere, cùm in ſuo eſt loco.

Rurſus tertiò conueniunt, quando aliquis verè habet aliquid pecunia appretiabile, tamen non ſufficiens, nec vtile illi ad ſuam neceſſitatem; vt, ſi habens domos, & vineas, indigeat pecunia aliqua extremè, quam inuenire non poteſt; tunc, ſi accipiat, & rapiat, tenetur reddere poſteà. Rurſus etiam conue-

niunt, cùm res accepta ab altero adhuc perseuerat, expleta necessitate; vt, qui manus inimicorum fugiens, quas alter euadere non poterat, equum alienum rapuit, tunc superstitem tenetur equum reddere domino: in his omnibus non est contradictio. Sed difficultas posita est de eo, quod accipitur verè, & absolutè ab indigenti, & ipso vsu consumitur, & satisfit necessitati: & de hoc procedunt præfatæ opiniones, quamuis adhuc in hoc vno conueniant: quando res est modicæ quantitatis, non tenetur reddere, quia præsumitur, quòd donasset is, à quo accepta est, si sciisset: immò adhuc conueniunt, quòd, qui acceperit, nõ obligatur laborare, & negotiari, vt restituat; sed difficultas est, an, si ille factus fuerit ditior, teneatur restituere: & in hoc puncto dico duo.

Alterum: Esse probabilem illam opinionem, quam habent, non teneri ad restitutionem; potestque securè se tutari pœnitens per illam, nõ restituendo: & Confessarius etiam securè potest illum in sua opinione absoluere, absq; restitutione.

Dico, alterum mihi esse probabilius, illum teneri ad restitutionem, vt dicit Medina: cùm nimirum accepit ex non superfluo; quia, vt diximus, ille, à quo accepit, non obligatur donare, nam poterat mutuare: vnde, nisi pręsumatur, vel sciatur esse donatum, obligatio est ad restitutionem. Cùm verò acceperit ex superfluo, ob eandem rationem, credo etiam obligari ad restitutionem, contra Medinam. Ratio est, nam hic, à quo accepit, non tenetur donare; sed potest mutuando succurrere necessitati illi: tamen, nisi præsumatur donatum, ille alius tenetur reddere, ad pinguem veniens fortunam. Ob eandem ergo causam, siue accipiat ex superfluo, siue non, debet reddere. Hoc idem diximus superiùs cap. 24. lib. 5. instructionis, vbi adduximus aliam rationem, vt ibi potest videri.

De alijs duobus modis erga idem.

Capvt XXXVII.

Aliud dubium est, ex quo pendet solutio præcedentis, an obligemur in extrema necessitate alteri succurrere per donationem, an sufficiat per mutuum, vel venditionem, vel cambium, aut alio modo. Sunt & duæ opiniones. Adrian. & Nauarr. locis citatis dicunt, non obligari ex præcepto

cepto donare, maximè, si est magna quantitas, sed sufficere mutuare; nam hoc modo succurritur necessitati illi. Alij verò dicunt, obligationem esse donandi. Medina loco citato dicit, ex superfluis esse donandum, ex non superfluis sufficere mutuare. In hoc conueniunt omnes, quod quocumque modo dandum est, tamen, nisi ille acceptet mutuum, donare debemus.

Rursus conueniunt, quòd si debet dari sub mutuo, quod non obligatur reddere, nisi fortè ad pinguiorem venerit fortunam. Puto autem posse sub hoc modo succurri, nec obligari sub præcepto donare: tamen Gen 47. legimus, in illa necessitate Ægypti, Ioseph non donasse, sed dedisse sub conditione quadam, & Tob. 1. dedit bonus Tobias Gabelo indigenti summam argenti mutuò, sub chirographo. Consilium tamen laudabile est, præsertim ex superfluis, donare. Hinc fit, quòd, si quis artifex, vel robustus, laboraret extrema, aut graui necessitate, quia non inueniret materiam exercendi artem, vel laborem, posset aliquis succurrere vsum artis, vel laborē ipsius, nec teneretur donare, quamuis tunc de præsenti malè valeret. Posset enim sub prędicta conditione, si benè haberet donare, & nō obligando posteà, vt laboraret.

Aliud dubium est, an, qui debent pecunias alijs creditoribus, si occurrat aliquis in extrema necessitate, & dent ei ex tali pecunia, sint obligati reddere creditoribus illud; sicut poterant accipere ab alijs, si ipsi non habuissent, & ministrare existenti in necessitate extrema. Hoc dubium mouet Med. loco citato, nempè teneri reddere, & soluere creditoribus; nam quamdiu in sua potestate sunt, ipsorum sunt, & dare tenentur indigenti illi, nec aufertur obligatio restituendi creditori; sicut iam diximus de illo, qui prius erat debitor, & posteà incidit in extremam necessitatem, non ob id tollitur obligatio restituendi. Qui verò accipit ab alio vt reddat indigenti extremè, non obligatur; nam, nomine indigentis, accipit, & indigens est, qui ad modum prædictum restituere tenetur, ad pinguem veniens fortunam.

(*,*)

De duobus dubijs circa præceptum Eleemosynæ.

CAPVT XXXVIII.

CVM constet iam Eleëmosynã esse in præcepto; dubium est, an illud præceptum sit obligans tantùm fideles, seu Christianos. Ad quod dico, non solùm obligare fideles, sed etiam infideles omnes: est enim non solùm diuinum præceptum, sed simul naturale, sicut præceptum honorandi parentes, non furandi, non mœchandi, quæ quidem obligant omnes; vt habet Cypria. sermo. de Eleëmosynis: vnde, peccat mortaliter paganus, & infidelis, qui non subuenit extremę, aut graui necessitati proximi, vt superiùs est dictum. Et non solùm non subueniendo alteri pagano, sed etiam non subueniendo fideli; sicut & fidelis peccat, non subueniendo etiam infideli: naturale enim est, vt vnusquisque his, quæ suæ speciei sunt, in necessitate succurrat; nisi aliquando ratio aliud postulet, vt superiùs diximus.

Aliud dubium est, an præceptum Ecclesiæ magis obliget Ecclesiasticas personas, respectu bonorum Ecclesiæ, quàm sæculares, aut etiam Ecclesiasticas, respectu bonorum, quæ non ab Ecclesia, sed aliunde habent; possunt enim habere bona aliqua ex patrimonio, vel alio modo conquisita, & non Ecclesiæ beneficio, & in his perinde se habent, ac sæculares. Ad hoc dubium Caiet. 2.2. q. 87. art. 1. & 185. art 7. tenet, quòd tenentur de sibi superfluis ad vitam, & status decentiam facere eleëmosynam, non solùm ex misericordia, sed ex iustitia; vt, si nõ faciant, ad restituendum teneantur. Putat enim Caiet. quòd non sunt horum bonorũ Ecclesiæ domini, sed dispensatores, &, sublato sibi sufficienti, reliquũ est pauperum. Sot. verò lib. 10. de iust. q. 4. art. 3. tenet contrarium: dicit enim, quòd Ecclesiasticus illius portionis, quæ sibi ex diuisione obuenit, est verè dominus, sicut domini temporales sunt domini suorũ bonorum, & peccat non faciendo eleëmosynam, sicut & alij, & in ijsdẽ casibus; quamuis magis teneatur succurrere, quàm, sæculares, quia pater pauperum est, vt habetur 12. quæst. 1. per totam. Et ita tenendum est, vt satis ostendimus in Instructione: Dicit autem vnum Tabiena, verb. restitutio. §. 19. quòd quamuis dispensator sit talium bonorum, tamen, nomine eleëmosynæ, potest suis consanguineis donare, si indigent, vt maritare neptes,

etiam

etiam filias illegitimas; poteſtque non ſolùm pro ratione conditionis ipſorum abſolutè illis diſpenſare, ſed etiam habita ratione ſui ſtatus: nam maior eſt conditio ipſorum ob dignitatem conſanguinei: neptes enim Pontificum, Cardinalium, & ſimilium, pluribus indigent ad decentiam ſtatus. Sed hoc profectò ſecurius dici poteſt, tenendo tales perſonas dominos talium bonorum. Debent tamen in hoc vitari ſcandala & ſuperfluitates, & prius neceſſitates grauiores aliorum ſuppleri, vt ſtatim dicemus.

Quo ordine ſit Eleemoſyna facienda.

CAPVT XXXIX.

QVamuis difficilè ſit ordinem vniuerſalem, & certum faciendi, & diſtribuendi eleëmoſynas conſtituere, vt omnes Doctores fatentur, tamen aliqua notitia ex ſequentibus concluſionibus haberi poteſt.

Quarum prima eſt, Maiori, ſeu grauiori neceſſitati prius eſt ſuccurrendum, quàm minus graui, in quocumque ſubiecto ea ſit. In hoc omnes conueniunt: quamuis enim conſanguineis, amicis, benefactoribus, notis, & alijs ſit eroganda, tamen prius indigentiori eſt eroganda, quicumque ſit ille: vnde ſi neceſſitas alieni eſt extrema, & conſanguinei eſt communis aut grauis, prius extraneo danda eſt eleëmoſyna. Similiter, ſi illa eſt grauis, & hæc eſt communis. Hinc ſequitur, quòd perſonæ Eccleſiaſticæ, quæ volunt ſuos nepotes ditare, & ſæculares, qui volunt augere ſuos ſtatus, non poſſint, cùm graues in Repub. ſunt neceſſitates & indigentiæ, quibus prius ſatisfacere tenentur.

Secunda concluſio, exiſtente æquali neceſſitate & indigentia, prius homo ſibimet quàm alijs prouidere debet. In hoc etiam omnes conueniunt: vbi aduerte, cùm aliquis eſt in neceſſitate extrema vel graui, & alij in ſimili, nec ipſe ſibi, & in alijs poteſt prouidere, tunc debet ſibi. Sed nō ſemper ad id tenetur: aliquando enim tenetur, potiùs alijs, aliquando licet ei, & eſt conſilium conſulere alijs: aliquando verò eſt peccatum, ſed potiùs debet ſibi: tenetur quidem alijs, cùm id vergit in beneficium commune: vt enim ſuperiùs diximus, cùm eſt perſona publica, ex qua ſalus communitatis pendet, tunc tenetur quilibet particularis illi potiùs, quàm ſibi in neceſſitate extrema,

aut graui succurrere. Cùm verò non esset ita vtilis persona, tamen vtilis, aut vir bonus aliquis, aut amicus, aut pater, aut filius, aut multum coniunctus, tunc esset consilium, his potiùs, quàm sibi consulere. Cùm verò ipse esset publica persona, & multum vtilis Reipub. & ille alius non, tunc non teneretur sibi potiùs prouidere: tamen circa hanc conclusionem duo dubia breuia existunt.

Alterum est. an homo potiùs sibi in extrema necessitate, quàm creditori suo in eadem necessitate existenti succurrere teneatur, ex his, quæ ei debet. Ad quod dubium Scot. 4. d. 15. q. 1. respondet, quòd si prius incidit in extremam necessitatem, quam creditor, non tenetur ei dare, tamen si simul inciderunt, aut creditor prius, tunc tenetur ei dare. Nauar. c. 17. num. 70. dicit, quòd si res, quam habet, est in specie reddenda, nempè, quia erat commodatò aut depositò accepta, tunc tenetur reddere potiùs quàm sibi retinere. Si verò non est res in eadem specie reddenda, non tenetur. Sed melius habet Caiet. verb. restit. & Tabien. eodem verb. §. 4. & Soto lib. 4. de iustitia, qu. 7. art. 1. quòd non tenetur dare creditori, sed potiùs sibi succurrere potest. Omnes tamen conueniunt, quod nulli licet, etiam existenti in graui necessitate, sumere ab alio in eadem necessitate existente: immò nec licet accipere, quamuis sit persona publica, & cui alter teneatur dare.

Alterum dubium est, an, sicut licet seipsum anteponere creditori in extrema necessitate, ita etiam liceat anteponere parentes, vt potiùs quis succurrere debeat parentibus, quàm creditori. Tabien. verb. restitutio. §. 4. dicit, succurrendum potiùs creditori, nec licere nisi seipsum tantùm anteponere creditori. Soto verò loco allegato tenet, quòd liceret dare parentibus, relicto creditore immò etiam filios & vxorem, non tamen fratres licet anteponere creditori. Et sine dubio de parentibus est sententia S. Thom. qu. 31. art. 3. vbi dicit, obligationẽ parentum vincere omnem obligationem aliam. Et ita credo, immò non solum quod Soto dicit, sed etiam de fratribus, & his, qui in primo gradu sunt. Vide lib. 5. instr. cap. 24. vbi contrarium diximus, quia totum est probabile, sed modo hoc probabilius videtur.

Tertia conclusio: parentibus potiùs quàm filijs in eadem necessitate est succurrendum: v. g. laborat pater alicuius extrema necessitate, laborat & suus filius, neq; potest nisi alteri prouidere, potiùs patri & matri succurrendum est, quàm proprio

filio.

filio. In hoc omnes conueniunt, & S. Thom. 2. 2. quæst. 31. art. 3. Aduerte tamen, quòd si ordinem charitatis spectes, potiùs homo debet amare proprios filios, immò & vxorem, quàm parentes, vt auctor est S. Thom. 2. 2. quæst. 28. Et ratio est, quia plus est sibi coniunctus filius, cùm sit de propria substantia, & vxor, quæ est vna caro secum, quàm parentes, à quibus procedit. Ordo autem charitatis incipit à coniunctioribus; at verò non sic est ordo eleëmosynæ, quæ cùm sit beneficium quoddã & retributio, plus respicit debitum; & quia parentibus plus debemus, quàm filijs, hinc est quod plus illis est erogãda eleëmosyna, quàm filijs & vxori.

Quarta conclusio est. In æquali necessitate iste ordo communiter est seruandus, vt primum locum consanguinei; secundum, hi, quorũ nobis est cura; tertium, benefactores, quartum amici; quintum, noti; sextum, extranei obtineant. Hoc intellige, cæteris paribus: nam tam vilis potest esse extraneus Reipub. vt præponendus sit consanguineo; & tam amicus, vt præponendus sit minimo benefactori.

In singulis autem ordinibus obseruanda est quinta conclusio: Meliores & vtiliores Reipub. sunt præponendi in necessitate æquali; v.g. inter æquales consanguineos præponendus est melior, & studiosior Reipub. & vtilior. Similiter & inter amicos, & inter alios singulorum ordinum. Per has conclusiones mediocris potest haberi notitia ordinis erogandi eleëmosynas.

Quanta debeat esse Eleemosyna.

CAPVT XL.

OMnes conueniunt abundantem eleëmosynam esse faciendam: Tamen aduerte, aliquam eleëmosynam dici abundantem ex duplici parte, ex parte accipientis, & ex parte dantis. Ex parte quidem accipientis dicitur dupliciter abundans.

Vno modo, quando supplet omnem necessitatem indigentis; vt, qui indiget centum, si accipiat centum, abundanter accipit.

Altero modo, cùm non solùm supplet necessitatem, sed superfluit

perfluit: plus enim accipit quàm indiget. De hac ergo abundantia ex parte accipientis.

Dico primò. Quiſque tenetur abundanter dare, vt ſufficiat toti neceſſitati indigentis, cùm extrema aut grauis eſt, & ipſe poteſt eſſe ſine periculo æqualis, aut maioris indigentiæ propriæ. Quando igitur laborat quis extrema, aut graui, tenetur, qui poteſt, liberare eũ à graui ſeu ab extrema. Verum eſt, quod, ſi eſſent multi, qui vni vellent conferre, tunc ſufficeret ſingulis dare quantum ſufficit, vt vna cum alijs ſuccurratur neceſſitati indigentis.

Dico ſecundò, in communibus neceſſitatibus bonum eſt abundanter dare; non tamen eſt obligatio: ſatis eſt dare partem aliquam ad ſubleuandam neceſſitatem indigētium, præſertim cùm alij etiam ſimili modo eleëmoſynam faciunt.

Dico tertiò, dare abundanter ita, vt ſuperfluum ſit, poteſt, & benè & malè fieri. Benè quidem, ſi bona intentione datur, vt indigens, non ſolùm ſibi, ſed & alijs habeat; vel vt neceſſaria habeat, & quibus commodè viuat. Malè fit, ſi cognoſcitur indigens abuti ſuperfluo in ludis, vel alijs vitijs, & adhuc ei detur; aut cùm datur ad oſtentationem & vanam gloriam; aut cùm alteri negatur neceſſarium, dum alteri miniſtratur ſuperfluum; aut cùm tale ſuperfluum perit, & fit Prodigalitas quædam: & huiuſmodi peccata ex ſe venialia ſunt, niſi cùm conſtaret indigentem mortale aliquid committere ob huiuſmodi ſuperfluum. Eſt etiam eleëmoſyna abundans eſt parte dantis, cùm multum datur. Hoc autem multum non tam eſt conſiderandum in ſe, quàm hábita ratione facultatis ipſius dantis; aliquando enim qui minus dat, plus dat & abundantius, quia minus habet; & plus eſt ſibi illud paucum, quàm diuiti illud multum. Et ſic dicta eſt illa vidua, Lucæ 21. abundantius dediſſe, cùm tamen in ſe paucum dediſſet. Hoc autem modo abundanter dare laudabile eſt & meritorium, dummodò homo nō incurrat ſeu contrahat indigentiam tantam, vt familiæ ſuæ commodè ſuccurrere non poſſit. Debet enim homo primo loco ſe, & ſuos conſtituere in neceſſitate æquali.

* * *

De vtilitate eleemosynæ.

CAPVT XLI.

PLena est scriptura' vtilitate eleemosynæ; tres tamen sunt præcipuæ ipsius vtilitates.

Prima quidem, quòd eleemosyna est meritoria gloriæ & gratiæ augmenti, si fiat ab homine existente in gratia, & propter Deum. Aduerte tamen quòd duplici ex parte crescit eleemosyna, & vna est magis altera meritoria: Vno modo ratione affectus charitatis: quæ enim maiori charitate fit, magis est meritoria: vnde, si quis dat vnum scutum tali affectu, vt, si haberet centum, daret, habet meritum, ac si daret centum. Si quis etiam magna deuotione & feruore charitatis dat vnum Iuliũ, magis meretur, quàm qui cum minori deuotione daret etiam Iuliũ. Crescit etiam altero modo ratione rei, seu operis ipsius: vnde, si duo habent æqualem charitatis feruorem, tamen vnus det plùs, alter minus magis meretur ille, quã hic. Debet tamen considerari quantitas ista eleemosynæ datæ per proportionem ad facultatem vtriusque. Aliquando enim plus dat, qui minus dat, vt diximus, quia pauperior est.

Est altera vtilitas eleemosynæ, quòd est satisfactoria pro pœnis peccatorum dimissorum. Et hoc est, quod in Scriptura dicitur, *Peccata tua eleemosynis redime*. Multum enim pœnæ in hoc mundo, aut in Purgatorio soluendæ remittitur per eleemosynam in gratia factam: non solùm autem valet ad satisfactionem pro proprijs peccatis, sed & pro peccatis aliorum siue in Purgatorio, siue in hoc mundo sint, si sunt in gratia, pro quibus talis eleemosyna offertur.

Tertia vtilitas est, quòd est impetratoria: consequitur enim multa beneficia à Deo, & quod petit obtinet, qui facit eleemosynam iuxta illud Matth. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Immò, si est in mortali peccato, est magna dispositio ad obtinendum à Deo, vt per gratiam disponatur ad contritionem, qua consequatur peccati remissionem.

De solicitudine, seu inquietudine mentis, & quid sit.

CAPVT XLII.

ALtera filia Auaritiæ est solicitudo seu inquietudo mentis, de qua tractat S. Thom. 2. 2. q. 55. ar. 6. & Anton. 2. p. tit. 1. c. 25. Potest autem sic describi: Est *vehemens applicatio mentis cum timore coniuncta*. In qua descriptione tres sunt partes.

Prima est, *applicatio mentis*. Applicare autem mentem, nihil aliud est, quàm per mentem operari, intelligendo, cogitando, volendo: sicut applicare manum ad scribendum, est ipsum scribere.

Secunda pars est, *vehemens*: non enim quælibet applicatio mentis dicitur solicitudo, sed quæ est intensa & fortis.

Adhuc hoc non sufficit, nam vehemens applicatio mentis, si aliud non adsit, dicitur studium; sed tertia pars est necessaria, putà, *cum timore coniuncta*. Cùm applicamus mentem ad cogitandum, & volendam aliquid, & timemus de consequutione, tunc dicimur solicitari: vnde, qui applicat mentem ad volendum scribere lectionem, & timet, quòd non poterit assequi, dicitur solicitus. Ista solicitudo est causa diligentiæ & velocitatis ad operandum: vnde Isidor. hoc vocabulum, *solicitus*, dicit deriuari à duobus, *solers*, & *citus*, quasi diligenter motus ad operandum. Est etiam ista solicitudo, causa cuiusdam inquietudinis, & interioris, & exterioris: ob id Caie. 2. 2. qu. 47. ar. 9. aliunde trahit vocabuli originem, à *solum*, & *citus*, quasi loco motus; quia, qui est solicitus, nescit in vno manere loco. Quamuis hæc deriuatio non sit multum exacta, cum illud o, in vocabulo *solicitus*, sit natura longum, in illo vero vocabulo; *solum*, quod significat terram, sit breue. Est etiam causa ista solicitudo, vt homo intra se sit cogitabundus, nec externa aduertat; ob id forsan deriuatur vocabulum à *solus*, & *citus*, quasi solus, seu solitarius agat intra se. Quicquid sit, habemus, quid sit solicitudo & effectus ipsius.

Quomodo solicitudo sit peccatum.

CAPVT XLIII.

SOlicitudo; vt definita est, de se, nec bona, nec mala est; sed & potest esse studiosa & vitiosa, Studiosa est, quando est de re bona, & debitis circumstantijs, quando; & quomodo, & fine quo oportet: vnde in scripturis exigitur solicitudo ista, tum in his; quæ sunt ad Deum; ad Rom. 12. *Solicitudine non pigri, spiritu feruentes Domino seruientes*: tum in his quæ sunt ad se: Deuteronom. 4. *Custodi te ipsum, & animam tuam solicitè*: tum in his, quæ sunt ad proximum; ad Ephes. 4. *Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Vitiosa est aliquando solicitudo, immò & mortale peccatum, & veniale peccatum. In cuius declarationem aliqua sunt aduertenda dicta.

Primum est: solicitudo de re mal a est mla; & quidem, si res ipsa, de qua solicitamur, est mortalis, ipsa solicitudo est mortalis, si verò venialis, etiam venialis erit solicitudo; v. gr. est aliquis solicitus de occidendo inimico, de obtinenda vxore aliena, de rapienda re alterius, est peccatum mortale: est aliquis solicitus de prodagilitate quadam in conuiuio facienda, de mēdacijs iocosis fingendis, de rebus inutilibus sibi, est veniale peccatum.

Secundum est, solicitudo de re temporali, constituendo finem vltimum in ipsa, est etiam peccatum mortale. Hoc est S. Thom. loco citato. Tunc autem aliquis ponit finem vltimum in re aliqua temporali; quando est paratus potius mortaliter peccare, quam omittere rem: qui sic ergo est affectus pecunijs & diuitijs, & hoc modo solicitus est de ipsis acquirendis, vel conseruandis, mortaliter peccat.

Tertium est, qui ex solicitudine dimittit id, quod tenetur facere, mortaliter peccat, vt dicit sanctus Thomas, si tenebatur facere illud sub præcepto: si verò aliter, venialiter peccat; vt, qui præ nimia solicitudine omittit audire sacrum in die festo; confiteri, & communicare, quando tenetur, mortaliter peccat: qui verò præ solicitudine non vacat orationi, aut non attentè, vt decet, diuina officia exercet, venialiter peccat.

Quartum est, qui timet quando timendum non est, venialiter peccat; vt, qui præ solicitudine timet se non assequuturum,

turum, quod intendit, etiam positis medijs conuenientibus, & sufficientibus, venialiter peccat: est enim timor vanus.

Quintum est, qui solicitus est extra tempus proprium, quo solicitadus est, peccat ex se venialiter; vt, qui tempore Maij soli citatur de vindemia. Quamuis sit prudentia respicere & solicitari de futuro, hoc tamen est, quando in præsenti possumus prouidere de futuro: quando vero nihil possumus prouidere in præsenti; aut non debemus, est vana solicitudo & peccatum. Similiter peccat, qui, dum est in Ecclesia, solicitus est de familia, & de re; non enim tali tempore solicitudo hæc assumi debet: omnia enim tempus suum habent.

De proditione.

Capvt XLIV.

Tertia filia Auaritiæ, vt diximus, erat proditio. Hæc autem potest sic describi; *Manifestatio occulti illatiua nocumenti.* In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est, *occulti manifestatio*: prodere enim est manifestare id quod latebat. Tamen non in sola manifestatione consistit ratio proditionis, vt quoddam vitium est, sed est necessaria altera pars; quòd ista manifestatio sit inferens nocumentum, seu apta ad inferendum nocumentum ei, cuius occultum manifestatur, vnde, qui manifestat pecunias alterius latroni, vt eas capiat, dicitur ipsum prodere. Similiter qui ciuitatem alicuius inimico tradit, dicitur etiam prodere. In vtroq; autẽ casu est manifestatio quædam. In priori manifestatione est per verbum, in posteriori per factum, dum viam capiendi ciuitatem ipso facto aperit.

Fit autem ista proditio quadrupliciter.

Primò, circa personas cum prodit quis personas, ad nocumentum ipsis inferendum, quo modo Dalida prodidit Samsonem, & Iudas Christum Dominum. Et hæc est graue mortale.

Secundò, circa res immobiles, vt, qui prodit castra, villas, ciuitates suorum dominorum, qui veri domini illarum sunt, Et hoc est mortale obligans ad restitutionem.

Tertiò, circa res mobiles; vt, qui abscõditã alterius pecuniam

niam, vel vestes latroni ostendit, vt rapiat. Et hoc est mortale, etiam obligans ad restitutionem.

Quartò, circa secreta, vt, qui alterius secretum aperit in eius detrimentum. Et hoc est etiam mortale, cùm res est grauis, & quam celare tenebatur. His modis committi potest proditio: tamen ad maiorem declarationem aliquot dubia in capite sequenti examinare oportet.

De quibusdam dubijs circa proditionem.

CAPVT XLV.

ALiqua occurrunt dubia circa proditionis modos.

Primum est; an, si tyrannus aliquis iniustè detineat castrum, vel ciuitatem, vel villam alterius, licet alicui priuatæ personæ, quæ sub potestate ipsius tyranni est, & cui est commissa cura illius castri, ipsum tradere domino vero, tyranno inscio. Ad hoc respondet Anton. 2. p. tit. 1. cap. 22. §. 7. & dicit aliqua.

Primum est, si, qui tradit castrum, facit hoc, cupiditate pecuniæ, vel odio, & inimicitia motus, vt fine præcipuo, tunc mortaliter peccat.

Secundum, quando id facit zelo iustitiæ, licet cum spe pecuniæ, non peccat mortaliter, si aliquæ adsint conditiones, nimirum.

Prima, vt non sequantur mortes & occisiones hominum in tali traditione.

Secunda, vt non sequantur grauia scandala.

Tertia, vt dominus verus nequeat alia via recuperare tale castrum. His stantibus non esset peccatum; aliquo verò, vel omnibus deficientibus esset peccatum; & quia ferè semper vnũ horum est, ob id, raro licet iste casus.

Dicit tertiò Ant. quòd si quis etiam, his deficientibus castrũ tradat, mortaliter quidem peccat, tamen ad restitutionem non tenetur, quia non rapit alienum à vero domino; immò reddit proprio domino, licèt malo & indebito modo. Consentit his Tabien. verb. interrogatio. §. 19. & Armill. v. proditio. Et ita mihi videtur dicendum.

Aliud dubium est, an tyrannum, qui habet obsessam ciuitatem iniustè, liceat alicui priuato per proditionem occidere: v. g. an liceat medico ipsius, aut coco ministrare venenum

occultè, & interficere. Respondent idem Anton. loco citato, & præfati Doctores, quod nullo modo licet, sed esset mortale: nam seruare fidem est ius naturale, quod quidem cum omnibus est seruandum. Non ergo illi sub fide data possunt occultè nocere; quamuis posset miles vnius exercitus, duce concedente, in nocte aggredi contrarium exercitum, cuius causa iniusta est, & inuadere & occidere dormientes, quia nulla illis debetur fides, & ipsi debebant cautè agere & attendere, cùm alios inuadant. Et hoc modo licet venenum imponere fontibus, vt bibentes pereant, cùm ipsi iniustè inuadant terras aliorum: sub fide tamen data non licet occidere, sicut nec sub saluo conductu; & sic etiam non licet personæ priuatæ inuadere loca & terras Turcarum, & ipsos occidere in domibus degentes, licèt infesti & inimici sint nostri. Hinc fit, quòd si in hoc prædicto casu non licet huiusmodi homini occidere in tali modo, quòd etiam nulli alteri liceat consulere tale factum, aut ad id iuuare ipsum aliquo modo.

Aliud dubium est. An si quis esset deliberatus iam occidere per proditionem talem tyrannum, licet alteri promittere pecunias, si faciat & occidat. Antonin. respondet licere: nam hic non occidit, cùm iam ille animo decreuerit occidere: sed Armill. verb. proditio. §. 3. negat, & ita negandum est: nam consentit in peccato, & hoc sufficit ad peccandum. Adde etiam quod iste occidit; nam promissione pecuniæ magis confirmatur animus illius ad occidendum: adeò, quòd posset forsan retardari, & remoueri ab illo facto, spe tamen pecuniæ non retardatur.

Aliud dubium est, in secretis: An liceat aperire saltem secretum alicuius Tyranni: vt, si haberet obsessam ciuitatem, & vellet occultè inuadere, an liceret alicui militi suo aperire secretum. Dico, si iniustè agit & inuadit, potest manifestari: non enim secretum præter sigillum confessionis, est seruandum in damnum tertij iniustum, & præsertim communitatis: & sic habemus exemplum in scriptura, 2. Reg 17. de illo Chusi, qui se finxit amicum Absalon, & manifestauit Dauid secretum consilium Achitophelis. Si verò iustè ageret Princeps aliquis contra alterum, tunc non liceret ipsius secretum prodere. Per hoc patet resolutio peccati eorum, qui literas sigillatas alterius aperiunt: Est enim mortale, cùm res est grauis, quando verò sciunt rem esse leuis momenti, est veniale: Sed tamen periculosum est, nam difficile cognoscitus

tur huiuſmodi leuitas materiæ ante aperitionem: & ſi,non cognita,aperiuntur literæ,mortale eſt,niſi in aliquibus caſibus.

Primus,quando, qui aperit, probabiliter cognoſcit eſſe in damnum proprium illas conſcriptas,vel in damnum tertij,præſertim communitatis alicuius.

Secundus,cùm eſt ſuperior:& ſic Prælati ſubditorum literas aperiunt.

Tertius,cùm apertio fit cum ratihabitione; quia ſperatur rationabiliter, quòd ille, cui mittuntur, id ratum habebit, & acceptabit. Hæc de proditione.

De fraude.

CAPVT XLVI.

QVarta filia Auaritiæ, eſt fraus, quæ ſic deſcribi poteſt, *Deceptio alterius opere exhibita.* In qua deſcriptione ſunt duæ partes.

Altera eſt,*Deceptio alterius.* Eſt autem decipere,falſam exiſtimationem in alterius animum inducere, & ille actus, qui, mediante hoc fit,dicitur deceptio.

Altera pars eſt,*opere exhibita*: nam deceptio aliquando fit ſolis verbis,& dicitur dolus ſeu fallacia, aliquando verò fit etiam factis; vt,cùm vendo pro libra, quæ non eſt libra: & hæc dicitur fraus. Vtrumq; autem,tam dolus,quàm fraus filij ſunt Auaritiæ. Sed nunc de fraude agimus. Procedit autem fraus ex aſtutia, quæ eſt vitium contra prudentiam. In cuius gratiam aduerte, prudentiam eſſe quandam virtutem, qua circa bonum finem media conuenientia applicamus: diſponit enim prudentia media bona ad finem bonum. Cùm ergo ſint duo in prudentia,& finis bonus, & media bona, duplex ei vitium opponitur.

Vnum eſt ex parte finis,cùm quis intendit finem malum, & huic media proportionata, ſiue bona, ſiue mala ſecundùm ſe aptat: & vitium hoc dicitur prudentia carnis; vt,qui intendens occidere inimicum, vel committere adulterium, media apta explicat.

Alterum eſt ex parte mediorum; vt,cùm quis bonum,aut malum finem intendens, excogitat media mala, ſed apta fini; & dicitur aſtutia. Exemplum eſt in illo Villico Luc.16. qui,

vt, ablata villicatione, haberet, vnde viueret, media mala, sed apta excogitauit, nempè remittere debitoribus domini sui partem debiti, quod quidem ei non licebat: fuit in hoc astutus: quamuis quia illum finem fecit sibi vltimum, dum postposuit diuinum præceptum, non defraudandi ipsius consequutioni, fuit etiam prudẽtia carnis, quia finis fuit malus. Astutia autem solùm est in excogitandis medijs: ipsorum verò executio ad dolum, cum verbis, ad fraudem, cùm operibus fit, pertinet. Est autem fraus ex suo genere peccatum mortale, & de facto est peccatum mortale, nisi excusetur duplici causa; aut quia materia est leuis; vt, qui fraudem facit in baiocco vel quattrino; aut, licèt sit in magna quantitate, tamen non fuit intentio defraudandi; tunc enim, cum ignorantia interfuit, excusatio est peccati: tamen cùm primùm veritas cognita fuerit, tenetur, qui fraudem commisit, reddere quod per fraudem accepit; aliter peccat mortaliter, ac si intentionem habuisset, & manet obligatus ad restituendum. Prudentia carnis & astutia mortale peccatum sunt, cùm circa finem, vel media, quæ mortalia sunt, versantur, alia sunt venialia. De his vide S.Thom.2.2.quæst 55.

De fraude in emptione, ratione iniusti pretij.

Capvt XLVII.

Qvia fraus præcipuè in emptionibus & venditionibus committitur, ob id, in particulari de his aliqua tractanda sunt; cumque multipliciter proueniat fraus in his contractibus, prima radix est, ratione pretij. In cuius gratiam notandum est, iustum esse in pretio duplex.

Vnum est legitimum, & hoc est, quod lege aliqua taxatum est & definitum.

Alterum est naturale, quod nulla lege est taxatum, sed iuxta rei valorem. Valor autem hic dupliciter sumitur.

Vno modo à communi existimatione bonorum mercatorum: tantum enim valet res, quantum communiter tali loco & tempore æstimatur, vt habetur leg. pretia. ff. ad legem Falcid.

Altero modo, cùm non est res, quæ communiter vendatur arbitrio mercatoris alicuius prudentis & intelligentis, vt habet Sylu.verb.emptio.§.7. De vtroq; isto iusto, tam legitimo,

quàm

quàm naturali, loquitur Arist.lib.5.ethicor.c.7. Est autem inter hæc duo pretia duplex discrimen.

Alterum est, quòd pretium legitimum consistit in indiuisibili: cùm enim sit taxatum lege, vnum & idem est: at naturale non sic; nam non semper communis æstimatio, aut arbitrium prudentium in vno & indiuisibili pretio conformatur, sed hi pluris, illi minoris æstimant, licèt sit in medico differentia, iuxta pretij quantitatem: vnde solent Doctores communiter pretium naturale diuidere in tres partes, in rigidum, medium & infimum. Rigidum est summum, quod in communi æstimatione, vel iudicio mercatorum inuenitur; vt, si vnus diceret valet centum, alter nonaginta quinque, tertius nonaginta, centum esset rigidum; infimum, quo minus non æstimatur. Inter hoc vtrumque medium est. Omnia ista dicuntur pretia iusta; nec est fraus, modò rigidum, modò infimum, eodem loco & tempore pro re vna exigere, & accipere.

Alterum discrimen est, legitimum pretium manet immobile, nec variatur per augmentum ve diminutionem; at verò naturale variatur. Sunt enim aliquot causæ, quæ variant iustū pretium naturale.

Prima causa est, copia vel inopia mercium. Cùm enim copia multa est mercium, tunc minuitur pretium, quod ante erat iustum, & ex copia fit iniustū; nam iustum minus est iam. Contra verò; cùm est magna inopia mercium, augetur iustum pretium. sed hæc causa intelligitur, cùm non interuenit fraus: nam solent mercatores duo vel tres conuenire, & facere monopolium, emendo omnes merces nundinarum, aut abscondentes eas, vt inopia appareat, & augeatur pretium, tale autem augmentum est iniustum, & est obligatio ad restitutionem.

Altera causa, copia, vel inopia emptorum. Cùm enim multi sunt emptores: tunc crescit pretium; cùm vero pauci, minuitur: nam multitudo emptorum inopiam inducit mercium; inopia verò copiam. Ad hanc causam reducuntur aliqui casus.

Primus est, Caietan.verb.emptio, Ea, quæ veneunt sub hasta, vel à proxenetis, vilius possunt emi, quàm valeant communiter illa in officina mercatorum: vnde, quod valet centum, potest emi sexaginta, & minoris, dummodò non sit fraus: nam aliqui solent rogare coemptores, ne emant, aut impo-

imponant pretium, vt ipsi vilius emant; hoc autem non licet.

Rursus, etiam potest carius vendi, cùm emptores inter se certant augendo pretium, dummodò non sit etiam fraus, vt venditor secreto emptores supponat falsos ad augendum pretium.

Alter casus est, Silu. verb. emptio. §. 8. cùm aliquis mercenarius non habet aliquem, qui conducat ipsum, & rogat aliquem, vt saltem dimidiò pretio; quàm alij soleant dare ipsum conducat, tunc licitè potest hoc fieri.

Tertia causa est, modus emendi. Vilius enim emuntur merces, quæ simul in magna quantitate emuntur, quàm quæ per partes.

De regula fraudis ratione iniusti pretij.

Capvt XLVIII.

Constituto iam. quid sit iustum pretium, oportet tunc aduertere res esse in duplici differentia. Quædã ad vitæ necessitatem, quales sunt, quæ ad victum, vestitum, & huiusmodi spectant: quædam pertinent ad vitæ delectationem & ornatum, vt gemmæ, pretiosi equi, statuæ, canes, accipitres, & alia huiusmodi.

Sit ergo prima conclusio. Res ad vitæ ornatum seu delectationem pertinentes, non habent pretium naturale certum, sed tantùm possunt vendi; quantum potest venditor extorquere, citra fraudem vllam: vnde non est iniustitia, accipere quatuor millia aureorum pro statua antiqua, pro gemma, pro alia simili re, dummodò talis sit res, qualis venditur. Ista est Soto lib. 6. de iusti. q. 2. ar. 3. in fi.

Secunda conclusio: Excedere iustum pretium, siue legitimum, siuè naturale, scienter, est mortale, obligans ad restitutionem, cùm est notabilis excessus; & hoc tam in venditione quàm in emptione: vnde, qui vilius iusto emit; aut, qui carius iusto vendit; peccant & obligantur restituere. Aduerte tamen, quòd non semper in exteriori foro compelletur venditor, vel emptor reddere quòd accepit; sed cùm est iniustitia infra aut supra medietatem iusti pretij; putà, qui emit quatuor, quod valet decem: aut, qui vendit sexdecim, quod valet decem: tunc enim rescinditur iste contractus iure ciuili, Cod. de rescin-

ſcinden. vendit. l. 2. & iure can. cap. cum dilecti, & capit. cum cauſa, de emptio. & venditio. Qui autem vendit ſupra medietatem, tenetur in foro exteriori reddere acceptum ſuperfluum vel ſuam rem accipere, & manet emptio apud ipſum. Cùm verò res eſt empta infra medietatem, optio eſt emptoris, aut reddendi rem, aut æquandi pretium iuſtum, vt habet Silueſt. verb. emptio. §. 9. In foro verò conſcientiæ ſemper tenetur homo, quamuis fraus non ſit tanta, ad reſtitutionem, vt docet D. Thom. 2. 2. quæſt. 77. art 1. & Inno. c. in ciui. de vſuris & Panorm. in c. pleriq; de immunit. Eccl. & Soto libr. 6. q. 6. artic. 1. contra aliquos, qui dixerunt non peccare, cùm quis defraudat præter iſtam legis taxationem, aut ſaltem, non teneri ad reſtitutionem. Sed hoc falſum eſt, & contra rei naturā: Leges enim ad lites vitandas tantum id permittunt, nec reſcindunt contractum, niſi modo prædicto.

Tertia concluſio, quia vendit, poteſt ſupra iuſtum pretium rei exigere damnum emergens in vendendo, non tamen poteſt vendere vtilitatem, quam, qui emit, accipit ſupra rei valorem. Iſta etiam ſunt S. Thom. 2. 2. q. 167. ar. 1. Explico, Petrus habet domum valentem centum, rogatus ab alio, vt vendat eam ſibi, ipſe non vult; tandem precibus victus vendit; tamen, quia ſibi erat multum commoda, & detrimentum patitur ex venditione, poteſt exigere totum damnum, admonito tamen emptore de hoc. At verò, ſi nullum damnum patitur, tamen domus eſt multum vtilis emptori, non poteſt vltra iuſtum pretium exigere aliquid ratione ipſius vtilitatis. Ratio vtriusque eſt, quia damnum eſt ſuum, vtilitas alterius, nullus autem vendere poteſt, niſi quod ſuum eſt.

De fraude ratione rei venditæ.

CAPVT XLIX.

SEcunda radix, vnde oritur fraus in emptione ſeu venditione, ex ratione ipſius rei venditæ, cùm res ipſa vitiū aliquod habet, & venditur, ac ſi non haberet. In cuius gratiam aduerte eſſe triplex vitium in re aliqua vendita.

Vnum eſt in ſubſtantia, dum, quod non eſt, venditur pro eo quod eſt: vt, quod non eſt aurum, pro auro, quod non eſt argētum, pro argento; quod non eſt gemma, pro gemma.

Alterum eſt in quantitate; vt, quod non eſt tantum, vendere pro tanto, non libram, pro libra, non modium, pro modio, non cadum, pro cado.

Tertium eſt, in qualitate, dum, quod non eſt tale, pro tali venditur, v.gr. equus cæcus, pro non cæco, mancus, pro non manco, vinum lymphatum, pro puro, Latinum, pro Græco, & ſic de alijs. Horum trium vitiorum eadem eſt ratio: quæ enim de vno, de alijs etiam dici poſſunt. Ad cognoſcendas autem fraudes ratione rei vitioſæ, aliquot ſunt notandæ concluſiones.

Prima eſt, rem vitioſam vendere tanto pretio, quanto ſi non haberet vitium, peccatum eſt obligans ad reſtitutionem, & mortale, ſi materia non eſt leuis, & ſcienter fit. In hac omnes Doctores conueniunt. Vendere ergo equum habentem vitium, puta cæcum, vel mancum, centum aureis, qui tantum ſolummodò valeret, ſi vitium non haberet, iniuſtitia eſt.

Secunda concluſio, vitium rei manifeſtum non tenetur venditor manifeſtare: vnde poteſt iuſtè vendere rem vitioſam, dummodò non excedat pretium accipiendo tantum, ac ſi non eſſet vitioſa, licet emptor non aduertat eſſe vitioſam; vt, aliquis habet equum monoculum, poteſt vendere pretio iuſto, quod valet cum illo defectu, quamuis ſciat emptorem non aduertiſſe eſſe monoculum. Iſta eſt S. Tho. 2.2 quæſt. 77. art. 3. tamen contrarium tenet Panorm. cap. iniuſtum, de rerum permutat. & Cont. quæſt. 54. de contractibus: dicunt enim, quòd cùm venditor videt emptorem ignorare vitium, debet eum admonere, licèt manifeſtum ſit. Sed mihi in hac parte videtur diſtinguendum. Aut enim emptor poterat aduertere; & ex negligentia non aduertit, aut non poterat aduertere, quia impotens erat, nimirum cæcus aut inexpertus, quia ignorat quis ſit defectus. Si modo priori non aduertat, puto non eſſe iniuſtitiam vendere, nec obligari ad reſtitutionem, facta rei venditione, ſed ſolùm ex charitate; &, ſi vitium eſt in magnum detrimentum emptoris, erit mortale contra charitatem, alter erit veniale. Modo verò poſteriori tenetur de iuſtitia, ac ſi vitium eſſet occultum, vt dicemus ſtatim.

Tertia concluſio. Quando vitium eſt occultum, non ſufficit pretium iuſtum petere, quantum cum vitio valet, ſed eſt manifeſtandum in tribus caſibus.

Primus,

Primus, quando illud vitium eſt in damnum emptoris: ver. g. vendit aliquis equum militi cum vitio occulto quod periculoſum eſt in bello, tale vitium eſt manifeſtandum, quia eſt in damnum emptoris, qui pro bello emit equum. Similiter, vendit quis vinum quod ſcit parùm duraturum, volenti emere ad conſeruandum tenetur manifeſtare, neq; ſufficit iuſtum petere pretium.

Secundò, cùm res erit inutilis emptori, verbi gratia, Pharmacopola vendit ſcammoneam, quæ licèt non nocebit, tamen non erit vllius vſus infirmo: vendit autem pro alio vtili, quod petit emptor, iniuſtè facit, quamuis pretium rei iuſtum exigat.

Tertiò, cùm cognoſcit probabiliter venditor, emptorem emere ad reuendendum: tunc debet manifeſtare vitium: nam vendet emptor ille rem tanto pretio, ac ſi non haberet vitium. His caſibus occultum vitium eſt manifeſtandum: aliàs, eſt mortale peccatum ex genere ſuo obligans ad reſtitutionem.

Aduerte tamen vnum, ex ſancto Thoma, loco citato, quòd non ſat eſt, vitium manifeſtare in genere, & in vniuerſum aliquando enim aſtuti homines, vendentes equum habentem aliquod occultum vitium, dicere ſolent: omne vitium habet, eſt cæcus, eſt claudus, eſt talis & talis, & numerat verum defectum: hoc autem non ſufficit; nam virtualiter negant vitium occultum, dum affirmant vitium, quod videt emptor non eſſe. Debet ergo vitium clarè; & diſtinctè aperiri.

Quarta concluſio. Quando nullum horum triū eſt, & cauſa rationabilis exiſtit, nullumque mendacium intercedit, licèt vendere rem iuſto pretio; non detecto vitio occulto. Iſta eſt Soto libr. 6. quæſtion. 3. articul. 2. & deducit tamen ex S. Tho. verbi gratia, eſt aliquis qui iuſto pretio non poteſt vendere vinum, vel propter iniquitatem iudicis, vel propter emptorum malitiam, qui conueniunt inter ſe, vt pauci emant, ad remittendum pretium, vel propter aliam cauſam rationabilem, tunc iſte poteſt minuere menſuram, aut parum aquę miſcere, & vendere pro puro, ac pro completa menſura, iuſtum exigendo pretium, dummodò non dicat mendacium; quòd ſi dicat, non erit perniciosum, nec mortale, nec obligans ad reſtitutionem.

Similiter, aliquis ſericū Granatenſe, quòd verè æquat bonitatem alterius ſerici, tunc, ſi non poteſt vendere iuſto præ-

tio, licet pro eo ſerico, quod petitur vendere non tamen mentiendo, vt diximus. Eodem modo, licet aliquando Latinum pro Græco vendere, & alias ſimiliter merces. Aduerte tamen, quòd non licet hac intentione merces emere, vt vendantur pro alijs, ſed emptas licet ſic vendere, tali cauſa rationabili exiſtente.

Quinta concluſio: Emptor tenetur manifeſtare venditori ignoranti rem venditam valorem ipſius: verbi gratia, ruſticus vendit gemmam magni valoris vili pretio, ex ignorantia, emptor cognoſcens tenetur ei veritatem aperire, & dare valoris iuſtum pretium, aliàs peccat, & obligatur ad reſtitutionem. Non tamen eadem eſt ratio de eo, qui emit vineam alterius, in qua ſcit magnum theſaurũ, & non manifeſtat, donec emit, & poſſideat ipſum: hic enim licitè id facit, nec tenetur manifeſtare, vt habeat S. Thom. 2.2. qu. 66. art. 5. ad ſecundum & Syluester verb. inuentum, §. 2. & Soto lib. 6. quæſt. 3. artic. 2. Et ratio eſt, quia, cùm venditur vinea, vel emitur, ſola planities eſt, quæ venditur, cùm his, quæ ſupra ſunt, non autem ea, quæ ſubtus ſunt. Vnde pretium iuſtum inde eſt ſumendum, non ab his, quæ ſub terra occulta ſunt. Et quamuis iſta ſententia nonnihil habeat difficultatis, tamen teneri ſecurè poteſt, propter auctoritatem Doctorum.

De fraude, ratione modo vendendi.

Capvt L.

Tertia radix, vnde fraus oritur, eſt ex modo vendendi, vel emendi, putà cum res emitur, aut venditur credito, aut numerata pecunia. Ad quarum fraudum manifeſtationem, ſunt tres regulæ, ſeu concluſiones notandæ.

Prima eſt, licet vendere rem ſummo pretio iuſto, cùm credito venditur; licetq; rem emere infimo pretio, cum vel numerata pecunia, vel anticipata venditur. Explico, diximus ſuperius, eſſe tria pretia iuſta naturalia vnius rei, ſummum, medium, infimum. Dico ergò, quòd poteſt venditor exigere ſummum pretium, cùm credito vendit, quod non exigeret, ſi numerata pecunia venderet. Rurſus, licet emptori emere viliſſimo, & infimo iuſto pretio, cum anticipata pecunia emit: cùm tamen res iſta emeretur medio, vel ſummo pretio, ſi non

esset talis anticipatio. In hac conclusione omnes coueniunt.

Secunda conclusio; Non licet supra totum iustum pretium vendere rem, quia creditò venditur; nec licet emere infra infimum pretium, quia anticipata pecunia emitur. In hac etiam omnes conueniunt: exemplo sint nobis duo abusus communes.

Alter est mercatorum, qui solent in fine nundinarum, cum res minùs valet, propter inopiam emptorum, vendere suas merces creditò, exigendo pretium, quod valebat in medio nundinarum tempore, quod propter emptorum copiam multo maius erat: hoc iniquum est, & obligatur venditor restituere, nec excusatur, quia ipsi merces tanti stant, nec lucratur quicquam; quia, vt benè dicit Soto lib. 6. quæst. 4. art. 1. merces huic periculo ex se sunt expositæ, vt & minus, & plus valeant, & aliquando perdat, aliquando lucretur mercator; neq; semper debeat vendi tanti, vel pluris, quanti stant venditori ipsi.

Alter abusus est quorundam, qui videntes rusticos, & laborantes non valentes terras, & vineas suas colere ex inopia, subministrant pecunias, emendo, anticipata solutione, minoris, quam creditur res suo tempore valitura, & sic emunt frumentum vinum, & alia eiusmodi: quod quidem nullò modo licet, sed est vsura palliata, obligans ad restitutionem.

Tertia conclusio: Res tanti debet vendi, aut emi, quanti valet, aut valitura probabiliter creditur tempore, quo res ipsa traditur. Hæc conclusio est radix præcedentium, & per eam multorum casuum solutio habetur. Explico, aliquando non traditur simul res, & rei pretium, sed prius vnum altero, tunc pretium iustum sumendum est à tempore, quo traditur res, vt valeat tantum, quantum probabiliter valitura creditur tempore illo. Ex hoc patet solutio huius casus: Aliquis in mense Ianuario, cum modius frumenti valet, verbi gratia, tria scuta, emit frumentum tradendum mense Augusto; si creditur probabiliter, quod valebit tunc tria scuta potest modò emere, anticipata solutione, tribus scutis pretio taxato, &, siue res minus, siue plus tunc valeat, nihil refert, sat est, quòd empta est probabili pretio tunc futuro, licet sit minus præsenti. Ita deciditur iste casus, capitulo nauiganti, de vsur.

Alius casus est: Multi mercatores vehunt frumentum in nauibus ad aliquam ciuitatem, in qua valet modius sex aureis; accedente tamen tanta copia, valebit tribus: tunc, si vnus mercatorum hoc præuidens præcurrat, & citius præueniat & vendat tanto pretio, antequam alij venientes sint in causis diminutionis, licitè id potest facere, nec admonere tenetur: vendit enim frumentum pretio tunc existenti, cum res traditur: de futuro enim non tenetur curare Ita habet S. Thom. 2.2.qu. 77.art.3.ad 4.

Hoc etiam modo soluitur alius tertius casus. Si quis Princeps vellet taxare, & moderari mercium pretia; & v.g. post tres dies, diuulgabitur pretium, potest aliquis mercator hoc sciens, vendere merces maiori pretio tunc currenti ante illam taxationem, nec admonere futuri; non tamen licet ei, qui mandatum habet à Principe, vt tali tempore pretium taxet, differre donec suas merces vendat.

Soluitur etiam quartus casus. Aliquis vendit merces, soluendas post sex menses, quæ quidem, futura est solutio, magis valebunt, quàm modo, cum traduntur, non licet huic vendere pretio futuro, sed præsenti. Hoc tamen intelligitur, quando ille alias non erat seruaturus suas merces, vsque ad illud tempus; nam, si seruaturus erat, & precibus emptoris cogitur vendere, potest exigere pretium probabile futurum, & pacisci, licet postea minus valeant.

Et sic intelligendus est casus, capitulo nauiganti, de Vsur. vbi videtur absolutè iste casus concedi, sed limitandus est, iuxta capitulum in ciuitate, de vsuris, quando merces erant seruandæ, & ita tenet Soto libr. 6. q.4.art.2. quamuis Caietan, 2.2.q.78.articul. 1. distinctionem metaphysicam imaginetur, quæ parum, aut nihil ad res morales has facit. Soto tamen loco citato, limitat prædictam regulam limitatione bona, & notanda. Sunt n. aliquot merces, quæ non possunt vendi, nisi credito, alias.n. non posset iustum percipi pretium; vt fit in serico apud Florentinum: vehitur enim magna copia serici: quod, si venderetur soluta pecunia, vilius iusto venderetur, propter paucitatem emptorum: ideo solet vendi credito alijs mercatoribus donec ipsi reuendant, & habeant vnde soluant. In his pretium iustum potest exigi à tempore solutionis pecuniarum: quod enim probabiliter creditur tunc merces valituras, potest exigi, siue tunc plus, siue minus valeant. Rursus, sunt merces, quæ aliter vendit, autem inequeunt, nisi an-

ticipata solutione, quales, sunt merces lanarum: non enim aliter mercatores possunt eas habere, nisi anticipando solutionem, qua pastores possint pascere oues, & expēsas suas facere. In his pretium iustum est sumendum à tempore solutionis, nō à tempore, quo lanæ traduntur. Hoc tamen non licet in alijs mercibus, nisi in his, quæ aliter contractari nequeunt.

De quibusdam dubijs.

CAPVT LI.

DVbium vnum occurrit, an liceat, cùm res credito venditur, supra iustum pretium exigere lucrum cessans, ratione pecuniæ numeratæ: verbi gratia, est mercator vendens suas merces, quæ valent centum, si venderet numerata pecunia, exponeret negotiationi centum hæc, & lucraretur plura, an liceat exigere ab emptore illa centum, quæ merces valent, & lucrum cessans? Anton. 2. par. titul. 1. cap. 8. §. 2. omninò negat, sed putat esse vsuram. Soto libr. 6. quæstio. 4. artic. dubitat; tamen inclinat in partem Anton. at Richardus & Caietanus, quos ipse citat, tenent licitum esse. Mihi videtur, cum distinctione procedendum. Aut enim venditor sponte vendit sua, aut rogatus ab emptore, cùm aliàs ipse habeat emptores, qui emant numerata pecunia, modo priori non licet, posteriori verò licitum est: nam tunc videtur iam damnum emergēs, cùm iste posset merces numerato vendere, damnum autem mergens, vt superiùs diximus, potest exigi.

Aliud dubium est, an liceat supra istud pretium exigere aliquid ab emptore, ratione periculi, cui exponuntur merces, cum credito venduntur, certior enim habetur pecunia præsens quàm futura. Medina C. de restitutione, quæstion. 38. tenet licitum esse. Conrad. verò, quæstio. 58. de contract. & Soto, loco citato, negant. Concedunt quidem posse exigi aliquid ratione expensarum, quando timentur dictæ expensæ probabiliter futuræ; vt, qui vendit homini solito non soluere, quin prius coram Iudice sæpè compareat, potest vltra pretium mercium aliquid exigere, ratione periculi probabilis expensarum: tamen propter nudum periculum, quod in ipso credito est, non licet. Hoc mihi videtur securius, & tenendum: nam

aliàs

aliàs aperiretur porta ad vſuras: poſſet enim tunc in omni mutuo aliquid exigi, ratione periculi talis; & tunc vſura ſuum conſequeretur intentum.

De emptione cum pacto retrouendendi.

Capvt LII.

QVarta radix, vnde oritur fraus in emptione, & venditione, eſt; cùm res non ſimpliciter venditur, aut emitur; puta, cùm ſic venditur, quòd obligatur emptor, quoties ſuam accipiat pecuniam, iterum reuendere rem venditori, & hic contractus dicitur emptio, ſeu venditio cum pacto retrouendendi, & licitus eſt ex ſe, & ſolet etiam apponi conditio, vt niſi intra ſex, vel tot annos venditos redimat, ſit emptoris omninò: & hoc etiam licitum eſt. Res autem ſic empta minus valet, quàm cùm emitur ſimpliciter, & ſine pacto: nam emitur res cum tali onere, quamuis minus ſit iſtud onus, cùm apponitur prædicta conditio, vt redimatur intra tot annos, aliàs, redimi non poſſit. Ad iuſtitiam huius contractus duo exiguntur.

Vnum eſt; vt qui emit, intentionem habeat emendi; nam aliàs eſſet vſura, & mutuum virtuale cum lucro: nam accipit capitale poſteà, & lucrum rei emptæ: & maximè cognoſcitur intentio emendi, cùm ob neceſſitatem fit. Aliqui etenim volentes vilius emere, quia non aliter poſſunt, tali vtuntur contractu; hic autem in immobilibus fit rebus, vt domibus, vineis, &c.

Alterum eſt, vt, cùm reuenditio fit, non plus accipiatur à venditore, quàm fuit, quod ei datum fuit. His ſtãtibus duobus, non eſt fraus in huiuſmodi contractu.

De negotiatione.

Capvt LIII.

NEgotiatio quædam emptio eſt: eſt enim emptio ad reuenditionem rei inuariatæ ordinata. Emere enim ad reuendendum, eſt negotiari, non quocumque modo: nam aliqui emunt rem, ſed non, vt emunt, vendunt, ſed mutando

mando rem; vt, qui emit ferrum, & vendit clauos, emit lignum, & vendit scamna. Hoc autem non est negotiari: est emere rem, & ipsam sic manentem vendere; vt, qui emunt vinum, frumentum, mel, vt iterum vendant. Negotiatio necessaria est in republica: non enim omnes regiones abundant omnibus; sed in quibusdam hæc, in alijs illa alia reperiuntur: vnde conueniens fuit, esse homines, qui ab vno loco in locum alium transportarent rem eam, quæ ibi esse non potuit, nisi per negotiationem. Potest autem fieri illicita negotiatio multis modis.

Primò, ratione finis: Negotiatio enim propter solum lucrum turpis est, vt habet S. Thom. 22. quæst. 37. art. 4. Lucrum enim, nisi in finem bonum ordinetur, ex se bonum non est negotiari ergo propter ipsum solum, & non propter sustentationem familię, vel alium bonum finem, peccatum est ex se veniale.

Secundò, ratione personarum: non enim clericis licet negotiari, vt habetur dist. 88. per totam.

Tertiò, ratione eorum, cum quib⁹ negotium fit. Est etenim mortale peccatum, & excommunicatio in Cœna Domini, vendere Turcis, & fidei inimicis arma, ferrum, puluerem, ligna, & alia huiusmodi, quæ ad bella necessaria sunt.

Quartò, ratione temporis: non enim in diebus festis negotiandum est, vt habetur c. 1. de ferijs.

Quintò, ratione loci: non enim in templis, & locis sacris negotiandum est: quod Dominus significauit, cùm ementes, & vendentes flagello eiecit à templo. Ita habetur c. decet, de immunit. Ecclesiarum, in 6. vnde, si essent nundinæ, & aliæ negotiationes tumultuariæ, esset mortale in templo negotiari, aliàs esset veniale.

Sextò, est illicita negotiatio, quando fit in communitatis detrimentum, solent enim aliqui ex frumento necessario ad communitatis vsum, aut ex vino, vel oleo, aut alijs emere, ad conseruandum, vt alio tempore vendant: vnde in causa sunt, vt sit eorum inopia, neque inueniant pauperes, vnde emant ad sui sustentationem, & sic mirum in modum augentur pretia. Talis negotiatio est pessima, & nociua Reipublicæ, essentque huiusmodi homines relegandi. Quando verò esset magna abundantia, vt etiam abundarent post satisfactionem cuiusque necessitatis, posset tunc talis negotiatio licita esse; aut quando aliquis ex proprijs terris illa colligeret, liceret seruare

in aliud tempus. Similiter etiam licitum est emere ab his, qui necessitate aliqua vendunt, nec habent facilè emptores, ad iterum reuendendum, vt Romæ faciunt Iudæi, & in alijs locis multi faciunt, ementes libros, & vestes veteres, & alia huiusmodi.

Septimò, potest esse negotiatio illicita in pretio. Quamuis enim liceat istis negotiatoribus plus exigere pro mercibus, quàm sibi in alijs locis, vel temporibus steterint, ratione modi vendendi, quia per minutum vendunt, vel ratione laborum, & expensarum, tamen non licet immoderatum exigere pretium, supra id, quod tali loco communis æstimatio recipit; nec excusantur aliquando, quòd sibi tanti merces steterint: nam, vt suprà diximus, his periculis exposita debet esse negotiatio. Aliquando etiam fiunt inutiles, & imprudentes expēsæ, & harum ratio non habenda est in augendo pretium. Vide de negotiatione Soto lib. 6. q. 2. art. 2. & Summistas, verb. negotiatio. Atque hæc satis dicta sint de fraude.

De mendacio.

Capvt LIV.

Aliæ tres filiæ Auaritiæ supersunt, nempè periurium, fallacia, mendacium. De periurio autem diximus satis in octauo præcepto, lib. 5. Instr. Fallacia autem est fraus in verbo, vt diximus superiùs, & de hac ferè eadem, quæ de fraude dicenda sunt: cùm enim est in damnum notabile proximi, mortale est; secùs, est veniale vt plurimum. De mendacio autem nunc pauca dicēda sunt, nempè, quid mendacium, quotuplex, & quale peccatum. Mendacium potest sic describi: *Verbum falsum cum intentione fallendi.* In primis dicitur, *Verbum*: nam mendacium propriè est peccatum oris: & per verbum, non solùm vocem, sed scripturam, quæ loco vocis datur, intelligimus.

Rursus dicitur *falsum*, vbi nota, quod verbum dupliciter potest dici falsum.

Vno modo, quando aliter per ipsum enunciatur res, quàm ipsa sit in se; vt, si quis dicat, Papa non est Romæ, falsum dicit verbum; nam non enunciat rem, vt est, cùm verè sit Papa Romæ.

Alte-

Altero modo dicitur falſum, cum aliter enunciatur res, quam homo, qui profert verbum in ſuo corde, exiſtimat; vt, ſi ego putans Romæ eſſe Papam, dicam Papa non eſt Romæ, dico falſum. Et aduerte, quòd aliquando ſtat dicere falſum modo priori, & non hoc poſteriori: ſi enim ego putans Papam nō eſſe Romæ, cum tamen ſit, dicam: Papa non eſt Romæ, dicā falſum modo priori: non poſteriori. In hac igitur definitione ſolum ſumitur modo poſteriori: non enim eſt mendacium dicere, quod non ita eſt, ſed dicere aliter, quam homo putat, ſiue ſit, ſiue non ſit ita in re: ob id dicitur mentiri, quaſi contra mentem ire.

Tertium verbum eſt *cum intentione fallendi*: Qui enim aliter, quam ſentit, proloquitur, alterum fallit, & fallere intēdit: non etenim ſic profert, niſi vt diuerſam opinionem in animo alterius generet: hoc autem eſt fallere.

Eſt autem mendacium triplex, pernicioſum, officioſum, iocoſum.

Pernicioſum eſt, quod eſt in damnum, & detrimentum alicuius.

Officioſum, quod potiùs eſt in vtilitatem alicuius.

Iocoſum, quod nec in detrimentum, nec vtilitatem alicuius eſt.

Dico ergo primò, omne mendacium, vniuerſaliter loquendo, eſt peccatum, ipſum etiam officioſum, quod videtur mendacium minùs culpabile, adhuc eſt peccatum.

Dico ſecundò, omne etiam mendacium, ſi cum iuramento fiat, eſt peccatum mortale: eſt enim periurium, quod in quacūque materia eſt mortale.

Dico tertiò, pernicioſum mēdacium ex genere ſuo eſt mortale, & de facto etiam eſt mortale, niſi excuſetur leuitate materiæ: cum enim eſt leue detrimentum, fit veniale: aut etiam niſi excuſetur in deliberatione: quando enim homo non fuit plenè compos ſui in mendacio tali proferendo, etiam eſt veniale.

Dico quartò, mendacia officioſa, & iocoſa eſſe venialia, ſi ſunt ſine iuramento.

De Luxuriæ filiabus.

Caput LV.

QVia in lib.5.instructionis, supra sextũ præceptum, multa diximus de luxuria, ob id supersedendum huic tractatui censemus: solùm dicam de filiabus ipsius, quas illic prætermisimus; de quibus vide S.Thom.2.2.q.113.ar.5. & Gregor.lib.31 moralium. Hæ autem sunt octo, nimirum cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, odium Dei, amor huius mundi; horror futuri sæculi.

Pro quarum intelligentia aduerte; Primo, animam nostram quamuis vna sit, habere varias potentias, tam cognoscitiuas, quibus cognoscit, quàm appetitiuas, quibus appetit: maximè autem hæ in duas diuiduntur partes, & in potentias superiores, putà intellectum, & voluntatem, & inferiores, putà sensus corporis; tam interiores, quàm exteriores, & appetitus hos sensus consequentes. Cùm autem omnes hæ potentiæ in vnica fundentur, seu ab vna moueantur anima, fit; vt, dum intensè vna potentia operatur erga suum obiectum, altera nullo modo, aut remissè operetur erga suum. Hoc experientia ostendit: Auditu enim multum occupata in audiendo, visus vix videt quæ sunt ante se: similiter sensu interiori occupato in imaginando, sensus exterior nullo modo, aut remissè sentit. Hoc etiam fit respectu potentiarum superiorum: cum enim istæ occupatæ sunt, inferiores parum sunt suis obiectis intentæ; & contra, his multum erga res corporeas intentis, superiores turbantur, & vix erga sua obiecta operantur.

Aduerte secundò, quanto potentia magis delectatur in obiecto, tanto intensius, & fortiùs operatur erga ipsum: & consequenter aliæ potentiæ remissè operantur, & rapiuntur ab illa. Cùm igitur, inter omnes corporeas delectationes, primum locum obtineat carnalis, & luxuriosa delectatio, hinc est, quòd ipse facit partem sensitiuam, & corpoream fortissimè, & intensissimè intentam in tali obiecto, vnde delectatio procedit: parte autem hac multùm occupata in suo obiecto, consequẽs est, vt superiores potentiæ perturbentur, & ratio remissior fiat, & debilis in operando, ex eo, quòd rapitur, & absorbetur ab inferiori parte. In hac ergo turbatione rationis, & remissione

sione consistunt filiæ luxuriæ. Est enim duplex potentia superior, intellectus, & voluntas. Intellectus autem ipse quatuor habet actus.

Primus est, simplex consideratio, qua apprehēdit finem bonum, & secundum rationem.

Alter est, consilium, quo disquirit media, quibus consequēdus est finis.

Tertius est, iudicium, quo iudicat de vnoquoq; qualis sit.

Quartus est, imperium, quo voluntati ea, quæ facienda sunt, proponit, vt ipsa præcipiat potentijs executiuis, vt faciant.

Omnes hi quatuor actus turbantur ex ipso raptu potentiarum inferiorum. Intellectus enim fit ineptus ad considerationem finis boni, dum rapitur ad cogitanda, quæ carnis delectationem faciunt, & hæc est cæcitas mentis.

Rursus fit ineptus ad consultandum de medijs ad finem bonum, & hæc est præcipitatio, qua homo non curat vti consilio in bonis, ex mentis occupatione in carnalibus.

Rursus remittitur iudicium, & examen rei, dum non curat, quale sit, quod faciat, & hæc est consideratio.

Rursus fit debilissimus homo ad exequenda bona apprehensa, & cognita, nec vires in eo habent bona proposita, quę aliquando proponit facienda: & hæc est inconstantia. Omnes hæ filiæ sunt contra quatuor præcipuos actus prudentiæ enumeratos. Vnde benè dixit Aristot. 6. Ethic. quòd intemperantia destruit prudentiam: est enim præcipua intemperantia, luxuria. Hinc sequitur, quam perniciosum sit hoc vitium hominibus contemplatiuis, Rectoribus, Gubernatoribus, Regibus, Principibus, Iudicibus, literatis, & his, qui maximè prudentia vtuntur, & intellectu.

Ex parte etiam voluntatis sunt aliæ filiæ. In voluntate enim sunt duo actus: est volitio, qua homo vult bonum finem; & volitio, qua vult media ad talem finem. Hæc etiam duo turbantur.

Nam rapitur voluntas ad volendum, quod sensus vult, & peruertitur finis bonus: & hinc insurgit amor sui, dum homo, quæ sibi delectabilia sunt, vult; & consequenter est odiū Dei, id est, quædam auersio animi à Deo, quæ, si perueniat ad consensum plenum, vt odio habeatur Deus, est mortalissimū peccatum.

Rursus rapitur etiam voluntas erga media, vt ea velit, quæ

ad propriam delectationem carnis ordinantur, & hinc insurgit amor sæculi;& mundi huius, & futuri horror, quo ei displicet futura vita, dum vellet permanere in mundo,in quo delectationes suas habet. Atque hi actus,si plenus consensus voluntatis sint,sunt mortalia;si verò imperfecti quidam actus,& indeliberati, venialia. Priora vero circa intellectum tunc sunt mortalia, aut quando finis vltimus in creatura ponitur, aut quando prætermittitur ex inconsideratione, aut præcipitatione,aut alijs aliquod diuinum mandatum. Hęc sufficiant de his filiabus.

De Ira, quid, & quotuplex sit.

Capvt LVI.

QVartum vitium capitale est Ira: hæc autem potest sic describi. *Est appetitus vindictæ.* In cuius gratiam aduerte, iram non solùm homini, qua parte homo est, & animam habet rationalem, conuenire, sed etiam ratione partis sensitiuæ, in qua cum animalibus alijs conuenit; vnde ira, quæ in alijs animalibus reperitur, etiam homini conuenit.

In ira ergo communi hominibus, & animali, hæc tria reperiuntur.

Est primò apprehensio alicuius mali illati, difficilis ad repellendum:non enim animal irascitur, nisi cum sensu percipit aliquod malum sibi illatum,vel proximè inferendũ, quod non potest facilè repellere à se.

Secundo, est quædam sanguinis ebullitio, & feruor circa cor: cùm enim congregantur spiritus vitales in corde, ad adiutorium ipsius animalis,contra malum illatum, sanguis, aduentu spirituum calidorum,feruet,& ebullit.

Tertiò,est quidam appetitus,seu potius appetitio inferendi malum ei,à quo est sibi malum illatum: & hoc quidem ad releuandum malum illatum; & hoc tertium propriè est ira: ob id,definita est,*appositius esse vindictæ*:hæc ira est irrationalis,quę quidem contingit homini in parte sensitiua, aliquando ipso nolente, & contradicente. Altera ira est soli homini propria, quæ in parte rationali,putà,in voluntate accidit, & in hac duo concurrunt.

Alterum

Alterum ex parte intellectus, puta, perceptio alicuius mali, & iniuriæ illatæ.

Alterum ex parte voluntatis, puta, volitio repellendi tale malum, & inferendi malum ei, à quo malum sibi illatum est: atque hæc volitio, quæ dicitur appetitus rationalis vindictæ, dicitur, & est ira; quæ quidem, vt plurimum coniuncta est cum ira sensus, & motione corporis: non enim mouetur pars superior, quin pars etiam inferior, & sensitiua moueatur. Dicitur ira ab eundo, quasi homo per iram extra se eat: vnde, quiescere ab ira, dicitur in mentem redire.

Huius iræ solent tres species assignari ab Arist. 4. Ethicor. & Damascen. libr. 2. de fide, cap. 16. & S. Thom. 2. 2. quæst. 158. & ab alijs communiter. Species autem sunt hæ, ira, iracundia, & furor.

Ira, dicitur appetitus vindictæ, citò insurgens, & citò etiam desinens: sunt enim homines, qui facili ex causa irascuntur vehementer, & citò sedantur; & isti dicuntur ab Aristot. acuti: & inter animalia bruta, aliqua sunt similis conditionis.

Iracundia verò, est ira permanens, vnde dicitur à Damasceno, μῆνις, à verbo Græco, μένω, id est, maneo quasi manens, quia homo diu permanet in apprehensione mali illati, & appetitu vindictæ. Et hos vocat Aristot. amaros: & inter animamalia sunt alia, quæ huiusmodi sunt, & hæc memoria pollent.

Furor verò est, quando manet quidem memoria mali illati, sed appetitus vindictæ nequaquàm insurgit, nisi tempore conuenienti, cùm se potest homo vindicare: & dicuntur hi ab Aristot. difficiles: & inter animalia sunt multa huiusmodi, & maximè illa, quæ astuta & generosa sunt.

Quando Ira sit peccatum.

CAPVT LVII.

ADuertendum est, Iram, quæ in parte sensitiua hominis est, ex se non esse peccatum, cùm non sit ex libertate procedens; nec etiam est meritoria, ob eandē causam. At verò, cùm consensus hominis accedit, seu ex consensu voluntatis procedit, tunc potest haberé rationem boni, vel mali, sicut ira rationalis.

Vnde aduertant homines cholerici,quo citò inflammantur, & prorumpunt in appetitus vindictæ irrationabiles, & inordinatos,quòd non peccant,saltem mortaliter,nisi cùm voluntas liberè consentit, aut cùm sunt ita negligentes, vt,cùm possint frænare tales appetitus,nō frænent,nec cohibeant.Dixi autem iram habere rationem boni, vel mali, cùm ex libera voluntate est,quia non semper ira est peccatum: aliquando enim est virtus,cùm secundùm rationem rectam irascimur contra dæmonem,à quo malum accepimus. Irascimur autem inferendo ei malum,dum in nullo ei acquiescere decernimus. Irascimur etiam contra peccatū,ipsum à nobis relegare conantes. Aliquando ira est peccatum,& hoc in quinque maximè casibus.

Primò ex parte eius,cui irascimur, cùm non est dignus illo malo,quod per iram volumus ipsi inferri.

Secundò,cùm,etsi dignus est malo,tamen non tanto.

Tertiò, cùm, etiamsi tanto dignus sit, tamen præter ordinem inferri volumus; vt, qui per seipsum mortem vult inferri occisori fratris sui: quamuis enim dignus sit, tamen non est rectus ordo talis.

Quartò,quando,etiamsi omnia ista seruentur, tamen non est debitus finis: non enim ex iustitiæ zelo, vel amore virtutis, sed potiùs ex odio personæ id volumus. In his quatuor casibus ira est mortale peccatū ex genere suo: & verè est mortale,cùm est materia grauis,nec deest plenus rationis consensus.

Quintò,his quatuor seruatis,puta,quòd subiectum sit dignum malo,& tanto,& seruetur ordo,& finis, adhuc potest esse peccatum iræ ex parte motus sensitiuæ partis, cùm est nimia perturbatio:& hoc ex se veniale est.

De filiabus Iræ.

CAPVT LVIII.

IRA sex habet filias,indignationem, timorem mentis, clamorem, contumeliam,blasphemiam,seu maledictionem, & rixam, In quarum declarationem aduerte, iram tres habet status.

Primus enim concipitur interius tantùm.

Secundus exterius aliquo signo manifestatur.

Tertius ad opus pertinet,in quo vindicta consistit. Hi status signifi-

ſignificantur Matth. 5. per illa verba, *qui iraſcitur fratri ſuo, qui dixerit; racha,* hæc enim vox, interiectio eſt iram manifeſtantis, *qui dixerit fatue.* iam enim per tale verbum iniuria afficitur frater. Ratione horum, duas habet virtutes contrarias.

Nam ira interior opponitur manſuetudini: hæc enim virtus frænat motus, & concitationes, & appetitus interiores ad vindictam, né inſurgant, aut immoderatè inſurgant.

Rurſus ira opponitur clementiæ, ratione exterioris actus: clementia enim animum iam concitatum cohibet, ne exterius procedat ad vindictam: vnde Cicero dixit, animus cōcitatur ad puniendum, per clementiam retinetur. Qua parte ergo ira interius conſiſtit, duas habet filias, indignationem, & mentis tumorem.

Indignatio eſt, qua homo indignum reputat ſua familiaritate, & colloquio eum, à quo malum accepit, & hæc mortale eſt in tribus caſibus.

Primus, cùm in tantum proceditur, vt homo paratus ſit nō iuuare proximum illum, etiam in his, in quibus tenetur de præcepto.

Secundus, cùm adeſt contemptus interior perſonæ.

Tertius, cùm ſcandalum notabile ſequitur ex tali ſubtractione ab amicitia, & conſeruatione. Extra hos caſus, eſt veniale.

Tumor mentis, eſt audacia quædam, qua homo inſurgere audet, ad vindictam ſumendam, ex qua variæ cogitationes in mente ſequuntur, quibus homo cogitat modum vindictæ, & iuxta peccatum, quod eſt in vindicta, ſic etiam erit in hoc tumore.

Qua parte verò ira in ſigno exteriore conſiſtit, oriuntur tres filiæ.

Clamor, qui eſt inordinata, & confuſa loquutio, & ex ſe veniale eſt, niſi ob ſcandalum fiat mortale.

Contumelia; id eſt, verbum iniurioſum.

Blaſphemia, id eſt, maledictio in Deum, vel proximum: de quibus dixi in inſtructione ſatis.

Qua parte autem ira eſt in opere, habet filiam rixam, ſub qua eſt bellum, & vulnera, & contentiones, & alia huiuſmodi. Hæc ſufficiant de Ira.

De Gula, quid sit, & quæ eius species.

Capvt LIX.

QVintum capitale vitium, est gula. Hæc autem sic descri- bi potest: *Est appetitus inordinatus cibi, & potus.* Cibus, & potus ad corporis sustentationem ordinantur; quando igitur isti sumuntur propter hunc finem, modo, & circumstantia debitis, non est vitium, sed potiùs virtus. Quando verò aliquid horum prætermittimus, tunc inordinatio fit, & est vitium gulæ.

Hæc autē gula, vt habet Greg. 20. lib. moralium, & S. Thom. 2. q. 148. quintupliciter committitur.

Primò, circa substantiam cibi, & potus, cùm præter modum sunt pretiosa, & lauta.

Secundò, circa quantitatem, cùm quis vescitur, vel bibit supra id, quo indiget.

Tertiò, circa qualitatem, cùm cibos delicatos nimis, & exquisitos quærit.

Quartò, circa ipsam delectationem gustus, cùm nimis complacet in gustus delectatione.

Quintò, circa tempus, cùm indebito tempore sumuntur cibus, & potus.

Huius gulæ duæ sunt species.

Altera, quæ in cibo immoderato consistit, & dicitur comessatio, & crapula.

Altera, quæ in immoderato potu, & dicitur ebrietas: de quibus meminit Paulus ad Galat. 5. ponens has inter opera carnis.

Quale peccatum sit Gula.

Capvt LX.

GVla, tam quæ in cibo, quàm quæ in potu consistit, in sex casibus est mortale peccatum.

Primò, quando aliquis in his ponit vltimum finem, iuxta illud Pauli; *Quorum Deus venter est*: nimirum, cùm homo nihil quærit aliud, quàm comedere, & bibere; ita vt potiùs sit paratus committere quodcumque peccatum, quàm pati defectum in cibo, & in potu.

Secun-

Secundò,quando ex appetitu cibi & potus homo prætermittit id,quod ex aliquo præcepto tenetur facere; vt, qui diebus prohibitis veſcitur carnibus, & diebus ieiunij non ſeruat ipſum;& qui,vt cibis lautis & pretioſis fruatur,ſe facit impotentem ad debita ſoluenda creditoribus; aut non ſuccurrit grauibus vel extremis neceſſitatibus proximorum; aut filias in debito ſtatu non collocat.

Tertiò,cùm damnum aliquod notabile corporis ſibi infert;,vt,qui ob nimium cibum vel potum incidit in febrim: vel alteri,& ſic miniſtrat cauſam: & hoc, ſi aduertenter facit, aut ſaltem cùm debuiſſet aduertere: nam ſi expertus eſt ſibi talem cibum,vel alteri multum nocere, quamuis nón aduertat,à culpa non excuſatur. Quando verò damnum non eſt graue,tunc erit veniale; vt,infirmus patiens febrim, ſi bibat aquam, quam ſcit futuram cauſam alicuius augmenti, ſolùm venialiter peccat,ſicut etiam,qui ei miniſtrat.

Quartò, quando graue ſcandalum datur proximo: vnde ſi alij grauiter ſcandalizentur ex cibi vel potus alicuius ſuperfluitate,tenetur ſub mortali cauere à tali gula: de quo ſcandalo dicebat Paul. ſe non manducaturum carnes in æternum, ſi ſciret fratrem ſuum inde ſcandalum accepturum.

Quintò,quando cibus vel potus eſt contra naturam: vnde, veſci carnibus hominis,aut humanum bibere ſanguinem,mortale peccatum eſt,vt habet Caiet.2.2.q.148. art.2. & Nauarr.in ſumm.c.23.nu.130. Eſſet tamen hoc licitum ob infirmitatem, vel in graui aliqua neceſſitate, cùm iam homo occiſus inueniretur:non tamen liceret occidere propter hoc,in nullo caſu. Ita limitant præfati Doctores.

Sextò, quando timetur probabiliter ex nimio potu aliquod peccatum mortale; vt, qui ſe ſcit multum in luxuriam procliuem,& peccare,cùm modum non ſeruat, tunc mortale peccatum eſt gula. Si quis tamen cognoſceret ſe nocturnam pollutionem paſſurum ex potu vel cibo inordinato, ſi non aſſumeretur hoc fine, & propter talem pollutionem cibus, non eſſet mortale,ſed veniale,vt alias diximus in 6. præcepto. In his caſibus eſt mortale,in alijs veniale,vt plurimum eſt peccatum,vt communiter docent Theologi & Summiſtæ,verb.gula.

De ebrietate, quale sit peccatum.

CAPVT LXI.

CIRCA ebrietatem, id est, actum illum, quo quis in potu vtitur, vt vsum rationis ad tempus perdat, sunt aliqua dicta notanda.

Primum est, quando aliquis sciens se vsum rationis perditurum, seu in ebrietatem venturum, adhuc potum talem sumit, mortaliter peccat. Ita habet S. Thom. 2. 2. quæst. 150. art. 2. quia damnum notabile sibi infert, nempè amissionem rationis.

Secundum, quando sciens alterum in eandem ebrietatem lapsurum, ei potum ministrat etiam ob eandem causam, mortaliter peccat.

Tertium, quando aliquis expertus est aliàs se, vel aliū, quoties tanto, vel tali potu vtitur, inebriari, peccat mortaliter sumendo, vel ministrando.

Quartum, quando hoc fine, nempè, vt inebrietur, aliquis potum sumit, vel alteri ministrat, mortaliter peccat.

Quintum, quando ebrietas non est perfecta, sed imperfecta, quæ turbat aliquo modo rationem, sed non omninò, tunc est graue veniale. In his omnes conueniunt: sunt tamen aliquot dubiola.

Vnum est, an liceat ob sanitatem inebriari. Paucos puto casus, in quibus ebrietas ad sanitatem obtinendam necessaria sit, tamen si aliquis sit, dubitatur, an liceat talem sumere, vel ministrare potum. Ang. verb. ebrietas, tenet, non licere, sed esse mortale. At Sylu. verb. ebrietas, & Caiet. 2. 2. qu. 150. art. 2. tenent licere. Mihi videtur, cum Sylu. & Caiet. dicēdum, licitum esse, ad tempus velle amittere vsum rationis, vt posteà melius & diuturnius possit recuperari: tamen id licitum erit duabus positis conditionibus.

Prima est, vt alia via, vel medicina non possit recuperari salus.

Altera est, vt in illa ebrietate nō timeatur aliquod damnum, puta, quòd ebrius blasphemet, vel aliud committat malum: tunc enim non liceret, aliàs esset licitum hoc.

Alterum dubium est, an actus mali, quos ebrius facit in ebrietate existens, sint peccata; vt si fornicetur, si occidat, vulneret, &c. Ad hoc respōdent S. Thom. 2. 2. q. 150. art. 4. Caiet. verb. ebrie-

ebrietas,& ibidem Sylu. Et responsio in his consistit. Quando ebrius citra culpam suam factus est ebrius, tunc nullam contrahit culpam, per quoscumque actus malos in ebrietate factos. Quando culpabilis fuit ebrietas,tunc,si solitus erat aliàs inebriari, esse furiosus, & vulnerare, vel blasphemare, vel simile facere, tunc peccat, non solùm ebrietatis peccatum, sed etiam alia peccata noua, quæ probabiliter timebātur in ebrietate: & tunc iste peccat,quando etiam peccat ebrietatis peccatum,siue fiat posteà,siue non. Et dicit Sylu. quòd si occidat in ebrietate,fit iregularis, quando solitus erat aliàs esse furiosus, vt diximus:quando verò non erat solitus talia mala facere, nec timebātur,tunc nō sunt noua peccata, sed ebrietatis peccatum fit grauius.

Aliud dubium est,si validi sunt contractus ebrij. Sylu. verb. ebrietas, respondet, quòd non, & ita est: vnde nec valet matrimonium, nec alij contractus; nec, qui in ludo lucrantur ab ebrio,possunt lucrum retinere, sed tenentur ad restitutionem: ebrius enim,tempore ebrietatis reputatur vt amens.

De filiabus Gulæ.

CAPVT LXII.

QVinque sunt filiæ gulæ, de quibus vide S.Thom.2.2.qu. 148.puta mētis hebetudo, inepta lætitia,multiloquium, scurrilitas,& immunditia.

Mentis hebetudo potiùs pœna est quàm peccatum;fit enim ingenium hebes, & ineptum ad percipiendum & iudicandum ex nimio cibo & potu.Esset quidem peccatum,quando homo aduertenter ita fieret ineptus, vt non posset vacare his, quæ præcepto tenetur facere, vt habet Ange. verb. hebetudo; vt,si medicus deberet tali tempore studere pro aliqua re graui & infirmo necessaria, & ipse se ita repleret, vt non posset attendere. Similiter de Aduocato & Concionatore dicendum est in his casibus vrgentibus.

Altera filia est, inepta lætitia, qua homo congaudet in his, quæ nullam delectationem ex se sunt apta facere. Etiam hæc ex se veniale peccatum est, nisi sit materia mala, & quæ faciat mortale.

Tertia est,multiloquium,& loquacitas,quæ ex se veniale

est,

est, nisi sit mista cum contumelijs & infamijs cõtra proximum vel blasphemijs contra Deum.

Quarta est, scurrilitas, nempè verba vel facta inhonesta, vel ad risum prouocantia. Et hæc, si fiant causa delectationis venereæ, mortale peccatum est; si verò solùm ad risum prouocandi veniale graue est.

Vltima est immunditia, qua quis vsque ad vomitum vescitur, & hæc est veniale: quamuis enim aliquis vsq; ad vomitum vescatur, vel bibat, nisi sequatur aliquod damnum notabile corporis, vel scandalum, non est mortale: immò etiam, quamuis aduertenter hoc faciat, vt euomat, vt Caiet. verb. gula, & Nauarr. cap. 23. num. 127. dicunt, contra Angel. verb. gula, qui contrarium tenet.

De inuidia, & quid sit.

CAPVT LXIII.

SExtum capitale vitium est Inuidia. Hæc autem sic describitur à S. Thom. 2. 2. q. 36. *Tristitia de alieno bono, in quantum propriæ excellentiæ est diminutiuum.* In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est, *tristitia de alieno bono.* Est enim inuidia vitium, quo bonum proximi nobis displicet, & de ipso tristamur, volentes non esse tale bonum: non tamen quæcumque huiusmodi tristitia est inuidia, sed quæ procedit ex hac causa, & motiuo, nimirum, quia nobis videtur per bonum alterius nostram gloriam & excellentiam minui, dum nobis æqualis fit maior per tale bonum: ob id additur posterior illa pars in definitione; *vt propriæ excellentiæ est diminutiuum.* Est enim inuidia inter æquales, vel eos, qui ferè æquales reputantur: ob id dicitur inuidia, quasi non videre: inuidus enim non vult alterius videre bonum, nec ipsum inuidiosum coram se, ne bonum, quod displicet, videat. Aduertendum autem est, quod multipliciter contingit aliquem tristari de bono alterius.

Primò quidem, quia aliquod malum inde prouenturum putat; vt, qui dolet de electione alicuius in dignitatẽ, quia sibi mors vel damnum aliquod inde proueniet, & hæc tristitia est affectus, seu effectus timoris.

Secundò, tristari potest aliquis de alterius bono, quia ipse caret

caret eo; vt, quia videt hominem doctum, tristatur de illo bono, non quia in altero sit, sed quia ipse eo caret: & hæc tristitia est æmulatio.

Tertiò tristari potest de bono alterius, quia eum tali bono indignum iudicat; vt, qui tristatur de malorum prosperitate temporali, quia indigni sunt: & hæc est indignatio. De quibus vide Arist. 2. Rhetor.

Quartò, potest tristari, quia malum illi vult: quando enim volumus alicui malum, bonum eius nobis displicet, & hoc est odium.

Quintò, potest tristari de bono alterius, vt propriæ excellentiæ est diminutiuum: & hæc tristitia inuidia est, vti diximus.

Sextò, potest tristari, quia illi maius bonũ vult; vt, tristantur boni de bono temporali malorum, quando illis occasionẽ ad peccatum futuram vident: & hæc tristitia ex charitate est.

Septimò, potest esse huiusmodi tristitia ex iustitia; vt, qui dolet de beneficio collato indigno, quia iniustè datum est: & hæc ex zelo est. Cum ergo multis modis accidat tristari de bono alicuius, vno tantùm contingit inuidia; ob id in definitione duæ partes positæ sunt, prior communis est alijs præter inuidiam; posterior autem propria est ipsius.

Quale peccatum sit tristitia ex timore.

CAPVT LXIV.

NON solùm de tristitia, quę inuidia est, sed de alijs etiam oportet considerare, qualiter se habeant. Illa ergo tristitia de bono alterius, quia inde malũ timemus, quòd ad timorem pertinet, aliquando est peccatum, aliquando non; ob id, sunt notanda tria dicta.

Primùm est, quando timemus malum iniustè inferendum ab alio, ob bonum ipsi collatum, & nobis certum est tale malùm prouenturum, iustum est tristari: vt, eligitur in iudicem homo, qui committit iniustias multas, & mihi probabile est commissurum esse, licet mihi tristari de tali potestate ei data. Ratio & signum huius est, quòd si ego haberem potestatem priuandi tali potestate illum, in tali causa liceret: Licitum ergo est, tristari de bono alicuius, quo licitè possemus eum priuare,

ſi in nobis eſſet poteſtas,ob illam cauſam,propter quam triſtamur,vt dicit Caie.2.2.q.36.ar.2.

Secundò,quando malum,quod timemus,iuſtè ab illo inferendum eſt,tunc triſtari de bono,malum eſt,v.g.Eligitur in iudicem homo rectus,qui vitia exterminabit, & caſtigabit malos iuſta pœna, ſi quis ob timorem triſtaretur de poteſtate illi conceſſa,malè faceret:quamuis enim liceat timere ipſum malum,non tamen licitum eſt ob timorem hunc,diſplicere,& contriſtari de bono illius;ſicut neq; liceret ob id priuare illum tali bono. Huiuſmodi autem triſtitia, ſi eſſet ex conſenſu voluntatis pleno,& eſſet de magno bono, eſſet peccatum mortale, ſicut inuidia,vt dicemus.

Tertiò,quando malum timemus,iniuſtè quidem inferendum,tamen non eſt nobis certum,tale malũ prouenturum ſed leui ſuſpicione colligimus;tunc talis triſtitia eſt mala, ſicut eſſet malum etiam,in tali caſu priuare illum tali bono. Per hæc poſſumus iudicare in alijs multis caſibus ſimiliter.

De æmulatione.

Capvt LXV.

Aemulatio eſt triſtitia de bonis alterius, quatenus nos eo priuati ſumus vti diximus.De hac autem tria etiam dicta ſunt notanda.

Primum eſt,cùm bona,quæ æmulamur, ſunt ſpiritualia, & ad animæ ſalutem pertinentia, talis æmulatio ſancta eſt & licita:vt,video hominem pœnitentem, deuotum, religioſum contriſtor ex tali bono,non quia in illo ſit, ſed quia in me non eſt,hoc licèt,immò laudatur à Paulo 1. Cor. 12. *æmulamini charismata meliora*, 1.Cor.14.*ſectamini charitatem, æmulamini ſpiritualia.*

Secundum,quando bona,de quibus triſtamur, ſunt temporalia:ſi nobis ſunt proportionata,licitum eſt triſtari, ſicut etiam licitum eſſet deſiderare talia: ver. grat. aliquis non habet, quo poſſit familiam ſuſtinere, videt alios ſibi æquales habere, triſtatur de hoc, quia ſimili ſuſtentatione priuatur, bonum hoc eſt.

Tertium,quando bona ſunt temporalia, ſed homini tali improportionata,tunc triſtari bonum non eſt, ſicut neq; deſiderare;vt,ſi mediocris homo triſtetur, quia non eſt Rex, quia non

non est Papa, & hoc veniale est ex se. Quando autem appetuntur in malum finem temporalia tunc tristitia omnis mala est, & tantum peccatum, quantum est desideriũ talium bonorum ob illum finem.

Indignatio autem est, quia tristamur de bono alicuius, quia indignus est tali bono: & hoc locum habet in temporalibus. Et attende, quòd non loquimur, quando ista indignatio est contra iustitiam, & qui dolet ob hoc, dolet, quia iniustitia committitur, de hoc enim dicemus pòst: sed de eo qui dolet, quia videt huiusmodi temporalia collocata in hominibus indignis & non ob alium finem dolet. Huiusmodi indignatio, vt dicit S. Tho. & Caiet. loc. cit. si non aliud habet, quàm quod dictum est, mala est, & ex se veniale, nam cùm id, de quo dolet, nec sit malum culpæ, nec pœnæ, videtur quodammodo arguere Deũ & dolere, quasi iniustitia sit ex parte datoris. Est ergo mala talis indignatio; & si prorumpat in id, quod Deum arguat, quòd iniustus sit, & malè distribuat, est grauissimum mortale peccatum & blasphemia. Hæc indignatio Psal. 36. reprehenditur, *Desine ab ira*, inquit, *& relinque furorem*. Si autem talis indignatio sit, quia mali abutũtur bonis, vel alio bono fine, iam ad aliam tristitiam pertinet hoc, vt dicemus.

De odio, inuidia, & tristitia bona.

CAPVT LXVI.

TRistitia, quę ex odio procedit, iudicanda est ex ipso odio. Cùm enim malum alicui volumus propter ipsum subiectum & personam, quæ inimica est nobis, tunc peccatũ est; &, si malum est graue, & odium ex libera voluntate, mortale est, secus, veniale, Simili modo se habet huiusmodi tristitia, quæ, si de bono graui, & ex libertate sit; mortale, est, secus autẽ, veniale. Inuidia autem secundum S. Tho. & omnes Doctores ex genere suo mortale est, & de facto est mortale, si duæ adsint conditiones.

Vna est, cùm est voluntatis consensus: sæpè enim solum est quidam motus in parte sensitiua, aut voluntate, sed subitus, & ferè naturalis, quo homo tristatur de bono æqualis; & tunc ad summum est veniale: nam mortale exigit voluntatis plenum consensum.

Altera est, quòd bonum, de quo tristamur, sit graue: cùm enim

enim leue eſt, vt pueris ſolet accidere, qui in leuibus ſolent ſocijs inuidere, veniale peccatum eſt. Reliquæ duæ triſtitiæ, quæ ex charitate & iuſtitia ſunt, bonæ ſunt. Licet triſtari de ſanitate alcuius, quia occaſio eſt illi peccandi mortaliter: in quo caſu licet illi malum velle, & infirmitatem ob bonum maius. Licet etiam triſtari, quia dignitates dantur indignis, & violatur iuſtitia. Licet triſtari, quia viuunt Hereſiarchæ, & aliorum corruptores; & licet illis mortem deſiderare, ne alios inficiant; & ne aliis tantum malum inferant. Ex his multorum caſuum reſolutio patet.

De filiabus inuidiæ.

Capvt LXVII.

QVinq; filiæ inuidiæ aſſignantur, odium, ſuſurratio, detractio, gaudium in aduerſis proximi, & afflictio in proſperis.

Odium eſt, quo alicui malum volumus ob malum ipſius, & non ob aliquod bonum eius, vel alterius: & hoc peccatum eſt, de quo diximus in lib. 4. inſtructionis.

Suſurratio eſt, qua famam auferimus in occulto.

Detractio verò, qua in manifeſto: & de his diximus in l. 5.

Gaudium in aduerſis proximi, peccatum eſt, &, ſi malum proximi, de quo gaudemus, graue eſt, & gaudium ſit ex rationis conſenſu, mortale eſt.

Afflictio in proſperis, eſt triſtitia de bonis proximi. Inuidus enim duas habet triſtitias.

Altera eſt, de bono proximi, prout per ipſum videtur propria minui excellentia: & hæc eſt ipſa inuidia.

Altera eſt conſequens: nam inuidus vellet nihil boni accidere inuidioſo, & bonum eius impedire conatur, ſaltē deſiderio. Quando ergo ei tale bonum euenit, quia contra inuidi voluntatem euenit, affligitur & triſtatur; & hæc triſtitia eſt filia inuidiæ, vt habet S. Thom. loco citato; & eſt peccatum eo modo, quo gaudium in aduerſis. Hæc ſatis ſunt de inuidia.

De

De Accedia, quid sit.

CAPVT LXVIII.

VLtimum capitale vitium, accedia est. De qua primum percipere oportet, quid sit. Potest autem sic describi *tristitia de bono spirituali, vt ad ipsum hominem attinet.* In cuius declarationem aduerte, bonum spirituale vocari hominis beatitudinem, quæ in fruitione Dei consistit; & ea bona quæ ad ipsam consequendam ordinantur; vt, charitatem, virtutum opera, diuina præcepta, sacramenta, & alia huiusmodi. Hæc bona tripliciter possunt considerari.

Vno modo, vt à Deo procedunt, vt ab omnium bonorum principio & auctore. Alio modo, vt in proximis nostris sunt. Tertiò, vt ad nos ipsos etiam pertinent.

Aduerte rursus, quòd, cùm per charitatem non solum diligamus Deum, sed etiam proximum, & nos ipsos; & charitatis sit, gaudere de bono illius, quem charitate diligimus, fit vt charitas inclinet nos ad gaudendum de huiusmodi bonis, secundum illam triplicem considerationem.

Primò quidem, vt à Deo sunt: qui enim diligit Deum, gaudet de bono opere ab ipso Deo procedente, quatenus eius potentia & bonitas, iustitia, sapientiaque manifestantur. Similiter qui diligit proximum, gaudet de bono spirituali ipsius, quatenus per ipsum benè se habet, & disponitur ad suum finem consequendum, vel quia iam ipsum est consecutus. Qui etiam diligit se propter Deum, gaudet consequenter de tali bono spirituali, quod ad ipsum pertinet, & gaudet se ad Deum ipsum ordinari per tale bonum, propter quem scilicet Deum diligit semetipsum. Aduerte rursus, iuxta triplicem eandem boni spiritualis considerationem, quòd triplex potest esse tristitia in homine de tali bono, & vnaquæque est cõtra charitatem, vel qua diligendus est Deus, vel qua diligendus est proximus, vel qua ipse se debet diligere propter Deum.

Prima tristitia est, qua homo contristatur de bono spirituali, vt à Deo est, quasi nolẽs ipsius manifestationem & gloriam; & ista tristitia est pessima, & nascitur ex odio Dei, quod est grauissimum peccatorum, & maximè in damnatis reperitur.

Secunda tristitia est, qua homo tristatur de tali spirituali bono, vt est in proximo, quasi nolens ipsum proximum tali bono præditum. Et hæc est graue peccatum; & dicitur inuidentia gratiæ fraternæ; & est vnum ex peccatis contra Spiritum sanctum, quæ dicuntur non remitti, quia difficile remittuntur: talisque inuidentia, ex genere suo, est mortale peccatum; &, si adsit consensus rationis, & grauitas materiæ, de facto est mortale.

Tertia tristitia est, qua homini displicet bonum spirituale, qua parte ad ipsum pertinet, quasi nolendo & fastiendo se capacem talis boni, & se ad id ordinari; tristatur enim de beatitudine, de diuinis præceptis, de sacramētis, de bonis alijs spiritualibus, quasi volens ne ad ipsum pertinerent. Hæc tristitia dicitur acedia, qua homo velut nauseam habet rerum spiritualium: & nascitur præsertim ex duplici capite.

Vno quidem ex nimio affectu, quem homo habet rerum temporalium, & huius mundi delectatione.

Altero, ex terrore laborum & studiorum, quibus spiritualia bona sunt consequenda. Et hoc secundum ex priori nascitur: nam per prius perditur gustus spiritualium: gustu deperdito, statim res laboriosa fit; vt in his, qui vescuntur cibis nullum saporem habentibus. Acedia autem nomen est Græcum; ἀκηδία enim dicitur sine labore, aut sine cura; nam κῆδος Græcè curam vel laborem significat: vnde Latinè dicitur acedia, illo η mutato in e longum. Aliqui putant esse nomen Latinum deriuatum ab acidus, a, um, id est frigidus; quia sicut frigida non facilè mouentur, ita accidiosus ex nimia tristitia torpescit: hæc enim nomina ab effectu sumuntur: sed melius puto dici, quod diximus, putà esse Græcum. Vide S. Thom. 2. 2. quæst. 35.

Quale peccatum sit acedia.

CAPVT LXIX.

Acedia, vt habet S. Tho. loco citato, ex genere suo est mortale peccatum, cùm sit contra charitatem, vt superius declarauimus. De hac dicitur 2. Cor. 7. *Tristitia huius sæculi mortem operatur*, fit tamen veniale dupliciter.

Vno modo, quando non accedit plenus rationis consensus,

sus, sed sistit solùm in parte sensitiua, aut in ratione imperfecta: suboriuntur enim aliquando quidam motus, & tristitiæ internæ, quibus homo plenum non adhibet consensum; tunc in his non est mortale, sed ad summum veniale peccatum.

Altero modo, quando, etsi ratio consentit, tamen materia est leuis: tunc autem dicitur materia leuis, quando homo non verè tristatur de bono spirituali secundum se, sed de eo, ratione alicuius circumstantiæ loco & temporis; vt, qui contristatur de ieiunio, quia tali die obseruandum est: qui tristatur de concione, quæ tali tempore fit, tamen absolutè non contristatur de his, quasi nolens esse concionem, esse ieiunium, & alia huiusmodi frequenter in his est tantùm veniale. Quando verò acedia est de ipso bono spirituali absolutè, & ex rationis consensu, tunc est mortale. Solet etiam acedia esse peccatum, ratione effectuum suorum: sed iam hoc potius ad filias ipsius, de quibus modo agendum est.

De filiabus Acediæ.

CAPVT LXX.

SEx sunt filiæ acediæ, desperatio, pusillanimitas, torpor, malitia, rancor, mentis euagatio.

Desperatio quidem est, qua homo diffidit se finem cõsequuturum supremum: hoc autem facilè oritur ex accedia, qua homo velut à se respicit talem finem. Est autem desperatio peccatum mortale graue, cùm ex consensu rationis pleno fit: quando verò solum est quidam motus imperfectus, veniale est.

Pusillanimitas est, qua homo non audet diuina cõsilia, quę perfectionis sunt, exequi: & hæc veniale est ex se.

Torpor verò est, quo negligit homo se, & omittit facere, quæ ex præcepto tenetur; & hic mortale est.

Malitia autem est, qua homo odio habet ipsa bona spiritualia in se, quia vellet ea non esse: aut, quia etiam pœnitet hominem bene fecisse, & impleuisse, quę tenebatur facere; aut contemnit Dei beneficium, desiderando, non fuisse natum; & cognouisse Christum, dolendo; &c. Et hæc est mortale.

Rancor est, quo homines, qui inducunt ad spiritualia, vt religiosi, concionatores, & alij huiusmodi, sunt ei fastidio, &

cos auersatur: & hic est veniale, nisi coniungantur cum odio, quo eis malum notabile deliberatè desiderat.

Euagatio mentis, est defectus intentionis, quæ rebus spiritualibus exequendis & exercendis est adhibenda: & hæc ex se veniale est, nisi cùm exigitur ex præcepto aliquo talis attentio, vt in recitandis horis Canonicis; quando homo obligatur recitare, & in audiendo sacrum diebus festis; in his enim rebus euagatio mentis esset mortalis, si notabilis esset, & culpabiliter, seu ex negligentia haberetur. Sed de his satis diximus in instructione.

Finis tractatus septem peccatorũ mortalium. Laus Deo, Gloriosæq; eius Genitrici.

Addi-

ADDITIO

AD SVMMAM TOLETI DE SACRAMENTO ORDINIS,

A

MARTINO FORNARIO Brundusino Societatis IESV composita.

AD LECTOREM.

CVM in autographo auctoris nihil de sacramento Ordinis repertum sit, reliqua verò sex sacramenta exponat: ne quid in hac Instructione desideretur, ex ijs, quæ auctor ipse pollicetur, breuem hunc tractatum adiungere iussus sum; vt cum alijs, tum præsertim ijs, qui examinandi sunt ad ordines suscipiendos, vsui sit. Vale.

DE

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Pro expoſitione huius Sacramẽti dicam primùm de ordine generatim. Secundò, de eius materia, & forma. Tertiò, de ſuſcipientibus ordinem. Quartò, quibus prohibitum ſit ordines ſuſcipere. Quintò, de Miniſtro. Sextò, de effectibus. Septimò, de ſingulorum ordinum officijs. Poſtremò, de pœnis aduerſus malè promotos indictis.

De Sacramento ordinis in genere.

CAPVT I.

RDO eſt ſignaculum quoddam eccleſiæ, quo ſpiritualis poteſtas ordinato traditur, vt Magiſter Sent. in 4. diſtinct. 24. & exponit D. Thom. ibidem, & ſequuntur alij communiter.

Dicitur autem ordo, quia per illum in gradu quodam, ac certo ordine eccleſiaſtico homo conſtituitur. Eſſe autem ordines in Eccleſia, ſuppono, vt rem certam de fide, vt patet ex Concil. Florent. in vnione Armen. & Trident. ſeſſ. 23. can. 2. de ſacr. ord. & ex communi Doctorum ſententia. Lege Bellarm. de ſacram. ordin. c. 2. & Valent. in 3. p. diſp. 9. q. 1. puncto 2. Præterea ex dicta definitione intelligitur, hoc ſacramentum per ſe nõ eſſe inſtitutum ad perfectionem propriam eius, qui illud ſuſcipit, ſed potius ad ſalutem aliorum, in quos

illa ſpiritualis poteſtas exercenda eſt, atque in communem vtilitatem Eccleſiæ, nempè ad ſpiritualem generationem, ſicut matrimonium fuit datum ad propagationem naturalem.

2 Ordinem eſſe ſacramentum, eſt de fide, vt habetur in Cōcil. Florent. loc. cit. & Trident. ſeſſ. 23. can. 3. de ſacram. ordin. & probat Bellarm. cap. 2. Valen. q. 1. puncto 4. locis ſuprà notatis. Præterea, omnes ordines eſſe ſacramentum nullo excluſo, eſt magis conſonum ſacris Concilijs, & doctrinæ S S. Patrum, vt docent communiter Doctores, quos adducit, & ſequitur Valen. loco citato. Sunt autem omnes ordines vnum ſacramentum perfectione, quia ad Euchariſtiam referuntur; vt Duran. in 4. diſt. 24. q. 2. vel ſunt vnum potentiale, vt D. Thom. in addit. q. 37. art. 2. quia nimirùm tota plenitudo huius ſacramenti eſt in vno ſacerdotio, quod poteſt omnia, quæ inferiores, & nō è contrario. lege Henricum Henriquez Summ. Theol. moralis, lib. 10. cap. 4. num. 1. Hinc etiam intelligitur, quo modo omnes ordines ſint vnus ordo; nempe vnitate attributionis, quia omnes ad ſacerdotium tendunt: vt Durand. quæſt. 2. cit. Henric. dicto cap. 4. vbi etiam exponit, quo modo ſit in præcepto communitati, Prælatis, & beneficio arctatis, non autem ſingulis fidelibus.

3 De numero autem ordinum quatuor ſunt ſententiæ. Prima aſſerit eſſe ſeptem ordines, id eſt, quatuor minores, nempè oſtiarij, lectoris, exorciſtæ, Acolyti; & tres maiores, ſubdiaconatum, diaconatum, & presbyteratum, ſub quo includitur Epiſcopatus. Dicuntur hi tres maiores, quod illis initiati, propius accedant in altaris miniſterio, quàm qui minoribus. Deinde propterea, quod habent annexum ſolemne votum caſtitatis, iuxta c. vnic. de voto, lib. 6. vt infra patebit. hæc opinio eſt D. Thom. in addit. q. 37. art. 3. Alenſ. 4. p. q. 79. m. 8. & q. 80. m. 4. Alb. in 4. d. 24. art. 3. Bonau. art. 1. q. 2. & 3. Richar. art. 3. q. 3. ead. diſt. & aliorum communiter.

Secunda eſt ſententia Canoniſtarum, qui, vt refert Nau. in Man. cap. 22. num. 18. nouem ordines ponunt, nempè ſeptem iam dictos, & præterea Epiſcopatum, & primam tonſuram.

Tertia ſententia ad hos nouem adiungit ordinem Pſalmiſtarum, ſeu cantorum, quæ eſt Titelm. lib. de ſacram. cap. 3. quia numerantur in Concil. Carthag. 4. cap. 10. & ab Iſid. lib. 7. Etym.

Quarta eſt aliorum, qui octo ordines ponunt, nempè ſeptem

ptem dictos in prima sententia, & præterea Episcopatum. ita Altisiod.l.4.in c.de sacr.ord.q.1.Dur.in 4.d.24.q.6.Palud.d.eadem q.7.Vald.tom.2.de sacram.c.116. Cai.tom.1. opusc. tract. 11.Michael Medin.l.1.de cœlib.c.16.Nau.c.22.nu.18. Petrus Soto lect.1.& 4.de sacram.ord.Bellar.de sacram. ord. c.5. Valent. disp.9.q.1.puncto 2.in fine.

Pro resolutione nota, ordinem sumi dupliciter, propriè scilicet,& impropriè. Si sumatur propriè, significat sacramentum,in quo potestas traditur ad spirituale ministerium, quod refertur ad celebrationem Eucharistiæ; & sic Psalmodia,& tonsura non sunt per se ordines; nam psalmodia reducitur ad officium lectoris; tonsura verò est designatio ad clericalem statũ; & per eam nulla confertur potestas ad peculiare officium, nec imprimitur character:vt dicam cap.7.Si autem nomen ordinis latius sumatur,& minus propriè, videlicet pro quauis designatione ad aliquid in Ecclesia,sic comprehendit psalmodiam, & primam tonsuram. 4

Hoc posito dico primùm, propriè loquendo esse tantùm septem ordines,qui solent vni,& eidem ordinariè conferri, vt docent auctores primæ sententiæ. 5

Secundò dico absolutè, esse octo ordines propriè dictos, nempè septem illos iam dictos, & Episcopatum, iuxta quartam sententiam.probatur ex cap.1.distinct. 32. vbi quarto loco numeratur subdiaconatus, quia nimirùm Episcopatus est primus ordo,vt notat glos. ibidem. item ex Concil. Trident. sess. 23.can.4.de sacram.ordinis,vbi videtur constitui distinctus ordo à sacerdotio,vt obseruat Nau. & Valentia. Deinde,quoniã in ordinatione Episcopi imprimitur character, & datur potestas conferendi confirmationem,& ordinem, & ad alia munera, quæ gratiam peculiarem requirunt; ergo est distinctus ordo. Postremò confirmatur hæc sententia ex munere Episcopali, quod est longè excellentius, quàm sint ea, quæ ad ordines minores, immò quæ ad subdiaconatum, & diaconatum spectant; & tamen hi sunt distincti ordines:ergo multo magis Episcopatus.lege Bellar. c.5. Tolet.l.1.huius Instruct.c. 71.num.8.

De materia, & forma singulorum ordinum.

Capvt II.

1 HABET hoc sacramentum, vt reliqua, materiam, & formam, per quas à ministro ritè applicatas confertur gratia, & imprimitur character: vt patet ex Conc. Florent. loco cit. & Trid. sess. 23. can. 4. de sacram. ordin. Materia est traditio instrumentorum, quibus significatur potestas, quæ singulis traditur: forma verò sunt verba, quæ in traditione huiusmodi materiæ proferuntur in ordinatione à ministro ordinis, vt habetur in pontificali. Et vt veniam ad particulares materias, ostiario confertur ordo, & imprimitur character in traditione clauium Ecclesiæ. Lectori in traditione libri, in quo continentur sacræ lectiones, & præsertim Prophetarum. Exorcistę in traditione libri exorcismorum. Acolyto in traditione vrceoli, & candelabri cum cereo; si autem seorsim ei tradantur, imprimitur character in traditione vrceoli, scilicet vacui, vt docet D. Thom. quem sequitur Silu. ordo. 2. q. 4. §. 2. quamuis Bonau. Richard. & Palud. putent imprimi characterem in traditione candelabri. sed opinio D. Thom. est sequenda, quia Missæ ministrare est actus primarius, quamuis denominatio fiat à secundario: non tamen negandum, in traditione candelabri extendi, ac perfici characterem. Lege de his Concil. Carthaginense 4. c. 6. & seq. Toletanum 4. can. 27. & Henriq. lib. 10. cap. 9. num. 2. & lit. i, Subdiacono imprimitur character per traditionem calicis vacui, cum patena vacua superposita; & per traditionem libri Epistolarum. Diacono per traditionem libri Euangeliorum, & per impositionem manuum, cum distincta verborum forma. Presbytero autem confertur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem, cum hac forma: accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuis & mortuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Potestas verò absoluendi à peccatis, confertur per manus impositionem, cum hac forma: accipe Spiritum sanctum; quorum remiseris peccata, remittentur eis, & quorum retinueris, retenta erunt; & sic de aliorum ordinum formis, vt in pontificali. Atqui in huius potestatis collatione, siue dicas imprimi nouum characterem, siue perfici, ac extendi priorem, parum refert; illud tamen est certum, sine hac potestate esse imperfectum Sacerdotem, quia non posset absoluere à peccatis: vt probat Bel-

larm.

larm.de ord.c.9.Henriq.in Summa l.10.c.6. nu.2. Suar. in 3.p. tom.5.disp.42.sect.4.nu.13.

Episcopus denique consecratur per manus impositionē, & per traditionem libri Euangeliorum, & secundùm aliquos per vnctionem capitis ex chrismate, vel per hæc omnia simul, & hoc magis placet; ita tamen, vt in prima ceremonia imprimatur character Episcopalis, & per alias perficiatur, & extendatur. Lege Bellarm.cap.9.iam citato. consecrant autem Episcopum tres saltem Episcopi, de quo Henriq.l.10.cap. 24. tenetur autem consecrationem suscipere intra tres menses post collationem, vt ex Conc. Triden.probat Tolet.l.5.c.3.nu.5.& Nauar.c.25. nu.118.

Verùm, quo planiora hæc fiant, notandum est, non fuisse mentem Conciliorum, completam tradere doctrinam sacramentorum; sed aliqua solum statuere pro illorum temporum necessitate, & Ecclesiæ vtilitate, vt Taper art.17. Bellarm. ca.9. Henriq. c. 8. lit. f; & propterea in singulis ordinationibus materiæ partem designârunt, reliquam tamen non negando, etsi vtraque sit necessaria: vt exempli gratia, in Concil. Carthag.4. can.3.& 4. habetur, presbyterum, & diaconum ordinari per manus impositionem; immò, hanc esse Apostolicam traditionem habetur in c. vltimo de sacram. non iteran. & tamen ex Conc. Florent. habemus, presbyterum esse ordinandum per traditionem calicis cum vino, & patenæ cum pane; diaconum verò per traditionem libri Euangeliorum. Subdiaconatum item multi tenent conferri per traditionem libri Epistolarum cum determinata forma; & tamen in Concil. Florent. habetur, conferri per traditionem calicis vacui, & patenæ vacuæ; & idem in Conc. Carthag.4.c.5. Huc etiam accedit, quòd tempore Apostolorum initiabantur diaconi solum per manuum impositionem; quòd nondum editum esset Euangelium. Vt igitur has omnes difficultates euadamus, & loca hæc conciliemus, fatendum nobis est, in vtraque ceremoñia conferri distinctam potestatem, & imprimi nouum characterem, vel certè iam impressum augeri, iuxta expositionem D. Thom. quam sequitur Silu. ordo 2.q.4.§. Henriq.l.10.c.2.& 6.& 8. Valent. disp. 9. quæst 2. Suar. tom.3. disp.11. sect. 3. & alij communiter. Ex dictis sequitur, credibile esse, Dominum instituisse has omnes ordinum materias, non quidem in particulari, sed generatim monendo Apostolos, vt ordines conferrent per traditionem instrumētorum, & reliquas ceremonias, quibus significaretur

eorum potestas, vt notat Bellarm.cap.9.

3 Nota circa formam, inuocationem sanctissimæ Trinitatis non esse de essentia formæ, nisi in baptismate, & confirmatione, iuxta communem sententiam Doctorum, quos adducit, & sequitur Henriq.l.3.c.2.num.4.lit.i, Ex vsu tamen Ecclesiæ fatendum est, decenter apponi in ordinatione, vt constat ex Concil.Florent. loco citato, & ex Pontificali. lege Henriq. l.10.c.5.

4 Contactus materiæ in ordinatione, est de essentia, & de necessitate sacramenti, quia significatur per ipsam formam; vt D.Thom.quæst.34.art.5.ad 3.Caiet.opusc.tract.26. q. vni. Palud.d.24.q.1.Ant.3.p.tit.14.c.16.§.5.Silu.ordo 2.q.5.Sot.q.1.art. 2.Henriq.l.10.c.10. Valent. q.1. puncto 5. quamuis aliqui putent non esse de essentia, vt Caiet.ver.ordinandi.Arm.ordo.§. 4.Victor.q.230.

Non est tamen necesse, vt simul sint mathematicè contactus, & prolatio formæ, sed vt sint simul moraliter; iuxta doctrinam Soti art. 2. citato, Victor. q. 230. Valentiæ puncto 5. Henriq. l. 10. c. 10. qui etiam notat, in ordinatione presbyteri esse necessarium, tangere patenam cum hostia secundùm vsum Ecclesiæ, vt in pontificali, & hoc est tutius: licet aliqui dicant sufficere moralem contactum; qui enim tangit vas, videtur etiam tangere materiam in eo contentam. Nota præterea, quòd si in ordinatione vnus Episcopus profert formam, & alius tradit materiam, non valet, sed idem debet vtrumque præstare; vt Suar.disp.42.sect.3.nu.12.tom.5.qui addit, sic ordinatum non esse irregularem, contra Simonem Maiolum.

5 Ex his soluitur dubium, an, cùm multi simul ordinantur, & Episcopus semel prolata forma in plurali, tradit deinde materiam tangendam, verumtamen non omnes simul tangunt, sed bini, vel terni, & sic deinceps alij, interiecto aliquo temporis spatio, valida sit ordinatio. Respondeo primùm, validam esse talem ordinationem, quia moraliter materia, & forma censentur esse simul: & sic fuit Romæ in quadam congregatione decisum. Secundò dico, seruandam esse tamen rubricam pontificalis, & consuetudinem, vt scilicet cum traditione materiæ statim proferantur verba formæ, ijs solùm qui tangunt, & deinceps alijs eodem modo, ac ratione.

6 Alterum dubium restat, an calix, qui porrigitur in ordinatione subdiacono, & presbytero, debeat esse consecratus. Respondeo, aliqui negāt, nempè Sotus, Ledesma, Emmanuel

Sà

Sà; quos sequitur Henriq.l.10.c.6.lit.f,& cap.8.nu.3. quia iura & Concil.Florent.hoc non exprimunt; immò verò in nulla alia materia sacramentorum est necessaria consecratio, nisi in confirmatione,& extrema vnctione,quas solus Episcopus cõsecrat.Sed opposita sententia est tutior,& tenenda, nempè debere esse consecratum; quia sic est in vsu: & hanc sententiam tenet Palud.d.24.Turrecr.& Præpos.in c.perlectis, d. 25. Silu. ordo 2.§.4.ver. Alb.& plerique alij. Attamen post factum potest quisque tuto priori sententiæ acquiescere. Dices,cur in ordinatione subdiaconi, cùm ei traditur calix vacuus cum patena,nulla profertur verborum forma? Respondeo,quia hac ceremonia datur ei potestas tangendi vasa sacra ad ministerium altaris, & propterea satis est, vt Episcopus porrigat tangenda: ex præcedentibus enim verbis, & ex sequentibus intelligitur, eam illi conferri potestatem; ait enim Episcopus ordinans. Videte cuius ministerium vobis traditur,&c. & propterea nõ est opus alia forma. Cùm verò confertur eidem potestas legendi Epistolas,traditur ei liber Epistolarum, cum expressa verborũ forma,& similiter in alijs ordinationibus; in quibus satis verificatur,hoc sacramentum constare rebus, & verbis, tanquam materia,& forma, vt reliqua.

De suscipientibus ordinem.

CAPVT III.

1 FEMINA non est capax ordinis; & si fortè ordinetur, nõ recipit characterem,vt probat Tolet.lib.1.cap. 57. Neque hermaphroditus,nisi vigeat in eo virilis sexus,vt idem lib. 1. cap. 63. esset enim contra Christi Domini institutionem, vt probat Valentia disp.9.q.4.puncto 1.& Henriq.l.10.c.16. Suar. tom.5.disp.51.sect.2. ex D. Thom. q.39.art.1. & ex alijs contra errorem Cataphrygarum,de quo glos. in c. diaconissam. 27.q. 1.Silu.ordo.4.Soto d.25.q.1.art 2. & Valentia loco iam citato. Dices,an hermaphroditus,in quo viget virilis sexus,sit irregularis. Respondet Suar. loco cit. qui putat esse irregularem propter monstruositatem.sed Tolet.cap.63.nu.6.tenet non esse irregularem;addit tamen, quòd si res est notoria,non esset ordinandus propter scandalum.

2 Neque verò masculus est capax ordinis, nisi fuerit antea

baptizatus, vt patet ex c. veniens, de presbyt. non bapti. item ex D. Thom. q. 35. art. 3. & communi sententia. & ex his, quæ nos infra c. 6. §. 4. copiosiùs.

3 Atqui ordo characterem confirmationis præsupponit de necessitate præcepti, non autem de necessitate sacramenti, vt Concil. Trid. sess. 23. can. 4. de reform. Nau. c. 22. nu. 9. quamuis aliqui exponant, quòd solum requiratur ad decentiam, non autem de præcepto. lege Henriq. l. 10. c. 14. num. 2. & quæ nos infra c. 8. nu. 7.

4 Debet præterea ordinandus esse initiatus prima tonsura, vt colligitur ex Conc. Trid. sess. 23. c. 4. de reform. & ordines gradatim suscipere; idque solum necessitate præcepti, vt Tolet. l. 1. c. 71 & nos, c. 8. §. 7.

5 Debet habere legitimam ætatem de necessitate præcepti, nempè vt nemo suscipiat primam tonsuram ante septennium completum, iuxta c. nullus, de temp. ord. l. 6. & ibi gl. aliàs Episcopus suspenditur per annum ab eius collatione, nisi initiatus religionem ingrediatur. Tolet. l. 1. c. 61. nu. 1.

A septennio & deinceps possunt ordines minores suscipi, vt colligitur ex c. de ijs, d. 28. & ex c. in singulis, distinct. 77. vbi tempora quædam, & interstitia designantur, quæ iam in vsu non sunt, sed id arbitrio Episcopi commissum est. Nam in Concil. Trident. sess. 23. cap. 11. de reform. statuitur, ne minores ordines conferantur, nisi ijs, qui saltem Latinam linguam intelligunt; & in cap. 6. supponitur ante annum 14. aliquem posse suscipere omnes ordines minores: prohibet tamen ante dictum ætatis annum beneficium obtinere: & in c. 5. iubet fieri inquisitionem de ætate eorum, qui initiandi sunt minoribus; non tamen præfigit certam ætatem; relinquitur ergo arbitrio ordinarij.

At verò in c. 12. præfigit annum ordinibus sacris, ita vt nullus ad subdiaconatus ordinem ante 22. ad diaconatum ante 23. ad presbyteratum ante 25. ætatis suæ annum promoueatur. Verùm in his satis est annum esse inchoatum, vt Nau. ca. 25. num. 116. Tolet. l. 1. c. 61. Quid autem de hoc statuerint iura antiqua, lege in Clement. vnica, de ætat. & qualitat. &c. & apud Silu. v. ætas, quæst. 2. Tab. ordo 4. q. 1. Tolet. l. 1. c. 61. & alios. Ad Episcopatum denique requiritur 30. annus completus, iuxta cap. cùm in cunctis, de elect. cùm nihil fuerit de eo innouatum. Porrò vniuersim cùm præscribitur determinatum tempus, an requiratur completus annus, an verò sit satis esse inchoa-

inchoatum, & quo modo in dubio id cognosci possit, non est huius loci exponere: sed lege glos. in Clem. generalem, de ætat. & qualit. Sil. ætas. q 2. & v. tempus. Nau. consil. 9. de temp. ord. vbi notat, quòd regulariter dies cœptus habetur pro completo, sed annus cœptus non semper habetur pro completo; nisi cùm in iure exprimitur debere esse completum, vt iam dixi de Episcopatu.

Quò ad interstitia verò sacrorum ordinum, de quibus Conc. Trid. sess. 23. c. 13. & 14. nota in illis annum esse computandum, non mathematicè, sed ecclesiasticè: hoc est, esse attendendum cursum quatuor interstitiorum, non autem tempus 12. mensium completorum; purà à Quadragesima ad Quadragesimam, à Pentecoste ad Pentecosten, &c. quæ aliquãdo propter varietatem festorum mobilium occurrunt prius quàm duodecimus mensis compleatur, vt Sixtus V. ex sententia Cõgregationis declarauit. sed de his plura c. 8. §. 3. Nunc restat soluere duo dubia. Primum, an pro ætate legitima ordinis computandus sit dies bissexti. Respondeo, non esse computandum, quia annus à iure determinatus intelligitur ex 365. diebus continuis, vt Panorm. in c. quærenti, de offic. deleg. nec curandum de bissexto: sequitur Silu. v. ætas q. 3 & Henriq. l. 10. c. 19. & alij. Attamen ipse Panorm. in c. quæsiuit, de verb. signific. limitat hoc in odiosis. ex quo sequitur eadem ratione, ad professionem in Religione anno bissextili, satis esse ad probationẽ compleuisse dies 365. vt Silu. religio. 3. q. 19. §. 3. Henriq. loc. cit. lit. K, sequitur item, quòd si aliquis suspenditur per mensem Febr. anni bissextilis; potest vltima die eius mensis celebrare, vt Silu. v. ætas. in fin.

Secundum dubium, an annus correctionis Kalendarij, cui Ecclesia abstulit decem dies, censeatur annus integer, pro ætate ad ordines requisita. Respondeo, aliqui putant censendũ esse integrum, quos sequitur Henriq. l. 10. c. 19. num. 2. quia hic fauor non cedit in præiudicium alterius; tunc enim esset casus exceptus in Bulla correctionis Kalendarij. Opposita tamen sententia est probabilior, & tutior, quam graues Doctores Romæ secuti sunt. Dico igitur primum, hunc casum vix posse nunc accidere, quia iam à dicta correctione effluxerunt 24. anni. Secundò dico, post factũ facilè excusari posse eos, qui priorem sententiam secuti ante ætatem initiati sunt, propter bonam fidem, ad quã sufficit auctoritas Doctorum, qui eam tenent.

Præ-

7 Præterea in adulto, cùm ordinatur, requiritur intentio: quare si quis inuitus ordinetur, non recipit characterem, vt cum Palud. Asten. Silu. Tab. Arm. docet Henriq. l. 10. c. 14. nu. 3. Tolet. lib. 2. c. 16. num. 2. si autem metu coactus, etiam graui, habuit aliquis voluntatem accipiendi ordinem; accipit cum ordine, seu charactere executionem illius, vt ijdem Doctores docent. At verò ordinatus metu iniusto, qui cadit in virum constantem, si nolit vti ordine sacro, non prohibetur vxorem ducere, iuxta communem sententiam, quam sequitur Henriq. loco citato.

8 Infans, qui caret vsu rationis, si initietur ordinibus, etiam sacerdotio, suscipit characterem ordinis; sed talis etiam ordine sacro initiatus, ad votum castitatis non tenetur, nisi post 14. annum completum ratificet, cognita voti obligatione, vt Tolet. l. 1. c. 61. Azor. l. 13. ca. 14. quæst. 9. Henriq. l. 10. c. 14. §. 3. qui alios adducunt.

9 Oportet denique eos, qui ordinibus initiantur, esse probatæ vitæ, & in litteris sufficienter instructos, iuxta Concil. Trid. sess. 23. c. 4. & 13. de reform. mundos item à peccato mortali, vel saltem contritos; vt D. Thom. in q. 36. art. 1. Silu. ordo 4. q. 2. Cordub. l. 1. q. 2. & alij.

Verumtamen si quis bona fide ordinetur, putans se rectè dispositum, & contritum esse; quamuis verè non ita sit, excusabitur à peccato, vt Caiet. v. contritio. Nau c. 22. nu. 3. Cordub. l. 1. q. 2. Henriq. l. 1. c. 22. nu. 6. Suar. tom. 4. disp. 20. sect. 1. nu. 20. & disp. 41. sect. 1. sed nota hæc habere locum in illis, qui in ordinatione non sumunt Eucharistiam; cùm enim hæc esset sumenda iuxta ritum Ecclesiæ, præmittenda esset confessio sacramentalis, nempè ei, qui haberet conscientiam peccati mortalis, vt statuit Conc. Trid. sess. 13. c. 7. & can. 11. de sacramento Eucharistiæ. lege Tolet. l. 6. c. 16.

Quibus prohibitum sit ordines suscipere.

CAPVT IIII.

EX dictis intelligitur, à suscipiendis ordinibus arceri feminas, & non baptizatum, de necessitate sacramenti. Præterea de necessitate præcepti requiri, vt qui ordinatur, sit confirmatus, & habeat primam tonsuram, legitimam ætatem, & vsum rationis, sufficientem litteraturam, intentionem

nem suscipiendi ordines, & denique ne sit in peccato mortali, nec aliud habeat canonicum impedimentum, ex his quæ memoriæ causa hic subijciam.

Ordinari non possunt bigami, c. acutius, d. 26. Silu. ordo 4. q. 2. Tolet. l. 1. c. 65. Suar. tom. 5. disp. 49. vt alios omittam, quos 1
illi adducunt. Solemniter pœnitentes, c. ex pœnitentibus, dist. 2
50. Silu. loco cit. Tolet. c. 64. nu. 7. Suar. disp. 42. sect. 2. nu. 3. sed iam non est in vsu, quia non solent iniungi tales pœnitentiæ. Lege Bellarm. l. 1. de pœnit. c. 21. & 22. Neophyti, vt c. 1. & 2. d. 3
48. Sil. loc. cit. Tolet. c. 64. Suar. disp. 43. sect. 3. qui notat horum filios, qui baptizati sunt ante vsum rationis, non habere hoc impedimentum. Curiales, id est, qui ratione officij obligati 4
sunt curiæ, vt iudices, aduocati, forenses, notarij, milites, & similes ministri, c. 1. & 2. d. 51. Absoluti verò à Curia hi possunt ordinari; nisi infames fiant, vel alia ratione irregulares. Silu. q. 2. citata. Tolet. c. 60. Suar. disp. 47. sect. 4. nu. 5. & eadem ratione arcentur ij, qui sunt ratiocinijs obligati, vt actores, executores, & alij, qui habent publicas administrationes forenses, de quibus Silu. v. ratiocinia. Tolet. c. 60. Suar. disp. 51. sect. 3. Henriq. l. 14. cap. 5. & extat tit. in decretal. de oblig. ad ratiocinia.

Serui ordinari non debent, extr. de seruis non ordin. & d. 5
54. per tot. Sil. seruitus. §. 6. Tolet. c. 59. Suar. disp. 51. sect. 3. Henriq. l. 14. c. 5.

Corpore vitiati repelluntur, d. 55. per multa c. & in tit. de 6
corp. vitiat. & tit. de cler. ægrot. de quibus Silu. v. corpore vitiatus. Tolet. c. 63. Suar. disp. 51. sect. 2. Tales autem sunt, qui laborant morbo caduco, vel mẽbro corporis sunt truncati, aut notabiliter debilitati, ita vt impediatur exercitium ordinis, & monoculi, quibus deest oculus canonis: item energumeni, seu obsessi à dæmone, & mente capti; & alij, qui ex defectu corporis horrorem, vel scandalum generarent: & denique hermaphroditi, de quibus supra c. 3. §. 1. dixi.

Illegitimi, c. 1. d. 56. & c. 1. & vlt. de fil. presbyt. Silu. v. illegi- 7
timus. Tolet. l. 1. c. 58. Suar. disp. 50. sect. 3.

Peregrini, nisi habeant litteras authenticas: dicuntur au- 8
tem tales, qui non sunt oriundi de Episcopatu, vel non habent ibi domicilium, aut beneficium, iuxta c. cùm nullus, de tempo ribus ordin. l. 6. ignoti verò dicuntur, quorum vita, & origo nõ est nota Episcopo, c. Episcopus, d. 24. & c. quærendum. 2. q. 7. Sil. ordo 4. q. 2. Tolet. c. 48. Suar. disp. 42. sect. 3. nu. 3. Henriq. l. 10. c. 22. & nos infra c. 5. §. 4.

Infa-

9 Infames à promotione, & ordinum exercitio repelluntur, c.laici.d.33.& c.qui in aliquo.d.51.& c.infames.6 q.1.Silu.v.infamia.q.3.Tolet.c.62.Suar.disp.48.sect.1. & seq. eademque ratione prohibentur ij, qui sunt obligati ad indecentia, vt Sil.ordo.4.quæst.2.Suar.sect.3. loc. cit. qui addit filios parentis vilis, seu infamis, non esse irregulares, nisi iure exprimatur. Lege enim Henriq.l.14.cap.5.num.3.de filijs hæreticorum, &c. Lege Tolet.l.1.c.69.

De illiteratis verò qui ordinari non possunt, agit Tol. l.1. c.64.num.6.

10 Irregulares ordinari non possunt, Sil.irregularitas, initio. Tol.c.57.Henriq.l.14.c.2.n.5.Suar.disp.42.sect.3.n.2. Item neque excommunicati, nec suspensi, nec interdicti. Tol.l.1. Suar. disp.31.sect.1.nu.57. Nec etiam ij, qui carent titulo legitimo sustentationis, ad ordines sacros admitti possunt, vt dicam cap.8. in fine.

11 Ordinati præterea subdiaconi, vel diaconi à Papa, nō possunt ab alio promoueri ad superiores ordines, c.cùm in distribuendis, de temp.ord.& c.filium.1.q.1.Sil.ordo.4.q.2.§.16. Anton.3.p.tit.14.c.16.§.16 cum Palud.

12 Coniugati denique ordinari prohibentur, c. fin.de temp. ord.l.6.Silu.ordo.4.q.2.§.18.Henriq.l.13. c.39. nu.1. Suar. disp. 31.sect.1.nu.54.

De ministro ordinis.

Capvt V.

1 Ordinarius minister ordinis est Episcopus, vt Conc.Florent.loc.cit. & Trid. sess. 23.c.4. & can.7. de sacr. ord.& communis sententia Catholicorum. Lege D.Thom.q. 38.Palud.Sot.& alios d.25.Silu.ordo 3.per totum.Bellarm.c.11. Valen.disp.9.q.3.Henriq.l.10 c.23.

2 An verò possit alius, qui Episcopus non est, ordinem ministrare, exponam 7. dictis.

Primùm dico, Papam non posse committere potestatem conferendi ordines, etiam minores, ei, qui non est Sacerdos: vt D.Thom.q.38.art.1.ad tertium.Silu.ordo 3. q. 7. Palud. in 4.d. 7.q.4. Victor.q.233.

Secundò dico, ex cōmissione Papæ posse simplicem sacerdotem omnes minores ordines conferre, vt D. Tho. art.1.cit. Victor.de potest.Eccl.q.2.Bellar.l.1.de cler.c.17. Sot. d. 25. q.1. art.

art.1. Valen.punct.2. Henriq.c.23.locis suprà not. Couar.lib.1. var.resol.c.10.n.10. Cardinalibus autem hoc ex consuetudine concessum est, vt not.Soto, Henriq.& Valen. Abbatibus verò conceditur iure communi in c.quoniam.d.69. & in c.cùm cõtingat, de æt.& qual.ord. Notandum est tamen, hos non posse ordinare nisi suos subditos, vt statuit Conc. Trid.sess.23.c.10.de refor.non autẽ alios, nisi habeant speciales dimissorias suorum Prælatorũ, & specialem cõsensum ordinarij loci, in quo ordinari volunt, iuxta declarationem congregationis Concilij.

Tertiò dico, quòd ordo presbyteratus, & diaconatus, non potest conferri à simplici Sacerdote ex Papæ commissione, vt tenet communis sententia, quam sequitur Couar.lib.1.var.resol.c.10. nu. 10. quia minister ordinis est determinatus iure diuino. Neque obstat, quòd olim chorepiscopi, hos ordines conferebant, quia illi erant Episcopi, & coadiutores ordinariorũ; alij verò chorepiscopi, qui solùm erant Sacerdotes simplices, non cõferebant ordines, vt Bellar.c.7. Suar.tom.1.disp.11.sect. 2.n.6. Henriq.l.10.c.23.& 24.

Quartò dico, simplicem Sacerdotem posse conferre Subdiaconatum ex commissione Papæ, vt Victor q.2, 5. Henriq.l. 10.c.23.§.1.lit.c.cum Caie.& Duran.loc.cit. & Innoc.in c.quãto, de consuetu.qui testantur, hanc facultatem fuisse interdum concessam. sed oppositum tenet D. Thom. quem sequitur Sil. ordo 3.q.7. Bellar.c.7. in fine.

Quintò, prima tonsura non potest conferri à presbytero parochiali sine commissione Papæ, vt Soto art.1.cit. Silu.ordo. 3.q.2. Valen.q.3.puncto 2. Henriq.c.23. nu.3. contra Ostien. & Panorm.in d.c.quanto, & probatur ex vsu Ecclesiæ; nunquam enim simplex Sacerdos ex officio eam contulit. vt Henriq.l. 10.c.9.lit.q.

Sextò, Episcopus non potest ordinationem, etiam minorum, alij committere, ex c.aqua, de consecr. eccl.non enim potest quæ sunt ordinis, alijs, qui Episcopi non sunt, demandare. Silu.ordo.3.q.1. Henriq.loco paulò ante notato.

Septimò denique, Episcopus, qui non est Sacerdos, non potest ordines conferre secundùm omnes, quia est actus ordinis, quem qui non habet, conferre non potest, Sil.ordo.2.§.1.& ordo 3.q.1.& multò minus qui non est baptizatus, vt Sil.ordo. 2.& patet ex dictis.

Ordo collatus ab Episcopo excommunicato, vel præciso, interdicto, suspenso, vel simoniaco, validus est; quia talis 3

pote-

potestatem ordinis non amittit, argumento c.non nocet.1.q.1. & c.baptismus, de consecr.d.4. & ita docet D.Thom.q.38.ar.2. Soto d.25.q.1.art.1.Palud.q.2.Durand.q.1.Henriq. l.10.c.21. & alij communiter. Veruntamen si Episcopus esset denuntiatus talis nominatim, vel esset notorius percussor clerici, ab eo ordinatus esset suspensus, vt infra patebit c.vlt.§.4.

4 Episcopus non potest ordinare nisi suos subditos, & in propria dioecesi, pro expositione autem nota octo: Primum, quòd Episcopus, qui ordinauit non sibi subditos sine licentia ordinarij illorum, suspenditur à collatione ordinum per annum; & ab eo sic ordinati suspenduntur ab executione ordinum susceptorum, arbitrio proprij ordinarij: iuxta Conc. Trident.sess.23.c.8.de reform. Et extendit hoc etiam ad Titulares sess.14.c.2. de reform. Vbi est aduertendum, quòd habentes Papæ priuilegium, vt possint ordinari à quocunque Antistite, quamuis non egeant alijs dimissorijs, indigent tamen testimonialibus proprij ordinarij, de vita & moribus; vt statuit idem Conc.sess.23.c.8.de reform.sub eisdem pœnis, vt notauit Tolet.l.1.cap.49.num.4.& Henriq.l.13.c.38.nu.2. An autem illud decretum extendatur etiam ad primam tonsuram, vide apud Toletum ibid.

Secundò nota, quòd Episcopus in alterius dioecesi ordinans cum licentia ordinarij loci, non potest ordinare personas, quæ non sunt subiectæ illi ordinario, nisi habeant dimissorias generales à suis ordinarijs; cum his enim potest ordinare quoscunque, iuxta declarationem sacræ Congregationis; & colligitur ex ipso Conc.sess.7. c.11. de reform. & eodem modo sacra Congregatio interpretatur decretum eiusdem Concilij sess.6.c.5.& sess.14.c.2. de reform. Hinc sequitur, Episcopum, qui cum dicta licentia ordinat in aliena dioecesi, posse etiā ibi ordinare proprios subditos, vt Tolet.c.49.nu.1.

Tertiò nota secundùm aliquos, posse Episcopum extra suam dioecesim conferre tonsuram suis subditis; vt cum Rebuffo docet Henriq.l.3. 6. nu. 6. Attamen si conferat non subdito sine dimissorijs, seu licentia sui Prælati, etiam in sua dioecesi, suspenditur per annum ab eius collatione, vt habetur in c.fin.de temp. ord. l. 6. & notat Tolet. l.1.c.48.nu.3. quòd talis tonsura nihilominus esset valida: idemque sacra Congregatio. Adde tamen, non esse validam quò ad beneficia obtinēda, iuxta praxim Rotæ. Lege Azor.p.2.l.3.c.49.q.4. Præterea nec Episcopus Titularis potest cuiquam sine consensu sui Prælati tonsu-

tonſuram conferre, iuxta idem Concil. Trid. ſeſſ. 14. c.2. de reform. ſub pœnis ſupra dictis in primo notabili. & Tolet. lib. 1. c.49. nu.43. Nec etiam Epiſcopus Italiæ poteſt ordinare Vltramontanum, ſine licentia ſui Epiſcopi, vel Papę, ſub pœna arbitraria, iuxta c.1. de temp. ordin. l.6. de quo infra c.8. §.8 An verò liceat ordinare extraneum ſub ratihabitione, lege Suar. diſp 31. ſect.1. nu. 17. qui excuſat vtrumque à cenſura, cùm id fit bona fide; addit tamen hanc non eſſe facilè admittendam, & hoc videtur tutius. quare ſi poſt factum ordinarius ratum non habeat huiuſmodi ordinationem; ſic ordinatus tenetur in foro exteriori ſeruare ſuſpenſionem propter ſcandalum; quamuis verè in foro conſcientiæ non eſſet ſuſpenſus.

Quartò nota ex Concil. Trid. ſeſſ. 7. c.10. de reform. quòd Capitulum ſede vacante, non poteſt infra annum concedere dimiſſorias ad ordines ſuſcipiendos; nec is qui ſuccedit in iuriſdictionem loco Epiſcopi; exceptis ijs, qui beneficij occaſione arctati fuerint, ſub pœnis ibid. contentis, & refert Tolet. l.1. c.49. Suar. diſp.31. ſect.1. nu.20. Henriq. lib.13. c.38. nu. 2. qui etiam notant, ordinatos minoribus contra hunc Canonem, nō ſuſpendi, ſed priuari priuilegio clericali, præſertim in criminalibus. Aduerte tamen, quòd poteſt infra dictum annum Capitulum, ſeu eius Vicarius, dare litteras teſtimoniales de moribus, quia non ſunt dimiſſoriæ; vt Nau. conſ.27. de temp. ordin. Poteſt præterea Capitulum per alium Epiſcopum pontificalia exercere, & ordines conferre, ſeruata diſpoſitione Concilij Tridentini, iuxta declarationem ſacræ Congregationis; cui fauet c. Pontifices. 7. q.1. & c. ſi Epiſcopus, de ſupplenda negligentia Prælat. l.6.

Adde item, quòd tranſacto anno vacationis, ſi durat vacatio, poteſt concedere dimiſſorias ad ordines, etiam non coarctatis, vt Nauar. conſ.44. de temp. ordin. & Tolet. lib. 1. cap. 49. num. 2.

Quintò nota, nec Abbatibus, nec alijs exemptis, intra fines alicuius diœceſis exiſtentibus, licere tonſuram, vel minores ordines conferre, nec dimiſſorias concedere cuiquam, qui regularis ſubditus eis non ſit; vt ſtatuit Concil. Trident. ſeſſ.23. c.10. de reform. ſub pœnis ibi contentis; de quibus Tol. l.1. c.49 num.5. At ſacra Congregatio declarauit, poſſe etiam alios ordinare, cum particulari & expreſſo cōſenſu ſuorum ordinariorum, vt nos ſuprà §.2.

Sextò nota, quòd conceſſa ſemel gratia dimiſſoriarū, non

expirat re integra per mortem concedentis, aut per finitam eius potestatem; vt non expirant similes gratiæ, in quibus defuit solùm executio, aut vsus illarum; vt Card. in Clement. fin. de elect. Rebuff. in praxi de forma dimiss. num. 39. & 43. Nauar. in Apol. de reddit. ecclesiasticis, quæst. 3. mon. 8. Henriq. l. 10. cap. 22. in fin. & l. 12. c. 3. num. 10. ex c. si super gratia. de offic. & potest. iud. deleg. lib. 6.

Septimò nota, quòd tres ordinarij concedere possunt dimissorias; videlicet originis, beneficij, & domicilij; iuxta c. cùm nullus, de temp. ord. l. 6. primùm Episcopus originis, id est, loci, in quo quis natus est ex matre ibi permansura. Secundò, Episcopus beneficij, in quo scilicet beneficiarius residere tenetur, quamuis tenue sit. Silu. ciuitas. q. 75. Henriq. lib. 10. c. 22. n. 1. cum Felin. Io. Andr. & alijs. licet aliqui teneant sufficere beneficium simplex, quia dictum c. cùm nullus. generaliter loquitur, vt notat Franc. Io. Andr. & Domin. Tertiò Episcopus domicilij, id est, loci, in quo quis habet domicilium animo permanendi: Nau. cons. 3. de temp. ord. pro quo scito primùm, quòd in foro exteriori id raro præsumitur, nisi in eo loco homo manserit per decennium; quamuis maneat cum animo dubio; id est recessurus, si quid melius occurrisset. Nau. cons. 5. de fil. presbyt. & Henriq. loco cit. Secundò aduerte, non sufficere assiduam habitationem, etiam decennij, cum intentione reuertēdi ad patriam. Tertiò, quòd vnus potest habere plura domicilia, c. dilectus. 2. de rescript. & ibi Felin. & Io. Andr.

Octauò nota, quòd Episcopus familiarem suum nō subditum ordinare potest, si duo concurrant. Primùm, vt per triennium secum cōmoratus fuerit. Alterum est, vt statim ei beneficium vacans conferat; iuxta Conc. Trid. sess. 23. c. 9. de reform. Nau. cons. 11. de temp. ord. Suar. tom. 5. disp. 31. sect. 1. n. 15. Henriq. l. 10 c. 22. nu. 2. Sed pro intelligentia aduerte primum, hoc habere locum in Episcopo ordinario, non aūt in Titulari; quia huic prohibuerat idem Conc. sess. 14. c. 2. de refor. vt not. Suar. Secundò, id habere locum in prima tonsura, in minoribus, & in sacris ordinibus. Tertiò, posse talē ordinari, etiam ad titulū pensionis, vel ad tit. patrimonij sufficientis; dummodò fiat pro Ecclesiæ necessitate, vel cōmoditate, ex Trid. ses. 21. c. 2. de refor. & adscribatur seruitio ecclesiæ determinatæ, vt sacra Congregatio. Quartò sufficere, vt dictum trienniū inceperit, antequam esset Episcopus. iuxta sententiam eiusdem sacræ Congregationis.

De affectibus ordinis.

CAPVT VI.

HVIVS sacramenti duo sunt præcipui effectus; vnus est conferre gratiam, alter imprimere in anima characterem. Quod autem conferat gratiam, vt alia sacramenta, constat ex Conc. Trid. ses. 7. can. 7. de sacramentis: nam sicut suscipientibus baptismum datur gratia, vt renati in Christo, sanctè suscipere possint alia sacramenta, ita in ordine, vt sanctè & religiosè eadem possint administrare, vt D. Tho. in 4. d. 24. & habetur in addit. q. 35. art. 1 & Bellar. l. de ord. c. 10. & alij. 1

Alter effectus ordinis est imprimere characterem: & pro intelligentia nota, quòd in ordine confertur potestas spiritualis, vt eo initiati ritè ex officio exerceant actus, ad quos deputantur; in cuius signum imprimit characterem, qui est qualitas supernaturalis, realiter ab anima distincta, eique diuinitùs infusa, indelebilis, ac signum ex diuina ordinatione ad hoc destinatum, vt qui illo insignitus fuerit, aptus sit ad tale ministerium; quapropter non est potentia physica, sed moralis, quatenus non attingit physicè effectum, sed moraliter, & veluti conditio requisita à principali agente in ministro, vt eius actione tanquam instrumento vtatur; pendet autem ex diuina institutione; nam voluit Dominus propter maiorem perfectionem, ministros sacramentorum extrinsecè designari per characterem. probatur hoc ex Conc. Florent. loc. citato, & ex Trid. sess. 7. can. 9. de sacram. vbi dicit imprimi characterem, nempè tanquam qualitatem realem. 2

Ex hac doctrina inferuntur septem. Primum, quòd character non est relatio, cùm sit propriè terminus actionis realis, ad illum tamen consequitur relatio; & sic secundario est in genere relationis. 3

Secundò sequitur, quòd character, cùm sit qualitas supernaturalis, & non pertinet propriè ad vllam speciem qualitatis naturalis, sed solùm impropriè; & propterea aliqui reducunt ad habitum, & dispositionem; vt Alen. Bonau. & Scot. quos sequitur Suar. in 3. p. tom. 3. disp. 11. sect. 3. quia Concilia dicunt esse signum spirituale; quare non imprimitur per se primo, vt principium operandi. deinde quia est indelebilis; habitus enim fixus est, & immobilis. Dicitur autem dispositio, nempe amplè sumpta, quatenus benè afficit subiectum. Alij reducunt ad

 secun-

ſecundam ſpeciem,id eſt,ad potentiam; quia nimirùm homo poſt impreſſum characterem poteſt aliquid, quod antequam imprimeretur,non poterat. Alij cum Marſilio ad figuram reducunt;quia per characterem configuramur Chriſto. Hæc tamẽ impropriè & metaphoricè. Lege Suar.diſp.11.ſect.3.

Tertiò infertur, characterem tanquam in ſubiecto collocari in ſubſtantia animæ, non autem in intellectu, nec in voluntate. Primùm, quia non eſt principium alicuius actus intellectus, vel voluntatis, ſed ad deputandum hominem ad actiones ſacramentales,vt dictum eſt:ſecundò,quia ſignum debet poni in parte,quæ eſt notior,& prior. ita cum Marſ. & Gabr.docet Suar.tom.3. diſp.11. ſect. 4. Eſt tamen probabilis opinio D. Thom. collocari ſcilicet in intellectu; & hanc ſequitur Tol.l.2.c.16.Henriq.l.1.c 13.nu.3. & alij communiter.

Quartò ſequitur,eſſe indelebilem; quod nimirùm ſemel impreſſus, ſemper à Deo conſeruetur: eſt enim ex ſua natura qualitas incorruptibilis; ita vt maneat etiam poſt mortem: (nã ſi mortuus reſurgat, non poteſt iterum initiari ordine, quem viuus receperat:) & propterea iterari non poteſt, iuxta Concil. Triden.ſeſſ.7.can.9.de ſacram. Lege Henriq.l.1.c.13.num.4.& Suar.3.p.in com.q.63.tom.3. Tol.l.2.c.16.in fin.

Quintò infertur,quòd character ordinis ſecundùm ſe cõſideratus, vel cum alio charactere eiuſdem ordinis comparatus,eſt indiuiſibilis, quia non eſt intenſior character ſacerdotalis in vno Sacerdote, quàm in alio; ſed ſi comparetur character inferioris ordinis cum charactere ſuperioris ordinis,aliqui tenent, eſſe etiam qualitates diſtinctas indiuiſibiles; alij verò eſſe eandem, quæ paulatim augetur per diuerſos ordines, vel per modum intenſionis, vel per modum extenſionis; ſicut augetur habitus ſcientiæ.ſed hæc exactè examinare, non eſt noſtri inſtituti; parum enim refert,hoc vel illo modo ponere. Lege Suar.& Henriq.locis citatis.

Sextò infertur, quod character pendet ex diuina inſtitutione,vt patet in miniſtro baptiſmi, & matrimonij;nam hi per ſolam extrinſecam deputationem, & inſtitutionem diuinam, habent hanc poteſtatem. ſimiliter character ordinis, de lege ordinaria non ſufficit ad confirmandum, & ordinandum, & tamen adiuncta conceſſione Papæ, eſt ſatis. ſimiliter etiam in paſſiua potentia, character baptiſmalis in viris, eſt ſufficiens potentia ad ſuſcipiendum ordinem ſacrum, non autem in fœminis. ſimiliter ad extremam vnctionem recipiendam ſolùm

in ægrotis,non autem in ſanis ſufficit.ex quo patet,pendere ex diuina inſtitutione,& pertinere ad potentiam, non phyſicam, ſed moralem modo ſuperius dicto.Hinc prætereа intelligitur, quòd character ordinis,eſt ſignum pacti Dei cum homine, de concurſu diuino in adminiſtratione ſacramentorum , vt Bellarm.c.5.

Septimò,ex dictis liquet,in ſingulis ordinibus eſſe diſtinctos characteres:in illis autem , in quibus dantur plures poteſtates,vt fit in omnibns ordinibus ſacris, & in acolytatu , cum iam impreſſo charactere,confertur alia poteſtas,per alias ceremonias non imprimitur nouus character , ſed extenditur , vel perficitur prior antea impreſſus. quam opinionem probabilē eſſe fatetur Tolet. l.1.c.71.in fin.

Omnes ordines ſupponunt neceſſitate ſacramenti characterem baptiſmi; ſed character vnius ordinis non ſupponit characterem alterius neceſſitate ſacramenti , ſed ſolum ex inſtituto Eccleſię,quo iubemur ordines gradatim ſuſcipere.Tolet.l.1.c.67. 4

De ſolo tamen Epiſcopatu eſt dubium; nam qui tenent non eſſe diſtinctum ordinem , putant non poſſe conferri non Sacerdoti,nec infanti,qui non eſt capax,vt ſit paſtor, & curam habeat animarum,quam tenet D.Thom.q.39.art.2.Silu.ordo 2.§.1.cum Archid.Richard.Duran.& alijs, quos refert Silu. ſequitur etiam Henriq.l.10.c.14.ſed Tolet.l.1.c.71. dicit vtramq; opinionem eſſe probabilem;& propterea ſic ordinatum,eſſe iterum ordinandum ſub conditione.Lege eundem cap.61.Nos verò cùm teneamus Epiſcopatum eſſe diſtinctum ordinem, ſequimur oppoſitam ſententiam,quam tenet gloſſ. in c.ſolicitudo,diſt.52.Panorm.in c.vnic.de cler.per ſalt. prom. vbi dicit eſſe communem ſententiam.Quare ordo Epiſcopatus,ſi conferatur non Sacerdoti,etiam laico,vel infanti, imprimit characterem,ſed tamen non liceret exercere. Lege quæ nos ſupra c. 3.§.7.& 8.

Ex ſtatuto Eccleſiæ Latinæ compellitur quicumque initiatur ordine ſacro,ſeruare ſolemne votum caſtitatis,quod ſuſcipiendo voluntariè dictum ordinem, implicitè emittit , & illo ſit inhabilis futuro matrimonio,iuxta c.vnic.de voto , lib. 6. de quo plura Henriq.l.10.c.14.nu.7.Bellar.contr.5.l.1.c. 18. Sil. matrimonium.8.§.3. 5

Promotus ad ordinem ſacrum , tenetur recitare Horas canonicas iuxta ritum ſuæ Eccleſiæ ex c. dolentes , de celebr.

Miss. de quo Tolet. l. 2. c. 12. Tenetur etiam gestare habitum, & tonsuram clericalem, de quo Henriq. li. 10. c. 11. Tolet. l. 4. c. 18. nu. 5. Et nota hoc præcepto ligari etiam beneficiarios, quamuis non sint constituti in sacris; ita vt peccent mortaliter, si temerè omittant: secùs autem dicendum de initiatis minoribus, qui non habent beneficium, & hæc ex communi sententia. Silu. clericus. 2. § 2. Angel. clericus. 4. §. 1. & 2. Tabien. clericus. 2. § 2. Arm. eod. §. 10. Nauar. c. 25. num. 110. & probatur ex Clement. quoniam, de vita & honest. cler. confirmata per Concil. Trid. sess. 23. c. 6. de refor. & exponit Nauar. cons. 24. & 25. de priuil.

6 Ordo Episcopalis, & presbyterij liberat hominem à conditione seruili, si sciente, & non contradicente domino seruus ordinetur, c. si seruus sciente, d. 54. & ibi Doctores. Silu. ordo. 1. q. 3. Tabie. ordo. 1. q. vlt. & alij communiter.

Gaudent præterea ordinati etiam minoribus, priuilegio canonis, & fori, alijsque priuilegijs: sed obseruatis quibusdam conditionibus, de quibus lege Concil. Trident. sess. 23. ca. 6. de reform. Tolet. l. 1. c. 31. Nauar. c. 27. num. 79. & cons. 24. & 25. de priuileg.

De singulorum ordinum officijs.

Capvt VII.

1 Tonsura non est ordo, vt supra dixi, sed dispositio ad ordines; est enim professio quædam vitæ spiritualis, per quam homo numeratur in clerum, & fit capax beneficij Ecclesiastici, aliorumque priuilegiorum, iuxta communem opinionem Doctorum in 4. dist. 24. Hinc fit primum, vt tonsura non imprimat characterem. vt Silu. ordo 2. quæst. 4. §. 4. Henriq. lib. 10. cap. 9. in fine, & alij communiter. Secundò, posse illam omni tempore conferri, vt Henriq. cap. 12. num. 1. cum Astens. Silu. Anton. Tabien. à proprio tamen Episcopo, vel Abbate conferenda est, vt probat idem Henriq. c. 9. in fin. Nauar. consil. 11. de tempor. ordin. & nos supra cap. 5. §. 4. collata tamen ab alieno non est iteranda, vt Nauar. ibid. confertur autem in abscissione capillorum, dicente Episcopo in persona tonsurati, Dominus pars hæreditatis meæ, &c. Tertiò, verba hæc non esse de essentia; quare sine illis esset valida tonsuratio, vt Soto in 4. distinct. 24. quæst. 1. art. 1. Nauar. consil. 4. de

sacram.

ſacram.non iterand. Henriq.cap.9.citat.in fine,lit.z. quia cùm non ſit ordo,non habet materiam & formam eſſentialem. Addit præterea Nauar.conſ.11.de tempor. ordin. tonſuram comprehendi ſub generali nomine ordinis, quod multi negant. Quartò, qui eam recipit, oportet vt ſciat legere, & ſcribere: ſciat etiam prima fidei rudimenta, & præterea intendat Deo ſeruire in Eccleſiaſticis miniſterijs,iuxta Concil. Trid. ſeſſ. 23. c.4.de reform.

Oſtiarij officium eſt, excludere ab Eccleſia indignos, & admittere dignos. Sunt autem indigni infideles, Apoſtatæ, hæretici, excommunicati, interdicti, & catechumeni poſt dictum Euangelium in Miſſa, item percutere cymbalum, & campanã, vt habetur in pontificali. 2

Lectoris officium eſt legere populo in Eccleſia lectiones ſacras, & præſertim Prophetarum. lege Henriq. lib. 10.cap.9. num.2. 3

Exorciſtæ officium eſt exorcizare, & imponere manus ſuper catechumenos ad fores Eccleſiæ ante baptiſmum, & energumenos exorcizare, vt pellantur ab eis dæmones, quod tamē nunc præſtare ſolent Sacerdotes. 4

Acolyti officium eſt duplex, vnum eſt præparare vaſa vini, & aquæ, & dare Subdiacono in Miſſa; alterum eſt, ferre cereum ante Sacerdotem: & cùm legitur Euangelium in Miſſa. Quales autem eſſe debeant, qui minoribus initiantur, patet ex Concilio Tridentino ſeſſ.23.can 11. de reform. nempe vt accuratius ſciant prima fidei rudimenta, & linguam Latinam intelligant; & denique vt ſint tales, quos ſcientiæ ſpes maioribus ordinibus dignos oſtendat. Hi autem omnes in ordinatione hoc ſequuntur, vt ſcilicet dignè, & ex officio hæc munera præſtent, vt D.Thom.q.37.art.1. 5

Subdiaconi officium eſt proximè aſſiſtere in ſacrificio Miſſæ, & diacono miniſtrare in ijs, quæ ſatis diſtinctè, & explicatè continentur in Miſſali Romano poſt rubricas. titul. de ritu ſeruando in celebrat.Miſſ.§ de offertorio, &c. cantare item Epiſtolam in ſolemni Miſſa, pallas altaris, & corporalia abluere, aliaque ſimilia præſtare, vt habetur in pontificali, inſtruere denique catechumenos, abſente, vel impedito diacono. 6

Addunt aliqui, præcipuum eius munus eſſe in Miſſa ſolemni deferre, ſeu tradere calicem vacuum cum patena diacono, qui appoſito vino illum porrigit Sacerdoti, & propterea

ſubdiaconum in ſua ordinatione accipere ab Epiſcopo calice vacuum,& patenam, vt ſuprà dixi c. 2. lege Greg. de Valentia diſp.9.q.1.punct.3.D.Thom.in 4.ſent.diſt.24.q.1.

Ex his colligitur,qua doctrina instructus eſſe debeat ſubdiaconus; nam benè ſciat oportet rudimenta doctrinæ Chriſtianæ,ac Latinam linguam,& recitare Horas canonicas, aliaque ſeruare,quæ monet Conc.Trid.ſeſſ.23.c.12. & 13. de refor. & præſertim vt ſperet Deo auctore, ſe continere poſſe, nam in ipſa ordinatione implicitè emittit ſolemne votum caſtitatis, vt ſuprà dixi,& exponit Henriq.l.10.c.14. nu.7.

7 Diaconi officium eſt in ſacro Miſſæ, ſacerdoti panem, & vinum in vaſis tradere. Secundò, ſanguinem populo propinare,cùm eſſet dandus:immò etiam perferre corpus Chriſti conſecratum in patena,non tangendo illud. At verò illud tangere, alijsque tradere iuſſu Epiſcopi, vel preſbyteri; fuit quidem olim eius munus,vt patet ex Conc. Carthag. c. 38. ſed in Conc. Nicæn.c.18.fuit hæc conſuetudo ſublata, & habetur in c. peruenit,d.93.lege Petrum Soto lect.2. de ordine. in Inſtr. Sacerd. Tolet.l.2.c.28.Suar.tom.3. diſp. 69. ſect. 1. Henriq. l. 8. cap.54. Tertiò, legere Euangelium in Miſſa cum ſtola, & antiquitus illud prædicabat abſque cathedra:legebat enim Homilias Sanctorum ſuper Euangelia,& inſtruebat catechumenos, vt probat copioſè Henriq.l.10.c.13.nu.2. Adde poſtremò, non licere ei ſolemniter baptizare, vt probat Henriq. Hinc patet maiorem doctrinam in diacono requiri, quàm in ſubdiacono; ſcire namque eum oportet omnia, quæ opus ſunt ad ſuum munus rectè fungendum;& ea ſeruare, quæ ſtatuit Concil. Trid. ſeſſ. 23.c.13.de reform.

8 Sacerdotis officium eſt primùm conſecrare corpus, & ſanguinem Chriſti. Secundò, abſoluere à peccatis. Tertiò,prædicare populo, ex commiſſione Epiſcopi, cuius eſt hoc munus proprium;Sacerdos enim eſt eius coadiutor. Quartò, adminiſtrare ſacramenta, & celebrare diuina officia, inſtruere populum,& denique vitæ,ac morum honeſtate ad virtutem inflammare. Quare non ſolùm ſcire debet, quæ diaconus, ſed etiam quæ pertinent ad ſacramentum Baptiſmi, & Pœnitentiæ, vt in neceſſitate poſſit ea ritè adminiſtrare, item quæ ſpectant ad diuinum officium, & ad viam, atque honeſtatem clericorum, de quibus Tolet.lib.1.cap.3.& 93. Valent.diſp. 9. quæſt. 1. puncto 3. Et denique qui approbantur ad audiendas confeſſiones, collata eis poteſtate iuriſdictionis, ſciant caſus conſcientiæ,

tiæ, pro locorum, & perſonarum exigentia.

Ad Epiſcopi officium pertinet conſecratio Baſilicarum, 9
vnctio altarium, &c. conſecratio chriſmatis, impoſitio manuum, id eſt adminiſtratio confirmationis, & ordinis, & communis populi benedictio, diſtributio beneficiorum eccleſiaſticorum, benedictio virginum, prædicatio Euangelij, ac defenſio fidei, &c. Ex quibus facilè intelligitur, quanta ſcientia, ac virtus in eo requiratur; & clarius ex decreto Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 2. de reform. & ex Tol. l. 5. c. 4.

Eſt autem multiplex ordo Epiſcoporum; continet enim 10
Patriarchas, Archiepiſcopos, ſeu Metropolitanos, & Epiſcopos, vt Magiſter ſent. in 4. d. 24. & ibid. Doctores. Iſid. l. 7. etym. c. 12. ſunt etiam alia quædam, non ordinum, ſed dignitatum, & officiorum nomina, de quibus Iſid. lege etiam Henriq. lib. 10. à cap. 26. vſque ad finem libri. Silu. v. dignitas. De annexis deniq; ſacris ordinibus, puta de vnctionibus, de nomine clerici, de exemptione, de cœlibatu, & ſimilibus. lege Valen. diſp. 9. queſt. 5. Henriq. l. 10. c. 14. & ſeq.

De pœnis aduerſus malè promotos in dictis.

CAPVT VIII.

MVLTA, quæ pertinent ad pœnas aduerſus malè pro- 1
motos, & malè promouentes, dixi c. 5. Hic tamen alia quædam indicabo, vt facilius ſimul collecta retineantur.

Promotus ad ordines ſimoniacè eſt excommunicatus, & 2
ſuſpenſus ab executione ordinum; iuxta extrauagantem cùm deteſtabile, de ſimon. & reſeruatur Papæ abſolutio, & præſertim ſuſpenſionis poſt extrauagantem Sixti V. contra malè, & ſimoniacè promotos; quę in hoc non fuit reuocata à Clemente VIII. in dictæ extrau. Sixti moderatione, quæ incipit, Romanum Pontificem. lege Nau. c. 23. nu. 111. Tolet. l. 5 c. vlt. Henriq. l. 13. c. 37. num. 4. qui addit, excuſare ignorantiam probabilem facti, id eſt ſimoniæ, ab alio commiſſæ in fauorem ipſius ordinati hoc ignorantis.

Suſpenditur in extrau. Pij II. qui ſine legitima licentia, vel ante ætatem, vel extra tempora legitima ordinem ſacrum ſuſcipere præſumpſerit, & qui ordinem ſic ſuſceptum ſolemniter exercuerit, ſit irregularis, vt Nau. c. 25. nu. 70. Tolet. l. 1. c. 48.

Sed pro intelligentia nota primùm, excusare bonam fidem, & ignorantiam inuincibilem facti, vt Nau.c.27.nu.155.& cons.33. de temp.ord. Tolet.loco cit.cum Couar. sequitur etiam Suar. tom.5.disp.31.sect.1.nu.26.

Secundò nota, non habere locum in minoribus, quia exprimit maiores; ordinatus tamen minoribus contra hunc canonem, non posset licitè illis vti, sine ratificatione sui ordinarij, vt Suar.ibid.nu.18.

Tertiò nota, incurrere suspensionem eos, qui literis subreptitijs, seu falsum exponentibus ordinantur, vt Suar. loc. cit. n.37. Excusat tamen bona fides; vel cùm error literarũ est solũ materialis, quia scilicet errauit Notarius in nomine, in patria, in data, vel in similibus, quæ non sunt de substantia, vt notat Suar.ibid.

Quartò nota, quòd non sufficit exercere actum ordinis in eadem Missa ordinationis: vt Suar.loco iam adducto nu.70. & Henriq.l.13.c.10.lit.f, cum Bartholom. Medina, Silu. Anton. & Maiolo; quamuis Nauar. & Couar. contra sentiant, quos illi rectè confutant.

Quintò nota, quòd cùm ordinarius prohibet accedere ad ordinationem contra canones, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, vix vllus potest excusari, vt dicam nu.seq.

3 Irregularis est, quicunq; excommunicatus, suspensus, vel interdictus, saltem à receptione ordinum, suscipit ordines: c.1. de eo qui furt.ord.suscep.& c.cùm illorum, de sent. excom.& exponit Nau.c.27.n.241. Tol.l.1.c.71. nu. 1. Et item qui eodem die suscipit minores ordines, & subdiaconatum, c.2.de eo qui furt.ord.susc. Tol.loc.cit.nu. 5. & addit non excusare à censura contrariam consuetudinem, quia sublata fuit à Concilio: sed Suar.disp.31.sect.1.nu.41. propter declarationem Congreg. putat excusare, illiq; fauet Ant.3.p.tit.14.c.16.§.16.

Præterea non licet eodem die suscipere duos ordines sacros, iuxta c.2.de eo qui furtiuè.& Trid.sess.23. c. 13. de reform. nam esset suspensus ipso facto; vt probat Suar.d.nu.41. Et Nauar.impropriè dicit esse irregularem. Adde etiam furtiuè ordinatum esse irregularem, c.innotuit, de eo qui furt. ord. susc. & Nau.c.25.nu.70.& cons.97.de simo. Tolet.l.1.c.71. nu.1. Suar. disp.42.sect.3.num 5. similiter irregularis est, iterans ordinem susceptum, secundùm aliquos, sed oppositum tenet Suar.cum Scot.Palud.Gabr.& Couar. in Clem. furiosus, in princ. qui alios citat.

Nota

Nota primum, non esse licitum suscipere ordines minores, eodem die cum prima tonsura, vt Silu.ordo 2.q.7.§.3. Henriq.l.10.c.11.in fin.nisi obstet contraria consuetudo, vel dispensatio Episcopi; nam Conc.Trid.sess.23.c.11.de refor. id arbitrio Episcopi committit, Suar.disp.31.sect.1.nu.43.

Secundò nota, quòd qui sine licentia in minoribus suscipiendis non seruat interstitia temporum, nullam incurrit censuram, vt notat Suar.loco cit.

Tertiò nota, non licere post prandium minores ordines conferre, vt probat Silu.ordo 2.q.6.§.4. Ang.ordo 5.2.5. Tabie. ordo 2.q.3. Arm.ordo.§.7.cum Vgone & alijs.

Quartò nota, aliquos Episcopos excommunicationem latæ sententiæ in ordinatione infligere aduersus improbè accedentes, vt Nau.c.25. nu.70. quæ ligat etiam exemptos; vt probat Henriq.l.10.c.20.nu.2. Verùm non expedit tales excõmunicare ipso facto, vt notat idem nu.1. lit.d. quapropter in nouo pontificali est solùm comminatoria, vt obseruat Suar. disp.42. sect.3.nu.5.

Irregularis est ordinatus ab Episcopo, qui se abdicauit Episcopatu, quò ad locum, & dignitatem; iuxta c.1.de ord.ab Episcopo, qui renunc.Episc.& notat Nauar.c.27.nu. 241. Tolet. l.1.c.71.nu.2. qui addit cum licentia proprij ordinarij licere à tali Episcopo minores ordines suscipere; nam prohibitio intelligitur de ordine maiori scienter ab illis suscepto, c.1. de ord. ab Episcopo qui renunt.Episc. 4

Præterea est irregularis, qui ordines recipit ab Episcopo excommunicato, interdicto, suspenso, nominatim denunciato, aut notorio percussore clerici: ex c.cùm clericis, eod.titul.& Nau.c.27.nu.241.Tol.d.c.71.nu.4.Suar.disp.31.sect.1.n.61. An verò excusentur, qui sine sua culpa, vel coactè sic ordinantur, dubium est; quia aliqui excusant, alij verò dicunt esse suspensos, & hoc est tenendum; quoniam iura prohibent hanc ordinationem, non propter culpam ordinati, sed propter iniuriam ordinantis, vt Suar.loco cit.n.62.& 63.

Ordinatus ab Episcopo non baptizato, non Sacerdote, vel non consecrato, non est verè ordinatus. sed tamen respectu ordinum, quos antea ritè susceperat, non est irregularis, nisi fortè ratione infamiæ, vel quia exercuit fortè actum ordinis, quē non habebat, vt Suar.disp.42.sect.3.nu.8. Item ordinatus ab Episcopo illiterato nõ est irregularis, vt ibid. probat Suar. contra Maiolum, qui lib.4.de irreg.c.31. contrarium docet. 5

6 Exercens ordinem, quem non habet, est irregularis ex c. 1. de cler. non ord. ministr. intellige si exerceat solemniter, vt Nauar. c. 27. n. 242. Tolet. l. 1. c. 72. Suar. disp. 42. sect. 4. & 5. qui alios adducunt.

7 Suspensus est ordinatus per saltum, etiamsi omissis minoribus ordinetur, vt patet ex c. 1. de cler. per saltum promot. & declarat Nau. c. 27. nu. 242. & Tol. l. 1. c. 71. nu. 7. cum Ostien. & Silu. Nec potest talis ordinem prætermissum suscipere sine dispensatione, vt docet Nau. ibidem. Excusat tamen ignorantia probabilis, vt docet Tolet. Illud etiam adiungo, quòd qui omissa prima tonsura ordinatur, est etiam irregularis, ex sententia sacræ Congreg. Conc. Trid. super c. 14. de reform. in fin. sess. 23. quamuis ex sententia Theologorum oppositum colligatur, quia nempe tenent primam tonsuram non esse ordinem, vt suprà c. 7. §. 1. At verò qui ordinatur antequam suscipiat sacramẽtum confirmationis, non est irregularis, vt docet Nau. c. 22 nu. 9. Henriq. l. 14. c. 6. §. 3. Suar. tom. 5. disp. 42. sect. 3. n. 14. & fauent plerique alij, quanquam oppositum tenet Tolet. c. 71. citato cũ Maiolo l. 4. c. 12.

8 Suspenditur item Vltramontanus, qui ordines suscipit ab Episcopo Italo sine licentia Papæ, vel proprij Episcopi, causam in literis exprimentis, cur ipse non ordinauerit. iuxta c. 1. de tẽpor. ord. in 6. quod non habet locum etiam in minoribus ordinibus, vt Suar. disp. 31. sect. 1. nu. 19. contra Nauar. non tamen in prima tonsura; sed tutius Henriq. ad illam etiam extendit l. 13. c. 38. nu. 1. lege plura apud Tolet. l. 1. c. 48. nu. 1. Ang. v. irregularitas p. §. 32. Silu. v. ordo. 3. quæst. 4. & irregularitas. quæst. 9. Arm. eod. §. 81.

9 Ordinatus ordine sacro cum titulo ficto, & ementito, olim erat suspensus, iuxta c. sanctorum, & c. neminem, d. 70. sed aliqui censent sublatam postea fuisse illam pœnam suspensionis per c. cùm secundùm Apostolum, de præben. & c. si Episcopus. eod. tit. lib. 6. Neque obstare putant Conc. Trid. sess. 21. c. 2. de refor. vbi renouat in hoc antiquos canones, quia scilicet renouat iuxta dispositionem d. c. cùm secundùm Apostolum, vt declarauit sacra Congregatio, & hanc opinionem sequitur Tolet. l. 1. c. 48. & Henriq. l. 13. c. 37.

Nec etiam obstat constitutio Sixti Quinti aduersus malè promotos, quia fuit quò ad hoc reuocata à Clemente VIII. attamen Nauar. c. 27. nu. 158. & cons. 45. de temp. ord. tenet esse suspensum illum, qui in hac re aliquo dolo, vel fraude vtitur, & ad

& ad hanc ſententiam accedit Suar.diſp.31.ſect.1.num.35.

Pro reſolutione dico primùm, certum eſſe, quòd qui ſincerè confitetur, ſe non habere titulum, & nihilominus Epiſcopus illum ordinat, talis non eſt ſuſpenſus, quia ſic videtur ſe obligare ad alendum illum, iuxta dictum cap. cùm ſecundùm Apoſtolum. & fatetur Suar.nu.33. Eſt autem titulus triplex ordinandorum, nempe beneficij, patrimonij, & profeſſionis ſolemnis in Religione approbata; ad quam reducitur titulus Societatis IESV, in ea enim qui poſt biennium probationis, emittunt tria vota ſimplicia, poſſunt ex priuilegio ordinari, non obſtante conſtit.Pij V. vt conceſſit Greg.XIII. vt notat Henriq.d.c.31.§.1. & Suar. loco cit.nu.38. Secundò, dico in aliquibus caſibus, qui dolo, & fraude, ſiue titulo ſuſcipit ordines ſacros, eſt ſuſpenſus. Primùm, ſi cum Epiſcopo, vel cum eo, qui illum præſentat ad ordines, paciſcitur, & ſe obligat ad nunquam petendum alimenta, ex c. penult. de ſimon. Secundò, cùm quis ficto titulo patrimonij ordinatur, vel mentiendo, vel falſo probando, ſe habere quod non habet, vel plus habere, quàm habet, quod tamen non ſufficit ad ſuſtentationem: vel cùm fingit ſibi factam donationem, vel promittit nunquam ſe donata alimenta petiturum, talis eſt ſuſpenſus ſecundùm Nauar.c.27.num 158. ex c.penult.de ſimon. propter paritatem rationis. Sed tamen hæc ratio non vrget, quia eſt caſus longè diuerſus; ideò probatur efficacius ex vi antiquorum Canonum, qui non ſunt reuocati quò ad has perſonas, ſed manent in ſuo vigore, vt proſequitur Nau.conſ.45.de temp.ord.& Suar. loco citato, nu.35.

Tertiò ſuſpenſus eſt, qui cum ficto titulo literas dimiſſorias obtinuit à proprio Epiſcopo, & ſi per eas ordinetur, duplicem ſuſpenſionem incurrit; vnam, quia ordinatur ſine validis dimiſſorijs; alteram, quia ſine iuſto titulo, vt Suar.nu.36. quanquam Nau. excuſet talem à priori ſuſpenſione, cùm renuntiat titulo ante ordinationem, eo quòd illa renuntiatio ſit invalida: ſed tutior eſt ſententia Suarez, quia huiuſmodi literę ſunt ſubreptitiæ, & contra iuſtam Epiſcopi voluntatem: nam ſi id ſciret, non daret illam facultatem. Ex quo fit, vt in abſolutione petenda hæc cauſa diſtinctè aperienda ſit.

Quartò, qui poſt ordinationem renuntiat beneficium, aut patrimonium, ad cuius titulum eſt ordinatus, peccat mortaliter; non tamen incurrit ſuſpenſionem, nec aliam pœnam de iure communi, quia nulla talis extat, vt Suarez. qui pręterea

notat

notat ex verbis Concilij Trid. sess. 21. cap. 2. colligi dictam renuntiationem beneficij esse inualidam, patrimonij verò solum prohibitam.

Quintò, qui sine titulo initiatus est subdiaconatu, vel diaconatu, non potest sine nouo titulo promoueri ad sacerdotiũ, quia iura in omni sacro ordine id prohibent distributiuè, non collectiuè: & ita respondit sacra Congregatio; propterea, qui aliter ordinatus fuerit, incurrit dictam suspensionem.

Sextò, illud postremo adiungo, quantitatem patrimonij, vel beneficij, ad quod quis promoueri possit, non taxari, sed relinqui arbitrio ordinarij, propter diuersitatem locorum, cùm in vno sufficiat, quòd alibi non erit sufficiens; vt declarauit Cõgregatio Concilij. Præterea, cùm quis non habet beneficium, vel patrimonium sufficiens per seipsum separatim, sed ex vtroque simul coniuncto, habet sufficientem sustentationem, congregatio censuit posse ordinari; non tamen si cum insufficienti beneficio, vel patrimonio iungantur pitantiæ, eleemosynę, anniuersaria, & similia emolumenta incerta, quæ ex ordinum exercitio obueniunt, vel lucra ex industria, aut honesto labore parta, ex sententia eiusdem sacræ Congregationis: & denique multò minus hæc sufficere seorsim, in eo scilicet, qui nec beneficium, nec patrimonium habet, quamuis ex industria sustentari possit. Verùm hæc collegisse, sit satis.

FINIS.

